

Тайна
Иоанн
на Кресті
С XVIII Ст.

«НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1970

**АРХІВНЕ УПРАВЛІННЯ
ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УРСР У КИЄВІ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УРСР У ЛЬВОВІ**

Тайодани-
цький рух
в Україні
в XVIII ст.

Збірник документів

У збірнику вміщені документи (універсали, звернення, укази, повідомлення, рапорти тощо) за 1717—1775 рр., в яких висвітлюється гайдамацький рух на території України в усіх його формах і проявах. Значна кількість матеріалів стосується повстання 1768 р.

Документи збірника розкривають характер і соціальну природу гайдамацького руху як одного з етапів антифеодальної боротьби, показують зв'язок цього руху з антифеодальними виступами в Польщі, Росії, Білорусії, Молдавії.

Збірник розрахований на науковців, викладачів вузів і шкіл, працівників музеїв та на широке коло читачів.

Упорядники:

*І. Л. Бутич, М. І. Бутич, О. А. Купчинський,
Л. А. Проценко, В. Д. Чунтулова*

Під редакцією

І. Л. Бутича та Ф. П. Шевченка

ПЕРЕДМОВА

Визвольна війна 1648—1654 рр. стала поворотним етапом в історії українського народу, бо принесла йому звільнення від польсько-шляхетського панування. Але Андрусівське перемир'я 1667 р., а потім і «Вічний мир» 1686 р. розірвали навпіл по Дніпру Україну. Лівобережжя з Києвом залишилося в складі Російської держави, а рясно полита кров'ю в боротьбі за незалежність українська земля на правому березі Дніпра була сплюндрована і знову віддана ворогові. Згідно з «Вічним миром» усі міста, що розкинулися від Стайок вниз по Дніпру до річки Тясмина,— Ржищів, Трахтемирів, Канів, Мошни, Черкаси, Боровиця, Бужин, Воронівка, Крилов, Чигирин — мали бути незаселеними до наступної постанови. Та народ не здавався. Він з дивовижною рішучістю і наполегливістю боровся, відстоюючи своє право на життя в єдиній державі. Тут у 80-х роках XVII ст. поселяється багато козаків і селян-утікачів. Організуються козацькі полки, очолювані Абазином, Іскрою, Палієм і Самусем. Особливо великим авторитетом і популярністю серед населення користувався Семен Палій, який порушив питання про возз'єднання Правобережної України з Лівобережною.

За рішенням Карловицького конгресу 1698—1699 рр. Туреччина віддала Польщі Поділля і частину Правобережжя. Польський уряд здійснив ряд заходів щодо ліквідації козацтва. У відповідь на це вибухнув ряд повстань.

На підставі умов Прутського тракту між Росією і Туреччиною були підписані договори 5 квітня 1712 р. і 13 квітня 1713 р., за якими царський уряд зобов'язався вивести свої війська і не втручатися в справи Правобережної України. Російський уряд закликав козаків і селян переселятися на Лівобережжя, де їм відводилися землі. Частина населення перейшла на Лівобережну Україну. На Правобережжя поверталися польські пани і відновлювали свої порядки, які були знищені повстанцями у процесі безкомпромісної боротьби. Родючі землі Київщини і Брацлавщини потрапили до рук магнатів Потоцьких, Чорторійських, Яблоновських, Сангушків, Браницьких тощо, які переводили сюди своїх підданих з Полісся, Волині і Галичини. Але робочих рук не вистачало. А що варта земля, навіть і родюча, без працюючих рук? Щоб добути їх, магнати змушені були поступитися своїми правами: організували слободи і запрошували селян осідати в них на пільгових умовах, зокрема звільняли їх на 15—30 років від повинностей. Край швидко залюднювався вихідцями з Волині, Полісся і Галичини, де феодално-кріпосницький гніт був особливо тяжким, а також втікачами з Лівобережної України. Виникали селища, які через надані новосельцям пільги називалися слободами.

Та минали роки. Закінчувалися пільги, вводилася панщина, збільшувалися повинності, встановлені інвентарями, і запроваджувалися нові. Соціальний гніт посилювався національно-релігійним гнобленням. Польська шляхта, єзуїти змушували православних приймати унію. На соборі 1730 р. у Замості єзуїти домоглися того, що уніатську церкву ще більше було наближено до католицької, а в 1743 р. був реформований в єзуїтському дусі і базиліанський орден. Дисиденти зазнавали утисків у відправі, їх фактично усували від посад. Сейми 1717, 1733 рр. всупереч закону 1573 р. позбавили дисидентів права засідати у сеймових комісіях і трибуналах. Українським міщанам забороняли займатись ремеслом і торгівлею. Великим лихом для трудового народу були постої. Дошкуляла й оренда. Магнати, яким належала майже вся Правобережна Україна, жили в Польщі. Всі справи вершили різні губернатори (управителі), комісари, посесори, економи, лісничі, писарі.

Влада короля у Польщі була слабкою і панську сваволю ніщо не стримувало. Пан у своєму маєтку був повноправним господарем. Сейми і сеймики зривалися. Припинилася чинність законодавства, стало неможливим призначати податки, контролювати фінанси, збільшувати військо. Все це створювало сприятливий ґрунт для іноземного втручання, для ще більшого погіршення тяжкого становища трудового народу. Панська сваволя зустрічала сильний опір селян, який переростав у збройну боротьбу, водночас охоплюючи велику територію, про що йтиме мова нижче.

Визвольна війна 1648—1654 рр. знищила землеволодіння великих магнатів і католицької церкви на Лівобережній Україні. Під час повстання були знищені деякі маєтності православних монастирів. Однак при допомозі гетьманської влади монастирі досить швидко не тільки повернули втрачене, але й придбали нові володіння. Уже в перших гетьманських універсалах, наданих монастирям, йшлося про послух, хоча його характер не визначався. В ході Визвольної війни частина землі була закріплена за служилими елементами, які приєдналися до повстанців. Все ж більшість відвойованої у шляхти землі була визнана власністю війська. Ці маєтності роздавалися, крім монастирів, різним особам за службу у війську, на утримання різного роду посад. Нероздані землі залишалися у «диспозиції войскової» як запасний фонд. Юридично маєтності давалися у тимчасове користування, але фактично вони здебільшого переходили у спадщину. Для цього державці випрошували на них царські грамоти, якими закріплялось спадкове володіння.

Одержуючи маєтність, козацькі старшини водночас одержували й право на послух селян. Межі послуку не визначалися, що призводило до частих суперечок між державцями і посполитими, а згодом і до відкритих протестів останніх.

Спочатку повинності не були надто великими. Вони обмежувалися допомогою державцям під час побудови або ремонту греблі, збирання сіна, заготівлі дров. Однак так тривало недовго. Державці, користуючись своїм панівним становищем і відсутністю будь-яких норм, постійно збільшували повинності. Вже на початку XVIII ст. вища гетьманська влада вважала за норму дводенну панщину. Але державці з цим мало рахувалися. Розмір продуктового та грошового чиншу взагалі не визначався і цілком залежав від волі пана. Вирішальну роль у посиленні експлуатації відігравав позаекономічний примус. «Якби поміщик,—

говорив В. І. Ленін,— не мав прямої влади над особою селянина, то він не міг би змусити працювати на себе людину, яка наділена землею і веде своє господарство. Отже, потрібен «позаекономічний примус», як говорить Маркс, характеризуючи цей господарський режим (що його він підводить, як уже було вказано вище, під категорію *відробіткової ренти*)¹.

Прискоренню процесу закріпачення посполитих сприяло існування феодально-кріпосницьких відносин у Росії, підтримка царським урядом боротьби панів з селянами. Ще в Березневих статтях 1654 р. були чітко висловлені погляди царизму на становище селян і козаків: «Кто козак, тот будет вольность козацкую иметь, а кто пашенный крестьянин, тот будет должность обыкную его царскому величеству отдавать, как и прежде сего»². Цим самим царський уряд узаконував залежне становище селян, яке існувало і до війни. Залежне становище селян дозволяло власникам примушувати їх виконувати певний послух. Причому форми примусу, розміри повинностей і податків не були однаковими для всієї території Лівобережної України. «Форми й ступені цього примусу,— писав В. І. Ленін,— можуть бути найрізноманітніші, починаючи від кріпацького стану і кінчаючи становою неповноправністю селянина»³.

Після зміцнення позицій царату на Україні там збільшилась і кількість російських поміщиків, яких раніше майже не було. На початку XVIII ст. на Лівобережній Україні сотні сіл, слобід і навіть окремі міста належали таким російським вельможам, як Меншиков, Долгорукий, Голівкін, Шафиров, Шереметев та ін.

У першій половині XVIII ст. відбувалось масове захоплення феодалами спадкових земельних наділів. Якщо раніше селяни, що залишали маєток, могли продати свою ділянку і господарство, то в середині XVIII ст. їх і юридично позбавили права власності на землю, а згодом — і на рухоме майно. Великі землевласники не обмежувалися експлуатацією селян, що потрапили до них у феодальну залежність. Вони все ширше практикували захоплення вільних земель, на яких засновували слободи, примушували селян продавати свої ділянки, відбирали їх за борги, а інколи, користуючись адміністративною і судовою владою, привласнювали без будь-якої компенсації. Експропріація селянських земель розширювала сферу феодального землеволодіння, готувала в країні умови для закріпачення селян. Зростання товарності господарства спонукало поміщиків до освоєння нових посівних площ. Тепер поміщик вирощував хліб не лише для задоволення власних потреб, а й для продажу. Розширення ж посівних площ вимагало додаткових робочих рук, а це, в свою чергу, сприяло перетворенню посполитих у кріпаків.

Проте процес закріпачення селян був довгим і складним. Спочатку землевласники вживали заходів проти переходів селян — приватно уклали угоди тощо, але при цьому готові були використати будь-який привід, щоб позбавити посполитих й особистої свободи. Таким приводом послужив сенатський указ від 29 травня 1738 р., за яким заборонялось приймати посполитих, що переходили з слобідських полків, і вимагалось

¹ В. І. Ленін. Твори, т. 3, стор. 156—157.

² Акты Юго-Западной России, т. X. СПб., 1878, стор. 450.

³ В. І. Ленін. Твори, т. 3, стор. 157.

повертати тих, які вже перейшли. Але гетьманський уряд надав йому ширшого тлумачення. Він почав використовувати указ як юридичну норму для регулювання відносин між власниками і посполитими Лівобережної України. Не змінилося, по суті, становище і після того, як 1742 р. цей указ був відмінений. Козацька старшина та інші власники починають розцінювати переходи селян не як право останніх, а як злочин, як результат ігнорування справжнього закону, яким вони вважали Литовський статут.

Намагаючись ліквідувати будь-які відмінності в становищі селян України, 1763 р. Катерина II видала указ, за яким обмежувалось право переходу посполитих, а в 1764 р. ліквідувала гетьманське управління. Було відновлено Малоросійську колегію на чолі з генерал-губернатором Петром Румянцевим, який мав підготувати ліквідацію всіх відмінностей в управлінні Україною.

Незважаючи на те, що до 1783 р. юридично переходи були дозволені, козацька старшина і поміщики при допомозі і підтримці адміністрації вели з ними активну боротьбу, посилаючись на указ 1763 р., а також застосовуючи грубе, нічим не прикрите насильство.

Розвиток феодално-кріпосницьких відносин, посилення утисків посполитих і козаків супроводжувалися гострою класовою боротьбою, яка проявлялася в різних формах — утечах, відмовах відбувати повинності, у збройних сутичках, які переростали у повстання. Жодна зміна гетьмана або якась інша подія не відбувалися без народних хвилювань. У них брали участь селяни і козаки, яких об'єднувало незадоволення феодално-кріпосницьким гнобленням.

Аналогічні процеси відбувалися на Слобідській Україні. І тут з появою і розвитком старшинського землеволодіння виникали панські слободи. Внаслідок того, що вільних земель було багато, а людей не вистачало, козацька старшина докладала зусиль для збільшення поселенців на своїх землях: на трактах встановлювалися стовпи з табличками, де вказувалася кількість років, протягом яких селяни були звільнені від повинностей. Тут оселялися не тільки вихідці з Лівобережної і Правобережної України, але й козаки Слобожанщини. Як зазначалося у «Відомості про землі Золочівської сотні Харківського полку 1744 р.», ще в 20-х роках XVIII ст. золочівський сотник Роман Квітка заснував у Золочівських дачах слободу Одноробівку (Романівку) «и в то село Золочевской сотни козаков от козачей службы перезвал немалое число»⁴.

Про становище посполитих наприкінці XVII — початку XVIII ст. є небагато відомостей. Хоча про послух підданих своїм власникам є вказівки з другої половини XVII ст., проте розміри цього послуху ще не визначалися. Вони платили чинш або відробляли панщину. Розміри чиншу і панщини напевно встановлювалися в кожному конкретному випадкові і залежали від того, де знаходилася слобода — в густо заселеній місцевості чи там, де заселення тільки починалося.

У царському указі від 6 січня 1706 р., за яким ізюмському полковому писареві Юрієві Сошальському надавалась земля біля річки Жеребець, щодо розміру повинностей підданих сказано: «И они бы, крестьяне, которые на той земле ныне живут и впред начнут жити, его, писаря

---

⁴ [Д. И. Багалей]. Материалы для истории колонизации и быта Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губерний, т. I. Харьков, 1886, стор. 311.

Рейзелион Сошальского, и жены его, и детей во всем слушали бы, пашню пахали и сено косили, и всякую работу работали бы»⁵.

Порівняну легкість панщини гарантували вільні переходи, неозорі простори пустуючих земель. Розмір пільг залежав і від того, де знаходилася займанщина, на скільки вона була висунута в степ, де ще бродили татарські орди.

Та минуло небагато часу і перепис майора Хрущова Сумського і Харківського полків 1732 р. дає нам повне уявлення про повинності кріпаків, які були досить різноманітними. В одній місцевості селяни платили чинш, в другій — відробляли панщину, а в третій — платили чинш і відробляли панщину. Іноді зустрічається виплата грошового чиншу. Напевне в цей час і на Слобідській Україні «нормальною» вважалася дводенна панщина, рідше — одnodенна і триденна. Проте траплялося, що селян примушували значно довше працювати на пана⁶.

І в наступні роки досить інтенсивно розвивалися феодально-кріпосницькі відносини. Цей процес супроводжувався зростанням старшинського землеволодіння, обезземеленням козаків і підпомічників, перетворенням їх на кріпаків. Розорені, позбавлені орної землі, угідь, а то й особистого рухомого майна козаки і підпомічники перетворювалися поміщиками у залежних селян. Так задовго до юридичного оформлення закріпачення зростає число поневоленних.

Суть панщини як такої і кріпосного стану можна визначити словами К. Маркса, якими він характеризував становище селян Валахії перед Кримською війною. «Там, де існувала панщина,— писав Маркс,— вона рідко виникала з кріпосного стану, навпаки, звичайно кріпосний стан виникав з панщини»⁷. Про розмір повинностей у середині XVIII ст. певне уявлення дають записки Гільденштедта 1774 р. «Піддані»,— писав він,— платили податку 60 коп. з душі і відробляли два дні панщини. Ті ж, що не відбували панщини, платили по 1 крб. з хати поземельного, по 1 крб. з пари волів і по 50 коп. з коня на рік»⁸.

Прагнучи звільнитися від феодально-кріпосницького гноблення, що з кожним роком посилювалося, селяни тікають з насиджених місць. Налаканий різким зменшенням кількості населення, уряд видає ряд законодавчих актів, якими забороняє переходи⁹. Та ці укази своєї мети не досягали. Зокрема, в указі 1763 р. про заборону переходів відзначалось, що з 1759 до 1763 р. з Слобідських полків переселилось 12 тис. чоловік¹⁰.

Ведучи боротьбу проти переходів, поміщики зверталися за допомогою до адміністрації і суду, посилались на укази, що забороняли переходи, на фіскальні інтереси скарбниці, намагаючись таким шляхом увести в судово-адміністративну практику норми Литовського статуту, в якому не йшлося про вільних селян. Гноблення селян посилювалося і внаслідок колоніальної політики, яку проводив царський уряд. На Слобідській Україні необмежено владою користувався белгородський воевода. Ши-

⁵ Ф и л а р е т. Историко-статистическое описание Харьковской епархии, отд. 5, 1857, стор. 240—241.

⁶ [Д. И. Бага лей]. Материалы..., т. I, стор. 204—276.

⁷ К. М а р к с. Капітал, т. I, К., 1954, стор. 236.

⁸ Путешествия акад. Гильденштедта по Слободской Украинской губ. Харьков, 1892, стор. 58.

⁹ Укази про заборону переходів були видані у 1734, 1736, 1738, 1748, 1749, 1759, 1763 рр.

¹⁰ Полное собрание законов, № 11928.

роки повноваження мали й інші воеводи. Одночасне існування управлінь козацької старшини і воевод призводило до частих непорозумінь, що викликали незадоволення не тільки старшини, але й рядових козаків, бо воеводи втручалися у внутрішнє життя Слобідської України, вводили нові повинності й оброк.

У другій половині XVIII ст., з метою зміцнення влади царизму і полегшення проведення колоніальної політики у підвладних землях, Слобідську Україну було перетворено в губернію, водночас ліквідовано полковий устрій, а козаків, їх родичів і підпомічників переіменовано у військових обивателів і обкладено подушним податком. Військовим обивателям і підданам заборонялось переходити з місця на місце. Нова заборона переходів, введення подушного податку ще більш погіршували тяжке становище козаків і кріпаків. На це вони відповіли втечами, бо для селян, позбавлених будь-яких прав, однією з форм протесту були втечі. «В усякому разі збігли кріпаки,— писали К. Маркс і Ф. Енгельс,— вважали свій попередній кріпосний стан як щось випадкове для їх особи. Але в цьому відношенні вони чинили так само, як всякий клас, що звільняється від своїх оков, і крім того, вони звільнялися не як клас, а по одинці»¹¹.

Зменшення населення, звичайно, не могло не відбитися на прибутках поміщиків, тому вони в своїх наказах депутатам до Законодавчої комісії, що була скликана в 1767 р., просили заборонити переходи. Питанню переходів селян Слобідської України присвячена записка Щербініна, подана ним у Законодавчу комісію.

Вимагаючи повернення втікачів, поміщики, як правило, посилялися на те, що платять за селян подушний податок. Зменшення ж числа кріпаків при тій же сумі податків обтяжує і розорує селян. Коли так буде й далі, то кріпаки настільки зубожіють, що не зможуть платити податки, а від цього потерпить державна скарбниця. Ці намагання поміщиків зустрічали підтримку царської адміністрації, чиновників. На Слобідській Україні, як і на Лівобережній, селяни остаточно були позбавлені права переходу з місця на місце указом від 3 травня 1783 р. У праці «Про звільнення селян в Росії» К. Маркс писав: «Потім, одним розчерком пера, Катерина II обернула на кріпаки чотири чи п'ять мільйонів порівняно вільних селян у новопридбаних західних і південних областях»¹².

Так у загальних рисах розвивалися на Україні феодално-кріпосницькі відносини, які породили і протягом XVIII ст. жили гайдамацький рух¹³, один з важливих етапів народної боротьби за соціальне і національне визволення. Наймогутнішим спалахом цього руху було повстання 1768 р., відоме в історії під назвою «Коліївщина»¹⁴.

¹¹ К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори, т. 3, стор. 72.

¹² К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори, т. 12, стор. 651.

¹³ Українське «гайдамака», сербське «гайдук» або «айдук», болгарське «хайдук», «хайдутин», турецьке «гайда» — слова одного кореня «hada» — турбувати; арабо-турецьке «haidetak» — гнати. Звідси походить слово «гайдамака» — людина, що переслідує. Воно стосувалося здебільшого повстанців Київщини, Брацлавщини, а також Лівобережної і Слобідської України. На Поділлі вони називалися дейнеками, левенцями, в Галичині — опришками. У Болгарії такі партизанські загони називалися хайдуками, у греків ці повстанці були відомі під ім'ям клефтів, у делматських сербів — ускоків.

¹⁴ «Кіл» — колоти, різати, «колій» — повстанець, гайдамака.

Зародження гайдамацького руху дослідники відносять до різних часів. Микола Костомаров гайдамацький рух як форму партизанської боротьби бачив уже під час Визвольної війни 1648—1654 рр. У монографії «Богдан Хмельницький» він називав «гайдамацькими» загонами повсталих селян. Володимир Антонович стверджував, що перші відомості про гайдамацький рух зафіксовані на початку XVIII ст. у волинських актах. Зокрема, в 1708 р. на Волині діяв гайдамацький загін, очолюваний Грицьком Пащенком. Пізніше число таких загонів настільки зросло, що в 1712 р. коронний гетьман Синявський для боротьби з ними виділив частину військ з діючої армії. Водночас гайдамацькі загонами з'являються на Поділлі, Брацлавщині і Київщині. Вони, як правило, склалися з селян-утікачів, які поверталися і разом з підданими нападали на свого пана. Гайдамаками ж ці борці стали називатися дещо пізніше. Вперше ця назва зустрічається в універсалі регіментаря української частини королівських військ Яна Галецького від 22 лютого 1717 р.¹⁵ Саме цим документом упорядники вирішили відкрити збірку. Документи свідчать, що гайдамацький рух набрав найбільшого розмаху на Правобережній Україні, іноді переростаючи в загальнонародні повстання. Проте він не був ізольованим, а знаходив відгук і був найтісніше зв'язаний з класовою боротьбою в Галичині, на Лівобережній і Слобідській Україні. Переказувати, а тим більше докладно аналізувати всі дії гайдамацьких загонів немає ні можливості, ні потреби. Тому зупинимося на характерних особливостях цього руху і лише коротко розглянемо найважливіші його етапи.

Спільним для гайдамацького руху на всій території України було те, що дії гайдамаків і опришків починалися навесні і тривали до осені. Зимою, як правило, вони не нападали на панські маєтки. Але як тільки пригрівало весняне сонце, в лісах і байраках, на хуторах і пасіках, в запорізьких степах і Карпатських горах гуртувалися селяни-утікачі. Вони об'єднувалися в загонами і здійснювали напади на панські маєтки. Ці загонами були різними як за чисельністю, так і тривалістю існування. Одні діяли довгий час, інші — тільки один сезон або й до завершення першого ж нападу. Спочатку гайдамацькі загонами були невеликими і вели боротьбу розрізно. Пізніше вони стають більшими і діють злагодженіше, зокрема на Правобережній Україні. На Лівобережній і Слобідській Україні ці загонами майже завжди були невеликими, що давало їм змогу зненацька з'являтися і раптово зникати. Коли ж якийсь із загонів і наражався на значну військову силу, то втрати були невеликими.

Як правило, у кожному загоні були запорожці або ж люди, які довгий час жили на Запоріжжі. До загону також прагнули залучити мешканців того краю, куди намічався похід, часто навіть 'підданих пана, на маєток якого готувався напад. Обираючи отамана, зважали на його досвід, хоробрість, винахідливість і знання місцевості. Однак інколи траплялося й так, що селянин-утікач, який проявив ініціативу в створенні загону, ставав його ватажком.

Однією з умов успіху гайдамаків було їх швидке переміщення. Тому вони завжди мали добрих степових коней. У верховій їзді гайдамаки не поступалися перед регулярними військами. Їх загонами здебільшого не

---

¹⁵ В. Антонович. Акты о гайдамаках (1700—1768).— Архив ЮЗР, ч. 3, т. III. К., 1876, стор. 6—10; док. № 1.

мали валок. Ще важче було впоратися з пішими гайдамаками. Вони ховалися у високій траві і влучно стріляли. Коли ж їх оточувало польське чи російське військо, билися так відважно, що завдавали йому великих утрат і примушували відступати або ж, дочекавшись ночі, непоміченими прослизали між ним. Якщо ж була несила перемогти, гайдамаки гинули в бою, але не здавалися¹⁶.

Великі успіхи гайдамаків пояснюються їх тісними зв'язками з місцевим населенням. Селяни поповнювали загони, допомагали у вивченні об'єктів нападу, були провідниками, постачали харчі і боеприпаси, переховували майно, зброю, повідомляли про небезпеку і надавали притулок¹⁷. Донесення, рапорти командирів військових команд переповнені скаргами на те, що силоміць мобілізовані для переслідування гайдамаків селяни й козаки «нерадиво» допомагають військові, а інколи взагалі відмовляються брати участь у виявленні і затриманні гайдамаків¹⁸.

Виятково велику роль у розгортанні гайдамацького руху відіграла Запорізька Січ. Запоріжжя було тим резервуаром, куди стікалися втікачі з усіх кінців України. Тут, у Запоріжжі, формувалися гайдамацькі загони, до складу яких входили, а нерідко й очолювали їх запорізькі козаки. Участь запорожців у гайдамацькому русі зміцнювала сили повстанців, поповнюючи їх загони загартованими, відважними і досвідченими кадрами воїнів, надавала цьому рухові більшої організованості і цілеспрямованості. Героїчна боротьба запорожців підтримувала в народних масах дух протесту проти утисків, надихала їх на опір феодально-кріпосницькому ладові. Цю обставину підкреслював і К. Маркс, говорячи, що з утворенням Запорізької Січі «дух козацтва розлився по всій Україні»¹⁹.

Перше велике повстання гайдамаків спалахнуло на Правобережній Україні 1734 р. Цьому сприяв ряд обставин. Саме тоді в Польщі було безкоролів'я після смерті Августа II. У країні виникли дві групи, яких підтримували різні країни. Одні прагнули обрати королем Станіслава Лещинського, інші — Августа III. Для того, щоб примусити шляхту обрати королем Августа III, Росія ввела свої війська в Польщу. Російське командування звернулося до надвірних козаків із закликом виступити проти прихильників Станіслава Лещинського. Цей заклик селяни зрозуміли як дозвіл бити панів. Повстання дуже швидко охопило Київщину, Брацлавщину, Волинь, Поділля і навіть деякі райони Галичини. Найбільшого розмаху воно набрало на Брацлавщині, де повстанців очолив сотник шаргородської надвірної міліції Верлан. Загін Верлана, розгромивши деякі частини шляхетського війська, увійшов до Руського воеводства і зайняв Броди. Це сприяло активізації дій опришків у Галичині²⁰. Водночас з Верланом діяли Скорич, Грива, Медвідь, Моторний тощо²¹.

Тимчасом російське військо взяло Гданськ, Станіслав Лещинський утік за кордон і королем було обрано Августа III. Польська шляхта

¹⁶ Док. № 35, 58, 59, 67, 71, 88, 92, 96, 99.

¹⁷ Док. № 58, 306.

¹⁸ Док. № 3—5, 7, 48, 51, 57, 58, 85, 93, 107 і т. д.

¹⁹ «Молодая гвардия», 1926, № 1, стор. 107.

²⁰ Док. № 9, 25.

²¹ Док. № 7, 8, 15, 20—23 та ін.

звернулася до царського уряду з проханням допомоги придушити повстання. Царське військо разом з польською шляхтою жорстоко розправилося з гайдамаками²². Однак ліквідувати гайдамацький рух їм не вдалося. У 1736 р. він запалав з новою силою. Гайдамацькі загони, очолювані Медведом, Гривою, Жилою, Харком, Рудем, захопили Паволоч, Погребище, Таращу²³ та інші міста.

Царський уряд і на цей раз доклав зусиль до швидкої ліквідації гайдамацького руху на Правобережній Україні. До цього його спонукав страх, що повстання перекинеться і на Лівобережжя. Ознаки ж цього були. Документи свідчать, що 1736 р. гайдамацькі загони діяли і на лівому березі Дніпра. Це, зокрема, підтверджує донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексієві Шаховському від 14 квітня 1736 р. Радіщев повідомляв, що втікачі — піддані бунчукового товариша Федора Ширая — Данило Посковний та Іван Лемешка з гайдамацьким загonom, який нараховував 50 чоловік, напали на село свого пана Ширайку, забрали хліб і рушили за Дніпро. Крім того, Радіщев сповіщав, що гайдамаки почали діяти і в інших місцях²⁴.

Гайдамацькі напади на панські маєтки тривали безперервно аж до 1750 р., коли повстання розгорілося з новою силою. Починаючи з 1737 р., активізував дії гайдамацький ватажок Гнат Голий. Отаборившись у Чорному лісі, він робив сміливі наскоки на шляхетські маєтки. Діяли гайдамаки у районі Білої Церкви, Крилова, Саврані, Сміли, Лебедина, Кодака, Липівця, Умані, Балабанівки, Гринева, Погребищ²⁵. В цей час пожвавлюються дії опришків на чолі з Олексом Довбушем на Покутті. У 1745 р. опришки отаборилися в Шумлянських і Стратинських лісах і звідти здійснювали напади на панські маєтки²⁶. Не припинився рух опришків і після трагічної загибелі 1745 р. Олекси Довбуша²⁷.

До 1741 р. відноситься згадка про гайдамацький рух і на Слобідській Україні. Тут були затримані гайдамаки Одимченко, Заїка, Сухий та ін.²⁸

Наприкінці 40-х років розгортаються дії гайдамаків і на Лівобережній Україні, у Лубенському та Миргородському полках, а також навколо Києва²⁹. Про це свідчить хоча б той факт, що Миргородська полкова канцелярія звернулася до Генеральної військової канцелярії з проханням, у зв'язку з посиленням гайдамацького руху, перенести ярмарки з Цибулева до фортеці Глинськ.

Навесні 1750 р. кілька гайдамацьких загонів перейшли із запорізьких степів у межі Правобережної України, де їх дуже радо зустріло населення. Воно допомагало їм чим тільки могло — постачало харчі, давало провідників тощо. Одні гайдамацькі загони вчинили напади на Мошни, Білу Церкву, а також на маєтки в Чигиринському старостві,

²² Док. № 27—29, 37—39, 41.

²³ Док. № 27—29, 37—39, 41.

²⁴ Док. № 24.

²⁵ Док. № 30—36, 38, 39, 46—48.

²⁶ Док. № 42—44.

²⁷ Док. № 53.

²⁸ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 581, арк. 13—15; ЦДАДА СРСР, ф. 259, кн. 321/3892, арк. 27—49.

²⁹ Док. № 47, 49, 50, 52.

знищуючи все, «що паном звалося»³⁰, а інші — оволоділи Уманню, Вінницею, Летичевом, Фастовом, Радомишлем, Корсунем, Ржищевом, Володаркою³¹. Гайдамацький загін під керівництвом Подоляки, що діяв на Поліссі (в районі Овруча, Мозиря), оволодів Радомським замком і проник на лівий берег Прип'яті³². Багато з тих загонів, що діяли на Правобережній Україні, організовувалося в запорізьких степах.

Посилили гайдамаки свої дії і проти військових застав, число яких у цей час особливо зросло. У прикордонні райони був відправлений загін козаків Миргородського полку під командою полковника Капніста³³. Крім того, за наказом київського губернатора командуючий російськими військами на Слобожанщині вирядив 1000 вершників з чотирма гарматами під командою полковника, а також 150 чоловік з Молдавського гусарського полку і 500 чоловік з Слобідських полків³⁴. Проте і посилені військові команди неодноразово зазнавали серйозних поразок від гайдамаків³⁵. Усе ж спільними силами російські і польські війська зуміли дещо «вгамувати» гайдамацький рух, але остаточно приборкати його не вдалось³⁶. Боротьба тривала і в наступні роки³⁷, причому особливо активно у 1759 р., коли вона точилась майже на всій Слобідській Україні³⁸. З цього часу гайдамацький рух на Слобожанщині тривав безперервно³⁹. Звертає на себе увагу й участь опришків у цьому русі⁴⁰.

В 1768 р. повстання вибухнуло з новою, досі небувалою силою⁴¹. Цьому, зокрема, сприяли такі обставини. В 60-х роках XVIII ст. для більшості селян закінчилися пільги і їх почали примушувати відробляти панщину й інші повинності. Отже, число незадоволених, готових силою відбивати наступ панів незрівнянно збільшилося. Посилився наступ католицької церкви⁴². Тільки в Уманському старостві Потоцький відновив 100 уніатських церков.

1768 р. під гаслом захисту католицизму і шляхетських прав, визволення Польщі з-під впливу Росії в Барі організувалася конфедерація, яку очолили Пулавський і Красинський⁴³. Дії конфедератів супроводжувалися грабуванням населення, вигнанням православних священників із приходів, руйнуванням їх будинків і церков. Прикладом сваволі конфедератів може служити спалення мліївського титаря Данила Кушніра, так яскраво описане Т. Г. Шевченком у поемі «Гайдамаки» («Титар»).

³⁰ Док. № 59, 60, 63—65, 73, 74; Архив ЮЗР, ч. 3, т. III; док. № 208, 210, 219, 258, 260, 262, 275, 283, 284, 287, 293.

³¹ Док. № 73, 93, 95; Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, док. № 219, 231, 232, 239, 249, 254, 263.

³² Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, док. № 247; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, спр. 4, арк. 44—47.

³³ Док. № 69.

³⁴ Док. № 73.

³⁵ Док. № 58, 59, 67, 92, 96—99, 102, 104.

³⁶ Док. № 56, 64, 66, 67, 72, 73, 76, 77.

³⁷ Док. № 89, 93, 105—196.

³⁸ Док. № 145—155, 157.

³⁹ Док. № 174, 176, 178, 181, 182, 185—192, 194, 196, 254—257.

⁴⁰ Док. № 161.

⁴¹ Док. № 197—285.

⁴² Док. № 197.

⁴³ Док. № 137, 267, 271, 282.

Для боротьби з конфедератами царський уряд увів у Польщу, у тому числі й на Правобережну Україну, свої війська під командуванням генерала Кречетникова. Генерал-майор Апраксін звернувся до польських магнатів із закликом розірвати стосунки з конфедератами і підтримати російські війська ⁴⁴.

Населення Правобережної України прихід російських частин витлумачило як допомогу йому в боротьбі проти шляхти. Поширилися чутки, що цариця Катерина II видала «золоту грамоту», на підставі якої кошовий наказав запорізькому війську виступити проти шляхти.

Навесні 1768 р. селяни Правобережної України почали громадитися в загони. Сюди групами і поодиночки пробиралася запорізька голота. Гуртувалися вони у Чорному лісі, а потім прямували до Лебединського і Мотронинського лісів. Недалеко від Мотронинського монастиря над Холодним Яром гайдамаки заклали Кіш. Повстання очолив Максим Залізняк, проголошений повстанцями у Чорному лісі полковником ⁴⁵.

У другій половині травня гайдамаки виступили з Коша. Вони оволоділи Жаботином, потім побували у Медведівці, Смілі, Корсуні, Богу славі, Каневі, Кам'яному Броді, Лисянці. За кілька тижнів повстання охопило всю південну Київщину, Брацлавщину, перекинулося на Поділля і Галичину ⁴⁶. Шляхта й орендарі кинулися до міст, сподіваючись за мурами магнатських замків сховатися від народного гніву. Багато їх зібралось в Білій Церкві, Лисянці і особливо в Умані — центрі володінь київського воеводи графа Потоцького і водночас центрі поширення унії.

Умань була оточена валами та ровами і мала 32 гармати. В'їзд до неї охоронявся гарнізоном піхоти, а саме місто полком надвірних козаків, що жили поблизу окремою слободою.

Залізняк знав, що Умань могла не тільки вчинити опір, але й виступити проти гайдамаків, тому він прагнув зробити все можливе для того, щоб схилити на свій бік Гонту, а з ним і надвірних козаків, бо Гонта серед них користувався великим авторитетом. Так воно й сталося. Пани вирішили попередити напад повстанців. Комендант Умані вислав проти гайдамаків полк надвірних козаків під командою полковника Обуха. Серед них був і сотник Іван Гонта. Гонта з козаками перейшов на бік повстанців і разом з загоном Максима Залізняка 9—10 червня 1768 р. оволодів Уманню ⁴⁷.

Після взяття Умані на раді Максим Залізняк був проголошений гетьманом і князем смілянським, а Іван Гонта — полковником і князем уманським. Всього три тижні гайдамаки мали змогу вільно порядкувати, проте вони цей час не марнували, а робили все можливе для поширення руху: вводили козацький устрій, формували і розсилали озброєні загони в різні напрямки — на Брацлавщину, Поділля, Полісся ⁴⁸. Як доповідав Петро Румянцев Військовій колегії, на допиті отаман Швачка посвідчив, що він і отаман Неживий були послані Залізняком для знищення шляхти й орендарів. Їх загін поповнювався людьми з різних станів і козаками ⁴⁹. В свідченні уманських мешканців Остапа Поламаного й Оста-

⁴⁴ Док. № 199.

⁴⁵ Док. № 207.

⁴⁶ Док. № 206, 207, 209.

⁴⁷ Док. № 207, 212.

⁴⁸ Док. № 212, 214.

⁴⁹ Док. № 227.

па Бочки у Коші Запорізької Січі привертає увагу вказівка про те, що Залізник мав «управительную резиденцию над оным городом Уманью и цілою Уманскою губернією и всякіе между тамошними жителями расправы производит»⁵⁰. Це свідчення підтверджують універсал Максима Залізняка, виданий отаманові Канівського куреня Івану Чалому на право урядувати в селах і селищах⁵¹, універсал, яким Федір Осадчий призначався старшим у містечку Теплику і Теплицькому ключі⁵², та універсал, виданий православному священникові Івану на поїздку в Переяслав. Універсали та інші документи видавали й гайдамацькі ватажки: наприклад, отаман Павло Таран видав паспорт священникові Василю⁵³.

Проти царських військ повстанці не вживали будь-яких заходів, вірячи в те, що Катерина II підтримає їхню боротьбу і Правобережжя буде об'єднано з Лівобережною Україною в межах Російської держави. Це було однією з основних причин швидкої поразки повстанців.

Повстанські загони у цей час діяли на Київщині, Поділлі, Брацлавщині. Їх ватажками були Семен Неживий, Яків Швачка, Бондаренко, Москаль, Павло Таран⁵⁴ та ін. Куди б не приходили повстанці, зразу ж вони скасовували панщину. Так, 25 червня у Володарку прийшов загін гайдамаків. Його отаман Павло Таран заборонив усім селянам волості відбувати панщину, за винятком ремонту греблі через Рось, по якій переправлялося запорізьке військо⁵⁵. Смілянський сотник Шило, дізнавшись, що в турецькій частині Балти зібралось багато шляхти й орендирів, вимагав, щоб йому були видані втікачі. Турецькі власті відмовилися це зробити. Тоді Шило напав на місто⁵⁶.

Панівні класи сусідніх країн (Угорщини, Туреччини й Пруссії) з тривогою слідкували за розгортанням повстання на Україні⁵⁷, бо за прикладом українських селян у будь-яку хвилину могли повстати селяни їх держав. Посилення гайдамацького руху непокоїло й Росію, бо напади гайдамаків на Балту і Голту могли призвести до ускладнення її взаємин з Туреччиною, яка була незадоволена зростанням її впливу в Польщі⁵⁸. Тривога царського уряду зростала по мірі того, як надходили нові відомості про участь у повстанні не тільки запорізьких козаків й українських селян, а також російських селян, міщан і навіть солдатів. І Росія послала свої війська в центр гайдамацького руху. Царські офіцери, скориставшись тим, що повстанці вважали російське військо своїм союзником, бували в районі його розташування, по-зрадницькому захопили Максима Залізняка, Івана Гонту та інших керівників повстання⁵⁹. Але боротьба на цьому не припинилася. Загони Неживого, Журби та інших чинили запеклий опір російському війську. Тільки наприкінці липня основні сили повстанців були розбиті. Гонту та інших повстанців, мешканців Правобережної України, було передано польському командуван-

⁵⁰ Док. № 212.

⁵¹ Док. № 198.

⁵² Док. № 200.

⁵³ Władysław A. Serczyk. *Końszczyzna*. Kraków, 1968, вклейка між стор. 96 і 97.

⁵⁴ Док. № 209, 230, 237, 243, 244, 248.

⁵⁵ Док. № 206.

⁵⁶ Док. № 211.

⁵⁷ Док. № 222, 280 та ін.

⁵⁸ Док. № 202, 213, 219, 220, 230, 232, 234—236, 238, 239.

⁵⁹ Док. № 208, 216, 226, 230, 241, 248 та ін.

ню, а запорожців і вихідців з Лівобережної та Слобідської України судили царські власті⁶⁰.

Почалася кривава розправа над учасниками повстання, під час якої особливу жорстокість проявили шляхетські війська (в Кодні, Сербях біля Могилева над Дністром та інших місцях)⁶¹. Максим Залізник з товаришами, засудженими разом з ним, у слободі Котельві по дорозі на заслання утік з-під варти, але швидко був схоплений. Деякий час його тримали у Московській в'язниці, а потім, напевне, вислали в Нерчинськ⁶². Боротьба гайдамаків з неослабною силою продовжувалася і в другій половині 1768 р.⁶³ на Смілянщині, в районі Білої Церкви, Гусятина, Жаботина, Корсуня, Богуслава, Лисянки. Повстанці звернулися до селян із закликом піднятися на боротьбу⁶⁴.

Повстання 1768 р.— це остання велика хвиля селянсько-козацького руху, спрямована проти реставрації феодально-кріпосницьких відносин, посилення соціального і національно-релігійного гніту. Однак боротьба гайдамаків продовжувалася і в наступні роки, хоч вона вже й не набирала таких масштабів. У цей час, зокрема в 1770—1771, 1774—1775 рр., досить активно діяли гайдамаки на Слобідській Україні⁶⁵, а також у Гадяцькому і Полтавському полках Лівобережної України⁶⁶. На посилення антифеодальної боротьби на Україні у цей час вплинула і селянська війна під керівництвом О. Пугачова.

На початку 1774 р. гайдамацькі загони проявляли активність у Харківському повіті⁶⁷ та Охтирській провінції⁶⁸. Водночас інші загони чинили напади на панські маєтки у Валківському повіті і в районі річок Коломака і Кагамлика⁶⁹. Для боротьби з гайдамаками надсилалися військові загони та це здебільшого не досягало мети. Так, для переслідування гайдамацьких загонів, які діяли в районі річок Кагамлика і Коломака, були вислані військові команди з Краснокутського і Валківського комісарств, але вони не змогли навіть добути про них певних відомостей⁷⁰. Про активну боротьбу гайдамацьких загонів у 1774—1775 рр. свідчать й інші приклади. Так, в ніч з 12 на 13 жовтня 1774 р. гайдамаки зруйнували хутір поміщика Бородаєвського, що на р. Орчику Валківського комісарства, а в ніч з 17 на 18 грудня — вчинили напад на садибу капітана Капустянського, що в слободі Іванівці Ізюмської провінції⁷¹. В ніч з 1 на 2 квітня 1775 р. гайдамаки «с ружьями и копьями» розбили валку поміщика Дуніна у Найденовому лісі Валківського комісарства⁷², а потім напали на будинок Двигубської⁷³.

⁶⁰ Док. № 218, 225, 230, 237, 243, 246, 248, 253.

⁶¹ Док. № 229, 273; Коденська книга судових справ.— Український архів, т. II. К., 1931.

⁶² Док. № 265, 279.

⁶³ Док. № 259—266.

⁶⁴ Док. № 258.

⁶⁵ Док. № 286—292, 294, 296—298, 300—302, 304, 305, 308—310, 312, 315.

⁶⁶ Док. № 293, 299, 303, 311.

⁶⁷ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 279, спр. 1736, арк. 8—9.

⁶⁸ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 905, арк. 47.

⁶⁹ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 356, спр. 298; ф. 399, спр. 905, арк. 38.

⁷⁰ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 905, арк. 44.

⁷¹ Док. № 315; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 364, арк. 1.

⁷² Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 976, арк. 3, 33.

⁷³ Там же, спр. 1285, арк. 110—112.

Дії гайдамацьких загонів не припинялися і в наступні роки, про що зокрема свідчать листи Петра Румянцева 1776 р.⁷⁴ і Євдокима Щербиніна⁷⁵ до Паніна. Щербинін просив надіслати військо, «ибо приметна слабость народная».

Детальніше на цих гайдамацьких рухах зупинятися не будемо, оскільки хронологічно вони уже виходять за рамки даної публікації.

В антифеодальній боротьбі українського народу велику роль відіграла Запорізька Січ. Козацькі вольності на Запоріжжі, незважаючи на майнову нерівність і загострення класової боротьби⁷⁶, для поневолених були своєрідним гаслом в антифеодальному русі. Отже, сам факт існування Запорізької Січі революціонізував поневолені народні маси. Тому з такою ненавистю царський уряд дивився на Запоріжжя і чекав тільки нагоди, коли зможе з ним розправитися.

Якщо ж до певного часу царат терпів існування Запорізької Січі, цього бурхливого джерела бунтарських сил, то тільки тому, що не мав ні сил, ні засобів для її знищення. Він йшов на компроміси, а одночасно робив усе для того, щоб ослабити Січ, ізолювати від Правобережної і Лівобережної України, що живила її силою. З цією метою царський уряд у 40—60-х роках XVIII ст. почав поселяти на південних і південно-західних окраїнах Придніпров'я регулярні війська, будувати тут військові форпости, а в 1753 р. заснував фортецю св. Єлисавети.

Посилення соціального і національно-визвольного руху, поразка селянської війни під керівництвом О. Пугачова, перемога Росії у війні з Туреччиною 1768—1774 рр. остаточно вирішили долю Запорізької Січі. 1775 р. за наказом Катерини Запорізьку Січ було зруйновано⁷⁷. Її зруйнування позначилося і на розмахові, цілеспрямованості гайдамацького руху. Ця обставина була підставою для визначення кінцевої дати збірки документів, що пропонується увазі читачів.

Визвольна боротьба українського народу XVIII ст. знайшла відображення в офіціальних документах і спогадах сучасників. Героїв цієї запеклої боротьби проти соціального і національного гноблення народ опівав у піснях і переказах, зберіг у творах місцевства.

За два століття видано ряд публікацій і чимало досліджень, присвячених гайдамацькому рухові на Україні⁷⁸. Однак тему не можна вважати вичерпаною. До того ж, у її висвітленні немало плутанини, суб'єктивізму.

Польські шляхетські та буржуазні історики (Равіта-Гавронський, Корзон) характеризували гайдамаків як розбійників. Подібні погляди висловлювали і деякі російські та українські буржуазні історики. Називаючи гайдамаків розбійниками, шляхетські історики затушовували соціальний і національний гніт, яким супроводжувалося панування польської шляхти на Україні, проти чого боровся український народ. Гідну відсіч цим наклепам дав Т. Г. Шевченко у творі «Холодний Яр» (1845). Це водночас була відповідь на книгу А. Скальковського «Наезды гай-

⁷⁴ Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 1020, арк. 73.

⁷⁵ Пугачевщина. Сборник документов, т. II. М., 1929, стор. 242.

⁷⁶ Док № 268.

⁷⁷ Док. № 316, 317

⁷⁸ Список публікацій та основної літератури див. у додаткові.

дамак на Западную Украину в XVIII ст.» (1845). Шевченко влучно характеризує «концепцію» Скальковського, буцімто:

«Гайдамаки не воины,—
Розбойники, воры.
Пятно в нашей истории...»

І на це поет гнівно відповідає:

«Брешеш, людоморе!
За святу правду-волю
Розбойник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина,
Не розіб'є живе серце
За свою країну»⁷⁹.

Високо оцінив визвольну боротьбу українського народу Т. Г. Шевченко і в повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали». Він писав: «...кожне село, кожний крок землі буде знаменний у Малоросії, особливо на правому березі Дніпра. В чому іншому, а в цьому відношенні мої покійні земляки анітрохи не поступалися перед будь-якою європейською нацією, а в 1768 році Варфоломійвську ніч і навіть першу французьку революцію перевершили. Одне, в чому вони різнилися від європейців,— у них усі ці криваві трагедії були справою всієї нації і ніколи не розігрувалися з волі одного якого-небудь пройдисвіта, подібного до Катерини Медичі, що допускали нерідко у себе західні ліберали»⁸⁰.

У дослідженнях радянських істориків висвітлюються соціально-економічні передумови гайдамацьких рухів, підкреслюється, що ці рухи були боротьбою народних мас проти феодально-кріпосницького гноблення.

У дореволюційній історіографії гайдамацький рух розглядався як явище, притаманне тільки Правобережній Україні. Радянські історики, вивчаючи розвиток соціально-економічних відносин і класової боротьби на Україні, звернули увагу і на гайдамацький рух на Лівобережній і Слобідській Україні, а також опублікували деякі документи. На початку 30-х років М. В. Горбань підготував невелику збірку документів про гайдамацький рух на Слобідській Україні 50—60-х років XVIII ст., яка, на жаль, не була видана. Публікації ж, в якій гайдамацький рух розглядався в усіх формах і проявах на всій території України, досі ще не створено. А вага будь-якої і зокрема цієї публікації документів визначається не тільки повідомленням окремих фактів, але й їх сумою, тим, що в них гайдамацький рух виступає як єдиний процес на всій Україні. Документи збірки розкривають соціально-економічну природу гайдамацького руху і його характер як одного з етапів антифеодальної боротьби.

Вивчення вміщених у збірці документів, насамперед свідчень гайдамаків, переконує нас у тому, що переважна більшість учасників гайдамацького руху — це селяни і зокрема спролетаризована їх частина.

⁷⁹ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у шести томах, т. 1. К., 1963, стор. 337.

⁸⁰ Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у шести томах, т. 4. К., 1964, стор. 273.

Адже ж і ті учасники гайдамацького руху, що прийшли з Запоріжжя,— колишні селяни.

Сверджуючи, що основною рушійною силою гайдамацького руху були селяни, документи водночас показують, що в ньому брали участь і міщани. Згадаймо хоча б про міщан Канева, Мошен та ін.

Незаперечним фактом є й те, що в 40—60-х роках XVIII ст. гайдамацький рух охопив усю територію України і втягнув у русл боротьби широкі кола населення. Це стане особливо очевидним, якщо врахувати не лише тих, хто боровся зі зброєю в руках, але й тих, хто їм допомагав.

Як уже зазначалося у попередніх виданнях, гайдамацький рух детально вивчався тільки на певній території, внаслідок чого часто губився зв'язок між окремими виступами. Зібрані воедино документи доводять, що зв'язок між окремими, здавалося б, зовсім не зв'язаними рухами був. У цьому нас переконує вивчення біографій учасників гайдамацького руху, адже нерідко одні і ті ж особи діяли в різних районах України.

Опубліковані документи — наочний доказ солідарності з повстанцями переслідуваного і гнобленого населення України, трудящих сусідніх країн. У часи напруженої боротьби за зброю бралися селяни Польщі, Росії, Білорусії, Молдавії. Вплив гайдамацького руху на антифеодальну боротьбу в сусідніх країнах у світлі документів, що публікуються, незаперечний. А це дозволяє гайдамацький рух на Україні XVIII ст. віднести до числа рухів, які мали міжнародний характер. Вони розчищали шлях для розвитку нових суспільних відносин. Документи про спільній дії польського і російського урядів проти гайдамаків, участь гетьманської влади у придушенні повстання підтверджують спільність класових інтересів панівної верхівки. Водночас вони доводять наявність у пригноблених певного рівня свідомості і класової солідарності. У цілому ж документи цієї збірки показують життя народу в усій його багатогранності, складності і суперечності, дають можливість правдивіше відтворити історичний процес.

Знайомство з попередніми публікаціями підтверджує, що найбільше документів видано про гайдамацький рух на Правобережній Україні, зокрема про повстання 1768 р. Ці документи вийшли окремими збірками, а також опубліковані у монографічних дослідженнях. Чимало документів опубліковано в таких періодичних виданнях, як «Основа», «Киевская старина», «Русский архив», «Україна», «Записки НТШ», «Записки історико-філологічного відділу ВУАН» та ін. Найбільш вагомою публікацією безперечно є «Акты о гайдамаках» (1700—1768), підготовлені до друку Володимиром Антоновичем⁸¹, проте й вона обмежена джерельно — сюди не ввійшли документи російських установ, а також козацької адміністрації. Однобоке ж використання джерел призвело до хибного висновку про те, що гайдамацький рух не поширювався на Лівобережну Україну.

На відміну від попередніх публікацій у цій збірці вміщені документи, які висвітлюють гайдамацький рух на всій території України. Всі проблеми гайдамацького руху упорядники прагнули висвітлити на базі нових документів. З попередніх публікацій взято документи тільки з тих питань, які не відображені в неопублікованих. З цією метою вивча-

⁸¹ Архив ЮЗР, ч. 3, т. III.

лися документальні матеріали державних архівів і рукописних відділів наукових бібліотек Москви, Ленінграда, Києва, Харкова, Львова і Вільнюса⁸². Поза полем зору упорядників залишилися документальні матеріали зарубіжних архівосховищ, зокрема Польської Народної Республіки, де зберігається значна кількість важливих документів з історії гайдамацького руху на Правобережній Україні.

З числа виявлених в архівних фондах і попередніх виданнях для публікації відібрано 317 документів, у тому числі 263, які раніше ніде не публікувалися, хоч, правда, частина з них була відома дослідникам і частково використана в їх працях. Документи охоплюють період з 1717 до 1775 р.

За походженням їх можна розділити на дві групи. До першої, кількісно невеликої, але вагомोї за своїм змістом групи відносяться документи, складені представниками народних мас — універсали, звернення, свідчення, скарги та ін. Зокрема, привертають увагу звернення до населення із закликком озброюватися і приєднуватися до повстанців, універсали Максима Залізняка, заяви селян про взяття на поруки учасників гайдамацького руху тощо. Дуже багато різних фактичних даних містять свідчення гайдамаків. У них дослідник знайде відомості про склад гайдамацьких загонів, їх дії тощо. Проте до їх використання треба підходити з великою обережністю. Потрібно враховувати, що ці свідчення записували царські чиновники, а також і те, що гайдамаки не про все розповідали, нерідко намагалися заплутати слідство. В скаргах, поданих до урядових установ, правдиво відображається становище народних мас, нестерпні знущання, які чинили польські магнати над своїми підданими.

Друга група, кількісно значно більша, включає документи адміністративних, військових і судових установ шляхетської Польщі, царської Росії і Гетьманського уряду. Це — укази, ордери, повідомлення, промеморії, листи, рапорти, нарешті, скарги про наїзди гайдамацьких загонів на панські маєтки, про збройні сутички тощо, укази Військової колегії та інші документи з приводу розшуків і приборкання гайдамаків, екстракти слідчих справ і судові рішення про покарання учасників гайдамацького руху. Незважаючи на тенденційність, ці документи містять великий фактичний матеріал, зокрема, про розмах повстання, про героїзм і самовідданість повстанців, а також про заходи, яких вживали панівні класи для придушення антифеодального руху.

І, нарешті, до збірки включені повідомлення польської газети «Kurier Polski» за 1736—1738, 1747 рр. Оскільки в бібліотеках України цієї газети розшукати не вдалося, ці повідомлення наводяться за «Архивом Юго-Западной России». Згадані матеріали містять фактичні дані, що свідчать насамперед про розмах руху і заходи польського уряду проти повстанців.

Документи, які не вдалося внести до збірки, у міру можливостей, використані у реальних примітках з посиланням на місце зберігання.

Усі документи, вміщені в збірці, систематизовані у хронологічному порядку за старим стилем.

Археографічне опрацювання проведено у відповідності з існуючими

---

⁸² Список використаних архівних фондів додається.

правилами, а також з урахуванням досвіду практичної роботи у цій галузі.

В основу публікацій покладено оригінали документів. Коли ж оригіналів не вдалося відшукати, відбиралися відпуски або найвірогідніші копії.

Документи, що склалися в канцеляріях гетьманських установ і Запорізької Січі, публікуються із збереженням графічних особливостей. Справа в тому, що XVIII ст.— це час, коли за старою традицією на Україні «ѣ» вимовлялося як «і», проте вже в другій половині XVIII ст., зокрема на Слобідській Україні, ця традиція відмирала. Цьому сприяла заборона російським царем Петром I вживання української мови в діловому листуванні. Тому буде ненауково в усіх випадках «ѣ» замінити через «і» або «е». Для цього немає певних критеріїв у документах того часу. Ось чому, на думку упорядників, найбільш правильним є збереження в усіх випадках літери «ѣ».

У документах російських установ літера «ѣ» замінена літерою «е».

Твердий знак (ъ) у кінці слів випущений, а в середині наводиться там, де він є в оригіналі. М'який знак (ь) залишений скрізь, де він є. У тих випадках, коли був сумнів, стоїть «ъ» чи «ь», поставлений м'який знак, якщо цього вимагає сучасний правопис.

Писарі досить часто користувалися надрядковими літерами. Деякі надрядкові літери написані так, як рядкові, а деякі трохи інакше. У виданні всі надрядкові літери введені у рядок.

Ряд слів у документах написано скорочено, зокрема випускалися деякі голосні і приголосні літери (днь, члвк, гдрь, гдін та ін.). У публікації ці скорочення не збережені.

Прийменники в документах здебільшого написані разом з іменниками. В публікації вони скрізь наводяться окремо. Окремо подається і заперечення «не», хоча в оригіналах воно написано разом з дієсловом.

У документах XVIII ст. немає уніфікації і в написанні власних назв. В одному випадкові вони пишуться з малої літери, в іншому — з великої. У публікації всі власні імена пишуться з великої літери.

Не було послідовності і в написанні назв установ. У публікації назви всіх установ написані з великої літери. У складних назвах з великої літери пишеться тільки перше слово.

Не було в той час і сталої пунктуації. У публікації тексти розбиті на речення й абзаци. Розділові знаки у межах абзацив поставлені тільки в крайніх випадках, бо й зараз розставлення розділових знаків залежить від смаків тих, хто їх ставить. У тих випадках, коли був сумнів, ставити розділовий знак чи ні — він не ставився.

Тексти документів польською і французькою мовами подані за новим правописом. Такі документи супроводжуються перекладами українською мовою. Пошкоджені, а також непрочитані місця тексту позначені крапками. Відновлений текст взято у квадратні дужки.

Всі документи мають заголовки, в яких зазначено дату (рік, місяць, число), місце написання, автора, адресат і зміст.

У тих випадках, коли дата в тексті документа відсутня, вона встановлена на підставі вивчення його змісту, а також зв'язаних з ним документів. Зважаючи на те, що документи польських установ датовані, як правило, за новим (григоріанським), а інші — за старим (юліанським)

стилем, документи за новим стилем мають подвійну дату. На першому місці поставлено дату за старим, а на другому — за новим календарем.

У легендах зазначено місце зберігання документів, а також назви видань, в яких вони публікувалися.

Оскільки в текстах скорочень немає, за винятком е. и. в.— ее императорское величество, список скорочень не додається. Скорочені написання назв архівосховищ й окремих видань розкриті в спискові використаних джерел.

Текстуальні пояснення подані у підрядкових примітках, а пояснення, що стосуються змісту документів, вміщені після документів.

Крім того, наводиться бібліографія основної літератури про гайдамацькі рухи у XVIII ст.

Для полегшення користування збіркою до неї додані іменний і географічний покажчики, перелік документів. Підрядкові примітки склав О. А. Купчинський, реальні — І. Л. Бутич, бібліографію — І. В. Шпитковський, іменний покажчик — В. Д. Чунтулова, географічний — М. І. Бутич.

У виявленні, копіюванні та звірянні документів, крім упорядників, взяли участь Л. З. Гісцова, О. Д. Катруха, З. П. Нецадіна, З. С. Хомуцька. Допомогу у підготовці збірки подали Я. Р. Дашкевич та О. С. Компан.

Передмову написав І. Л. Бутич.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

*1717 р. лютого 22 (березня 5). Львів.— Універсал регімента-
ря української частини королівських військ Івана Галецького
про передачу командування цією частиною стражникові Оль-
шевському та про донесення останньому відомостей про гай-
дамацькі загони, що перебувають у Брацлавському і Київ-
ському воеводствах*

Року тисяча семьсот семнадцатого, месеца апреля осмого дня.

На уряде кгородском, в замку его королевское милости Овруцьком, передо мною, Михайлом Сынгаевським, коморником кграничным киевским, намесником староства Овруцького, и книгами нынешними кгородскими овруцькими сопременен personaliter urodzony jego mość pan Hrehory Skarzyński, dla zapisania do ksiąg niniejszych grodzkich owrukich uniwersał od wielmożnego jego mości pana Jana Gałęckiego, miecznika podlaskiego, regimentarza wojsk jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej partii ukraińskiej ratione introcontentorum wydany, z podpisem ręki, przy pieczęci przyciśnionej, z susceptami * winnickiego i żytomirskiego grodów, per oblatam подаł, tenoris sequentis:

Jan Gałęcki, miecznik podlaski, porucznik wojsk jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej, partii ukraińskiej regimentarz.

Po szczęśliwie zakończonym z woli najwyższego boga traktacie¹, ponieważ wojsko zkonfederowane z Rzeczpospolitą, jest, ex mente najjaśniejszego Rzeczypospolitej, oddane pod władzę jaśnie oświeconego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego** władzy, i mnie jest dana komenda partii ukraińskiej. Przetoż, przy zaleceniu usług moich, wiadomo czynię osobliwie prześwietnym województwom, to jest: Kijowskiemu i Braclawskiemu, iż, stosując się ad mentem jego królewskiej mości i najjaśniejszej Rzeczypospolitej, do wszelkich pomienionych prześwietnych województw usługi moje aplikować będę. A że tak nagle sam w tamtym kraju być nie mogę dla dalszej od jaśnie oświeconego jego mości pana krakowskiego odebrania dyspozycji więc dają tantisper mój ordynans jego mości panu Olszewskiemu, strażnikowi partii tamtej, a namies[tl]nikowi komendy mojej, aby komendę odebrał,

* Сусцент — відмітка писаря на пред'явленому документі.

** Сенявський Адам.

który iuxta mentem najjaśniejszego króla jego mości i najjaśniejszej Rzeczypospolitej i ordynansu jaśnie oświeconego jego mości pana krakowskiego, we wszystkim się będzie sprawował i wielmożnym ich mościom panom starostom, moim mościom panom, lub ich mościom panom oficjalistom, według zdania najjaśniejszej Rzeczypospolitej i ordynansu, jeżeliby jakie kupy swawolne znajdować się miały, przez tych ludzi, którzy są ex mente Rzeczypospolitej zwinieni, za doniesieniem o tym, jego mość pan Olszewski powinien będzie ludzi komendy swojej na znoszenie takowych dać. Te zaś chorągwie, które są extra komputu, postawionego od najjaśniejszej Rzeczypospolitej, te powinny być oddane od jego mości pana Olszewskiego, strażnika, a ludzie z pod tych chorągwi powinni się każdy do swego domu rozjeżdżać. Paletowania, jeżeliby jakie z dyspozycji jego mości pana Czerwińskiego, na ten czas regimentarza, powychodziły, te wszystkie annihilują, aby nikt nie ważył się najmniejszej rzeczy brać, ale kontentować się powinni, według postanowienia Rzeczypospolitej, partykularną płacą. Ich mościów zaś panów obywatelów, moich wielce mościwych panów, wszystkich in genere przy obligacji mojej upraszam, aby, jeżeliby jakie kupy swawolnie przez to hultajstwo hajdamackie znajdować się gdzie miały, osobliwie w prześwietnym województwie Braclawskim i w części prześwietnego województwa Kijowskiego, co jest w Ukrainie, o takowych, aby zaraz a zaraz dawali znać jego mości panu Olszewskiemu, nie konserwując ich. Osobliwie jednak ich mościom panom gubernatorom i wójtom ten punkt powinien być w refleksji, abowiem, gdyby, za dowiedzeniem się, na kogo by się pokazało, tedy, za to, iuxta mentem Rzeczypospolitej odpowiadać będzie. Także, jeżeliby się jakie nowe zaciągi znajdować miały, o takowych upraszam ich mościów panów obywatelów, moich miłościwych panów, dawać znać jego mości panu Olszewskiemu. Tymże uniwersałem zalecam tym chorągwiom, stojącym w tych województwach, aby we wszystkim perierowali ordynansom jego mości pana Olszewskiego. Który to uniwersał ma być publikowany po grodach dla wiadomości wszystkich ich mościów. Na co też przy pieczęci mojej podpisuję się.

Działo się we Lwowie, die quinta martii, millesimo septingentesimo decimo septimo anno. Locus sigilli. Jan Gałęcki, miecznik podlaski.

Na drugiej stronie tego uniwersału jest punkt takowy pisany: Ukrzyżdzeni w poczynionych jakich szkodach przez panów wojskowych, aby sprawiedliwość odbierali, dla tego naznaczyłem sędziego, to jest jego mości pana Franciszka Ukrzyńskiego, towarzysza znaku pancernego jaśnie wielmożnego jego mości pana chorążego koronnego, który, iuxta mentem Rzeczypospolitej i ordynansu hetmańskiego, excessivos sądzić powinien i dekreta wydawać ma.

Na tym uniwersale suscepty winnickiego i żytomirskiego grodów tymi napisane słowy: Anno millesimo septingentesimo decimo septimo, die decima secunda martii. Comparens personaliter urodzony jego mość pan Józef Nowosielecki, towarzysz chorągwi pancernej jaśnie wielmożnego jego mości pana chorążego koronnego, ten uniwersał, od wielmożnego jego mości pana Gałęckiego, regimentarza partii ukraińskiej ratione introcontentorum, ad acta praesentia castrensia, capitanealia vinnicensia per oblatam podał.

Suscepi Stephan Kamiński, namies[t]nik starostwa, regent grodzki winnicki (manu propria).

Anno millesimo septingentesimo decimo septimo, die vigesima septima martii comparens personaliter urodzony jego mość pan Jakub Czopowski, dla wpisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich ten uniwersał od wielmożnego jego mości pana Jana Gałęckiego, miecznika podlaskiego, regimentarza wojsk jego królewskiej mości partii ukraińskiej, do województw Kijowskiego i Braclawskiego racione introcontentorum wydany, z podpisem ręki, przy pieczęci przyciśnionej i susceptą grodu winnickiego, per oblatam podał.

Przyjąłem: Konstanty Dydkowski, namies[t]nik grodzki starostwa Żytomirskiego.

Который же то универсал, за поданем и прозбою вишьменованое особы подающее, а за моим урадовим принятем, до книг нынешних слово в слово есть вписаны.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 22—24.

Переклад

Тисяча сімсот сімнадцятого року, місяця квітня, восьмого дня.

Перед гродським урядом, у його королівської милості Овруцькому замку, перед мною, пограничним комірником, намісником Овруцького староства Михайлом Сингаєвським, і цими гродськими овруцькими книгами особисто став його милість шляхетний пан Григорій Скаржинський для запису до цих овруцьких гродських книг універсалу, виданого підляським мечником, регіментарем військ української частини його королівської милості і Речі Посполитої, вельможним його милості паном Іваном Галецьким. Він подав його у вигляді обляти разом з власноручним підписом, притиснутою печаткою і сусцептами вінницького і житомирського гродів через ту причину, яка наводиться нижче. Зміст такий:

Іван Галецький, підляський мечник, поручик військ його королівської милості і Речі Посполитої, регіментар української частини.

Після щасливо закінченого по волі найвишого бога договору, внаслідок якого військо об'єдналося з Річчю Посполитою і було віддано волею найяснішої Речі Посполитої під владу його світлості великого коронного гетьмана, милостивого пана краківського каштеляна, мені передали командування українською частиною. Тому, пропонуючи свої послуги, доводжу до відома, зокрема високих воеводств Київського і Брацлавського, що, відповідно до волі його королівської милості і найяснішої Речі Посполитої, буду робити послуги на користь обох згаданих воеводств. Оскільки сам не можу бути у тамтешньому краї, щоб одержати розпорядження від ясноосвіченого його милості краківського пана [каштеляна], поки що наказую прийняти командування стражникові тієї частини, моєму намісникові його милості пану Ольшевському, який буде виконувати усе згідно з волею найяснішого його милості короля і найяснішої Речі Посполитої та наказом його світлості милостивого краківського пана [каштеляна]. Він повинен буде дати, згідно з волею найяснішої Речі Посполитої і наказом вельможних їх милостям панам старостам, моїм милостивим панам або їх милостям панам урядникам, підпорядкованих йому людей для ліквідації свавільних ватаг, відпущених після донесення про їх появу згідно з волею Речі Посполитої. Також його милість пан Ольшевський повинен віддати стражни-

кові ті хоругви, які знаходяться поза кількістю, встановленою найяснішою Річчю Посполитою, і всі люди з цих хоругв повинні роз'їжджатися по своїх домівках. Якщо ж за розпорядженням теперішнього реґиментаря його милості пана Червінського відбулися якісь розподіли оплати, то це все я анулюю. І щоб ніхто не наважувався брати найменшу річ, повинен задовольнятися партикулярною платою, встановленою постановою Речі Посполитої. А всіх взагалі їх милостей панів громадян, моїх вельмимилостивих панів, прошу разом з моїм зобов'язанням, щоб вони якнайшвидше давали знати його милості пану Ольшевському та не приховували, якщо де-небудь з'являться якісь свавільні ватаги цього гайдамацького гультайства, а зокрема у високому Брацлавському воеводстві і в частині високого Київського, що на Україні. Особливо цей параграф повинні мати на увазі пани управителі та війти. У зв'язку з цим, якщо хтось довідався і це виявилось, тоді за це відповідатиме згідно з волею Речі Посполитої. Прощу також моїх милостивих панів громадян давати відомості його милості пану Ольшевському про всі нові, якщо вони матимуть місце, вербовки. Цим же універсалом доручаю хоругвам, що стоять в цих воеводствах, в усьому підкорятися наказам його милості пана Ольшевського, щоб було відомо усім їх милостям. Цей універсал має бути оголошений у всіх гродах. І тому також підписуюся біля своєї печатки.

Діялося у Львові, дня 5 березня, тисяча сімсот сімнадцятого року.

Місце печатки.

Іван Галецький, підляський мечник

На другому боці універсалу зроблена така помітка: Ті, яким пани військові причинили якісь збитки, можуть вимагати справедливості. Для цього я призначив суддю, а саме товариша панцирного полку його милості пана коронного, хорунжого милостивого пана Франциска Укшинського, який згідно з волею Речі Посполитої і гетьманським наказом повинен судити і виносити рішення щодо порушників.

На цьому універсалі подані такі сушепти вінницького і житомирського гродів: Тисяча сімсот сімнадцятого року, дня 12 березня, особисто став товариш панцирної хоругви ясновельможного його милості пана коронного хорунжого його милість шляхетний пан Йосип Новоселецький і подав цей універсал у вигляді обляти до цих вінницьких гродських книг. Я, Степан Камінський, намісник староства, вінницький гродський регент, прийняв (рука власна).

У тисяча сімсот сімнадцятому році, дня двадцять сьомого березня, особисто став його милість шляхетний Яків Чоповський, щоб вписати до цих житомирських гродських книг цей універсал у вигляді обляти, виданий підляським мечником, реґиментарем військ української частини його королівської милості його милістю вельможним паном Іваном Галецьким до Київського та Брацлавського воеводств з причини, сказаної в ньому, з власноручним підписом і відтиснутою печаткою та сушептом вінницького гроду.

Я прийняв: Костянтин Дідковський, гродський намісник Житомирського староства.

Цей же універсал, поданий вищезгаданою особою, за її проханням і після мого урядового прийняття вписано дослівно до цих книг.

1718 р. червня 14 (25). Овруч.— Скарга ректора Овруцької єзуїтської колегії, подана до Київського гродського суду, на архімандрита Василянського монастиря Климентія Домарадського та інших про відняття земель у колегії підданими монастиря та селянами

Manifestacja ichmościów ojców jezuitów owruckich przeciwko imci ojcu archimandrycie owruckiemu i innym. Roku tysiąc sied[e]mset os[ie]m-nastego, miesiąca junii, dwudziestego piątego dnia.

Na urządzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Owruczu, prze de mna, Lukaszem Bogdanowiczem, namies[t]nikiem na ten czas podwojewództwa, viceregentem grodzkim generału województwa Kijowskiego i ksiągami niniejszymi grodzkimi kijowskimi comparens personaliter przewielebny w bogu jego mość ksiądz Stefan Gronowski, societatis Jesu rector collegii Ovrucensis, quam primum fundacje, prawa, zapisy, przywileje, konfirmacje, granicy i inne dyspozycje collegii Ovrucensis ante pozornych kolegiach dla grasujących w tutejszych krajach kozaków buntowników in archivo p[ro]pter meliorem securitatem będące ad p[rae]sens niektóre do collegium sprowadzić i w nich po części przyjrzyć się mógł, tak zaraz providendo indemnitati p[rae]fati collegii swym et totius communitatis eiusdem collegii Ovrucensis nomine przeciwko wysoce wielebnemu w panu bogu jego mości ojcu Klemensowi Domaradzkiemu, archimandrycie owruckiemu zakonu świętego Bazylego wielkiego i wszystkim zakonnikom tegoż klasztoru ritus Graeci owruckiego, tudzież wszelkim niżej wyrażonych gruntów koło Owrucza leżących deokupatorom i bezprawnym pose-sorom świadczył i manifestował się w ten niżej opisany sposób i o to.

Iż gdy ludzie, szlachta, księża i wszyscy obywatele z województwa Kijowskiego dla rozpustnych i długo w tych krajach trwających kozackich buntów swoje własne rzucając fortuny w cudze województwa, konserwując zdrowie, uchodzić musieli, a potem pouchodziwszy tam, długo obawiając się powtórnych buntów, subsystowali. Jakoż i societas propter durantem necem w tych krajach lat kilkanaście nie była i fortuny na fundacje zapisane zaniechała. [W]tedy jegomość o[j]ciec archimandryta i inni obywatele zaraz w te kraje po buntach powróciwszy, a bojarowie, mieszczanie i chłopci, tak owrucy jako i wkoło Owrucza mieszkający, etiam w bunty będąc, grunta, pola, niwy, ostrowy, sianożęci, ogrody, place w Owruczu i siedliska, także bory, drzewa bartne i czerteży do collegium owruckiego należące partim in absentia antecessorum comparentis partim za pozwoleniem onych niby per modum dziesięciny pozwolone pozabierawszy i swojej bezprawnej posesji przywłaszczywszy, dotychczas trzymają, pożytki wszelkie z nich biorąc, manifestanti nic nie dają i jeszcze też grunta zabierając być swoimi mienią, jako to Woronowo, Ka[cz]anowski Plac w Owruczu, Sewruk klepiec, Kiziły, ziemia Michajłowska, Kwaszyńska, Arepowska, Drozdowska i inne pola, także grunt pod zamkiem collegii nad rzeką Norynią a z drugiej strony ruczajem leżący, gdzie przedtem Żydzi za pozwoleniem ojców jezuitów a teraz mieszczanie privato ausu ogrody sobie pozajmowali, niemniej grunt Redejewszczyna, Czeperin, Radawnia, dwór nazwany Rakowski w Owruczu, Kniaźpol, za wałami

Brelów Jelcowski, Place Kościuszkowskiego za folwarkiem ku Moszkom leżące, sianożęci przednie i zadnie, rudy i inne grunta, o których szerzej świadczą zapisy, posesje, ograniczenia i różne dyspozycje collegio Ovru-censi służące, na co pomienieni obwinieni nie uważając bezprawnie grun-ta, pola, place [w]spomniane od lat kilkudziesiąt pozachodziwszy dotych-czas trzymają.

А затем jegomość manifestujący, ne collegium in posterum patiatur, aliquam jacturam de p[rae]missis omnibus iterum atq[ue] iterum świadcząc i manifestując się, deklarował prawnie czynić nie zaniechać, salvam tej manifestacji zostawiwszy meliorationem. O przyjęcie onej do ksiąg prosił, co i otrzymał.

Książdz Stefan Gronowski, societatis Jesu superior owrucki manu propria.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 2, оп. 1, спр. 17, арк. 189 зв.— 190. Засвідчена копія.

Переклад

Скарга вельмимилостивих отців овруцьких езуїтів на милостивого отця овруцького архімандрита та інших. Року тисяча сімсот вісімнадцятого, місяця червня, дня двадцять п'ятого.

До гродського його королівської милості уряду в місті Овручі переді мною, гродським віце-регентом, намісником і тодішнім генеральним заступником Київського воеводства Лукашем Богдановичем, та перед цими київськими гродськими книгами особисто став преподобний в бозі ректор Овруцької колегії братства Ісуса його милість ксьондз Степан Гроновський. Він же приніс до колегії акти про надання права, записи, привілеї, підтвердження, акти розмежувань та інші диспозиції Овруцької колегії, які були в архіві, для певнішого збереження у незахищених колегіях від бродячих у тутешніх краях козаків-бунтівників, щоб по частинах деякі з них міг переглянути. Турбуючись про відшкодування для славетної колегії, він зараз від свого імені й від усього колективу цієї ж Овруцької колегії скаржився та заявляв на високопреподобного в бозі овруцького архімандрита ордену святого Василя Великого його милість отця Климентія Домарадського та всіх ченців Овруцького монастиря грецького обряду, а також на всяких нижчеподаних загарбників і безправних посесорів земельних угідь, розташованих біля Овруча, таким нижчеописаним чином:

Через невгамовні та довготриваючі у цих краях козацькі бунти люди, шляхта, ксьондзи та всі мешканці Київського воеводства змушені були, залишивши свої маєтки і рятуючи своє життя, тікати у чужі воеводства, а потім, зайшовши туди і боячись повторних бунтів, прожити тривалий час. Тому-то, через загрозу знищення, і братство кільканадцять років не було в цих краях та занедбало надані [йому] маєтки. І тоді його милість отець архімандрит та інші громадяни, повернувшись у ці краї зразу ж після бунтів, а також бояри, міщани та селяни як овруцькі, так і ті, що проживають навколо Овруча, та ті, що перебували тут під час бунтів, позабирали земельні угіддя — поля, ниви, острови, сіножаті, городи, майдани й оселі, а також бори, бортні дерева і пасіки, що належали колегії, та, привласнивши їх частково через відсутність попередніх власників, частково за їх дозволом (відпущені спо-

собом десятини), до цих пір тримають у своїй незаконній посесії і користуються ними, а скаржникові не дають нічого. І до того ж привласнюють і вважають своїми ґрунти Воронове в Овручі, Качанівський Майдан, Севрук Тік, Кизили, землі: Михайлівську, Квашинську, Арепівську, Дроздовську та інші поля, також земельне угіддя колегії, розташоване під замком між рікою Норинню, з одного боку, з другого — струмком, де здавна за дозволом отців єзуїтів євреї, а зараз міщани самовільно позаймали собі городи, як і ґрунти: Редеївщина, Черепин, Радавня, двір в Овручі, званий Раковським Княжпіль, за валами Яльцівський Брелів, площі Костюшківського, розміщені за фільварком до Мошків, передні та задні сіножати, руди та інші угіддя, про які докладніше на користь овруцької колегії свідчать записи, посесії, акти розмежувань та різні розпорядження. Незважаючи на це, вищеназвані обвинувачені, кількадесять років тому, позаймавши незаконно згадані ґрунти, поля, майдани, тримають їх досі. Отож, щоб колегія і в майбутньому не терпіла якихось збитків від усіх вищевказаних, його милість скаржник, даючи знову й ще раз свідчення та вносячи скаргу, заявив, що буде доступати згідно з правами, залишивши за собою право внести ще доповнення до цієї скарги, просив записати її у книгах, що й було зроблено.

Ксьондз Степан Гроновський, овруцький ігумен братства Ісусового, власною рукою.

№ 3

1718 р. червня 16 (27). Галич.— Пам'ятний запис виїзної старостинської комісії з свідченнями орендатора Христофора Вігурського про виступ мешканців села Мшанець Теревовельського повіту Галицької землі у 1717' р. та звільнення з-під арешту селянина Івана, зятя осадчого Антона

[...]* Konnotacja buntów gromady mszanieckiej, która się stała dnia 12 listopada roku 1717. Którzy nie będący posłuszni na pans[z]czyznę, na tę, co zdawna rozkazują, tylko która się im podoba i kiedy sami chcąc odrabiają, a kiedy się ** im każe, natenczas nie wychodzą. Oto uczyniwszy tumult, nabiegli mnie w gospodzie z całą gromadą, jedni z mieszkania swego, a drudzy na pans[z]czyźnie z gumna od młocenia przybiegli, do których buntów i rebelji jest okazją pierwszy Iwan zięć Antonów osadcy starego, drugi Anton pomieniony osadca, który nabiegł na gospodę wydzierając gwałtem zięcia swego wziętego w areszt za to, że na pans[z]czyznę nie chciał posłuszny, na którą mu kazano z ludźmi jakimi hultajami, których przechowuje zięć jego juszto rok, jako przyznają sąsiedzi, których ani dwó nie zna, ani są w inwentarzu, ci tedy z instynktu pomienionego osadcy wpadli do sieni i porwali winowajcę z aresztu, potem i mnie dzierzawcę za piersi jeden a drudzy omnes, gdzie który się mógł dorwać, wywlekszy z sieni na dwór i przed progiem siennym uderzyli o ziemię i przysiedli, dusząc za gardłdło. Na który hałas i tumult przybiegło dwóch szlachty we Mszancu rezydujących jegomość pan *Władysław Wasilkowski

* Пропущена початкова формула впису документів до актових книг.

** В оригіналі двічі: «сіє».

други jegomość pan Bazyli Szynderowski, którzy mnie salmowali w życiu, wydzierając z chłopskiej ręki, osobiwie jegomość pan Szynderowski, a jegomość pan Wasilkowski racjami i perswazją onym, bo był natenczas słabego zdrowia. Iwan zaś gumienny, syn tegoż osadcy, gumiennym będący, porzuciwszy na toku robotę ze wszystką gromadą na pans[zczyźnie będącą] sprowadził na tenże tumult, co przyznaje Martyn gumienny, natenczas na gumnie będący.

My będący ordynowani z woli wielmożnego imci pana starosty rzezyckiego, także z woli imci pana starosty dźwinogrodzkiego, na usilną potrzebę imci pana Krzysztofa Wigurskiego, protekcji szukającego, w tym tak ciężkim niebezpieczeństwie będącego, zjehawszy na grunt jakośmy wyrozumieli przez szlachtę wyżej położoną i Martyna przysiężnego, jako to jest prawdziwa inkwizycja domowa, w której my imci panu Wigurskiemu dajemy testimonium i dla lepszej wiary rękami naszymi podpisujemy się

My, jako obywatele mszanieccy, naprzód jako nie umiejący pisać, kładziemy znak krzyża świętego: Mikołaj Majowski, Władysław Wasilkowski.

My zaś będący przy tej relacji wyżej podpisanych rękami naszymi podpisujemy się: Dominik Rzeczycki, Antoni Firlejewicz, Szymon Żydzicki, Józef Polikowski, Antoni Malewski, Szymon Łęczycycki.

My zaś wielmożnego imci pana starosty dźwinogrodzkiego zesłani podpisujemy się: Józef Paryszowski, Martinus Bozowski, Michał Polikowski [...] *.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, спр. 215, арк. 1494—1496. Засвідчена копія.
Опубл.: Записки НТШ, т. IV. Львів, 1903, Miscellanea, стор. 4—5.

Переклад

Пам'ятний запис про бунти мшанецької громади, які мали місце дня 12 листопада 1717 року. Ті, що не виконують цю панщину, яку здавна [ім] наказують, та відробляють лише ту, яка їм подобається, й коли самі забажають, а коли ж їм казати, то тоді не виходять. Так отож вони, збунтувавшись, напали цілою громадою на мене у заїжджому дворі. Одні з хат своїх прибігли, а інші, що були на панщині,— з току, від молотьби. Першим призвідцем цих бунтів і заколоту є Іван, зять старого осадчого Антона, другим — названий осадчий Антон, який напав на заїжджий двір разом з людьми, якимись гультьями, яких переховував майже рік, як це визнають сусіди, його зять, і яких не знає ні панський двір, яких нема в інвентарі, та насильно вирвав свого зятя, заарештованого за те, що не хотів слухняно відбувати панщину, яку йому наказували. Ці ж [гультьяї], заохочені названим осадчим, вдерлись у сіни і визволили винуватця з-під арешту, потім один [схопив] і мене, орендатора, за груди, а всі інші за що лише могли взятись, виволокли з сіней на подвір'я і перед сінешним порогом кинули на землю та присіли, душачи за горло. На цей гомін і гамір прибігли два шляхтичі, що мають свою резиденцію у Мшанці, його милість пан Владислав Васильковський, другий — його милість пан Василь Шиндеровський, які й вря-

* Пропущена кінцева формула впису документів до актових книг.

тували мені життя, вириваючи [мене], зокрема його милість пан Шиндеровський з селянських рук, а його милість пан Васильковський розумними аргументами та переконуванням, бо був в цей час хворим. Гуменний же Іван, син цього ж осадчого, який [теж] був гуменним, залишивши на току роботу, привів на цей заклот усю громаду, яка була на панщині, що підтверджує гуменний Мартин, який був у цей час на току.

Ми, відряджені за велінням його милості пана річицького старости, а також за велінням його милості пана звенигородського старости на невідкладну вимогу його милості пана Христофора Вігурського, якому загрожувала така велика небезпека і який шукав захисту, прибули в маєток, за допомогою вищезгаданої шляхти й присяжного Мартина з'ясували, що це справжня домашня інквізиція, у чому ми даємо свідчення його милості пану Вігурському і для достовірності підписуємося нашими руками.

Ми, мшанецькі мешканці, насамперед неписьменні, кладемо знак святого хреста: Микола Майовський, Владислав Васильковський.

Ми ж; присутні при цьому донесенні вищепідписаних, підписуємося власними руками: Домінік Ржечицький, Антоній Фірлеєвич, Шимон Жидзіцький, Йосип Поліковський, Антон Малевський, Шимон Ленчицький.

Ми ж, відряджені його милістю паном звенигородським старостою, підписуємося: Йосип Паришовський, Мартин Бозовський, Михайло Поліковський.

№ 4

1722 р. лютого 3 (14). Овруч.— Скарга шляхтича Вавринця Степана Камінського, подана до Київського гродського суду, на війта і громаду містечка Радомишля за те, що вони відмовились видати селян Камінського, які забрали його майно, втекли та нахвалялися напасти на нього з гайдамаками

Roku tysiąc siedemset dwudziestego wtórego, miesiąca februarii czternastego dnia.

Na urządzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Owruclu, przede mną, Janem Walewskim Lewkowskim, namiestnikiem natenczas podwojewództwa grodzkim, generału województwa Kijowskiego, i księgami niniejszymi, grodzkimi, kijowskimi comparens personaliter urodzony jego mość pan Wawrzyniec Stefan z Ladzkich Kamionek na Malowszczyźnie Kamiński, ziemski kijowski, graniczny bractawski komornik, burgrabia zakroczymski grodzki, praecavendo omnimodaе indemnitati ac integritati tam vitae suae quam et fortunae, tum subditorum suorum, solenniter świadczył i manifestował się naprzeciw sławetnemu wójtowi miasta Radomyśla i całej gromadzie wszystkich mieszczan tamecznych w ten sposób i o to:

Iż pomieniony wójt radomyślski i cała gromada tamejsza, quorum nomina pro specificatis ponuntur, gdyż oni in postpositionem wszelkiej słusznosci, żaden o sobie powiedzieć nie chciał, wiedząc bardzo o tym, że w każdym mieście lub wsi, gdziekolwiek jest jakowy urzędnik lub wójt albo też i cała gromada, złodzieja każdego za requizycją strony ukrzyw-

dzonej i słusznymi dokumentami wydać powinna i nikomu, tak we wsi, jako i w mieście złoczyńców przytrzymanych przechowywać się nie godzi, czego pomieniony wójt z gromadą, radomyślską nie obserwując, ani na sąsiedzką przyjaźń uważając, i owszem hultajom do dalszego swywolestwa i rozpusty wrota otwierając, śmieli i ważyli się roboczych Radka i Trochima, braci między sobą rodzonych, z dóbr Malewsczyzny, actoris dziedzicznych, po popełnionych różnych ekscesach niecnotliwych zbiegłych, którzy to pomienieni złodzieje Radko i Trochim, w Malowszczyźnie siedząc przez lat dwadzieścia cztery, tam się pozeniwszy, dzieci popłodziwszy, dufając protekcji pańskiej, mając już upatrzone miejsce, na którym teraz mieszkają, contra manifestantowi czyniąc na ruinę fortuny, ostrowy popustoszyli, pszczoły, w ulkach będące, powyłupywali jedne, drugie z ulkami niewiedzieć kędy powywozili, jego mości komparenta skrad[li]szy, w wsi Zabołocia, w województwie Kijowskim, powiecie Zytomi[e]rskim, w kluczu Radomyskim leżących, pierwiej sami tylko, a potem żony i dzieci powykradawszy, cum adminiculo braci swoich i innych wykotców, o których jeszcze jego mość comparens ad praesens dobrze wiedzieć nie może, pouciekali i tam osiedli,—tychże złodziejów przyjąć, upewniając onych wszelkim bezpieczeństwem. Którzy złodzieje, będąc tym bardziej ufundowani protekcją, nie bojąc się ani boga samego, ani pana własnego, ani srogości prawnej, przybrawszy do siebie innych hultajów kilku, znalaz[li]szy trzodę w lesie, rozprószywszy pastuchów, wołów jego mości komparenta parę dworskich własnych i krów dwie wzięli i do wsi Zabołocza, mając to sobie, pro asilo, uciekli. A gdy pastusi, bieg[li] z nimi, wołali: „Wróćcie nam coście pobrali“, oni rzekli, a osobliwie Trochim, haec formalia: „Kiedy pan chce, to niech mnie pod czercami w Białogrodzce za Irpieniem szuka, ale póki on mnie tam znajdzie, to ja go tu z kozakami znajdę prędzej, a pogramy z sobą, obaczy on, co ja będę umiał! Zakurzę ja trupem“.

O której swawoli jego mość comparens, powróciwszy z Lublina, jak prędko się dowiedział, tak zaraz, zapobiegając całości zdrowia swego i fortuny, począwszy od samego Kijowa poza Irpieniem i ponad Teterewią, jako złodziejów szukać usiłował wszędzie. Których znalaz[li]szy w dobrach wsi Zabołoczcu, do episkopii kijowskiej, należących, a w posesji ad praesens wielmożnego jego mości pana Kazimierza na Steczance Steckiego, chorążego kijowskiego, starosty dymirskiego, zytomi[e]rskiego i włodzimie[r]skiego grodzkiego podstarościego, pułkownika wojsk jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej, zostających, zaraz się udał do dworu. A nie zastawszy natenczas jego mości pana Wernela w Radomyślu, ani jego mości pana Mieczkowskiego w Uninie, komisarzów wielmożnego jego mości pana chorążego kijowskiego, doniósł rzecz wszy[st]ką wójtowi, prosząc, aby mu tylko osoby złodziejów samych i przechwalców na zdrowie i życie jego mości komparenta wydali. Ale wójt, miasto wydania złodziejów, naradziwszy się wprzód z całą gromadą o tym rzekł: „Ze wolimy tobie zapłacić za nich, a onych nie wydamy“. A kiedy się jego mość comparens powtórnie upominal, tenże wójt rzekł jego mości komparentowi: „Jedź z tym, z czymś przyjechał, bo każę na gwałt uderzyć“, insuper przydał. „Ze my, gromada, mamy takie rozkazanie od pana, żeby nikomu nie wydawać. Tu pana Wolskiego tkacz z Wirlooka, o pół mili stąd uciekł, w ślad za nim pan Wolski przybiegł, a my go nie wydali i mało po boku jeszcze nie wziął, to i ty weźmiesz, jeno co mów więcej“.

A tak jego mość manifestans, widząc tak jawne swawoli pobłażenie i jawne bunty chłopskie, uchodząc nieszczęścia swego, nolens volens infectis rebus odjechać, kazawszy onych złodziejów aresztować musiał. O co wszystko jego mość comparens, tak o niewydanie złodziejów, jako też szkody stąd pochodzące, tudzież o przechwałki chłopskie, ostrzegając całości zdrowia i fortuny tak swej jako i poddanych swoich, inquantumby, broń boże, przez ogień albo jakowy najazd stać się miało, iterum atque iterum protestowawszy się, o to prawnie czynić nie zaniechać deklarował. Et in continenti idem generosus comparens stawiał woźnego generała, szlachetnego Jana Sokołowskiego, autenticatum et iuratum, który stawiony coram actis praesentibus castrensibus Kiioviensibus palam, publice ac per expressum recognovit. Iż on roku terażniejszego, tysiąc sied[em]set dwudziestego wtórego, miesiąca januarii różnych dni, mając przy sobie stronę szlachty, urodzonych ich mościów panów: Andrzeja Czerniakowskiego, Jana Tarnawskiego, eo maioris ac evidentioris testimonii gratia sibi adhibitos, die vigesima quarta januarii, za requizycją jego mości komparenta, był we wsi Lipowej, w województwie Kijowskim leżącej, in possessione ad praesens jego mości pana Andrzeja Rudnickiego, cześnika Owruckiego. A tam, nie zastawszy samego państwa we dworze, tylko sługę zostawionego dla rządów gospodarskich, i wójta, czyli dwornika, tam bywszy, żona Petra Krawca, przed lat kilku z dóbr Malewyszczyny zbiegła, i tam bytem osiadła, z synami dwoma: Daniłem i Iwanem, i córką Anną, dziedzicznymi malowskimi, w pięciuset grzywien każdego z nich z osobna, ze wszy[st]tką jej chudobą i sprzętem domowym, innych zaś dwóch starszych Krawczenków, jako wykotców i złodziejów, współpomocników, roboczych Jacka i Andrzeja, same osoby we trzech tysiącach grzywien, aresztował i prawnie przyporeczył. Który areszt tenże sługa, imienia swego nie wyjawiwszy, tylko autentik woźnego przeczytawszy, imieniem wielmożnego jego mości pana cześnika owruckiego, przyjął i onych wszy[st]tkich, tak wykotców i złodziejów, jako matkę z synami i córką Anną, dotrzymać deklarował.

Tandem, die vigesima sexta tegoż miesiąca januarii tenże generał z tąż stroną szlachtą, to jest urodzonym Andrzejem Sosińskim i Andrzejem Czerniakowskim, był w mieście Radomyślu, w województwie Kijowskim, a powiecie Zytomileńskim leżącym, gdzie bywszy, roboczych Radka i Trochima Krawczenków, z dóbr Malowszczyzny, jego mości rekwirenta, wiele szkód poczyniwszy i pana skrad[li]szy, zbiegłych, jako złodziejów i przechwalców na zdrowie i życie jego mości requirentis, samych osoby, każdego z nich we dwie tysiące grzywien, żony ich, dzieci, jako dziedziczne malowskie, według prawa z całą substancją onych w tysiącu grzywien, tak i wójta radomyślskiego, jako i całej gromady radomyślskiej aresztował i prawnie przyporeczył. Który areszt, imieniem panów swoich przyjąwszy, ofiarowali się, gdyby jak najwięcej za tych poddanych zapłacić i dotrzymać, ale nie wydać. O czym tę swoją przed urzędem uczynił i zeznał relację, prosząc, tak jego mość comparens swojej manifestacji, jako i woźny relacji o przyjęcie i do akt niniejszych zapisanie. Co i otrzymali.

Stefan Kamiński, ziemski kijowski, graniczny braclawski komornik, burgrabia zakroczyński grodzki, manu propria.

Тисяча сімсот двадцять другого року, місяця лютого, чотирнадцятого дня.

У гродському уряді в місті його королівської милості Овручі переді мною, у цей час гродським намісником підвоеводства, генеральним возним Київського воеводства Іваном Валевським Левковським, та цими київськими гродськими книгами особисто став його милість шляхетний пан Малівщини, київський земський та брацлавський пограничний коморник, закročимський гродський бургграф Вавринець Степан Камінський з Лядзьких Кам'янок. Він, дбаючи про своє життя і цілість маєтку, а також своїх підданих, так урочисто свідчив і заявив у зв'язку з нижчезгаданим проти славетного віта міста Радомишля, усієї його громади та всіх тамтешніх міщан.

Згаданий радомишльський віт і вся ця громада (імена яких будемо вважати, що наводяться, тому що жоден з них, всупереч будь-якій слушності, не хотів сказати про себе), добре знаючи про те, що у кожному місті чи селі, там, де є будь-який урядник, віт чи також ціла громада, повинні на вимогу покривдженої сторони і за автентичними документами видавати кожного злодія і не переховувати як у селі, так і у місті затриманих злочинців. Згаданий віт та радомишльська громада цього не дотримувалися і не вважали на сусідську приязнь. Відкриваючи двері гультям для дальшого свавілля і беззаконня, вони насмілились відважитися добре прийняти і дати притулок ось цим злодіям — рідним братам з власних маєтків позивача Малівщини робітним Радку і Трохиму, які вчинили різні негідні проступки. Ці згадані злодії Радко і Трохим, що протягом двадцяти чотирьох років мешкали у Малівщині, де одружилися і наплодили дітей, вірячи панській опіці і маючи вже намічене місце, де тепер мешкають, знищили маєток протестуючого [та] зруйнували острови. Вони покрали у його милості прибулого пана бджоли: одних, які були у вуликах, — витягнули, інших — повивозили невідомо куди з вуликами. Вони втекли до села Заболоття у Радомишльському ключі Житомирського повіту Київського воеводства. Про них його милість прибулий зараз ще нічого не знає, тут спочатку [вони] поселились за допомогою своїх братів та інших втікачів лише самі, а потім жінок і дітей повикрадали. Ці злодії (тим більше, що мали панську опіку і для себе притулок), не боячись ні самого бога, ні власного пана, ні суворого закону, прийняли до себе кількох інших гультяїв і, знайшовши у лісі череду, розігнали пастухів та відвели до села Заболоття пару двірських волів, дві корови, що були власністю його милості прибулого пана, і самі повтікали. А коли пастухи, що бігли за ними, говорили: «Поверніть нам те, що ви забрали», вони, а особливо Трохим, сказали: «Якщо пан хоче, то хай мене шукає під Черчами, в Білогородці, за Ірпенем. Однак поки він мене там знайде, я його тут з козаками швидше знайду і пограємось між собою. Він побачить, що я вмю. Я постараюсь, щоб засмерділо трупом».

Його милість прибулий, повернувшись з Любліна, як тільки довідався про це свавілля, то відразу ж, дбаючи за безпеку свого життя та цілість маєтку, спробував шукати всюди цих злодіїв, починаючи з-під самого Києва, за Ірпенем і понад Тетеревом. Він знайшов їх у маєтках

села Заболоття, яке належить Київському єпископству і яке до цього часу орендує київський хорунжий, димерський староста, житомирський і володимирський гродський підстароста, полковник військ його королівської милості і Речі Посполитої його милість вельможний пан Казимир Стецький, власник Стечанки. [Тоді] відразу пішов до двору. Не заставши тодішніх комісарів милостивого вельможного пана київського хорунжого, його милість пана Вернеля у Радомишлі та його милість пана М'єчковського в Уніні, він повідомив про все вїта та просив, щоб той видав [йому] лише злодіїв та тих, які посягали на здоров'я та життя його милість прибулого. Але вїт замість того, щоб видати злодіїв, порадившись насамперед у цій справі з громадою, сказав: «Ми волиємо тобі заплатити за них, але їх не видамо». А коли його милість прибулий вимагав вдруге, цей же вїт сказав його милості прибулому: «Ідь з тим, з чим приїхав, бо дам наказ підняти тривогу». Крім цього додав: «Ми, громада, маємо такий наказ від пана, щоб нікому [людей] не видавати. Сюди втік з Вірлоока, що півмилі звідси, ткач пана Вольського; слідом за ним прибіг пан Вольський, який мало не дістав по голові, але ми його [ткача] не видали. То і ти дістанеш, якщо говорити-меш більше».

Отже, його милість протестуючий, бачачи таке очевидне потурання свавілля і селянські виступи, боячись лиха для себе і не довівши справу до кінця, хоч-не-хоч мусив від'їхати, наказавши заарештувати цих злодіїв. Прибулий його милість, дбаючи про своє і своїх підданих здоров'я та цілість маєтку, адже, борони боже, [це] могло статися внаслідок вогню або якого-небудь нападу, знову і знову протестував проти усього цього, а саме: проти невидачі злодіїв, а також збитків, які звідси впливають, та проти селянських погроз і заявляв, що буде добиватися свого шляхом права. І зараз цей же прибулий шляхетний привів автентичного і присяжного генерального возного Івана Соколовського, який публічно зізнався, ставши перед цими гродськими книгами. Він у різні дні місяця січня теперішнього тисяча сімсот двадцять другого року, маючи біля себе шляхту як свідків їх милість панів шляхетних Андрія Черняковського і Івана Тарнавського, яких дали йому для більшого і кращого свідчення на вимогу його милості прибулого дня двадцять четвертого січня, був у селі Липова Київського воеводства, що знаходиться тепер у користуванні овруцького чесника його милості пана Андрія Рудницького. Там, у дворі, вони не застали самих господарів, а лише застали слугу, якого залишено для порядкування господарством, та вїта, тобто двірника. Він заарештував і урядово підтвердив присутність малецинських підданих: дружини Петра Кравця, яка втекла кілька років тому з села Малівщини і там осіла, з двома синами — Данилом, Іваном і дочкою Анною [вартістю] в п'ятсот гривен кожний з усією її худобою і домашнім майном, а також двох старших Кравченків робітних Яцька і Андрія як втікачів, злодіїв і помічників. Усі особи вартістю в три тисячі гривен. Цей же слуга, який не назвав свого імені, після прочитання автентичного [листа] возного прийняв це до відома і погодився тримати іменем вельможного його милості пана овруцького чесника усіх цих втікачів й злодіїв і матір з синами та дочкою Анною.

Нарешті, дня двадцять шостого цього ж місяця січня цей самий возний з тією ж шляхтою, тобто шляхетним Андрієм Сосинським й Андрієм Черняковським як свідками, був у місті Радомишлі Житомир-

ського повіту Київського воєводства. Перебуваючи там, заарештував і урядово підтвердив перед радомишльським війтом та усією радомишльською громадою робітних Радка і Трохима Кравченків як злодіїв і таких, які посягли на здоров'я і життя його милості позивача, які, заподіявши багато лиха і обікравши пана, втекли з села його милості скаржника Малівщини. Кожний з робітних вартістю в дві тисячі гривен. Також заарештував, згідно з правом, їх дружин та дітей як малівщинських підданих з усім їх маетком [вартістю] в тисячу гривен. Приймавши цей арешт іменем своїх панів, вони запропонували, що можуть якнайбільше за цих підданих заплатити і затримати [їх], але не видавати. Про це він заявив і склав перед урядом реляцію. І його милість прибулий, і возний просили, щоб їх маніфестація та реляція були вписані у ці книги, що й одержали.

Степан Камінський, київський земський, брацлавський, пограничний коморник, закрочимський гродський бургграф, рука власна.

№ 5

1726 р. серпня 22 (вересня 2). Вінниця.— Рішення Вінницького гродського суду в справі стягнення з мешканців містечка Торговиці 2230 злотих на користь київського купця Якова Зимовича та покарання їх за підтримку гайдаків, які вчинили напад на згаданого купця

Dnia 2 septembris, anno 1726.

Sąd grodzki winnicki wniesionych kontrowersji wysłuchawszy i przez wszy[s]tkie okoliczności zważywszy, stronie pozwanej roboczych: Kiriya Wołoszyna, osadczego torhowickiego, ojca, Jakowa, Bazylego i Iwana, synów, tudzież Iwana popowicza przed sąd swój stawić nakazuje. A ponieważ strona pozwana stanowila, przeto do wpytania wolnego sąd przystępuje, które, osobno skonnotowawszy zeznania, lubo by do wyciągnięcia innych okoliczności i samej tej sprawy lepszego wyrozumienia do torturowania przez kata onych oddać należeli, tyle, że z cudzego państwa przybyły aktor, nie mając sposobności sprowadzenia kata, accelerationem sprawy domaga się, więc sąd do czytania dobrowolnych konfessat przystępuje. Z których przeczytanych ponieważ dostatecznie pokazuje się, że Wasil Pismenny, Andrzej Czetwerouch, Petro Nemiło, Semen Szycz, kozacy z Gardu Zaporozkiego wojska Nizkiego, rzeczy niektóre, lice, alias znaki rozbitych towarów, remonstrujące, przy pomienionym osadczym i synach jego, tudzież całej torhowickiej gromadzie, pooddawali, a wprzód i potem czas kilkodniowy, w towarzystwie, alias comitione dobrej będący, pijali i z sobą przestawali, skąd nie mniejszą na siebie pociągają suppozycję, i list w roku terażniejszym, 1726, dnia trzeciego julii w Gardzie od imci pana Józwa Antonowicza, pułkownika bohogardowego wojska Zaporoz-

skiego Nizowego, do strony, to jest imci pana Józefa Łabęskiego, komisarza i gubernatora pisany, całą gromadę targowicką o rozboje wyrażający, terazniejszego rozbicia przy bytności być oskarżonych z tych okoliczności, iż, nie uważając na uchwałę województwa i ordynanse, tak jaśnie wielmożnego imci pana hetmana jako i urodzonego imci pana rejmentarza (aby nikt bez attestacji należytej nie tylko z onymi przestawał, ale i owszem takowych do sekwestru zabię[ra]ł i koniecznie oddawał, wszędzie ogłoszone) wzięli się z onymi przestawać i pijać i do zwierzchności wyższej o takich ludziach podejrzanych nie donieśli. I owszem, rzeczy, w rozboju wzięte, bez oznajmienia zamku zwierzchności, do cerkwi torhowickiej akceptowali.

Przeto, stosując się sprawiedliwości i zachowując zupełną pograniczną sąsiedzką przyjaźń, bliższego być sławetnego Jakowa Zimowicza, obywatela miasta Kijłowa, do poprzysiężenia na te, jako ex moderamine sądu swego za towar u niego rozbity, summa złotych polskich 2230 należy i onemu zapłacić powinni, do którego juramentu roty woźnego przydają. A ponieważ pomienioną przysięgę w obecności sądu swego imci pan Józef Łabęcki odpuścił i onego komprobowania etiam nie pretenduje, więc sąd, stosując się do słuszności, tudzież z tej relacji, aby kara na jednych, a strach na wszystkie gromady paść mógł, żeby nie tyle z takowymi ludźmi podejrzany nie przestawali, ale, i owszem, takowych szpiegowali, by w kraju rozbojom podległym, takowe nienależyte postęпки uskramiać się mogły i z innych racji, sąd swój przenikających, sąd nakazuje, aby całą gromada torhowicka z pomienionymi obwinionymi monetą polską dwa tysiące dwieście trzydzieści złotych polskich do rąk i za kwitem Jakowa Zimowicza, odtąd za niedziel ośm w grodzie winnickim, pod karą winą osobliwszą, oddała i rzetelnie zapłaciła. Do czego strona, to jest wielmożny imć pan starosta Kiszyński, jako i imć Józef Łabęcki, komisarz, pod winą banicji wiecznej przy manifestacji, publikowaniu podległej, tudzież ciężarem solucji sumy przymusić powinni będą, salve jednak pomienionej gromadzie i obwinionym, gdzie i u kogo z prawa i słuszności należeć ma, apomnienia się rezerwuje — sąd, i onym ostrzega. A że pomieniony Kiryło Osadczy o[ ]lciec, z synami, nie uważając na uchwałę województwa i ordynanse wydane, wzięli się z podejrzany ludźmi przestawać i z onymi pić, onych, według postanowienia województwa, do sekwestru nie oddać, przeto onych winnych być sąd uznaje i nakazuje, aby Kiryło Osadczy, jako stary, różeg trzysta, inni zaś, jako młodzi, kijów po dwieście przed sądem swoim karani byli, i do ekzekucji plag instygatora sąd deleguje.

Co się zaś tknie niewiernego Szmola Haszkielewicza, mieszczanina proskurowskiego, za licem alias znakiem, rozbicia swego, tamże do cerkwi swojej razem przy gromadzie torhowickiej i tych obwinionych oddanym, przychodzącego, aktoratu, ponieważ niewierny Szmojło od tamtych [w]spólników swoich plenipotencji nie pokazuje, a sam też cudzych rzeczy wiadomym być nie może i za onych do przyszłej kadencji sądów odkłada; a że pomieniony Szmojło z stroną za sumę złotych polskich dwieście po kombinowali się więc sąd tę komplancję alias umowę, aprobuje, ratyfikuje, iniungendo, aby we wszystkim strona dość uczyniła. Po której nastąpionej satysfakcji i zupełnym ex vi huius decreti uspokojeniu i otrzymaniu, sąd grodzki winnicki tak wielmożnego imci pana starostę Kiszyńskiego, jako i imci pana Józefa Łabęckiego, komisarza, tudzież całą gromadę tor-

howicką sąd uwalnia i wieczne wkłada milczenie. Co strony uczynić mają pod winą banicji wiecznej, którą sąd wskazuje, a publikacji termin na przyszłej kadencji sądów zawity zachowuje.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 33—35.

Переклад

Дня 2 вересня 1726 року.

Вінницький гродський суд, вислухавши сторони і зваживши усі обставини, наказує поставити перед своїм судом викликаних робітних і торговицького осадчого батька Кирила Волошина і синів: Якова, Василя та Івана, а також попівича Івана. Оскільки викликані прибули, суд приступає до вільного допиту. Були зібрані окремо всі зізнання, хоч для з'ясування інших обставин та кращого розуміння самої цієї справи треба було б віддати їх [викликаних] катові на тортури. Однак прибулий позивач з іншого краю, не маючи змоги привести ката, домагається прискорення справи. Отже, суд приступає до читання добровільних зізнань. З прочитаного ясно випливає, що козаки Запорізького Низового Війська з Гарду Василь Письменний, Андрій Четвероух, Петро Немило, Семен Сич показували деякі речі — залишки пограбованих товарів — як доказ. Ці товари віддали у присутності згаданого осадчого, його синів та усієї торговицької громади. Перед цим і після цього протягом кількох днів, будучи у товаристві або у добрій дружбі, вони пили і жили з козаками, тому викликають не менше підозріння. Також у написаному в Гарді листі теперішнього 1726 року, дня третього липня, полковником Боггардового Запорізького Низового Війська його милістю паном Юзвою Антоновичем до сторони, тобто до комісара і губернатора, його милості пана Йосипа Лабенського, обвинувачується торговицька громада у розбої і в тому, що вона під час цього розбою була разом з обвинуваченими. Вона не зважала на ухвалу воеводства і накази ясновельможного пана гетьмана, а також шляхетного його милості пана регімента, які були всюди оголошені [про те], щоб ніхто без належного свідчення не тільки не зв'язувався з ними [козаками], а навіть, щоб їх затримував і віддавав до в'язниці. Вони насмілилися зв'язуватися з ними [козаками] і випивати, не повідомивши про цих підозрілих людей вищу владу. Навіть забрали до торговицької церкви речі, які були взяті під час розбою, не повідомивши про це замкові власті.

Отже, зваживши на ці обставини, згідно з справедливістю, [та] зберігаючи повну прикордонну сусідську приязнь, [у зв'язку] з чим ближчим є славетний громадянин міста Києва Яків Зимович, вони повинні присягнути, що за рішенням власного суду заплатять йому за пограбований товар належну суму в 2230 польських злотих. Для [оголошення] формули цієї присяги призначається возний. Проте його милість пан Йосип Лабенський звільнив [їх] від згаданої присяги і вже не претендує на її підтвердження. Отже, для того, щоб одні були покарані, а інші боялись (щоб вони не тільки не зв'язувалися з такими людьми, а й їх висліджували, щоб можна було приборкати ці негідні вчинки в краї, де панує розбій), та з інших причин, про які знає суд, суд правомірно на підставі вищеподаного наказує, щоб уся торговицька громада та згадані обвинувачені віддали в руки і добросовісно заплатили Якову Зимовичу

в вінницькому гроді під загрозою суворої кари протягом восьми тижнів дві тисячі двісті тридцять золотих польськими грішми та одержали від нього квит. До цього [їх] повинна примусити сторона, тобто вельможний його милість пан кішинський староста та його милість пан комісар Йосип Лабенський, під загрозою вічного вигнання, що має бути оголошено шляхом маніфестації, та тягарем сплати [цієї] суми. При цьому суд застерігає і попереджує згадану громаду і обвинувачених, що вони можуть домагатися справедливості, якщо на це мають підстави. Оскільки згаданий осадчий Кирило, батько разом з синами, незважаючи на воєводські ухвали і розпорядження, наважився зв'язуватись з підозрілими людьми і з ними випивати, не віддавши їх згідно з постановою воєводства до суду, отже, суд визнає їх винними та наказує, щоб осадчий Кирило як старий був покараний перед своїм судом трьохстами різками, а інші, молоді, одержали по двісті київ. Суд визначає інстигатора для виконання кари.

Що ж до позивача, проскурівського міщанина невірного Шмуля Гашкелевича, який приходить за поличним, тобто доказом про їх розбій, що віддане там до їх церкви, оскільки невірний Шмойло не викликає довіри серед інших своїх спільників і також сам не може знати чужих речей і не може за них скласти присягу, суд відкладає цю справу до наступного засідання. А тому що згаданий Шмойло з стороною погодилися за суму в двісті польських злотих, суд цю угоду чи умову схвалює, ратифікує, наказуючи, щоб [позвана] сторона у всьому вчинила сатисфакцію. Після вчинення цієї сатисфакції і цілковитого силою цього декрету заспокоєння гродський вінницький суд звільняє вельможного його милість пана кішинського старосту та комісара його милість пана Йосипа Лабенського, а також усю торговицьку громаду та наказує [про] вічне мовчання. Це повинні вчинити сторони під загрозою кари — вічного вигнання, на яку суд вказує, а кінцевий термін публікації залишає для майбутньої сесії суду.

№ 6

1731 р. липня 19. Київ.— Лист Київської духовної консисторії до ігуменів і протопопів київської єпархії про негайне розповсюдження указу Анни Іоаннівни, в якому викладаються заходи, спрямовані проти втікачів та учасників народних рухів

Вам, пречестним в бозі господином отцам ігуменам киевским, також де и пречестним отцам протопопам вишняго и нижняго града Києва и триполскому св[яте]йше[м]у консистору архиепископии Киевской. Отпущеним известно творится писанние, иж сего 1731 года, іюля 16 числа, получили мы в консистору нашем е. і. в. всепресветлейшаго из Праителствующаго Сената о искорененіи воров и разбойников и оудержаніи крестьян от побегу печатних указов тридцет, з какових для исполненія и публекованя в монастырех и приходских церквах при том посылаем с ним листом в монастыре по единому². И как вы, превелебніе в бозе отцы ігумени и отцы протопопы, сей монаршей оуказ получите, зараз по своим церквам розпублеков[ав]ша, по прежнему обикновенію для

ведома и исполненіи онаго надлежащим трактом без замедленія отсила-ли б пилно предлагается.

Дан з катедри архиепископії Київської юля 19, 1731 года.

Іеромонах Варсонофій Гуторович,
ігумен монастира Батурина
Іеромонах Амвросій Дубніевич,
префект колегіум Київської
Іеромонах Стефан Калиновскій,
оучител философіи

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів, II 4104, арк 297. Копія.

№ 7

1734 р. січня 3(14). Житомир.— Скарга шляхтича Івана Мокосія Дениска Матвійовецького, подана до Київського городського суду, на шляхтича Йосипа Зозулинського про те, що останній намовив селянина Слизковича, який був у гайдамацькому загоні під Бердичевом, вбити Матвійовецького

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego czwartego, miesiąca ianuarii cztertnastego dnia.

Na urządzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości Zytomi[e]rzu, przede mną, Janem Malkiewiczem Chodakowskim, namies[t]nikiem protunc podwojewództwa grodzkim, generału województwa Kijowskiego i księgami niniejszymi, grodzkimi, kijowskimi comparens personaliter wielmożny jego mość pan Mokosiej Matwijowiecki Denisko, komornik graniczny czernihowski, summo sui animi cum dolore na przeciwko urodzonemu jego mości panu Józefowi Zozulińskiemu, gubernatorowi pawołockiemu, szczególnie tyle zabiegając całości życia swego, fortuny i honoru, protestuje się, idque pro eo: iż jego mość obwiniony, nie chcąc żywić protestanta, lecz ultimam chcąc onemu pozyskać periodum vitae, a stosując się do innych, contra eius poczynionych manifestów, to opowiada urzędowi niniejszemu, że jego mość obwiniony, nie tylko videndą manifestacji ale chcąc placere jaśnie oświeconemu księciu jego mości, wojewodzie sandomi[e]rskiemu, pryncypałowi, illegitime nunquam probabiliter imo listem negantur [!] opisał, aby pryncypała swego jaśnie oświeconego księcia jego mości submoverit in ruinam vitae et honoris manifestantis, in post przykazania protestanta łapać, w dyby zabić, do Pawołoczy przywi[e]ść, a stamtąd ad velle placere do taczek oddać et, hoc omni probante, chłopą Słyzkowicza, hajdamakę i czarnoksiężnika, na ostatek w sotni chodzącego, pod Berdyczowem z hultajstwem będącego, na zabicie niniejszego protestanta subordynował, któren nie tylko żeby in dies, ale et in horis na protestanta, by go zabić i insperato zastrzelić, czyha. A tak, aby te nefas nie działo się, i aby hajdamacka potestas non dominaretur, lecz aby ipsa iustitia et sacrosancta decreta prolata regnarent, manifestowawszy się, quam sollennissime protestowawszy się przed panem bogiem najwyższym

i całym światem, tudzież jako verae aequalae verus pullus, syn koronny, przed prześwietną Rzeczpospolitą i prześwietnym województwem Kijowskim, actis connotari prosił, co i otrzymał.

Jan Denisko (manu propria)

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор 47—48

Переклад

Тисяча сімсот тридцять четвертого року, місяця січня, чотирнадцятого дня.

У гродському уряді, в місті його королівської милості Житомирі, переді мною, теперішнім гродським намісником, генералом Київського воеводства, та цими київськими гродськими книгами особисто став чернігівський пограничний коморник, вельможний його милість пан Іван Мокосій Дениско Матвійовецький. Він, дбаючи про безпеку свого життя, маєтку і честі, з великим душевним жалем протестував з нагоди нижческазаного проти паволоцького управителя його милості пана шляхетного Йосипа Зозулинського. Його милість обвинувачений не зичив протестуючому життя, а бажав, щоб йому прийшов кінець. [Протестуючий] розповідає цьому урядові таке, маючи на увазі інші вчинені проти нього [обвинуваченого] заяви. Його милість обвинувачений не лише у формі запису маніфестації, але й щоб сподобатись принципалові милостивому сандомирському воеводі, його світлості князю всупереч праву зовсім непохвально так описав у листі [...]*, щоб заставити свого принципала його світлість милостивого князя знівечити життя і честь протестуючого. Він всупереч заповіді спіймав, забив у диби [та] привіз протестуючого у Паволоч, а звідти віддав, як йому сподобалося, до тачок. Схвалюючи все це, він наказав селянину Слизковичу, гайдамаці і чорно книжнику, який разом з гультьяйством перебуває в сотні під Бердичевом, щоб той убив цього протестуючого. Він чигає на протестуючого не лише щоденно, але й кожную годину, щоб його вбити або несподівано застрелити. І щоб не стався цей злочин і не панувала гайдамацька влада, а щоб панувала лише справедливість та видані найсвятіші закони, він заявив [про це] і найурочистіше протестував як перед найвищим господом богом і цілим світом, так і, як правдивий потомок дійсної рівності і син Корони, перед високою Річчю Посполитою і високим Київським воеводством.

Він просив, щоб [це] було записано у книги, що й одержав.

Іван Дениско (рука власна)

№ 8

1734 р. березня 1(12). Кременець.— Скарга шляхтича Йосипа Коллонтая, подана до Кременецького гродського суду, на козаків, які захопили його майно і документи

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego czwartego, miesiąca martii dwunastego dnia.

* У контексті не перекладене одно слово.

Przed urzędem i aktami, ut supra, comparens personaliter urodzony jego mość pan Józef Kołłataj, dóbr wsi Kobyli vigore iurium sibi servientium possessor advitalitius, postrzegając ostatniej fortuny swojej całości, żeby in posterum aliquod nocuum nie było, to niniejszemu urzędowi czynił et de diligentia sui manifestował: iż będąc dnia ósmego martii od wojsk rosyjskich przez kozaków zrabowany i ze wszystkiego funditus z całej fortuny wyzuty, gdzie inter alia papiery różne, karty, kwity, kontrakty i wszelkie prawa, na pomienione dobra służące, oryginały, dekreta, tak grodzkie, ziemskie, trybunalskie, jako też i kompromisorialne, i inne dokumenta, w których summa pięć tysięcy złotych polskich wyrażona i na dobrach wsi Kobyli przyznana i przysądzona wyraża się, te wszystkie pomienione papiery z sepetu wzięto. Co wszystko exprimendo, ne in posterum exinde fiat maius damnum et detrimentum fortunae, idem comparens, de diligentia sui, respectu praemissorum omnium, manifestatur, prosząc actis connotari,— co i otrzymał.

Józef Kołłataj

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 54.

Переклад

Тисяча сімсот тридцять четвертого року, місяця березня, дванадцятого дня.

Перед урядом і книгами як вище особисто став шляхетний його милість пан Йосип Коллонтай. [Він], довічний орендатор маєтків села Кобилі, згідно з правами, завдяки своїй старанності, дбаючи про цілість останнього свого маєтку (щоб не було у майбутньому ніяких збитків), вніс до згаданого уряду цю маніфестацію: дня восьмого березня його пограбували козаки російських військ і повністю знищили його маєток. Тоді, між іншим, взято з скрині різні оригінальні папери, картки, квити, контракти і різні привілеї на цей маєток, декрет городських, земських, трибунальських, а також третейського судів та інші документи, в яких значилася забезпечена іпотекою і засвідчена на маєтках села Кобилі сума в п'ять тисяч польських злотих. Щоб у майбутньому не завдали великого зла і шкоди для маєтку, він, повідомивши про це все з приводу усього згаданого, став [і] по своїй старанності заявив та просив записати в книги, що й було зроблено.

Йосип Коллонтай

№ 9

1734 р. травня 13(24). Галич.— Рішення сеймику Галицької землі про організацію походу для придушення заворушень селян та руху опришків

[...]* Ponieważ nad publiczne Rzeczypospolitej undique zachodzące niebezpieczeństwa nowe i niepraktykowane między poddaństwem ziemi halickiej oriuntur molimina, tak że własni poddani buntują i rozboje wszczynają, własnym nawet panom i possessorom swoim minando niebezpieczeństwa, więc my, na podpisach wyrażeni, tejsze ziemi halickiej oby-

* Пропущена початкова формула впису документів до актових книг.

watele, ob absentiam jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego halickiego *, principis nobilitatis nostrae, cogimur sami sobie i fortunom naszym, quantum possumus, obmyśleć bezpieczeństwo, ut ausibus poddaństwa i opryszków zapobieżeć. Nie mając zaś inszego na to sposobu, aby przez uniwersały jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego wszyscy obwieszczeni mogliśmy być, więc invocata superum ope sami tylko, którzy mogliśmy się congregari, spondemus sobie ab invicem na-przód zjechać się na dzień piąty miesiąca czerwca 1734 roku i na miejsce pod kościołem halickim świętego Stanisława w polu będące, gdzie zjechawszy się i innych ich mościów sąsiad i braci naszych czyli listownie, czyli oretenus zaprosiwszy, sam wsieść na koń i przeciwko swawolnemu poddaństwu, jako też opryszkom iść albo też certum numerum ludzi komenderować, kupy swawolne, gdzieby się pokazać miały, bez uszczerbku w zbożach i paszach braci naszych gromić resolwujemy się, dalszym obradom naszym, non praeiudicando godności jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego i marszałka konfederackiego ziemi naszej, czas na miejscu wzwyż naznaczonym et in termino eodem zostawiwszy. Na którym terminie seorsivo instrumento pro exigentia rei et necessitatis opisać się ab invicem deklarujemy, a dla lepszej wagi harum intentionum własnymi podpisujemy się rękami.

Datum w Haliczu, die vigesima quarta maii millesimo septingentesimo trigesimo quarto.

Aleksander Zurakowski, pisarz ziemski halicki.

Jan Nowosielecki, podczaszy żytomierski, Paweł Turzański, podczaszy żydaczewski, Maycher Korabiewski, Jakub Zabilski, W. Gajecki, Andrzej z Strumian Dąbrowski, Stanisław Józef Czołhański, J. Głoskowski, Franciszek Dubrawski, Stanisław Koziębrodzki, grodzki halicki pisarz, K. Bydłowski, A. Swieżawski, C. K. T. Pilawski, S. Tyszkowski, Franciszek Zakrzewski, M. Drozdowicz, Antoni Hynes, M. Tłuchowski, M. Słonecki, A. Zurewicz, Roch Jabłonowski, podstoli trembowelski, sędzia kapturowy, Jan Studzieniecki, M. Mostowski, Walenty Wewiurski, S. K. Szadurski [...]**.

ЦІДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 235, стор. 387—389. Засвідчена копія.
Опубл. Акта grodzkie i ziemskie, t. 25. Lwów, 1933, стор. 388.

Переклад

Оскільки всюди, крім загальної існуючої небезпеки для Речі Посполитої, серед підданих Галицької землі виникають нові і непрактиковані заворушення, внаслідок яких власні піддані вчиняють бунти і розбої, погрожують навіть своїм панам і посесорам, ми, громадяни цієї ж Галицької землі, що пижче підписалися, через відсутність ясновельможного його милості галицького підкоморія — проводиря нашої шляхти скільки зможемо змушені забезпечувати безпеку самих себе і наших маєтків, щоб запобігти виступам підданих та опришків. Але не маючи для цього такої можливості, щоб усім нам можна було повідомити універсалами ясновельможного його милості пана підкоморія, покликаючись на допомогу бога, [ми], які зуміли зібратись, зобов'язуємося

* Курдвановський Микола.

** Пропущена кінцева формула впису документів до актових книг.

спільно з'їхатися п'ятого дня, місяця червня, 1734 року у полі на місці під галицьким костьолом святого Станіслава. З'їхавшись та листовно чи усно запросивши інших їх милостей сусідів і наших братів, вирішили сісти на коней та виступити проти свавільних підданих, а також опришків або відправити належну кількість людей громити свавільні ватаги, де б вони не з'явилися, без заповідання шкоди врожаю та паші наших братів. Залишивши час для продовження наших нарад у вищезгаданому місці, [ми] не ущемили гідності ясновельможного його милості пана підкоморія і маршалка конфедерації нашої землі. Спільно заявляємо, що в цей час, згідно з вимогами справи і потреби, складемо окремий документ, а для ствердження цих наших намірів підписуємося власноручно.

Діялося у Галичі, двадцять четвертого травня тисяча сімсот тридцять четвертого року.

Олександр Жураковський, галицький земський писар; Іван Новоселецький, житомирський підчаший; Павло Тужанський, жидачівський підчаший; Майхер Кораб'євський; Яків Забільський, В. Гаецький; Андрій Домбровський з Струм'ян; Станіслав Йосип Чолганський; Й. Глосковський; Франциск Дубровський; Станіслав Козебродський, галицький гродський писар; К. Бидловський; А. Свежавський; П. К. Т. Пилявський; С. Тишковський; Франциск Закревський; М. Дроздович; Антін Гинес; М. Тлуховський; М. Слонецький; А. Зуревич; Рох Яблонівський, теребовельський підстолій, каптуровий суддя; Іван Студзенецький; М. Мостовський; Валентин Вев'юрський; С. К. Шадурський.

№ 10

1734 р. травня 20(31). Барський замок.— Заява мешканців села Головчинець про те, що вони беруть на поруки свого односельця Андрія, обвинуваченого у бунтарстві³

Dajemy tę porękę naszą za Andrzejem, wnukiem Puszczowym z Hołowczyniec, któren, zbuntowawszy, niewiedzi[el]e gdzie jeździł i w cenzurze został, jakoby miał od wojska ujsć. Więc my go tą poręką naszą wyzwalamy i zapisujemy, że żadnym buntownikiem nie będzie, ale będzie siedział przy swoim ojczymie, Puszczowym. A jeżeliby miał zdradzić, my za niego odpowiedzieć powinniśmy. I z chudoby naszej zapisujemy co się zamkowi podoba, co zechce, aby z nami czynił. Na co się znakiem krzyża świętego podpisujemy przy imionach naszych.

Datum w zamku barskim, die 31 maja, 1734 [roku].

Jakub Puszka, Pawło,
wójt hołowczyński, Michajło Hudenko

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 65.

Переклад

Ручаємося цією нашою порукою за Пущового, внука Андрія з Головчинець, який, збунтувавшись, не знаємо куди їздив і викликав підозріння, нібито він мав втекти з війська. Отже, ми його визволяємо

цією нашою порукою і записуємо, що він не буде бунтівником, а буде мешкати на своїй Пушовій садибі. Якщо б він зрадив, ми за нього повинні відповідати. Коли щось з нашої худоби сподобається замкові, записуємо [йому і] він з нами вчинить, що захоче. На цьому ставимо біля наших імен знак святого хреста.

Дано у Барському замку, дня 31 травня 1734 року.

Яків Пушка, Павло,
головчинецький війт, Михайло Гуденко

№ 11

1734 р. червня 9(20). Табір під Борицівкою.— Універсал волинського маршалка Михайла Потоцького шляхті та урядникам Волинського воеводства із закликом ловити учасників гайдамацького руху і відсилати їх у суд

Michał na Potoku, Sędziszowie i Czerlenicy Potocki, marszałek prześwietnego województwa Wołyńskiego skonfederowanego, regimentarz wojsk koronnych.

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, osobliwie jednak jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mościom panom obywatelom prześwietnego województwa Wołyńskiego, tudzież jaśnie wielmożnym ich mościom panom starostom grodowym i ich officialistom, jako też wielmożnym ich mościom panom wojskim ziemskim, ad praesens sub tempus turbulenti Rzeczypospolitej status jurisdycję swoją sądową, prawami dawnymi i terażniejszą konfederacją naszą obwarowaną, mającym, moim mości panom i braci, przy zaleceniu braterskich uniżoności moich, do wiadomości donoszę.

Iż gdy invido fato w pokoju i bezpieczeństwie publicznym od post-ronnego nieprzyjaciela sorte torquemur adversa, przecież, żebyśmy in interna quiete w województwie naszym Wołyńskim przynajmniej od swoich ludzi w domach swoich tuti w substancjach i w życiach własnych securi byli, rekomenduję tym debitam, etiam lege publica praescriptam wielmożnym ich mościom panom starostom grodowym diligentiam, tychże wielmożnych ich mościów panów starostów i ich officialistów praesentibus upraszam, aby takich wszystkich, etiam zaszczycających się imieniem żołnierskim, drugich w służbie wojennej nie będących, pod pretekstem imienia żołnierskiego eksorbitujących, quisquis ille sit, byleby bez ordynansu mego lub pozwolenia liberi passus przejeżdżał, a w przejeżdżaniu jakowe czynił ludziom niewinnym wiołencje, agrawacje i jakiegokolwiek niesprawiedliwe dolegliwości,— brali, łapali i do sądu jurysdykcji wielmożnych ich mościów panów wojskich ziemskich i ich mościów panów podstarościach grodzkich, według praw i zwyczajów województwa naszego konfederacją terażniejszą postanowionych, pro paenis et decisione attentatorum odsyłali. Wielmożnych zaś ich mościów panów wojskich ziemskich i podstarościach grodzkich województwa naszego similiter nomine publico upraszam, aby, subveniendo tranquillitati publicae, takich wszystkich grasatorów eksorbitujących, etiam nie referując się do mnie, jako też ludzi, wojenną służbą zaszczycających się, gdyby który, bez ordynansu

mego przejeżdżając, krzywdy jakie ludziom czynić ważył się, iuxta proportionem et qualitate facti et excessus, sądzili, exequowali, etiam paenis criminalibus, jeżeliby in attentato materia criminis intercederet, praevisi jednak deductionibus in plena iustitia iuxta regulam et articulos sądów i zwyczajów w województwie naszym. A zaś ich mościów panów obywatelów województwa naszego Wołyńskiego tymże sposobem upraszam, aby takowych grasacji, tak z ludzi swoich, jako też z poddaństwa, in ditio-nibus suis propria super propriis potestate bronili i nie dopuszczali, i o wszystkich grasatorach eksorbitantach znać do jurysdykcji ich mościów panów wojskich dawali, etiam sami kaptuwując takich i przytrzymując i do sądu ich mościów wojskich odsyłając. Co żeby ad publicam securitatem ferendam (przynajmniej interne, gdy externa tranquillitas fatali malevolentia corruerat) wszystkim ich mościom przyszło ad notitiam, uniwersał ten po grodach województwa naszego publikowany ma być, a z grodów po parafiach dla zupełniejszej wiadomości rozsyłany być powinien. O co upraszam ich mościów panów burgrabiów, namies[t]ników, suscep-tantów*, ut dent curam rebus istis necessariam. Na co się dla lepszej wiary ręką własną podpisuję.

Datum w obozie pod Borszczówką, die 20 junii 1734 anno.

M. Potocki, marszałek prześwietnego województwa Wołyńskiego skonfederowanego, ręką swą.

M[есто] п[ечати]

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 76—78.

Переклад

Михайло Потоцький, пан Потока, Сендзішова і Черлениці, маршалок об'єднаного високого Волинського воеводства, регіментар коронних військ.

Усім взагалі і кожному зокрема, кому про це належить знати, а особливо їх світлостям, ясновельможним, вельможним їх милостям панам громадянам високого Волинського воеводства, а також ясновельможним їх милостям панам гродським старостам і їх урядникам та вельможним їх милостям панам земським війським, які тепер, в неспокійні часи, у Речі Посполитій виконують свої судові обов'язки, що ґрунтуються на давніх правах, моїм милостивим панам і братам подаю до відома і рекомендую свою братерську смиренність.

Під час миру і публічної безпеки нас переслідували внаслідок задрощів і злиднів з боку стороннього ворога. Однак, щоб ми були спокійними у нашому Волинському воеводстві [і] принаймні спокійними у своїх будинках, перед своїми людьми, [та] спокійними у своїх маєтках за власне життя, пропоную цим [універсалом] вельможним їх милостям панам гродським старостам проявити старанність, яка передбачається також публічним законом. Цим [універсалом] прошу їх милостей вельможних панів старост та їх урядників, щоб вони забирали, ловили усіх тих, кого називають жовнірами, та тих, хто, не будучи на військовій службі, чинить свавілля під виглядом жовнірів — будь-кого, хто б не проїжджав без мого наказу або дозволу на вільний проїзд, а в цей час

* Суспендант — урядовець судової канцелярії.

чинив невинним людям будь-які насильства, утиски. [Вони повинні] для покарання грабіжників, згідно з правами і звичаями нашого воеводства, затвердженими теперішньою конфедерацією, відсилати [їх] до суду, очолюваного їх милостями вельможними панами земськими військими та їх милостями панами гродськими підстаростами. Прошу від імені громадськості вельможних їх милостей панів земських війських і гродських підстарост нашого воеводства, щоб вони, охороняючи громадський спокій, навіть без погодження зі мною судили і виносили вирок, згідно з розміром і важливістю вчиненого проступку, усім цим свавільним бродягам, а також [тим] людям, які прикриваються військовою службою, якщо б хтось [з них] без його наказу проїжджав та наважувався чинити людям будь-які кривди. [Вони можуть засуджувати] навіть до кримінального покарання, якщо під час нападу трапився кримінальний випадок, однак з попередніми доказами і цілком справедливо, згідно з судовими правилами і параграфами та звичаями нашого воеводства. Я прошу таким же способом їх милостей панів громадян Волинського воеводства про те, щоб вони у своїх маєтках не допускали і забороняли своїм людям і підданам волочитися та давали знати про усіх бродяг, навіть самі ловили і затримували їх та відсилали у суд їх милостей війських. Щоб це стало відомо усім їх милостям [громадянам], аби тим зберегти громадську безпеку (принаймні внутрішню, тому що зовнішній спокій порушується внаслідок згубної недоброзичливості), цей універсал повинен бути оголошений у всіх гродах нашого воеводства, а з гродів повинен бути розісланий по парафіях для докладнішого повідомлення. Про це прошу їх милостей панів бургграфів, намісників, сусцептантів, щоб вони, як належить, потурбувались про це. Для вірогідності цього підписуємося власною рукою.

Дано у таборі під Борщівкою, дня 20 червня 1734 року.

М. Потоцький, маршалок високого сконфедерованого Волинського воеводства, власною рукою.

Місце печатки.

№ 12

1734 р. липня 5(16). Бар.— Заява мешканців села Івановичі про те, що вони беруть на поруки свого односельця Гната Голодецького Надзюка, обвинуваченого в участі у гайдамацькому русі*

My niżej na podpisie wyrażeni, dajemy tę porękę naszą za Ihnatem Hołodeckim Nadziukiem z Iwanowic, który, będąc w sekwestrze zamku barskiego za eksces, jakoby miał się zbuntować i pójść w kozaki, więc że my pomienionego Ihnata dobrze wiadomi, powtórnie ręczymy się za niego, że nigdzie nie pójdzie, ani żadnych buntów nie wszcznie, a jeżeliby miał zdradzić, my za niego odpowiedzieć powinniśmy zawsze.

Na co chudoby nasze zapisujemy.

Datum w Barze, die 16 julii, 1734 [roku].

Chwedor Dubenko, Iwan Dranczuk

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор.86.

* Див. док. № 10.

Переклад

Ми, що нижче підписалися, беремо цим на поруки Гната Голодецького Надзюка з Іванович, який перебуває в ув'язненні Барського замку за проступок, що він нібито збунтувався і пішов у козаки. Отже, оскільки добре знаємо згаданого Гната, ми вдруге ручаємося за нього, що він нікуди не піде, не починатиме ніяких заколотів. А якщо б мав зрадити, ми готові завжди відповідати за нього і у зв'язку з цим запишемо нашу худобу.

Дано у Барі, дня 16 липня 1734 року.

Федор Дубенко, Іван Дранчук

№ 13

1734 р. липня 6. Ясси.— Лист молдавського господаря Івана Костянтина Маврокордата до подільського воеводи Степана Гумецького, в якому він скаржиться на те, що подільська шляхта розповсюджує чутки, нібито козаки з молдаванами продають захоплене в Польщі майно

Sabbatho in vigilia festi sancti Jacobi Apostoli *, anno Domini 1734.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Stanislaus Zakrzewski obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras, a celsissimo Joanne Constantino Maurocordati de Scarlatti, palatino ferrarum Moldaviae, ad illustrem et magnificum Stephanum Humiecki, palatinum Podoliae, directas, manu eiusdem propria subscriptas, ac sigillo ipsius, in cera rubra expresso, communitas, introcontentas, quarum tenor sequitur talis:

Illustrissime et excellentissime domine, domine et amice colendissime!

Cum acceperim ab emissario meo, Cameneci commorante, quosdam nobilis Polonos ordinis equestris ibi falsos spargere rumores, scilicet: quod Cosachi una cum Moldavis grassantur in ditionibus Polonicis et, quidquid praedae lucrentur, in hanc provinciam afferrunt atque dividunt, propterea significandum duxi excellentiae vestrae, id omnino falsum esse. Ego etenim ad rippas fluvii Tyrae magnis cum sumptibus misi non paucos milites cum mihi fidissimis officialibus, qui limites custodiant et strenue prohibeant transitum huc pecorum aliarumque rerum, quas Cosachi, a Polonis raptas, in Moldaviam ad vendendum adducerent. Ego sum paratissimus ad danda mandata, ut, si aliquid sui in Moldavia domini Poloni alicubi invenerint, illico propriis dominis restituatur, licet a nostris sit pecunia emptum. Credat excellentia vestra unicam mihi esse curam, ut vicinis omnem possibilem praebeam assistentiam. Ideoque aegre fero, quod, pro gratiarum actione, tales audiam sermones, praecipue a nobilibus, qui prius rei veritatem indagare deberent. Itaque, fisis in singulari excellentiae vestrae amicitia eandem rogo, ut hanc rem minutim examinare velit, atque pro sua aequitate tales sermones coercere velit. Interim excel-

---

* 13 (24) липня.

lentiam vestram persvasam esse cupio, me, quantum iustitiae tenacem, tantundem vicinalis harmoniae esse studiosum, prouti re vera patebit data occasione qualibet.

Caeterum me eiusdem ulteriori amicitiae affectuique insinuans, usque maneo excellentiae vestrae sincerus amicus et ad obsequia paratissimus. Ioannes Constantinus Maurocordatus de Scarlatti.

Jassii, sexta julii, millesimo septingentesimo trigesimo quarto anno.

Intitulationis vero, a tergo earundem litterarum adnotatae, series est talis: Illustrissimo et excellentissimo domino, domino Humiecki, palatino et generali Podoliae, domino mihi colendissimo, Cameneci.

Locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi.

Post quarum litterarum ad acta officii praesentis ingrossationem, originale earundem idem generosus offerens ad se recepit, et de receptis sibique restitutus officium praesens quietavit.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 81—82.

Переклад

В суботу напередодні свята святого апостола Якова, року божого 1734.

До уряду і цих кам'янець-подільських гродських старостинських книг особисто прийшов шляхетний Станіслав Закшевський і пред'явив та подав для запису в цьому уряді нижченаведений лист високого воеводи молдавських земель Івана-Костянтина Маврокордата з Скарлатти, адресований до світлого і вельможного подільського воеводи Степана Гумецького, підписаний його власною рукою і опечатаний його печаткою, відтиснутою у червоному воску. Зміст його такий:

Найсвітліший і найзнаменитіший пане, вельмишановний пане і брате!

Коли я узнав від перебуваючого у Кам'янці мого посланця, що деякі польські шляхтичі поширюють там брехливі чутки, а саме, що козаки разом з молдаванами волочаться у польських володіннях і все, що добувають, вивозять у нашу країну і продають, то я вважав за потрібне повідомити вашу величність, що це цілковита неправда. Навпаки, я за власні кошти послав на береги річки Дністр багато воїнів та найвірніших своїх службовців, які стережуть кордони і перешкоджають переміщенню сюди худоби та інших речей, які козаки, захопивши у поляків, вивозять у Молдавію на продаж.

Якщо польські пани знайдуть де-небудь у Молдавії якісь свої [речі], то я готовий наказати, щоб наші дворяни негайно повернули [їх], хоч і купили за гроші. Хай ваша величність вірить, що у мене одне піклування — подати сусідам усю можливу допомогу. І тому мені неприємно, коли замість вдячності чую такі розмови, зокрема між шляхтичами, які повинні раніше перевіряти правдивість чуток. Отже, вірячи в щирю дружбу вашої величності, прошу вас, щоб ви детально розглянули цю справу і були ласкаві припинити ці розмови. Тимчасом прагну запевнити вашу величність, що я роблю все по справедливості і підтримую добросусідські відносини. Коли буде яка-небудь нагода, це сама справа покаже.

А тому покладаюсь на вашу дальшу приязнь і милість [і] завжди залишаюсь щирим другом і готовим до послуг вашій величності. Іван-Костянтин Маврокордат з Скарлатти.

В Яссах, шостою липня тисяча сімсот тридцять четвертого року.

На звороті цього листа є такий напис: Найсвітлішому і найзнаменитішому пану подільському воеводі і генералу пану Гумецькому, йому вельмишановному пану у Кам'янці.

Місце вживаної ним печатки, відтиснутої у червоному воску.

Після внесення цього листа до книг цього уряду його оригінал цей шляхетний пред'явник забрав назад і поквитував цьому урядові за його повернення і взяття.

№ 14

1734 р. липня 13(24). Збараж.— Лист козацького полковника Верлана до писаря сandomирського воеводи князя Любомирського Юрія Волковича з повідомленням про перший похід козаків проти польських військ

Sabbatho in vigilia festi sancti Jacobi Apostoli, anno Domini 1734.

Ad officium actaque praesentia castrensia capitanealia Camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Joannes Chamiec, obtulit eiusdem officio et ad acticandum porrexit litteras manuales, a strenuo Werłan⁴, colonello exercituum rebellantium Cosacorum, de bonis tractus Szarogrodensis congregatorum, ad nobilem Wołkowicz, notarium proventualem illustris magnifici Lubomirski, palatini Sandomiriensis, directas, manu eiusdem propria subscriptas, introcontentas, tenoris talis:

„Мне wielce моєci панie kumie мój, wielce моєci добродzieju! Do-wiedziasz ja o waspана добродzieja szczęśliwym zdrowiu w dobrach pana добродzieja naszego, bar[d]zom uradowany, donoszę awizją waszeci, memu добродziejowi, o jaśnie оświeconym księciu jego моєci, wojewodzie sandomi[e]rskim, panu i добродziejowi naszym, że ciągnie z jego моєcią królem Fryd[e]rykiem pod Kamieniec. A my spod Zbaraża mamy ruszać pod Stanisławów i obopólnie pod Kamieniec. Libertację* poszlę na dobra pańskie od jaśnie оświeconego księcia Hessen-Petemburskiego[!]** przy której libertacji waćpan, мój добродziej, добра pańskie chciej mieć, tak, jako i byli w całości i trzymać w dozorze. Donoszę waszeci, memu dobro-dziejowi, że mieliśmy spotyczkę z Polakami pod Krzemieńcem. Obóz nam odebrali i woźnic kilkanaście zabito, a z kompanii wszyscyśmy zdrowi, wyrachowanych z woźnicami i kompanii człeka dwudziestu czterech z polskiego wojska zabitych towarzystwa: rajtarów i pachołków — sto czterdzieści trzy. I nieszczęśliwość nasza, że w bajorach krzemienieckich spotkanie było. Brody wzięte bez żadnej okazji; Zbaraż wzięli szafićami i dobyciem bez ubitych ludzi.

Jego моєci panu kapitanowi wielkiemu a pyrkołabowi*** sorockiemu nisko kłaniam. O chudobę moją proszę mieć w całości. Jego моєci panu

* Либертація — звільнення від податків.

** Слід розуміти Гессен-Гомбурзького.

*** Пиркулаб — збирач податків, начальник округи.

сотникові, приятелю і добродієві мемю, кланіям. Пану Стефанові, поручникові, кланіям і всіх миле поздравіям і єстем на завжди вашцеї, мемю мошцивему пану і добродієві, щчєрожчлївїм слуга.

Werlan, pułkownik wojsk ochotnie konnych.

Z Zbaraża, dnia trzynastego jula, tysiącznego sied[e]msetnego trzydziestego czwartego roku“.

Superscriptionis, a tergo adnotatae series talis: „Memu wielce mości panu i dobrodziejowi, jego mości panu Jerzemu Wołkowiczowi, pisarzowi jaśnie oświeconego księcia jego mości wojewody sandomi[e]rskiego, memu dobrodziejowi, oddać należy do rąk“.

Locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi.

Post quarum litterarum ad acta praesentia ingrossationem, originale earundem circa acta est relictum.

Архив ЮЗР. ч. 3, т. III, стор. 84—85.

Переклад

У суботу напередодні свята святого апостола Якова, року божого 1734.

До уряду і цих кам'янець-подільських гродських старостинських книг особисто прийшов шляхетний Іван Хамець і приніс та подав для запису у книги нижченаведений власноручний лист полковника повсталих козацьких військ, зібраних у маетках Шаргородського ключа, хороброго Верлана до економічного писаря сандомирського воеводи його світлості вельможного Любомирського шляхетного Волковича такого змісту:

«Мій вельмимилостивий пане куме, вельмимилостивий добродію!

Я дуже радий довідатись про добре здоров'я вашої милості добродія, [що перебуває] в маетках нашого пана і добродія. Подаю дані вашій милості моему добродію про милостивого сандомирського воеводу його світлість князя [Любомирського], нашого пана і добродія, що він просувається з його милістю королем Фрїдрїхом під Кам'янець, а ми маємо вирушити з-під Збаража під Станіслав і [звідти] разом під Кам'янець. Я надішлю звільнення від податків для панських маетків, дане його світлістю князем Гессен-Гомбурзьким. Маючи це звільнення, ваша милість, мій добродію, бережи панські маетки цілими, так як вони були, і зберігай. Повідомляю вашу милість, мій добродію, що у нас під Кременцем була сутичка з поляками. Захопили наш табір і вбили кільканадцять візників. Проте у загоні всі здорові. З польського війська вбитих 24 чоловіки, рахуючи візників і людей із загону, райтарів і слуг — сто сорок три [чоловіки]. На наше нещастя сутичка була у Кременецьких болотах. Броди взяті без будь-якої битви. Збараж взято внаслідок осади і без людських жертв.

Низько кланяюсь його милості пану великому капітану і сороцькому пиркулабові. Прошу дбати про мою худобу. Кланяюсь його милості пану сотникові, моему приятелю і добродію. Кланяюсь пану поручикові Степану і щиро усіх поздоровляю. Залишаюсь назавжди щирим та прихильним слугою вашої милості, мого милостивого пана і добродія.

Верлан, полковник добровільних кінних військ

Із Збаража, дня тринадцятого липня тисяча сімсот тридцять четвертого року».

На звороті напис такого змісту: «Моему вельми милостивому пану і добродієві, його милості пану Юрію Волковичу, писареві його милості сандомирського воеводи, його світлості князя, моему добродієві, належить віддати в руки».

Місце його звичайної печатки, відтиснутої у червоному воску.

Після впису до цих книг цього листа його оригінал залишено серед актів.

№ 15

1734 р. липня 31 (серпня 11). Кам'янець-Подільський. — Скарга шляхтича Бернарда Метельського на придворних ротмістрів сандомирського воеводи князя Юрія Любомирського Верлана, Скорича і Михалка, які, зібравши свавільних людей і видаючи себе за козаків, вчинили напад на його маєток у селі Білянах

Feria quarta in crastino festi sancti Laurentii Levitae et Martyris * anno Domini 1734.

Videatur hoc loco protestatio magnifici Bernardi Mietelski, cohortis loricatae illustrissimi palatini Sandomiriensis commilitonis bonorum villae Bielany obligatorii possessoris, in et contra illustrissimum Georgium in Wisznicz et Jarosław Lubomirski, palatinum Sandomiriensem, bonorum eorundem villae Bielany haeredem, tum strenuos: Werlan, Skorycz et Michałko eiusdem illustrissimi palatini Sandomiriensis rothmagistros post-curiales, Valachos, nimis licenciosos et excessivos homines, ratione per ipsos, et quidem per inculpatos rothmagistros, nescitur, an scitu, iussu et mandato illustrissimi palatini Sandomiriensis, an proprio suo ausu [!] tempore certo, videlicet feria quinta post dominicam Exaudi ** anno praesenti, adscitis sibi permultis asseclis excessivis, numerum personarum aliquot centena adimplentibus, bonorum praemissorum Bielany, protestantis propriorum, sub praetextu cosacorum, hostiliter superinequitationis, primo nobilis Simonis Moliński administratoris transfixionis, nobilis vero Kozłowski e vivis crudelissime sublacionis, equireae, bovum, pecorum, pecudum, rerumque mobilium omnium, ac totius substantiae moderni protestantis propriae, seorsivo registro comprehensae, interceptionis et expilacionis ac in nihil redactionis, aliarumque violentiarum damnorum iniuriarum ac praetensionum illationis facta. Copia latior dabitur et patet.

Bernard a Mietla Mietelski

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 92—93.

Переклад

У середу після свята святого мученика і левіти Лаврентія, року божого 1734.

Хай буде видно у цьому нижчеподаному місці протестацію, вчинену товаришем панцирної хоругви найяснішого сандомирського воеводи за-

* 31 липня (11 серпня).

** Шоста неділя після великоддя — 30 травня (10 червня).

ставного посесора маєтків села Біляни вельможного Бернарда Метельського проти найяснішого сандомирського воеводи, пана з Вишничка і Ярослава, дідица згаданих маєтків села Біляни Юрія Любомирського та придворних ротмістрів цього найяснішого сандомирського воеводи відважних волохів Верлана, Скорича і Михалка — людей надто свавільних і порушників порядку. Вони, а також інші невинні ротмістри невідомо чи з відомо, наказу і доручення найяснішого сандомирського воеводи, чи самовільно одного разу, а саме, у четвер після неділі ексавді цього року, намовивши багатьох слуг — порушників порядку — кілька сотень осіб, по-загарбницьки напали під виглядом козаків на згадані протестуючого маєтки Біляни. Спочатку вони закололи адміністратора шляхетного Симона Молінського, а [потім] жорстоко замучили до смерті шляхетного Козловського. Вони захопили, повбивали і в ніщо перетворили коней, волів, рогату та нерогату худобу, усе рухоме майно та увесь маєток цього протестуючого (що записано в окремому реєстрі), завдавши цим збитків на суму близько двадцяти тисяч польських злотих. Також вчинили інші насильства, збитки, несправедливість і зловживання. Буде дана більша копія, яку легко одержати.

Бернард Метельський з Метли

№ 16

1734 р. жовтня 21 (листопада 1). Берестечко.— Універсал ландграфа Людовика Гессен-Гомбурзького до польської шляхти про дозвіл ловити і вбивати козаків та солдатів, що підозрюються в участі у гайдамацькому русі

My w Polsce nad korpusem Jego najprzeświętniejszego imperatorskiego wieliczeństwa komenderujący generał lejtenant, orderu świętego Andrzeja apostoła kawaler i od lejbgwardii Przeobrażeńського pułku major, Ludwik landgraf Heseński i dziedziczny książę Hesen Umburski.

Oznajmujemy niniejszym uniwersałem naszym wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy: że ponieważ do nas różno zachodziły skargi na kozaków o rabunki, chociaż we wszystkich libertacjach naszych publikowaliśmy, aby takowych grassantów łąpać, umykających zaś, jako nieposłusznych występców jakimkolwiek sposobem bić i zabić, bo którzy do nas przyprowadzeni różnymi karami i gardłem dosyć karani byli⁵. Zaczynamy powtórnie się jaśnie wielmożnie ich mościom panom possesorom i obywatelom przeświętnych województw i powiatów ich w Polsce publikując i konfirmując: że którybykolwiek do miasta, miasteczka al do wsi przybyć i przyjechać mieli, a żadnym listem albo pasem rektifikować się nie mogli, pozwalamy obywatelom tamtecznym, zebrawszy się, takowych niech będą od regularnego wojska, albo też kozacy, łąpać, uciekających, jako się zwyż namieniło, zabijać, za to by najmniejszy kary obawiać się nie powinni i owszem wszelką obligacją mileńc będą — upewniamy. In quantum zaś by (według) tego naszego uniwersału z takimi grassantami nie chcieli, jako się obwieszcza, postępować, nie będą na nas, ale na siebie się samych żalić. Który to uniwersał, aby tym prędy do wiado-

mości wszystkich ich mościów doszedł, w poblizszym grodzie i oblatować i publikować zleciliśmy, a dla większej wagi i waloru jego, przy zwykli naszy książęci pieczęci, własna ręką podpisujemy. [

Datum w Bresteczku, die 1 novembris, 1734 [roku]

Ludovicus, landgravius Haessiae

М[есто] п[ечати]

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 105—106.

Переклад

Ми, командир у Польщі корпусу його найяснішої імператорської величності, генерал-лейтенант, кавалер ордену святого апостола Андрія і майор лейб-гвардії Преображенського полку, ландграф і родовитий князь Людовик Гессенський Гессен-Гомбурзький.

Цим нашим універсалом повідомляємо всім взагалі і кожному зокрема, кому про це належить знати, що до нас різні надходили скарги на козаків про грабування. У всіх наших листах ми наказували таких грабіжників ловити, а тих, що намагаються втекти, як злочинних порушників, будь-яким чином бити і вбивати, бо з тих, що до нас по-різному потрапляли, було багато покараних на смерть. Отже, повторно опубліковую і стверджую ясновельможним їх милості панам посесорам і громадянам яснішого воеводств і повітів Польщі, що хто б до міста, містечка чи села прибув або приїхав, але жодним листом чи посвідченням виправдатися не зміг, дозволяю тутешнім громадянам, зібравшись, таких, хай будуть з регулярного війська або ж козаки, ловити, а втікачів, як вже було зазначено вище, вбивати. За це ніякої кари ніхто боятись не повинен, а крім того, запевняємо, одержуватиме всякі пільги. Якщо ж згідно з цим нашим універсалом [хтось] не хотів, як вище сповіщено, поступати з такими грабіжниками, хай на себе нарікає.

Цей універсал, щоб якнайшвидше дійшов до відома всіх їх милостей панів, у найближчому гроді пропонуємо до книг подавати і публікувати, а для більшої ваги і значення його крім звичайної нашої князівської печатки підписуємося власною рукою.

Дано в Берестечку, 1 листопада 1734 року.

Людовик, ландграф Гессії

Місце печатки

№ 17

1735 р. лютого 28 (березня 11). Житомир.— Заява, подана шляхтичем Степаном Даниловичем Дідковським у Житомирський гродський суд, про те, що він не може зробити заставний запис у Кременецькому гродському суді в зв'язку з гайдамацькими виступами

Roku tysiąc sied[e]mset trzydziestego piątego, miesiąca marca jedenastego dnia.

Na urządzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości żytomi[e]rskim, przede mną, Janem Meleniewskim namies[t]nikiem protunc grodzkim sta-

rostwa Zytomiarskiego, i księgami niniejszymi, grodzkimi zytomi[el]rskimi comparens personaliter urodzony, jego mość pan Stefan Daniłowicz z Didkowicz Didkowski, quamprimum acta praesentia, castrensia, Żytomiarsia adire potuit, tak zaraz, nomine et ex speciali commissio urodzonych ich mościów państwa Józefa i Anny z Suchodolskich Budzyńskich, małżonków, przed urzędem niniejszym, praecavendo indemnitati fortunae principalium suorum, manifestuje się o to: iż lubo pryncypałowie manifestantis zapis obligationis in personam sui, na tysiąc złotych polskich służący, sine ulla personali recognitione od wielmożnego jego mości pana Kazimierza Szalborskiego, łowczego parnawskiego, w roku tysięcy sied[e]mset trzydziestym czwartym die vigesima quinta iunii dany, in se continens sortem principalibus comparentis in bonis Peremyśle, in palatinatu Wołyhynensi, districtu vero Cremenecensi, ab trigenio ad trigenium onerata, iacentibus, testatur, a i dotychczas, ut moris et iuris est, ad mentem constitutionis millesimi quingentesimi octuagesimi octavi⁶, ad acticandum nie podany. Ze jednak teraz, warując całości fortuny pryncypałów swoich jak prędko acta adire mógł, eandem, superius memoratam inscriptionem, lubo extra districtum, ony per oblatam podał, a in proprio vero hucusque districtu, ob euntes ac redeuntes rebellisantes, osobliwie hajdamackich zastępów, po drogach, ullatenus tantisper podać nie podobna, vigore cuius inscriptionis, ob rationem superius memoratam, w tąż część nie jest i posesja zapisana. O co, de diligentia suorum principalium, aby perinde jakowego na fortunie swojej nie ponieśli uszczerbku, nomine eorundem, quorum supra, manifestatur, prosząc eam actis connotari, co i otrzymał.

Stefan Daniłowicz Didkowski, manu propria

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 117—118.

Переклад

Тисяча сімсот тридцять п'ятого року, місяця березня, одинадцятого дня.

У гродському уряді, у його королівської милості Житомирському замку, переді мною, Іваном Меленевським, теперішнім гродським намісником Житомирського староства, і цими житомирськими гродськими книгами особисто став його милість уроджений пан Степан Данилович Дідковський з Дідкович. Він, дбаючи про цілість маєтку своїх принципалів, як тільки прибув до цих житомирських книг, зразу ж від імені і за спеціальним дорученням подружжя їх милостей панів шляхетних Йосипа і Анни з Суходольських Будзинських вніс до нашого уряду таку маніфестацію. Принципали протестуючого [мають] на своє ім'я заставний запис на тисячу польських злотих з 25 червня тисяча сімсот тридцять четвертого [року], зроблений парнавським ловчим вельможним його милості паном Казимиром Шальборським. Він особисто не вписаний [у книги], у ньому зазначена їх частина маєтків [села] Перемишля Кременецького повіту Волинського воеводства, яка заборгована від трьох до трьох років. Але до цього часу [запис], згідно із звичаєм, правом і конституцією тисяча п'ятсот вісімдесят восьмого [року], внаслідок різних козацьких заворушень, не поданий для запису у книги. Однак тепер, оберігаючи цілість маєтку своїх принципалів, як тільки прибув до книг (хоч поза своїм повітом), він подав шляхом обляти вищезга-

даний запис. У своєму повіті до цього часу до книг поки що подати неможливо через заколотників, зокрема гайдамацькі загони, що проходять по дорогах і повертаються назад. Через це в цю частину даного запису не внесений маєток. Про це він від імені і через старанність вищезгаданих своїх принципалів заявляє, щоб таким чином їх маєткам не завдали ніякої шкоди і просить цю [заяву] внести у книги, що й було зроблено.

Степан Данилович Дідковський, власною рукою

№ 18

1735 р. березня 25. Біла Церква.— Універсал кийівського генерал-губернатора графа Івана Бернарда Вейсбаха мешканцям Брацлавського воєводства з наказом затримувати повстанців, а також повідомляти командуванню російських військ про гайдамаків

Jej imperatorskiego wieliczeństwa samodzierżcy wszystkiej Rosji etc., etc. postanowiony nad wojskami rosyjskimi generał pełnomocny, orderów świętych: Andrzeja apostoła i Aleksandra Newskiego kawaler, Kijowskiej gubernii generalny gubernator, nad sybirskim dragońskim pułkiem pułkownik, Jan Bernard graf fon Wejzbach.

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, osobliwie jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mościom panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom koronnym, ziemskim, duchownym i grodzkim, tudzież obywatelom, komisarzom, ekonomom, gubernatorom, administratorom i wszelkiej jurysdykcji ludziom prześwietnego województwa Bracławskiego, moim wielce mości panom, do wiadomości podaję: iż na przereczone województwo, jako pograniczne et variis oppressionibus swawolnej kompanii hajdamackiej obciążone, mając oraz wzgląd, że jest porzysiężone, et unanimo voce animoque na sejmiku swoim, recenter w Winnicy odprawionym, za króla najjaśniejszego Augusta trzeciego uznało⁷, et super fidelitatem pro cognitione pana nec non manutentione quorumvis regni Poloniae iurium ablegatów wysłało e medio sui — więc, że z różnych miejsc donoszą et querulantur na zbierające się kupy swawolne, dwory najeżdżające, rabujące, i ludzie zabijające, a chcąc w jaknajlepszym bezpieczeństwie utrzymać ich mościów obywatelów pomienionego województwa, naprzód wydałem ordynanse do komend wojsk jej imperatorskiego wieliczeństwa, pani mojej najmiłościwszej, aby takowych buntowników chwytało, a potem (że komenda od komendy odległa), dla utrzymania samych siebie i swoich fortun całości, każda jurysdykcja, żeby, w groźbie poddanych trzymając, gdziekolwiek postrzeże takich swawolników, aby do komend znać dawała i do chwywania dopomagała, a pojmanyh pro forti et irremissibili executione do należytego sądu odsyłała. Nadto, gdy teraz nadchodzi wiosna i każdy poddany mieć się powinien do gospodarskich robót, zalecam wszelkiej jurysdykcji ludziom stringere takowych poddanych do zasiewów, a zboża nie mającym dopomagać. Renitentes zaś i nie mających się do pracy i dzieł roboczych (co samo oczywistym pokazuje się być haj-

damactwem i do rozboju intencją) poddanych, jako podejrzanych, kometom wojsk rosyjskich donosić, i przy asystencji ad seriam indagationem do sądu, według afektacji i elekcji sejmiku tegoż województwa destynowanego, praw, konstytucji et statutorum, legibus regni descriptorum, oddawać, nec non sine quavis protellatione et appellatione tenże sąd dektetować powinien i ekzekwować każe. Więc, dla uwiadomienia wszystkich ich mościów obywatelów, z przychylności mojej, ten uniwersał po grodach i parochiach publikować jako najprędzej zalecam, a dla lepszego waloru, pieczęcią stwierdzony, ręką własną podpisuję.

Datum w Białej Cerkwi, die 25 mensis martii, 1735 anno.

Joannes Bernardus comes de Weisbach, manu propria

М[есто] п[ечати]

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 128—129.

Переклад

Її імператорською величністю самодержицею всієї Росії і т. д., і т. д., і т. д. поставлений над російськими військами уповноважений генерал, кавалер орденів святих Андрія апостола і Олександра Невського, генеральний губернатор Київської губернії, полковник сибірського драгунського полку Іван Бернад граф фон-Вейсбах.

Усім взагалі і кожному зокрема, кому про те належить знати, особливо ясновельможним, вельможним їх милостям панам сенаторам, сновникам, коронним, земським, духовним і гродським урядникам, а також громадянам, комісарам, економам, управителям, адміністраторам і всякої юрисдикції людям високого Брацлавського воеводства, моїм вельми милостивим панам, подаю до відома. Прихильно ставлячись до згаданого воеводства як пограничного і обтяженого різними утисками свавільної гайдамаччини, яке одностайно голосом і серцем на своєму сеймику, що недавно відбувся у Вінниці, заприсяглося і визнало королем найяснішого Августа Третього і вислало делегатів [для присяги] на вірність панові і для захисту будь-яких прав Польського королівства, тому що з різних місць повідомляють і скаржаться на скупчення свавільних ватаг, що найжджають на двори, грабують і людей убивають, а бажаючи в найкращій безпеці тримати їх милостей громадян згаданого воеводства, я вже видав накази командам військ її імператорської величності, моєї наймилостивішої пані, щоб таких бунтівників ловити, а потім (оскільки команда від команди віддалена) для власної безпеки і збереження своїх маєтків кожна юрисдикція, тримаючи у покорі підданих, де б не побачила таких свавільників, щоб дала знати команді і допомагала їх ловити, а спійманих, не милуючи, відсилала до належного суду для найтяжчого покарання. Крім того, зараз, коли наступає весна і кожний підданий повинен займатися господарськими справами, доручаю людям усякої юрисдикції зобов'язати таких підданих провести сівбу, а тим, що не мають збіжжя, допомагати. Про тих підданих, які упираються і не бажають працювати (що свідчить про очевидне гайдамацтво і намір розбою), наказую повідомляти військовим командам як про підозрілих і, добре допитавши, віддавати [їх] до суду, визначеного згідно з вимогами і вибором сеймику того ж воеводства, [згідно] з правами, конституцією, статутами, описаними законами королівства.

Той же суд без будь-яких зволікань і апеляцій повинен вирішувати і виконувати вироки. Отже, для повідомлення всім їх милостям громадянам, маючи прихильність, рекомендую якнайшвидше опублікувати цей універсал у гродах і парафіях, а для більшої переконливості, ствердивши печаткою, підписую власною рукою.

Дано в Білій Церкві, дня 25, місяця березня, 1735 року.

Іван Бернад граф Вейсбах, рука власна

№ 19

1735 р. травня 1(12). Вінниця.— Скарга управителя маєтка Линці Михайла Новицького, подана до Вінницького городського суду, на колишнього орендаря Лейбу Фрумчина за те, що останній затримав у себе листа економа Антона Богорайського, в якому той застерігав від нападу гайдамаків

Roku tysiąc sied[em]set trzydziestego piątego, miesiąca maii dwunastego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszymi grodzkimi, winnickimi i przede mną Janem Kazimierzem Młodziejowskim, namies[t]nikiem natenczas burgrabstwa i regencji grodzkim winnickim, comparens personaliter urodzony jego mość pan Michał Nowicki, dóbr Liniec cum attinentiis, jaśnie oświeconych książąt ich mościów: Antoniego, kazimierskiego, i Franciszka, olsztyńskiego starostów, na Wiszniczu i Jarosławiu Lubomirskich, wojewodzców krakowskich, dziedziców, gubernator, przestrzegając wszelkiej całości dóbr przereczonych, solenniter świadczył i protestował się naprzeciwno niewiernemu Lejbie Frumczynemu, obywatelowi niemirowskiemu, ante hac burtów saletranych i całej włości Liniec arendarzowi, niestownemu a zawódcy znacznemu, swoim, jaśnie oświeconych ich mościów książąt Lubomirskich, wojewodzców krakowskich, uti bonorum praemissorum Lińce cum attinentiis dziedziców i panów swoich, imieniem, w ten niżej opisany sposób i o to: że przereczony niewierny Żyd Lejba Frumczyn, trzymając saletrzaną i całych dóbr Liniec arendę, rok cały raty i summy złotych polskich sied[em]set nie zapłacił i sam z dóbr do Niemirowa uszedł, ludzi i poddanych pańskich z wielką krzywdą pozdzierał, zagrabił i uciemiężył, a co bardziej, na większą tych dóbr pańskich czyniąc ruinę i zgubę, list z ordynansem od jego mości pana Antoniego Bogorajskiego, ekonoma i gubernatora włości Połońskich, de data eius die trigesima februarii, roku terażniejszego, tysiąc sied[em]set trzydziestego piątego, z Połonnego do protestanta per directum pisany, przy sobie iniqua auctoritate et praetextu przez niedziel sześć trzymał. Po który list modernus protestans, dla odebrania, wójta z Liniec posyłał, potem listownie przez umyślnego posłańca rekwirował, a naostatek sam terażniejszy comparens do tegoż obwinionego arendarza do Niemirowa jeździł,— oddać nie chciał, aż ledwie za rozkazem wielmożnego jego mości pana Baskakowa, podpułkownika wojsk rosyjskich, komendanta niemirowskiego, ten list bardzo potrzebny protestanti oddał, dla którego zatrzymania listu żadnej nie mając informacji ani uniwersału, przy czym i za czym w do-

brach pańskich oponować się miał, a tymczasem swawolne kupy hultajskie kozackie, na dobra Lińce napad[li]szy, poddanych pańskich i Żydów zrabowali, kotły, konie fanty i różne rzeczy i dobytki pozabierali, ludzi i poddanych rozegnali, samego urodzonego jego mości pana protestanta hultaje, w zameczku napad[li]szy, spisami skłuli, zbili, ludzi trzech na śmierć zabili, innych pokaleczyli, którzy dotychczas do zdrowia przyjść nie mogą. Przez które nieoddanie listu i uniwersału, nie mając informacji ostrożności, i zgromadzenia dla obrony ludzi nie miał, dla czego szkody i ruiny na piętnaście tysięcy w dobrach pańskich swawolne kupy kozackie uczynili. O co wszystko, zabiegając dalszej i ostatniej tych dóbr Liniec ruinie, a całości swojej przestrzegając, tenże urodzony comparens przeciwko obwinionemu niewiernemu Lejbie Frumce arendarzowi, jako zdrajcy, iteratis vicibus quam solennissime, imieniem jasnie oświeconych książąt ich mościów Lubomirskich, wojewodzciców krakowskich, dóbr Liniec cum attinentiis dziedziców, jako panów swoich, protestuje się i manifestuje, salvam tamen, si opus fuerit, modernae protestationis pro exigentia iuris reservando et praecustodito meliorationem. Którą protestację actis connotari prosił, co i otrzymał.

Jego mość protestans, nie umiejący pisać, znak krzyża świętego kładzie.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 141—142.

Переклад

Тисяча сімсот тридцять п'ятого року, місяця травня, дванадцятого дня.

Перед судом і цими вінницькими гродськими книгами та переді мною, Іваном Казимиром Млодзейовським, в цей час намісником вінницького гродського бургграфства і регентства, особисто став шляхетний його милість пан Михайло Новицький, управитель маєтків Линці з околицями найясніших князів їх милостей дідичів на Вишничу і в Ярославі краківських воеводичів Любомирських, казимирського старости Антонія, ольштинського старости Франциска. [Він], дбаючи про цілість згаданих маєтків, від свого імені та від імені краківських воеводичів найясніших їх милостей князів Любомирських, як дідичів згаданих маєтків Линці з околицями і своїх панів, урочисто свідчив і протестував нижчеописаним способом проти немирівського громадянина, колишнього орендаря селітрових бургтів та цілої волості Линець, словопорушника і великого ошуканця, невірною Лейби Фрумчина у тому, що названий невірний єврей Лейба Фрумчин, орендуючи селітровий промисел і весь маєток Линці, за цілий рік не заплатив борг і суму в сімсот польських злотих та сам, пішовши з маєтку до Немирова, сильно пообдирав, пограбував і пригнобив людей і панських підданих. Більше того, він тримав у себе, не маючи підстав і права, шість тижнів лист від 30 лютого [?] цього 1735 року з наказом від економа й управителя полонських волостей його милості пана Антона Богорайського, тимчасом далі розорюючи і знищуючи цей маєток. Згаданий протестуючий послав війта з Линців відібрати цього листа, потім він [його] домагався листовно через спеціального посланця, а нарешті, цей заявник сам їздив до того ж обвинуваченого орендаря до Немирова, [однак] він не хотів

віддати. Щойно він віддав той дуже потрібний лист скаржникові за наказом немирівського коменданта підполковника російських військ. Він не мав жодної довідки або універсалу щодо затримання цього листа, в зв'язку з чим не повинен був це робити, [перебуваючи] у панських маєтках. А тимчасом свавільні козацькі гультяйські ватаги, напавши на маєток Линці, пограбували панських підданих і євреїв, позабирали котли, коні, речі та різні предмети і добро, розігнали людей і підданих. Самого шляхетного його милість пана скаржника гультаї, напавши в замку, покололи списами, збили, трьох людей убили, інших покалічили так, що їй досі не можуть видужати. Оскільки лист і універсал не були віддані, [скаржник] не маючи повідомлення про обережність, не підготував людей для оборони, внаслідок чого свавільні козацькі ватаги заподіяли збитків і руйнування панському маєтку на п'ятнадцять тисяч. Про все це, оберігаючи маєток Линці від дальшого і остаточного руйнування та дбаючи про свою цілість, той же шляхетний прибулий заявник від імені своїх панів, краківських воеводичів, дідичів маєтку Линці з околицями, найясніших князів їх милостей Любомирських, найурочистіше знову протестує і заявляє проти обвинуваченого орендаря невірного Лейби Фрумчина, як зрадника, із застереженням, однак, якщо буде необхідність для потреб права, обережного поліпшення цієї протестації. Цю протестацію просив внести в книги, що й одержав.

Його милість скаржник, не вмючи писати, кладе знак святого хреста.

№ 20

1735 р. червня 12(23). Вінниця.— Скарга шляхтичів Юшковських, Красносельських і Котонів, подана до Вінницького городського суду, про знищення їхнього маєтку Носівці гайдамацькими загонами сотника Гриви і Перехреста

Roku tysiąc siedmset trzydziestego piątego miesiąca junii dwudziestego trzeciego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi grodzkimi, winnickimi i przede mną Janem Kaziemierzem Młodziejowskim, namieśnikiem natenczas burgrabstwa i regencji grodzkim winnickim, comparentes personaliter urodzeni ich mość panowie: Jan Juszkowski i Anastazja z Krasnosielskich, niegdy urodzonego Stefana i Marianny Czajkowskiej z spłodzona córka, niegdy urodzonego Konstantego Krasnosielskiego i Zuzanny Kruszelniczkiej, dóbr Nosowiec, Kunki i Michałówki alias Michałkowiec dziedziczki, wnuka, tegoż, urodzonego Jana Juszkowskiego, komparenta, małżonka cum debita ejusdem mariti sui assistentia, małżonkowie, tudzież urodzony Mikołaj Kotoni i Katarzyna z Smarzewskich, niegdy urodzonego Jerzego Krasnosielskiego powtórnego małżeństwa pozostała wdowa, małżonkowie, solenniter manifestowali się i protestowali, jako to — urodzony jego mość pan Mikołaj Kotoni nomine et ex parte urodzonych: Jana i Konstancyi Krasnosielskich, niegdy urodzonego Jerzego Krasnosielskiego, wyż rzeczono niegdy urodzonego Stefana Krasnosielskiego, brata rodzonoego z uro-

dzonej Anny Kotonianki, siostry comparentis rodzonej, ex primo voto spłodzonych synów, siostrzeńców swoich, a urodzona Katarzyna z Smarzewskich, secundi matrimonii tegoż urodzonego niegdy Jerzego Krasnosielskiego pozostała wdowa, jako matka swym i urodzonych Andrzeja, Kazimierza, Bazylego i Jana Krasnosielskich, synów swoich spłodzonych, imieniem, a urodzeni także Jan i Anastazja z Krasnosielskich Juszkowscy, małżonkowie, similiter swoim i urodzonych Jana Łuckiego, niegdy urodzonego Tomasza Łuckiego z urodzoną Marianną Krasnosielską i Marianny Antoniowej Bernackiej, niegdy urodzonego Franciszka Sirakowskiego z niegdy urodzoną Ewą Krasnosielską, syna i córki, sióstr rodzonych ich mościów panów Stefana i Jerzego Krasnosielskich, imieniem, do tejże Chortuny[!] i dóbr Nosowiec, i Kunki, i Michałowki, jure divino et naturali successione aequaliter należących, idque praecavendo omnimodaie integritati fortunae suae et eorundem suprascriptorum consuessorum suorum, post fata olim generosorum: Konstantini Krasnosielski, avi, et Zuzanna Krasnosielską, aviae haeredissae, in se manifestantes devoluto, w ten niżej opisany sposób i o to: że pod terazniejsze nieszczęśliwe czasy i zamieszania Rzeczypospolitej, prawa wszystkie, zapisy, dokumenta na dobra Nosowce i inne służące, różne membrany, karty, rejestra, assekuracje,—przez hultajskie najazdy i ruiny poginęli; jakoż Hrywa⁸ sotnik z ludźmi i kozakami swemi, w dobrach Nosowcach napadszy, roku przeszłego, tysiąc sied[el]mset trzydziestego czwartego, o Zielonych świątkach*, samego urodzonego jego mości pana Juszkowskiego, terazniejszego protestanta, we dworze wzięli, związali, za szyję postronkiem wodzili, bili, także i samą jej mość panię Juszkowską, małżonka swego broniącą, obuchami, kańczukami, spisami zbili, skaleczyli; rękę lewo przebili, skrwawili, skrzynie porozbijali, suknie wszystkie, rzeczy ruchome, także i pieniądze pozabierali, konie urodzonych ich mościów panów Biernackiego i Krasnosielskiego zabrali, czeladź i ludzie dworskie porozganiali, i tym się nie kontentując, związanego za szyję postronkiem protestanta zbitego i skaliczonego do pasieki zaprowadzili i tam spisami, nogami, kolanami, pięściami na śmierć zabijali, mordowali, z nożem do piersi rozganiając się i po kilka razy przymierzając, przebić i na śmierć zabić usiłowali, a tak ostatek o reście fortuny swojej protestant musiał powiedzieć, i te wszystkie zabrali i zrabowali, w którym najeździe i rabunku te wszystkie prawa, papiery, zapisy i dokumenta zabrawszy, w winnicy własnej protestanta w piecki kotłowe porzucali i do szczętu popalili, między któremi papierami assekuracja na złotych polskich pięćset od jego mości pana Kazimierza Piotrowskiego, towarzysza chorągwie pancерnej jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelanica wołyńskiego, starosty braclawskiego, urodzonemu Juszkowskiemu protestantowi, dane i służaca, była, i wtedy zgorzała. Po których takowych oppressjach i ruinach, drudzy hultaje z Perehrestą buntownikiem, roku terazniejszego w wielki [post?]** na też dobra Nosowce napadli, napadszy cerkiew odbili, suknie i różne rzeczy, w schowaniu tam będące, i kotły z winnicy pozabierali; do ostatka dobra zrujnowali, protestantów jednych pobili, drugich porozganiali, i tak wiele niezliczonych szkód i wiołencji porobili. O co wszystko ciż ich mość urodzeni protestantes insimul wszyscy, subveniendo integritati fortunae

* 2 (13) червня.

** 12 (23) лютого — 29 березня (9 квітня).

suae, iteratis vicibus, tak swoim, jako i w komparycji wyrażonych konsukcessorów swoich imieniem quam solennissime manifestantur et protestantur, salvam jednak modernae manifestationis reservando meliorationem, która to manifestację actis connotari prosili, co otrzymali.

Jan Juszkowski. Urodzona jej mość pani Anastazja z Krasnosielskich Juszkowska, pisać nie umiejąca znak krzyża świętego kładzie +; Mikołaj Kotoni, imieniem siostrzeńców swoich: Jana i Konstantego Krasnosielskich, podpisuje się; Katarzyna z Smarzewskich Irzyna Krasnosielska, pisać nie umiejąca, znak krzyża świętego imieniem swoim i synów swoich.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 149—151.

Переклад

Року тисяча сімсот тридцять п'ятого, місяця червня, двадцять третього дня.

Перед урядом і цими вінницькими гродськими книгами і переді мною, в цей час намісником бургграфства і гродської вінницької управи, Іваном Казимиром Млодзейовським, особисто стали шляхетні їх милості панове: подружжя — Іван Юшковський і Анастасія з Красносельських, дочка покійного шляхетного Степана і Мар'яни Чайковської, внучка покійного шляхетного Костянтина Красносельського і Сузанни Крушельницької, власниці маєтків Носівці, Кунка і Михайлівка або ж Михалковець, дружина цього ж прибулого шляхетного Івана Юшковського, яка з'явилась у його супроводі; також подружжя шляхетного Миколи Котоні і Катерини з Смажевських, вдови після шлюбу з покійним шляхетним Юрієм Красносельським. Вони урочисто заявляли та протестували: його милість шляхетний пан Микола Котоні — від свого імені і синів, що народилися від першого шлюбу, шляхетного Івана і Костянтина Красносельських, покійного шляхетного Юрія Красносельського — рідного брата вищезгаданого покійного шляхетного Степана Красносельського [і] шляхтянки матері Ганни Котонянки — рідної сестри прибулого та племінників [Котоні]; шляхтянка Катерина із Смажевських, вдова покійного шляхетного Юрія Красносельського від його другого подружжя, як мати, від свого імені та від імені синів шляхетних Андрія, Казимира, Василя та Івана Красносельських; також шляхетні Іван та Анастасія з Красносельських Юшковські теж заявляли і протестували від свого імені і від імені шляхетних Івана Луцького, сина покійного шляхетного Томаша Луцького і шляхтянки Мар'яни Красносельської, і Мар'яни Антонової Бернацької, дочки покійного шляхетного Франциска Сіраковського і покійної шляхтянки Єви Красносельської, рідних сестер їх милості панів Степана та Юрія Красносельських. Вони від імені вищезгаданих [і] протестуючих, яким на основі божого права та природної спадковості, що випала на їх долю після смерті шляхетних діда Костянтина Красносельського та дідички [цих маєтків] бабки Сузанни Красносельської, однаково належить майно і маєтки Носівці, Кунка та Михайлівка, дбаючи про їх милість і тих же своїх співспадкоємців, заявляють про це нижчеподаним способом. В теперішні нещасні часи і сум'яття Речі Посполитої загинули усі права, записи, документи, різні листи, карти, рахунки, страхування, що стосуються маєтків Носівці та інших, через гультяйські на-

пади та знищення, через те, що сотник Грива зі своїми людьми і козаками напав на зелені свята минулого тисяча сімсот тридцять четвертого року на маєток Носівці. Вони захопили у дворі самого протестуючого шляхетного його милість пана Юшковського, зав'язавши на шиї посторонок, водили, били, а також її милість пані Юшковську, яка захищала свого чоловіка, побили обухами, нагайками, списами, покалічили, перебили ліву руку, покривавили. Вони порозбивали скрині, забрали всю одягу, рухоме майно, а також гроші, взяли їх милостей панів Бернацького і Красносельського коней, порозганяли челядь і двірських людей і, тим не задовольнившись, завели зав'язаного за шию посторонком, побитого, покаліченого протестуючого у пасіку і там списами, ногами, колінами, кулаками до смерті били, катували, замахуючись ножом до грудей примірялися, кілька разів намагались проколоти і забити до смерті. Протестуючий, нарешті, мусив показати останнє своє майно, яке все пограбували і забрали. При цьому нападі та грабуванні вони, забравши всі ці права, папери, записи і документи, покидали в котельні печі власної винниці протестуючого і спалили дощенту. Між цими паперами була і тоді згоріла асекурація на п'ятсот польських злотих, дана протестуючому шляхетному Юшковському товаришем панцирної хоругви ясновельможного його милості каштелянця, брацлавського старости його милістю паном Казимиром Пйотровським. Після цих насильств і руйнування цього ж року у великий [піст?] напали інші гультяї з бунтівником Перехрестом на той же маєток Носівці. Налетівши, вони відкрили церкву, позабирали одяг і різні речі, що там були заховані, а також котли у винниці. Дощенту зруйнували маєток. Одних протестуючих побили, інших — порозганяли. Таким чином, причинили безліч збитків і насильств. В зв'язку з цим всі ці разом шляхетні скаржники, дбаючи про цілість свого маєтку, повторно від свого імені і від імені згаданих у записі шляхетних своїх співспадкоємців якнайурочистіше заявляють і протестують із збереженням, однак, права поліпшення протестацій. Вони просили, щоб маніфестацію внести у книги, що й одержали.

Іван Юшковський; шляхтянка її милість пані Анастасія з Красносельських Юшковська, як така, що не вміє писати, ставить знак святого хреста; Микола Котоні підписується від імені своїх племінників Івана і Костянтина Красносельських; Катерина з Смажєвських Юрієва Красносельська, як така, що не вміє писати, [ставить] від свого імені і своїх синів знак святого хреста.

№ 21

1735 р. серпня 11(22). Мотовилівка.— Скарга управительки Жаботинського ключа Маріанни Залеської, подана до пограничного суду, про напад гайдамаків та січових козаків у 1734 р. на Жаботинський замок

Manifestacja urodzonej jej mości pani Marianny z Bujalskich Zaleskiej, gubernatorowej klucza Żabotyńskiego, przeciwko swawolnym Juśkowi Czubenkowi i innym.

Przed aktami sądów pogranicznych województwa Kijowskiego kom-

parens personaliter urodzona jej mość pani Marianna z Bujalskich Zaleska, administratorowa klucza Żabotyńskiego, wdowa, adiens acta praesentia sądów pogranicznych lege publica województwa Kijowskiego z najjaśniejszą monarchią Rosyjską protunc w Motowidłowie będący, manifestowała się solenniter imieniem swoim naprzód przeciwko Iwancowi koszowemu i jego towarzystwu, Stefanowi Czarnemu Paszko[w]skiego kurenia, Deniszczu [!] Borszczowi, siczowym kozakom, tudzież przeciwko swawolnym Juśkowi Czubenkowi, Konnowi bednarzowi, Iwanowi Puzyrowi, Ilkowi Nestratemu, Klementowi Czercowi, poddanym klucza Żabotyńskiego; i przeciwko jego mości panu Andrzejowi Duninowi, pułkownikowi pułku lantminickiego [!] wojsk rosyjskich w ten sposób i o to. Naprz[ód] przeciwko wyszpomienionym swawolnym kozakom zabójcom, iż oni nie mając żadnej przyczyny przeciwko prawu boskiemu i ludzkiemu w roku tysięcznym siedemsetnym trzydziestym czwartym w miesiącu marcu napad[ł]szy na zamek żabotyński nic sobie niewinnego urodzonego jego mości pana Bogusława Zaleskiego, administratora żabotyńskiego, tyranissime na śmierć zabili i na sześć tysięcy fortuny* zabrali; a przeciwko jego mości panu Andrzejowi Duninowi pułkownikowi o to, iż jego mość stanąwszy z pułkiem swoim na kwaterze eodem anno w kluczu Żabotyńskim naprzód zakazał, aby ludzie, poddani żabotyńscy, nie chodzili na wartę do zamku i nie byli posłuszni: posławszy z tym Stefana Kałużnego, atamana i Tarasa** chorążego*** kozackiego, po którym zakazanym posłuszeństwie i warcie w kilka dni zaraz zabili jego mość pana Zaleskiego****, i w prędkim czasie zaraz jego mość pan pułkownik Dunin pobrawszy zbójców, którzy zabili jego mość pana Zaleskiego, nie tylko za zabicie nie karał, ale pojedynczą do siebie ich wodząc, pieniądze, czerwone złote poodbierał i choć ch[c]lieli zbójcowie opłacać głowę jego mości pana Zaleskiego, ten im nie pozwolił i owszem wolnymi uczynił; a przeciwko jego mości panu Iwancowi koszowemu w ten sposób i o to, iż kiedy jego mość pan Iwaniec koszowy z Siczy jechał do Białej Cerkwi do jego mości pana generała Wejzbacha był z nim natenczas i obżałowany Deniszcza zabójca, na którego jego mość manifestantka temuż koszowemu uskarżała się i sprawiedliwości nie odniosła.

O co wszystko eadem manifestantka iterumque manifestując się, jeżeli tego potrzeba ukazować będzie tej manifestacji prosiła, aby to actis konnotowano było, co i otrzymała.

Marianna Zaleska

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, оп. 1, спр. 1, арк. 99 зв.—101. Засвідчена копія.

Переклад

Скарга управительки Жаботинського ключа шляхетної її милості пані Маріанни з Буяльських Залеської на свавільних Йосипа Чубенка та інших.

Перед актами пограничних судів Київського воеводства, які тепер за законом є спільними як для Київського воеводства, так і Російської монархії, та зараз знаходяться в Мотовилівці, особисто стала управи-

* У тексті: «fortuny».

** У тексті: «Tatasa».

*** У тексті: «chorążego».

**** У тексті: «Zeleskiego».

телька Жаботинського ключа шляхетна її милість пані Маріанна з Буяльських Залеська. Вона спочатку від свого імені урочисто скаржилась на кошового Іванця та його товариство: Степана Чорного з Пашківського куреня, Дениса Борща — з січових козаків, також на свавільного Йосипа Чубенка, бондаря Коннова, Івана Пузиря, Ілька Нестрата, Климентія Черця — підданих Жаботинського ключа та [пізніше] таким же чином і на це ж на полковника лантмилицького полку російських військ його милість пана Андрія Дуніна. Спочатку на вищезгаданих свавільних козаків-убивць за те, що вони, не маючи ніякого приводу для порушення божого та морального прав, у тисячу сімсот тридцять четвертому році, в березні місяці, напали на Жаботинський замок, жорстоко вбили невинного шляхетного жаботинського адміністратора, його милість пана Богуслава Залеського [та] забрали майна на шість тисяч. [Вона скаржилась] на його милість пана полковника Андрія Дуніна за те, що цього ж року його милість, розквартирувавшись із своїм полком у Жаботинському ключі, спочатку заборонив людям, жаботинським підданим, охороняти замок і відбувати послух, [потім] послав для цього отамана Степана Калюжного та козацького хорунжого Тараса, [в зв'язку з чим] відразу ж — через кілька днів після заборони виконувати послуги та варту — було вбито його милість пана Залеського. І незабаром його милість пан полковник Дунін, спіймавши вбивць, що стратили його милість пана Залеського, не лише не покарав за вбивство, а приводячи окремо кожного до себе, забирав [у них] червоні золоті гроші, хоч вбивці хотіли заплатити за голову його милості пана Залеського, але цей не дозволив, навіть їх звільнив. [Також скаржилась] на кошового його милість пана Іванця таким же чином на те, що коли кошовий його милість пан Іванець їздив із Січі до Білої Церкви, до його милості пана генерала Вейсбаха, то тоді разом з ним був і обвинувачений вбивця Денища, про якого позивачка заявила цьому кошовому, але він на це не звернув уваги.

Скаржачись на цьому ж місці про все це на випадок, коли ще раз необхідна буде скарга, позивачка просила внести її до книг, що й одержала.

Маріанна Залеська

№ 22

1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Калини Кривецького, який, перебуваючи у загоні отамана-волоха Митки, брав участь в нападі на маєток поміщиці Рудківської

И по помети на делѣ в Киево-губернской канцеляріи выписаны:

Нижеписанныя арестанты по оному греческому дѣлу⁹ допрашиваны и по допросом к разграблению греков неприличились, а приличились по оным дѣлам, а доп[р]осами показали: Калина Данилов, сын Кривецкій, сказал: уроженец Полской области, местечка Синявы, взят я под караул в

По конфирмации на оном греческом деле полковника фон-Трейдина и капитана Батюшкова приговорены ко эк-

По розсмотрению господина генерала-мазора і ордена святого Александра ковалера и Киев-

местечке Белиловке стоящими тамо козаками и приведен был во оном местечке к прапорщику Вилмату. В местечко Белиловку призжал я, искал своих товарищев гайдамаков, которые со мною были в собраніи, для разорения жидов и поляков. А в собраніи нас было шестьдесят человек с атаманом. Атамана зовуть Митком, а родом он волошенин, а выехал оной атаман и гайдамаки из Запорожя. Остался я не вдалном розстояніи от Погребища под селом Василковцами, а от Погребищ до онога села Василковцов одна миля. И как розбили нас ис Погребища драгуны в еру на степи под лесом, то я ушел от онога атамана адин и бежал на село Соколец, а с Соколца в Белиловку, где и пойман означенными стоящими тамо казаками и по приказу отдан под караул ко оному атаману Митке. Взят я Полской области под селом Хмелником, как ехал с торгу с местечка Полонного и как я был с атаманом Миткою вместе, то со оним был я две недели и при мне он разбоев никаких не чинил, кроме что по селам хлеб у мужиков брали. Толко первое разорение то учинили, что панью Рудковскую розбили и лошадей у нея отнели, а как оное село зоветца, где оная паня живет, не знаю. И как усмотрел я, что едут драгуны и казаки, то я, убояс их, и побежал до онога атамана Митки и прибежал в вышепоканное местечко Белиловку. Из онога местечка хотел было ехать в дом свой в местечко Синяву, к жене своей. Ныне где оной атаман Митка-волошенин, в котором местечке обретаюця и что с ним гайдамаков имеется, не знаю, понеже я, как и выше сего показал, как он панью Рудковскую учал разбивать, то я, усмотря драгун и казаков, ушел от него. Со мною из местечка Синявы ис тамошних жителей, кроме меня, с ним, атаманом Миткою, не было, только я один, да был же Полской области из села Чюдиновец жител Федор, а прозвание ему пан

зекуциям.
По силе Соборного уложения 21 главы 16 статьи и указа 721 году ноября 12-го дня бит[ь] кнутом и, вырезав ноздри, послать в вечную работу на ка-торгу.

ской губернии губернатора Сукина надлежит учинить.
В Белгороде.

Пашковской. Наперед сего в гайдамацких компаниях я не бывал и разбоев никаких не чинил, точию, кроме того, что был с вышепомянутым Миткою-волошенином.

В сем допросе сказал я самую сущую правду и не утаил ничего, а буде сказал ложно что, то учинить мне штраф, чему буду достоин.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 98, 103—104. Копія.

№ 23

1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Василя Тумки, який був у загоні отамана Сави Чалого та брав участь у нападі на Могилів, складений у Київській губернській канцелярії

И по помети на делѣ в Киево-губернской канцелярії выписаны:

Нижеписанныя арестанты по оному греческому дѣлу допрашиваны и по допросом к розграблению греков не приличились, а приличились по иным дѣлам, а допросами показали:

По конфирмации на оном греческом деле полковника фон-Трейдина и капитана Батюшкова приговорены ко экзекуциям.

По розсмо-
трению гос-
подина гене-
рал-маэора і
ордена свя-
таго Алек-
сандра кова-
лера и Киев-
ской губер-
нии губерна-
тора Сукина
надлежит
учинить.

В Белгороде.

[...] * Василей, Савин сын, Тумка сказал: от роду ему тридцать пять лет, отец ево родом из Малоросіи, Прилукского полку, города Ишни, и был в полону в Турецкой области, в городе Козлове, лет с сорок. И Отгар, отец ево, на волошиновой женки был женат и в том полону он, Василей, и прижит. И тому назад лет с пятнадцать кошевой атаман Иван Малошевич отца и ево, Василя, ис того полону за двести за пятьдесят турецких левов выкупил и, окрестя, служил он, Василей, при нем, Малашевиче, в Запорожской Сечи, в Пашковском курене, сем лет да на своем хлебе года с три. Из Сечи

По силе Соборного уложения 21 главы 17 і 18 статей да военных 154, 155, 185 артикулов и печатной инструкции 719 году надлежит, яко вяшего вора и атамана, казнить смер-

* Пропущено допити інших учасників нападу.

вишел в Малоросію і в Полтаве при-
сягал, чтоб жить в Малоросіи, и жил
по разным местам полчетверта года и
прошлом 734-м году в Петров пост *
из Малой Росіи вишел и пришел до
Запорожской Сечи и жил в том же
Пашковском курене козаком. И в
том же году в сентябре месяце, а в ко-
тором числе, не упомнит, из Сечи, со-
бравшись их сем человек, а имянно:
Пашковского — Андрей Головка, Пе-
реясловского — Василий Галада, Мой-
сей Попелнюх, Федор Заруба, Мойсей
Вылетный, Пластеневого куреня **. Се-
мен Голомозый да он, Василей, и
при них был атаманом. Пришли до за-
порожского Гарду и слышно было, что
Сава Чалой ¹⁰ в местечке Умани при-
сягал и дано де ему позволение про-
тивной стороны поляков разгонять. То-
гда из Гарду чрез два дни в том сен-
тябрѣ месяце, за две недели октября
1 числа, пришли Рашковской маетнос-
ти в местечко Саврани, Тимошевского
куреня, к атаману Саве Чалому, при
котором было тогда в зборе запорож-
ских козаков и рашковских мужиков
с тритцать человек, а имянно: Мыша-
стовского — Процко Руд, Семен, а про-
звания не знает, Тимошевского — Па-
вел Хрипливой да Василей Башмак,
Конелевского — Григорей Медведь,
Васюринского — Харко, Щербиновско-
го — Наум Волынской Мацай, Дере-
вянковского — Смагил, Иван Дячек,
Минского куреня ***—Маршалко, села
Стратовки мужик по прозванию Хар-
каленко, а протчих козаков, которых
куреней, а мужиков деревень, и как их
зовуть имянами и прозваниями не
знает, токмо в лица познать можетъ.
И на другой день приходу их из Гар-
ду, пришло ж к нему, Чалому, в то ж
местечко Саврани запорожских коза-
ков осмнатцать или дватцать человек,
подлинно не знает, а именно: Левуш-
ковского — Гаврило Тимофѣев, Яцко
Лысый, Степан Черный, а протчих

тью, повесить
за ребра. А по-
неже по ордеру
его высокограф-
ского сиятель-
ства велено об
нем, Тумке, по
прошению за-
порожского ко-
шевого атама-
на Малашеви-
ча с товарищи
и розпросных і
пыточных ево
речей, учиня
экстракт, для
разсмотрения
прислать к его
высокографско-
му сиятельству,
почему б мож-
но было ис-под
караулу ево
свободить, а
ежели зачем
всеконечно сво-
бодить нелзя,
оному кошево-
му объявить. И
по тому пред-
ложению озна-
ченной экстракт
ево высоко-
графскому сия-
тельству послан
и болѣ розыск
им оставлен і
требовано о том
резолюцію,
токмо еще не
получено. Того
ради она казнь
состоит в воли
вышняго гене-
ралитета.

* Між 10 і 28 червня.

** У тексті: «куреней».

*** У тексті: «куреней».

имян и прозваней не знает. Да в тот же день пришли из Гарду десять человек запорожских козаков — Платеневско-го — Василей Саражин, а другим имена и прозваней не знает. Да к тому зби-рались из Рашковской же мястности, а сколько числом и как их зовут, не знает же, токмо было всех шестьдесят человек, при которых был атаманом Савка Чалой, а Наум Воынской — есаулом. И того ж году в октябре месяце, а в котором числе, не упомнит, чрез слух сами собою пошли в местечко Могилев для разогнания полской противной стороны поляков¹¹. И при-ехав во оное местечко, и стали по них стрелять и побили до смерти шесна-дцать человек, а иные заперлись в ызбу и по них из ызбы стреляли. И ис ка-паніи их убили до смерти двух человек козаков да двух ранили и тех поляков из избою сожгли, а сколько их было числом, не знает. А он, Василей, при том до смерти никого не убивал и ызбы не зажигал, а был с шестью товари-щами своими (с Прокофьем Рудым, Мойсеем Вылетным, Степаном Чер-ным, Федором Зарубою, Мойсѣем Попелнюхом, Федором Басанским) в Мо-гилевском замку, забирали пожитки и денги, а другие товарищи их по мес-ту — лошадей и рогатую скотину, а по-ляков колол Брюховецкого куреня ко-зак, по прозванію Безрукавой, а ызбу зажег Савка Чалой, а сколько по-рознь числом чего взято, не знает.

И по разбитіи их приехали в село, а как званием, не знает, близ Волшен-ки, и взятые в том местечке денги, по-житки и лошадей делили, а ему, Ва-силью, досталось жупан зеленой су-конной, две лошади, денег сорок пять копеек да рогатой скотины четыре: вол адин, два бычка по другому году да корова. И ту рогатую скотину в селе Стратовке села Ягорлыку мужику, а как ево зовут, не знает, продал за сем козацких талеров, лошадь — кобы-лу вороную — села Вербки козаку Якову Старому за два рубли за пять-десять копеек, а другую — мерина ча-

лого в селе Рабове войту, а как ево зовуть, не знает, продал же за два рубли, а жупан сам сносил. И под селом Поповой Гребли Савка Чалой ис казаками стоял до взяття его в Шаргород под караул, а он, Василей, с козаками осмнатцатью человеки, а имянно: з бывшими при розбитіи в Могилеве поляков Пашковського — Андрѣем Головком, Ктиторовського — Родионом Половком, Пластеневаго — Василем Сараджиком, Канелеваго — Домнею, Уманскаго — Федором Басанским, Шкуринаго — Захаром, Пашковскаго — Данилою Боддирем, Кисляковскаго — по прозванію Сорокою, села Власовки с мужиком Андреем Каташинченком, а протчим имян не знает, поехал в село Устье и стоял недели з двѣ и болше, а подлинно не упомнит.

І в то время Савой Чалой из села Поповой Гребли по зву с Наумом Волинским, Гаврилом Тимофѣевым поехал в Шаргород, где и взят под караул. А партіи ево козаки стояли в селе Верпке і в протчих рашковских селах и деревнях под ведением губерна- тора Роговскаго через всю зиму без выезду. И потом приехал из Шаргорода порутчик с командою с драгуны и козаки и партіи ево козаков розогнал, а он, Василей, с осмью человеки явился к нему сам собою, при котором и был дней с пять, и потом посылал ево для возврату компаніи Савки Чалого козаков, которых он, Василей, человек сорок в местечке Саврани и нашел, при которых был тогда атаманом Протцо Рудь да Григорей Медведь, а протчих имян и прозваний не знает. И о том для известия в Шаргород послал казака, а сам к нему не поехал, и стояли с две недели.

И в прошлом же 734-м году в Филипов пост за неделю или за две [до] рождества Христова*, подлинно не упомнит, от всево товариства ездили в Волощину в местечко Дубасары для добычи тритцать человек козаков, а

---

* Різдно — 25 грудня. Отже, десь між 11 (22) і 18 (29) грудня.

при них был атаман Пашковского куреня козак Денис Ща да козаки Стеблевского — Яким Белый да Полегенка, Конеловского — Швец, Минского — Дятко, Ирклевского — Серый, Иван Третьяк, Переясловского — Грицко Лягир, Григорей Пучка, Моисей Попелюх, Федор Заруба, Василий Галайда, Пашковского — Келеберда да он, Василий Бойко, да Степан Черный, Величковского — Величка, Медведовского — Иван Вечерный да Николай Волошин Сандол, а протчии имен и прозваней не знает. И взяли у жидов козаноу кошварных пятнатцать, денег да одежи, а сколько кто чего взял порознь, сказать не знает. И в селе Сороджике делили, а при розделе досталось ему с козаком Келебердоу казан медной, которой у него скупил за казацкий талер, юпка жидовская шелковая, денег, на росиской шет, пятнатцать копеек. И по побеге из Белой Церкви Савки Чалого пришел он к козакам своим в село Верпку и он, Василий, стоял тогда в селе Демовце особливою партиєю с пятюдесят человеки и был над ними атаманом. И прошлого 734 году декабря в последних числах неведомо какой старец казакам их сказал, что де идет войско, тогда поставили около компаней своих кораулы и разезд.

И сего 735-го году генваря против 1-го числа пришло под село Верпку войско, а какое, не знали; тогда четверо их: Сава Чалой, Моисей Вылетный, Процко Руды да он, Василий, поехали для проведывания, какое к ним идет войско и, приехав, стали кричать, что за люди, и они сказали, что свои, и напротив их Савка Чалой говорив, чего де ради вы злодейски по начам ездите, коли б де кто из нас был надобен, то б в день приехали и — коли вы — добрые люди, пришлите де к нам знатных людей для розговору. Почему от той команды и присланы к ним были капрал да сотник, да асаул, которых взяв, повезли в село Верпку, а из Верпки в Демовку, которое разстоянием от Верпки три мили.

И той команды драгуны и казаки погнались в погоню и гнались до села Чечелника и потом набежало компании их козаков человек с сорок и больше, а подлинно не знает, и не догнали. И на побеге атаман Прокофей Руд заколол до смерти драгуна, а он, Василей, под капитаном Иваненковым лошадь да угрил да ударил по драгуне или по казаке списом и ранил ли или нет, за ночным временем не знает, токмо от того удару спис переломил. И по привозе означенных капрала, сотника и асаула в селе Демовке, держав двое сутки, и отпустили, а колоть их до смерти хотел ли кто или нет, не знает, а он, Василей, их колоть не хотел. А при отпуске у сотника Савка Чалой взял коня бурого с седлом, саблю, лядунку, пару пистолет и сказал, чтоб вместо того взял оставшее ево, Савкино, в Белой Церкви.

И по отпуске из Демовки пошли до местечка Саврани и стояли недель с пять, и в то время было в зборе более ста человек, а кто имяны, сказать не знает, ибо завсегда казаки и Рашковской и Ягорлыцкой, и других маестностей из сел и деревень мужики переменялись, кто придеть, а иной отойдет, кто как хотел, которых познать и счислить невозможно. И потом собралось запорожских и зотяжных козаков и из разных сел мужиков, а как их зовуть, не знает, с пятьсот человек и ездили в Полшу, в местечко Бар, для розогнания поляков, точию не нашли никово и были в Бару три дни и потом возвратилис. Тогда собранные козаки и мужики стали росходитца, зотяжные в прежние места, а мужики в дома свои. И з дороги от компании Савки Чалово, собравшись, их дватцать шесть человек, а имянно: Григорей Медведь, Федор Шамра, Федор Заруба, Игнат Михаило Шевчик да он, Тумка, а атаманом был Шамра и протчие пришли з зотягу и мужики из околных сел поехали в Могилев на ярмонок для розгнания поляков, токмо их не застали и взяли того местеч-

ка з жидов с тритцати восьми человек, чтоб их не колоть, турецкими денгами триста левов да дватцать пять лошадей, да по желанию взяли двух малолетных из жидов хлопцов, ис которых одново взял к себе он, Тумка, а другова отдал Саве Чалому, которых и перекрестили, а более у них ничего не брали і их не кололи и не били.

И приехали Савка в Пещаны, а он, Тумка, с восьмью человеки в Рашково и, взяв жену свою, поехал к Чаусовскому острову. И, приехав, на том Чаусовском острову спрятал в дубу пожитков своих, а имянно: кожух женской заечей, а купил у запорожца Василя Храпченка, которой нынѣ из местечка Лысянки привезен в Белую Церков, хвот женских волоских двѣ, одну купил в Рашкове, а другая жены ево, кодру червонную, бугас татарской на кафган, которой купил же в Рашкове у грека, а как ево зовуть, не знает, рубашек женских четыре, скатертей четыре, полотна на рубашку, а сколько аршин, не знает, баволниц женских две, платков шесть, хусток две да денег турецких левов сем, а оные денги, рубашки і платки жены ево, Олены, да килим давней ево, Василев. А оные пожитки вывозил он из Рашкова и спрятывал, опасался обезных из Сечи козаков, чтоб не отняли, да на том же Чаусовском острову спрятывал он, Василей, вместе перекреста из жидовской веры хлопца своего Алексея два похори, а дал ему Медведовского куреня козак Игнат, а где он взял, не знает, да казаки Иван Красовской да Корнич, а что они спрятывали, не знает.

И по спрятаніи жену свою оставил в селе Нерубайце у мужика Василя Хотинця, и те спрятаные пожитки Савки Чалого родич Иван Сербиненко перекрал, а у него отняли запорожцы ж тритцать человек — Григорей Недушка да Иван Колбаса, которые в Белой Церкви содержатца под караулом, а протчих не знает. И потом поехал он, Василей, до Гарду и ездил в обезде

з запорожскими казаками для поимки Савки Чалово и своевольных людей, токмо никою не нашли и не поимали. И запорожской гардовой полковник Василей Пхайка взял у него пять лошадей с седлами, с уздами, шаблю с серебром, шубу волчью и прочее и во всей ево вине простил. И потом поехал он, Василей, для покупки горелки в село Талны и, купя за тридцать за сем козацких талеров куфу, и послал для продажи до Гарду, а сам остался в селе Нерубайце и обезные козаки с тремя человеки Яковом Черным, Яковом Калницким да Василем Гоголевым и взяты и привезены в местечко Уман. А оные Черной, Гоголев в кампаніи у Савки Чалого были. А пришли Черной в прошлом 734 году в Филипов пост * и Гоголев — после бытия их в прошлом же 734-м году в местечке Могилеве, а более, где с ними были ль или нет, не знает, а Яков Колницкой і в кампаніи у них не был. И в прошлом же 734-м году, августа 29 дня, под местечком Сорокою в селе Цикиновке при грабительстве македонских купцов-греков он, Василей, не был и кто был, не знает, и за Савкою Чалым того разбития и за товарищами ево ни за кем не знает и ни от кого не слышал и более вышеписанного на воровствах и разбоях и на смертных убивствах нигде не бывал и взятых денег и пожитков при вышеписанных грабительствах на сохраненіи нигдѣ не имеется, ибо в бытность на воле по разным местам пропил. И в сем распросе сказал самую сущую правду и ничего не утаил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 98, 111—117. Копія

№ 24

*1736 р. квітня 14. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексію Шаховському про напад загону Івана Лемешка на слободу Шираївка, Стародубського полку*¹²

Сіятелнѣйшому князю, високопревосходительнѣйшому господину, господину генералу-аншефу, сенатору, кавалеру святого Александра,

* Між 15 (26) листопада і 23 грудня (3 січня).

гвардіи конного полку подполковнику и е. і. в. генералу-адютанту, князю Алексѣю Ивановичу Шаховскому

Всепокорнѣйшее доношеніе

Сего апреля 6 дня бунчуковіи товариш Федор Ширай подал в полковую Стародубовскую канцелярію доношеніе, в котором виразил: сего де априля 5 дня увѣдомилъ он, что Данило Посконній и Иван Лемешенок, которіи жили в слободѣ его Шираевци и в недавном времени бежали за границу, а оттудова, з-за границы, сего априля 17* дня, зобравши человека болѣе пятидесят с ружжем, напали на оную слободу Ширавку. И там, в Шираевци, ямки с хлѣбом поодкоповали и так оній хлѣб, яко тот же Лемеш невѣстку свою з братаничами, усилownie зовсѣми пожитками забравши и всю слободу его чрез тое свое нападеніе разоривши, пошли за границу. По которому доношенію опредѣлено в полковой Стародубовской канцелярії для допросу слобожан слободи Ширавки о показанном в том доношенію на оную слободу нападеніи и пограбленіи збожжа и уведенія за границу Иваном Лемешом невѣстки его и братаничов и о прочем, как оную продерзость учинено, послат нарочных з полковой Стародубовской канцелярії по інструкціи, которіе и послани, но еще понынѣ не возвратились. И за поворотом их, яка от них же подано будет в полковую Стародубовскую канцелярію слѣдствие, о том к вашему высококняжескому сіятелству в Войсковую енералную канцелярію репортоват неукосня нынѣ же о такой в полку Стародубовском показанной от заграничных людей продерзости, в чем и впред может быт не без опасенія, да что и разбоиники по селам уже начали чинит нападенія и грабленія, о чем послани от мене сего априля 12 дня в Войсковую енералную и министерскую канцелярію доношенія, вашему высококняжескому сіятелству покорнѣйше доношу, что о том ваше сіятелство укажат соблагоизволите.

Вашего высококняжеского сіятелства нижайшій слуга Афанасей Радищев.

Стародуба, 1736 году, априля 14 дня.

Помітка: 1736, дня 19 апр[еля]. Записав в книгу, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 3206, арк. 18. Оригінал.

№ 25

1736 р. квітня 24 (травня 5).— З ухвали сеймику Галицької землі про боротьбу з опришками на Прикарпатті

My, radcy, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo ziemi Halickiej i powiatów Trembowelskiego i Kołomyjskiego do niej należących, zjechawszy się do Halicza, na miejsce obrad naszych zwyczajne, dnia piątego miesiąca maja, roku terażniejszego tysiącznego siedmsetnego trzydziestego szóstego za uniwersałem najjaśniejszego króla jego mości Augusta trzeciego szczęśliwie nam panującego de data z Warszawy, dnia 14 kwietnia

* Так в тексті.

roku tegoż do ziemi naszej wydany, w grodach naszych halickim i trembowelskim oblatowanym i promulgowanym, takowe sub auspiciis superum postanowiliśmy laudum [...]*

A ponieważ kupy swawolne w zaciągu privatorum będące przeciwko prawu popolitemu de indemnitate dworów szlacheckich opisanemu wazą się najeżdżać dwory szlacheckie i wielkie wilencje i aggrawacje czynić cum periculo ulterioris ausus na zdrowie i fortuny szlacheckie (jako to niektórzy ich mość concives nostri cum summo animi dolore et cum summa exaggeratione querulabantur), tudzież swawola chłopska w górach w powiecie kołomyjskim górę bierze tak dalece, że znaczną liczbą opryszkowie pokazywać się poczęli i rozboje clam et palam patrare audent, przeto uprosiliśmy za posłów do jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody i generała ziem kijowskich, hetmana wielkiego koronnego wielmożnych ich mościów panów Andrzeja Ruszczyca, stolnika chełmińskiego, chorążego znaku pancernego wielmożnego jego mości pana stolnika braclawskiego i jego mości pana Józefa Stojeckiego, którzy to ich moście przy response naszym na list jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana do koła naszego rycerskiego danym, ore publico deferent jaśnie wielmożnego jego mości panu hetmanowi wojsk koronnych weneracją i upraszać będą, aby jaśnie wielmożny jego mość pan hetman adminiculo armorum znosić swawolne kupy officjalistom wojskowym rozkazać raczył i oraz jako zwykł z dobroci swojej i chęci ku tej ziemi konserwować szczególnie smolaków dla tego, aby swawolę hultajów inwestygowali i gromili, aby i teraz recrudescenti huic malo obviare raczył, przykazawszy rotmistrzowi smolackiemu, żeby cum copiis suis pomienione swawolne kupy hultajów investiget et dissipet, połapanych ad incutiendum caeteris metum poenarum czy to grodu halickiego, czy ad officium civile Stanislavoviense ad extendenda super ipsis supplicia stawił, do czego temuż rotmistrzowi każda wieś, około której ta się swawola chłopska zawija i bez którą pomieniony rotmistrz przechodzić z ludźmi będzie, adminiculum z panami administratorami dawać obligatur. Za prace zaś jego mości panu rotmistrzowi wielmożny jego mość pan Kamiński, chorąży owrucki, starosta borecki, komisarz ziemi naszej czyli tą ex retentis podatku czopowego, czyli ex subsequenti contributione na zapłacenie 100 tynfów assygnacją do miasteczek wyda lub prompto aere zapłaci [...]**.

Datum et actum in loco consulationum solito in Haliczu, die et anno ut supra 1736.

Piotr F. de Branice Branicki, chorąży i marszałek koła rycerskiego ziemi halickiej i powiatów do niej należących trembowelskiego i kołomyjskiego.

Paweł z Pierzchna Koszutski, cześnik poznański, assessor.

Fa[bian] Mikołaj Prus Szumanczowski, łowczy trembowelski, assessor.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 451, стор. 839—845. Оригінал; т. 237, стор. 873—880. За-свідчена копія.
Опубл.: Akta grodzkie i ziemskie, t. 25, стор. 406—408.

* Пропущено текст ухвали про обрання делегатів на Варшавський сейм.

** Пропущено текст ухвал про суди між магнатами, обмеження мита та розшук селян-втікачів.

Переклад

Ми, радні, достойники, службовці і ціле рицарство Галицької землі — Теробовельського та Коломийського повітів, які до неї належать, з'їхались у Галич, місце наших звичайних нарад, п'ятого дня, місяця травня, поточного тисяча сімсот тридцять шостого року і винесли рішення згідно з універсалом щасливо для нас пануючого, найяснішого його милості короля Августа третього, виданим у Варшаві 14 квітня цього ж року для нашої землі, схваленим та оголошеним під опікою найвищого в наших Галицькому та Теробовельському замках.

З великим жалем та хвилюванням скаржаться деякі їх милості наші земляки, що свавільні ватаги, зібравшись на власний розсуд, всупереч загальному праву про збереження шляхетських дворів, наважуються нападати на шляхетські двори і вчиняти з найбільшою небезпекою для здоров'я і шляхетських маєтків великі гвалти та насильства. Селянське свавілля в горах — у Коломийському повіті — дійшло до такого ступеня, що почали з'являтися у великій кількості опришки, [які] насмілюються таємно і відкрито влаштовувати розбої. Тому ми відправили до ясновельможного його милості пана воеводи, генерала київських земель та великого коронного гетьмана, депутацію вельможних панів — хелминського стольника, хорунжого панцирного прапора Андрія Руциця, вельможного його милості брацлавського стольника та його милість пана Йосипа Стоєцького. Вони, їх милості, усно, явно [і] з повагою донесуть ясновельможному його милості пану гетьману коронних військ нашу відповідь на лист ясновельможного його милості пана гетьмана, написаний нашому рицарському стану, та будуть просити, щоб ясновельможний його милість пан гетьман зволив наказати ліквідувати свавільні ватаги за допомогою озброєних військових службовців. А також [будуть просити], оскільки [він] звик з своєї ласки і доброго ставлення до цієї землі, зберегти переважно для цього смоляків, щоб виявляли і карали свавілля гультяїв і щоб зараз же зволив запобігти повторенню такого зла, наказавши ротмістрові смоляків своїми збройними силами розшукувати і розганяти згаданих свавільних ватаги гультяїв, а пійманих, щоб налякати інших, відправити для покарання до Галицького замку або до Станіславського міського уряду. При цьому названому ротмістрові кожне село, де чиниться селянське свавілля і через яке буде переходити згаданий ротмістр з [своїми] людьми, разом з панами управителями зобов'язане надавати допомогу. За роботу його милості пана ротмістра вельможний овруцький хорунжий, борецький староста, комісар нашої землі його милість пан Камінський заплатить із заборгованості чопового податку або з майбутньої контрибуції, на яку видасть асигнації на 100 тинфів для оплати [їх] містечками або готівкою.

Діялося на місці звичайної наради в Галичі, дня і року, як вище подано, 1736.

Петро Ф. Браницький із Браниц, хорунжий і маршалок рицарського стану Галицької землі і приналежних до неї Коломийського та Теробовельського повітів;

Павло Кошутський із Пежхна, познанський чесник, асесор;

Фабіян Микола Прус Шуманчовський, теробовельський ловчий, асесор.

1736 р. червня 4. Петербург.— Протокол розгляду Колегією іноземних справ донесення генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха про напад у 1734 р. гайдамацького загону Сави Чалого на грецьких купців

По е. и. в. указу в Коллегии иностранных дел слушано доношение господина генерала-фельдмаршала и кавалера графа фон-Минниха из Царичанки октября 22 дня прошлого 1735-го году, а полученное здесь сего 1736-го, генваря в 29 день, в котором написано, что в 1734-м году запорожские казаки Сава Чалой с товарищи, будучи в Полской области, по согласию с некоторыми полскими подданными чинил[и] многие грабительства и разорение, в том числе разбил[и] македонских купцов, греков Юрья Николаева, Феодосия Шатия с товарищи, у которых взяли более как на тридцать тысяч рублев мякотных и прочих товаров, от чего они пришли в крайнюю нищету и убожество и просили о сыску оных воров и о изследовании генерала графа фон-Вейзбаха, от которого то следствие і велено было произвести сперва генералу-маеору Гейну, а потом полковнику фон-Трейдену, в Белой Церкви обретающемуся, от которого то следствие и произведено. И явились к тому многие приличны и с полских подданных, а особливо губернатор и некоторой ротмистр князя Любомирского, воеводы сандомирского, и по окончании того следствия и по пыткам приговорены многие к смертной казни и к политической смерти. И ныне многие из оных воров, а особливо помянутой губернатор, которой им пристань и крайнее знакомство имел, содержится в Белой Церкви под арестом.

И хотя по тому следствию приговором и заключено, однако ж де тамо точно решить невозможно. Первое, что многие к тому приличились полские подданные, с которыми по росийским правам во учинении им казни и наказания и в праве же иску поступить невозможно, дабы полской Короне не подать притчины, х какой за то претензии. Второе, запорожским казакам при нынешнем случае по немалому на них иску положению не учинит би сильного озлобления. Того ради все оное дело оригинално прислал он, генерал-фельдмаршал, в Коллегию иностранных дел, чтоб оное рассмотреть и оным бедным иностранцам надлежащее удовлетствие по их прозбе учинить. I по тому ево, господина генерала-фельдмаршала и кавалера графа фон-Минниха, предложению присланное от него вышеимянованное дело рассматривано и обретоно, что в потери тех своих товаров и пожитков сами исцы — греки — виноваты и притчиною посему: 1. Что, ведая тамо, в полской Украине, стоящую росийскую армию [...]*, волном государстве и в отдаленной Украине завсегда шатаются и бывают разных наций своевольные люди, не просили напред ни в Киеве, ни у генерала-аншефта графа фон-Вейзбаха для препровождения тех своих пожитков салдат или драгун, а то знатно для того, что имели между товарами своими какие заповедные тавары, что из росписи их и показалось в вывозе денег росийской манеты золотых и ефимков сверх указного числа излишество. 2. Что они прошением

* Два слова пошкоджено.

своим умедлили, ибо сами в челобитье написали, что отбили у них товары казаки августа 29-го и на третей день они заподлинно уведали о тех казаках и о именах их, которые у них те их товары отбили и те их вещи и лошади посыланной от них видел в одном известном месте лежащие, а так, ведав тогда, в молчании оставили, и, упусти уже времени без мало месяц, а имянно 28-го сентября, прибыли к графу Вейзбаху и доношение свое и роспись товарам и пожиткам подали и просили о розыску. И хотя сие дело до росийского суда мало подлежало, яко то учинено за границею, как и по доношению самих исцов ясно, что не от войск росийских, но своевольными людьми, поляками и казаками, близ самой турецкой границы в Полше, но видно, что оной генерал граф [фон-Вейзбах] для возможности тем обидимым в дело их вступил, но, яко же было уже время упущено и виноватых сыскать было трудно, что и генерал-маеор фон-Гейн, получа первой ордер генерала графа фон-Вейзбаха, исцом греком объявлял (как они, греки, сами доношением своим декабря 16 показали), что те казаки, Сава Чалой с товарищи, самоволцы и не под команду тамошнею, а после, хотя мало что тех грабителей й сыскано, но пожитков или товаров взять или отискать отнюдь было немочно, что и самым делом показалось, ибо сыскано и отдано им, греком, в число иску их тритцати тысячъ семисот тридцати рублев шестидесят копеек, толко на сорок на один рубль на пятьдесят на четыре копейки.

А самих тех людей, которые те их греческие товары и пожитки отбили, сыскано было толко три человека, а имянно: атаман Сава Чалой, ясаул Наум Волынской, казак Петро Холод; и из них двое — Чалой и Холод — ушли, а остался один толко Наум. И с розысков, и с пыток Волынской и Холод сказали, что были при том отнятии товаров казаки все своевольные, сошедшиеся из Запорожья и из разных малоросийских и полских мест, и мужики из маетностей полских, Рашковской и Ягорлицкой, и товары их, греков, мяхкую рухлядь образи [...]*, состоящие в платье и в лошадях, побрали и розделили, и розвезли врознь, а денег червонных, жемчугу, крестов, корсаков и кабардик во взъятье не показали, которых всего на три тысячи на четыреста на шездесят на шесть рублев. Что ж, следуя ордером генерала графа Вейзбаха, данным полковник фон-Трейден и капитан Батюшков учинили по делу мнение, что определить грекам в их иск половину — тринацать тысячъ семьсот шездесят восем рублев дватцать девять копеек, взять на запорожских казаках, а имянно тех куреней, в которых те разбоиники служили, приводя к тому из Уложения дватцать первой главы, дватцать пятой да шездесят шестой пункты. I то мнение они, полковник и капитан, неизправно учинили и принять того и конфирмовать не надлежит, ибо те уложенные пункты положены на таких воров, которые в Росию, выходя из своих жилищ, воровство и разбой чинят и с пожитками в дома свои во[з]вращаются, а те казаки толко бывали [...] * шатаются [...] * и своевольство чинят, и чтоб они на Запорожье возвратились, того в деле не доказано и справки о том было не учинено и, следственно, за них взыскивать ни на ком нелзя, сколь мнее весь Кош Запорожский к платежу обвинить.

---

* Текст пошкодженый.

Они ж, полковник Трейден и капитан, положили Полской области на жителей двух маетностей и их губернатора и ротмистра и иных другую половину иску — тринадцать тысяч семьсот шездесят восем рублев дватцать девять копеек да особ с местечка Лысянки пятьсот шездесят один рубль девяносто сем одну осмую долю копейки. И того тем грекам доходить и искать у полского суда, где надлежит самим, и ежели они, греки, пожелают дать им з дела (выключа приговор полковника фон-Трейдена и капитана Батюшкова, которой, яко неосмотрительно зделанной, уничтожается) атестат с рокомендациею, описав в оном, что те поляки по показанию на них казаков и самого полского губернатора Роговского к платежу их греческого иску виновъны, понеже они, поляки, при разграблении оных греческих пожитков были и, взяв к себе, привезли и делили, а воров Волынского и приличившихся по тому делу поляков до времени держат под караулом и потом отдать, куда их в Польшу к суду и к росправе спросят, но ежели б им, грекам, яко турецким подданным, в Полше на него, губернатора Роговского, и на жителей полских мест справедливость была не показана или то дело вдаль похотят откладывать, в таком случае, понеже они, исцы-греки, при окончании следуемого их дела в поданном своем доношении июля 24-го прошлого 1735-го году написали, что подкомандные губернатора Роговского местечко Рашково и протчие той маетности местечка, селы и деревни на самой турецкой границе и близ местечка Каушан и имение их все имеется на сохранении в Турецкой области. И тамо ж ушедшей грабитель их Сава Чалой с его компаниею у Орлика укрывается. Того ради они, греки, в том наилуччей способ найдут в Турецкой области на них просить и то свое все утраченное отискать.

И о сем вышеписанным исцом, греком, которые ныне здесь за делом ходят, сказать за запискою и с приложением рук, а о протчих поляках и малоросиянах, которым теж полковник Трейден и капитан Батюшков мнением своим определяют за их воровства смертные и другие казни, и о том Коллегии иностранных дел никокова решения чинить не надлежит, а надлежит учинить с ними по указам е. и. в. И то дело й мнение рассмотреть господину генералу-фелт[ъ]маршалу или кому от него из генералитету повелено будет, ибо оные люди по делу греков не приличились, а имеются на них иные дела в их разних винах и преступлениях. И для того то присланное от него, генерала-фелт[ъ]маршала, подлинное дело и мнение отослать к нему, господину фелт[ъ]маршалу, при указе назад по прошедствии нынешней компании.

Подлинной протокол за подписанием тако: Х. В. фон-Минних, Василий Степанов, Иван Неплюев, Петр Курбатов.

Подписан 4-го июня 1736-го.

Секретарь Яков П[...]ков *

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 94—97. Копія.

* Прізвище нерозбірливе.

1736 р. листопада 30 (грудня 11). Чижири́н (?).— Лист ре-гіментаря української частини Степана Малинського до генерала коронних військ Домініка Бекерського з повідомленням про похід проти гайдамаків

Kopia listu od imci pana Malińskiego, starosty nowogrodzkiego, do imci pana generała Bekierskiego, die 11 decembris 1736 [roku].

Po odezwaniu się waszmości panu przez pocztę rozstawioną do Białej Cerkwi, nagle ruszywszy się z Lisianki, od zuchwałego hultajstwa listami nawet provocatus, zagnałem się aż do Czehryna z małym profitem tak w niewolniku, jako i zabitych, bo ich więcej nad kilkadziesiąt rachować nie mogą. To przecie nam in gloriam, że do samej granicy wojsko ich uganiało z Czehryna: podjazdy do Kryłowa docierały. Stałem w Czehrynie kilka dni, mając relację, że się kupią i przechwalają na mnie, ale dłużej z wielu racji bawić się nie mogłem, a do tego — co mi waszmość pan uwierzysz — taki głód na ludzi i na konie: dla ludzi chleba nie było, a koniom żyto zamiast obroku dając, i bez dachu niezdrowo i niewygodno. W tej pogoni napadliśmy w Borowicy na Niedźwiedzia¹³, i gdyby był bóg dnia pozwolił, spodziewałbym się być więcej profitować, ale że już było ciemno, nieporządnym atakiem nie mogło się więcej wskórać. Niedźwiedź trzy razy raniony od Sawy pułkownika — lubo w tym liście nie było wyrażono od kogo, ale że ja tu mam znowu ex parte — i że ten Niedźwiedź jednak uszedł samoszość, i postrzelanych kilkunastu; w niewolę wziętych 15, trupa około 10, ostatek się pokryło i puciekąło pieszo, tak dalece, że potem chłopci kilku mi przyprowadzili niewolników — kazałem koło Czehryna powieszać. Nie wiem teraz, jeżeli po moim odejściu nie wyszli znowu, ale słyhać było że się rozbiegli w Potokach po nadgraniczu, siła i do Siczy ich poszło i żaden się im pułkownikować nie podjął, lubo ten gad zawzięty chciał koniecznie sobie obrać jednego herszta do swawoli wszystkich; napadli na niejakiego Chwetka, ale się i ten wymówił, powiadając: „Jeżeli będzie pismo od koszowego, to się podejmę“. Rachują ich wszystkich: siczowych 400 a zatyczników [?]* głosili, że Chrywa we 300 koni idzie: jedni powiadają, że z ukazem, żeby się wrócili siczowi do Siczy, a hultajstwo rozpędzić, drudzy zaś powiadają, że na sukurs, żeby im plecy w granicy trzymał. Jakożkolwiek jest, jeżeli te hultajstwa wejdą w granice nasze, znajdą i aukcję buntowników.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 229—230.

Переклад

Копія листа від його милості пана Малинського, новгородського старости, до його милості пана генерала Бекерського дня 11 грудня 1736 року.

Одізвавшись до вас, вельми милостивого пана, через пошту, розставлену [по дорозі] до Білої Церкві, я негайно, підбурений листами про

* Затичники — очевидно, затинщики — категорія служивих людей, що обслуговувала «затинну» (замкову) артилерію.

зухвале гультайство, рушив з Лисянки і погнався з малою користю аж до Чигирина, бо полонених і вбитих не можна налічити більш як кільканадцять. Однак заслуга наша в тому, що військо гнало їх з Чигирина аж до самого кордону, роз'їзди доходили до Крилова. Я стояв у Чигирині кілька днів, знаючи, що мене оточують і мені погрожують. Довше з багатьох причин бути там не міг. До того ж повірте мені, вельмимилостивий пане, такий голод настав — для людей хліба не було, а коням замість фуражу жито давали та й без даху [було] важко і незручно. В цій погоні ми напали в Боровиці на Медведя і, коли б ще дав бог дня, я сподівався б на більший успіх, але, оскільки вже було темно, безладною атакою не можна було нічого виграти. Медвідь, тричі поранений полковником Савою (хоч у тому листі не було сказано ким), але я тут маю окремі [повідомлення], що все ж таки цей Медвідь утік [у числі] шістьох, а кільканадцять вбито. В полон узято 15, трупів — близько 10. Решта людей поховалась і повтікала пішки, так що потім селяни привели до мене кількох полонених, [яких] я наказав повісити біля Чигирина. Не знаю зараз, чи після мого відходу вони [гайдамаки] не вийшли знову, але було чути, що розбігалися в Потоках по прикордонню. Чимало їх пішло на Січ, ніхто не взяв собі одного ватажка для всякого свавілля. Вони напали на якогось Хветка, але й цей відмовився, кажучи: «Якщо буде лист від кошового, то візьмуся». Налічують їх усіх січових і затинщиків 400. Казали, що Грива іде з 300 вершниками: одні розповідають, що з наказом, щоб січові повернулись на Січ і розігнали гультайство, інші ж переказують, що на допомогу — захищати їх на кордоні з тилу. Як би не було, коли це гультайство увіде в наші кордони, знайдеться й більше бунтівників.

№ 28

1736 р. грудня 1—15 (12—26).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про боротьбу польського війська з гайдамаками в районі Умані, Лисянки і Немирова

Z Białej Cerkwi, die 12 decembris, 1736 [roku]. Z Humania donoszą, że tam stanął imć pan generał Mier z znaczną partią wojska cudzoziemskiego autoramentu dla wyciągnienia linii nad granicą, która od Bogusławia na Lisiankę, Humań, aż do Granowa ciągnąć się będzie. Dalej zaś ku Czehrynowi i Dnieprowi partia imci pana starosty nowogrodzkiego * granic pilnować będzie, która ustawicznie in motu zostaje dla kup hajdamackich, w tamtym kraju znajdujących się, tudzież miasteczka, wsie okoliczne rabujących. Przyszła recenter wiadomość z Lysianki, że imć pan starosta nowogrodzki z partią komendy swojej ruszył się do Kryłowa nad Dniepr, gdzie 500 hajdamaków zamknąć się miała; tam zaś idąc, na różne kupy hultajskie napadł, które — jako i Niedźwiedzia, jednego z hersztów zniósł, 20 w niewolę wziąwszy; gdzie tegoż Niedźwiedzia postrzelono

* Малинський Степан.

i pchnięto, jako o nim jest relacja samych kozaków, ku Kryłowu uciekających, których w niewolę zabrali.

Z Lisianki, die 14 decembris. Za ordynansem imci pana starosty nowogrodzkiego chorągwie wszystkie stąd ruszają się do Smiły, mil 9 za Lisiankę, i tam imć pan regimentarz lokować się ma. Powiadają, że przereczony Niedźwiedź z tych razów już miał umrzeć; [C]harko w Siczy obwieszony¹⁴; Brodawka, pułkownik kozacki, złapany z kilku kozakami i obwieszony; wszyscy zaś, których podczas tego podjazdu żywcem złapano, wywieszani i wystrzelani byli ad numerum 100. Słychać, że podjazdy z Siczy mieli wypaść dla ścigania i łapania tychże hajdamaków — kozaków 25 z Tarasem pułkownikiem — ich stąd do imci pana wojewody kijowskiego, hetmana wielkiego koronnego, jako niewolników zaprowadzono.

Z Humania, de die 19 decembris. Donoszą, że lubo hajdamacy przez imci pana starostę nowogrodzkiego, regimentarza partii ukraińskiej za granicę w stepy wypędzeni, przecież jeszcze bawią się nad granicami naszymi i wpadają w poblizsze, nad granicą leżące, wioski i miasteczka; ale podjazdy nasze we dwóch miejscach napad[ili]szy ich, jednych postrzelali, drugich, żywcem wziętych, powieszać kazali; więc, po odejściu podjazdów naszych, ciż hajdamacy, na też miejsca przypad[ili]szy, trupy pozdejmowali i przy strzeleniu nad nimi, pochowali. W tych dniach imć pan starosta nowogrodzki, regimentarz partii ukraińskiej, z jego mości panem generałem Mierem, w Humaniu stojącym, i komendę pod wojskiem autoramentu cudzoziemskiego mającym, z rozkazu jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, widzieć i znieść się ma dla uczynienia mocniejszej lokacji nad granicą ku Dnieprowi, ile że w tamtym kącie od Kryłowa niemałe kupy tegoż hultajstwa znajdują się i tam do nich z Siczy jeszcze więcej hultajstwa przybywa. Wojska rosyjskie wszystkie prawie nad Dnieprem w linii formalnej stoją, zasłaniając kraj od inkursji Tatarów. Której się za nastąpieniem zimy i mrozów obawiają.

Z Niemirowa, die 24 decembris. Pokazał się był nowy buntownik Taras z kozakami siczowymi, którego komenderowani od wojska naszego, napad[ili]szy, schwytali, a przy nim wielu kozaków w niewolę wzięwszy, niektórych tu, do Niemirowa, zaprowadzono, a drugich na granicy powieszać kazano. Imć pan feldmarszałek Minich pisał do imci pana hetmana wielkiego koronnego, prosząc o wydanie kilku hajdamaków siczowych, aby na granicy moskiewskiej surowo ekzekwowani byli na postrach drugim hultajom. Imć pan hetman wielki koronny kazał uczynić indagację po wszystkich dobrach swoich ukraińskich: który z poddaństwa był w swawolnej kupie z hajdamakami, a że nie mało pokazało się takich, więc podobno bez żadnego pardonu ekzekwowani będą. Imć pan hetman wielki koronny po trzech królach * determinował wyjazd swój z Ukrainy.

Z Humania, die 26 decembris, 1736 [roku]. Donoszą, że lubo hultajstwo hajdamackie, pomieszane z kozakami siczowymi, w stepy, ku Siczy ciągnące się, wypędzono, jednak jest wiadomość pewna, że jakiegoś Romana za pułkownika obrać sobie mieli, którego recenter podjazd nasz napad[ili]szy, rozpędził; tenże Roman piechotą, przestrzeżony od chłopów, salwować się miał; kilkanastu kozaków nasi zabili, jednego tylko, który prawdziwy siczowy, w niewolę wzięwszy. Za Dnieprem wszystkie in statu

* Після 26 грудня 1736 р. (6 січня 1737 р.).

antiquo wojska rosyjskie w liniach stojące, invigilant securitati krajów swoich. Tatarowie zaś dla terażniejszej rezolucji nic attentare nie mogą. Wojsko nasze ponad stepami, alias na granicach, ku Tatarom leżących, lokowane, całą zimę stać będzie, zasłaniając kraj od hajdamackich napadów i od tatarskich czambułów, ile że i u Tatarów swawolne kupy znajdują się, które, etiam przeciwno fermanowi, mogłyby nasz kraj infestare, gdyby nie był zasłoniiony.

Архив ЮЗР, ч. 3. т. III, стор. 230—232.

Переклад

З Білої Церкви, дня 12 грудня 1736 року. З Умані повідомляють, що там став його милість пан генерал М'єр з великою кількістю війська іноземного складу для створення лінії біля кордону, яка простягатиметься від Богуслава на Лисянку, Умань аж до Гранова. А далі до Чигирини і Дніпра буде стерегти кордони частина його милості пана новгородського старости, яка постійно залишається діяти проти гайдамацьких ватаг, що перебувають у тому краї і грабують містечка та навколишні села. Недавно прийшла з Лисянки звістка, що його милість новгородський пан староста з частиною своєї команди рушив до Крилова на Дніпрі, де мало закритися 500 гайдамаків. Йдучи туди, він нападав на різні гультяйські ватаги, які, як і Медведя — одного з ватажків, розбив, узявши 20 [чоловік] у полон. Там же, як про це повідомляють самі козаки, захоплені в полон під час втечі до Крилова, прострілено й проколото самого Медведя.

З Лисянки, дня 14 грудня. За наказом його милості пана новгородського старости всі хоругви звідти рушають до Сміли, 9 миль за Лисяною, де його милість пан регіментар має розквартируватися. Розповідають, що згаданий Медвідь від тих ударів мав уже померти. Харка повішено на Січі. Козацького полковника Бородавку схоплено з кількома козаками і повішено. Усіх, кого під час цього роз'їзду живцем схоплено, повішено й застрелено. Чути, що роз'їзди мали вчинити вилазку з Січі, щоб наздогнати і спіймати тих же гайдамаків — 25 козаків з полковником Тарасом. Звідти їх як невільників припроваджено до великого коронного гетьмана його милості київського воеводи.

З Умані, дня 19 грудня. Повідомляють, що хоч гайдамаків вигнав за кордон, в степи, регіментар української частини його милість пан новгородський староста, проте вони ще залишаються біля наших кордонів і набігають на ближні прикордонні села й містечка. Але наші роз'їзди, напавши у двох місцях на них, одних повбивали, інших, — узятих живцем, — наказали повісити. Після відходу наших роз'їздів ці гайдамаки, заскочивши у ті ж місця, познімали трупи і під постріли над ними поховали. Цими днями регіментар української частини його милість пан новгородський староста з його милістю паном генералом М'єром, що стоїть в Умані [і] командує військом з іноземців, з наказу його милості пана великого коронного гетьмана має побачитись і зв'язатись, щоб більше зміцнити свої позиції на кордоні в напрямі Дніпра, тим більше, що в тому закутку від Крилова перебувають чималі ватаги цього ж гультяйства і туди до них прибуває ще більше гультяйства з Січі. Майже всі російські війська стоять над Дніпром суцільною

лінією, захищаючи край від татарського набігу, якого побоюються з наступом зими й морозів.

З Немирова, дня 24 грудня. З'явився новий бунтар Тарас з січовими козаками, на якого напали і схопили відряджені нашим військом, а з ним взяли в полон багатьох козаків: одних — приведено сюди, до Немирова, інших — наказали повісити на кордоні. Його милість пан фельдмаршал Мініх писав до його милості великого коронного гетьмана, просячи видати кількох січових гайдамаків, щоб [ті] на московському кордоні були піддані суворому покаранню на пострах іншим гультяям. Його милість пан великий коронний гетьман наказав провести у всіх своїх українських маєтках слідство, хто з підданих був у ватазі свавільних гайдамаків. А оскільки таких виявилось чимало, здається, вони без усякого пардону будуть покарані. Його милість пан великий коронний гетьман після [свята] трьох королів визначив час свого від'їзду з України.

З Умані, дня 26 грудня 1736 року. Повідомляють, що хоч гайдамацьке гультяйство, змішане з січовими козаками, вигнано в степи, що простягаються до Січі, проте є певна звістка, що [вони] мали обрати собі за полковника якогось Романа. Його [загін на чолі з Романом] незабаром наш роз'їзд, напавши, розігнав. Той самий Роман, попереджений селянами, повинен був рятуватися пішки. Кільканадцятьох козаків наші вбили, тільки одного, справжнього січовика, взяли в полон. За Дніпром усі російські війська стоять на старому місці у лініях, охороняють безпеку своїх країв. Татари ж через сучасне становище нічого не можуть вдіяти. Розташоване наше військо по степах або на татарських кордонах стоятиме цілу зиму, захищаючи край від гайдамацьких нападів і від татарських загонів, тому що і серед татар є свавільні ватаги, які навіть всупереч наказу турецького султана могли б напасти на наш край, коли б його не захищали.

№ 29

*1736 р. грудня 22 (1737 р. січня 2) — 1737 р. січня 17(28).—
Повідомлення газети «Kurier Polski» про заходи польських
і російських військ щодо приборкання гайдамаків на Право-
бережжі, а також про захоплення гайдамацького ватажка
полковника Тараса*

Z Humania, die 2 ianuarii. Jeszcze dotąd kozacy, złączeni z hajdamakami, w stepach bawiący się nie przestawają infestować kraj, wpadając do wioszek z poblizszych stepów i zabierając bydła i wszystkie żywności, znajdujące się u ludzi. Koszowy posłał z Siczy doboszy* do tych kup swawolnych, rewokując kozaków siczowych, znajdujących się u nich; jakoż niektórzy kozacy wracają się do Siczy, a drudzy jeszcze latitant w stepach. Wojsko nasze nad granicami, od Dniepru aż ku Dniestrowi rozciągnięte linią, kupy swawolne, w stepach bawiące się, a często ludziom, blisko granic mieszkającym, dokuczające, obserwuje.

* Добош, довбиш — військовий литаврист, барабанщик.

Z Humania, die 10 ianuarii. Wojsko polskie utriusque authoramenti dotąd bezpieczeństwo granic utrzymuje, jakoż z łaski bożej kozaków dużo uskromiono. Siczowi in parte wrócili się do Siczy, drugich zaś, pozostałych, zabierają i ekzekwować każą. Dnia onegdajszego przyprowadzono tu trzech hajdamaków, których podobnymże sposobem, jako i drugich, kara czeka.

Z Kamieńca, die 26 ianuarii. Przyprowadzono tu z Niemirowa kozaków 4 siczowych, którzy się pokazali na rabunkach na Ukrainie, między którymi pryncypał ich pułkownik, imieniem Taras, ci mają być w ścisłym areście do dalszej dyspozycji imci pana hetmana wielkiego koronnego.

Z Białej Cerkwi, die 28 ianuarii. Z Kijowa donoszą, że imć pan feldmarszałek Münnich z Petersburga dotąd nie powrócił, którego jednak wkrótce tamże spodziewać się każą. Imć pan generał Kiejth in absentia pomienionego imci pana feldmarszałka nad wojskiem rosyjskim komendę mający, dla oglądania linii i wizytowania posterunków, nad Dnieprem stojących, tymi dniami wyjechał. Około fortyfikacji tegoż miasta niustannie robią. Miasteczko Wasylków także wałem i inną obroną znacniają. Kozacy, albo hajdamacy nad granicami tułają się, ukrywając się w pasiekach i lasach nad Dnieprem, którzy kilkakrotnie od wojska naszego porażeni, nie śmieją już wpadać w kraj nasz, a zatem wszelkie od tegoż hultajstwa obywatelom tutejszym bezpieczeństwo.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 235—236.

Переклад

З Умані, дня 2 січня. Ще досі козакі, об'єднавшись з гайдамаками, перебуваючи в степах, продовжують тривожити країну, набігаючи на села з ближніх степів і забираючи худобу і всю живність у людей. Кошовий послав з Січі довбиша до тих свавільних ватаг, відкликаючи січових козаків, що в них перебувають. Так деякі козакі повертаються до Січі, а інші ще ховаються в степах. Наше військо на кордонах, [яке] розташоване по лінії від Дніпра аж до Дністра, стежить за свавільними ватагами, що в степах перебувають і часто людям, які мешкають біля кордонів, докучають.

З Умані, дня 10 січня. Польське військо обох складів досі підтримує безпеку кордонів і тому, з ласки божої, багато козаків приборкано. Січові частково повернулись до Січі, а інших, що залишилися, забирають і наказують карати. Позавчора припроваджено сюди трьох гайдамаків, яких, так само, як і інших, чекає кара.

З Кам'янця, дня 26 січня. Приведено сюди з Немирова 4 січових козаків, що брали участь у грабуваннях на Україні, серед яких їх принціпал полковник на ймення Тарас. Їх потрібно тримати під суворим арештом до дальшого розпорядження його милості pana великого коронного гетьмана.

З Білої Церкви, дня 28 січня. З Києва повідомляють, що його милість фельдмаршал Мініх досі не повернувся з Петербурга, проте його слід там незабаром чекати. Його милість пан генерал Кейт, що в разі відсутності згаданого милостивого pana фельдмаршала командує російським військом, виїхав цими днями для огляду лінії й обстеження постів, що стоять на Дніпрі. Над укріпленням цього міста невпинно

працюють. Містечко Васильків також валом та іншими оборонними спорудами зміцнений. Козаки або гайдамаки снують на кордонах, ховаючись у пасіках та в придніпровських лісах. Вони, зазнавши кілька разів від нашого війська поразки, не наслідуються уже вриватися у нашу країну, а тому тутешні мешканці захищені від цього гультайства.

№ 30

1737 р. лютого 17(28). Київ.— З листа польського генерал-ад'ютанта Русоцького до великого коронного гетьмана київського воеводи Йосипа Потоцького, в якому повідомлялося про переговори з генерал-фельдмаршалом графом фон-Мініхом про надання допомоги для придушення гайдамацького руху на Правобережній Україні

Excerpt z listu imci pana generała-adiutanta Rusockiego de imci pana wojewody kijowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z Kijowa, die 28 februarii pisanego.

Donoszę jaśnie wielmożnemu mości panu dobrodziejowi, że imć pan feldmarszałek dnia onegdajszego, t. j. 26 februarii po południu o godzinie czwartej tu, w Kijowie, stanął i z armat na przyjazd jego z obydwóch fortec bito i przeciwko niemu niemal wszyscy oficerowie wyjeżdżali; ja też dnia dzisiejszego rano miałem ten honor z nim mówić w interesach naszych polskich, uskarża jąc się na hajdamaków, którzy nie przestają do Polski wpadać i wielką szkodę robić: bydło zabierają i za Dniepr przepędzają. Jako i teraz świeżo towarzysza, po prowiant posłanego, postrzelono i jednego pocztowego zabito, drugiego żywcem wzięli. Także i Niedźwiedz cum complicitibus, który się za Dnieprem ukrywa, żeby był aresztowany — upraszałem, albo żeby naszej polskiej komendzie pozwolono tam iść w te puste miejsca, kędy Tatarzy ludzi pozabierali (a ci hultaje teraz tam się ukrywają), żeby to sobie za żadną inwazję nie mieli. I oraz upraszałem o surowy ordynans, tak do koszowego, jako do wszystkich komendantów, na furwachtach stojących, żeby takich hultajów i nie przepuszczali. I obiecał ordynanse surowe wydać, mnie je do przeczytania pierwej podać; i strony koszowego mówiłem, że on od wszystkich, co u nas rabują, korupcje bierze, jak ci sami kozacy uznają, którzy w Białej Cerkwi siedzą, których tu każe przywieść. Odpowiedział: „Bardzo dobrze, i ja temu wierzę, że koszowy od nich bierze, i jest stary człek, i to hultajstwo jego nie chce słuchać. Których to kozaków, wstąpiwszy w post, każe tu przywieść, co ich sam oddam; gdyż teraz jest zabawny.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 237—238.

Переклад

Екстракт з листа його милості pana генерал-ад'ютанта Русоцького до його милості pana великого коронного гетьмана, київського воеводи, написаного в Києві дня 28 лютого.

Доношу ясновельможному його милості пану добродієві, що його милість пан фельдмаршал позавчора, тобто 26 лютого, після обіду, о четвертій годині, став тут, у Києві, і на честь його били з гармат з обох фортець та назустріч йому виїжджали майже всі офіцери. Я теж сьогодні вранці мав честь говорити з ним про наші польські справи, скаржачись на гайдамаків, які не перестають нападати на Польщу і завдавати великі збитки, забираючи худобу і переганяючи [її] за Дніпро. І тепер товариша, якого щойно послано за провіантом, підстрелено, а одного поштового — вбито, другого — взято живцем. Також і Медведя з спільниками, який ховається за Дніпром, просив я заарештувати або щоб нашої польській команді дозволили йти в ті пусті місця, де татари й позабирали людей (а ці гультяї зараз там ховаються), щоб це не вважали за вторгнення. І ще я просив про суворий наказ як кошовому, так і всім комендантам, що стоять на авангардах, щоб таких гультяїв ловили і не пропускали. І він обіцяв видати суворі накази, спершу мені давши їх прочитати. Щодо кошового я сказав, що він, як визнають ті ж козаки, що сидять у Білій Церкві, яких накажу сюди привести, від усіх, що нас грабують, бере хабарі. Він відповів: «Дуже добре, і я тому вірю, що кошовий бере від них, бо він старий чоловік і це гультяйство не хоче його слухати». Цих козаків, яких сам віддам, накажу сюди привести, коли приступлю до служби, оскільки зараз зайнятий.

№ 31

1737 р. березня 4(15) — квітня 8(19).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів понад річкою Тясмином, у районі Сміли, Білої Церкви і Крилова

Z Latyczowa, 15 martii. W przeszły tydzień przybył tu, do Smiły, do imci pana starosty nowogrodzkiego, regimentarza partii ukraińskiej, niejaki Kasjan kozak z ludźmi swymi, którego pomieniony imć pan regimentarz ordynował na podjazd dla doświadczenia wierności. Jakoż tenże kozak dobrze się popisał, przyprowadziwszy 25 najprzedniejszych hajdamaków, których imć pan regimentarz obwiesić kazał. Przy Niedźwiedziu jednak, Chrywie i Charku około 1000 tychże hultajów znajdować się ma, jako tenże Kasjan czyni relację, że nad rzeką Taśminem po wsiach i lasach tułają się.

Z Smiły, die 29 martii. Teraz mamy wiadomość, że orda już wyszła z rosyjskich granic. Tu, za Cebulnikiem, chyba pasiecznik w pasiece siedzi; czysto od hajdamaków: jednych orda, napad[ł]szy, wycięła, a drudzy się w stepy sickie potulili.

Z Białej Cerkwi, die 19 aprilis. Hajdamaków po kilku i kilkunastu wpada, rwą, gdzie co mogą zarwać, et disparent, ale ich podjazdy nasze polskie scrutari nie mogą — jak w ziemię wpadają.

Z Kryłowa, die 19 aprilis. Donoszą, że hajdamacy w Andrusówce 120 sztuk bydła zabrali i do Krukowa pognali. Ludzi koło Czehryna poobdzierali i mają się ściągać koło Krukowa, który mil 4 jest od Kryłowa, ale na nich ma oko pilne imć pan regimentarz partii ukraińskiej. Od Uk-

rainy zewsząd tu donoszą, że tam wielka jest drożyzna: za ćwierć mięsa trzeba dać złotych 10, a do tego chłopci nie pozasiewali, obawiając się jakich inkursji.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 241—242.

Переклад

З Летичева, 15 березня. Минулого тижня прибув сюди, до Сміли, до регіментаря української частини новгородського старости його милості пана якийсь козак Касьян з своїми людьми. Йому названий його милість пан регіментар для випробування вірності доручив роз'їзд, тому що цей козак добре себе зарекомендував, привівши 25 найвідбірніших гайдамаків, яких його милість пан регіментар наказав повісити. Однак у Медведя, Гриви і Харка, як повідомляє той же Касьян, цих гультаїв має бути близько 1000, які снують по селах і лісах понад рікою Тясмином.

Із Сміли, дня 29 березня. Зараз маємо звістку, що орда вже вийшла з російських кордонів. Тут, за Цибульником, хіба що тільки у пасіці, [де] сидить пасічник, нема гайдамаків: одних орда, напавши, вирізала, а інші подалися в Сіцькі степи.

З Білої Церкви, дня 19 квітня. Гайдамаки — по кілька і кільканадцять — вриваються, хапають, де що можуть схопити, і зникають, але їх наші польські роз'їзди не можуть вистежити — як в землю провалюються.

З Крилова, дня 19 квітня. Повідомляють, що гайдамаки в Андрусівці забрали 120 голів худоби і погнали до Крюкова. Людей біля Чигирини пооббирали і мають зібратися біля Крюкова, що за 4 милі від Крилова, але їх не випускає з поля зору його милість пан регіментар української частини. З України сюди доносять, що там велика дорожнеча: за чвертку м'яса треба дати 10 злотих, а до того ж селяни не обсяялись, побоюючись яких-небудь наскоків.

№ 32

1737 р. травня 21 (червня 1) — липня 11(22). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Лебедина, Саврані, Дашева і Кодака

Z Smiłej, die 1 junii. Z tej kupy, co była pod Lebedynem pokazała się, dwóch hultajów przyprowadzono, którzy czynili relację, że jedni z ich kompanii wrócili się z Lebedyna za Dniepr, a 15 tylko z Karnauchem i Bosym w Humaniśczyźnie uszli w Czarny las do Ilnata Medwedowskiego¹⁵.

Z Szarogrodu, die 5 junii. Hajdamacy koło Sawrania kilka wsi zrabowali i bydła pozabierali, za którymi z tych dóbr strzelcy w pogoń chodzili i, dognawszy ich nad granicą tatarską, kilku kozaków zabito i 180 bydła wzięto, a z drugim obronną ręką nad granicę uszli, za którymi nasz podjazd wyprawiony, w granicach naszych polskich już nie zastał.

Z Niemirowa, 10 junii. Stąd o 4 mile pod Daszowem z lasa wypadłszy 80 koni hajdamaków, napadli na 100 koni dragonii regimentu buławy pol-

nej pod komendą jego mości pana oberstlejtnantsa Krymskiego, i, spłoszywszy krzykiem konie, że aż się porozbiegały, jedni z wartą bili się, z których dwóch zabito i kilku raniono żołnierzy, drudzy, konie do kupy zegnawszy, popędzili precz w lasy, za którymi od komend, poblizu stojących, komenderowano w pogoń imci pana Sztembergen, obersztelejtnanta regimentu królowej jej mości, który dognał onych, ale hultajstwo, zważwszy większe siły, konie słabsze pokłuli, a z lepszymi uszli za granicę. Koło Lebedyna powtórnie pokazali się hajdamacy, ale się poszlakować nie dali, kilkanaście koni chłopskich zerwawszy w Humańszczyźnie, poszli pod Czarny las, do kosza, tam stojącego tak z konnych, jako pieszych kozaków siczowych złożonego, pod Ihnatem Medwedowskim, watahą. Od piechoty złapano dwóch kozaków, którzy są w partii ukraińskiej, i wyznali, że na to umyślnie wyszli czatować, żeby konie polskich żołnierzy zagarnęli.

Z Białej Cerkwi, die 22 julii. Hajdamacy często wyrwają się, wpadając w granice nasze, bydła gdzie mogą, zabierają, ale im niedawno pan Sawa pułkownik niedaleko Kudaku, w paście Sieroty, zabrał 160 sztuk bydła.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 249—250.

Переклад

З Сміли, дня 1 червня. З тієї ватаги, що з'явилась під Лебедином, приведено двох гультяїв, які повідомили, що деякі з їхньої компанії повернулися з Лебедина за Дніпро, а тільки 15 з Карнаухом і Босим пішли в Чорний ліс на Уманщині до Гната Медведовського.

З Шаргорода, дня 5 червня. Гайдамаки біля Саврані розграбували кілька сіл і позабирали худобу. За ними з тих маєтків погналися стрільці і, догнавши їх на татарському кордоні, кількох козаків убили і 180 голів худоби взяли. А з іншим вони неушкодженими вийшли на кордон. Виряджений за ними наш роз'їзд у наших польських кордонах їх уже не наздогнав.

З Немирова, 10 червня. Звідси, за 4 милі від Дашева, 80 гайдамацьких вершників, вискочивши з лісу, напали на 100 коней драгунів regimentу польної булави під командою його милості pana ober-лейтенанта Кримського і, сполохавши криком коней так, що ті порозбігались, одні — з вартою билися, з якої вбито двох і поранено кількох жовнірів, інші, — коней докупи зігнавши, помчали у ліси. За ними від команд, що поблизу [перебувають], віряджено в погоню ober-лейтенанта regimentу її царської милості його милість pana Штембергена, який наздогнав їх, але гультяїство, зваживши на більші сили, слабших коней порізало, а з кращими пішло за кордон. Біля Лебедина знову з'явилися гайдамаки, але вислідити себе не дали. Вони, схопивши на Уманщині кільканадцять селянських коней, пішли під Чорний ліс, до Коша, що там розташований, в якому були як кінні, так і піші січові козаки на чолі з ватажком Гнатом Медведовським.

Піхота схопила двох козаків, що належали до української частини. Вони визнали, що навмисно вийшли чатувати для того, щоб захопити коней польських жовнірів.

З Білої Церкви, дня 22 липня. Гайдамаки часто вриваються, вторгаючись у наші кордони, де можуть — забирають худобу. Проте у них недавно пан полковник Сава недалеко від Кодака, в пасіці Сироти, забрав 160 голів худоби.

№ 33

1737 р. серпня 27 (вересня 7) — вересня 11(22).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Білої Церкви і Саврані, а також про втечу гайдамаків з Немирівської в'язниці

Z Białej Cerkwi, die 7 septembris. Hajdamacy dotychczas grasować nie przestają, którzy Białolówkę i drugą także wieś o mil 7 stąd zrabowali, i popa tamże zabili i na wielu innych miejscach eksorbitować nie przestają.

Z Niemirowa, die 22 septembris. Die 18 praesentis wykopało się z więzienia tutejszego 13 hajdamaków za podaniem sobie instrumentów od kogoś, tak, że się przez dyłowanie wyróżnawszy i wykopawszy, uciekli. Jeden stary tylko się został, który oświadczyć może, za czyją pomocą i namową wyszli.

Obóz ludzi tureckich, przy ministrach tejże nacji będących, pomknął się pod same miasto tutejsze nad wodę, obawiając się hajdamaków, których 500 znajdować się miało o mil kilka stąd w lasach, dla czego przez kilka nocy po 100 dragonii na straż w pole wyjeżdżały, i sami Turcy, z bronią po całej nocy chodząc, strzegli się, jako też i warta codziennie na pikiet* dla lepszego bezpieczeństwa.

Kozacy, albo raczej hajdamacy, osobliwie około Sawranii, wpadając, rabują i trzody zabierają przy innych eksorbitancjach.

Ze Smiły, 22 septembris. Imć pan chorąży Piątkowski, obszedłszy ponad Taśminem aż do rzeki Herkli [!] granicy moskiewskiej i, zrewidowawszy ponad Czarnym lasem w Bołtyczu [!] szlaki i przytuliska hajdamackie, gdy ich nigdzie nie napadł, ani poszlakował, powrócił z podjazdu; to tylko donosi: że za Herkliją w stepach było tego hultajstwa watahów trzy, których Tatarowie 29 lapsi znieśli. Z tej kupy uszło watahów dwóch i ci na granicy moskiewskiej stoją w Czarnych lasach, gdzie się hultaje do kupy zbierają. Dnia onegdajszego wyprawiony podjazd mniejszy dla przejrzenia szlaków ku Targowicy, od którego jest wiadomość, że nigdzie nie napadł śladu, ani powzięli wiadomości o hajdamakach i nazad się ponad Taśminem obrócił ku wojsku do obozu.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 265—266.

Переклад

З Білої Церкви, 7 вересня. Гайдамаки досі не перестають розбишакувати. Вони пограбували Білилівку, а також інше село за 7 миль звідси і там же вбили попа і в багатьох інших місцях продовжують бешкетувати.

* Пікет — сторожовий загін, пост.

З Немирова, дня 22 вересня. Дня 18 цього [місяця] прокопалися з тутешньої в'язниці 13 гайдамаків, яким хтось передав інструменти. Таким способом, вирізавши настил і прокопавши [землю], вони втекли, один старий тільки залишився, який може розповісти за чиею допомогою і намовою вони вийшли.

Табір турків, що при міністрах тієї ж нації, побоюючись гайдамаків, яких 500 мало перебувати в лісах за кілька миль звідси, подався під саме тутешнє місто, що поблизу води. Тому для кращої безпеки кілька ночей по 100 драгунів виїжджало сторожувати в поле і самі турки, ходячи із зброєю цілу ніч, стерегли, як і варта на пікеті.

Козаки чи, властиво, гайдамаки, особливо коло Саврані насакауючи, грабують і забирають череди і чинять інші неподобства.

З Сміли, 22 вересня. Його милість пан хорунжий Пйонтковський, обійшовши понад Тясмином аж до ріки Герклі, [що] на московському кордоні, і обшукавши понад Чорним лісом у Болтичу гайдамацькі шляхи і притулки, ніде на них не натрапив і не вислідив їх, повернувся з роз'їзду. Він тільки повідомляє, що за Герклією було того гультайства три ватаги, яких татари 29 минулого [місяця] розбили. З тієї кількості виділились дві ватаги, які стоять на московському кордоні у Чорних лісах, де гультаї збираються разом. Позавчора виряджено менший роз'їзд для обстеження шляхів до Торговиці. Він повідомив, що ніде на слід не напав і не дістав відомостей про гайдамаків. Він понад Тясмином назад повернув до військового табору.

№ 34

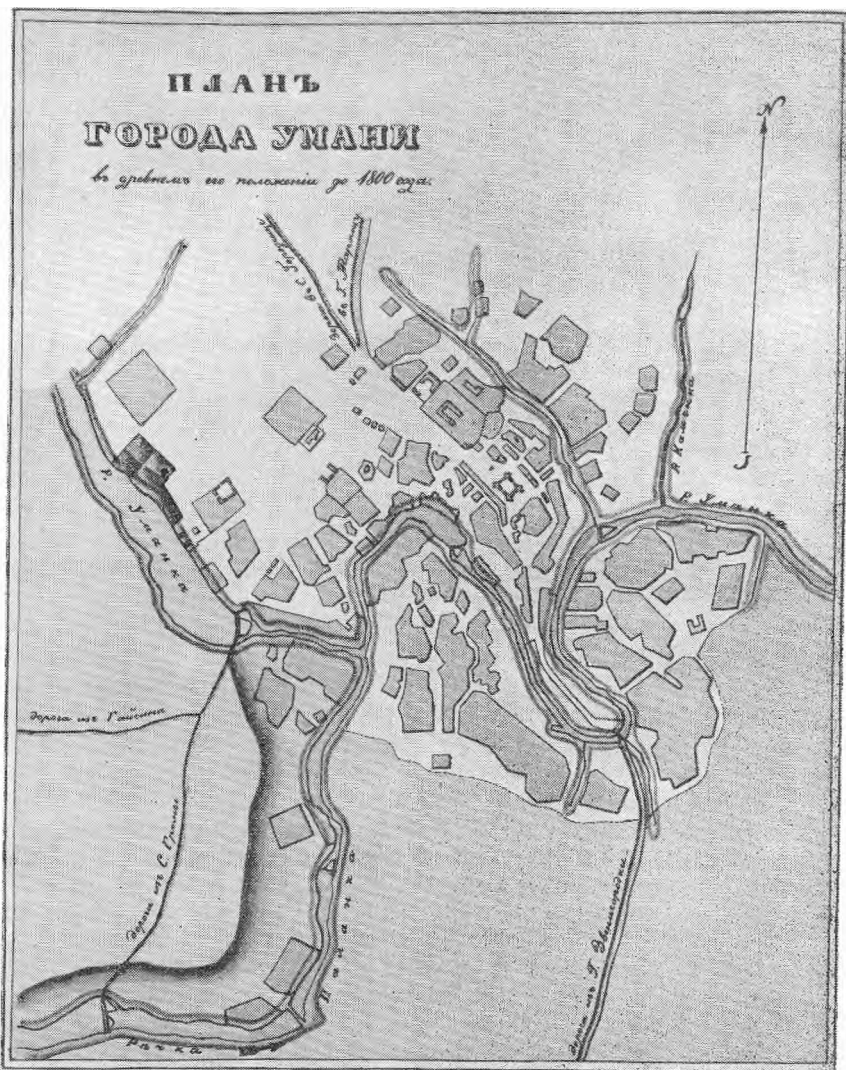
1737 р. вересня 24 (жовтня 5) — жовтня 15(26). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамацьких загонів на Липовець, Балабанівку, Умань та інші міста і села

Z Białej Cerkwi, die 5 octobris. Hajdamacy okolicznie w małych dosyć kwotach wsi i miasteczka napadają. W przeszłym tygodniu Lipowiec Bałabanówkę, Humań, Miturce [!] a niedaleko Niemirowa Zabokrzyki napad[!]szy, zrabowali, pieniądze, fanty, bydło i leguminy zabierają, zabojów jednak żadnych nie czynią, niżeli wojsko nastąpi, disparent, i śladu, ile małej kupy, wzięść przytrudno.

Uniwersały stąd do okolicznych miast, miasteczek i wsi powychodziły, aby wszelka była ostrożność i, gdzieby napadli trzecią część mniej, jako osady — a nie rzucili się na nich i dali się rabować, albo pozwalali prowiant, te same miasta i wsie za hajdamaków miane będą.

Z Niemirowa, 6 octobris. Die 3 praesentis hajdamacy, napad[!]szy kilku ludzi wołoskich, stąd jadących do swoich, do Humania, którzy przy cesarskim pośle, imci panu Dalmanie, dotąd służyli, zbili i funditus zrabowali; arendarza tamecznego, natione Greczyna, chcąc złapać, ale im uszedł; brata jego tak zmordowali, że ledwie żywego zostawili; pułkownika Talmasa także usiłowali dostać, ale im i ten umknął, tylko rzeczy i sprzęty jego, w cerkwi będące, odbiwszy, pozabierali.

Z Białej Cerkwi, die 13 octobris. Hultajstwo bez przestanku, z step[ów] wypadłszy, miasteczka i wsie rabuje.

План м. Умані 1800 р.

Ze Smiły, die 17 octobris. Podjazd, pod komendą imci pana Leduchowskiego, porucznika, wyprawiony, jadąc ponad Wisią ku Czarnemu Tazlikowi, napadł 30 hajdamaków, z których kilkunastu na miejscu zabito, trzech żywcem wzięto, reszta piechotą, porzuciwszy oręż, konie i bydła sztuk kilkanaście, w trzciny i Las Czarny uszła. Poszedł i drugi podjazd za Medwedówkę ku Kryłowu, mając wiadomość, że tam hultajstwo po kilkunastu przejeżdża się. W obozie pod Smiłą ludzi siła choruje i umiera.

Z Lisianki, die 26 octobris. Hajdamacy dotychczas grasować i wpaść nie przestają, z których kilkunastu podjazd polski napadłszy, 3 tylko żywcem złapał, 2 zabił, reszta ich puciekała.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 266—267.

Переклад

З Білої Церкви, дня 5 жовтня. Гайдамаки довкола малими досить групами нападають на села й містечка. Минулого тижня, напавши на Липовець, Балабанівку, Умань, Мітурці, Жабокрики, що недалеко [від] Немирова, пограбували [ї] забрали гроші, дані в заставу речі, худобу та крупу, однак вбивств ніяких не чинили. І перш ніж підійде військо — зникають, а тому що ватаги малі, надто важко напасти на слід.

Звідси надсилались універсали до навколишніх міст, містечок і сіл, щоб були обережні, і де [гайдамаки] напали меншою кількістю ніж третя частина поселення, а [селяни] не дали відсічі і дозволили себе грабувати або віддали б провіант, то ці міста і села будуть вважатися гайдамацькими.

З Немирова, 6 жовтня. Дня 3 цього [місяця] гайдамаки, напавши на кількох волохів, які досі служили при цісарському послі, його милості панові Далману та їхали звідти до своїх, в Умань, побили їх і зовсім пограбували. Тамтешнього орендаря, за походженням грека, хотіли захопити, але він утік від них. Вони брата його побили, що ледве живий залишився. Полковника Тальмаса також намагалися захопити, але від них і цей утік, тільки речі й пожитки його, що були в церкві, відбивши, позабирали.

З Білої Церкви, дня 13 жовтня. Гультайство весь час, набігаючи з степів, грабує містечка й села.

З Сміли, дня 17 жовтня. Роз'їзд, виряджений під командою поручика його милості пана Ледуховського, їдучи понад Виссю до Чорного Ташлика, напав на 20 гайдамаків, з яких кільканадцять вбито на місці, трьох — узято живцем, решта пішки, покидавши зброю, коней й кільканадцять голів худоби, втекла в очерети й Чорний ліс. Пішов і другий роз'їзд на Медведівку, до Крилова, маючи звістку, що там вештаються по кілька і кільканадцять гультаїв. У таборі під Смілою багато людей хворіє і вмирає.

З Лисянки, дня 26 жовтня. Гайдамаки досі не перестають розбишакувати і набігати. Польський роз'їзд, напавши на кільканадцять з них, тільки трьох живими спіймав, двох — вбив. Решта їх повтікала.

№ 35

1737 р. жовтня 23 (листопада 3) — грудня 10(21). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Гранів, Погребище, Босівку та бій польського роз'їзду з гайдамаками біля Медведівки і Кам'янки

Z Białej Cerkwi, die 3 novembris. Hultaje hajdamacy koło Granowa i Pohrebyszcz grasować nie przestają, ws[ie] rabują, bydła zabierają, ludzi zabijają.

Z Niemirowa, die 10 novembris. Hajdamacy wieś Bosowkę ze dworem księcia imci Radziwiłła tymi dniami zrabowali.

Z Łatyczowa, die 22 novembris. W przeszły piątek ekzekwowano tu pewnego delikwenta, który za naprowadzenie kozaków na imci pana

Pawęckiego, brata imci pana gubernatora tutejszego, i zamordowanie onego, z dekretu burgrabskiego żywcem na palu był zawieszony.

Z Niemirowa, [die] 24 novembris. Od Kryłowa i Smiły donoszą, że podjazd polskiego autoramentu w znacznej kwocie ludzi, oprócz ochotnika, pod komendą imci pana Skorzewskiego, idąc za hajdamakami ponad granicą, napadł w stepach partję kozaków, gdzie zszedłszy się, tenże imć pan komendant pocztowym z koni zsiąść kazał, którzy piechotą strzelali się, a ponieważ ci, którzy na koniach byli, pieszych, z hajdamakami potykających się, odstąpiwszy, nazad rejterowali się, więc 80 ludzi naszych zginęło. Kozacy zaś, z drugimi hajdamakami złączywszy się, po takowym powodzeniu okolicznie eksorbitują i rabują.

Z Białej Cerkwi, die 27 novembris. W piątek, die 7 praesentis, za złą informacją imci pana Rudnickiego, ekonoma starostwa Czehryńskiego, imci panu Szumlańskiemu, regimentarzowi partii ukraińskiej, uczynioną, że tylko 50 koni było hajdamaków, przeciwko nim komenderował jego mości pana Skorzewskiego we 224. Ten, przyszedłszy do Medwedówki i uczyniwszy indagację, iż nie było więcej ludzi, tylko 50, ruszył się w nocy w step, gdzie dwie godziny na dzień napadł popasowisko ich: a na nim głów 40 zabitego bydła, któremu kompania persadowała, iż tu nie dla 50 ludzi tyle bydła zabito. Kozacy horodowi zaś powiadali dla odebrania swego bydła zabranego, konfirmując, że ich nie masz więcej 50; w tym, ruszywszy się z tegoż miejsca o stai*, napadli na małą kwotę hajdamaków, co [s]postrzegłszy kozacy, tył podali, a przednia straż nasza obces skoczyła, korpus zostawiwszy w dobrej straży. Tandem wypadł sukurs hajdamaków koni 200 i pieszą straż podjazdu polskiego zламаł, co [s]postrzegłszy imć pan Skorzewski, zawołał z koni zsiąść, i sam, z konia zsiadłszy, [s]potkał się z tymi 200 kozakami. Po małej chwili znowu przybył sukurs 200 hajdamaków; widząc imć pan regimentarz, że nie wytrzyma tak wielkiej potędze, szedł odwodem, odstrzelając się piechotą, błotami, stepem mil dwie. Hajdamacy zaś we 400 koni nie strzelali, bo im prochu nie stało, chcąc, ażeby się poddać i im konie oddać. Lecz imć pan Skorzewski odpowiedział negative, z dokładem: „Ze wolę sam na placu zginąć, niżeli się w ręce grubego narodu dostać“. I tak odwodem przyszli do wioski, Kamionka nazwanej, nad granicą i stanęli przy grobli, gdzie zawołał imć pan regimentarz, dodając im serca, ażeby się nic nie trwożyli, ponieważ już wyszli z niebezpieczeństwa. Natychmiast, jak prędko przeprawili się przez grobelkę Kamionki, tak zaraz napadł ich podjazd hajdamaków we 200 koni, którzy znieśli podjazd nasz do szczętu, bo tylko 16 koni uszło i to rannych. Jednak przeciw tym hajdamaków poszedł w 800 koni polski; co za skutek będzie, przyszły czas pokaże. Notandum, że ta bitwa między podjazdem polskim i hajdamakami od południa aż do północy trwała cum infelici eventu naszych.

Z Niemirowa, die 8 decembris. Mamy tu wiadomość, że wielka kupa kozaków z Siczy wyszła i lubo powiadają, że na naszą stronę pójść miała, doskonałej jednak wiadomości, gdzieby się obrócili, dotąd nie masz.

Z Niemirowa, die 21 decembris. Kozacy, którzy wyszli byli w znacznej kwocie ku naszej stronie, za surowym ordynansem jego mości pana feldmarszałka rosyjskiego cofnęli się nazad i tak przecie ucichło.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. 111, стор. 267—269.

* Стая — міра довжини, що дорівнювала приблизно 185 м.

З Білої Церкви, дня 3 листопада. Гуль'яті-гайдамаки біля Гранова і Погребищ розбишакувати не перестають, грабують села, забирають худобу, вбивають людей.

З Немирова, дня 10 листопада. Гайдамаки цими днями розграбували село Босівку з двором його милості князя Радзівілла.

З Летичева, дня 22 листопада. Минулої п'ятниці тут виконано вирок над одним правопорушником, який за те, що навів козаків на його милість пана Павенцького, брата тутешнього його милості пана управителя, і за вбивство його, згідно з бургграфським декретом, живцем був на палю посаджений.

З Немирова, дня 24 листопада. З Крилова і Сміли доносять, що роз'їзд польського складу із значною кількістю людей, крім добровольців, під командуванням його милості пана Скожевського, йдучи понад кордоном за гайдамаками, напав у степах на загін козаків і стаяся з ними. Цей же його милість пан комендант наказав поштовим злізти з коней. Вони відстрілювались пішо, а оскільки ті, які були на конях, залишивши піших, що билися з гайдамаками, відступили назад, то 80 наших людей загинуло. Козаки ж, об'єднавшись з іншими гайдамаками, після такого успіху безперервно грабують.

З Білої Церкви, дня 27 листопада. У п'ятницю, дня 7, цього місяця регіментар української частини його милість пан Шумлянський внаслідок хибної інформації економа Чигиринського староства його милості пана Рудницького [про те], що було тільки 50 кінних гайдамаків, вирядив проти них його милість пана Скожевського з 224 [вершниками]. Той, прийшовши до Медведівки і з'ясувавши на допиті, що їх не було більше 50, рушив уночі в степ і через дві години натрапив на [гайдамацький] привал, а в ньому 40 голів забитої худоби. Товариство переконувало його [Скожевського], що тут стільки худоби забито не для 50 людей. Городові ж козаки запевняли (це для повернення забраної худоби), що їх немає більш як 50. Втім, відійшовши від того місця на стаю, натрапили на велику кількість гайдамаків. Тоді, побачивши це, козаки відійшли у тил, а наш авангард вдарив з ходу, залишивши корпус з надійною охороною. Тоді до гайдамаків підійшла підмога у двісті вершників і зламала пішу сторожу польського роз'їзду. Побачивши це, його милість пан Скожевський наказав злізти з коней і сам, зійшовши з коня, почав битися з тими 200 козаками. Через якийсь час прибуло на підмогу ще 200 гайдамаків. Його милість пан регіментар, бачачи, що не втримає такої великої сили, відстрілюючись пішо, йшов, відступаючи болотами [і] степом, милі зо дві. Гайдамаки ж, 400 вершників, не стріляли, бо не було у них пороху, а чекали, щоб їм здалися і віддали коней. Але його милість пан Скожевський відмовився, додаючи: «Волю сам на полі бою загинути, аніж потрапити до рук грубого народу». І, так відступаючи, прийшли вони до села на кордоні, що звалось Кам'янка, і стали біля греблі. Тут гукнув його милість пан регіментар, підбадьорюючи своїх, щоб не тривожились, бо вже небезпека минула. Тільки переправилися через гребельку Кам'янки, одразу атакував їх роз'їзд гайдамаків у 200 коней, який розбив наш роз'їзд дощенту, так що тільки 16 вершників утекло і то поранених. Однак проти цих гайдамаків пішов польський роз'їзд у 800 коней; який буде результат — з'ясується згодом. Слід зазначити, що та битва між

польським роз'їздом і гайдамаками тривала від полудня до півночі і так нещасливо для нас закінчилася.

З Немирова, дня 8 грудня. Маємо звістку, що велика ватага козаків вийшла з Січі, і хоч кажуть, що на наш бік перейти мали, однак певних відомостей, де вони перебувають, немає.

З Немирова, дня 21 грудня. Козаків, які вийшли, було багато і прямували в наш бік, але за суворим наказом його милості пана російського фельдмаршала відступили назад і так, нарешті, затихло.

№ 36

1737 р. грудня 25 (1738 р. січня 5) — 1738 р. січня 28 (лютого 8).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про активізацію дій гайдамацьких загонів у прикордонних районах і безрезультатність боротьби проти них польських військових роз'їздів

Z Białej Cerkwi, die 5 januarii. Jego mość pan strażnik polny, regimentarz partii ukraińskiej, z partią wojska stanął w Bohusławiu, obserwując gressus hajdamaków wypadających.

Z Łatyczowa, die 31 januarii. Hajdamacy zaczęli się znowu wrywać w granice polskie i eksorbitować, przeciwko którym die 26 elapsi komenderowanych poszło kilkaset ludzi za Humań, gdzie się ciż hajdamacy zasiekli, i tam ich mają atakować.

Z Niemirowa, die 1 februarii. Die 27 elapsi wyszła stad komenda, na hajdamaków ordynowana, której z cekauzu tutejszego dano po ładunków prochu 50, przy tym dwie armatki poszło. Ciż hajdamacy pod Targowicą obsiekli się w lesie, wypadając po kilkadziesiąt. Jakoż w tym tygodniu trzy wsielel zrabowawszy, uchodzili. I gdy natenczas tam nie było żadnego z ludzi naszych, tedy ośmieliło się kilkudziesiąt kozaków horodowych, którzy chcąc im bydło i zdobycz odebrać i poszedłszy w pogon za nimi, na przeprawie na nich napadli; kilku zabiwszy, koni 30 zabrali, a hajdamacy w trzcinę rejterować się musieli. O tamtych zaś, co w zasiece, coś głoszą, że dalej poszli, dlatego tu tej komendy nazad spodziewamy się.

Z Niemirowa, die 8 februarii. Komenda, która była tak stąd, jako i z różnych miejsc ordynowana na hajdamaków, nic nie wskórała, bo zawczasu się w stepy i lebedyńskie lasy wynieśli, tylko pożarowisko na tym miejscu zostawili. A dwa podjazdy, ordynowane na dotarcie miejsca, gdzie hajdamacy swoją leżę mieli, jeden wprzód stanął i, na tymże miejscu spoczywszy trochę, nazad idąc, w nocy napadł drugi, kazał dać ognia, rozumiejąc, że hajdamacy, a to byli kozacy horodowi, i tak z nieostrożności kilku-nastu ludzi stracili. Nasze wojsko odebrało ordynans nazad się wracać na swoje kwatery.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор 278

Переклад

З Білої Церкви, дня 5 січня. Його милість пан польний стражник, реґіментар української частини із загonom війська став у Богуславі, слідкуючи за рухом гайдамаків, що здійснюють наскоки.

З Летичева, дня 31 січня. Гайдамаки знову почали прориватися за польські кордони і чинити свавілля. Проти них дня 26 поточного місяця пішло кількасот відряджених людей за Умань, де ці гайдамаки укріпилися засіками, і там їх мають атакувати.

З Немирова, дня 1 лютого. Дня 27 минулого місяця вийшов звідси загін проти гайдамаків. Йому з тутешнього арсеналу дано по 50 набоїв пороху, крім того, відправлено дві гармати. Ті гайдамаки засіли у лісі під Торговицею, насакаючи по кількадесят [чоловік]. Так, вони цього тижня, розграбувавши три села, втекли, а оскільки на той час там не було нікого з наших людей, то кількадесят городових козаків, які хотіли відібрати в них худобу і здобич, насмілилися наздоганяти їх і напали на них на переправі. Вони, убивши кількох [людей], відбили 30 коней. Гайдамаки ж змушені відступити в очерет. Про тих гайдамаків, що в засіці, повідомляють, що пішли далі, тому сподіваємося на повернення цієї команди.

З Немирова, дня 8 лютого. Команда, яку звідси, як і з інших місць, вряджено проти гайдамаків, нічого не добилася, бо ті вчасно вийшли в степи і Лебединські ліси, залишивши на цьому місці лише згарище. А з двох роз'їздів, яким наказано дістатися до того місця, де гайдамаки мали табір, один прийшов першим і, відпочивши там трохи, на зворотньому шляху вночі зіткнувся з другим, гадаючи, що то гайдамаки, наказав відкрити вогонь, а то були городові козаки. І так через необережність втратили кільканадцять людей. Наше військо одержало наказ повертатися на свої квартири.

№ 37

1738 р. квітня 24 (травня 5).— Постанова пограничного об'єднаного польсько-російського суду Київського воеводства в зв'язку з нападом на місто Паволоч гайдамацьких загонів під проводом Харка, Жили та Гриви

Anno 1738, die 5 mai.

Sąd pograniczny generała * województwa Kijowskiego złączony wraz z sądem monarchii rosyjskiej, w sprawie jasnie oświeconych książąt ich mościów: Stanisława, starosty sądeckiego, i Józefa Lubomirskich, wojewodzciców sandomi[e]l[sk]ich przeciwko swawolnym: Charkowi, Zyle¹⁶, Grzywie i innym watahom i ich pomocnikom, kozakom siczowym i zadnieprskim, ratione gwałtownego napadnienia na miasto Pawołocz i zamek, jako w sobie manifesta w roku 1737, jeden czternastego, drugi dwudziestego pi[e]c[ie]t[ys]ieciu dnia augusta przez urodzonego jego mości pana Józefa Bodakowskiego, gubernatora księstwa Rużyńskiego i miasta Pawołoczy, imieniem wyzrzczenych jasnie oświeconych książąt ich mościów aktorów w aktach pogranicznych województwa Kijowskiego zapisane, wyrażają, że wysz wspomnieni swawolni watahowie, kozacy w roku 1736, dnia siódmego octobris napad[li]szy na miasto Pawołocz w pięciuset koni siczowych i różnych kozaków naprzód pozabi[li]awszy na śmierć urodzonego jego mości pana Józefa Zozulińskiego, gubernatora tegoż miasta i urodzoną

* У тексті: «generał».

jej mość panią Marianne z Sebestiańskich Bujalską, gubernatorową śmiłańską, jego mości pana Jana Wesołowskiego i Żydów pawołoцких trzydziestu pięciu śmiertelnie pomordowawszy, zrabowali i zabrali z miasta i zamku pawołoцкого w pieniądzach, srebrach, klejnotach, miedzianach, cynach, materiałach, suknach, ruchomościach na sto osi[e]mdziesiąt tysięcy trzysta pięć[ć]dziesiąt złotych; w zysku stawienia wyźręczonych swawolnych watahów rabowników, kozaków przed sąd swój pograniczny na najpierwszą kadencję, przypadającą w roku 1739, dnie 6-tego februarii stili Romani, stili vero Graeci dnia dwudziestego szóstego januarii niemniej na tymże terminie potrzebną być inkwizycję dla dowodu za czyją wiadomością: koszowego, czyli swoją wolą, zrabowali i zabi[j]ali i czy tak wiele zabrali; etiam, jeżeli tego potrzeba ukazować będzie, od strony powodowej juramentem stwierdzona być ma quantitas ludzi pozabi[j]anych i sum zrabowanych, polski; a rosyjski sequenti stilo: po czołobytii panów Lubomirskich, wojewodyczów sandomi[e]rskich, o hultajach: Charku, Hrywie, Zyły i innych jeżeli, oni w Zaporozu, o przysyłkę ich w komissju pisał budem do jego si[l]atelstwa generała feldmarszałka grafa fon-Minicha i kakuju rezolucju połuczmy hospodam kommisarom, sententiowawszy, stwierdza mocą niniejszego dekretu.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 287—288.

Переклад

Року 1738, дня 5 травня.

Генеральний пограничний суд Київського воеводства разом з судом Російської монархії в справі ясновельможних князів їх милостей сандомирських воеводичів, сандецького старости Станіслава і Йосипа Любомірських проти свавільних ватаг Харка, Жили, Гриви та інших й їх поплічників, січових і задніпрянських козаків, в зв'язку з навальним нападом на місто Паволоч і замок. Про цей [напад] свідчать заяви: одна — від чотирнадцятого, друга — від дня двадцять першого серпня 1737 року, записані від імені вищезгаданих ясновельможних князів їх милостей позивачів управителем Ружинського князівства і міста Паволочі шляхетним його милістю паном Йосипом Бодаковським до прикордонних книг Київського воеводства. Вищезгадані свавільні ватаги — козаки з п'ятьмастами січовими та іншими вершниками — дня сьомого жовтня 1736 року, напавши на місто Паволоч, спочатку вбили управителя цього міста шляхетного його милість пана Йосипа Зозулинського і шляхетну смілянську губернаторшу її милість пані Маріану Буяльську з Себестянських, його милість пана Івана Веселовського і, замордувавши до смерті тридцять п'ять паволоцьких євреїв, пограбували й забрали з міста й Паволоцького замку в грошах, сріблі, коштовностях, міді, олові, тканинах, сукнах, рухомому майні на сто вісімдесят тисяч триста п'ятдесят злотих. Для стягнення вартості з вищезгаданих свавільних ватажків грабіжників, козаків через свій пограничний суд на першій сесії, яка припадає на день 6 лютого за римським стилем, а за грецьким — 26 січня 1739 року, до цього ж часу потрібно провести попереднє слідство для доказу, з чийого відома — кошового чи самовільно — вони грабували, бивали і так багато забрали [майна], а також, якщо буде в тому потреба, позивач під присягою має підтвердити кількість убитих людей і по-

грабованих грошей. Так вирішив польський суд. Російський суд, на прохання панів сандомирських воеводичів Любомирських, вирішив про гультаїв Харка, Гриву, Жилу та інших, якщо вони в Запоріжжі, писати в комісію до його світлості генерала-фельдмаршала графа фон-Мініха, і яку резолюцію одержить, повідомити панам комісарам.

[Пограничний суд] стверджує [це] силою декрету.

№ 38

1738 р. травень.— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Суботів, Тальне та їх дії в районі Саврані, Лебедина, Животова і Кучмані

Od pogranicza namieniają relacje, iż 500 kozaków nad rzeką Sieniuchą stanęło, gdzie rozłożywszy się, wieś Targowicę, do Umania należąca zrabować mieli. Inni hajdamacy w same święta * na Ukrainie Subotów, o 3 mili od Smiły, zrabowali, z których jeden złapany zeznał, że ich jest 200 konnych, a pieszych 150, czekających na konie, których nabywszy, myślą o trawie zwykle swawole swoje wyrabiać.

Od pogranicza donoszą, że liczba hajdamaków accrescit, którzy wieś Talną zrabowali i bydło zabrali, za którymi podjazd od partii ukraińskiej w pogoń wysłano.

Od pogranicza referunt, że hajdamacy dotąd rabować nie przestają, którzy za Sawraniem bydło pozabierali i za Lebedynem niemała kupa tego hultajstwa zebrawszy się, częste ekskursje czyni.

Od pogranicza piszą, że od ich mościów panów: feldmarszałka Münicha i Neplujowa, ministra rosyjskiego, zaszła rezolucja, aby in casum wpadających w granice polskie kozaków, jako hultajów i surowym ukazom nie posłusznych, onych chwymano i wieszano. In vicinis Żywotowa między lasami swawolne kupy hajdamaków pokazały się, gdzie 70 koni a 30 pieszych znajdować się miało, przeciwko którym podjazd polski wyprawiono dla rozgromienia tegoż hultajstwa. W Kuczmaniu hajdamacy ludzi podróżnych napad[li]szy, onych po[bi]dzierali, oraz do przysięgi przymusili, żeby o nich do wojska znać nie dawali. Cóż hultaje nie zza granicy, lecz z miejsc poblizszych skupić się mieli, czuwając na zdobycz podczas jarmarku, teraz w Raszkowie przypadającego.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 286—287.

Переклад

З прикордоння повідомляють, що 500 козаків стали над рікою Сінюхою; там розташувавшись, вони мали пограбувати село Торговицю, що належить до Умані. Інші гайдамаки на свята пограбували на Україні Суботів, що за три милі від Сміли. З них один спійманий зізнався, що їх — 200 кінних і 150 піших, які чекають коней. Вони, здобувши коней, думають чинити, коли підросне трава, свої звичні свавілля.

* Очевидно, на латинські великодні свята — 26—27 березня (6—7 квітня).

З прикордоння повідомляють, що кількість гайдамаків збільшується. Вони, пограбувавши село Тальне, забрали худобу. За ними вислано в погоно роз'їзд від української частини.

З прикордоння доносять, що гайдамаки досі не припиняють грабувати. Вони за Савранню позабирали худобу, а за Лебедином зібралась чимала ватага того гультьяства [і] часто здійснює наскоки.

З прикордоння пишуть, що від їх милостей панів фельдмаршала Мініха і російського міністра Неплюєва прийшла резолюція, аби принагідно козаків, що роблять вилазки на польські кордони, як гультьяїв, що не підкоряються суворим указам, ловити й вішати. В околицях Животова у лісах з'явилися свавільні ватаги гайдамаків. Тут [іх] мало бути 70 на конях і 30 піших. Для розгрому цього гультьяства відряджено польський роз'їзд. У Кучмані гайдамаки напали на подорожніх, пограбували їх, а також змусили присягнутися, що не дадуть знати про них війську. Ці гультьяї зібралися не з-за кордону, а з ближчих місць, чатуючи на здобич під час ярмарку, який щойно відбудеться в Рашкові.

№ 39

1738 р. червень — липень. — Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Україні і чутки, ніби російське командування для боротьби з гайдамаками відраджає донських козаків і калмиків

Od pogranicza donoszą, że hajdamacy dotychczas grasować nie przestają, którzy o pół mili od Ładyżyna 2 wozy Żydów napad[li]szy, wszystko im pozabierali, o czem dowiedziawszy się imć pan major Różycki, w Ładyżynie stojący z dragonią królowej jej mości, posłał za nimi w pogoń 50 koni, którzy dotąd jeszcze nie powrócili. Ciz hajdamacy Raszków i Granów ze wszystkim wyrabować i wielu Żydów wykłuć, w Granowie gubernatora i księdza porwać, a z tych pierwszemu, obie ręce odciawszy, potem zabić mieli, o czym certiora oczekiwać należy.

Na Ukrainie kupy swawolne hajdamaków zagęścili się, kiedy po 200, po 300 razem na różne miejsca napadają i rabują¹⁷.

Od pogranicza donoszą, że podjazd partii ukraińskiej, przy którym znajdował się pułkownik Sawa i dragonia od regimentu jego mości pana generała Miera, w Lisiance stojąca, poszedłszy w pogoń za tymi hajdamakami, którzy Granów i niektóre wsi zrabowali byli, napadł ich był w stepie pod Czarnym lasem, gdzie ich kilkunastu zabiło, 5 w niewolę wzięto, drugich napędzono w rzekę, gdzie się wielu ich potopiło. Batownie*, które były w zdobyczu u nich, odbito; gdzieby i więcej ten podjazd był zniósł, gdyby się raniej pośpieszył, albowiem tegoż dnia hultajstwo na dwie części rozdzieliło się.

Od pogranicza donoszą, że podjazd polski, za hajdamakami wysłany, lubo usilnie onych goniąc, zaskoczyć nie mógł, albowiem ciz hultaje za Boh rzekę przeprawili się; i tak ten podjazd obrócił się ku Sawraniu, postrzegając tego, aby tamtym szlakiem nie wpadli ku Raszkowu. Interea chcąc

* Батовня, батова — запорізький табір нав'ючених і зв'язаних між собою коней.

wyżej około Bohu invigilare bezpieczeństwu, zniós[si]szy się z jego mości panem regimentarzem partii wołyńskiej, drugi podjazd wyszedł o południu w dwieście kilkadziesiąt (koni) nad Bohem ku Humanu, obserwując gressus tych kup swawolnych i nie dopuszczając onym przeprowować się. Za zaś we 3 godziny po wyjściu podjazdu z Władyczyna [!] doniesiono, że nie zaczepiając żadnej wsi, poszli stepem ku Mohylowu, więc za podjazdem posłano dyspozycję lub ordynans, aby ten szlak kozakom przetrzymał. Podjazd pod jego mości panem Bromirskim od Sawrania powrócił i stanął w Kopajgradzie, któremu posłano ordynans ruszyć się dla obserwowania obrotów tychże hultajów i dowiadywania się o nich, oraz zaszła dyspozycja, żeby podjazdy lub partie, ad invicem, zniósłszy się, sobie pomagały.

Od pogranicza referunt, że swawolne kupy hajdamackie nieco się uśmierzyły, ponieważ słyhać, że od wojska rosyjskiego kozacy dońscy i Kałmuci mają być wysłani, aby hultajstwo, grasujące po stepach, łapali i do imcy pana feldmarszałka Münnicha, prowadzili.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 289—290.

Переклад

З прикордоння повідомляють, що гайдамаки досі не перестають розбишакувати. Вони за півмилі від Ладижина, напавши на два єврейських вози, усе з них позабирали. Про це довідавшись, його милість пан майор Ружицький, що стояв у Ладжині з драгунським військом її королівської милості, послав за ними в погоню 50 кінних, які ще не повернулись. Ці гайдамаки мали зовсім розграбувати Рашків і Гранів, вирізати багатьох євреїв, захопити ксьондза і управителя у Гранові та першого з них, відтявши руки, потім вбити. Про це слід чекати більш певних вістей.

На Україні з'явилось багато свавільних ватаг гайдамаків, які групами по 200—300 [осіб] нападають на різні місця і грабують.

З прикордоння повідомляють, що роз'їзд української частини, в якому був полковник Сава і драгуни полку його милості пана генерала М'ера, що стоять у Лисянці, погнавшись за тими гайдамаками, які пограбували Гранів і деякі села, напали на них у степу, під Чорним лісом. Там їх кільканадцять убили, п'ять узяли в полон, інших — загнали в річку, де багато з них втопилося. Батовні, які були серед їхньої здобичі, відбито. Цей загін знищив би й більше, коли б трохи поспішив, бо того ж дня гультайство розділилося на дві частини.

З прикордоння повідомляють, що польський роз'їзд, висланий за гайдамаками, хоч і дуже гнався за ними, напасти на них не зміг, бо ці гультаї переправилися за річку Буг. Тоді цей роз'їзд повернув на Саврань, пильнуючи, щоб вони тим шляхом не наскочили на Рашків. Тимчасом, дбаючи про безпеку вище на Бузі, зв'язавшись з його милістю паном регіментарем волинської частини, другий роз'їзд у двісті коней вийшов опівдні по Бугу до Умані, стежачи за рухом тих свавільних ватаг і не дозволяючи їм переправлятися. Оскільки через три години після виходу роз'їзду з Владичина повідомлено, що, не чіпаючи жодного села, гайдамаки пішли степом до Могильова, то слідом за роз'їздом послано розпорядження чи наказ, аби він перекрив козакам шлях. Роз'їзд його милості пана Бромірського повернувся з Саврані і став у Копайгороді. Йому надіслано наказ — вирушити для спостереження за рухом

гультяїв і вивідати про них. Видано також розпорядження, щоб роз'їзди або частини, взаємно зв'язавшись, одні другим допомагали.

З прикордоння повідомляють, що свавільні гайдамацькі ватаги трохи вгамувалися, бо чути, ніби російське військо має вислати донських козаків та калмиків, аби гультяйство, яке розбишакує по степах, ловити і вести до його милості пана фельдмаршала Мініха.

№ 40

1739 р. серпня 29 (вересня 9). Броди.— Виклик великого гетьмана коронного, київського воеводи Йосипа Потоцького на суд хорунжого Йосипа Вішоватого та полковника Костянтина Злотницького, які замість боротьби з козаками грабували населення

[...]*Józef z Potoka, na Stanisławowie, księstwie Zbarazkim, Brodach i Niemirowie Potocki, wojewoda i generał ziem Kijowskich, hetman wielki koronny, warszawski, śniatyński, leżajski, kołomyjski etc. starosta.

Ręką własną waszym mościom urodzonym Józefowi Wiszowatemu, chorążemu znaku pancernego jego książęcia mości Sanguszka, miecznika Wielkiego Księstwa Litewskiego, i Konstantemu Złotnickiemu, pułkownikowi pułku mego levioris armaturae, tudzież chorągwiom w komendzie wasz mościów będącym z osób i dóbr waszych generaliter wszystkich, władzą naszą hetmańską rozkazujemy: Abyście wasz moście panowie przed nami lub sądem naszym wojskowym od położenia tego pozwu na ten czas, kiedy ta sprawa do sądenia przywołana będzie na instancję JW J mości pana Mikołaja Potockiego, starosty kaniowskiego, osobi[ście stawili się, który wasz mościów panów pozywa o to: Ze wasz moście panowie tak przeciwko prawu w wojskach koronnych napisanemu całość dóbr Rzeczypospolitej ostrzegającemu, jako też in vilipendium disciplinae militaris i ordynansów hetmańskich postępując, wszedłszy w Pokucie eo fine abyście eksorbitancje w granicach swawolne kupy kozaków gromili, a wasz moście panowie opresję dóbr Rzeczypospolitej pozwalając sobie, we wsi Siemiakowcach stanąwszy, nieprzyjacielskim trybem postąpiliście sobie w braniu sian, obroków, w r[oz]zbieraniu styrty, w wymyślnym żołnierza wiktowaniu gwałt poddaństwu czynić pozwoliliście, na bicie i [na] rozproszenie ludzi patrzyliście, a mianowicie: Wasz mość pan Konstanty Złotnicki oprócz przyrzeczonych inkonweniencji ze wsi Lipnice, niniejszego aktora własnej, poddaństwa do wsi swojej Borszczewa na różne robocizny przez czas niemały gnałes, ekstorsje wielkie, krzywdy czyniłeś i czyniliście. Duchownego greckiej religii we wsi Wołczkowcach z cerkwi od ołtarza wziąć, w dyby zabić i związać kazaliście. Wołów cztery, konia i talarów cztery temu duchownemu gwałtem wziąć pozwoliliście. Osadcego Sienieckiego z własnej jego chałupy wziąć, w kij związawszy, tyrańsko bić, do drugiej wsi prowadzić kazaliście, przez co przeciwko prawu i artykułom wojskowym postąpiliście.

Zaczym p[ro] praemissis omnibus i, co więcej, na terminie do wiedzie-

* Пропущено початкову формулу впису документів до актових книг.

ня będzie do przysłuchania się przykładowej na takowych eksorbitantów sentencji wasz możcie panowie pozwani jesteście, bądźcie posłuszni.

Datum w Brodach, die nona septembris anno millesimo septingentesimo trigesimo nono [...] *.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 243, стор. 1573—1574. Засвідчена копія.

Переклад

Йосип з Потока Потоцький, [пан] у Станіславі, Збараському князівстві, Бродях і Немирові, воевода і генерал київських земель, великий коронний гетьман, варшавський, снятинський, лежайський, коломиїський та інший староста.

Особисто нашою гетьманською владою шляхетним вашим милостям: хорунжому панцирного полку його милості мечника Великого Князівства Литовського князя Сангушка Йосипові Вішоватому, полковникові мого легкого полку Костянтину Злотницькому, а також хоругвам, що перебувають під вашим командуванням, і усім взагалі особам ваших маєтків наказуємо:

після оголошення цього виклику ваша милість, панове, особисто повинна стати перед нами або перед нашим військовим судом коли ця справа на вимогу ясновельможного його милості пана канівського старости Миколи Потоцького буде порушена у суді. Він викликає вас у зв'язку з тим, що ваша милість, панове, виступила проти писаного права коронних військ, яке оберігає цілість маєтків Речі Посполитої, та знехтувала дисципліною і гетьманськими наказами. Ваша милість, панове, увійшовши в Покуття для ліквідації свавілля та свавільних ватаг козаків, дозволила собі насильства на його території, в маєтках Речі Посполитої. Ви, зупинившись у селі Сем'яківцях, вели себе як вороги — забирали сіно, фураж, розбирали скирди і вишукували для жовнірів витончене харчування, чинячи насилля над підданими. Ви дозволили биття людей і дивилися, як вони розбігаються, зокрема ваша милість пан Костянтин Злотницький, крім вищезгаданих непристойних вчинків, виганяв на різні роботи протягом довгого часу підданих із села Липниці, власності цього позивача, до власного села Борщева, причому з вашого боку мали місце і примус, і великі кривди. Ви наказали у селі Вовчківцях взяти з церкви, від вітгара, священника грецької релігії, закути у диби та зв'язати. Ви дозволили забрати у цього священника чотири воли, коня і чотири теляри. Ви наказали забрати з власної хати, зв'язати, немилосердно бити, вести до другого села поселенця Сенецького, внаслідок чого ви поступили проти права та військових законів.

Таким чином, у зв'язку з усім вищезгаданим (а про більше можна буде довідатись під час судового розгляду) ви будете викликані заслухати справедливе рішення в справі своїх свавіль.

Дано в Бродях, дня дев'ятого вересня тисяча сімсот тридцять дев'ятого року.

---

* Пропущено кінцеву формулу впису документів до актових книг.

1739 р. листопада 16(27). Вертикіївка.— Лист польських пограничних суддів Київського воєводства до генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха з проханням доставити у пограничний суд гайдамацьких ватажків Рудя, Жилу, Гриву, Іваницю. Харка та Медведя

Anno 1739, die 27 decembris.

Przed aktami sądów pogranicznych województwa Kijowskiego urodzony jego mość pan Felicjan Bystrzycki stanąwszy oczywiście, list od wielmożnych ich mościów panów sędziów pogranicznych województwa Kijowskiego do jaśnie wielmożnego jego mości pana feldmarszałka Münicha pisany podał per oblatam, tenoris sequentis:

Jaśnie wielmożny mości panie generałe feldmarszałku wojsk rosyjskich, nasz wielce mości panie i bracie!

Powinszowawszy sukcesów szczęśliwych, życząc et in futurum, podobnych jaśnie wielmożnemu waszmości panu, uniżony nasz zasyłamy ukłon i, będąc my od strony jego królewskiej mości, pana naszego, miłościwego, i Rzeczypospolitej Polskiej naznaczone komisarze i sędziowie do rozeznania i rozsądzenia krzywd pogranicznych, abyśmy, wspólnie, zasiadając z wielmożnymi ich mościami panami komisarzami rosyjskimi, decydowali, kiedy z województw: Kijowskiego, Podolskiego, Braclawskiego i innych od ich mościów obywatelów szlachty i innych ludzi wiele żałobnych jest manifestów o szkody i wioencje, przez wojska rosyjskie, tak pod Chocin jako spod Chocina granicami naszymi idące, i z urzędu naszego i przyjaźni sąsiedzkiej czynimy odezwę, upraszając jaśnie wielmożnego mości pana, jako wielkiego godnego wodza i statysty, ażeby od strony najjaśniejszej monarchii rosyjskiej wielmożni ich mość panowie komisarze rosyjscy zjechali na granice i, zniosłszy się miejscu, z nami jednostajnie złączeni, czy to wielmożny jego mość pan Fedor Koszelow, komisarz pograniczny i sędzia z asocjowanym sobie równym kolegą, czy kogo woła, najjaśniejszego dworu peterburskiego jaśnie wielmożnych państwa, my, ad iustitiam monarchiom obydwom służyć postanowieni, czekamy, i jako i o te szkody w roku 1736, die 7 octobris swawolni watahowie, siczowi i zadnieprscy kozacy: Rudio¹⁸, Żyła, Chrywa, Iwanica¹⁹, Charko z Płastunowego kurenia, Medwid i inne, napad[ł]szy w pięciuset koni na miasto Pawołocz, zabili w zamku imci pana Zozulińskiego, gubernatora, i Mariannę Buiałską, Jana Wesołowskiego i Żydów do trzydziestu osób, zrabowali w pieniądzach, ruchomościach na dwakroć sto tysięcy, stamtąd zaraz poszli do Pohrebiszcz, zabili gubernatora, jego mości pana Szczeniowskiego, różnych szlacheczek, chrześcij[ia]ńskich osób do trzynastu, zrabowali także w zamku i mieście więcej jak na dwakroć sto tysięcy w majątnościach jaśnie oświeconego księcia jego mości Wiszniowieckiego, kasztelana krakowskiego, i jaśnie oświeconych książąt ich mościów Lubomirskich, wojewodzców sandomi[ę]rskich, nie tylko tych panów, którzy i na elekcji jego królewskiej mości byli, unanimiter trzymające strony najjaśniejszej monarchii rosyjskiej i jego królewskiej mości, ale i nadto, że już po sejmie pacificatio[n]is²⁰, po wszystkich uspokoionych materiach nie mając żadnej racji, tylko jednym rozbójnickim sercem tak wielkie szkody porobili; o co w roku 1738 die 5 maii w Motowidłowie na sądach naszych pogranicznych zobopólnych

stanęli dekreta, aby wyżpomienieni watahowie stawieni byli przed sąd, którzy, że nie są stawieni, w roku 1738, intra dies decembris, jaśnie wielmożny jego mość pan graf Kiejslering, poseł pełnomocny, pisał do jaśnie wielmożnego jego mości pana, upraszając, aby według dekretów obwinięni watahowie do sądu stawieni byli, która statuitio dotychczas nie przyszła do skutku; ich mość panowie sędziowie pogranicznici rosyjscy tym się zaszczycają, że z woli i ukazu jaśnie wielmożnego waszmości pana nie są stawieni do sądu, i że się nie znajdują w Siczy, ani za Dnieprem, satisfactja nie następuje; jako i o tym dowodnie wiemy, że jedni są między siczowymi kozakami, a drudzy z zadnieprskimi, tak upraszamy jaśnie wielmożnego mości pana kochającego sprawiedliwość i między monarchiami, w pokoju zostającymi fundującego przyjaźń, aby pomienieni watahowie, zbójcy, przed sąd pograniczny stawieni byli; kiedy o mniejszą rzecz we wszystkich państwach idzie satisfactja, to bardziej o kilkadziesiąt ludzi zabitych niewinnie i więcej jak na czterokroć sto tysięcy złotych polskich bez racji sum zrabowanych godzi nam się jaśnie wielmożnego waszmości pana upraszać i otrzymać w statuicji satisfactję.

Jako jesteśmy z zupełną adoracją jaśnie wielmożnego waszmości pana życzliwi bracia i uniżeni słudzy: Michał na Lisowszczyźnie Jackowski, pograniczny komisarz kijowski i sędzia pograniczny strony jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej. Wawrzyniec K. z Potoka Potocki, sędzia ziemski kijowski i sędzia pograniczny od strony jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej.

Datowany w Wiertikijówce, 1739, die 27 novembris.

Który to list, za podaniem oczywistym, oraz za przyjęciem z początku aż do końca przeczytawszy, do ksiąg niniejszych jest wpisany.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 301—303.

Переклад

Року 1739, дня 27 грудня.

Перед книгами пограничних судів Київського воеводства особисто став шляхетний його милість пан Феліціан Бистрицький [і] подав шляхом обляти лист вельможних панів пограничних судів Київського воеводства до ясновельможного його милості пана фельдмаршала Мініха такого змісту:

Ясновельможний милостивий пане генерал-фельдмаршале російських військ, наш вельмимилостивий пане і брате!

Поздоровляючи з успіхами, бажаючи і в майбутньому щастя вашій милості, ясновельможному панові, шлемо наш найнижчий уклін. Ми, комісари і судді, призначені його королівською милостю нашим милостивим паном і Річчю Посполитою Польщею для розслідування і розгляду пограничних кривд, аби, засідаючи спільно з вельможними їх милостями панами російськими комісарами, приймали ухвали по заявах і скаргах їх милостей громадян шляхти та інших багатьох людей Київського, Подільського, Брацлавського та інших воеводств на шкоди і насильства, завдані російськими військами, що йдуть як під Хотин, так і з-під Хотина нашими кордонами. Від нашого уряду з сусідською приязню шлемо відозву, благаючи ясновельможного милостивого пана як великого, гідного вождя і державного діяча, щоб з боку найяснішої Російської монархії вельможні їх милості панове російські комісари,

тримаючи тісний зв'язок з нами, з'їхалися на кордон і домовились про місце [засідання], чи то вельможний його милість пограничний комісар і суддя пан Федір Кошельов разом з рівним собі колегою, [чи] хтось інший з ясновельможних панів, [призначений] волею найяснішого петербурзького двору. Ми, які призначені для справедливого служіння обом монархіям, чекаємо [на винесення ухвали] щодо збитків, які [вчинили] вдень 7 жовтня 1736 року свавільні ватажки, січові і задніпрянські козаки Рудь, Жила, Грива, Іваниця, Харко з Пластунівського куреня, Медвідь та інші. Вони, напавши на 500 конях на місто Паволоч, вбили в замку його милість управителя пана Зозулинського, Маріанну Буяльську, Івана Весоловського і близько тридцяти євреїв, пограбували гроші і рухоме майно [на суму] два рази по сто тисяч. Звідси одразу пішли до Погребищ, вбили управителя його милість пана Щеньовського, різних шляхетських християнських осіб до тридцяти. Там же розграбували в замку, у місті і в маєтках найяснішого князя краківського каштеляна, його милості Вишневецького і найясніших князів воеводичів сандомирських, їх милостей Любомирських більше як на двічі по сто тисяч. Це не тільки у тих панів, які були на обранні його королівської милості, одностайно підтримуючи найяснішу Російську монархію і його королівську милість, але й крім того, вони [гайдамаки] вже після сейму примирення, після загального заспокоєння, не маючи ніякої підстави, тільки одним розбишацтвом керуючись, завдали таких великих збитків, про що вже на наших пограничних обопільних судах в Мотовилівці дня 5 травня 1738 року видано декрети, щоб вищезгадані ватажки стали перед судом. І їх було вирішено віддати до суду, а протягом грудня 1738 року уповноважений посол ясновельможний його милість пан граф Кейзерлінг писав до вашої милості, ясновельможний пане, просячи, щоб згідно з декретами обвинувачені ватажки стали перед судом. Це ж віддання до суду досі не відбулося. Винагороди немає. Їх милості панове пограничні російські судді мотивують тим, що з волі й указу вашої милості, ясновельможний пане, не стали [ватажки] перед судом, і їх немає ні на Січі, ні за Дніпром. [Однак] ми про це також переконливо знаємо: одні — серед січових козаків, а інші — із задніпрянськими. Отже, просимо вас, ясновельможного милостивого пана, що любить справедливість і зміцнює приязнь між монархіями, які перебувають в мирі, аби згадані ватажки, розбійники стали перед пограничним судом. В той час як у всіх державах сатисфакції підлягають дрібніші справи, то нам якнайшвидше треба просити вашу милість, ясновельможного пана, й отримати винагороду шляхом віддання їх до суду за невинно вбитих кількадесять людей і безпідставне пограбування на суму більше як чотири по сто тисяч польських злотих. З певною прихильністю до ясновельможної вашої милості доброзичливі брати і покірні слуги: Михайло на Лісовщині Яцковський, пограничний київський комісар і пограничний суддя його королівської милості і Речі Посполитої; Вавринець К. з Потоку Потоцький, київський земський суддя і пограничний суддя з боку його королівської милості і Речі Посполитої.

Дано у Вертикіївці, дня 27 листопада 1739 року.

Цей лист після особистої подачі та прийняття і після прочитання з початку до кінця вписано до цих книг.

1742 р. серпня 10(21). Тернопіль.— Універсал великого коронного гетьмана, київського воєводи Йосипа Потоцького до шляхти та всього населення Покуття і Підгір'я про боротьбу з опришками, очолюваними Олексою Довбушем

Józef z Potoka na Stanisławowie, Brodach, księstwie Zbarażskim i Niemirowie Potocki, wojewoda i generał ziem Kijowskich, hetman wielki koronny, leżajski, śniatyński etc. starosta.

Wiadomo czynię, komu o tem wiedzieć będzie należało osobliwie jednak JW. JW. wielmożnym ich mościom panam dziedzicam, posesoram, dzierzawcam, dobra swoje na Pokuciu i Podgórzu mającym, tudzież jako komisarzom, ekonomom, gubernatorom i podstarościm, a najbardziej wszystkim gromadom iospółstwu do wiadomości podaję. Głośna jest w całym kraju pokuckim i podgórskim złość i zuchwałość chłopów Doboszczuka²¹, który od lat trzech z kupą opryszków zebraną napadając miasteczka i wsie rabuje, zabija i niszczy, a lubo ludźmi mymi tak pieszymi, jako i konnymi nadwornymi, własnym moim groszem pro obsequio publico prześwietnej ziemi halickiej konserwowanymi, ustawicznie zachowuję i utrzymywać staram się w kraju pokuckim bezpieczeństwo, jednak gdy pomieniony Doboszczuk z opryszkami swymi po różnych wsiach ma swoje sekretne ochrony i przytulenia, więc zalecam. Wszystkim moim i obcym gromadom, ażeby wszelką mocą i siłą starały się pomienionego Dobuszczuka i wszystkich opryszków z nim grasujących szlakować, zabierać i do Stanisławowa pro sumendis paenis odsyłać. Bo jeżeliby która czyjejkolwiek posesji gromada albo ochroniła, albo żywnością jaką opatrywała lub do schronienia się przestrzegala Dobuszczuka i innych hultajów, takowa bez żadnej dyskrekcji w pień wycięta będzie. Co, ażeby tym skuteczniej do sprawiedliwej całości i bezpieczeństwo publiczne kraju utrzymującej egzekucji przyszło, sam osobą ruszam w kraj pokucki do Stanisławowa, a ten mój uniwersał hetmański, ręką moją własną przy zwykłej pieczęci autoryzowany, ma być po wszystkich miastach i wsiach tak pokuckich, jako i podgórskich publikowany.

Datum die 21-ma augusti 1742-do anno, w Tarnopolu.

Locus sigilli. J. Potocki, wielki koronny hetman wojsk Korony.

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 247, стор. 1363—1364. Засвідчена копія.

Опубл.: Ю. Ц е л е в и ч. Опришки.— «Руська історична бібліотека», т. XIX. Львів, 1897, стор. 190—191.

Переклад

Йосип з Потока Потоцький, [пан] у Станіславі, Бродях, Збаразькому князівстві і Немирові, воєвода і генерал київських земель, великий коронний гетьман, лежайський, снятинський та інший староста.

Подаємо до відома тим, кому про це належить знати, а особливо ясновельможним, вельможним їх милостям панам власникам, посесорам, орендарям, які мають свої маєтки на Покутті та Підгір'ї, а також комісарам, економам, управителям, адміністраторам і підстаростам, а особливо усім громадам.

В усьому покутському та підгірському краї відома злість та зухвалість селянина Довбушука, який вже три роки нападає із зібраною ватагою опришків, грабує містечка та села, вбиває і руйнує, незважаючи на те, що я весь час тримаю і намагаюсь забезпечити безпеку у покутському краї за допомогою піших та кінних моїх придвірних людей, яких утримую на власні кошти через громадський обов'язок перед прекрасною Галицькою землею. І оскільки згаданий Довбушук із своїми опришками має свої тайники та притулки в різних селах, доручаю всім моїм і чужим громадам прагнути всіма силами стежити за згаданим Довбушуком та за усіма з ним бродячими опришками, ловити [іх] та відсилати для покарання у Станіслав. Коли якась і будь-кому приналежна громада буде переховувати або забезпечувати Довбушука та інших гультив'якими-небудь харчами, вона буде без розбору вирізна в пень. Щоб швидше досягти справедливої цілості і [встановити] громадську безпеку в краї, я особисто вирушаю у покутський край до Станіслава, а цей мій гетьманський універсал, підтверджений моєю власною рукою із звичайною печаткою, має бути оголошений у всіх, як покутських, так і підгірських, містах та селах.

Дано 21 серпня 1742 року у Тернополі.

І. Потоцький, великий коронний гетьман військ Корони

Місце печатки

№ 43

1745 р. травня 2(13). Букачівці.— Лист теребовельського хорунжого Франциска Луцовського до варшавського каштеляна Беное, в якому він повідомляє чутки про появу опришківських загонів Олекси Довбуша в шумлянських і стратинських лісах

Jaśnie wielmożny mój kochany dobrodzieju!

Od kilku niedziel słabością znaczną zdrowia złożony, gdy nie mam sposobu ad coram służenia wielce miłościwemu panu i widzenia się z nim, exhibeo to praesenti calamo z wyrażeniem submisji mojej wielce miłościwemu panu dobrodziejowi. Divulgata fama o Doboszczuku czyli jakisich swawolnych kupach znajdujących się po lasach szumlańskich, stratyńskich etc. incussit metum wielu z ich mościów ziemian naszych do ruszenia się z domów swoich i zgromadzenia do Rohatyna, o czym recentissime przez umyślnego miałem wiadomość od imć pana Wisłockiego, którego posłaniec i to retulit, że koło Junaszkowa dwunastu z tychże swawolnych kup widziano ludzi. Co jeżeliby in asse być miało niepodobna, żebyś wielce miłościwy panie doskonalszej w tym punkcie nie miał wiadomości. W czym upraszam chciej i mnie certificare. Cursor mój z pocztą wczorajszą nie powrócił, bo pieszy chodzi, ale i ten tyle mi przynieść nie może, ile jaśnie wielmożny pan z większych mieć możesz korespondencji. Czego żebyś i mnie participem enixe upraszam, i jestem immutabili voto et obligatione jaśnie wielmożnego wielce miłościwego pana kochanego dobrodzieja życziwym szczerze bratel[m] i uniżony[m] służyć.

F. Łuszczowski, manu propria

Datum w Bukaczowcach, die 13 mai 1745 anno.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку. Листування П. Беное, № 8, розд. 2, арк. 103. Оригінал.

Переклад

Ясновельможний мій любий добродію!

Протягом кількох тижнів я тяжко хворію. Оскільки не маю можливості особисто служити вельми милостивому панові і побачитись з ним, передаю цим листом вельми милостивому панові добродієві висловлення моєї покірності. Поширена чутка про Довбушука та якісь свавільні ватаги, які перебувають в шумлянських і стратинських лісах і т. д., викликає переляк серед багатьох їх милостей землевласників. Вони залишають свої домівки і втікають до Рогатина, про що мені знову повідомив посланець його милості пана Віслоцького. Посланець останнього повідомив, що біля Юнашкова бачили дванадцять чоловік з цих свавільних ватаг. Можливо, вельми милостивий пан має докладніші відомості щодо цієї справи. Прошу ласкаво і мене про це повідомити. Мій кур'єр не повернувся з вчорашньою кореспонденцією, оскільки ходить пішки, але й він стільки мені не може принести, скільки ясновельможний пан може взнати з листування. Тому дуже прошу, щоб і мене повідомити [про це], за що з незмінною відданістю та обов'язковістю буду щирим братом і покірним слугою ясновельможного, вельми милостивого, любого добродія.

Ф. Луцовський, власноручно

Діялося в Букачівцях, дня 13 травня 1745 року.

№ 44

1745 р. серпня 27 (вересня 7). Яблунів.— Лист овруцького стольника Йосипа Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное, в якому описуються подробиці смерті Олексі Довбуша та посмертного його четвертування

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju!

Baranów dwadzieścia wybranych z gorszczyzny odsyłam do Bursztyna na próbę. Jeżeli rzeźnicy spodobają sobie, to i więcej będę wybierać. Pstrągów także posyłam 350 do Bursztyna. Pieniędzy jeszcze nie odsyłał dotychczas, ale da pan bóg, z niedziela odeślę.

Nie wiem, jeżeli list mój doszedł do jaśnie wielmożnego pana dobrodzieja, pisany die 26 augusti, żem doniósł o śmierci Doboszczuka, którego zabił na Kosmaczu na imię Stefan Dzwinczuk, do którego Dzwinczuka dobywał się do chałupy. Pierwszy raz drągiem ważył drzwi, a dalej, podparłszy sobą drzwi i trochę usunęły się. Wtenczas Dzwinczuk przez rękę przestrzelił. Wten na razie postrzelony Doboszczuk tylko od chałupy odbiegł jak na dziesięć kroków. Tam upadł i krew poczęła z niego lać się. Towarzystwo, dwóch tylko z nim było, ci pouciekali od niego. On, porwawszy się, za nimi uchodził przez ogród aż do lasu, jak na czworo strzelenia z łuku, tam zaszedł. Gromada obawiała się, że noc była ciemna, nie szli za nim. Ale aż drugi dzień zebrawszy, arendarz, gromada, poszli śladem do lasu i znaleźli w krzaku jego leżącego, ale już mało co żyw. Broni żadnej przy nim nie znaleźli, ani żadnych splendorów, tylko ładownicę na nim z błachy, i karawakę * pozłocistą, i skaplerz, i medalików dwa, i flaszeczkę,

* Каравака — розп'яття.

w której było olea sacra, i w puszcze agnus dei, i kawałek srebra mały, i igliczki dwie srebrne, i spaski ruski krzyż wyrźnięty, i przernicy dziewięć ziaren [w] węzełku, i pierze z różnych ptaków. To wszystko w mieszczeniu miał skórzanym. To pop kosmacki i z arendarzem jak odebrali, do cerkwi zanieśli i w cymborią krzyż włożyli. Tego Doboszczuka wzięli z lasu mało co żywego i przynieśli go przed karczme. Tam Żyd rany zawijał i napuwał go, chcąc żeby mógł być żyć dłużej, aby się wypytać mogło co u niego. Ale już * mało gadał. Pytali się go: „Gdzie[ś] skarby podział, Olekso“. On odpowiedział: „W Czornogory, to jest u Swidowy“. Także mnie dała gromada znać gdzieś tego momentu pobiegł do Kosmacza, ale jużem go żywego nie zastał. Tak wzięwszy na wóz i prowadziłem do Stanisławowa, do jaśnie wielmożnego pana hetmana. Przeprowadziwszy go do Kołomyi, a pan łowczy, będąc w Zabłotowie natenczas, dowiedział się o zabiciu tegoż Doboszczuka, pisał do mnie, aby zostało to ciało w Kołomyi, doki przyjdzie dyspozycja jaśnie wielmożnego pana hetmana, aby był ćwiertowany. Którego ćwiertowano na dwanaście ćwierci i rozwieszony po palach w Kutach, w Kosowie, Krzyworówni, w Kosmaczu, na Luckach [?], na Mikuliczynie, w Czarnym Potoku, w Zielonej, Wierbiażu, w Kołomyi wystawić. Niejaki pan Wasylkowski, pisarz jaśnie wielmożnej k[si]ężęcej mości ukratry od nas w Kołomyi tegoż Dzwinczuka poprowadził do jaśnie wielmożnego pana hetmana, chwając się, że to za jego staraniem ten Dzwinczuk, zabił Dobosza, a to jako żywo, nie było, bo pan Wasylkowski na Kosmaczu nie był, tylko na drodze potkał nas. A stamtąd wzięwszy znowu tegoż Dzwinczuka, poprowadził do księżny jej mości, którego jeszcze dotychczas niemasz Dzwinczuka. Dowiedziawszy się pan Romanowski, wojski, o zabiciu tego Dobosza, przysłała do mnie człeka swego, abym uczynił indegację między gromadą o rzeczy, które zabrano w skarbcu w Bohorodczanach. Gdzie ja te rzeczy, które pop do cerkwi był odebrał, prezentowałem temuż panu Żurakowskiemu. To poznał, że ta pasyjka ** alias karawaka pana Romanowskiego jest i skaplerz nieboszczyka jest, i te kawałki sreb-ratoto wszystko oddałem do rąk tegoż przyslanego pana Żurakowskiego. Ale pan Romanowski pisze, że jako by towarzystwo tego Dobosza przyznali [na] Węgrach, na konfesatach, kiedy ich tracono. Że, jakoby, ten Dobosz nosił krzyżyk diamentowy, który wziął ze skarbcu w Bohorodczanach Dobosz. Gdzie z tej racji ma suspicję pan wojski na gromadę kosmacą, że, jako był postrzelony Doboszczuk, to jak przysłała gromada brać Doboszczuka, to naleźli podle niego konewkę z mlekiem, powiadając, że to skąd inąd nie przynoszono jemu, ani on też nie nagotował, bo nie wiedział, żeby na tym miejscu miał zginąć. Jam bednarzów zwoływał, pytając, czyjaby konewka była — nikt się przyznać nie chciał.

Co doniosłszy, jaśnie wielmożnemu panu i dobrodziejowi najniższy sługa i podnózek.

J. Kolendowski

Die 7 septembris, 1745, to anno, w Jabłonowie.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку. Листування Й. Колєндовського, № 5, розд. III, арк. 12—13 Оригінал.
Опубл. В. В. Г р а б о в е ц ь к и й. Новий документ про загибель Олекси Довбуша.— «Український історичний журнал», 1957, № 3, стор. 97—98

* У тексті двічі: «але już».

** Пасійка — розп'яття.

Ясновельможний милостивий добродію!

Я відсилаю до Бурштина для проби взятих з полонини двадцять баранів. Якщо вони сподобаються різникам, то я більше буду відбирати. Також посилаю до Бурштина 350 форелей. Грошей до цього часу я ще не вислав, але, як господь бог дасть, вишлю у неділю. Не знаю, чи дійшов до ясновельможного пана добродія мій лист, написаний дня 26 серпня, в якому я повідомив про смерть Довбушука. Його убив у Космачі Степан Дзвінчук, [коли] той добивався до хати цього Дзвінчука. Спершу він підважував дрючком двері, а потім підпер їх, і вони трохи подалися. В цей момент Дзвінчук прострелив [йому] руку. Тоді поранений Довбушук відбіг від хати спочатку не більше як на десять кроків. Там упав і почала з нього литися кров. Разом з ним було лише два, які від нього повтікали. Він, піднявшись, відходив за ними через город аж до лісу і зайшов туди на [віддаль] чотирьох пострілів з лука. Громада боялася, не йшла за ним, бо була темна ніч. Тільки на другий день, зібравшись, орендар і громада пішли по сліду до лісу і знайшли його під кущем, однак ледве живого. Ні зброї, ні дорогоцінностей у нього не знайдено, лише бляшаний підсумок, позолочену караваку, ладанку, два медальйони, пляшечку, в якій була свята олія, у коробці агнець, малий шматок срібла, дві срібні голочки, вирізаний спаський руський хрест, дев'ять зернин пшениці у вузлику та пір'я різних птахів. Усе це він тримав у шкіряному мішечку. Це взяли космацький піп з орендарем, віднесли у церкву і хрест поклали у кивот. Самого Довбушука забрали з лісу ледве живого і принесли до корчми. Там єврей перев'язував йому рани і давав пити, щоб він довше жив і можна було у нього що-небудь випитати. Але він вже мало говорив. Його питали: «Де ти скарби подів, Олексю?» Він відповів: «В Чорногорі, біля Свідови». Коли повідомила мене про це громада, я негайно прибіг у Космач, але вже його в живих не застав. Тоді, поклавши [його] на віз, я супроводжував до ясновельможного пана гетьмана у Станіслав. Коли довів його до Коломиї, пан ловчий, який був тоді у Заболотові, довідавшись про вбивство цього ж Довбушука, написав мені, щоб його тіло залишити в Коломиї до розпорядження ясновельможного пана гетьмана щодо четвертування. Його розтято на дванадцять частин, які розвезено і виставлено на стовпах у Кутах, Косові, Криворівні, Космачі, Лучках, Микуличині, Чорному Поточі, Зеленій, Вербіжі і Коломиї. Якийсь пан Васильковський, писар його милості ясновельможного князя, викравши у нас, в Коломиї, цього ж Дзвінчука, повів до ясновельможного пана гетьмана, нахваляючись, що це за його проханням Дзвінчук убив Довбуша. Однак було зовсім не так, бо пан Васильковський не був у Космачі, а лише нас зустрів по дорозі. Після цього, взявши знову цього ж Дзвінчука, [він] повів до її милості княгині. Дзвінчука дотепер ще немає. Пан війський Романовський, дізнавшись про вбивство Довбуша, присилає до мене свою людину, щоб я довідався у громади про речі, які забрали з скарбниці в Богородчанах. Тоді я ці речі, які піп забрав до церкви, показував цьому ж пану Жураковському. Той пізнав, що ця пасийка, інакше каравака, належить пану Романовському, ладанка і шматки срібла — небіжчику. Усе це я віддав в руки цьому ж присланому пану Жураховському. Але пан Романовський пише, що нібито на допитах товаришів, яких страчували

иже Турец Паши и иже, Обвѣта Яко Си Сь Аста
 ии Турецъ и Кашановъ, Подѣлилъ; про про
 Тако Кашановъ вѣсно Превосходителствы, Тако
 ставовъ Кашановъ неми, вѣсно вѣстнахъ Обвѣта
 Обвѣта Превосходителствы, Яко Си ми.

Оми Обвѣта Превосходителствы
 Намъ, Премислѣнъ, Тако Си ми
 Тако Си ми Обвѣта

Атаманъ Кошовоу Павла Козелецького
 Новгородъ-Волынскій.

Михайлу Леонтьеву
 1779 годъ

Донесення кошового отамана Павла Козелецького київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтьеву з приводу одержання указу Колегії іноземних справ про заборону давати притулок гайдакакам.

в Угорщині, було вказано на Довбуша, ніби цей Довбуш носив алмазний хрестик, який взяв із скрабниці в Богородчанах. Коли Довбушук був поранений і громада прийшла його забирати, то знайшли біля нього глечик з молоком. Через це пан війський запідозрює космацьку громаду, говорячи, що хтось сторонній приносив йому [глечика], він [сам] не приготував, тому що не знав, що загине на цьому місці. Я скликав бондарів і запитав, кому належить цей глечик — ніхто не хотів признатися.

Про що повідомляю ясновельможного пана і добродія. Найнижчий слуга і підніжок

И. Колендовський

Дня 7 вересня 1745 року у Яблунові.

№ 45

1747 р. вересня 29. Кіш Запорізької Січі.— Донесення кошового отамана Павла Козелецького київському генерал-губернаторові Михайлу Леонт'єву з приводу одержання указу Колегії іноземних справ про заборону давати притулок гайдамакам²²

Высокородному господину и высокопревосходительнѣйшему господину, господину генералу-аншефу, кавалеру і Киевской губернии генералу-губернатору Михайлу Івановичу, его високопревосходительству Леонтиеву покорнѣйшее доношеніе

Ваше высокопревосходительство по силе е. и. в. Государственной коллегии іностранних дѣл височайшаго указу чрез нарочного куріера Николая Янова высокоповаженным ордером с приложением копіи промеморіи коронного вице-канцлера сего сентабра 22 дня к нам, Войску Запорожскому, присланным изволите предлагать, дабы мы, Запорожское Войско, против оной копіи во исполнение е. і. в. височайшаго указу в самую сущую правду к вашему високопревосходительству о убежавших гайдамаках ис Полской области в деревни козацкіе дистрикта Сѣчи отвѣтствоват, а отнынѣ впредь отнюдь тѣх гайдамак нѣ в которіе видѣния нашего мѣста не приминат и убежища им не дават, но по силѣ е. і. в. указов і вашего высокопревосходительства високоповажных ордеров таковых злодѣев іскоренять без пощади і во исполнение е. і. в. височайшаго указа і вашего превосходительства високоповажного ордера покорнѣйше доносим. Не будучи мы, Запорожское Войско, об тѣх гайдамаках, убѣжавших с Полци в разние вѣдомства нашего мѣста, извѣстни, отвѣтствовать вскорости неможно, а чтоб мы, Войско, об тѣх гайдамаках подлѣнно могли увѣдомится и чтоб отнынѣ впредь приминанни не били, но вовся іскореняеми без пощади, о том найкрѣпчайшій приказ к полковнику гардовому послан. И что от него, полковника, в отвѣт якоби о убѣжавших с Полци гайдамак получим, то того ж часа к вашему високопревосходительству отвѣтствовать не преминем с покорностию вашему высокопревосходительству доносим.

Вашего высокопревосходительства, нашего премилосердного отца і патрона покорнейшие слуги атаман кошовый Павел Козелецкий с товариством.

Нізовой Кош, сентабра 29 дня 1747 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1482, арк. 56, 57. Оригінал.

№ 46

1747 р. жовтня 6(17) — листопада 23 (грудня 4). — Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Поділлі і страту в Кам'янці-Подільському захоплених гайдамаків, в тому числі їх ватажка Клеофаса

Z Winnicy, die 17 octobris. Swawola hajdamaków szerzy się, przeciwko którym wszelka po wsiach zachowuje się ostrożność, i podjazdy partii ukraińskiej onych rozgromić usiłują. Przed kilku dni hajdamacy, napadłszy na wieś o mil 8 od Winnicy, szlachcica na kilka tysięcy zrabowali i samego crudeliter zabili.

Z Brodów, die 5 decembris. Pod rezydencją tu imci pana wojewody poznańskiego, hetmana wielkiego koronnego, komenderowane za ordynansem jego podjazdy na Podole, tak z komputowych, jako też z własnych nadwornych ludzi do uskromienia wszczynających się buntów i licencji przez kupy swawolne, przysłali połapanych z tychże niegodziwych kompanii, a osobliwie niejakiego herszta Kłeoфаса, recenter w Kamieńcu Podolskim ekzekwowanego, kilku hultajów, którzy z rozkazu imci pana hetmana dekretem sądu wojskowego in supplicium publicum destynowani, ekzekwowani byli, to jest trzech ściętych i dwóch z nich po śmierci ćwiertowanych pro arcente a similibus exemplo, a dwóch, mniej winnych, za wielu instancjami na placu pardonowani, expiabunt paenas mitiores przy fortocy tu-tejszej.

Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 379—380.

Переклад

З Вінниці, дня 17 жовтня. Свавілья гайдамаків ширяться. Ставлення до них в селах обережне. Роз'їзди української частини силкуються їх розгромити. Кілька днів тому гайдамаки, напавши на село за 8 миль від Вінниці, пограбували шляхтича на кілька тисяч, а його самого жорстоко вбили.

З Бродів, дня 4 грудня. Звідси під час перебування великого коронного гетьмана його милості pana познанського воеводи відряджені за його наказом на Поділля роз'їзди, що складаються як з регулярних військових, так і з власних двірських людей, для вгамовування бунтів, що виникають, і свавілья [гайдамацьких] ватаг прислали спійманих з тих нікчемних збіговищ кількох гультяїв, а серед них ватажка, якогось Клеофаса, якого було незабаром страчено у Кам'янець-Подільському. Вони, за наказом його милості pana гетьмана, декретом військового суду віддані для публічного покарання і так були страчені: трьох стято і двох

з них, щоб запобігти подібні вчинки, четвертовано після смерті, ще двох, менш винних, за багатьма вимогами інстанцій помиловано на площі і їм призначені легші покарання при тутешній фортеці.

№ 47

*1748 р. липня 2. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського про вжиття заходів для розшуку гайдамаків у маєтках лаври*²³

Превелебнейшии отец, Киево-Печерския лавры наместник з братиею!

Понеже как окола Киева и за Днепром в малороссинских, так и в Полше, в разных местах, весма многие и неслыханные оказались разбои, от которых злодеев в крайнее приходит народ раззорение, и, хотя о сыску и о поимке таковых злодеев конные партии ис Киева и отправлены, також и чрез посланные ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии на все учрежденные в Киевской губернии форпосты к штап-, обер- и ундер-афицером указы, оных злодеев предостерегать и всякими удобвозможными способы ловить и велено, однако ж, и вашей превелебности о вышеписанном во осторожность сообщая и не изволите ль приказать о такой же предъосторожности и о поимке означенных злодеев в маєтности Киево-Печерския лавры, х кому надлежит предложить и в селе, и в деревнях бродяг присматриват и, ежели какие-либо где подозрительные люди явятца, таковых имать и присылать в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию под крепким караулом, при письменных известиях, и что о том воспоследует, писменно меня уведомить.

Вашей превелебности всегдашнии слуга Михайла Леонтьев
Києв, 2-го іюля 1748 года.

Помітка: Под[ано] іюля 3 дня 1748 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 1а. Оригінал.

№ 48

*1748 р. вересня 15. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва кошовому отаманові Якимі Ігнатовичу на розшук запорожців, які 12 вересня на Правобережжі напали на польські хоругви*²⁴

Е. и. в. самодержицы всероссинской почтенному господину Войска Запорожского Низового, кошовому атаману Якимі Ігнатовичу из старшиною.

Сего сентября 14-го числа государства Полского партии украинской региментарь Буковской из Липовца ко мне писал, принося жалобу, что

сего ж сентября 12 дня ночью более дватцати человек казаков, набежав в полские границы, от дву хоронг сто лошадеи взяли и с теми лошадами между Архангелским городком и Петровым Островом бежали, и отправленная за ними команда угнать их не могла. И потом требовал он, региментарь, удовольствия. А понеже упователно такая продерзость učinена от запорожских шатающихся казаков, о чем впредь с полскую сторону не без обличения и не без претенсии, где надлежит быть может. И того ради, предупреждая оное, вам, господину кошевому атаману из старшиною, заблаговременно накрепчайшим образом предлагаю приказать тех злодеев всякими удобвозможными способы переловить и лошадеи у них отобрать, и как их злодеев под крепким караулом, так и оных лошадеи содержать в бережении до указа, ибо с таким толь множественным числом никак утаитця и миновать быть не может; и в том всекрайнейшее приложить вам свое старание, и что воспоследует, о том ко мне репортоват неумедля.

Киев, 15-го сентября 1748 году

Михайла Леонтьев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 5, арк 51. Оригінал.

№ 49

1748 р. грудня 10. Лубни.— Промеморія Лубенської полкової канцелярії до Миргородської полкової канцелярії з вимогою розшукати і затримати гайдамаку Івана Стеценка

Промеморія з полковою Лубенскою канцелярію в полковую Миргородскую канцелярію

Указами е. і. в. з Войскового енералного суда, пред сим в полковой Лубенской канцелярії полученними, велено запорожского козака Дмитра Горкушу да служителя его Ивана сискивать и по сиску в суд Воисковій енералній прислать, а понеже означенній Горкуша з двома запорожскими козаками Самойлом Шевцем и Андрѣем Пяницею сего декабря 7-го в полковом городѣ Лубнях явился и при доношені старшини сотенной лубенской в полковую канцелярію представлен, и по допросѣ за силу оних указов и отправлен в суд енералній.

В допросѣ же между прочим понеже показал, что Иван Стеценко, кой служителем его називался и нынѣ в сотника кременчуцкого обрѣтается, которій с ним, Горкушою, купно на разграбленіи жидов был. Того ради по указу е. і. в. в полковой Лубенской канцелярії опредѣлено: в полковую Миргородскую канцелярію послать сию промеморию с требованіем, даби в оной полковой Миргородской канцелярії о взятю помянутого Ивана Стеценка под караул и отсилки оного в суд Войсковій енералній учинено било по е. і. в. указом, и о том полковую канцелярію отвѣтною промеморією увѣдомлено, а что таковое требованіе о взятю оного Ивана, називавшогося служителем Горкушиним, под караул и об отсилки оного в суд Войсковій енералній з полковой Лубенской

канцелярії в полковую Миргородскую канцелярію сообщено, в суд Войсковий енералній доношеніем представлено²⁵.

З Лубен 10 дня декабра 1748 году.

Полковник П. Апостол

Обозний Іван Кулябка

Писарь полковий Афанасий Шкляревич

Старший канцелярист Андрѣй Степа... *

Помітка: Пол[учено] декабра 12 1748 году. [Записав, доложить].

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 102, оп. 2, спр 20, арк. 3 Оригінал.

№ 50

*1749 р. березня 1. Лубни.— Донесення Лубенської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамацького загону, що вчинив напад на хутір Олавський, Роменської сотні та роззброєння старою села Липове козацького загону*²⁶

В Генералную войсковую канцелярію доношеніе

Старшина сотенная роменская доношеніем в полковую Лубенскую канцелярію представили. Прошлого де 1748 году декабра 26 дня по доношенію в оную сотенную Роменскую канцелярію от войскового канцеляриста Івана Савойска о учинившомусь на хутор его, Савойска, Олавскій от разбойников того же декабра з 24 против 25 чисел вночи нападенію, прибитію хуторних его, савойскових, людей, забрать имущества, також и хлѣба. И по состоявшомуся в сотенной Роменской канцелярії на основаніи е. и. в. указов опредѣленію данною з оной канцелярії хоружому сотнѣ Роменской Семену Биркуту инструкціе велено з приданною ему, Биркуту, выборних козаков командою купно из реченним Савойском ехат в околичніе того хутора, Савойсково, мѣста и, взяв от кого возможно о таких разбойниках, гдѣ б оніе находится могли вѣдомо, зараз туди со всяким поспѣшеніем слѣдовать. И оних разбойников словив, к поступленію с ними по указам е. и. в. в сотенной Роменской канцелярії под крѣпчайшим караулом представить, которій сотенній хоружій Биркут с повороту своего того же декабра 29 поданним от себе в сотенную Роменскую канцелярію доездним доношеніем представыл, яко де он, хоружій Биркут, по вышенамѣненной инструкціи, з командою выборних козаков, купно ис показанным Савойским, во всѣ околичніе места хутора того Савойскового между тѣм и в хутор умершего обозного енералного господина Лизогуба ездил, куда де за пріездом того хутора господару и будучому там старостѣ Василю, прозванія его знат не может, за обявленіем той инструкціи, егда сказано от оних старости и господара, что де в том хуторѣ з разбойников никого нет. Тогда он, хоружій Биркут, с командою з того хутора и поехав, за

* Текст пошкоджений.

каковым его отъездом оной староста, хотя его, Биркута, к хутору и кликал, но он, тогда не поехавши, ехал же с командою от хутора, и как-де упоминаемй Иван Савойско его, хоружого Биркута, и команду запинил, сказуя, для чего де оной хоружий поехал от хутора с командою, ибо де тамо и брати его, Лазор і Семен Савойщенки, имбются, чтоб им от кого бою или чего другого не воспослбдовало. Тогда де и тие Лазор и Семен Савойски, прибежавши, сказивали ж ему, хоружому Биркуту, с командою ехать в хутор, яко ж де оны тамо з разбойников, от коих хутор их разорен, опознали. И между тѣм де оной староста, к ему, хоружому Биркуту, пришедши, требовал показанія ему паки той инструкции, якой ему, старостѣ, им, Биркутом, за показанім сказивал он, староста, ему, хоружому Биркуту, ехат к хутору, якобы он, староста, неграмотен и той инструкции не можетъ разсмотрѣть, и потому де оной хоружий Биркут сам-еден встат им, старостою, поехал. И за приездом к хатѣ он, староста, сказивал стат ему, хоружому, с лошади и ити в хату, лошади же его, Биркутову, велѣл бывшим в том хуторѣ людем, яких до немалого числа имблось, привязать к хлѣву.

По входѣ же его, Биркутовом, в избу, в той избѣ будучій не вѣдает какой человек, вычитавши инструкцію, ему, старостѣ, сказивал, если де есть каковіе в хуторѣ подозрительніе люде, то б видать, на что де он, староста, отказавши, яко де нет в хуторѣ таких люде, и зараз на двор побежавши, кричал: велерѣчно берѣть де и ловѣть. По какому приказу в том же хуторѣ будучіе люде приехавших послѣ одного хоружого Биркута к хутору двох человек выборних козаков били, лошади и ружа поотбирали, а сам де он, староста, на коня его, хоружаго, сѣвши, с хуторными людами к командѣ козаков не вѣдает чего для бѣгал и оттуда привел двое лошадей козачих и вйшедшему ему, хоружому, на двор велѣл скидат от себе пѣстоleti, каких де пѣстолетов, також саблѣ, хотя не хотѣл он, хоружий Биркут, скидать, токмо де по многократним его, старости, угроженіям скинуть от себе принужден, якіе пистолети его, Биркута, он, староста, к себѣ припасал, а саблю другій господар.

И посля того тот же староста сказивал еще, де другим разом побегу, что не поймаю самого Івана Савойска, почему и бѣгал и, в нескором времени приехавши к хутору, сказивал: не гнал де нѣкого, уже де близ Близиц всѣ утѣкают. И тогда де оной хоружий Биркут в одного старости отдачи так ему, яко и козакам, отнятих четырех лошадей з седлами, двох оружин, сабель пяти, пѣстолетов пари и протчего просил. Но он де, староста, потому в силу ему, Биркуту, токмо лошадь одну возвратил, четверох же лошадей козачих з сѣдлами, ружин, сабель, пѣстолетов и протчего не возвратил, сказивая, заплатитъ де Савойско.

А сего 1749 году генвара 13 дня вышупомянутого Івана Савойска матка Анна, вдовствующая Данилова Савойска, при доношеніи своем в сотенную Роменскую канцеллярію сисканнова полку Прилуцкого в селѣ Талалаевкѣ, маетности войскового товарища Андрея Мазараки, з преднаписанных воров трох человек представила, которіе вори по тому ей, Савойсковой, доношенію в той сотенной Роменской канцелляріи допрашиваны будучи доброволно, без всякого пристрастія, к нападенію ими пред означенного минувшаго декабра з 24 против 25 чисел вночи на хутор оной Савойсковой Олавской, забратю в оном з ями и в посуду будучого жита винились. И тѣми ж допросами своими предозначенного обозного енералного господина Лизогуба Бобровицкого хутора хуторных

семи человек — Павла Баранника, Семена Лихенка, Бориса, Миронишиного зятя, Ивана Гайдамаку, Ивана, Обухового зятя и Батракового шурина, а одного по имени и прозванію не вѣдают, но при очной ставки могут де опознать, да осмого, жиющего в хуторѣ липовского козака, прозываемого Марченка, Микиту Батрака к нападенію купно з ними, забратю з ями і посудѣ, жита приличными показали, в которых де хуторян и жито все, яке в том Савойской Олавском хуторѣ забрато осталось, кромѣ де, что десять мѣхов. Жители талалаевскіе Коваленки да Скляр узяли между чим и сіе показали, яко другого упомянутого енералного обозного господина Лизогуба хутора, прозываемого Олавского ж, господар, по имени и прозванію не вѣдают, з того поворованного савойского жита мѣхов два себѣ узял, как о том обстоятелно в допросах их, талалаевцов, изяснено. А хотя де оной староста, причинивший такову намѣненному сотенному роменскому хоружому Быркуту з козаками в отнатѣ лошадей их з сѣдлами, ружжа и протчего обиди, тако ж господар з тѣми хуторанами к забратю савойского жита приличившіеся, к допросам и к произвожденію над ними в силѣ указов и прав слѣдствія в сотенной Роменской канцелляріи потребни, точію де не в командѣ сотенного правленія, но под своим владѣлцею, вышепрописанным генералним войсковым обозним господином Лизогубом состоять.

И просила оная Роменская старшина о том в полковой канцелляріи рассмотренія, и куда надлежит, о возвращеніи оных забратих вышеписанным старостою в розъездовой команди лошадей, сабель, списов и протчего представленія; а понеже оная розездовая команда на основаніи е. и. в. указов ко искорененію воров и разбойников старшиною роменскою устроена, в которой старостѣ бобровицкому отнимат лошадей, сабель и протчего и козаков быть весьма не надлежало. И оный староста, також господар и хуторніе обозного енералного господина Лизогуба люде о вышепрописанном под слѣдствіе, хотя неотмѣнно надобни, токмо полковая Лубенская канцеллярія о взятю их, яко не под командою своею состоящих, опредѣленія учинить не смѣет. Того ради о сем в Енералную войсковую канцеллярію представляя о возвращеніи оных забратих старостою бобровицким в розездовой сотнѣ Роменской команди лошадей, сабель, пистолетов и списов, також о высылки его ж, старости и господара, с хуторными людьми, кои к нападенію на хутор удествующей Савойской и в заборѣ з ям и в посудѣ жита прилични явились в сотенную Роменскую канцеллярію к слѣдствію. И дабы в других мѣстах, куда за силу е. и. в. Енералной войсковой канцелляріи указов для происку и поимки воров и разбойников розездовіе команди отправлятся, не было такова грабытелства и побоев и свободно бы оным командам по указам исполненіе дѣлат, о крѣпчайшем о том, куда надлежит, притвержденіи учинить опредѣленіе, полковая Лубенская канцеллярія покорно просит.

1749 году марта 1 дня, Лубнѣ.

Полковник лубенскій Петр Апостол
Полковой писар Афанасий Шкляревич
Асаул полковий Семен Прѣма

Помітка: Пол[учено] 1749 года марта 14 дня. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 9509, арк. 2—4. Оригінал.

26. Записки от проты 2

Промеория

275
20

Министром Генералъ Губернаторской канцелярии
В Генералъ Воиновъ канцелярии минташес
марта 31. числа сего 1749 года Порепортъ одрелъ
былоя бирюлошюю слободу Увину воева
равноинию въ ивсуставлять ивданаго барни
Вона погломю виния раскрасаи Посанковъ
Евасной Генералъ Губернаторской канцелярии воево
Генералъ Воиновъ канцелярии првксиривъ
првдано Увдомленя малоросейскому народъ
самъ собод пороха Аглатъ позволиши помя
наивъ проморию воево Генералъ Губернаторъ
ской канцелярии Губернаторской воино вой канцелярии
нишанова Известия поныи еще неполчено еще
по апреля 9. дня реженной погломювиниешъ ра
вокла въ вторитно приманквъ виваишувъ Гене
ралъ Губернаторъ канцелярии репортномъ
првства влягтъ яно неведзвизавитно Емъ
это канц воево Закарпий мвстаи твие
вбирюлошюю слободу обвдательи мноие про
сва пороха Аглатъ апоневъ канц тв
мошние твие Закарпий мвстаи обвда
телии мноие притограишии ипроттиа
мвстаи мвдта саяи паший прввжаиши
ишии Закарпий прввжаиши (содвдв)

30/11/75

25.26.157

№ 51

1749 р. квітня 11. Київ.— Промеморія Київської губернської канцелярії до Генеральної військової канцелярії про заборону мешканцям Крилівської Слободи та іншим виготовляти порох, який вони віддають гайдамакам

Промеморія ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии в Генеральную войсковую канцелярию

Минувшого марта 31 числа сего 1749 году по репорту обретающагося в Крыловской Слободке у сыску воров и разбоиников и у следствиив киевскаго гарнизона подполковника Расловлева посланною ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии во оную Генеральную войсковую канцелярию промемориею требовано уведомления малороссийскому народу самим собою порох делать позволен ли²⁷, токмо на оную промеморию во оной генерал-губернаменской канцелярии из Генеральной войсковой канцелярии никакова известия поныне еще не получено. А сего апреля 9 дня реченной подполковник Расловлев вторично присланным в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию репортом представляет, яко не безъизвестно ему, что как во всех Заднепрских местах, так и в Крыловской Слободке обыватели многие про себя порох делают, а понеже де, как тамошние, так и Заднепрских мест обыватели многие при пограничных и протчих местах имеют свои пасики и приезжающих к ним гайдамаков принимают и сообщество с ними имеют, у которых некоторые ид[...] [гайда]маки* и пойманы и упователно, что оные не [...] лав* пороху в тех своих пасиках содержат и тем гайдамакам дают. И на то требовал он, подполковник Расловлев, в резолюцию указа. И того ради Киевская генерал-губернаменская канцелярия на прежде посланную и на сию промеморию требует непродолжительного уведомления, малороссийскому народу самим собою порох делат позволен ли и по каким указом или определениям и о том Генеральная войсковая канцелярия да благоволит учинить по е. и. в. указу.

В Киево-Печерском. Апреля 11 дня 1749 года.

Михайла Леонтев

Секретарь Алексей Фотеев

Канцелярист Андрей Леонтиев

Помітка: [Получено 1749 года апреля] 24. Записав, доложит.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 395, арк. 1. Оригінал.

№ 52

1749 р. липня 17. Сорочинці.— Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про перенесення ярмарків з Цибулева до фортеці Глинськ, Крилівської сотні у зв'язку з нападами гайдамацьких загонів

В Енеральную войсковую канцелярию с полковой Миргородской канцелярии доношение

Минувшого июня 17 дня зборщик Заднѣпрських мѣст Миргородского полку Ефим Дейнека присланным в полковую Миргородскую канце-

* Текст пошкоджений.

лярию доношением представил по прошлогодскому де недороду в хлѣбѣ, а паче за съядением оногo саранчею, чрез некурение в винокурнях вина, в мелницах же тясминских за умножением везде вѣтранников и по рекам весняних мелниц умаления млива на такову сумму, яка сотнику глинскому Крижановскому за оние Заднѣпрские мѣста поставленна была, отнюдь собрать не надеждно, а ярманковий збор хотя би против 745 году, которого чрез увес оный год показанно 42 р. 70 к. могл и вящий нинѣ послѣдовать, обаче тамошним криловским ярмонкам в зборѣ немало препятствуют ярмонки поблизу Днепра биваемие, яко то октябрскому, декабрскому и августовому одних времен, а вознесенскому мая в 9 день об Николаи городиские, в мѣстечку же Цыбулевѣ пред означенных в тройчній и ноября 21 дней чрез опасность по послѣдовавшим и позапрошлих годѣх на потоцким и криловских обивателей при лѣсѣ Плоском, едучих в Цибулев на ярмарок, от гайдамак нападений, по справки вовса ярманков не собираются, и чрез то в казенном доходѣ весьма умаление послѣдовать может, и требовал он, зборщик Дейнека, тѣм своим доношением в полковой Миргородской канцелярии разсмотрения, чтоб во мѣсто объявленных цибулевских двох ярмонков или внов для показанных от гайдамак опасностей учинить два ярмонки сотнѣ Криловской в крѣпости Глинской ноября в 8 в день собора архангела Михаила да февраля во второй день на Стрѣтение господне, яко ж, по его мнѣнию, конечно, в денежном зборѣ может быть приращение, потому что, как оная крепость между весьма заднѣпрскими разних сотен, мѣстечок, сел, деревень и футоров поселениями оседлость свою имѣют, обивателям и купцам на ярмонки переезд от гайдамак без опасений быть может, к тому ж в то время ноября 8 и февраля 2 дней нигдѣ в ближних побережных мѣстах, кромѣ Полской области мѣстечок, ярмонков не слишно, а понеже и по мнѣнию полковой Миргородской канцелярии в вишечисанной крѣпости Глинской рѣди представленных от него, зборщика Дейнеки, резонов быть ярмаркам в показанных числах надлежит, точию собою полковая Миргородская канцелярия без особливого Генеральной войсковой канцелярии указу опрѣделение о том учинит не смѣет, чего ради об оном в разсмотрение Генеральной войсковой канцелярии представляя, просит в резолюцию указу²⁸.

1749 году июля 17 дня. Местечко Сор[очинци].

Писар полковий Федор Козачковский
Асаул полковий Тихон Калнѣцкий [!]

Помітка: Пол[учено] 1749-го года июля 30 дня. Записав, доложит.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 402, арк. 1. Оригінал.

№ 53

1749 р. серпня 13(24). Теофільполь.— Лист княгині Теофіли Яблоновської — дружини великого коронного хорунжого до варшавського каштеляна Павла Беное з пропозицією придумувати опришківський рух на Прикарпатті

Jaśnie wielmożny mości panie kasztelanie, mój wielce miłościwy panie i bracie!

Załużę bardzo tych nieszczęśliwości podgórskiego kraju, że nie tylko zasłużoną od pana boga karą, ale i od złości ludzkiej dotknięty zostaje.

u nas zaś tu niezmierna moc sarańczy grasuje i wielkie szkody czyni. Ten ogień, przez hultajów wzniecony zawczasu gasić trzeba, żeby znowu na cały kraj tamtejszy nie wybuchnął. Jeżeli tedy imć pani podskarбина на rekwiizycję jaśnie wielmożnego pana deklarowała sekwestrować i wydać poddanych swoich, to bez terminów prawnych możesz obejść. Jeżeli zaś tej łatwości nie zechce uczynić, godzi się i pozwem о справедliwość upomnieć, co dobrej przyjaźni nie powinno naruszyć. I owszem, upraszam wielce miłościwego wielmożnego pana, аbysь tę krzywdę poddanych moich raczył windykować.

Co afektowi i godnemu zdaniu jego oddawszy, piszę się jaśnie wielmożnego wielce miłościwego pana życzлиwa siostra i uniżona służа ksiezna Jabłonowska, chorążyna wielka koron[na].

Die 24 augusti 1749, w Teofilpolu.

Наукова бібліотека Академіи наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку Листування Яблоновських, № 4, розд. 1, стор. 53 Оригинал

Переклад

Ясновельможний милостивий пане каштеляне, мій вельмимилостивий пане і брате!

Я дуже сумую з приводу нещастя підгірського краю, бо його спіткала не лише заслужена кара господа бога, але й людська злість. Тут, у нас, бродить багато сарани і завдає багато шкоди. Цей вогонь, розпалений гультяями, треба вчасно загасити, щоб він знову не поширився на весь тамтешній край. Якщо її милість пані підскарбіева на вимогу ясновельможного pana заявила, що займе маєток і видасть своїх підданих, то тоді можеш обійтися без судових розправ. Але, якщо не захоче зробити цю дрібницю, годиться позовом вимагати справедливості, що не повинно порушити доброї приязні. Так прошу вельмимилостивого вельможного pana, щоб ти ці збитки моїх підданих зволив відшкодувати.

Віддавшись любові і гідній пошані вашій, підписуюсь зичлива сестра і найнижча слуга ясновельможного вельмимилостивого pana княгиня Яблоновська, велика коронна хорунжа.

Дня 24 серпня 1749, у Теофілполі.

№ 54

1749 р. вересня 24. Кіш Запорізької Січі.— Реєстр кількості страчених польською шляхтою в 1733—1746 рр. козаків і забраного в них майна, складений у Коші Січі Запорізької

Реєстр, коликое число подданих е. і. в. самодержици всеросійской Войска Запорожского Низового козаков ляхи повѣшали и имущество их забрали, а кого именно и яких куреней оние козаки били, и в каком году повѣшани, и что забраное у них имущество состоит по самой истинной и справедливой оценки денег, о том слѣдует ниже сего²⁹.

1749 году сентября в 24 день сочинен:

	Число убитых и повѣшенних козаков, також забратих лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков забратим вещам самая суцѣя цена положена	
		рубль	копейки
1733 года			
Козак куреня Титаровского Антон Таран едним возом з рибою для продажи; когда поехал в город Браславя, то обретающиеся тамо ляхи, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежду и протчее имущество, самого его повѣсили, а за какие его винности, о том в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не было	Повѣшен козак 1	»	»
	Лошадей 2	20	»
	Риби воз 1	30	»
	Одежи и протчего имущества забрано на	8	90
1734 года			
Того ж куреня Титаровского козак Василь Бобох з товаришем, а як оного звали, припомнит неможно. Двома вози з рибою когда поехал в Браславя, то обрѣтающиеся тамо ляхи, отобравши в него лошадей двѣ пари, два вози з рибою, одежду и протчее имущество, самих их повѣсили, а за какие их винности, о том в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не было	Повѣшено козаков 2	»	»
	Лошадей 4	40	»
	Риби возов 2	60	»
	Одежи и протчего имущества забрано на	15	»
1735 года			
Козаки * куреня Кореновского Тимко Птуха ездил в село Бужин для доправки на должниках долгов. То будучий тамо полковник Савка Чаленко, отобравши в него лошадей пару, ружа и протчее имущество, самого его повѣсил, а за какую винность, о том в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не было	Повѣшен козак 1	»	»
	Лошадей 2	40	»
	Ружа и протчего имущества забрано на	15	»
1736 года			
Того ж куреня вишписанного Тимка Птухи брат его, Демко Птуха, ж едним возом з рибою ездил для продажи в показанное село Бужин. И тамо комендующие ляхи отобрали в него лошадей пару, воз з рибою, денег наличних сорок сѣм рублей, одежду и протчее имущество, его ж самого нагого отпустили	Лошадей 2	20	»
	Риби воз 1	15	»
	Денег наличних	47	»
	Одежи и протчего имущества забрано на	10	»

* Так в тексті.

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратим вещам самая сушая цена положена	
		рубль	копейки
Того ж Куреновского куреня козак Лаврѣн Бойко ездил в Смѣлую для доправки на должнику долгу, которого обретающиеся тамо ляхи, отобравши в него лошадей пару з возом, денег наличних тридцят чотири рублѣ, одежду и протчое имущество, без всякой винности повѣсили	Повешѣн козак 1 Лошадей 2 Воз еден 1 Денег наличних 34 Одежи и протчего имущества забрано на	» 25 2 34 12	» » » » »
1737 года			
Того ж Куреновского куреня козак Дмитро Бѣлій при слѣдованіи в Очаковскій поход заехал в село Камянку для покупки харчей, і тамо будучіе ляхи, отобравши в него лошадей пару, ружа и протчое имущество, его самого повѣсили, а за что, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Ружа и протчего имущества забрано на	» 40 25	» » »
Того ж Коренѣвского куреня козаки Савка Шаповал, Максим Величко при слѣдованіи в поход Очаковскій отлучились от войска зашедшими з табуна лошадами, на коих наехав, лядская партія и, отобравши в них лошадей чотири, ружа и протчое их имущество, самих их повѣсили, а за какую винность, до Коша Войска Запорожского Низового не писали	Повѣшано козаков 2 Лошадей 4 Ружа и протчего имущества забрано на	» 88 52	» » »
Козак куреня Титаровского Тимош Чорнобит з двома служителми, трома вози з рибою, когда поехал для продажи в город Черкаси, то тамо обрѣтающиеся ляхи, отобравши в него лошадей шесть, вози и рибу, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а служителей отпустили, а за какую его винность, в Кош Войска Запорожскаго Низового не писали	Повѣшен козак 1 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи і протчего имущества забрано на	» 66 45 33	» » » »
Того ж куреня Титаровского козак Павло Циган трома вози з рибою для продажи оной, когда поехал в город Лисянку, то будучіе тамо ляхи, отобравши в него лошадей, рибу з возами, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго писанно не было	Повѣшен козак 1 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи і протчего имущества забрано на	» 60 50 25	» » » »

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забратих лошадей, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаковъ, забратим вещамъ самая суцая цена положена	
		рубль	копейки
1738 года			
Того ж Титаровского куреня козак Федор Чорный, слѣдючи с походу Днѣстровского, заехал в село Матяшевку для покупки харчей и, виехавши уже из села, не в отдалеку, напав на него, ляхи скололи, а лошадей пару и что при нем было, одежду и протчое имущество забрали, а за какую его винность, в Кош Войска Запорожского писанно не было	Сколот козак 1 Лошадей 2 Ружа, одежі і протчего имущества забрано на	» 50 15	» » »
Того ж Титаровского куреня козаков Дмитра Шамрая, Тимка Чорного, Федора Потоцкого, с походу Днѣстровского слѣдующих, на рѣчки Синюхи догнали ляхи и, поотбѣравши в них лошадей шесть, ружа, одежду и протчое имущество, самих повѣшали, а за какую винность, в Кош Войска Запорожского не писанно	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Ружа, одежі і протчего имущества забрано на	» 150 80	» » »
Разних куреней козаков числом сто два человекъ *, слѣдующих с походу Днѣстровского, комендующій в Умани Антон Табан запросил в свой дом на кушане и, поотбѣравши в них лошадей по двѣ и все, что при них было имущество, самих их в Умани повѣшал, а имянно:	Повѣшено козаков 102 Лошадей 202* Ружа, одежі и протчего имущества забрано на	» 3450 3100	» » »
Вишепоказанным повѣшенным сту двом козакам імена і прозвания: Семен Заец, Павло Гончар, Семен Рябокобила, Роман Кукса, Степан Гончар, Семен Волик, Грицко Григораша, Федор Циба, Игнат Пѣвень, Сергѣй Куксенко, Грицко Топило, Каленик Старой, Семен Тригубенко, Иван Шаповаленко, Дмитро Бѣлій, Павло Булава, Семен Гончаренко, Грицко Голуб, Леско Яценко, Василь Булавка, Марко Головка, Степан Кравец, Гарасим Ракобила, Давид Макуха, Семен Погорѣлой, Остап Бѣлой, Наум Коник, Иван Таран, Петро Литвин, Федор Скирта,			

* Так в тексті.

	Число убитых и повѣ- шенных козаков, також забрatих лошадей, рѣби, ружѣ и протчего имущества	Кромѣ козаков, забрatим ве- щам сама- сущѣя цена положена	
		рубль	копей- ки
<p>Иско Чуб, Степан Костирка, Михайло Танцюра, Дмитро Мурашка, Гарасим Бовт, Мусѣй Корѣак, Антон Криловскій, Корнѣй Ус, Василь Нижченко, Иван Головка, Степан Чорний, Мусѣй Волошин, Яков Кобзар, Давид Покотило, Василь Суптелний, Данило Неклепаний, Иван Чуб, Максим Плоскоголовий, Василь Ляшок, Тимко Ус, Василь Коломиец, Федор Нагаец, Семен Тулубецкій, Сергѣй Скирта, Грицко Стронец, Тарас Полежай, Демко Полежаенко, Конон Дон, Макар Швець, Мусѣй Горб, Алексѣй Слѣсар, Гарасим Гребѣн, Степан Плохута, Лаврѣн Безбородій, Леско Прочухан, Лукян Ломака, Микола Солопій, Савка Великій, Кузма Бѣлій, Трохим Гуржѣй, Антон Набок, Андрѣй Чорний, Михайло Таран, Кондрат Кондей, Федор Чорний, Омелко Леляха, Федор Кравец, Федор Рева, Антон Криворотій, Дмитро Кот, Василь Ковбаса, Самойло и Омелко Бойки, Динис Хмара, Авраам Неделка, Петро Чорний, Федор Могила, Максим Солодуха, Федор Дум, Иван Чорний, Мартин Гончар, Трофим Яровой, Панас Окатій, Андрѣй Дон, Михайло Довгій, Максим Малоокій, Корнѣй Кучер, Феско Швець, Хведор Похилий, Гордѣй Нос, Иван Таран, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожского Низового писменного виду не било</p> <p>Козаки куреня Ведмедовского Семен Полежай, Микита Бобошко, Павло Бандура, Павло Литвинко, Васил Чуприна, Иван Соловейко, Данило Канавенко, Грицко Заика, Авраам Салогуб, Давид Шипченко, Иван Ивашина, Василь Омелницкій, Василь Драбина, Панко Перог, Иван Гайдай, Грицко Григор, Иван Верщоха, Кирило Ротатой, когда слѣдовали с походу Днѣстровского и в мѣстечку Стеб-</p>	<p>Повѣшено козаков 18 Лошадей 36 Ружѣ, одежи і протчего имущества забрано на</p>	<p>» 900 300</p>	<p>» » »</p>

	Число убитых и повѣ- щенных козаков, також забратах лошадей, риби, ружа и протчого имущества	Кромѣ козаков, забратам ве- щам самая суцая цена положена	
		рубль	копей- ки
левѣ харч покупали, то обрѣтающись тамо ляхи, взявши их, отвезли в Немеров, где тамошним губернатором повѣшени, а имущество их: лошадей тридцать шесть, ружа, одежду и протчое забрано, а за какую их винность, в Кош Войска Запо- рожского не писанно			
Козаки куреня Куцѣвского Андрѣй Нозд- ра, Марко Соколик, Марко Малий, Петро Браславец, слѣдуючи с походу Днѣ- стровского, заездили в Полщѣ к родѣ- ственникам своим, то оных Ноздру — в Немеровѣ, Сокольника и Малого — в Смѣлой, Браславця — в Чигринѣ губер- натори повѣшали, а имущество их: ло- шадей воем, коим цена по двадцять пять рублей, ружа, одежду и протчое имущество побрали, а за какую их вин- ность, Войску Запорожскому неизвестно	Повѣшено коза- ков 4 Лошадей 8 Ружа, одежи і протчого имущес- тва забрано на	» 200 110	» » »
Козаки куреня Уманского Иван Чорній, Леско Цмакало, Иван Бойко, слѣдуючи с походу Днѣстровского, заездили к родѣ- ственникам своим в село Капустин и тамо их ляхи побрали и в Смѣлой губернатор повѣшал, а имущество: лошадей шесть, коим цена по двадцать пять рублей, ру- жа, одежду і протчое забрал, а за какую вину, в Кош Войска Запорожского пи- сменного виду не било	Повѣшено коза- ков 3 Лошадей 6 Ружа, одежи и протчого имущес- тва забрано на	150 60	» »
1739 года			
Козаки куреня Левушковского Иван Шкура, Яков Бѣлій, Василь Грѣшний, Иван Бздун, Гаврило Таран, Иван Ве- ликій, Данило Зайченко на семи возах з рибою ходили в город Смѣлую і тамо будучій губернатор, отобравши в них во- зи з рибою, лошадей, одежду и протчое имущество, самих их повѣшал, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожска- го писанно не било	Повѣшено коза- ков 7 Лошадей 14 Риби возов 7 Одежи и протче- го имущества за- брано на	» 148 105 77	» » » »

	Число убитых и повѣ- шенных козаков, також забратах лошадей, також ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забрагим ве- щам самая суцая цена положена	
		рубль	копей- ки
Козаки куреня Бруховецкого Семен Са- марец, Максим Пѣсменний, Иван Нага- енко, Васил Плиска, Иван Соломка ездили к родственникам своим в город Чигрин и тамошній губернатор, отобрав- ши в них лошадей десять, одежду и прот- чое имущество, самих их повѣшал, а за какую винность, в Кош Войска Запорож- скаго писано не било	Повѣшено коза- ков 5 Лошадей 10 Одежи и протче- го имущества за- брано на	» 190 120	» » »
Козаки куреня Пашковского Остап Щер- бина, Данило Кривій, Гаврило Кобеняк, Яков Бобошко, слѣдючи с походу Хо- тѣнского, заехали в Бѣлую Церков для покупки харчей, то тамошній губернатор, взяв их под караул, держал целой год, а потом, отобрав у них денег восѣмсот рублей, лошадей четири з возами и со всею упряжу, рушниц три, а их самих отпустил, а за какую их винность то имущество побрал и их под караулом чрез цѣлой год держал, в Кошѣ Войска Запорожского Низового неизвѣстно	Лошадей 4 Денег наличних 800 Возов з упряжу 2 Рушниц 3	40 800 4 9	» » » »
Того ж куреня Пашковского Федор Гун- ка, Андрѣй Бичок ездил в город Умань к родственникам своим і тамо губернато- ром отобрано у них лошадей чотири, одежу, ружа и протчое имущество, а са- мих их повѣшано, а за какую винность, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	Повѣшено коза- ков 2 Лошадей 4 Одежи, ружа і протчего имуще- ства забрано на	100 80	» »
Того ж Пашковского куреня Тимош Га- лайченко, Василь Слѣн когда слѣдовали з Бендер з неволѣ, то в городѣ Бугу- слави ляхи повѣшали, а имущество их: одежу и протчие вещи забрали, а за какую их винность, в Кош Войска Запо- рожскаго никакого писменного виду не было	Повѣшено коза- ков 2 Одежи і протчих вещей забрано на	» 20	» »

	Число убитых и повѣ- шенных казаков, також забратах лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ казаков, забратам ве- щам самая сущая цена положена	
		рубль	копей- ки
1740 года			
Козаки куреня Величковского Матвѣй Лях, Иван Суим, Федор Циб трома вози з рибою ходили в город Умань и тамо губернатор, отобравши у них лошадей шесть, вози з рибою, одежду і протчое их имущество, а их самих повѣшал, а за какую их винность, в Кош Войска Запорожского не писал	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи и протчего имущества забрано на	72 45 33	60
Козаки куреня Корсунского Роман Сагалка, Василь Солодкій ездили к родственникам своим в село Бужин и тамо ляхи, взявши их, отвезли в Чигрин, где командующие ляхи отобрали у них лошадей чотири, одежду и протчое имущество, самих их повѣшали, а за какую винность, в Кош Войска Запорожского [не]написано	Повѣшено козаків 2 Лошадей 4 Ружа, одежи и протчего имущества забрано на	» 88 40	» » »
1741 года			
Козаки куреня Вишестеблѣвского Онѡпрѣй Таран, Яков Полозенко, Иван Чорный трома вози з рибою ходили для продажи в город Умань и тамо губернатор, отобравши у них лошадей шесть, вози з рибою і протчое их имущество, самих их повѣшал, а за какую винность, в Кош Войска Запорожского не писал	Повѣшено козаков 3 Лошадей 6 Риби возов 3 Одежи і протчего имущества забрано на	» 66 45 30	» » »
Козак куреня Переясловского Микита Чорный возом одним з рибою для продажи ходил в город Смѣлу и тамо комендующій, отобравши в него пару лошадей, воз з рибою, одежду и протчое имущество, самого его повѣсил, а за какую винность, в Кош Войска Запорожского не писано	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби воз 1 Одежи и протчего имущества забрано на	» 22 16 15	» » »
1743 года			
Козак куреня Нижестеблѣвского Андрѣй Ляда едним возом з рибою ходил для продажи в город Лисянку и тамо губернатор, отобравши у него лошадей пару,	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби воз 1 Одежи и протче-	» 22 16	» » »

	Число убитых и повѣ- шенных козаков, також забратах лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратам ве- щам самая суцая цена положена	
		рубль	копей- ки
воз з рибою, одежду и протчое имущество, самого его повѣсил, а за какую его винность, в Кош Войска Запорожскаго не писанно	го имущества за- брано на	15	40
Козак куреня Полтавского Панас Жупенас возом з рибою для продажи в мѣстечко Чигрин ездил и тамо коменьдующий, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежду и протчое имущество, самого его повѣсил. А за какую его винность, в Кош Войска Запорожского не писанно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби воз 1 Одежи и протчого имущества за- брано на	» 22 16 15	» » » »
Козаки куреня Пашковского Михайло Дейнека, Михайло Ведмедик, Панко Литвин, Кузма Кузіомка, Михайло Таран ездили в полские города для покупки борошна и тамо ляхи, отобравши лошадей десять, возов пять з упряжами и протчое их имущество, а самих их повѣшали, а за какую винность в Кошѣ Войска Запорожского неизвѣстно	Повѣшено коза- ков 5 Лошадей 10 Возов з упряжа- ми 5 Ружа, одежи и протчого имуще- ства забрано на	» 250 10 150	» » » »
Козаки куреня Криловского Мартин Загубѣй, Иван Запѣчний, Лаврѣн Корж, Павло Бойко, Василь Брагарник, Леско Шаповал, Ониско Швец, Олекса Квак, Феско Ковал на девяти возах з рибою ходили для продажи в город Черкаси и тамошний губернатор, отобравши у них лошадей востьмьнадцять, вози з рибою, одежду и протчое имущество, самих их повѣшал, а за какую винность, Войску Запорожскому неизвѣстно	Повѣшено коза- ков 9 Лошадей 18 Риби возов 9 Одежи и протчого имущества за- брано на	» 198 140 120	» » » »
Козак куреня Поповичовского Леско Дикій ездил в мѣстечко Калниболот к родственникам своим и тамо будучие ляхи, отобравши у него лошадей пару, коим цена по тридцать рублей, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а за какую его винность, в Кош Войска Запорожскаго Низового письменного виду не било	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Ружа, одежи и протчого имуще- ства забрано на	» 60 25	» » »

	Число убитых и повѣшенных козаков, також забранных лошадей, риби, ружа и протчего имущества	Кромѣ козаков, забратим вещам самая суцал цена положена	
		рубль	копейки
1745 года			
Козак куреня Тимошѣвского Данило Бѣлий ездил в мѣстечко Малую Смѣлу к родственникам своим і тамо комендующій губернатор, отобравши у него лошадей пару, ружа и протчое имущество, самого его повѣсил, а за какую винность в Кош Войска Запорожского писменного извѣстия не било	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Ружа, одежи і протчего имущества забрано на	» 50 35	» » »
Козак куреня Корсунского Иван Лисянскій едним возом з рибою ездил для продажи в город Лисянку и тамо комендующие, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежду і протчое имущество, самого его повѣсили, а за какую винность, в Кошѣ Войска Запорожскаго неизвестно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби возов 2* Одежи и протчего имущества забрано на	» 30 17 40	» » » »
Козак куреня Батуринского Ониско Гуим возом з рибою ездил для продажи в город Смѣлу и тамо комендующие ляхи, отобравши в него лошадей пару, воз з рибою, одежду и протчое его имущество, самого его повѣсили, а за какую винность, в Кошѣ Войска Запорожскаго неизвестно	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Риби воз 1 Одежи і протчего имущества забрано на	» 32 30 15	» » » »
1746 года			
Козаки куреня Бруховецкого Грицко Таран, Грицко Довбишенко ездил в город Смѣлу ради покупки борошна и тамо комендующие ляхи, отобравши у них лошадей чотири, денег наличных тридцать рублей, ружа, одежду и протчое их имущество, самих их повѣшали, а за какую винность, в Кош Войска Запорожского не писано	Повѣшено козаков 2 Лошадей 4 Денег наличных Ружа, одежи і протчего имущества забрано на	» 100 30 50	» » » »
Козак куреня Полтавского Иван Бурдюг возом едним з рибою для продажи в Лисянку, когда поехал, то поляки, отобравши в него коней пару, воз з рибою, денег наличных пятнадцать рублей, одежду и протчое имущество, самого его повѣсили, а за какovie его вини, о том до Коша Войска Запорожского Низового писменного виду не било	Повѣшен козак 1 Лошадей 2 Денег наличных Риби воз 1 Одежи і протчего имущества забрано на	» 24 15 20 14	» » » » 30

* Так в текстї.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 5, арк. 106—115. Оригінал. Цей же текст в іншій скороченій редакції див. на арк. 3—8.

1749 р. грудня 19. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Сенату про напад гайдамаків на Умань ³⁰

В Правителствующий Сенат от генерала ис Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Прошедшаго ноября 23 числа по пристойности от меня к нему, полковнику Артынскому, писано, а того ж ноября 21 дня оной Артынской из полского местечка Умани ко мне писал, принося жалобу на гардовых и городка Архангелского, на некоторых гайдамаков и на будущих при них запорожских козаков, которые-де, напав пред празником святого Архистратига Михаила на оное местечко Умань, церков божию и прочие домы и селы разорили и разграбили и смертныя убивства чинили, и иконы ободрали и пораскалывали, и тело и кров господне, в олtare сохраненное, из сосуда на землю выбросили и прочее мучительство учинили, и о том требовал резолюции. И по тому ево, Артынского, писму, по посланному ис Киевской губернской канцелярии ко обретающемуся на Кременчуцком форпосте киевского гарнизона пример-маеору Немцову указу, велено ему самому ехать в Архангелской городок как наискоряе и по прибытии туда о вышеписанном о всем по приложенным при том с помянутаго писма, також из сообщеннаго при оном писме реэстра копиям накрепчайшим образом и по самой сущей справедливости обще с присланным от него, Артынского, депутатом изследовать и ежели по следствие тамошней капитан и значковой товарищ виновны явятца, то их арестовать и содержать под караулом до указа и что воспоследует, во оную губернскую канцелярию репортовать, но токмо до сего еще, как от него, маеора, репорта, так и от полковника Артынского никокова ответного писма не получено. Однако ж между тем Войска Запорожского кошевой атаман Яким Игнатов из старшиною присланным ко мне доношением представлял, что находящейся оного Войска Запорожского в Гарду полковник Иван прозванием Глухой к нему, кошевому атаману, из старшиною репортовал, что минувшего сентября против 9 дня полскои уманской полковник и комендант Артынской с своею партиєю, состоящею во сто человеках, приехав в россиискую границу в гардовой степь, стоящих в речке Карабельной на Нижнем броду казаков без всякой их винности бил до полусмерти и, связав из них восем человек, увез с собою в Умань, а одного казака, заколов, покинул над речкою Синюхою. Да того ж де сентября против 21 числа он же, полковник Артынской, напав тайным образом на состоящих близ Гарду у речки Ташлычки ночным временем на сонных запорожских казаков, дватцати человек разбил и, отняв у них сорок лошадей, с собою угнал и по тому ево, кошевого атамана, из старшиною доношению о вышеписанном в Правителствующий Сенат покорнейше доношу и ис тех полковника Артынского писма с переводу и с реэстра, а от кошевого атамана з доношения, також в какой силе к нему, Артынскому, от меня писано, точные копии при сем сообщаю, а что последствие явитца и каков на то мое писмо от него, Артынского, ответ получу, о том впредь в Правителствующий Сенат доносить не премину.

Такова послана с киевским рейтаром Максимом Козловым.

С сего доношения копия имеется в повытье Андрея Леонтиева при надлежащем отпуске № 383 записано.

Киев 19 декабря 1749 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 279—280. Чернетка.

№ 56

1750 р. лютого 13. Петербург.— Указ Єлисавети Петрівни київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтьєву про боротьбу з гайдамаками

Божиею милостию мы, Елисавет первая, императрица и самодержица всероссийская и прочая, и прочая, и прочая нашему генералу и киевскому генералу-губернатору Леонтьеву

Из приложенного при сем экстракта из реляции обретающего в Дрездене при королевско-полском дворе действительного тайного советника и полномочного министра графа Кейзерлинга от 16-го декабря прошлого 1749 года и от 2-го генваря сего 1750 года купно с следующими к тому приложениями вы обстоятельно уведомитесь, коим образом ему, графу Кейзерлингу, находящей в его месте полской коронной подканцлер Воджицкой по писмам к нему коронного гетмана Потоцкого писменно жалобу произвел о чинимых будто бы с здешней стороны позволениях некаким своевольным людям, называя оных гайдамаками и бродягами, в Польшу входить, которых-де недавно, учиня на их границы впадение, пограбили замок Умань, принадлежащей коронному крайчему, и трёх ксензов копьями перекололи, и немалое число других продерзостей и смертно убивств учинили.

Присовокупляя к тому еще и такое обстоятельство, якобы хан крымской к помянутому гетману Потоцкому писал, что вы на претензии татарские, чинимые к вам, ответствовали с таким предъявлением, что произведенныя татарам насилства не от российских, но от полских подданных чинятся и прочее.

И хотя сии жалобы совершенного основательства в себе неточным оных на кого из наших подданных показанием не содержат, как о том и помянутой граф Кейзерлинг в первой своей реляции упоминает, что полякам уже часто и многократно знать дано было, что сии люди не российския подданыя, с которыми они делать могут, что хотят. Однако ж понеже здесь об оном произшествии обстоятельно ведать потребно голь наивяще, когда гетман Потоцкий сообщением хотинского писма предъявляет вышеупомянутое на вас нареkanie, ежели чаить надобно, в самом деле инако было, того ради имеете вы об оном так в собственную вашу очистку, как и для супротивного гетману Потоцкому о неосновательстве того предъявления с справедливостью сходное доношение сюда прислать, избравя в оном кратко чинимыя с полской стороны несходственныя дружбе поступки и гетманские в здешних претензиях отрицании и неудовольствии, понеже такое ваше доношение отсюда в Польшу для предъявления тамо в надлежащем месте отправлено быть имеет.

В протчем ежели предъявленныя жалобы основательны и в самом деле так от наших людей происходит, то надлежит вам накрепко о том исследовать и буде подлинно от кого из наших подданных такие необуз-

данные поступки в Полше чинится, то пресечение и искоренение оных по главной в вашем месте команде касаетца до вас, о чем вы многие наши указы имеете, по которым и поступать должны.

Дан в Санкт-Петербурге февраля 13 дня 1750 году.

У подлинного указа
подписано тако:

По е. и. в. указу граф Алексеи Безтужев-Рюмин,
граф Михаила Румянцов,
протоколист Петр Софьянников,
подканцелярист Василии Софонов

ЦДІА УРСР у Києві, ф 59, спр. 1260 арк 281—282 Копія.

№ 57

1750 р. травня 23 (червня 3). Стовпчате.— Лист коломийського підчашого Домініка Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное про напад опришків на Косів та про загрозу нападу на Яблунів

Jaśnie wielmożny mości dobrodzieju!

Według rozkazu pańskiego, jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja, dla attentowania kondescensji między Peczeniżynem, z jednej, a dobrami jaśnie wielmożnego podskarbiego nadwornego Litewskiego, z drugiej strony, przypadającej granicznej die 1 iunii zbiegłem był do Stowpczatowa, rozumiejąc, że na sam czas trafię, ale się ta nie agitowała. I ledwiem się dowiedział za położeniem [!] ex parte jaśnie wielmożnego podskarbiego nadwornego litewskiego innotescentialium w Jabłonowie pod bytność tam moją o jej terminie dowiedział, który die 8 praesentis przypada.

Tego terminu chciałem był tam doczekać, ale widząc oczywiste od opryszków niebezpieczeństwo koło Jabłonowa krążących, i słysząc dowodnie o ich imprezach, że koniecznie przez z tej awantury i krywdy pojmany kamratów swoich usiłują powetować, dla czego w licznej kwocie i coraz więcej przybierając do siebie hultajów blisko Jabłonowa, czekając sposobnego czasu, po lasach kryją się, i ludziom, pytając o żołnierzach jabłonowskich i jaka ostrożność, przepytują.

W tę niedzielę, napadłszy w nocy w Kosowie dwór i wzięwszy gubernatora tamtejszego za tarczę, poszli do miasta i, miasto popiekszy [!], Żydów zrabowali.

Obawiając się, by tym sposobem i w Jabłonowie nie postąpili, jeden do periculo musiałem do siebie odjechać, ile tu w Jabłonowie wielka trwoga i co noc tego niepotrzebnego spodziewają się gościa, ponieważ w pobliskości okolice co noc prawie rozbijając, czynią bojaźń — i na Jabłonów przechwałki. Gdzie ja, nie chcąc się azardować, coraz nowszych i dowodniejszych nasłuchawszy się opryszków na Jabłonów machinacji, i po nocy nie spijając, wyjechać musiałem, na dłuższe jaśnie wielmożnemu panu i dobrodziejowi usługi zdrowie i życie konserwując.

Alterum, czas na mnie jechać w Sandomierskie zbliża się i właśnie attentowania tej kondescensji impedit, a gdy zważam i tu od wielu słyzałem, że spełnie na remissie, do tego dokumentów i plenipotencji od

jaśnie wielmożnej księżny chorążyny koronnej nie mam, parte zaś jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja sufficet manifestatio in quantum by się w grunt łuczański wdzierali od iurisdictione fundanda i przez ludzi łuczańskich gruntu tego królewskiego oświadczenie, ile się rebelliter opopnować et contra torrentem virti nie można. Dla czego dostateczną jego mości panu Duñajewskiemu, jak się ma sprawić, dałem informację i manifest in parata copia zostawiłem, którego kopiam i jaśnie wielmożnemu panu i dobrodziejowi posyłam, czyniąc to in casum impossibilitatis meae do zjechania. List do jego mości pana Kościńskiego od jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja pisany zostawuję in manibus jego mości pañu Dunajewskiego i sam ja do niego in omnem eventum u tej okoliczności piśzę, żeby sit tanto adminiculo jego mości panu Dunajewskiemu. Styszałem tu, że kondescensja w Matwijowcach zalimitowana ad feriam 6-tam post festum immaculatae conceptionis b[eatissimae] v[irginis] Mariae * favore jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja, że na niej ex parte jaśnie wielmożnego pana i dobrodzieja ad attentandum nie było. Zaczynam na ten termin ex limita[ti]one przypadający habebitur memoria.

A ja, upadając do nóg pañskich in expecta[ti]one wszelkich rozkazów pañskich, zostaję perenni obsequio jaśnie wielmożnego pana i dorodzieja najniższym podnóżkiem.

D. Kolendowski

Die 3 iunii 1750 anno, w Stowpczatym.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф Яблоновських, № 5. розд. II, арк 30. Оригінал.

Переклад

Ясновельможний милостивий добродію!

Згідно з вашим, ясновельможний пане і добродію, наказом вдень 1 червня виїхав я нашвидкоруч, думаючи своєчасно встигнути до Стowпчатова, щоб потрапити на виїзний суд, на місце суперечки, щодо розмежування кордонів між Печеніжином, з одного боку, і маетками ясновельможного литовського придвірного скарбника, з другого, проте суд не відбувся. І лише коли з'ясував у чому справа, прибувши у Яблунів, дізнався, що юридичній стороні ясновельможного литовського придвірного скарбника вручено виклик на судову розправу, яку призначено тепер на 8 число.

Цього терміну я хотів там дочекатися, однак [не міг], відчувши загрозу з боку опришків, які кружляють біля Яблунова, і почувши переконливі вісті про їх заходи і зусилля обов'язково помститися за кривди своїх друзів, спійманих під час бешкетів. З цією метою [вони] ховаються у великій кількості в лісах поблизу Яблунова та, щораз збираючи собі на допомогу більше гультаїв, чекають слушного часу, а також вивідують від людей про яблунівських жовнірів та варту.

Минулої неділі вночі, напавши на панський двір у Косові і взявши тамтешнього управителя за мішень, увійшли [опришки] в місто. Спелеливши місто, пограбували євреїв.

* 30 листопада (11 грудня).

Відчуваючи небезпеку і побоюючись, щоб і в Яблуневі не накоїли такого [опришки], змушений я йти [додому], оскільки тут, у Яблуневі, велика тривога і кожної ночі чекають цього непроханого гостя. Щоночі захоплюють [опришки] околиці, що навіває страх і небезпеку на Яблунів. Тому-то я, не бажаючи попасти в немилість та ризикувати, часто не лягає спати та, наслухавшись про підступні задуми опришків щодо Яблунева, змушений виїхати, щоб зберегти своє здоров'я і життя для довгих послуг ясновельможному панові добродію.

По-друге, наближається час, коли мені треба поїхати на Сандомирщину, що якраз перешкоджає моїй участі у виїзному суді для розгляду суперечки на місці. При цьому враховую те, що суперечка закінчиться нічим, як про це від багатьох я чув, та й до цього ж немає в мене ні документів, ні повноваження від ясновельможної княжни — дружини коронного хорунжого.

Оскільки друга сторона насильно вторглася на лучанські земельні угіддя, то для юридичної сторони ясновельможного пана добродія достатньо буде подати від імені юрисдикції скаргу, засвідчену лучанськими людьми, що мешкають на цих королівських землях, бо ж поновляти збройну боротьбу проти розлюченого противника не можна. Тому-то я дав інформацію його милості панові Дунаєвському, як він повинен це розв'язати, та залишив йому готовий відпис скарги, копію якої й висилаю ясновельможному панові добродію, роблячи це на випадок неможливості самому побувати під час виїзного суду. Вашого листа, ясновельможний пане добродію, адресованого панові Костинському, залишаю у його милості пана Дунаєвського та й сам, користуючись цією нагодою і на всякий випадок, пишу йому, щоб всіляко допомагав пану Дунаєвському. Чув я тут, що виїзний суд на місці суперечки, в Матвіївцях, призначений за погодженням із ясновельможним паном добродієм в п'ятницю після свята непорочного зачаття блаженої діви Марії, але на ньому з юридичної сторони ясновельможного пана добродія ніхто не заступав і не брав участі, тому-то слід пам'ятати поновлений термін його відбуття.

А я, припадаючи до панських ніг, в чеканні ваших будь-яких наказів, залишаюсь повсякчасно слухняним та найнижчим підніжком ясновельможного пана добродія.

Дня 3 червня 1750 року, у Стовпчатові.

Д. Колендовський

№ 58

1750 р. червня 2. Кременчук.— Рапорт прем'єр-майора Василя Немцова Київській губернській канцелярії про сутичку в селі Тонконогівці, Цибулівської сотні з гайдамаками, яким допомагали мешканці села

В Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию репорт

Сего июня 1 числа находящейся при лантмилицкой пятисотной команде господин секунд-маеор Шипов присланным ко мне репортом объявляет, что минувшаго де апреля 28 да майя 2 и 20 числ мне репортами донесено было, что в Полскую область и ис Полской области прохдит весма многое число гайдамак и в тамошних Заднепровских ме-

стах, селах и деревнях многия проживают и тех мест со обывателми согласие имеют, а многия пошли из оных местечек, сел и деревень в гаидамачество и з обывателие також. И для нечаенного неприятелского нападения просил о смене петисотной команды с разных караулов к соединению для таких случаев в надлежащие места, куда надлежит о представлении. А минувшего де мая 24 числа послан был от него, маеора Шипова, Ефремовского полку ротной квартирмистр Яковлев з драгунами десятию человеки сотни Цыбулевской в деревню Танконоговку для забрання той деревни жителеи, бывших в гаидамаках трех человек: Проккопа Шапочника, Перехриста и Николу Бондаря, да оставленной той деревни у жителя Матвея Русина подколонного гаидамаку, которой, обратно прибыв, репортом к нему, маеору, объявил, что де с тою командою во оную деревню Танконоговку ездил, а прибыв, езда в ту деревню, усмотрели бежавших от жителя Матвея Русина со двора через огорот [со] списками, рушницами и пистолеты гаидамак дватцать два человека, которых оною командою нагнали за тем огородом и всячески к поимке их старались, точию взять их, гаидамак, никак не могли, а той деревни из обывателие от атамана ни одного человека в помощ не дано и все от того укрылись, а означенные гаидамаки, отбиваясь, бранили и угроживали, ежели б де маеор выехал, то б они всемерно закололи или застрелили. И вошли в лес, откуда он, Яковлев, с тою командою и возвратился, а оных, Шапочника, Перехриста и Николу Бандаря, в домех не застали, а укываютца де неведомо где и упователно, что и ныне в гаидамачестве.

А на другой день, то есть 25 числа, послан был оной же Яковлев с командою драгун с шестнатцатью человеки стоящего при Цыбулевском форпосте киевского гарнизона господина порутчика Горина при солдате казаков тринацать человек, и, прибыв во оную деревню Танконоговку как свет, усмотрели бежавших, списом одного да другого, с рушницею от того ж жителя Матвея Русина со двора, через огорот в лес двух человек гаидамак, которых со огорода в лес не допустили, то оные, возвратясь, укрылись на дворе, между хатами, где их много искали и нашли в хате под печью, однако оные, вскоча, много отбивались. И из оных гаидамак Влас Шаповал поколол драгуну Ефремовского полку Осипу Шевлякову списом руку, где они и пойманы. И при том репорте к нему, маеору Шипову, представлены означенного Матвея Русина сын Иван; при поимки оных, бежавших, найден на верху хаты, в скрыне, и потому ж взят был под караул и объявил, якобы он, устрашаса, и скрылся, а рушница, с которою бежали те гаидамаки в лес чрез огород, и натруска пороховая будто ево ж да и те пойманые из дому работники, а не гаидамаки, точию де устрашась, бежали и скрывалис. И при том взятые ево, Русина, под караул, подкрався логом, гаидамак человек с сорок з дворов той деревни жителеи, живущих против ево, Русина, двора, огородами к самому лесу, в которых дворах видимо что и ночевали, поставлены круг двора Русина караул отбили и извинения дать находящимся в дворе для поимки оных не допустили и, вскоча на двор, драгун и козаков со двора отогнали, а оног сына Русина ис-под караула с рушницею отбили, кои той же час в лес с тою рушницею и ушел, а они, гаидамаки, сошли з двора и в то время из села Уховки Козловского полку вахмистр Силантьев з [д]венатцатью человеки драгун близ их, не рассмотря, что они гаидамаки, за тем, что еще не весма

ободняло к тому ж за непогодю, наехал, то оные гайдамаки, выскоча и гнався за ними, хотели их поколоть списками. И в тот час и к ним, состоящим гайдамакам, начели выходить из лесу гайдамак весьма множество, которых за малолюдством никак взять было невозможно. А того села атаман в помощь, как и вышепоказано, обыватели ни единого человека выслать не мог и что оные гайдамаки в той деревни ночевали. Атаман и обыватели никто при розведовании командою не объявили, а по отъезде ис той команде того ж 25 числа Ефремовского полку драгуны Василей Ульянов, Сафрон Боев ехали чрез ту деревню, со учрежденных от татарской степи и от полской стороны на свободных проходах караулов х команде и с собою вели оставленных при тех караулах драгунских лошадей х команде, то оные гайдамаки в проезде их чрез оную ж деревню незапно улицею меж дворов, перестрев реченного Ульянова с тремя драгунскими лошадми поймали и, свезав, ратовищами и прикладами на дворе у означенного Русина немилостиво мучителски били и держали связанного до половину дня, а на лошадях ездили в лес на свои курени, откуда к ним, гайдамакам, пришло еще в ту деревню на вспоможение гайдамаков же семдесят человек, а с половину дня з двумя лошадми отпустили, а третью оставили было у себя, в том Русинном дворе, объяв означенному драгуну Ульянову, егда де пойманных наших дву гайдамак отпустят да отбитую от нас лошад отдадут, то и ваша лошадь возвращена будет, которую, держав два дни, в бытность в той деревни цыбулевского священника Василия Викария для погребения умершаго гайдамака, при котором де погребении было их, гайдамак, боле ста человек и все при том чинили полбу, а по погребении после палбы заредили ружья свои с пулями и вошли паки в ту деревню Танконоговку. Оную драгунскую лошад з бывшим при священнике школьником прислали к нему, маеору, а с ним, священником, прислали письмо, чтоб за ними, гайдамаками, для поимки впредь не присылать и никаких обид им не делать, со угрозением, ежели впредь будут посылаемы, то в десятку не доличисся.

А оные пойманные два человека гайдамак, також и протчия означенныя маеором Шиповым допрашиваны, а что в допросах показали, оные допросы при том репорте * сообщил ³¹, а часто де упоминаемой Русин, у которого гайдамаки пребывали, и он счисляется хутора его рейсгравского сиятельства Алексея Григорьевича Разумовского под командою старосты Донца да оного ж де хутора счисляющияся цыбулевские жители Данило Самарской, Павел Война, Антон, попов зять, Роман Каркос, Иван Котляр, кои де по многим допросам показаны, что в гайдамацтве были, а известно, прибыв, укрываются у него ж, старосты, и потому для требования от него, старосты, и взятыя оного Русина с сыном и означенных подлежащих к допросам послан был от него, маеора Шипова, вахмистр Силантьев, точию де оной староста Донец никого их не дал, а приказал собратца всем мужикам [с] списками и с протчим, кто какое оружие имеет, и объявил оному вахмистру, что де того Русина и никого сухо не отдаст, которой с тем объявлением и возвратился.

И тем репортом реченной секунд-маеор Шипов, представляя ко мне, просил к прекращению таковых силных гайдамаков о приумножении

---

* У текст: «репосте».

в Заднепрские места по прежде отправленному от него ко мне репорту команды, и хотя одной полковой пушки, куда надлежит, чрез нарочного представить и что посему тако ж ис вышеозначенными тамошними обывателми и старостою Донцом повелено будет чинить о снабдении ево, маора Шипова, предложением, а вышеписанных пойманных двух человек гайдамак и родственника Русина ко отсылке ко мне за множеством гайдамацкого собрания прислат де никак невозможно, а отосланы де будут при посылке за провиантом. И о вышеписанном в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию и я сим репортую, и что по сем повелено будет, чинить також. И егда реченные пойманные гайдамаки присланы будут к Кременчуцкому форпосту, о перепуске их чрез Днепр без выдерживания или с выдерживанием карантина, и куда оных повелен будет отправить или содержать при Кременчуке, имею ожидать резолюции. А присланные ко мне допросы ис писма гайдамацкого копия для разсматривания при сем в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию сообщаю.

Кременчук 2 июня 1750 году.

У подленного репорта подписано тако:

Маеор Василей Немцов
Секретарь Алексей Фотеев
Канцелярист Андрей Леонтиев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр 10286, арк 9—11 Копія.

№ 59

1750 р. червня 20. Кременчук.— Рапорт секунд-майора Семена Шипова прем'єр-майорові Василю Немцову про бій гайдамаків з російським військовим загоном під Чорним лісом

Высокоблагородному и высокопочтенному господину пример-маеору Василью Ивановичу Немцову репорт

Сего июня 18 дня известно мне учинилось, что близ села Уховки, остановясь лагерем, стоят гайдамак болея ста человек и из оных многия пьют в том селе Уховки горелку, почему того ж 18 числа ордером от меня к прибывшему из состоящих по Днепру трех сотных команд в пятисотную команду с командою ж господину капитану Степанову предложено, чтоб командировал для поиска и поимки оных гайдамак капитана одного, порутчика одного с пристойным числом ундер-афицеров и капралов, салдат сто пятьдесят человек да для принятия от состоящей при Цыбулеве драгунской и казацкой команды порутчика одного предложено было, почему с тою командою и отправлен был капитан Стефан Трубников³², кои, прибыв х команде, того числа поданным ко мне репортом объявил, что для того поиска и поимки состоящих близ села Уховки гайдамак с командою он ездил. А в команде ево командировано было ис прибывших от трех сотных команд порутчик — один, вахмистр — один, квартирмейстеров — два, подпрапорщиков — два, капралов — четыре, барабанщиков — три, писар — один, редовых — сто пять-

десять человек драгунской конной команды, капрал — один, редовых — двадцать, казаков — сорок пять человек, с которою командою он, капитан Трубников, следуя, не доехав села Уховки, под Черным лесом нашел гайдамаческой лагерь и при том лагере отбил у тех гайдамак лошадей и жеребят до сорока, которых и прислал в Цыбулев, где-де они, гайдамаки, имели немалое супротивление и к лагерю не допустили, откуда он с командою и ретировался в означенное село Уховку, точию де не допустя до того села, приумножилось оных гайдамак человек до трехсот и болей конных и пеших и, окружа всю команду, перестреливались пешия на подсошках, а конныя, наезжая спицами, и при том сражении ранили ево, капитана Трубникова, спицом в левую руку да при лагере подкололи Ефремовского полку драгуна Алексея Комаревцова, которой от того едва жив будет, да у дву драгун насквозь ратовищами пробили головы, да государеву драгунскую лошадь закололи до смерти одну, отбили ж с седлом и с прибором одну, да при оном седле пару пистолет с чюшками, лялунку фузеиную з дватцатью патронами ис пули одну, шляпу одну, полаш один, картечь, при збитии с лошадей у двух человек сорок зарядов, нагалищ фузеинных два, перевезь драгунскую с медным прибором одну да чюшек же пару адну, да трех сотной пехотной команды переломлена фузея одна, что он, видя, ретировался с командою, обороняясь с великою нуждою, в Цыбулев.

И при той оборонке выпалено драгунскою и пехотною командою сто патронов, а 19 числа приехало оных гайдамаков к Цыбулеву более ста человек и прислали с поставленного за слободою караулу драгуна и казака со объявлением ко мне, ежели де отбитых у них лошадей не отдам, то де город Цыбулев они розорят и команду выколят, и с тем намерением стояли многое время, которым от меня посыланы были з двумя драгунами барабанщик, чтоб оныя от того прекратились и с чего такое намерение возымели, для объявления приехали б в крепость человек до пяти, точию оныя ехать не похотели, а потом вторично послан был цыбулевской священник, понеже в том их гайдамаческом собрании и зять ево имелся с таким же увещаванием, точию оныя гайдамаки и оному священнику объявили, что неотменно де команду всю вырежам и, разделясь на двое, поехали одни в имеющийся подле Цыбулева лес, называемой Черной, а другия — в находящейся при Цыбулеве хутор его рейхсграфского сиятельства Алексея Григорьевича Разумовского к старосте Данцу, ибо того хутора в том числе гойдамак поданныя имелис, а именно: Роман Каркос и упомянутой попов зять Антон да Василь, Мелесков зять, Иван Котляр, Павло Война, Данила Самарской и протчия многия, токмо как их звать — еще о том известия не имею и оной священник, пришед, объявил, что таковых гойдамак, где оныя стояли выше их за бугром, видел весьма многое число и неотменно де хотят учинить нападение, почему при означенном же капитане Трубникове для отогнания таковых злодеев отправлена была команда трех сотных пехотных команд: порутчик — один, вахмистр — один, квартирмистров — два, подпрапорщиков — два, капралов — четыре, ротной писар — один, барабанщиков — три, редовых — сто пятьдесят человек конной драгунской команды, собранных из табунов и из ближних караулов; при означенном пехотном порутчике: прапорщик — один, вахмистр — один, квартирмистров — один, капралов — три, барабанщик — один, редовых — шездесять человек команды киевского гарнизона порутчика Горина и протчих

команд, собранных же с караулов казаков до девяноста человек, кои, возвратясь, репортом ко мне объявил, что при выходе де напротив оных гайдамак команды.

Оныя гайдамаки из того хутора выехали на гору, к еруге, и, оставясь, дожидали команды, а как команда стала приближатца, то оныя гайдамаки отбежали к Черному ж лесу и от лесу учинили с тою командою, набегая конныя спицами и стрелбою, а пешия из лесу стрелбою ж из ручниц и пистолет, великое сражение. И при том набеге закололи спицом полку Ефремовского прапорщика Ивана Ефанова до смерти, застрелили под драгуном полку Орловского девятой роты Андреем Бутриным государеву лошадь. А из оных гайдамак убито человек до осми и все увезены гаидамаками ж в лес, ис которых один означенной Самарской приполс близ дому своего, имеющегося поблизости к лесу, й лежал при смерти, кои в том месте и допрашиван, точию объявить действительно не мог, а показал, что был в гайдамачестве и ходили де в Полскую область для разбою ж, где й разграбили местечки Мошны, Боровичи, Жаботин, Медведовку и в означенном местечке Мошнах разграбили церковь и, возвратясь, проживали в здешних местах в лесу Чуте, куда им приваживали из села Ухавки и Танконоговки жители хлеб и протчей харчь, й приезживали они в деревню Тонконоговку к жителю Русину тайно и явно, куда приезжал и вышеозначенного хутора староста Донец да шинкарь того ж хутора Иван Чернолес приваживал к ним горелку в лес, а он, Самарской, со означенными гайдамаками цыбулевскими жителми езжали в дома свои и во оныи хутор к старосте Данцу и пивали в шинках, в том хуторе, горелку, а напоследок приехали для отнятия отогнанных у них лошадей в Цыбулев, а во означенной хутор заехали пить горелки, а оттуда выехав, под лесом Чютою при сражении с командою, где он, Самарской, и заколон, а при том сражении выпалено потронов с пули фузеинных сто шесть, пистолетных — пятьдесят восемь. Итого: сто шездесят четыре патрона; поламано ружья арловского: фузея — одна, штык — один, пехотной команды повреждено ружья и от оногo разстеряно шурупов, а курков и протчегo елецкого и курского по шести, воронежскаго — восемь, старосколского — шесть, штык наломлен один, почему означенным капитаном Трубниковым по-видимому воровству й держанию воровских пристаней и по известию, как от меня и наперед сего многократно мойми репортами вашему высокоблагородию донесено, что реченнаго хутора староста Данец имеет многия воровския пристани и того числа находилось у него несколько человек подколанных гайдамак для излечения, взят и приведен ко мне.

А 20 числа посланы были для сыску и поимки вышереченнаго гайдамаки Романа Каркоса жены или матери живущих того хутора у подданого Романа Горба драгуны два человека, точию оныя скрылись й сыскать не могли, а при том нашли схороненныя в огороде, в яме, гайдамацкия пожитки в дву мешках, а именно: три плахты новых, шеровары стамедныя красныя адни, розшиты голуном голубым, шапка полская, сукна василковаго, околыш серых овчинок, выстегана на хлопчатой бумаге, жупанок восилковой полской — один, рубаха женская — одна, два вершка скибалок, два ручника, пять маленьких ласкутков окроиков, полотна левендорского, наволочка полотна белого жидовская шитым застенком бумагою й синими нитками. А потом нашли близ оногo хутора, в житах, подколаннаго гайдамака й потому ж привезли

ко мне, кои допросом показал, что подданои хутора его рейхс-графского сиятельства; и назад тому с месяц, согласясь того ж хутора з жителем Романом Каркосом, кой й ныне в гайдамачестве, с позволения упомянутого старосты Донца пошел в гайдамачество по вызову бывших в то время у есаула Романа Горба гайдамак запорожских казаков Менского куреня Прокопа Карека, Степана Ребаго, Прокопа Куцего в лес Чуту, где их чата стояла, й принет в ту чату атаманом Маркою Мамаем й, собравшис человек во ста, ходили для разбою в Полскую область, в местечко Мошны, Боровича и Жаботин й пограбили в них многое число пожитков й отогнали в Мошнах табун коней со ста й, оттуда возвратясь, стадо пасли в Цыбулевской сотне близ деревни Гивненки й, напився пьяны, подрались с казаком Кушевского куреня Матвеем Бойком, кои его и подколол спицом, от чего поехал, паки в хутар явился у него, старосты, и жил заведома ево и поныне в доме своем, кои староста взял у него по прибытии лошадей. А в нынешней де ночи означенной есаул объявил ему, чтоб он укрылся, дабы пойман не был, почему он й скрывался в житах, где й пойман, а во онои де хутор к старосте Данцу неоднократно вночи и вдень гайдамаки приезживали и дали ему двух жеребят и на дваре ево, в шинку, пивали горелку, которыя допросы й скаски для разьсмотра при сем к вашему высокоблагородию представляю. А означенной староста Данец по таковому ево тайному ы явному воровству й собиранию воровских партии содержитца ныне, впред до резолюции, что с ним повелено будет чинить, у меня под караулом, а из означенных отбитых у гайдамак сорока пяти лошадей двенатцать — выбрали и отданы под драгун, под которыми гайдамаками пострелены й напред сего попадали, да сотни Цыбулевской села Нестеровки жителю Прокопу Чернобаю по признанию ево с роспискою, у котораго, как он еще жил в Полской области в селе Адамовце, отогнато теми гайдамаками трицать лошадей, отдано шесть лошадей и под кабылами жеребят двое, а протчия мелкия и самыя подлыя розданы бывшим в парти[и] казакам закрытиям, а именно: ведомства й команды киевского гарнизона порутчика Горина четыре команды, сотника потоцкого Сахатова — три, в пешотную прикомандированную от трех сотных команд — тринадцать да под кабылами жеребят трое отдано в драгунскую пятисотную команду служителем сем. Итого: сорок пять лошадей от котораго их гайдамаческого безпрестанного нападения государевы табуны содержались в крепости бес корму чрез четвера сутки да и ныне пригоняютца за опасностью к местечку й содержатца вночь без корму, а вдень пасутца в ближних выбитых местах, ибо и 20 числа управляющей сотни Цыбулевской за сотника Боярак известием ко мне объявил, что села Нестеровки атаман Пираженко в сотенную Цыбулевскую канцелярию представил за лесом де Чютою на заламах гайдамак с короговью около пятисот человек конных и пеших при оружии находютца, и при них же взятая в Полской области одна пушка, о чем вашему высокоблагородию сим репортуя й прошу для обороны от означенных злодеев о прибавке еще команды да двусот человек и о присылке полковых двух пушек с припасы и как с старостою Данцом из здешними обывателми повелено будет в таком злодействе поступать, чрез нарочного представить к высококомандующему генералитету, на что имею в покорности моеи ожидать предложения.

А понеже и означенная поселившаяся при Цыбулеве слобода, кото-

рая йменуецца его рейхс-графскаго сиятелства хутором, ныне состоит бес команди́ра й никакова не имеетца правителя. Того ради всеи той слободы обыватели у меня неотступно просят, чтоб онго старосту отдать им на поруки с такою подпискою, что он по тем делам ответственать будет должен и никуда от того не збежит, а дабы я между тем яко за остановку в том правлении каких управленей не мог понестъ какова истезания, отпустить ли онго на те поруки или о том прошу объявить его рейхс-графскаго сиятелства находящеяся малороссиских вотчин в канторе, чтоб прислан был в скором времени сюда другой управитель и что по сему последует вашего высокоблагородия рассмотрения в резолюцию предложением меня не оставить вскорости.

Июня 20-го дня 1750 года.

На подлинном репорте подписано тако:

Секунд-маеор Семион Шипов
Секретарь Алексей Фотеев
Канцелярист Андрей Леонтиев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр 10286, арк 49, 50, 53, 54 Копія; ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп 1, спр 392/1, арк 67—70 Копія

№ 60

1750 р. червня 30. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про посилення гайдамацького руху на Правобережжі і вбивство гайдамаками прапорщика Єфанова

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего июня 28-го числа каковы два репорта от состоящего в Заднепрских местах при лантьмилицкой шестисотной команде секунд-маеора Шипова на имя киевского гарнизона пример-маеора Немцова, которой обретаецца ныне в заднепрском селе Крюкове у следствия о весьма умножителном числе гайдамаков и о смертном от них, гайдамаков, команды ево секунд-маеора прапорщика Ефанова убивъстве и о протчих их злодейских поступках я здесь, в Киевской губернской канцелярии, получил³³ с оных, також и с приложенеи точные копии в Государственную военную коллегию при сем посылаю, что же касаетца до прибавки в тамошних Заднепрские места команды, о том, по получении означенных репортов, того же числа, как к господину генералу и кавалеру фон-Бисмарку от меня писано, так и в Генералную воисковук канцелярию ис Киевской губернской канцелярии промемория послана, а понеже вышеписанные злодеи не толико умаляютца, но от времени до времени умножаютца, от которых по их лехкомыслию и безстрашию и впредь упователно и наиболее такие ж злодейские поступки и пакости и народное раззорение происходит будут. И того ради, что с таковыми злодеями чинить, о том в Государственной военной коллегии указом е. и. в., что повелено будет, а в Правителствующий Сенат и Государст-

венную коллегію иностранных дел о том же доношении от меня посланы и таковы копии сообщены.

Киев 30-го июня 1750-го года.

Михайла Леонтев

Помітка: Подано 12 июля 1750 году. О секретном деле № 201-м записан.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 66. Оригінал.

№ 61

1750 р. липня 15. Київ.— Донесення кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про бій гайдамаків з польським військом під лісом Чутою

[О секретном] деле

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего июля 13-го да 14-го числ обретающаеся ныне в заднепровском селе Крюкове у следствия киевского гарнизона пример-маеор Немцов в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что из находящихся де на польской стороне, в степи, между русскими форпостами прозванием Тремя Буграми и Приворотьем до пятисот человек гайдамаков розъехались по разным полским местам, но толко осталось со ста с пятьдесят человек, а сего де июля 1 дня оные гайдамаки першли было на сю сторону под лес, называемой Чутой, и того ж числа в первом часу дни напали на них, гайдамаков, полских драгантов и казаков более четырехсот человек и отбили у них, гайдамаков, как скот и на телегах грабежные пожитки, так и одну пушку. И происходило де между ими близ лесных мест, на лугу, немалое сражение на копьях и палба ис пушки и из мелкого ружья и означенная полская команда всех их, гайдамаков, разбила и многих побито и поколано до смерти, а протчие розбежались в леса, а она де полская команда, отбив скот и грабежные пожитки и пушку, возвратилась оттуда в Полшу по-прежнему. А нарочно посланной де в те урочищи для разведывания о том происшедшем между поляками и гайдамаками сражении киевского гарнизона Полтавского полку салдат Петр Кузнецов, возвратясь оттуда, объявил, что наехал он на том месте, в котором было сражение, действительно побито гайдамак девять человек, а протчих *, по известию, многое число ранено и оные де раненые також и протчие разбежались в лес и известно ж де учинилось, что за показанною полскою командою пошло гайдамак из лесу Чутой в погоню весьма многое число да стоящия де на русском Ковенском редуте казаки объявили, что вышепомянутые полские драганты им сказывали, что в то де время как гайдамаки июня 30-го дня были в Чигирине и пили горелку, наехав на них, полская розъездная команда четырех оных гайдамаков закололи, а четырнатцать человек, взяв с собою, увезла, а другие де гайдамаки розбежались.

И того ради о вышеписанном в Государственную военную коллегію покорнейше доношу во известие, а что впредь воспоследует, о том

* У тексті: «протчие».

в Государственную военную коллегию доносить не упущу, а в Правительствующий Сенат и Государственную коллегию иностранных дел о том же доношении от меня посланы.

Киев 15 июля 1750 года.

Михайла Леонтев

Помітка: Подано 29 июля 1750. По слушанью, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 114—114 зв. Оригінал.

№ 62

1750 р. липня 21. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Федора Губки, який брав участь у нападі на Чигирин і Медведівку

1750-го году июля 21 дня пойманной гайдамака допрашиван, а в допросе показал следующее:

Федором ево зовут, Алексеев сын Губский, уроженец он Полской области села Торчицы и назад тому лет с сем перешел он в российское заднепрское село Нестеровку з зятем своим Герасимом Линнеченком и, перешед оной зять ево, побыв в селе Нестеровке малое время, перешел в городок Архангелской, а он остался и нанялся у Перехриста Савки, а в нынешнем лете, то есть в Петровку, пошли из одного села в Запорожскую Сечь с Перехристом же Петром да слободы Чернецкой Иваном Решнеченком, Алексеем Черлянченком и, следуя в тот путь, в урочище между Глинским и Щецовкою, близ Косминина хутора, напали на них гайдамаков пятнатцать человек и, поймав, взяли ево в свою партию по желанию ево, а Петр Перехрист пошел в Запорожскую Сечь, чтоб взять билет и итить в гоидамаки в ту ж партию, а протчия пошли в тот путь до Сечи и, будучи в той партии, собралось их сто человек, а именно: Менского куреня Кирик Уской, который был партии атаманом, Гаврила, а чеи прозванием, не знает, да Ефим Нещедим, Щербиновского куреня Андрей Фурелевский, Федор Кравец, Амелка Деревянковского куреня, Щербиновского куреня Иван Черной, Батуриновского куреня Иван Похил да брат ево родной, да хоружей Иван, а прозванием не знает, да в состоящей в Чуте партии знает атамана Мамайя да гайдамаков, кои к ним приезжали запорожцы, Ивана Черного, Николая Толстика, Грицка Малого, Павла Кордашева, Зота Степенка, Николая Тарана да брата ево Христинина, да знает же бывших в гайдамаках трех: Якова Коречкова да стецковского жителя Степана Гороженка, который ныне в Нестеровки, Василя Слюсара и ходили в Полскую область для разбоев в местечко Чигрин, где взяли пушку да хлеба мешка с три и выжгли башни и винницу и протчее строение, а оттуда пошли в Медведевку, где взяли селитры — две бочки, горелки — одну куфу, масла коровья — одну бочку, хлеба житного и пшеничного — бочек з десять, денег — с полчетверика денежек, пшена — одну куфу, платья, полотна, запасок, свит, кожухов и протчего — один воз двумя парами волами везли, скота, лошадей — петнатцать, рогатого скота — сот до пяти, овец — сот с шесть или с тысячу.

И пришед оттуда, стояли на полской стороне под Гиревую пасикою дни с четьре. Отогнали у наказного сотника цыбулевского Буерака лошадей и, отогнав, перешли в Мотренин лес, в Москолцеву пасику, на полской же стороне, где были и поныне, и оттуда еще намерены итти паки для разорения в Полскую ж область, в местечко Смелое, и по пасикам для поимки приезжающих записывать десетину и отобрания у них лошадей и пожитков, а сего июля 17 дня, то есть во вторник, приезжал к ним гардовый полковник с четьрмя человек казаков обездкою и объявил им, чтоб пошли в Полскую область или в другое место, дабы тамо не стояли, причем взял у них пару волов и отъехали паки, а им поимки никакой и препядствия ни в чем болея не учинили, а 19 числа, заехав, объездка и отогнали у них рогатых восем скотин, а ис пограбленных пожитков и скота имеетца ныне под сохранением в Глинску у жителя Скирда, а как зовут, не знает, толко живет от Залаторевки скраю сорок овец да у власовского жителя Ивана Устименка между Глинска и Федора Рака в хуторе — трое коней-меренов, гнедых — два, вороной — один, да отбитых вчерашней ночи в Суботове у людей рогатого скота числом петнатцать, Медведевского Николаевского монастыря у ченцов, а в ту партию в Литвиновку к золомам приваживал горелку для продажи нестеровской житель Иван Слюсар два раза по одному боченку, а два раза ездили и брали у шинкаря Иванченка, вышеозначенной же скот отбили полская объездка. И в то время застрелили гаидамаков до смерти пять человек да подстрелили ж шесть человек, которыя для излечения ныне находятца в Нестеровки Игната Белого у тестя Гурина — один, в пасике чернецкой Городищенского Николаевского монастыря — один, да близ слободки полковника Капниста на Чуте в пасике Каевой — три, да в хуторе у Николы Супруна — один, которой и взят объездкою полковника Капниста.

У подлинного рука приложена тако: к сему допросу вместо вышечписанного Федора Губского по его прошению цыбулевской житель Федор Лукьянов руку приложил.

ЦДВИА СРСР, ф. 20, оп 1, спр 392/1, арк. 173—174 Копя.

№ 63

1750 р. липня 23. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Йосипа Безрудого, який брав участь у нападі на Чигирин, Медведівку, Новосельці та Суботів

1750 году июля 23 дня поиманной гаидамака посланною партиєю в Мотренином лесу о бытности ево в гоидомачестве допрашиван, а в допросе показал слѣдующее:

Осипом ево зовут, Кирилов сын Безрудый, уроженец Полской области, местечка Лысенки. И назад тому лет с пять пошел он с вотагою с товариством в Запорожскую Сечь и, прибыв в Сечь, та ватага пошла обратно в свой дом, а он остался и принет в Жереловской курень куреным атаманом Иваном Нетребою. А в прошлом году пришил из Запорожской Сечи в село Уховку с козаком того ж куреня Кирилою Чупом и жил тамо у жителя Ильи Журовля с неделю, а оной товарищ ево по-

шел в село Нестеровку, а он остался и жил у Петра Поливоды, а от одного Поливоды заведома ево, как были гайдамаки в Уховки, пошел с ними, гайдамаками, по вызову прибывших из Гарду запорожских казаков Леушковского куреня Петром Черным, Корсунского куреня Горкушою, Торонцем, Леушковского куреня Данилою Шулгою и пошли в Черной лес, в стоящую тамо воровскую партию, в которой был атаман Кирик Ус, куреня Ирклеевского, вотаг Гаврила, а прозвища не знает. И собрався сто человек, пошли в Полскую область для разбоев в местечко Чигрин, где забрали рогатого скота с пятьдесят, коней з дватцать, овец с тысячу, пушку чугунную — одну, селитры — полторы куфы, горелки — две куфы да всякого богажу и харчу на дватцати возах, денег — одну скрыню, а оттуда пошли в Медведевку и в Новоселицу и Суботов. И все те места грабили и выжигали, а сколко чего забрано, объявить не упомяну, а из Суботова в Огореву пасику и во онои пасики были с неделю и оттуда посылали и занели коней табун у цыбулевского сотника Буерака и жителей, а сколко числом, не знаю, а оттуда пошли в Мстренин лес и стояли на полскои стороне против приворотья, где их и розьбила полская объездка. И все имение отбили, и покололи гайдамаков до смерти пять человек, а протчих подкололи ж и подстрелили, а именно: Андрея Щербину да Моторного, а как звали, не знает, Ботуринского куреня Демка Кровца, а протчих не знаю. И оныи лечутца — один близ полковницкой слободки в хуторе у Николая Супруна, один Городинского Николаевского монастыря в пасике близ креста, а третей был у кая, точию умер, а оставшей скот за отбитием от поляков, где товарыщи ево раздевали, он не знает, а по отбитии того скота старшина их есаул Батуринского куреня Родко Пэхил да ево ж брат Иван Хурожей, Иван Торан, Кирик Ус уехали не знаемо куда, да во онои же партии были уховския жители Николаи, Поливодин зять, да брат ево Иван Торан, Иван Полуженко, Семен Рудьи, Семен же Таранковватый, которой застрелен.

У подлинного рука приложена тако: к сему допросу вместо Иосифа Безрудого по его прошению цыбулевской жител Федор Лукьянов руку приложил.

ЦДБІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 174 зв.— 175. Копія.

№ 64

1750 р. липня 23. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії про посилення охорони на форпостах, щоб перешкодити переходам гайдамаків на Правобережну Україну і поверненню їх назад

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Правительствующаго Сената Военной коллегии

Правительствующему Сенату генерал и Киевской губернии генерал-губернатор Леонтьев от 27-го минувшаго июня доносит: оного де июня 26 дня обретающейся внизу реки Днепра на Секерянском фарпосте киевского гарнизона порутчик Лбов [от которого прежде было репортовано

о разорении гайдамаками полского местечка Мошен] * на посланной к нему указ в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что те гайдамаки, по известию полских людей, ниже Секерянского фарпоста розломав стоящей по сю сторону реки Днепра на полской стороне ладенной ступник и взяв ис-под онога два бойдака, то есть струги, на которые, поклав грабежные пожитки, поехали вниз рекою Днепром, а протчие погнали скот и лошадей сухим путем и, будучи у полского местечка Боровицы, совокупясь, поехали все сухим же путем полскою стороною х крыловским слободам. Да 20 числа того ж июня, по известию местечка Мошен старосты Мироновича, на полской же стороне, в лесу тамашним, розъездом поймано малороссинского Переясловского полку Домонтовской и Пещанской сотен из обывателей осмнатцати человек восемь, а протчие розбежались, которым злодеем и именной реэстр от онога старосты к нему, порутчику, прислан, а пойманные де (кой отосланы под караулом до местечка Погребищ) по допросу мошенской старшины под пристрастием показали, что они ночным временем переехали на лотке водяным путем, прокрався тайно между фарпостами Каневской да Секерянской дистанции, и шли умыш[ле]но под след гайдамацкой на полские селы и деревни для грабительства. И по он[ым] посланным де ис Киевской губернской канцелярии на состоящие внизу реки Днепра Кременчуцкой и Переволоченской фарпосты к штап-афицерам указом велено им на всех команды их фарпостах вышеписанных гайдамаков, где-либо они сухим и водяным путем прокрадываются будут, предстерегать и ловить, а о домонтовских и мешанских обывателях для надлежащего рассмотрения и определения в Глухов в Генералную войсковую канцелярию промемория, а скорости ради в Переясловскую полковую канцелярию ж указ посланы, и с показанного реэстра копии сообщены, особливо ж для предосторожности и всегдашняго наблюдения и частых денных и ночных от фарпоста до фарпоста розъездов, дабы таковые злодеи таинными между фарпостами способы в полские места проездов и проходов чинить не дерзали на все учрежденные внизу реки Днепра пограничные фарпосты и штап- и обер-афицерам с наикрепчайшим подтверждением из губернской же канцелярии указы розосланы, о чем де от него, Леонтьева, и Коллегии иностранных дел донесено и по указу е. и. в. Правительствующий Сенат приказали: хотя поданным Правительствующему Сенату из Военной коллегии на посланной во оную из Сената о наряде для сыску и искоренения умножающихся в Заднепрских и около оных в степных и лесных и в разных полских местах гайдамацких партий и к приумножению караулов из воинских команд по способности, откуда надлежит пристойнаго числа указ репортом от 19 прошедшаго июня между другим и объявлено, что тамошняа пограничныя фарпосты, а наипаче те, чрез которые оныя злодей переход имеют (ежели другой опасной случай не воспрепятствует), определено преумножить генералу фон-Бисмарку в самой скорости и старатся такая оных злодеев поступки в крайней скорости пресечь и искоренить. О чем де к нему и указ послан токмо по тому указу им, генералом фон-Бисмарком, исполнение учинено ль, о том как от Военной коллегии, так и ниоткуда Правительствующему Сенату не донесено. Того ради в Военную коллегию подтвердить ныне указом велеть из оной, куда надлежит, немедленно опре-

---

* Так в тексті.

делить — указами ж, чтоб все учрежденные с полской стороны в За-днепрских местах фарпосты воинскими командами в самом скорейшем времени приумножены были и найкрепчайше приказать им всегдашние денные и ночные розъезды с неоплошным смотрением иметь, дабы означенные злодеи-гайдамаки и протчие под образом их тамошние малороссииские жители (как уже вышеписанным доношением оказалось) никакими способы в полские места между теми фарпостами тайно проходить и прокрадываются не могли, и ежели где оные злодей, следующие в те полские места, ими из оных в россииския границы усмотрены будут, оных бы всячески старались ловить, а в случае противности, поступали б с ними как прежде посланными ис Правительствующаго Сената указами повелено. И сколко поимано будет, оных велеть за крепкими караулами отсылать в Киев, к генералу-губернатору Леонтьеву, а разграбленное ими имение (буде где с ними ж взято будет) отдавать по-прежнему хозяевам немедленно.

А чтоб повышеозначенной посланной ис Киевской губернской канцелярии в Глухов, в Генералную войсковую канцелярию, о бывших в Полше для грабительства малороссииского Переясловского полку Домонтовской и Пещанской сотен обывателях промемории немедленное рассмотрение и надлежащее определение учинено было, о том в ту воисковую канцелярию послать с подтверждением указ ис Коллегии иностранных дел и Военной коллегии, о том ведать и учинить по сему е. и. в. указу. А в Коллегию иностранных дел и для ведома о том же в Киев, к генералу Леонтьеву, указы ис Правительствующаго Сената посланы июля 23 дня 1750 года.

У подлинного подписано тако:

Обер-секретарь Дмитрий Невежин
Секретарь Семен Орлов
Регистратор Иван Баженов

Помітка: В Военной коллегии получен июля 24 и в книгу записан под № 27.

Канцелярист Козма Краминов

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 100—102. Копія.

№ 65

1750 р. липня 24. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Петра Лагуна про склад учасників гайдамацького загону

1750 года июля 24 дня пойманной посыланною партией гайдамака допрашиван, а в допросе показал следующее:

Петром его зовут, Михайлов сын Лагун, уроженец Полской области, местечка Бугуславля, назад тому лет с восем пошел он в Запорожскую Сеч с вотагою, а в Запорожье, отстав от вотага, принет в Переяславской курень куренным атаманом Федором Светошем в запорожския казаки и, быв там в чумацком промысле в нынешнем году весною, согласясь Мышастовского куреня с казаком Степаном Пешным, пошли в гоидомачество и нашли в лесу Чуте воровскую партию, в которой атаманом был Кобыла, а как зовуть, не знает, с четырнатцатью

человеки и, собрався сорок человек, ходили в Чигирин, где много грабили и набрали всякой худобы, на осми возах возвратились паки в Чугу и оттуда тридцать человек пошли в гоидамачество, а они — десять человек — остались и проживали поныне в Чуте, где он и пойман, а во онои воровской партии были казаки Щербиновского куреня — Степан Горкуша, Степан Фиголь, Степан Кривородка, Иван Мошанник, Федор, Шкуринского куреня — Федор Резни[...]*, Корсунского куреня — Степан Кос, Василь Головка, Дерев[ян]ковского куреня — Василь Берзуковский, а протчих не упомнит.

У подлинного рука приложена тако: к сему допросу вместо Петра Лагуна по его прошению цыбулевской житель Федор Лукьянов руку приложил.

Секретарь Алексей Фотеев
Копеист Козма Мелников

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 175 зв.— 176. Копія.

№ 66

1750 р. липня 31. Київ.— Репорт кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про заходи щодо розшуку і покарання козаків, які втекли до гайдамаків

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора репорт

Е. и. в. указ из Государственной военной коллегии от 5 сего июля под № 224-м отпущенной о сыску и о поимке бежавшего из содержащихся от деревни Федоровки в лесу, в карантине, к гайдамакам одного казака и о учинении с ним таким же образом, как и о прежних беглых ис того карантинна трех человеках, посланными ко мне ис Правительствующаго Сената и из Государственной военной коллегии указами повелено сего ж июля 30 числа в Киевской губернской канцелярии я получил. И по тому е. и. в. указу по справке в онои губернской канцелярии во исполнение прежде присланных о том ко мне ис Правительствующаго Сената и из Государственной Военной коллегии е. и. в. указов о сыску и о поимке в силе вышписанных беглых и о учинении им по силе тех указов наказания и об отправлении в вечную работу, а чьею стоящих около тех карантинных мест оплошностию оные беглые ко утечке случаи возымели, оных о суде, куда надлежало, ис Киевской губернской канцелярии указами предложено и что воспоследует, о том как в Правительствующи Сенат, так и в Государственную военную коллегию доносить буду впредь.

Михайла Леонтев

Київ 31-го июля 1750 году.

Помітка: Подан 18 августа 1750. Записав, к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 48. Оригінал.

* Прізвище нерозбірливе.

*1750 р. липень — 1752 р. серпень. Петербург.— Витяги з до-
несень і рапортів київського генерал-губернатора Михайла
Леонтєва Військовій колегії про боротьбу з гайдамацькими
загонами та рішення з цього приводу Військової колегії*

Екстракт, какия от гайдамаков с посланными за ними регулярными и нерегулярными командами сражении были и о том определении учинены.

В присланных в Военную коллегію от генерала и киевского генерала-губернатора Леонтєва доношениях и репортах показано:

750-го году июня 18 дня близ села Уховки остановилось гайдамаков боляе ста человек, которых для сыску и поимки командирован был ландмилицких полков капитан Степан Трубников и при нем порутчик — 1, ундер-офицеров, капралов и рядовых — 150, драгун — 20, казаков — 45 человек и отбил от тех гайдамаков лошадей и жеребят до 40, и оныя гайдамаки имели немалое супротивление и к себе не допустили. А оттуда он ретировался в село Уховку, точию недопустя до оного села, гайдамаков до 300-х человек конных и пеших приумножилось и, окружа всю команду, перестреливались, и при том сражении ранили оного капитана и драгун 3-х человек да отбили драгунскую лошадь с прибором, а другую — закололи. Сверх того отбито ими ж, гайдамаками, лядунка фузейная з двадцатью патронами, картечь 40 и несколько аммуничных вещей и по них выстрелено 100 патронов. А 19-го оныя гайдамаки приезжали к Цыбулеву, которых для отогнания при том же капитане отправлено было: порутчик — 1, прапорщик — 1, рядовых — 210, с ундер-офицерами и капралами и казаков 90 человек и, отбежав оныя гайдамаки к Черному лесу, учинили с ними сражение и закололи Ефремовского полку прапорщика Ефанова да лошадь, а из них.

Июля 19-го дня того ж году по определению Военной коллегіи велено, что оной капитан Трубников, будучи с немалою регулярных и нерегулярных войск командою, не токмо какои бы над ними поиск учинить могли, но и команде своей некоторой вред приключили, а особливо прапорщика убить допустили, о таких тои команды против таких плутов, слабых и робких поступках генералу Бисмарку изследовать и с винными учинить по воинским регулом и указом немедленно.

гайдамаков, убито человек до осми да двое взято, а при том сражении выпалено по них патронов с пулями фузеиных 106 и пистолетных — 58 и несколько ружья поломано и повреждено.

Июля 22 дня того ж 750-го году для сыску и поимки состоящих в Моренцовом лесу³⁴, в Москалцовой пасике, гайдамаков в числе 40 человек посланы команды: конной — капралов 8, рядовых 45, пехотной — порутчиков 3, урядник 1, капралов 4, рядовых 150 человек. И ис той команды порутчик Полянской с командою, нашед тех гайдамаков под тем лесом, происходила между ими стрелба и одного гайдамака поймали, а другога — закололи, а протчия все разбежались в лес, но токмо де нашед оставленных ими в лесу Чюте коров 11, а в оном сражении выпалено патронов пистолетных с пулями 25. А 23-го числа того ж июля посланной ундер-офицер с 32 человеки рядовых наехал в лесу Чюте на поляне гайдамак человек 10, ис которых поймали одного и отбили дву лошадей, а протчия разбежались и по оных выпалено патронов пистолетных с пулями 6.

Сентября 30-го дня оного ж 750 году проехали мимо Цыбулевского фарпоста 9 человек гайдамак из-за полского рубежа и прогнали с собою до ста лошадей, за которыми того ж числа послан капитан Трубников да порутчик Степанищев с командами. И из них Трубников гнал верст 50, но нигде не наехал, а порутчик Степанищев, нагнав тех гайдамаков у Великого Ингула, имел с ними палбу, токмо на ту сторону Ингула чрез немалую от них, гайдамаков, стрелбу он, порутчик, с командою не допущены, к тому ж и лошади пристали и затем те команды возвратились оттуда в Цыбулев по-прежнему.

Марта 2-го дня 751 году для поимки живущих в хуторе крыловско-

Августа 27 дня по определению Военной коллегии в посланном к генералу Леонтьеву указе писано, что для поиску тех злодеев посланы были регулярныя команды немалыя, а поиску над ними никакого учинить не могли, что поступлено весьма слабо и не всходственно с высочайшим е. и. в. интересом, того ради ему, генералу, обретающимся в Заднепровских местах, для искоренения сих злодеев воинским командам наистрожайше предложить и наикрепчайше подтвердить, дабы оныя в поиске их поступали со всекрайнейшею своею ревностию по силе воинских регулов, а не слабо и не робосно, под опасением за оное и от того за последующее иногда височайшему е. и. в. интересу предосуждение воинского суда и истязания.

Ноября 6-го дня, по определению Военной коллегии, посланным к генералу Леонтьеву указом велено о слабых поступках команд[д]ированных для поимки оных гайдамаков капитана Трубникова и порутчика Степанищева с командами наикрепчайше исследовать без всякого упущения, ибо сии их поступки весьма к немалому предосуждению следуют. Во-первых, что такое их малолюдство столь великим множеством лошадей чрез учрежденной фарпост без всякого препятствия пройти допущено, особливо же, что и порутчик уже и, догнавши их с регулярною командою, против того малого числа людей весьма слабо и непорядочно поступил и никакого поиску не учинил, чего б и последней салдат так учинить

го жителя Семена Перехриста гаидамаков 30-ти человек послан был лантмилицкого Козловского полку вахмистр Назарьев и при нем капрал — 1, рядовых — 12 да казаков 20 человек. И по прибытии ево в тот хутор оныя гайдамаки, вышед из хутора со оружием и копьями более 30-ти человек, сев на лошадей, чинили отпор и по добrote тех лошадей ни одного человека не поймал.

За появившимися близ лесов Чюты и Черного в трех верстах гаидамаки послан был лантмилицких полков поручик Трусов с пристойным числом ундер-офицеров, капралов и драгун и малороссийского Миргородского полку при сорочинском сотнике с казаками и, нашед их с командою, вошел в немалой лес все пешия и чрез буярак приказал ударить тревогу, и в том штурме двух человек гаидамаков убили до смерти, а протчия все разбежались, а при том сражении теми злодеями убит Ефремовского полку драгун 1, а два человека ранены.

За проехавшими промеж Колниболоцкого и Килтени редутов с полскою на российскую сторону гаидамаками 50-т человеками ездил компанейского Павлова полку атаман Василей Шапка и при нем было казаков 23 человека, которых гаидамаков нагнали они на Черном Ташлыке в буяраке, и в чаянии их малолюдства нападение учинили, которая оную команду всю разбили, а сами уехали к Сечи в степь, лантмилицкого ж Ефремовского полку капитан Мезенцов по двоекратным киевского гарнизона от поручика Иконникова объявлениям для поминки тех гаидамаков команды в погоню не посылал и сам не ездил, також и оной поручик Иконников хотя за ними и ездил, токмо, будучи в пути, стало быть весьма поздно, а место степное, возвратился.

Октября 29-го дня с проехав-

не мог, ибо тем гаидамакам по толикому малолюдству или им себя б оборонять или б лошадей охранять должно, и при таком случан, ежели б доброе старание употреблено было, то не токмо б лошадей угнать, но и самим бы ни одному человеку спастись было не можно, и по исследовании над оными за таковой слабой и регулом противной поступок содержать фергер и криксрехт, к чему подлежать будут, заключа сентенции, с подписанием мнения своего прислать в Военную коллегияю.

Апреля 4 дня по определению Военной коллегии посланным к генералу Леонтьеву указом велено за таковой оною вахмистра Назарева слабой поступок, в страх другим, при собрани команды штрафовать батогни и до выслуги написать в тот же полк в драгуны, а за оными ушедшими гаидамаками учинить сильной поиск.

Июня 28-го дня 751-го году, по определению Военной коллегии, в посланном к генералу Леонтьеву указе писано, что оным поручиком Трусовым командою над наиденными ими гаидамаками не точию доброй поиск учинен, но еще от них, злодеев, драгун убит до смерти, а двое ранено, а ежели б тою командою их порядочным образом облегли, то б ни един человек из них уйти или скрытца не мог, в чем весьма оплошно поступлено, что к немалому предосуждению следует и для того ему, генералу, сей слабой поступок без надлежащего исследования оставить не надлежит, а к протчим командирам наистрожайшими ордерами подтвердить, дабы они во искоренении тех злодеев поступали с наиприлежнейшою ревностью под опасением за

шею ис Полши чрез реку Виску воровскую партию в степном месте на речке в Черном Ташлыку происходила от посланных команд со обеих сторон стрельба с пулями, которых злодеев при том сражении было до полутораста человек со всею воинскою исправностию, и того сражения было не менее двух часов, и тех злодеев побито и ранено несколько видимо было, которых увезли они с собою, и поехали к Гарду и Сечи, а за многию их воровскую партию разбить и взять было их невозможно, а при том сражении обреталось ландмилицких полков капитан Мезенцов, порутчик Балдин, нерегулярных сотники Потапенко да Савич, при них команд ландмилицкой — 65, компанейской — 69, Архангелской сотни — 4, фарпостных — 16, всего — 154 человека. И из оных побито: капрал — 1, драгун — 2, казаков — 5, да ранено: капитан Мезенцов, порутчик Балдин, ундер-офицеров — 2, барабанщик — 1, рядовых драгун — 18, компанейского полку сотник Савич, казаков — 25, сверх того, побито лошадей — 41, ранено — 35, всего 76 лошадей.

Маия 30 дня сего 752-го года появившиеся на острове в близости Мигинского Ташлыка гайдамаки 30 человек посланным командой Архангелогородского драгунского полку подполковника фон-Финикса порутчиком фон-Шрендером на реке Буге отакованы были, с которыми и палба происходила, и выпалено по них патронов 251, но ни одного человека искоренить не могли. Но от них три человека драгун ранено, а оныя гайдамаки в ночное время ушли в Турецкую область, а при том находилось команд регулярных ундер-офицеров — 2, капралов — 2, барабанщиков — 1, драгун — 60, компанейских казаков при трех сотниках — 70, при полковнике запорожском — 12, всего 151 человек.

таковой слабой поступок воинского суда.

Октября 23-го оною ж 751 году по определению Военной коллегии и по посланному к генералу Леонтьеву указу велено ему о вышеписанных капитана Мезенцова и порутчика Иконникова слабых и воинским регулам противных поступках, таже и что секунд-маеор Танеев для поимки гайдамаков команду не в скором времени отправил и оных злодеев до утечки допустил, по взятии с них ответов накрепчайше изследовать и с винным учинить по указом без всякого упущения и что учинено будет, в коллегию репортовать. А впредь, ежели где гайдамаки явятся в больших воровских собраниях, против которых малыми командами поиску учинить будет невозможно, в таком случае малых команд противу больших воровских партий не употреблять, дабы, как и выше сего оказалось, людям урону, а высочайшему е. и. в. интересу предосуждения не было.

Декабря 2 дня оною ж 751 году, по определению Военной коллегии, велено для скорейшаго являющихся в Заднепровских местах гайдамаков искоренения командировать ис полевых драгунских полков 500 человек и при них отправить полковую пушку и разстоянить в пристойных для пресечения их воровского проезду местах и всеми мерами ловить и искоренять. Ежели ж нужда требовать будет и на фарпосты людей по тому ж приумножить, тако ж и в городок Архангелской. В случае же тех злодеев иногда приумножения, ежели находящимися ныне там войсками оных искоренить будет невозможно, то и из ландмилицких полков чинить вспоможение, а в колле-

И одного поручика и стоящих причиною в том упуске гайдамаков капитанов Брассака и князя Волконского генерал и киевской генерал-губернатор Леонтьев приказал судить воинским судом.

Иностранных дел посланною промеморию требуется, чтоб для такого ж гайдамаков искоренения и от стороны малороссийской командировать казаков 1000 человек о двукон, а чтоб и в Запорожской Сечи во искоренении их надлежащим образом поступлено и рассмотрение чинено было — от господина гетмана кошевому атаману накрепчайше подтвердить. Августа 19 дня по определению Военной коллегии о произвождении над помянутыми капитанами Брассаком и князем Волконским и поручиком Шрейдером за слабой поступок воинского суда генералу и кавалеру Леонтьеву подтверждено указом и велено по произведении одного суда, заключа сентенцию, и со мнением своим прислать в Военную коллегия також и подполковника фон-Финикса, что он за помянутыми гайдамаками по получении известия того ж дня не отправился, а выступил на другой день, когда уже гайдамаки ушли. Причем бы ему самому необходимо быть и за командою смотреть, и общей поиск чинить надлежало, без надлежащего штрафа не оставить. А чтоб впредь чрез таковыя ж их слабых поступки гайдамаки утечки и избавления от поимки иметь не могли, генералу-лейтнанту графу Салтыкову на места их, подполковника и обер-офицеров, командировать других достойных и способных с таким наставлением и крепким подтверждением, чтоб они в поимке и во искоренении гайдамацких партий поступали по воинским регулам неотложно, без всякой оплошности, под опасением по суду тяжкого штрафа.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 414, арх. 16—20. Оригінал.

№ 68

*1750 р. серпня 3. Харків.— Рапорт генерала фон-Бісмарка
Військовій колегії про вирядження військових загонів для
розшуку гайдамаків на Правобережжі*

[О] секретном деле

Государственной военной коллегии от генерала и кавалера фон-Бисмарка репорт

Прошедшаго июля 24 дня Государственной военной коллегии я репортовал, что, откомандировании для поиску и искоренения умножающихся в Заднепровских местах гайдамаков от ландьмилицкого Козловского полку при маоре двусотной конной каманды с надлежащим числом обер- и ундер-афицеров и протчих чинов и об отправлении прямо на Кременчуцкой фарпост, а оттуда в Заднепровския места, куда от господина генерала-аншефа Киевской губернии, генерала-губернатора и кавалера Леонтьева повелено будет и для того, кто имянно мазор камандирован быть, имеет ему, господину генералу и кавалеру, о даче знания к господину генерал-мазору Лукину от меня предложено³⁵.

А сего августа 2 числа он, господин генерал-мазор, меня репортует, яко таковая двусотная конная каманда от Козловского ливенского полку при мазоре Веригине камандирована и по посланному к нему, мазору, ордеру велено отправитца с нею прямо на Кременчуцкой фарпост и в Заднепровския места, куда от помянутого господина генерала и кавалера повелено будет, о че[м] и к нему от него, генерал-мазора, чрез нарочного представлено и об оном я чрез сие Государственчой военн[ой] коллегии репортую.

Августа 3-го дня 1750 году Харков.

Фон-Бисмарк

Помітка: Подан 22 августа 1750. Записав, к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф 20, оп. 1, спр 392/1, арк. 186. Оригінал

№ 69

1750 р. серпня 4. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії, в якому викладається зміст рапортів кївського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва про дії нових гайдамацьких загонів на півдні України і наказ вжити рішучих заходів для їх приборкання

[По] секрету

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Правительствующаго Сената Военной коллегии

В Правительствующии Сенат получены при доношении от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора Леонтьева от 6 минувшаго июля с полученных в Киевскую губернскую канцелярию от обретающагося ныне у следствия в заднепрском селе Крюкове киевского гарнизона пример-мазора Немцова трех репортов копии, в которых явствует

Вирєтїи о мѣ Дѣл

№ 393 № 22 августа 1856

Генералъ Иванъ Ивановичъ фонъ-Бисмаркъ
отъ Генерала Иванъ Ивановичъ фонъ-Бисмаркъ

Ретпортъ

Принимая къ свед. 24. Дня 1856 года
именемъ Военнаго Министра я ретпортъ
этого дня на охранение для поимки
и сортировки Императорскихъ гайдаковъ
всправку и на местности гайдаковъ
оказавшихся на территории
Правобережья, съ тѣмъ чтобы на мѣстахъ
указанныхъ въ приложенномъ къ сему
решенію протоколѣ, означенномъ
въ сего дня, непосредственно
къ мѣстамъ, куда въ военное время
генералъ Иванъ Ивановичъ фонъ-Бисмаркъ
указываетъ, для того чтобы
на мѣстахъ означенныхъ
сему дню генералъ Иванъ Ивановичъ
фонъ-Бисмаркъ, и прочіе генералы
судящіе, и прочіе, въ военное
время, въ мѣстахъ означенныхъ,
въ протоколѣ 2. Имѣя оныя
генералъ Иванъ Ивановичъ фонъ-Бисмаркъ
яко шаговымъ, для Военнаго

1856

Рапорт генерала фон-Бисмарка Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдаків на Правобережжі.

о проехавших между Плоским и Лесным фарпостами ис Полской области гайдамаках более ста пятидесят человек оружейных со скотом и с возами, и хотя де за оными посланная конная команда и нагнала, точию за многолюдством их гайдамак и за добротою лошадей остановить и поймать не могли, да оных же гайдамак под селом Нестеровкою, пришед оттуда, стоит до пятисот человек. И в протчих местах находится их немалое число и происходит днем палба, а 29 дня июня управляющей в сотне Цыбулевской за сотника значковой товарищ Бойрак чрез присланного к мазору Шипову (а от него уже к помянутому Немцову писано) писаря объявил, яко приезжало близ Цыбулева гайдамак два человека и прислали к нему тамошняго овчара со объявлением, чтоб отогнатою у них скот, лошадей и коров, пригнав за границу на Полскую сторону, в Огореву пасику, им отдал, а ежели де не отдаст, то придут с пушками и разоря[т] весь город, о которой отдаче с угрозением ему, Боираку, и письмо за рукою названного полковником Войска Запорожского Ивана Фолынского тогда ж прислано.

И отбито у цыбулевских жителей и ево, Байрака, табун лошадей и просил де он, Шипов, о прибавке команды и полковых пушек с припасы, ибо за таковыми их злодейскими поступками, за несвободным выпуском табунов для пазбы государевых лошадей пришли в крайнюю худобу, а на зимние месяцы и сено заготовлять невозможно, а оных гайдамак так умножилось, что по известиям ему в дватцати местах находятся великими партиями, яко то по пятисот, по триста и в последней части до ста человек и все де единогласно объявляют, яко им совершенно оное в Полской области разорение чинить дозволено от Коша, а ему, мазору, свое[ю] командою оных гайдамак унять по малолюдству и бес пушек не можно, ибо де во оных воровских партиях многих имеютя корогвы, то есть знамена и пушки, яко то у означенного Фолынского три корогвы и три пушки и с ним снаряду — известно весьма многое число. И как с таковыми злодеями поступать, он, генерал Леонтьев, имеет от Правительствующаго Сената ожидать повелительного указа. Он же, Леонтьев, особливо Правительствующему Сенату от 12 и 18 чисел того ж июля доносит, что на перешедших ис Полской области на сю сторону, под лес Чюту, гайдамаков июля 1 дня напали полских драгантов и казаков более четырехсот человек и отбили у них как скот и на телегах грабежные пожитки, так и одну пушку и происходило между ими немалое сражение. И по разбитии их тою полскою командою, возвратилась она в Польшу по-прежнему, за которою из лесу Чюты в погоню пошли гайдамаков весьма многое число. А между ж тем от него, генерала Леонтьева, к новоопределенному кошевому атаману Акиму Игнатову из старшиною найкрепчайшим образом с нарочным предложено, дабы в поиске и в поймке, и во искоренении тех злодеев всеудобвозможное и неот[мен]ное попечение и исполнение чинено было, так как посланная при том к ним ис Правительствующаго Сената от 14 июня и прежние грамоты повелевает, и ево, генера[ла] Леонтьева, ордеры гласят во всем непременно от него ж писано, и к генералу фон Бисмарку об откомандировании по силе указа из Военной коллегии внов пятисотной команды при надежном командире и о следовании по тракту для переправления в Заднепрские места, на Кременчуцкой фарпост, и как де, будучи тамо, оному командиру поступать и исполнение чинить, о том в наставлении надлежащая инструкция к не-

му отправится. Сверх же того, ко искоренению объявленных же злодеев до получения ис Правительствующаго Сената и из оной коллегии указов командир[ован]. И действительно июля 4 числа в тамошние Заднепрския и около оных в степныя места малороссийского Миргородского полку полковник Капнист из знатного полку ево оружейною и доброконною казацкою из доволным числом правянта командою отправлен³⁶. И по указу е. и. в. Правительствующий Сенат приказали в Киев к нему — генералу Леонтьеву — подтвердить, найкрепчайшим указом велеть в найскорейшем поиске и поймке и искоренении упоминаемых оказавшихся многолюдственных гайдамацких партий поступать как прежде посланныя ис Правительствующаго Сената и из Военной коллегии к нему, Леонтьеву, многия указы повелевают во всем непременно, и наиприлежнейше стараться, дабы происходимые от них, гайдамаков, наглые воровства пресеч и верноподданных е. и. в. до раззорения отнюдь не допустить. И о том в надлежащие места ведомства Киевской губернии почасту подтверждать и нарочно отправленным партиям достаточные наставления давать, и что происходить будет, ему, генералу Леонтьеву, в Сенат репортовать и Военной коллегии о том ведать, а к генералу Леонтьеву и для ведома о том же в Коллегию иностранных дел указы посланы.

Августа 4 дня 1750 году.

У подлинного подписано тако: Обер-секретарь Дмитрий Невежин
Секретарь Семен Орлов
Регистратор Иван Баженов

Помітка: В Военной коллегии получен того ж августа 7 и записан под № 33.

Канцелярист Козма Краминов

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 116—118. Копія.

№ 70

1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про спіймання під Чорним лісом і привезення у Запорізьку Січ гайдамацького ватажка Марка Мамає

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего августа 7 дня Войска Запорожского Низового кошевой атаман Яким Игнатов из старшиною присланным ко мне доношением представлял, что сего 7 августа 1 числа посыланым из Сечи войсковым асаулом Гордеем Полозом известной вор и разбойник Марко Мамаи под Черным лесом пойман и в Запорожскую Сечь привезен, и содержится тамо под крепчайшим караулом и, что с тем вором и разбойником Мамаем учинить, о том он, кошевой, из старшиною требовал резолюции. И по тому доношению, по посланному ис Киевской губернской канцелярии ко обретающемуся в Запорожской Сечи у предосторожности от опасной болезни лантмилицкой команды пример-маеору Головину указу велено: для наилуччей безопасности оногo вора и разбойника

Мамая от Воиска Запорожского принять в свою команду и, заковав в ручные и ножные железа, содержать при той ево команде под крепким караулом до указа под опасением за упуск тяшкого пред военным судом ответа, а между тем велено ж ево, злодея Мамая, о всем подробно и со всяким обстоятельством распросить и тот распрос прислать в оную губернскую канцелярию при репорте как найскоряе, а оговорных им, Мамаем, товарищей ево таковых же злодеев о сыску и о поимке от него, кошевого атамана, из старшиною требовать, а к нему, кошевому, из старшиною о том же от меня предложено. А хотя по силе е. и. в указов ис Правительствующаго Сената таковых злодеев ко мне в Киев присылать и велено, однако ж за учинившеюся в Запорожской Сечи внов опасною болезнию, о чем особливим от меня в Правительствующий Сенат доношением, при сей же оказии посланным, представлено, никоим образом оных злодеев в Киев присылать не можно³⁷. И того ради в Государственную военную коллегію покорнейше доношу, а в Правительствующий Сенат и в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношении от меня посланы.

Киев 8 августа 1750 году.

Михайла Леонтев

Помітка: Подано 18 августа 1750. По слушаню, приказано взять по повытью.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 185. Оригінал.

№ 71

1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про сутичку запорізького самарського полковника Сидора Білого з гайдамацьким загоном у запорізьких степах

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего августа 7-го числа Воиска Запорожского Низового кошевой атаман Яким Игнатов из старшиною ко мне репортовал, что отправленную, а Воиску Запорожскому при ордере моем присланную ис Правительствующаго Сената высочайшую е. и. в. грамоту он, кошевой атаман из старшиною, получил. А прошедшаго июля 26 числа обретающейся для сыску й поимки и искоренения злодеев-гайдамаков запорожской самарской полковник Сидор Белой к нему, кошевому из старшиною, репортовал, что оною ж июля 20 числа сыскал он гайдамаков в степе семнатцать человек, ис которых четыре бежали, а тринатцать человек отаковал, которые де под видом неприятеля учинили себя противными и, сев с ружьем на присошках и нехотя оному полковнику склонитца, хотели отбитца, то де оной полковник самарской из своею командою с теми сущими злодеями так поступил, что всех их тринатцать человек до смерти побил. И о том в Государственную военную коллегію покорнейше доношу, а в Правительствующий Сенат и в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношении от меня посланы.

Киев 8 августа 1750 году.

Михайла Леонтев

Помітка: Подано 18 августа 1750. По слушаню, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 184. Оригінал.

1750 р. серпня 9. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження військових загонів для затримання гайдамаків

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную военную коллегию промемория

В ответ на промеморию оной Военной коллегии от 19-го минувшаго июля чрез сие объявляется: что учиненное в той коллегии определение, по которому для скорейшаго сыску и искоренения умножающихся в Заднепровских мест гайдамацких партий конную команду из полевых драгунских, також от Молдавского гусарского и из Слобоцких полков с артиллериею генералу Бисмарку нарядить и оной по воззребованию генерала Леонтьева действовать велено, упователно для пресечения производящаго от тех гайдамаков злодейства лутчей успех возимеет, нежели то доньше учинилось за неймением в команде у генерала Леонтьева доволного числа воинских людей, кроме находящихся в помянутых Заднепрских местах малых команд, которыми, как из доношений ево, Леонтьева, видно, тех гайдамацких партий одолеть невозможно было. И дабы такая партии гайдамаков и производящие от них злодейства и разорении до болшаго умножения не допустить, но оныя как найскорее в недействие привести и искоренить. То по разсуждению Коллегии иностранных дел надлежало б ныне без потериныя времени указы дать, чтоб помянутая наряженная внов конная команда с артиллериею без замедления ближе в Заднепрския места следовала и тамо в поисках и искоренении таких злодеев внутри границ российских по наставлениям генерала Леонтьева действовала. А что б сею же командою российских войск для поисков над гайдамаками и за границею, в Полше, действовать, того без соглашения с полскими пограничными командирами учинить для того невозможно, чтоб при всяком с здешней стороны имеющем добром намерении, однако ж вступлении таких здешних войск в Полшу с тамошней стороны во зло и насилство толковано не было. И, следовательно, между обоими государствами излишняя ссоры не произошли б, но при сем случае генерал Леонтьев яко пограничной генерал-губернатор может с полскими пограничными командирами письменное сношение учинить, поддавая им знать, что с здешней российской стороны прилежное старание прилагая, чтоб умножающиеся своевольные гайдамацкие собрания, которыя как в собственных границах российских, так в Полше великия злодейства и разорении делают, не токмо до болшаго усиления не допустить, но оныя всячески искоренить и таких злодеев переловить, а которыя противится станут, с теми яко с неприятelmi поступать. Для того нарочно воинския команды с артиллериею учреждены и в поход отправлены, которыя потому оных злодеев искать и над ними поиски делать будут даже до границ полских. Но понеже гайдамаки, убегая от тех за ними посланных российских воинских людей, без сумнения в Полшу за границу скрываются станут, то б для препятствования тому ис их полской стороны также вооруженныя команды употреблены были, которыя б не токмо не допускали тех злодеев за границу, в Полшу, убегать, но и равномерно, как с здешней

стороны чинится, старались бы оных ловить и искоренять, дабы в обеих сторонах убежища им не было. А ежели для лутчаго поиску над ними потребно будет, чтоб те за ними посланные здешния воинския команды и за границу, в Полшу, следовали, то б они, пограничныя полския командиры, о том генералу Леонтьеву писменно знать дали. И в таком случае может он, Леонтьев, приказать оным здешним командам за гайдамаками для искоренения их и в Полшу вступить, запрещая при том накрепко, чтоб сии команды никакого озлобления и толь наименше обид и разорения обывателям тамо, в Полше, отнюдь не чинили. На таком основании Военная коллегия да благоволит по команде от себя генералов Леонтьева и Бисмарку указами снабдить. А что еще в помянутой же Военной коллегии промемории требовано, чтоб для приумножения к той за гайдамаками посылаемой конной команде из малороссийских казаков хотя до пятисот человек командировать, о том, яко же и что касается до пристанищ гайдамацких у обывателей в заднепрских и малороссийских хуторах, о рассмотрении и крепком запрещении, дабы тамошняи обыватели с теми гайдамаками сообщения отнюд не имели, немедленно писано будет из Коллегии иностранных дел к господину гетману малороссийскому.

Августа 9 дня 1750.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Г[раф] Михайла Воронцов

Помітка: Подано 10 августа 1750.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 137—139. Оригінал.

№ 73

1750 р. серпня 16. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків

[Секретной]

В Государственную военную коллегия от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора репорт

В указе е. и. в. из Государственной военной коллегии от 19 июля сего 1750 года отпущенном, а в Киевской губернской канцелярии и сего августа 12 числа полученном, ко мне написано, дабы господину генералу и ковалеру фон-Бисмарку для скорейшаго сыску и искоренения злодеев-гайдамаков наредить еще особую конную тысячную команду и при том командировать достаточного полковника и при нем дву подполковников и трех маеоров с приумножением обер- и ундер-афицеров и полковых четыре пушки со артиллерийскими служителями и припасами. Да от Молдавского гусарского полку до полутора сто человек гусар с пристойным числом афицеров да к тому еще вприбавок из Слобоцких полков конных до пятисот казаков с их старышиною и велеть

всем им быть при одном к следованию способном месте в собрании в самой крайней скорости, чтоб куда указом повелено будет или, и особливо я востребую, тотчас в повеленныя места выступить могли, а особливо что может касатца до поиску внутр росийских границ, то действительно по наставлением моим поступать с крайним старанием. Что же касатца о выступлении оных команд для того ж поиску и искоренения за границу, о том Государственная военная коллегия з Государственной коллегии иностранных дел имеет сношение.

А сего ж августа 13 числа оной господин генерал и ковалер фон-Бисмарк от 10 сего ж месяца ис Харькова ко мне писал, уведомляя, что, во исполнение е. и. в. указа, из Государственной военной коллегии о том же к нему присланного для поиску и поимки и искоренения гадамацких парти командирование от драгунских полков в тысячи, от Молдавского гусарского в полторастах, а от Слободских полков в пятистах человеках учинить, и при том полковника и протчих командиров и четыре пушки отъправить определено и велено де тем командам, не ожидая собрания, прямо от каждого маршировать на Кременчуцкой форпост. А понеже сего ж августа 13 дня получил я из Заднепрских мест, от обретающагося тамо у поиску и поимки и искоренения трех гадамацких парти миргородского полковника Капниста репорты, в которых объявляет, что оных злодеев-гадамаков командою ево, полковника, поимано сорок восем человек, а пять человек, в том числе и ватажники их, до смерти убиты да особливо таковых же злодеев-гадамаков пятьдесят и один человек, которые побережные полские места, а имянно: Ржищев и протчие селы и деревни, разорили и вниз рекою Днепром на байдаке плыли и со всеми грабежными пожитками, и с пушками, и с ружьем, посланною от меня ис Киева нарочною с капитаном гранодерскою командою без всякого урону поиманы, а в Заднепровских местах, под Черным лесом, и главной их гадамацкой вор и разбойник, прозванием Мамаи, поиман, о чем из особливых моих доношеней, при сей же оказии отправленных, пространнейше Государственная военная коллегия заблагоусмотреть изволить. А более о умножителных тех гадамацких парти оной полковник Капнист в тех своих репортах не упоминает и вприбавок команд не требует и тако, как видимо есть, оные злодеи-гадамаки страха ради розбежались, а хотя по известиям некоторые гадамаки в полских местах и до сего шатаютца и по лесным местам скрываютца, однако ж оные полскими воиски предостерегаютца и искореняютца. И для того вышеписанным командам к действительному на Кременчуцкой форпост движению нужды ныне не признаватца, но разве дабы те команды толко были во всякой к походу готовности, а движения до времени не чинили, и о том о всем к нему, господину генералу и ковалеру фон-Бисмарку, с нарочным, от него присланным, от меня писано. А егда необходимость востребует, о том впредь ево, господина генерала и ковалера фон-Бисмарка, уведомить и команд требовать и в Государственную военную коллегию доносить не премину.

Киев 16 августа 1750 года.

Михайла Леонтев

Помітка: Подан 31 августа 1750.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 194—196. Оригінал.

1750 р. серпня 18. Кременчук.— Протокол допиту гайдамаки Марка Мамаю, який брав участь у нападах на міста Медведівку і Мошни, складений у Борисоглібському ландміліцькому полку

1750-го году августа 18-го дня в силе полученного е. и. в. ис Киевской генерал-губернаменской канцелярии указа, присланного Войска Запорожского от кошевого Якимя Игнатовича с товариством, вор и разбойник Марка Мамай роспрашиван, а в распросе своем сказал нижеследующее:

Зовут ево Марка, Григорев сын Мамай, от роду ему сорок лет, греческаго исповедания, российской нации, родился в городе Чигирин-Дуброве, а оттоль мать его маленького принесла Миргородского полку в местечко Потоки. И в том местечке взрос и женился, а детей не имел, а из того местечка Поток пошел тому уже назад лет з дватцать и болши в Богородичное один и был там дня с четыре, а потом пошел к запорожскому казаку Платнеровского куреня, а как звали ево, не упомнит, а прозванием Клещ, ktorой на речки Татарки в землянки жил, разстоянием от того Богородичного по примеру верст з десять и жил с ним з год. И будучи там, рыбу и звер лавливали, а потом от того казака, оставя ево одного, пошел к Запорожской Сечи и пришел в зимовник на речку Чертамлык к запорожскому ж казаку, а как ево звали, не упомнит, а прозвание Карась, и жил с ним з год же и записался в Щербининской курень Огорем, а не Мамаем и в том курене атаман был Рашпил и от онаго Карася пошел и жил в разных з запорожскими казаками в зимниках и рыбу ловлевали, и в Сечь для продажи рыбы езжавал, и в том курени часто бывал, и назывался то ж Огорем, а не Мамаем, и был в Запорожьи лет з десять, а потом от Буг-реки пошел в местечко Цыбулев и пришел до дядки своею Ивана Кубли и жил в доме ево с ражественских месниц до великоденских святок *, а потом пошел в село Уховку, которое ** от того Цыбулева верст ис пять, и поставил себе хату и жонку свою сыскал, и жил лет з десять, и отаманом в том селе был года з два.

Потом пошел в село Колантаево тому назад уже трегеи год и в том Колантаеве купил себе хату, из жонкою ж своею жил месяца с три, а потом пришли к нему шесть человек, а именно: брат ево родной Грицько да запорожцы Мышастовского куреня Иван Смерть да Еким Гуртавых, а трех человек, как имя их и прозванием и ktorых куреней, не знает, и с ними согласясь, пошли в Ледщину державы Чигрин-Дубровы, в село Рацева и, пришев вечером на двор к старосте Навицкому, ограбили у него рубашек — четыре, платков простых — два да денег — шестак полскои, а болши у него ничего не было и ево, старосты, и жены ево не выдали, толко одна наймичка была, девчина. И оттоль возвратясь, пришли в то же село Колантаево в спасовки ***, в свою хату. А потом те казаки толко хлеба поели и пошли, а куда,

* Від 25 грудня (6 січня) і приблизно до березня — травня наступного року.

** У тексті: «какорое».

*** Між 1 (11) і 14 (25) серпня.

1750. Году августа 18. дня всей полоченого Императорского
 Величества Императорской Генеральной Именной Канцелярии Указом
 Принятого Воина Заповорского Дюшкетого Якимя Игнатовича
 Остава Выпущен Ворд ИРавоинный Марка Мамай Роспрашпань
 Ошаспросе словиь сказань ниже следующее,

Зоводит Ево Марка Григорьевъ сынъ Мамай Орадовейъ соловъ летъ 27
 Трестасого Испашданиа Росийской нации Родима вгосударитийъ дзбодъ
 ашполъ матъ Ево майиного пинвля митоводного поитя вилетвлю
 потомъ ишполъ местенитъ въросъ иреннися адетенъ вилитъ, аш
 того местеня потомъ пошеи томъ Уре назаде летъ Здратца
 Яболый втого родичное аднъ бѣль танъ днъ стипир, ашполъ по
 шель изаповорского Казаиъ платинерошного Югена ашанъ Зшанъ
 Ево невтоминитъ ашвзданнень Клещъ, потомъ на речинъ пшаринъ
 ввемлянии рибъ разстояннень отого вого родичного Попвиндо в
 стъ Дзесятю ирибъ синъ Згодъ ивдати танъ рибъ зшвѣмляниа,
 ашполъ отого Казаиъ Остава Ево адного Пошвѣ изаповорской
 аш ипримше вэиноданнень марвинъ четпаловъ изаповорской
 Казаиъ, ашанъ Ево Зшанъ невтоминитъ ашвзданне Казаиъ жемъ
 аннень вго рече зватисаися вшвѣиннншой Вхренъ оторень аненана
 енъ, ашполъ Юренъ ашпанъ болъ рашпнъ, жотомого Казаиъ
 Пошвѣ жемъ вврдннхъ изаповоршаниа Казаиани вэинннхъ
 жемъ лодивани жемъ для Продажи рибъ вжрашв жшполъ в
 рени ташто бвшанъ изавѣшанъ торъ оторень аненанавъ жемъ
 в Заповорви летъ Дзесятъ, ашполъ отогъ ренъ Пошвѣ вилитвнншъ
 вилевъ жшвннхъ додати, ашполъ идана жшвднъ вво сражентвннш
 месннцъ дашенноденннхъ саятанъ, ашполъ поше ввво Ушанъ
 Мановав отого цыбъ лва ввентъ ишплатъ, жшполъ свѣт хатъ жшполъ
 шов шшвалъ жшполъ летъ Дзесятъ, жотмананъ вшполъ свѣт вѣт
 вша, потмо Пошвѣ ввво Колантвннш танъ назаде Уре пшпннн
 жшполъ Колантвннш жшполъ свѣт хатъ жшполъ ввво жшполъ
 жшполъ

Протокол допиту гайдамаки Марка Мамай.

не знает, и рубашки те оставили у него, Мамай, и он з братом остался в своем доме, толко ж слышел, что оные запорожцы Смерть и Гуртовых в Ледщене поженились, а потом их в Ледщине за воровство ловили и оныя Иван Смерть да Еким Гуртовой доказали на ево, Мамай, что с ними у вышепомянутого старосты Навицкого те рубашки обще пограбили, то по тому оговору взят он, Мамай, посланьными от сотника Миргородского полку местечка Крылова Григорья Рудя и отдан под караул масковской и сидел польтара года, а потом ис-под караула ис того ушло их двенатьцать человек, а имянно: запорожския казаки Калеревского куреня — Василь Савросинский да Терешко Грибко, Иван Передерей, Поповенского куреня — Никита Шулика, Величенского куреня — Василь, а прозвания ево не знает, Пашковского куреня — Карней Литвин, сотника цыбулевского Давыда ключник ево Иван Малый да цыбулевской житель Петро Сухий, да Никула Толстой, а о протчих не упомнит. И по побегу ис-под караулу пошел он, Мамай, в запорожской кадак и пришел к полковнику Тарану самарскому и был у него дня з два, потом пошел в Запорожскую Сечь до того ж Щербиновского куреня и в том курене был с неделю, и пошел в Великой Луг до запорожского казака Астапа Чяпалы и с ним, Чепелою, лавили рыбу недели с четыре, а по прибытии уже полою воды всю рыбу и там же продали на Русь казаку. И пошел в Сечь свой же курень в Щербиновской и последнею неделю* великого поста гавел, а по великом дне светлою неделю** был же и как протчие казаки стали итить с ружьем, то и он того куреня Щербининского с ведома атамана куренного Федора Тарана шесть человек их, а именно: с Степаном Фигилем, Иваном Машенком, Андреем Гарбам, Степаном Горкушом да Дервянского куреня — Омелкою Кудимом и пошли до Черного леса, и в том Чорном лесу собралось уже четьырнатцат человек. И между тем и жители цыбулевския — Василь, Мелешкин зять, да Данила Самарской, Павло, Кодашов зять, а запорожских казаков, которых куреней и кто имени и прозвания, не знает, и пошли ис того Черного лесу в село Андрюсевку³⁸ ляцкою и в том селе шинкаря, ввечеру пришед на двор, аграбили у него пистоль маленьких пару да ручниц ледунку с серебреною з бляхою, шаблю да шубу, покрытою кумачом красным, одеяла выбоичатое, кавтан китаичитой да женских кавтанов китаичетых два, чебот — три пары, две червонных да жолтые одни, убранья кармазинного, сукна старая, казан медной примером как на дватцать человек сварить, рубашек мужских — четыре, труб медных винокурных — три, а денег толко девять шагов, а болши ничего не было. И кроме того, не брали и никого не били и той же ночи с того села пошли. А назавтрея крыловской сотник Григорей Рудь с козаками, нагнав, и ту здобычь хател отнять, но токмо ему отдать не допустили и между ними драки и стрельбы не было. И разшедши с ними, пошли в лес прозвания Чюта в Голаганову пасику, которая пуста, и то ограбленное там разделили промежду себя. По тому в том лесу Чюте нашли запорожских казаков пятьдесят человек Батуриньского куреня. Яцько Калмычок, которой над ними вместо атамана был и принел их во всю команду вышепомянутых четьырнатцать человек. И с тою всею командою Медведовского

---

* У тексті: «леделю».

** Між 12 березня і 1 квітня 1749 р.

монастиря послушник Кандрат, а как прозвания, не знает, повел всех в местечко Медведовку и, пришедши вночи, в том местечке взышли на двор ко тамошнему жителю Карабцу, толко ево, Карабца, и никовс на том дворе не застали, понеже как он, Корапец, так и все того местечка жители убрались в городок и в том дворе брали малое дело — сарочки и полатно все мелкая, а протчие ево пожитки до прибытия их ис того двора вывезено, то уже как свет стал, тогда к тому городку приступили и стрелять от них и он на них стали. И между тем запорожского казака от них, а их ляха с ружья до смерти убита. А потом, усмотря, что городка того взять невозможно, то все отступа того местечка, на дворах брали все мелкая — шубы, рубашки и протчие, а денег и жупанов не было, понеже до прибытия их все в городок убрано, толко ж у жида нашли и взяли воску три камня, денег рублей з десять, жупан кармазинной и, всклавши на два воза и на дву лошедях и убитого козака положи на воз, в обеда ис того местечка пошли

И вышедчи за город, на степу взяли тритцать овец да десять волов и с тою здобычью обратно в тот же лес Чюгу пришли, и близ того деревенка, называетца Литвиновка, ис котораи пришел житель той Литвиновки черкас Иван Русинов и привес горелки на шесть рублей и за ту горелку дали ему пару волов. Да с села Уховки, которая от того лесу разстоянием версты в три, черкас Назар Голеченка, пришед з зятем своим, а как зовут ево, не знает, купили четыре вола и дали готовых денег пять рублей, а на четыре рубли горелки привезли да жителю той же Уховки черкасу Пилипу Майбороды продали две пары серег ценою за пять рублей, да Климу — шинкарю — с товарыщем, прозванием Сукаръ, а как зовут, не знает, воску три камня, а сколько денег взято, не знает, а четыре вола и вышеозначенные овцы промежду себе поели. А протчая аграблениа того местечка Медведовки в том лесу разделили и стояли на одном месте две недели. И к той вотаги еще пришло запорожских казаков дватцать шесть человек, а которых они куреней и кто имяны и прозванием, не знает. Потом в братии * стало всех девяносто человек и промеж собою выбрали в той ватаге цыбулевского жителя Василья, Мелешкова зятя, атаманом и все ево были послушны, и он, Мелешков зять, повел всех к местечку Мошны и пришли к тому местечку от того лесу дня в четере и на расвету приступили к городку, то ис того городка была великая с ружья стрелба и оттоль отступили в обеда, и в чернецкой двор, стали и обедать, варили и были до вечера. Толко ж брали на польдворках малое дело, а то все было в тот городок убрано и взяли две лошади и ту рухлед — плахты и рубашки, и раненых казаков на двух возах положи, того ж дня вечеру пошли и, отшед от того городка верст з десять к Днепру, и нашли на плавлях табун лошадей числом с пятдесят, и забравши тех лошадей, взяв бойдак, раненых и протчих сорок человек, отпустили Днепром, а пятьдесят человек на лошедях берегом поехали.

И прибыли к Ляцкой державы ж, к селу Боровицы, на самыя к петровкам ** загавины, и в том селе никого не грабили, толка лошадей с пятьдесят загнали, и с сабою и взяли. И отшедши от того села вниз Днепра версты с три, с теми, едущими на бойдаке сорока человека-

---

* У текстї: «брании».

** У травні.

ми, по-прежнему совокупились и пошли к своей границы на Колантаевской караул. И следуючи дорогою, в селех никого не грабили, толко что хлеб на корм да в орандах жидовских казаны брали, и на том Колантаевском карауле через греблю нынешнего году в Петровке пропущены и за то стоящему там, на карауле, капрал или другой какой начальник, не знает, дал ему атамана кабылу за то, что чрез той караул пропущены, и пришли к речки Волжавки, которая разстоянием от Колантаева миль с три, и там, под хутором, лошадей всех разделили. И потому та вся ватага пошла под Черный лес близ села Уховки, а он, Мамай, остался от них затем, что в разделе лошадей обыдили ево, и поехал на одной лошади и уведомился, что запорожских казаков ватаха стояла на хуторе Коси и да них приехал и явился той ватаги Ирклевского куреня у атамана Гаврилы Лысаго, у каторого в команде запорожских казаков сто пятьдесят человек, в том числе того Ирклевского куреня Степан Куида да Родка, а прозванием не знает, толко брат ево, имя ж не знает, а прозванием Хил, Кирик Ус да Пашковского куреня Иван Губатой, Левушковского куреня два брата, а как зовут, не знает, а прозвание Нещадимы, Еким Чернай, Раговского куреня Федор Бицула, а протчих, как зовут и прозвания, не знает. И в той ватаге была при них пушка и калакалов пять.

И с того места пошли в Лядщину — в селы Ясковцы и Трушавцы и там занели было тавар, то набегло несколько ляхов, той тавар отбили и что у них аграбленного было, поднимали и ничего не осталось, все пеши стали и пришли в Лядщине ж Певневи пасики пешия, и там стояли. То присланной от Каша есаул Гордей Полов да з Гарды полковник с казаками взяли ево, Мамаю, а тем всей ватаги ничего не чинили и объевили им, что до вас де дела никакого нет и свезали ево, Мамаю, и с той же ватаги вышеозначенныя Степан Куида, Еким Чернай, Федор Бицула и остались там са всею тою ватагою, а есаул Полов с казаками ево, Мамаю, да Мышаставского куреня казака, имя ево не упомнит, а прозваниям Пышный, взявши, привезли да Сечи и посадили его, Мамаю, к пушкарни под караул, а того, Пышного, к столбу приковали, а где он ныне, не знает. Болея вышеписанного воровства и разбою он не имел и ни за кем, кроме того, как выше сего подробно ево ответе показано, не знает, и в том своем ответе сказал истинною правду и ничего не утаил.

На подлинном подписано тако: к сему ответу лантмилицкого Барисохлебского полку ротной писар Влас Ганчеров по прошению вышеозначенного Марки Мамаю руку приложил.

С подлинным свидетельствовал: секретарь Алексей Фотеев

Читал:

канцелярист Андрей Леонтиев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр 79, арк. 3—6. Копія

№ 75

1750 р. серпня 24. Новий Миргород.— Рапорт секунд-майора Данила Веригіна кийвському генерал-губернатору Михайлові Леонтьеву про затримання гайдамаків у Новому Миргороді

Высокородному господину высокопревосходителному господину генерал-аншефу кавалеру и Киевской губернии[и] генерал-губернатору Михаиле Ивановичю Леонтьеву покорный репорт

По силе полученной мною от вашего высокопревосходительства инструкции по поиску при местечке Новом Миргороде сего августа под дватцат первое число в третьем часу ночи поймано запорожцов девятнадцать человек, а один в противность их до смерти убит, о которых учиня вопросныя их речи при сем к вашему высокопревосходительству с покорностию моему подношу, а их под крепким кораулом с нарочным афицером в село Крюково в ведение господина маеора Немцова отправил, у которых при поимке взято лошадей шеснатцать, а протчих бежавшия с собою увели, которых, запорожцов, начным временем и за темнотою сыскать было невозможно, а куда оных лошадей отправлять или при команде содержать, покорнейше прошу вашего высокопревосходительства предложением не оставит, о чем вашего высокопревосходительства покорно репортую³⁹. А что впредь происходить будет, вашего высокопревосходительства почасту репортовать с покорностию моею долженствую, а каковы при поимке гоидомак взяты лошади, учиня опис, каковы в шерсть, в леты и приметы и мерою, при репорте сем к вашему высокопревосходительству с покорностию моею посылаю⁴⁰.

Секунд-маэор Данила Веригин
Августа 24 дня 1750 году Новой Миргород, Трисяги то ж.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 3. Оригінал.

№ 76

1750 р. серпня 28. Петербург.— Указ Військової колегії кийвському генерал-губернатору Михайлові Леонтьеву про посилення боротьби проти гайдамаків у Задніпровських степах

[Секр]етной

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Государственной военной коллегии господину генералу-кавалеру и киевскому генерал-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву

По указу е. и. в. Государственная военная коллегия, по доношению вашему генерала и кавалера от 8 сего августа, приказали о самоскорейшем сыску и искоренении злодеиских гайдамаческих партей вам, генералу и кавалеру, наикрепчаише подтвердить указом и велеть старатя оных всякими всеудобьвозможными способы и в скорейшем времени единственно, не допусая оных вдаль к разьмножению или распространению, искоренить и во всем том поступать, как прежде посланная из Сената и из Военной коллегии указы повелевает. А понеже из

вышеписанного вашего генерала и кавалера доношения усмотрено, что для поиску тех злодеев посылаемы были регулярные команды немалыя, а поиску над ними никакого учинить не могли, что поступлено весьма слабо и не в сходственность с высочайшим е. и. в. интересом, того ради вам, генералу и кавалеру, обретающимся в Заднепрских местах, для искоренения сих злодеев воинским командам наистрожайше предложить и накрепчайше подтвердить, дабы оныя в поиске их поступали со всекрайнейшею своею ревностию по силе воинских регулов, а не слабо; под опасением за оное и оттого за последующее иногда высочайшему е. и. в. интересу предосуждение воинского суда и истязания, что же вы требовали со отобранных от тех гайдамаков скотом, что чинить или, ежели претенсия последует, на польскую сторону оной возвратить, о том сообщить в Коллегию иностранных дел и требовать, чтоб соблаговолено было об оном скоте рассмотрение учинить во оной Коллегии иностранных дел: яко же оное собственно до той коллегии принадлежит и вас, генерала и кавалера, надлежащим наставлением снабдить, по которому вы и поступать должны; и господину генералу-кавалеру и киевскому генералу-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву учинить о том по сему е. и. в. указу. А в Коллегию иностранных дел промемория послана августа 28 дня 1750 году. У подлинного указу подписано тако:

Иван Козлов
секретарь Стефан Тарасов
канцелярист Козма Крамин

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1804, арк. 4. Копія.
ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/1, арк. 179. Копія.

№ 77

1750 р. серпня 31. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про відкомандирування Генеральною військовою канцелярією тисячі козаків з Лубенського, Полтавського і Гадяцького полків до полковника Капніста, який очолює загін для боротьби з гайдамаками, а також про покарання населення, що підтримує зв'язки з гайдамаками

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную ж военную коллегию промемория

В следствие посланной из Коллегии иностранных дел от 9-го сего августа в Военную коллегию промемории (которою обещано к малороссийскому гетману графу Кирилу Григорьевичу Разумовскому писать о командировании для приумножения к посылаемой за гайдамаками конной команде из малороссийских казаков по требованию Военной коллегии хотя до пятисот человек, о запрещении сообщения малороссийским обывателем з гайдамаками) через сие знат дается.

В Коллегию иностранных дел из Генеральной войсковой канцеля-

рии от 4-го минувшаго июля репортовано, что от оной, по требованию Киевской губернской канцелярии, для искоренения упомянутых гайдамаков определен Миргородского полку полковник Капнист. И к имеющейся у него, полковника, команде вдобавок еще не толко до пятисот, сколко Военная коллегия требует, но и тысячу человек доброконных и оружейных казаков, при старшине, со всякою аммунициею, из Лубенского, Полтавского и Гадяцкого полков нарядить и отправить уже велено, о чем в те полки и указы из Генеральной войсковой канцелярии посланы. А к оному полковнику о исполнении при том во всем по наставлениям Киевской губернской канцелярии подтверждено, о котором, наряде, оных тысячи казаков от Коллегии иностранных дел и в Правительствующий Сенат во известие доношение подано. Что же касается до сообщения з гайдамаками малороссийских обывателей, о том, по полученному из Правительствующаго Сената указу, посланною 9-го ж числа сего августа к малороссийскому гетману графу Кирилу Григорьевичу Разумовскому грамотою велено накрепко изследовать и, ежели по следствию кто подлежать будет смертной или политической казни, об оных с мнением его писать в Коллегию иностранных дел.

Августа в 31 день 1750-го года.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин

Граф Михайла Воронцов

Помітка: Подана 21 сентября 1750. По слушанию, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/2, арк. 152. Оригінал.

№ 78

*1750 р. вересня 4. Ніжин.— Зізнання у Ніжинському полковому суді гайдамаки Пилипа Клименка, який брав участь в нападі на місто Брагин і село Хомичів*⁴¹

Имя ему Филип Марков, сын Клименко, от роду ему лѣт двадцять, родился он и изрос за границую, полской націи, в селѣ Ораном, над рекою Тетером состоящем, а оное село Ораное под владѣніем полского ж митрополита, а как его імя и прозваніе, он, Клименко, не вѣдает, состоит. Отца ж его зовут Марком, а матку— Марією, подданіе того ж полского митрополита в селѣ Ораном живучіе, а родимци полской націи, гдѣ он, Филип, при отцевѣ своем в том селѣ Ораном жил з малих лет годов пятнадцать, а в прошлом 1746 году под час жатвенного времени он, Клименко, з того села Ораного ходил на закон полской же націи владѣнія фастовского шляхтича, а как его зовут и прозывают, не вѣдает, в село Снетинку и жал он, Клименко, в тамошнего снетинского жителя Василя Чорного до окончанія жнив, в коего зажавши разной пашнѣ коп семь, обратно к отцу своему помянутому Марку в село Ораное возвратился и жил при отцу ж своему два года. А прошлого 1748 году он, Филип Клименко, з дозволенія реченного отца своего, пошедши в село полское, зовемое Сухолуче, для обученія тамо музичкого майстерства, обучался в тамошнего майстра музыки Грица Поповича Маліюваного на цимбали чрез год, а как оног

майстерства обучился, обратно к предписанному отцу своему в село Ораное возвратился. И понеже отец его сего 1750 году о празнику воскресенія христового * умре, жил он, Филип, уже при матцѣ сего ж 1750 году до празд[ни]ка успенія богоматере **. После же оного праздника на другой день, как приехали к оному селу Ораному за-порожцѣ, не вѣдает он для чего, девять человек, з коих одного атамана зовут Павлом, другого — Василем, третого — Мойсѣем, четвертого — Гарасимом, пятого — Леском, шестого — Семеном, седмого — Дорошем, а осмого — Григоріем, а как их прозванія и якого они куреня, он, Кли-менко, не вѣдает, девятого ж по прозванію Бѣлоусом, И к вышеписан-ним запорожцам пошел он, Филип, посмотреть, то оніе запорожцѣ, усмотря его, Филипа, в том селѣ Ораном, взяли к себѣ за проводника, чтоб он до села Приборска дорогу показал, почему он, Филип, того ж дни з оными запорожцями в прописанное село Приборск и поехал, И когда к оному селу начали приездить, на дорозѣ, уже под селом, поймали тамошнего арандара жида-шинкара его, а как его зовуть, не вѣдает, и, устрашая боем, спрашивали, чтоб оной шинкар им, за-порожцам, тамошнего жида-арендара сискав; которого, жида, он, шин-кар, в бору сискавши, им, запорожцам, объявил и оніе запорожцѣ, в того жида взявши денег пять рублей, шинкара и оного жида отпустили.

И в том селѣ Приборску пристал к ним, запорожцям, за товарища Есиф Венгер, з коим всѣ одинадцят человек поехали в село другое, про-зываемое Карпиловку, и, пришедши в оном селѣ в корчмѣ, сами, без жида, наточили горѣлки ведро и, выпивши, поехали под городок Чернобил, до которого ехали два днѣ, а приехавши, под оним мѣстечком поймали полского шляхтича, прозваніем Мортхалевица, слу-жителя его, которого имени и прозванія он, Филип, не вѣдает. Послали его в городок, чтоб оной его пан Мортхалевиц вислал денег, и ожидали тѣх денег с полдня, и как приписанный шляхтич денег не вислал, то они под тим городком Чернобилю, переночовавши, на другой день, поймавши мужиков з лошадми и возами, поехали прямо в мѣстечко Брагину, до коего, мѣстечка, ехали три днѣ. И по тракту к мѣстечку Брагину в нѣякого поляка, в футорѣ жиючого, взяли перел неболших три низки силно да в оном же мѣстечку *** Брагинѣ они, запорожцѣ, застали толко жидов человек до ста, в коих брали порознь денги по десяти, по пяти и по осми рублей. Сколко же оних денег било всѣх числом, он, Филип, не вѣдает, да одежи жидовской взяли жупанков суконних разных цветом пар одинадцят, в том числѣ матеряній атласо-вій красній кафан один, полских сафянных чобот пар одинадцят же, ки-рею кармазинову красну, подшитую лисицями,—одну, сподниц жидовских китаевых с пятнадцат, лошадей в жидовском стадѣ взяли десять, а якіе мастю, не упомнит, возов глабчастих—два. И в том же мѣстечку Брагинѣ отбили он, Филип, з товарищи своими в полском дворцѣ двох человек колодников и одного хлопця, кои содержалис тамо под кара-улом в колодках, и тѣ колодники объявили ім о себе, что они полку Нѣжинского, мѣстечка Олишевки жителѣ, еден Стефан, а другою —

* 15 (26) квітня.

** Не пізніше 15 (26) серпня.

*** У тексті: «мѣстечу».

Иосиф, третьей же хлопец. И всѣ вобщѣ четырнадцать человекъ вышеписанніе жидовскіе вещи и денги сложили на возки и поехали з оного мѣстечка Брагина в другое мѣстечко Хомичѣ для здобичѣ. А в оному мѣстечку Хомичах, в жидов-арандаров, взяли в корчмах без битности их в домах поесов ремѣнных жидовских з бляхами серебряными — шесть, в том числѣ малых поесов — два, да в тамошного ж хомичского шляхтича, котораго имени и прозванія он, Филип Клименко, не вѣдает, взяли ж насилно одежи кунтишов суконных разноцвѣтных три пари, шаровари кармазиновіе маліе — одни, кубков сребранных неболших — два, ложок серебряных же — три, шапок з околицами сѣрыми смушевыми, а верхками желтыми суконными — двѣ, сукна синіого тонкого на одинадцать портищ, а сколько мѣрюю он, Филип, не вѣдает, поесов шолковых простих — два, оружин яничарок — двѣ, пистолетов простих з мосенжною оправою двѣ пары, лошадей — трое, одну — мастью рижую, другую — половую, а третью — вороную, полумисков цѣнованих — десять, тарѣлок цѣнованих — десять же; и тѣ всѣ вышеписаніе, лошадей и вещи забравши, з того мѣстечка Хомичов наняли поромщика за два рублѣ и перевезли на сей бок Днѣпра. И ехали степом и лѣсами тайно до реки Сужѣ, когда же чрез рѣку Суж начала перевозитис, то ляхи до пятидесят, на их напавши, хотѣли отбить тое добутное ими имущество и стреляли з оружа, коим одного з них — запорожца Дороша — и ранили, толко ж они от тѣх ляхов обороняс, ту реку Суж переехали и, от того перевозу, нанявши Пилиповца провожатим, прямо ехали в Малую Росію. Кой наемной ими Пилиповец обвел и караули форпостніе. За приездом же в Малую Росію они намѣрени били ехать в Адамовку до ея сиятельства госпожѣ графинѣ Разумовской с прошеніем о принятии их в свою протекцію. Едучи ж на дороги, полку Чернѣговского в селѣ Горбовѣ сотник сѣдневскій, а как ему имя и прозваніе, он, Клименко, не вѣдает, с командою до тридцати человекъ, напавши, отбил еден возок з вещми, которой они оставя, ехали прямо по тракту до Адамовки. Оной же сотник седневскій за ними ехал в погоню до мѣстечка Олишевки, а под мѣстечком Олишевкою, нагнавши з командою и тѣ осталніе два возки з вещми и шестма лошадами, одного запорожца Семена и двох неволников, коих они з-под караулу визволили, жителей олишковских Стефана и Андрѣя взял з собою в Чернѣгов, другіе ж оставшіесь лошадей где подѣлис он, Филип Клименко, не вѣдает. Для того, что как помянутый сотник седневскій на их напав, то они всѣ порознь бежали в поле, оставя лошадей и оніе вещи. Сотник же олишевскій з козаками его, Филипа, з шестма товарищами, також и прописанного олишевских жителей хлопця, сискавши в полѣ, взял под караул, а два товарища его запорожцы Грицко и другій, прозваніем Бѣлоус, невѣдомо куда бежали, третьей же запорожец, ранений от ляхов, Дорош, оставлен ими для злѣчения в селѣ полку Чернѣговского, а в яком именно, он, Клименко, не вѣдает. І при поимки его, Клименка, взято козаками олишевскими денег рублевиков — сорок, а в сотенном Олишевском правленіи тѣми ж козаками взято с него, Клименка, жупанок сукна блакитного, чоботи сафяновіе, шапку з чорним смушком, а верхком красним, суконним, поес шелковій простій, хутро сѣрое смушевое ношеное, пистолетов простих пару. И забивши их, пойманих семи человекъ, в скрипицѣ, под караулом з сотенного Олишевского правления отправлено в Нѣжин,

в полковую канцелярію, а прописаної олишевских жителей хлопец оставлен тамо, в Олишевцѣ, сотником олишевским.

Болѣ же, кромѣ вишеписанного, он, Филип Клименко, нигдѣ на разбоях, воровствах не бивал, тако ж з ворами и разбойниками не знается и бѣглих рекрут и солдат не вѣдает, в том и подписался.

К сему допросу вмѣсто вишеписанного Филипа Маркова сына Клименка, неграмотного, по его устному прошению конотопский жител Яков Сѣчкарьѣв руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10287, арк. 99—102. Оригінал.

№ 79

1750 р. вересня 30 (жовтня 11). Радомишль.— Лист шляхтича Михайла Примовича до кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва про допомогу монахів Києво-Софійського монастиря гайдамакам

Перевод с письма Михайла Примовича к генералу-аншефу и кавалеру и Киевской губернии генералу-губернатору Михаилу Ивановичу Леонтьеву из Радомишля от 11-го октября по новому стилю отпущенного, а в Киеве 27-го числа ноября 1750-го года полученного.

Несколько раз к вашей ясневелможности я писал, ищачи в моей обиде по воспоследовании мне от своевольных гайдамак надлежащей сатисфакции, ныне, при учинении должного почитания, о том же прошу яко то из обстоятельных публичных Ивана Подоляки, гайдамацкого приводца, учиненных пред судом и киевскими городскими книгами в Житомире: сказок явно, что те ж гайдамаки с отцем Дамияном Софииского Киевского монастыря начальником на худыя дела имели согласие. И он их у себя в монастырском дворе, называемом Панковщина, пердерживал и на грабительства непотребное давал благословение. И чрез своего ключника Мартына купил им пороху и свинцу, и фузеи, а наконец, впредь взятой путь в полскую сторону для грабительства удоволствовал их хлебом и мешками на сумы да и назад тех же гайдамак, возвратившихся в Киев из Польши по учинении грабительств и многих смертных убивств, чрез одного ж своего ключника Мартына телегою с вещми и денгами в вышепомянутой Панковщинской двор привез, которые упователно, что в целости у него имеются, яко и сам отец Дамиян по поимке уже в Киеве Щербины и протчих пред Иваном вотажкою и Павлом сознал. Пространнее ж ваша ясневелможность уведоमितесь и с тех самих допросов, которыя чрез господина Василья Богдановича, скарьбника олшанского, к милостивому вашей ясневелможности посылаю слушанию и яко на фундамент святой справедливости в знатной моей обиде при деликатной и святителной вашей ясневелможности совести, желаемой себе, уповаю сатисфакции, так и по моим письмам рассмотрительного пристойного определения⁴².

С переводом читал канцелярист Андрей Леонтиев.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 127, оп. 1020, спр. 1425, арк. 3. Копія.

1750 р. жовтня 17. Глухів.— Промеморія Генеральної військової канцелярії до Київської губернської канцелярії про те, що переяславському полковникові дано наказ виготовити кайдани для затриманих у Переяславі гайдамаків, які мали намір втекти з-під варт

Промеморія из Воисковой генеральной канцелярии в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию

По указу е. і. в. в Воисковой генеральной канцелярии присутствующие по повелѣнію ясновелможного господина, господина всея Малія Россіи, обоих сторон Днѣпра и Воиск Запорожских гетмана, е. і. в. дѣйствителнаго камергера, імператорской Академіи наук президента, лейб-гвардіи Измаиловского полку подполковника и разних ординов кавалера, сіятелнѣйшома графа Кирила Григріевича Разумовского генеральной старшина по слушаніи промеморіи оной Киевской генерал-губернаменской канцелярии о намѣреваніи поиманных на реке Днепре, обретающихся в Переяславле пятидесяти одном человеке гайдамаков, разбив караул, бѣжать чрез умишленною ими злою случаем, набрав в кармани зали и песку, караулним гранодерам и казакам в глаза брасать. И о недачи от Переяславской полковой канцелярии по требованію обретающоюся в Переяславле у следствія над теми гайдамаками киевского гарнизона капитана Никити Бикова на оних гайдамаков ручних и ножних желез, и для обогрѣванія под наступившее ныне холодное время как караулних гранадеров, так и тех гайдамаков дров и о прочем опредѣлили: послать к полковнику переяславскому господину Сулимѣ от Енеральной воисковой канцелярии е. і. в. указ (кой и послан) и предложить, даби он в самой крайней скорости велѣл потребное число зробишь кандалов, употребив к тому денги з собираемой в полку Переяславском до скарбу воискового сумми, токмо без излишества, и что употреблено будет, Енеральную канцелярию репортовать, оніе же кайдали отдать имѣет он, полковник господин Сулима, за роспискою предупмянутому капитану Бикову непременно. А о покупки дров на огрѣваніе как караулних гранадеров, так и тех колодников, самому ему, полковнику, сискать средствіе, буди же по необходимости крайной такова средствія сискать не можно, то имѣет он, господин полковник, с той же вишеповеленной сумми исправлять покупку дров приличним числом и о вишписанном в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию во извѣстіе от Енеральной канцелярии сообщить промеморію, о чем и сообщается; и Киевская генерал-губернаменская канцелярия да благоволит о том бытъ известна.

1750 году октября дня 17.

Михайло Скоропадский

Григорій Галаган

За генерального писара Стефан Петрункевич

Канцелярист воисковій Тимофій Закровецкій

1750 р. жовтня 26. Сорочинці.— Свідчення гайдамаки Ляшенка, який брав участь у нападі на місто Медведівку, в Миргородській полковій канцелярії

По ордеру с походной его велможности господина полковника полтавского Андрея Горленка канцелярії вловленіе сотником полковим лубенским Скаржинским два гайдамаки в походной полковой Миргородской канцелярії допрашивани, которіе показали 1750 году октября 26 дня:

1. Матвей, син Иванов Ляшенков, он же Бобошко и Крепак, от роду ему лет двадцать сем, родился в Малой Россіи, в полковом городе Переясловлѣ, остался по своему отцу в трех годех и жил тамо при матке Гапцѣ Лашевички, она же и Крохмалничка, обучаясь в школѣ Покровской при дяку Миرونу грамоти год сем, а потом служил он, Матвей, в разних чиновников: при шафару господина Розумовского Якову, а как прозывается, упомнил, з дшкреціи — полтора году, в будучого канцеляриста войскового Андрѣя Новицкого — три года, в сына полковника лубенского Апостола Данила Петровича — один год, в сотника глинского Антона Крижановского — два года. По отпуске же его сотником Крижановским, пошед он, Матвей, в 1748 году в месяцѣ апрелѣ в город Лохвицю и пристал к казаку сѣчовому запорожскому куреня Корсунского Ивану Крепостному, будучому тогда на ярмарку для продажи соли, с которим оттоль заехал он, Матвей, в Сѣч Запорожскую и бил тамо в куренѣ Корсунском три года, а в нынѣшном 1750 году навеснѣ, в мартѣ месяцѣ, отлучась с того куреня за вѣдомом атамана Василя Довгополого, пойшол на коси и тамо бил он, Матвей, в козака Ивана Довгопола в ловлѣ с половины риби полтора месяца. Егда же сего году пред Николаем мимо тѣ коси слѣдовали з Сѣчи Запорожской при семи человеках ватажки Иван Вовчко, куреня Уманского, и Яцко Колмичко, куреня Канѣвского, пѣшіе объявляли, яко де им веленно в Полскую область на добыч ити, а кто именно в том им позволял, не сказивали, то и он, Матвей, по своей охоти к тим ватажкам пристал. И как до показанных ватажков с разних мест до сорока человек гайдамаков в лѣсѣ Чуте собралось, коих, хто они именно і яких мест, знать он, Матвей, не может, то оттоль пойшли в Полскую область и переходили російскую границу мимо форпост на речки Тясминѣ, неподалецѣ Огировой пасѣки, находячей от якого редутного форпоста, хотя видѣли их, гайдамак, состоящіе тамо солдати и козаки, то в переходе им никакого препятствия не чинили, а говорили гайдамаки: «боже де помогай». Кто же именно тѣ солдати и козаки, он, Матвей, не ведает, а, вступивши, пойшли в мѣстечко Медведовку и там при подварках его, Матвѣя, з двома товарищі Рябим, куреня Щербиновского, и Родионом Снѣсаром, а якого куреня и отколь родом, не знает, оставили для караулу над гайдамацкими саквами, а тридцять семь человек пойшли к имѣвшойся в той Ведмедовки паланки, где запершихся обивателей с оружейною палбою добували — токмо не достале, затем, что оттоль одного гайдамаку куреня Пашковского, Мусѣя Щербину, в лѣвой бок мимо ребра с той паланки подстреленно, чего гайдамаки, убоясь оттоль отступивши, говорили за друге туда не поступать, чтоб больше в их чате не поранено и, награвивши в тамошних ведме-

довских подварках жупанов притертых синѣх — шесть, белых — десять, штани зеленіе ветхіе—едни, денег золотих—сорок, воску кружок—один да заняв тамо ж на новоделецѣ рогатого товару десятеро и кобил двѣ, з возом оттоль возвратились и слѣдовали на вишписанный форпост ночу. О возвратном же их проходѣ будучіе тамо караулніе салдати и козаки не знали, и пришедши под лѣс Чуту, тою добычю дуванились, з коей и ему, Матвѣю, досталось одна кобила и зеленіе штани, и потому он, Матвей, з семи человѣками Самойлом Лисом, куреня Кушѣвского, и Иваном Букуном и протчіми отлучились при раненому вишеписанному Щербинѣ, Пашковского куреня, на коси же, где он, Матвѣй, в добыч доставшоюсь кобилу козаку Дядковскому куреня Рудому, а как зовется, не знает, продал за два рублѣ и поїшол с тех кос в сем октябрѣ средних чисел з бондарием куреня Левушковского, намѣревая итїть в Малую Росїю и, слѣдуя, зайшли з ним в Черной лѣс и тамо, сискавши еще чотирох гайдамаков — Михайла Дуброву, куреня Ведмедовского, Петра, а як прозывается, не знает, да Семена Батурина и Ивана Кривого в пасѣке козака власовского Бабича, где и нынѣ имѣется пасѣчник Демко. Жили тамо дней три, где за приходом спрашивал он, Матвей, можно ль на тую сторону в Малую Росїю пройтїть, на что говорили ему вишеписанніе Иван Кривой и тамошней пасѣчник Демко, яко де есть войска много и ловлять гайдамак, пройтїть не можно. Почему он, Матвей, убоясь, при той пасѣке остался. Да сказивал же ему тот Иван Кривой, яко де он ляхами подстреляній неподалецѣ Матрониного лѣса, как он гайдамак к тому лѣсу водил и оттоль пришоел гоитись в Бобичеву пасѣку, а каким случаем тот Кривой к тем гайдамакам пристал и якая в них, гайдамаков, добыч била, не объявлял. Будучи де он, Матвѣй, в той пасѣке, кормился имевшимся тамо борошном, а чїе то борошно, не знает, и мясо яловичое било, за которое объявлял Михайло Дуброва с товарищи, что ими добуто в Полскої области, а где именно, не сказовали, в которой пасѣке он, Матвей, с товарищем вишеписанным Иваном Кривым будучою при сотнику полковому лубенскому Скаржинскому командою вловлен и в Уховку привезен. В него же, гайдамаки Матвея, при той поимки било свита да бурка, кое с него побрали имевшіес при показанному сотнику козаки, а як тѣ козаки зовутся, знать не может. Про других же и по отходе реченного Матвея на коси оставших в лѣсѣ Чутѣ гайдамаков, где подѣлись и нынѣ находятся и чтоб где пожитки в сохраненїи били или для схороненїя кому отдани, он, Матвей, не вѣдает. Кромѣ же вишеписанного, болѣе нѣ в каких воровствах и разбоях он, Матвей, не бивал и никого не умертвил, что показал в самую сущю правду и подписался⁴³.

К сему допросу Матвѣй Иванов Ляшенко своеручно подписался.

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1766, арк. 8—9. Копія.

№ 82

1750 р. листопада 8. Сорочинці.— Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про втечу з крилівської в'язниці 32 гайдамаків

В Генералную войсковую канцелярию всепокорнѣйшее доношение Сего ноября 5 дня сотник криловский Григорий Рудь присланим в полковую Миргородскую канцелярию доношением представил, что минувшего октября з 15 против 16 чисел о полночи з содержащихся в

острозѣ криловском гайдамак-колодников под смотрением его, сотника, подрѣзав в острозѣ палю, бежало числом тридцать два человѣк⁴⁴, а именно: Дмитро Кобила, Дмитро Таран, куреня Поповического, Герасим Рябошапка, Мойсѣй Таран — Сергѣевского, Федор Таран, Герасим Гузь — Минского, Трохим Сѣрий — Пластуновского, Юско Лисий и Юхим Бохѣнник — Платиѣровского, Лукян Литвин — Левушковского, Улас Бейкул — Платиѣровского, Савка Великий — Коренѣвского, Стефан Кучер — Ивонивского, Иван Иванашко, Семен Величко — Тимошевского, Юско Товмач, Гордѣй Дон — Васюринского, Василь Таран, Прокоп Корик и Иван Мошелко — Щербиновского, Герасим Школа — Иркѣвского, Юрко Кравецъ — Шкуринского, Ярема Сенецкий — Переясловского, Ярема Черкес — Деревянковского, Кондрат Гончар, житель кодацкий, Андрѣй Сѣмейко, житель веремѣвский, Панас Швець, житель сотнѣ Криловской деревнѣ Федорок, Демко Кошкова, деревнѣ Федорок же, Павло Коцуба, житель слободки полковника Капниста Даниловки, Василь Ледацо — Канѣвского, Иван Городиской — Поповичевского куреня, Марко Гордин. И хотя де о том к господам полковникам Миронову, состоящему в Архангелску, и полтавскому Горленку, обрѣтающомуся в поиску и поимки гайдамак с командою, чтоб для сиску оних колодников посланни команды. Писано також, чтоб оних сискиванно сотень Потоцкой, Кременчуцкой и Власовской в находячиися на той сторонѣ Днепра села и деревнѣ, також ж и в села сотнѣ Криловской к сѣлским атаманам предложено того ж числа и уже с оних бежавших колодников Марко Гордун в Глинску, а Трохим Сѣрий и Юрко Кравецъ, сотнѣ Потоцкой, в селѣ Камяницѣ поймани, в упователно де с тѣх колодников инние, переправляясь каким образом чрез Днепр, пошли в малороссійские полки. И требовал он, сотник Рудь, о сиску предписанных колодников во всѣ полку Миргородского сотнѣ предложения, а в сумѣжние малороссійские полки писать, которых о сиску и поимки во всѣ полку Миргородского сотнѣ указы и для скорѣйшого их сиску и во всѣ полков малороссійских полковие канцеляриі промеморіи послани. О чем в Войсковую генералную канцелярию полковоя Миргородская канцелярия по должности своей всепокорнѣйше репортует.

И понеже в репортѣ помянутого сотника криловского о примѣтах показаних бѣжавших гайдамак не упомянуто, для того по посланному к нему сего числа указу велено, учиня о том обстоятельную справку, и прислать в полковую Миргородскую канцелярию репорт, которого по присилки полковоя Миргородская канцелярия в Генералную войсковую канцелярию о том представит, с прошением о посланки в малороссійские полки из Войсковой генеральной канцелярии указов о сиску оних бежавших гайдамак, по тем примѣтам, не умедлит.

За чим же имяно небрежением тѣ колодники бежали и бил ли надлежащий караул при них учрежден, о учинении надлежащего слѣдствия к обрѣтающомуся в Заднѣпрских мѣстах при командѣ полку Миргородского хоружому полковому миргородскому Леонтиеву указом с полковой Миргородской канцелярии предложено.

1750 году ноября 8 дня м. Сорочинцѣ. Писар полковой Козачковский

Полковник миргородский наказной Иван Гамалѣя

Помітка: Под[ано] нояб[ря] 23 дня 1750 года. Записав, доложить.

№ 83

*1750 р. листопада 17. Торговиця (?).— Зізнання у пограничному суді Київського воеводства гайдамаки Каленика Джеваги, який брав участь у нападі на Фастів в складі загону під керівництвом польського шляхтича Олексія Письменного*⁴⁵

Зовуть ево Каленником, Васильев сын Джевага, родом малороссійского Прилуцкого полку, города Прилуки, посполитого звания, от роду ему тритцать два года, а оттоль тому будет шестый год з запорожскими казаками зашел в Сѣчь і в Леушковском куренѣ жил у казаков во услуженіи, а сего году, как был он для ловления рыбы на речкѣ Ингулѣ, то по подговору обявленного полского шляхтича Алексѣя Писменного, которои у них разбоиничым атаманом и приводцом был, онои Каленник и означенной выше сего поиманной товарищ ево Грицко Шапочниченко, також и показанные в допросѣ ево, Шапочниченка, товарищи ж, всѣх до дватцети семи человек, полское местечко Фастов разбили. Допросом показал то ж, как и оной Шапочниченко, сходственно и болѣе оных своих товарищеи гайдамаков імѣн и прозваней не знает. И, кроме того, на других разбоях он, Каленник, нигде не бывал і смертного убійства не учинил.

Канцелярист Антон Севергин

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, спр. 4, арк. 45. Копія.
Опубл.: Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 541.

№ 84

*1751 р. квітня 3. Чернігів.— Рапорт Чернігівської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про спробу 14 гайдамаків на чолі з Павлом Мачулою втекти із в'язниці*⁴⁶

В Войсковую енералную канцелярию репорт

Сего 1751 года априля против 3 числа под полуноч одинадцатого часа, когда уже народ крепко могл уснуть, содержащиеся в полковом секвестрѣ внутрѣ крепости старого города колодники-гайдамаки, присланніе з Нежина, бывшіе на грабительствѣ и разбой за границую — в Полци, атаман Павел Мачула и с ним той компаніи три человекѣ да присланних з Любеча два гайдамаки ж, також других по криминалам и воровствам колодников восемь человекѣ, а всѣх четырнадцать, некторіе з них, розламав ручніе железа, а другіе в ручних и в ножних крепко залитих железах, необычною силою вдаривши в туремніе двери, окованное оних дверей желѣзо и двери разломали, и когда их караулніе козаки начали от того насилия удерживать, битъ и с имѣючимись в руках в часових козаков списами к ним, колодникам, прискакивать, то оніе колодники, взяв там же друки и что попав, напали на тех кара-

улних козаков, и их от себе отбив, дручем, кирпичем и попелом засипая глаза, бросились з туремних сѣнец вон. Казаки же, будучи в невозможности их удержать, начали гвалт так силно кричать, что стало ошутительно во всѣм городѣ и в брамах и на обахтѣ караулним, и как зделался от караулних окрик, то оніе колодники пошли прамо оборонною рукою чрез вал в ров, из рову ж на ту сторону вискоча и виломав в полисаднику три бервена, бежали. И видя таковой учинившійся нечаянній алярм, велел я по городу, даби народ ошутить могл тот побег и к поимки оних колодников воспринять силу, бить в барабан и нарадя за обахту салдат з ружем из приткненними штиками, даби при поимки от силного отпору возможно было как з неприятелем поступить, також козаков караулних, городничого з пляцовими при обозному полковому Сахновскому отправил вслѣд за ими, колодниками, сам же я з полковим писарем над оставшимись колодниками и в городе, даби какого оніе збегшіе колодники или оставшиес чрез зажег города не учинили зла, чтоб воспятить народу за ими бег и сиск, а себѣ воспринять лучшей способ к збегу. Во убережение того, учредя крепкіе караули з собравшимся при том народом, понуждая оной народ к лучшей и скорѣйшой оних колодников поимки, вслѣд за ними пошел и по всем шляхам оной народ розослал, гдѣ бы оних слѣд сискать возмогли, егда же оних колодников не допусая еще з подворков города, народ ошутил и постигать начал, то оніе колодники отчаянним отпором з большими друками, кои гдѣ какой попал, також з желѣзною болшою пѣшнею и на болшом топоризи секѣрою, обороною ишли чрез поле, зовемое Пятницкое, до Белоуса, прибираясь к ровам, гдѣ цегельнѣ состоят, не допуская ж их к открытию в тѣ рови. Нѣкоторые перебегли впереду их путь на лошадах и так тѣ впереду, яко и слѣдующіе за ними позаду, наскакивая на их, останавливали донелѣ болшая сила народа пешо прибегть могла, и когда городничій з козаками пляцовими, при том солдати бросились к ним, колодникам, то оніе колодники городничому руку и бок силно ошибли и других от себе отбивать отчаянним видом кинулись так, что и приступить к свободному их взятю никак возможно било. А между тѣм вдаль бежа начали, так к тѣм ровам, яко и лесам прибираясь и егда настиг з болшою силою народа обозній полковій, и разсуждая великую предопасность в упущеніи их, даби оніе колодники болшого зла учинить не могли, поступили с оними колодниками как с неприятelmi. Окружа и вдарив на них силно солдати штиками, казаки — списами, народ же вкривѣ отвсюду кіями за божескою помощію по неотступному нашом народа понужденію к тому же, что подавала при том ночная светлость не опустить их з наших глаз, всех оних оставили, и избивши народ, неуголимо оних колодников с ног всех перевязали и, положи на вози, привезли в крепость, паки оних ввели в секвестр, гдѣ з оних еден колодник, присланній з Любецкого фарпосту, кой болше в отпорѣ стоял, от силного на него бивого от народа удару и подколу и от неуголимого исходу кровѣ умер. Два же колодники, един, посаженній от дубовика в подозрній воровства, Яков Литвин, другій — Андрей Бѣлаус, в подозрѣнній ж воровства донелѣ оних вночи народ ошутил и к сиску бросился, гдѣсь в темних улицах скрившись, в сторону убежали. Однако за сиском и оних убежавших нарочніе розослани, егда же не постигнуть сискать, то за описаніем их примет так о учиненіи от Енеральной войсковой канцелярїи о сиску оних публѣкаци, яко и по из-

слѣдованіи откудова оніе колодники необычайную пѣшню и на болшом топористи сеkerу имѣли, и не било ль им к тому их побѣгу от кого согласия и помощи, донести в Енералную канцелярию неукосним.

Вышеписанніе же пойманніе колодники в ручних железах и двери оковою железною лучше укриплени, яко и для лучшего оних колодников, коих болѣе тридцати в секвестрѣ нынѣ находится, бережения, караулних козаков прибавлено, в покорности нашей репортуем.

1751 году априля 3 дня.

Полковник Иван Божич
Обозний полковий Иван Сахновский
Писар полковий Яким Маркевич

Помітка: Пол[учено] 1751`году април[я] 16 дня. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10287, арк. 288—289. Оригінал.

№ 85

1751 р. квітня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про появу в лісі Чути гайдамацького загону

По секрету

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего апреля 7-го числа обретающійся на Кременчуцком форпосте Киевского гарнизона пример-маеор Висленев по репортам к нему от обретающихся в Заднепрских местах лантмилицкои команды секунд-маеора Веригина да Киевского гарнизона от поручика Степанищева присланным в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что прошедшаго марта против 27-го числа вночи из лесу Чуты в ымеющуюся в том лесу пасику приходило гайдамак с пятьдесят человек пеших, с ружьем и с списками, за которыми о сыске и о поимке от оного секунд-маеора Веригина из лантмилицких и казацких команд надлежащее число откомандировано было, но токмо де нигде оных сыскать не могли. И для того от него, маеора Висленева, к нему, секунд-маеору Веригину, о сыску и о поимке тех злодеев-гайдамаков накрепко предложено и что учинено будет, о том впредь в Киевскую губернскую канцелярию репортовать имеет. Да того ж де марта с 20-го по 28-е число в команде ево, маеора Висленева, как в Заднепрских местах при лантмилицких и казацких командах, так и [по] той стороне реки Днепра по форпостам все обстояло благополучно.

А о всегдашней от тех гайдамаков предосторожности и о поиске, и о поимке тех злодеев и для того о посылке за ними сыскных партий найкрепчайшим образом к ним, маеором Висленеву и Веригину, многие ис Киевской губернской канцелярии указы в подтверждение посланы. Да и впредь подтверждаемо быть имеет. И о том в Государственную военную коллегию покорнейше доношу во известие, а в Государственную

коллегию иностранных дел о том же доношении от меня послано. А что впредь происходит будет, о том во оные коллегии доносить не примену.

Киев 9 апреля 1751 году.

Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 17 маиа 1751. По слушаню, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 2. Оригінал.

№ 86

1751 р. квітня 16. Петербург.— Запис у журналі сенату про збільшення військових загонів для боротьби з гайдамаками на правому березі Дніпра

[По] секретной экспедиции

1751-го апреля в 16 день в журнале Правительствующаго Сената записано:

По доношению генерала и Киевской губернии генерала-губернатора Леонтьева от 15-го прошедшаго декабря, коим объявляет: в указе е. и. в. ис Коллегии иностранных дел от 17-го ноября 1750-го году написано: хотя гайдамаки от посыланных за ними команд по зимнему времени и укрываютца, но по весне и в лете такова ж или вящаго от них воровства, и от соседних сторон дальнейших в том жалоб и за невоздержание здешних людей нареканий ожидать надлежит, и что б для переду ныне ему, генералу, по сношению с Малороссиискою канцеляриею, такие меры принять и учреждении учинить, и неослабное старание иметь в том, чтоб всеконечно такое зло завремянно отвращено и гайдамаки к воровским собраниям и воровству и разбоям не допусканы и искореняемы были.

И ежели б необходимо потребно было в Заднепрския места в прибавок военных людей, об оных ему, генералу, не теряя времени, по команде в Правительствующий Сенат и в Военную коллегию представлять. Того ради Правительствующему Сенату он, генерал, завремянно и доносит. И ежели паче чаяния отныне впредь необходимо потребно будет в показанныя Заднепрския места в прибавок военных людей, то оных откуда ему требовать, о том ожидать будет повелительного указа.

А в Военную де коллегию о том же доношении посланно, приказали в Военную коллегию послать указ, велеть из оной подать в Правительствующий Сенат репорт, по вышесобъявленному присланному в ту коллегию от помянутого генерала Леонтьева доношению, что учинено подлинно за подписанием Правительствующаго Сената.

В 18 день апреля.

Регистратор Иван Баженов

ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 113, спр. 846, арк. 45. Копія.

№ 87

1751 р. травня 3(14). Брагин.— Лист войського Ошмянського повіту Рокицького про напад гайдамаків на маєток мозирського маршалка Рафаїла Оскерки поблизу міста Наровлі⁴⁷

Копия с внесеннаго в полскую газету писма господина Рокицкого, войского повета Ошмянського. Из Брагиня от 14 маиа 1751.

Я уповаю, что вам из носящихся повсюду ведомостей уже довольно

известно, в каком нещастии мы находимся в здешних пограничных местах от Российской Украйны по притчине немилосердно своеволствующих гайдамак и чинимых от них водою и сухим путем нападеней и неизреченных грабительств и мученей, кои по разграблении Чернобыля⁴⁸ и других многих местечек, сел и деревень и дворов (между которыми и моим досталось) сего мая 7 числа тритцать человек помянутых разбойников, напав на местечко Наровлю, маетность можирского маршалка господина Оскерки, сперва зажгли в оном два двора, а потом весь тамошней дом его со всем имением, и что в оном ни было, все до остатка пограбили и убытка на полтараста тысяч золотых причинили. Бывшаго тамо управителя господина Одаховского, которой больше часа от них оборонялся, насмерть немилосердно замучили и при том несколько других людей до смерти побили.

Пушки, находившиесь в замке, и ружье, котораго с собою взять не могли, в Припете-реке потопили и, нагрузя несколько лоток пожитками, поехали вдоль рекою Припетью к российской границе. По многим же местам видять здесь всякаго дня немалое число таковых разбойников. И одним словом сказать, что мы в здешнем нещастливом крае, не имея никакой обороны, всяким опасностям подвержены.

Протоколист Петр Сафьянников

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1973, арк. 18. Копія.

№ 88

1751 р. червня 7. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про напад гайдамаків на оселю білицького сотника Кота⁴⁹

В Войсковую генералную канцелярію доношение

Сего мая 20 дня доношением от полковой канцеляріи в Генералную войсковую канцелярію донесено о нападеніи ночью порою на дом сотника бѣлицького Кота ворами в многом числѣ, оружейно, з списками и о побои его, сотника, и о забратіи всего имущества, о котором при том доношеніи сообщен реестр, с прошением о пересматриваніи и переловленіи тѣх воров с показаними в том реестрѣ вещи, от Генеральной войсковой канцеляріи во всѣ малороссійские полки чрез указы предложения.

А сего 24 дня мая оной сотник Кот вторителним доношением в полковую канцелярію представил: яко за оними ворами он, сотник, нарядивши команду виборних козаков при атаману комаровскому Ивану Усаню для поиска и переловления послал, которая, команда, тѣх воров-запорозцов на другой день рано спячих в кручѣ над Ворсклом в лесу сискав, остановились и по известію от него, атамана, к нему, сотнику, взявши он еще болше команды виборних конних и пѣших козаков, з двома пушками прямо к тому мѣсту пошел. Також и новосанжаровский сотеній атаман Василь Индутній по извѣстію, посланному к ним, с командою и едною пушкою пришел, где, собравшись всѣ в купу, и как

они, воры, посмотрѣли их, то они сказывали им, вора́м, многажди, даби они своею волею здались, чтоб какого казакам врану не послѣдовало, точию они на то всѣ́ ответствовали: хоча ѿ имѣли б всѣ́ до единого пропасть, не дадутся и не склонятся. И стали з ружа пулями на козаков стрелять, и убили всмерть одного новосанжаровского козака, прозивае-мого Дейнеку, а сотнѣ́ Бѣлицкой ранили пяти человек, и хоча ѿ на оних воров того дни з самого ранку даже к вечеру з дробного ружа и пушек палили, то они, не склонясь, оборонною рукою лѣсами далей к Новому Санжарову втѣкали. А потом пред вечером, увѣдомившись будучой в племѣника своего, сотника новосанжаровского, двору е. и. в. камор-лакей Герасим Максимович сам приехал до команды к нему, сотнику, и пошел он, сотник, вперед з командою сотнѣ́ своей, а он, камор-лакей, за ним, сотником, з козаками новосанжаровской с пушкою одною, коим вора́м давши наперед вистрелить, поишли на грудь и тамо бючис списа-ми и ружем, они, вори-запорозци, еще многих козаков ранили, также и их, воров-запорозцов, нѣкоторих, нагнавши, у Ворскле витонули, а других всмерть побили да живцем двух человек взято, а утекло два чел-овѣк: еден, переплившись чрез полузоря к Новому Санжарову, а дру-гой — скрился там же, в лесу между болотами, да третий, подстрелений, невѣдомо куда в хашѣ залѣз.

И хотя де оних воров-запорозцов сискивано, точию и понынѣ́ ни единого не сискано. З допросов же вишеписаних взятых живих воров-запорозцов Ивана Сухого, Собѣлченка⁵⁰, курѣ́нного поповѣчевского, да Федора Бойка⁵¹, курѣ́нного конелчевского, явилось, что бежавшие вори-запорозци, коих не сискано: един — Тимѣ́ш Шве́ц, примѣ́т таковых: росту великого, на головѣ́ волоса темнорусого, лѣ́т ему двадцять з лишком, при ружю, пѣ́столетах, шаблѣ́ доброй, под ящуром рукомя криж ви-золоченой, з пасками шовковими, з золотим и сребним набором, которие; вещи, забрати ними, вора́ми-запорозцами, в него, сотника. Да пласту-нѣ́вский Бейкул, кой переплил голий чрез полузоря. Примѣ́т таковых: росту среднего, волоса на головѣ́, бородѣ́ черних, лѣ́т с тридцять, а Ва-силь-ватажок, племѣ́ник Новѣ́цкого, яко́й подстрелений: росту среднего, волоса на головѣ́, бородѣ́ и усах рудявые, в черной тонкого сукна чер-кесцѣ́, на сподѣ́ кафтан желтѣ́й материя́лнѣ́й, в панцирѣ́. Так при оних ворах денги, сребро и прочое было, которих и поднесь не сискалось в тѣ́х же побитых и живих запорозцов-воров, хотя сискано нѣ́которую част з того имущества, а болшую частію пропало.

Предписание ж вори-запорозци, зобратие живцем Федор Бойко и Иван Себѣлченко затѣ́м в полковую канцелярію не послани, что, содержась под караулом, вилѣ́чуются. Сказание ж их допроси при том доношеніи в полковую канцелярію сообщил. И просил он, сотник, о сиску и переловлении тѣ́х бежавших воров-запорозцов с тѣ́ми вешми по описаним их примѣ́там, куда надлежит писать, по которому, доно-шению, хотя посланными з полковой канцелярии во всѣ́ полку Полтав-ского сотнѣ́ к сотникам з старшинами накрѣ́пко указами предложено, даби они речених ушедших воров-запорозцов по всѣ́м скритим мѣ́стам прилѣ́жно сискивать велѣ́ли. И как словлени будут, прислать в пол-ковую канцелярію под крѣ́пким караулом. Однак, чтоб оние вори и в дру-гих полках малороссі́йских нигде укрыться не могли, того ради полковая Полтавская канцелярия в Генералную войсковую канцелярію об оном доносит и нежайше просит о сиску оних воров во всѣ́ малороссі́йские

полки от Генеральной канцелярии указами предложить. С присланных же допросов копий к усмотрению Войсковой генеральной канцелярии при сем прилагаются.

1751 году.

Пысар полковій Григорій Бачинский
Ассеул полковой Иван Сулима

Помітка: Пол[учено] 1751 году, юня 7 дня. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10931, арк. 15. Оригінал.

№ 89

1751 р. червня 15. Мотовилівка.— Донесення полковника Аврама Миронова кийвському генерал-губернатору Михайлові Леонтьеву про напад гайдамацького загону на село Кальниболото

Высокородному і високопревосходителнѣишему господину генералу-аншефту, ковалѣру и Киевской губерни генералу-губернатору Михаилѣ Ивановичу Леонтьеву доношение

Сего юня 14 числа, во время бытия нашего на полской стронѣ у камисаров полских для присудствия по пограничным делам, персонално подали нам оные полские комисары письмо, которым объявляют в нападении вновь вышедшими в петистах гайдамаками на село Колниболоты, которое разстоянием от російского городка Архангелского верстах в дватцети, і о разграблении тамо церкви і всего онога села⁵². Которое и полское письмо арегиально для разсмотрения при сем к вашему высокопревосходительству сообщаем.

Юня 15 дня 1751 году. Мотовиловка.

Полковник Аврам Мионов
Товариш бунчуковій Василь Лизогуб
Секретарь Михайло Ломакин *

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів, II, 2644, арк. 5. Оригінал.

Опубл.: Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 590—591.

№ 90

1751 р. липня 28 (серпня 8). Буриштин.— Лист посесора В. Лісовського до варшавського каштеляна Павла Беное про організацію карної експедиції солдатів і смоляків проти опришків

Z listu jaśnie wielmożnego mości pana dobrodzieja de 4 currentis z Rogozna, a przez umyślnego z Hołowska dnia wczorajszego samym wieczorem odebranego, informowawszy się o nieodbitej potrzebie sprowadzenia Hawlickiego, kaprala, z żołnierzami w Stowpczatym i w Sołotwinie propter securitatem od hultajstwa podgórskiego lokowanemi, wyprawiam po nich w tym momencie, zaleciwszy ordynansem Hawlickiemu

* В «Архиве ЮЗР» помилково: «Домашев».

i napisawszy do imć panów administratorów, żeby w Bursztynie na następującą niedzielę stawali wraz i z dziesiątkiem smolaków z Sołotwiny, o których pisałem do imć pana Cmidewicza, gdy tedy nieuchybią stanąć w Bursztynie na następującą niedzielę, zapewne nieuchybią i do Hołowska przyciągnąć circa 20 praesentis. O muszkiety nie trzeba się dla nich starać, bo tu stąd będą uzieli wszystko, tylko sześciu pałaszów brakować będzie, gdyż tylko sześć pałaszów znajdzie się przy żołnierzach.

Przeszłą pocztą przepomniałem donieść jaśnie wielmożnemu mości panu dobrodziejowi, iż będąc w Haliczu kwerendowałem w protokule inscriptionum, ale żadnej transakcji jaśnie wielmożnego kasztelana przeciwko jaśnie wielmożnemu wojewodzie kijowskiemu nie znalazłem, w odleglejszych zaś grodach, jako to przemyskim, sanockim i innych, że może się znaleźć nieskąpo, nadmieniał mi imć pan Chodykiewicz.

O fabryce kościelnej — że po reasumowaniu kontynuje robotę i przy pogodach, które od niedziel trzech służyć zaczęły pospieszylasie, ale nad wyciąganiem gzymsu kościelnego wielka żmuda i zabawka, krzesać cegłę do niego. Karczma nastaszyńska — że przed jesienią ze wszystkim stanie wystawiona. Winnica teniatnicka — że wiązanie bierze na siebie. A uchodnia na Ostrowcach — że najdalej za tydzień reparować się będzie. Karczma sarnicka — że już ze wszystkim obtynkowana i skończona. Grobla w Średnich Sarnkach — że znacznie podwyższona, rozszerzona i należycie zreparowana. Został[ol] tylko zbudowanie lotoków (ponieważ one murywane z kretesem woda wymuliła) i osadzenie mnicha do spustu stawu, żeby grobli przy każdym spuście mierzyć.

Donoszę jaśnie wielmożnemu mości panu dobrodziejowi i z powinną subjecją do nóg pańskich piszę się, będąc jaśnie wielmożnego pana mojego i dobrodzieja najniższy podnózek.

Die 8 augusti 1751, rano, z Bursztyna.

W. Lisowski

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Яблоновських, № 7. арк. 336—337. Оригінал.

Переклад

Ясновельможний милостивий добродію!

З листа ясновельможного милостивого пана добродія від 4 поточного місяця, отриманого вчора вже ввечері з Рогізна від посланця з Головська, я дізнався про невідкладну потребу направити сюди капрала Гавлицького з жовнірами, які розміщені у Стівчатові й Солотвині, для захисту від підгірських гультаїв. У цей момент якраз виряджаю за ними вистового, порекомендувавши та написавши Гавлицькому та їх милостям панам адміністраторам, щоб у наступну неділю прибули до Бурштина разом з десятком смоляків із Солотвина, щодо яких я писав його милості пану Цмидевичу. Якщо зуміють прибути в Бурштин у наступну неділю, то напевне і до Головська прибудуть приблизно 20 цього місяця. Не потрібно клопотати для них за мушкети, бо тут собі [ix] зможуть усі придбати, лише не вистачатиме шести палахів. Тільки шість палахів є у жовнірів.

У попередньому листі я забув донести ясновельможному милостивому панові добродію про те, що, коли був у Галичі, переглядав я вписи до

протоколу, однак не знайшов жодної угоди ясновельможного каштеляна кам'янського з ясновельможним воеводою київським, хоч пан Ходикевич натякав мені, що [ix] може бути чимало у більш віддалених гродах, як, наприклад, у Перемиському, Сяницькому та інших.

Щодо будівництва костюлу то, коротко кажучи, робота продовжується та при добрій погоді, що вже три тижні стоїть, прискориться, проте надто копітка і зтяжна праця над обробкою костюльного карнизу, [зокрема] обтісування цегли для нього. Щодо насташинської корчми, то до осені [вона] повністю буде збудована. Щодо теляницької виниці, то йде закладка крокв для даху. А хутір на Острівцях — то не пізніше як через тиждень буде ремонтуватись. Сарницька корчма вже повністю поштукатурена й закінчена. Гребля у Середніх Сарниках значно підвищена, розширена і як слід відремонтована. Залишилось ще перебувати лотоки (тому що ті, муровані, вода цілком замулила) та помістити монаха для спускання води із ставу і вимірювання греблі при кожному спуску.

Доношу ясновельможному панові добродію і з покірним припаданням до панських ніг підписуюся, будучи ясновельможного пана мого й добродія найнижчим підніжком.

Дня 8 серпня 1751 р. ранком, з Бурштина.

В. Лісовський

№ 91

1751 р. серпня 8. Кременчук.— Рапорт секунд-майора Кременчуцького форпоста Василя Федцова Київській губернській канцелярії про наказ розшукувати гайдамаків, які втекли з Миргородської полкової в'язниці

В Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию с Кременчуцкого форпоста репорт

Сего августа 8 числа в присланной в Кременчуцкую фарпостную канцелярию малоросиского Миргородского полку ис канцелярии полкового суда промемории написано, что прошлого июля 29 числа с полудня в шестом часу [из] содержащаяся под караулом по разным делам в малоросиском Миргородском полковом секвестре колодников-гойдамак шестдесят адин человек иные, разбив ручные и ножные колодки и кондали, а другие и в колодках, вышедшись из одного секвестра и прибыв сторожа тюремного и некоторых козаков, безвестно бежали. И при том сообщена именная ведомость, кто оне гойдамаки, имяны каких, рост и примет и тою промемориею требовано о присматривании и о поимке оных гойдамак команды моеи на все фарпосты наикрепчаише предложить⁵³.

По которой промемории того ж числа на все фарпости команды моеи кременчуцкой дистанции к господам обер- и ундер-афицерам предложениями и с приобщением с той ведомости копее наикрепчаише предложено⁵⁴; о чем в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию сим во известие репортуую и присланную из вышеписанной канцелярии Миргородского полкового суда ведомость оригинально при сем сообщаю.

Кременчук 8 августа 1751 году.

Секунд-маэор Василей Федцов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1993, арк. 1 Оригінал.

1751 р. вересня 4. Глухів.— Лист Генеральної військової канцелярії до київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва з приводу розгрому гайдамаками компанійців на чолі з атаманом Василем Шапкою біля річки Чорний Ташлик

Высокопревосходителній господин генерал-аншеф ківський, генерал-губернатор і кавалер, государ мой Михайло Іванович!

Ваше высокопревосходительство с приложенного при сем экстракта з доношенія, полученного в Генеральной воісковой канцелярії от находячогось в Задніпрских мѣстах во іскорененіи гайдамак з компанійским Павловым полком того полку асаули полкового Саманаса, усмотрѣть изволите, о послѣдовавшем отправленной для поіску гайдамак компанійской партіи при атаману Шапке, козакам при нападеніи імы на вышедших из Полци по извѣстію от состоящего в Петровском Островѣ порутчика Іконникова ківского гарнизону, гайдамак, которых де было до шестидесят чоловѣк, побою и ізраненіи оных компанійцов и самого атамана теми гайдамаками і отобраніи у них лошадей, також одежи, ружя и денег і протчего, что де произошло за малолюдством в той компанійской партіи, против оных гайдамак в немалом числѣ бывших. А от состоящего де в городку Архангелском капитана Лебедева и тамошнего сотенного правленія суккурсу оной компанійской партіи по требованіям ей не дано. Того ради, что касается до помянутого капитана Лебедева в недачи ім в таком нужном случае суккурсу, чрез что и та компанійская команда, бывшая в малолюдстве, розбита и разграблена⁵⁵, потребно есть, дабы от вашего высокопревосходительства о том, кому надлежит, приказано изслѣдоват без упущенія и по изслѣдованіи виновному без штрафа по указам не оставить, и впредь притвердить оному и другим тамо находячимся афицерам в таких случаях поступать в престереженіи состоящего в том інтереса рачителнѣе, і ко іскорененію гайдамак за увѣдомленіем тотчас отправлять команди, и самым слѣдовать; что же принадлежит до неучиненія от сотенного Архангелгородского правленія такова ж суккурсу тамошным за комендира сотенного правящим значковим товарищем Самусем, о том от мене к полковнику наказному миргородскому бунчуковому товарищу Троцкому ордер послан і велено буди подленно так окажется, то его от команди отрешить зараз и штрафовать по правам, а в его мѣсто опредѣлить другого достойного чоловѣка, которій бы не толко в потребном случае суккурс подавал, но і сам всевозможных в поимке и іскорененіи гайдамак способов употреблял да и что не безизвѣстно мнѣ, яко оной командированній компанійскій Павлов полк для учиненія поіску над тѣми гайдамаками в оных Задніпрских мѣстах по ассигнаціи мазора Танѣва розставлен на девяти постах по малому числу козаков распространеніем на сто пятьдесят верст, между которыми по тридцяти и двадцяти чоловек. Точію команди состоит і чинять розезди от дистанцій своих понад фарпостами за шестнадцать верст, в малом же числѣ, то есть четири компанійци з одним драгуном, каковим малолюдством никакова над гайдамаками поіску учинить невозможно; да и суккурсовать іх за далним разстояніем вскорѣ успѣть нелзя ж, о чем і наперед уже к вашему высокопревосходительству писано. То во пресѣченіе того, дабы іногда

еще малолюдной какой командѣ от гайдамацкой партіи не произошло таких же обид, за приличіе разсуждается оную компанѣйскую команду разстановить тамо в трех точію іли четырех пристойных и в недалеком разстояніи мѣстахъ, дабы команда, в случае потребном, една другой вскорѣ могла надлежащей дать суккурс; о чем ваше высокопревосходительство к командѣ своей туда предложить имѣете, а от мене к оному асаулѣ о всем том для исполнения ордери с сего до полк[ов]ника наказного миргородского и до полкового асаули Саманаса і чтоб он немедленно, для чего команди его сотник Савич первѣе атамана Федорова с командою малолюдною против оной партіи гайдамак, а послѣ атамана Шапку тож в малолюдствѣ против другой гайдамацкой партіи отправил, а сам против оных гайдамак не слѣдовал, и в близости от тех мѣст команди его, Саманаса, были ль какіе козаки, і при каких комендирах, і для чего, он, не сносясь с протчими командирами, из доволною партією не отправился, вѣрно и справедливо изслѣдовал, і что по слѣдствію явится, о том вскорости миѣ донесл бы для крайнего опредѣленія; от нас ордер послан же *.

А особливо яко по тому ж доношенію значит, что будто гайдамаки болѣе з запорожских козаков і якобы из Запорожской Сечи для поіску злодѣев команди не посылаются, то кошевому атаману з старшиною і всѣм воіском дан зде от мене ордер с таким предложением, дабы тех гайдамак всемѣрно пересматривано і ловлено, особливо ж бы он, кошевій атаман, для іскорененія і поіску гайдамак, нарядив особливую при надежном старшинѣ в сту или болѣе человекъ запорожских козаков команду, отправил в оніе мѣста, гдѣ такіе гайдамацкіе партіи частѣе шатаются, і велел ім всегда в пристойных мѣстах ближе к поселеніям малороссійским, а не к п[олской] границе в той поимке гайдамак находясь чинить ежечаст[но] і в поимке оных и іскорененіи ревностного прилагать старательств труда, и в случае потребованія, оним компанѣйским асаул[ом] Саманасом іли команди его старшиною тот запорожскій с[...] ** з своею командою в поимке оных гайдамак чинил бы возможн[ое] [вспо]моженіе, і ту команду смѣнять ему, запорожскому кошевому, по мѣ[сяцам] іли по третям из разсмотренія своего, точію при перемѣнѣ [...] **, дабы никто нигде не остался, но всѣ возвратились бы в Кош.

Вашего высокопревосходительства
послушнѣйшій слуга

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10737, арк. 5, 9. Чернетка.

№ 93

1751 р. жовтня 10. — Витяг із свідчень гайдамаків — мешканців Правобережної України, в яких мовиться про участь запорізьких козаків у гайдамацькому русі ⁵⁶

Экстракт, учиненной 1751 году октября 10 дня в пограничной комисіи, каким образом во оговорѣ запорожских казаков представляемими в прошлом 1750-м году при ноябрьском сездѣ от полских Брацлавского

* Нижченаведений текст у рукопису перекреслений.

** Текст пошкоджений.

воеводства комисаров колодниками-гайдамаками при нинѣшнемъ сѣздѣ ж онымъ полскимъ комисаромъ отвѣтствовано.

В прошломъ 1750-мъ году ноября 29 изъ оной пограничной комисіи по оговору предъявленныхъ колодниковъ о сискѣ и о присилки тѣхъ отговоренныхъ въ комисію Войска Запорожскаго и кошевому атаману неоднократно писано, дабы онъ по сообщенному с тѣхъ допросовъ экстракту оговоренныхъ, такожъ і сверхъ того по сообщенному ж отъ полскихъ комисаровъ реестру запорожскихъ казаковъ, сисковъ приславъ на комисію.

А сего 1751 году сентября 3 при промеморіи отъ Войска Запорожскаго Низоваго какъ для отвѣтствія по полскимъ претенціямъ, такъ и для доказательства въ починенныхъ Войску Запорожскому с полской стороны обидахъ присланы три человека повѣренныя депутаты: Федоръ Толстоногъ, Марко Ус, Петръ Шафрановскій, которые по требованію полскихъ комисаровъ 13 числ предъ пограничною судъ представлены. И с тѣхъ оговоренныхъ колодниками, яко оныхъ въ Запорожской Сѣчи не имѣется, словесно полскимъ комисаромъ отвѣтствовали, а потомъ въ тожъ общее присутствіе подали доношеніе, въ коемъ написано:

В прошломъ де 750-мъ году при сѣздѣ со опредѣленными отъ Брацлавскаго воеводства полскими комисари представленные колодники, которые, будучи въ Полской области на гайдамацтвѣ, чинили грабительства и о томъ допросами показали:

1. Андрей Осиповъ, сынъ Некриля, родомъ полской подданою мѣстечка Коднѣ, въ разбое полскаго мѣстечка Крутихъ по подговору какъ ево, такъ и протчихъ гайдамакъ, родимца полскаго ж города Ряшковъ Василя Волошенина, которой, подговоря къ себѣ въ собраніе, имѣли у рѣчки Мертвова вода такихъ же гайдамакъ до двухсотъ человѣкъ. И надъ ними приводцомъ и ватажкомъ былъ исъ коихъ означенной Некруля тѣмъ своимъ допросомъ оговорилъ по именамъ, а другихъ по прозвищу якобы изъ запорожскихъ казаковъ тридцать девять человѣкъ, а протчихъ именъ и прозвищъ не показалъ, кой по поимки оного Некруля якобы пошли въ Гардъ, которыхъ по справкѣ въ Запорожской Сѣчи и въ Гарду зъ вишепредписаннаго разбою нигдѣ по крайнему сискиванію не явилось, и гдѣ нинѣ пребываніе свое имѣютъ; о томъ де Войску Запорожскому неизвѣстно.

2. Иванъ Карандашъ былъ толко въ Запорожской Сѣчи у казаковъ во услуженіи, а потомъ въ битность ево въ запорожскомъ Гарду по подговору какъ ево, Карандаша, такъ и другихъ гайдамакъ полской націи села Татаринова жителемъ Афанасиемъ, а прозванія не знаетъ, въ разбое полскаго мѣстечка Радомишля і села Лобкова с товарищи двадцати человѣкахъ. Исъ коихъ показалъ по именамъ, а другихъ по прозвищу, будто изъ запорожцевъ же до тринадцати человѣкъ да не знающихъ исъ которыхъ мѣстъ трехъ, а четверемъ человѣкамъ именъ и прозваній не знаетъ же. И по разбое де ономъ раненъ полскими партиями, оставили въ полскихъ лѣсахъ — трехъ, убитъ — одинъ, пойманъ — одинъ, объявленной ватажка ихъ Афанасей, а с нимъ Федоръ Сирій остались въ ономъ селѣ Татарѣновкѣ, въ коемъ они и родились у матерей своихъ. Такожъ и онъ, Карандашъ, остався въ полской слободѣ Шахфарастоявке, въ коей токмо бѣглие русскіе разколищники жительствоуютъ, у тамошнихъ жителей во укривательствѣ, а протчіе двенадцать человѣкъ товарищи куда пошли, не знаетъ, которые упователно во оныхъ полскихъ укривателей и понинѣ свое пребываніе имѣютъ.

3. Наумъ Омелченко, въ битность ево во ономъ же Гарду подговорилъ ево и другихъ семнадцати человѣкъ полскаго мѣстечка Кубличи житель Яковъ

Кублицкий для воровства в Полшу. По которому подговору бив они в Полской области, товарищи ево двенадцать человек, не хотя с ними итти на разбой, возвратились якоби в Гард, а он, Наум, с помянутим ватажком Кублицким, с товарищи трема человекки украли в Полщѣ на ночлегѣ восемь лошадей и рушницу, коих уманские казаки у них отбили, а товарищи ево бѣжали безвѣстно, которых и понинѣ нигдѣ в сиску не явилось.

4. Омельян Малой. По подговору как ево, так и других шести человек полского села Талного диячком Прокопом Тараном, кои собрався в степи на речки Ташлику, разбили в оном селѣ жида. И по разбою, догнав их полской сотник Юско Табанец, трех заколов до смерти, а чегирех человек с ним изимал.

5. Герасим Карнаухов якоби бил в Запорожской Сѣчи толко во услуженіи, а потом ходил в Очаков и на рѣке Бугу по отрубленіи ему турчином уха отвезен бил якоби запорожским казаком Бабком, коего нигдѣ в сиску и понинѣ не явилось (в зимовник казака Максима Джугана, гдѣ он излѣчился, и в битность ево будто в том зимовнику находилось раненных гайдамак, кои разбивали Умань, Григорій Москаль, Прокофей Сукура, Сероштан), коих потому ж і понинѣ не сискано и гдѣ обрѣтаются, неизвестно. А чегирех человек не знает, однако ж по справки в Запорожской Сѣчи предписанного Джугана, как зимовник, так и он, Джуган, в прошлом же 750-м в июлѣ мѣсяцѣ совсем згорѣл.

6. Павел Зубов. По тому ж бил толко у запорожских козаков во услуженіи, по подговору ж как ево, так и других до двадцати пяти человек полским шляхтичем Иосифом Скалским; которой при подговорѣ их объявил им якоби о злом ево намѣреніи гардовой полковник вѣдает, чему вѣроятно не ест достойно. По которому ево, Скалского, подговору, согласясь, собрались в островѣ Кривом і учинясь оной Скалской ватажкою, разбили село Рахны, а потом в селѣ Богдановкѣ жида ограбили і панской двор разбили. И как оны шли с того разбою под полским мѣстечком Савраною, в лѣсу, полском войском убити два да с ним, Зубом, пойман пять, а протчие осмнатцать человек бѣжали, куда неизвестно, которые в Запорожской Сѣчи и нигдѣ и понинѣ ж не явились.

А по требованію полских комисаров, по вишепредписанним оговорам ис пограничной комисіи от Запорожского Низового Войска поставкою на комисію тѣх оговоренных требуется. Против чего от оногo Войска Запорожского Низового сим отвѣтствуется. Как више сего объявлено, да в допросах, имѣющихся у полских комисаров колодников, явствует, что оние их товарищи нѣкоторые по разбою ж остались, а другие — побити и разбѣжались в полской области, а не в российских границах, також и в Запорожской Сѣчи и нигдѣ оних оговоренных послѣ тѣх их разбоев и понинѣ не явилось. І упователно де, яко тѣ требуют оговоренные в поимки имѣются в полской сторонѣ, потому что с предписанним Зубовим поймано пять человек, а на комисію представлен точию оной Зубов один, и гдѣ оние пять человек дѣвались, неизвестно. Которых надлежит представить на комисію для того, что они о тѣх своих товарищах, гдѣ они нынѣ находятся, показать могут. Також и на тѣ зліе дѣла начинателей полских подговорщиков і ватажков Василя Волошина, села Татаринówki жителя Афанасия, Якова Кублицкого, Прокопия Тарана да полского шляхтича Иосифа Скалского надлежит с полской стороны представить. То и тѣ по тому ж имѣют показать о то-

варищах своих гайдамаках обстоятельно, а хотя бы из тих оговоренных нѣкоторые наперед сего до учинения тѣх разбоев в Запорожской Сѣчи і за подлинно находились, но точною по своевольном отбитіи своем, тайными обичаи и без вѣдома войсковоу старшины, шетаюсь по степам, злодѣйския свои собрания имѣли в разных степных же мѣстах, и с коих нѣ кто иния, как толко по болшой части из полских подданных, к тому ж и подговаривани на таковое зло полскими людми, а не російскими. Почему тѣ гайдамаки по учиненіи таковых злих поступков принуждени в полских границях і в жилищах их свое пребывание во укрѣвателствѣ продолжать, так как и вишереченной Иван Карандаш в новопоселенных російскими бѣглими людми слободах да и небезызвѣстно Войску Запорожскому, яко изимание полскими партіи гайдамаки так в прошлом 1750 году, так и в нинѣшнем 1751-м годѣх в полских мѣстечках Богуславе и Лисянкѣ и в протчих полских же мѣстах, а особливо в Уманѣ нѣ сколько сот человекъ повѣшено и казнено, ис которых в том числѣ нѣ кто иные, как толко тѣ оговоренные гайдамаки на тѣх злих учинках поимани. И надежно, что ония явились поддание полския, почему и казнени, а егда би подданиа російскіе явились, то оние представлены были на комиссию. І тако, по вишепредписанным резоном Войско Запорожское, как поставкою тѣх оговоренных, так и в претенціи полскоу не есть причиноу, ибо в Запорожском Войскѣ Низовом бивает по своей охотѣ и разных нацев, а потом возвращаются паки в свои отечества и тамо или индѣ гдѣ от них либо какіе послѣдовали зліе поступки, то оное Войску Запорожскому причитать не есть прилично і не надежно. А что сверх вишеобъявленных оговоренных по сообщенному полских комисаров реестру запорожских казаков многова числа поставкою требуютъ, о коих в том реестре в надъписе показано будто в Полщѣ чинили разные грабительства і убійства, а по каким доводам или доказательствам оние приличились, того не показано, и для того без всякой приличности и свѣдительства оних сискивать і на комиссию ставить не для чего і не должно. А егда на предписанных в оном реестрѣ с полскоу стороны послѣдуютъ какіе подлинныя доказательства или свѣдительства, то по тому сиск оним в Запорожском Низовом Войскѣ учинен бить имѣеть.

А того ж сентября 16 дня с прописанием показанных в оном доношеніи резонов писменно полским Брацлавского воеводства комисаром отвѣтствовано і требовано как о общем разсужденіи по вишепредписанном доношеніи, так и о показаніи на объявленных сверх оговоренных в реестре, по каким оние доводом или доказательствам приличились і из них, гдѣ кто имѣнно тѣ разбой и грабительства учинил, о всем со изяснением объявить, а кто на оних доказатель или оговаривает, оние пред суд пограничной представлены были.

На которое требование полские комисари, не учиня нам никакова писменного отвѣту, даже до отъезду своего словесно представляли, яко они оного отвѣту за дѣйствительно не приемлють, ибо де они по тѣм колодничим допросам, хотя де они в других разбоях и не явились, однако ж всю свою претенсью имѣют на Запорожскую Сѣчь, на что им отвѣтствовано, яко тѣ колодники показали, что их на тѣ грабительства подговаривали и атаманами били полские как шляхтичи, так і подданиа, і по разбоях оговоренія, гдѣ находятся, как в предписанном отвѣтѣ показано, неизвѣстно. К тому ж и неприличившихся в других разбоях, а паче по предписанным в отвѣте резоном в сей полскоу претенсіи на Запорожскую

Съчь причитать никак невозможно, но точною оние комисари, будучи в том своем упорствѣ без всякаго разсуждения, уже при самом своем отъездѣ прислали к нам оное письмо, в коем написано: уже би де в несравненных обидах і утѣснениях сторонѣ полскоѣ болѣе изображать и не надлежало, ибо с нѣсколко десятков колодников на прошлогодскоѣ и нанѣшней комисіях ставленных усмотрѣли, какой і откуду, і от кого терпим гвалт і утѣснение извѣстно, при том з доношеніи обидимых, из признания колодников тысящные фартун шляхетских грабительства и домов разорения, и с пожитков чрез цѣлое житие нажитых обнажения городов, сел и дворов, в дим и пепел обращения, тиранскія доброй и невинной кровѣ полскоѣ пролитія, сверх того, святокрадскія костелов и церковей святых ограбления, пренайствѣтѣйшого сакраменту, болѣе нежели поганским дерзновением из чаш вибрашивания, священников обоих содержанним и излишним мучения, печеній и тиранскія бой. Ежечастіа по дорогах и лѣсах разбои, гвалта и убійства, яко над хоромним строением, ниже небом с житием и фортуюно нашею свободны и безстрашны от гайдамак сѣчевых, гардових из запорожских состоять может, которые сторону нашу на пограничею воеводства Брацлавского, Подольского и Киевского уже совсем достаточнаго імущества обнищавши и опустошивши цѣлую Съчь, Гард и Кодак полскою працею і добычу наполнили, и на что болѣе доказательств; яко то и с того очевисто показуется, что наших товарищей, шляхту и урядников прі их кроваво нажитом імуществѣ, побранных одних за шею арканами, охляп в одной рубашкѣ, яко Галецкого, месника подляского, аж под Кодак, других в лѣбах и кандалах даже под Гард проважено.

Пространѣ же половленнѣ іс партей гайдамацких колодники добровольными допросами признали, наменяя, что за вѣдомом и дозволением своей старшин и куренных началов на ежегодныя грабительства безчисленными собраніи ходять, яко и нинѣ, во время настоящей комисіи, на злость, упрямость в околичностях грабительства чинять. Почти под боком разоряють оних же, хотя представленіе на обополних допросах колодники всѣх в компаніи бывших с собою гайдамак памятать не могли, однако нѣсколко сот ясно по імѣнам против поданого реестру оговорили, которих, оговоренных, по достойном і справедливом разсуждению на прошлогодскоѣ еще комисіи приговорили представить, яко ж и видѣли ордер к кошевому атаману о поставкѣ виноватих видалной, какое ж по оному ісполнение самой точною писменной отвѣт, что будто тѣх оговоренных гайдамак в Съчи не імѣется, коим запирается вмѣсто представленія гайдамак присланим с покарением о неподлежащем поставленіи злодѣев представляет можетъ, же ли в справедливом судѣ оное кошевого и других началов извинение імѣть: верность довольно извѣстно гардових грабителей прошлогодная продерзость, яко значковой товарищ с предложением отдачи вина и волов осмидесят шести, у купеческих людей полских разбойнически забрав, них с ордером в Гард бил послан. С котрым два человѣка із между тѣх же обиженных за своею худобою для проіску, поихавши очевисто в табора ж на Ингул, в зимовниках казацких свое собственное опознали. К тому ж и сами грабители явно сознали, что де ми вино випили и волю поили и болѣе де імѣете до нас претенсіи, то разом отвѣт учинить что же вѣще сам начал и чернѣ гардовая в презрѣніи комисарского ордера еще на самого присланного товарища, а наче на тѣх істцов, кой опознавали воли свои, брасатся почели, і разно

страшая, в сылу їх живых выпустили. О чем оних людей доношение достаточно показывает, до чего гуляйская продерзость прійшла, что де против чести и ордеров своей старшины противится отважилась, яко ниже к наказанию гайдамак ставить ниже предложенного ордером удовольствия учинить не хотят.

Из чего самого доказательства, что ни от кого иного, точию от сбчевих, гардовых і запорожских своевольцов толь великое в житіи и фартунах наших поносим разорение. И что нигдѣ индѣ, точию в Сбчи, в их жителствах, нас трех имущество состоитъ, а наиболѣе у самих начальников остается, ибо ежели б не чувствовали виновности обополно, подлинно б на отвѣт исцов своих охотно ставить могли, для чего на обстоятельствах прав, трактатов и самой справедливости, даби всѣх оговоренных злодѣев и окупном грабительствѣ оговоренных для учинения заслуженного наказания и отдалняго розпусту удержания к суду представить. Тако ж со всего началу и старшинства сбчевих гардов и запорожских командиров, яко немало к тому ж грабительству к разбою участников надлежащее удовольствие наказать, і властью всепресвѣтлѣйшей монархинѣ російской о возвращеніи шкод полских приказать і понудить, которой всяк обидимой присягою подтвердить готов. На что справедливой и полезной обиженным печално, ожидая сентенціи и окончательного опредѣления.

У подлинного подписано так: Полковник Аврам Миронов
Бунчуковій товарищ Семен Полуботок
Бунчуковій товарищ Корней Кобеляцкій
Бунчуковій товарищ Василей Кулябко

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 77—82. Копія.

№ 94

*1751 р. жовтня 15. Торговище.— Реєстр претензій до гайдамаків — запорізьких козаків, переданих польськими комісарами російським комісарам*⁵⁷

Реєстр о суммах, генерално собранних с претенсій домов шляхетских, городов, местечек и сел гайдамаками, сечевими, гардовими запорожскими казаками ограбленных во время состоявших судов пограничных воеводства Брацлавского, каденціи сентябрьской перед комиссарами его королевского величества к Рѣчи Посполитой Полской велможним комиссаром російским оригинальными реестрами подданных, яко ж и в концелярии комисіи полской нынѣшнего дни вписанных в Торговище 1751 году октября 15 дня списанній

Золотіе гроши

Сиятелному князю Любимирскому, подстолему коронному, чрез грабительство мѣщан и подданных ягорлицких, забор лошадей, денег, товаров купеческих и других вещей учинили шкоди 16722

Ясневелможной Яблуновской, хоронжиной коронной, чрез грабительство мѣстечка Калниболот, заборам денег, лошадей и других имуществ служащих, подданных и арендарем учинили шкоди на . . . 10612

Ясневелможному Потоцкому; воеводе киевскому, чрез грабительство Немировщини, Криковец, Рубани, Сумовки, Кодаржинец, Кедрасовки, Солгутова, Остовки, Манковки, Хмаровки, Красноселки и других, обдиранием священников, прикащиков, мѣщан, подданих і арендарев, забранием денег, лошадей, фантов и других движимостей учинили шкоди на	42045
Вельможному Гаврилѣ Жолтинскому в селѣ Лещѣновѣ чрез забор денег, сукон, лошадей, ружья і другого убранства учинили шкоди на	1468
У Василя Юрченка, подданного с Кочубеевкѣ, на дороги под Гардом вали, соль, денги и одежи забрали	527
У пана Новицкого в селѣ Заливках и Камянце забрали лошадей, сукон и протчего	627
У Тишка Певня, подданного мошенского, воли, соль, готових денег, казанки и другие купецкие потребности забрали	564
Сиятельному князю Любомирскому, подстолѣму литовскому, також прикащикам, мѣщанам и арендарям мѣстечка Саврини в готових денгах, серебре, сукнах, товарах купецких и других имуществах учинили шкоды	12502
При том же грабительствѣ оние гайдамаки тирански убили Ивана, Куликовского зятя, подданого савранского, которого кров пролитія на мѣбние судовое отдается; у Гордея, бурмистра савранского, под час того ж грабительства денег, маниста, фанты и другого имущества забрали	289
У пана Яблонского, на дороге разбивши, забрали готових денег, сукон и протчего	1596 20
Пану Вичалковскому в местечке Боровице чрез забор денег, сукон, футер, ружья і иного убранья шляхецкого учинили шкоды	5803
При оном же грабительствѣ сина ево, пана Вичалковского, в четвертом году состоящего, тиранско застрелили и кухарку закололи, что подаетца на справедливое разсуждение судовое сиятельному князю Чарторожскому, воеводе рускому, також мѣщанам, лодданным и арендарам мѣстечка Кублича чрез забор денег, фантя, каралей и других товаров учинили шкоды	6561
Пану Бударнацкому чрез грабительство двора в Боровице, забором лошадей, платья, денег и всякого убранства шляхецкого чинили шкоды	2188 20
У вельможного Метелского в селе Стрелнеках готових денег, серебра, цени платья и другого убранства взяли	18448 20
При том же грабительстве самого Метелского тирански убыли, которого кровопролития в справед-	

ливое мнѣніе судебное предаётся. У вельможного пана Чернецкого, старости чалиского, и вельможной Каменской, подстолиной можирской, в добрах Селищах и Носковцах забрали серебра, сукон и другого убранства 1012

При том же грабительствѣ еѣ, вельможную Каменскую, подстолицу можирскую, так округно збыли, измучили, что в восемнадцать недель умрети принуждена, что подаетца до справедливого разсуждения вельможных комиссаров.

В арендаров шангировских в селе Шангирове серебра, платья, денег и других вещей забрали 4500

Вельможных канеговских скарбников полских в селу Жидовчику лошадей, сукон цени и другого шляхетского убранства взяли 5000

Всей сумми генеральной . . . . . 130512 *

На подлинном подписано полских комиссаров тако:

Казимѣр Хоецкій
Казимѣр Свидзинскій

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 94—95. Копія.

№ 95

1751 р. жовтня 29. Глухів.— Думка Генерального військового суду в справі гайдамаків, які брали участь у нападі на Радомишль

По повелѣнію ясновельможного високоповелителнаго господина Малия Россіи, обоих сторон Дѣла и Войск Запорожских гетмана, е. и. в. дѣствителнаго камергера, императорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президента, лейб-гвардіи Измайловского полку подполковника и обоих главных росіійских імператорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, тако ж полского Бѣлого орла и голстинского святія Анны кавалера Росіійской импѣрії графа Кирилла Григоріевича его сиятелства Разумовского суда воискового Генерального мнѣніе о содержачихся в Нѣжинском секвестрѣ колодниках-гайдамаках четирёх человеках, присланных в полковую Нѣжинскую канцелярію с Киево генерал-губернаменской канцелярії Запорожской Сечи козаках, а іменно: Андрѣю Лоханки, Григорію Гуденку, Роману Колодки и Еремѣю Носу, кой по доброволним допросам и роспросам в слѣдующих воровствах и разбоях винились:

1. Андрѣй Лоханка, родимец малоросіійского Лубенского полку, села Гавриловки, в прошлом 750 году в апрілѣ месяцѣ, будучи в запорожском Гардѣ, согласился с товарищами своими запорожцами Щербановского куреня — с Яцком Динчиком, Тимофѣем Китом, Еремеем

* Так в тексті.

Сторчаком, Івановського куреня — з Ігнатом Хмарою, Романом Колодою, Федором СЪрим да Лукяном, а прозванія не знаєт, Донського куреня — з Афанасием, а прозванія не знаєт же, кой между ими был ватажком и заводчиком, Пластуновського куреня — з Василем Шевцом, Тимошевського куреня — с Григорием Гуденком да різних куреней, котрих имен и прозваніев не вѣдаєт, девять; итого: всего двадцять єдиним чєловѣками, пошли на разбой за границу, в Полшу, до полського мѣстєчка Радимишля с ружем и с копьями и послѣ праздника святих апостол Петра и Павла в полтори неделѣ * ночью порою пришли в означенное мѣстєчко Родамишль и напали тамо, во-первых, на двор тамошнего жида-арендара (а как его зовут и прозивают, не знаєт). Отбив дєвери в коморѣ, пограбили платє и денги, потом, разбився, по мѣстєчку врознь грабили в тамошних житєлєй и в торговых лавках, в том числѣ и у полського шляхтича, а как его зовут и прозивают, не вѣдаєт, и снесли в компанбю грабежных пожитков и денег немалое число, а сколько чєго имянно, не упомнит, а третєй ночи зашли по тракту в полское ж село Ловки и, розбив тамошнего шляхтича, а имяни и прозванія его не вѣдаєт, забрали денги и платє немалим числом, а какое именно платє и сколько денег, про то не знаєт. Понеже брали товарищи его, а не он, Лоханка, а із села Ловков, пошєд, миль в дє висшєписанніє грабежніє пожитки и денги между себе роздѣлили и по роздѣлу пошли к сєлу Татаровки, гдѣ на дороги перед вечером, напав на них, поляки у многих их товарищєй роздѣленніє пожитки и ружжє отбили и при том до смерти застрєлили товарища их Василя Шевца, а других ранили, напротиву ж того и они, гайдамаки, по них, поляках, із ружжа стрєляли, а убили ль кого или ранили, того не усмотрѣли. Пришєд же в село Татаровку, висшєписанній заводчик их Афанасій, Донського куреня, от них отстал, а они — девятнадцать чєловєк — пошли к Киеву с намѣрєнием пребить гдє в киевских монастирах на послушаніи. И пришєд к россійской граници ниже Новосєлського фарпоста, перєйшли ноччу тайно чрез реку вброд, гдѣ товарищи его — семнадцать чєловєк — остались в Липяском скитке, а он, Лоханка, з єдиним товарищєм своим, Григорием Гуденком, пошли в Киев в Золотоверхій Михайловскій монастыр, гдѣ за неимѣнієм у них пашпорта караулными салдатами взяти в Киевскую полицмєйстерскую кантору. Наперед же того на воровствах и разбоях он, Лоханка, не бивал і воровских людєй не знаєт.

2. Грицко Гудєнко, родимєц малороссійского города Полѣтави, против висшєписанного ж лоханчиного допросу во всем показал сходно.

3. Роман Колодка, родимєц города Переясловля, показал, как дє по подговору Донського куреня козака Афанасія пошли они в двадцати єдном чєловєкє до полського села Радимишля, то розграбили у тамошного старостєй шляхтича Притики два каф[т]ани суконные, єдин — маковій, а другій — какой цвѣтом, не упомнит, и оттолє пошли до полського села Ловка, гдѣ разбили поляка прозванием Стрибу и взяли в домѣ его различных денег — рублевиков, червонцов, иностранных и полской монєты — тинфов и шостаков — всего на восемьсот рублей, которими, денгами, роздѣлились и каждому досталось по сороку рублей. Да у него ж, Стриби, взяли сребранных ножов с вилками пар з дєсять, ложок сребранных з двадцять, ламаного сєбра шматков неболших с пять,

* Приблизно 10 (21) липня.

коречков сребраних — два, сребраную чарку — одну, матеріи красной — штукоч три, а болѣе что товарищи его брали, того он, Колодка, не видѣл, а как поишли з того села Ловки, то напали на них в пяти милях поляки человек з двѣстѣ и тамо застрелили одного товарища их — Кыторовского куреня запорожского козака Прокофия, а на другой день по тому ж, напад на них, поляки еще убыли одного товарища их — Пластуновского куреня запорожского козака Василя да троих взяли живцем и при том пограбленніе у шляхтича Стриби денги, которые при убитых и при взятых были, також і висшеписанніе вещи, яко то серебро, ножи с вилками, ложки сребрание, коречки и протчое все, развѣ что мало із вещей осталось, отбили, і в то время вишѣпоказанній атаман их Афанасій з двома товарищами от них отстал, а он, Колодка, з товарищи ж дванадцять человек пошли до полского села Мотижина и тамо розбоем взяли у нѣякогось шляхтича кунтуш синѣй, пояс шерстяной бѣлой, по концам вишитої шолком красним і зеленим, оловяних блуд и талѣрок з четири, и пошли отгудова мимо Новоселскій фарпост вброд на російскую сторону, гдѣ в скитку товарищи его остались, а он, Колодка, сам пошел в Киево-Преображенскій Мижигорскій монастыр, отгудова и прислан в Киево-генерал-губернаменскую канцелярію под караулом. Болѣе же, кромѣ висшеписанного, на воровствах и разбоях не был и гдѣ нынѣ висшепоказанніе товарищи его находятся, не вѣдает.

4. Еремѣй Нос, родимец малоросійского Лубенского полку, мѣстечка Лохвицѣ, против висшеписанного ж допросу Романа Колодки о розбой во всем показал сходно, только прибавил то, что чинил он нападеніе обще с товарищами пять человек и вѣдомства Киево-Софѣйской катедріи на дворец, прозиваемую Панковщину, а впротчем всѣ четири оне вори и разбойники из розиску своего в Киево-губернской канцеляріи, против допросов своих утверждаясь, показали, что пограбленніе пожитки подленно за границею поляки у них поотбивали, а многое число при поимки их отобрано при товарищах же их, потому ж малое число осталось и за силу прав малоросійских, а именно: в книги статут роздѣлѣ 4-м, артикулѣ 28-м да в раздѣлѣ 11, артикулѣ 31, в пунктѣ 3 да в том же роздѣлѣ 4, артикулѣ 30-м и 31, пунктѣ 1, в роздѣлѣ 12, артикулѣ 7, да в книги порядком в части 4, на страницѣ 221 напечатанных, тѣм мнѣніем в судѣ полковом Нѣжинском приговорено висшепоказанных воров и разбойников Андрея Лоханку, Григорія Гуденка, Романа Колодку і Еремѣя Носа за таковой умишленно от них с товарищи их же учиненной в полском государствѣ неоднократній в разных мѣстах разбой и за воровское насилное разграбленіе многих пожитков и денег казнить всѣх их четириох смертію, то есть по силѣ висшепрописанного порядкового права, как разбойников и насилственных обидцов впести в коло, чтоб и другие, на то смотря, впредь таковых самоволств чинить не отважились, а за гвалтовное с них едним Еремѣем Носом з другими товарищи его пять человек на Киево-Софѣйскій монастырскій дворец, прозиваемій Панковщину, нападеніе в доправки с него, Носа, подлежащих между прочіми товарищами его за тот гвалт в число дванадцяти рублей доводячихся на нем двох рублей и сорока копѣек денег быть по-прежнему суда полькового Нежинского мненію, прошлого марта от 6 числа в Енералную войсковую канцелярію посланному, а яко на висшепрописанном же разбойи в Полском государствѣ по показанію их, разбойников, и другие висшепоказанніе были их товарищи при заводчику их же Донского куреня

запорожскому козаку Афанасію, кой по тому ж равно с ними чинили разбой и грабительство, по силѣ же малороссійского права в книги саксонѣ права холминского в пятой книги, в 73 пунктѣ напечатанного, и таковых злого учинку товарищей по избличенію их повелено наказывать так, как и самих того ж злого учинку зачинщиков. Для того и об оних всѣх висшепрописанных разбойников товарищах, бывших вмѣстѣ с ними на разбой, когда они впредь гдѣ-нѣбудь в Малой Россіи или в Запорожской Сѣчи поимутся и в таком своем злом учинку будут избличены, учинит по сему дѣлу против висшеписанного ж суда полкового Нѣжинского опредѣленія, чего ради о сиску их, не повелено ли будет в Малой Россіи і в Запорожской Сечи от Енеральной войсковой канцеляріи учинить публѣкацію, что же по оному дѣлу имѣет претенсію полскій шляхтич, чешник новгородскій Михайло Стрибил в разграбленіи оними ворами и разбойниками в полском мѣстечку Ловковѣ разных пожитков и денег, всего по данному от него имянному реестру по исчислению на тысячу шестьсот восьмьдесят чотири золотих червоних да на триста пятнадцат талярей битих и на семнадцать тысячей сто двадцать золотих, то яко тѣ разбойники, Андрей Лоханка с товарищи, ко уплатки таковой немалой претенсіи, також и разграбленных в других мѣстах по показанію самих их многих пожитков и денег никакова собственного своего имущества не имѣют, а із розыску показывают, что такови пограбленніе пожитки болшим числом за границею у них поляки отбили, а малое толком число при товарищах их осталось, по висшеписанним же малороссійским правам в книги статутѣ в роздѣлѣ 11, артикулѣ 31 и в роздѣлѣ 12, артикулѣ 7 напечатанним, повелено шкоду, разбоем учиненную, награждать з имущества разбойничого, которого у них, разбойников, по висшеписанному ничего нѣт. То отколь тѣм обидимим за таковыя заграбленніе у них многие пожитки и денги по иску и по правилному впредь от них доказательству наградить повелено будет, о том і о всем висшеписанном таковое суда полкового Нѣжинского мнѣніе оной суд полковій предал в рассмотрение Генеральной войсковой канцеляріи. Висшеобъявленным же указом з оной Генеральной войсковой канцеляріи велено о том учинить рассмотрение в Генералном войсковом судѣ. Того ради по рассмотренію в судѣ войсковом енералном висшеписанного экстракта и мнѣнія, по мнѣнію Генералного войскового суда надлежить учинить слѣдующее:

1. О учиненіи висшеписанним гайдамакам Андрею Лоханки, Григорію Гуденку, Роману Колодки і Еремѣю Носу за висшепрописанніе их воровства и разбой смертной казни, за силу означених в мнѣніи полкового Нѣжинского суда малороссійских прав быть по тому полкового Нѣжинского суда мнѣнію, яко ж тое мнѣніе учинено в силѣ оних малороссійских прав и по обстоятелствам дѣла правилно, что же касается к доправки на Еремѣю Носу за гвалтовное ім з протчими товарищи нападеніе на дворец монастырскій приговоренних двох рублей сорока копѣек денег, то тое подлежит к особенному того полкового суда мнѣнію, кое в Генералную войсковую канцелярію отправлено как висшепоказано.

2. Которие же по показанію оних разбойников гайдамаков били с ними на разбоях при висшепомянутом разбойником ватажку Афанасію, а прозванія не означенно, висшепоказанніе товарищи их гайдамаки об оних сиску и поимки их и о присилки под крѣпчайшим караулом

в полковую Нѣжинскую канцелярію для учиненія над ними надлежащаго слѣдствія и по слѣдствію в силѣ прав малороссійских рѣшенія надлежит во всѣх малороссійских полках і в Сѣчи Запорожской публиковать і о таковой публѣкаціи к его ясневелможности високоповелительному господину, господину Маляя Россіи, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетману и разних ординов кавалеру представить, а без надлежащаго над ними слѣдствія, чему кто з них за силу малороссійских прав повинен будет, настоящаго мнѣнія учинить еще нѣ по чему, что же касается до претенсіи по сему дѣлу, которую имѣл в Киево-губернской канцеляріи означенній полскоій шляхтич, чешник Михайло Стрибил в ра[з]грабленіи оними гайдамаками в домѣ его разних пожитков и денег, с коих (как в мнѣніи полкового Нежинскаго суда и по экстракту показано) нѣкоторую часть он, Стрибил, в оной Киево-губернской канцеляріи принял, а инних против поданнаго от него реестру не является. При поимки же оних гайдамаков в нѣкоторое число пожитков и денег в оной Киево-губернской канцеляріи принято, сколько же и чіих именно по экстракту не показано, то таковыя пожитки и денги надлежит з той Киево-губернской канцеляріи прислать в полковую Нѣжинскую канцелярію для отдачи оних, так помянутому шляхтичу Стрибилію, яко и другим, кто к чему приищется за достоверными, что то, к чему кто приищется есть за подлѣбно его собственное, атестатами или свѣдѣтелствіи з росписками и о таковой присилки пожитков и денег к господину генералу и Киевской губерніи генералу-губернатору повелено б от его ясневелможности писать, что в том полковаго Нѣжинскаго суда мнѣніи показано буди по иску тѣх обидимих к полной суммѣ в награжденіе, чего не доставало би, то за неимѣніем у них разбойников (кромѣ, что в разбойника Носа, как з допроса явствуєт, имѣется в Лохвицѣ огород з садом з братом его козаком тамошним Тишком Самойленком нероздѣлений) никакова собственнаго их движимаго и недвижимаго имущества по показанію самих их не имѣется (коего по правам в книги статутѣ в роздѣлѣ 11, артикулѣ 31-м и роздѣлѣ 12, артикулѣ 7 напечатанним, учиненную разбоем шкоду уплатить должно), от кого тѣм обидимим за розграбленіе у них многіе пожитки и денги наградить повелено будет. То ежели помянутому Носу в показанном огородѣ з садом з братом его часть надлежит, оную, продав по настоящей ценѣ, взятіе за то денги прислать в полковую Нѣжинскую канцелярію для отдачи, кто явится о том искатель, за достоверним свѣдѣтелствіи з росписками против висшеписаннаго, а за неимѣніем в них, гайдамак, никакова имущества помянутого шляхтича Стрибиля претенсіи и протчих в силѣ права малороссійскаго в статутѣ, в роздѣлѣ 14, артикулѣ 3, пунктѣ 3 напечатаннаго, в котором показано, если би у злодѣя имѣнія столко не било, то уряд имѣет лице жалобной сторонѣ отдать, а злодѣй яко за злодѣйство, так і за всякіе навязки и шкоди имѣет горлом приплатить⁵⁸.

1751 год октября 29 дня.

Михайло Скоропадскій, Даміан Оболонскій,
Федор Чуйкевич, Яков Тарновскій,
Григорій Бороздна

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 502, арк. 108—112. Оригінал.

*1751 р. листопада 2. Петрів Острів.— Рапорт капітана Семени Мезенцева секунд-майору Венедикту Танеєву про поразку російського загону в сутичці з гайдамаками на річці Чорний Ташлик*⁵⁹

Высокоблагородному и высокопочтенному господину секунд-маеору Венедикту Андреевичу Танеєву репорт

Минувшего октября 28-го дня был от меня послан в розъезд вахмистр Яков Денисов с командою от Петрова Островского села к городку Архангелскому по тракту во близости мосту Калниболоцкого на границе, где бывають гайдамацкой воровской с полской стороны переход, которой меня чрез присланного драгуна из команды своей сего ж октября 29-го числа репортовал, что по известию гайдамаки на полской стороне имеютца. Того ж часу я приказал команды своей собратца и того маменту с порутчиками Иконниковым и Балдиным и при том сотником архангелским Лапатенком отправил, токмо оные гайдамаки с полской стороны до прибытия означенной команды перешли. Воровская гайдамацкая партия на лошедях верхами на границе чрез реку Выску вброд усилным образом промеж караулами Колниболоцким и Қилтенею гайдамаков воровская партия. И прогнала с собою скота рогатого немалое число, також и лошедей заводных верхами с воровскою добычюю, которое место, где имелся тот помянутой воровской гайдамацкой усилной переход через границу, промежду караулами разстоянием от Петрова Острова в двадцати осми верстах находитца, в степном месте по тракту к городку Архангелску, и по второму известию того ж числа ночью во втором часу. То я того ж маменту с последнею командою той же ночи в погонь погнался за оными злодеями и нагнал я в степи, как свет, трактирующихся за показанными гайдамаками следом погоней, помянутых порутчиков Иконникова и Болдина, також и сотников городка Архангелска Попатенка до Сновенкова редута, из-под Аръхангелска componeйскаго Павлова полку сотник же Савич с командою. Обще все совокупясь в степи, вышеобъявленные команды чрез всю ночь следом за показанными гайдамаками гнались.

А 30-го числа октября оных злодѣев-гайдамак по тракту к Сечи и Гарду на степи на речки Черном Ташлыке, которой разстоянием как от Петрова Острова, так и от показанного места, где тот усилной воровской переход чрез границу гайдамаки чинили, до осмидесять верст. И по приближению ко оным гайдамакам, к себя не допустя команды нашей, выехали навстречу из-под горы на лошедях верхами воровскою партию, то с оными так было поступлено от нашей стороны, как с самим неприятелем, с великою осторожностью и с немалым отпором, которые, злодеи-гайдамаки, того ж маменту против команды с противностью на лошедях верхами вокруг объезжать и стрелять с пули к фронту приближатца. И еще из-под горы ко оным в сикурс прибавлятца людей и силными голосами по обыкновению татарскому кричать и происковать, чтоб как нашу можно команду разбить, которых было при том сражении гайдамак до полутора человека со всею воинскою исправою, с ружьейми и списками, и при многих было по паре пистолет и на добрых лошедях. Токмо, видя оных гайдамак такую немалую воровскую партию в собра-

нии находитца, приказал я в барабан бить тревогу и со всею командою спешились и стали городком и по оным, как из началу со всех четырех сторон полбою, яко с самим неприятелем поступлено было. То оные гаидамаки большая половина спешились с лошадей и по обыкновению их с присошок, а протчия на лошедах к фрунту, со всех четырех же сторон стрелять и кричать с великим злодеиским свирепством: зачем вы за нами гоняетесь без указа и у нас хотите отбить добычь для своей корысти, вы ездите за нами охотою, при том же злодейски нам говорили: зачем вы ездите на нашу землю? При котором срожении у всех гаидамак были перемазавшие в них лица порохом, чтоб кого из них узнать было невозможно. И оного сражения было не менее двух часов, и огонь непрерывно со обеих сторон происходим был, и за многию их воровскою партию разбить и взять было невозможно. Что оных вся воровская их добычь и скот переправлено до прибытия команды за рекою Ташлыком под горою в крутом месте.

И упователно, что ко оным гаидамакам на секурс из других мест прибыло людей и дожидались оных на показанном Ташлыке для обороны их, и в балках немалая воровская партия собралась, ибо на переходе через границу с полскою областью чрез речку Вись толикого числа оных злодеев не было. При котором сражении побыто до смерти команды моей: капрал — один, драгун — два, раненых: я и порутчик Болдин, ундер-офицеров — два, редовых — осмнатцать, барабанщик — один; компанейских козаков побито до смерти — четыре да сотни Архангелской казак один. Итого: побито всех чинов до смерти восем человек. И вышеписанные побитыя тела привезены и при церквах похоранены. Компанейского Павлова полку раненых: сотник Савич — один, казаков — дватцать, фарпостной команды казаков четыре, Архангелской сотни — один. Итого: раненых всех чинов сорок девять человек. Да побитых же кома[n]ды моеи государевых лошадей до смерти пятнатцать, да собственных моих — две раненых, государевых же лошадей — дватцать две, компанейских побито до смерти — семнатцать, раненых — одинатцать, да форпостной команды казачьих лошадей побитых пять, раненых — две, города Архангелска под сотьником Папатенком убита одна, сотни ево под казаком одна. Итого: побито сорок одна лошедь, раненых — тридцать пять *. Всего побитых и раненых — семдесят шесть лошадей.

А при вышеписанном срожении обреталось моеи команды всех чинов шестьдесят пять, компанейской команды разных же чинов шестьдесят девять, Архангелской сотни — четыре и форпостных разных чинов команды — дватцать четыре. Итого: вышеписанной команды было сто шестьдесят два человека. При выше ж означенном сражении побито и ранено оных злодеев-гаидамак несколько видимо было, которых, побитых и раненых, захвата с собою, увезли, а некоторых за речкою Черным Ташлыком зарыли в землю. И поехали со всею своею воровскою партию и добычью трактом к Гарду и Сечи.

И о вышеписанном сим вашего высокоблагородия покорно репортую.

Ноября 2-го дня 1751 году. Петров Остров.

На подлинном подписано тако:

Капитан Семен Мезенцов

[Секретарь] Алексѣй Фотѣев

Канцелярист Андрей Леонтьев

ЦДВИА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 108—111. Копія.

* Так в тексті.

1751 р. листопада (після 11). Петербург.— Довідка Військової колегії про боротьбу з гайдамаками

А от 2 и 12 чисел оного ж октябрю означенной генерал и кавалер Леонтьев доношениями объявлял:

1-м. По репорту вышеписанного порутчика Иконникова о проехавшей сентября 9 с полскою на российскую сторону чрез фарпост, состоящей от Петрово-островского фарпоста в 26 верстах, гайдамацкой парти в 30-ти человеках и о посланных за ними командах, кои оных нигде не нагнали и при том оной генерал и кавалер представлял, что о помянутых проехавших гайдамаках от обретающагося в Заднепрских местах ландмилицкой команды секунд-маеора Танеева никакова репорта в получении не имеетца, но знатно будучи тамо в слабости находитца.

2-м. По ответам состоящих в Заднепрских же местах капитана Мезенцова и порутчика Иконникова о проехавшей августа 22 числа с полскою на российскую сторону чрез речку Виску вброд к Сече воровской гайдамацкой до 50-ти человек партии, которыми они объявляли капитан Мезенцов, что оного ж де 22 числа по объявлению от помянутого порутчика Иконникова того ж часу ис команды своей и с Петрова острова ундер-офицера и капрала да редовых 35 человек он отправил, а 23 числа того ж месяца поутру рано по вторичному от него ж, порутчика Иконникова, объявлению и сам он, капитан, с оставшею при нем командою как наискорее за теми гайдамаками следовал до Черного Ташлыка, которой де от Петрова острова разстоянием более 80 верст, и не доехав до оного Черного Ташлыка, в верховье Сухова Ташлыка наехал де идущих пешками компанейского Павлова полку атамана Шапку и с ним киевского гарнизона салдата и казаков ограбленных и раненых, кои де ему, капитану, объявили, что тех гайдамаков до 60 человек, у которых де у каждого по 2 лошади, и за теми де гайдамаками он, капитан, с одною своею командою, а протчих команд при нем, капитане, не было, гнал от вышеобъявленного Черного Ташлыка до 50 верст и более, но токмо догнать не мог, а имеющиеся в команде ево государевы драгунския лошади многия вовсе стали, а с оставшею малою командою, з дватцатью человеки до их зимовников или Гарду ехать был опасен и по возвращении де ис той партии к секунд-маеору Танееву он, капитан, репортовал. Порутчик Иконников, по получении де им от солдата полковаго о воровском гайдамацком переходе репорта, дав о том знать капитану Мезенцову, поехал он, порутчик, к тому месту, где оная партия проехала, и усмотря след, поехал же на Колниболоцкой редут, чтоб, находящагося там компанейского атамана Шапку с командою взяв, ехать в погоню, которого там уже не застал, ибо де оной сначала дни с командою в погоню поехал, а однако ж поспешал в тут же поиск, з ближних редут взял с собою салдата да казаков четырех человек, поехал, уповая на то, чтоб драгунскую или компанейскую команду, где в степи нагнав, совокупно с ними ехать в погоню, а со отдаленных де редут в то время за поспешностию еще в прибавок людей взять не успел, но токмо де нигде тех команд наехать не мог и для поиску оных гайдамаков за наступившею глубокою ночью, к тому ж пришли, разныя дороги к Сечи

в Гард, також и за усталю лошадей далее с таким малолюдством ехать было ему, порутчику, невозможно.

Оной же де атаман и с командою отправился за теми гайдамаками поутру рано и того ж дни за четыре часа до вечера по наезде им, атаманом, на оных гайдамаков в урочище на Черном Ташлыке, которое от Колниболотского редута разстоянием в 80-ти верстах, теми гайдамаками разбит, а означенной порутчик, как и выше показано, ис того редута за предписанными случаями в погоню того ж дни, которого и он, атаман, поехал, уже нерано и за краткостию того время в також далном разстоянии оногo атамана сикурсовать никак было невозможно. А по получении де им, порутчиком, о гайдамацком проходе репорта, как и регулярным, так и х казацким командам, от него знать дано. А того ж октября 11 вышеписанной секунд-маеор Танеев к нему, генералу Леонтьеву, репортовал, что помянутой компанейской атаман Шапка, как с командою своею поиск и поимку чинил над вышедшими ис Полши гайдамаками, то де оной атаман Шапка не точию в регулярныя команды, но и своим казацким командам не дал знать, знато де хотя толко себе получить от тех гайдамаков, что в добычь с малою своею командою для поимки ездил, и тако де он, Шапка, во всем том виною состоит; а которого числа в августе месяце 200-я команда для поиску и поимки тех злодеев-гайдамаков и в которыя места и при каком командире от него, секунд-маеора, отправлена, и по чьему репорту или извѣстию и что тою командою учинено, и которого ж месяца и числа оная команда возвратилась, и для чего отправлением той команды время упустил, о том требуемого от него, Танеева, отвѣта, також и о помянутом капитане Мезенцове, что он и с командою в парти находился, репорта в получении еще не имеетца, а когда от него ж, Таѣева, об оном в ответ он, генерал, получит, о том впредь донести не преминет.

И минуваго ноября 11 дня по определению Военной коллегии и по посланному к генералу и киевскому генералу-губернатору указу велено означенного находящагося при ландмилицкой команде секунд-маеора Танеева по взятю от него требуемого ответа, ежели он подлинно в слабом состоянии, сменить другим достойным штап-офицером и за слабоб ево поступок судить воинским судом, и чему подлежать будет, с подписанием мнения своего прислать в Военную коллегию немедленно. Токмо на оной указ не репортовано, а от 5 числа минуваго ноября оной генерал и кавалер Леонтьев доношением объявляет, что прошедшаго октября 23 да оногo ноября 4 чисел в присланных от помянутого секунд-маеора Танеева репортах объявлено, что августа 26 числа по известию от находящагося в Заднепрских местах для поиску и искоренения гайдамаков компанейского Павлова полку полковаго есаула Саманаса вышепоманутая двусотная драгунская команда для поимки тех гайдамаков от него, Танеева, отправлена была при дву капитанех — Мезенцове да Куцыне, которыя де, також и оной асаул Саманас с казаками обще даже до запорожского Гарду ездили и тамо де, в Гарду, ими, капитанами Мезенцовым и Куцыным и есаулом Самонасом, отбитые гайдамаками от известного атамана прозванием Шапки лошади и протчее, також беглыя порутчика Балдина люди 2 человека и при них 2 лошади опознаны и взяты, и тем де оной Гард приличился к воровству и разбою, чего де для и гардовой полковник прозванием Перекрест да казаков 7 человек означенным есаулом Самонасом взяты были да он же, Самонас, при

том в добычь себе побрал, а имянно: фуру жидовскую и одну лошадь, платя, три шубы, в том числе волчья одна, покрыта зеленым сукном, друга — баранья, покрыта василковым сукном, а третья — простая, кафтанов красной — один да блакитовой — один, и возвратяс де из Гарду, оной Самонас реченного полковника Перекреста и с ним дву человек гайдамаков не знаемо для чего отпустил, да он же де, Самонас, по ордеру бывшего в городке Архангелском при пограничной с полскими комиссарами комиссии полковника Миронова требуемых к следствию двух человек гайдамаков да порутчика Балдина беглого человека Марку Марченка для отправления в городок Архангелской к нему, Танееву, не прислал, а капитан де Мезенцов ево, секунд-маеора Танеева, о том, что он, капитан Мезенцов, для поимки гайдамаков в погоню до Черного Ташлыка и отуда верст с пятьдесят ездил, но токмо тех гайдамаков за усталью государевых драгунских лошадей догнать не мог, а до их зимовников и до Гарду ехать был опасен, репортовал, о чем от него, генерала и кавалера, в Коллегию иностранных дел представлено и к господину малороссийскому гетману писано.

Актуариус Козма Крамин

ЦДВІА СРСР, ф 20, оп 1, спр 392/4, арк 134—136 Оригинал

№ 98

1751 р. листопада 13. Київ.— Донесення кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про розміщення на кордоні з Польщею військ для виловлення і знищення гайдамаків

[По сек]рету

В Государственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Во исполнение высочайшаго е. и. в. указа от 30 минувшаго сентября, из Государственной коллегии иностранных дел из Санкт-Петербурга отпущенного, а в Киевской губернской канцелярии прошедшаго октября 19 дня мною полученного и по сообщенной при том со отправленной из оной коллегии к господину малороссиискому гетману и кавалеру графу Кирилу Григоревичу Разумовскому грамоты копии, по посланному от меня ко обретающемуся в заднепрском местечке Цыбулеве у сыску и у поимке и искоренения злодеев-гайдамаков лантмилицкой команды секунд-маеору Танееву с наикрепчайшим подтверждением ордеру. Велено ему для пресечения происходящего от тех гайдамаков из запорожцов и малороссиян воровства всегдашнюю и зело строгую и недреманную об оных злодеев-гайдамаков иметь предосторожность, и все их воровские к проходу в полские места пути и следы заградить. И для того во всех тех опасных местах, чрез которые они, злодеи, в полские места и обратно оттуда в российские места проезды и проходы имеют, учредить по ево, Танеева, тамошних Заднепрских мест довольно знанию пристойные и надежные команды в самой скорости, дабы они, злодеи, нигде чрез Заднепрские в Полские места таинными и явными [...] * зы проезжать и проходить, и прокрадыватца не могли. А сверх того таких зло-

* Текст нерозбірливий.

деев предостерегать и поиски и поимки над ними чинить, и безперерывные от места до места разезды иметь непременно. И что впоследствии и впредь чинитца будет, и в каких имянно местах, и в коликом числе люди, и при ком команды учреждены быть имеют, о том ко мне репортовать со обстоятельством. А сего ноября 11-го числа означенной секундмаеор Танеев ко мне репортовал, что в тех Заднепрских местах команды распо[ложились], зачат от Днепра с полской стороны по границе даже до городка Архангелского, а имянно: в селе Крылове порутчик Екимов и при нем ундер-афицер — один, капрал — один, редовых — пятнатцать; в селе Стецовки капитан Куцый, ундер-афицеров — два, капралов — два, барабанщик — один, рядовых — пятьдесят восем; в селе Нестеровки порутчик Филимонов, ундер-афицеров — три, капралов — два, писар — один, цырюлик — один, барабанщик — один, коновал — один, редовых — шездесят четыре; при местечке Цыбулеве он, Танѣв, с командою, порутчик — один, адъютант — один, прапорщик — один, ундер-афицеров — пять, капралов — девять, ротных писарей — два, цырюликов — два, барабанщиков — пять, рядовых — двести пятьдесят три, коновал — один да компанѣйского Павлова полку полковои эсаул Михаила Саманас с старшинами да козаков двести. От Цыбулева к Петрову Острову при урочище Крутом Яру — сотенной хоружей Петровский, казаков — семдесят; при урочище Олховатки — сотник Федор Малышевич с старшиною, козаков — сто дватцать пять; в Петрове Острове — капитан Мезенцов, прапорщик — один, ундер-афицеров — четыре, капралов — четыре, писар — один, цырюлик — один, барабанщиков — два, редовых — сто два, кузнец — один; Петровоостровской дистанции при фарпостах — порутчик Борисов, ундер-афицер — один, капралов — два, редовых — сорок; при городке Архангелском — порутчики Балдин и Баскаков, прапорщик — один, ундер-афицеров — девять, капралов — десять, писар — один, барабанщиков — четыре, цырюлик — один, редовых — двести шест да компанейского Павлова полку сотник Иван Савич с старшиною да козаков сто девять. И оные де команды в поискѣ и поимке гайдамаков имеют безперерывные разезды и о том, х кому надлежит, частые подтверждени от него, Танеева, чинятца. А понеже, хотя оное учреждение действительно и учинено да и прежде того всякими удобъвозможными способы тех злодеев-гайдамаков предостерегат и ловить и вовсе искоренять. И велено и чтоб они на форпостах пропускаемы не были, накрепко запрещено и многочисленными указами и ордерами, х кому надлежало, подтверждаемо о том было. Однако ж оные злодеи, несмотря на учрежденные фарпосты, и не толико таинными, но и явными усилными образы, немалыми партиями вооружеиною рукою проезжают и до смерти драгун и козаков убивают. И так как бы неприятель против посылаемых за ними команд поступают и огненным оружием супротивление чинят, о чем из особливого моего доношения сего ноября 13 числа в Государственную военную коллегію пространнее явствует. И того ради покорнее в вышеписанную во оную Государственную военную коллегію доношу в известие, о том же и в Государственную коллегію иностранных дел доношение от меня послано.

Киев 13 ноября 1751 году.

Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 26 ноября 1751.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 64—65. Оригінал.

1751 р. листопада 21. Київ.— Донесення кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про невдале переслідування загоном прапорщика Безобразова гайдацького загону біля міста Цибулів

В Государьственную военную коллегию от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего ноября 20-го числа обретающейся в заднепрском местечке Цибулеве у сыску и поимки и у искоренения злодеев-гайдамаков лантьмилицкой команды секунд-маеор Танеев в Киевскую губернскую канцелярию репортовал, что сего ж ноября 12-го числа получил он, Танеев, известие от цибулевских жителей, кои ездили для охоты в степь, что де гайдамак до тритцати человек при хуторе цибулевского жителя Пузыря состоят, за которыми для поиска и поимки того ж часу Орловского полку прапорщик Безобразов с командою и с компанейскими казаками отправлен был. Да того ж де 12-го числа вночи получил же он, Танеев, известие от состоящего при форпостах на карауле киевского гарнизона солдата Филипа Быковского, кои, прибежав к нему, Танееву, что таких же гайдамаков проехало с полскою на российскую сторону до петнадцати человек, за которыми для поимки в ту ж ночь отправлен Новосколского полку адъютант Русанов с командою и с компанейскими ж казаками. А сего ж месяца 13-го дня оные прапорщик Безобразов и адъютант Русанов, возвратясь, репортами объявили: что за теми де гайдамаками сильной поиск чинили и гнали за ними до дватцати верст, которых, хотя прапорщик Безобразов ис командою и наехал, но толко де за усталю государевых драгунских лошадей, а у них де, гайдамаков, за именем добрых лошадей, никак их, злодеев, взять не мог. И подколов де команды ево, Безобразова, драгуна Зайцова и под ним государеву лошедь, из виду уехали.

И того ради о вышеписанном в Государьственную военную коллегию покорнейше доношу во известие и для лутчаго усмотрения.

С вышепоказанных прапорщика Безобразова и адъютанта Русанова репортов при сем точные копии сообщаю, а в Государьственную коллегию иностранных дел о том же доношение от меня представлено, також и к его ясневелможности господину малороссийскому гетману и разных ординов кавалеру, графу Кириле Григорьевичу Разумовскому писано.

Киев 21-го ноября 1751 году.

Помітка: Подано 4 декабря 1751.

Михайла Леонтєв

цДВІА СРСР, ф. 20, оп 1, спр 392/4, арк. 97 Оригінал.

№ 100

1751 р. листопада 29. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії з повідомленням, що гетьманові Кирилу Розумовському і кошовому отаману Якимові Ігнатовичу наказано збільшити козацькі загоони для боротьби з гайдамаками

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную ж военную коллегию промемория

Присланною в Коллегию иностранных дел сего ноября 12-го числа, по доношениям генерала и киевского генерала-губернатора Леонтьева, по причине гайдамацкого в Заднепрских местах чрез фарпосты насильственного проезда и укрывательства оных в Сече Запорожской промеморию требовано, чтоб о приумножении на тамошнюю Петроостровскую дистанцию к ныне имеющейся команде из малороссийских добровооруженных казаков, також и к Войску Запорожскому о сыску и искоренению оных злодеев господину малороссийскому гетману предложито и по содержанию той промемории о прибавке в означенное место казаков е. и. в. грамота из Коллегии иностранных дел к помянутому гетману отправлена, а о искоренении гайдамак, хотя по недавно отправленной пред сим к нему ж грамоте от оного (как ис приложенной при сем копии с доношения его от 22-го числа октября обстоятельно усмотрено быть может) ⁶⁰ надлежащее накрепчайшее запорожскому кошевому атаману и старшине подтверждение и учинено. Однако ж ему, гетману, и внов о том другою е. и. в. грамотою, ныне из Коллегии иностранных дел отправленного с нарочным куриером, еще подтверждено ж. О чем Военной коллегии на вышеписанную промеморию в ответ сим сообщается со означенного гетманского доношения генералу Леонтьеву для ведома и исправления, что по оному до его команды надлежит из Коллегии иностранных дел, при указе послана копия, которому надеется Коллегия иностранных дел, что о том по команде и от Военной коллегии подтвердитца и за известие Коллегии иностранных дел сообщитца, об оном и вприбавок, что ему, Леонтьеву, иногда предписано будет.

29-го ноября 1751 году.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Граф Михайла Воронцов

Помітка: Подана 29 ноября 1751.

ЦДВІА СРСР, ф 20, оп 1, спр. 392/4, арк 83 Оригінал.

№ 101

1751 р. грудень. Петербург.— Рішення Військової колегії про відправку 500 чоловік із драгунських полків для боротьби з гайдамаками на Задніпров'ї

В Военной коллегии по справке: по полученным от генерала и киевского генерала-губернатора от 13 минувшаго ноября о появившихся и являющихся в Заднепрских местах гайдамаках доношениям, в Военной коллегии определение учинено. И для скорейшаго их, гайдамаков, искоренения из состоящих по способности драгунских полков в числе одних рядовых 500 человек команду командировать велено. А в том гайдамаков сыску и искоренении, с каким успехом поступать, к нему, генералу, указ, а в Коллегию иностранных дел промемория посланы сего декабря 3 дня.

Актuariус Козма Кра[минов]

Помітка: К наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф 20, оп 1, спр. 392/4, арк 88 Оригінал.

№ 102

1752 р. березня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про безрезультатну погоню військового загону за п'ятьма гайдамаками на Задніпров'ї

[По се]крету

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего марта 8-го числа обретающейся в Заднепрских местах у сыску и у поимки и у искоренения злодеев-гайдамаков полевых драгунских полков пятисотной команды подполковник фон-Финикс по репорту к нему, подполковнику ландмилицкой команды, от секунд-маеора Бибикова, которой по ордерам моим и со всею в Заднепрских местах ландмилицкою командою ему, подполковнику, в команду поручен, прошедшаго от 23-го февраля из местечка Цыбулева ко мне репортовал, что того ж и де февраля 21-го дня по известію и по репорту находящегося в селе Глинское ландмилицкого Орловского полку подпрапорщика Золотухина для поиска и поимки перешедших с полской стороны гайдамаков пяти человек отправлена была от него, секунд-маеора, команда: прапорщиков — два, ундер-офицеров — два, капралов — два, барабанщиков — один да редовых сорок человек, с которою, командою, возвратясь того ж Орловского полку прапорщик Безобразов поданным ему, Бибикову, репортом объявил, что он, прапорщик, ис тою командою для сыску и поимки тех гайдамаков погоню чинил до Деревянского хутора и до речки Ингульца, но токмо де оных гайдамаков догнать и сакмы взять не мог, к тому ж де за усталю государевых лошадей и за нынешним холодным временем, а паче, за неимением в степи для доволстия государевых лошадей фуража и с тою командою возвратился.

И того ради о вышеписанном в Государственную военную коллегію покорнейше доношу во известіе, а в Государственную коллегію иностранных дел о том же доношением от меня представлено.

Києв 9-го марта 1752 году.

Михайла Леонтьєв

Помітка: Подано 7 апреля 1752. По слушаню, приказано к наряду сообщить.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 25. Оригінал.

№ 103

1752 р. березня 18. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва Військовій колегії про затримання і страту гайдамаки Верби

[По секр]ету

В Государственную военную коллегію от генерала и Киевской губернии генерала-губернатора доношение

Сего марта 15-го дня обретающейся в Запорожской Сечи ландмилицкой команды капитан Усачов ко мне репортовал, что послан был от

кошевого атамана Акима Игнатова куренной атаман для сыску и поимки ведомого плута-гайдамака, прозванием Вербы, которой тем куреным атаманом в Запорожскую Сечь и приведен и на третей день минувшего февраля 18-го числа сего 1752-го года оной Верба ис товарищем ево тамо повешены. А от него, кошевого атамана, о вышеписанном репорта в получении я не имею. И о том в Государственную военную коллегию покорнейше доношу во известие, а в Государственную коллегию иностранных дел о том же доношением от меня представлено.

Киев 18-го марта 1752-го году.

Михайла Леонтьев

Помітка: Подано 7 апреля 1752.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп 1, спр 392/5, арк. 24 Оригінал

№ 104

1752 р. квітня 7. Кіш Запорізької Січі.— Рапорт кошового атамана Якима Ігнатовича гетьманові Кирилу Розумовському про відступ з білогородською і буцацькою татарськими ордами гайдамацького загону, який брав участь у збройній сутичці з російським військом біля річки Чорний Ташлик

О секретном деле

Ясновельможному и высокоповелительному господину Маляя Россіи, обоих сторон Днепра и Воиск Запорожских гетману, дѣйствителному каморгеру імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук, президенту лейб-гвардии Измаиловского полку, подполковнику і обоих славно-россійских імператорских ординов святых апостола Андрея і Александра Невского, також полского бѣлого орла і голстинского святія Анни, кавалеру російскому, графу Кирилѣ Григориевичу его сиятельству Разумовскому нижайшій репорт

Каково экстраважное извѣстіе чрез нарочно посланных для провѣдиванія о тамошних обращениях из Коша, в силѣ вашей ясневельможности високоповелительних ордеров, в турецкую сторону, в город Очаков, полкового інгулского асаула Семена Мѣховина и писара Василя Тарана сего числа полученно⁶¹, об оной з данного от их в Войсковую канцелярію писменного доезда вѣрная и обстоятельная копия в высокое вашей ясневельможности разсмотреніе при сем посылается. І что в оном между прочим нужнѣйшее дело о ушедших з степу сего бочнаго в турецкую сторону и пошедших з ордою Бѣгородскою и Буцацкою на Черкеси до четырехсот человек воровской компаніи, бившей при сраженіи и неприятелском супротивленіи з російскою командою в Черном Ташлике, и прочіих разбойников обявлено, то о тѣх каковое поступленіе учинить, покорно прошу мене з Войском Запорожским резолюціею не оставить. Я же з старшиною и курѣнными атаманами, даби от них, разбойников и ізмѣнников, з вишписанными ордами по злобѣ какого нападенія на російские жилища не послѣдовало, крѣпкую и неоспалую предосторожность імѣю. И всѣм полковникам вѣдомства Коша да и козакам приказы строгіе учиненны. И о сем вашей ясневельможности по вѣрнопри-

сяжної моєї з старшиною должности нижайше репортую. О чем и его високопревосходителству господину генералу Леонтеву по силѣ указу того ж числа і к протчим находящимся близ границ командующим дано знать.

Апреля 7 дня 1752 года. Кош.

Атаман кошовій Яким Ігнатович
с товариством

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр 1048, арк. 3 Оригінал.

№ 105

*1752 р. квітня 9. Глухів.— Рішення Генерального військового суду про заслання у Рогорвик учасників нападу на хутір Ковтуненків біля села Карлівка Левка Зуба та Корнія Проценка*⁶²

По повелѣнію ясновелможного високоповелителного господина, господина Малія Росії, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетмана; е. і. в. дѣйствителного камеръгера, імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президента, лейб-гвардіи Изъмайловского полку подполковника и обоих російских імператорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голетинского святія Анны кавалера Російской імперіи, графа Кирилла Григоріевича его сіятелства Разумовского суда Войскового генерального мнѣніе о содержачихся в полтавском секвестрѣ колодниках: Левку Зубу и Корнею Проценку за учиненній ими в хуторѣ карловских жителей Ковтуненков разбой и взятіе при том денег и пожитков, которіе в допросах своих, а с трократної питки утверждаєсь в оном судѣ полковом полтавском, показали, что де они в прошлом 1751 году, соглаєсь еще с товарищи своими курѣнными в Сѣчи Ковтуновского [курѣня] Иваном Хомутом, Михайлом Недоступом, Кисляковского — Панасом Поламаном, Конелевского — Василием Катраном, Коренѣвского — Мойсѣем Шевчиком и Иваном Шевцем, взяв ружже и списи, поїшли всѣ обще з Сѣчи прамо до села Карловки в хутор обявленних Ковтуненков. И перешед линію близ Нехворощи, не доходя оногo села Карловки, ночного времени напав на хутор показанних Ковтуненков, господара тамошнего Ковтуна и овчара звязали и, забрав з скринѣ денег тридцать три рублѣ, сорочок мужских — пять, женску — одну, жупан голубій, плахоть — двѣ, мониста — разков четири, шапок червоних — двѣ, поясов шовкових зеленых и червоних приношенних — четири, полотна локоть з десять, поїшли в лѣс под Карловкою, и тамо то все роздѣлив в равніе части, когда с того лѣса поїшли, забѣрая путь на село Варваровку, і в намѣреніи дабы лошадей под оним селом взять, то не доходя того ж села, остановились в житѣ дневать, где командированною з Карловки командою они, Проценко и Зуб з Шевцем, взяти и представлени управителю карловскому. Другие ж товарищи их, бросивши в том же житѣ с поворованних вещей жупанок жоночій синего сукна старій, плахоть илляних жоночих — двѣ, запасок зеленых штаметових — двѣ, трета червона, полотна илляного

два шматки, сорочок мужеских — три, четверта — жоноча, поясов шолкових маленьких — четири, шапок красних кармазиновых — двѣ, маниста разков четири, бежали. Тѣ ж вещи и доставшіесь им с тѣх денег по четири рублѣ, денги забрати от них оною командою и іс них того товарища их Шевця тамо, в Криловѣ, управителем оставлено, от того ж карловского управителя Івана Лоодта минувшого 751 году ноября 10 дня в сообщенном при писмѣ в полковій Полтавскій суд реестрь показано, яко в намѣченних Ковтуненков упоминаемыми разбойниками Проценком с товарищи взято імущества на сто двадцять восемь рублей і пятьдесят девять грошей с половиною. Оним же мнѣніем полкового Полтавского суда реченних колодников Проценка и Зуба приговорено, по силѣ прав малороссійских в книги статутѣ в роздѣлѣ 11, артикулѣ 32 да в роздѣлѣ 14, артикулѣ 7-м напечатанних, казнить смертію.

И по разсмотренію в судѣ Войсковом енералном, хотя в силѣ того полкового Полтавского суда мнѣнія оним колодникам, Проценку и Зубу, за показанное ими учинение на хутор карловских обивателей Ковтуненков разбойническое нападеніе и с них, Ковтуненков, одному да овчару последовавшее мученіе и за забратіе тамо пожитков не объявленную от управителя карловского Лоодта сумму, коей виходит направніе копи — сто шесть коп и пятьдесят девять грошей с половиною, а за роздѣленіем так на упомянутых Проценка и Зуба, яко і еще з шестю товарищами доводиться по тринадцать копъ и по тридцать два гроши с половиною и по тому, а особливо, что они ж сами, колодники Проценко и Зуб, как вишеупомянуто, допросами и с питки в полковом Полтавском судѣ показали, что на всякого с них осми человек с подѣлу досталось едних денег по четири рублѣ, кромѣ пожитков, за чим с показанными поворованными пожитками сумма превосходить правную цену висше четирых коп грошей, надлежало било учинить смертную казнь для того, что в намѣненних правах малороссійских, а іменно, в книги статуту в раздѣлѣ 11-м, артикулѣ 32-м повелено, о розбои так судить должно, як и злодѣйство против раздѣлу 14, артикула 7-го, в коем показано, всякій злодѣй з лицем приведенній и правом переконанній при лицѣ его, которое бы стояло висше четирых коп грошей, імѣть горлом каран бить.

Однак, понеже высочайшою е. і. в. из Государственной иностранных дѣл коллегіи грамотою, прошлого 1751 году октября 16 дня присланною, повелено находящихся в Малой Россіи во всѣх судебных мѣстах осужденних к смертной казни, полѣтической смерти и вѣчной зсылки колодников сослать на работу в Рогорвик для того, по мнѣнію Генералного войскового суда, надлежит реченних колодников Проценка и Зуба во мѣсто смертной казни, за силу оной височайшой е. і. в. грамоти послать в повеленную зсылку в Рогорвик.

1752 года априля 9 дня.

Михайло Скоропадский,
Даміан Оболонский,
Федор Чуйкевич,
Яков Тарновский

1752 р. квітня 23. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Федора Максимовича гетьману Кирилові Розумовському про появу гайдамацьких загонів на території Мглинської сотні

Ясновелможному высокоповелителному господину, господину Малія Росію, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетману, е. и. в. дѣйствителному камергеру, императорской Санкт-Питербурской Академіи наук президенту и лейб-гвардіи Измайловского полку подполковнику обоих славних російских императорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голстинского свята Анны кавалеру Російской имперіи, графу Кириллу Григоріевичу его сиятельству Разумовскому нижайшее доношеніе

Сего априля 22 и 23 числ в полковую Стародубовскую канцелярию з сотенного Мглинского правленія двома доношеніями представлено. В первом сего де априля 19 дня в сотенную Мглинскую канцелярию атаман сѣлскій нивлянскій Тимофей Уласов доношеніем представил: сего де числа, ночью, Никита Гутник по уведоменію ему обывателми слобод Жасткова и Осиновки и дегтяровского коновала чрез нарочних своих двох чѣловек, Евмена Карпова и Матвѣя Мелника, в село Нивное дал извистіе, что де того ж числа увечеру между слободкою Осиновскою и Зарубежною Горисію стоят в собраніи разбойников оружейних болѣе тридцати человѣк, которіе де ухватили показанного коновала и гориевского и осиновского, итого — трох человѣк, с которих оной коновал от тѣх разбойников, убежавши, ему, Гутнику, о том объявил. А куда де оніе разбойники намирены итит, о том де не известно. И для опасности тѣх разбойников осинковскіе жители всѣ собрались в тамошний фарпост, за чим де и он, атаман, со всѣми нивлянскими козаками, також стрелци и посполитіе нивлянские ж к оборонѣ в поготовности находятся. По которому де доношенію от сотенной Мглинской канцеляріи того ж числа к поиску за оними ворами и разбойниками при сотенной старшинѣ, асаулѣ и хоружому сотенних мглинских доволная команда казаков в тѣ миста отправлена. А чтоб и жителствующіе в сотнѣ Мглинской владѣлци имѣли от них, зловредних разбойников, предосторожность і з владѣнній своих доволное число людей с пристойним всяким орудием в тѣ ж миста отправились, о том и им чрез открытие писма з сотенной канцеляриі знать дано, что же по тому воспослѣдует, имѣет быть в полковую канцелярию репортовано. В другом: сего де априля 21 дня предписанный Никита Гутник чрез присланного от себе нарочного человѣка Емельяна Семенова в сотенной Мглинской канцеляріи объявил: что де он, Гутник, за подлѣнно осведомился, яко того ж априля 20 дня з зарубежа полского чрез реку Ипутъ на сию сторону Росіи во урочищи Чагадай перейшло разбойников пятьдесят человек, а куда де оніе ититъ намѣрены, подлѣнного известія о том нет, а такая ж де другая партия разбойницкая еще за рubeжом полским находится. По которому де представленію того ж числа к вишеписанной старшинѣ сотенной Мглинской в поимки воров и разбойников с командою обретающимся писменно от сотенной Мглинской канцеляріи дано знать и жителствующим в сотнѣ

Мглинской владѣлцам о предосторожности от такихъ зловредныхъ разбойниковъ чрезъ открытие писма объявлено. По слушанію которыхъ в полковой Стародубовской канцеляріи доношеніи сего априля от 23 дня, якъ во всѣ полку Стародубовского сотнѣ, к сотникамъ о иминіи крепкой от предявленныхъ в сотнѣ Мглинской появившихся зловредныхъ воровъ и разбойниковъ предосторожности и опасения, и о переловленіи оныхъ разбойниковъ гдѣ б (чего боже сохрани) могли б они прочутись или появиться. И о присилки в полковую канцелярію подъ крипчайшимъ карауломъ в кайдалахъ ордерами с полковой канцеляріи предложено, такъ особливо в Мглинскую и смежною с оною Почеповскую сотнѣ о нарядѣ в тѣхъ сотняхъ добрыхъ и надежныхъ козаковъ командъ, и об отправленіи оныхъ с пристойною сотенною старшиною в подлежащія места для поиску и поимки объявленныхъ в сотнѣ Мглинской проявившихся воровъ и разбойниковъ и о присилки оныхъ в полковую канцелярію подъ крепчайшимъ карауломъ, сего ж числа ордеръ ж посланы. О чемъ всемъ и ясневелможности вашей чрезъ сие нижайше доношу.

Ясневелможности вашей нижайшій слуга полковникъ стародубовскій Федоръ Максимовичъ.

1752 году априля 23 дня Стародуб.

Помітка: Пол[учено] 1752 году мая 2 дня ⁶³. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр 549, арк 23. Оригінал.

№ 107

1752 р. квітня 30. Любеч.— Репорт секунд-майора Богдана Теглева Київській губернській канцелярії про відмову місцевих жителів надавати допомогу під час переслідування гайдамацького загону, що діяв у районі Любеча

В Киевскую генерал-губернаменскую канцелярію репорт

Сего апреля 23 дня по прежде посланному от меня во оную Киевскую генерал-губернаменскую канцелярію репорту о уведомлении воров, о которыхъ уведомся сего ж течения 24-го, что полскіе местечка, села и деревни жгут и людей грабятъ растоянием отъ Любичѣ в дватцати пяти верстахъ, за которыми в погоню на малыхъ лоткахъ с командою шол с Сорокошицкого форпоста порутчикъ Дадоновъ. И я того ж часу команды своей салдатъ, собравъ человекъ до двенатцати, да винтеръ квартирующаго в Любичахъ Резаньскаго драгунскаго полку десятой роты от капитана Балсорова, принявъ шесть человекъ драгунъ і корфрезерфтной команды малороссійскихъ полковъ казаковъ восемьдесятъ человекъ, при которой Стародубовскаго полку хоружей полковой Михайла Екимовичъ былъ, которой находитьца надъ всеми при форпостахъ казаками вместо хоружева Комаровскаго. И я послалъ солдатъ того местечка Любичъ во дворъ бунчуковскаго товарища Семена Полубатка к старосты ево, Федору Зиноревскому, для требованія дубовъ и малыхъ лотокъ и на нихъ гребцовъ после полудни. И оной староста на то мнѣ отказалъ, и я вторично послалъ салдатъ по дворамъ и по берегу брать силно мужиковъ и лотокъ и токмо нашли семъ человекъ стариковъ и при нихъ семь малыхъ рыбалскихъ лотокъ да ево, Полу-

ботков, один дуб, а болшия лотки и другой ево панской дуб, куда увезены были тем скорым временем, я неизвестен и понынь. И с вышепоказанную команду я, на берег въступя, стал перевозитца на тех малых лотках и на показанном дубу на прибывшей того часу сверху Днепром рекою ивашковского жителя казака Петра Киселева на бойдак, которой шол до Киева впорожне ж, на котором было рабочих людей пятнадцать человек. И между тем вторично послал драгуна — салдата и казака — к показанному старосты Зиноревскому, чтобы как наискоряе дал лоток и гребцов для указания по обе стороны реки Днепра протоков болших, и в том дворе подданные ево находящиеся мужеска и женска полу сказали им, что дома староста, и пришли к тем избам, где он живет, то заперся и не сказался дома. И я более усиловатца не смел, чтоб не воспоследовало так, как от меня 23 числа репортом показано, что бьют солдат почти смертно. И как на оной бойдак перевезлись, то уже наступило весма начное время, однако ж я с тою командою опустиась вниз рекою Днепром от Любичь пять верст и стали в удобном месте, где не как бы им, вора, поминовать нелзя, и чрез всю ночь на малых лотках розъезд чинил по розливам. Токмо оные воры знатное дело проведав от кого о такой нашей команде, не заезжав в другие полские села поблизости лежащих при Днепре, с поспешением бежали вверх Днепра, взяв полской стороны проводников, и тою стороною проливами, а инде дуб свой перетасковали, пред самими сумерками проехали [мимо] Любичи к Лоеву.

И в Лоев от меня к господину порутчику Лобову ордером предложено, чтоб того ж часу выступил вниз рекою Днепром с командою, которой и следовал с командою вниз Днепром 25 числа, и оных воров двадцать три человека на одном дубу встретил, которые, убоясь страха, что было заграбленное со оног дуба, побрасали в Днепр и горою в лес на полскую сторону ушли. И оной порутчик тот дуб взяв, отдал под караул в росколической слободе Радули стоящему на форпосте Нежинского полку капралу Антону Павлову и вернулся паки в Лоев. А я уведав пред полуднем того ж 25 числа с показанною командою паки в Любичь возвратясь, с петью человеки салдатами на своих лошедах поехал горою до Лоева и у показанного капитана просил драгунов, но токмо на помощь, но токмо он мне отказал, без особливого указу не дал не отдного человека, а хоружей с резерфтною командою лошедей и с табуна збирал и следовал за мною. И я приехал в село Кратыню, где живут подданные Черниговского малороссийского полку господина полковника Божича, понеже наступало ночное время, для взятъя проводников до деревни Каменки, где находитца показанной порутчик Лобов, и оные обыватели села Кратыни проводника не дали. И я приказал салдатом взять насилно проводника, то оные жители, с ружьем и з дубьем вышел, проводника взять не дали, чего для я того села священника Василия Шикариновича да Черниговског полку значкового товарища Федора Редовича призвал, сказывал тем обывателям, что я еду за такую интересною нуждою и оное село расстоянием от Любичь состоит в тритцати верстах.

И за недачею проводников и за ночным временем понужден я возвратитца обратно в Любичи и показанного хоружего с командою встретил, за незнанием и за неимением проводников, вернулись в Любичи. И ежели б за такими вышепоказанными препятствиями мне не воспоследовало, то бы оные воры не как уйти не могли от нас, а как показан-

ной порутчик оной дуб к Радулскому фарпосту вес, то наехал плывущее на реке Днепре шуб овчинных нагольных белых — две, серая гораздо поношенная — одна да покрытая иванком вольчья старая выношенная — одна, мехов заечьих новых — два, которые и поныне находятца у него, порутчика Лобова. А показанной дуб воровской находитца у меня в Любичах под караулом, от чего, боже сохрани, впредь от таких же воров для поимки и обыску.

А их вышеписанной староста Полуботков сказывают уехал в Глухов, чего для, не знаю. А об оных ворах сего 30 числа от стоящего при Добрянском форпосте от господина капитана Люсина получил я репорт и з допросу при сем сообщаю точные копии, да от полских обывателей ныне слышно мне, якобы при реке Припоте еще воров собралось трицать человек, припровляют дубы и намерены итти в Лоев. И сим репорту, имею ожидать на вышеписанное милостивою резолюции, как повелено будет с такими обывателями противным указом поступать.

У подлинного подписано: По сему секунд-маеор Богдан Теглев.
Апреля 30-го дня 1752 году.

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 803. арк. 2—4. Копія.

№ 108

1752 р. травня 13. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до гетьмана Кирила Розумовського про розшуку трьох гайдамаків, які втекли разом з вартовим козаком компанійського полку з села Ухівка

Ясневелможныи господин и высокопревосходителиишии господин Малые России, обоих сторон Днепра и Воиск Запорожских гетман и е. и. в. действительныи камергер, императорской Академии наук президент и лейб-гвардии Измаиловского полку подполковник и разных ординов кавалер, сиятелнейшии граф, милостивыи государь мои, Кирила Григорьевичь!

Сего маяя 11 числа обретающесея в заднепрском городке Архангелском у сыску и у поимки и у искоренения злодеев-гайдамаков полевых драгунских полков пятисотной команды подполковник фон-Финникс ко мне репортовал, что по присланной де к нему, подполковнику, прошедшаго апреля 24 числа сего 1752 года из полковой трето охочокоманной канцелярии промемории, а во исполнение имеющихся у него, подполковника, от меня инструкции и ордеров для поиску и поимки беглых из села Уховки, которые содержались тамо, при охочокоманном полку, под арештом, трех человек гайдамаков, запорожских казаков. Кои де еще в прошлом 1751-м году с российскими командами при поимке их сражения имели да четвертого караульного, стоящего в то время на чесах, того компанейского полку казака, которые против 23 числа в полночь бежали и ушли в Черной лес. От ево, подполковника, армейской ундер-афицере — капрал, редовых — двенатцать да от лантмилицкой, семисотной команд: ундер-афицер — один, капрал — один, редовых пятнатцать человек команда в тот Черной лес посылана, коя команда около того Черного лесу, в силе данных от него, подполковника, настав-

леней, помянутым гайдамакам и караулному казаку поиск чинили. Точию де оных не сыскали и обратно х команде возвратясь, того ж апреля 29 числа прибили все благополучно, а понеже чего для, чрез толь долгое время, означенные гайдамаки при том компанейском полку содержались, а никуда, по силе состоявших о таких злодеях от вашего графского сиятельства ордеров, не отправлены. О том того полку командиры не без вины состоят. И того ради о вышеписанном вашему графскому сиятельству сообщаю во известию.

Вашего графского сиятельства милостивого государя моего всепокорнейшии и нижайшии слуга Михайла Леонтьев

Киев 13 мая 1752 году.

Помітка: Пол[учено] в Борозне мая 17 дня 1752 году. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1051, арк. 2. Оригінал.

№ 109

1752 р. травня 14. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження в Задніпров'я додаткових військових загонів у зв'язку з появою в запорізьких степах, на річці Великий Інгул, гайдамацької кінноти

[О секрет]ном деле

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную военную коллегияу промемория

Минувшого апреля 19-го в Коллегию иностранных дел сообщено в промемории из Военной коллегии рассуждение оной о командировании в нижние заднепрские места для искоренения гайдамацкого воровства в прибавок обретающимся тамо военным командам драгун ис полевых полков еще пятисот, гусар — двухсот, чюгуевских колмык и казаков ста человек с надлежащими офицеры и старшиною. И о бытии при оных и при прежних тамошних командах за бригадира полковнику из драгунских полков, которому поступать бы по ордерам генерала Леонтьева, и чтоб по усмотрению его ж, Леонтьева, нарядить туда ж ис компанейских и малороссийских казаков с старшиною и поручить оных в команду помянутому ж будущему за бригадира полковнику, на что все соглашения от Коллегии иностранных дел требовано и потому чрез сие в ответ объявляется: что Коллегия иностранных дел сему Военной коллегии рассуждению согласуется и от Военной коллегии по обещанию сообщения о том наставлении, каково означенному определяемому за бригадира полковнику дастся, ожидать имеет, а между тем да благоволит Военная коллегия об искоренении вышеозначенных новых команд походом старание приложить: для того, что и господин гетман малороссийской от 4-го того ж апреля о прибавке туда регулярного войска сюда писал, имея подлинную ведомость, что в запорожских степях, на Великом Ингуле и в других урочищах появилось в собрании конницы гайдамацкой более трехсот человек и что опасность настоят от злодейского нападения как полским, так и малороссийским жителем, а противу их стоять и пре-

пятствовать им в проходах за малолюдством тамошних команд и за разставлением их в разных местах никак невозможно. Что же по разсуждению Военной коллегии до наряду и командирования в те ж Заднепрские места малороссийских казаков принадлежит, то, по доношениям гетмана, обретается тамо один компанейский полк с полковником Игна-том Чесноком, а к тому в прибавок, по получении вышеозначенного известия о гайдамаках, командированы уже от него, гетмана, внов два компанейския полковники Григорей Павлов и Василей Чеснок с их полками да к ним добавлено из малороссийских полков доброконных и оружен-ных выборных казаков с старшиною четыреста человек с трехмесячным провиантом, чтоб всей той команды было до тысячи человек, и велено им во искоренении гайдамаков действовать обще с регулярными командами. Но при всем том, по мнению Коллегии иностранных дел, для всегдашняго в тамошних отдаленных и пустых местах спокойствия от воровства и внешнего от соседства посторонняго охранения особливое старание возиметь надлежит о обселении оных мест и чтобы войска тамо иметь неотлучные, яко-то: милицию и гарнизоны, которыя б в состоянии были с лутчею способностью и границу со внешней стороны охранять и у себя воровство искоренять, и то гнездо, из коего воры происходят, в страхе содержать. Сие же, будучи до Военной коллегии принадлежащим, рекомендуется оной о сем деле, яко о весьма нужном, наилуччим образом и да благоволит Военная коллегия учинить о том по е. и. в. указу, и о своем разсуждении Коллегию иностранных дел такожде уведомить.

14 маія 1752 году.

Граф Алексей Бестужев-Рюмин
Г[раф] Михайла Воронцов

Помітка: Получена 16 маія 1752.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 37—38. Оригінал.

№ 110

1752 р. травня 14. Петербург.— Указ Сенату гетьманові Кирилу Розумовському про підпорядкування виряджених у запорізькі степи для боротьби з гайдамаками полків драгунському полковникові, який має діяти у відповідності з орде-рами київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва

Божиею милостию мы, Елисавет первая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая.

Высоко- и благоурожденному нам любезно верному подданому малороссийскому Войска Запорожскаго, обоих сторон Днепра, гетману нашему, действителному камергеру Академии наук президенту, лейб-гвардии Измайловского полку подполковнику и кавалеру графу Кириллу Григорьевичу Разумовскому и всему Войску Запорожскому наше императорское милостивое слово.

Уведомлясь из доношения вашего от 4-го минувшаго априля, что по получении вами подленной ведомости о том, что в запорожских степях на Великом Ингуле и в других урочищах вновъ появилось коннице

гайдамацкой в собрании более трехсот человек, командированы от вас в тамошния Заднепрския места в прибавок к обретающемуся тамо компанейскому еще два полка таких же и к ним добавлено из малороссийских полков доброконных и оруженних козаков с старшиною четыреста человек с трехмесячным провиянтом, и велено им в искоренении тех злодеев-гайдамаков обще с регулярными командами действовать. Такое ваше ряспоряжение всемилоостивейше от нас апробуется, а при том дается вам знать, что всевисочайше указали мы в тех Заднепрских местах для искоренения гайдамацкого воровства содержать из регулярных войск и целой полк (так как и вы пред несколькими временем нам представляли) из полевих драгунских и к находящимся уже тамо пятистам еще пясот человек драгун, да к тому из Молдавского гусарского полку выбрав лутчих и доброконных двесте да чугуевских калмиков и казаков сто человек с надлежащим при тех командах обер- и ундер-афицерами и старшиною немедленно туда из ближних мест отправить и поручить их в ведомство одного драгунских полков полковника, которого велено выбрать к тому способного, и быть оному при всей тамошней команде за брегадира и поступать по наставлению и ордерам обретающагося в Киеве нашего генерала и генерала-губернатора Леонтиева. Того ради имеете ви приказать к помянутим от вас ныне вновь туда командированным, равно как и прежним тамо ж обретающихся компанейским полкам и малороссийским казакам з старшиною, всем быть в одной команде у вишеписанного ж определяемаго за брегадира полковника и поступать по его ордерам и приказам, имея в таком нужном деле, как в искоренении воровства и злодейства гайдамаков, прилежное старание и труди неослабно. А оны компанейския и малороссийския козаки по лутчему своему знанию тамошних мест и обывателей с вящим успехом пред другими в том служить могут. И мы в том особливо на ваше рачителнейшее старание благонадежны.'

В Санкт-Пѣтербургѣ мая 14 дня 1752 года.

На подленной подписано тако по е. и. в. указу граф Алексей Бестужев-Румин, граф Михайло Воронцов.

Помітка: Пол[учено] юня 2 дня 1752 году. С подлинною грамотою чол войсковый канцелярист Иван Лебединский.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 623, арк. 2, 3. Копія.

№ 111

1752 р. травня 21. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до намісника Києво-Печерської лаври з проханням розшукати і направити в Київську губерньську канцелярію підданих лаври, що брали участь у нападі на місто Лоїв

По секрету

Превелебнейшии отец Киево-Печерския лавры намесник з братиею! Сего майя 15-го дня писал ко мне ис полского местечка Лоева войский и Ошмянского повету ротмистр Рокицкий, что пойманные де вверху реки Днепра придворными ево жолнерами близ россииской границы и

взятые оными жолнерами против тамошнего Мостиского форпоста два человека злодеи-гайдамаки, а имянно: Грицко Кисленко да Грицко ж Пархоменко, в допросе своих между прочим показали, которые при том ево письме сообщены, что на разбоях были с ними ведомства Киево-Печерской лавры люди, а имянно: тертичник Степан Кучеренко, Яким — пилщик, живущей в печерской слободке кучер, прозванием Шила, находящейся в Киево-Печерской лавре за ключника запорожец Корнеи, пилщик Андреи, Захарку, которой обретался в Китаевском монастыре, а потом под Киевом у мелника, пилщики Матвеи да Юска; Иван Бурлак, которой умеет ездить на бойдаках и дубах; Афанасей Бурлак, которой обретается в Печерской лавре при волах, воловик Лукян; а местечка Кобеляк житель — атаман, а о имени ево неизвестно, которой был во услужении Киево-Печерской лавры на пивоварне и имел намерение итти с ними на разбой, и затем, что на Лыбеде у шинкаря Прача запился и тамо у оногo шинкаря остался. И того ради изволите, ваша превелебность, приказать вышепоказанных злодеев тайными и весма секретными способы сыскать и, забив в кандалы или ручные и ножные колодки, прислать в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию под крепким караулом и, что по сем воспоследует, о том писменно меня уведомить ⁶⁴.

Вашей превелебности всегдашний слуга Михайло Леонтев
Маия 21 дня 1752 году Киев.

Его пре[освященству] отцу Никифору.

Помітка: Под[ано] мая 24 дня 1752 года. Под[ано] в канцелярию июня 16 дня 1752 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 4. Оригінал.

№ 112

1752 р. червня 25. Харків.— Рапорт бригадира Петра Салтикова Військовій колегії про кількість війська, призначеного для боротьби з гайдамаками у Задніпров'ї

Репорт учиненной, коликое число камандировано для искоренения гайдамацких собраниев заднепръских чинов и посколку от которого драгунских полков тож и от Молдавского гусарского и Чугуевского казачьего конного полков редовых и прочих чинов и с ними каких припасов о том значит ниже:

июня 25-го дня 1752-го году

Полки Звание чинов	Драгунские полки							Итого
	Казан-ского	Ингьр-молан-ского	Резан-ского	Твер-ского	Архан-гелого-родско-го	Псков-ского	Мол-давско-го гусар-ского	
Полковник за бригадира	—	—	—	—	—	1	—	1
М а и о р о в	{ пример { секунд Итого:	—	—	1	—	—	—	1
		1	—	—	—	—	—	1
		1	—	1	—	—	1	—
Лекарь	—	—	—	—	—	1	—	1
Итого:	—	—	—	—	—	—	—	1
Капитанов	2	2	—	—	—	1	2	7
Поручиков или за поручиков								
прапорщиков	1	1	1	1	1	1	2	8
Ундер-офицеров	5	5	1	1	1	1	4	18
Капралов	6	6	2	2	2	2	4	24
Писарей или драгун за писарей	1	1	—	—	—	1	2	5
Цырульников	2	2	—	—	—	—	—	4
Барabanщиков	3	3	1	1	1	1	4	14
Редовых драгун	150	150	50	50	50	50	—	500
гусар	—	—	—	—	—	—	200	200
Слесарей	—	1	—	—	—	—	—	1
Кузнецов	1	—	—	—	—	1	1	3
Кановалов	—	—	—	—	—	1	1	2
Извозчиков	2	2	1	1	1	1	—	8
Итого	173	173	56	56	56	60	220	794
Всего всех чинов	174	173	57	56	56	62	220	798

Полки Звание	Драгунские полки					
	Казан-ского	Ингьр-молан-ского	Резан-ского	Твер-ского	Архан-гелого-родско-го	Псков-ского
Для воски провианта:						
Подъемных лошадей	4	4	2	2	2	2
Телег	2	2	1	1	1	1
Для оной же команды тож и для прежде командированной находяще-я за Днепром велено при нынеш-нем отправлении отпустить ящиков с патроны	1	1	1	1	1	1
Для кошения трав:						
Кос сенокосных	15	15	5	5	5	5

да по числу командированных драгун приказано отправить тапоров над-лежащее по указам число да от Чугуевского казачьего конного полку команд[иро]вав отправить велено ротмистра одного с прочею старши-ною и другими принадлежащими чинами по рассмотрению того полку полковника калмык и казаков доброконных сто человек.

Петр Салтыков

1752 р. липня 13. Полтава.— Рапорт полтавського полковника Андрія Горленка гетьманові Кирилу Розумовському про появу гайдамацького загону в Коломацьких лісах

Ясневелможному високоповелителному господину, господину Малія Росії, обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетману, е. і. в. дѣйствителному камергеру імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президенту, лейб-гвардіи Измаиловского полку подполковнику и обоих росіиских імператорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голстинского святія Анни, кавалеру Російской імперіи графу Кыриллу Григорьевичу его сіятелству Разумовскому в походную войсковую енералную канцелярію покорнѣишій репорт

Сего июля 12 дня полку Полтавского товариш Иван Богданович поданным в полковую канцелярію доношеніем представил, яко сего ж июля висшепоказаного числа, прибывши с хутора его Коломацкого, его люде обявили ему, что в лѣсах Коломацких, состоящих в смежности хутора его Коломацкого, воров до немалого чысла появилось. И приходя де к пастухам, у скота его находячимся, спрашиваются, ест ли он или сини его в хуторѣ, и просил он, Богданович, тѣм доношеніем о том в полковой канцеляріи разсмотренія и опредѣленія. По которому доношенію, в силѣ высокоповелителних вашей ясневелможности ордеров, для сиску висшеписанных воров два сотники полковіи — Черняк да старосанжаровскій Згурнов — отправлены. И велено им, взяв сотен своих виборних козаков по пятидесяти человек, доброконних и оружейних з списками, и со всею воинскою исправностію слѣдовать как скоро возможно. Едному с них в лѣса Коломацкіе, зачав от села Искровки Ровенской вниз по реки Коломаку и Свинковки Ворскла, а другому вгору Ворскла по Коломаку и Свинковки и в состоящих лѣсах и в других скритних мѣстах над висшеписанными появившимися в Коломацких лѣсах ворами денно и ночью поиск чинить. И в случае сиску оних воров и разбойников и других сумнителных людей — всемѣрно стараться переловить, а особливо ежели в каком мѣстѣ будут отаковани, зараз чрез нарочних в полковую канцелярію репортовать. А буди оних собою им взять опасно и невозможно будет, то о том как можно скорѣе давать знать ближаишим селам или в сотнѣ сотенним старшинам, чтоб туда ж собрались и не выпустили уйтить таким злодѣям. И как переловлены будут оних, забив в ручніе и ножніе колодки, прислалы в полковую канцелярію под крѣпчайшим караулом, чтоб в пути бѣжать не могли. А в случае сопротивленія оних воров, буди би гдѣ ними сискани битъ могли, поступать им как с неприятелмі. Однак при том накрѣпко смотрѣть, чтоб козакам вреду или урону не учинилось. А дабы отнюдь в селлах, в деревнях, винокурнях и в других мѣстах сумнителних и безпашпортних людей во уквивателствѣ и ежели б кто где из таковых сомнителних и воровских людей могл битъ винайден, таковых зараз отнюдь нікто не закривая ни ради свойства, ни дружби, обявляли об них, гдѣ кому способнѣе, сѣлским атаманам или сотенним правлениям. От коих, взяв под караул,

отсылать в полковую канцелярію для роспросу, то б они, сотники, всѣ села, деревнѣ, хутори, винокурнѣ и другіе мѣста, состоящіе по реки Коломаку и Ворскла, отъехали и во всѣх тамошних селах, деревнях, у сѣлских старшин, а во владѣльческих у самих владѣльцов, в неименіи ж владѣльцов — у прикажчиков их, а в свободных — у атаманов и войтов, в силѣ високоповелительного вашей ясневелможности ордера подписки взяли в том, что они того неусипно будут наблюдать, что сколь скоро в их селѣ или деревнѣ какой безпашпортной и сумнительной человѣкъ явится, такова тотчас, взяв, представили на уряди, да хотя би какой и из пашпортом явился, то и о таком своим командирам доносили б для свѣдѣтельствванія его пашпорта — достовѣрен ли, и в тѣх подписках обязать каждого, и буди кто из них в том небрежителен явился и недосмотрѣл того, что вѣдомства ево в селѣ или в деревнѣ, либо в футорѣ и пасѣке, и оніе из гайдамак и других каких воров могли ко укревателству допущени быть и им какое хотя тайно чинено б быть могло снабдѣніе харчми, за то у владѣльцов тѣ села и деревнѣ конфѣсковани, а старшини сотеніе и сѣлскіе, також и владѣльческіе прикажчики жесточайше наказани будут. И тѣ подписки прислали в полковую канцелярію при репортах, в таком де их пересматриваніи по хуторам и деревням буди би, гдѣ ими, сотниками, на степу или по хуторам какіе могли сумнительніе или безпашпортніе или шатаючіесь люде явитись, оних тотчас ловить и, забив в колодки, прислали в полковую канцелярію под караулом; а яко вори избикли всегда за командою слѣдовать, то им, сотникам, снесишь между собою, слѣдовать одному з них вниз реки Ворскла, а другому — верх реки Ворскла, Коломака и Свинковки и по вышеписаному поиск чинить неотменно. О чем полковая Полтавская канцелярія ясневелможности вашей нижайше чрез сіе репортует ⁶⁵.

1752 году июля 13 дня Полтава.

Полковник Андрей Горленко

Помітка: Пол[учено] юля 28 дня 1752 году. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 739, арк. 2—3. Оригінал.

№ 114

1752 р. липня 30. Київ.— Лист кийвського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до гетьмана Кирила Розумовського про появу на Дніпрі гайдамацького загону, який брав участь у нападі на село Свидівка, про затримання і смерть пораненого гайдамаки Леся Безпалого

Ясневелможный господин и высокопревосходительнейший господин Малые России, обоих сторон Днепра и Воиск Запорожских гетман и е. и. в. действительный камергер императорской Академии наук президент и лейб-гвардии Измаиловского полку подполковник и разных ординов кавалер сиятельнейший граф, милостивый государь мой Кирила Григорьевич!

Сего июля 28-го числа обретающаеся на Черкасском форпосте киевского гарнизона капитан Максимов присланным ко мне репортом

объявил, что сего ж де июля 20 числа по присланному к нему, капитану, с полской стороны, пограничного местечка Черкас, от тамошнего губернатора Растовского писменному известию, которым он объявил, что того числа видели де некоторые их люде, что гайдамаки плыли лотками вниз рекою Днепром, которые де полское село Свидовок грабовали, и просил, чтоб оных гайдамаков в дистанции ево, капитана, по Днепру присматривать, по которому известию того ж числа собрав он, капитан, команды своей с форпостов солдат трех, да казаков дватцать человек и с оными ездил на Днепр для сыску оных гайдамаков. Причем ис их, полской, стороны было несколько человек поляков с казаками и того ж де числа перед вечером оные гайдамаки найдены на Днепре, в островах, числом одиннатцать человек, все вооруженные, ис которых один гайдамака именем Леско Безпалый тогда ж ранен в правую ногу ниже колена, кость перебита пулею, которой взят и привезен к Черкасскому форпосту, а протчие де товарищи ево — гайдамаки — десять человек, как уже пришло ночное время, все розбежались безвестно. И оной де раненой гайдамака Безпалой из допросными ево речми отправлен был в Киевскую генерал-губернаменскую канцелярию с нарочным киевского гарнизона Черниговского полку солдатом Ларионом Волковым, которой солдат по подаче в той губернаменской канцелярии от него, капитана Максимова, репорта данную ему, солдату, от состоящего на Коиловском редуте киевского гарнизона сержанта Клушина росписку объявил, что означенной гайдамака при том Коиловском редуте умре и в селе Коилове ж тамошним священником Тереньтием погребен.

И того ради о вышеписанном вашему графскому сиятельству сообщая во известие, ис показанного гайдамацкого допроса точную копию при сем прилагаю ⁶⁶.

Вашего графского сиятельства милостивого государя моего всепокорнейшии и нижайшии слуга Михайла Леонтьев.

Киев 30 июля 1752 году.

Помітка: Пол[учено] августа 10 дня 1752 году. Записав, доложить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 749, арк. 2. Оригінал.

№ 115

1752 р. серпня 20. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про притягнення до відповідальності капітанів князя Волконського, Брасака, поручика Шрейдера за пропуск гайдамаків через дистанцію запорізького полковника Рагуля ⁶⁷

Из Государственной коллегии иностранных дел в Государственную военную коллегию промемория

Военной коллегии по доношению генерала Леонтьева от 26-го июня сего году известно о появившихся вьновь в Заднепрских местах, на дистанции, в Мигиских Ташлыках, гайдамаках, которые посылаемыми для поимки их военными командами на одном острову хотя окру-

жены или обхвачены и были, однако ж упущены и ушли, токмо найден в троснике один. И в допросе объявил, что всех их было тритцать человек, и, бежав с острова, ехали чрез дистанцию запорожского полковника Рагуля с ведома его и команды онаго, что они заподлинно гайдамаки, за что тот Рагуль арестован и с гайдамаком отослан в малороссийскую Миргородскую канцелярию. А из допросов де некоторых и с команд бывших при окружении тех гайдамак на острову видимо, что в упуске их виною состоят капитаны князь Волконский и Брассак да порутчик Шрейдер, из которых Брассака и Шрейдера приказал он, генерал Леонтьев, в том судить воинским судом, а о князе Волконском представляет, что хотя й его судить надлежало, но он по ордеру генерала-лейтенанта графа Салтыкова по смене другим капитаном отпущен в дом.

Коллегия иностранных дел не сомневается, что Военная коллегия сего без рассмотрения не оставит и помянутому капитану князю Волконскому не упустит, и к суду (от которого он отпуском в дом, яко за партикулярною нуждою толь меньше освобождается, но равно как и другие в вине своей ответ дать должен) явится прикажет, и о том, кого потребно, надлежащими указами определить, ибо он таким поступком отлучения подал о своей вине болше сомнения. И хотя сие по главной военной команде единственно принадлежит до Военной коллегии, но понеже, как оной известно, сии дела по пограничности и отзывам от соседственных областей приходят и в Коллегию иностранных дел, того ради оная за потребно находит мнение свое о том Военной коллегии сим сообщить и при том преминуть не может оной рекомендовать тех офицеров и рядовых, которые пред сим в поиске над гайдамаками ревностнее поступали и действительно с гайдамаками сражении имели, и от тех злодеев некоторые переранены, биты жестоко и изъувечены. О чем Военной коллегии по доношениям помянутаго генерала Леонтьева известно и вновь от него известие взято быть может, ибо ему самому должно б об оных, чтоб они в воздаяние им, а другим к поощрению взысканы были по рассмотрению, яко командиру их представлять, но от него в доношениях в Коллегию иностранных дел ни словом о том никогда не упомянуто. И тако сии люди за службу без награждения в прискорбии остаются, еже все по принадлежности Военной коллегии в вящее разсуждение предается, и что во оной дальнейше воспоследует, надеется Коллегия иностранных дел, что ей за известие дастся знать.

А что касается до означенного запорожского полковника Рагуля и бывших у него в команде запорожских казаков и найденного гайдамака, то по отправленной грамотѣ е. и. в. из Коллегии иностранных дел к малороссийскому гетману велено об винах оных накрепко изследовать и учинить с ними по указом о таковых имеющимся; и по малороссийским правам и меж тем старатца ушедших гайдамак в запорожских жилищах и местах искать, о чем також де и генералу Леонтьеву подтверждено.

Граф Алексѣй Бестужев-Рюмин
Г[раф] Михайла Воронцов

20 августа 1752 году.

Помітка: Подана 23 августа 1752.

ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 414, арк. 14—15. Оригінал.

1752 р. жовтня 12. Київ.— Лист київського обер-коменданта Івана Костюрина до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського з проханням вжити заходів щодо розшуку гайдамаків, які переховуються в лаврських володіннях

Превелебнейшии отец Киево-Печерския лавры наместник з братиею!

Понеже по имеющимся в Киевской губернской канцелярии как по прежним, так и по вновь вступившим гайдамацки[м] делам являецца, яко оные злодеи-гайдамаки, шатаясь около Киева и в пограничных польских местах, разбой чинять.

А при том по большой части прибежище имеют в монастырских шинках и в монастырских селех и деревнях и близ тех монастырских же сел и деревень в лесах, а хотя оных сел и деревень городничие и обыватели, а шинковых домов шинкари и за подлинно про таких злодеев-гайдамаков ведают, но никакова к поиску и поимке оных злодеев рачительства от них не бивает, но, еще умалчивая, нигде о том и не объявляют. И от того не инако, как по силе е. и. в. указов, к неисполнению причтено быть может, а тем злодеям-гайдамакам к безстрашию и к размножению такова их злодейства и воровства служить. А как видимо есть не от чего иного оное происходит, как толко от единой в супротивлении против тех злодеев-гайдамаков робости и оплошности, а в прочем и от воровских приемов от них, злодеев, краденых денег и пожитков поступок, как то и ныне по вновь вступившему следственному гайдамацкому в Киевской губернской канцелярии делу явствует имянно: буде же и впредь от вышеписанных монастырских городничих и обывателей и от шинкарей робости и оплошности и прочие слабые поступки и продерзости происходить будут, то никакои к точному оных злодеев искоренению надежды не останецца. И того ради ваше превелебность изволите приказать с таковыми злодеями поступать в силе состоявшихся об оных злодеях неоднократных высочайших е. и. в. указов⁶⁸, а прочие плутни и противные указом поступки вывести и вовсе истребить, и во осторожность такова худого безславия, а в противном случае опасаясь по претенсиям и взыскания, что же касаетца до посылок для поиску и поимки тех злодеев регулярных команд, то оные команды, кои скоро об них, злодеях, уведано будет, всегда в готовности состоять, как-то и недавно несколько партии действительно в командировании находилось и два человека оных злодеев-гайдамаков поимано. И что по сему воспоследует, о том вашу превелебность прошу уведомлением меня не оставить, а к преосвященнейшему архиепископу и митрополиту киевскому и Киево-Межигорского монастыря к отцу архимандриту з братиею о том же ис Киевской губернской канцелярии писано⁶⁹.

Вашей превелебности всегдашний слуга И. Костюрин

Київ 12 октября 1752 году.

Помітка: Под[ано] 1752 года октября 13. Записать.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 8. Оригінал.

1752 р. грудня 23. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання Хоми Білокура, який в 1751 р. брав участь у нападі на управителя міста Макарів

В Київську губернскую канцелярію от Київского магістрата доношеніе

Сего 1752 году декабрія 16 пойманній вор и разбойник Хома Яценко, прозваніем Бѣлокур, допросом между протчим показал, яко прошлаго 751 году в місяцѣ июльѣ совокупясь он, Бѣлокур, с инними седмю товарищи вори и разбойники, а именно: з Федором, Семеном, Стефаном, Гаврилом, Терешком и Федором Ганжею, у кривого дѣда Павла Спанковскаго ис Кіева пойшли в заграничное полское мѣстечко Макаров и, тамо ночью на двор напав, в нем будучого губернатора звязали, били и пожитки, одежду и денги и протчое зграбили и позабирали, по которих отходѣ поляки з Макарова, нагнав Федора ватажка, до смерти застрелили, а его, Хому, и других трох товарищей пострелом ранили, а три с них не раненніе остались, с коих Конон поляками и пойман, а он з Гаврилом, Терешком и Федором Ганжею пришов в Кіев, поросходились врознь. А понеже он, Хома Яценко Бѣлокур, на разбоях в Макаровѣ точно находилсе и в оборонѣ от поляков в голову и в руку пулею ранен, он же, Хома Бѣлокур, малороссійскаго Нѣжинскаго полку, сотнѣ Івангородской, мѣстечка Івангородка родимец, козакой син. Того для отсилки оного Хому, куда надлежит, при сем в Київскую губернскую канцелярію посилаем.

Е. і. в. прародителной отчини богом хранима града Кіева.

Бурмистр Михайло Іосифович

Сегорочни бурмистр Данило Чишинич

1752 году декабрія 23 дня.

Помітка: 1752 декабрія в 26 день. Записав, взять в повьтъя и присланного злодея-гайдамаку принять и отправить в Глухов, в Генералную войсковую канцелярію, ко определенним членам при писме и при обявителном указе немедленно.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2121, арк. 3. Оригінал.

1753 р. червня 20. Гирло річки Верблюжки.— Рапорт миргородського полкового обозного Федора Москова Генеральній військовій канцелярії про результати розшуку гайдамаків у Задніпров'ї⁷⁰

В Генералную войсковую канцелярію от обретающога в Заднепрских местах во іскорененій гайдамак обозного полкового миргородскаго Москова всепкорнѣйший репорт

Хотя сего іюня от 11 дня за силу даной мнѣ з Генеральной войсковой канцелярії інструкції репортовано от мене в оною Генеральную войсковую канцелярію, что за поворотом з розъездов находячиесе в коман-

3

Киселю Судерникъ Канцелярѣ
в Киселю Малострѣтѣ

Донесеніе

Въ 1752 году Декабря мѣсяцѣ пойманнѣи воръ и
разбойникъ Холма Яценко прозваніемъ вольнохрѣ-
стопробавъ Мещеря прогнѣи, показавъ, яко прош-
лого года въ мѣсяцѣ Іюль со ворами онъ вѣнчанъ
сѣишии оудми ттоварищѣи ворѣи и разбойникѣи,
а имено Іоанноу, Іоанноу, Стефанноу, Павлу-
Лаву, Мерещинноу, и Стефанноу Гансѣи, и Іоанноу
Вѣнчанъ, Павла Стефановича и Іоанноу пойманнѣи въ за-
вѣнчанъ полковѣи Мещеря Макаровѣи, итако поѣхавъ
на дѣло на павѣи вѣнчанъ Судерника въ за-
вѣнчанъ, бѣиши, и похититѣи, оубо, и дѣнги и прѣдѣ-
вѣнчанъ и позадѣнчанъ похититѣи вѣнчанъ поляни
Іоанноу Макарова на дѣнчанъ Стефанъ Батпаева въ дѣнчанъ за-
вѣнчанъ, а въ Холма и Іоанноу прѣдѣнчанъ ттоварищѣи
похититѣи вѣнчанъ, а прѣдѣнчанъ не вѣнчанъ вѣнчанъ
Мѣнчанъ, и Іоанноу вѣнчанъ полянчанъ и похититѣи, а онъ

В селі Коми пірешки і селі Білокурі дано сего пришеє
 в Києві полковнику і в'язні, А поминає онь Хома
 Дучинко об'явив на ісабелі в Магареві по історі на Коми і се,
 и в одбороні в Полянозі в Волосі і в історі пучеті Коми,
 онь Хома об'явив Мало російського Абхазинського Поляка
 Степані Жоантаравської Абхазинського Жоантаравської Коми і се,
 Коми і се, на дві історі онь Хома і се,
 на дві історі приселі в Києві в одбороні Коми і се,
 Коми і се.

Ея Імпіаторського Величествия
 Милостивительной воли Крайнего
 Ефиміева Михайла Іоанновича
 Соловья Імпіаторского
 Імпіаторского

1752
 Декабря 15 Дня

Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання Хоми Білокура, який в 1751 р. брав участь в нападі на управителя м. Макарова.

дѣ моей сотніки Миргородского полку криловскій Рудь, уцтивицкій Каракаш да Полтавского полку кишѣнскій Потоцкій репортовали мене, яко они, будучи с командами в степних местах в сиску гайдамак, нигдѣ их по крайнему их старателству не сискали і не видали і никто, чтоб гдѣ оние гайдамаки в російских границах матались і какую пакость кому учинили, з жалобу до команди моей не являлся і о прочем, как в том репортѣ явствует. Но понеже сего ж іюня 13 дня находящійся в командѣ моей Полтавского полку сотник кишѣнскій Потоцкій, состоящій с опредѣленною ему командою для сиску і поимки гайдамак в урочищѣ Вербовом, присланим ко мнѣ репортом представил: будучи де он с командою своею в разѣздѣ, сискал в урочищѣ Балацковим пеших гайдамаков вооруженных до дватцати человек, которые де тамо в великой крѣпѣ в болотѣ находятся, і требовал от мене присилки к себѣ в помощь одной пушки с пристойною командою, почему от мене к ему, сотнику кишѣнскому Потоцкому, одна пушка с припаси і сто пятьдесят человек козаков при сотнику криловскому Рудю к совершенному добитию оних гайдамак и отправлени били и даним от мене ему, сотнику Рудю, писменим приказом велено со оною пушкою і командою следовать как наискорѣйше денно і ночью к показаному урочищу Балацковим і тамо в добитии тѣх сисканих сотником кишѣнским Потоцким гайдамак ревностное имѣть старание и отнюдь ни единого из рук не упустить и егда оние пойманы бити могли б, то, перевязав их крѣпко і забив в колодки, присилать к ставки моей к урочищу устя Верблюжки для отсылки от мене по следствию, куда надлежатимет. А сего ж іюня 18 дня оной сотник криловской Рудь присланим ко мнѣ репортом объявляет, что оние гайдамаки до прибития его, сотника Рудя, с тоєю пушкою і командою к тем Баляцковим неведомо где безвестно скрылись и их, гайдамак, он, Рудь, крайне сискать не могл. Объявленной же сотник Полтавского полку кишѣнскій Потоцкій, будучи при том Балацковим, за скритием безвѣстно оних сискания ним гайдамак, приличних к оним гайдамакам к согласію живущих тамо, в Балацковом лиманѣ, в зѣмовнику, запорожских козаков, шинкарей курѣних: левушковских Грицка, а прозвания не знает никакого, і Трофима Бѣлого да курѣного тимошѣвского Івана Шулгу, в которых оние гайдамаки, бивало, ежечасто пют горѣлку, да васюринского курѣного, особено своим зимовником живущого, Левка Горкушу, взяв под караул и о том ко мнѣ репортовал і на оной его, сотника, репорт посланим от мене к нему ордером велено о тому показаному ним, сотником, на шинкарей приличію і согласію до гайдамак, в чем імено они, шинкарѣ, приличіе, аккуратно доследоватся і мене репертовать. Сего ж іюня 19 дня он, сотник кишѣнскій Потоцкій, при репортѣ своем сообщил ко мнѣ объявленных шинкарей Грицка с товарищи допросие рѣчи, с которых видно, что они к воровскому приличію і к согласію с гайдамаками не винились і между прочим показали, что будто о тех криючихся в Балацковом гайдамаках асаулам сѣчовому Івану Бурносу і гардовскому Широкому за приездом их, асаулов, к ним, шинкарам, (не ведают они, для чего) знать давали. Для того писано от мене к господину атаману кошевому Войска Низового Запорожского Павлу Івановичу с требованіем, даби он приказал с кем подлежит, учинить аккуратную справку, за подлино ль вишеписаніе взятие сотником кишѣнским Потоцким под караул шинкарѣ Грицко і Трофим Бѣлій с товарищи объявляли про означених матавшихся в урочищѣ

Балацковом гайдамак показаним асаулом сѣчовому Івану Бурносу і гардовскому Широкому і били за ними, гайдамаками, от Коша поіск и часто упоминаеміе шинкарѣ, не бивали ль когда в каковом приличествѣ к воровству із гайдамаками в согласіи и доброго ль они состо- яния люде і впредь ежели паче чаяния іх, шинкарей, от Генеральной войсковой канцеляріи востребовано будет, могут ли они бить в наличности і отправлены, куда повелено будет. І о том всем ко мнѣ писмено он, господин атаман кошевой, засвѣдителействовал би. До по- лучения же от его, господина атамана кошевого, такового засвѣди- телствованія оних шинкарей велено от мене ему, сотнику кишѣнскому Потоцкому, при дистанціи его в Вербовом содержат под караулом. При оних же находившихся в Балацкових гайдамаках по сознаню показаних шинкарей ватажками имѣются сѣчовіе козаки два брати Василь і Матвѣй Табанцѣ, а болѣе там гайдамак нигдѣ командою мо- ею до отпуску сего не сискано і про оних не слышно, о чем в Гене- ральную войсковую канцелярію всепокорнѣйше репортую.

Обозній полковій миргородскій Федор Москов
1753 году іюня от 20 дня, от устя речки Верблюжки.

Помітка: Пол[учен] 1753 году іюля 5. Записать к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11859, арк. 2, 3. Оригінал.

№ 119

1753 р. вересня 4. Київ.— Донесення кійвського обер-комен- данта Івана Костюрина Колегії іноземних справ про захоп- лення трьох гайдамаків, які брали участь у нападі на села Здешки і Змагайлівка⁷¹

По секрету

В Государственную коллегию иностранных дел от брегадира и киевского обер-коменданта всепокорнейшее доношение

Минувшого августа 31-го числа сего 1753 году обретающеися внизу реки Днепра на Кременчуцком форпосте лантѣмилицкаго Рылского * полку полковник фон-Меркелбах в Киевскую губернску канцелярію репортовал и при том прислал поиманъных неподалеку от Кременчука в лозах трех человек запорожских казаков гайдамаков: Якова Шульженка, Омеляна Сибирскаго да Василья Дырченка из ссыкавшимися при них собъственными их и грабежными пожитками, которые в оной губернской канцелярии распрашиваны, а в распросех показали⁷². Что было они обще из другими товарищами их запорожскими ж казаками дватцатью семью человеки (всего ис ними тритцать человек) за границею на разбоях в полских селах — в Здешках да в Змагайлівки, а атаманом де и подговоръщиком и приводцом в полские места при них был пришедъшей в нынешнем 1753-м году из заграницы в Запорожскую Сечь на житѣ полскои шляхтич Иван, а прозвания ево и откуда ис Полши он пришел, про то де они не знают, а в бытность

* У тексті двічі «Рылского».

их в Полше близ полского местечка Бугуславля, в лесу, од полских войск партия учинила на них, гайдамаков, нападения, от которой де партии из них, гайдамаков, двое ранены, а один убит до смерти, а протчие все гайдамаки от той полской партии розбежались безвестно, а они де три человека обще з двумя человеки товарищами их гайдамаками ж — всего пять человек, потому ж оттуда бежали к россииской границе и, пришед к реку Днепру и украв тамо три лотки, и ехали на них воденым путем до местечка Кременчука, но токмо оные два человека товарищи от них отстали и где девались, не знают, а они де три человека, будучи против Кременчуцкаго форпоста в лозах, присланными с того фарпоста драгунами пойманы и в Киев присланы. А по окончании тех их роспросов оные три человека гайдамаки, по силе е. и. в. указа из Государственной коллегии иностранных дел в прошлом 1750-м году * ноября 29 числа в Киевскую губернскую канцелярию присланнаго, ис показанными грабежными и собственными их вещьми и с распросными речми в Глухов при писме Генеральной войсковой канцелярии к членам для надлежащего им по указом е. и. в. и по силе малороссииских прав наказания и определения отправлены под крепким караулом. А над протчими товарищами их поиск чиниться. И о том в Государственную коллегию иностранных дел всепокорнейше доношу во известие, а к господину генералу-лейтенанту и ковалеру и е. и. в. действителному камергеру графу Петру Семеновичу Салтыкову о том же посланным от меня репортом представлено.

Киев 4 сентября 1753 году.

Помітка: В такой же силе послан репорт графу Петру Семеновичу Салтыкову. Таковы посланы с нарочно отправленным киевским реитором Степаном Амановским 4 сентября.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2313, арк. 19. Відпуск.

№ 120

1753 р. вересня 13. Глухів.— Ордер Генеральної військової канцелярії Генеральному військовому суду в справі заарештованих біля Кременчука гайдамаків Якова Шульженка, Омеляна Кучер-Сибірського і Василя Дивченка-Касьяна

З Генеральной войсковой канцелярии [в суд] Генералній ордер

Сего сентября 13 дня при писмѣ господина брегадира и киевского обер-коменданта Костюрина прислани из Киевской губернской канцелярии в Генеральную войсковую канцелярию три человекѣ гайдамак, а именно: Яков Шульженко, Омелян Кучер-Сибирскій и Василь Дивченко-Касян, которіе пойманы неподалеку от Кременчука в лозах и представлены в ту губернскую канцелярию от обрѣтающогось на Кременчуцком фарпостѣ ландмилицкого Рилского полку господина полковника фон-Меркелбаха, причем сообщени их распроси, в коих они винились в том, что были на разбоях за границею в разних полских местах обще з дватцатю семью человеки гайдамаками ж. Да при

* Так в тексті.

них же прислано в Генералную канцелярію как собственніе, так и грабежніе пожитки и, по опредѣленію Генеральной войсковой канцеляріи, велено оних трех человекъ гайдамак с тѣми роспросами и их пожитками, о которых у сего реестр прилагается, при сем в суд Генеральной отослать, кои и отсылаются с таким предложеніем, дабы в оном Генеральном судѣ поступлено было с ним в силѣ указов е. і. в. и малороссійскихъ прав без жадного послабленія. Если ж оніе гайдамаки по винѣ преступленія своего подлежатъ будут смертной казни, то, не чиня экзекуціи, представить Генеральной войсковой канцеляріи со мнѣніем, а о сем для вѣдома и к оному господину брегадиру и кievскому обер-коменданту Костюрину з Генеральной канцеляріи писано⁷³.

Михайло Скоропадский
Петр Апостол
Василь Гудович

1753 году сентября 13 дня.

Помітка: 1753 году сентября 15. Записав, взят [...]*, а при-слат [...]* колодников, описав их лета и примѣти, отослать для содер-жанія в остроги под караулом при ордырѣ к караульному обахтному офѣцеру и пожитки по приложенному реестру принять за роспискою и содержать до опредѣленія в цѣлости. Приложенія же оних колод-ников роспроси им, колодникам, прочеть и по прочетѣ, что и в до-полненіе покажут, доложить к слушанію немедленно.

Петр Валкевич
Петр Іскрицкий
Петр Горленко

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11954, арк. 1. Оригінал.

№ 121

1753 р. вересня 13. Київ.— Ордер кievського обер-комендан-та Івана Костюрина квартирмейстрові Рильського ландмі-лицького полку Єфим'єву про затримку на Мостиському фор-пості гайдамаків, що напали на будинок орендаря шляхтича Загурського в місті Гостомель

1753 году сентября в 13 день по указу е. и. в. присутствующи в Киевской губернской канцелярии по силе е. и. в. из Правительствующаго Сената указа брегадир и кievской обер-комендант слушав подданого в оной губернской канцелярии полского местечка Гостомля от шляхтича Яна Загурского доношения⁷⁴, в котором написано, что сего сентября под 10-е число оного местечка Гостомля на жителя жи-да, аного шляхтича Загурского арендаря Мевша Іцковича, напав ноч-ным временем гайдамаки некоторые, из имущества ево денги и по-житки взяли и ис того местечка Гостомля бежали. А оной ево орен-дарь имеет подозренье маетности Киево-Богоявленского Братского училищнаго монастыря села Мостищ жителя Григорья на челядников ево, Данилу, Екима да Михайлу, что оные его, жида, ограбили и по-

* Текст пошкоджений.

тому просил оной жид, дабы те челядники на границе для опознания им при Мостиском форпосте представлены были. Приказал о сыску и о представлении вышеписанных трех человек для узнания их оным жидом на границе ко обретающемуся на оном Мостиском форпосте лантмилицкого Рыльского полку квартирмистру Ефимьеву⁷⁵.

И буде заподлинно явятся они, что были на вышеписанном разбое, то, забив оных в ручные и ножные колодки, прислать в Киевскую губернскую канцелярию под крепким караулом, Киево-Богоявленского Братского училищнаго монастыря к архимандриту писать⁷⁶, а ко объявленному вахмистру послать указ, в котором упомянуть, когда означенные три человека на Мостиской форпост представлены будутъ, то с показанным жидом на границе видится допустить, а объявленного шляхтича Загурского из будучими при нем двумя человеки служителями за границу пропустить.

Иван Костюрин

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 3. Оригінал.

№ 122

1753 р. листопада 28. Глухів.— Донесення військового канцеляриста Василя Карпеки Генеральній військовій канцелярії про необхідність вивести війська на хутір гайдамацького отамана Коробова, загін якого нараховує 400 чоловік

В Генералную войсковую канцелярію всенижайшее доношеніе
Значковій товариш сотнѣ Глуховской Яков Котляренко объявил мнѣ, что, будучи он в Ямполѣ, слыхал от жителей марчишино-будянских Маруценка и Гребенника, что оны между протчим говорили: как де ворам не быть? Один де Коробов толко имѣет десять атаманов, а в них команды по сороку человекѣк и оній де Коробов, призвав тѣх атаманов своих, говорил: пишуть де до мене з Стародуба, что еден з товарищей наших пойман и содержится в Стародубовской полковой канцелярии, а претенсіи на нем триста рублей и тѣ де денги надобно в скором времени собрать для викупу оногo товарища нашего, чтобы он в дальнем роспросѣ и яснѣе не показал. И тѣ де атамани посля рѣчи его, Коробова, сказали: мы де готови, буди прикажешь. И показанній Коробов сказал: ступайте, толко смотрѣть.

А ето де было в недавном времени: и хотя реченній Котляренко спрашивал их, Маруценка и Гребенника, от кого де вы слыхали? Точію де они болѣе ему ничего в отвѣт не объявили и замолчали. Показанній же Коробов яко уже главній приличній вор и в Севской провинціальной канцелярии за воровство под караулом сидѣл и платилься за ворованніе им вещи да и всѣ вори, шатаючіеся коло рубежа, вѣдоми ему, Коробову, может и про тѣх воров, которіе дом отца нашего Стефана Карпѣки разорили, вѣдать. Того ради Генеральной войсковой канцелярии с нижайшою моею покорностію прошу помянутого Якова Котляренка призвав, сказку с его снять, как он от Маруценкѣк и Гребенникѣк слыхал. И по той сказки их самих допросит, ибо оны про его, Коробова, воровскій промысл могут совершенно вѣдать, и по тому

их допросъ, о допросъ кого надлежит, учинить милостивое рассмотрение и определение, а при том особливо прошу, поколь он, Коробов, увѣдает о сем, нарядя команду, отправить в хутор его, Коробова, и тайники воровские, построенные в землѣ для передерживанія краденых вещей, перетрусить⁷⁷.

1753 году ноября 28. Войсковій канцелярист Василь Карпѣка
Помітка: Подано 1753 году ноября 29. Записать к докладу

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11721, арк. 35. Оригінал.

№ 123

1753 р. грудня 22. Москва.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамаків, що діяли в районі Глухова, у Путивльському і Севському повітах

Граф Кирилл Разумовскій, гетман и кавалер нашей Генеральной войсковой канцеляріи.

По доношенію оной Генеральной войсковой канцеляріи и по присланному при оном доношенію ж суда Войскового еeneralного о умножившихся разбойнических нападєніях и смертних мучителствах и убийствах в разных мѣстах около города Глухова и помѣжных с уездами Сѣвским и Путивским не токмо по дорогам, но и на жиліе дома и хутори послан от нас лист в Государственную коллегію иностранных дѣл с прошеніем, чтоб к прекращенію и крайнему искорененію вышеобъявленных явившихся разбоев, для сиску и поимки таких воров и разбойников и их товарищей в малоросійских ближних около Глухова, також і в великоросійских Сѣвского и Путивлского уездов пограничных з Малороссією мѣстах из регулярных полков, откуда способнѣе опредѣлит доволную команду, высочайшего указа з притвержденіем будущему при той регулярной командѣ командиру, чтоб он по согласію з малоросійскою старшиною, опредѣленною з командами к тому ж искорененію в сиске оних воров и разбойников, гдѣ толко об них увѣдано будет, и о поимке в представленіи их к надлежащому суду, гдѣ от оних разбои и воровства чинени, поступал також. Ежели б по дѣлам и розискам, чинимим в суду Генералном над поиманными разбойниками, потребно было сискиват оговоренных в великоросійских мѣстах, то и тѣх оною командою повелено б сискиват и представляет к суду. А о сем ко извѣстію і нашей Генеральной войсковой канцеляріи предлагаем.

В оригинальном подпис по сему: гетман граф К. Разумовскій
Войсковій канцелярист Федор Ситенскій

Тажо подлєнний ордер принял в архиву канцелярист Демян Петрашевич.

1753 году декабря 22 Москва.

Помітка: Получен 1753 году декабря 28 дня, записат.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11721, арк. 72. Копія.

1754 р. травня 5. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він повідомляє про затримання шести гайдамаків із запорожців і просить розшукати інших, що втекли на територію Запорізької Січі ⁷⁸

Высокопочтеннейши Воиска Запорожского Низоваго господин кошевы атаман, мой благодетель!

В минувшем апреле месяце состоящею здесь третьяго компанейского полку командою отаковано было следующих в Полскую область гайдамак одиннадцать человек, которые при поимке их, вооружась, одного атамана списом ранили, и из них поиман[ы] толко шесть человек, а еще бывшие с ними товарищи их пять человек бежали. Те ж поиманные допросы показали, что они жили в Сечи Запорожской в чумачестве по разным местам и собравшись из Гарду, где они все были для ловли рыбы и протчаго, намерены были итить гайдамачить в Полшу, точию не проехав туда, поиманы, а те их товарищи пять человек, кои при поимке бежали, из Сечи ж Запорожской казаки, а именно: Незамаевского куреня — Василь Самарец, кои объявленного атамана при поимке их списом поколол, Роговского куреня — Степан Коротки да Пархом Велики, Ивановского куреня — Николаи Таран да Корсуньского куреня — Яцко Язык. А понеже и тех злодеев как возможно сыскать и без должнаго по е. и. в. указом, а паче ко искоренению их злаго промысла да и другим в страх упустить не можно, того ради благоволите оных бежавших гайдамак вышеписанных по имяном как можно приказать сыскать и к тому нарочно старание приложить, дабы они яко злодеи за их промысл и происходствы так не остались и не могло б быть как самим им, так и другим, впредь к тому поводу при том же и о следующем упомянуть не оставил, понеже, как вышеупомянуто, те все гайдамаки на злой их промысл собрались было из Гарду, что знатно не очень хорошее смотрение от тутошнего гардового полковника состоит. Того ради и об оном благоволите приказать подтвердить, дабы и в Гарду за имеющими запорожскими казаками крепкое смотрение и от всяких их происходств униманы были и бес пошпортов никто нигде не шатался, чтоб через такое доброе смотрение не толико в самом деле их злои промысл вовсе искоренен был, но и намерение их х таким шалостям вовсе ж пресечся могло.

Почтеннейши господин кошевы атаман, ваш доброжелателний слуга Иван Глебов.

Маия 5 дня 1754 году.

Помітка: Полученно 12 дня маія 1754-го году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 26. Оригінал.

1754 р. жовтня 10. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він просить розшукати і відправити в Генеральну військову канцелярію учасників нападу на таращанського управителя, а також усунути з посади гардового полковника Легу за допомогу гайдакам⁷⁹

Высокопочтеннейшии Воиска Запорожского Низоваго господин кошевыи атаман, мои благодѣтель!

Неоднократно писал я к вам о многих чинимых в Гарду казаками и самим полковником Легою разным людям обидах. А сего октября 3 дня прислан сюда из Гарду от тамо стоящаго капитана с командою Эртмана полскою человек Тимофей Крапилмицки, взятои гайдаками, от коих он ушел и явился при той команде, которой допросом показал, что, будучи ему в полском местечке Таращи, у тамошнего губернатора Ильяшевича, в одно время ночью дватцать человек гайдамак, назад тому недели с четыре, напали на вышеписанного губернатора Ильяшевича и ограбили у него серебро и денги и прочее. Причем и ево связали и хотели было бить, чтоб он сказывал, где денги и пожитки оного губернатора лежат, токмо де оной губернатор до того не допустил. И взяли ево для несения сум с пожитками, которыми он и шел. И дорогою де идучи другое местечко Кишеватое ограбили, також и еще два села Кирданы и Саики ограбили ж. И все денги и пожитки несли на себе, а потом, отняв на дороге двух лошадей и воз, запрягши, все те воровские пожитки везли. И ехали к реке Синюхи полскою и турецкою границею и оную реку Синюху, где она в Буг впадает, ниже состоящей броду реки Синюхи каманды перебрались в остров, называемой Синевицкий, и переправлялись оне на оной, отняв у имеющих там, на реке, рыбалков трех человек каюки, и, переправясь оттуда обратно, в турецкую сторону пошли до Гарду и перешли [Буг] в Гарду на броду, тайным образом от команды тамошней в остров, где церков их состоит. Откуда вночи четыре человека пошли к полковнику гардовому Леге для объявления о своем гайдамачестве, а имянно: Василен Латуи, Василен Попович, Никита Каракей да Уманского куреня Корнеи Черепеха. И понесли ему, полковнику Леге, с ледунки бляху серебряную под золотом, нож, серебром оправленою, перстнеи серебряных с камнями — два, которой подарок, как он от тех гайдамак слышел, помянутой полковник Лега с благодаренем принял. И их попрежнему отпустил, причем им приказывал, чтоб никто из них не шетался, понеже обездка запорожская ездит, дабы их не переловили. О чем те [прибывшия] обратно от него, полковника Леги, четыре человека гайдамаки другим своим товарищам, оставшим на оном острове, объявили обстоятельно, чтоб никто [...] * из них не шатался и [опасались] той парти. На дру[гой] же день он, полковник, к [оним] гайдамакам приходил, и [все] с ним пили. А он, Крапилмицки, толко на

* Текст пошкоджений.

том острове был один день, а на другой день, как те гайдамаки напились пьяны, то в то время ввечеру он ушел и, перебравши, на броду между камнями начевал, а когда свет стал, то он, пришед, при тамошней воинской команде явился и о тех гайдамаках объявил.

Из оных же гайдамак именно он знает ватажка-запорожец Василь Латунь, казаки Грицко Грива, Василь Попович, Василь Малы, Ониско Караки, Демко Караван, Федор Мякота, Антон, Герасим Траско и Трофим, а прозвания не знает, да куреня Уманского [Кор]неи Черепеха, а протчих же казаков, как их зовут и которых куреней, не знает же. При нем де, Крапилмицком, оне, гайдамаки, никого до смерти не убили, а слышел он от них, что под Лысенкою людеи человек здесять оне убили. А понеже, если такое показание и происходство явитца правда, то за такими потворствами камандующих, яко то Лега, которых было следовало от всяких их происходств унимать и искоренять и в злодействе препятствие чинить, но, как вишеписано, полковник Лега и подарок от них якобы принял, чрез то не иное, что как паче к их злодействию повод даетца и искоренить их, злодеев, никак не можно. Того ради, по таким происходствам надлежит гардового полковника Легу, сменя другим и как возможно вышеписанных всех показанных злодеев сыскав, и обо всех их злодействах накрепко всеми ими, а о полковнике, яко зная о их злодействе, за неискоренение и о паче еще и за взятк с них изследовать в силе е. и. в. высочайших указов и малороссийских прав, а бес того отнюдь оногo упустить не должно. А к тому следствию по уведомлению от вас имеет быть определен от меня из воинской каманды офицер, а для лутчего доказателства и улики, в чем иногда запиратца будут, к тому следствию имеет быть отослан и показатель Крапилмицкий, которой нарочно для того здесь содержитца. Что все особливо на ваш отчет предаетца, а по изследовании всех их для учинения с ними за те их злодейства по правам должно отослать их куда по силе указов таковых повелено — в Генералную войсковую канцелярию.

В протчем пребываю высокопочтеннейшии Войска Запорожскаго кошевы атаман, ваш доброжелателны слуга

Иван Глебов

Октября 10-го дня 1754 году. К[репость] св. Елисаветы.

Помітка: Получено 1754 года октября 16 дня.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 103, 104, 113. Оригінал.

№ 126

1755 р. лютого 13. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про розшуки гайдамаків, які напали на вдову протопопа Грипілля Миколи Величковського Марину та її робітників і захопили їх майно та коней

Преподобнейший отец Киево-Печерския лавры архимандрит з братиею, государь мой!

Сего февраля 13-го дня подданым в Киевскую губернскую канцелярию доношением епархии Киево-Софейского кафедрального монасты-

ря местечка Треполья бывшего протопопа Николая Величковского жена ево вдова Марина, Семенова дочь, представляла, что сего ж де февраля 11-го числа во время отезду ее ис Киева до Треполья, не доехав до села Пирогова за версту, напав на нее и на работника ее три человека-разбойники, малороссияне с ружьем, ограбили их и тем грабежем взяли двух лошадей — мерина и кабылу гнедых — и прочее, что при них было, все без остатку. И того ради вашего преподобия покорно прошу приказать в состоящих ведомства Киево-Печерския лавры по сей и по той стороне Днепра маетностях, в том числе и в ближайших х Киеву в Дарнице и Летках, помянутых трех человек разбойников сыскивать и накрепко предостерегать и где-либо сысканы или поиманы будутъ, то их взяв и со всеми имеющимися при них грабежными пожитками велеть под крепчайшим караулом прислать в Киевскую губернскую канцелярию.

Государь мой, вашего преподобия покорный слуга

Иван Костюрин

Киев 13 февраля 1755 года.

Помітка: Под[ано] февр[аля] 16 д[ня] 1755 года. К делу о гайдамаках и разбойниках. Отписать, что приказано сискивать в наших вотчинах прописанных разбойников, а Летка не наша, но Видубицкого монастыря вотчина ж и на Дарнице болшее селение Николского монастыря. И о сем послать ордеры к отцу економу и к начальнику Болницкого монастыря, також и к начальникам Китаевскому и Голосеевскому⁸⁰.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні—І, спр. 92, арк. 42. Оригінал.

№ 127 .

1755 р. листопада 14. Фортеця св. Єлизавети.— Рапорт головного командира Новосербського корпусу Івана Хорвата командантові фортеці св. Єлизавети генерал-майору Івану Глебову про напад гайдамаків на хутір поручика Михайловича, що недалеко від Цибулева

Высокородный и превосходительный господин артиллерии генерал-майор, государь мой!

Вашему превосходительству сего ноября 11 при требовании по учиненному моему прошедшаго августа 19 дня сообщению удоволствия между прочим в сообщении моем, что крайне новосербской народ за несмотрением и рачительством закрытых команд от нападения и грабительства гаидамацкого в крайнее разорение приходит честь имел обявит, а 12 дня пятой на десят роты моего гусарского полку порутчик Михайлович поданным в полковую канцелярию репортом представил, что против 11 числа в пятом часу ночи до петнатцати человек гаидамак, наехавши на хутор ево, взяли гусарских четыре да находящагос на поселении македонской нации Андронакия Варфоломеева одну лошадей, и что ни было в хуторе том заграбили и через Цибулевский форпост за границу прошли. А вчерашнего числа проезжающие из Нежина бывшие по найму у тамошних купцов подвотъчики-волохи, жи-

тели фукшанские, в канцелярии моей жалобу принесли, что и на их такие ж воры напали и не на малую сумму денгами и протчим ограбили. По каким обстоятельствам и видя здешней иностранной народ не токмо во оскорблении, но и в необычайном разорении, а паче, наблюдая, чтоб чрез то не точию внов выход из-за границ повеленному народу и вовсе не пресекася, но й здешнему уже учиненному немалым государственным коштом плоду вреда не посьледовало, принужден из Новосербской своей команды, хоча и в экономиях их немалое упущение к убитки произойдут, до ста человек выкомандировать. И пока на представление мое ис Правительствующаго Сената в резолюцию указ получу поиск и пересечение тем ворами чинить, а вашего превосходительства прошу под лес Чуту по прежнему моему требованию конных драгун и от молдавского гусарского полку гусар шестьдесят человек в немедленности откомандировать и туда следоват и под тем самим Чуту лесом и расположитца и против Протопопова хутора и разъезды частые содержать велеть, а и я для учинения диспозиции туда буду или и отсель оною от себе ту команду снабдит имею да для команды моей хоча и ис полку Пермского займообразно или откель-нибудь с пулями три тысячи патронов взяв, чрез сутки ко мне прислать приказать, ибо хоча и малое число, как из особливого моего сообщения усмотреть изволите, пороха и свинца есть, но нужно и в ротах по таким обстоятельствам тому быть, а когда по моему требованию на команду мою порох и свинец привезен будет, тогда то число возвратить можно, а сколько денег за бумагу потребно, по уведомлению вашего превосходительства, оные прислать имею.

Государь мой вашего превосходительства покорный слуга

Иван Хорват

Ноября дня 14-го 1755 году.

Помітка: Получен 15 ноября 1755.

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів, ф. фортеця св. Єлизавети, IX—E 241, арк. 4, 9. Оригінал.

№ 128

1755 р. грудня 5. Петербург.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського кошовому отаманові Якиму Ігнатовичу з вимогою вирядити військовий загін для розшуку гайдамаків і систематично інформувати про події в Коші Запорізької Січі

Сего 1755 году исполнить без всякия отмѣны непрѣнно, чтоб же вас, кошового атамана, з старшиною и курѣнными атаманами сотник Зарудний как в присилки к нам требуемого сим ордером отвѣта и в отисканіи всех раздѣленных между запорожскими козаками татарских лошадей и волов, так и в отправленіи для сиску и поимки вишеобъявленных воровских партий нарочних команд при надежных старшинах и курѣнных атаманах, понудил и что посему происходит будет, а особливо подлинно ль так есть, что пойманние два вори-гайдамаки в Гарду повѣшены и [из] отисканних семисот татарских лошадей токмо триста

к возвращению отобранных, а достальные розданы козакам и вам з старшиною раздѣлены. Також в табунѣ запорожском до полтора ста волов татарских имѣлось и для чего он, сотник Зарудний, о том к нам не репортовал, о том прислал бы к нам вѣрний репорт, а впредь о всѣх в Войске Запорожском происхожденіях к нам репортовал бы без упущения времени. Почасту о том и нынѣ от нас оному сотнику миргородскому Зарудному ордером накрѣпко предложено.

Декабра 5 дня 1755 году.
Санкт-Пѣтербург.

Гетман граф К. Разумовскій

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 45, арк. 1. Оригінал.

№ 129

*1755 р. грудня 14. Мозир.— Лист мозирського підсудді Яна Пшибори до секретаря російського посольства у Варшаві Ржичевського з проханням взяти під свій захист і сприяти видачі підданих, що втекли на Лівобережжя і беруть участь у гайдамацьких наїздах*⁸¹

Перевод с письма Яна Пржиборы, подсудьи Можирского уезда, к секретарю посольства Ржичевскому.

Из Можир от 14-го декабря 1755-го году.

Не получа от вас на письма мои ответу, ныне в третей раз с нижайшим моим почтением приемлю смелость к вам писать в той надежде пребывая, что не получу ли я хотя ныне в прошении моем милостивой резолюции. Я в прежних моих писмах писал, прося о милостивом защищении, и доносил, что показанные в реэстре собственные мои подданные и что в том же реэстре изображенные два войты в гайдамаки обратились и разбивают, которые более меня устрашают, нежели самые гайдамаки, ибо о гайдамаках издали толко слышно, а они имеют в деревнях моих своих родных братьей и сродственников и, находясь в близости за границею, могут ведать каждого дня, где я обращаюсь. И для того я приужден находится во всегдашней опасности и себя беречь, а особливо от соседов моих имея известие, что им подданные их доносят, что помянутые мои два войта с протчими всеконечно намерены меня живота лишить, кои уже и ожидали приезде моего из Кенигсберга, укрываясь в лесах чрез две недели и у своих сродственников и чиня разные грабительствы, а потом, не дождавшись меня, дом покрали, ружье забрали, також и церковь покрали и паки за границу назад возвратились, у которых на форпосте Добранском пару ружей отняли.

Я не столь настою о выдаче их, сколь стараюсь о безопасности живота моего, и потому нижайше прошу донесть о том двору вашему, чтоб мне сатисфакция доставлена была. Ежели указ ея величества пресветлейшей императрицы воспоследует о выдаче тех моих подданных, то где мне оных искать, прошу меня уведомить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 1528, арк. 1—2. Діловодний переклад з польської. Оригінал.

№ 130

1756 р. травня 30. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук гайдамаків

Ордер Харковской полковой канцелярии на репорт Харковской полковой канцелярии майя от 20.

Предлагаю с получения сего, весма скоро нарадя з способных мѣст оружейных козачих родственников и подпомощников, отправить в причинные мѣста, гдѣ ворам-гайдамакам проходы и пристанища имѣть надежно, и велѣть слѣдовать по лѣсам, пасѣбкам и по хуторам и в сыску и искоренении воров и разбойников прилагать удобовозможные способы и крайнее старание и, ежели найдут бурлак, бродящих мѣст жителей и кои о себѣ свидѣтельства не покажут, таковых, изымав, отсылать для допросу і учинения по указом в полковую канцелярию. И по хуторам самим хазяевам, а в небытность их — тамо находящимся людям накрѣпко было б подтверждено, ежели б могли ізявитца воры-гайдамаки, того ж часу для изымания их давали б знать к сотенным и владѣлческим мѣстам, кому куда способно, а во все Харковского полку, а паче в тѣ мѣста, гдѣ болшие лѣса состоят и прежде сего грабительства от воров чинены, иногда не являтца и нине о присматривании и о поимке ежечастно подтверждать. В случае же иногда разбойнического нападения, егда от тамошних мѣст обороны чинено не будет и послѣдует кому разорение, за оплошность и нерадѣние тех мѣст наказных и атаманом или хто в правленіи будет находитца, взысканія на них з жестоким наказанием неотмѣнно.

Майя 30 дня 1756 году Ахтырка.

Василь Петрович Капніст *

Помітка: Подан июня 4 дня 1756 году. Записав, отдать в повите и о непремѣнном исполненіи куда надлежит, послать указы с найкрепчайшим подтверждением немедленно ⁸².

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 33. Оригінал.

№ 131

1756 р. червня 10. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук і приборкання гайдамаків ⁸³

Ордер Харковской полковой канцелярии

Харковского полку сотник Головашич наряжен при мне в повеленной ныне поход в четырёхтысячной команде, но за приключившеюся ему крайнею болезнию до излѣчения оставлен; а понеже в прошлых годах в летнее время от воров-гайдамаков в Слободских, а паче в Харковском

* Підпис грецькою мовою.

полках разным людем найвѣще же в знатных домах причинены многие грабительства и разорении; а обикновенно тѣ гайдамаки проход и укривательства имѣють болшою частию по лѣсам, как то и сего году маяя 25 ис Харьковской полковой канцелярии репортом представлено: неведомо де какие воры четыре человека пришли в село Уди, в дом тамошнего жителя Сазона Лазуна, и, свезав ево и других домашних, хотели порезать и, завязав руки, мучили, пекли огнем и разграбили денги и пожитки; чего ко охранению пред сим в Харьковскую полковую канцелярию предложено, во всех местах, а паче в тѣх, где болшие леса состоят и прежде сего грабительства чинены, имѣть крепкую предосторожность, и в случае иногда разбойническаго нападения, чинили б поиски и в поимки и искоренении споможение; и нине о том же к непременному исполнению накрепко подтверждаю.

А к лутчему во искоренении воров-гайдамаков наблюдению необходимо надлежит быть особливо определенным старшинам адному от стороны Валковской к степным и болшим лесным местам, гдѣ часто гайдамаки кроются, з другой стороны, от реки Донца к степным же и тамошним болшим лесным местам; для чего и определены за способность жителства от Валок помянутой сотник Говашич, а от Донца сотник Картавой, которым от меня и наставлении дани, а и Харьковская полковая канцелярия имѣеть во все Харьковского полку, а паче в тѣ места, гдѣ гайдамакам чайтельно проходов и пристанищ, чтоб всегда по степным и лѣсным местам несходно содержали пешимы оружейными караули и обезды, коих по обширности от Донца степных и лесных мест для ежечасного наблюдения в командѣ сотника Картавого должен быть и сотни ево адин урядник, и ежели бы гдѣ вори-гайдамаки могли появиться или присмотрены — для поиску и поимки тотчас в ближние места они, сотники, команд их с пешими оружейными следовали, а дабы и в других сотнях, яко то в Олшанской, Люботинской, Огулчанской, Валковской, Меревѣянской, Мартовѣцкой и протчих способных местах, в таковом же случае по требованию их, сотников, пешимы оружейными чинено было споможение и по тому дѣлу были им послушни, о том к ним, сотникам, и в тамошние места подтвердить и о получении сего репортовать в бригадную походную канцелярию.

Июня 10 дня 1756 году.

Василь Петрович Капніст *

Помітка: Подан июня 16 дня 1756 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 38. Оригінал.

№ 132

1756 р. липня 2. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про надання допомоги в розшуку і затримці гайдамаків, що з'явилися біля хутора Дарниця

Преподобнейший отец Киево-Печерския лавры архимандрит, государь мой!

Известно в Киевской губернской канцелярии учинилось, что за рекою Днепром около хутора ведомства Киево-Николаевского Пустынного

* Підпис грецькою мовою.

монастыря, называе[мо]го Дарницы, оказались злодеи-разбойники, которые проезжающих по тракту людей бьют и грабят, и для того к поимке и сыску тех злодеев командирована и отправлена туда и далее, где про них, злодеев, услышано будет, от киевских гарнизонных полков с капитаном Швыковым да с порутчиком Степанищевым в сорока человек команда. И того ради вашего преподобия покорно прошу приказать в поимке и сыску означенных злодеев-разбойников тамошним, також и протчих ведомства Киево-Печерской лавры сел и деревень обывателям чинить им, капитану и порутчику, вспоможение и тем обывателем накрепко подтвердить тех злодеев предостерегать и ловить и для того всегда розезды чинить непременно, а когда оные обыватели про них, разбойников, где прослышат, о том тотчас всем ближних сел и деревень обывателем дать знать и вашему преподобию репортовать, а ваше преподобие изволите меня уведомлять, почему б можно было в тогдашнее время над оными злодеями поиск учинить.

Государь мой вашего преподобия покорный слуга

Иван Костюрин

Киев 2 июля 1756 году.

Помітка: К отцу економу и к начальнику Троецкому предложить ордерами накрепко в силе требования сего для скорейшего искоренения воров, а господина вице-губернатора уведомить о том ⁸⁴.

Подано июля 2 дня 1756 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 46. Оригінал.

№ 133

1757 р. травня 10. Харків.— Ордер бригадира Петра Салтыкова Харківській полковій канцелярії з повідомленням про заходи, яких треба вжити для розшуку гайдамаків, що з'явилися у Валківській сотні

Ордер Харьковского Слободского полку в полковую канцелярию

По репорту оной полковой канцелярии ⁸⁵ появившихся в Валковской сотне разбойников для сыску и поимки о посылке пристойных команд к господину генерал-лейтенанту князю Кантемиру от меня предложено, которых и к протчим командам посланными ордерами, ежели они гдѣ появятца или об них слух происходит будет, употребляя нарочныя партии, сыскивать и конечно старатца переловить велено, о чем она полковая канцелярия имеет быть известна.

Петр Салтыков

Маия 10 дня 1757 году Харьков.

Помітка: Получен мая 12 дня 1757 году. Записав, отдать в повите и сообщить к отпуску.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 39б, арк. 48. Оригінал.

Кому угодно и в казачестве в розрешу...
Повано Юрчи 2. 1768 года
№ 938: 26
Иван Костюрин

№ 1033. 8

Иваном Вишневым Иверским канцларіи...
Заряду и промолв оному...
Ваша протрудя,
Историчи елика
Иван Костюрин

Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про надання допомоги в розшуку і затримці гайдамаків, що з'явилися біля хутора Дарниця.

№ 134

1757 р. серпня 19. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архимандрита Києво-Печерської лаври про розшуки та затримання запорізьких козаків і підданих Києво-Преображенського Межигірського монастиря, що були у загоні Андрія Крота

Преподобнейшии отец Києво-Печерской лавры архимандрит з братиею, государь мой!

Понеже поиманные и содержащиеся ныне в Киевской губернской канцелярии под караулом воры и разбойники Андреи Крот с товарищи девять человек в оной губернской канцелярии допросами показали, что были с ними на разбоях запорожские казаки Устим Побиль, Григорей Шлапак, Федор Новицкой, Максим Слюсарь, Антон Таран, он же и лях Михаила, да по прозванию Горкуша да ведомства Киево-Преображенского Межигорского монастыря подданной деревни Лютежовки житель Павел, которых по сыску не явилось, и того ради вашего преподобия прошу приказать означенных воров и разбойников во всех ведомствах вашего преподобия местах предостерегать и ежели сысканы и поиманы будут, то для отсылки их в малороссиискую Киевскую полковую канцелярию прислать в Киевскую губернскую канцелярию под караулом и о том меня уведомить⁸⁶.

Государь мой, вашего преподобия покорный слуга

Иван Костюрин

Київ 19 августа 1757 году.

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 55. Оригінал.

№ 135

1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Витяз з претензій польських комісарів про збитки, заподіяні шляхті гайдамаками з 15 листопада 1755 р. до 18 листопада 1757 р., складений Брацлавською пограничною комісією

Копія екстракта, присланного із учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссії; учиненного в оной комиссії із претензей внов подданных от полских комиссаров, о приключенных от гайдамак полским подданным 1755 году ноября с 15—1757 году ноября ж по 18 числа сверх прежних обидях і разореніях.

Яснѣвльможному воеводе і генералу земель кievских Францѣшску Салезиушу Потоцкому ограбленіем местечка Торговицы і деревень Гордашевки, Молодецкаго, Манковки, Паланки, Нерубайки, Дмитрушек, Борщовой, Псяровки, Разсошы, Карачевец, Буковки, Каменки, Папужинец, Кияйна, Каменечого, Теплина, Тарнавки, Ісаек, Гризановки, Мишурова, Грушки, Заузненгалнаго, Фурманки, Мотилной, Каменной, Вилтарнавы, Ташлика Кривого, Березовой, Голованевского Ташлыка, Расоловец, Копиевки и протчих, також отгоном жолнѣрских козацких под Уманю і Торговицею на макши болотах і с разних мест лошадей приключено убитка на полскіе золотіе 120 777 грошы 20.

Яснѣвельможному Станѣславу Потоцкому, воеводѣ познанскому, ограбленіем деревень Бубновки, Дзерденевы, Соколовки Бродка, Каташина, Жалконовки, Мариювки, Заводовки, Крушиновки і протчих приключено убитка на 23 144.

Господину скарбнику добрянскому Гогелю ограбленіем села Бабанки приключено убитка на 8312.

Господину Курдвановскому, бывшему в Ягорлеке на фарпостѣ, забором лошадей, ружя і протчих пожитков приключено убитка на 720.

Господину Зелезнѣцкому ограбленіем села Закриннича, забором лошадей, платя і разних шляхетських уборов учинено убитка на 9117.

Господину Стефану Дорозинскому ограбленіем села Полуш, забором платя, лошадиных уборов, седел і готових денег приключено урону на 9819—24.

Господин Троцкевич, которой в том же селѣ в самое грабительство был, в плати і готових денгах і во всех пожитках імеет убитка на 1088—15.

Господин Рибицкій в ограбленіи слободы Веселого Кута і в заборѣ готових денег, платя і протчих движимостей імеет убитка на 1055—27.

Войску коронному партіи украинской, також і разним господам товарищам в разних местах от нападенія на зимніе квартиры в Новоселце бывшей грабительства на добровольных дорогах с должности возвращающихся і забору лошадей, мундира, седел, готових денег всего на 58 596.

Господину Либишевскому ограбленіем села Лубовницы приключено убитка на 694.

Господину Букаемскому злодее заграничнїе — расколники в покраже двух котлов приключили убитка на 200.

Подданому яснѣвельможного Потоцкого, кїевского воеводи, слободы Каменной Криницы к уезду Уманскому, принадлежащей жителю Костинѣ, россійскіе гайдамаки з слободы Терновки (между которими і житель терновской Бѣлой, данной ему от сотника Юрія паспорт потерял), напав ночью, забрали разних движимостей на 650.

Теж гайдамаки у Михайли Кривошейка і Федора близ Терновского млина взяли лошадей трое в 130.

Господина чесника бранского Лупинскаго, напав на квартиру в местечке Ладижине гайдамаки россійскіе, которіе особливим реестром означени, взяли червоних 480 на 8640.

У того ж господина Лупинскаго в тож время забрато мужеска і женска платя, шабель, лошадиных уборов, клейнотов і разних пожитков на 6000.

Господину Бугуславскому долгу по векселям надлежит от россійских людей 1396.

Господину скарбнику авруцкому Спендовскому ограбленіем местечка Райгорода і разореніем от ватажки Швидкого і других заграничных россійских гайдамак приключено убитка на 17 905.

Господину скарбнику новгородскому Антонію Хоецкому забором трех лошадей под Немеровим приключено урону заграничными россійскими гайдамаками на 900.

Всего на 269 143.86 *

Архив Ленинградского відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 47, арк. 1. Копія.

* Так в текстї.

1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Реєстр козаків запорізького війська — учасників гайдамацького руху, яких необхідно розшукати і надіслати в комісію, складений Брацлавською пограничною комісією

Копія реєстра, присланного із учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссии, кто імянно Войска Запорожского козаки і которых куреней по оговорам разбойническим подлежат в комисію от Войска Запорожского к сиску і поставки, об оних явствует. В отгонѣ под полским селом Шестеринцамы от полского подизду шестидесят семи лошадей і в смертном убивствѣ двух почтовых: ватажка Дядковского куреня Яцко Солоп, Мишастовского куреня — Грицко Калита да прозиваемой Бурило, Поповичевского куреня — Борода, Пашковского куреня — Андрей Гараджа, Криловского куреня — Джоболда да прозиваемой Джоболденя, Корсунского куреня — Федор Волк, Конелевского куреня — Сукур да Павло Павля, Васюринского куреня — Куземка, Батуринаского куреня — Остроух, Калниболотского куреня — Иван, а прозванія неізвиѣстно, Ивановского куреня — Грицко Писменный.

При отгонѣ іс-под полского местечка Умани лошадей і в смертном убивствѣ полских уманских козаков два прозиваеміе плескачѣ, которіе пребываніе імѣют между гайдамаками в запорожских принадлежностях, яко то в Гарду, в Мигійском і Синоводском островах, Корсунского куреня — Бандурка, Васюринського куреня — Иван Коваль, ватаги Алексѣй Колбаса, Федор Швидкій, а которых оніе куреней — неізвиѣстно, Конеловского куреня — Михайло Сухой, гардовой шинкар Наум Керекешенко.

При грабеже греческих товаров і в смертном убивствѣ бывших при тѣх товарах прикажчиков і фурманщиков Переясловского куреня — прозиваемій Половій, Незамаевского куреня — Павел Кирпа, Платнѣровского куреня — Тишко, прозиваемій Покотило, а которого куреня, неізвиѣстно, Кисляковского куреня — Таран Швец, Бруховецкого куреня — Яким Кравец, Щербиновского куреня — прозваніем Кулик, Поповичевского куреня — Безкровній.

По починенним грабегам в полских селах Кирѣевкѣ, Капѣевкѣ, Лецковкѣ і в местечкѣ Ладижинѣ о грабеже у бывшаго в Ладижинѣ шляхтича і у жидов денег, товаров і пожитков немалого числа. Васюринского куреня — Алексѣй Прохода, Никита Выборной, Лаврентій Виливко, Иван Полторацкой, Юско Бродяга, Савка, а прозванія неізвиѣстно. Конеловского куреня — Юско Коваль, Яков Лисій, Щербиновского куреня — Иван Толстик, Иван Бойко, Кущевского куреня — Павел Поляк, Карп Матрос, Иван Шулга, Иван Зуб, Радион і Лукян, а прозваній неізвиѣстно, Корсунского куреня — Иван Воробец і Бардак, Платнѣровского куреня — Иван Черной, Калниболотского куреня — Иван, а прозванія неізвиѣстно, Минского куреня — Лукян, а прозванія неізвиѣстно.

Сергій Дергун
Войсковий канцелярист Парфен Радченко

1758 р. січня (не раніше 20). Хутір під селом Покошичі.— Скарга вдови бунчукового товариша Івана Топольницького Тетяни про розорення гайдамаками її хутора під селом Покошичі, Понорницької сотні, Чернігівського полку, подана до Генеральної військової канцелярії

В Генеральную войсковую канцелярію нижайшее доношение

Наступившаго 758 году текушаго генвара против 9 числа, как би в полночь, футору моему, полку Чернѣговского, в сотнѣ Понорницкой, под селом Покошичами состоящему, гдѣ и я, нижайшая, жителство імѣю, не вѣдаю от каких нахалников приключилось разбойническое нападение, которое разбойники (коих толко до шести человек было) всѣх, около футора моего живучих подсуѣдков і дворових людей, порозн перевязав, называя себе надзирателями котлов, набѣгши на двор мой и добувшись в изби, порозбивав скринѣ до немалого числа так з фантов разного посуду, яко і других вещей, разграбили (о коих разграбленных вещах и реестр при сем в оную Генералную канцелярію нижайше сообщаю) ⁸⁷. Причем и брата моего родного до полусмерти прибыли и оттоль безвѣстно бежали. По присмотрѣнію моему и дворових моих людей оні, те разбойники, примѣтами таковы: еден — росту среднего, волосом на головѣ, бородѣ і усах черн, голити под чуб, круглолиц, жолт, говорит дроботливо, тонкляв, очей карих, свита наверхѣ сѣрая по-донскій пошिताя; другій — росту болшого, лицом русяв, долголиц, говорит громко, по-полевій свита на нем зверху черная; третій — росту болшого, черняв, круглолиц, уси болшіе черніе, говорит хрипавато, на нем жупан блакитного сукна по-запорожскій пошитій; четвертій — мало высок, молодой лицом, черняв, мало смаглеватій, нема еще ни уса, ни бороди, бреится кругло, наверху кожух бѣлой притертой, а насподѣ кафтан синего сукна, говорит тонкляв. Протчих же признать было неможно. А всѣ оніе разбойники в донских чоботях. З вышѣписанных же обозначенных разбойниках примѣт многими людьми довольно признано.

Яко ж по многим обстоятелствам и слѣд точной явился, что в числѣ тѣх разбойников на таи разбои был в многих же разних воровствах переконанній вор, находячийся нынѣ жителством вотчини е. і. в. в мѣстечку Понорници, Николай Войненко з братом своим родним. И хотя ѣ его, Войненка, з товарищи тогда, в скором времени, так во объявленном местечку Понорници, яко и в других, к скритію разбойническому близости оногo местечка Понорници удобних местах проскивано, но нигдѣ не сискано. А понеже извѣстилась я, нижайшая, что объявленного разбойника Николая Войненка как отец родной, так де і брат его жителство імѣют полку Переяславского в местечку Золотоноши. Для того оной Генеральной войсковой канцеляріи всенижайше прошу о проiske оних разбойников по ізображенним об них примѣтам через публѣкаціи, а паче в пересматриваніи вещей, в приложенном зде реестрѣ значащихся, как в протчіе малороссійскіе полки, а особливо в полк Переяславскій, как вышѣписанного резона предложить, так і о проiske тѣх же разбойников і в слободских полках, ку-

да надлежит сообщить, дабы я, низжайшая, в обидѣ осталася не могла. І о том учинить в силѣ указов і его ясневелможности высокоповелительных ордеров высокомилостивое благоразсмотрение і определение.

К сему доношенію Татяна Тополнѣцкая — умершаго бунчукового товарища Івана Тополнѣцкого жена подписалась.

1758 году генваря ... дня.

Помітка: Пол[учено] 1758 году генварь 20 дня. Записать к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 15 193, арк 2, 7. Оригінал

№ 138

1758 р. лютого 25. Стародуб.— Рапорт стародубського полковника Якіма Барсукова гетьманові Кирилу Розумовському про затримання гайдамацького загону на чолі з отаманом Іваном Старухиним (Боргуном), який діяв на Правобережжі, а також у Рославському і Брянському повітах

Ясневелможному высокоповелительному господину, господину Малья Россії, обоих сторон Днѣпра і войск запорожских гетману, е. и. в. дѣйствителному камергеру, императорской Санкт-Петербургской Академіи наук президенту, лейб-гвардіи Измайловского полку подполковнику и обоих російских імператорских ординов святых апостола Андрея і Александра Невского, також полского Бѣлого орла і голстинского святяя Анны, кавалеру Россійской имперіи, графу Кіриллу Григориевичу его сіятелству Разумовскому репорт

Сего февраля 24 дня Ярославского пехотного полку от фарпостных дел присланною в полковую Стародубовскую канцелярію промеморією объявлено: находящийся де в Брянском уездѣ в Краснозаборской дистанціи у содержания фарпостов Псковского драгунского полку поручик Михайло Виневитинов сего февраля 20 дня присланным в оный Ярославскій полк к фарпостным делам репортом объявил, что сего ж мисяця командою его пойманы едущие из Полци разбойники великороссійские люде: Иван Старухин, которій в Полцы себѣ звание имел Бургут, партіи разбойнической атаман, и с ным разбойники Никита Подтіолков, Антон Кривой, Леон Бородин, которм де со учиненных допросов в приложенных копиях явствует, что сбор их был в Полци за Веткою в тридцати человекях и разделились де пополам четырнадцать пошли на Смоленскую дорогу разбиват в Рославском уездѣ шляхтича Михайлу Швайковского і взять от него пушок и оттолѣ всей артелѣ собратся в Брянском уездѣ в селѣ Жарине у мужика Ивана Пересилкина и перво разбивать намѣрены были брегадиршу Потрисову, а потом іти Масанского уезду на село Чертень і близ оного разбивать мужиков богатых, живущих в малих деревнях, и еще собрав партію болѣе разбой чинить хотели и требовано оною промеморію о имѣнии

от вышеписанных разбойников надлежащей предосторожности і тѣх злодѣев о іскорененіи, куда надлежит от полковой Стародубовской канцеляріи предложенія, по которой промеморіи в силѣ состоявшогося в оной полковой канцеляріи опредѣленія о имѣнни крепкой предосторожности от вышеписанных разбойников, також о сиску і поимки оных во всѣ полку Стародубовского сотнѣ з полковой канцеляріи указами предложено, в Брянскую ж і Рославскую воеводскіе канцеляріи о вышевыраженном промеморіями к выдению сообщено, також і в губернскую Смоленскую канцелярію доношеніем о том же представлено. А яко по справки в полковой Стародубовской канцеляріи явилось, что означенный разбойничой атаман Бургут в прошлом 757-м году был с товарищи своими так в Великороссіи на разбой разных людей, в том числѣ и помещицѣ маіоршой Сомовой, яко і в Малой Россіи в городе Почепѣ убили двох человек в смерть и между городом Мглином і Почепом едучим по тракту разным людем причинили разбой, по коему делу нѣкоторые его, Бургута, товарищи и нынѣ в остроге стародубовском по полковой канцеляріи под слѣдствием содержатся. Того ради о присилки упоминаемого разбойничого атамана Бургута з его пойманными товарищами в полковую здешнюю канцелярію к подлежащому следствию или буди его, Бургута, прислат сюда, за чем невозможно о содержаніи его при полку Ярославском под крепким караулом особливо в оній Ярославскій пехотній полк к фарпостным дѣлам промеморію з полковой Стародубовской канцеляріи сообщено, о чем всем вышеписанном ясневелможности вашей сим покорно репортуя і что о том от вашей ясневелможности повелено будет в резолюцію ордера ожидат долженствую.

Полковник Яким Борсуков

1758 году февраля 25 Стародуб.

Помітка: Получено 1758 году марта 4. Записать к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 15 188, арк. 4, 5. Оригінал.

№ 139

1758 р. квітня (не пізніше 3) *. Глухів.— Витяг з переліку про утримання в глухівському острозі гайдамаків Іллі Сторчака та Якова Зуба, що діяли на Правобережній Україні, складеного в Генеральному військовому суді

Перечневая виписка з дѣла о содержачихъся в глуховском остроги колодниках-гайдамаках Іллі Сторчаку и Якову Зубу, он же и Бацакій.

Учинена в судѣ Енералном 1758 году апреля [...] ** дня.

---

* Див. донесення Генерального військового суду гетьманові від 3 квітня 1758 р., разом з яким був надісланий і цей перелік (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 14990, арк. 1).

** Так в тексті.

Онiе колодники Сторчак и Зуб содержаться в глуховском остроги за починенное ими с товарищи в Полской области грабительство: Илiею Сторчаком с товарищи в полском мѣстечку Брусиловѣ трох торговых лавок, а Яковом Зубом под полским же мѣстечком Уманю у бывших тамо нагайских татар лошадей до трохсот, которiе колодники з розисков помянутому ограбленiю винились.

Из них Зуб показал, что во время отогнатiя тѣх татарских лошадей он, Зуб, з другими, по именам и прозванiям их не спомнит, всѣх их человек до пятнадцати, оставлены были при лошадях от того мѣста, гдѣ лошадей заняты, миль как бы в двѣ. Кромѣ же показанных грабительств, к воровствам и разбоям, ни к смертному убийству онiе колодни- ки оба не винились.

По мнѣнiю Войскового енерално- го суда надлежит оних колодников — Сторчака и Зуба — за помянутое их злодѣянiе вмѣсто принадлежащей им по правам мало-россiйским по статуту роздѣла 11-ть артикула 32-го и раздѣла 14-ть артикула 7-го смертной казни, по силѣ высочайшой е. и. в. грамоти из Государственной коллегiи иностранных дѣл 751 году состоявшейся, по учиненiи им по указу Правителствующаго Сена- та 754-го году состоявшагося, кнутом наказанiя с поставленiем на лбу и щеках повеленных в том указѣ знаков отправить в вѣчную зсылку в Рогорвик⁸⁸.

[За] писара суда Енералного Филип Константинович Воисковiй канцелярист Андрей Борзаковскiй

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 14 990, арк. 13. Оригинал

№ 140

1758 р. квітня 16. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста до кошового отамана Григорія Федорова про розшуки і повернення коней, захоплених гайдамаками у липні 1757 р. біля Умані

Высокоблагородныі и высокопочтенныі господин кошевой атаман, мой благодетель!

Пред сим временем полской комисар Артынской писал сюда, что гайдамацкая партия прошлого 757 году в ыюле месяце, напав подле Умани, с пазбы и на трактах лошадей козачьих — сто тритцать пять, драгун надворных воеводы Потоцкого — тритцать семь, шляхтича Неоковского — двадцать шесть, Гоголя, товарища знаку коронного гетмана, — девять, Хмельницкого, шляхтича, — четыре, камисара Артынского жеребцов — четыре, бывших в Умани татар — двесте двадцать две, по деревням и дорогам жидовских — сорок, итого: всех лошадей

пятсот пятьдесят * забрато и угнато в Сечь Запорожскую да людей поколото всего сорок человек, всякого имущества взято у разных людей на сто на пятьдесят рублей: у арендаря Мишурина — пятьдесят четыре рубли, всего претензии денгами двести пятьдесят три рубли *, ис которых гайдамак здесь по поимки шесть человек под караулом находятся, кои многих из запорожских козаков оговорили, которые в присылку сюда, к следствию, особливым писмом требуются, указом же е. і. в. Государственной коллегии иностранных дел повелено о тех угнанных лошадах во взыскании всякое старательство приложить и в Сеч к вашему высокоблагородию писать, во исполнение котораго указа ваше высокоблагородие благоволите о сыске отбитых и отогнанных теми ж бывшими в Полше на воровстве гайдамаками, которые и грекам смертное убийство и грабительство чинили, татарских и полских лошадей и протчего вышелоказанного, что оными своровано, старание приложить, дабы дальней претензии и на Войско Запорожское нарекаательства быть не могло и по сыску для возвращения, что в которую сторону принадлежит, сюда прислать, ибо и тем указом повелено возвращать и сим нарочной при сем послан, чрез котораго на сие имею ожидать о исполнении уведомления.

Вашего высокоблагородия покорный слуга Федор Юст
Апреля 16-го дня 1758 году.

Помітка: Пол[учено] 22 дня апре[ля] 1758 году.

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 51, арк. 1. Оригінал.

№ 141

1758 р. квітня 22. Фортеця св. Єлисавети.— Донесення коменданта фортеці св. Єлисавети генерал-майора Федора Юста кошовому отаманові Григорію Федорову про наближення гайдамаків до Гарду та про вжиття заходів для їх затримання

Высокоблагородный и высокопочтенный господин кошевой атаман, мой благодетель!

Господин генерал-лейтнант Хорват сего числа сообщил, что неподалеку гусарского полку шанца Еремина Балского с полской стороны гайдамак более двадцати человек перешло, при их до сорока лошадей с навьючными грабежными вещми, и пробираются за черту Новой Сербии к Гарду. Небезызвестно ж теми гайдамаками полское село Турья совсем ограблено, почему к поиске и поимки тех гайдамак воинские команды отсюда отправлены. А понеже оным гайдамакам апричь запорожского Гарду никуда деваться, ибо, как вышелоказано, те гайдамаки по учинении в Полше грабительства ретировались к Гарду, а в других местах оне по своим злодеяниям укрываются не могут и ежели там, в Гарду, и от определенной для поиска от Войска Запорожского двухсотной команды старание приложится, конечно, сии злодеи от

* Так в тексті.

поимки не избавятся. Того ради, ваше высокоблагородие, не оставте о поимки и поиске как вышеписанных прошедших ис Полши, так и протчих гайдамак Войска Запорожского по учрежденным командам, а особливо в Гарду и в учрежденную двусотную команду крепкое подтверждение учинить с тем, чтоб в поиске и поимке оных гайдамак прилежнейшее старание приложено было⁸⁹. И буде те прошедшие гайдамаки, где б могли поиманы быть, оные б для изследования во учрежденную здесь следственную комиссию со всеми их грабежными пожитками, описав оные, сколко найдется при них, все без остатку, сюда за караулом присланы были, а здешняго ведомства в воинские команды о прилежнейшем искоренении и сверх прежде учиненных доволных о том подтвержденей ныне еще подтверждено.

Вашего высокоблагородия моего благодетеля покорны слуга Федор Юст

Апреля 22 дня 1758 году.

Помітка: Пол[учено] апре[ля] 26 1758.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 58, арк. 27. Оригінал.

№ 142

1758 р. травня 3. Ярове.— Лист хорунжого Гната Кучковського до кошового отамана Григорія Федорова про напад гайдамаків на його маєток у селі Ярове

Ясневелможній, милосцьвий пан атаман кошовій Войска Запорожского Низового, нам сосѣдственній приятел!

Сего минувшаго поста против 28 априля, на вербну субботу, ночной пори в домѣ моем в селѣ Яровом ночью напали на мене разбойники, взяли моего имущества по особно списанному при том на полскому диалектѣ реестрѣ⁹⁰ точной цены числом на рублей тысячу двѣстѣ тридцать и девять (1239), уходили, за котोरими городовіе козаки вслѣд отправилися, били сѣмъ человека, з коих — семи — двоих отдѣлившихся тие ж грабители насмерть съкололи, а с имуществом, в мене побратим, уехали. Точию один з между них, зовемій Иван Тромсин, курбнній криловскій, городовими козаками нашими пойман, кой нынѣ в арештѣ староства Чигринского находится, з которого, Ивана Тромсина, добровольная безпристрастія сказка явствует, хто оніе разбойники и откуда били, при сем копия сообщается⁹¹. Почему при склонности моей покорно прошу ясневелможности вашей учинить милостивое разсмотреніе, призвав пред поважній свой суд козака Конеловского куреня Терешка Гриба, з коего зимовника тот Иван Тромсин, курбнній криловскій, Конеловского ж куреня Пархом Радко, Дмитро Михей и Рудь вийшли да Самотоку, Конеловского ж куреня, от которого зимовника Микита Кравец, того ж куреня, да и Ноздру, коего зимовник над Ингульцем при устѣ Грушоватой балки, вижей Грибового зимовника, откуда Лукян з другими его товарищи вийшол, забрали мое имущество и призвав приказать по разсмотренію ясневелможности вашей, от кого восполбдует без далших заводов учинить мнѣ в моей обидѣ удоволствіе, по которому дѣлу и я ясневелможности вашей заслужить не премину.

А нынѣ з сим, от мене нарочно посланним, ожидая до моей реквѣзиціи ласкавой резолюции и отвѣта, з почтением моим навсегда пребуду, яко и есмь⁹².

Ясневелможности вашей покорній слуга

[Кучковский]

З Ярового дня 3 мая 1758 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 2. Оригінал.

№ 143

1758 р. травня 13. Городище.— Промеморія Брацлавської пограничної комісії до Генеральної військової канцелярії про розшук й ув'язнення учасників гайдамацького руху

Промеморія из учрежденной с російской стороны с полским Брацлавским воеводством пограничной комисіи Войска Запорожского Низового в войсковую канцелярию

Оная комиссия для произвождения и решения с полскими того ж Брацлавского воеводства комисарами пограничных дѣл к положенному в нынѣшнем мае месяцѣ 20 числа термину ис Киева до городка Архангелского отправилась. И упователно, что в Воиске Запорожском о приключенных внов от поляков запорожским козакам обидах имѣются жалобы: Того ради в реченной пограничной комисіи определено в Войсковую запорожскую канцелярию послать промеморию, которою требовать, ежели во оной имѣются в приключенных от поляков запорожским козакам обидах прошеніи, со оных учиня обстоятельной экстракт, которых куреней, кому имянно, в которых месяцах и числах и в каких полских мѣстах, и кем поляками то приключено, також выбрав иску с них в дѣлах из запорожской старшины или бывших в прошлом 1754 году* при сентябрьском съезде в депутаты, как для доказателства в приключенных Войску Запорожскому с полской стороны прежних и новых обидах, и для изобличения по поданной в прошлом 1750-м году* при ноябрьской каденціи от російских полским камисарам претенсіи о повешенных в 1738-м году слѣдующих из днестровского походу ста дву человек запорожских козаках в полском мѣстечке Умани командующим тогда поляком Антонием Табаном, и во отобрании им, Табаном, у оных запорожских козаков ружья, одежды и протчаго по цене на шесть тысяч на пятсот на пятьдесят рублей: так и для оправдания по полским претенсиям, и при том поиманных и нынѣ содержащихся в Войскѣ Запорожском воров Яцка Коваленка, Артемя Тупицу да Конона Моляра, кои в Полше на воровствах и разбоях были, да и других, ежели которые в поимке имѣются с пограбленными вещми, скотом и лошадми, також и представленные от бывших в прошлом 1757-м году в Гарду полковника и асаула вещи и лошади и взятой с них отвѣт да и оных полковника и асаула прислать в комисію в городок Архангелской немедленно, дабы за неприбытием депутатов і за неприсылкою поиманных воров от полских камисаров нареkania

* Так в текстѣ.

не послѣдовало. И вышеписанная Войсковая канцелярия да благово-
лит учинить о том по е. і. в. указам.

Маия 13 дня 1758 го[ду].

Городище.

Колежской ассесор з пограничной
первои камисар Аким Литвинов
Капитан и пограничной камисар Григорій Яворский
Регистратор Лука Смирнов
Канцелярист Лука Герасимов

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200. оп. 3,
спр. 52, арк. 1. Оригінал.

№ 144

1758 р. листопада 16. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Григорію Федорову про розшук і затримання гайдамаків, що втекли з Новомиргородського шанця у Новій Сербії

Е. и. в. самодержицы всероссийской

Высокоблагородный и высокопочтенный господин, Войска Запорожскаго Низового кошевой атаман Григорей Федоров из старшиною!

Сего ноября 12 дня обретающаяся в Новои Сербии по гайдамацким делам следственная комиссия от 31 минувшаго октября присланным в Киевскую губернскую канцелярию репортом представила, что гусарского Хорватова полку полковая канцелярия присланными в следственную комиссию известиями объявила, яко из содержащихся во оной комиссии воров-гайдамак, кои содержались в тамошнем Ново-Миргородском шанце по приключенным новосербцам и другим в Новои Сербии поселенцам и в прочих местах разного звания людям разбоях и грабительствах и смертноубивствах, ис-под караула бежали, которых де по многим сыскам в тамошних местах не сыскано, а упователно, что те гайдамаки бежали по-прежнему в запорожские места. И хотя де о поимке их в Сеч Запорожскую ис комиссии сообщено, но токмо де Сеч Запорожская по требованиям ис комиссии никакова исполнения не чинить, а сколько числом и кто имяны, а когда оные гайдамаки бежали, при том репорте приложена ведомость⁹³. И требовала оная комиссия как о поимке бежавших, так и о сыске и о присылке требуемых в комиссию товарищей их гайдамак же в Сеч Запорожскую предложить. И по тому репорту с вышешоказанной бежавшим гайдамакам ведомости точная копия при сем прилагается и накрепчайше вам, господину кошовому атаману из старшиною, определяется как оных бежавших гайдамак, так и прочих, требуемых в комиссию товарищей их гайдамак же всякими удобвозможными способы чрез нарочно определенные команды, без малейшаго послабления, конечно, сыскать. А по сыску оных гайдамак под крепким караулом, дабы з дороги уйти не могли, отправить в вышешоказанную учрежденную в Новои Сербии по гайдамацким делам следственную ком-

мисию непременно. И о получении сего, також и по исполнению в Киевскую губернскую канцелярию репортовать.

Киев 16 ноября 1758 года.

Владимир Лопухин

Коллежский советник Михайла Макаров

Секретарь Алексей Фотеев

Помітка: Пол[учено] 13 генваря 17[59].

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 11. Оригінал.

№ 145

*1759 р. травня 24. Нова Водолага.— Повідомлення вотчинної Нововодолазької канцелярії Харківській полковій канцелярії про те, що у Валківських лісах з'явилися гайдамаки і проти них виряджено загони*⁹⁴

Из вотчинной е. и. в. Нововодолажской канцелярии в Харьковскую полковую канцелярию известие

По известию Валковской сотенной ратуши в вотчинной е. и. в. Нововодолажской канцелярии полученному сего мая 23 дня и по объявлению поселенной при состоящей близ местечка Новых Водолаг казенной винницы слободки Старой атамана Федора Моики оказалась в Валковских лесах и при оной вынницы гайдамацкая в немалом собрании воровская партия и чинить живущим в тех местах обывателем немалии розорении, каторой для сиску и поимки от Новодолажской канцелярии пристойное число казаков разослано и нынѣ над оными поиски чинятца. А о присматривании и о поимке оних гайдамак как Украинского корпуса в ландмилицкую канцелярию представлено, так и в протчие околицные места, яко то в Соколовскую, Мерефянскую ратуши и в ландмилицкой Арловской полк писано и о том же и Валковской ратуши знать дано. О чем реченная полковая канцелярия да благоволит быть известна, и о таком же поиску и поимке упоминаемых гайдамак учинить по е. и. в. указом.

Маия 24 дня 1759 году.

Управитель полковой есаул Василий Лозовской

В должности канцеляриста писец Иван Курезкой

Помітка: Подано мая 28 дня 1759 года. Записав, отдать в повытье и о сиске и о поимке воров і разбойников и о изкоренении их во все Харьковского полку места крепкими указами предложить и к Лозовску дать знать сегодня.

Після адреси на арк. 82 написано: Весть по почте немедленно, ибо о нужном деле.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 79. Оригінал.

№ 146

1759 р. травня 30. Стара Водолага.— Донесення Василя Бондаревського, слуги бригадирші Дуніної, Харківській полковій канцелярії про те, що гайдамаки вчинили напад на панський селітровий завод поблизу слободи Стара Водолага

В Харьковскую полковую канцелярию доношение

Сего мая против 28 числа, в первом часу ночи, незнаемо какие разбойнические люди человек до дватцаты, пришед в состоящей близ слободки

госпожи моей бригадирши Дуниной Старой Водолагы в селитерной завод і всех имеющихся тамо людей перевязав, в едно место собрали и караул с ружем приставили, а меня, заведшы в комору, зажгли свои свечи и начали быть келепамы до полусмерты і требовали денег, пить и есть и хотели заколоть и жгли свечою і все мое имущество, что было в коморки, без остатку, и господской селѣтры до десяти фунтов забрав, пошлы за реку Мжу; от чего села Старой Водолагы обыватели находятся в немалои опасности. Того рады Харьковской полковой канцеляреи о учинении о сыске і о поимке оных воров по указом представляю.

Мая 30 дня 1759 году.

К сему доношению служител дому госпожи бригадирши Дуниной Василей Бондаревской подписался.

Помітки: Подано маія 30 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье и о наикрепчайшей предосторожности и о поимки гайдамаских разбойников во всех Харьковского полку местах настрожайше подтвердить сего числа ⁹⁵.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр 449, арк. 137. Оригінал.

№ 147

1759 р. травня 31. Змійв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити заходів проти гайдамаків, що з'явилися поблизу Бахмута, в Охтирському полку, в Коломацьких дачах

Ордер Харьковской полковой канцелярии

Репортом іс Харьковской полковой канцелярии маия от 27 о появившихся в Харьковском полку бродящих по лесам ворах представлено, а сего же маия 30 дня от его сиятельства господина генерал-лейтнанта графа Дивьера ко мне предложено, понеже де пред линиею во многих местах, а особливо около Бахмута являютца немалим числом воровския гайдамацкия партиі, от коих де о имени предосторожности і о искоренении и о поимке их во все ландмилицкие при линиі девять полков, то ж в Бахмутския гарнизон і козацкой конной полк от его сиятельства і предложение учиненно, а дабы в том і в полках ведения моего состоящих к линиі і к Бахмуту, а особливо в находящеися при Барвенческой Стенке козацкой команде таковая ж предосторожность взята, также і ежели где те гойдамацкия партиі явятца, то бы о искоренении ж их і о поимке поступано было по указом да пред сим із Ахтырской полковой канцелярии репортом представлено, маія ж де 19 в полковую канцелярию прапорщик і сотник коломацкий Филип Поклонский репортовал: сего ж теchenия 17 в проезд Ахтырского полку господина полковника Михаила Боярского находящеися в Коломацких лесных дачах, в пасеке Скелского монастыря, монах Герман чрез нарочно присланного знать дал, что в показанных дачах появилось сем человек с копьями несведомых бродяг і признаны ным, что шатаются по пасекам за воровских людей, коих де о сыске і поимке того ж числа от него, господина полковника, во все

Ахтырского полку Померловские места ордерами предложено. А 18 числа помянутым же монахом чрез посланного при отправленной с Коломацкой сотни для сыску и поимки тех воровских людей каманде походного атамана Михайла Вдовицу объявлено ж, яко де кромѣ оных семи человек еще о находящихся близ Коломацких в Полтавских лесных дачах в урочищы, называемом Царевом Розѣ, таковых же бродягах сороку человекъ уведано, по которому известно в силѣ указов к сыску і поимки оных каманда отправлена, а в околичные места к сотенным старшинам с требованием присылки команд чрез нарочных от него, прапорщика, писменно знать дано. І по оному де репорту, а по определению полковой канцелярии посланным к означенному прапорщику Поклонскому указом велено с получения в самой крайней скорости каманды своей всех наличных казаков і пешо оружейных свойственников і подпомощников собрать і с оных с пешою командою, с ружем і копьями в лесные места с походными урядники з доволным наставлением отправить, а в степныя іли гдѣ те вори присмотрены і от кого объявлены будут самому ему ехать і в сыске і поимке по присяжной должности прилагая всеудобвозможные старательства і охраняя своіх подкомандных, сохраны бог, от смертноубыства, на основані е. и. в. указов поступать і в околичные полковые и владельческие места наскоро во обстоятельствѣ давать знать, дабы по получении того известия могли вѣдать, кому куди способности следовать і поиск над нымы чинить, і, ежели с оных воров хто пойман будет, забыв в колодки, со всеми при них имеющимись вещьми в полковую канцелярию под крепким караулом присылать, а о таком же отправленніи к сыску і поимке тех воров каманд во все померловские полковые места іс полковой канцелярии с найстрожайшим подтверждением, а імянно: в Котелву, Рублевку, Колонтаев, Красной Кут, Никитовку, Козѣвку, Мурафу і Высокополе, а особо і в другіе заворскловские места об оном ко известію і о присматриваніи в их дачах таковых же бродяг і о рапортованіи і поимке на предписанном основаніи указами предложено, а в смежные Полтавскую і Харьковскую полковые канцелярии промемориями в подлежащей силе сообщено. По каковым обстоятельствам імѣет Харьковская полковая канцелярия о присматриваніи по хуторам, лесам, пасекам і по прочим всем причинным местам воров і разбойников Харьковского полку в сотенные места і владельческие маетности накрепко подтвердить і велеть, держа от нападения іх недреманную осторожность, ежели где являтца, в сыску і искорененіи іх і из бродящими без пашпортов і сумнительными людьми поступать по указом без упущения і ко мне репортовать.

Майя 31 дня 1759 году.

Дмитрий Банческул

Помітка: Получен іюня 3 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье, а о присматриваніи, сыску и поимке появившихся гайдамак і о поступаніи при том во всем непремѣнно по силѣ указов во все полку Харьковско-го мѣста послать указы с наикрепчайшим подтверждением і репортовать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 88—89. Оригінал.

1759 р. червня 1. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з приводу розшуку гайдамацького загону, з яким відбувся бій поблизу Кирасирського кінного заводу⁹⁶

Промеморія из Ахтырской полковой канцелярии в Харьковскую полковую канцелярию

Минувшого мая 31 дня Ахтырского полку Мураховский сотник Василиї Олховскіі присланным в полковую канцелярию репортѣ написал: того ж де мая 29 дня по полученному Кирасирского его императорского высочества полку от заводского содержания известью для сыску и поимки появившогося злодейской партиі с командою издил и ту партию в урочищах против долины Мандричиной при речки Мерчике в самых густых лозах наехал, коі де сысканы владелческих сел Никитовки и Шаровки жителмы подданными и тех сел помещиков крепосными людьми, причем находились и заводские драгуны человѣк до десяти с ружем. И была де у них до прибытия его, сотника Олховского, немалая с мѣлкого и малих домовых помещиков Хрущевых трех пушек перестрелка, однак де воровская партия как послыхала, что показанных пушек заряжать пороху не стало, устремясь крѣпко на оных с ружем, начали по обывателям палыть, с которых нѣсколко человѣк ранено, одного и наповал убито и показанные пушки отбыты. До прибытия ж его, Олховского, туда, наперед за полчаса, прибыл с командою небольшою Харьковского полку Валковскіі сотник Яков Бородаевскіі, гдѣ и он, Олховскіі, с ним, Бородаевским, соединясь, спешились и с командами пошли было прямо к ним в лозы, однак де в том самом часу прискакалы на лошадах нѣсколко лантмилицких гранодер, объявили, что лантмилицкого Слободского полку капитан Николай Скрепицин с сискнуою командою вблизиости следует, сказали обождать, кой де в самом скором времени прискакал и спешились все, самыми густыми лозами пошлы прямо на тех воровских людей, токмо оныя, не допусчая близко к себѣ, начали по их с ружья палыть крепко, потому ж и от них на тех воров в кусты, а самых их не выдать и немалая перестрелка продолжалась до самой ночи, причем одному гранодеру руку прострелилы, но взять было оных воров за густыми весма лозами, топкими мѣстами и глубокими озерами никак невозможна. Однак де чрез всю ноч коло того мѣста учреждены были крепкие караулы и на утрый день по тем же местам и в лесу, по пасѣкам обыск конно и пешо чинен был, точию уже нѣгдѣ сискат не могли. А 30 мая с полдня мураховские жители отставной капрал Иван Иванов да Мирон Балан словесно объявили, что вышеписанные воры приходили в пасѣку и спрашивалы дороги Охтырского полку до местечка Городного, за коими де по тому ж поиск учинится, по которому репорту в Ахтырской полковой канцелярии опредѣлено во всѣ полку Ахтырского мѣста к сотенным старшинам послать е. и. в. указы и настрожайше подтвердить, дабы они от той появившойся воровской партиі, имеа наикрепчайшую предосторожность о провидиваниі и о сыске и поимке предписанных оказавшихся воров и других бродяг і несвѣдомых людей, давая об оном знать и во всѣ уездные владелческия села, деревны, хутора и пасѣки

со всевозможным старательством поступали на основании указов без упущения. И ежели иногда откуду для сыску і поимки тѣх воров и бродяг секурсу требовано будет, того ж моменту прямейшымы трактами без малѣйшаго замедления прибытием поспѣшить могли, а в смежные полковые канцеляриі для ведома и ко учинению о вышеизображенном в силѣ указов послать же промеморіи, о чем сия и посылаетца, а по командѣ репортовать и Харьковская полковая канцелярия благоволы[тъ] учинить о том по е. і. в. указом, а в Ахтырской полк к старшинам указы и в прочія полковыя канцеляриі промеморіи посланы и по командѣ репортовано.

Июня 1 дня 1759 году.

Полковой судиа Алексей Кобеляцкий
Полковой писарь Климентей Филипович
Канцелярист Александр Ехинев

Помітка: Получена июня 2 1759 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 40. Оригінал.

№ 149

1759 р. червня 3.— Вимога прапорщика Кирасирського полку заводського утримання Михайла Бирдіна надіслати військовий загін для боротьби з гайдамаками ⁹⁷

Кирасирского его імператорскаго высочества полку от заводского содержания в Харьковскую полковую канцелярию требование

Минувшаго мая 29 дня, пополночи в десятом часу, шли неведомо какие люди восемь человек с ружьем, копы и пистолеты мимо объявленного заводу чрез заводскую греблю и в то время находящейся при заводе капрал Игнатей Поляков спросил их, что они за люде и куда идут и имеютя ль пашпорты, и на оной вопрос ответствовали, чтоб болей не говорил и их бы не задерживал — мы де не к вам идем. Которой капрал на них паки закричал, чтоб остановились, тогда один из них — злодеи — объявленного капрала копьем ранил в ногу подле паху и, ранив, побежали вниз по Мерчику, пробираясь лозами к селу Шаровку. За которыми злодеями, сколько сыскатца могло, военных людей и конюхов и не болей как человек з десять гнались, но остановить по малолюдству не могли и на оную тревогу по извету от заводского содержания в помощь прибежали с села Никитовки Хрущевой дворовые люде и поданные черкасы, кои злодеев окружили против Мандрычиной долины в болоте, но хотя оные собравшиеся люди на оных злодеев неоднократно нападение и чинили, точию со обывателской стороны учинился урон и несколько раненых ис того села людей, а их повредить ничем не могли. И тако от меня приказано было, чтоб толко оных злодеев ис того места не выпускали, а ожидали б в помощь казаков с местечка Мурафы, в которое от меня писменно сообщено, по которому сообщению оного местечка сотник, ис местечка Валок сотник же с немалыми партиями прибыли, которым от меня оные злодеи показаны были, точию показанные сотники для поимки оных как сами, тако и казаки не пошли и ни адин из ружья по них не выстрелил, которым от меня многократно приказано было,

чтоб шли для взяття их, но сотник местечка Валок последнее мне сказал, выбраня меня скверно, что я де тебя не слушаю и казаков тебе в команду не дам (которых я у него требовал, чтоб зо мною послал). И в то ж самое время прибежал господин капитан Скрыпицын з гранадеры человек до тридцети, который учинил на оных злодеев нападение и от тех сотников помощи просил, но они, как вышепредписано, сами стояли как бы их выстрелом из ружья достать не могли, не пошли и казаков, хотя и посылали, но по одиначке, которые на опушке того болота положились и помощи никакой не учинили. Капитан же господин Скрыпицын, видя то, что ис команды ево одного гранадера ранили в руку, а другой стороны, то есть от казацкой команды, помощи нет, по прозбе моей, по захожденіи сонца в защищение казенного заводу остановился, при заводе сотникам же как от господина капитана, так и от меня с прозбою приказано было, чтоб они, окружа тех злодеев, имели хотя потаенныя караулы, где б можна, нашед паки учинить на них нападение, которые сотники, оставя оных злодеев, ис казаками поехали начевать в село Шаровку, а те злодеи где укрылись, того знать невозможно.

Того ради заводское содержание, остерегая высокої е. и. в. знатнейший интерес, чрез сие от Харьковской полковой канцелярии требует пристойной военной команды. Что ж по сему учинено будет, чрез нарочно посланного в заводское содержание оная полковая канцелярия благоволит уведомить.

Июня 3 дня 1759 году.

Прапорщик Михаил Бырдлин

Помітки: Получено июня 7 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье. Сотника Бородаевского сыскав, в полковую канцелярию чрез нарочного, взискать с него против вышеписанного отвѣт і ко охранению интереса отправить воинскую команду, і о том к командѣ репортовать і в заводское содержание за ізвѣстие писать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 46—47. Оригінал.

№ 150

1759 р. червня 4. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії про гайдамацькі напади в Охтирському полку

Промеморія із Ахтирської полкової канцелярії в Харьковскую полковую канцелярию

Сего нижеписанного числа в оной полковой канцелярии того ж полку первой полковой Ахтирской сотни в команде сотника Петра Парафѣявского ахтирские жители Федор Каряка да Федор Шадро с товарищы, являсь, показали: одного же де течения 3 дня по лежащому на село Тростянец тракту за рекою Ворсклою в дачах Тростянецких для рубки лесу в урочище Грабовом Яру имелись они, с которого при обратном проезде, не доезжая состоящего на реке Ворскле мосту на роскопаной дороге, переняв их выскочившы із леса неведомо какія бродягы восем человек, на передней воз выпалилы с ружья, и, останова их, ко всем возам приходя, побрали імеющися

хлеб і, поверотять от них, иние поза кустами і во изделанном близь дороги захисте, а другие в самой дороге полегали, которие де разбойники по признанию наподобие запорожцов брются под чуприну, на них одежда — кафтани бугасовия цветом голубия, на бавуне штапование, с ружьем і с копямы. Едучие ж де наперед их Острогожского полку козаки объявили, что таковых несвѣдомых людей приходило к ним до тридцати человек і, напившись води, отошли в лес, а потом де встречас с ними едучие ж русские люде, а кто они таковы і откуда, знать не могут, сказивали, что те ж вори пограбили в них медной казанок, а при том их задержаниі на дороге и отбираниі хлеба слышали оны поза кустами немалои треск лес і приметили де как люде ходят, кроме ж того, в народе разглашаетца, что помянутие злодеі і у других проезжающих по объявленной Тростянецкой дороге вчерашный день разние вещи грабыли і отбирали хлеб. Да сего ж числа командующий первой полковой сотны в командѣ сотника Лесевицкого подпрапорной Андрѣвский репортом представил по показанию ахтырского жителя Федора Шийки, яко объявления вори вчерашнего числа, пришед в состоящую по тому ж Тростянецкому тракту деревню Сосонку, в винокуренный реченного сотника Лесевицкого завод, і вбив собою із сажа кормленого кабана і взяв с погреба ведерко горелки, отнесли в лес в урочище выше Сосонки, называемая Парню, находящийся тамо их же партіи, коіх де, по объявлению, до двадцати человек, і, оставя оное, паки пришли в сотничей двор, где і ночевали і, будучи в избе, ночью куда попав в стены с ружья пулями стреляли, а оного де Шиику отправили в город Ахтырку, в дом сотника Лесевицкого, для требования і привозу им пороха і свинцу. Того рады по опредѣленію означенной полковой канцеляриі для сиску і поімки помянутых воров і разбойников із способних мест команды при старшинах отправлены і елико принадлежит до искоренения тех злодеев о наипрележнѣйшем старательствѣ оним старшинам і во всѣ полку Ахтырского места о крепкой предѣосторожности і ежелы по проведиванию о тех ворах іли других несведомых бродягах откудова потребовано будет о даче сукурсу найстрожайше предложено, а дабы ония воровския люде тайним их проходам не могли в другия какая места пробратца і таковая ж держана предосторожность, а в сиске і поімке их в силѣ указов надлежащее чинено било ісполнение о том как протчие полковие канцеляриі знат дано, так и во оную Харьковскую полковую канцелярию чрез сию промеморию сообщаетца, і Харьковская полковая канцелярия благоволи учинит о том по е. и. в. указом.

Іюня 4 дня 1759 году.

Полковой судиа Алексей Кобеляцкий
Полковой писарь Климент Филипович
Канцелярист Александр Ефимов

Помітки: Получена іюня 4 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье, а о присматриваниі і поимке показанных злодѣев і о искоре[не]ніи оних і имений крепкой предосторожности і от нападеней то поступали при том по сылѣ указов, во все полку Харьковского мѣста послать указы і в Ахтырскую полковую канцелярию за ізвѣстие о том сообщить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 44. Оригінал.

№ 151

1759 р. червня 5. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про те, що він наказав Слобідським полкам розшукувати гайдамаків, і де з'являться — знищувати їх⁹⁸

Ордер Харьковской полковой канцелярии

Репорт Харьковской полковой канцелярии, пущенной маия без датум, каторым, представя о появившихся Харьковского полку близ местечка Валок гайдамаках, и для оных гайдамацких партей, бываемих около местечка Валок, повелено ль будет отправить легкую походную пушку с ея припаси, требовала резолюціи, мною сего июня 1 числа получен. И посланными в Слободские полки ордерами велено о содержаниі от нападенія воровских и разбойныческих партей недреманной предосторожности во все полковые и владельческие места предложить по всем причинным урочищам, где бы их проходов и пристаныщ надежно всякими способами разведовать и присматривать, и ежели где окажутся, тотчас на основаниі указов чинить неослабные поиски и искорененія, для чего от ближних мест по уведомленію от сискных команд или от кого бы знать дано вооруженными людьми скоровременное чинить споможеные, а в таковых случаях к нечаянному востребованію при каждой сотнѣ третю часть козаков всегда с переменою иметь в готовности, чего ради лошади их содержать при домех, доволствуя травою. При том же накрепко подтверждать о присматриваниі всяких бродяг безпашпортных и сумнительных и из оными, ежели где пойманы будут, поступать по указом без упущенія, и что происходитимет, меня репортовать, а о требуемой Харьковскою полковою канцеляриєю пушке, что повелено, будет представлено от меня его светлости господину генерал-лейтанту князю Константину Антыоховичу Кантемиру, о чем Харьковской полковой канцелярии ведать и до получения резолюціи для поиску над упоминаемыми гайдамаками внутри жилищ Слободских полков отправить против числа их пристойные команды конных и пеших людей, которыми б возможно было и без употребленія пушки переловить их и искоренить.

От 5 июня 1759 году м. Змеев.

Дмитрей Банческул

Помітки: Подан июля 8 дня 1759 году. Записав, отдать в повытьє и о поступлении по сему во все сотни к сотником наикрепчайше подтвердить и репортовать сего ж числа.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 131. Оригінал.

№ 152

1759 р. червня 6. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про захоплення гайдамаками трьох гармат поміщика Хрущова

В Харьковскую полковую канцелярию репорт

На полученной с оной полковой канцелярии сего июня 5 числа мною ордер⁹⁹, в котором между прочим написано, чего ради сискание

предшешдего маія 29 [дня] гайдамаки не изимани и данние от маиора Хрущева три пушки отбиты и в болото загашчени, чии именно и откуда обстоятелной прислать репорт. В покорности доношу: предупомнаемые гайдамаки за прописанными в отправленном стекшего маія 30 числа в полковую канцелярию от мени репорте резони не изиманы, а данние от господина маиора Хрущева подданним ево да заводских салдатом три пушки его, Хрущева, партикулярние и оние в подданних ево мужиков да заводских салдат, как и в репорте моем написанно, еще до прибития к тому месту господина капитана Скрипицина, тож Ахтирского полку сотника и моего потому, что били они без лахветов, но на маленькой легкой тарадайкы да и зарадов, кроме что оние заражени, болѣе не било, о чем они, гайдамаки, уведомлясь чрез крик оних подданих, вихватясь з болота, их, поданих и заводских салдат, отбили, а пушки з собою стащили, о чем Харьковской полковой канцелярии в покорности репортую.

Сотник Яков Бородаевской

Июня 6 дня 1759 году.

Помітка: Получен іюня 11 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье і сообщить к отпуску.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 98. Оригінал.

№ 153

1759 р. червня 10. Валки.— Репорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про появу гайдамаків біля села Замойський Кут

В Харьковскую полковую канцелярию репорт

Сего числа с полдня за час сотнѣ Валковской козака Никити Розумного хуторной человѣк Мойсей Бабенко в Валковской сотенной ратуши словесно объявил: сего ж дни на росвѣтѣ в хутор объявленного козака, состоящей близ чернеого села Замоского Кута, приходыло два человѣка гайдамак в плати, чугах сѣросемряжных, сапогах красних, сапаянних, в шапках, адин — в зеленой матерьяльной с опушкою серою, другой — суконной голубой с китицею і с опушкою чорною, в поясах белих, при ружье, дротиках и пистолетах, і узяли в ымеющеись при хуторе ево, Розумного, вынницы хлеба трое да горѣлки боклаг і поишли неведома куда, коих для сиску и поимки в силѣ е. и. в. указов во околличные к тому хутору лесние места с камандою моею тот момент я отправился и в Перекопскую сотню и другие околичние места чрез нарочних знать дано. Хоча ж в полученном мною с полковой канцелярии ордере и напысано, что пересѣчанской сотник з двадцетю человѣкы козаками отправлен в Валковские лесние дачи для сиску и поимке появывшихся гайдамак и их партий, точию и поныне он, сотник, в местечке Валках не бивал, о чем Харьковской полковой канцелярии в покорности моей репортую, что же по возвращении моем явитца, в полковую канцелярию репортоват імею.

Сотник Яков Бородаевской

Июня 10 дня 1759 году.

Помітки: Получен іюня 14 дня 1759 году. Записав, отдать в по-
вытье; о присматриваніи, сыску і поимке показанных гайдамак і егда
сысканы будут, о присилке в полковую канцелярию под крепким кара-
улом для учиненія по указом во все полку Харьковскаго мѣста найстро-
жайше подтвердить и, в том числе, и ему, сотнику Бородаевскому, ука-
замы іх команд репортовать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 100. Оригінал.

№ 154

*1759 р. червня 17. Хорошівка.— Рапорт командира Хорошів-
ської сотні підпрапорного Герасима Буцького Харківській
полковій канцелярії про те, що в Бабаївському Бору з'явили-
ся гайдамаки*

В Харьковскую полковую канцелярию покорной репорт

Сего числа посланной в оную полковую канцелярию с репортом ко-
зак, которой, следуя обратно через Бабаевской Бор, пойман был разбой-
никамы і оних видел болѣе пятнаццаты человек, кои ево спросив, кото-
рой сотнѣ, допрашивалы жестоким боем о партиях, на что он объявил,
что партиі везде разосланы, а при отпуске ему сказали: ежели де о нас
обявиш, то всеконечно жив не будеш.

О чем от меня как в Мерефанскую и Соколовскую сотнѣ, також
і в близлежащие владельческие маетности знать дано, а для сыску і по-
имкы тех воров и разбойников со всемы наличнымы козакамы, також
и пешимы свойственникамы и подпомощикамы выступил і сиск чиню,
о чем Харьковской полковой канцелярии сим покорно репортую.

Июня 17 дня 1759 году.

Командующий Хорошевскою сотнею
подпрапорной Герасим Буцкой

Помітка: Подан іюня 17 дня 1759 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 106. Оригінал.

№ 155

*1759 р. червня 28. Зміїв.— Лист бригадира Дмитра Банче-
скула до харківського полковника про заходи, яких вживають
проти тих, хто переховує гайдамаків*

Высокоблагородный и высокопочтенный господин полковник!

Сего іюня 20 дня в ордерѣ от его свѣтлости господина генерал-лейт-
нанта князѣ Константина Антиоховича Кантемира написано: минувшаго
де мая 31 дня Ахтырскаго полку господин полковник Боярской по ре-
порту того ж полку сотника Василя Олховскаго к его свѣтлости пред-
ставил, яко внутрѣ Ахтырскаго полку при долинѣ Мандричиной і речки

Мерчике в самих густых лозах появилась воровская партия, которая при нападении на нее происходящим состоящего в Ахтырском полку Кирасирского конского заводу от заводских служителей, то ж никитовских, писаровских подданных малоросиян до прибытия ево, сотника, в означенных подданных пушки отбили, і устремясь на подданных, несколько чело-вѣкъ с мелкого ружья ранили, а одного наповал убили.

Как же де сотник Олховской с небольшою командою туда прибыл, в то самое время і Харковского полку сотник Бородаевский с командою поспел, причем оние сотники і прибывшей з гранодерами ландмилицких полков капитан Скрипицын, спешась, с командами на тѣх воров чинили нападение і при произвождении пальбы по топким болотним в густых лозах местам оных воров не изискав, а усмотря, что и гранодер один ранен, между же сим нашло ночное время, отпустили. І хотя де караулы около тех мест, где те воры находились, содержани были, но оттуда оние воры ночью ушли, а на другой день появились около местечка Городного, куда же для поиску над ними означенной сотник Олховской с командою отправился, а понеже і господин маеор Финкель о вышеписанном репортом к его светлости представляя, требовал для охранения от воровских партий состоящего в Ахтырском полку Кирасѣрского конского заводу: о послилке туда пристойной каманды, почему от его светлости к господину полковнику Боярскому ордером предложено: ко упоминаемому Кирасѣрскому конскому заводу по рассмотрению ево при старшинѣ отправит пристойное число козаков, котрым велеть находитца тамо, пока никакой от тех воров опасности не будет, коих іскоренение поручено ему, господину полковнику, с тем, что сперва для поиску над тою партиєю как наискоряя при надлежащем числѣ старшин отправить пристойную команду, которую і снабдить доволним наставлением, дабы в поиске тех воров приложили такое старание, чтоб оние всемерно переловлены і искоренени быть могли, і что происходить будет, почасту репортовали б ему, господину полковнику Боярскому, а он о том мнѣ давал би знать. І егда во искоренении тѣх воров паче чаяния такова потребует, что отправленным командам с оными управитца невозможно будет, в таком случай і сам он, господин полковник, з достаточною командою в поиск употреблялся б. Нынѣ ж в ближние к тем местам, где оние воры укриваются, поселения в самой крайней скорости предложить бы, дабы от тех воров не токмо осторожность имели, но и всегдашние разведовани чинили, і гдѣ проведани іли присмотрены будут, тотчас над ними поиск чинили і к отправленным для того командам знать давали, не упущая ни одной минуты. І понеже де такие воры обыкновенно для взятя харчей по большой части прибегают к хуторам і пасакам — того б ради республиковать і наикрепчайше таковым хуторянским жителем и пасечникам подтвердить, сколь скоро показанные воры гдѣ покажутся, до того ж часу пристойным образом давали б знать в ближние поселения, а ежели із них кто дерзнет оних воров скрыть іли, ведая, утаить, с таковыми поступлено будет без всякия пощади, о чем би мнѣ быть известну, і о вышеписанном для ведома і непременного ісполнения в Слободские полки предложить і во ісполнение его светлости ордера о вышеписанном вашему высокоблагородию к непременному ісполнению предлагаю і о получении сего і что происходит будет, меня репортовать.

Іюня 28 дня 1759 году.

Вашего высокоблагородия покорной слуга Дмитрей Банческул

Помітка: Получен июня 29 дня 1759 году. Записав, отдать в по-
вытье, а о наикрепчайшем хуторским жителям, пасѣчникам о воров-
ских партиях, дабы, как скоро об оних провѣдают, командам давали
знать, подтвердили, і о поступлении во всем на прописанном основаніи
во все полку Харьковского мѣста предложит; что происходит будет,
велеть рапортовать.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф 31, спр 449, арк 74—75 Оригінал.

№ 156

*1759 р. червень. Підгірці.— 3 листа подільського воеводи
польного коронного гетьмана Вацлава Жевуського до прид-
вірного маршалка Юрія Мнішека про гайдамацьке звияж-
ництво на Україні*

[...] Hajdamackie swawole zdają się być godne wielkiej atencji. Prócz
interesu pana naszego nasz własny każe nam pana boga prosić, aby się
rosyjskim wojskom poszczęściło, bo inaczej Ukraina huknęłaby w bunty,
bo się tylko na Rosję ogląda, która jakby osłabła, nasze mniej liczne
wojsko ledwie podobna, aby się hajdamakom i buntom oparło [...] *.

«Przegląd historyczny», t. XLVII. Warszawa, 1956, стор 152

Переклад

Велику напружену увагу привернула до себе гайдамацька сваволя.
Не лише справа нашого пана, а й наша [справа] просити бога, щоб по-
щастило російським військам, бо інакше Україну охопили б бунти,
а стримує їх від цього лише Росія. Якщо б вона знесиллась, навряд
чи наше кількісно менше військо змогло б подолати гайдамаків та
бунти.

№ 157

*1759 р. липня 22. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банче-
скула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити за-
ходів для знищення гайдамацьких загонів на Слобожанщині*¹⁰⁰

Ордер Харьковской полковой канцелярии

Сего июля 19 числа в ордерѣ от его светлости господина генерал-
лейтнанта князя Константина Антиоховича Кантемира написано: пред
сим де посланним от его светлости ко мнѣ ордером предложено от по-
явившихся внутрѣ Слободских полков воровских партей приказать иметь
наикрепчайшую предосторожность и для поимки и искоренения оных
послать пристойные команды со снабдѣнием доволним наставлением, да-
бы в том прилагали такое старание, чтоб оние всемерно переловленни

* Так в тексті.

и искорененни бить могли і что происходить будет почаству, его светлости репортовать, а о таком же в поиски над ворами споможений во владелческіи поселеніи подтвердить ко осторожности и об оном уведомлению каманд в хутора и пасечние места дать знать. А из многих де словесних обявлений известен его светлость, что оние воровские партіи и поднесь не искоренени, но по лесьним Тростянецким, Олешанским и другим от Сумского полку смежным к тому дачам, шатаясь, проежающих людей граблят и бьют, яко де и 12 числа сего течения лантмилицкого Слободского полку господин маеор Лосев его светлости представлял: известен де он, что в Алешанском уезде в урочище на вершине речки Алиоши та воровская партія имѣет свое кочовище, откуда проезжая, людей проезжающих бьют и граблят. А понеже де указами е. и. в. наикрепко подтверждается воров и разбойников искоренять и для того де посланными от его светлости в Сумскую и Ахтирскую канцеляриі ордерами велено как наискорее во означение места при надежных старшинах камандировать пристойные каманды, снабдя оних достаточным наставлением в том, чтоб те команды о своем делѣ во владелческия поселения дав знать, в сыске и поимке воров для вспоможения требовала людей, которых вооруженно об отправленіи без малѣйшаго продолжения владельцам, тож прикащикам и управителем найстрожайше подтвердить под опасением, что за неисполнение поступлено будет, яко с презрителми указов и в таком собраниі чынить на них усилние нападеніи и, ловя, отправлять по команде и между тем во все пасеки и хуторы давать знать, ежели еще таковыи вори где присмотрены будут, уведомляти б о вышеупомянутых команды, которой во искорененіи тех воров по вышеписанному поступать с таким старательством, чтоб одним словом сказать те воровские партіи вовсе искорененны были, в чем крайнее наблюдение иметь полковым командырам, о чем бы мне ведать и о вышеписанном в Слободские полки учиня подтверждение, о происхождении почаще его светлости репортовать бы, того ради имеет Харьковская полковая канцелярия о всем вышепрописанному его светлости ордеру чинить непременно исполнение и ко мнѣ для донесения его светлости прислать репорты.

От 22 июля 1759 году.

Дмитрей Банческул

Помітка: Подан июля 24 дня 1759 году. Записав, отдать в повытье и о неупуститѣльном исполненіи во все сотни наістрожайше подтвердить и репортовать сего же июля¹⁰¹.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 139—140. Оригінал.

№ 158

1759 р. вересня 13. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети Матвія Муравйова до кошового отамана Білицького про появу гайдамаків у володіннях Запорізької Січі

Высокоблагородныи і высокопочтенныи господин Воиска Запорожскаго кошевой атаман, мой благодетель!

В силе высочайших е. и. в. Правителствующаго Сената указов велено шетающихся в запорожских степях и проходящих в Полшу на гра-

бительство гайдамак ловить и всячески искоренять, а ныне ис поданных ко мне репортов известно, что оные злодеи-гайдамаки многими партиями проходят в Полщу и, тамо учиня грабительство, возвращаютца в запорожския степи, от чего происходит немалая от поляков претензия и затруднение. Не удоволствуюся ж тем, сего сентября 4 і 10 чисел во время проходу их со многим пограбленным и навьюченным на лошедах экипажем до сорока человек гайдамак, напад на поселяемую при Пещаном Броду слободу, у тамошних обывателей заграбили лошадей и рогатого скота, также платья и денги (о коих пограбленных вещах при сем реэстр включаетца)¹⁰² и ушли яко воры в степь запорожскую к Гарду, а понеже во оной слободе вышедшие ис Полши великороссииские люди здесь поселяются, в силе высочайших е. и. в. указов, для приращения е. и. в. высокого интереса. Но чрез вышеписанные грабительства и утеснении от злодеев-гайдамак могут оныя от нестерпимости разбрестись по здешней пограничности в ьные государства, от чего последует немалою высокому е. и. в. интересу ущерб. Вышеписанные ж гайдамаки, пребывая в степи, не инде где, как по зимовниках и в кадаках пристанище и пищу имеют, а тамошния кадацкия жители и в зимовниках казаки, принимая их с воровскими пожитками, обще оными корыстуютца и под видам добрых людей их содержат. И как ружьями, списами, так и порохом снабдевают, ибо ежели б они в тех местах сего оружия не доставали, то б им в здешних слободах (яко безпашпортным и опасующимся показатца) достать было негде. Пред сим же от бывших здесь командиров в Кош неоднократно писано было, дабы жи[в]ущия в зимовниках казаки о добром их состоянии имели от Коша писменные свидетелства, кои упователно и имеют. Оным же злодеям-гайдамакам таковых брать негде, а шетаютца они без всяких видов. Того ради мною определены для сыску и поимки тех шетающихся гайдамак надлежащая команды, которым велено, где таковыя злодеи появятца, иметь за ними погоню до тех мест, где они свое пристанище возмут, и брать их оттуда под караул, не чиня тамошним обывателям никаких обид. А ваше высокоблагородие благоволите приказать в самом скорейшем времени о том в зимовники и в Гард объявить, чтоб пребывающия тамо казаки не токмо здешним командам запрещения не чинили, но всячески вспомошествовали и, где оные воры укрываютца, показывали, что же по сему учините, меня чрез сего нарочного не осътавьте уведомить, а живущим в зимовниках казакам о их добром состоянии велеть иметь писменные свидетелства, дабы и они за неимением таковых и когда ежели в погоню х какому зимовнику команды придут, взяты не были.

Вашего высокоблагородия покорный слуга
Матвей Муравев

Р. С. Напротив сего вас, моего благодетеля, прошу, дабы и от вас равномерно послано было для поисков, дабы тем могли [тех] злодеев искоренить как наискоряе.

Сентября 13 дня 1759 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 33, 37. Оригінал.

1759 р. жовтня 29 (листопада 9). Табір під Дзюнковом.— Меморіал невідомого автора великому коронному гетьманові Івану Климентію Браницькому про політичне становище на Україні та боротьбу з гайдамацьким рухом

Defekta Ukrainy skąd wszystko złe pochodzi wraz z repliką przyłą-
czoną enucleate wyrażone i konnotowane w obozie pod Dziunkowem
9 novembris 1759 [roku].

1-mo

Protekcja panów a bardziej per
sinistram interpretationem komisa-
rzów i gubernatorów zuchwałemu
poddafństwu dawana, którzy przez
naturalną nienawiść ku wojsku zaw-
sze się żalą, choć żadnej krzywdy nie
mają od wojska. Przez tę nienawiść
wzwyż wyrażone chłopstwo żołnie-
rzowi co należy do sufficjencji, gdyby
żołnierz najlepiej płacił, nic przedać
nie chcą.

2-do

Słobody zagęszczone przez im-
presje panów gubernatorów panom
reprezentowane ac si by mieli jakowy
awantaż, czyli pożytek przynosić pa-
nom, a w samej rzeczy żadnego,
przez co większą diminucję intrat
czynią, kiedy w jednej wsi chłop
miejsca nie zasiedzi tylko w tym
jest subtilizacja chłopstwa, ażeby się
pomnażała ich niegodziwość i zuch-
wałość pod pozorem panom podwyż-
szenia intrat. A tu chłopci mają w
tym inszy reces, żeby się zmykali na
słobody ku granicom rosyjskim a po-
tym za granicę i z tej przyczyny
mnóstwo hultajów znajduje się.

3-tio

Futory, które także przez repre-
zentację panom szynić znaczne po-
żytki, te są wielką zdradą dla woj-
ska bo więcej mogą szkody uczynić
wojsku jak awantażu panom, ponie-
waż te futory bar[d]ziej są dla for-

Ad 1-mum

Potrzeba, aby jaśnie wielmoż-
ny Wódz wydał ordynans i uni-
wersał komendzie generalnej sto-
sujący się do uniwersału, ażeby
takich uporczywych ludzi, którzy
żywności wojsku zabraniają i
przedawać nie chcą, przy widzu
zwierzchności dworskich miasta
lub wsi do młocenia naganiano,
miarą zwykłą brano i według tar-
gu w jesieni ustanowionego pła-
cono od wojska.

Ad 2-dum

Potrzeba, ażeby panowie ante
omnia te słobody pokasowali, jako
są i lauda województwa Braclaw-
skiego.

Ad 3-tium

Futory z wyrażonych przy-
czyn powinny być przez sprawied-
liwość zniesione, a jeżeliby się to
panom nie zdało, niech będą tylko
nie tak mocne w fortyfikacji jak
są, niech będą płotem ogrodzone,

telu hajdamaków jak dla tego, czyj jest futór.

4-to

Ludzie tutejsi pod pretekstem handlów idą z gorzałkami i różnymi leguminami za granicę; pod tym pretekstem de statu wojska opowiadają, jako też de statu majątnych obywateli, skąd hajdamacy powziawszy doskonałą wiadomość, już jak na pewne idą i rabują. Quod maximam pod pretekstem gorzałek szacowniejszą zdobycz, żeby za granicę do paju nie szła, zostawują tu w swoich przyjaciół którzy przyjaciele te zdobycz w kufy wrzuciwszy, gorzałką nalawszy odwożą im za granicą pod pretekstem handlu. Ludzie, którzy przy tym borosznie idą za granicę, za granicą zostają się, a to dla hultajstwa i hajdamakami czynią się.

5-to

Panowie gubernatorowie i naczelnicy dufając w protekcję panów swoich, o czym i panowie nie wiedzą, za nic sobie żoźnierza komputowego mają, któremu za jego własny grosz nie chcą pozwolić noclegu w dobrach pańskich.

6-to

Strzelba u chłopów niemal u każdego znajduje się, ta całe jest szkodliwa dobru pospolitemu, osobliwie krajowi tutejszemu, skłonnemu do buntów.

7-mo

Chłopstwo jak jest przez antypatię nieprzyjazne wojsku, tak przez sympatię przyjaźniejsze hajdamakom. I tak gdy weźmie podjazd przewod-

a nie fortyfikowane posieczami ani palisadami. Tudzież żeby przy futorach poddaństwo nie trzymali sua ich gumien, tylko we wsi, gdyż z tych dodają sufficjencji hultajom i jak przyjdą do nich hajdamacy onych przechowują i karmią.

Ad 4-tum

Handlu per omnia trzeba za-
bronić nie tak jednak, ażeby wcale upadł, ale w najbliższym miejscu granicy jedne miejsce wyznaczyć, jako z dawna praktyka była w Lissiance, ażeby ci ludzie, którzy handel prowadzą na to miejsce ściągali się, i tam przy komendzie furwachtowej, która powinna rewizje czynić tych kuf i innych rzeczy, na którym miejscu ludziom zagranicznym swój towar zbywać pozwoliwszy, jednak nikogo zagranicę z tej strony nie przepuszczając.

Ad 5-tum

W tym potrzeba łaski jaśnie wielmożnego wodza, ażeby przez uniwersał wydany i ordynans komendzie do tego ukrócić tej zuchwałości gubernatorom i naczalnikom, a wojsku, byleby płaciło co weźmie, noclegów i popasów pozwolił.

Ad 6-tum

Ta broń powinna być ad mentem upodobania panom po wszystkich dobrach skonfiskowana prócz kozaków horodowych.

Ad 7-mum

Jeżeliby taka okoliczność trafiła się, żeby przewodnik tę zdradę pod podjazdem uczynił, powinny dana być komendantowi moc, aże-

nika, któreń całe i doskonale będzie wiadomy w którymby miejscu hajdamacy znajdowali się, [będzie] matłał podjazdem koło nich, a na nich nie naprowadzi, jako tyle było przykładów. Komenda takiemu pogroziwszy, przez które pogrozenie jest przymuszony naprowadzić, tak naprowadzi, że cały podjazd wprawi w niebezpieczeństwo, bo mając sposobniejsze miejsce, a którym doskonale wie, tym nie poprowadzi, tylko takim miejscem, gdzie by cały podjazd zginał.

8-vo

Ten kraj koniecznie wyciąga tego, ażeby wojsko przy karnośći a dopiero generalna komenda od wszystkich circa iustitiām aprehendowana była, którą bar[dl]zo sobie lekceważą panowie gubernatorowie i prawie za nic, a to wszystko sprawuje protekcja panów, którym ciż gubernatorowie reprezentują, quod magnum w samej rzeczy nihil, a panowie nie wiedząc statum tego kraju, bo nigdy nie bywają, gdyż im panowie gubernatorowie przez puszczenie strachów i jakiegoś niby niebezpieczeństwa nie pozwalają bywać, przez co im daleko lepiej dzieje się jak panom i rządzą się tac, jak wielowładni panowie. Kozaków tych, którzy panowie trzymają dla całości dóbr swoich, ci zażywają, dla całości osoby swojej i niechaj hajdamacy przyjdą, którychby mógł tymi kozakami pognebić żadnego nie wypuści z pałanki choć mu się kozacy proszą, a tu fortunę pańską i ludzi drą.

9-no

Panowie gubernatorowie, osobliwie na pograniczu z stroną rosyjską dobrami pańskimi rządząc dziedzicznymi i królewskimi zachowując przyjaźń z generałami, jako to Nowoserbii z generałem Chorwatem, już po tej stronie Wisi pozwolone onemu jest koszary fundować, winogrady sadzić, do lasów wrębu pozwalać,

by takiego zdrajcę, nie uważając czyj by był, zaraz za słuszną indagacją obwiesić kazał.

Ad 8-vum

Jako władza hetmańska przez prawo na moc pozwoloną nad nadwornymi ludźmi, a dopiero nad kozakami, tak i na ten punkt potrzebny uniwersał jaśnie wielmożnego wodza na panów administratorów, ażeby za pokazaniem się w którymkolwiek miejscu hajdamaków, jeden drugiemu dając znać, kozaków horodowych z ich naczelnikami zaraz za nimi w te tropy posyłali i ich persekwitowali, na oku mieli, tak ażeby o obrotach pomienionych hajdamaków wiedzieli, na razie zaraz do komendy generalnej w czasie pokazania się hajdamaków znać dając, a któreń by był resistens władzy hetmańskiej gubernator czyli naczelnik, na takiego rygor przez uniwersał powinien byćznaczony.

Ad 9-num

Circa eandem avulsionem et appropriationem fundorum potrzebne jest wsparcie jaśnie wielmożnego wodza, ażeby jakowy sposób, kiedy nie przywrócenia avulsorum, to przynajmniej utrzymanie w tych granicach, jak jest, podał sposób, a na panów gubernatorów privato titulo sive ausu

sian robić, pastwiska dla chudob, od rzeki zaś Stuchny i Dniepru więcej jak na mil 3 gruntu w starostwie białocerkiewskim do Moskwy przywłaszczono, futory zagranicznym w granicach starostwa białocerkiewskiego i innych dobrach dziedzicznych trzymać i fundować pozwalają, przez co avulsa i apropryacja gruntów Rzeczypospolitej nastąpiła i dal-sza jeszcze w przyszłym czasie nastąpi.

10-mo

Jaśnie wielmożni ich moście panowie starostowie z dóbr królewskich, posesji swojej podległych tu w Ukrainie będących nie czyniąc zadosyć wyraźnemu prawu i uniwersałom na fundamencie onego od jaśniewielmożnego hetmana wypadającym, nie tylko kozaków ad mentem przerzeczonego prawa do wojska dawać nie chcą; z jednych starostw in parte lubo dadzą, to sam brak do żadnej potrzeby wojska niezdolnych przysy-lają, z drugich przy uporze i żadnego dać recusant.

«Przegląd historyczny», t. XLVII. Warszawa, 1956, стр. 147—151.

Переклад

Вади України, звідки походить усе лихо, разом із доданою реплікою чітко викладені та описані у таборі під Дзюнківим 9 листопада 1759 року.

По-перше

Пани потурають зухвалому підданству і особливо проводиться [це] недоброзичливими комісарами та управителями. В зв'язку з природною ненавистю до війська [піддани] завжди скаржаться, хоч військо їм не причиняє ніякої кривди. Через цю ненависть вищезгадане селянство нічого не хоче продавати з своїх запасів жовнірові, навіть якщо той добре платить.

До першого

Треба, щоб ясновельможний вождь дав генеральному командуванню наказ і універсал. Згідно з універсалом, такі вперті люди, які забороняють [давати] війську харчі і не хочуть продавати [їх], повинні з відома двірської управи міста чи села бути вигнані на молотьбу або військо [у них] брало звичайним способом і платило згідно з встановленими восени торгами.

По-друге

Слободи, запропоновані панам, залюднені під тиском панів управителів, хоча й могли приносити панам якийсь авантаж, тобто користь, а насправді ніякої, що призводить до зменшення прибутків, бо в одному селі селянин не загіє місця. Саме у тому полягає витонченість [думки] селянства, щоб під виглядом підвищення панських прибутків збільшувалась їх підлість і зухвалість. І в цьому селяни мають інший вихід — утікати на слободи до російських кордонів, а потім за кордон. І тому-то, власне, є багато гультяїв.

По-третє

Хутори, які також запропоновані панам, мають приносити їм значні прибутки, є небезпечними для війська, бо можуть завдати більше шкоди війську, ніж користі панам, тому що ці хутори скоріше [служать] спритним підступам гайдамаків, ніж приносять користь для того, хто володіє хутором.

По-четверте

Тутешні люди під виглядом торгівлі йдуть з горілкою і різними харчами за кордон. Під виглядом цього вони повідомляють про розташування війська, а також багатих громадян, внаслідок чого гайдамаки, отримавши докладні відомості, вже не навмання йдуть та грабують. Вони під виглядом горілки тут, у своїх друзів, залишають найдорожчу здобич, щоб вона не розходилася за кордон для розподілу. Ці друзі, вкинувши цю здобич у бочки, наливши горілки, відвозять її під виглядом торгівлі за кордон. Люди, що при цьому транспортуванні вантажу

До другого

Треба насамперед, щоб пани ліквідували ті слободи, як є в ухвалах Брацлавського воеводства.

До третього

Хутори з поданих причин повинні бути для справедливості знесені, а якщо це панам буде не на руку, то нехай [хутори] будуть не так міцно, як є, укріплені, хай будуть обнесені плотом, а не укріплені засіками і палісадами. Також, щоб піддані не мали на хуторах гумен, а тільки у селі тому, що вони надають допомогу гультяям, а як прийдуть до них гайдамаки, вони їх переховують і годують.

До четвертого

Торгівлю будь-яким способом треба заборонити, однак, щоб зовсім не занепала, у найближчому місці кордону [слід] визначити одне місце, як це здавна практикувалось, у Лисянці, щоб ті люди, які торгують, сходилися на це місце, де фурвахтна команда повинна переглядати ті бочки та інші речі. На цьому місці дозволяється закордонним людям збувати свій товар, однак з цього боку не слід нікого пускати за кордон.

Йдуть за кордон, там [й] залишаються, щоб заради гультьяйства стати гайдамаками.

По-п'яте

Пани управителі та начальники, вірячи в протекцію своїх панів (про що пани не знають), не визнають реєстрового жовніра, не хочуть за його власні гроші дозволити йому ночувати у панських маетках.

По-шосте

Майже у кожного селянина є рушниця, що зовсім шкідливо для загального добра, особливо для тутешнього краю, схильного до бунтів.

По-сьоме

Селянство, яке неприязно [ставиться] до війська, так приязне та симпатизує гайдамакам, і коли роз'їзд візьме провідника, який досконало знає, де перебувають гайдамаки, він [буде] біля них водити роз'їзд, а на них не вкаже, що було стільки разів. Команда погрожує такому [і] внаслідок цієї погрози він змушений вказати, [проте] так вкаже, що весь роз'їзд потрапить у небезпеку, бо він, маючи вигідніше місце, про яке добре знає, туди не поведе [роз'їзд], а поведе у таке місце, де весь роз'їзд загине.

По-восьме

Ця країна обов'язково вимагає, щоб у війську була дисципліна і більше того, щоб усі по-справжньому дбали про генеральне командування. На нього незважають панове управителі і майже не визнають [його]. Усе це робить опіка панів, перед якими ці ж управителі зображують його в самій основі як велике ніщо, а пани не знають в якому становищі знаходиться цей край, бо ніколи [у ньому] не бувають, оскільки пани управителі, нагнавши на них страх

До п'ятого

У цьому потрібна ласка ясновельможного вождя, аби він універсалом та наказом команді приборкав цю зухвалість управителів і начальників, а війську дав дозвіл на нічліг і привали, щоб тільки воно за те, що візьме, платило.

До шостого

Ця зброя відповідно розсуду панів повинна бути конфіскована у всіх маетках, крім городових козаків.

До сьомого

Якщо трапиться випадок, що провідник зрадить роз'їзд, повинна бути надана можливість комендантові, незважаючи на те, чий би він не був, відразу після належного слідства наказати повісити такого зрадника.

До восьмого

Оскільки гетьманська влада має правом надану силу над дворовими, а тим більше над козаками, то по цьому параграфу потрібний для панів адміністраторів універсал ясновельможного вождя, аби вони, після того як гайдамаки з'являться у будь-якому місці, давали один одному знати, посилали за ними вслід городових козаків з їх начальниками та, не випускаючи з поля зору, переслідували їх, таким чи-

та під загрозою нібито якоїсь небезпеки, не дозволяють бути. Через це їм далеко краще живеться, ніж панам, і вони управляють там як великовладні пани. Тих козаків, яких пани тримають для охорони своїх маєтків, вони [управителі] використовують для особистих цілей. І коли навіть прийдуть гайдаки, яких могли б знищити за допомогою цих козаків, вони, хоч ті просять їх, не випустять жодного козака з паланки. А тимчасом гайдаки оббирають панські маєтки та людей.

По-дев'яте

Пани управителі, особливо на російському прикордонні, керуючи дідичними, панськими та королівськими маєтками, замовчують про генералів, як, наприклад, про генерала Новосербії Хорвата, якому вже по цій стороні Висі дозволено засновувати кошари, садити виноград, вирубувати [дерева] в лісах, збирати сіно, випасати худобу. Від рік Стугни і Дніпра, у Білоцерківському старостві, більш як на 3 милі забрала землю Москва. Вони [управителі] дозволяють закордонним [особам] мати та засновувати на території Білоцерківського староства та в інших дідичних маєтках хутори, через що відбувається і у майбутньому відбуватиметься ще швидше відчуження і привласнення земель Речі Посполитої.

По-десяте

Ясновельможні їх милості пани старости із королівських маєтків, що знаходяться тут, на Україні, [і] які підлягають своїй посесії, не поступають згідно з ясним правом і універсалами, що базуються на основі цього [права], виданими ясновельможним гетьманом. Вони всупереч вищезгаданому праву навіть не хочуть давати козаків до війська. [Тут же], хоч частково з одних ста-

ном, знали про переміщення згаданих гайдаків, [а] після появи гайдаків спочатку негайно повідомляли генеральне командування. Коли б хто з управителів, тобто начальників, виступив проти гетьманської влади, тому повинна бути призначена універсалом кара.

До дев'ятого

Щодо цього відчуження та привласнення земель, то необхідна підтримка ясновельможного вождя, щоб він запропонував будь-який спосіб для якщо не повернення відчужених земель, то принаймні утримання теперішніх кордонів, а на панів управителів, які приватним шляхом чи самовільно роздавали панські землі закордонним [особам], своїм універсалом наклав велике стягнення.

До десятого

І відносно цього параграфу потрібний універсал ясновельможного вождя до старости, щоб під страхом гетьманської влади, на випадок непідкорення, можна було за допомогою війська карати згадані староства, які чинять опір.

роств [іх] дають, проте присилають самих бракованих, непридатних для будь-якої військової потреби, у інших — чинять опір і дати кого-небудь відмовляються.

№ 160

1759 р. листопада 11(22). Галич.— Протокол допиту опришків Івана Варцаби і Степана Зеленчука, складений Галицьким гродським урядом, про їх участь у загоні Івана Бойчука та напад на Болехів ¹⁰³

Confessata libera ab illaboriosis Iwan Warcaba et Stefan Zeleńczuk praedonibus in virtute decreti officii castrensis Haliciensis in iudiciis terminorum tactorum * sub celebratione terminorum querelarum ** eiusdem officii feria sexta in crastino festi omnium sanctorum *** anno domini millesimo septingentesimo quinquagesimo **** nono, inter actorem et superscriptos illaboriosos Iwan Warzaba et Stefan Zeleńczuk, incarceratos compedibus vinctos, in vim termini tacti citatos prolati, in praesentia generosi Martini Chodykiewicz, burgrabii et subdelegati officii eiusdem, per generosos Casimirum Rodkiewicz et Jacobum Sobolewski subdelegatos eiusdem officii castrensis Haliciensis iuxta interrogatoria porrecta auscultata, educta et connotata, actu et anno quo supra.

Ad 1-mum punctum interrogatorium fassus est in haec verba illaboriosus Iwan Warcaba primo et seorsim introductus: „Ze jest rodem z miasta Kosowa, części wielmożnego jego mości pana Dzieduszyckiego, chorążego halickiego“.

Ad secundum punctum etc. fassus est:

„Ze od Bojczuka ¹⁰⁴, pryncypała, przed lat czteroma na rozbój nieboszczyka jego mości pana Ostrowskiego, wójta halickiego, natenczas żyjącego, był namówiony, był z opryszkami w Spasie jednej nocy, drugiej nocy był pod Chorosną, za Kołomyją, i tam chłop, jadąc do lasu, przydybał ich w krzakach i nastraszył ich powiadając, że szlachtę pozabijano za Dniestrem i szlakują zabójców żołnierze, czym przestraszeni opryszki wraz ze mną wrócili się za Kołomyję i ja z nimi. A pod Kołomyją, w lesie Pod Lipą, będąc posłany pomieniony Warcaba od Bojczuka do Żyda, do Dobestawiec, dowiadując się, czy jest Żyd, mówiąc, jeśli jest w domu, pójdziemy go strząść, ponieważ ten Żyd ma się dobrze i on u niego pijał jeszcze z Doboszczukiem. Stamtąd tedy stawiony terazniejszy już się więcej do kompanii tych opryszków nie wracał, ale manowcami inszą drogą powrócił do domu, do Kosowa“.

Ad tertium punctum etc. fassus est:

„Ze nim był namówiony i potem, jak odstąpił od tej kompanii opryszków gospodarstwem się bawił na Wołoszczyźnie będąc, obody giał na zarobek.

* Termini tacti — так звані тактові або кримінальні справи.

** Termini querelarum — так звані скаргові роки, строки судочинства у гродських судах.

*** Латинське свято всіх святих — 23 жовтня (3 листопада).

**** У тексті: «quinquaiesimo».

Nieboszczykowi jego mości panu Łabęckiemu, sędziemu grodzkiemu żydaczowskiemu, jeszcze będąc parobkiem, woły skupywał i na sprzedaż je gonił“.

Ad quartum etc. negavit, quod fuerit in carceribus Stanislaopoliensibus.

Ad quintum similiter negavit, quod fuerit in Bolechow cum praedonibus.

Ad sextum etc. similiter negavit.

Ad septimum etc. negavit:

„Ze ani był w Dolinie i w Bolechowie, ani wie o zdobyczy“.

Ad octavum etc. fassus est: „Ze kiedy był namówiony od Bojczuka, było ich w kompanii siedmiu wszystkich, wraz ze mną. Z Jasienowa wielmożnych panów Dzierzków czterech — pierwszy Hryh[or] Krywniuk, drugi Bojczuk, trzeci Semen Daniluk, czwarty Oleksa, Lilikowego zięcia brat rodzony, piąty Berozuk z Sokołówki wielmożnych Romanowskich. Iwan Jasiński z Jasienia, ten się znajduje w więzieniu w Horodence“.

Ad nonum etc. negavit asserendo: „Ze ja byłem natenczas w więzieniu stanisławowskim, przeto cale nie wiem, kto ich naprowadził na Kosów“.

Ad decimum similiter negavit: „Ze o tym nie wie, bo natenczas był w więzieniu przez rok [w] Stanisławowie“.

Ad undecimum pariter negavit asserendo „Nie wiem o tym, bo byłem w niewoli“.

Ad duodecimum ignorat, kto dał pancierz Buszczkowi *, ponieważ to się działo natenczas, kiedy siedział w więzieniu.

Ad decimum tertium ignorat.

Ad decimum quartum et decimum quintum ignorat.

Ad decimum sextum et decimum septimum tum decimum octavum ignorat.

Ad decimum nonum ignorat.

Ad vigesimum asseruit: „Ze natenczas nie byłem w kompanii z opryszkami, kiedy Brykie, Zyda kołomyjskiego, Bojczuk, Berozuk i inni rozbili. Suknem się popajowali i stamtąd w dalszy się rozbój udali“.

Ad vigesimum primum, vigesimum secundum, vigesimum tertium et vigesimum quartum, vigesimum quintum negative respondit: „Iż nie wie cale o tym wszystkim“.

Ad vigesimum sextum et vigesimum ignorat; „Ze cale nie wie, aby się wataman ** szes[z]orski, Lilik Jasieniowski, Romaniuk chomczyński, pop z Sokołówki, z Jaworowa Starychon Owiński i Żyd krzyworówniański aby się rozbojem bawili“.

Illabor[i]osus Stefan Zielenczuk. Ad primum interrogatoriorum punctum fassus est: „Ze jest rodem z Babcza, ale w Kosmaczu służył, przemieszkiwał i tam się ożenił“.

Ad secundum punctum fassus est: „Ze dopiero w roku terażniejszym był między opryszkami, gdzie zabawiał się przez niedziel dziewięć. A najpierwej, gdy szedł lasem ku rzyce, za Brusturami będącej, napadli go opryszki, między którymi był pryncypał Bojczuk. I między nimi znajdował się Hryhor Glerozeluk *** ze **** Żabia *****, którego z nim za parobka, to jest cum statuto, służywał. Ten go najpierwej poznał i białem siekierą go uderzył, jakowąś do niego dawną nienawiść, a Bojczuk zabronił go bić i,

* Далі в тексті: Бошук інакше Пістолетник.

** Ватаман — начальник громади.

*** Далі: «Gierozeluk».

**** У тексті: «za».

***** У тексті: «Zabca».

wziąwszy go na stronę, upoił i namówił, aby przystał do tej złej kompanii między zbrojce, jakoż przystał do nich.

Ad tertium punctum etc. respondit prout ad * primum.

Ad quartum negavit: „Iż nie siedział w Stanisławowie“.

Ad quintum etc. fassus est. „Iż w Bolechowie na rozboju był z innymi opryszkami, a do Bolechowa szli manowcami, górami, połoninami i tylko przez jakąś wieś jedną przeszli, której nazwiska nie wie. Bojczuk zaś pryncypał prowadził i do Bolechowa przywiódł tę swoją kompanię“.

Ad sextum negavit, aby był w Dolinie i kto natenczas na Dolinę naprowadził opryszków, ale Bojczuk miał naprowadzić.

Ad septimum etc.: „O zdobyczy w Dolinie nie wie, ale w Bolechowie zdobycz nie małą rozbojem u Żydów wzięli, których pieniędzy gotowych nie wie wiele było, ale dostało się każdemu z paju po dziesięć talarów bitych. Sukna nie mała postawów u Żydów bolechowskich w sklepach nabrali, suknie z białyglów trzy karmazynowe, łańcuchów dwa złotych, koralów garść, pierścienie z Żydów zdarte i innych wiele fantów. Z tych wszystkich rzeczy mnie się tylko, alias statuto, dostało się w paju kilka łokci sukna na ubranie. Łańcuch Karbułowi z Zagor ** dostał się szczerozłoty, którego Karbuła na Jaworowie zabito. Drugi łańcuch widział u Iwana Żupnika, szczerozłoty, któren na Hnilicy, Bania nazwanej, koło Bani Swirskich, do Tekuczy, Berezowa, lub Stowpczatego należącej. Resztę zaś, cokolwiek rozbił Bojczuk z swoją złą kompanią, najuczuywszy konie, zawieźli do Jasienowa, a co z tymi rzeczami robili, statusus nie wie i gdzie ich podzieli“.

Ad octavum fassus est: „Ze z tej kompanii opryszków znajdowało się w Bolechowie trzydziestu trzech, inkludując wtedy wizją stawionego.

Najpierwej herszt i pryncypał Iwan Bojczuk, rodem z Jasienowa, drugi Hryhor Kruczuk, trzeci Dmytro Kowalczuk z Jasienowa, czwarty Fedor Tomaszczuk z Jasienowa, Semen Boszczuk Pistoletnik z Krzyworówni, Hryhor Gierozeluk z Zabia, Fedor, Furgaczów zięć, z Zabia, Harasym z Zabia, przezwiska mu nie wie, Iwaś Bojczuk z Kosmacza, Iwan Żupnik z Hnilczy Bani. Andrzej Wykrzciak, rodem z Rożnowa, a sługował w Rzyce za Kosowem, Iwan Hopniak z Dołhopola, Wasyl Popowiczuk z Dołhopola, ma tam ojca i matkę tamże, Iwan Kondryk z Dołhopola, Marko z Usteryk, młody człek, a ma tam ojca i matkę, Hryhor Powidadczuk z Dołhopola, Iwiuk z Putyłowa, blisko Dołhopola i Żabiego, Wasyl Kozak, Andrij Kozak — ci do kompanii w Jabłonowie przystali, a skąd byli rodem, nie zna statusus, Hryhor Kozak, Oleksa Kozak — ale nie wie skąd rodem i gdzie przebywają, Wasyl Wołosyniec, nie wie skąd rodem i gdzie przebywa, Ihnat Mingierysz, o tym nie wie skąd rodem i gdzie przebywa, Cygańczuk Skrypka, nie wie skąd Michajło Poleczek, zabity na Jaworowie, Oleksa Tkacz z Jasienowa lub Żabiego, czyli Stowpczatego, bo determinate nie wie, Oleksa Diak, nie wie skąd, Wasyl z Jasienowa, z Węgier, reszty nie pamięta. Ciż sami rozbójnicy z hersztem byli w Stowpczatym i tam wzięli u kahału składowego sto talarów bitych. Ciż sami byli w Maniowie, z Bolechowa idąc, gdzie u Żyda wzięli tylko sto tynfów. Pacholka pańskiego obdarli z barwy i kaftanik wzięli sukienki stary; kulbakę także wzięli“.

Ad nonum fassus: „Ze był natenczas w tej kupie, kiedy przyszli na Kosów. Tych rozbójników naprowadził Pistoletnik seu Boszczuk. Nim mieli

* У тексті двічі: «ад».

** У тексті: «Z Zagor».

iść na Kosów, przebyli dobę u Berka, chłopca w Sokołówce, który dobrze wiedział, że idą na Kosów, i pop sokołowski wiedział, bo on był od opryszków do miasta, aby na Zamczysko jeść wyniesiono. Z Bolechowa powracając bawili w Jasienowie u Teklejczuka Wasyla i u Marusiaków Petra i drugiego brata jego, tudzież i trzeciego, którzy opryski bawili się z nimi tam i pili wraz. I u Srybnajczowej tamże przebywali w Jasienowie. Tudzież jednej nocy nocowaliśmy w Krzyworówniej, u jednego diaka. Item nocowaliśmy u Słutoniuka, w Jaworówce. Item byliśmy u watanana w Szeszorach razy trzy, Macoszaka nazwanego. Tam zaś nocowaliśmy u niego, jedli i pili“.

Ad decimum negative respondit: „Nie wie o skargach“.

Ad undecimum prout in nono affirmative fassus est.

Ad duodecimum asseruit: „Ze dawno miał pancerz, nie wie od kogo“.

Ad decimum tertium asseruit: „Ze Pistoletnik ma strzelby dawno nie mało i u ludzi różnych pozabierali“.

Ad decimum quartum asseruit: „Nikt ich nie przestrzegł w Sokołówce, że idą na nich żołnierze, ale oni sami przez się poszli pod Pistynię i za miastem popasali, z miasta im jeść i pić wyniesiono. Stamtąd poszli do Szeszor i tam rano i wieczór byli u pana, i tam jedli i pili. A potem watanan ich zaprosił do siebie. Po traktamencie zaś tam odprawionym poszli nazad na Sokołówkę, gdzie im pop wyniósł koneweczkę gorzałki i chleba kilkoro. I nocowali jedni w sadzie u popa sokołowskiego, o których pop nie wiedział. A drudzy nocowali u Berka, chłopca sokołowskiego“.

Ad decimum quintum asseruit: „Ze ich natenczas dwóch zginęło, kiedy napadli na nich żołnierze w Sokołówce“.

Ad decimum sextum et decimum septimu[m]: „Kiedy pogonia była, wtenczas Bojczuk był w Jasienowie, ale nie wie u kogo“.

Ad decimum octavum fassus est: „Ze wyszedłszy z Jasienowa, poszli na Krzyworównię i, tam przyszedłszy, wzięli trzy capy i, te porznawszy w lesie, jedli“.

Ad decimum nonum negative respondit.

Ad vigesimum similiter negative respondit.

Ad vigesimum primum fassus affirmative in haec verba: „Iż niewiasty z Jasienowa bywali u nas w polu i lasach i z nami przez dwie niedziele pili, jedli, tańcowali, a my też wzajemnie u nich bywali. Tudzież u Teklejczuka i w Bojczukowej chałupie bywali w Jasienowie“.

Ad vigesimum secundum asseruit: „Ze jeszcze nie był między opryskami podczas Wielkiej nocy“*.

Ad vigesimum tertium negavit, aby był Łochota z Jaworówki w Bolechowie.

Ad vigesimum quartum asseruit: „Oprócz tych, których wymienił de nominibus et cognominibus, w Bolechowie więcej innych ludzi, czyli opryszków, nie było i nie wie o nich“.

Ad vigesimum quintum respondit p[ro]luta in superioribus punctis.

Ad vigesimum sextum fassus e[st]: „Ze u watanana szeszorskiego ja-dali, pijali, a Lilik jasienowski nie bywał z opryskami na rozboju, ale raz mleka berbenic** dwie wziął, ale mu je zapłacił Bojczuk. U Romaniuka chomczyńskiego nie bywali i on z opryskami nie bywał. U popa sokołowskiego bywali, jako wyżej responsum. U Zyda krzyworówniańskiego

* 11 (23) квітня.

** Бербениця — невелика бочка для молока.

nieraz bywaliśmy i pijali, ale mu za trunek płacili. A u jaworowskiego Żyda podobnie bywaliśmy i pijali“.

Ad ultimum punctum respondit. „Ze nie wiedział czy długo mają robić, bo od nich uciekł, a w Kosmaczu został złapany. W Bolechowie będąc statutus ani chrześcijanina, ani Żyda żadnego nie zabił, lecz natenet czas dwóch Żydów zginęło. A Bojczuk, gdy go Żyd w Bolechowie postrze- lił, domy ze złości kazał palić i przez Bojczuka miasto pogorzało.

Martinus Chodykiewicz, burgrabius et subdelegatus castrensis Haliciensis, manu propria.

Casimirus Rodkiewicz, castrensis capitanealis Haliciensis subdelegatus iuratus, manu propria.

Jacobus Sobolewski, castrensis capitanealis Haliciensis subdelegatus, manu propria.

ЦДІА УРСР у Львові, ф 5, оп 1, т. 270, стор 1233—1237 Засвідчена копія

Переклад

Зізнання без примусу розбійників неробітних Івана Варцаби і Степана Зеленчука на підставі декрету Галицького гродського уряду, винесеного в присутності бургграфа і субделегата цього уряду шляхетного Мартина Ходикевича на судах тактових справ під час скаргових років цього ж суду в п'ятницю, наступного дня після свята всіх святих божого року тисяча сімсот п'ятдесят дев'ятого [в справі] між обвинуваченим і вищеподаними неробітними Іваном Варцабою і Степаном Зеленчуком, ув'язненими, закутими в кайдани, викликаними на підставі тактового позову. Зізнання вислухані, добуті і написані згідно з поставленими питаннями дня і року як вищеподано субделегатами цього Галицького гродського уряду уродженими Казимиром Родкевичем і Якубом Соболевським.

Приведений першим і окремо неробітний Іван Варцаба на перший пункт питань сказав такі слова, «що він з міста Косова, з маєтку галицького хорунжого вельможного його милості пана Дзедушицького».

На другий пункт і т. д. відповів, «що ще чотири роки тому намовив його ватажок Бойчук для розбійницького нападу на покійного його милість галицького війта пана Островського, який тоді [ще] був живий. Однієї ночі [він] був з опришками у Спасі, другої — під Хоросною та Коломиєю, і там селянин, який їхав до лісу, зустрів їх в кущах і перелякав, говорячи, що за Дністром повбивали шляхту і жовніри розшукують убивць. В зв'язку з цим перелякані опришки повернулися разом зі мною за Коломию. Неподалік від Коломиї, у лісі під Липою, Бойчук послав згаданого Варцабу до єврея у Добеславці довідатись, чи є останній, говорячи, що коли він дома, то підемо перетрусити його, бо цей єврей добре живе. Він у нього пив ще з Довбощуком. Звідтіля він (Іван Варцаба) вже більше не повернувся до компанії цих опришків, а манівцями, іншою дорогою, повернув додому у Косів».

На третій пункт і т. д. відповідав, «що перед тим, як його намовили, і пізніше, коли відстав від цієї компанії опришків, живучи на Волощині, займався господарством і заробляв вигинанням ободів. Коли ще був наймитом, скуповував воли для покійного жидачівського гродського судді його милості пана Лабенцького і гнав їх на продаж».

На четвертий і т. д. заперечив, що був у станіславській в'язниці.
На п'ятий — також заперечив, що був у Болехові разом з розбійниками.

На шостий і т. д. також заперечив.

На сьомий і т. д. заперечив, що він не був ні в Долині, ні в Болехові і не знає про здобич.

На восьмий і т. д. відповів, що «коли його Бойчук намовив, було їх разом зі мною в компанії семеро. Чотири з Ясенова вельможних панів Держків: перший — Григор Кривнюк, другий — Бойчук, третій — Семен Данилюк, четвертий — Олекса, рідний брат Лиликового зятя, п'ятий — Берозук вельможних Романовських з Соколівки, Іван Ясинський з Ясени — цей перебував у в'язниці в Городенці».

На дев'ятий і т. д. заперечив, твердячи, «що я був тоді в станіславській в'язниці, тому взагалі не знаю, хто їх направив на Косів».

На десятий — також заперечив, «що він про це не знає, бо тоді протягом року був у в'язниці [у] Станіславі».

На одинадцятий — також заперечив, твердячи: «Не знаю про це, бо я був у неволі».

На дванадцятий — не знає, хто дав панцир Бущуківі, тому що це відбувалось тоді, коли він сидів у в'язниці.

На тринадцятий — не знає.

На чотирнадцятий і п'ятнадцятий — не знає.

На шістнадцятий і сімнадцятий, а також вісімнадцятий — не знає.

На дев'ятнадцятий — не знає.

На двадцятий — твердив: «Я не був тоді з опришками в компанії, коли Бойчук, Берозук та інші розбили коломийського єврея Брике, поділилися сукном і звідти пішли на дальший розбій».

На двадцять перший, двадцять другий, двадцять третій і двадцять четвертий, двадцять п'ятий — відповів негативно, «що він зовсім про це все не знає».

На двадцять шостий і двадцять сьомий — не знає, «що зовсім не знає, щоб шешорський ватаман, ясенівський Лилик, хомчинський Романюк, піп з Соколівки, Старихон Овінський з Яворова та криворівнянський єврей займались розбоем».

Неробітний Степан Зеленчук. На перший пункт відповів, «що родом з Бабча, але в Космачі служив, жив і там одружився».

На другий пункт відповів, «що він лише цього року був у опришків, де перебував протягом десяти тижнів. А коли він ішов лісом в сторону ріки, яка є за Брустурами, напали на нього опришки, серед яких був ватажок Бойчук. Серед них був також Григор Глерозелюк з Жаб'я, який з ним, тобто з ставленим, служив наймитом. Останній пізнав його і наперед вдарив його плазом сокири, відчуваючи до нього якусь давню неприязнь; тоді Бойчук заборонив його бити і, відвівши у бік, напоїв його та намовив приєднатися до розбійників у цю погану компанію і він дійсно пристав до них».

На третій пункт і т. д. відповів як на перший.

На четвертий — заперечив, «що не сидів у Станіславі».

На п'ятий і т. д. відповів, «що в Болехові брав участь разом з іншими опришками; до Болехова йшли манівцями, горами, полонинами, перейшовши лише через одне село, назви якого не знає. Ватажок Бойчук вів і прівів до Болехова цю свою компанію».

На шостий — заперечив, що був у Долині, і [не знає], хто спровадив тоді на Долину опришків, хоч мав вести Бойчук.

На сьомий і т. д.: «про здобич в Долині не знає, але в Болехові взяли розбоєм немало здобич в євреїв. Не знає, скільки було цих готових грошей, але кожному дісталось по десять битих талярів. У болехівських євреїв з крамниць забрали чимало поставів сукна, три кармазинів жіночі сукні, два золотих ланцюги, пригорщу коралів, здерті з євреїв персні і багато інших речей. З цих всіх речей мені, тобто ставленому, дісталось при розподілі кілька ліктів сукна на вбрання. Чисто золотий ланцюг дістався Карбулові із Загор. Цього Карбула вбили в Яворові. Другий чисто золотий ланцюг він бачив у Івана Жупника, який живе у Гнилиці, званій Баня, біля Свірської Бані, яка приналежна до Текучої, Березова або Стовпчатого. Решту ж, яку взяв розбоєм Бойчук зі своєю поганою компанією, нав'ючивши на коней, завезли до Ясенова, а що зробили з цими речами і де їх поділи, ставлений не знає».

На восьмий — відповів, «що в цій компанії у Болехові було тридцять три, включаючи поставленого до зізнань, а саме: насамперед ватажок і проводир Іван Бойчук, родом з Ясенова, другий — Григор Кручук, третій — Дмитро Ковальчук з Ясенова, четвертий — Федір Томащук з Ясенова, Семен Бошук-Пістолетник з Криворівні, Григор Герозелюк із Жаб'я, Федір, зять Фургачів, із Жаб'я, Герасим із Жаб'я, його прізвища не знає, Івась Бойчук із Космача, Іван Жупник з Гнильчої Бані, Андрій Викшчак *, родом з Рожнова, а служив у Ріці ** за Косовом, Іван Гопняк з Довгополя, Василь Поповичук з Довгополя, має там батька і матір, Іван Кондрик з Довгополя, Марко з Устерик***, молода людина, а має там батька і матір, Григор Повідачук з Довгополя, Івюк з Путилова, біля Довгополя і Жаб'я, Василь Козак, Андрій Козак — вони в Яблонові пристали до компанії, а звідки родом, ставлений не знає, Григор Козак, Олекса Козак, але не знає звідки родом і де перебувають, Василь Волосинець, не знає звідки родом і де перебуває, Гнат Мінгеріш — про цього не знає звідки родом і де перебуває, Циганчук Скшипка****, не знає звідки [родом], Михайло Полечек, вбитий у Яворові, Олекса Ткач з Ясенова чи Жаб'я, або Стовпчатого, точно не знає, Олекса Дяк, не знає звідки, Василь з Ясені, з Угорщини, інших не пам'ятає. Ці ж розбійники з ватажком були в Стовпчатому і там взяли від кагалу складового сто битих талярів; ці ж, йдучи з Болехова, були в Маняві, де лише у єврея взяли сто тинфів. [Там] з панського пахолка здерли ліврею і взяли старий суконний каптаник, взяли також кульбаку».

На дев'ятий відповів, «що він був [також] в цій ватазі тоді, коли напали на Косів. Цих розбійників привів Пістолетник, тобто Бошук. Перед тим, як мали вирушити на Косів, перебували добу у селянина Берка в Соколівці, який добре знав, що [вони] ідуть на Косів. [Про це] знав і соколівський піп, тому що він був посланий опришками до міста, щоб винесли їм їсти на Замчисько».

Повертаючись з Болехова, перебували в Ясеніві у Василя Телейчука і у Марусяків — Петра і його другого, а також третього братів; ці опришки гуляли там з ними і разом пили. Там же, в Ясеніві, пере-

* Сполонізоване Вихрест.

** Мається на увазі с. Річка на Івано-Франківщині.

*** Мабуть село Усте-Ріки на Івано-Франківщині.

**** Сполонізоване Скрипка.

бували також у Срибнайчової. Одну ніч також ми ночували у одного дяка у Криворівні. Ми ночували також у Слутонюка у Яворові і були три рази в Шешорах у ватамана, названого Мацошак. Там же, у нього, ми ночували, їли та пили».

На десятий — негативно відповів: «про скарги не знає».

На одинадцятий — стверджувально відповів, як на дев'ятий.

На дванадцятий — твердив, «що [він] давно мав панцир, від кого — не знає».

На тринадцятий — твердив, «що Пістолетник здавна має чимало рушниць і вони позабирали [їх] у різних людей».

На чотирнадцятий — твердив: «в Соколівці ніхто їх не перестеріг, що на них ідуть жовніри, але вони з своєї волі пішли під Пістиню і відпочивали за містом. Із міста їм винесли їсти і пити. Звідти пішли до Шешор. Там ранком і ввечері були у пана і там їли і пили. А пізніше ватаман запросив їх до себе. Після гостювання, яке там відбулось, пішли назад до Соколівки, де їм піп виніс конівочку горілки і кілька хлібин. І ночували одні — в садку у соколівського попа, про яких піп не знав, інші — у соколівського селянина Берка».

На п'ятнадцятий — твердив, «що їх тоді двоє загинуло, коли на них напали жовніри у Соколівці».

На шістнадцятий і сімнадцятий: «коли була погоня, тоді Бойчук був у Ясенові, але не знає у кого».

На вісімнадцятий — відповів; «що коли вийшли з Ясенова, пішли у Криворівню, а прийшовши, там взяли три цапи і, зарізавши їх, з'їли в лісі».

На дев'ятнадцятий — негативно відповів.

На двадцятий — також негативно відповів.

На двадцять перший — стверджувально відповів такими словами: «Що жінки з Ясенова бували у нас в полі і в лісах і протягом двох тижнів пили, їли, танцювали з нами, а ми також у них бували. Так само ми відвідували Теклейчука і Бойчукову хату в Ясенові».

На двадцять другий — твердив, «що на великодень він ще не був у опришків».

На двадцять третій — заперечив, що був у Болехові Лохота з Яворівки.

На двадцять четвертий — твердив: «Крім тих, імена і прізвиська яких назвав, не було інших людей, тобто опришків, у Болехові і про них не знає».

На двадцять п'ятий — відповів так, як в попередніх пунктах.

На двадцять шостий — відповів, «що у шешорського ватамана їли, пили, а ясенівський Лилик не бував з опришками на розбої, хоч одного разу приніс дві бербениці молока, за які заплатив йому Бойчук. У хомчинського Романюка не бували і він з опришками не бував. У соколівського попа бували, як зазначено вище. Криворівнянського єврея неодноразово ми відвідували і пили у нього, але ми йому за напої платили. Бували і пили ми також у яворівського єврея».

На останній пункт відповів, «що не знав, як довго будуть розбишакувати тому, що втік від них, а в Космачі був пійманий. Коли ставлений був у Болехові, не вбив ні християнина, ні жодного єврея, хоч тоді загинуло два євреї. Бойчук же, коли його єврей прострелив у Болехові, зі злості наказав палити будинки і через нього згоріло місто».

Мартин Ходикевич, бургграф і галицький гродський субделегат, власноручно.

Казимир Родкевич, галицький гродський старостинський запряжаний, субделегат, власноручно.

Яків Соболевський, галицький гродський старостинський запряжаний, субделегат, власноручно.

№ 161

1759 р. грудня 9 (20) *. Сошенське (?).— Протокол допиту гайдамацького зв'язківця Антона Петровського, складений судом Волинської частини, в якому мовиться про спільні дії опришків та запорізьких козаків на чолі з Іваном Бойчуком та Гнатом Маруцаком на Правобережжі та Поділлі

Kopia konfesat nazwiskiem Antoniego Piotrowskiego, szpiega hajdamackiego, ekzekwowanego w partii wołyńskiej, który rabował z niżej wyrażonym watażką wielmożnego imci pana Burzyńskiego, chorążego znaku husarskiego jaśnie wielmożnego imc pana generała artylerii koronnej.

Konfesata korporalna Antoniego Piotrowskiego, szpiega hajdamackiego, w Soszensku** dobrach dziedzicznych jaśnie wielmożnego imc pana Platera, wojewody mściślawskiego, złapanego na furwachcie w Lipnej u komendy generalnej regimentarskiej partii wołyńskiej die 10 octobris anno 1759 wyprowadzone. Który Piotrowski dnia 13 tegoż miesiąca w roku tymże z dekretu wojskowego sądu partii wołyńskiej jest pod Lubarem, miastem dziedzicznym jaśnie oświeconego księcia imci Lubomirskiego, starosty bieckiego, ekzekwowany.

Przyznał tenże Antoni Piotrowski, że wyszedłszy ze wsi Berezowa *** był u opryszków, których hersztem był Iwan Bojczuk i Iwan Żupnik, obydwaj ze wsi Hnilicy do Nadwórnej miasta należącej, dziedzicznych dóbr wielmożnego imci pana Cetnera, z temiż Bolechów rabował, miasto palił, tak chrześcijan, jako i Żydów pozabijawszy. Inne zaś miasta, jako to Pistyń, Jabłonów czyli Kosmaczów, Nieteluczy **** [?], Bańki ***** , Rungory ***** wsie w górach rabowali. Których znajdowało się opryszków 28. Z tych podjazdy partii podolskiej jednych na śmierć pobili, a drugich z tejsze kupy rozpędzili. Sześciu z sobą wzięwszy Iwan Bojczuk, jako to Iwana Żupnika, Stefana Kiryluka, Stefana Jasińskiego z Jasińca, Andrzeja Pistoletnika i terażniejszego Antoniego Piotrowskiego, przebrawszy się z nimi do Siczy, stanęli w kurzeniu peryjaślawskim u Koczubaja o Zielonych Świątkach ruskich ***** i tam zebrałszy się w liczbie 67 koni, za wiadomością tegoż Koczubaja, na jego koniach i z tegoż orężem, wyszli o żniwach na rabunki w polskie granice. Wataha ich jeden był Ihnat Maruszczak

* Дата подається за публікацією.

** У тексті «w Soszenku». Див. що назву нижче.

*** У тексті помилково: «ze wsi Berezowej».

**** Тепер немає такого села на Івано-Франківщині.

***** Тепер, очевидно, село Баня Березівська на Івано-Франківщині.

***** У тексті «Rangory».

***** 30—31 травня (10—11 червня).

z Zadniepra, a drugi Iwan Bojczuk z gór. I ciż stanąwszy w lesie Strzyżawskim około futorów Miziakowskich rozdzielili się na 2 partie. Maruszczak z swoją watahą poszedł Czarnym Szlakiem na rabunek miasta Lubara. Którzy, gdy się dowiedzieli pod samym miastem o wielkiej ostrożności, oddalili się od miasta. Rzucając losy uderzyć chcieli na Lipnę wieś wielmożnego imć pana regimentarza partii wołyńskiej, lecz gdy im te losy źle wróżyły, poszli do Troszczy. Tam rabowali mocno wielmożnego imć pana Burzyńskiego chorążego husarskiego jaśnie wielmożnego imć pana generała artylerii koronnej i ordynacji ostrogskiej nie tylko konie, pieniądze, ale i co w domu było, wszystko zabrali. Potym Krasnopol, Bezpieczną, Stupnik i Holaki wielmożnego imć pana Michałowskiego, podczaszego braclawskiego, Wiszenkę imci pana Przyluskiego, podstarościego krzemienieckiego, i uszedłszy ku Archaniołhorodowi, jednych rozdzielili do uchodzenia z batownią do Siczy, do wspomnianego kurzenia perejasławskiego do Koczubaja, jako to Iwana Bojczuka, Wasyla Kobiejczuka, Iwana Kociubę, Wasyla Ratuszniaka, Andrzeja Chotoszcznika, Iwana Stejczuka, Pawła Kondratczuka, Pawła, siczowych, których było 10, reszta zaś 27 wróciwszy się do Archaniołhorodu. Z Ihnatem watahą poszedł Iwan Lipka z futorów Miziakowskich, Prokop Lipka, którzy w lubarskim i przeszłego roku w ułanowskim byli rabunku i teraz odkazywali się na Ułanów i na zabicie wielmożnego imci pana Czosnowskiego, starostę winnickiego, ale od chłopca wzięli wiadomość, że go nie było. Inni zaś nazwiskiem byli w teje wataże Iwan Koczercza, Iwan Zupko, Stefan Jasiński z Gór, Martyn Hawryluk, Iwan Styrzczak, Mikołaj Dzius, Hawryło Płaston, Fedor Krasuła z Czuczynki, Iwan Półtorak, Andrzej Bułharyn, Jurko Markin, Wasyl Koszubiak, Wasyl Obojczenko z starostwa trachtymirowskiego wodzaj ich nazwany, Wasyl Dydykow z Siczy z kurzenia niżyńskiego, Fedor Kasyjanow, Ilko Budzaj, Iwan Worobczuk Lebedynski, Iwan Doniec na bandurze grać umiejący, Stefan Pałamaruk, Ławryn Jaworski, którzy mieszkali w Stupniku, ad praesens w Zozanowie, wsi do Czechryna należącej. Ci na życie wielmożnego imć pana Michałowskiego podczaszego braclawskiego, ważą i w zimie szukać deklarowali, jeżeli w lecie nie zastaną. Z tej watahy jeden zabity od podjazdu partii wołyńskiej, w potyczce pod Siostrzenówką. Zznał tenże Piotrowski, jako słyssał od Prokopa Lipki i innych, że przeszłego roku Pilip z drugimiż, jako to Stefanem i Lawrynem z teje wsi rabowali wielmożnego imć pana starostę winnickiego, który dotąd zostaje w detencji. Tenże Piotrowski zznał, że się z rabunku bolechowskiego na 28 opryszków dostało na każdego po talerów bitych 100 i do tego sam wziął kilka postawów sukna, które zostawił w Berezowie Wyższym dla przechowania u chłopca nazwiskiem Picia, zeznając i to, że attestację, którą pokazywał w Soszeńsku miał skompilowaną w górach przez popa Wasyla ze wsi Luczy, a to dla tego, aby był pewnym człowiekiem wszędzie [...]»*.

«Прегляд історичны», т. XLVII. Warszawa, 1956, стр. 153—154.

Переклад

Копія допиту гайдамацького шпигуна, схопленого Волинською частиною, на прізвище Антін Петровський, який разом із нижчевказаною ватагою пограбував хорунжого гусарського знаку, ясновельможного

* Так в тексті.

його милості пана генерала коронної артилерії, вельможного його милість пана Бужинського.

Докладний допит гайдамацького шпигуна Антона Петровського, схопленого фурвахтою генеральної регіментарської Волинської частини у Липній, був проведений 10 жовтня 1759 року в дідичних маєтках мстиславського воеводи, ясновельможного пана Плятера у Сошенську. 13 числа цього ж місяця та року, за рішенням військового суду Волинської частини, Петровський був відправлений під Любар — дідичне місто б'єцького старости, ясновельможного його милості князя Любомирського.

Антін Петровський визнав, що, залишивши село Березів, пішов до опришків, провідниками яких були Іван Бойчук та Іван Жупник — обидва походили з села Гнилиці, приналежного до міста Надвірної — дідичних маєтків вельможного його милості пана Цетнера, та з ними громив Болехів, палив місто, б'ючи як християн, так і євреїв. Крім цього, громили й інші міста, як Пістинь, Яблунів, Космач та гірські села Нетелюче, Баньки, Рунгори. Там було 28 опришків, з яких одних вбили, а інші з цього загалу розпорошені роз'їздами з Подільської частини. Іван Бойчук подався на Січ вшістьох, а саме: він [Іван Бойчук], Іван Жупник, Степан Кирилюк, Степан Ясинський із Ясенця, Андрій Пістолетник та наявний Антін Петровський. На українські зелені свята добрались у Переяславський курінь до Кочубея і там з його ж відома, зібравшись на конях в кількості 67 чоловік [на його конях та з його ж зброєю], в жнива вийшли на грабунки на польські кордони. Ватажками їх були: один з-за Дніпра Іван Марушак, а другий із гір Іван Бойчук. Вони, розташувавшись у Стрижавському лісі біля Мізяківських хуторів, розділились на дві частини. Марушак із своїм загonom пішов Чорним шляхом громити місто Любар, але, дізнавшись біля самого міста про сильну охорону [його], відійшли від міста. Кидаючи жереб, хотіли напасти на село вельможного його милості пана полковника Волинської частини Липну, але через недобру ворожбу жереба пішли до Трощі. Там сильно пограбували гусарського хорунжого, його милості пана генерала коронної артилерії і острожської ординації, ясновельможного його милість пана Бужинського, забрали не лише коней, гроші, але все, що було. Після цього напали на села брацлавського підчашого вельможного його милості пана Міхаловського Краснопіль, Безпечну, Ступник і Голяки, [село] кремінецького підстарости його милості пана Пшилуського Вишенку. Відійшовши до Архангелгорода, розділились так, що одні із батовом пішли на Січ до згаданого Переяславського куреня Кочубея, а саме: Іван Бойчук, Василь Кобейчук, Іван Коцюба, Василь Ратушняк, Андрій Хотощник, Іван Стейчук, Павло Кондратчук, Павло, 10 січовиків, [а] решта ж 27 [чоловік] повернулись до Архангелгорода. Із загonom Гната пішов Іван Липка з Мізяківських хуторів, Прокіп Липка, які брали участь у любарському, а в минулому році — в уланівському грабунках, а тепер відмовляються від Уланова, забиття вінницького старости вельможного його милості пана Чосновського, бо дізналися від селянина, що його не було вдома. Іншими у цьому загоні були: Іван Кочерка, Іван Зупко, Степан Ясинський з гір, Мартин Гаврилюк, Іван Стирчак, Микола Дзюс, Гаврило Пластон, Федір Красула із Чучинки, Іван Півторак, Андрій Булгарин, Юрко Маркін, Василь Кошуб'як, Василь Обойченко із

Трахтемирівського староства, названий їх вожаком, Василь Дидиків із Січі з Ніжинського куреня, Федір Касіянів, Ілько Будзай, Іван Воробчук Лебединський, бандурист Іван Донець, Степан Паламарчук, Лаврін Яворський, які мешкали у Ступнику, а тепер [живуть] у селі Зозанові, приналежному до Чигирина. Ці, [що] посягають на життя брацлавського підчашого вельможного його милість пана Міхаловського, заявили ж, що шукатимуть його навіть взимку, якщо влітку не знайдуть. З цього загону одного було вбито в сутичці з роз'їздом Волинської частини під Сестренівкою. Цей, Петровський, відповів, нібито чув від Прокопа Липки та інших, що минулого року Пилип з іншими з цього ж села, [а] саме: Степаном і Лавріном, громили вельможного його милість пана вінницького старосту, який ще досі перебуває під вартою. Цей же Петровський зізнався, що під час болахівського погрому на кожного з 28 опришків припало по 100 битих таларів та, крім цього, сам взяв кілька сувоїв сукна, яке залишив у Вяжньому Березові для схову у селянина на прізвище Піць. Признався і до цього, що атестацію, яку пред'явив у Сошенську, було виготовлено в горах священником Василем з села Люча, аби був усюди своєю людиною.

№ 162

*1759 р. грудня (не раніше 12 — не пізніше 27) *. Умань (?).—
Екстракт з рапорта невідомого київському воеводі Франциску Потоцькому про напади гайдамаків на місто Богуслав
та міста по річці Сенюсі*

Екстракт із репорту от 12 декабрія 1759 году

Мы, слава богу, в здѣшних Гуманских волостях от моровой язвы во всякой безъопасности находимся, толко одних гайдамаков опасатся принуждены, кои, несмотря і на великіе морозы, і напав недавно на местечко Богуслав, оное совсем разграбили і рогатого скота числом 170 забрали, і всякіе по рѣкѣ Сенюхе чинят нападеніи, а болѣе всего между Миргородом і Тарновкою, недалече поставленнаго на рѣкѣ Сенюхе мосту, на которой уже никого не пропускают для того, что на оном мостовое берется, і оной мост подрубить намѣрены і поступить так, как в деревнях госпожи Любомирской, к тому ж на нашей сторонѣ сѣно косят, лѣс рубят і всякіе поданным претѣсненіе чинят.

Екстракт із прежняго писма. Россійскіе комисары по прежнему своему намѣренію комисію в Тарновке учредить хотят, так что уже і до рогу із Тарговицы і мост в другое мѣсто переносят прямо в Терновку, гайдамаки наши слободы разорили і всякой скот забрали і тѣх, кои о том домагательство чинили, их побили, а нынѣ вновь, напав на госпо-

---

* Цей екстракт складений не пізніше 27 грудня, бо був надісланий Потоцьким з листом 27 грудня 1759 р. (Див. док. № 163).

дина Голованевского, всякой скот на полѣ: овцы, телята, коровы, быки и лошади забрали, так что уже и способу нѣтъ к возвращенію всего того, и искать о том на свою сторону не перепускают, а сверх того и угрожают, что они еще в большем числѣ посягнутъ нас намѣрены, и вездѣ по степи толпами разбѣзжают без всякого опасенія.

Петр Сафьянников

С переводом читал регистратер Василей Сафонов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3251, арк. 2. Діловодний переклад з польської.

№ 163

1759 р. грудня 27.— Лист київського воеводи Франциска Потоцького до генерал-поручика Федора Воейкова з повідомленням про гайдамацькі напади на його володіння, проханням вжити заходів для припинення таких нападів і компенсації збитків, завдані гайдамаками

Перевод с письма кievского воеводи графа Потоцкаго к генералу-порутчику, чрезвычайному посланнику и полномочному министру Воейкову от 27-го декабря 1759-го году

Я уже обстоятельно и изобразить не могу о тѣх разных убытках и досадах, которіе мнѣ с российской стороны от давних времен даже до сего дни в маетностях моих украинских чинятся, и от времени до времени еще больше умножаются. Как то и всѣм извѣстно, что пред нѣсколькими годами заграничные своевольные люди, напав на маетности мои, называемые гуманскіе, нѣсколько сот лошадей пограбили, нѣсколько десятков подданных моих, також и ксендзов безвинных всмерть побили и означенное местечко Гуман сожгли, что все без всякого удовольствія и справедливости по сіе время осталось, да и в нынѣшнем году пред нѣдавным временем почти тѣ же безчисленные убытки и разоренія я претерпѣл. Сверх того, я, на всѣ то невзирая, по усилному прошенію господина генерала Хорвата, для выгоды тамошней стороны не только мост на рѣкѣ Сенюхе поставитъ и на оной довольно число лѣсу отпустить велѣл, но и всѣ мои сосѣдственные услужности чинить я никогда не отказуюсь. А нынѣ в награжденіе всего того и оказуемой такой моей сосѣдственной дружбы не только в означенных моих маетностях тѣ же разорѣнія чинятся и сѣна косят, лес рубят и возят, подданных моих утѣсняют и оным угрожают, но и сверх того от вышешоказанного мосту, которой для выгоды тамошней стороны поставлен, дорогу от маетностей моих Тарговицы отводят и в другое мѣсто переносят. Чего ради ваше превосходительство покорнѣйше прошу да соблаговолите, будучи наполнены справедливостію, кредитом своим сыскать средство, как к пресѣченію дальнѣйших моих обид, так и о награжденіи прежних, ібо пограничные суди разрываются и в оных никакой справедливости не чинится, а мы в обидах наших никакого удовольствія не получаем. Как то ваше превосходительство із приложенного при сем репорту о чинимых в маетностях моих всяких неприятностей, також и о перенесеніи в другое мѣсто із Тарговицы дороги обстоятельно усмотрѣть изволите и при том ваше превосходительство сами разсудите, может ли та-

кой зловредной поступок сходственным быть с сосѣдственною дружбою, почему покорнѣйше прошу все вишеписанное отворотить.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3251, арк. 1. Діловодний переклад з польської.

№ 164

1760 р. травень. Бахмут (?).— Промеморія Слов'яно-Сербської канцелярії до кошового отамана про збройну сутичку прикордонного козацького роз'їзду з гайдамацьким загоном біля форпостів Корсунський Байрак і Товста Могила

Промеморія

От действительнаго статского советника Фливерка в Кош Войска Запорожскаго Низового, в Воисковую канцелярию

Близ учрежденных от Бахмутскаго коннаго казацкаго полку при Корсунском буюраке и Толстой Могиле фарпостов появилась немалая разбойническая партия, которая минувшаго апреля 22 дня, учиня на разъезд от оных застав нападение и перестреливаясь, командующаго ротмистра убила досмерти и несколько казаков переранила, а у оставших лошадей, ружье, седла и прочее отбила. За которою воровскою партиєю отправлен от меня был, из Бахмута, в погоню ротмистр с командою, которой, возвратясь, репортовал, что по данному от меня ордеру следуя де он от того места, где воровская партия на разъезд нападени[и] чинила воровскою их сакмою и нашед их при речке Коротышах в вершине близ высоких каменных гор, прозываемых Стоги и Корытышанские Могилы, и напав на оных воров, отбив у них лошадей, поймали (из бывших при лошадях трех человек) одного Павла Семенова — сына Похила, а двое на лошадях ускакали. Пешия ж, видя на них нападение, тотчас побежали в те Каменные горы и тамо от них скрылись. И того пойманнаго вора ко мне представил, которой в Славеносербской коммиси распросом показал, что он Каневскаго куреня запорожской казак и было их в той разбойнической парти при нападени на заставные команды запорожских же разных куреней казаков осмнадцать человек, которые чрез всю прошедшую зиму проживали в запорожских волностях у запорожских разных куреней казаков, в разных зимовниках и из зимовника, лежащаго на речке Каратюку близ Калмиуса, в котором живут Поповического куреня трое казаков, ездили на разбои в турецкую область, в крымския границы, о чем они, живущия в зимовнике казаки, ведали да и прочих зимовниках, в которых они проживали, живущия ж разных куреней запорожские казаки, что они разбойники знали и им порох, харч и лошадям корм заведома, что они, разбойники, продавали и безденежно давали, о чем от меня в Государственную военную коллегию и к малороссискому гетману его сиятельству графу Разумовскому с приложением того пойманнаго вора с распроса копий представлено, а в Кош Запорожской определено послать сию промеморию и требовать, чтоб в Воиске Запорожском о искоренени таких злодейственных разбойнических партий и о запрещени [и] живущим зимовниками казакам таких воровских пристаней у себя имѣть и порох, харч и сено таковым вора заведома

давать, приложено б было, в силе е. и. в. указов, краинѣ и наистрожайшѣ старание. И в Коше Запорожском о вышеписанном и о присылке, что по сей промемори[и] предпрята будет, с сими нарочно посланными ко мнѣ уведомления учинить по е. и. в. указом ¹⁰⁵.

Маия дня * 1760 года.

Андрей Фливерк
Канцелярист Иван Фролов

Помітка: Пол[учена] 25 дня июня 1760 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 81, арк. 3. Оригінал

№ 165

1760 р. червня 13. Новомиргородський шанець.— Протокол допиту у Головній канцелярії Новосербського корпусу ватажка гайдамацького загону Петра Кумпана, заарештованого новосербським загоном у Чутинському лісі ¹⁰⁶

1760 году июня в 13 день пойманные в лесу Чуте викомандированною для искоренения гайдамак гусарскою командою гайдамаки-запорозския козаки три человека — в Главной канцелярии Новосербского корпуса расспрашиваны и показали:

1. Зовут ево Петр, прозвание Кумпан, уроженец малороссийского Переяславского полку села Коробовки. И назад тому шестой год зашел в запорозские места того ж села с обывателмы на рыбалския станы в урочище Насоковское и, будучи в том урочище при ловле рыбы первой осени с товарищамы своими запорозскими козаками: Калниболотского куреня — Иваном Маслаком, Уманского куреня — Иваном Стрибуном, согласились и пошли в Польшу для кражи лошадей, и близ Слободского козацкого полку слободы Черного Ташлика обездною Молдавского полку командою пойманы, в крепость святых Елисавети, а оттуда отосланы в шанец Новомиргородской. Отколь товарищ его Иван Маслак на праздник святых пасхи на другой день бежал **, а он, Кумпан, и товарищ его Иван Стрибун отосланы в Войсковую Генералную канцелярию, в коей штрафованы плетмы и по наказании отосланы в малороссийской город Батурина на работу на три года. А в 1758-м году после праздника сошествия святого духа *** из одного города Батурина в числе петнадцати человек бежали ж ис вишепредъявленным товарищем своим Стрибуном, пришли в Сечь Запорожскую в свои курены, а прочие разошлись по разным местам, а куда имянно, не знает. А в нынешнем году перед петровым постом **** зговорясь з гайдамаками запорозскими козаками Стеблеевского куреня Кирилою Кумпаном, Батурина — Якимом Гуцом, Андреем, а прозвания не знает, да Якимом, Джереловского — Журавлем, Незамаевского — Савкою ***** , а протчих не знает, ити в Польшу на грабительство. И пришли в лес Чуту,

* Число в тексті не зазначене.

** 24 квітня 1755 р.

*** Після 8 (19) червня.

**** Не раніше 22 травня (2 червня).

***** У тексті ім'я Савка повторено два рази.

где нашли гайдамак до пятнадцати человек, а как зовут и которых куреней, не ведает, и совокупясь с ними, пошли в Полщу, в село Новоселицу, и пограбили у тамошнего старости двое лошадей, карабин гусарской и саблю, два кафтана, один — зеленой, а другой — кирпичной, денег — один рубль двадцать копѣек да в жидовской арендѣ — волов четири, кафтан китаевой, да у обивателс[к]их дворах — волов четири, хлеба три воза, сал пять и разное плате. Потом чрез неделю вторично ходили в полское ж село Бирки и, подходя под оное село, от бывшей тамо козацкой команды учинена на них стрелба, причем он, Кумпан, ранен в брюхо ниже пояса, тогда товарищи его, приключив в нескольких дворах грабительство, а сколько чего порознь пограблено и куда товарищи его употребили, он, Кумпан, не знает. И взяв в том селе дву лошадей с возом и три мешка хлеба и ево, Кумпана, привезли в лес Чуту. И лежал в том лесу с неделю и прибывшею в тот лес гусарскою командою сискан и привезен в шанец Новомиргородской и болѣе вишеписанного на других воровствах и грабительствах он, Кумпан, нигде не бывал и показал истинную правду.

На подлинном подписано тако: К сему допросу вместо вишеписанного гайдамаки Петра Кумпана по его прошению гусарского Хорватова полку ротной писар Димитрей Степанов руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3199, арк. 4. Копія.

№ 166

1760 р. червня 21. Київ.— Лист архімандрита Києво-Печерської лаври Луки до київського обер-коменданта Володимира Лопухіна з проханням надіслати військовий загін для вилучення гайдамаків у Голосіївській пуці

Высокородный и превосходительный господин генерал-маюр и киевский обер-комендант, милостивый государь и благодѣтель многоданный!

Киево-Печерскія лавры обрѣтающійся на послушаніи в Китаевской пустинкѣ при смотрѣніи заводу виноградного монах Силвестр, явившись сего іюня 19 дня в лаврѣ, представил, что против того 19 числа невѣдоміе пять человек гайдамак, на его келію нашедши, многіе шалосты подѣлали, о чем всем он, монах Силвестр, обстоятельнѣе данное в канцеляріи Києво-Печерскія лавры сказкою показал¹⁰⁷. Да сего ж іюня 21 дня Голосѣвской пустинки начальник прелебный іеромонах Савва данною сказкою объявил, что і около Голосѣва нѣякіись самовол[цы] в лѣсѣ видѣнны, кои так же гайдамаками из рѣчей усмотруются. С которых обоих сказок справочніе копіи при сем к вашему превосходительству посылаю и покорно вашего превосходительства прошу повелѣть для прекращенія таковых своеволств и для поимки означенных явившихся (о чем я уже и прежде просил вашего превосходительства) опредѣлить пристойную команду и господину сотнику киевскому о том же, дабы таковое вредное их предпріятіе распространятся и умножатся около Києва не могло, учинить повелѣніе, и от лавры для того ж нарочно при-

стойное число людей опредѣлено будет, объявляю. В протчем же при богомолческом моем доброжелательствѣ пребуду.

Вашего превосходительства милостиваго государя и благодѣтеля многодознаннаго всего добра истинно желательный богомолец и покорнѣйшій слуга архимандрит Лука.

1760 года июня 21 дня. Лавры Кіево-Печер[скія].

Помітка: Получено июня 21 дня 1760 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3438, арк. 41. Оригінал.

№ 167

1760 р. червня 27. Новомиргородський шанець.— Лист генерал-майора Івана Хорвата до гетьмана Кирила Розумовського про відправку до міста Глухова гайдамаків, заарештованих у Новій Сербії

Сиятелнейшии граф, высокоповелительный господин Малыя России, обоих сторон Днепра и Войск Запорожских гетман, е. и. в. действительный комеръгер, императорской Санктъ-Петербурской Академіи наук президент, лейб-гвардіи Измаиловского полку подполковник и разных ординов кавалер, милостивый государь!

В прошлом 1759 и в нынешнем 1760-м годех в разных месяцах и числах пойманы в здешних новосербских местах гусарскими и лантмилицкими командами гайдамаки — разных куренеи запорожские козаки, а имянно: Деревянковского — Павел Швец, Менского — Конон Ляско, Пластуновского — Андреи Твердоступ, Колниболотского — Еким Шестерънюк, Яков Гумен, кременчуцкой житель Марка Костырчик, кои распросами винулись, что оне на разбоях и грабительствах бывали в разных полских местах, а в новосербских и других российских местах не бывали. Да особливо запорожские ж козаки Роговского куреня Андреи Шведин, Иван Журавель, Ирклеевского — Еким Шпилка, кои в нынешнем году, быв на здешней троицкой ярмонке и умышленно оставя на дороге товарищей своих, ходили в лес Чюту и покупали у гайдамак, запорожских козаков, воровской разбоиничей скот, оные гайдамаки и протчие запорожские казаки из допросов их копии для поступления с ними по указом и малороссийским правам к вашему высокографскому сиятельству за обывателским конвоем от места до места отправлены¹⁰⁸. При сем в протчем я с моею особливою препочтительною венерациею пребуду.

Вашего высокографского сиятельства милостивого государя всепокорнѣйшій слуга Иван Хорват.

Июня 27 дня 1760 году.

Помітка: Получен юня 27 дня 1760 году. Записат к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 2974, арк. 2. Оригінал.

1760 р. липня 4. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання чотирьох гайдамаків загоном, виділеним для охорони Києво-Йорданського монастиря

В Киевскую губернскую канцелярию іс Киевского магистрата доношеніе

Указом е. і. в. іс Кіевской губернской канцелярії сего іюля 1 дня в магистратѣ киевскомъ полученным, состоявшим по доношенію Києво-Іерѣданского девичого монастиря ігуменіи Іракліи о происходящим от гайдамак на тот монастир нападеній, велено от киевского магистрата ко охраненію оногo монастиря от того гайдамаками нападенія пристойное число людей для ночного обходу около оногo Києво-Іорданского монастиря і Києво-Кириловского монастиря шинку определить¹⁰⁹ і оным накрепко притвердить, чтоб в недопущеніи к нападеніям на оной монастир гайдамак і в сиску і в поимке тех гайдамак всевозможное прилагали стараніе. І ежели кто із оных пойманы будут, то, забив в ручніе і ножніе колодки, присилать при рапортах под караулом в Киевскую губернскую канцелярию, по силе коего е. і. в. указа, для охраненія объявленногo девичого Іорданского монастиря і к сиску і поимке означенних гайдамак определенніе от киевского магистрата реестровой урадник Іван Григоренко з протчіими реестровыми товарищи, которой сего іюля 3 дня при доношеніи своем представил в оной магистрат четырех человек бродяг подобіем запорожских казаков, а именно: Ілька Великого, Максима Мушту, Афанасія Мамаю і Кондрата Шаповала, пойманных ім Києво-Кириловского монастиря в шинку, что близ оногo Кириловского монастиря состоит, і при том в оном своем доношеніи объявил, что оные первѣе ему сказовали, что их де пашпорты в Києво-Кириловском монастире, а после объявили якобы в Києво-губернской канцелярії і когда оные ім в магистрат веденны, то киевскіе жители сотнѣ посполитой Іван, Бойдаров зять, і Петро Опанасенко, опазнав їх, объявляли, что они де в них на горе за Кіріловским монастирем обняли косу і били, того ради за силу объявленногo Киевской губернской канцелярії указа їх четырех при сем в оную ж Києво-губернскую канцелярию магистрат кіевскій под караулом представляет.

Е. і. в. секунд-маеор і определенной киевского магистрата войт Іван Сычевскій

Бурмирстр Василій Балабуха
Райця Даніло Величѣвскій

1760 года іюля 4 дня.

Помітка: Подано іюля 5 дня 1760 году. При сем доношеніи при-слано было денег 10 рублей, при отправленіи також и в бытност их в тюрме под караулом Ілке Великому с товарищи отданы.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3437, арк. 1. Копія.

50 184
17

Ея Императорскаго Величества самодержавнаго
Бессароссійскаго.

Воина Баторского низшого высочайшего титула
высокопочтенныишему Стану помещика аттала
Н в алуэтыю бближио Зетпашинов

№ 28
1840
1840
1840

Сего юля 9 числа подает Ея Императорскаго
Величества изъяснительной на дееи интитуан
Дядя помит туданно натнеане. Студе владетель
Сайда манотъ владетельных местцахъ нинѣ преславно
Аилое, данно вступаютъ они вступитъ ввредити
Сра дееи, стойнишии поманцами, индешине вблми
Десмурти Порвѣниа чаддѣ Драднѣ, а генералъ пор.
Синѣ хорватѣ доноси. вѣдѣтвенно на лесе в
Юкостранни Дядѣ, Студе онѣ владѣтъ безопасна
Тунеттаниша интвзда интвотѣ вонмошнина Батор
Синѣ онѣда стотѣю лесеми нбалиа Дзелобостое по.
Сенне безпротяттвенно владѣтъ носѣ интвсерб.
Синѣ шанца Дорпотоша мѣ поставаютѣ, и пона
Сурхнинѣ Студѣ

Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Олексію Білицькому про розшукування і знищення гайдамаків, що переховуються на території Січі.

1760 р. липня 18. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Олексію Белицькому про розшукування і знищення гайдамаків, які переховуються на території Січі

Е. и. в. самодержицы всероссийской Войска Запорожского Низового высокоблагороднейшему и высокопочтеннейшему господину кошовому атаману Алексею Белицкому з старшиною!

Сего июля 9 числа в указе е. и. в. из Государственной коллегии иностранных дел ко мне присланном написано, что де злодеев-гайдамаков в Заднепрских местах ныне весьма умножилось да и не устрашаются они вступат в жестокия сражении с воинскими командами. И недавно де убили досмерти порутчика и двух драгун. А генерал-порутчик Хорват доносил в Государственную коллегию иностранных дел, что де оние злодеи безопасности пристанищи и гнезда имеют в зимовниках запорожских, откуда степью, лесами и балками чрез слободское поселение безпрепятственно в одну ночь к новосербским шанцам и форпостам поспевают, и пока к поимки их гусары приготовятся, они де, гайдамаки, за именем при границы реки, тотчас в Польшу уходят. И тем е. и. в. указом повелено, чтоб тех злодеев какими ни есть способами переловить и вовсе истребить, сискивая их и поиски над ними чиня при их гнездах и укрывательствах, где токмо сискать можно, в собственных границах здешних. А при том би об унятии воровства, происходящего от запорожских зимовников, и вспоможения в войсках над такими злодеями требовали б от вас из старшиною. И того ради по силе оного е. и. в. указа вам, господину кошовому атаману из старшиною, определяется о вишеписанном ведать и велеть означенных гайдамак всякими удобными способами сискиват и для того по иску посылать нарочния команды, и в поимке и искоренении оних злодеев найревностное старание прилагать, по силе прежде посланных к вам и по сему ордерам, даби они, гайдамаки, от времени до времени вовсе искоренены быть могли, особливо же и присилаемим от господ генерала-лейтенанта Хорвата и от действительного статского советника Толстого для сиску и искоренения тех злодеев га[й]дамаков командам вспоможение чинит непременно. И что чинитца будет, також и о получении сего в Киевскую губернскую канцелярию репортовать.

В подленом тако: Владимир Лопух[ин]
Коллежской ассесор Алексеи Фотеев
Регистратор Яков Козлов
Канцелярист Андреи Мосолов

18 июля 1760 году Киев.

Помітка: Подано июля 28 дня 1760 году.

№ 170

1761 р. квітня 5. Нова Сербія. Новомиргородський шанець.— Промеморія Головної канцелярії Новосербського корпусу до Київської губернської канцелярії про відправлення 17 гайдамаків у Київ для заслання в Сибір на Нерчинські заводи

Промеморія из Главной канцелярии Новосербского корпуса в Киевскую губернскую канцелярию

Поиманные здесь, в Новой Сербии, гайдамаки-запорожские козаки, оказавшиеся в разных разбоях, грабительствах и смертных убийствах обще с проживавшими в новосербских шанцах в разных мастерствах и в наимах при гусарских фамилиях малороссиянами, всего семнатцать человек, а кто оные имена и какие грабительства, воровства и смертные убийства и в каких местах последовали и за то в силе государственных прав и указов какие штрафы учинены, краткой экстракт прилагается у сего, кой, в силе тех же государственных прав и указов, подвержены вечной ссылке и в сходство е. и. в. Правительствующаго Сената указа, состоявшего 1760 году октября 17 дня: в Сибирь, на Нерчинские серебряные заводы, в работу и на поселение для отсылки в повеленное место с прочими по Киевской губернии таковыми ж злодеями в Киевскую губернскую канцелярию отправлены при сем за обывательским конвоем от места до места, и о приеме тех отправленных по екстрактку злодеев и об отсылке тех злодеев в повеленное место, и о уведомлении о том Главную канцелярию Новосербского корпуса Киевская губернская канцелярия благоволит учинит по е. и. в. указом, апреля 5 дня 1761 года ¹¹⁰.

Подполковник Антон Хорват
Примир-майор Николай [Третинович]
Капитан Григорий Булацел
Обер-аудитор Максим Нелюб[о]в
Канцелярист Трофим Мезинцов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3439, арк. 7. Оригінал

№ 171

1761 р. квітня 7. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові, за яким дозволялося пропустити в Січ польських представників для розшуку гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Смілу

Е. и. в. самодержицы всероссийской Войска Запорожского Низового высокоблагороднейшему и высокопочтеннейшему господину кошовому атаману Федорову [с] старшиною

Минувшаго февраля 2-го числа сего 1761-го году в присланном из полского местечка Смелого от подчашего брижского куюжского и комисара Добржанского писме объявлено, что господина ево подстолего коронного князя Любомирского городу и замку Смелянскому гаида-

маки под именем запорожских козаков по степям, а паче в новых казачих слободах пребывающие, не довольствуясь первым грабительством, бывшим в 1759-м году декабря 6-го числа (как де в то время собралось было более двусот человек конных и в том же городе Смелом лавки, ратушу, дома, коморы хозяйские и арендарские поклажи с целой Смелянской губернии в городе сложенные взяли). Вторично прошлого 1760-го году декабря 19-го числа напав ночью, как и прежде, конных гайдамаков более трехсот шестидесят человек первые замок до света ограбили и все ево имущество взяли, жену и детей до последней рубашки ободрали, лошадеи взяли ж, кореты и возы порубили, шоры в мелкие части изрезали, казенные денги и его и бендерских купцов армян и волынских шляхтчеи, и смеловских жителеи товары и все поклажи, кои толко от первого грабительства могли остатся, все взяли, и ис костела забрали все серебро и утвари, не оставя ни малеишей вещи ни в замке, ни в костеле, а чево не могли забрать, то в злость перепортили, а потом в городе ратушу и лавки совсем ограбили и несколько людеи до смерти убили, а иных едва живых оставили, и чрез те два грабительства до двух миллионов полских золотых убытку учинили¹¹¹. И по оном де учиненном розорении тотчас жена ево в небытность ево, комисара Добржанского, ибо де он тогда был в Полце у его господина помянутого князя Любомирского, два писма писала к господину генералу-лейтенанту Хорвату, прося о учинении вспоможения смелянским людем, кои гнались за теми гайдамаками, но ни посланных де к Новомиргородскому форпосту не допущено, ни писем не принято. Гайдамаков же де в восьмой и девятой ротах пропущено, хотя и граница заперта была, а по смелянским де людем, кои за гайдамаками гнались, осмой роты капитан Григорей Булацель стрелял, не допусая их до форпоста, почему де от той стрелбы и возвратится принуждены были. В чем де он, комисар Добржанской, имея толь великую обиду, именем господина ево означенного князя Любомирского и всех смелянских жителеи, шляхтичеи и купечество, приносит жалобу на помянутых гайдамаков и Новои Сербии осмой роты капитана Булацеля просил, чтоб в том учинить справедливость, дабы они в толь великой обиде оставлены не были и впредь бы оные были пресечены.

А хто з гайдамак был на том грабительстве, о том приложен при оном писме именной реэстр, а присланной с тем писмом оного князя Любомирского поверненной шляхтич Каземир Скелмовской поданною челобитною просил, чтоб для препровождения ево до Запорожской Сечи дать конвои. Того ради в Киевской губернской канцелярии определено о вышеписанном послать к вам, господину кошевому атаману, з старшиною ордер, при котором приложить с показанного присланного от оного полского комисара Добржанского реэстра копию (которая при сем и приложена) и велеть объявленных в оном реэстре гайдамаков и сверх того, кого оные покажут, сыскав, о вышеписанном причиненном в полском городе Смелом и в замке грабительстве наистражае исследовать, и ежели сыщутся винные, то с оными учинить по указом без всякого послабления. И впредь такие непорядочные поступки всевозможно истребить, а обидимую сторону по съправедливости удовлетворять. И что учинено будет, о том в Киевскую губернскую канцелярию репортоват.

По прошенію ж означенного шляхтича Скельмовского для препровождения ево из будучими при нем до Запорожской Сечи в конвои киевской рейтарской команды капрал Иван Гребенкин определен и с оным шляхтичем Скелмовским при сем отправлен.

Киев 7 апреля 1761 году.

Владимир Лопухин
Михайла Макаров
Секретарь Василии Чернявской

Помітка: П[олучен] 27 апреля.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 105, арк. 3—4. Оригінал.

№ 172

1761 р. листопада 3. Кіш Запорізької Січі.— Протокол допиту гайдамаки Сави Бурмистера, який брав участь у нападі на місто Гайсин

1761 году ноябра 3 дня пойманный за безпашпортный ход Савка Бурмистер допросом добровольным и под пристрастием показал:

Родом он Полской области, города Корсуня, отца его звали Самойло Слюсарем, жил он при отцу своем четырнадцать год, а посля того пошел з дядком своим козаком куреня Щербыновского Миколою Комарем (кои уже умре) в Сѣчь Запорожскую и за приходом пошел в курѣнь Канѣвской за атамана Пилипа и, поживши в куренѣ с мѣсяц, пошол на Низ до козака Грицка Пекельного и тамо, в нево, да жил с половины чрез четири года, а потом стал чумаковать и чумаковал до 760 году, а на зѣму того году пришел в курѣнь и, Perezѣмовавши, пошел в Гард, куда за приходом нашел чату воровскую, в коей вагагом был з Полщѣ вышедшій Яков Писменній (которого в Полщѣ за городом Ладижином і вбыто). И приставши к ним, пойшли на грабительство в Полщу и, пришедши к городу Гайсину, розбыли, а оттоль пошли к полскому городу, а якої именем, не знает, и там розбывши оной, пойшли в лѣс, где скрывались чрез два дни, а из лѣса вышедши, пойшли под город Кѣбlichem, под коим заняли нѣсколко лошадей и пришли в реку Бог в остров Романков, тѣм поворованным подуванились, с коего довелось ему денег 5 рублей, каптан матерянной, голевій, жовтій, кирея синього сукна, каптан китаевій, жидовскій, каптан бѣлій, полотняній да конь един, а другого сплатил за восьмьдесят копѣек, с которых вещей каптан матерянной отдал вору ж кислякѣвскому Острому, а имя ему не знает (кой в Польщѣ убит), в ценѣ за восем рублей и пятьдесят копѣек за долг, а китаевой жидовскій подаровал вору ж канѣвскому Ивану Ляху, а из Гарду поехал в Сѣч в курѣнь и, побув в куренѣ неделѣ з двѣ, поехал в Чирвину в зимовник к козаку куренному Каневскому Павлу Стоббѣ (кой уже умре), а оттоль как поехал говѣть в село Каманское перед праздником Николаем* до канѣвских подданных и жил в оном до сего нового году ис козаком сергѣевским Андрѣем Чорним. Святками** зговорились ехать в село Глинское для доправки

* Не пізніше 6 (17) грудня.

** Між 25 грудня (5 січня) і 6 (17) січня.

на жителю тамошнему Игнату Бѣлому семи рублей денег и приехали к городничому Антону Недяку, которій представыл к тамошнему сотнику, где взят под караул, отколь по требованию полковника кодацкого Матвѣева отдан в паланку, а от полковника кодацкого отослан в вой[сковую] пушкарню, з Коша ж вой[скового] з[апорожского] н[изо-вого] отправлен с протчіми ворами в крепость святія Елисавети, а отоль как отправлено их в Глухов, то они, а именно: з вендром Махиною да Грицком Малим за Ромном, в Коровинцах, з двору жителя коровинського, а как зовется, не знает, перед вечером бежав, речку Сулу поперепливали и пойшли в лѣс, кой близ Коровинець, и, переночевавши, он, Буймистер, с курѣнным рогѣвским вором И[ва]ном Цѣванем, отлучась, пойшли на Лохъвицю, на Сенчу и на Ломани и прямо пошли Ромоданами степом на Городище, кое близ Днѣпра стоит, и, не доходя к городу, бросились на Самар степом и, перешедши вночѣ линѣю в Царичанки, ишли в Самар и уже по сю сторону* линѣи то Цѣван, приставши, остался, а он, Буймистер, пошел в луг до куренных своих, куда приехал атаман Канѣвского куреня, взял оного Буймистра и представил в пушкарню, болѣе ж на воровствах, разбоях и смертноубийствах нигде не бивал і сие показал праведно.

К сему допросу вмѣсто вишеписанного колодника Савки Бурмиистра, неграмотного, по его прошенію козак куреня Мишастовского Иван Таран руку приложил.

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 73, арк. 1. Оригінал.

№ 173

1761 р. листопада 27. Київ.— Ордер генерал-аншефа Петра Стрешнева кошовому отаманові про відправку справ про напад гайдамаків на місто Смілу у Брацлавську пограничну комісію

Высокоблагородныи и высокопочтенныи господин Воиска Запорожского кошевой атаман с старшиною!

Посланным к вам ис Киевской губернской канцелярии минуваго сентября от 24 сего 1761 году ордером дано звать о поручении мне в силе Правительствующаго Сената указа в ведомство всех здешних границ и о вверении заграничної корреспонденции, а понеже из имеющих по Киевской губернии пограничных дел усмотрено мною, что по жалобе смелянского камисара Добржанского в причиненном гаидамаками в полском городе Смелом и в замке онаго грабительстве и смертном убивстве по посланному к вам ис той Киевской губернской канцелярии апреля от 28 числ сего ж году ордеру ѣ по приложенному при том бывшим при том грабительстве гаидамакам реэстру велено объявленных в том реэстре гаидамаков и сверх того, кого оные покажут, сыскав, о вышеписанном грабительстве и смертном убивстве изследовать и, ежели сыщутся винные, то с оными учинить по указом без всякого послабления,

* У тексті закреслено.

на которой ордер присланным репортом объявля о чинимых вами по тому ордеру сысках и пойманным содержащимся при Коше колодникам рос-просах и что при Коше ж содержащейся полской подданой смелянскои уроженец и житель, прозываемой Выливок, в последнем оногo города Смелого по его предводителству во сте шестидесят шести чело-веках грабительстве винился, и по показаниям де ево сискиваются, требовали вы, чтоб оное дело решить в учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссии. Почему по посланным ис той Киевской губернской канцелярии июня от 12 дня сего ж году к вам ордеру, а в оную пограничную комиссию указу велено вам, господину кошевому отаману с старшиною, означенное о причиненном гайдамаками в полском городе Смелом грабительстве подлинное дело. Так же содержащихся по тому делу и впредь сыскиваемых колодников отослать в оную учрежденную с полским Брацлавским воеводством пограничную комиссию, по способности к находящемуся в крепости святыя Елисаветы той пограничной комиссии первому камисару Литвинову, а оной комисии, приняв то дело и колодников, о вышеписанном наистражайше исследовать и с винными учинить по указом без всякого упущения. Токмо оное дело и колодники в ту комиссию отосланы ль и что по оному делу учинено, о том от вас в Киевскую губернскую канцелярию не репортовано. А ныне полской коронной подстолии и кавалер князь Любомирской и вышеупоминаемой смелянской камисар Добржанской, писменно принося мне жалобу, просят в оном причиненном в полском городе Смелом грабительстве надлежащаго удовольствия. Того ради вам, господину кошевому отаману с старшиною, определяется, ежели поныне сверх чаяния по вышеобъявленному, прежде посланном к вам ис Киевской губернской канцелярии ордеру пойманные бывшие в грабительстве онаго полского города Смелого гайдамаки с подлинным об них делом в крепость святыя Елисаветы, к находящемуся тамо учрежденной с полским Брацлавским воеводством пограничной комиссии камисару Литвинову не отосланы, то по получении сего как оных гайдамак, так и подлинное об них дело, оставя с оногo копию, отослать в крепость святыя Елисаветы к помянутому первому той Брацлавской пограничной комиссии камисару Литвинову под крепким караулом, немедленно. И сколко между теми колодниками российских и полских подданных окажется и в оную комиссию отослано будет, и сколко ж каких ис пограбленных в оном городе Смелом пожитков и денег отискано й в наличности имеется. Також ежели до сего, что в том деле сверх вышеписанного вашего репорта вами учинено, о том со обстоятельством ко мне репортовать, а о приеме оных колодников и дела и о немедленном о том исследовани й о учинении решения и обидимым надлежащаго удовольствия в означенную учрежденную с полским Брацлавским воеводством пограничную комиссию ордер от меня послан. И о том же для ведома и о присылке к тому делу поверенных к полскому коронному подстолию князю Любомирскому и к смелянскому камисару Добржанскому писменно сообщено.

Киев 27 ноября 1761 году.

Вашего высокоблагородия
покорный слуга П. Стрешнев

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 105, арк. 71—72. Оригінал.

1762 р. лютого 10. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про розшук та знищення гайдамацьких загонів на території Харківського полку

Ордер Харьковской полковой канцелярии. В ордере от его светлости господина генерал-лейтнанта князь Константина Антиоховича Кантемира написано: в ордеръ де от его высокопревосходительства господина генерал-аншефа и кавалера Петра Ивановича Стрешнева предложено: Украинского де корпуса ландмилицкая канцелярия по репорту во оную от Харьковской полковой канцелярии таким же к его высокопревосходительству объявила: того де Харьковского полку в слободѣ Камаровке появилась в пятнадцать человекъ з дубем и дротики, в платье запорожском, воровская партия, которою де той слободы у жителя Романа Надточея дом вежавши, ночью разбит и денги пограблены и безвестно неведомо куда бежали. И дабы де оные вори и разбойники чрез линию пробратся и уйдти не могли, требует о учинении надлежащей от оних предосторожности и о поимке, куда надлежит подтверждения, почему де от той ландмилицкой канцелярии о имении от помянутых воровских и всяких сумнительных людей накрепчаше предосторожности, а по линии неослабно смотра, и ежели усмотрены будут, о учинении над ними самоскорейшаго поиска и о искоренении оних во все поселенные полки и в аднодворческую каммисию, тож и в Водолаги к управителю лозовскому указы послани. I тем ордером его высокопревосходительство повелѣвать изволит о том же по командѣ во все слободские полки накрепчаше подтвердить и, ежели гдѣ хотя мало от кого уведано будет, то не продолжая ни малейшаго времени, в самое ж то время для сиску и поимки их в пристойном числѣ каманду командировать и старатца оних переловить, а в случае их супротивления поступать в силе указов, яко з злодеямы, для того и его светлость предлагает о искоренении оних воров и разбойников и, ежели гдѣ оные могли появитца, о изимании ж, и в случаі супротивления, о поступании с ними, яко з злодеямы, и для того об отправлении в потребном случаі подлежащем команди і в прочем на основании указав мне бы в слободские полки накрепчаше подтвердить, вследствие чего имеет Харьковская полковая канцелярия на прописанном основани чинить непременно исполнение.

10 февраля 1762 году.

Дмитрей Банческул

Помітка: Получен февраля 12 дня 1762 году. Записав, отдат в повете и о поимании оних воров и разбойников, и ежели где могли появитца, о изыскании их то ж ему писали в тех указах и высылкѣ чрез них полковой канцелярии предложено во все Харьковского полку места накрепко подтвердит и репортовать сего ж июля.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 9. Оригінал

1762 р. квітня 30. Глухів.— Донесення Генеральної військової канцелярії Кирилові Розумовському про передачу йому на затвердження рішення Генерального військового суду про заслання на Нерчинські заводи гайдамаків, що брали участь у нападі на будинок намісника Симеона у Новій Сербії

Ясневелможному високоповелителному господину, господину Малія Россії, обоих сторон Днѣпра и Войск Запорожских гетману, е. і. в. дѣйствителному камергеру, імператорской Санкт-Пѣтербургской Академіи наук президенту, лейб-гвардії Измайловского полку подполковнику и обоих російских імператорских ординов святых апостола Андрея и Александра Невского, також полского Бѣлого орла и голстинского святія Анни кавалеру, Россійской імперіи графу Кириллу Григорьевичу его сіятелству Разумовскому нижайшее доношеніе

Разсматривано в Генеральной войсковой канцелярії представленное от суда Генерального при доношеніи в Генеральную войсковую канцелярію того суда Генерального мнѣніе ¹¹² з обстоятелною и перечневою выписками о содержащихся в глуховском острогы колодниках-гайдамаках Максиму Дурному, Ивану Ковалю, Терешку Малому, Артему Чупринѣ, Федору Поломѣ, Степану Щербинѣ и Василю Чуйку за нападеніе ними в ночное время на дом жителствующего Новой Сербіи в шанцѣ Табуринаском намѣсника тамошнего Симеона и разграбленіе немало имущества его, означающося по тому мнѣнію, к которому нападенію и грабительству оніе колодники в Сѣчи Запорожской доброволно и под пристрастіем винились и в суде Генералном тое самое подтвердили. И оным, суда Генерального, мнѣніем приговорено оных колодников по силе высочайших указау блаженнія и вѣчно достойнія памяти великого государя Петра Первого, імператора и самодержца всероссійского 721 году, которим повелено разбойника за один и за два разбои, ежели смертного убийства не учинял, по розиску учиня наказаніе и вирѣзав ноздри, сослать на каторгу в вѣчную работу и грамоты 760 году к вѣчной зсылке на Нерченскіе заводи. А понеже и по разсмотренію Генеральной войсковой канцелярії оное, суда Генерального, мнѣніе учиненно по надлежащому в силе выраженних в том мнѣніи высочайших указов и оніи колодники, Максим Дурній с товарищи, за тѣ их злодѣянія вѣчную зсылку заслужили, для того и Генеральная войсковая канцелярія с тѣм, суда Генерального, мнѣніем будучи согласна, предает на высокое вашей ясневелможности благоразсмотреніе, причем и тое, суда Генерального, мнѣніе прилагает ¹¹³.

1762 году априля 30 дня.

Вашей ясневелможности нижайшіе слугы
Семен Кочубей, Иван Скоропадскій

Помітка: Пол[учено] мая 24 дня 1762 году. Записав, к докладу.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3816, арк. 2. Оригінал.

1762 р. липня 22. Харків.— Свідчення в Харківській полковій канцелярії Никифора Федоренка, учасника нападу на будинок майора Романа Шидловського в місті Мерчику у серпні 1759 р.

1762 году июля 22 дня представленные при доношении от служителя господина маера Романа Шидловского бурлаки и ватагу в разорении в 1759 году дому ево порознь распрашевани и показали: 1. Зовут ево Никифором Амеляновим, сином Федоренком, от роду ему двадцать пять лет, природной черкашенин, родился и взрос малороссийскаго Гадяцького полку в местечку Збиковѣ, а по возрастѣ, отлучась от отца и матери, пошедши Ахтирского полку в мѣстечко Котелву, жил с наиму у полкового асаула Ефима Степанова, сына Зашаловского, кои тогда был еще сотником, до трех год, а между тем, не пожелая у него жить, согласясь з другим ево работником Петром, захож из малороссийскаго города Веприка, от него, Зашаловского, посоветовались отойти и, где случится, нанятся в работу в другом месте. И по отходе в летное время пред косовицею заходили невѣдомо какого генерала Алексея Григориевича Разумовского в хутор управителя ево прозванием Водяницкого, а имени не знает, состоящей в Мураховских дачах под бором, в урочище на Бузовой, где поработаясь дней з два, он, Никифор, оставя предписанного товарища своего Петра по нежеланию ево никуда с ним иты, сам пошел в близстоящий оног в том же бору другой хутор, не знает каког-то помещика, прозванием Уманцева, в коем переночевав, на другой день при отходе пристал к нему живущей в том хуторе работник Корнѣй Телбушенко, кои родом из Богодуховой, и, с оним посовѣтовав, пошли с тѣм намѣрением, чтоб от того хутора зайты в далнее расстояние безвестное хозяину его Корнѣя* — реченому Умацову — место, нанятся ж в работу, где случится. И идучи вышеписанным бором, дорогою встретился не знает с каким молодиком, названым себе Никитою Сухоруковим, краснокутским уроженцем, коему на вопрос, как они объявили, что идуть мѣста искать к найму, то и он, воротясь, объявляя такой же случай к ним пристал и идучи втроих тем же бором и дорогою того ж дня встретился с живущим в том же бору вишеименованного Разумовского караванах человеком Федором Свириденком¹¹⁴, которой искал пропавших ис тѣх караванов свиней. Исшедшись, как они на вопрос ево, объявили ему о себѣ, что за люде и куда идут, то он стал подговоривать их к себѣ, почему, как оны к нему в тот караван поишли, то потому же он, Свириденко, накормя их, стал подговоривать, даби приставали к нему в воровскую партию, объявляя ж, что де еще таких молодых соберем и поидем де на разбой. К чему они по тому ево подговору склонясь и остались у него и, дождався вечера, набравши харчей, оставя жену ево, Свириденко, в доме, поишли все четыре под его, Свириденковым, предводительством в показанный бор, где переночевав, пробрались в густую дубину, наишли на таких же бродяг двух человек, ис коих один говорил по-черкасскии, а другой — по-русскии, и назвали себя беглимы работника-

* У текстї помилково: «Корнѣя».

ми господина маеора Романа Шидловского. Черкашенин — табунщиком Степаном, а руской — служителем Григорием, а прозвания не знает, и по подговору Свириденковому тотчас пристали к ним в ту их партию, и как начали совѣтовать, куда иты на добычь и на разбой, то оной внов приставший Григорий объявил: болѣе де нѣгде лутче добычи достать, как у оного маеора Шидловского, толко б было болше людей, почему означенной Свириденко, вѣдая всѣ тамошние жилья и места тех людей болѣе, и начал собирать, а им велел в той дубынѣ быть и собрал к ним пяти еще адинадцать человек по разным местам и хуторам. Во-первых, того ж дни с хутора краснокутского атамана, а имени и прозвания не знает, работника Ивана, а отколь родом, не знает же, аднаго ночью ис хутора живущей в показанном же Красном Куте вдови судьихи, а имени и прозвания не знает же, скотаря Кондрата, родом рублѣвского, и овчаря Григория родом же из Деревок, итого двух, а на другой день в хуторѣ калантаевского атамана, прозванием Чаплѣ, работника Николая, а отколь родом, не знает же, одного на третий же день в той же дубынѣ сыскал идущих дорогою ис Полтави четирех человек бродяг Полтавского ж полку села Иванов жителей Лукяна, Давида, Амеляна да Наума, а прозвания ни единого не знает же, кои, как сами они объявляли, в Полтаве жили и гонили в какого-то купца в Шленск покупные воли и от него бежали, а на четъвертой день, пошедши, привел ис хутора Опошнянского селитренного заводчика Кирияка работников трех человек: Андрея, Терентия и Семена, родом из-за Опошнего из села Петровки, итого всех набралось шестнадцать человек, а сам он, Свириденко, — седмой на десять; по собрании ж людей предявленной назвавший себя служителем Григорий посоветовал ему, Свириденку, и всей партии имѣть при себѣ по ружю и по дротику, то оной Свириденко в ответ объявля, что ему то достать не трудно, шатнулся невѣдомо куда и на каждого человека по ружю и по дротику с порохом и пулямы чрез два дни собрал, то оной Григорий велел ему собирать еще и лошадей, а сам ездил в местечко Мерчик для проведования к собранию времени, когда на дом его, Шидловского, напасть и пока оной оттолю к ним возвратился, то Свириденко и семнадцать лошадей з седлами и уздами и конской воз при парѣ лошадах со всею упряжью да особливо две лошади чрез два дни собрал, а где все оное брал, на вопрос их не сказывал.

Как же совсѣм приготовились и Григорий ис провѣдок возвратясь объявил, что де нине самое удобное за малолюдством и за неимением в домѣ реченного маеора Шидловского к нападению время, тогда ис той дубыни подвинулись ближе к Мерчику и перебрались в Мураховский бор, отколь ватаг возвращался в дом с возом за харчми, а по привозе ездили еще в шести человеках, в том числе и он, Федоренко, из ватагом, в пасѣку богодуховского казака, по прозванию Гриценка, за другим возом и, взяв оной, по приезде к партии переночевав и передновав в том же бору, дождався другой ночи, поехали к Мерчику, коего не доезжая в разсуждении, что за одну ночь исправиться и возвратиться невозможно, дабы изимани быть не могли, остановились и дневал в Валковском болшом боираке, а дождався вечера, поехали прямо в Мерчик и, подъехавши ночью под самое село, оставя в бойрачку в яру возы, верхи на лошадах подъехав из яру ближе ко двору и воротя четирмя человеки — Кондратом, Семеном, Иваном да Григорием — назад к возам ло-

шади, в тринадцати человеках с ватагом, оставя вокруг двора и на воротах сторожи, ухватясь в незапертую хвортку, а другие скорости ради чрез дѣлованье перефтысь в двор и ис них ватаг ис табунщиком Степаном и с называемим себя служителем ево, Шидловского, Григорием и с ним, Федоренком, вхватаь тайним образом в сени, бросились было прямо в светлицу, токмо в оних дверей иснугра запертые были и отворить не могли, для того как захваченного в сенях адного спящего мальчика стали стращать мучением и наущать, чтоб приказал двери отперти с объявлением якобы господского приизду, та по объявлению ним того, оние двери по приказу какой-то старухи девкою и отворени, тогда он, ватаг, с товарищи, реченим Степаном и Григорием, оставя его, Федоренка, на сѣнечном порогѣ на сторожи, сами тотчас бросились в светлицы и, вхвата панича на лежку, мало погодя из светлиц с ключами вывели и водили по всем коморам и за ним вслед ходила не знает какая баба, и тѣ комори поотмикав, как во оних, так и в светлицы имеющиеся разные пожитки и плате брали, и сундуки поразбывав, потому же имеющуюсь в них поклажу и денги, а сколко числом, не считал, позабирали и дважды господским же возом самотужки к своим возам отвозили и, перекавав на свои возы ис конюшнѣ двух лошадей меринов, гнедого да вороного, и, вивев панича ватаг из двора в поле по примеру с полверсти, пустил обратно, а сами все поехали обратно и, не доехав онаго, до света дневалы в богодуховском бору, а, дождався вечера, ночью поехали и приехавши под двор ево и, едучи, повел он, ватаг, со всем тем багажем в другую сторону в бор к имѣющемуся у него растояннем по примеру с полверсти зделаному деревяному потайнику, а приехав, раскрив оной весь тот багаж и денги, також ружя и дротики похоронили и потайник по-прежнему закрыли и лошади у него оставили, а по дѣлу ни на кова, опасаясь дабы с чем признани не были, не чинили и велел оной ватаг всем им расходится врознь, токмо б далече не заходили и приходили б для поделу чрез неделью, почему оны за оставлением им Степана и Григория при себѣ четырнадцать человек и пойшли и жили по разным хуторам, а другие по бору и по степу, а потом, чрез неделю, обратно к нему, ватагу, по тому его приказу собравшись, ходили и по дѣлу требовали, токмо он якобы сътрашась, чтоб где с теми пожитками признани и поймани битъ не могли, того поделу не учинил, а объявил: пусть де оно еще до времени полежит. Тогда они по-прежнему от него пойшли в бор, в коем он, Федоренко, от них и разлучился, а поживя по разным хуторам с неделю, пошел Ахтирского полку в село Писаревку и нанявся в жителя Івана Прокопенка в год в работники, а виживя оной, отшедши, жил еще в селе Любовки в священника Григория, а прозвания не знает, в работниках адин же год и по случаю битности ево ис оним священником в предьявленной слободки Писаревки, а помянутого называющаго себя служителем Шидловского Григория в той Писаревки видал и на вопрос его объявлял, что он живет тамо у Кобеляцкого, а что он точно за человек, не знает. Как же отслужась, от того священника в прошедший сего лета Петров пост* отойшел, заходил в предупомянутой судъишин хутор и жил с неделю и как случилось ему, Федоренку, с того хутора с тамошним скотарем искать в полѣ пропавшаго скота, то и в другой раз вишеписанного Григория, идущего с поля с плугом в хутор речен-

---

* Між 3 (14) і 28 червня (9 липня).

№ 169908 1795

163

Високоблагородний Високопочтенний Чин. Войска
Запорожского Лашейкой Атамань, Старшиннов. 13

1795

Хотя предельная БЯ Императорского Величества прасити
 сущую селатя ртосудавитивной Военной полетин бизаня
 Подчиненному Юноша Обязателствам Возрождения Вод Велено
 Введенные Вирелости сяттыя Енисейтты пне снвоуделенно
 Поселення запорожский дача приободу птшнарелле дувин се
 Мотпшани парайи: илпроттин' местт' спташи Саватт' постопа
 онбе Запретсташивнабни отбуреладра ирепостти сяттг бля
 Енисейтты панадантпа мурав'ела попроисхоонн' опшоиса
 Запорожского наободу птшнарелли' ипроттне Веленно посе
 Ления снелные места нападениель пахшал'и об'вствяттствове
 онбе парайи кспташи сн'е отпшамель Принте' местт' бнел
 Норв' нне онбе парайи кспташи бнел' вшле об'вльемн'д'
 Дунадев' помянутой Вреадуре ирепостти сяттг бля Енисейтты
 Панадантпа мурав'елу даннб'ель отпшеля ордера' и снво сн'е
 Местт'а, немедленно саватт' юптн бнел' впре' веданатта ирепо
 ти сяттг бля Енисейтты, слободси' об'впатт'елель, впринд'ов
 Мерцацна Войску Запорожский дачи ордера' не ввераттб диничи
 Обид' не припичатт' юне сн'ани Тунель пашевель атаман'
 Старшинной Посне сн'овости ипопотраннн'и' об'вствяттствове
 Сн'лашениель поизавая одна панама друкон' впопрел'ибель
 Случай' дособншо сн'по прина'л'е сн'нтб' Шахранениель Височаннн'
 БЯ Императорского Величества иптерел' влшо псн'аност'
 нне вдремени юнац' нне оно в' ипоренненне ворт' поупнннннн'
 опшоиса Запорожского Обязателствам' оставелт'а на сн'всташивнн'
 Оного паша попетеннн' тточо рабн' паш' Тану пашейкой атаману
 Старшиннов' Срезь сн'е репомену' сн'гся для Ведданнн'его онбе
 Танзанацн' ипореннннн' Тдел' особраннн' ипнннннннн' в' яль,
 в'в'дано б'ило послатт'б' на рочн'ые партнн' ил'ел'т'б'нн'

Ордер кийвського генерал-губернатора Івана Глебова кошовому отаманові Петру Калнишевському про розшук і знищення гайдамаків на території Запорізької Січі.

ного Кобеляцкого, видел, который на вопрос его объявляя, что он жителство имеет во оного же, Кобеляцкого, между ж тем, когда ему, Федоренку, живучи в том же судьишином хуторе случилось пойти с овчарем за овцами в поле и сойтится з другим овчарем с хутора упоминаемого калантаевского атамана Петром и оной Петр подмовляя его, судьишиного овчаря, в Опшне на случившейся в праздник Ивана Богослова ярманок, как он со объявлением, что никакой ему надобности нет, от того отказался, то он, Федоренко, объявил, яко ему в тот ярманок надобность есть и изговорясь в тот ярманок для покупки табаку ходили, где и показанного табунщика Степана видеть ему, Федоренку, случилось и объявлял, что он жителство имеет с найму у тамошнего селитерного заводчика Кирияка и о забранних у господина маеора Шидловского пожитках один другому напоминали и он, Степан, объявлял ему, как де за расходом ево, Федоренка, с товарищи остался он с Григорием у ватага, то де толко пожили с неделю и по тому же от него пойшли, а пожитками не дѣблились и естли оние ль цѣлие, за небитием ево болѣе у ватага не знает, и про оного Григорѣя объявлял, яко жителство имеет по тому же в Кобеляцкого хуторе и при том говорил, когда де доведется теми пожитками дуванитись, то би и на его часть оставляли, что поговоря, оставя его, Степана, ис того ярманку с атаманом-овчарем он, Федоренко, по-прежнему пришел в тот атаманский хутор. А ис оного ходил и жил в предреченном Водяницкого хуторѣ болѣе неделѣ и намеревал нанятся в год, токмо ему объявлено, что за ймением потребного числа работников надобности в нем нет. Тогда он ис того хутора пошел в Уманцов хутор, в котором и товарища одного Корнѣя, кой как више значит, бил при грабеже маеоровского дому и зойшов с оним, переночевавши, согласясь, на другой день тайно пойшли для свидания к матери Корнеевой в местечко Богодуховку и ишли мимо вишеписанние Разумовского каравани, где и означенной ватаг живет, которой, усмотря их, оставлял и они, постояв с ним малое время, между разговорами и о тех пожитках спрашивали, на что он объявлял, яко все находятся в целости и велел им к нему наведоваться и при том спрашивал, не знают ли они, где часто упоминаемого называемого себя Шидловского служителем Григорий находится. На что как оны о жителстве ево в Кобеляцкого ему объявили; тогда он сказал, что Григорий — крепосной его, Шидловского, человек и сверх того на вопрос их объявил, яко и еще один товарищ их — Никита — по бору близ тех караванов скрито ходит, коего они, вишедши дорогою, в том бору найшли, при коем явилось и товарищей неведомо каких пять человек, которого по тому же о тех пожитках спрашивали и оной объявлял, яко он в него, ватага, бил и тѣ пожитки находятся в целости, то оны, Федоренко и Корней, приказивали ему, Никитѣ, чтоб были целые. По тому же пошли к матери Корнеевой и, тамо побив малое время, того ж дни возвратясь обратно, и шли к хутору реченного господина маеора Шидловского с тем намѣрением, чтоб нанятся в годовую работу и как прийшли ввечеру в Мерефянские дачи, то тамошние жители, а хто оние именно, признав их за сумнительных людей, изимали и представили к нему, Шидловскому, коему как они о разорении дому его признались и о ватазѣ объявили, то и оной ватаг по указиванию Корнеевому изиман и все три представлени в полковую канцелярию, болѣе ж вишеписанного он, Федоренко, на воровствах и разбоях не бивал, воров и разбойников и их пристанищ, також хто

ис них именно чоловѣка ево заколол: яко ево сколото за двором на воротах, а он был у дворѣ при ватазѣ, також и людей ево пяти чоловѣк были, кто, кроме той бабы, коя ходила за паничем, и то не он, но другие товарищы, хто именно, за ночним временем не приметил, не ведает и в сем своем распросе сказал самую правду.

На подлинном рука приложена тако: К сему распросу Харьковской полковой канцелярии писец Яков Сакменков вместо вышеписанного Никифора Федоренка по его прошению руку приложил.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф 31, спр. 591, арк. 2—5. Копія.

№ 177

*1762 р. вересня 25. Фортеця св. Єлисавети.— Ордер кийвського генерал-губернатора Івана Глебова кошовому отаманові Петру Калнишевському про розшук і знищення гайдамаків на території Запорізької Січі*¹¹⁵

Высокоблагородный и высокопочтенный господин, Войска Запорожского кошевой атаман з старшиною!

Хотя пред сим е. и. в. Правительствующаго Сената из Государственной военной коллегии указами, по учиненному ис Коша обязательству, во искоренении воров велено учрежденные в крепости святяга Елисаветы, в смежных здешнего поселения и запорожских дачах, при слободе Пушкаревке, у речки Самоткани караулы и в протчих местах ставки свесть, но токмо оные, за представленными от брегадира и крепости святяга Елисаветы коменданта Муравьева, по происходимым от Войска Запорожскаго на слободу Пушкаревку и протчие здешнего поселения смежные места нападением, похвалках, обстоятелствы, оные караулы и ставки еще оставались при тех местах. Однако ж ныне оные караулы и ставки, в силу вышеобъявленных указов помянутому брегадиру и крепости святяга Елисаветы каменданту Муравьеву данным, от меня ордером велено с тех мест немедленно свесть и отныне впредь ведомства крепости святяга Елисаветы слободским обывателям в принадлежация Войску Запорожскому дачи отнюдь не въезжать и никаких обид не приключать, и иметь с вами, господином кошевым атаманом з старшиной, по смежности и по пограничным обстоятелствам соглашение, показывая одна команда другои в потребных случаях и, особливо, что принадлежит к сохранению высочайших е. и. в. интересов, всякое вспоможение непременно. И как ныне оное искоренение воров по принятому от Коша Запорожского обязательству останае на собственном оного Коша попечении, того ради вам, господину кошовому атаману з старшиною, чрез сие рекомендуется для всегдашнего оных гайдамак искоренения, где б о собрании и пристанище их уведено было, посылать нарочные партии и велеть им в степных и в пустых местах частые чинить разезды и над теми ворами поиски. И буде ис тех воров кто пойманы будут, поступать с ними по правам. Для лутчей в пути купечеству безъопасности учредить в пристойных местах команды и тем командам велеть проезжающие купеческие караваны чрез апасные места препровождать и от гайдамацких нападений охарнять. И здеш-

него слободскаго поселения живущим в смежности обывателям ни малейших обид приключать и в принадлежащая им волности запорожским казакам выезжать накрепко запретить. И велеть им добропорядочное и ласковое обхождение и о воздержании Войска Запорожского казаков от всяких продерзостей иметь нам крайнее старание и доставлять такой способ, чтоб ни от кого на Войско Запорожское жалоб и нареканиев происходить. И при главных командах чрез то затруднениев наносимо быть не могло, вышепоминаемым же нарочно посылаемым командам, так и всем отпускаемым из Запорожской Сечи войска запорожским казакам давать писменные виды, дабы оные, не имея тех видов, за подозрительных почтены быть не могли. А сверх того вам, господину кошевому атаману з старшиною, дается знать, что по разным делам содержатся здесь запорожские казаки под караулом, о которых надлежащие следствия производится имеет, причем надлежит здесь быть от Войска Запорожского депутатам, которых вам, господину кошевому атаману с старшиною, выбрав двух или трех человек от Войска Запорожского достойных старшин, прислать сюда немедленно и велеть им явится крепости святыя Елисаветы в гарнизонной канцелярии, и о получении сего ко мне репортовать.

Вашего высокоблагородия послушный слуга Иван Глебов
К[репость] с[вятой] Елисаветы, ч[исла] 25 сентября 1762 году.
Г[осподину] Калнишевскому.

Помітка: Пол[учено] 1762 году октября 2.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 99, арк. 163. Оригінал.

№ 178

1762 р. вересня 30. Харків.— Ордер Харківської полкової канцелярії валківському сотникові про розшук гайдамаків, що з'явилися на хуторі поручика Олександра Дунина над річкою Комишеватю та біля слободи Сніжковий Кут

Ордер ис Харьковской полковой канцелярии

Сего 762 году августа 12 дня при репорте от Валковского сотника Якова Бородаевского приобщена с присланного от поручика Александра Дунина в сотенное правление извѣстия копия, в которой объявлено: Старой де Водолаги житель Иван Андреев, син Кириленко, дал знать, которой послан был з отправленным от Харьковской полковой канцелярии того ж полку подпрапорним Иваном Щербиною для сиску по челобитю его в забрані прошлого 759 году * в хуторе ево, Дунина, на речке Комишиватой воровскими людми лошадей по показанию поиманних маеором Шидловским приличившихся к воровству Полтавского полку в хутор Кучубеев, прозиваемой Чутой, кон, возвратясь, наехал в том же хуторе его Комишоватом трех человек нарядним делом на четверех лошадях, признаваемо как гайдамаки, ис которых два одети в синех черняках, а адин в семряжной свите, которіи табунщика ево, Дунинова, связав, били немилостиво, вспрашевая о его и полковника

* Так в тексті.

Куликовского и валковского сотника Якова Бородаевского лошадях, много ли хороших имеется и, взяв у одного седло с уздою, оседлав поводную лошадь, обув епанчу и шапку, ушли в степ неведомо куда, по которому репорту посланными того ж августа дня Харковского полку в способни места та указами накрепко подтверждено, даби всемерно с получения оного того ж времени в поиске и искорененіи оних гайдамак в силѣ прежде посланных указов учинено было крайнее старание. И что учинено и впредь чинится будет — в полковую канцелярию репортоват, на которіе хотя Валковской сотни от атамана Сѣренкова сего сентября 19 дня и репортовано, что непременно исполнение чинено бить имеет и для исполнения ж з состоящей близ местечка Валок слободи Снежкова Кута от прикащика Григория Савранского подписка взята и оная при том репорте приложена, токмо что послѣ того в сиске оних гайдамак происходит — в полковой канцелярии неизвѣстно, того ради, с получения сего, истребовав у командующего нинѣ при полку в компаментѣ пристойное число команды, тотчас ехать в Валковские степные дачи; где оне гайдамаки шатаются и всемерно стараются переловить і за крепким караулом прислать в полковую канцелярию при репортѣ, да и тамошним жителям накрѣпко подтвердить с подпискою: в поимке и искорененіи оних поступать во всем на основаніи указов без упущения, что учинено і происходит будет, со обстоятельством репортовать.

Сентября 30 дня 1762 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 45. Відіуск.

№ 179

1763 р. квітня 29. Київ.— Донесення намісника Києво-Межигірського монастиря Феодорита Київській губернській канцелярії про появу гайдамаків у монастирській пущі

В Київскую губернскую канцелярію доношеніе

Сего априля 29 дня обретающіися на послушаніи в урочищи, прозывает Горянки, при мельницах монах Діонисій в монастир словесно представил, что де вчерашнего числа, езда пущею для обереженія монастирской пущѣ з лѣсничим монахом Филофтеем, видѣли в оной гайдамак человѣка болѣе десятка и между оними бившіе на послушаніи в монастирѣ Києво-Межигорском Сѣчи Запорожской козаки, о которих сего ж априля в губернскую канцеллярію от монастиря и доношеніе поданно¹¹⁶, а именно: Аврам Таран, куреня Ирклѣвского, росту среднего, лѣт ему от роду 22, лицом колмикват и ряб, глазами сѣр, волосом темнорус, Никифор, куреня Полтавского, росту среднего ж, лицом кругл, глаза каріе, волосом рус темно, лѣт ему от роду 24. И даби какова на монастир приключенія не воспослѣдовало, об оних Київскую губернскую канцелярію чрез вишпоказанного ж монаха Діонисія увѣдомляя, о сиску и поимки тѣх как соблаговолено будет.

О сем доносят ставропигіалнаго Кієво-Межигорскаго монастиря намісник ієромонах Феодорит.

Апреля 29 дня 1763 года.

Помітка: Подано апрѣля 30 дня 1763 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4162, арк. 1. Оригінал.

№ 180

1763 р. червня 21. Київ.— Лист Київської губернської канцелярії до секунд-майора Маркварта про вирядження військового загону до Межигірського форпоста для розшуку гайдамаків

Высокоблагородный и почтенный господин секунд-маіор!

На репорт ваш от 19 сего июня, в Киевскую генерал-губернскую канцелярию присланной, о бывших в селе Мостищах и шатающихся близ границы в лесу гайдамаках сим вам в резолюцию определяется. Для сыску и поимки оных гайдамак отправлена от меня сего числа к Межигорскому фарпосту во сте человек гусарская команда при афигере, которому по прибытии ево с оною командою к Межигорскому форпосту для удобнейшаго и скорейшаго тех гайдамак сыску и поимки чрез мостищевских и протчих тамошних смежных сел и деревень обывателей и чрез протчих, кто может быть о тех гайдамаках сведом, имете вы показать урочища и места, где оные гайдамаки шатаются и пристани имеют. А при том и самим вам с имеющимися в команде вашей военнослужащими в сыску и в поимке оных же гайдамак прилагать всевозможное старание и о том на все состоящие в дистанции Межигорского форпоста редуты и караулы наистрожайше подтвердить. И ежели где те гайдамаки сысканы и поиманы будут, то оных, забив в ручные и ножные колодки, присылать под крепким караулом в Киевскую генерал-губернскую канцелярию. И что по сему происходит будет, о том ко мне репортовать.

Кієв 21 июня 1763 году.

Вашего высокоблагородія

Помітка: Его высокоблагородию Маркварту.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4164, арк. 1. Відпуск.

№ 181

1763 р. липня 30. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з повідомленням про появу гайдамаків на пасіці підпрапорщика Ільїнського і про вирядження проти них козацького загону, з яким гайдамаки мали бій

Промеморія із Ахтирської полкової канцелярії в Харковскую полковую канцелярию

Сего июля 28-го числа в оную полковую канцелярию того ж полку Коломацкая ратуш репортом представила: онога де июля 27 дня в да-

чах Коломацких умершаго подпрапорного Илинскаго, в пасѣке, находящейся тамо на работѣ Василь Бондарь в ратушѣ Коломацкой словесно объявил, что оного ж числа в ту пасѣку воровские люде пять человек при копях и ружьях пришли, которых в силѣ е. и. в. указов для сиску козачой урядник Герасим Ботвина с коломацкими козаками тринадцать человек отправлены били и в дачах коломацких владѣнія господина генерал-лейтнанта князя Кантемира в пасѣке сискали і егда стали било брать, то с них выскоча два человек с копьям, с помянутых коломацких козаков Андрея Ведмеденка, Ивана Илченка до полусмерты подкололи скрозь копьям, отчего будут ли они живи и для излѣченія оных требовано присилки полкового цирюлика, а к поимки де тех воров и разбойников оной сотнѣ козаки свойственники и подпомогщики послани. По которому репорту в Ахтырской полковой канцеляриі опредѣлено для сиску тех воровских людей отправить нарочного полкового и Коломацкой сотнѣ старшину с командами с подлежащим наставлением и строгим подтверждением и по командѣ репортовано, а о имени за предписанными воровскими людами всевозможными способами впровадиванія крѣпко предосторожности и, ежели гдѣ могли б осведомитца, либо сказатца, того ж часу о слѣдованіи и в поимке их всевозможные способы прилагали б в околичные Коломацким дачам и во всѣ Ахтырского полку мѣста предложить, что і учинено, а в смежные слободских и малоросійских полков в полковие канцеляриі с требованіем о предосторожности, присматриваніи і поимке помянутых воров на основаніи е. і. в. указов сообщить промемориями. О чем чрез сие и сообщаетца и Харьковская полковая канцелярия благоволи учинить по е. і. в. указом ¹¹⁷.

Іюля 30 дня 1763 году.

Полковник Михайло Боярский
Полковой судья Алексей Кобеляцкий
В должности полкового писара Петр Перебиносков
Канцелярист Андрей Кадашевский

Помітка: Подан августа 3 дня 1763 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 76. Оригінал.

№ 182

1763 р. серпня 12. Охтирка.— Репорт охтирського полковника Михайла Боярського генерал-майорові Микиті Поскочину про наслідки розшуку гайдамаків, що з'явилися у Коломацьких дачах

Высокородному и превосходителному господину генерал-маеору Никите Василевичу Поскочину слободского Ахтырского полку от полковника Боярского репорт

Минувшаго іюля 28 дня вашему превосходителству репортовано, что для сиску и поимки появившихся в Коломацких дачах воровских людей отправлен полковой асаул Смаковский с командою, которой присланными сего течения 5 і 11 чисел репортами представляет, что он, Сма-

ковський, с тою командою сиск чинил, токмо предписанных воров сискать не мог, а находящейся де до его прибития у сиску и поимки тех же воров Коломацкой сотнѣ урядник Бовтвина з тринадцатю человекъ козаками июля 27 числа, пришедшы к самой пасѣке, усмотря воров первѣе, сам он з двумя человекъ козаками, Андреем Ведмеденком да Иваном Илченком, бросилися и, вистрелив, от чего протчие, пришед в робость, разбежались, где помянутые вори тѣх двух человекъ козаков, кой на них бросилися, копами ранили і в одного раненого ружья, отняли, а другой — Артем Резун, кой и не бил при том сраженіи, от робости ж ружье утерял и сискать не мог. Хотя ж реченной урядник Бовтвина приказивал протчим наличним козакам: Лаврѣну Хмелю, Григорию Сироте, Федору Стороженку, Ивану Танкы, Герасиму Долгому для поимки тех воров вместе з собою итить, токмо оние, учинясь ослушны, не поишли. О чем де вашему превосходительству он, асаул Смаковский, репортовал и по повелѣнію вашего превосходительства команда распушена. И тем репортом о помянутых козаках, кой якобы от робости от поиску и поимки воров разбежались, а другие ослушни оказались, требовал разсмотрения. О чем вашему превосходительству представляя, прошу резолюции.

Августа 12 дня 1763 году.

Полковник Михайло Боярский

Помітка: Подано августа 21 дня 1763 году.

Філіал ЦДА УРСР у Харкові, ф. 404, спр. 66, арк. 113. Оригінал.

№ 183

1764 р. лютого 27. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії полковникові Псковського карабінерного полку князю Багратіону про затримання Микити Познякава та інших учасників нападу на будинок Олексія Винокурова в селі Радогоща Севського повіту

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Киевской генерал-губернской канцелярии стоящему в ведомстве Киевской губернии на Вышковском форпосте Псковского карабинерного полку господину полковнику князю Багратіону

Прошлого 1763 году июля 5-го дня при репорте с Добрянского форпоста Киевского гарнизона от подполковника Шмакова прислан в Киевскую генерал-губернскую канцелярию выданной ис полского местечка Гомля от камисара Непокоиичицкого беглой Рылского уезда слободы Тепловки помещика Василья Герасимова, сына Кусакова, крестьянин Никита Позняков, которой в Киевской генерал-губернской канцелярии допросом показал: от одного помещика с женою и з детми бежал за границу тому будет лет с двенадцать и жил в Полше, ведомства одного местечка Гомля в деревне Дубровке. И в прошлом 1762 году*, в феврале месяце, будучи он, Позняков, там же, за границею, владения

---

* Так в тексті.

шляхтянки старостины Сватковской в слободке Лукьяновой, в корчме с знакомыми ему беглыми ж великороссиискими людми, живущими в тамошних местах: в слободке Круговце — Васильем Ковалевым, слободы Грабовки — Трофимом Ереминым, он же и Грабовской, слободы Заимищ — Алексеем Поповым да той слободы Лукьяновой Афанасем Федотовым, Яковом Засыпкиным, Иваном Чюдным, Иваном Скоробогатым да еще Анофрии Сидоров и Матвеи Кузнецов, итого в десяти человеках, по подговору реченного Василья Ковалева, согласясь и собравшись под слободою Круговцом под предводительством ево, Ковалева, проехав тайным образом границу, в Севском уезде села Радогоща графа Чернышева крестьянина Алексея Винокурова напад на дом и поймав ево жену и дети и работников, затворя в одну избу, держали и, стращая его, Винокурова, побоями, пограбили у него денег серебряной манеты восемьсот рублей, пять лошадей, двенадцать винокуренных медных труб, два безмена (один — медной, другой — железной) да разного платья и других пожитков немалое число, но сколько чего именно, не упомнит. И по разграблении, возвратясь обратно за границу, те денги, пожитки и лошади разделили между собою по равным частям, ис коих ему, Никите Познякову, досталось денег серебряной манеты восемьдесят рублей, ис платья — кафтан синяго сукна (которая там же продал товаришу своему Ивану Чюдному, он же и Грабовской, за три рубли), четыре холста, безмен один (которой он продал в слободке Красной жиду Янкелю за один рубль за дватцать копеек), лошедь — мерен вороной, а протчим товарищам, что кому досталось, не упомнит. И по разделе разъехались по разным местам, кто где жительство имел, а он, Позняков, в дом свой, в показанную слободу Добрянку, и на другой день по известию, что он с протчими товарищами были в России на разбое, по приказу гомельского камисара Непокоиичцкого взят в Гомель под караул и бит кнутом и в том разбое винился, почему доставшиися ему восемьдесят рублей денги и лошедь, четыре холста да товарища его, показанного предводителя Василья Ковалева, которой из волостной конторы в Киевскую генерал-губернскую канцелярию прислан, его части восемьдесят рублей денег, кои даны были им, Ковалевым, на сохранение таможеней дубровской жителке, беглои великороссииской женке, вдове Дарьи Засыпкиной, по приказу оногo камисара Непокоиичцкого в тот Гомельской замок забраны. И содержался он в том замке с полгода, и по наказании батожем был освобожден, и жил в доме своем в означенной слободке Дубровке. А в ыюле месяце того 1763 года по требованию Киевской генерал-губернской канцелярии помянутым камисаром Непокоиичциком з женою и з детми и з другими такими ж великороссиискими беглыми людми в семи человеках мужска и женска полу прислан з Добрянского форпоста, Киевского гарнизона сержанту Кленову выданы и с того форпоста присланы в Киев. И во оном де слободке Дубровке, где он жительство имел, остаятца жительство беглые великороссииские люди: Василей, Герасимов сын, с женою и з детми, Гордей Андреев с женою и с тремя сыновьями, Гаврила Наумов с женою и с сыном, и с зятем, Емельян Силин с женою и з двумя зятьями — Казмою и Тихоном, Савелеи Васильев [з] сыном и з дочерью, Савелеи и Яков Савельевы, Ерефеи Петров с женою и з детми и с сестрою-девкою, Наум Логинов [з] сином и с племянником, а беглые ль чье крестьяне или салдаты и рекруты, не знает. И по тому ево, Ни-

киты Познякава, да и представленного при Добрянском форпосте от полской старостины Сватковской российского беглова Великолуцкой правынции крестьянина Трофима Еремина, он же и Грабовской, показанию, которой от него, Познякава, в разбое помянутого крестьянина Винокурова показан товарищем, мая 30 дня 1763 года отправленными ко оной Сватковской и к камисару Непокоиичкому писмами требовано о выдаче в российскую сторону показанных живущих в ведомстве гомельском в слободе Дубровке российских беглых Василя Герасимова и протчих, а за оную Сватковскою бывших с ним на предписанном же разбое находящихся жительство в деревнях ее, Сватковской, Лукьяновке и Заимищах беглова салдата Якова Засыпкина (Ивана Чуднова, Еноха и Афанася), Ивана Скоробогатова, Трофима Еремина, он же и Грабовской, Алексея Попова да гранодера Ермала Ансютина и сысканных в слободе Заимище, в избе под мостом, после означенного Попова четырех медных винокуренных труб и одного безмена, токмо из тех беглецов ис пожитков ничего не выдано и отъвета не получено. Означенной же Алексеи Попов да с ним еще товариш их Матвей Кузнецов в прошлом 1762 году* марта 7 дня описной расколнической слободы Добрянки от управителя порутчика Халкидонского, кои в ту слободу по выходе ис Полши не помнющим родства были на житье, на которых помянутая Сватковская к тамошнему бурмистру Ивану Романову писала, что они, Попов и Кузнецов, великие воры и в Малой Россii замучили некакова козака и пограбили немалое число денег, а представленной от нее к Добрянскому форпосту беглой Великолуцкой правынции крестьянин Трофим Еремин, он же и Грабовской, доказывал на них учиненной в Трубчевском уезде разбой, токмо в тех разбоях не винулись и показали, что оной Попов — беглой рекрут. Матвей Кузнецов, Ярославского пехотного полку беглой же солдат, кои и в Киевской генерал-губернской канцелярии в тех разбоях не винулись, и из них рекрут Попов в содержание ево в Киеве под караулом, подговоря караульного Киевского гарнизона Полтавского полку гранодера Ермолая Ансютина, бежали, а Матвей Кузнецов отослан был к воинской команде и по содержанном при Киевском военном суде фергеру и крикс-рехту и по воспоследовавшей конфермации, с которой при извести из Киевской гарнизонной канцелярии прислана копия, в которой явствует, что он, Матвей, в бытии с показанным Алексеем Поповым, Никитою Позняковым и протчими товарищами в разбое вышепомянутого графа Чернышева крестьянина Алексея Винокурова винулся и за тот разбой и за побегу за границу, за снос и утрату казенных мундирных вещи бит кнутом с вырезанием ноздрей и постановлением повеленных знаков, по присылке в Киевскую генерал-губернскую канцелярию с протчими колодниками отослан в Сибирь, на Нерчинские заводы, в работу вечно. А допросами при том военном суде показал, что ис пограбленных у помянутого крестьянина Винокурова пожитков от товарища ево, рекрута Алексея Попова, дано в подарок показанной старостины Сватковской денег дватцати рублей, килим, мех заичей в слободе Заимище Бурлаку Семену, портному, для перешивки на шапки, дан сертук зеленого сукна, подшит лисицами, да после оногo Попова в избе, где он в слободе Займищах жил, сысканы под мостом четыре медных труб и медной

---

* Так в текстi.

безмен и взяты оною ж Сватковскою. И по учиненному в Киевской генерал-губернской канцелярии определения вышепредписанные разбойники Никита Позняков и Василей Ковалев, в силе государственных прав и указов, за показанной и учиненной разбой и за другие преступления и по учинении кнутом наказания и вырезанием ноздри посланы будут в Сибирь, на Нерчинские заводы, в работу вечно, а к вам, господину полковнику, велено послать сей е. и. в. указ, в котором предписать, дабы вы отправили от себя команды своей при надежном командире 12 человек в Гомеле, к показанному камисару Непокойчицкому, да старостины Сватковской в местечко Косовичи или где она жителство имеет, приказав тем посланным накрепко, чтоб они там никаких никому обид и озлоблений не чинили, а дружественным и пристойным образом учинили требование, дабы живущие в ведомстве Гомельского староства в слободе Дубровке беглые великороссийские люди Василей, Герасимов сын, с женою и з детьми, Гордей Андреев з женою и тремя сыновьями, Гаврила Наумов з женою, сыном и зятем, Емельян Силин с женою и з двумя зятьями — Казмою и Тихоном, Савелеи Васильев с сыном и дочерью, Савелеи и Яков Савельевы, Ерофеи Петров с женою с детьми и сестрою-девкою, Наум Логинов с женою и с племянником, Сава Кусков с женою и з детьми и отобранные у одного Позняка, у живущей в той же деревне Дубровке, великороссийской женки, вдовы Дарьи Засыпкиной данные ей от Василья Ковалева в сохранение, взятые ими на разбой у предписанного крестьянина Винокурова денги — сто шестьдесят рублей и она, Дарья, то же лошадь, мерен вороной, четыре холста и проданной в слободе Красной жиду Янкелю медной безмен от старостины Сватковской, живущих в слободах ес Лукьяновой и Заимище беглые солдат Яков Засыпкин и товарищи их, бывшие на оном же крестьянина Винокурова разбой: Иван Чюдной, Енох и Афанасей, Иван Скоробагатой, Трофим Еремин, он же Грабовской, Василей да помянутой рекрут Алексей Попов, он же заветца Епифан Золотарев, и бежавшей с ним ис Киева Киевского гарнизона Полтавского полку гранодер Ермолай Ансютин и данные от одного Алексея Попова ей в подарок двадцать рублей денги, килим, мех зайчей и сысканные в слободе Заимище, в ызбе под мостом, после одного Попова четыре винокурные медные трубы и безмен тем посланным от вас выданы были и что из денег и вещей получено будет, ко удовольствию обидимого показанного крестьянина Винокурова прислать в Киевскую генерал-губернскую канцелярию, а людей присылать под крепким караулом. Ежели ж тем злодеям, беглым салдатом и рекрутом и прочим великороссийским беглецам тоже денег и пожитков выдачи учинено не будет и какие на то ответы вам учинены будут, о всем обстоятельно в Киевскую генерал-губернскую канцелярию немедленно репортовать и господину полковнику князю Багратиону учинить о том по сему е. и. в. указу февраля 27 дня 1764 году¹¹⁸.

Калужской ассесор Максим Нелюбов *

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4247, арк. 17—20. Чернетка.

* Підпис закреслено.

1764 р. вересня 30. Глухів.— Указ Генерального військового суду в зв'язку з нападом гайдамаків на будинок відставного капітана Коцарева в Бутівському шанці

Указ е. і. в. самодержицы всеросійской з Войскового генерального суда Низового Запорожского Войска господину атаману кошовому с войсковою старшиною, курѣнними атаманами и товариством

Сего сентября 21 дня прислани з Генеральной войсковой канцелярии в суд Генералній височайшая грамота и ордер его сиятельства ясневелможного високоповелителного господина, господина гетмана, сенатора, генерал-фельдмаршала и разных ординов кавалера, состоявшиесь по иску отставшого капитана Димитрия Коцарева, с подтверждением о учиненіи по дѣлу его, Коцарева, в нападеніи на дом его в Бутовском шанци гайдамаками запорожскими и о заграбленіи ими в него денег и разных золотых и серебряных вещей в силѣ прежней грамоти надлежащего ізслѣдования и поступления с виновными по указам и правам. А почему чрез столь долгое время никакова рѣшенія не учинено, о том сообщитъ в Генеральную войсковую канцелярию для отрепортования к его ясневелможности. А яко по справки в судѣ Генералном явилось: прошлаго 757 году* мая 11 дня присланным от его ясневелможности в суд Генералній ордером в силѣ височайшей е. і. в. з Правительствующаго Сената грамоти, к его ясневелможности присланной, с которой при том ордерѣ в суд Генералній приложена копия, суду Генеральному предложено оговоренных содержачимися в учрежденной в Новой Сербіи по гайдамацким дѣлам комисіи гайдамаками Кирилом Писменним и Николаем Буйдуrom с товарищи в приемѣ от них, гайдамак, нѣкоторих разных пожитков, оными гайдамаками в Новой Сербіи в капитана Коцари и других ограбленых, учинитъ надлежащее в силѣ указов и малоросійских прав изслѣдование и рѣшение без и малѣйшаго замедлѣнія. И в силѣ оного его ясневелможности ордера с потребных к слѣдствию (по представлению суда Генерального, посланному от его ясневелможности в Сѣчь Запорожскую ордеру) и нѣкоторые в судѣ Генеральном явились, а именно: бившій кошевий атаман Григорій Федоров, асаул Пархом Чорній да Диувского* куреня козак Логвин Крамар, Переяславского куреня бившій атаман Петро Шабелник да житель омельницкий Гаврило Ломоносов и оние всѣ вишеписанные, атаман кошевий с товарищи, по показанному в дѣлѣ на них от означеных гайдамак оговору в судѣ Генералном допрашивани и по допросам в отвѣтах не винились, почему в судѣ Генералном, учиненом прошлаго 757 году* декабря 10 дня, опредѣлением повелено оным всѣм по сказанним от них допросам учинитъ присягу, а по учиненіи присяги оных оговореных, атамана кошового Лантуха с товарищи, отпустить за свѣдѣтельствами, кои и отпущени, о чем з суда Генерального в Генеральную войсковую канцелярию отрепортовано. Оговоренного ж оными гайдамаками бившого судию запорожского Прокопа Донского, коего по причинѣ болѣзни его не вислано в суд Генералній, по посланному от суда Генерального

* Так в тексті.

за силу ордера Генеральной войсковой канцелярии допросу оной судия тамо, в Сѣчи Запорожской, против допроса под присягою отвѣтъ дал, кой при ордерѣ Генеральной канцелярии прислан в суд Генералній. А о протчих оговоренных означенными гайдамаками, коих по тому дѣлу потребно, яко-то: полковника городского, прозываемого Касапи, городского ж полковника Тарана да козаков куреней Каневского — Григория Гриви, Куцевского — Стефана Бойки, бывшего стадника и шинкарей Руговского — Павла Гусака, Незамаювского — Павла ж, прозванием Шинкара, Поповичевского — прозванием Черевка, Корсунского — Федора Шкуринского, Данила Шкуринского, Корсунского ж — Павла Теслѣ, Переясловского — Грицька Горкуши, Жерелювского — Василя Кумьпана, Менского — Семена Лузина на учиненное прошлого 758 году * июля 17 дня от Генерального войскового суда к его ясневелможности в Генеральную войсковую канцелярию предоставление о висилки оних в суд Генералній не прислано. Ордером же з Генеральной войсковой канцелярии, присланным в суд Генералній, того ж году прошлого июля 24 дня предложено, что по представлению суда Генерального о висилки всѣх вишепрописанных полковников и прочіих запорожских козаков и атаману кошовому з Генеральной войсковой канцелярии послан ордер, точию их не прислано, зачем тое повелѣнное слѣдствие в судѣ Генеральном приостановилось за невисилкою показанных потребных к тому Сѣчи Запорожской козаков. Того ради по указу е. і. в. и по опредѣлению Генерального войскового суда о вишеписанном Генеральной войсковой канцелярии для повеленного репорту з суда Генерального послана канцелярская цедула, вам же сим е. і. в. указом притверждается, даби ви надлежащих вишепоказанных тамошних козаков в самой скорости прислали в суд Генералній при репортѣ и вам, Войска Низового Запорожского господину атаману кошовому, с войсковою старшиною, курѣбными атаманами и товариством исполнить по сему указу.

Глухов 1764 году сентября 30 дня.

Александр Дублянскій, Яков Огронович,
Иван Нестелѣи, Василь Шрамченко, Василь Жучеренко
Войсковій канцелярист Андрей Борзаковский
Писар Василь Онацкий

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 47, арк. 15. 16. Оригінал.

№ 185

1765 р. травня 28. Валки.— Репорт підпрапорщика Івана Щербини Харківській полковій канцелярії про напад гайдамаків на хутір козацького підпомічника Василя Мізіна

В Харьковскую полковую канцелярию от сотнѣ Волковской репорт Сего числа Валковской сотнѣ козачей подпомощник Василий Мѣзин, которой жителство имеет от местечка Валок расстоянием в семи верстах, в Валковской ратуши словесно объявил, что сего течения з 27 против 28 числа ночью приходило к нему в хутор неведомо каких бродяг, а сколько их числом, за ночным временем и что его с изби на двор

* Так в тексті.

не выпустили, не знает; а примичает, что человекъ било до десяти і ис них адин входил в избу и взял четыре хлѣба да паляниц две, пшона, сала, глек молока и сира и, будучи он в хатѣ, спрашивал его, Мѣзина, ест ли в Валках какая старшина і какие помещики живут; и в кого б можно в Валках или около Валок добич получить, которому он про то объявил, что не ведает. В тож самое время, когда он, бродяг, в хату вошел, то он, Мѣзин, стал било свѣтить, которому он свѣтить не велѣл и спрашивал, чей се хутор, то оной хазяен сказал: «Мѣзенов» и за то оной бродяга его, Мѣзена, набранил і сказал, что ты сам Мѣзин, а болѣе вишеписанного нечего не брали и не спрашивали и поишли в Валковской лес, прозиваемой Даниловой Кут. За которыми в силѣ указов я с пристойным числом валковскую коною команду и пешими обивателми сего нижеписанного числа ко охранению себя, а их для поиску и искоренения в Валковские дачи отправелся та ж в ближние около мѣстечка Валок в слободи и в другие места чрез нарочних знат дано, от которых же и в мѣстечке Валках крепкая предосторожность имеетя; и что о том происходить будет, в полковую канцелярію донесть имею. О чем Харьковской полковой канцелярии по покорности моей репортую.

Мая 28 дня 1765 году.

Подпрапорной Иван Щербина

Помітка: Получен июня 3 дня 1765 году. Записав, отдать в повытьѣ, а для сиску и поимки появившихся в Валковских дачах гайдамак отправить с доволним наставлением і с пристойною командою подпрапорного Шедакирского. А. Блавенишников ¹¹⁹

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 700, арк. 22. Оригінал.

№ 186

1765 р. червня 15. Харків.— Ордер Вілліма Бринка Харківської полкової канцелярії на розшук гайдамаків, що вчинили напад на дім прикажчика в селі Березівка

Ордер Харьковского Слободского полку полковой канцелярии

От 5 сего июня посланным от меня во оную полковую канцелярию ордером велено: от появившихся в Бізюмском полку воровских людей в Харьковском полку содержать крѣпкую предосторожность и, ежели таковыя воры и разбойники иногда гдѣ могли б сказатца и дойдет о том полковой канцелярии к знанью, в таки случаи оног ж самого часу, не промедливая нѣ малейшаго времени, нарядя при старшинах пристойное число конной и пешой каманды, к сиске и поимке и конечном тех проявившихся злодѣев искорененіи поступать по указом равномѣрно и в сиске ж проявившихся в Валковских дачах бродяг, которые дабы неотмѣнно переловлены были, в помощь командированному подпрапорному Шедокирскому еще при старшинѣ команды отколь способнѣ прибавить. А ныне известилса я, что таковы ж бродяги, собравшись немалим числом, в сих числѣх недавно Харьковского полку во владѣлческом селѣ Березовки тамошнего прикажчика разорили и денег не на малую сумму якобы пограбыли*, чем подаеть мнѣ сумнѣние, исполненно

* Див. док. № 187.

ль в сходство того моего ордера, а о предписанном послѣдовавшем в селѣ Березовом прикащику несчастій какимъ порядкомъ произошло, уповаю польковая канцелярія обстоятельное имѣетъ известіе, точию какое в сиске, поимке и искорененіи взято средство, мнѣ нѣ о чемъ знать не дано. И ежели подлинно такъ состоятъ, то я почитаю конечное присудствующими должного порядка упущение, ибо следуетъ какъ скоро о такихъ ворахъ слыхъ, а паче писменной выдъ дойдетъ, то того жъ часу к сиску нарочные пристойные команды при старшинахъ посылать, а в смежные места о чиненіи в таковой же поимке по требованіямъ немедлѣннаго сопоможения дать знать и по командѣ с нарочнымъ репортовать, почему бы можно здѣлать к неупустителному исполненію, куда следуетъ подтвержденіе учинить. Итакъ, я в сохраненіе общаго вреда принужденнымъ нашелся чрезъ сие Харьковской полковой канцелярії предложить и востребовать об оныхъ появившихся в Харьковскомъ полку ворахъ, от кого польковая канцелярія имѣетъ известіе со описаніемъ онаго и в отвращеніе худыхъ воровскихъ замыслъ, искорененія ихъ, что учинено и чего ради ко мнѣ и по ся поры нѣ о чемъ знать не дано обстоятельнаго к разсмотренію репорта, а впредь какъ скоро гдѣ могли б явытца воры и разбойники и известія польковая канцелярія получить, то, не ожидая от команды повеленія, того жъ часу нарочные посылать при командирахъ, з доволнымъ наставленіемъ и того жъ времени, не упуская порядку, не держа оной в своей сылѣ, по командѣ представлять без малѣйшаго замедленія и забвенія, опасаясь за неисполненіе неизбежнаго штрафа.

Виллим Бринк

Помітка: В к[анцелярії] полученъ юнія 15 дня 1765 году. Записавъ, отдать в повьѣте, отвѣтствовать.

А. Блавенишников

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 700, арк. 45, 46. Оригінал.

№ 187

*1765 р. червня 16. Харків.— Ордер бригадира Вілліма Бринка Ізюмській полковій канцелярії про організацію боротьби з гайдамаками*¹²⁰

Ордер Ізюмского Слободского полку полковой канцелярії

Сего юнія 15 дня Харьковская полковая канцелярія ка мнѣ рапортомъ представляетъ: онаго де юнія 13 числа маера Петра Щербинина села Березового подданой чоркашенинъ Игнатъ Педенко поданнымъ во оной полковой канцелярії доношеніемъ объявилъ, что того юнія противъ 13 числа ночью воровскіе и разбойническіе люде — человекъ болѣе пятидесятъ — вооруженно напали на домъ господина ево, означеннаго маера, состоящей в означенномъ селѣ Березовомъ, и, окруживъ оной своимъ карауломъ, не выпустили з двора никого и, вломаясь в светлицы, тамошняго прикащика Петра Лазорова самого, то жъ жену ево и сторожей связавъ, немилостиво мучили, от чего нынѣ едва живы находятся и, разоривъ сундуки, во-первыхъ, казенные подушнаго оклада, собранные ис подданныхъ ведомства

Березовского за весь 765 год, також господского збору и ево, Лазарева, собственных денег, то ж пожитков и разной посуды, всего не на малую сумму взяли з собою и ушли в лес. И тем де доношением просыл для сыску и поимки показанных воров и разбойников рассмотрения по указом, по которому де доношению для сыску означенных появившихся воров и разбойников нарочные каманди при подпрапорных Шишкину и Шедокирскому отправлены з доволным на основаниі указов наставлением, а для осмотра и описъ на показанном прикащику Лазарову и протчих побытых упоминаемими разбойниками посланы были городской лекар Гринентал да полковой хорунжий Артюхов, каторие де, возвратясь, в полковую канцелярию представыли, что означенные прикащик и жена ево весма измучены и находятся едва живи, означенной же хорунжий Артюхов в рапорте изьяснил, что де ему в селе Березовом от оногo прикащика и протчих было объявлено*: тех разбойников находилось до двадцяти человек, в коротеньких свитках убраны, большие зшитие с полотна шаровари и все малоросияня схожая на запорозцов и из оных разбойников у дву человек лица черним вымарано, каторие едва не от знаемых приводцов хто были и, забрав кроме пожитков, денег, собранных с подданных малоросиян к плотежу в Ахтырской дистрикт шестьсот да собственных оногo прикащика Лазарева пятьсот, итого — тысячу сто рублей, пистолетов две пары да ружья, сколько имелось, пошли в лес, а на другой де день нарочно посланные от оногo прикащика люди сискали близ села полковницы Булской в лесу место, на котором оние разбойники стояли, и сыскали на том же месте брошенной большой кухмистерской нож, каторой с протчими пожитками при грабеже оними разбойниками взят з дому оногo маеора, и по тому от него известию самим следом нарочно отправлены с камандами подпрапорными поиски чинены. Да оногo ж де 13 числа из Мерефянской сотнѣ рапортом представлено, что в местечке Мерефе ночью на мельнице полковницы Булской несведомие людя, упователно де, что те ж разбойники, напались на завозян слободы Старой Охочей аднадворцов да слободы Старой Водолаги подданных черкас и отняли в них две лошади и ранили двух человек, адного старохоченского аднадворца, а другогo староводолажского опасно и бежалі в свете безвестно, за которими ис того местечка и команда для сыску посылана, а 14 де числа подпрапорной Шишкин рапортовал, что по известию та разбойническая партия выдима была переправляющаяс конная в двадцяти человеках чрез реку Мож к местечку Новой Водолаги, в тамошние леса, куда де он, соединясь с протчими от Харьковского полку камандами, в пятидесяти человеках переследует и в разсуждении де означенных разбойников пробырающагося пути на Украинскую линию о учинені им в подлежащих на линии местах поисков к господину генерал-порутчику и кавалеру фон-Бранту рапортом ис полковой канцелярии представлено. Того ради Изюмской полковой канцелярии предлагаю и о получении сего того ж часу во все полковие и владелческия места с накрепким подтверждением предложит от предписанных появившихся воров и разбойников взять неоплошную предосторожность и как оние разбойники тайним и скритим образом ход везде, а паче неминуемо по лесам, хуторам и пасакам имеют, в таком

---

* У текстї двічі: «было объявлено».

случае, дабы и там везде известно было, объявить, с тем как скоро могли б где появится, сколько сыл доставатимет куда ближе, не разглашая разбойником своего отбытия, секретно отлучась из своего жилища к каманде сотенной или помещикам, а в небытность, кто на приказе найдется, окуратно давать знать, а в том месте того ж самого часу чрез нарочно посланных во околичние места об оном обстоятельном образом известит и как в первом объявленном, так і во всех получивших то известие местах, не дожидаяс ни от какой каманды дозволения, но чтобы те разбойники, починя пакости или разорения, уйтит и скрится не могли, в полковых камадиром, собрав с крайним поспешением, сколько будет налицо военнотружущих с их оружием конных и пеших людей, а ежели таковых мало окажется, то с обывателей с косами, дротиками, киями и протчимі, какие в кого ко оборонѣ и к разбойническому страху орудия есть, требую к тому по способности состоящих полковых и владелческих мест, таковым же порядком прибавки в секурс, а во владелческих местах, кому следует в сыле указов по верноприсяжной должности ровним образом с подданными к тому месту, где воры и разбойники явились, следоват и всеми меры денно і ночью, не отъезжая от них, но всемерно неусипное прилагат старание, оных неверных рабов, разбойников переловить и совсем искоренить, не упуская ни адного ко уквивателству или к побегу, точию с крайним разсмотрением, дабы ис командированных людей по неупотреблению пристойных ко охранѣнню мер от безделных разбойников ран, а паче смертного убывства не последовало, в чем кого следует, навсегдашное время снабдить по правам наставлением, чтобы при самих нужных и необходимых случаях не спрашующь в то самое время никою всходность того самому командующему добрым и исправним ко общей ползе средством поступат могли, и в случае противу того какова упущении и неисполнения незнанием не отгаваривались, а при том и сего не пропустит, дабы о оказавшихся иногда воровских людях по каманде, то есть в полковую канцелярию, а с оной х командующему генералитету донесено было в самом кратчайшем времени, разсматривая нужность случая, хотя и с нарочным, чтобы получа таково известие, сие можно употребить к неупустителному в сылѣ законов исполнѣнню распоряжения, и куда слѣдует подтвержденія, а не так, как Харьковская полковая канцелярия з самага того города, гдѣ я квартиру імею, получа о проявившихся ворах и разбойниках точное известие, в сылу третего дны рапорт прислала и то упователно прежде ево по посланному от меня по дошедшим от посторонних уведомлениям во оную полковую канцелярию ордеру с требованием уже к достоверности рапорта, почему явное оной полковой канцеляриі должного порядка упущение следует, і при учиненных иногда от тех разбойников кому нещастиях, последовавших от неимения ниотколь об них знания и неупотребления законных притчин, может оная канцелярия тяжкий ответ понесть с неупустителним за оплошность по указом взысканием. От 16 июня 1765 году г. Харьков.

Выллим Бринк

Помітка: Получен июня 18 дня 1765 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 378, спр. 8, арк. 24—25. Оригінал (верхній правий кут обох аркушів пошкоджений).

1766 р. квітня 30. Козловська.— Повідомлення генерал-майора Штофелна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про те, що біля Сніжкового Кута, Валок, Мерчика, Соколова та Змієва з'явилися гайдамаки на чолі з ватажком Носом

В Слободскую губернию от генерал-майора Штофелна сообщение Около Снешкова Кута, Валок, Мерчика, Соколова и Змеева появились одиннадцать человек гайдамак под приводом одного ватажка, прозываемой Носа. Хотя от меня везде команды разосланы для поимки оных, однако же благоволите Слободская губерния в поимке тех злодеев свои меры взять ¹²¹.

Козловская 30 апреля 1766.

Генерал-маіор Штофелн

Помітка: Получено мая 4 дня 1766 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 7. Оригінал.

1766 р. травня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про заходи щодо знищення гайдамацьких загонів

В журнале Слободской Украинской губернской канцелярии записано 1766 году мая 3 дня.

Сего мая 2 дня от камандующаго в государственных слободах Водолагах секунд-майора Логачева в Губернскую канцелярию репортом представлено: апреля 28 дня водолажские жители Ефим Перепелица, Федор Андрущенко да Михайло Уласенко, едучи с хуторов своих, состоящих за речкою Орелю, в Водолаги, как отехали от Ганебных Бояраков версти за три, наѣхали на их неведома какѣ сем человек разбойнических людей, по признанию, и[з] запорожцов, в свитах сермяжных, на лошадях верхи, при ружьях и с списками, при них имѣется одиннадцать лошадеи, которые де люде, взяв из них у Андрущенка медной кашаварной казанок да портные штаны, у Перепелицы — пояс полотняной белой и кожух ношеной черных смушков, и от них к линѣи неведома куда поехали. А перехавши они, Перепелица с товарищи, внутрь линию, вышепоказанных гайдамак видели, уже стоящих для пазбы лошадеи близ Караванской слободы на Чайчиной Долине, откуда, поехали к состоящему в Слободской губернии селу Иванам, оно ж и Знаменское, и для оного к предосторожности и сиске их, дабы они не нигдѣ скрится не могли, помянутого села Знаменского к помещику известиѣ послано. А по наказу губернаторскому, данному в 728 году, между прочим в 15-м пунктѣ напечатано как губернатору, так и воеводам смотреть и проведиват накрепко, чтоб в городах и уездах разбойников и воров не было, а где явится, тех ловить и розиски чинить

по указом, буде же явится разбойнычи собраннии многолюдством, что которого города жителми переловить будет не можно, о том воеводам писать к губернаторам, а им на таких посылать из гарнизона * пристойния партѣи и давать им инструкции, чтоб в таких посылках, кромѣ настоящей поимкѣ разбойников и воров, никаких приметок и разореній не чинили под прещением военного суда, а которые города от гарнизонов * в дальном расстоянии, а в близостях будут в квартирах или партиях армейские полки, то писать им м[...] воеводам тех полков и командирам, а им для поиску тех воров и разбойников посылать служилих людеи потребное число немедленно и чинить им, воеводам, в том всякое вспоможение, а к губернаторам о том для ведома писать же. А понеже полки поселены будут и гарнизоны* обретаются не во всех провинціях, а воевода уведает, что разбойники партиями ходят, тогда поступать таким образом: хотя надлежит к губернатору или гдѣ полки о посылкѣ служимих людеи указного числа писать, смотря по известиям, сколько оных воров в собраніи находится, а между тем временем, чтоб вори не умножились, сколь скоро возможно собрать для вспоможения, что найдется в той провинціи служилих околных городових и уездных людеи потребное число с ружем, какое у кого имѣется, и чинить за ними погоню, дав доброго командира, хотя и не одного, и в поимке тех воров радетелно поступать, не чиня никакой подданным обыды, и для того полковникам же и офицерам, которіе будут гдѣ в квартѣрах смотрет и проведивать, накрепко того, чтоб в тех местах, где они обретаются, и в других ближних от них местах, хотя б оные были иного уѣзду, разбойников отнюдь не было и гдѣ являться, их ловить и отсылать в города, а в городах поступать с ними по вышеписанному ж. А кто гдѣ воров і разбойников, проведав о том, тем людем объявят губернаторам и воеводам, и полковникам и офицерам, стоящим в квартѣрах, того ж дня без всякого замедления и в поимке всякое вспоможеніе чинит и для того помещикам, которые живут в деревнях своих **, а которых в домах не будѣт, то их прикащикам и старостам, а дворцовых волостей и синадолного ведомства вотчин управителям смотреть накрепко, чтоб в их деревнях воров и разбойников не было, а где о ворах и разбойниках проведают, о том бы доносили, как писано выше, немедленно.

Приказали здешнего ведомства во все камисарства послать указы, велеть с получения того ж времени в тех камисарствах, в воинских слободах и во владельческих всех поселениях каждому во всех своих дачах тамошними жителями учинить обиск, разведывая о тех являющихся ворах удобовозможным образом и где проведани будут, непременно стараться всех переловить и за крепким караулом прислать в губернскую канцелярию, а дабы под видом добрых людеи в жителствах скриватца не могли, во всех поселениях накрепко подтвердить, ежели где окажутца безпашпортные людеи, хотя и с пашпортами, но с сумнительными, тѣх потому ж, забырая под караул, отсылать в камисарства, где о состояніи их виведивать обстоятельно, и будѣ признани будут за подозрительных и в комисарских правлениях даліе произвождения об них чинить не можно будет, потому ж в губернскую канцелярию за караулом прислать, и что ныне по обыскам найдется, репортовать и по всем во

---

* У тексті помилково: гварнизона, гварнизонов.

** У тексті двічі: «а которые живут в деревнях своих».

искоренені воров и разбойников поступать по указом без упущения времени, о чем в Харьковской гусарской полк указом дать знать и в провинциальные канцелярии, чтоб и во оных о том непременно исполнение чинено было, предложить указами, а для подтверждения и о воинской командѣ в экспедицію о формировании гусарских полков с сей резолюціи с прописанием сообщить.

Подлинную подписали: Евдоким Щербинин, Петр Гринев

В должности секретаря полковой писарь Александр Любыцкий

С подлинного читал: канцелярист Василей Дюркогской

Указы посланы 4 числа мая *.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 3, 5. Копія.

№ 190

1766 р. травня 25. Харків.— Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії щодо розшуку гайдамацького загону, що з'явився у Зміївських лісах

Із експедиції формування Слободських гусарських полков Слободської Української губернської канцелярії пропозиція

Сего числа господин бригадир Зорич присланным ко мнѣ репортом представляет: ис посланных де для сыску разбойников команд і Змѣевских лесов ундер-афицер, возвратясь, репортовал, что тѣ разбойники с атаманом их Носыком і [з] Змеевских лѣсов, убоясь команд, посланных за ними, коих они увидя, ушли к Тарановки и Водолагам под ярмонку и намѣрены де по скаскам обыватели разбить сотника Харьковского полку Сухомлина. Видевшие ж их, Носыка с товарищи, в монастырском Змѣевского монастыря шинку люде обявляют, что онѣ все малоросиянѣ и имѣют у себѣ чистые пашпорты пешие, а зимовались будучи на послушаньи у Змѣевском монастырѣ, вооружены ж онѣ пиками и ружьями, на атаману красные шаравары и с них адин в зеленой черкескѣ и синих шароварах, адин босой, адин в немецких сапогах, прочие в свитах, а всѣх их восемь, а иные із обывателей видѣли будто до пятнадцати человѣк, Змѣевского ж монастыря виноградному пасечнику Івану сказывали сами разбойники, что имѣют онѣ секретного своего батька или приводца в Новых Водолагах живущаго запорожця, которого он прозвания, не упомнит, но думает, что Ковтун. О чем Слободская Украинская губернская канцелярия имѣет быть извѣстна и к предосторожности, как с оными поступать, учинить свое опредѣление.

Майя 25 дня 1766 году.

Евдоким Щербинин

Помітка: Подано мая 25 дня 1766 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 19. Оригінал.

* Текст указів див. у цій же справі, арк. 4.

1766 р. червня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про розслідування справи щодо відмови валківських жителів брати участь у розшуках гайдамаків

В журналѣ в Слободской Украинской губернской канцелярии записано 1766 году июня 3 дня.

По репорту валковского камисара капитана Беляева, коим представляет о ослушности валковских обывателей, по наряду ево, комисара, для сыску и поимки оказавшихся в Староводолажских дачах четырех человек гайдамак и в выборѣ атамана, соцких и десяцких, чему пушые зачинщики Григорий и Алексей Луценковы и Иван Гончаренко и протчия приказали: меревянскому камисару Квѣтки послать указ, при котором и со оного репорта капитана Беляева копию приложить и велеть самому ему или того меревянского камисарства чрез депутата в местечке Валках о написанной по тому репорту ослушности подлено ль оная от валковских обывателей при наряде к сыску и поимки гайдамак и в выборе сотских и десятских происходила и от кого именно и каким образом по надлежащему обо всем над оными зачинщиками и протчими обывателми справедливо изследовать, и буде по следствию точно откроется в вышеписанном чья со обывателей винность, тем учинить наказание и впредь никакова ослушания всем обывателям, внуша им о том силу законов чинить запретить, но единственно в указных распоряжениях камандѣ своей состоялы б в послушании атамана ж, соцких и десяцких тотчас на основании преждепосланных указов велеть с обывателей избрать, и что учинено будет, обо всем в губернскую канцелярию репортовать.

Подленою подписали: Петр Гринев

Секретар Андрей Портнягин

С подлиною читал: подканцелярист Иван Андрускій

У под[линного] июня 3.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 232, арк. 35. Копія.

1766 р. липня 18. Харків.— Наказ Слобідсько-Української губернської канцелярії Мерев'янському комісарству про покарання мерев'янських мешканців, які не проявляли наполегливості у боротьбі проти гайдамаків

По репорту Меревянского камисарства, которым представляет, что господина полковника Куликовского в пасеку, состоящую от села Рокитной в трех верстах, к пасечнику Осипу Пендюрю четгире человек гайдамак с ружем, пистолетами и дротиками пришед, забрали хлѣб, пшено, сухарѣ, все без остатку, і два горшков и, обявя, что у них еще много товариства имеется, пошли лесом на реку Суху Рокитну, куда по собраніи пристойного числа меревянских людей с ружем и другими

орудиями, какое у кого случилось, при нарочном меревянском жителѣ Демяне Василенке з данным ему наставленіем отправлены были, а о таковом же их сиску и поимки, а о даче вспоможенія в близсостоящіе владелчискіе села и в Валковское камисарство писано, нарочно посланной же для сиску тех гайдамак Демян Василенко июля 26, возвратясь, репортом объявил, что он с меревянскими обывателми тех гайдамак в предписанном урочищи сискал, точию за малоименіем в обывателей воинского орудія взять их не мог и показанніе гайдамаки от ных ушли и неведомо гдѣ скрылись, а по требованіи к нему болшого числа людей по поимкам нигдѣ сискать не мог, воинской же де каманды порутьчик Михайла Деменкович з двадцатю гусарами да с Валковского камисарства из ближних мѣст, да несколько человек для сисканія их, гайдамак, посланы. А по справке в губернской канцеляріи пред сим насланным от определенного в Слободскую Украинскую губернію с властію губернского лейб-гвардіи господина пример-майора и кавалера Щербинина предложеніем между прочим велено, как скоро проведают о проявившихся около жилья в лесах, боираках или других каких скрытых мѣстах воровских и разбойнических партиях, беглых гусарах и безпашпортных людях, то в то же бы самое время соцкой со всеми определенными к тому обывателми поиск чинили, и ежели где усмотрят, таковых ловить, а буде тѣм адным взять их невозможно, в таком случае давать знать ближних слобод и деревень соседям, тож и военным камандам, посылая по одному или по два человека, а самим смотреть, чтоб тѣ разбойники или беглицы с того мѣста, в коем сискани будут, не ушли, о чем в преждепосланных указах обстоятельно прописано и велено в поимке и во искорененіи тех разбойников-гайдамак непременно береженіе держать. И в случае от оных вооруженного супротивления поступать, на основаніи указов, как з сущими внутренними злодеями, удобьвозможно стараяся проходи и пристанища их пресечь и тем жителей от разорения свободить, почему и надлежало предписанному нарочно посланному для поиску помянутых гайдамак Демяну Василенку, как оны уже били найдены, ежели одними отправленными с ним обывателми взять их было невозможно, не отходя от тех гайдамак, смотреть, чтобы оны куда уйти и скрыты не могли, а в близсостоящіе селения и к воинским камандам посылать давать знать, требуя указного вспоможенія, токмо то слабостию ево упущено, чрез что подан тем гайдамакам способ прониматся в другіе места к разоренію жителей и самим к скритию. Того ради приказали в Меревянское камисарство послать указ, велеть в сиску и поимки предписанных гайдамак во всем поступать на основаніи прежде посланных указов. Означенному ж Демяну Василенку за слабой в том поступок, а и бивших при нем меревянским обывателем, ежели и оне при том должного послушания не имели, дабы впредь в таковых случаях поступали неослабно, не виходя с указного повеления и другим в страх, при собраніи тамошних обывателей учинить плетми наказание и по исполненіи репортовать.

В подленной подписали: Петр Гринев

В должности секретаря полковой писарь Александр Любицкий

С подлинною читал капеист Иван Павлов

Помітки: 1766 году июля 18 дня. Исполнен. Указ послан іюля 21 дня за скрепою Петра Гринева, секретаря Любицкого, прав. Пашкова.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 41. Копія.

1766 р. серпня 1. Переяслав.— Чолобитна Мотронинського Троїцького монастиря Катерині II про захоплення уніатським митрополитом Мокрицьким ігумена Мелхиседека-Яворського з казною та про напади уніатів з козаками на православні церкви в Смілянській, Черкаській і Мошненській округах

Всепресвѣтлѣйшая державнѣйшая великая государыня императрица Екатерина Алексѣевна, самодержица всероссійская, государыня всемилостивѣйшая, бьет челом малороссійской Переяславской епархіи, имеющагося в Полской области в Смелянской губерніи, украинского благочестивого Святотроецкого Мотренинского монастиря наместник иеромонах Гавриил з братиею, а о чем наше прошение, тому следует пункт:

1. Прошедшего июля 8 дня сего 1766 году по присланному вашему и. в. из малороссійской Переяславской духовной консисторіи указу монастиря нашего игумен иеромонах Мелхиседек ездил в Переясловскую духовную консисторию и, возвратяс оттуда обратно в монастирь з данною ему, отцу игумену, по указу вашего и. в. казною того ж июля 23-го дня на пути по ту сторону Днѣпра на полской стороне в селе Сикирной, набежавши родомышлского митрополита от официала Мокрицкого инстингаторы шесть попов и с ними 10 человек козаков с одним поляком, помянутого игумена иеромонаха Мелхиседека взяли под караул со всем его поездом и с тремя человеки послушниками, тако и з данними ему, игумену, из Переяславской духовной консисторіи указами, увезли в город Мошну, а оттуда в город Корсунь до самого того официала Мокрицкого и оттоль куды отослали, ни от кого известия мы в монастирь не получили. А из монастиря нашего посланных для уведомления, где он, игумен, находится, по приказанию состоящего Посполитой Речи с войсковым образом украинской партіи региментаря Вронича, не пропускают за тем, что имея согласіе с помянутым афициалом Мокрицьким.

2. Посланную ж вашего и. в. из духовной Переяславской консисторіи казну от Секеренского перевоза отправленной города Переясловля священник Стефан Гречка для комисіи, которой с ним, отцем игуменом, обще ехал в монастирь наш, привез в одном боченку, запечатанную консисторскою печатью, а сколько той казны имеетца и с каким определением прислана, о том мы неизвестны.

3. А понеже прошедшего июля от 15 числа сего 1766 году о вышеписанного афициала Мокрицкого посланными города Смелой протопоп Афанасей Гдишицкий и инстингаторы: поп с поляками и казаками, ездя по Смелянской, Черкаской и Мошенской губерніях, отрывувшихся от рымского закона, от уніи, попов и приставших ко благочестию бьют, мучат, обстригают и в Полшу до родомышлского митрополита отсылают. Церковные утвари з собою забирают, а поповскія всякія имущества: хлеб и скот от них, попов, отбирают и продают, а которые попы от них укрываются, избегают, тех дома во всеконѣчное опустение разоряют. І таковым же разорением помянутѣ официал Мокрицкий и наш Святотроецкий Мотрененский монастирь похваляетца учинить. И дабы

высочайшим вашего и. в. указом повелено было сие наше челобитие принят и по вышеписанным обстоятельствам Новороссійской губерніи из города Кременчуга в Полшу, в местечко Корсунь, до упоминаемого официала Мокрицкого за взысканием нашего Матренинского монастыря игумена Мелхиседека с указом вашего и. в. послать команду, что подлежит Святотроецкіи же наш Мотренинскіи монастырь с присланною вашего и. в. имеющею нине казною до иде же посланная от помянутого официала Мокрицкого инстингаторы с поляками такового, яко же и попами разорения не учиня защиты.

Всемилоствѣишая государыня, просим вашего и. в. о сем нашем прошеніи решение учинить, августа 1 дня 1766 году к поданию надлежит командующему Новороссійскою губерніею господину генерал-майору Исакову.

Сию челобитную писал пищик Федор Гаврилов.

К сей челобитной Святотроицкого Матренинского монастыря наместник іеромонах Гавриил з братіею руку приложил.

ЦДДА УРСР у Києві, ф. 180, спр. 3, арк. 1--2. Копія.

№ 194

*1766 р. серпня 14. Бахмут.— Пропозиція таємного радника Андрія Фліверка Бахмутській заводській соляній конторі вжити заходів проти гайдамаків*¹²²

От тайного советника Фливерка в Бахмутскую заводскую соляную кантору предложение

Сего августа 13 дня Бахмутского гусарского полку господин подполковник Шевич присланным ко мне рапортом, а к нему по таковому ж 13-й роты от поручика Иваненкова представил, что сего ж течения с 4 против 5 числа дворовые жителствующие при той роте Самарского гусарского полку господина секунд-маеора Чути два человека отправлены были для приуговления мелничных материалов в боерак, называемой Городное, где, остановясь, приискивая по лесу из валежного, потребнаго к тому дерева, спустя несколько времени возвратились к своим оставленным в лесу повоскам, при которех усмотрели восем человек людей с ружеми и копьями сидящих, кои де, как скоро увидев их, требовали харчей, и, поужинав, спрашивали, как много в шанце третьей на десят роты людей, а получа о имевшим многолюдстве от них известие, промиж себя усмехнулись и разговор скрытно между собою иметь стали, подтвердя и то, чтоб об них никому не объявляли. Платье ж де на них черески синего сукна, а исподние кавтаны китачетые и сапоги желтые, а шапки запорожские круглые, и как переночевав и требовав от тех служителей себе пшена и хлеба, а пошли, объявляя при том, что они пойдут к своему кошу и, отошед де несколько, поворотились в другой боерак, почему от него, поручика, к проводыванию и поимке той партии нарочная при вахмистре в числе девятнадцати человек конных при воинской исправности гусар команда отправлена да, и от него, подполковника, для разведывания и поимки означенной появившейся партии к чинению повсядневных розъездов во все оногo

полку роты предложено. Оной же Бахмутской заводской соляной конторе сим предлагаю имеет о имени от оних людей, кои, как видно, не иные какие, как злодеи по хуторах и в протчих местах, дабы на оные в случае иногда нападения или скоту отгону учинить не могли крепкой предосторожности, равно же б присматривании таковых, но и поимке, а ежели поймать не могут, то о даче известия к командам или на заставы ведомства оной канторы во всех местах публиковать и ежели где таковые присмотрены и пойманы будут, для учинения с ними по указом представляемы б были к команде, что ж по сему учинено будет, меня рапортовать.

Августа 14 дня 1766 году.

Андрей Фливерк

Помітка: Подано августа 21 дня 1766 году. Записав, отдать в по-вытье. О непременном исполнении в Торскую комиссию и солеводным атаманам Воропаеву и Тихонову послать указы.

Федор Кузмин-Караваев

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 371, спр. 53, арк. 289, 290. Оригінал.

№ 195

1766 р. (не раніше грудня) *. Христинопільський монастир.— З повідомлення ігумена Христинопільського монастиря Корнелія Срочинського про політично-релігійне становище на Україні напередодні 1768 р.¹²³ та про селянський виступ на чолі з Харком під містечком Ольшани

Missio 6, anno 1766, diebus septembris, octobris, novembris et decembris in Ukraina ad ipsos limites Moschovitarum, ad celebrem fluvium Deneprium, Ukrainam a Moschis dividentem in dioecesi metropolitana, cujus origo et occasio breviter describitur.

Populus rit. graec. in Ukraina numerosissimus in plagis cum Moschovis, Serbia, Sicz, Zaporozze etc. limitantibus, semper et praecipue ab illa revolutione Chmielnicensi, posteris memoranda, tum ab illa aliquot villarum ob seditiones in illis exortas devastatione et rebellantium detruncatione, facta per illum exercituum ducem et palatinum Potoccium, dictum Revera, semper genti Polonae atque unitis cum s. romana ecclesia infensus schismaticis vero ob continua cum illis commertia et in multis communicatione acclivis ac addictus, adusque expectavit commodam occasionem rejiciendae unionis, illis vero per totum adhaerendi.

Non defuerunt multi in pelle ovina lupi rapaces, vagantes nimirum per illas oras monachi de Valachia, Moschovia et de monasteriis disunitis hac ex parte Denepri in Ukraina sitis, qualia sunt: Motrenense, Bykoviense, Onuphriense etc., qui seducebant hunc populum, unionem sacram exosam illis facientes, disunionem vero acceptandam persuadentes. Interea episcopus mohyloviensis disunitus, electo feliciter et coronato rege Poloniae Stanislao Augusto Poniatowski, commendata suis jurium et privilegiorum

* Дата встановлена на підставі змісту документа.

suae parti inservientium indagatione, contulit se Varsaviam ibique coram serenissimo quasi de illatis per unitos suae genti injuriis conquestus longo tempore curavit jurium et privilegiorum in suam partem confirmationem, adscito sibi in adiutorium perversi capitis et industriae summae viro monacho nomine Melchisedec Jaworski¹²⁴ hegumano monasterii Motrenensis. Qui Melchisedec postquam Varsavia ad propria redierit, mox tum per se tum per suos promulgare coepit varios antiquiores in materia unionis et disunionis tractatus, facta prius in illis subdola fabricatione, item simulata jura ac subreptitia privilegia promulgare, inquam, in oris supra expressis, videlicet in capitaneatu Czerkascensi, Canioviensi etc. et in villis ad hos capitaneatus spectantibus, tum in tractu Smilanscensi celsissimorum principum Lubomirsciorum hereditatio, in tractu Żabotynensi, Dźwinogrodensi, Czehryscensi, Olszanensi, Horodyscensi et ex parte Corsunensi etc. praedictando liberum jam esse omnibus transitum de unionem ad non unionem et mox id effecit, ut omnes nominati bonorum tractus cum numerosissimis suis villis paratos se ostenderint ad disunionem acceptandam. Melchisedec praedictus, ut omnes abjurent unionem et jurent vero disunioni et subdant se jurisdictioni episcoporum disunitorum, quod et facile subsequutum, nam praeprimis in manibus istiusmet monachi omnes praedictorum tractuum et villarum in illis sitarum presbyteri parochi corporale juramentum praestiterunt ac tandem quilibet illorum in sua ecclesia parochianorum suorum juxta rotam a Melchisedec praescriptum juramentum excepit. Parochi ejusmodi numerabantur ultra 150, infer hinc magnum numerum parochianorum in oppidis et villis tantae populi copiae, ut in singulis plus ultra 300 et vix in quibus infra 200, 125 colonelli reperiantur.

Haec omnia anno 1765 et 1766 incipiente facta. Haec omnia non latebant dd. gubernatores, commissarios etc., sed quidam eorum fingeant se longius ire, quidam connivebant, alii dissimulabant, caeteri pecunia corrupti non solum permittebant, verum etiam facultatem transeundi ad disunionem impertiebant et inimicus homo sic omnibus dormientibus seminabat zizania. Haec dum aguntur et ad notitiam, sed jam sero, illi metropolitani Feliciani Wołodkowicz, utpote hic dioecesanus, perveniunt, mittit suum officialem reconciliandarum ecclesiarum et sedandarum seditionum causa cum aliquot presbyteris saecularibus rit. gr., verum populus resistit et mortem, si ultra attentarent, minatur. Immo et violentas manus, citra tamen gravem percussionem, iniecit, ut contingit in Telepin, Olszany etc. Recurritur ad serenissimum regem. Mittitur exercitus partis ucrainensis, locantur castra ad oppidum Olszany (NB.: antequam advenit exercitus regni et postquam officialis voluit reconciliare ecclesias, eo tum omnium tractuum et villarum praedictarum neoschismatici jurati cogitarunt de modo defendendi se in casu invasionis et compulsionis ad unionem, quo fine elegerunt sibi in duces aliquot cosacos et praecipue unum nomine Zachariam vulgo Charko¹²⁵, qui protestatus est potioerem facere revolutionem, quam olim erat Chmielnicii, et jam omnes colonelli armati erant). Charco capitur et subito morte plectitur ad Biała Cerkiew, dolo huc missus. Plebejus, qui pyxidem cum sanctissimo de ecclesia accepit et domi suae asservavit, ne manibus scilicet unitorum tangeretur, punitur combustione manuum, truncatione capitis et dilaniatione. Horror omnem illam plagam occupat, exercitus tributum requirit et undequaque premit, presbyteri omnes, qui abjurarunt unionem, extra limites fugiunt, ubi ad usque morantur et vagantur. Bona illorum mobilia et immobilia ex decreto illi metropoli-

tani confiscantur et re ipsa omnes in fiscum cesserunt. Populus etiam plebejus in milleno numero transtulit se in partes Moschorum et Valachorum [...] *.

Записки НТШ, т. LVII. Львів, 1904, стор. 22—24.

Переклад

У вересні, жовтні, листопаді і грудні 1766 р. на Україні, біля самих московських кордонів, біля славної річки Дніпра, що відділяє Україну від москвитян, в архієпархії відбувалася шоста міся, початок та перебіг якої коротко описуються.

Народ грецького віросповідання, найчисленніший на Україні в селах, що межують з Московією, Сербією, Січчю, Запоріжжям та ін., завжди, а особливо після повстання Хмельницького, яке треба нащадкам пригадувати, також з часу спустошень кількох сіл і страти бунтівників, що було вчинено найяснішим гетьманом і воеводою Потоцьким, званим Ревера, за бунти, які виникли в них, завжди [був] ворожим польському народові і тим, що об'єдналися з святою римською церквою, а прихильний і вірний православним через постійні з ними зв'язки і багато спільних справ. [Він] до цього часу чекав на зручну нагоду для анулювання унії та повного об'єднання з ними. Не забракло багатьох у овечій шкурі хижих вовків, тобто мандруючих через ці краї монахів з Валахії, Московії та православних монастирів, що знаходилися на Україні з цієї сторони Дніпра, а саме: Мотронинського, Биківського, Онуфріївського та ін., які ошукували цей народ, викликаючи в нього ненависть до святої унії, та переконували [його], щоб він приймав православ'я. Тим часом могольовський православний єпископ під час щасливого вибору та коронування короля Польщі Станіслава Августа Понятовського, доручивши своїм [підручним] пошуки прав та привілеїв, які служать його стороні, відбув у Варшаву і там перед найяснішим [королем] скаржився на несправедливості, які нібито чинили його народові уніати [і] довго домагався підтвердження прав та привілеїв, взявши собі на допомогу дволичну і надзвичайно хитру людину — монаха, ігумена Мотронинського монастиря Мелхіседек Яворського. Цей Мелхіседек, після того як повернувся з Варшави додому, зараз же частково сам, а частково через підручних почав розголошувати різні давніші трактати про унію та православ'я, попередньо хитро змінивши їх. Також почав обнародувати вигадані права та украдені привілеї, повторюю, у вищезгаданих краях, а саме: у Черкаському, Канівському та інших староствах і в селах, що належать до цих староств, [а] також у Смілянському ключі, власності найясніших князів Любомирських, і в Жаботинському, Звенигородському, Чигиринському, Ольшанському, Городищівському і частково у Корсунському ключах та інших, оголошуючи, що усім вільно можна переходити з унії в православ'я. І ледве це вчинив, як усі названі ключі з маетками, з численними своїми селами заявили, що вони готові прийняти православ'я.

Після того як усі відrekliся від унії і перейшли в православ'я, віддавшись під владу православних єпископів, що й легко сталося, бо раніше парафіяльні священики усіх згаданих ключів та сіл, що в них

* Далі йдеться про церковні реорганізації.

знаходилися, склали тілесну присягу на вірність цьому ж монаху і, нарешті, кожен з них у своїй церкві прийняв присягу від своїх парафіян згідно з складеною Мелхіседекком формулою. Згаданий Мелхіседек прийняв цю присягу. Таких священників нараховувалося 150. Отже, серед великого числа парафіян у містечках і багатолюдних селах було 125 селян, хоч у поодиноких більше ніж 300 і лише у деяких менше ніж 200.

Це все сталося у 1765 та на початку 1766 [року]. І це все було відомо панам управителям, комісарам та іншим, однак одні з них не звертали уваги, інші — дивились крізь пальці, ще інші — замовчували, решта, підкуплена грішми, не тільки дозволяла, але й давала право переходу в православ'я. І ворожа людина, коли усі спали, засівала кукуль. Коли це діялось і дійшло до відома найяснішого митрополита Феліціана Володковича, як тамтешнього єпископа, але вже запізно, він послав свого урядовця з кількома світськими парафіяльними священниками для повернення церков і припинення бунтів. Однак народ чинив опір і погрожував смертю, якщо вони далі будуть посягати, і виступив зі зброєю в руках, однак без [нанесення] важкого удару, як це сталося в Телепині, Ольшанах та ін. Звернулися до найяснішого короля. Було послано військо української частини [і] розташовано табір під містечком Ольшани (NB: перед тим як прибуло королівське військо і після того як урядовець хотів приєднати церкви, усі новосхизматики усіх згаданих ключів і сіл, що недавно склали присягу, задумали спосіб оборони на випадок нападу та змушування до унії. З цією метою обрали собі ватажками кількох козаків і особливо одного по імені Захарій, в народі Харко, який сказав, що краще організувати повстання, як це колись вчинив Хмельницький, і зараз усі селяни озброїлись).

Харко був схоплений і негайно страчений біля Білої Церкви, куди його послано підступно. Селянин, який забрав з церкви пушку з святим таїнством та переховував у своїй хаті, щоб вона, розуміється, не дісталася в руки уніатів, був покараний спаленням рук, відрізанням голови та розчленуванням. Страх охопив усю цю країну. Військо вимагало податків та звідусіль наступало. Усі священники, які відреклись від унії, втекли за кордон, де досі перебувають і блукають. Їх рухоме і нерухоме майно конфісковане декретом найяснішого митрополита і, зрозуміло, віддане в казну. А бідний народ тисячами перейшов у Московську та Волоську країну.

№ 196

1767 р. червня 20. Охтирка.— Репорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про взяті заходи щодо розшуку гайдамаків, які вчинили напад на хутір поручика Федора Бородаєвського, що біля слободи Рублівка Котельв'янського комісарства

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Ахтырской провинциальной канцелярии репорт

Сего июня 19 дня репортом ис Котелевского камисарского правления представлено: сего де теченія 18 дня ведомства оногo камисарского

правления, войсковой слободы Рублевки, с атаманского правления при репорте прислано поданное там от порутчика Федора Богаевского известие, что оного теченія 16 неведомо какія неведомія люди дватцать человекъ ночью, нашед воровски в хутор означенного порутчика Федора Богаевского, и взяли с табуна три лошади и седел две, іс коих лошадей адна з седлом на другой день поутру рано в хутор прибежала, и при взяти тех лошадей оная воры объявили стаднику, что к Петрову дню * и болше с табуна лошадей взять намѣрены, да еще похвалялись и самого ево, порутчика, подцепить. Почему от оних Рублевского и Котелевского правлений для сыску и поимки и охраненія от оных воров и разбойников в хутор реченного порутчика Богаевского и в протчія места нарочныя отправлены и в состоящія по смежности того камисарства места сообщено. А по опредѣленію Ахтырской провинціальной канцеляріи посланным во оное Котелевское камисарское правленіе указом велено посланным от оного і из Рублевского правления нарочным еще накрепко подтвердить показанных бывших в хуторе порутчика Богаевского несвѣдомых людей в тамошних Рублевских и в других смежных лесных и ко уквивателству воров притчинных мѣстах всеудобвозможными способы разведивать и, естли где оная сыскани будут, то в поимке оних им, посланным, прилагать всеприлежнѣйшее старателство, а в случае их, посланных, ко взятію их невозможности, давать знать в ближнія смежныя мѣста и требовать приумножителного вспоможенія, в чем каждому поселенію в самой скорости в силе опубликованных о том указов исполнять, не чиня никому отговорок и невозможностей и всеудобвозможным способом тех воровских людей, как то обществу вредителных, ловить и присылать под крепким караулом в провинціальную канцелярію ко учиненію по указом. И как в показанной войсковой слободе Рублевки, где вышереченной порутчик Богаевскій жителством находитца, так і в других войсковых и владелческих поселеніях подтвердить иметь накрепчайшую предосторожность и, естли гдѣ кем таковы воровскія люди присмотрены будут, об оних тотчас кому куда способнѣйше давать знать и в сыску и поимке их поступать на основаніи прежде сего неоднократно посланных указов, а ежели тех воров взять будет не можна, об оном с нарочным репортовать в провинціальную канцелярію. Почему к поимке их отсюда истребована и прислана будет воинская команда, а чтобы и в других сей провинціи камисарских правленіях во всех войсковых и владелческих поселеніях от помянутых воровских людей накрепчайшая предосторожность, а где оная появитца, имеют о сыску и поимке их всенайприлежнѣйшее старателство прилагаемо было, как о том неоднократно подтверждено. Об оном в те камисарскія правленія указы посланы, а смежных с сею провинцією малороссійских полков в Полтавскую и Гадяцкую полковія канцеляріи промеморіямы сообщено, о чем чрез сие Слободской Украинской Ахтырская провинціальная канцелярія репортует.

Іюня 20 дня 1767 году.

Леонтей Львов

В должности протоколиста регистратор Петр Перебинусов

Подканцелярист Иван Галицын

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 264, арк. 86. Оригінал.

* Не пізніше 29 червня (10 липня).

1768 р. березня 1(12)*. Бар (?).— Відозва Барської конфедерації¹²⁶ до воєводств, земель і повітів Речі Посполитої із закликом підтримати конфедерацію у боротьбі проти некатоліків і російського втручання в справу Польщі

Postać smutna całego królestwa w tak okropnym i nieszczęśliwym stanie Rzeczypospolitej wiary i wolności poniżona i ojczyzna już konająca woła i prosi o prędkie ratunek synów swoich. Modli się kościół obywatelów i lud ubogi wznosi ręce do nieba, lzy obfite wylewa z gorącą i pokorną prośbą do boga. Cały naród pod ciężarem tak wielkich ucisków jęcząc, wzdycha i żąda prędkiego ratunku, do którego, gdy wojsko koronne wraz z Rzeczypospolitą teraz i dawniej skonfederowaną związkiem w podobnych razach praktykowanym, zgodnie i uroczyście sprzymierzone na obronę wiary i wolności bierze się ad scuta et clipeos i szabli polskiej odważnie dobywa, jako jedneje ojczyzny synowie sacro faedere wraz z Rzeczypospolitą teraz skonfederowane, chcąc wspólnie et individuo marte wszystkie nieprzyjacielskie imprezy gromić et animos arma[ue]l armis opponere, wszystkich poświętych województw, ziem i powiatów, wszystkich zacnych i godnych tej ojczyzny synów i obywatelów cuiuscunq[ue]l status, praeminentiae et dignitatitatis świeckich i duchownych wzywa i zaprasza do równych z sobą czynności i rezolucji na obronę wiary i wolności. Obliguje na miłość boga i ojczyzny przez szacunek wiary i wolności najwyższych tego królestwa darów i zaszczytów, krwią nieoszczędną przodków swoich cnych i sławnych Polaków nabytych, ażebyśmy upadającą i już konającą ojczyznę i samych siebie providis consiliis et armis uzbrowszy dźwigali i bronili ab interitu: wzięła górę sic volentibus fatis zuchwałość dysydencka** consilio et perversis studiis niektórych osób i złych obywatelów, przy sile i mocy postła i wojska rosyjskiego wsparta. Nadzieja w bogu, iż sua moleruet, gdy wolne narody polskie, poznawszy jak są zdradzone, a czując jak są uciśnione i skrzywdzone, wezmą się zgodnie i odważnie do obrony. Sporządza nam bóg dobry i opatrzny od potencji sąsiedzkich nam nieprzychylnych i konsekwencje szkodliwe z interesu własnego przeglądających, pomoc przyjacielską i posiłki, o czym mamy na pismach upewnienie, o tym wiernie donosimy i jesteśmy z należytym uszanowaniem.

Jaśnie oświeconych, jaśnie wielmożnych miłościwych panów i braci szczerze życzliwym bratem i sługą uniżonym.

Michał Hieronim na Krasnym etc. Krasiński, podkomorzy różański, marszałek Koronny;

Józef Puławski, pisarz nadworny Koronny, warecki starosta, pułkownik, kawaler orderu krzyża świętego, marszałek związkowy wojska koronnego, manu propria;

Jacek Antoni Rola Kochański, konfederacji koronnej konsyliarz, sekretarz i pisarz wojskowy, manu propria.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, № 1408 II, стор. 180—181. Копія.

* Дата подана в заголовку копії документа (Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, № 1408 II, стор. 180).

** Дисидент — дослівно відступник від догматів пануючої церкви. В XVIII ст. дисидентами називали іновірців, які визнавали некатоліцьку віру.

Переклад

Смутний й принижений стан усього королівства. В такому жахливому і нещасному стані принижені віра й воля Речі Посполитої. Вже конаюча вітчизна до швидкого порятунку кличе та благає своїх синів. Моляться громадяни в костьолі та й люд убогий руки до неба підносить і до бога, рясні сльози проливає з гарячим і покірливим проханням. Весь народ під тягарем таких великих утисків стогне, зітхає та прагне негайного порятунку. Як це в подібних випадках практикувалося раніше у Речі Посполитій, військо коронне спільно, злагоджено й урочисто укладе союз з об'єднаною конфедерацією для захисту віри й волі, береться за щити й панцирі та відважно добуде польські шаблі. Адже ж ми, сини однієї вітчизни, об'єднані святим союзом в конфедерацію разом з Річчю Посполитою, бажаючи в цілому і зокрема хоробро громити усі ворожі підступи та збройно протистояти озброєній пиці. Любов до бога та вітчизни, повага до віри і свободи — найвищих того королівства дарів і почестей, добутих нещадною кров'ю шановних і славних поляків — предків наших — для того, щоб ми, озброївшись обачними рішеннями й воєнним спорядженням, підносили занепадаючу і вже конаючу вітчизну та й самих себе захищали від знищення. До таких же дій і рішучості на захист віри і свободи закликаються і запрошуються всі пресвітлі воеводства, землі, повіти, всі шляхетні, гідні сини тієї ж вітчизни, світські і духовні всіх станів. Так бажала доля, щоб взяла верх дисидентська зухвалість, підбадьорена породою й лихими стараннями деяких осіб і злих громадян та силою й міццю посла й російського війська. У бозі надія, що своя переважить, якщо вільні польські народи, взнавши, як їх зрадили, та відчуваючи, як їх утискають і кривдять, візьмуться дружно і сміливо до оборони.

Добрий і передбачливий бог готує нам приятельську допомогу й військові підкріплення від сусідніх, [раніше] нам не прихильних великодержав, які, побачивши шкідливі для їхніх інтересів наслідки [гайдамацького руху на Україні], змінили свою позицію, про що маємо документальні записи. Про це достовірно повідомляємо й залишаємось з належною пошаною, щиро доброзичливими братами і покірливими слугами для ясноосвічених, ясновельможних, милостивих панів і братів.

Михайло Геронім на Красному і т. д. Красінський, підкоморій рожанський, маршалок коронний

Йосип Пулавський, писар надвірний коронний, варецький староста, полковник, кавалер ордена святого Хреста, зв'язковий маршалок коронного війська, власною рукою

Яцко Антон Роля-Коханський, коронної конфедерації дорадник, секретар і військовий писар, власною рукою

№ 198

1768 р. червня 6. — Універсал полковника Максима Залізняка отаманові Канівського куреня Івану Чалому на право урядувати в селах і селищах

По указу е. и. в. самодержици всероссийской Екатерины Алексевни и протчая и прочая и прочая.

Тому над Єв
1101 / 2
Універсалу
Сенатській
Коротка
Історія

Мави в поманду
Універсалу
Сенатській
Коротка
Історія

Максим Забіяка
Сержант

1103 год

172

96

Універсал полковника Максима Забіяка отаманові Капівського куреня Івану Чалому на право урядувати в селах і селищах.

Імѣючи я команду Войска Запорозкаго, комендерую от себе козака атамана Ивана Чалого, куреня Канѣвского, о котором извѣсно чиню всякому чину як войску російскому, так и людям посполитим. И даю ему тую промоцѣю по селах и по деревнях слѣдовати и испитовать ляхов и жидов, и порядок в селах и в деревнях учинять, и позосталые вещи от збѣглих ляхов и жидов отбѣрать. Самих же тих ляхов и жидов ко мнѣ не присилать, но своєю командою, врученою ему, казнить, даби ему вѣра била дана и всякому человѣку должно ему повиноватись во всем, что роскажет, что для лутчаго вѣроятия подписуюсь своеручно.

1768 году иуня 6 числа.

Максим Залѣзняк ¹²⁷,
полковник Войска Запорозкаго

Архив МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 178. Оригінал.

№ 199

1768 р. червня 7. Довжок.— Відозва командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до польських магнатів із закликом не підтримувати барських конфедератів і допомагати російським військам

Znajdując się tu z wojskiem jej imperatorskiej mości pani mojej miłościwej, które jako przyjacielskie ma za cel pomoc sprzymierzonej Rzeczypospolitej Polskiej, utrzymanie jej praw i wolności oraz zasłonięcie dobrych ojczyzny synów, tak w osobach ich, jako też majątkach i, na koniec, zachowanie krajowego pokoju, kiedy przeciwko temu wszystkiemu pokazały się szkodliwe niektórych buntowników barskich i trembowelskich przedsięwzięcia, ja, biorąc się do zniszczenia tych i tym podobnych i do słusznego ukarania, na które zasłużyli, zapomniawszy powinności swojej ku Rzeczypospolitej, tudzież i względów przyzwoitych dla osoby i państw jej imperatorskiej mości, co się dosyć jawnie wydaje w nieprzystojnych postępках ich i różnych porozsiewanych pismach, żądam oraz wypełniam * wyraźną wolę jej imperatorskiej mości pani mojej miłościwej, która w tym się zawiera, ażeby nikt z niewinnych i prawdziwych ojczyzny synów żadnej nie poniósł szkody przez moje operacje; owszem, osoby i substancje onych powinieniem starać się wszelkimi sposobami zasłaniać i bronić.

Więc, ażebym mógł oddzielić dobrych patriotów, niemających uczestnictwa ani żadnego porozumienia z buntownikami, od tychże nieprzyjazne i złośliwe knujących zamysły, upraszam pierwszych o listowne do mnie odezwy z oświadczeniem niewinności w sentymentach i postępках swoich, ażebym przez to mógł pokazać wszelkie dla nich względy, które prawdziwym należą patriotom. Upraszam także, ażeby na dowód tych swoich dobrych myśli, nie tylko żadnego gatunku żywności, ani wsparcia tym buntownikom nie dodawali, ale i żadnej z nimi korespondencji nie mieli, inaczey byłbym przymuszony uznać to za złe intencję, wyjąwszy tych, którzy

* У тексті помилково: «вypełnić».

się znajdują w miejscach przez buntowników zajętych i dla tego nie mogą sprzeciwiać się ich gwałtownościom. Jeżeliby zaś, czego się nie spodziewam, mimo wyraźną jej imperatorskiej mości wolą i przeciwko rozkazom moim były jakie krzywdy poczynione przez wojsko komendy mojej tym dobrym przyjaciółom i prawdziwym ojczyzny synom, na ten czas upraszam donieść mi o tym nieodwłocznie, ażebym mógł, jako tego szczerze pragnę, każdemu uczynić należytą sprawiedliwość i satysfakcję.

Actum w Dłużku, dnia 7 iunii roku 1768.

Generał-major graf Apraksin

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, № 1408 II, стор. 274—276. Копія.

Переклад

Метою перебування тут з її імператорської величності пані моєї милостивої військом є по-дружньому допомогти союзній польській Речі Посполитій зберегти її права і незалежність, а також захистити добрих синів вітчизни і не лише їх, а й їхні маєтки та, нарешті, підтримати мир у краї. Коли ж проти цього всього виступили з шкідливими починаннями деякі барські і теребовельські бунтівники, я приступив до їх та їм подібних знищення і справедливого покарання. Вони такого заслужили, забувши про свої обов'язки перед Річчю Посполитою, а також про належну повагу до особи і володінь її імператорської величності, що досить відверто проявляється у їхніх непристойних вчинках та різних розповсюджуваних листах. Виконуючи ясне веління її імператорської величності, моєї милостивої володарки, яке полягає в цьому, і чого я прагну, щоб ніхто з невинних і справжніх синів вітчизни в зв'язку з моїми операціями не зазнав збитків, а навпаки, я повинен прагнути, щоб будь-якими способами захищати й боронити їхні особи і маєтки.

Таким чином, для того, щоб я міг відділити справжніх патріотів, що не допомагають і не мають ніяких зв'язків з бунтівниками, від тих, які замишляють ворожі й злобні плани, пропоную першим надсилати мені листи із запевненням про лояльність своїх почуттів та поведінки. Так я міг би виявити їм ласку, на яку заслуговують справжні патріоти. Також прошу, щоб на доказ цих своїх добрих намірів не лише не давали будь-яких харчів і не допомагали цим бунтівникам, але й не вели з ними листування. В протинному разі я буду змушений розцінювати це як погані задуми. Виняток становлять ті, які перебувають в місцях, зайнятих бунтівниками, і тому не можуть чинити опір їхньому насильству. Проте, якщо б, на що не сподіваюсь, незважаючи на виразне веління її імператорської величності та всупереч моїм наказам, були завдані якісь кривди цим добрим друзям і справжнім синам вітчизни військами, що перебувають під моїм командуванням, то в такому разі негайно донести мені про це, щоб я, як цього щиро прагну, міг кожному вчинити належну справедливість та сатисфакцію.

Діялось в Довжку, дня 7 червня 1768 року.

Генерал-майор, граф Апраксін

№ 200

1768 р. червня 13. Умань.—Універсал полковника Максима Залізняка про призначення Феодора Осадчого старшим над мешканцями містечка Теплика та Теплицького ключа

Я, Максим, полковник Низового Запороского Войска, даю от себя документ Феодору Осадчому мѣстечка Теплика, аби он імѣл і прочии громади ключа того мѣстѣчка в добрѣм состоянїю здѣржевал: яко то, аби імѣл власть судити, радити і во всяких случаях добре справовати, добрим добре воздавати, а злих бунтовников смертелними киями карати, а мѣщанам и прочиим громадам ключа, вишѣописанного мѣстечка приказую, аби ему во всяких случаях послушни були, бунтов между собою не робили.

При сем будте здрави.
Д[ан] 1768 года іюня 13 дня в Умани.

Максим Залізняка.

Максим Залѣзняк,
полковник низовскій с товариством

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 24. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1905, № 3, стор. 243.

№ 201

1768 р. червня 15. Мошни.—Свідоцтво мешканців містечка Мошни отаману Семену Неживому про те, що він не завдавав їм ніяких кривд

Благородному и достоинпочтенному господину ата[ману] куреня Уманского Войска Запорозкаго Семену [Неживому] от мѣщан мошенских дано сие свѣдѣтельство

За прибитием к нам з войском господина атамана Семе[на] Неживого ¹²⁸ в мѣстечко Мошна, которому нашиє мѣщ[ане] мошенские, видя свою крайнюю нужду й отягощение от ляхов, так от войскових, яко теж

й от губернатора мошенского Подгородецкого, котори[й] то, Подгородецкий, много людям мошенским разние обиди дѣлав не толко свѣцкому народу, но и духовному чину за благочестие, людеи свѣцких до полсмерти киями забивал, унѣятам, гонителям, великую протекцию давал во всем, что наши священници мошенскии, которые до благочестия приставали, вездѣ гоними били, по лѣсах і по разних мѣстах непристойних укривалися, сверх же того тои же губернатор на нашу громаду великое страховивание наносив и заподлѣно мав на нас конфедерацию спровадити, то ест ляхов, чтобы з нас, християн, кожди в живих не остався, которое то озлобление и разний обидими громада мошенская господину атаману Семену Неживому представляли, и ежели би господин атаман з войском к нам не поспѣшился, тоби ми смерти нечаянной от поляков не убѣгли, и близко тое уже к нам приходило, что же господин атаман Семен Неживый битностию его в Мошнах з войском людям нашим мошенским и наименшою кривди не учинив, совѣстно в том свѣдителст[во]. И на тое подписуемося неграмотни бивши крестами: атаман городской мошенский Васил Кириченко, Иван Бабиц, Марко Гречуха, Иван Левченко, Швец, Ярошов зять, Височин, Птимченко, Ткалиц, Моргун, Андрѣй Дуда, Грицко Слюсар, Микола Сусѣдка, Корнѣй Ковтанченко, Иван Гречуха, Хвеско Гречуха, Иван Яцик, Максим Швецѣ], Хведор Прулев

К сему ж и целая громада мошенская.

Дано сие свѣдителство в мѣстечку Мошнах июня 15 дня 1768 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 12. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 307—308.

№ 202

1768 р. червня 17(28). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про боротьбу з гайдамаками і взаємини з Туреччиною

Копия с писма к г. Обрескову в Царьграде из Варшавы от 17(28) июля 1768 году.

По разбитии полковником Гуриевым под Гуманью бунтующих мужиков и называемых здесь гайдамаков получил он несколько времени после доношение от христианских обывателей местечка Балты, из коих некоторое число и к Полше принадлежит, ибо сие место лежит на самой границе и часть онаго в турецкой, а часть в здешней, но чье б сии обыватели не были, я, не входя в переписку, велел им словесно отвечать, что если были подлинно запоросцы участниками во всем приключившемся в Балте, то не толко наш высочайший двор сих дерзостных, наглых и своевольных поступок не подкрепляет, но и велено везде их сыскать для учинения им достойнаго наказания за их разбои как преступникам и злодеям, ибо мы желаем всячески доказать Порте Оттоманской наше дружелюбие и охоту к удержанию с нею согласия и добраго соседства. Если ж обыватели местечка Балты, принадлежащие к Полше, какія жалобы имеют против возмутителей и защиты от них желают, чтоб адресовались к графу Браницкому, генералному региментарю здешней коронной армии, а что мы в оное вовсе нимало не вступимся, при

сем же вашему превосходительству сообщая копию с того доношения обывателей местечка Балты, дабы вы могли все оное в ползу интересов нашего высочайшаго двора по своему благоизобретению употребить о возмутительствах здешних¹²⁹.

Инаго теперь сообщить не имею, как, что главнейшее тепер находится в Кракове, куда войски посланы для изкоренения их, а те возмутители, которые в турецкие границы ретировались, еще и по сех пор там находятся, толко уж из местечка Сороков вышли, а состоят тепер ближе еще к Хотину* в деревнях Окуневце и Романовце числом человеках в тысяче при начальниках их Красинском и Пулавском. Наши ж войски разположены вдоль по границе милях в 4 и в 5 от оной разстоянием, посылая вперед себя толко разъезды для осторожности, чтобы как они оттоль сюда в землю и в средину их не впади.

Сеймики для избрания земских послов на будущей сейм определены держатся 15(26) сентября, а по-видимому по настоящим возмутительствам невозможно нам будет обойтись, чтоб при них своих войск не иметь не для препятствия в их волности и советах, но для осторожности, чтобы при сем случае новых возмутительств учинено не было. И тако считаю, что вам не худо заранее мало-помалу приуготовлять к тому Порту, дабы она знала, что по необходимости мы принуждены при тех сеймиках войски свои иметь.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 80—81. Копія.

№ 203

1768 р. червня (не раніше 20). Мошни.— Донесення управителя Мошенських маєтків Ринкевича князеві Радзівілу про напад гайдамаків на містечко Мошни та про втечу підданих за Дніпро

Пункта его милости господина Ринкевича, губернатора вотчин Мошенских, яснеосвященнѣйшого князя его велможности Радзивида, воеводы виленского, гетмана войск великого княжества Литовского

Прыпадши до стоп вам, яснеосвященнѣйшому князю, моему добродеевѣ, доношу о неблагополучія здешних украинских, каторіе мы претерпеваем:

[1]. Как 19 дня іюня в четверток противу пятници напали на Мошни гайдамаки пешіе числом 130 человек о двенадцатом часу, тотчас и мы противу их стрелили даже до одинадцятаго к дню часа, которіе начали первѣе разорять место, прочіи же замок атаковать. Но пособіе божіей матери укрепляло меня в силе так, что они замка достать не могли, ибо был в добром наблюденіи. Между тем, разоривши город и в ни во что обративши, всѣ тронулись к замку, неотменно желая оной взять, и таковою напуск учинили, яко и регулярнѣй войн искуснѣе не можетъ, понеже впрям слѣпно налезали, которих при замку и убито пятнадцать. Толко им сіе ничево не воспрепятствовало. А напоследок, усмотря, яко нет иного способа, начали зажигать избы близ замка стоячіе и, усмотрев,

* У тексті: Хотиму.

что огонь с тоеи стороны, на которой избы горять, минѣ ничево не вредить, зажгли ратушу новую, которой уже два года как построена, а с оной ратуши великой пламень начал наносить ветер на замок. Откуда видя я остатную нам пагубу чрез заженной оной огонь следующую, вскричал я на козаков (бога в помощь воспріавши) и тотчас вибежал с замка, оставя в замке некоторую часть людей, а с прочіими на них ударил. Между тем, убоясь оны всѣ, вдруг уходить начали. Мы, ловля тех гултаев по целом городу, как зайцов, пугали, которых и убили 30 человек, а раненных седм увойшло от наших же людей, так з гарнизонних, как и козаков и един не пропал. Толко от простих людей убито 10 человек, и то в тѣ пори, как убегали з города от нас, ково-нибудь встретивши, по злобѣ своей убивали за то, что их весма ранено смертно.

А как уже они уйшли в лес, я не мог за ними гонить, ибо надеяся, что будет к ним суккурс от гайдамаков, которіи действително з-за Днепра 20 человек на утрешній день, то есть в субботу, пришли было. Я в тот же день по атаке, собравши лошади вашей ясневелможности всѣ и сколко было в зборе денег, со всем тем отехал до Погребищ, ибо, ежели бы я тово ж дны не уехал, другой раз намеревали меня атаковать в замку. А как уведомились, что и меня и лошадей вашей ясневелможности нету, то которіе оны всеконечно и шли (ибо всѣ пешіе были), тотчас отступив от города, следовали до деревнѣ, прозиваемой Розумки, принадлежащей до Мошен, разстояніем толко в четверть милѣ; и тамо людей в ни во что обратили, мучили и уйшли, а пришед, тотчас лошадей заняли моих восемь и кобилиц четири черкасских, которіе я для вашей ясневелможности купил на ярмарке; а простих лошадей узали более пятидесят. Откуда в имуществе вашей ясневелможности никакова убитка не последовало, кроме тых 4 кобилиц, а могла бы была воспоследовать и болшая трата. Толко бог им за старательством моим не допомог, ибо тѣ уже, которіе пришли было з-за Днепра на суккурс, за нескорим своим приходом и не имел, что брать. Понеже первій всю добре ограбили, хотели с ограды вашей вельможности скот забрать, толко дано знат прикажчику мошанскому, которому я на своем месте правленіе поручил, то оной прикажчик, взяв с собой козаков восемнадцат, гонил за ними и, нападши их, в лугах восем взял живцом, а пяти убил (которіе сами сознали, что их солтники нарочно висилают для разоренія), яких я осми человек отослал гарнизоном до Погребищ, ибо их козаки не довели бы туда. Буду писать к его высокопревосходителству генералу-губернатору в Кіев, жалуяс на тех господ сотников, яко не толко гайдамаки мене по своей воле разорили, да і господа сотники, яко соседе от них виправляли. И что мнѣ отпишет его высокопревосходителство господин генерал-губернатор кіевскій и какую минѣ з господами сотниками учинить сатисфакцію, вашей ясневелможности донесу, а якая подданству чрез тех гайдамак последовала убель, как великая сума, о том в так скором времени объявить не могу, ибо некоторіе люді за страх и в дому еще не обретаются, но до тех пор кріются по лесам, а там денно и ночью безпреривно по околичним местам везде разореніе делают и хотят всеконечно отмстить; замок взять и город вконец зажечь.

2. Послал я до его высокородія господина Мацевича полковника, дабы днем и ночью как найскорее поспешал з суккурсом до Мошен, ибо и в первой атаке я з своими людми не устоял бы, ежели бы не подал суккурс господин Рестковски, губернатор княжества Черкаского, с кон-

ними восемнадцать человек козаками. И тот министр подал отраду, понеже они гайдамаки такое намерение имели, чтоб, взявши замок, всех, сколько бы ни было людей, выколоть, никого не щадя; но суетна их стала надежда защищением божеским, ибо их самих пропало 45.

3. О господстве здешном вашей вельможности доношу, яко оно по обыкновению своему в порядке состоит, только в том крайнее министр есть несчастие, что все жида в расходе и нет ково на аренде посадить, имел я свидание с господином комиссаром, будучи в Погребищах, где он говорил мне, дабы я половину аренды на общество пустил при контракте своем. А в Мошнах и в Белоозере приказал шинк дать дворовой, а я по милости божией еще прошлого года жита имею довольно, будет с чего вино курить, дал бы бог только тишину. И буду сколько возможности моей о том стараться, дабы как наилучше в целости добро ваше сохранить и отдаются нигде не буду, ибо ежели бы я в скором часе с маетности отехал, то все бы подданство за Днепр жить перейшло; ибо уже и так господа занепряни деревню Секерне совсем за Днепр перевели и там уже аренды не имеется, понеже нет кому арендарем быть. Весма в том я опасуюсь, чтобы возмущения от самих мужиков не случались, и потому все господа губернаторы отсюда сехали, опасаясь бунтов. Только нас два здесь находится: один — господин Ростовский в княжестве Черкасском, а другой — я пока бог соблаговолит, а жену и детей до Погребищ отправил, а сам до тех пор здесь буду жить, пока возмогу.

4. Козаков мошенических вашей вельможности рекомендую, кои вдруг с гарнизоном, так как регула требует, бились без всякой боязни и лукавства за меня стояли: и теперь там же себе оказывают и все умерти ради, а себе не подать: и потому все завидят, что тем гайдамакам никто таких ударов не дал, как здесь восприяли.

5. И то вашей вельможности, моему добродееви, доношу, что старство Черкасское князя его вельможности Яблонского совсем разорено и зажжено от гайдамаков.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 257, оп. 1, спр. 89, арк. 1, 2. Оригінал.

№ 204

1768 р. червня 24. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Федора Воейкова кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про нагляд за козаками, щоб не втікали до гайдамацьких загонів

Високблагородный и высокопочтенный господин Воиска Запорожского кошевой атаман с старшиною!

Появившаяся с некоего уже времени в Уманской, Чигринской и Смелянской губерниях гайдамацкая шайка своими разбоями и грабительством не только многие местечки и селы в той околичности разорила, многих из шляхетства и из других чинов, також жидов, где только кого достать могла, безчеловечно мучила и умерщвляла, но и своими ложными разглашениями простой, во тме невежества погруженной народ

к бунту против властей, начальников и помещиков воздвигнула, чем и ныне продолжая, до такой уже продерзости дошла, что по здешней границе стоящим на фарпостах воинским командам отваживается грозить, чтоб прибегающих под защиту е. и. в. нашей всемилостивейшей государини полских шляхтичей в границы не впускать. А как сохранение и утверждение в пограничности сыпокоиства и тишины мне всемилостивейшие поручено, то для разогнания и истребления помянутой разбойнической шайки равно как и для усмирения взволновавшихся мужиков командированы от меня из Новороссииской губернии три комплектные эскадрона гусар при одном штаб-афицере, коему велено, вступя в Польшу, пробираться к Белой Церкви, которая крепост под защиту е. и. в. уже взята и посланною отсюда пехотною командою снабдена и где встретит гайдамаков, поступать с ними как с разбойниками и с нарушителями общего покоя. Но между тем подлинное до меня дошло известие, что главной вождь помянутой гаидамацкой шайки сказывается полковником Воиска Запорозского Низового и называется Максим Залезняк, при коем якобы действительно до ста человек запорозских казаков находится, имеет несколько корогов и пирначей, розглашая, что он по указу послан против конфедератов и, таким образом простой народ прелщая, побуждает к бунтам и к своей привлекает шайке, чем немалое поношение и безславию всему Войску Запорожскому наносит. Того ради изволите ваше высокоблагородие по получении сего приказать немедленно в подчиненном вам воиске справится: не отлучился ль кто без ведома вашего и воисковой старшины самовольно на помянутое мерзкое и богопротивное разбойническое предприятие, а при том, не упуская и малейшаго времени, употребить с своей стороны по вашему благородумию такие меры, чтоб никто из подлежащих под ведомством вашим к тем безчеловечным безделникам пристать не отважился, також ежели кто из них в границах Воиска Запорожского появился б, то тотчас, поймав, содержать приказать под крепчайшим караулом, а что по сему учинено будет, ожидать имею вашего обстоятелнаго рапорта.

Вашего высокоблагородия охотный слуга
Федор Воейков

Киев 24 июня 1768 году.

Помітка: П[олучено] июня 30 дня 1768 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 21—22. Оригінал. Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 1. Копія.

№ 205

1768 р. червня 25 (липня 6). Микове.— Лист командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до князя Миколи Репніна про захоплення в місті Гранові 74 гайдамаків, серед яких виявилось 14 запорізьких козаків ¹³⁰

Копия с письма генерал-майора графа Апраксина из местечка Микове от 25 июня (6 июля) 1768.

Посланные от вашего сиятельства писмны из Варшавы от 17 (28) июня и 24 июня (5 июля) через нарочно присланного из Льова куриера

имел честь получить, тож и под открытою печатью к генералу-майору Кречетникову, которые чрез графа Браницкого к нему отправил, в сходственность которых я поступать не премину, что пред видя я Браницкого оставил, дал Кречетникову знать, в какие места я пошел, дабы оной генерал-майор Кречетников мои места заступил, в случае нужды его, подкреплять мог; я ж ожи[дать] буду повеления от вашего сиятельства, расположась так, как в отправленном репорте к вашему сиятельству от 22 июня (3 июля) имел честь донести.

В здешних местах все спокойно и о возмутителях ничего не слышать, известно только, что подचाший литовский с небольшим числом находится за Хотиним. В день выступления моего из Тулчина возвратилась посланная от меня партия в местечко Гранов и привезла с собой взятых в плен семьдесят четыре человека называемых гайдамаков, из числа которых нашлось четыре на десять настоящих наших запорожских казаков, которых я под караулом при своей команде содержу, прочие же шестьдесят человек нашлись быть казаки из Умани и здешние мужики, которых я отправил к графу Браницкому.

Посланной офицер с оной партией нашел в вышеупомянутом местечке одного из наших украинских полков поручика Устина Тройницкого, которой, быв сам у меня под Баром, показывал письмо от его сиятельства графа Никиты Ивановича Панина, чрез которое просит ваше сиятельство, чтоб ему, Тройницкому, вспоможение чинить, а он, Тройницкой, объявил мне что-то в покупке вина, для которой он из Камор-коллегии сюда прислан. Оной Тройницкой, по моему мнению, оным разбойникам разные способы подает здесь, в Полше, грабить и всякие непристойности чинить для своей корысти. К чему в доказательство служат приложенные при сем разные отдаваемые от него приказы в тех местах, где он находился, и согласие, в котором он с ними живет, ибо в плен взятые козаки объявляют, что они присланы к нему, Тройницкому, от их командира для прикрытия его и имеющих при нем казенных денег. Еще ж прилагаю при сем на рассмотрение вашего сиятельства от называемого полковника запорожской команды даванные салвогвардей * и другие письменные заявления.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 20—21. Копія.

№ 206

1768 р. червня 25 (липня 6). Володарка.— Витяг з листа з володарських маетків до підкоморині Мнішкової про захоплення гайдамацьким загоном на чолі з Павлом Тараном села Володарки і заборону селянам відбувати панщину та дії гайдамацьких загонів в околицях Білої Церкви, Жаботина, Тетієва тощо

Перевод с приложения к письму его сиятельству графу Никите Ивановичу от посла князя Репнина из Варшавы от 10 июля 1768 года.

Экстракт из письма к еи ясневельможности госпоже великаго Литов-

* Салвогвардія — охоронний лист.

Иван Гонта.

скаго княжества, подкомориной Мнишковой из ея володарских маетностей от 6-го июля нов[ого] шт[иля] 1768 года.

Мы вашей ясневельможности, яко наследственной помещице нашей, чрез сие доносим, что по отъезде господина володарскаго эконома и приказчиков, також володарских жидов на сей неделе в пятницу прибыло сечовое Запорожское Войско Каниовскаго куреня с атаманом Павлом Тараном и как скоро в замок ворвалось, то, взяв между пики володарских козаков атамана, допрашивало онаго, где находятся поляки с жидами и их имения¹³¹. После того, разделившись на две части, одна из оных начала искать экономических и прочих шляхтичей, вещи и посуды, которую, сыскав у атамана Никиты, с собою забрала, а другая, отбивши двери у костела, священническое одеяние, костельные вещи, тойжинскаго гу-

бернатора Витковскаго и прочих шляхтичей сундуки забрали, а оставшееся одеяние подрали и попортили, костельнаго старика, что был поляк, в праздник святаго Иоана* в костельной ограде закололи. Потом, приказав всему Володарской волости крестьянству в местечко собратся, оному запретили на барщину ходить и ничего господскаго не делать, кроме подчинивать плотину на реке Росе, находящуюся для переправы Запорожскаго Войска. После того со всеми крестьянами в город вошедши, все лавки и погреба с напитками находящиеся поотбивали, и наливши в разную посуду простого вина, меду и вишниовки, по разным улицам разставили и вместе с народом пили, а отбивши жидовской анбар, все заграбленные и в оном находившееся вещи на двор повыбрасывали, которые не только володарские жители, но и из деревень пришедшие крестьяне забирали; сверх того всем володарским жителям дозволение учинили в жидовских и господских кубах водку сидеть, мед и пиво варить и оная для своей пользы шинковать. Весь господской и жидовской скот отогнали и оной посторонным обывателям за безценнок разпродали, а отрешив прежних приказчиков, на их места других поопределяли, и все, что в амбарах, господских магазейнах и загородных дворах ни найдилось, переписавши, оным и прочим присяжным жителям до своего возвращения в смотрение поручили. Напоследок, отобрав у володарских козаков ружья, на завтрашний день, то есть после праздника святаго Иоана нов[ого] шт[иля], отправились к Белой Церкви, послав наперед с объявлением, дабы находящийся в оной гарнизон вы-

* 24 червня (5 липня).

ступил и спратавшихся там поляков и жидов им выдал. И хотя тамошний комендант, несмотря на их угрожения, начавши из пушек палить, их из города и выгнал. Однако после того из Смялой до пяти тысяч, как говорят, прибыло туда Запорожского Войска с пушками, в Жаботине забранными, и уже четвертой день содержат в атаке Белую Церковь, в которой все почти Брацлавского и Киевского воеводства шляхтичи заперлись. Мы не слышим, чтоб господские крестьяне, во всей володарской околичности и в прочих маетностях находящиеся, к упомянутым гайдамакам приставали. Перед праздником святого Иоана, в воскресенье *, напав на Тетьюов, за две мили от Володарки находящийся, весьма много в оном, как в торговой день, собравшихся шляхтичей и жидов покололи, которых до трех тысяч считается, а между ними и наших семь попов закололи. Старший запорожский полковник ныне в Умани находится. У нас здесь говорят, что, начавши от границы по самую реку Рось, везде шляхтичей и жидов покололи, а прочие, начиная от Володарки до самого Старого Константинова, все жида и шляхтичи в Польшу поуходили так, что между означенными городами теперь никого из оных не находится. Мы со всевозможностию старатся будем о защищении господской казны, которой от нас ни малейшаго ущербу не последует, а в прочем пребываем.

Переводил переводчик
Павел Рымша

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 34—42. Діловодний переклад з польської.

№ 207

*1768 р. червня 26. Під Уманню.— Протокол допиту полковника Максима Залізняка, складений у Каргопільському карабінерному полку*¹³²

1768 году июня 26 дня между пойманными при местечке У[мани] запорожскими казаками называемой полковник Зелезняк допра[шиван], на [до]просе показал следующее:

Вопросы	Ответы
1	на 1
<p>Как тебя зовут, чей сын и правнанием, какой веры и с какого звания, где жителство имеиш?</p>	<p>Зовут меня Максимом, Иевлев сын, Зелезняк, веры я греческого исповедания, из мужиков, жителство прежде имел я Полской области Чегиринской губернии в местечке Медведевке, а потом, по смерти отца своего, пошел в Запорожскую Сечь тому уже назад пятнатцат лет, а из оной Полской же области в монастыре Матреновском,</p>

* 22 червня (3 липня).

2

В здешние места ты откуда, каким образом и с кем, давно ль и для чего пришел, по какому указу или повелению и не был ли кто еще с тобой к тому, с каким числом людей согласником, також ты сотника Гонта ¹³³ или из его команды ково в согласие к себе силно не призывал ли?

в которой я пришел прошлого году в ноябре месяце.

на 2

В здешние места от показанного монастыря пошел я сего году в апреле месяце, а которого не упомяну, толко на той недели, согласяс прежде с семьдесятю человеками запорожских и бежавших казаков для искоренения показавшихся в Полше конфедератов, а после жидов и поляков, где сколко найдено будет. И пошли мы ис того монастыря прежде на местечко Жаботино, под которым и разбили конфедератов пятьдесят человек, ис коих заколото человек до сороку, а потом пошли далие по тракту к местечку Умане, где уже всего народу с их оружием из разных мест собралос человек до тысячи, а откуда оние пребивали, о том знать не могл, указу же я ниже повеления о том никакова ниоткуда не имел, а единственно тем согласился одним своим своевољством для одного показанного народу колонья и грабежа. К местечку ж Умани пришел я назад тому не з болшим две недели, под которым, пришед, остановился в половину дня, а к вечеру того ж дня и местечке Умани сотник Иван Гонта (которой прежде из оного места с казаками, уведомяс об нас, вступил с полковниками Обухом, а о другом неизвестен, навстречу недель за шест, толко нас они не нашли) к нам прибыл и объявил мне, что он имеит казаков до четверехсот человек и, так с обеих сторон согласясь со мной добровольно, в то местечко Уман силно вошли по наступлении уже другого дня приходу нашего поутру, часу в третем; а более со мной согласников из старшин никто не был, також и я ево, сотника Гонта, ис-под команды ево никого силно к себе в согласие не призывал.

3

Как же скоро в местечко Умны вошли, было ль из оного против вас какое оборонение и по входе по такому вашему, как ты више объявил, намерение, сколько какого народу поколото и после их сколько пограблено денег, платья и протчих пожитков и куда оные употреблены или отвезены и кому именно отданы?

4

Между показанными заколатыми вами людьми, сколько, каких законов, ксензов, попов равно и полского шляхетства было поколото?

5

При том воиске ты какую старшиною к предводительству почитался, кем и когда учинен?

6

Из местечка Умны ты сам или кого ис команды своей еще

на 3

Как скоро в местечко Умны с обеим воиском вошли, то хотя по нас и было из одной прежде пушки, а потом из мелкого ружья выстрел, однако нам никакого урону, кроме одного человека, не учинено и мы против состоящаго во оном местечку народу усилились, причем поляков, жидов, а притом и тех, кои и во услужении конфедератов были веры греческой, поколото немалое число, а сколько, заподленно знать не могу, однако думаю не менее как всех мужеска и женска, даже до сущих младенцов, тысячи две человек поколото и при том пограблено денег тысячи сто рублей, а протчих пожитков, сколько их числом, знать не могу, потому что всякой казак имел по себе, где сколько кто мог захватить; я ж из оных никуда (кроме что помянутому сотнику Гонту и с тех пограбленных денег дал сто золотых червонных и шестьсот рублей манетою и трое часов), не отправляя.

на 4

Между показанным побитым нами народом и з[нать] толко могу, что губернатор з женою убит, а о прочих: как ксензах, попах и протчих полска[го] шляхетства ведать не могу, потому что я не здешняго места жител, только между всех тако[вых] люди поколото доволное число.

на 5

При показанном воиске я к предводительству почитаем был полковником, в которое звание я выбран теми запорожскими казаками, с которыми было у меня согласие ко убивству и грабительству народа еще при выступлении нашем из Матренина монастыря.

на 6

По прибыти нашем к местечку Умны я сам никуда ко убивству и грабитель-

Вопросы	Ответы
<p>для такового ж губительства и грабежа в другие места не посылали?</p>	<p>ству не ездил, а посылав в разные места ис команды своей казаков и то малое число, которые ко мне приваживали денег рублей по два и по пяти, а ис пожитков не приваживали и мне о том не объявляли, а по большой части посланы были ис команды сотника Гонта, толко и он сам не ездил.</p>
<p>7</p>	<p>на 7</p>
<p>Из местечка Умны ты и сотник Гонта с командами почему на здешнее место, на котором вы с казаками взяты под караул, выступили?</p>	<p>Из местечка Умны я и сотник Гонта с командами на здешнее место, на котором мы взяты под караул, вышли потому, что от великаго побитаго народу жить было не можно, тако ж и для доволствия своих лошадей ближаишим полевым кормам, а в местечке Умнах толко оставлено было при сотнике Власенке караул, которой, как скоро уведомился о прибыти сюда русскаго воиска, бежал, а куда, я о том неизвестен.</p>
<p>8</p>	<p>на 8</p>
<p>Подлинно ль ты во всех своих ответах показав свою истенную правду и не скрываеш ли чего, також прежде сего на таких же грабительствах не бывал ли?</p>	<p>Я подлинно во всех своих ответах показал истенную правду и ничего не скрываю, також и прежде сего на таких же грабительствах и убивствах не бывал, в чем и подписуюс. K sim owiętom wmięsto nazywajemoĥo pólkownyka Maksyma Iwelowaho syna Zalizniaka za neumięnym gramoty po ięmo prozenyiu w mięsteczko Umań sotnik Iwan Honta podpisała.</p>
<p>Сверх вышеписанного показанной называемой полковник Зелезняк спрашиван в дополнение, не был ли он к турецкой или за оной границею в каких именно местах сам или партей не посылал ли и не было ль против тех партей оттуда каких супротивленей, которой объявил?</p>	<p>Он, полковник Зелезняк, к турецкой и за оную границу сам не ездил и ис команды своей никою не посылал, и толко посылал до села Хошева, которое состоит от местечка Умны в четырех милях, при сотнике Шиле запорожских казаков пятьдесят человек, которые, возвратяс, объявили ему, что они были и на турецкой границе в местечке Балте, далее ж они были ль и какое там убивство или грабительство починили и было ль против оных с ту-</p>

Вопросы	Ответы
	рецкои стороны супротивление, о том он неизвестен. K siemu owietnomu punktu wmiesto poikownyka Zalizniaka w miesteczko Umań Iwan sotnyko Honta podpisalsa.

За аудитора полковой писарь
Никифор Пикторов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5520, арк. 5—6. Оригінал.

№ 208

1768 р. червня 29 (липня 10). Брацлав.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до князя Миколи Репніна про захоплення полковником Гур'євим гайдамаків під Уманню

Копия с письма генерал-майора Кречетникова из Брацлавля от 29 июня (10 июля) 1768.

После отправленного моего к вашему сиятельству от 24-го числа с господами полковниками репорта, что здесь происходило, имею честь донести:

Самого ж того 24-го числа из местечка Линець отправлены деташемента: господин генерал-майор и кавалер Подгоричанин — в местечко Монастыржище, а полковник Гурьев — в Гумань, коему приказано гайдамаков забрать под караул, хотя я и был уведомлен, что от Гуманя сии грабители к Днестру пошли, но однако ж сия ведомость оказалась несправедливая, потому что я третьего дня получил от полковника Гурьева репорт, коим доносит, что он 26-го числа к местечку Гумани прибыл и, соединясь с порутчиком Кологрововым, кой уже под Гуманем с полком казачьим находился, нашел стоящих лагерем запоросцов и здешних казаков, к коим он послал порутчика Кологровова уговаривать, чтоб они добровольно отдались, но сии дерзостные люди отважились, не допусая до себя, по нем стрелять, что, увидя, полковник Гурьев с корабинерами и казаками их тотчас атаковал и, не дав им исправится ко обороне, всех взял, коих нашлось запоросцов: полковник — один, казаков — 61 да присталых здешних полских разных казаков — 784, да прежде взятых порутчиком Кологрововым запороских: атаман — 1, казаков — 24, здешних полских — 67, итого: запороских — 87, здешних — 851, коих приказал за конвоем отправить, запороских — в Киев, а здешних всех — к графу Браницкому, понеже таковых разбойников выпустить за неприличное почел, чтоб они более еще, а особливо так великою кучею грабительств и тиранских убивств делать не могли и так уповаю, что в здешней стороне и сих гайдамаков более не будет.

Я с находящимися при мне войсками из местечка Линца 27 числа выступил и вчерашней день в Брацлав прибыл и по причине, что чрез

реку Бог здесь мосту не находится, а только есть один малой паром, на коем артиллерию переправлять невозможно, то вчерашним же днем сделан новой паром, на коем нынешней день совсем переправился и завтра буду в местечке Тулчине, где уже до дальнейшего вашего сиятельства повелению буду стоять и буду от графа Браницкого толко в трех небольших милях, кой стоит в Томашполе.

Третьяго дня от графа Браницкого я получил письмо, коим требует, чтоб я приблизился к нему, а другим бы войскам велел чинить разъезды к Гумане и старался б гайдамаков истребить, на кое ему от меня сообщено, что я к приближению с ним уже следую, а в Гумане не толко разъезд, но и целой деташемент находится и уже гайдамаки все взяты под караул, коих и к нему отослать приказал для учинения им достойного наказания, а при том просил его, чтоб он со мною как найскорее увиделся в Тулчине, а если б ему за чем-либо приехать ко мне невозможно, то б меня уведомил, то я к нему тотчас поеду и когда с ним увижусь, то буду советовать, чтоб в теперешних делах исполнять надлежало, но при том всем барских возмутителей в здешней стороне нигде нет, так что совсем имя их пропало.

Я вчерашней день от графа Апраксина получил письмо с приложением вашего сиятельства дубликатного письма от 17(28) сего месяца и другого пакета на имя господ полковников, но и он, следуя к Каменцу, возмутителей не слышит и об них ничего не упоминает. Вчерашней день и с Хотина и Ясс куриеры возвратились и привезли письмо на имя вашего сиятельства и на имя мое, кои все оригинально для усмотрения к вашему сиятельству при сем прилагаю и при том прошу, чтоб турецкое на имя мое письмо приказать перевести и ко мнѣ прислать, чтоб видеть его к себе склонность, и сходствуясь с тем, по случаю надобности, ему соответствовать, что ж ваше сиятельство изволили писать, будто б трехбунчучной паша арестован, но сей мой посланной куриер точно объявил, что паша арестован не был и он у него сам был и от него письма получил, а секретарь его сих куриеров принимал и отправлял. При том же объявил, что паша хотинской весьма ласкав был и словесно велел мне сказать, что он всеконечно всегда дружески поступать будет, а господарь волоский напротив того груб был, как то и письмо его, писанное ко мне, не весьма ласкаво.

Вашего сиятельства письмо от 17(28) чрез возвратившегося моего полского куриера я 26-го числа сего месяца имел честь получить, на которое имею донести, что надлежит до истребления возмутителей, то как уже о том подробно от 18 чрез куриера, а паче чрез господ полковников и ныне как выше донес и уже ваше сиятельство о том известны, что их нет.

Что ж надлежит до зарядов к артиллерии и протчих военных припасов, то я весьма сожалею, что ваше сиятельство опасались и сомневались, чтоб я имел в том недостаток, ибо от меня пред тем донесено было, что двух офицеров нарочно в Киев послал, с коими требовал тройной комплект, кое все ко мне и доставлено, и к тому еще полукартаунной единого к себе взял, но они несколько дней отправлением из Киева промедлили по причине, что готовых зарядов у них не было и делали новые. Итак, я теперь имею при себе на все свои орудия, как на полевые, так и на полковые, двойной комплект, а третий комплект выстрелян под крепостью, итак, я теперь не только, чтоб зарядами недостаточен, но

естьли б и другим корпусам нужда возпоследовала, чтоб я снабдить мог, для чего послал ордер к подполковнику Чернышеву, что, когда из Литвы к нему заряды привезут, то б он их ко мне не отправлял, а удержал бы их у себя, и куда ваше сиятельство их обратить прикажете, чтоб он требовал на то повеления.

Что принадлежит до взятых князем Прозоровским возмутителей, то оныя болшою частию живущие в домах в воеводстве Волынском и к тому приставшия к ним действительныя воры и что те места очищены были, то туда уже козаки посланы, о чем вашему сиятельству уже доносил, так как и в Замосцье рота вся в целости, а только один капитан убит и один козак ранен, и маиору Зелеру из Порецка никакой нужды выходить не было, а сие последовало от робости оставшегося при той роте порутчика и от нерасторопности подполковника Ливина, как то прибыв ко мне князь Прозоровский и господа полковники объявили, и что он, призвав к себе порутчика Епихина, за сей поступок репримандовал.

По взятии Бердычевской крепости 3-го числа вечеру, а 5-го числа отправил генерал-маиора Подгоричани к Бару, дав ему повеление, чтоб он уведомил о прибытии своем графа Апраксина и естьли он будет ево к себе требовать, то б он немедленно к нему шел, но он, прибыв в Лятычов, графа Апраксина уведомил, а он, не имея в нем никакой нужды, его к себе не требовал, кой в Лятычеве и простоял до самого моего свидания с графом Апраксином, понеже никакого предприятия, по неимению возмутителей, делать никому было невозможно, а я своею только персоною на четыре дни в Бердичеве остался по причине, что действовать не против кого, а на тот час зделался мне после бывших при атаке дел вторичной припадок лихорадки, то я теми свободными днями несколько ползовался и ныне от оной свободился.

Чтоб очистить места около Кременця и Острога, то я, по силе вашего сиятельства писма, от графа Апраксина требовал, чтоб он полковника Вейсмана с оставшими ротами отдал мне в команду, отправил бы в местечко Дубно, и естьли посему он исполнить и меня уведомить, то я дам ему повеление, чтоб он стал сам в Дубне, а две роты от себя поставил в Остроге и находящихся там от меня казаков имел бы в своей команде, чрез что без сумнения и та сторона чиста будет, что ж бы графу Апраксину самому в ту сторону иттить, то по теперешним обстоятельствам весьма нужно ему быть на Днестре для примечания движений ушедших возмутителей в турецкие границы и будет надобно ему иттить к Трембовлю, куда, уповаю, сими днями и движение свое возмет, когда ж я о том заподлинно сведав, то по совету с графом Браницким зделаю небольшой деташемент из его или моих казаков для примечания между мною и графом Апраксином о возмутителях, касателно ж до размены кавалерии, то я о том к графу Апраксину писал, и естьли он исполнить согласится, то я к нему Каргаполской полк и с ним пришедшия два единорога к нему отправлю, казаков же я ему дал, коим числом он и доволен.

Харковской гусарской полк еще не толко не прибыл, но и никакова слуху не имею, хотя я партии посылал к Авручу и к Лоеву и до Василкова, чтоб об нем сведать, но только еще нигде ево нет, а как оной прибудет, то его употреблю в разные места для соблюдения в земли покоя, кое, спокойствие, кажется мне, что чрез разрушение здешних возмути-

телей уже наступило потому, что около Авруча главнейшей возмутитель господин Павша чрез господина Хоткевича у меня протекций просил, кою я ему и обещал зделать, ежели он ко мне сам писать будет и рецес подасть, кой тот самой, которой с болшим числом шляхетства только ожидал, чтоб возмутители в Житомире сеймик начали, а он уже со всем Полесьем к ним пристанет, но сие все опровергнуто разбитием под Житомиром двух их партий, а потом сикурса и взятъем крепости Бердичевской, и как скоро они о том сведали, то господин Хоткевич прислал ко мне своего гусарского капитана с прошением как себе, так и сему Павше протекций, а для прибытия того полку теперь между Радомысля и Житомира поставлен подполковник князь Мещерской, кои разъезды делает до самого Авруча, и теперь в той стороне так спокойно, как только пожелать надлежит.

Воеводы познанского гарнизон из Ляховца к возмутителям пристал, то я только о том ваше сиятельство уведомил, а чтоб на нем или на его деревнях того взysкивать, то я о том никакого виду не зделал и его местности от всего уволены, и еще по случаю его посылки в здешния украинския деревни всем его посланным всякое вспоможение делаю.

Касателно до господина Стремецкого, старосты гадецкого, что ваше сиятельство изволите писать, чтоб он был из числа знатнейших их начальников и что он человек пронирливой, то на сие имею уведомить, естли б он таков был, как вашему сиятельству о нем донесено, то б я конечно его не отпустил, а он не иное что есть, как сущей дурак и пьяница, то я его почел нестоющим, чтоб его держать, а бывших у него разного звания людей старосты снятинского, то всех тех отослал в Броды и велел отдать коменданту крайчего коронного.

С господином Пулавским по силе вашего предписания зделаю, за коим в Полонное уже послал и велел, его к себе привести, коего и отпущу на точном основании вашего предписания.

О местечке Залосце я писал к графу Апраксину и просил его, чтоб он там находящуюся роту, поблизости, пока около Трёмбовля будет, в своей команде имел.

Взятые реверсы и рецессы с выпущенных из местечка Полонного шляхтичей при сем к вашему сиятельству прилагаю, так же и пакет на имя господ полковников возвращаю.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 98—112. Копія.

№ 209

1768 р. червня 30. Київ.— Протокол допиту запорізького козака Дем'яна Чернявценка, складений у Київській губернській канцелярії

Присланной из находящейся ныне в Хвастове гайдама[ка] шайки от тамошних атаманов Швачки и Журбы с письмом к киевскому господину генералу-губернатору от 28-го июня сего 1768 году запорожской казак в Киевской губернской канцелярии того ж июня 30 дня допрашиван и показал следующее:

Вопросы	Ответы
1. Откуда родом, как тебя зовут, давно ли запорожским козаком и которого куреня?	Малороссийского Нежинского полку, села Авражиевки, козацей сын Демьян Чернявченко. В Сече Запорожской с малолетства, куреня Каневского казак. От роду ему дватцат пять лет.
2. Кто главный начальник разоряющим в Польше казакам, откуда оной вышел, которого куреня и по какому приказу?	Сечи Запорожской, куреня Пластуновского, козак Максим Железняк, называющейся полковником, отькуда он вышел — не знает, а слышал от самого его, Железняка, что истребляет он поляков и жидов по данному ему от Коша Запорожскаго указу, при нем же находится и асаул Бурка с перначем, а которого куреня сей асаул — не знает.
3. Где первое главное зборище всем самовольным казакам было?	В состоящем при местечке Жаботине Мотренинском монастыре, которой в тамошнем лесу, разстоянием от Жаботина в двух верстах.
4. По какой причине сие самоволство и разорение в Польше начато, не побуждением ли каких-либо светских или духовных начальников и кем имянно или только самоохотно — для грабежа и разбою предпринято?	Якобы конфедератные возмутители в Смелянской и Чигринской ключи быть имели для всеконечного истребления все. тамо жителствующих греческаго исповедания людей, а чтоб чьим-либо побуждением, о том неизвестен.
5. Давно ли ты пристал к зачинщику сего злодейства?	К оной шайке пристал он на второй неделе прошедшаго Петрова поста *. В прошлом же году вышел из Запорожской Сечи в оной Мотренинской, а из того в близстоящей оттуда Никольской, Ведмедовской, наконец, в ближней же Мошинской монастыри на послушание, а из сего Мошинского монастыря, отшед, пристал к оной шайке.
6. Какие города и местечка разорали?	Польские города Жаботин, Смелу, Корсу[нь], Богослава, Канев, Мошну, Хвастов, Лисянку и Умань, местечка Медвин, Стеблеев и окрестные многие села разорали, из некоторых из сих городов, где могли найти пушки и граковницы, забрали с собою.

* Між 2(13) і 9(20) червня.

Вопросы	Ответы
<p>7. На сколько чат все сии самовольные казаки разделились и где ныне находятся?</p>	<p>Из Богославя Максим Железняк с асаулом Буркою и с немалым числом запорожских казаков, у которого корова одна и праперов восемь, и находится около Умани, простираясь к Балте.</p>
<p>8. Как многолюдна чата Максима Железняка, все ли у него запорожцы или всякая сволочь?</p>	<p>Между оною чатою находится запорожцов до полутора ста, а означенных польских мест казаков до трех тысяч человек, кои все к нему, Железняку, пристали по той причине, что он, Железняк, говорил, якобы имеет указ, по которому и в Польшу вступил. А другая чата пошла с атаманами куреня Каневского Андреем Журбою да Жерелевского — Никитою Швачкою, которые пошли понад бережьем днепровским, при которых был и он, Демьян.</p>
<p>9. Ест ли другая какая сволочь в чате Никиты Швачки¹³⁴ и Андрея Журбы¹³⁵. Одни ли запорожские казаки или так же всякая сволочь, как она многолюдная и сколько в том числе запорожцов?</p>	<p>Запорожцов в сей чате будет до десяти, а протчих, к ним приставших польских казаков до двухсот человек, при которых козаках и белоцерковский поручик Копыткевич.</p>
<p>10. Куда пограбленное имение начальники с их чат девают?</p>	<p>Добычь, которую Максим Железняк своею чатою достает, где деваает — неизвестно, а чата Журбина и Швачкина при себе на возах имеет, которая добычь многочисленна как в денгах, так и в протчих вещах.</p>
<p>11. С каким намерением к Белой Церкви приходили?</p>	<p>С тем подошли к Белой Церкви, чтоб оную разорить и разграбить, а отстали оттуда, что тамошней комендант им объявил, яко он до последней крайности намерен от них обороняться.</p>
<p>12. Не получили ль они какого известия, что знатные команды посланы для поимки их?</p>	<p>О посылке каких команд войск е. и. в. для поимки и разогнания их по отезде ево оттуда ничего слышно не было. А посылке ево, Чернявщентка, в Киев с писмом к его высокопревосходительству, киевскому генералу-губернатору он, Чернявщентко, главною причиною, ибо, догадываясь, что объявление оных</p>

Вопросы	Ответы
	<p>чат предводителей, якобы они по указу в Польшу вступили, несколько стало подозрительно, советовал, чтоб писменно киевскому генерал-губернатору знать дать о их противустоянии полякам, на что от них и соглашенось. Более ничего он не знает, а все вышеописанное по сущей правде показал.</p>

Во утверждение чего, как грамоте не умеющей, подписался своеручно крестом ¹³⁶.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5521, арк. 2—3. Оригінал.

№ 210

1768 р. липня 1. Лука.— Лист шляхтичів Василя Богдановича і Степана Занковського до кийвського генерал-губернатора Федора Воейкова з проханням захистити від гайдамаків і пропустити через Білгородський форпост

Перевод с писма полских шляхтичей Василя Богдановича и Степана Занковского к его высокопревосходительству господину генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору, Новороссийской губернии главному командиру и разных орденов кавалеру Федору Матвеевичу Воейкову из Луки от 1-го июля 1768-го года.

Зближающеєсь на наши головы гаидамацкое и бунтующихся на Украине мужиков тиранство и других своевольных людей грабительства, которое здесь действительно уже чинятся, принуждают нас утрудждать ваше высокопревосходительство всенижайшею прозбою, дабы нас с детьми и свойственными, как пограничных, ищущих покровительства при нынешнем крайнем случае, принят изволили и для спасения нашего живота пропущены б были, естли не со всем нашим именіем, то хотя с скотом чрез Белгородской форпост, а мы в прозбах наших, получа ваше господское милостивое призрение, по жизнь нашу обяызаны будем называтся.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5514, арк. 3. Діловодний переклад з польської.

№ 211

1768 р. липня 2. Киш Запорізької Січі.— Свідчення у Коші Запорізької Січі запорожця Семена Галицького про напад гайдамаків на місто Балта

Показаніє запорожця Галицького 1768 года іюля 2 Войска Запорожского посыланнаго нарочно к татарскому каймакану г. Балты

Полковой старшина Семен Галицькаго в канцелярії онаго войска показал: за поворотом он, Галицькій, из татарскаго мѣстечка Кишли от

едисанского султана, к которому он был послан от Коша по дѣлам войсковым, в Балтѣ от тамошняго гетмана Якуба Аги прошедшего іюня в 17-й день получил известіе, что нѣкакіе гайдамаки, кои себе запорожцами назвали, подошли под державу их и много по сей сторонѣ рѣки Кодыма, в польской сторонѣ, жидам и ляхам грабительства починили, самих же тѣх ляхов и жидов разогнали, яких немалое число перешло на ту сторону Кодыма, в Балту, под его, Якуба, протекцію. Особливо ж в самой его, Галицкого, туды приѣзд видел он, Галицкий, как та гайдамацкая шайка разграбленное у ляхов и жидов имущество командѣ Якуба Аги, туркам, распродала. Потом, как известились оныя гайдамаки, что разогнанные ими ляхи и жидаи всѣ остаются в протекціи гетмана Якуба Аги, то тотчас подали до Аги требованіе, чтобы он, Ага, не задерживая и единого, оттолъ их всѣх к ним выслал. При чем и поданной ему, Якубу Агѣ, от тѣх гайдамак какой-то на листу указ, будто от г. кошеваго с Петербурга за собственною рукою к оным гайдамакам присланной, чтобы они всѣх жидов и ляхов до единого выгубили, объявлен. В заглавіи же оной указ написан тако: «Указ е. и. в. самодержицы всероссійской и пр. и пр. объявляется во всенародное извѣстіе...» и при концѣ подписано: «Атаман кошовый Петр Калнишевскій с Петербурга». Он, Ага, видя ляхам от гайдамак причиненную разореніем обиду, просьбы гайдамацкой не выполнил и в защищеніе он нашел себе вынужденным остатця. Изперва отдал приказ всѣм туркам, чтобы они прибрали себя готовыми против оных гайдамак к сраженію, велѣл всѣ жилища запалить, в который час то и учиненно. Что гайдамацкая шайка усмотря, оставила была в мѣстечкѣ их спокойными и приняла намѣреніе куда-то слѣдовать. А как при слѣдованіи им донесено, что турки от шайки позосталых гайдамак на мосту зрѣзали, а одного с ружа гусара убили, то они с немалым азартом многочисленно на сторону турецкую заворотясь, взяли на турок с имѣвшихся у них четырех пушок пальбу производить. Против чего крайне в оборонѣ стоявшіе турки вытерпѣть не могли и принужденны были всѣ с Якуб Агою мѣсто и весь на оном экипаж свой оставить, а сами бѣжать, с которыми турками и он, Галицкий, оставя на отведенной от Якуба Аги квартири своего товарища Алексѣя Шулгу, со всѣм своим экипажем и лошадыми бежал от Балты в шесть верст и переночевав тамо в селѣ [...]*, паки на другой день в Балту всѣ обще с турками поѣхали, гдѣ ни их гайд[амаков], ни оставленного экипажу не застали, а та вся гайдамацкая шайка, разграбив все и взяв остававшогося на квартирѣ его, Галицкого, товарища со всѣм экипажем и лошадыми, отобравши все от него ружья и снявши с него имевшееся на нем платье, на польскую сторону чрез Кодыму пошла. Гдѣ уже по полученіи над турками авантажа по арендам разные напитки пили. Тот гетман Якуб Ага, задержав сумнителство, что тѣ гайдамаки точно запорожцами себе называют, его, Галицкого, спрашивал: не данно ли им дозволенія от Коша такія шалости чинить? А как он, Галицкий, в самой точности его увѣрил, что никогда никому от войска таковаго дозволенія не давалось, то он, Ага, к лучшему еще того освѣдомленія, послал его, Галицкаго, придав ему двух своих сейменов конных, к оным гайдамакам. Как он, Галицкий, к ним пришел, то увидѣл их всѣх вообще в одной компаніи над розставленными напитками сидящих, где

---

* Текст пошкоджений.

и его, Галицкого, меж собою посадив, довольно подчивали и просили его в прощенье, что с ним нѣкоторые шалуны покусились, в обиду его товарища взять и при товарищѣ его экипаж ограбить; а при том обрадовали его было тѣм, что все без потѣрянія его, Галицкаго, и товарища его имущество они отыщут, а ежели не отыщут, то удвое наградят. И промежду тѣм, любопытствуя с ними в разговорах, ни единого с них, гайдамак, не признал запорожским козаком, потому что они по войсковым запорожским обычаям лошади осѣдлать, на лошадь всѣдять, ратища в руках держать и лошади навьючить не умѣют, по большей части видѣл по ним, что они простые самые мужики безопасны (мне вовсе не страшны), ибо они под случай на их тогда ж, как турков з Балты выгнали от татар нападеніе (коих всѣх было уповательно до тысячи), за недостатком пороху с висящих около их рогов, заряжая пушки, порох изсыпали и так по счастью за первым разом рубанными железными швырями трех татар с пушек убили и оную всю силу от себѣ тѣм только отвратить могли. А надальше б выстоять было б в силу можно. И побув с ними, гайдамаками, тамо недолго и к гетману Якуб Агѣ воротился, и все извѣданное объявил.

На другой того день присланны были от гайдамацкой шайки два: один — назывался эсаулом, а другой — сотником с нѣякимись письмами. В тот же час подоспела к Балтѣ орда, и пришел от оной к Якуб Агѣ Мурзак. К чему и его, Галицкаго, оной Ага призвал. Гдѣ он, Галицкій, посидя, видѣл между Якуб Агою и Мурзаком многіе разговоры, а потом Якуб Ага стал сказывать оной гайдамацкой шайки эсаулу и сотнику: «Что вы это сдѣлали и с каким вы намѣрением город сей — Балту — разорили? Видѣть де вы можете сами, что орда подоспѣла и она напрасно отойти не может. От вы запропастили своим самовольством Украину!» И помѣшкав Галицкій у него, Аги, чрез три дня, потом с оной гайдамацкой шайки прислано к Якуб Агѣ письмо, дабы он с ними вступил в перемирие и расписался, а от его, Аги, и его команды убытки с довольным доплачевством будутъ награждать. И как-то уже между ими постановлено, он, Галицкій, не знает, а только видѣл, что турки во удовольство свое от тѣх гайдамак арбами экипажу своего польскаго и жидовскаго не мало на свою сторону везли. Причем и он, Галицкій, к той гайдамацкой шайкѣ поѣхал и требовал у них, забратых ими с товарищем его экипажа и лошадей, возвращенія и оттоль самых их отпуску, то они и его, Галицкого, уже от себе не отпуская, велѣли совсѣм при них быть, покудова они в том мѣстѣ себе успокоять и примут в другое мѣсто поход, гдѣ обещались их с довольным за убытки их вознагражденіем отпустить.

Того ж дни выбѣжал оной гайдамацкой шайки асаул за замок и отдал всѣм приказ, дабы того ж часа к походу на мѣлкіе шайки раздѣлились, а потом не забарясь сам и прочіе при нем старшины, кои называли себе сотниками, и он, Галицкій, с товарищем своим, всѣв на лошадей, под политычным оных гайдамак наблюдением, при пушках, ѣхали и, выѣхавши в степ, под час ночлегу, то асаул с старщинами своими давал всякому лозинг [лозунг], чтобы всяк называл себе, ежели кто спросит: хто он таков? что он козак чаты [czata — притык], какой же чаты? Чаты ж тѣ прозываются Тимошева, Бобринцева, Уманцева, Чалынцева, Запорожцева, Смелянцева, Поповцева, Вербѣвцева и пр. А кто так не может, таковаго з между себе бьют и убиваютъ в смерть. Ког-

да же стали уже оные гайдамаки доѣздить к рѣки Савранѣ и входить в село Пещаное, то он, Галицкій, видя, что они ему доволства никакого не чинять, за дозволеніем гайдамацкаго асаула, без награжденія с товарищем своим отѣхал в свой путь.

Когда он, Галицкій, в здѣшнія мѣста к состоящему на границѣ Войск Запорожских полковнику Бугогардовому прибыл, то вслѣд за ним прибѣжал от войска турецкаго, с турецкаго мѣстечка Голты бешлей с письмом, который спрашивал полковника о разоряющих Голту гайдамаках, каких они войск, запорожцы ли или каких других, ежели же де не запорожцы, то объявил, что выступившая сильная татарская орда всѣх их выгубит, для чего уже и в поготовности себя до повороту его, бешлея, сдѣлала. На что он, Галицкій, с полковником ему отвѣтствовали, что тѣ гайдамаки не запорожцы, но самозбройцы, не вѣдают они с каких людей и объявили ему ис ними, что хотя ѣ дѣлайте.

Архив Ленинградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 5. Копія.
Частково опубл.: А. Скальковскій. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., 1733—1768 гг. Одесса, 1845, стор. 113—117.

№ 212

1768 р. липня 2. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення у Коші Запорізької Січі мешканців Умані Остапа Поламаного і Остапа Бочки про напад гайдамаків на місто Умань

Показанія уманских жителей:

1768 года іюля 2, приѣхавши в Запорожскую Сѣчь по купеческому промыслу, Польской области, Уманской губерніи, города Умани жители *Остап Поламаный и Остап Бочка* в Войсковой Запорожской Низовой канцеляріи сказкою показали:

Минувшаго іюня 9-го дня гайдамацкая шайка, простираючаясь в собраніи с 1000 человек конно, при знаменах, одном — большом, а прочих — меньших нѣскольких, в предводительствѣ по извѣстіям нѣякогось полковника Максима Желѣзняка, вошед в город Умань, подольстив к себѣ в единомысліе к злым начинаніям с Уманской губерніи сотников четырех: города Умани Ивана Кузьменка и Гонту, Торговицкаго — Влащенко, Хушоватскаго — Панка и при них козаков конных вооруженных 500 и, в 10-й день [іюня] напав на оный город, в нем бывших польских шляхтычей на сто, а жидов на 3000, в том числѣ мужеска и женска полу, даже съсуших младенцов поумерщвляв, всѣ до послѣдня их имѣнія, также городовое знамя одно большое, пушок одну большую, а меньших двѣ забрали и расположились под оным городом Уманью в полѣ лагерем. Умерщвленных же поляков и жидов тѣла брошены на разных мѣстах и остались без обыкновенного погребенія. Тѣ ж гайдамацкія шайки называют себя запорожскіми козаками, но в самом дѣлѣ есть не запорожцы, но суціе с простых Польской области на Украинѣ живущих мужиков, также винокуров и обитающих в турецком городе Очаковѣ и других оногю околичностях ардагов. Сказуют же они, якобы имѣют у себе на искорененіе в Польшѣ ляхов и жидов нѣякоесь указное

повеленіе. Сей имянующійся полковник Железняк имѣет управительную резиденцію над оным городом Уманью и цѣлою Уманською губернією, и всякіе между тамошними жителями расправы производить. И егда к ему з города Умани обыватели пришед, требовали от его избранія начальников, то он, Железняк, объявил им, что будто послал от себе в Кіев к командующему тамо генералитету письмо о присылки отътуду к ним потребных начальников, но с отъѣзда их (Поламанного и Бочки) с Умани, чтобы посланные возвратились, не слышали. Который имянуючійся полковником Железняк им, Поламанному и Бочкѣ, на проход до Сѣчи Запорожской в промыслѣ купеческом и билетом снабдил, по коему они с пропуска на російской границѣ чрез Орельскій форпост приѣхали в Сѣчь.

Архив Ленинградского відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 2. Копія.
Частково опубл.: А. Скальковскій. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., стор. 133—134.

№ 213

1768 р. липня 2. Київ.— Ордер кийвського генерал-губернатора Федора Воєйкова кошовому отаману Запорізької Січі Петру Калнишевському про напад гайдамаків на слободу Голта і про заборону козакам відлучатися з своїх місць ¹³⁷

Высокоблагородный и высокопочтенный господин Войска Запорожского кошевой атаман с старшиною!

Прежним моим от 24 числа прошедшаго месяца ордером вашему высокоблагородию предписано о проявившейся в Полской Украине вдруг разбойнической, тако называемой под именем запорожских казаков гайдамацкой шайки справку в подчиненном вам войске сделать, не отлучился ли кто из какого куреня на такое богу противное и безчеловечное злодейство и старание употребить такое, в Коше сделать распоряжение, чтоб никто к той шайке не толко явным, но и тайным образом пристать не мог. Но как между тем от находящагося при Орловском фарпосте маиора Вулфа мне рапортовано, что 21 числа прошедшаго месяца помянутой злодейской шайки приехав в пограничную ханскую слободу Голту несколько человек, якобы запорожских казаков, с крайнею продерзостию и зверскою яростию напали на оную слободу и укрывшихся от тиранства их в оной несколько человек полских шляхтичей и жидов безчеловечным образом, измуча, покололи и убили, между коими и три голтянские жиды находились, а других в реку Буг потопили. Почему голтянской каимакан, опасаясь своего живота, прибежище взял в Орловскую слободу и что при Гарде 24 числа минувшаго перешло через Буг реку до тритцати человек пеших и до дватцати конных запорожских казаков, кои в урочище Романковой разстоянием от Голты в 15 верстах расположились, и что главной начальник реченной злодейской шайки Максим Зелѣзняк, называющейся полковником, имеет при себе есаула с пирначем, одну корогов и восем праперов. То за необходимо признаваю вашему высокоблагородию чрез сие силу прежняго моего ордера

подтверждая найприлежніше препоручить удобвозможное с вашей стороны разпоряжение и предосторожность употребить, чтоб никто из подчиненного вам Войска Запорожского казаков от своих мест отнюдь отлучатся и к сей шайке пристать не осмелился под опасением жесточайшаго по обыкновенным Войска Запорожскаго правам наказания. Впрочем предав сие попечению и благоразсмотрителному вашему разпоряжению, о исполнении ожидать имѣю вашего обстоятелнаго рапорта.

Вашего высокоблагородия охотный слуга Федор Восейков
Киев 2 июля 1768 года.

Помітка: П[олучен] июля 8 дня 1768 году. Его высок[опревосходительству] Калнишевскому.

ЦДІА УРСР у Києві, ф 229, спр. 227, арк. 54. Оригінал.
Опубл.: А. Скальковский. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., стор. 197—198.

№ 214

1768 р. липня 4. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення купця Кантаржея про його перебування у таборі полковника Максима Желізняка під Уманню

Показаніе запорожця Кантаржея
1768 года июля 4 у В[ойска] Зап[орожского] Низ[ового] козак куреня Донского Лаврин Кантаржей в канцеляріи оногo войска показал: когда он по купечеству Польской области в разных дальних городах был и слѣдовал уже обратно в Сѣчь Запорожскую, натоварясь разными товарами чрез польской город Умань 9 числа, то застал под Уманю стоящаго в двух тысящах войска, называющаго себе запорожцами, при тридцати прапорах и 15 пушках. Войска того двутысячнаго полковника Максима Желізняка, к которому он как явил себе и просил его, чтобы от его команды как там в простойкѣ, так и в пути ему не учинилось какого худа и на товары бы его, который стоял под селом Березднею, нападенья не было, то оной Желізняк созвал своих сотников двух челоувѣк и дал ему, Кантаржею, от себе свидѣтельство, чтобы везде от его команды свободный проход даже до границы россійской был. Причем он, Желізняк, ему, Кантаржею, хвалился, что де состоящій с дивизією в Польши русскій генерал Кречетников отблагодорил чрез письмо, что он Умань вьконец разорил и всѣх в оном Умани ляхов и жидов вырѣзал. Сам же он, Кантаржей, видѣл, что многи з тамошних польских подданных католическаго закона люде, приѣзжая к нему с разных тѣх мѣст, в коих уже есть ляхи и жиды вьконец разорены, прося в него, Желізняка, начальства и он, Желізняк, всякаго их по достоинству жалуя и дает письменной от себѣ всѣм людам приказ, чтобы в точном его всѣ смотрѣніи были и всѣ происходящіе от него порядки оставались бы в его власти, а ослушних жестоким штрафом стращая.

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп 3, спр. 215, № 6. Копія.

ИЗЪЯСНЕНІЕ

- А В С D Стари-мѣсто (днѣшнїи Умань)
- Е Предмѣстїе Пурново
- Г Аташѣво или Новѣ-мѣсто
- В Предмѣстїе Бѣлѣцка
- И _____ Лѣсная гора
- І _____ Волчѣво
- К Мѣсто замисланного оружаннаго казачества
- Л Бѣлѣцкая монастыря
- М Католическая церковь / фара / сиротскіи
- Н Британская гимназия
- О Мѣсто старора в 1766 году

План м. Умані.

1768 р. липня 9. Петергоф.— Універсал Катерини II до українського населення православної віри Подільського, Київського, Волинського воєводства та інших земель з закликом підкорюватися розпорядженням влади і повертатися до панських маєтків

Uniwersał imperatorowej jej mości adresowany do dyzunitów w Polsce będących.

Z bożej łaski my Katarzyna II, imperatorowa i samo[dl]zierżycza całej Rosji etc. etc.

Oznajmujemy wszystkim naszym grekowschodniego prawowiernego wyznania jednowiernym obywatelom w państwach najjaśniejszej Rzeczypospolitej Polskiej, a osobliwie w województwach Podolskim, Kijowskim, Wołyńskim i drugih miejscach, do których to nasze objawienie zarówno może należeć.

Gdyśmy sobie obiecywali wkrótce obaczyć skutecznie owoce naszych usiłowań i naszych powodzeń na pożytek prawowiernej greko-rosyjskiej cerkwi w ziemiach i dzierżeniach Rzeczypospolitej Polskiej, a osobliwie po rozgromieniu naprzeciw jej i własnej ojczyzny powstałych w Barze mącieliów i nieprzyjaciół, w ten sam czas przymuszeni my teraz przy dotkliwym naszym umartwieniu słyszeć, że jednowierni nasi zamiast tego, ażeby oddając najwyższemu godną chwałę spokojnie zaczęli pożytkować udzieloną dla nich w ojczyźnie równością wszystkich obywatelskich praw i prerogatyw, zaczynają sami nie skosztowawszy onych wprowadzać nowe nieporządki. I, że najbardziej wieśniacy, odrzuciwszy powinne zwierzchności panom swoim posłuszeństwo, wszczęli na różnych miejscach zaboystwa i inne bogu przeciwne gwałty. Wiadomo nam, że powstawszy po większej części przykładem Barskiego zamęcenia, naprzeciw prawnej zwilejrzchności grzeszą oni. I z niewiadomości jeszcze oszukani i zwiedzeni od rozbójniczej gromadki, która pod imieniem jakoby kommanderowanej z rozkazu naszego części wiernego naszego nizowskiego zaporowskiego wojska po różnych miejscach nie tylko sama przez się wszędzie grabienia i pustoszenia i zabójstwa czyni, ale przeprowadza jes[z]cze w złączenie swoje tych niewinnych ze wsiów obywatelów przez pokazowanie fałszywych ukazów, jakoby pod naszym imieniem. Lecz ile taka tej rozbójniczej gromadki zuchwałość sam przez się większego i przykładnego godna ukarania, tym wyraźniej rozkazaliśmy wszystkim naszym w Polsce i na granicy* wojskowym komendantom, ażeby ciż wszystkich zażyli sposobów do najprędszego łapania i wykorzenienia rozbójników i społeczników ich, aby oni najsprawiedliwsiemu ukaraniu oddani być mogli.

Nie chcą jednak równać w jednej karze samych pierseńców złego z tymi, którzy od nich z fałszowanymi ukazami naszymi zwiedzeni zostali, lub którzy przez poniesione świeżo i dawniej krzywdy od obywatelów tam panującej religii pobudzeni byli, dozwalamy przed wykonaniem ostatnich z nimi surowości oznajmić im dla ich oświecenia i ratowania od nieuchronnej zguby, gdyby się w upornej stawili zaciętości:

* У тексті двічі: „і на граніци“.

1-mo, że [w]cale nikt nie był od nas posyłany do Polski dla buntowania jednowiernych naszych naprzeciw współbraci ich innych wiar.

2-do, że według tego ci, którzy się nazywają wysłanymi od nas z wiernego naszego nizowskiego Zaporozkiego wojska, nie są nic innego, tylko sami rozbójnicy, złodzieje i mściciele narodowej spokojności.

3-tio, że takowi rozbójnicy od wojskowych naszych komend wszędzie do końca prześladowani, a złapani sądowi najwyższej swojej władzy dla zasłużonego ukarania oddawani będą.

4-to, że ci, którzy przystali do społeczeństwa ich przez oszukanie, albo też przez zemstę, mogą jeszcze odpuszczenia odstąpić i zapomnienia wszystkiego przeszłego, jeżeli spokojnie powracając do domów i miejsc swoich poprzestaną nieodwłocznie dalszych wszelkich nierządów i bezprawia i nawracają się do powinności powołania swego i w zupełne posłuszeństwo dziedziów swoich i Rzeczypospolitej, jako od boga ustanowionej nad nimi najwyższej władzy.

5-to, że i ci, którzy sami już w zabójstwach i tym podobnych gwałtach zupełne uczestnictwo mieli, mogą także jeszcze dostąpić odpuszczenia, jeżeli żałując swego występku sami pomogą do połapania hersztów i przedstawienia ich do bliższych komend wojsk naszych.

I że naostatek 6-to. Jeżeli pobuntowani wieśniacy nie poprzestaną swych nierządów zaraz po publikacji tego manifestu, w takim zdarzeniu przeciw woli i skłonności naszej ściągną oni na siebie wszystek ciężki skutek nieukontentowania naszego.

Ponieważ jak my z jednej strony za powinności i satysfakcją sobie mieliśmy i zawsze mieć będziemy jednowiernych naszych zastępować i zaszczycać w ojczyźnie ich przy dostarczonej im teraz prawnej równości z obywatelami panującej religii, tak z drugiej, oddawszy wierze i obowiązkowi korony naszej wszystko to, co im byliśmy winni, przedsięwzięliśmy zarówno oddawać zawsze sprawiedliwą powinność i Rzeczypospolitej, z którą złączeni jesteśmy związkami najściślejszej przyjaźni i wiecznej z naszej strony potęgi za formę jej rządu, spokojność i całość ustanowionych na ostatnim Warszawie sejmie praw, których i same najmniejsze naruszenie będziemy każdego czasu rachować za najdotkliwszą krzywdę powierzonego nam od boga państwa.

Zatem po wdzięczności i rozeznaniu jednowiernych z nami w Polsce obywatelów oczekujemy bez wątpienia, iż oni według tego naszego do sprawiedliwych pożytków i uszczęśliwienia składającego się manifestu ohotnie postępować będą. I tym samym pokazując sobie [!] s[zc]zerymi synami prawowiernej cerkwi uczynią się jes[zc]ze i godnymi w czasy przyszłe przedłużającej się naszych dla nich protekcji.

Dan w Paterhoffie, 9-na jului od narodzenia Chrystusowego 1768, a panowania naszego siódmego roku.

Locus sigilli.

Katarzyna

ЦДІА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 29—33. Засвідчена копія.

Переклад

Універсал її милості імператриці, адресований православним Польщі
З божої ласки ми, Катерина II, імператриця і самодержиця усеї
Росії та ін.

Повідомляємо усім нашим одновірцям, громадянам греко-східної православної віри, у володіннях найяснішої Речі Посполитої Польської, а зокрема, у Подільському, Київському, Волинському воеводствах та в інших місцевостях, до яких це наше оголошення у однаковій мірі може відноситися.

Колись ми обіцяли, що скоро побачимо результати наших старань і наших успіхів на користь правовірної греко-російської церкви на землях і володіннях Речі Посполитої Польської, а особливо після розгрому повсталих у Барі проти неї і власної батьківщини заколотників та ворогів, у цей саме час ми змушені з важким сумом почути, що наші одновірці замість того, щоб, віддаючи найвищому гідну хвалу, спокійно почати користуватися наданою їм на батьківщині рівністю усіх громадянських прав та привілеїв, починають самі, не скориставшись ними, організовувати нові безпорядки. І найбільше селяни, не підкоряючись своїм панам як владі, розпочали в різних місцях убивства та інші противні богу насилля. Відомо нам, що, піднявши повстання у більшості випадків на зразок барського заколоту, вони грішать проти законної влади. Вони несвідомі і обмануті купкою розбійників, яка під іменем начебто відправленої з нашого наказу частини нашого вірного Низового Запорізького Війська по різних місцевостях не тільки сама грабує, опустошує та вбиває, але й залучає до себе, внаслідок поширення фальшивих указів, виданих немовби від нашого імені, із сіл невинних громадян. А тому, що така зухвалість цієї розбійницької купки сама по собі заслуговує на більше і публічне покарання, ми недвозначно наказали усім нашим військовим комендантам у Польщі та на кордоні вживати всіх засобів для якнайшвидшого виловлення і викорінення розбійників та їх спільників і віддавати їх для найсправедливішого покарання.

Проте, не бажаючи однаково карати самих призвідників зла і тих, хто був ними обдурений фальшивими указами від нашого імені, або тих, хто переніс під час недавніх та давніх [подій] кривди від громадян пануючої там релігії, дозволяємо перед проведенням над ними останньої розправи для їх освідомлення і врятування від неминучої загибелі, якщо вони будуть дуже вперті, [таке] повідомити:

По-перше, ми зовсім нікого не посилали в Польщу для підбурювання наших одновірців проти їх собратів інших віросповідань.

По-друге, згідно з цим ті, що називають себе присланими від нас з вірного нам Низового Запорізького Війська, є нічим іншим, як розбійниками, злодіями та заколотниками спокою народу.

По-третє, скрізь і до останнього таких розбійників будуть переслідувати наші військові частини, а спійманих — будуть віддавати найвищому судові для покарання, на яке заслуговують.

По-четверте, тим, що пристали до їх громади внаслідок обдурення або помсти, може бути подаровано і забуто усе минуле, якщо, спокійно повертаючись до своїх хат та місць, негайно припинять дальші всякого роду безпорядки та беззаконня і повернуться до повинностей, до яких вони покликані, та до нового послуху своїм дідичам та Речі Посполитій, як встановленій їм богом їх найвищій владі.

По-п'яте, тим, що вже самі брали участь у вбивствах, подібного роду насильствах, може бути пробачено, якщо вони, жалкуючи за свій проступок, допоможуть у виловленні ватажків і доставленні їх до найближчих наших військових команд.

I, нарешті, шосте. Якщо повсталі селяни не припинять чинити безпорядки негайно після опублікування даного маніфесту, у цьому випадку вони проти нашої волі і прихильності візьмуть на себе весь важкий наслідок нашого незадоволення.

Тому що ми, з одного боку, вважали і завжди будемо вважати своїм обов'язком і приемністю заступатися за наших одновірців і захищати їх на батьківщині при наданій їм тепер правовій рівності з громадянами пануючої релігії, з другого — віддавши вірі і обов'язкам нашої корони усе, що їм ми були повинні дати, почали однаково також виконувати свої зобов'язання і щодо Речі Посполитої, з якою ми об'єднані зв'язками найтіснішої дружби і постійного нашого признання форми її правління, спокою і цілісності встановлених на останньому сеймі у Варшаві прав, найменше порушення яких щоразу будемо розцінювати як найбільшу кривду для довіреної нам богом держави.

Однак, враховуючи вдячність та розсудливість одновірних громадян Польщі, безперечно чекаємо, що вони охоче будуть поступати згідно з цим нашим маніфестом, складеним для справедливості, користі та щастя. Таким чином, проявляючи себе щирими синами правовірної церкви, вони стануть гідними нашого протегування, що продовжуватиметься і в майбутньому.

Даний у Петергофі, 9-го липня 1768 [року] від Христового народження, а нашого панування сьомого року.

Катерина

Місце печатки

№ 216

1768 р. липня 9. Кременчук.— Репорт обер-коменданта Кременчука бригадира Василя Чорткова кийвському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання полковником Чорбою отамана Семена Неживого з трьох гайдамаками

Высородному и высокопревосходителному господину генерал-аншефу, киевскому генерал-губернатору, Новоросииской губернии главному командиру и кавалеру Федору Матвеевичу Воейкову от бригадира и правящего в Кременчуге за обер-коменданта Черткова рапорт

Господин полковник Чорба, прибыв сюда, в Кременчуг, привез с собою небезизвестного вашему высокопревосходителству разбоинической шаики атамана Неживаго и при нем еще трех человек — его сотоварищи, о которых к вашему высокопревосходителству чрез нарочного прапорщика Декая ошибкою репорт отправлен, при отправлении ж оного Неживаго в Киев взята с него скаска при сем к вашему высокопревосходителству в рассмотрение прилагается¹³⁸. Правящей же здесь, в Кременчуге, за плац-майора капитан Турченинов репортом ко мне представил, что в силе приказания моего гайдамацкой партии упоминаемой атаман Неживой с товарищи тремя человеки, что у них ни било осматриваны, у коих и найдены денег серебряной монеты сем рублей пятьдесят копеек, два червонца и два малые ножа, из которых денег серебряной монеты для доволствия их в дороге, тож и ножи отданы командированному с ними в канвой гарнизонных баталионов фуриру Золотухину,

а два червонца при том репорте представлены ко мне, которые по получении представлены от меня с прежними сорок четырем рублями девяноста копейками в канцелярию Новоросийской губернии, означенной же гайдамацкой атаман с товарищи по забитии в ножные колодки при сем к вашему высокопревосходительству отправлены.

Июля 9 дня 1768 году.

За обер-коменданта бригадир
Василей Чертков

Помітка: Получен 15 июля 1768.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 4. Оригінал.

№ 217

1768 р. липня 9. Монастирище.— Рапорт генерал-майора Подгоричани кийвському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання запорожців у районі Монастирища

Высокородному и высокопревосходительному господину генерал-аншефу, киевскому генерал-губернатору и разных ординов ковалеру Федору Ивановичу Воейкову генерал-майора и ковалера Подгоричани рапорт

По силе ордера его превосходительства господина генерал-майора и разных ординов ковалера Кречетникова пойманные посыланними от detaшамента ведения моего разъездами шатающиеся здесь запорозцы тридцать восемь человек да один дячек города Киева церкви Казанской богоматери Семен Лукянов, которой перва конфедератом был, а после того между гайдамаками сотником себя называл, при сем к вашему высокопревосходительству за караулом при порутчике Чалиновиче полку Ахтырского представляю. И как оные приманы в три раза, то я об них, каковых они приводов и хто по именам и прозваниям, регистр прилагаю¹³⁹ и с коих первые три человека и дячек многие здесь грабительства и смертныя убивства причинили, другие дватцать три сами к находящемуся у разъезду афицеру явились, а от них еще как и тем афицером спрашивано тамошних обывателей никакого грабительства и смертного убивства не зделано, да и без того их недавное прибытие сюда можна видеть, что при взятъе их, кроме запорозкого ружья и пиков, ничего из грабительского при них не состояло. А пешие шатались, последние ж двенатцать человек, также как и первые, смертному убивству и грабительству извиняютца.

Ч[исла] 9-го июля 1768 году м. Монастирище.

Генерал-майор Подгоричани

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5522, арк. 1а. Оригінал.

№ 218

1768 р. липня 9. Київ.— Рапорт плац-майора Василя Лбова Кийвській губернській канцелярії про ув'язнення 74 гайдамаків у Києво-Печерській фортеці

Киевской губернской канцелярии в секретную экспедицию от киевских плац-майорских дел рапорт

Сего июля 8 дня прислано ис Полши пойманных гайдамак семдесят четыре человека, коим при сем именной список прилагается¹⁴⁰, которые

Львівська Губернська Канцелярія Київської Губернії
Мандатна Плата Мандатна 2807

МЗ

Репорта № 366 512

Сло жде з Дня Писано пошлом помянутого
Василя Лбова с Десяти Селюк Елевона, помяну
Писаних нинаном Тасой Писанося, пошлом
к содержанию в Копеекх Арестом помяну
к Протоманья нинаном к Копеекх к Копеекх
сод ссудетном дудетном сд Протоманья, что Пове
Лбо Дудетн Ссудетн ссудетн куде охронт Репорта
Платн Мандатн в Ссудетн Копеекх

1768

Лбова р. д. д. д.
М. С. Л. 28

№ ф	181
№ коп	512

Репорт плац-майора Василя Лбова Київській губерньській канцелярії про ув'язнення 74 гайдамаків у Києво-Печерській фортеці.

и содержатца в Киево-Печерской крепости под караулом, а пропитания никакова ниоткуда не имеют. О чем секретной экспедиции сим представляю, что повелено будет со оными чинить, имею ожидать резолюции ¹⁴¹.

Июля 9-го дня 1768 году.

Плац-маиор Василии Лбов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 1. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 565.

№ 219

1768 р. липня 10(21). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова з повідомленням про захоплення під Уманню гайдамаків, серед яких були й запорожці, і наказом вжити заходів для переконання турків у тому, що напад на Балту вчинений без відома російського уряду

Копия с писма к г. Обрескову из Варшавы от 10 (21) июля 1768.

На сих днях получил я известие, что под Гуманю наша партия наша златную и, думаю, главнейшую часть бунтующих здешних мужиков ¹⁴², сколь же скоро приближились к ним наши войски, толь скоро посылали их уговаривать, чтоб они здались, не желая им зла делать, но сии бунтовщики на оное ружейными выстрелами отвечали, почему партия наша тотчас их атаковала и, не упустя ни одного, коих не побилла, всех взяла в полон, число ж сих взятых 938 человек, между коими действительно по нещастию нашлись 87 запорожских козаков, то есть разбойников, из Запорожья выежжих. Они все генералами нашими посланы в Киев для достойнаго наказания за их злодейство, которое, не сумневаясь, что, конечно, височайшей наш двор не учинить повелит. Протчие ж бунтующие, здешние мужики, 851 человек отосланы все к графу Браницкому, дабы он им пристойное наказание, как разбойникам, зделать велел. Сие же злодейство, опаасаюсь я, чтоб важных следствий не имело против Порты, понеже действительно местечко Балта ими разорено, а как сии разбойники, с коими находились и запорожские бродяги, разглашали везде, что они в отмщение наше действуют и с согласия нашего двора и что они в так глупую подлость уверили, даже и в самом местечке Балте, то и опаасаюсь я, чтобы оное неприятой импресии в Порте не зделало, а разсуждаю об том по нижеследующему.

Сей ночи получен куриер от графа Браницкаго, которой пишет, что он посылал безо всякаго от себя писма в Балту освидомиться, было ли там какое разорение, с инструкцией толко своему посланному, что естли что таковое произошло и естли татары в отмщение думают войти в здешню землю, то б их от того уговаривать, представляя, что правление здешнее в том участия не имеет и что оно само повелело сих бунтовщиков, как злодеев и разбойников, везде сыскивать и наказывать. Сей же посланной, возвратясь к графу Браницкому, привез к нему писмо от аги турецкаго, находящагося в Балте, с коего я перевод при сем прилагаю и из коего усмотреть изволите не толко, что там произошло, но и что

уверены они, что все оное сделано нашими людьми, ибо имянно в сем писме говорится, что вышепомянутое разорение произошло от разбойников или российских людей, коими разумеет тот ага запорожских наших бродяг.

Я сие все спешу вашему превосходительству сообщить, дабы вы могли, сколь возможно, Порту по всему оному успокоить, объявля ей, что я предписал уже нашим генералам везде сих запорожских разбойников сыскивать и поступать с ними как с злодеями и бунтовщиками¹⁴³, а они, как уже вы выше видели, и против наших войск дерзнули в своем злодействе вооружатся. Сверх того не сомневаюсь я, что и от нашего высочайшего двора все пристойные меры приняты будут для достойного наказания оных разбойников и для усмирения всех сих замешательств.

Известно мне, что паша хотимский и его секретарь не арестованы, как то ваше превосходительство считали и ко мне писать изволили. Ему и господарю молдавскому доставлены писмы мои, с коих копии я вашему превосходительству сообщил еще от 16 (27) апреля, а к первому было включено и писанное от меня к хану крымскому, ответы, писанные ко мне и к генерал-майору Кречетникову, я при сем от паши хотимскаго в переводах, а от господаря молдавскаго в копиях прилагаю. Сверх же сего имею вам сказать об паше хотимском; по верным известиям, что при переходе Днестра под Могилевым возмутителей барских, когда они в Молдавию ушли, не позволено им было от турков, то инако учинит, как чтобы прежде потопили они в Днестре всю свою артиллерию, которое те возмутители и сделали¹⁴⁴.

Заключение ж из сего ваше превосходительство сами легко можете положить, что естли могли турки принудить возмутителей артиллерию свою потопить, то могли они следственно и совсем тех возмутителей к себе не впустить или под караул забрать. И тако не могут по справедливости турки сказать, что мы возмутителей к ним вгоняем, а сами они их принимают, которое есть новым опытом, я считаю, недоброжелательства паши хотимскаго.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 76—77. Копія.

№ 220

1768 р. липня 10(21). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про посилення розшуків і виловлення гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Балта

Копия с писма к г[осподину] генерал-майору Кречетникову из Варшавы от 10 (21) июля 1768.

Понеже известен уже я подлинно, что татарское местечко Балта бунтующими здешними крестьянами разорено, в коих всех беспорядках и наши запоросцы участие имеют, и понеже и то знаю, что одним сим последним татары вышеписанное разорение причитают, то надлежит нам строгости против сих разбойников и для сиску их старание приумножить. И тако прошу, естли оные где еще есть или где слышно, то послать туда для разбития их и забраняя партии, к чему можете употре-

бить находящихся при вас гусар, а как здесь слышно, что их теперь немалая будто часть находится под Белою Церквию, то до самой до оной прошу дослать шквадрона два или три, которые бы тамошние окружности очистили. Тоже и князю Мещерскому повелеть надлежит, чтобы он около себя, естли таковые бунтовщики случатся, за ними посылал партии или, в случае надобности, и сам ходил, да и где инде услышите в вашей стороне, то ловить их немедленно посилайте, которое и во всех частях своей команды прикажите, отсилая наших запоросцов под караул в Киев, но распрашивая и розыскивая прежде, по чьему повелению они здес, сколко их и кто ими командует, стараясь как возможно того командира поимать, а здешних мужиков по-прежнему отдавайте для наказания графу Браницкому. Сию строгость нам необходимо употреблять надлежит и сколь возможно разглашать в публике, которое и прошу чинить, дабы чрез то Порта увериться могла, что наш двор не имеет участия в своевольном поступке запорожских разбойников и в разорении Балты.

При сем прилагаю перевод с присланного известия к графине Мнишековой, камергерше литовской, из ея деревень, в здешней Украине лежащих, о беспорядках, учиненных запоросцами. Сии известии стары и уже гуманская часть сих бунтовщиков разбита, однако посылаю к вам оные с тем, что может быть они еще к чему вам служить могучи для сискания досталных сих разбойников.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 85. Копія.

№ 221

*1768 р. липня (10) 21. Поділля.— Лист невідомої особи до не-
встановленого адресата про повстання гайдамаків в Умані
та інших місцевостях і розправу над ними російських та поль-
ських військ*

Z Podola die 21 iulii 1768 [roku]

Na Ukrainie na mil 30 po większej części puste miasta, miasteczka i wsie przez chłopstwo zbuntowane, przez zagranicznych kozaków i hajdamaków siczowych i innych spustoszone. W samym Humaniu, mieście imć pana wojewody Kijowskiego, za zdradą pewnego atamana Gonty nazwiskiem 12 000 ludzi wycięto, to jest Żydów 7000 a katolików 5000, między którymi znajdujących się sekretarza i podskarbiego tegoż imć pana wojewody z żonami i dziećmi zamordowano. I lubo tych hultajów wielu już zgubiono przez wojsko moskiewskie i kommendę imć pana Branickiego, łowczego koronnego, jednakowoż ze 2000 wykradłszy się uszło na Polesie w lasy. Obawiać się przeto potrzeba, aby i ci wypadając podobnych nie czynili exorbitancji.

ЦДІА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 30 зв.— 31. Засвідчена копія

З Поділля дня 21 липня 1768 року.

На Україні на [території в] 30 миль більшість пустих міст, містечок і сіл, опустошених повсталим селянством, закордонними козаками, січовими гайдамаками та іншими. У самій Умані, місті його милості пана київського воеводи, через зраду одного отамана, на прізвище Гонта, вирізано 12 000 людей, а саме: 7000 євреїв і 5000 католиків, серед яких були вбиті секретар та підскарбій цього ж його милості пана воеводи разом з дружинами та дітьми. І хоч вже багато тих гультяїв знищено московським військом і командою коронного ловчого його милості пана Браницького, однак близько 2000 [чоловік] втекло і пішло в ліси на Полісся. Через це треба побоюватися, щоб і ці, роблячи вилазки, не чинили подібного свавілля.

№ 222

1768 р. липня 11(22). Тульчин.— Репорт генерал-майора Михайла Кречетникова графові Микиті Паніну про заходи, які вживаються проти конфедератів і гайдамаків на Правобережній Україні

Копия с репорта генерал-маиора Кречетникова из местечка Тулчин от 11 (22) июля 1768 года.

После отправленного от 29-го числа прошедшаго месяца моего последняго курьера, что здесь происходила, вашему сиятельству имею чест донест.

30-го числа я вступил в местечко Тулчин и тотчас, списавшис с графом Браницким, 3-го числа сего месяца для свидания к нему поехал, желая и думая лутчее сведание от него о состоянии за границею возмутителей иметь, но и от него ничего лутчаго не получил, как только что в местечке Сороче возмутителей никакова не находится, а все оные подвинулис к стороне Хотина и живут: маршалок Красинский — в деревне Окуневце, а Пулавской — в Романовце, и при них действительно меньше тысячи человек находится и при том уведомляют, что все они там живут с чрезвычайною дороговизною, чрез что уповат надлежит, что долго держатся в тех границах они придут не в состоянню, для наблюдения коего ежевременно мои разведыватели там находятяся, а подчасей же литовской, где оной находится, того еще как граф Браницкой, так и я известия не имею, а однако ж уповаем на сих днях оной получит. Ехав к графу Браницкому, чрез него вашего сиятельства от 24 июня (5 июля) письмо я получил, коим изволите предписывать о здешних возмутительствах между крестьянами, и прилагаю тем две записки под литерой А і В: о притчине сих возмущений, о чем пространнее ниже донест имею. В сем же писме изволите препоручат в наблюдение сеймики депутатские Житомирской и Винницкой, кои б должны были быт 4 (15) сего месяца, а как я накануне то письмо получил, то ужé я не был в состоянии ничего в том предпринять, однако ж, возвратяс от графа Браницкого, 5-го числа в оба сии места для проведивания, что там делалось, послал, ис коих мест

вчерашней ден возвратилис и донесли, что дворянства никаво не находится да и гродових канцелярских правителей не только их самих нет, но и архиву совсем увезли, и куда выехали, того в городе никто не знает; в чем я сам, будучи в Виннице, известен был, а из Житомира подполковник княз Мещерской рапортует, что сеймика * тож не было, но он по причине моего ордера списывался с столником киевским господином Якубовским, кои ему отвечал на то писменно и что письмо ко мне прислано, кое и я к вашему сиятельству для точнаго усмотрения при сем прилагаю и с коего изволите увидеть притчину, для чего сеймик не был.

Что ж принадлежит до оставленной у меня белевского полку команды, то совершенно в Киеве безлюдства не последовало да и я оных вскорости отправлю, с коим и подлежащих арестантов отошлю ж чрез возвратившегося моего куриера прапорщика Жданова от 30-го июня (11 июля) вашего сиятельства письмо с разными приложениями, так как и от графа Апраксина в тех же самых содержаниях дубликаты третьего ж дня имел чест получит, на которые имел донест, что сибирский батальон с двумя гранодерскими ротами и со оных прибывшие пред сим ко мне ис корпуса господина генерал-порутчика и кавалера Салтыкова два двенадцатифунтовые единорога с их служителями и с привезенными ис Киева зарядами, коих состоит двойной комплект во Львов и один казачей полк ко графу Апраксину отправил. А вчерашней день ис Тулчина в поход выступили, а Каргополской карабинерной полк, кои находится в Гумани, и один казачей полк от генерал-майора и кавалера Подгоричани из Монастырища третьего ж дня чрез нарочных курьеров дал повеление, чтоб первой шол ко Трембовлю к графу Апраксину, а козаки чрез Львов к князю Прозоровскому, кои верно нынешней ден из своих мест выступали, всем же сим полкам приказано от меня с крайним поспешением туда следоват.

Касателно ж до тех мест, кои ваше сиятельство мне с корпусом к занятию предписать изволили, то оные все действительно заняты, и последней к занятию местечка Острога полковник Вейсман сими днями прибыт должен, и я уже уведомлен от графа Апраксина, что он, по силе прежняго моего требования, его в Острог отправил, я ж хотя по силе вашего сиятельства предписания для разных наблюдений и должен бы был во внутри земли подвинутся, но сие не прежде исполнит в состоянии, как чрез две или три недели, а тепер останус в нынешних местах по причине той, что мы с графом Браницким согласилис разъезды содержать: мне по левую сторону Могилева так далеко, как нужда требовать будет, и по правую до местечка Ущица, а граф Браницкий — от Ущицы до графа Апраксина.

Паче ж всего удержатся я должен, во-первых, для известного исполнения по своеручному вашего сиятельства писму, естли то удастся, для коего исполнения я уже верного и надежного себе человека послал, но только оной еще не возвратился по другому о бывшего у меня в ареште господина Пулавского, взяв с него рецес и реверс и обойдяс с ним дружески, приводя его в резон и заказывая неистовство всех их дел, вчерашней ден отпустил к отцу его, кои обещался мне как отца своего, так Красинского и подчашего литовского наклонит, чтоб они со всеми своими людьми в протекцию е. и. в. отдалис и все б ко мне пришли и естли

---

* У тексті: сеймска.

до сего их доведет или они противными окажутся и того исполнить не восхотят, то он ко мне с тем или другим ответом от сего числа чрез неделю возвратится, к коему времени и по первому предприятию уведомления имеет буду ж, и так я по сим предприятиям ожидает исполнения здесь нужным быт почитая взятой же от него ресец и реверс до возвращения его ко мне у себя удержал, а потом к вашему сиятельству оныя пришло.

По силе вашего сиятельства предписанию надлежит мне от графа Апраксина взят пят эскадронов тверских и нижегородских карабинер, но как он мне писмом своим дал знат, что он их поставил в местечке Залещиках, Городенках, Снятине, Заблотове, Куты и Коломеи, то сии места весма нужно в настоящих обстоятельствах содержат, чтоб в тех местах возмутителя из заграницы прорваться не могли. Для чего я нему вчерашний ден чрез куриера писал, уведомляя об отправлении к нему войск, а о сих эскадронах написал, что естли он в премысл пойдет, то б сии воиски в тех местах оставил и уже им удобнее быт под моим наблюдением, то б он к ним о том предложил, что б они потребных себе наставлении от меня требовали, он же бы ко мне как найскорее подполковника Гиршейда с тремя белозерскими ротами отправил, коего я тотчас употреблю на место полковника Озерова, коего он оставил в сих же местах, а Озерова с его ротами и с небольшим числом казаком отпущу к нему, графу Апраксину, для усилования его корпуса, буде ж он останется в Трембове, то б уже тогда мои эскадроны отпустил ко мне и ту дистанцию Каргопольским полком занял.

Для получения ис крепости Елисаветинской трех эскадронов гусар так, как для отискания Харковского гусарского полку куриеров послал за первыми в Киев, а за другими к Чернигову, и как оныя прибудут, то употреблены будут так, как ваше сиятельство предписать изволили.

Теперь имею донесть подробно о донесенном вам крестьянском бунте и что ваше сиятельство в своих писмах мне предписать изволили, о уведомлениях, какие в Варшаве находятся, то единым словом вашему сиятельству сказать имею, что того в здешних местах ничего нет и никто еще не доказал ни малейшого крестьянского бунта, а все то происходит от их фалшивого страха, по тому самому, как уже ваше сиятельство от меня уведомлены, что 930 человек в Гумане вдруг гайдамаков взято, ис коих по точному разбирательству найдено наших запоросцов 73, а прочие генерално все надзорные казаки, между коими нашлос 160 человек крестьян, взятых теми гайдамаками из деревень неволею для разных работ в их лагере и они никогда ни в каких грабительствах не бывали и никуда из лагеря посланы не были, в чем сами те гайдамаки их оправдали, почему оные все в дома их от меня і распушены, а гайдамаки отосланы к графу Браницкому: сверх же того еще в разных местах до двусот человек таковых же гайдамаков переловлено, между коими такъже крестьян не находится, а затем к достоверному уверению, что крестьянского бунта не находится имею сказать, что воевода познанской прислал ко мне офицера своего и писмом просил о защищении от взбунтовавшихся его крестьян, а граф Браницкой о том же самом меня просил, прислав ко мне камисаря подканцлера литовского господина Прездзецкого, с коими я в те деревны по афицеру и по шести человек казаков только послал, приказав им освидетельствовать, подлино ль крестьяне

взбунтовалис и пришли в непослушание, кои, возвратясь, меня рапортировали, что они, приехав с самими теми посланными от их господ, нашли крестьян, всех живущих в домах своих спокойно, и работу работают и управляемы своими войтами, потому что все их диспозиторы разбежались, а сии диспозиторы прибыли, то они безпрекословно послушными остались и весьма таких просителей у меня много было, но только ни один крестьянского возмущения не доказал, так как и грабительства от гайдамаков весьма удивительным образом происходило, между прочими подобными случаями об одном вашему сиятельству донест имею. Милях в пяти или шести разстоянием от меня приехал только один гайдамак и разграбил местечко, убил двух шляхтичей и двух жидов, а ему ни один человек супротивления не делал, а он, будучи только сам-один, страшая будто бы несколько за ним шли, но по щастию на тот час едущие ко мне из Бердичева с рапортами два мои казаки в то местечко приехали и, увидя сие разорение, его поймали, кои и оказался, что он здешней казак, коего я отослал к графу Браницкому, и таковых разных случаев у меня более нежели дватцать случилось, по каковой их безразсудной робости и от гайдамаков охранит трудно.

Теперь же имею донест, что и самые гайдамаки истреблены и уже 17 человек наших запоросцов добровольно сами явились, потому что, увидя главнейшее разрушение, не могли болше держатся, а ежели теперь где и есть гайдамаки, то разве таким случаем, как выше донесено.

Что принадлежит до местечка Балта, то третьяго дня полковник Гурьев при рапорте представил ко мне доношение, поданною к нему того местечка от греков, с коего точную копию вашему сиятельству при сем прилагаю, но уже сии запоросцы, думая, что все забраны и отосланы в Киев.

А что принадлежит до обхождения с турецкими подданными, то по силе вашего сиятельства предписания исполняется и всем подчиненным накрепко подтверждено, также и с графом Браницким о том говорил, кои и обещался дружески по поводу сего дела писать. При том же имею чест представить и просить вашего сиятельства на то распоряжение, как ныне приближается время быт сеймикам пред сеймом, то котораго числа по новому праву быт должно, а в календаре написано оным быт августа 22 числа их штиля, также котория сеймики мне в наблюдение ваше сиятельство определит изволите и естли определены будут мне, например, в Белзе, Луцке, Влодзимирже, Житомире, Виннице и Каменце, то прошу о том меня уведомит, то б я, распределяя в здешней стороне из войск моих кавалерию и управяс в вышедонесенных делах, пошел бы в ту сторону и намерены взять мою квартиру в местечке Рувном близ Олики, чрез что и буду в средине всего корпуса, буде ж ваше сиятельство — первыя три сеймики отдадите в наблюдение кому-либо другому, а не мне, а останутся у меня последние, то я за удобное для себя в квартиру место почитаю быт в Заславе. При том же покорно прошу предварит меня, какия вашему сиятельству потребны имет наблюдении при сеймиках и что на оных делать надлежит, чтоб я мог заблаговременно к тому свои меры взят, и шляхетство наклонят.

О поступке митрополита рускаго господина Володковича. Ныне okazалос чрез взятого его камисара и его ж полковника казацкого, кой последней допросом у подполковника князя Мещерского показал, что

митрополит всех своих казаков конфедератам добровольно дал, но и всеми силами им помогать старался, и что по приказу ево, комисара, и его брата куриеров моих взял и при взятые куриеров одного казака убили да другого тяжело ранили, коего еще живого с мертвым закопали в землю, а комисар показал, что он все то делал по воли митрополита и что митрополит приказывал высылат по разным дорогам проведывать о проезжающих российских людях, чтоб всех их ловит и разбиват. Я по силе вашего сиятельства писма в деревни его, кои не весма в далном разстоянии от меня лежат, посылал, но только в них уже митрополита не нашли и головой в деревнях ево все пусто, потому что он сам, выбравшись, совсем уехал в литовские деревни за Овруч, а в сих толко найдено несколько скота и еще сущая домовая безделица, кои ничего не значущие, но чтоб сей злостной человек не был без наказания оставлен, то я намерен, когда Харьковской полк прибудет и част оног поставлена будет в Овруче, то тогда его наказав, чтоб он возчувствовал за свои дерзкие и безчеловечные дела, комисара ж з братом по фамилии Каминских, кои оба у меня содержатся под караулом, и из них один по взятии куриеров с митрополитскими казаками соединился с конфедератами и был ротмистром, кои и взят в плен в Бердычеве, а другой, будучи комисаром из деревень, им помогал. Сии ж оба ест сущия безделники и во всем здешнем округе весма в таковых делах знаемые, то не изволите ли приказат их сообщит со взятым в Баре попом и отправит в Киев.

Попа Марека граф Апраксин с полковником Вейсманом ко мне отправил, коего я, получа з Белскою ландмилицкою командою, в Киев отправлю и туда напишу, чтоб впред до моего писма под крепким караулом его содержали. Вашего ж сиятельства покорно прошу меня уведомит, как вы изволите приказат в Киеве ль его содержат или дале куда отправит.

Ваше сиятельство повеление дали графу Апраксину, чтобы сыскал господина Поморского и ко мне отправит, а отсел в Киев и в Сибир. Но граф Апраксин пишет ко мне, чтоб я его от графа Браницкого требовал, кой мне объявил, что он к вашему сиятельству об нем писал с прошением о избавлении его от того наказания, во ожидании чего он еще не искал, в следст[вии] чего имею ожидать от вашего сиятельства по сему делу повеления.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 54—65. Копія.

№ 223

1768 р. липня 11(22). Позжонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про посилення охорони кордону в зв'язку з повстанням у Польщі та можливим переходом повстанців на територію Угорщини

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles, ac magnifici, perillustres item et generosi domini nobis observandissimi!

Suprema armorum cesareo-regiorum in Hungaria praefectura sub 19 labentis mensis consilio huic locumuli regio suo modo insinuavit, eos et

tales altiori loco semel accepisse ordines, et intimatum: ut cum facile evenire possit, ut in modernis in Regno Poloniae vigentibus circumstantiis, unus vel alter ex officialibus, qui copiis Russicis commendandis praest, seu etiam confoederati in Polonia maiore iam numero congregati in territorium regni huius summo cum praeiudicio regnicolarumque damno, et publicae pacis, ac tranquillitatis perturbatione ingredientur, taliterque diversi excessus, inconvenientiae, aut extorsiones per eosdem in regnicolis perpetrentur et committantur, hinc ut eiusmodi malo de tempore obvietur, aliqua militia non longe ab invicem dissita ordinetur ac servetur, ex qua dein ad limites Poloniae, per quos eiusmodi irruptio secundum circumstantias facilissime subsequi posset, duae cohortes ita contrahantur et in promptu sint, ut ex his necessarii comendati cum requisitis officialibus pro observatione ad limites ordinentur, reliqua militia vero interea, ac usque ulteriorem eventum, ac ubi necessitatis casus exegerit, etiam seorsum * contrahenda in locis, ubi contrahetur, relinquatur, taliterque ad totalem praeccludendum passum Russicum Polyanna, ex parte militari provincialibus omnis necessaria assistentia praebetur, ac tam respectu unius quam et alterius mutua cum consilio hoc Locumule Regio cointelligentia fine eo foveatur, quo ulteriora demum suis locis disponi valeant. Quemadmodum proinde in consequentiam praemissorum et ut tanto celerius securitati publicae, huiusque regni provincialium conservationi prospiciatur, praelibata suprema armorum praefectura apud legiones equestres stativa sua propius ad limites Poloniae tenentes iam disposuit, ut eidem tam ratione unius, quam et alterius cum concernentibus regni comitatibus absque omni nectenda mora necessariam cointelligentiam foveant et cum his communicative pro omni eventu agenda agant maloque de tempore obviare studeant.

Ita id ipsum praetitulatis dominationibus vestris pro sui notitia, et directione, ac finem in eum hisce intimandum esse duxit consilium hoc Locumule Regium, quatenus non modo cum militia praevia ratione contrahenda, mutuam cointelligentiam pro omni casu et eventu fovere, sed et tam circa huius quam et ex hac ad limites regni pro observatione commendandorum militum necessariam subsistentiam, quaequae opportuna acturum tanto etiam a fortiori in gremio sui disponere noverint, quanto certius id ipsum tam altissimum servitium, cum et ipsa publicae securitatis ratio indispensabiliter exigit, super qualiter demum dispositis, ac pro renata genuinam, ac circumstantialem informationem Consilio huic Regio Locumuli quo celerius submissurae sunt eadem praetitulatae dominationes vestrae. In reliquo autem, si qui e Regno Poloniae semel in gremium comitatus huius iam recepissent, vel recepturi essent, horum specificam cum expressione characteris et causae receptionis connotationem aequae submissurae sunt eadem dominationes vestrae, una vero eo omnimodi invigilaturae, ne adventates quidpiam statui publico perniciosi moliantur, et si quid observarent, indilate, imo pro exigentia circumstantiarum etiam extraordinario cursore desuper notitiam dabunt Consilio huic Locumuli ¹⁴⁵ Regio.

Datum ex Consilio Regio Locumuli, Posonii, die vigesima secunda iulii anno millesimo septingentesimo sexagesimo octavo celebrato.

---

* У тексті помилково: «eorsum».

Praetitulatarum dominationum vestrarum benevolus ad officia paratissimi.

Comes Nicolaus Palffy
Franciscus Halos

На звороті:

Illustrissimis, reverendissimis, spectabilibus ac magnificis perillustribus item et generosis dominis nostris supremo et vicecomitibus, iudicialium et iurassoribus totique universitati dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium comitatus Ungvariensis, dominis nobis observandissimis.

Leucsovia
Lemes

Закарпатський облдержархів, ф. 4, оп. 4, спр. 1522, арк. 1. Оригінал.

Переклад

Найясніші, високоповажні, достойні, вельможні, найсвітліші, а також шляхетні наші вельмишановні панове!

Найвища префектура цісарсько-королівського війська в Угорщині 19 [числа] минулого місяця встановленим порядком повідомила цю королівську намісницьку раду, що вона одного разу у вищому місці прийняла такі постанови та рішення. Може легко статися, що при сучасних обставинах, які склалися у Польському королівстві, той або інший чиновник, який очолює доручені [йому] російські війська, або ж велика кількість конфедератів з Польщі наважиться вступити на територію цього королівства [Угорщини], причинивши величезну шкоду та збитки його жителям, порушивши публічний порядок та спокій і, таким чином, вони вчинять свавілля або гвалти і допустять по відношенню до жителів різні проступки. Для того щоб своєчасно запобігти такому лихові, треба сформувати та зберігати військові частини, розташовані близько одна від другої, з яких виділити і тримати напоготові два полки на тих кордонах Польщі, через які найшвидше, відповідно до умов, може відбутися вказаний напад, з тим, щоб з цих [полків] було призначено необхідне командування з вибраними урядниками для нагляду за кордонами. Інші війська, між іншим, хай залишаються на [своїх] місцях, куди їм, на всяк випадок, в разі необхідності, потрібно також окремо стягти свої сили. Так хай буде надана провінціалам уся необхідна підтримка у військовому відношенні для повного закриття перевалу Руська Поляна. Щоб у майбутньому вони як у першому, так і другому випадку, підтримуючи стосунки з Королівською намісницькою радою, могли вирішувати справи на місцях. В зв'язку з вищевказаним, щоб якомога швидше подбати про публічну безпеку і утримання провінціалів цього королівства, згадана Найвища військова префектура, яка вже поставила свої постої при кінних полках ближче до польських кордонів, щоб вони як з огляду на одне, так і друге підтримували без жодних зволікань необхідний зв'язок з її виділеними комітатами королівства, спільно з ними робили те, що належить у кожному окремому випадку, та прагнули своєчасно запобігти лиху. Таким чином, Королівська намісницька рада вважає за потрібне повідомити про це саме вас, згадані панове, наведеним [листом] для вашого відома і керівництва з тим, щоб ви не лише при кожній нагоді дбали про взаємне порозуміння з військом, яке мусить бути заздалегідь стягнене, але також [дбали] про необхідний побут як його, так і виділе-

них з нього солдат для нагляду при кордонах королівства, і робили надалі все те, що потрібно, бо тим впевненіше в своєму середовищі вони змогли б розпоряджатися, чим певніше буде вона сама [Королівська намісницька рада], а також Найвища військова префектура, чого неминуче вимагає сама справа публічної безпеки. Ці вищезгадані їх милості щодо таких розпоряджень будуть якнайшвидше давати істотні та другорядні інформації цій Королівській намісницькій раді. І, нарешті, якщо їх милості панове одного разу вже прийняли якихось [осіб] з Польського королівства у цей комітат або приймуть, то вони вишлють їх список з відбиттям печатки і поясненням причин прийняття. Разом з цим різним способом будуть прагнути, щоб ті, які прийшли, не вчинили чого-небудь згубного для публічного порядку. Якщо щось вони помітять, тоді згідно з обставинами нехай також без зволікань повідомлять про те Королівську намісницьку раду через спеціального посланця.

Дано з Королівської намісницької ради, що відбулася у Пожоні дня двадцять другого липня тисяча сімсот шістдесят восьмого року.

Вищеназваних ваших милостей готові до послуг

граф Микола Пальфі
Франциск Гатос

На звороті: Найяснішим, високоповажним, достойним і вельможним, найсвітлішим, а також і шляхетним нашим панам наджупанові, віце-жупанам, суддям, урядникам та всім панам прелатам, баронам, магнатам і дворянам Ужанської жупи, нашим вельмишановним панам.

Левковія
Лемес

№ 224

*1768 р. липня 12. Канів.— Свідоцтво, видане мешканцями
Канева отаманові Семену Неживому про те, що він не чинив
їм кривди*

Благородному господину атаману куреня Уманского Войска Запорожскаго Семену Неживому от мѣщан і козаков каневских дается свѣдѣтельство

За прибитіем к нам з войском до Канева, которому наши козаки каневскіе, видя свою нужду и близкую смерть (і протчих христіан), доносили ему, атаману, чрез посланного от них с таковым резонем, что господа наши каневскіе, в замку обрѣтающіися, совѣтовали между собою не премѣнить никакого же намѣреннаго дѣла, оних козѣков прежде атаманов, а потом рядовых, обрѣтающихся между собою, отобравшы оружя от них, выгубыты смертно. І с тоей причины, слышачи от нѣкоторых таковую нечаянную смерть, не токмо на себе, но и на протчих христіан оніе каневскіе козаки просили вышепоманутого атамана от Войска Запорожскаго, дабы прыбыл к нам на помощь, а за прибитіем его к нам старшына наша каневская заперлася в замку Каневском, так губернатор, яко і порутчик, еще прежде прихода его, атамана Войска Запорожскаго, но токмо слышачи о оном войску за нѣскольکو недель, то вышшепоманутій атаман посилал до замку тры разы команды своей з писаніем козака, даби оніе каневскіе господа не опасовалися ныкаковаго разоренія от них, но токмо посовѣтовать между собою желал; на то отвѣтствовали, что оны готовы до бытвы і по тим трем послілкам, видя

их, протывных, приказал атаман войсковій двор порутчиков согласно с командою своею пустій запалить, от котораго то і замок загорѣлся, и в то время господа каневскіе з войском полским і козаками каневскими з двору уступили. По виходѣ же з замку козаки от поляков отлучились і прилучились к командѣ вышшепомянутаго атамана і были при командѣ его (той де вышшепомянутой атаман), будучи в городѣ нашем Каневѣ, жителем здешным каневским ныкаковой обыды не дѣлал, но токмо кто по возможности своей от мѣщан каневских, что імѣл, тым войсковых козаков кормил, збытков і грабытельства христіаном никаковаго не дѣлал, в том мы ему, атаману вышшепомянутому Войска Запорожскаго, козаки і мѣщане каневскіе даемо квѣтанцію с подписаніем рук наших во свѣдѣтельство.

В Каневѣ іюля 12 дня року божия 1768 дана.

Яко же не умѣтній писанія кресты святія саморучно полагаем: Леско Сало, атаман козацкій, Олексѣй Галушка, атаман, Іван Пійко, атаман, Іван Сѣкан, атаман, і всѣ радовіе казаки, мѣщане: Василь Кусенко, атаман городовой, Яков Сѣренко, Семен Ковалскій, цехмистр, Прокоп Лазоренко, Тymoшык Крамар, Гаврыло Ворушыленко, Самуил Костенко, Андрѣй Кусенко, Стефан Кривошія, Даныло Верхогляденко, Андрѣй Гребеных, Мыхайло Кожемяка, Даныло Завгороднѣй і вся громада каневская.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 53, оп. 1, спр. 5525, арк. 11. Оригінал.
Оубл.: «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 308—309.

№ 225

1768 р. липня 12. Петербург.— Указ Катерини II кошовому отаманові Петру Калнишевському про приборкання запорожців, які брали участь у гайдамацькому русі

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая нашего и. в. подданому Низоваго Войска Запорожскаго кашевому атаману и всему Войску Запорожскому наше и. в. милостивое слово

Мы с крайним удивлением уведомиться принуждены, что партия запорожских казаков, которых предводители называют себя и подписываются: Максим Железняк, Андрей, атаман каневскій куренный, Никита, атаман, Швачка, журиловскій куренный, и Андрей Односум, ворвавшись недавно в Польскую Украину, производят там безчисленные грабежи, насилия и убивства, как то случилось с целым городом Каневым, и что та партия приводит еще в согласие с собою польских крестьян благочестиваго исповедания, обольщая их ложным и коварным предьявлением, будто она прислана по указу нашему от тебя, кошеваго атамана, и всей старшины для освобождения православных из-под ига римскаго дворянства и от барских конфедератов; ибо мы отнюдь не можем себе вообразить, чтобы ты, наш верной кошевой атаман, и все наше верное Низовое Запорожское Войско могли пренебречь и позабыть подданической и присяжной к нам долг до своевольнаго и непростительнаго отправления некоторой части войска вашего в соседственную и дружественную нам область, каковою была по сию пору й ныне непременно есть Речь Посполитая Полская, на опустошение ея огнем и мечем,

в такое особливо время, когда мы новым трактатом целость ея волности законов и владений единожды навсегда торжественнейше гарантировали и потому действительно защищаем ея силами нашими от внутренних ея возмутителей. Мы думаем, паче полагаясь надежно на твою, кошеваго атамана, войсковой старшины и всего войска испытанную верность, что шатающаяся в Польше партия состоит из толпы бродяг и некоторых разве своевольно на грабеж отлучившихся козаков. В сем мнении повелели мы всем нашим в Польше и на границах воинским командирам разгонять и изътреблять вконец, без всякой пощады, помянутую толпу сущих разбоиников, убийц и зажигателей.

Но как однако ж при всей справедливости сих строгих мер не может человеколюбивое и матернее наше сердце дать оным места без внутренняго оскорбления и без испытания наперед легчайших средств к сокращению зла ко всевозможным и самых винных помилованием: то и всхотели мы чрез сие поручить особливому твоему, кошеваго атамана, всей старшины и всего нашего вернаго войска попечению, чтоб вы с своей стороны в деле, которое долженствует толь близко трогать подданическую вашу верность и присягу, все соединяя лутчее ваше уразумение и все силы, постарались вызвать из Полши всех ваших козаков, ибо скорое раскаяние может еще по крайней мере уменьшить к ним тягость праведнаго нашего гнева; напротив, чего с теми, кои, упусть настоящее время милосердия, станут возвращаться в жилища ваши от одной неминуемой гибели, имеете вы тогда, помятуя долг верности и присяги, поступить по всей строгости ваших обрядов, как с истинными разбойниками, нарушителями народной тишины и врагами отечества. Равномерно повелеваем мы вам отыскать первых подговорщиков и, посадя их под крепкой караул, донести нам о всех обстоятельствах, сии подговорщики заслуживают сугубое пред другими наказание как для того, что они притчиною и орудием были злодейства товарищей своих и поноснаго на все войско безславия, так и потому, чтоб казнь их обратилась другим в пример и страх.

В прочем из матерняго нашего благоволения и милости к верному нашему Низовому Запорожскому Войску повелеваем мы ему для собственной его пользы и благоденствия жить в покое, тишине и добром согласии как между собою, так и с окрестными народами. Повиновение от войска в сем случае высочайшей нашей воле будет мерою возрастания к нему наших монарших щедрот, а преступление, напротив, вынудит из нас неприятную крайность справедливаго наказания, которое мы в состоянии всегда дать чувствовать в полной мере. Мы не ожидаем однако ж никогда сей крайности, и для того пребывая в лутчей надежде на подданическое послушание и верность всего нашего Низоваго Запорожскаго Войска, а особливо на твое, кошеваго атамана, и всей войсковоу старшины похвальное и ревностное попечение, о содержании повсюду добраго порядка пребываем взаимно вам всем императорскою нашею милостию благосклонны.

Дана в Санкт-Петербурге 12-го июля 1768 года.

По имянному е. и в. указу подписана по сему

Граф Никита Панин
Князь Александр Голицын

1768 р. липня 12. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву з повідомленням про надіслання 200 примірників маніфесту, який закликає боротися з гайдамаками, а також з наказом брати від польської шляхти, що тікає від гайдамаків у межі Російської держави, письмові зобов'язання

Божию милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая и прочая нашему генералу-аншефу и малороссийскому главному командиру графу Румянцову

При обратном из Военной коллегии отправлении последнего курьера вашего не было времени ответствовать обстоятельно на доношения ваши от 15-го и 19-го июля, но как не оставил однако ж тогда наш действительный тайный советник граф Панин сделать вам предварительное сообщение о наших мнениях, то и подтверждаем мы сим все от него к вам писанное и в дополнение к тому вступим здесь в дальнейшие разсуждения и по поводу новой вашей реляции от 23-го числа. Бунт полских в Украине и Подолии крестьян должно считать следствием Барской конфедерации, ибо тут фанатизм католиков возбудил равной и в наших единоверных, тем больше, что они сугубо еще побуждены быть могли как мстительностию за причиненное насилие и обиды в Матренинском монастыре, так и оболъщениями прокрававшихся к ним запорожских своевольников, коим нетрудно было возмутить чернь ложным предъявленіем присылки своей противу барских мятежников по указу нашему.

В истребление фанатизма, а с ним вместе и других двух причин разсудили мы за нужно публиковать особливой на имя единоверных наших манифест. Здесь следует двести печатных экземпляров онаго, кои вы сколко можно более за границу обнародовать имеете. Мы надеемся, что сей манифест скоро произведет желаемое действия и что по крайней мере крестьяня, из простоты к запорожцам пришедшия, скоро обман свой увидяць. Равныя экземпляры посланы в Киев, к генерал-губернатору Воейкову, и в Варшаву, к послу князю Репнину, для равномернаго по земле в нужных местах разсеяния.

Сверх того, чтоб в разсуждении запорожцов самых, кои по всем обстоятельствам главныя злу начинщики, с достоверностию спознать, всем ли они Кошем согласны были на отправление в Польшу шайки своей или же только некоторыя из них своевольники сами собою дерзнули на шалость без ведома кашеваго и старшин, отправляется ныне в Кош грамота наша, с которой здесь для вашего известія копия прилагается. Вы не оставите согласовать по оной примечания и поступки ваши, дабы с сей стороны истинну открыть и пресечь размножение пламяни.

Собственныя ваши, в самом начале суматохи принятыя воинскія меры свидетелствуют нам и искусство и усердие ваше, почему всемилостивейше и апробуем мы их, ссылаясь впрочем на данныя вам чрез Военную коллегию наставления и рекомендуя только наивысшее употребить к тому попечение, чтоб при сохранности границ наших от безпокойств как можно скорее прекратить в смежности оных волнение

польских крестьян и чтоб особливо захватить в руки шатающихся между оными запорожцов.

Касательно перваго из сих намерений, имеете вы примечать, какое произведет действие обнародываемой чрез вас манифест и к нам о том доносить, а в последнем можете вы посылать в польския границы нужныя воинския команды и употреблять оными силу, естли необходимо надобно будет для получения оттуда запорожцов, а чтоб ваши разпоряжения действительнее еще быть могли, надобно вам по воззребованию нужды и важности обстоятельств уведомлять об оных заранее киевскаго генерал-губернатора и командующих в Польше генералов чрез восстановление с ними кратчайших и удобнейшим путем непосредственной переписки, ибо таким образом согласныя со всех сторон меры и подвиги могут смущению скорейшей конец зделать. Сие самое взаимное сношение предписали мы ныне и киевскому генерал-губернатору, и командиующим в Полше с вашей стороны генералам.

Равномерно апробуем мы учиненное вами определение о выбегающих под покровительство наше поляках. Продолжайте тем и далее, но с изъясненными вам от действительнаго тайнаго советника графа Панина осторожностями, то есть отбирая у них ружье и все другия военныя снаряды, наказывая, чтоб жили в совершенной тишине, и требуя напоследок, чтоб каждой под присягою открыл вам, не подписался ли он волею или из принуждения под Барскою или другою какою конфедерациею в противность последняго Варшавскаго сейма¹⁴⁶.

Кто принесет в том признание свое, должен будет зделать и записать в ближнем полском городе формальной рецес в опровержение поступка своего и с обещанием верности к королю и республике и совершеннаго навсегда повиновения к узаконениям и конституциям Варшавскаго сейма 1767-го и 1768-го годов. Кроме сих рецесов, имеете вы еще от всех в границы прибегающих поляков требовать без изъятия в замену дозволяемаго им покровительства писмянных на польском языке обязательств по присылаемой к вам форме от киевскаго генерал-губернатора, о чем ему сего же дни рескриптом нашим (с коего здесь для известія вашего копия) и повеление дано¹⁴⁷.

Дан в Санкт-Петербурге 12-го июля 1768 году.

По имянному е. и. в. указу.

Гр. Н. Панин
К. Н. Голицин

ЦДВИА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 28, арк. 1—3. Оригинал.

№ 227

1768 р. липня 15. Глухів.— Рапорт графа Петра Румянцева Військовій колегії про розгром полковником Протасовим гайдамацьких загонів Журби і Швачки на Правобережній Україні

В Государственную военную коллегию рапорт

При распоражениях, кои мог я учинить на случаи дошедших ко мне известии о смятениях пограничных польских, произведенных от вторгнувшихся туда своевольных запорожских гайдамак, донесено уже от меня оной коллегии от 23 минувшего июня, что я принужден был, по-

лучая всечасно жалостыя известия о умножении силы и безчеловечных тиранств сих разорителей над поляками и жидами, командировать в Польшу полковника Протасова с его полком Московским карабинерным для истребления шайки разбойничей. Теперь долженствую представить уведомление о успехе отправленной команды. От 9 числа текущаго месяца тот полковник Протасов прислал ко мне репорт, что он, вступя в Польшу и разведавши, что собрания такихъ разбойников: одно — в числе трохсот человек состоит в селе Блощинцах разстоянием от Белой Церкви в 15 верстах, а другое — вблизи местечка Богославля, также в несколки стах человек и руководствует оным атаман: в 1-м — Журба, во 2-м — Швачка. Учинил на их нападения в обоих местах и разбил сии обе партии. В помянутом селе Блощицах, хотя сии разбойники покусились было воспротивляться оборонително, однако ж не имели в том успеху и ни одного не повредили человека, а на месте их убито до тридцати с атаманом Журбою да поимано шестьдесят четири человека, протчие же разбежались. Причем взято четири знамя, две медных пушки и одна чугунная да гаковницъ железныхъ пять. Тоже, не доезжая местечка Богословля, настигнутыхъ другою партию злодеевъ взято шестьдесят восемь человек с двома зна[ме]нами, при упомянутом атамане Швачке, которой после допросомъ показал, что они будто от запорожского полковника Максима Железняка с атаманом Неживым посланы по всеи Полскои Украине для истребления поляков и жидов, которыхъ он во многихъ местах и истребили, а Железняк сию де посылку чинил якобы по указу. В ватагу ж их приставали польские разного звания люди и ка[за]ки.

Третья же их партия, по показанию сего поиманного атамана, с атаманом Неживым ныне находится в Чигринщине, а сам полк[ов]ник с болшою партией в Умане, куда для поимки реченны полковник Протасев с отправления ко мне репорта взял поход, а я еще ему наивящще подтвердил, чтоб он преследовал своих своевольных злодеев до последнего оних истребления. Тут же, поелику он требовал от меня резолюции, что чинит с отобранными пожитками, которые, опознавши, возвращения поляки ищут. Так как и усмирить собственных их подданных, делающих мучителство и смертн[ое] убийство своим владелцам, я предписал, если кто удостоверит истинным доводом, что у него то пограблено, таковым опозна[ное] все отдавать за росписками их и свидетел[ствами], а во всех деревнях подтверждать объявления, которые уже от его, Протасова, там и учинены, чтоб подданные отложили взятой мят[еж] с причины ложных внушении от людей своевол[ных]. Причем и ожидать можно, что взбунтовавшие подданные обратятся конечно к прежнему послушанию, увидев, что ободратили их на возмущение истребляются как злодеи погубления достойные. Кроме же объявленных разбойнических партии в той окружности противных конфедератов зборищ, он, полковник, ни собою ни по слуху не приметил, а поиманных разбойников числом сто тридцать семь человек отправил он, Протасов, всех за караулом в Киев к господину генерал-аншефу и киевскому генерал-губернатору Воиикову. О чем всем в Государственную военную коллегию репортуя ¹⁴⁸.

1768 году [июля 15 дня из Глухова.

Граф Румянцов

Помітка: Получено августа 2 дня 1768 году.

1768 р. липня 17(29). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про розташування військ для боротьби з гайдамаками на Правобережжі

Копия с письма к г. генералу-майору Кречетникову из Варшавы от 17 (29) июля 1768.

Еспорт вашего превосходительства от 11 (22) июля с подпоручником Ермолиным мной получен, на которой следующее сообщить честь имею.

С расположениями вашими о войсках я согласен с тем прибавлением, чтобы теперь не трогать в их позициях полковника Озерова, которой как разположен, вам известно, и подполковника Гиршейта, ко его, разделя, граф Апраксин поставил в Саноке и в Пилзне для удержания там спокойствия, а сам пошел к Кракову, дабы движениями в настоящее время не сделать как дыры, в которую б из турецких границ возмутители назад, сюда в землю, ворваться могли. Решительное ж положение о всем сделать будет можно вскоре, понеже считаю, что прежде еще получения вами сего писма вам уже последние намерения возмутителей известны будут по возвращении к вам господина Пулавского, коего вы, по первым моим писмам выпустя, отправили к его отцу и к прочим начальникам возмутителей, а понеже он, господин Пулавской, взялся стараться о приведении их к послушанию, то хотя б он в чем и не предъуспел, однако за сие намерение, естли он сходно с оным поступать станет, надлежит ему всякую ласку показывать, оставляя его на воле и не делаая никаких оскорблений, Примечу я то вашему превосходительству касателно до расположения ваших войск, что по уважениям к Порте Оттоманской, которые необходимо наблюдать нужно, не надлежит, чтоб войски ваши стояли ближе от границ, как милях в трех или четырех, а разъезды толко надобно посылать под самую границу и безпрестанно их делать, дабы чрез них верные известия иметь о движениях возмутителей, естли б они вознамерились назад, сюда в землю, прорваться.

О бунте мужиков имею то сказать, что, конечно, страх умножал объекты и что несумненно называемые здесь гайдамаки, то есть как здешние украинские, так и наши запорожские казаки, главнею долею сие замешательство причинили, однако не можно, чтобы мужики где притчиною не были страха их помещиков и бегу управителей, понеже нельзя думать, чтоб так великое число дворянства и жидов разбежалось от единых слухов, но как бы то ни было, естли оно почти кончено, как вы изволите говорить, то уже и все желаемое сделано. Естли же оно, волнение, потянется к Чернобылю, Овручу и Полесью, как то здесь в публике говорят, то изволите ко усмирению онаго Харьковской гусарской полк употребить на основании в предъидущих моих к вам предписанном, а сей полк, естли еще не вступил в Полщу, то уповаю, что немедленно вступит.

Наказание, учиненное метрополиту Володкевичу, уже доволное и прошу ваше превосходительство приказать войскам из его деревень выстуя, оставить их и его особо в покое и более никаких отягощений

не делать. А хотя ваше превосходительство и пишете, что ничего почти в тех деревнях не найдено, однако с другой стороны известно мне, что много разных вещей забрано в оных деревнях, из которых известии я при сем к вам экстракт прилагаю и тако рассуждаю, что к вам неверные репорты дошли, в чем советуую осмотриться. Что ж принадлежит до комисаров его метрополита, называемых каминских, то можете их с протчими пленными отослать в Киев. Не считал я, чтобы так поздно к вам мое письмо об депутатских сеймиках дошло, однако все уже оно миновалось благополучно и без возмущения и тако более и говорить об сем нечего. Что же касается до писма господина Якубовскаго, креатура воеводы киевскаго, то весьма натурално, что он добрые намерении и старании своего протектора возглашает, но я доброжелательство воеводы киевскаго уже доволно знаю.

Об Поморском известен я чрез графа Браницкаго, что он уже к вам его отослал, об попе ж Мареке в Киев повеление будет наслано прямо от височай[ш]аго двора, а что команду Белевскаго полку отпускать изволите, то весьма изрядно и сходственно с предъидущими моими к вам писмами, но изволите приказать обождать сим отправлением, ибо есть в Луцке несколько пленных, взятых князем Прозоровским из партикулярных здешних войск, которых звелю чрез острог в Полонне отправить, а вас прошу, получа их, под присмотром той же белевской команды в Киев отослать запоросцев и самих являющихся в Киев же отослать, но допросить прежде и сколь возможно доведаться, сколько их здесь было, по какому повелению и под чьему командою: что ж вам по сему известно будет, о том мне прошу дать знать.

Сеймики для выбору послов на сейм по последней конституции должны держаться 15 (25) сентября. Ваше превосходительство в своем ведомстве будете иметь винницкой, житомирской, каменецкой, луцкой, галицкой и русской в Вишне, но сверх того некоторая часть вашей кавалерии будет отделена и к другим, на Харьковской же гусарской полк к тому времени вам считать не надлежит, ибо он употребится в Литве к сеймикам Мозырскому и Рогачевскому. Равным образом к тому же времени надобно будет в Литву отослать один полк донских козаков и тако надлежит вам всех ваших козаков в готовности в кордоне вашем иметь, и из отдаленных рассылок собрать, а как на тех сеймиках поступать и куда сколько войск послать, об том вперед вашему превосходительству сообщу.

По притчине доношения христианских обывателей местечка Балты, присланнаго к полковнику Гуриеву, имею вам сказать, что не надлежит им писменнаго ответа делать и ни в какую переписку с ними не вступать, а естли кто еще от них при вашем корпусе есть из тех, кои сие доношение принесли, то изволте приказать им словесно отвечать, что естли были подлинно запоросцы участниками во всем приключившемся в Балте, то не толко наш высочайший двор сих дерзостных, наглых и своевольных поступок не подкрепляет, но напротив велено вам везде их сискивать и ловить для учинения им достойнаго наказания за их разбои как преступникам и злодеям, ибо мы желаем с своей стороны всячески доказать Порте Оттоманской наше дружелюбие и охоту к удержанию с нею согласия и добраго соседства, а понеже сие местечко лежит на самой границе и есть некоторая часть его обывателей уже на польской стороне, то естли сии, принадлежащие к Полше, какие жалобы

имеют против возмутителей и защиты от них желают, то б адрессовались к графу Браницкому, генералному региментарю здешней коронной армии, а что мы в оное во все нимало не вступимся да и действительно не изволите туда никого посылать, хотя б там и возмутители были и нимало во все оное не мешаться, дабы не дать подумать туркам, что мы какое ни есть участие имели в поступке запоросцов и подкрепление делаем ими начатой сумятицы, впротчем естли бы там возмутители умножились и нужно б было в ту сторону кого послать, то изволите согласиться с графом Браницким, чтоб он туда от себя кого послал ис своими людьми, дав ему знать о притчине, по которой мы того учинить не можем.

Мы уж видим собственными нашими глазами то, чего мы опасались: все деревни епископства Владимирскаго, одним словом сказать, всего лишены 12-го июля двести человек российских войск, прибыв с казаками в Влодимир и Купечов, забрали там не толко серебро, медь, олово, экипажи и все мебели, но також взяли со всех генерално мыз волов, лошадей и всякаго рода скот. Видя сие разорение, ходил я к командиру и просил его менажировать по крайней мере церковные имении. Правда, что церковь в своих украшениях никакого урону не претерпела, но что касается до деревень, то я ничего не мог выпросить, после сего первого разорения возпоследовало другое, ибо, прибыв туда другой дещашемент, забрал все остатки в мызах, угрожая забрать для себя весь новой хлеб, и может быть в сем виде и прибыл оной во Влодимир и там остановился. Мужики, прикащики деревень и жида-корчмани, быв устрашены, может быть вскорости все разбегутся.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 73—79. Копія.

№ 229

1768 р. липня 18. Переяслав.— Лист переяславського єпископа Гервасія до генерал-майора Михайла Кречетникова про утиски з боку конфедератів на Правобережній Україні

Превосходительный господин генерал-маіор, милостивій государы! Прежде нежели начнем матерію дѣла нашего, о котором хотим трудить ваше превосходительство, препосылаем вам и всему вашему благопочтенному домовству божіе благословеніе, благодать и милость его, да будет с вами всегда и во всем, преуспѣвающу намѣрению вашему во благое, славы ради еже о имени его пресвятом неизвѣстно вашему превосходительству наше имя, а едва извѣстно ли послушаніе. Однако ж воля господня вездѣ совершается. Малороссійская Переяславская епархія из давних времен простерлась скудостию своею по обѣ стороны Днепра, в том числѣ и в Полской области на Украинѣ, в месѣтах, находящихся в староствѣ Чигринском, в ключу Жаботинском, во волости Смѣлянской, в губерниях Черькаской, Мошенской, Звенигородской, Уманской, Бѣло-Церковской и протчих: тех мѣст жители прадѣдам, дѣдам и отцем своим послѣдствуя издревле, за силу древних блаженныя памяти королей полских привилегіев, сеймовых конституцій, кои всѣ и нынѣшний его величество король полскій особливым своим привилегіем подтврдить благоизволил; и в 1686-м годѣ между импе-

рією Россійскою и королевством Полским состоявших, а на вѣчное время трактатов содержать православно-восточную греко-россійскую вѣру свою, и во всем по духовным дѣлам принадлежать к переяславским архиереям: имѣя в том свободу по тѣм же древним привиліям, а особливо по состоявшемуся в 1663 годѣ, коим явно и ясно дозволено и конституціею утверждено, чтоб всякому желающему быть в унѣи до пастыра унѣятского; а не желакшему в унѣи быть, до неунѣятского пастыра свободно принадлежаты, а в нынѣшняя времена, егда господь и нам повелѣ на месѣтѣ сих в послушаніи пребыты преумножившейся враждѣ и ненависты на церков святую от властей и других разнообразных гонителей духовных и мирских унѣятых; сколько на тѣх православных жителей за показанное содержаніе вѣри святой и чтоб от того отвратить их, а обратить и нехотящих гвалтовно на унѣю, послѣдовало им и их священству несносных бѣд, грабительств, мученій и других крайних озлобленій и самых смертных убійств. О том во обстоятелство много и выписывать ко утружденію вашего превосходительства; да и самы ваше превосходительство надежно небезизвестны, о таком православных безвѣнном страданіи по занесенным протестам и жалобам, когда дошло вѣдать и самому высочайшему лицу е. и. в. всемилостивѣйшей государынѣ нашей, то е. и. в. материнскій единовѣрный своим споболѣзнуя, колико от матерняго милосердія ко избавленію попеченія приложить соблагоизволила из состоявшихся нынешняго года в Варшавѣ на сеймѣ конституціи, то же ваше превосходительство болше известны.

Мы вѣм оным православных утѣсненіям и крайним бедствіям по волѣ господней с послушанія нашего будучи участники и много скорбей же и смущеній претерпѣвше, возрадовалися быхом оному от господа на церков свою святую призрѣнію; то нынѣ к нестерпимой жалости паки извѣстно, что и еще почты сугубѣйший встают тамо возмущеній и гвалтовничества, от нѣкоторых конфедератов и других бездѣльных бунтовщиков (к послѣдному разоренію оногo бѣднаго православнаго народа) и в прописанных мѣстах на Украинѣ умножившихся.

Однако ж в отраду и то слышим, что господь не оставляет милости своея ваше превосходительство ко усмиренію и того разорительнаго востанія с командою тамо оставлены и много трудитесь по качествам благоразумных испытаній ваших во истребленіи сих злодѣев благодарим господа о всем и поелику должность старанія нашего в прописанном послушаніи заставляет и нам о всем показанном вашему превосходительству изъяснится, то при том ваше превосходительство всепокорно просим, сколько вам господь и высочайшая воля оставили имѣть попеченіе и призрѣніе о ползѣ, показанной слѣдующей болше к живущим тамо, столко паче не отрицѣть защититы оных бѣдных за вѣру и церков святую страждущих ревнителей, показанных мѣст православнаго народа и их священства к моей переяславской епархіи принадлежащаго.

А господь во вѣки не оставит сотворити милость свою с вами и пребудете благословены: усердно желаем пребывая вашего превосходительства милостиваго государя.

1768 года июля 18 дня Переяслав.

Покорнѣйшій слуга Гервасій,
епископ переяславскій

1768 р. липня 18(29). Тульчин.— Рапорт генерал-майора Михайла Кречетникова князеві Миколі Репніну про боротьбу російських і польських військ з гайдамаками на Правобережжі, про затримку Максима Залізняка та ін. і про четвертування Іваном Климентієм Браницьким Івана Гонтя

Копия с репорта от [Господина] генерал-майора Кречетникова из местечка Тульчина от 18(29) июля 1768 года.

После отправленного моего куриера от 11 (22) сего месяца, что здесь происходило, имею честь донести.

13 числа вашего сиятельства два писма я имел честь получить, на которые имею донести: на 1, чтоб жителям обид не делать и тем их к себе притягивать, то о том не толко от меня подтверждено и наблюдается, но приказано во время похода ежесуточные в заплата за фураж приносить от обывателей квитанции и самих приводить, а егда на месте, то еженедельныя о провианте ж равным образом чинится, тогда когда приказано будет оной заготовлять и о сем ревидуется главными начальниками и могу ваше сиятельство уверить, что я по сие время еще ни от кого ни одной жалобы не слышал, а в предупреждение сих поступок просил я графа Браницкаго, что естли он какие-либо жалобы услышит, то б меня уведомил верно, надеясь чтоб к нему скорее то дойти могло.

Что надлежит до размены войск с графом Апраксиным, то я оное отдаю на его благоразсмотрение, понеже тепер я и без оных обойтись могу. Касателно ж до коммуникации чрез Острог и Дубно, то оное все точно зделано, как ваше сиятельство предписываете, а как подполковник Гиршейт прибудет, то и его туда пошлю.

Полки Сибирской с полевою артилериею, Каргаполской карабинерной от меня уже отправлены и сими днями уповаю, что кроме Каргаполскаго все до своих команд дошли, ибо оныя выступили: сибирской баталион с артилерией и один казачей полк — 10-го, от генерал-майора Подгоричанина козачей полк к князю Прозоровскому — 11-го, а Каргополской полк 14 чисел. И последней репортовал, что оной умедлил по притчине посланных партей, кои он, собрав того числа, выступил, велено ж им маршировать с поспешением в разсуждении здешних болших миль пехоте и кавалерии по четыре и до пяти миль на день, а казакам — по шести, на кои ж места оныя маршировали, при сем маршрут прилагаю.

Находящихся пленных всех отправлю в Киев, но толко ожидаю прибытия посланного от графа Апраксина попа, и как толко ево привезут, то всех под провождением Белевскаго полку команды отошлю, Пулавскаго ж до сего писма выпустил, так как с последним моим куриером и доносил, кой к отцу за границу уже выехал, а тепер ожидаю его к себе со ответом, естли он слово свое удержит.

Из присланного от вашего сиятельства перевода с писма паши хотимского, ко мне писанного, я вижу многия его термины таковыя, каковых я от него не требовал и надобности в том не имел. Для луччаго ж

вашему сиятельству усмотрения с моих писем как к нему, паше, так и к князю молдавскому точныя копии при сем прилагаю.

По другому вашего сиятельства писму, чтоб по теперешним обращениям на известной подкуп прежде предписанной суммы не употреблять, а употребить четвертую часть, то я всеми образами то исполнить стараться не оставлю, но толко посланной мой жид для того исполнения из Ясс не возвратился, ибо сей жид по знакомству с самым князем молдавским и чрез него оное исполнять старается, то какую сумму он ему обещал, того я еще не знаю, но я приказал торговаться, а не вдруг болшую сумму объявлять.

Третьяго дня чрез графа Браницкаго получил я вашего сиятельства писмо, коим изволите предписывать о изкоренении гайдамаков и чтоб за ними партии посылать и забирать до самой Белой Церкви, к чему б и князь Мещерской употреблен был. Но оное имею донести, что от меня партии беспрестанно, как внутри земли, так и до турецких границ, всегда находятся, а о расположении для того дистанции ваше сиятельство из последующаго пункта усмотреть изволите. Из сих же гайдамаков знатнейшия их начальники все в Гумане взяты поручником Кологривовым, в коем числе из наших запоросцов полковник Железняк и протчия, а из здешних славной гуманской сотник или ротмистр, кои, соединясь с Железьяком, у него подполковником был называемой Гонта, кой уже у графа Браницкаго четвертован. Касателно ж до распросов наших запоросцов, то оное чиниться будет, но толко порядочнаго сведения чрез то мы иметь не можем, как то из приложеннаго их распроса усмотреть изволите, потому что они обыкновенно из Сечи выходят, не спрашивая никаво, а потом уже, соединяс, грабительство делают.

12 числа я получил репорт Московскаго карабинернаго полку от полковника Пратасова, что он, по силе даннаго ему наставления от господина генерал-аншефа, Малороссийской коллегии президента и разных орденов кавалера графа Румянцова, вступил в Полшу с своим полком и при нем полтораста малороссийских казаков для усмирения и поимки разорителей и запорожских казаков, также и ко изстреблению умышленных зборищ и съездов, клонящихся к противной конфедерации, к расположению в округах Каневского, Белоцерковскаго, Уманскаго, Чигринскаго и Смелянскаго владений, где, будучи, велено ему репортовать ко мне, коего я в свою команду принял и расположил подполковника с двумя эскадронами и 40 человек казаков в местечке Махновке, лежащем в шести милях от Белой Церкви, штап-офицера с одним эскадроном и 30 казаков в местечке Теплицах, разъезды и партии им посылать приказал, первому — до Белой Церкви и во окружности оной, из Гуманя во внутр земли и до российских границ, полковнику ж — до Савраня и до Балты, а подполковнику князю Мещерскому — от Житомира до Белой Церкви, и тем самим вся земля окружена в наблюдении будет. А на остаток предписано им, что где б толко зашли гайдамаков, то б не о[т]писываяся, посылали партии и их бы забирали и рассылали б так, как уже по симу вашего сиятельства предписания чинятся, сей же полковник репортует, что он, вступя в Полшу, в разных местах гайдамаков 130 человек взял и по незнанию, как с ними поступать, всех отправил: как запоросцов, так и здешних полских казаков в Киев.

Вчерашнего числа возвратился ко мне посыланной от меня с казаками в партию поручик Кологривов и привел 85 гайдамаков, в коем числе 49 запоросцов, а прочие здешние партикулярныя казаки, коим первым распрос учинен, и при сем вашему сиятельству для усмотрения посылаю, а последние все отосланы к графу Браницкому, и при том могу вашему сиятельству донести, что теперь гайдамаков весма мало потому самому, что по се время уж в моих руках более тысячи было и к графу Браницкому более семисот уже отослано, но толко ко успокоению земли не иное что теперь нужно, чтоб шляхетство съезжалось в свои деревни, а знатное дворянство своих диспозиторов присылали, то б совершенное спокойствие и тишина была, ибо крестьяне все в домах своих живут, а не видят своих владельцов и сами не знают, кому послушными быть. И чрез то натурално между подлостью волнение быть может, но по се время еще ни одна деревня в непослушании не найдена и весма б нужно, естли б каким-либо универсалом те владельцы понуждены были к приезду в свои деревни, о чем я, с моей стороны, сколько возможно, разглашаю и чрез писма собираю в дома их и о том же самом графа Браницкого просил, почему и он попечение прилагает, а без того совершенную тишину сделать весма трудно, ибо нет тех, кои б могли какия-либо свои претензии или прозбы делать.

Граф Браницкой сделал свое движение к селу Рувну, а от меня требовал, чтоб я перешол в Шаргород, как то пред сим вашему сиятельству доносил, вследствие чего я чрез два дни отсюда выступлю, а генерал-майора и кавалера Подгоричанина переведу в Бершады, понеже граф Браницкой уведомляет, что около сих мест еще гайдамаки ж шагаются, и будет оной иметь разъезды к татарским границам и до Могилева, а я с находящимся при мне одним казачьим полком из Шаргорода от Могилева до Ушицы, а от Ушицы до Залещика, где команда графа Апраксина стоит, будет иметь граф Браницкой и чрез сей кордон, как гайдамаки конечно истреблены будут, так и возмутителям из-за границы вход удержан же будет.

Между тем имею вашему сиятельству донести, как я слышу, что из посланных гайдамаков к графу Браницкому большая половина перевешана, то хотя сие до меня не принадлежит и при том совершенно не зная здешних обычаев, опасаюсь, не сделал ли бы сей строгой поступок в земле огорчения.

От господина киевскаго генерал-губернатора уведомлен я, что по притчине здешних замешательств знатное число шляхетства въехало в наши границы, кои и приняты от него под защищение, при том же дал знать, что он по прозбе белоцерковскаго коменданта дал на оборону от гайдамаков полтораста человек пехоты при одном штаб-офицере, кои и ныне там находятся, то вследствие того к нему я писал, чтоб и он, с своей стороны, ежели его обрядам не противно, тому шляхетству в свои дома приказал возвращаться, сей же час мой курьер от него возвратился, с коим мне сообщил, что трем ескадронам гусарским, наряженным по силе Государственной военной коллегии указу, с поспешением следовать ко мне приказал, кои как прибудут, то я оные употреблю к поискам нас гайдамаками во внутр земли или куда ваше сиятельство определить изволите.

Посланною командою в маентности митрополита рускаго, кои лежат не в отдаленности от Полоннаго, а последние под Влодимиром, забрано

его собственного серебра в грудках, столовой сервиз, коему оригинальной на полском диалекте их домовый регистр вашему сиятельству прилагаю. А во Владимире его ж серебра взято кофейной прибор и пладеменаж и несколько еще столоваго, а затем взято ж две старые кареты, цуг лошадей и 60 работних и один жеребец, вина разнова, то есть винограднаго и горячева, 25 бочек и сверх того скот и домовая безделица, о коей не стоит того, чтоб к вашему сиятельству писать, кое роздано будет ко употреблению, кому способность дозволить, а о серебре, яко сие, стоящее капитала, за должное почел вашему сиятельству донести и просить на то вашего сиятельства распределения до получения, коего по привозе ко мне в целости содержится будет.

При сем прилагаю письмо от графа Браницкаго, кое он вчера ко мне ввечеру прислал и просил, чтоб к вашему сиятельству верно до рук доставить.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 84—88 Копія.

№ 231

1768 р. липня 20. Тульчин.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про те, що російські війська перебувають за 80 км від турецького кордону, і що тільки окремі загони, які переслідували гайдамаків, підходили ближче до кордонів

Копия письма к господину Обрескову от господина генерала-майора Кречетникова из Тулучина от 20 июля 1768.

Вашего превосходительства письмо от 9 числа сего месяца я вчерашней день имел честь получить чрез присланного курьера его сиятельства князя молдавскаго, коим изволите предлагать, что до вас дошли ведомости будто войска е. и. в. держутся по границе Порты Оттоманской в разных местах с артиллериею и со всем прочим к действительному действию войску потребным. То чтоб я, получа вашего превосходительства письмо, с корпусом моим отдалился от оных границ, например, верст на тридцать или сорок, на что имею донести, что я нахожусь с моим корпусом нигде ближе как восемьдесят верст, а здесь почитаемых украинских восемь миль, чему самой сей курьер свидетелем есть, что он полтора дни на почтовых ко мне ехал, и ближе я никогда не был и артиллерии при границах действительно никогда не бывало, а толко посылались небольшие партии для изкоренения умножившихся из здешних казаков гайдамаков, к коим пристали, хотя небольшим числом вышедшия из наших границ беглые плуты из запоросцов, о коих повеление от чрезвычайнаго полномочнаго посла князя Николая Васильевича Репнина дано, чтоб их, конечно, изтребить и, забрав всех под караул, российских для достойнаго наказания отослать в Россию, а здешних отдавать к генералному региментарю графу Браницкому, кой и находится с войском здесь, и его то войско расположено на границах Порты Оттоманской и полских, коих гайдамаков около двух тысяч поймано и более пятисот им, региментарем, перевешено, о ныне оных уже весьма малая часть осталась, то толко посылались весьма малые партии. Однако ж

как сие вашего превосходительства письмо получил, то тотчас курьеров послал к тем партиям, возвратиться приказал¹⁴⁹, то уже и те самые ближе предписанного от вас разстояния приближаться, конечно, не будут, а к другим командирам то ваше предписание сообщено, кои, конечно, тож исполнить не оставят.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 101—102. Копія.

№ 232

1768 р. липня 23 (серпня 3). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова, в якому викладаються ставлення Росії до конфедерації і гайдамаків, а також взаємини з Туреччиною

Копия с письма к господину Обрескову в Царьград из Варшавы от 23 июля (3 августа) 1768.

Писмы вашего превосходительства, вместе отправленные от 8 и 18 июля по новому штилю, я вдруг получил и при том адресованное на имя графа Никиты Ивановича, которое тотчас к нему с нарочным курьером и отправил, сам же, не упуская времени, следующее в ответ вам донести честь имею. Не меную, как вы с оскорблением сердца писали и я с таковым же ваши известия получил, но кто тому виноват, за разбойников никакое правительство отвечать не может, а все беспорядки в Балте и Дубасере единственно от разбойников запорожских произошли, и так мало я к ним ожидался, что [...] * об Балте по соседству и знал, как к вашему превосходительству в предидущих моих писал, а об дубарском раздоре совсем и не ведал до получения сего вашего письма. Что ж донесено Порте, будто из находящихся здесь войск, гнавшись за возмутителями, козаки в Балту въехали и так далее их преследовали в границах турецких, то совершенно фалшиво. Я вас уверяю честию и жизнью, что не одинаго человека из здешних команд тамо не было и совершенно всеми наблюдается ко всем турецким войскам то почтение, которое от нас обещано. Из писем моих от 14, 20 и 28 июля по новому штилю тепер я уповаю, что знаете, ваше превосходительство, каким образом, во-первых, дошел до меня слух, хоть и неверной, о разорение Балты и какия я тотчас повелении дал для сыску тех разбойников, ежли бы между ими наши запорожские казаки были с повелением нашим генералам зделать объявление в противность своевольства запорожцев, хотя еще я не знал подлинно ли они между бунтующими мужиками. Об содержании ж сего объявления я к вашему превосходительству от 3 (14) июля писал, а от 9 (20) июля сообщил вам, каким я образом удостоверился, что подлинно местечко Балта разорено, чрез письмо, пущенное отголь к графу Браницкому от тамошняго Агия Баши, с коего я и перевод к вам послал, а при том писал о произшествии в Гумане, где уже нашлось между сими бунтующими мужиками несколько наших запорожцев и что они действительно, как

* Текст пошкоджений.

злодеи и разбойники, оказались и против самых наших войск, коими были атакованы, разбиты и забраны болшею частию. В сей гуманской партии были здешние полские бунтующие козаки и мужики, которые все и отосланы к графу Браницкому, а кои нашлись между ими запорожцы, те сосланы, как злодеи, в Киев для достойнаго за их разбойничество наказания. В ту ж пору наши генералы неизвесты были об разорении Балты. Наконец, писал я к вам от 28 июля о присланном в Гумань к полковнику Гурьеву доношении от христианских обывателей местечка Балты, с коего и копию к вам послал, сообщая при том, что я не толко никакой помощи им не велел подавать, но и в переписку с ними входить запретил, а велел толко словесно отвечать, естли бы и то. еще из тамошних обывателей в Гумане или в других местах, где наши войска находятся, что мы не намерены никаким образом в сие дело мешаться и чтобы они от нас того не ожидали. По мере получения сих писем ваше превосходительство всякую почту будете более в состоянии доказать Оттоманской Порте, что наш высочайший двор, ни находящиеся е. и. в. войска никакого участия не имеют в сей наглости и разбойничестве запорожских бродяг, а, напротив, всячески стараемся их сискать и переловить, сослався же таким образом на предидущие мои письма и распорядении.

В противность сих запорожских своеволств сообщу я теперь вашему превосходительству полученные мною сим утром учреждении высочайшаго нашего двора для прекращения того же самого своеволства, об коем известился он из моих первых доношений, сходственных с известиями, вам от меня подданными, и из репортов пограничных наших командиров ¹⁵⁰.

Во-первых, прилагаю манифест е. и. в., которой велено здесь и везде, где нужно, сколь возможно более обнародовать, а вследствие того посланы строгие указы в Киев, в Малороссию и к самим запорожцам в Сечю для сыскания и переловления сих запорожских разбойников с тем намерением, чтоб достойное наказание учинить за их преступления. Хотя еще и неизвестно нашему высочайшему двору те грабительства, которые они в татарских областях учинили, следовательно, с познания сего, наказания их еще усугубить, а сии разбойники так дерзки, что нашим по границе стоящим фарпостам угрозы делали за то, что они в покровительство свое принимали бегущих от их грабительства здешних полских обывателей, об чем имянно наши пограничные командиры нашему высочайшему двору доносили. Из всего онаго ваше превосходительство довольно видеть можете, что ни войска, здес находящиеся, нимало не виноваты, ниже возможно усумнится Оттоманской Порте, естли она захочет толко то рассмотреть, в желании нашего высочайшаго двора доброе соседство с ней сохранять и ея границы как дружественные почитать. Нечаянное щастие всему причиною, об коем столкно же сожалеет наш двор, сколко и Порты, и старание прилагает к сыску тех злодеев для строгаго им наказания.

Сожалетелно мне весма будет естли хан крымской, по варварству их обычаев, писать ко мне будет в непристойных терминах, и желал бы я весма не ласковой переписки избавиться, ибо не знаю тогда возможно ли мне будет соблюсть достоинство высочайшаго нашего двора, естли он его тронет, а при том и изяснить ему желание наше пребывать с Оттоманскою Портою в дружбе и в добром соседстве.

Об сатисфакции жими желаемой мне и никаким образом самим собою отвечать невозможно, да к тому ж и не думаю, чтоб таковую учинить можно было на тех самых местах, где преступления учинены, сие бы уже оскорбительно было, мне мнится, достоинству нашего двора.

Писал я к вашему превосходительству, на которое письмо вы и ссылаетесь, чтоб полезно было, естли то возможно, чтоб турки к себе возмутителей не принимали, а вышедших бы не выпускали или, забирая, нам отдавали, но изъясня ползу сего, не разумел я из того точное требование делать, зная, что таковые несколько можно толко внушать, да и то при способных случаях и обстоятельствах, не могут же турки по справедливости сказать, что они от себя возмутителей выгоняют, понеже и по сех пор все остатки барскаго возмущения у них в границах находятся, а естли они говорят, что им не нужно куда, а толко бы от себя тех бродяг выгнать, то не можем ли и мы по справедливости равным образом сказать, что нет нам нужды, куда мы тех возмутителей ни прогоним, лишь бы их тамо не было, где они нам мешают.

Проект ваш или, лутче сказать, требование Реиз Эфендия уже почти исполнен, толко не можно воиски так далеко от границ отвести, а расположены они в кордоне, как он желал, и об сем уже я к вам и писал, в милях в четырех и в пяти от границы, а разезды толко для своей осторожности вперед посылают, а об тех я немедленно напишу, чтоб ближе мили или двох к границам не подсылали, сражений же около тех мест более иметь не ожидательно, кроме того случая, что ежели турки опять из своих границ находящихся у них возмутителей сюда выпустят или вышлют и, естли не похотят возвратится к своей должности, а продолжать стануть свой бунт.

Жалобы хотинские и пограничных обывателей притворной страх доказывают их недоброжелательства, ибо ближе от границ сражения не было, как в Баре, а сие место лежит от оних шесть болших подолских миль, которые смело можно почитать за наши шестьдесят верст.

Первое разсуждение одно может дать знать о фалшивости тех доношений, что будто вся нация, кроме одной персоны королевской, согласнаго мнения с барскими возмутителями, понеже естли бы то было, то бы сей огонь везде вдруг загорелся, да и не из презрителних бы людей, как поныне состоял, но из всех здешних знатных, правда, что и в других многих местах отрыжки барскаго возмущения были и есть, но делаются они чрез самое мелкое и ничего не имущее дворянство, которое под видом закона грабит все те места, которые под силу находят, а естли с другой стороны никто против них оружием не действует, то сие от того происходит, что мы всячески стараемся дела здешние успокоивать, не позволяя конфедерацей делать против тех грабителей, дабы избежать ножевщину.

Выдуманная ссора между мною и генералом Салтыковым посмеяния достойна, спор между нами мог ли какой быть, когда вышние повелении всему тому решение делают, и мог ли он его партикулярным несогласием со мной уехать и оставит свою команду и должность. Генерал Салтыков для собственных своих нужд отпущен домой и со мною как прежде был, так и розстался без всякаго несогласия.

Я желаю, чтоб ваше превосходительство, получа сие письмо с подлинным изъяснением дел, могли успокоить Оттоманскую Порту, а в том не сомневаюсь по малой мере, что вы ясно увидите, что все на-

глости и грабительства, происшедшие в татарских границах от единого своевольного разбоинчества, без известия нашего двора произошли, оное доказать в состоянии будете Оттоманской Порте, естли скрытны какие резоны ея недоброжелательства не помешают ей видеть самую совершенность сей справедливости.

Прошу ж покорнейше вашего превосходительства, сколь возможно скорее мне сообщить, какое действие произведет в Оттаманской Порте сие настоящее и справедливое всему изъяснению, мне ж сие немедленно знать необходимо, дабы я потом мог здесь меры свои принимать.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 128—139. Копія дешифрованого листа.

№ 233

1768 р. липня 23 (серпня 3). Під Львовом.— Лист невідомої особи до невстановленого адресата про політичне становище на Україні та в Речі Посполитій у зв'язку з гайдамацьким повстанням і шляхетськими конфедераціями

Spode Lwowa die 3 augusti 1768 [roku]

Jużeśmy tu [w]cale zapomnieli mówić o tych odebranych fortcach przez Moskwę od konfederatów i w nich będących zabranych, jednych do fortecy kamienieckiej odesłanych, a drugich za rewersami i przysięgą do domów wypuszczonej, reszta z marszałkami konfederatów za granicę turecką wysłanych detąd się bawi, gdzie się konfederaci exercitują, do czego mają kilkunastu oficerów zagranicznych, pruskich czyli austriackich. Tak głoszą, ale ja to za rzecz pewną nie twierdzę.

Bunt chłopskie w Ukrainie szerzyć się nie przestają, chociaż ich łapią. Jednych egzekwują zaraz, a drugich na więzienie odsyłają. Jako też i tymi dniami imć pan Branicki, łowczy koronny, połapanych 120 hultajów odesłał do fortecy kamienieckiej. Tenże imć pan łowczy z wojskiem polskim spod Serbów * ruszyć się miał do Równego, skąd wkrótce blisko Kamieńca obozem rozlokować dla obserwowania konfederatów, aby się z zagranicy na tej stronie znowu się nie zjawiły, ile że Moskwa stamtąd prawie wszystka jest ruszona ku Krakowowi. Dotąd nie wiemy, co się tam stanie lub stało z konfederacją tamtejszą. Jedni głoszą, że już Kraków oblężony, a drudzy temu negują. Oczekujemy tymi dniami pewności. O Konfederacji Sanockiej¹⁵¹ także głoszą, że jest przez Moskwę rozpedzona a w części zabrana. I chociaż te konfederacje rozpedzone i zabrane bywają, przecież w różnych miejscach dają się słyszeć, jako to w ziemi Gostyńskiej i pod Cilichowem, w Wielkiej Polsce nad granicą pruską gdzie Izmajłow generał spod Warszawy jest ordynowany.

U nas tu głoszą, jakoby Prusaka miało wejść kilkanaście szwadronów do dóbr xięcia Radziwiłła do Litwy w pretensji dla familii Neyburskiej; tam bliżej wasz mości pana dóbr, jeżeliby to prawda było, lepiej będzie wiadomo. Także i o Moskwie piszą, żeś coś jej wkroczyło do Litwy

* Мається на увазі територія Новосербії.

од Smoleńska, na jaki to koniec, coś jest niby niepojętego, jednak słodkim pokojem cieszyć się w kraju naszym się spodziewać nie można.

Z akordowanych komputowych i przy imię panu łowczym za ordynansami jego zgromadzonych kompanii wielu prosząc o urlop otrzymali wyреченіе tegoż іміе панa łowczego, qua regimentarza, iż na całe да жысiе. I то ошiадчыі, że оtdаd інаczej зачнуа регуловаі ані од повинносі вартової ма сіе ехсуповаі тоwarzysз. Ten спосіб бѣдзі звиніенiа chorągви поважniejszych.

Bar w Podolu a Bardyczew w Ukrainie, fortecki, obydwie spustoszone są, opuszczone; nie spodziewać się, aby tego wieku przyszły do swojej pierwszości. Dziedzice onych szkodować muszą.

W tym momencie mieliśmy tu wiadomość, że Tatarowie, wpadłszy w granice ukraińskie, w kilku wsiach ludzi młodszych w jassyr zabrali a starszych wycięli, ms[z]cząc się за wпадніеніе buntowników do Batty, którą zrabowali, Turków тамże wyrznęli. I tym sposobem spodziewać się кажа, że бунты хлѣпские поскроміоне zostają.

ЦДІА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 30 зв.—31. Засвідчена копія.

Переклад

3-під Львова дня 3 серпня 1768 року.

Ми вже тут зовсім забули и не говоримо про ті фортеці, відібрані Москвою у конфедератів, та про заарештованих з них, конфедератів, одні з яких заслані у кам'янецьку фортецю, інші — під розписку і присягу випущені додому, решта конфедератів разом з їх маршалками вислана за турецький кордон, де перебуває до цього часу. Там конфедерати займаються військовою справою, маючи для цього кільканадцять закордонних — пруських чи австрійських — офіцерів. Так передають, але я про це впевнено сказати не можу.

Селянські бунти на Україні дедалі поширюються, хоч бунтівників ловлять. Одних — відразу знищують, інших — відправляють до в'язниці. Так, останнім часом коронний ловчий його милість пан Браницький відіслав спійманих 120 гультяїв до кам'янецької фортеці. Цей же його милість пан ловчий з польським військом мав вирушити від Сербів до Рівного. Незабаром він мав розміститись табором під Кам'янцем для спостереження за конфедератами, щоб вони знову не з'явилися на цій стороні з-за кордону, оскільки звідти майже вся Москва вирушила на Краків. До цього часу не знаємо, що там станеться або сталося з тамтешньою конфедерацією. Одні розповсюджують чутки про облогу Кракова, інші — це заперечують. Тими днями чекаємо уточнень. Про Сяноцьку конфедерацію також розповсюджують чутки, що її Москва розігнала і частково взяла в полон. І хоч ці конфедерації розігнані, а інколи й захоплені, проте в різних місцях дають про себе знати, як, наприклад, у Гостинській землі і під Ціліховом у Великопольщі, на пруському кордоні, куди направлений з-під Варшави генерал Ізмайлов.

Тут повідомляють, ніби кільканадцять ескадронів прусаків мали вступити у маетки князя Радзівілла в Литві з претензією до Нейбурзького роду. Це ближче до маетків вашої милості і, якщо б це правда була, вам було б краще відомо. Пишуть також і про Москву, що якась її частина увійшла в Литву з боку Смоленська. Який буде

цьому кінець, щось не можна зрозуміти, однак потішати себе сподіванкою солодкого миру у нашім краї не можна.

Багато [людей] з найманого регулярного війська, що перебувають під командуванням його милості пана ловчого, які просили про відпустку, одержали відповідь цього ж його милості пана ловчого як регіментаря, що їх звільнить назавжди. Також він заявив, що з цього часу інакше почнуть регулювати службу і що товариш не буде звільнений від вартування. Таким же чином будуть ліквідовані більші хоругви.

Обидві фортеці, Бар на Поділлі і Бердичів на Україні, спустошені і залишені. Немає надії, що у цьому столітті знову вони будуть відбудовані. Їх власники мусять жалкувати.

В цей момент одержали ми тут повідомлення, що татари, перейшовши українські кордони, забрали з кількох сіл молодих людей в яsir, а старших — вирізали, помстившись за напад бунтівників на Балту, за пограбування її і вирізання там турків.

І таким чином слід сподіватися, що селянські бунти почнуть вгамовуватися.

№ 234

*1768 р. липня 24. Петергоф.— Указ Катерини II київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про покарання запорожців за напад на Балту*¹⁵²

Божию милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая и прочая.

Нашему генерал-аншефу и киевскому генерал-губернатору Воейкову

Мы ведаем чрез доношения нашего в Польше чрезвычайного и полномочного посла князя Репнина, что пойманные в Польской Украинне запорожцы отосланы в Киев, а как произведенныя ими в Польской Украинне злодейства, а особливо разграбление напоследок татарской слободы Балты требуют справедливаго и достойнаго наказания. То и имеете вы поступить с ними в разсуждение онаго по точной силе посланного ныне из нашей Колълегии иностранных дел указа в Киевскую губернскую канцелярию, но чтоб сие самое наказание зделать при настоящих обстоятельствах сугубо полезным, то есть болше видимым и удовлетворительным для Порты Оттоманской и хана крымского, кои разорением слободы Балты и побитием там людей не могут быть не огорчены и больше опять страшным для самых запорожцов в Сече, кои может быть небезъизвестны были о заговоре товарищей своих.

Повелеваем мы вам толпу присланных из Польши разбойников разделить на две части, из которых одну отвесьте вблизи разоренной слободы Балты, не приступая однако ж границы нашей, и велеть там у оной произвести над ними определенное наказание, списавшись наперед с начальником той слободы известным Якубом о дне и месте экзекуции и дав ему знать, что как учиненной в Балте разбой весьма раздражил наш двор, то и повелено преступников наказать жесточайшею казнию, которая в империи нашей употребительна с величайшими

только преступниками, а другую часть виновных наказать в самой Сече или, по крайней мере, если вы сие за неудобно признаете, в такой от Сечи близости, чтоб хотя некоторые казаки самовидцами быть, а прочия о учиненной им казни скоро и легко сведать могли.

Дан в Петергофе 24 июля 1768 года.

Подлинной подписан собственною е. и. в. рукою тако:

Екатерина.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5590, арк. 1. Копія.

№ 235

1768 р. липня 24 (серпня 4). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова з повідомленням про надіслання для оголошення царського маніфесту, а також з рекомендацією не підходити військам ближче 4—5, а роз'їздам 1—2 миль до турецького кордону

К писму от 24 июля 1768 копия с писма к генерал-майору Кречетникову из Варшавы от 24 июля (4 августа) 1768.

Прилагаю при сем несколько печатных экземпляров манифеста, учиненного от высочайшего имени е. и. в. по поводу бунту украинских мужиков и запорожских козаков разбойничеств и своевольств, прося ваше превосходительство обнародовать его в тех местах, где люди нашего исповедания есть, сколь возможно более, для усмирения их и прекращения сего замешательства.

Как по уважениям к Порте Оттоманской, так и потому, что барских возмутителей более в той стороне нет, нужно, чтобы войски наши не были уже так блиски от турецких границ; и потому прошу вашего превосходительства, чтобы, конечно, не ближе вы расположили ваш корпус как в 4 или в 5 милях от границы, да и разъездов ближе к оной одной или двух миль не посылать, а для разведывания о кроющихся в турецких областях возмутителях и о том, что делается на границах, посылать туда шпионов, только без всякаго писменного вида, ибо известно мне, что чрез несколько времени имеют прибыть к границе турецкие войска единственно для собственной безопасности жителей и тако избегать надлежит, чтоб их патрули с нашими не встречались, дабы из того не произошло каких нечаянных и неприятных следствий. Почему и еще повторяю, чтобы разъезды наши ближе мили или двух к границе не подъезжали.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 118—119. Копія.

№ 236

1768 р. липня 25 (серпня 5). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про заходи, спрямовані на боротьбу з гайдамаками, і з підтвердженням попередніх рекомендацій військам триматись за 4—5, а роз'їздам за 1—2 милі від турецького кордону

Копия с другого писма к нему же от 25 июля (5 августа) 1768.

Двух куриеров, отправленных от 18 (29) и 20 (31) июля, я севодни от вашего превосходительства получил, на которых по нужности, особливо последняго, спешу тотчас отвечать.

Не только на вчерашнее мое письмо, отправленное к вашему превосходительству, ссылаюсь, с коего для верности и дубликаты при сем прилагаю, но и на все предыдущие, касательные до границ турецких, до уважения к ним и к обывателям Порты Оттоманской, тож и до поведения вашего против войск турецких, естли б они в здешния границы вступили. Сии все наставления не инако от меня даны, как по повелениям высочайшаго нашего двора, следственно надлежит их в самой точности исполнять.

Изъясня вышеописанное, само собою из того следует, чтобы вы, естли возмутителей в границах не будет, не имея потому нужды к оным приближаться, держались с своими войсками в 4 или 5 милях от них, чем уже требования Порты Оттоманской и господина Обрескова слишком исполнено будет, понеже мили подольские весьма велики; а разъездов впереди вам невозможно для вашей безопасности не иметь. От сего не только слава оружия е. и. в. зависит, но и целость вашего корпуса, следственно надлежит вам их посылать к границе, но не ближе как в миле или двух, а делать их весьма небольшие, единственно для известий, а не для каких-либо поисков, дабы туркам напрасных тревог не делать.

Однако, естли бы возмутители опять в границы здешния показались, то тотчас на них иттить и так поступать, как прежде предписано было, атакуя их, гнав и забирая везде в здешних границах, где б они ни были, а только не касаться до турецких пределов и то накрепко всем подтвердить. На сем основании и по предыдущим моим письмам изволите вы и кордон свой обтянуть от стороны Брацлавля чрез Бар или Лытычев к Базилий, как уже подробно пред сим от меня к вам писано было.

Об Московском карабинерном полку, вшедшем в здешния границы по повелению его сиятельства графа Румянцова, и об трех эскадронах, також вступивших из Елисаветской провинции, имею то сказать, что естли они нужны в здешней земле для успокоения гадамаков и бунтующих мужиков, то им и предписать изволите, чтоб они в тех местах были, где та надобность покажется, на том толко основании, чтоб они ближе 4 или 5 миль к границам турецким не приближались и чтоб разъездов своих ближе двух или одной мили к оным не посылали.

Из сего видите ваше превосходительство, что учтивость и ласку всю наблюдаю против турецких требований, тож и уважение достойное имею к желаниям господина Обрескова. Не надлежит вам однако ж из позиции вашей, предписанной мною, выступать, естли они будут требовать, чтоб вы далее еще отступили, нежели от меня к вам предписано. В сторону Балты по причинившемся там грабеже разбойниками запорожскими не надлежит, чтоб наши какие войска ходили, и тако изволите всем предписать, чтоб они туда миль за 8 не приближались, а естли противные от вас сему повелению даны, то оные прошу отменить, дабы изтребить в турках то мнение, что двор наш какое-либо участие в сем запорожских бродяг поступке. Ответы ваши к господину Обрескову и к господарю молдавскому я похваляю, однако вперед нет нужды под открытыми печатки письма свои посылать, хотя в том и образец вам дал господин Обресков, ибо в зависимости Порты Оттоманской нам непристойно быть. Вперед же естли подобные отзывы от турецких пограничных командиров к вам будут, то изволите ласково и дружески отвечать, уверяя о желании е. и. в. сохранить приязнь и доброе сосед-

ство с Портою Оттоманскою, и что сие быв вам предписано, по тому вы и точное исполнение чините, а для решительных ответов изволте отсылать их в своих писмах ко мне, сказав в оных, что вы для того об всем том мне сообщить изволили, которое немедленно и чинить.

Дабы не задержать ни минуты сего ответа, сей час я оной с одним из ваших куриеров отправлю, тож и к полковнику Озерову немедленно дам знать, каким образом ему поступать. На протчие же пункты ваших писем с другим вашим куриером скоро отвечать буду.

Архів МЗС СРСР, ф. Зноснини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 120—122. Копія.

№ 237

1768 р. липня 25. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення гайдамаки Федора Бондаренка у Коші Запорізької Січі про прибуття у село Чаплинці гайдамацького ватажка Семена Неживого

Показанія гайдамаки Бондаренка

1768 году іюля 25 содержащійся в войсковом секвестрѣ колодник Польской области Чигиринской губ[ернии] села Чаплинцы житель Федор Бондаренко показал:

Родился он в полку Лубенскаго, Чигриндубровской сотни, в селѣ Мочулевцѣ от отца Василия Бондара, нынѣ уже умершаго, званія посполитаго, а до смерти его будучу ему еще малолѣтну, не вѣдает для чего, по переходѣ отъяду находились жительствою Поль[ской] области, Чигрин[ской] губ[ернии], в селѣ Чапльнцах, гдѣ и по смерти отцовской он, Бондаренко, оставшись с матерью, проживал сего году до Петрова поста *. А в Петров пост **, как за прибитіем начал объѣздить всѣ тамошніе околичныя села, в том числѣ и в Чаплинцы, прибыл называющій себе запорожским козаком, уманским куренным нѣякійсь Семен Неживый и при том объявлял, что у него есть нѣякоесь дозволеніе, а от кого он, Бондаренко, по своей простотѣ, не доискивался, збирать сзата [чату], при коей быть ему командиром и итти с оною в Лядщину на искорененіе ляхов и жидов; то, будучи тѣм дозволеніем, от него объявленным, увѣрен, а при том смотрячи, что многіе тамошніе жители, оставя свои жилища и в них немалые имущества, вдаются ему в команду, и он вдался и с ним вмѣстѣ итить, куда прикажет, польстился. Итак, оставя мать свою в домѣ, також в Чапльнцах и все свое имущество, к нему, Неживому, в тую чату, коей всей в собраніи было до 100 челов[ек] конных и пѣших, иных — с ратищами, а иных — с мушкетами, иных же единственно только при шаблях, присовокупилися. За собраніем же той чаты он, Неживой, по вышесписанному в Лядщину и никуда не ходил, но стоял с оною в тамошнем же селѣ Медвѣдивцѣ около двух недѣль и с тою ж и объѣздил околичныя Чигиринской губер-

* Не пізніше 26 травня (6 червня).

** Між 26 травня (6 червня) і 28 червня (9 липня).

ни села, и по оным, гдѣ скот самый то[лько] жидовскій находил, оный весь забрав, не причиняя при том большѣ никакого грабительства, бою и обид. Продавал разным мало- и великороссійским и лядским купцам, а деньги от них, по договоренной цѣнѣ отбирая, в дуван пускал [дѣлил] по своему разсмотрѣнію, кому что даст; коего дувану и ему, Бондаренку, довелось разным числом собрать сто рублей. Как же полков[ник] гусарскій, а как его зовут, не знает, прибыл в пограничное село Галагановку с командою и начал многожды письменно требовать от Неживаго с тою собранною чатою к нему приѣзду, подманом для нѣякогось якобы с ним, Неживым, уговору и совѣту. То он, Неживой, с тою своею чатою, в коей и он, Бондаренко, счислился, от того села Медведовки отправившись совокупно и послав под тую Галагановку, тую свою чату оставил под Чигрином; а сам, взяв при том з собою з числа тоей чаты бывших сотника каневского и писаря медведовскаго, а как их зовут, знать не может, поѣхал к оному сербскому полковнику для того совѣту; куда вслѣд за ним для провѣданья, что там с ним, Неживым, и прочими дѣлаться будет, с тоей чаты и нарочный отправился. И как спустя нѣсколько времени, поворотясь отътуда, извѣстил он, что Неживого и с ним отправившихся полков[ник] сербскій побрал под караул, то вся тая чата, собравшаяся под Чигрином, тогда ж разбѣглась по разным мѣстам. Он же, будучи подговорен назвавшим себя козаком запор[ожского] куреня Кореневского Павлом, а прозванія его не вѣдает, идти до Сѣчи — до оной вмѣстѣ с ним и шол и за доходом до хутора полковничьяго Щербины, коим владѣет, как он слышал, нѣякісь сербин Шорба, он, Павло, тамошними жителями пойман. Он же, Бондаренко, бѣгом оттуда спасшись, дошел до запорожскаго степу, на коем полков[о] старшиною Павлом Попотенком найден и взят и представлен в войсковую пушкарню и пр.

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 22. Копія.

Опубл.: А. Скальковский. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст. стор. 202—205.

№ 238

1768 р. липня 26 (серпня 6). Варшава.—Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова, в якому пропонується написати в Туреччину лист про дружбу і повідомляється про появу гайдамаків у Молдавії, біля Бару і Тернополя та про їх страти графом Іваном Климентієм Браницьким

Копия с третьяго писма к нему же от 26 июля (6 августа) 1768.

Севодни еще я куриера от вашего превосходительства получил, отправленнаго от вас 21 июля (1 августа) с другим писмом господаря молдавскаго и с учиненным вами на оное ответом. Ответ я сей, как и первой, похваляю. Впрочем имею толко то приметить по поводу онаго, что умалчиваете вы о взятѣ некоторого молдавскаго старосты близ места Сороки, об коем вам господарь молдавской в своем писме говорил, а как сие место лежит против вас и естли сей староста взят нашими

войсками, то не может оно быть иными, как вашими. И тако, прошу меня немедленно известить о подлинности сего и, естли оно сделано, то каким образом таковое проступление учинилось. Еще ж желал бы я, чтобы вы в своем письме ему сказали, что вы всегда, в силу своих повелений, дружелюбие к турецким подданным и почтение к их границам иметь будете и, конечно, без нужды к нам не приблизитесь, но естли близ оных в здешней стороне покажутся опять возмутители, то в таковом случае, наблюдая всегда дружбу и доброе согласие и не касаясь до самих границ турецких, не можете вы однако ж нигде в здешних возмутителей терпеть и принуждены будете против них действовать, как против злодеев Российской империи и их собственного отечества, а они сами дерзнули, то имя российских неприятелей на себя взять и таковыми объявиться как действиями своими, так и разными письменными объявлениями. Подвиги ж ваши в таковом случае не имея инаго вида, как искоренение тех злодеев, не могут ни малого сомнения подать блистательной Порте Оттоманской, против подданных коей всегда дружба и добрососедство наблюдает от вас будут, как-то имянно от нашего высочайшаго двора повелено и что на самыя ея границы, как никто из наших людей пред сим не вступал, так и впредь не вступить. Нет нужды нарочно к господарю молдавскому об сем писать, но естли он опять какой подобной тем, кой вами от него получены, отзыв делает, то тогда в свой ответ можете сие к нему включить, дабы ему дать возчувствовать, что мы, желая с Портою Оттоманскою в дружбе и согласии оставаться, не желаем однако ж в ея зависимости быть, ибо никогда от нас обещано не было к границам ея не подходить, естли блиско их здешней стороне возмутители держаться стануть.

При сем прилагаю разные полученные известии, из коих, во-первых, усмотреть изволите, что около Бара, Тарнополя и Красностава опять бродяги здешние показываются, а естли дадим им усилиться, то и новые от того возмутительствы родятся, следственно около первых двух мест, кои близости ваших войск лежать, надлежит вам немедленно спокойствие восстановить и тех грабителей искоренить, а к третьему я пошлю войска из Хелма. Во-вторых, что возмутители, находящиеся в Молдавии, рекрутуются и уже имеют, сказывают, с прежними около 3000 человек, следственно, надлежит вам осторожность умножить на том основании. как вам предписано вчерашним моим письмом, с коего для верности при сем дубликат посылаю. А, в-третьих, что жалобы на вашу команду по-прежнему продолжаются. Позволте ж мне сказать, что квитанции обывателем против сего ничего не значат, понеже их силою принуждают давать, возвращаясь же к тем жалобам, рекомендую вашему превосходительству поведение господина Пищевича строго рассмотреть и совершенную справедливость против него обывателям сделать. Сего ж Пищевича хотя и называют капитаном, но я считаю, что ето подполковник Пищевич, а вам известно, что сии грабительствы не первое от него уже таковое преступление. Писать вы изволите, что послан вами жид для употребления способов чрез самага господаря молдавскаго к поимке начальников возмутителей*. Сие ж весьма неупователно, понеже надлежит скорее ожидать согласия между турками и возмутителями, а не противнаго.

---

* Див. док. № 230.

Весма я рад, что запорожец Железняк взят. Как уповаю, что вы уже его в Киев сослали, то прошу покорно туда еще отписать, чтоб его с особливою пролежностью крепко содержали, ибо он есть один из начальников всего запорожского грабительства и злодейства. Тоже дайте знать в Киев, чтобы об его туда привозе тотчас к высочайшему двору донесено было.

Сколь ни строго было поступлено от графа Браницкого против их бунтующих мужиков и козаков казнию смертною такого знатного их числа, однако то сначала нужно было для обрасца протчим. Тепер же я считаю, что он по сей строгости уменьшит, но в сие нам нет нужды мешаться.

Граф Браницкой уже зделал универсал, коим приглашает и повелевает помещикам и управителям в деревни свои возвращаться, объявляя, что мужики уже в послушание приведены. В наших границах уже все нужные предосторожности приняты по поводу прибегающих здешних обывателей под высочайшую протекцию нашего двора.

Реестр серебору митрополита Володковича я получил, которое впредь до повеления изволте у себя удержать, а меж тем взвесья оное, прошу ко мне отписать, сколько в нем фунтов имеется.

К старосте Смотрицкому ответ ваш весма хорош, а и от меня к нему уже послано открытое письмо, к нашим генералам, в той стороне находящимся, в коем назначено, каким образом с ним поступать и облегчение ему учинить, если он испровержение своему поступку чрез рецесс и реверс зделает.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 123—127. Копія.

№ 239

1768 р. липень. Тульчин (?).— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до молдавського господаря про дружбу і з повідомленням, що в Балті були гайдамаки, проти яких він веде боротьбу

Перевод с копии писма генерала-маиора Кречетникова к князю молдавскому.

Сиятелнейший князь молдавский, милостивый государь!

Другое уже письмо вашего сиятельства чрез сего курьера я имел честь получить, коим уведомляете меня, что с месяц тому назад, как российские козаки, пришед в татарскую Балту к господину губернатору ханскому, требовали выдачи бежавших туда поляков и жидов, но не получа удовольствия в том своем требовании, стреляли на двор помянутого господина губернатора и несколько людей в Балте убили, также что несколько российских войск в Залещиках, Снятине и Гроденке находится вблизи границ волоских и при том объявлении приятельские свои мне, ваше сиятельство, оказываете знаки.

Я за все то вашему сиятельству всенижайшее принося мое благодарение, с особливым удовольствием оное приемлю и на все то сим служу ответом в подтверждение прежняго моего писма, что я, конечно, всех моих сил и средств употребить не оставляю к исполнению всего

того, что толко может быть достаточным доказательством справедливой и ненарушимой дружбы, и в согласие отправленных писем от чрезвычайного и полномочного посла и кавалера князя Репнина к вашему сиятельству и к господину паше хотинскому, яко на основании оных и нам от него предписано поступать, что я и исполняю.

1-е. Козаки, которые в Балте были суть не наших войск, но единственно гайдамаки, для истребления которых я здесь ныне нахожусь и ни о чем так не стараюсь как толко, чтоб их как можна скорее истребить и привести нацию в совершенный покой, из коих более двух тысяч я уже поймал и отправил для наказания к здешнему полскому генералному региментарю графу Браницкому, которой приказал их повешать. Ваше сиятельство, сами изволте разсудить, какая бы надобность убеждала войска наши домогаться бежавших поляков и жидов, яко я нахожусь здесь с войском е. и. всепресветлейшей всероссийской императрицы, моей всемилостивейшей государыни, точно по дружбе, для сохранения покоя в здешней республике.

2-е. Что войско, которое в Залещиках и в других местечках разположено, не моей есть дивизии, а зависит во всем от генерала графа Апраксина, однако я, стараясь всегда доказать с моей стороны истинную дружбу и должное к вашему сиятельству почтение, отправил вчерашняго дня нарочных туда курьеров с тем, чтоб немедленно на четыре или на пять миль отпустили и наилучшим образом старались сохранить покой, что действительно и исполнено будет. Яко я о том сообщил их помянутому господину генералу. Я же никогда не был ближе к границам, как толко где ныне нахожусь, а посылаю команды в малом числе человек, но и то не для чего другого, как толко для истребления гайдамаков, в чем ваше сиятельство прошу мне верить и что все, конечно, не престану никогда хранить все то, что может служить к сохранению сущей дружбы и покоя. Надеюсь несомненно, что и ваше сиятельство то самое наблюдать изволит, я в заключение того с особливейшим к вам почтением пребываю.

Вашего сиятельства всепокорнейший слуга

Помітка: Переводил переводчик Василей Слатвинской.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79,6, спр. 932, арк. 111—117. Діловодний переклад з польської.

№ 240

1768 р. серпня 5. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву про затримання в межах Росії польських конфедератів

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, імператрица и самодержица всероссийская и прочая и прочая и прочая.

Нашему генералу-аншефу и малороссийскому главному командиру графу Румянцову

В ответ на последния ваши реляции от 7-го и 15-го июля объявляем мы вам чрез сие высочайшее наше удовольствие как о употребленном вами старании и искоренении и поимке шатавшихся по Полше разбойников, так и о засажении под караул губернатора ходаровскаго Сасима

по учиненному на него доносу в разграблении им королевской терехтемировской каморы и в приступлении к барскому мятежу.

Когда тепер открылось, что прибегнувшия в границы наши поляки были все из числа конфедератов и когда опять из самой Полши от посла князя Репнина имеем мы известия, что многия из сообщников их, быв единомыслии войсками нашими взяты и освобождены из полону по учиненным от них рецесам, вторично попадались между мятежниками, то в отвращение сего зла и чтоб не наводить себе двойного труда и хлопот, предписано уже воинским нашим в Полше командирам, чтоб они всех пленных без изъятия отсылали в Киев под караулом, повелеваем мы равномерно и вам по сему новому и необходимо нужному распоряжению:

1-е. Ходаровскаго губернатора Сасима, яко из главных руководителей конфедераций, содержать впредь до указа в Переясловской крепости под караулом, как он и ныне содержится.

2-е. В разсуждении тех из поляков, кои по первому нашему повелению под присягою спрашиванныя, открыли свое преступление к конфедерации и дали требования, от них рецесы и реверсалы, а вследствие оных и отпущены уже, оставаться при первом распоряжении, а напротив того.

3-е. Тех, кои вновь вышли или не успели еще дать помянутыя обязательства, задержать в настоящих местах под присмотром и без оружия, в причину же сего задержания объявить им худое и вероломное единомыслие их в Полше поведение, котораго мы отныне терпеть и допускать весма не намерены, почему и остается им в ожидании совершеннаго в отечестве их успокоения наставших мятежей жить в границах наших в тишине и скромности, дабы в противном случае не лишится дозволеннаго им убежища и покровительства. Впрочем повторяю мы и здесь засвидетельствование ваш высочайшей нашей благоугодности о разумном и похвалном вашем поведении в настоящих по границе важных обстоятельствах.

Дан в Санкт-Петербурге августа 5 дня 1768 года по имянному е. и. в. указу.

Гр[аф] Н. Панин
К. А. Голицын

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 29—30, арк. 4. Копія.

№ 241

1768 р. серпня 6. Київ.— Рапорт кїївського генерал-губернатора Федора Воейкова графові Микиті Паніну про розмах гайдамацького руху на Правобережжі та затримання й ув'язнення гайдамаків із загону Максима Залізняка

Сиятелнейший граф, милостивый государь мой!

Вашего сиятельства высокопочтеннейшее письмо от 19 июля я того ж месяца 29 числа с куриером лейб-гвардии сержантом Трегубовым имел честь исправно получить, на которое вашему сиятельству сим в ответ служу:

Присланные сюда из переловленных войсками е. и. в. запорожские разбойники, о коих я всеподданнейше реляциями от 12 и от 29 прошедшаго июля доносил¹⁵³, здесь еще под крепчайшим караулом содержатся, единственно для вынуждения от главного их начинщика Максима Железняка о всех ево сообщниках подлиннейшаго сведения, ибо сия злодейская шайка так разсеялась, что по сие время, невзирая на все для поимки оной с нашей стороны принятые меры, еще истреблена быть не может. А потом, в силу объявленного мне высочайшаго соизволения, точное исполненные учинить не премину, отправляя таковых, скованных в кандалы, разными небольшими партиями для безъопаснейшаго в дороге за ними надсматривания даже до Черчинска в вечную работу. Что ж принадлежит до Устина Троицкого, то как скоро оной в здешние пределы ретируется, от меня приказано будет тотчас его как настоящего разбойника арестовать, равномерно, когда от его с[иятельства] чрезвычайного и полномочнаго посла князя Николая Василевича Репнина или от находящихся в Полше господ генералов пленные возмутительных конфедерацких шаек сюда присланы будут, я по письменному от них требованию с таковыми точно поступать и в свое время о том всеподданейше доносить не премину; а по сию пору один толко безымянной от господина генерал-майора Кречетникова арестант ко мне прислан, о коем реляциею моею от 8 прошедшаго мая всенижайше донесено с испрошением всевысочайшаго повеления, что с оным предпринять, которой еще здесь под крепким содержатся караулом.

Между тем ваше с[иятельство] всепокорнейше прошу о исходатайствовании мне высочайшей резолюции, что с полскими мужиками предпринять, кои, збунтовавшись, к разбойнической шайке пристали и по переловлении сюда ко мне присланы, каковых здесь 137, а в Новороссийской губернии более ста человек содержится.

В заключение сего, исполняя повеление вашего с[иятельства], прилагаю при сем по секретному е. и. в. высочайшему указу мое рабское доношение для поднесения всемилостивейшей нашей самодержице имею честь с достоудожнейшим высокопочтением и искреннейшею преданностию быть.

Вашего с[иятельства] милостиваго государя моего
Киев 5 августа 1768.

Помітка: К графу Никитѣ Ив[ановичу] Панину.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5515, арк. 5—6. Відпуск.

Опубл.: «Чтения в историческом обществе Нестора-летописца», 1893, кн. 7, стор. 205—206.

№ 242

1768 р. серпня 8. Аннопіль.— Лист познанського воеводи, чигиринського старости князя Яблоновського до кошового отамана Запорізької Січі Петра Калнишевського з проханням захистити його маєтність від гайдамацьких нападів і новгородського підчашого Космовського

Письмо к кошовому кн. Яблоновскаго (в переводе)

Вельможный и высокородный Войска Запорож[ского] г[осподи]н атаман кошовый, в соседстве дружелюбный приятель мой!

Я сверх писменного, последовавшего ко мне от е[го] с[иятельства] полномочного е. и. в. посланника князя Репнина обещания — содержать находящиеся собственные мои добра в защищении от произшедших междуусобных самовластных по Украине в области нашей смятений, не упуская к тому предаться еще и вашей вельможности з войсковою старшиною в особеннейшую дружелюбную соседственную милость, защищение и покровительство, прося при том дружелюбно не оставить отеческою своею милостью находящегося области наша в Украине над вечистыми моими добрами г. Космовскаго, подчашаго новгородскаго, от произходящих междуусобных тамо мятежей, нарушающих почти государственную целость всевозможным образом, по своим силам от стороны своей защищать и в милости своей онаго г[осподи]на подчашаго для моей подносимой пред вельможностью вашею глубокой просьбе содержать. За что и я не только в примерных сих случаях в[ашему] в[еличеству] служить обязываюсь, но и благодарным образом рекомендовать ся пред е[го] с[иятельством] полномочным е. и. в. российским послом князем Репниным в должное время свидетельствую.

Аннополь 1768, августа 8.

Князь Яблуновский, воевода познанский, староста чигрин[ский]

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 13. Діловодний переклад з польської.
Опубл.: А. Скальковский. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII ст., стор. 137--138.

№ 243

*1768 р. серпня 13. Київ.— Протокол допиту отамана Семена Неживого, складений у Київській губернській канцелярії*¹⁵⁴

1768 году августа 13 дня по силе присланного в Киевскую губернскую канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году указа поиманной в Полской Украине гайдамацкой партии атаман Семен Неживый в оной губернской канцелярии в присутствии допрашиваем и показал:

Семеном его зовут, Лукьянов сын, по прозванию Неживый, от роду ему дватцать четыре года, родился он в полском местечке Боровице, а от отца своего — Лукьяна Моисеенка — слышал, что дед его и прадед уроженцы были малоросийского Переясловского полку местечка Еремеевки, а в оное местечко Боровицу отец его переходил на житье и был тамо малое время, где и его, Неживого, прижил, и как он, Неживой, был полугода, то оной отец его, перешедши оттуда, жил по-прежнему во оном местечке Еремеевке, а когда он был уже семи лет, то оной же отец его бывшему в Еремеевке с продажными горшками полского местечка Чигирина жителю Власу Терещенку отдал его, Неживого, в научение гончарному мастерству, у которого пробыл лет с шесть. А обучась оного гончарства, пошел в Запорожскую Сечь, где записан в Уманской курень, в казаки, и прозывался тамо Гончарем и был в запорожских дачах в разных урочищах для рыболовного промыслу года с четыре, а потом ведомства Новоросийской губернии слободки Нестеровки жителем. И тамошних питейных казенных зборов откупщиком Савельем Перехристом привезен во оную слободу Нестеровку, а ис той Нестеровки,

как она слобода состоит на самой границе, то прошел на тамошней фарпост в Полшу без всякого писменного виду, чрез которой фарпост бывшими на оном караулными, а кто оные имяны и по прозванию, не знает, пропущен. И будучи в полском местечке Суботове, женился на тамошней девке Авдотье, Афонасьевой дочери, чему ныне шестой год, с которою прижил сына Степана, а из Суботова перешел, жил в полском селе Мелниках, а где ныне она жена его находится, не знает. А о троицын дни * сего году приехавшие туда запорожские казаки по прозванию Коваль с товарищи четыре человека, а как зовут и прозывают, кроме одного, Ковалю, не знает, принуждали тамошних жителей итти в казаки к находящемуся при полском Матренинском монастыре называвшемуся атаманом запорожцу Максиму Железняку, которой якобы по указу собирает охочих людей в казаки для защищения от поляков благочестия и недопущения к умерщвлению, не хотящих принять унию христианского народа и что якобы поляки збывают на новых россииских манетах государственную корону и высочайшей е. и. в. патрет, и когда он, Неживый, и другие тамошние жители итти туда не хотели, то оные запорожцы страшали их боем и сожжением их домов. Причем насилно оные казаки, взяв ево, Неживого, и еще одного тамошнего жителя, а имени и прозвания ево не упомнит, повели их к оному Матренинскому монастырю, куда по прибытии представлены оному Железняку, которой тогда стоял близ того Матренинского монастыря в лесу, причем как от него, Железняка, так и от собравшихся к нему запорожских и полских казаков слышел он, яко оной Железняк такой указ подлинно имеет, чтоб искоренять поляков за благочестие, однако такова указу и в какой точно силе ему, Неживому, не объявлено, а после того чрез неделю оной Железняк ис собравшимися казаками пошел ис-под Матренинского монастыря до полского местечка Корсуна, где, будучи, видя он, Неживый, с товарищи полскими казаками одиннатцатью человек (ис коих де некоторые бывали прежде и запорожцами и, поженясь, жили в Полше), что оной Железняк никакова об оном указу им не объявляет, по-видимому намерение он, Железняк, имеет к грабительству поляков и потому он, Неживой, опасаясь за таковыя поступки неизбежного наказания, отпросился у оного Железняка в состоящее не в дальнем расстоянии от Корсуна полское село, а как оное называется, не упомнит, будто для поиска поляков и, поехав оттуда, от него, Железняка, бежали с намерением возвратиться по своим домам по-прежнему и, едуци трактом, стретившеися им полского города Канева житель, а как ево звать и прозвания, не знает, сказывал ему, Неживому, что он идет к собранным Железняком казакам дать знать, яко поляки каневских казаков заперли в замок и, отобрав у них ружье, хотя перерезать за благочестие и уже де одного казака и зарезали, и просил ево, Неживого, с товарищи итти туда на помощь. Токмо он, Неживой, туда итти не похотел, а поехал к своему дому и в проезд ево чрез местечко Мошны Каневского уезду села Михайловки священник, по объявлению вышеозначенного каневского жителя, догнав ево, Неживого, прилежно просил о защищении и недопущении побить до смерти объявленных каневских казаков и обывателей, от чего в таком же страхе и мошенские обыватели уже были.

---

* 19 (30) травня.

1768го августа 13. дня помянутого бывшего
Губернствъ Императорскихъ извѣдательнаго полковни-
ка отъ командовавшаго ономъ полку генералъ-
поручика Семена Неживого въ оной
Губернской канцелярїи въ присутствїи дошавшаго

Семеновъ Епо заповѣдъ ливонскъ сынъ поповскіи
нѣмъ неживомъ отъѣздѣ въ дватцатое число
года родина оны отъѣздомъ местечко болотн-
це отъѣзду своего ливана молвенна
сказалъ что де Епо и чадъ въ дватцати бѣли
малороссійского писарьского полку местечко
Кривобережїи, а вѣдомое местечко болотнѣ оцѣ
это переходилъ на вѣдѣніе и бѣли тамо малое
время де и это неживого писарѣ и чадъ оны
неживомъ бѣли годъ года то ономъ отъѣздѣ Епо
перешедши отъѣзда сѣль поповскіи во
ономъ местечкѣ Кривобережїи а тогда оны
бѣли де сѣли летъ то ономъ отъѣздѣ Епо
бѣли де въ Кривобережїи сѣль ономъ
полковнаго местечка гильберна дитя въ планд
перешедши отъѣзда Епо неживого вѣдѣніе
командирнаго матерьяла де отъѣзду Проболь
летъ сѣли, и бѣли оного командирнаго
полковнаго вѣдѣніе сего де записанъ въ
Уманской вѣдѣніе вѣдѣніи и вѣдѣніи Тамъ
командирнаго и бѣли вѣдѣніи вѣдѣніи
разныхъ вѣдѣніи для вѣдѣніи вѣдѣніи
года сѣли отъѣздѣ вѣдѣніи по
россійской Губернїи вѣдѣніи неживомъ
дѣтислѣ вѣдѣніи вѣдѣніи вѣдѣніи

Протокол допиту отамана Семена Неживого.

То ж и что от него никакой обиды не учинено и от смерти им избавлены, в чем как от каневских, так и от мошенских обывателей и письменные два свидетелства при сем допросе к лутчему усмотрению представляет¹⁵⁵, почему он, Неживый, защищая благочестивой народ от смерти, с оными одиннатцатью человеки товарищи х Каневу и поехали и, едучи туда, по селам еще набрал в казаки в помощь себе ис тамошних жителей человек з дватцать, от коих и назван атаманом, а всех их было до тригцати человек, и по прибытии х Каневу троекратно описывался он, Неживый, х каневскому губернатору Новицкому, чтоб он благочестивой народ выпустил ис Канева без повреждения, но оной губернатор не толико не отпустил, но еще видя ево, Неживого, прибывшаго туда в малои силе, похвалялся и их всех перестрелять, почему он, Неживый, по общему живущих вне Каневского замку обывателей согласию состоящей за тем замком каневского порутчика пустои дом, обволокиши соломою, зажгли, от чего как вне замка, так и Каневском замке зделался по ветру силной пожар и выгорел весь тот Каневской замок; что видя оной губернатор бежал с своими драганами чрез реку Днепр на россиискую сторону в Переясловль, а каневские и ево, Неживого, собранные казаки, причем и сам он, Неживый, оставшихся в том замке поляков и драганов, кои от того силного пожара выбежали за город и противились, перестреляли, а кои не противились, тех оставляли живых. Протчие ж поляки и драганы, от страху уходя, в реке Днепре потонули; сами состоящее ж близ того замка обывательское селение от пожара осталось в целости, после чего он, Неживый, посылал из своих казаков бывшаго прежде запорожским казаком, прозываемом Швачку, з десятью полскими казаками до полского села Ходорова на ярморк для усмирения народа от междуусобного забойства, кои за отлучкою поляков, не имея над собою власти, как известно было, друг друга убивали и как оной Швачка поехал, то уже обратно к нему и не возвращался. И в ту ево под Каневом бытность посылал он, Неживый, о том ево защищении от поляков благочестивого каневского народа поблизости в Переясловскую полковую канцелярию доношение с тем, как дальнейше дозволено будет тамо ему поступать, но по тому доношению ничего в ответ он не получил, а дана толко в приеме того доношения одна росписка, которую он при сем допросе для вероятия и представляет, получа которую росписку он, Неживый, з дватцатью осмью казаками поехал ис-под Канева до полского местечка Медведовки для недопущения по известию гайдамак к разорению тамошняго монастыря и при отезде из бывшаго в Каневе полского имения ничего себе в добыч не взяли, но толко, едучи трактом, для пици ис пасушагося в поле скота по небольшому числу брали. А по прибытии в оное местечко Медведовку сперва чрез нарочно посланного казака своего Новороссииской губернии в шанец Мглинской, к тамошнему полковнику Чорбе, о вышеписанном защищении благочестивых людей писал и будет ли повелено еще такое ж от поляков благочестивому народу чинить вспоможение, требовал уведомления, а между тем и еще собралось было к нему запорожских казаков немалое число, ис которых оставалось при нем коннях и с оными прежними казаками человек до двухсот в надежде той, что таковое от поляков благочестивому народу защищение чинить ему дозволено будет, на содержание которых казаков из оставшагося в том местечке Медведовке после раз-

бежавшихся поляков и жидов скота несколько он, Неживой, собрав, продал и получил за то денег серебряною манетою сто тридцать да мелких восемьдесят, итого двести десят рублей, кои и остались при оных же казаках в Медведовке, волов сто да разной мелкой скотины до ста ж.

Приходящих же к нему, Неживому, пеших казаков отсылал от себя прочь и как вскоре от оного полковника Чорбы никакого уведомления не получил, то и еще другога казака к нему, полковнику, он посылал же, но как и по вторичной посылке ничего во ответ не получил, тогда, оставя оных казаков в том местечке Медведовке, поехал с медведовским писарем Исаенком да с казацким каневским сотником Васильем Мизиным к оному полковнику Чорбе, куда по прибытии оной полковник, взяв ево, Неживого, и с оными писарем и сотником, тож и оных посланных к нему, полковнику, дву казаков, отъезв под караулом в Кременчук к господину брегадиру Черткову, а оттуда присланы в Киев.

Будучи ж в Полше, кроме вышеписанного, нигде никакого грабительства и смертного убивства не учинил и в татарской слободе Балте не был, и по чьему заговору собирались в Полше запорожские и полские казаки, и с каким намерением, и кем имянно учинено нападение на оную татарскую слободу Балту он, Неживый, не знает. Грамоте не умеет и в сем допросе показал он, Неживый, сущую правду. И что он, Неживой, был в местечке Каневе подлинно по прошению тамошних жителей также, что, будучи там и в другом полском местечке Мошнах никаких обид тамошним жителям не учинил, о том данные ему от обывателей тех местечек письменные свидетелствы при сем допросе представляет.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 7—10. Оригінал.

№ 244

1768 р. серпня 18. Київ.— Протокол допиту отамана Павла Тарана, складений у Київській губернській канцелярії

1768 году августа 18 дня. По силе присланного в Киевскую губернскую канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году указа поиманной в Польской Украине гайдамак в оной Киевской губернской канцелярии в присудствии допрашиван и показал:

Павлом его зовут, Андреев сын, по прозванию Таран, от роду ему дватцать три года, родился он малороссийского Нежинского полку в селе Круничполе. Отец его — Андрей Сабадаш — был того села Круничполя житель, где и умре, а он, Таран, оставшись в малолетстве, находился в том селе Круничполе при родственниках своих. И назад тому лет с тринадцать с бывшими тамо запорожскими казаками, а ево родственниками, Василем и Иваном Таранами, поехал в Запорожскую Сечь и записан в Каневской курень в казаки и назван Тараном, где и находился. А сего 1768 году в Петров пост *, послышав он от бывших в Сече Запорожской для покупки рыбы разных полских людей, что

* Між 26 травня (6 червня) і 28 червня (9 липня).

в Польше, при Матренинском монастыре, якобы по указу собираются запорожские и польские козаки для искоренения поляков за разорение ими благочестивых монастырей и, согласясь с протчими запорожскими казаками восемью человеки, ис которых одного зовут Фомою по прозванию Дурныи, другаго — Яковом, а третего — Давыдом, а прозвания их и как протчих зовут и прозывают, не знает, пошли в Польшу без ведома кошеаго атамана и воисковой старшины. И, прошед в Новороссииской губернии, а в каком имянно урочище, не знает, границу тайно, пришли к означенному Матренинскому монастырю и явились [к] стоявшему там табуром названному козаками полковником запорожскому казаку Максиму Железняку, которой приказал быть им с теми козаками, откуда с оным Железняком и с казаками поехали в польское местечко Черкасы, токмо там ни одного поляка и жида не застали, а все разбежались прежде их туда приходу и, не чиня тамо никакого грабительства и смертного убивства, а при том слышав, что поляки и жида заперлись в польском городе Умани, поехали туда и, не доезжая до оного города Умани, из местечка Богуславля послан был он, Таран, от оного Железняка с шестьюдесят козаками для сыску в польских местах лошадей и от оных козаков назван он, Таран, атаманом и, будучи в той посылке, езда по разным полским местечкам и селам, грабили оставшие после бежавших поляков денги и пожитки и оловянную посуду, а сколко где чего награбили, не упомнит, только смертного убивства не чинили. После чего в бытность их в польском селе Галайках, прибежав к ним местечка Тетева один человек объявил им, что, наехав в то местечко поляки человек до тридцати, тамошних жителей восемнатцати человек порубили, почему из них девять человек, в том числе и он, Таран, поехали в оное местечко Тетеев, а протчия остались в том селе Галайках при оных пограбленных в разных местах денгах и пожитках. И как они в то местечко Тетеев приехали, то тех поляков уже не застали, а объявлено им, что поехали до села Стадниц, в которое село и он, Таран, с товарищи приехав, увидели, что оные поляки начали жечь тамо обывательские дворы и, усмотря, те поляки ево, Тарана, с товарищи, спрятались было в имеющуюся тамо винокурню, у которой они, отбив двери, напали на них и хотя оные поляки им противились и по них стреляли, токмо он, Таран, с товарищи из оных поляков человек до дватцати копьями покололи; а протчие, ис той винокурни бежав, не знаемо где скрылись. После чего он, Таран, с товарищи оттуда поехали к вышеобъявленному селу Галайке, к товарищам своим, и, забрав оставленные ими тамо денги и пожитки, намерены были ехать к Умани к означенному Железняку, токмо, не доезжая Умани, в местечке Лукашевке наехавшими на них донскими козаками, при которых был поручик Кологривов, взяты под караул. Причем оными донскими козаками взято у них денег до тысячи рублей, в том числе несколько золотой и серебрянной манеты да немалое число пожитков из платя и оловянной посуды, а сколько чего имянно, не упомнит, толко знает, что всех оных пожитков было на четырех возах, откуда повезены они к Умани, а от Умани с означенным Железняком и с бывшими при нем козаками в семидесят семи человеках присланы в Киев.

А в упоминаемом городе Умани он, Таран, не был и, кроме вышеписанного, грабительства и смертного убивства не чинил и в татар-

скои слободѣ Балтѣ ¹⁵⁶ не был. И по чьему заговору собирались в Полше запорожские и польские козаки и с каким намерением и кем учинено нападение на оную слободу Балту, не знает. Грамоте не умеет и в сем вопросе показал сущую правду и ничего не утаил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5520, арк. 7—8. Оригінал.

№ 245

1768 р. серпня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про становище в Польщі і на Правобережній Україні та вжиті заходи проти гайдамаків

Сиятелнейший граф, милостивой государь мой, Никита Иванович! Учреждения и разные разпорядки, касательные до сеймиков, требующие великой переписки, удержали меня до сегодняшнего дни к вашему сиятельству писать, тепер же донесу все то, что после отправления последних моих доношений произошло. Генерал-маиор князь Прозоровской уже давно отправлен на смену к генералу-маиору Кречетникову ¹⁵⁷, а какое ему наставление дано, то изволите усмотреть из приложенной при сем с оного копии. Приметить имею касательно до изпращения Подолий нашими войсками, что, не брав в том обязательства, за неважное сие почел, понеже властивы мы всегда будем в нее опять вступить, коль обстоятельства потребуют, а тепер претексты к придирам чрез то старать у Порты отнять, об чем и к г. Обрескову сообщил ¹⁵⁸, а в каких терминах, то изволите усмотреть из копий с моего к нему писма. Подробности всего взятаго в Кракове получены от генерала-маиора графа Апраксина, что из его репортов усмотреть изволите, а какие от меня туда наставления даны, то також увидите из моих к нему ответов.

Полковник Чорба с Харьковским гусарским полком в здешния границы вступил, которому от меня предписано до сеймиков употребляться против гайдамаков, а к сеймикам итти в назначенные ему места, то ж и в Белой Руси примичаний ему велено иметь.

Гайдамацкия шалости продолжаются с стремлением, я ж сколько возможно подтверждаю всем нашим войскам, чтобы старались сыскивать и забирать. При сем прилагаю разные известии о сих разбойниках, в коих разглашают, что будто они и в Молдавию забежали. Не знаю, справедлив ли сей слух, но опасаюсь весма, что сии грабители, наконец, нас с Портою до разрыва доведут.

Между прочим усмотрите ваше сиятельство, что переяславской архирей есть некоторою притчиною, считаю, волнению здешних бунтующих крестьян ¹⁵⁹; да еще, конечно, тут есть подчиненной игумен мотренинской Мелхиседек, котораго я сам знаю, и знаю, что он совершенной плут, человек чрезвычайно безпокойной и все в состоянии сделать. А близ его монастыря, сказывают, и главное собрание гайдамаков с их первым начальником, называемым Квасневским. Я ж немедленно прикажу князю Прозоровскому, чтоб он к тому монастырю команды послал тех людей забрать, коль они там находятся, а игумена велел бы к себе привести и подробно обо всем распросил, не отпуская его от себя впредь до повеления. Касательно ж до архирея переяславскаго писал я еще

к генералу Кречетникову, а что точно и по какой притчине, то изволите усмотреть из приложеннаго при сем экстракта. После ж того получил письмо от генерала-майора Кречетникова, из коего экстракт прилагаю и с приложением оригиналнаго к нему писма от архiereя переяславскаго, я осмелюсь представить вашему сиятельству, что время сему архiereю хвост присечь по важности следствий, которые от всех сил бунтований произойти могут, а унять его, думаю, будет трудно, не посадя под караул. Наконец же, считаю, чтоб лутче всего нам было так учредить, чтоб все церкви и монастыри нашего исповедения, находящиеся в здешних границах, отдать в ведомство и полное управление здешнему епископу белорускому, а чтоб наши преосвященные более в оное не путались, инако ж всегда сумятица будет; и чрез сие б не был по малой мере епископ белоруской в такой нищете, в какой теперь находится, которое також нужно для достоинства нашего здесь закона.

Не вижу я еще, чтобы взятые Кракова запалчивость и ферментацию в разумах уменьшило. После того уже имел известия из Сирадии, из Великой Польши и из Плоцкого воеводства, что дворянство там по-прежнему волнуется, а иное, совсем в дома не возвращаясь, живет по лесам, переменя всякой день свои начлеги и грабя всех проежжающих. В Сирадии самой тот же Биржинский, котораго майор Древиц несколько времени назад разбил, опять к себе разбойничью шайку собрал. По всем сим местам войски командированы и спешу я сколь возможно из-под Кракова войски опять по земле разсыпать, чем единым лщусь покой удерживать и до явных возмутительств не допускать. Не знаю только, поспеют ли для предъупреждения оных войски везде довольно скоро.

Несколько дней назад получено здесь известие, что около Ковны один, называемой Мадеиша, подкоморжий ковенской, и тот Коссаковской, которой секретарем посолства при посланниках конфедерацких в последней раз в России был, ретировались в леса под видом страха от наших войск, которые по некоторым на них сумнительным известиям к их деревням приближались для сведения только о справедливости оных. Я для отвращения, сколь возможно, сей заразы от Литвы, в коей по сих пор явной сумятицы еще не было, писал к ловчему литовскому Забиле, дяде Коссаковского, которой в сем Ковенском повете кридит имеет; а в каковых терминах, то изволите увидеть из копии с того писма здесь приложенной. Полковнику ж Феервари, командующему наши войски в той стороне, сходные с сим писмом повеления дал. Из генеральной инструкции при сеймиках нашим военным командирам ваше сиятельство усмотреть изволите, что я предписал во всем совершенную волю давать, кроме того единаго, чтоб конфедерации делать не допускали. Рассудил же решиться так для того, что желание сеймиков не делает закона республике, а еще менее может изпровергнуть трактат. Здешния ж распаленныя головы довольны будут, что они в свою волю накричатся и, тем насытаясь, может быть спокойными останутся, а здесь, на сейме, уже мое будет дело не допускать исполнить ничего вреднаго. Естли ж бы в настоящей ферментации особливо мелкаго дворянства захотел им запретить о некоторых материях говорить, то бы из сего может произошло столкновение ж массакров, сколько будет сеймиков. Я прошу вашего сиятельства приказать послать сию инструкцию к командирам, определенным из наших границ к сеймикам Динабургскому и Мстиславскому, ибо я еще не знаю, кто они таковы и где их найти, приказав при том им прямо

ко мне дать знать о успехе их сеймиков и кто у них послами выбраны будут, из Мстиславля дослав письма до Орши, где будет команда наших войск на сеймике, а из Динабурга до Браславля, где тако ж наши войски во время сеймика будут. Дошел до моих рук оригинальной приказ разбойника Железняка, найденной не знаю каким случаем здешними полскими войсками у забранных бунтующих крестьян, а мне его отдал обер-камергер князь Понятовской. Я ж при сем оной в оригинале прилагаю.

При сем прилагаю копию с писанного от меня письма к господарю молдавскому, получа известие от генерала Кречетникова, что никакова его пограничного офицера нами в Сороке и нигде взято не было, как он, господарь молдавской, об том мне жалобу приносил в последнем своем письме.

При сем прилагаю сообщенные мне из кабинета королевского экстракты из репортов графа Браницкаго, по коим кажется, что командиры пограничные турецкия ласковы, хотя подлость мятежна и что лстится он к некоторым дружелюбным переговорам с возмутителями, находящимися в Молдавии, дойти, по поводу чего писал я к нему письмо, с коего при сем копию прилагаю, считая, что достоинство наше требует сего поведения. С другой стороны, все здешния партикулярныя ведомости гласят, что будто турецкие войски приближаются к провинциям их пограничным с здешними, но не знаю, не делает ли здешняя публика из мухи слона, как то ей обыкновенно, однако для известия и предосторожности. Во-первых, немедленно сообщу господину Обрескову как сии репорты графа Браницкаго, так и сии известия о приближении к здешней стороне знатнаго числа турецких войск, а во-вторых, напишу к князю Прозоровскому, чтобы он послал шпионов гораздо во внутрь турецких границ, которые б могли его известить, ест ли там войски, где они точно находятся и сколько их.

Между бумагами князя Мартына Любомирскаго, ушедшаго из Кракова, найдено одно безымянное письмо, которое видно писано из Венгрии, от кого-нибудь из служащих в цесарской службе. Я сие письмо в оригинале при своем послал к князю Голицыну в Вену, а при сем прилагаю копии с обеих оных. В протчем с должнейшим почтением и непоколебимою преданностию имею честь навсегда пребыть.

20(31) августа 1768 Варшава.

Милостивой государь мой, вашего сиятельства
всепокорнейши слуга князь Николай Репнин

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 160—171. Оригінал.

№ 246

1768 р. серпня 22. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воєйкова графові Микиті Паніну про розправу над гайдамаками, які брали участь у нападах на міста Балта і Голта

К графу Панину.

Сиятелнейшии граф, милостивыи государь!

Ваше сиятельство благосклоннейшим письмом от 14 сего мне знать дать изволили о полученном чрез Варшаву от тайного советника господина Обрескова известии, что Порта Отоманская крайне огорчилась

первою ведомостию о разорении шатавшимися по Полше разбойниками татарских слобод Балты и Голты, ибо ей те разбойники предъявлены были воинскою нашею командою и прочая, при коем приложен экстракт из рескрипта графу Петру Александровичу Румянцову для ведома о прибегах в границы наши поляках, на которое имею честь сим в ответ служить: что по высочайшему повелению над здешними подданными, кои в числе гайдамаков в Полше поиманы и сюда с разных сторон присланы, формальной суд с крайне возможным поспешением производится, но за многим числом сих злодеев, оной донине окончан быть не мог как ваше с[иятельство] из сегодняшних моих всеподданейших реляций № 46 и приложеней к оной також и № 49 обстоятелнее усмотреть изволите, ибо я не преминул о том предварително хана крымского уведомить, для умягчения первым до него дошедшим неосновательным слухом раздраженного его духа.

Я намерен умножившуюся винных толпу разделить на четыре части, из коих три в Елисаветградской провинции при границе турецкой, полской и Сечи Запорожской наказаны быть имеют, а одна при границе здешней у Васильковского фарпоста, где главной проезд к Бендеру, Молдавии, Валахии и Константинополю; ибо при сих местах турецкие подданные купно с поляками всему происхождению самовидцами быть могут. Приговор преступникам согласован будет с законами и со внешними политическими уважениями¹⁶⁰. По предписанию вашего с[иятельства] к хану крымскому письмо от меня послано быть имеет на предписанном же мне основании, по окончании суда над запорожцами пленных, кроме упомянутого в реляции моей № 48 ротмистра, более ко мне не прислано, а когда пришлются по письму его сиятельства князь Николая Васильевича Репнина, с оными поступить не премину, а безизвестной здесь находящейся арестан, которой, как я догадываюсь, есть тот поп Марек, о коем ваше с[иятельство] упоминать изволите, содержан будет под крепчайшим караулом до указа.

И так ответствовав вашему с[иятельству] на высокопочтеннейшее ваше письмо, следующее присовокупить за долг поставлю, что, невзирая на учиненные распоряжения, для поимки нашими войсками гайдамаков в Полше и на обнародование манифестов по известиям толпа злодеев, как полскими подданными, так и запорожцами по разным местам в удобных для них лесах еще безпрестанно шатается, откуда на разные села и местечки нападения делает. Напоследок имею честь включить здесь мое рабское доношение по секретному указу для поднесения е. и. в.

С найсовершеннейшим высокопочтением и истиннейшею преданостию пребывая, милостивый государь, вашего с[иятельства].

Киев 22 августа 1768.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5515, арк. 7—9. Відпуск.

№ 247

1768 р. серпня 25. Ліщин.— Рапорт полковника Чорби слобідсько-українському губернаторові Євдокиму Щербиніну про свою участь у придушенні гайдамацького руху на Правобережній Україні

Высокородному и превосходительному господину генерал-майору, лейб-гвардии пример-майору и кавалеру Евдокиму Алексеичу Щербинину от полковника Чорбы рапорт

Вашему превосходительству рапортом моим доносил, что по прибытии с полком в Полшу и по распоряжении между местечками Овручем и Чернобылем, в силе полученного от господина генерал-майора и разных ординов кавалера Кречетникова ордера, оставил в местечке Овруче при подполковнику два эскадрона, а сам с тремя эскадронами, прибыв в Лещин, расположился и повеленное исполнял; а сего течения 22 числа получил от его сиятельства, пребывающего от двора е. и. в. в Варшаве чрезвычайного полномочного посла господина генерал-майора и кавалера князя Репнина ордер, коим повелено: около Овруча и Чернобыля бунтующих мужиков и гайдамаков истреблять и к Мозирскому и Речитскому сеймикам с полком прибыть накануне тех сеймиков, то есть 15 (26) сентября, разделя полк надвое, с одной половиной остатца в Мозире, а другую с надежным и расторопным афицером послать к тому же дню на Речитской сеймик, держащейся в Рогачеве; а в протчем обращаться и поступать всем по повелению господина генерал-майора и кавалера Кречетникова. В силе которого повеления и полученного мною от означенного господина генерал-майора князя Прозоровского, командующаго на месте господина генерал-майора князя Прозоровского ордера оставленному в местечку Овруче подполковнику посланным ордерам велено того ж часу следовать к стороне местечка Рогачева и там повеленное исполнять, а сам с находящимися при мне тремя эскадронами к Мозире сего ж месяца 25 числа из Лещина выступил. О чем вашему превосходительству репортую.

Полковник Чорба

25 августа 1768 году м. Лещин.

Помітка: Получен 23 сентября 1768 году.

Філіал ЦДА УРСР у Харкові, ф. 402, спр. 180, арк. 145. Оригінал.

№ 248

1768 р. серпня 25—27. Київ.—Рішення Київської губернської канцелярії про покарання Максима Залізняка, Семена Неживого, Павла Тарана, Микити Швачки та інших учасників гайдамацького руху

1768 года августа 25, 26 и 27 числ. По указу е. и. в. Киевская губернская канцелярия слушав присланного в оную канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего года указа, в котором написано, данным де от того ж 24 июля генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору, Новороссийской губернии главному командиру и кавалеру Воейкову высочайшим е. и. в. рескриптом предписаны места, где над присланными из Польской Украины разбойниками и убийцами из запорожцов публичное наказание произведено быть имеет, а в изъяснение и дополнение оного тем указом Киевской губернской канцелярии повелено:

1-е. Тотчас по получении того указа произвести над помянутыми запорожцами надлежащей суд, которой однако ж весьма скоро окончен быть должен.

1868 года, августа 27 ¹⁸⁶⁸ по
 Указу Ея Императорского Ве-
 мества Кавказскому Генерал-
 Губернатору Суворову армянского
 войска Губернатору Кавказскому и
 Представителю Кавказских Войска
 в С.-Петербург. 24 июля сего года Главно
 в котором напечатано, изданы
 отъ по сего 24 июля генерал
 Суворова, Кавказскому Генералу
 Губернатору, Новороссийскому Губернатору
 Комаинду и Кавказскому Вой-
 скова Высочайшимъ Ея Император-
 ского Величества рескриптомъ
 армянскому войска, изъ напечатано
 напечатано въ Псковской губернии раз-
 сужденіи и убитыми въ Загорье-
 цы въ публичное напечатание провѣ-
 стие свѣтъ напечатано, а въ издана
 не издана сего ^{всего} ^{напечатано}
 Кавказскому Губернатору Кавказскому
 а такъ по получении сего Главно
 провѣстие напечатано в Загорье
 напечатано напечатано в Загорье, потому
 отъ сего свѣта сего напечатано
 свѣтъ напечатано. 2^е свѣтъ напечатано

каждого формальной присягой на
основании Законов, ибо положе-
нии охоты влятеи курьевиъ
бурманъ, противъ волиъ ея
ничому? кончно отдада ни
обсуждывающаеиъ суждываеиъ
волиъ короткъ ея земляниа
ниль равнообразнаъ въ повиль. проиъ
зведиъ аъ Варагутаа, повсаши
на разиолиъ дъвиъ тинши, иль-
дователки озилиъ би? добуни,
яно внтоуци, кагдшители
овидеиъ поща, редюити кудильи.
Зе? повса пощиъ затарилиъ въ
силъ стати: волье каботъ Заповиъ
оудъвениъ оудъ синретиала Раша
перевинъ аъ арфаконъ китовилии
въ телешоу канаваше, нутамиъ
тешиниъ, и ввироваиъ поворчи,
сваилого въ Мункииъ оговелииъ
каибътеиъ? въ павидеиъ 4е самше
канавашеиъ пощорою адииъ по
кастиной шурдого вилъ разиль-
решо бити добуни, ниль три
поворъ валье насамой Зубиниъ
грашнлъ, такъ иль вота Имаръиной

Рішення Київської губернської канцелярії про покарання Максима Залізняка, Микити Швачки та інших учасників гайдамацького руху.

2-е. В суд положить на мере формальной приговор на основании законов, ибо колодники, будучи взяты с ружьем в руках, противу войск е. и. в. не могут, конечно, оправдаться ни в бунтовщицьем супротивлении воле и оружию е. в., ни в разнообразных в Полше произведенных варварствах, когда они на самом деле пойманы и, следовательно, судимы быть должны яко бунтовщики, нарушители общего покоя, разбойники и убийцы.

3-е. Когда по сим уважениям вследствие всех на свете законов определена будет смертная казнь, переменить ее при самом исполнении в телесное наказание кнутом, клеймом и вырванием ноздрей, ссылкой в Нерчинск, оковавши на месте в кандалы.

4-е. Самое наказание, которое однако ж по частной каждого вине размерено быть должно, как при слободе Балте на самой здешней границе, так и в Сече Запорожской или в близости ея произвести публично и со всеми в таковых случаях употребительными обрядами.

5-е. Во время следствия и суда старатся выведать прямое начало заговора поименных в Польше запорожцов, а особливо кто из них подговорщик был, сам или же все от других наушены были? С ведома ли кошевого атамана и войсковой старшины отлучились они в Полшу? С каким намерением зделали нападение на слободу Балту? И что, кем, где учинено? Наблюдая толко, чтоб за сим время нужной казни для успокоения внешних соседей потеряно не было и о всех оных обстоятельствах Киевской губернской канцелярии доносить в свое время оной коллегии для всеподданнейшего е. и. в. представления, а в вышеобъявленном, данном генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору и кавалеру Воейкову от 24 июля сего ж году за подписанием собственныя е. и. в. руки высочайшем рескрипте написано: е. и. в. известно чрез доношения пребывающего в Полше чрезвычайного и полномочного посла князя Репнина, что пойманныя в Полской Украине запорожцы отосланы в Киев. А как произведенныя ими в Полской Украине злодеяния, а особливо разграбление напоследок татарской слободы Балты требуют справедливого и достойного наказания, то ему, генералу и генералу-губернатору и кавалеру Воейкову, поступить с ними в рассуждении оного по точной силе посланного из Государственной коллегии иностранных дел в Киевскую губернскую канцелярию указа; но чтоб сие самое наказание зделать при настоящих обстоятельствах сугубо полезным, то есть больше видимым и удовлетворительным для Порты Оттоманской и хана крымского, кой разорением слободы Балты и побитием там людей не могут быть не огорчены и больше опять страшным для самых запорожцов в Сече, кои может быть неизвестны были о заговоре товарищей своих, повелевает е. и. в. ему, генералу и генералу-губернатору, толпу присланных из Полши разбойников разделить на две части, из которых одну отвезть в близость разоренной слободы Балты, не переступая однако ж границы российской, и велеть там у оной произвести над ними определенное наказание, списавшись наперед с начальником той слободы известным Якубом о дне и месте экзекуции и дав ему знать, что как учиненной в Балте разбой весьма раздражил е. и. в. двор, то и повелено преступников наказать и жесточайшею казнию, которая в империи е. и. в. употребительна с величайшими только преступниками, а другую часть винных наказать в самой Сече или, по крайней мере, естли он, генерал и генерал-губернатор, за неудобно признает, в такой от Сечи

близости, чтоб хотя некоторые казаки самовидцами быть, а протчия о учиненной им казни скоро и лехко сведать могли. А по справке присланы в Киев из нижепоказанных мест оказавшиеся в чинимых в Полской Украине грабительствах и смертных убивствах запорожцы и других званей люди, а именно: при репорте от находящегося в Польше Каргаполского карабинерного полку полковника Гурьева главной всех бывших в Полской Украине разбойников начальник из запорожцов, называвшейся полковником, Максим Железняк и ево шайки атаман Павел Таран с товарищи — семдесят один человек, причем приложен учиненной ему, Железняку, при том Каргопольском карабинерном полку допрос из Кременчука, от правящего там за обер-коменданта брегадира Черткова, при репорте из запорожцов же атаман Семен Неживой с товарищи — четыре человека, от находящегося в Полше генерала-майора и кавалера Подгоричани при репорте из запорожцов же атаман Павел Якович с товарищи — тритцать восемь человек да дьячок Семен Чеповской, из Полши ж Московского карабинерного полку от полковника Протасова при репорте из запорожцов атаман Никита Швачка с товарищи — восемь человек, малороссийского Переясловского полку из гродского суда при доношении поиманные в Полше Троицкого пехотного полку капитаном Великополским запорожцы Яков Половый с товарищи — семь человек, из Киевского магистрата при доношении малороссияна Василей Пастух с товарищи — пять человек, от вышеупомянаемого Московского карабинерного полку полковника Протасова вторично присланы при репорте запорожцы ж Сидор Головатой с товарищи — девять человек, из Киевского Межигорского монастыря при двух доношениях ведомства оного Межигорского монастыря подданные Василей Загинайло с товарищи — 5 человек, от находящегося при Василковском форпосте Киевского гарнизона секунд-майора Воейкова при репорте из запорожцов Остап Байда с товарищи — три человека, прислано к генералу-аншефу и генералу-губернатору Воейкову с письмом от бывших в Полше разбойнических атаманов Швачки и Журбы находившиеся в их шайке запорожцы — два человека и с Полши ж, от генерала-майора Кречетникова, при репорте из запорожцов атаман Остап Лепеха с товарищи — семдесят человек, итого: всех двести двадцать три человека, как допросами показали, а именно:

Главный оных разбойников начальник Максим Железняк при Каргаполском карабинерном полку: родился де он в полском местечке Медведовке, из мужиков, где и жителством находился, а потом, пошед в Запорожскую Сечь, был там казаком лет с пятнадцать, а из Сечи Запорожской пришел в ноябре месяце 1767 году в состоящей в Полше Матренинской монастырь на послушание. Сего же 1768 году в апреле месяце, а которого числа, не упомнит, толко ведает, что на святой неделе, согласясь он с семьюдесят человеки беглыми запорожскими казаками для искоренения в Полше конфедератов поляков, также и жидов, пошел из того монастыря на местечко Жаботин, под которым разбили конфедератов пятьдесят человек, ис коих заколото человек до сорока, а потом пошли далее по тракту к местечку Умани, где из разных мест собралось людей с ружьями человек до тысячи, указу ж ниже повеления о том никакова ниоткуда он, Железняк, не имел, а единственно на то согласился одним своим своевољством для истребления поляков и жидов и для грабежа, к местечку ж Умани пришел он, Железняк, остановился

в половину дня, а к вечеру того ж дни из местечка Умани сотник Иван Гонта (который прежде из одного местечка с казаками, уведомясь об нем, Железняке, с товарищи недель за шесть вышел было навстречу с полковниками Обухом, а другога как звать, не знает, толко ево, Железняка, они не нашли). Прибыв к нему, Железняку, объявил, что он имеет казаков до четырехсот, и так с обеих сторон согласясь с ним, Железняком, в то местечко Умань сильно вошли по наступлении уже другого дни поутру, часу в третьем, а более с ним согласников из старшин никто не был и сотника Гонту и команды ево никого насильно к себе в согласие он, Железняк, не призывал. А хотя при входе в местечко Умань запершиися в оном из одной пушки и мелкого ружья по них и стреляли, однако ему, Железняку, и всей его шаике более урону не последовало, кроме одного человека, бывших в Умани поляков и жидов, также и тех, кои во услужении у конфедератов были веры греческого исповедания, он, Железняк, с товарищи покололи немалое число, а сколько, заподлинно знать не может, однако думает всех мужеска и женска полу и до сущих младенцов не менее двух тысяч человек, причем пограблено денег тысяча сто рублей, а прочих пожитков сколько было, знать не может, потому что всякой казак брал себе, где сколько кто мог захватить. Из тех пограбленных денег помянутому сотнику Гонте дал сто червонных и шестьсот рублей серебреную манетою и трое часов, а между показанным побитым народом он, Железняк, знает толко, что губернатор с женою убит, о прочих же ведать не может. А при оной де собравшейся шайке почитаем был он, Железняк, полковником, в которое звание он теми запорожскими казаками, с которыми было у него согласие к убивству и грабительству, выбран еще при выступлении ево, Железняка, из Матренинского монастыря. Что по прибытии ево к местечку Умани он, Железняк, сам никуда для убивства и грабительства не ездил, а посылал в разные места из бывших при нем казаков, которые к нему приваживали денег рубли по два и по пяти, а ис пожитков не приваживали и ему о том не объявляли, да и то по большой части посыланы были ис команды сотника Гонты, толко оной Гонта сам не ездил. А из местечка Умани он, Железняк, и сотник Гонта с товарищи на то место, на котором он с прочими взят под караул, вышли потому, что от великого множества побитого народа не можно было в Умане жить, а в сем местечке оставлен был при сотнике Власенке толко один караул, которой, как скоро уведомился о прибытии туда российского войска, бежал, а куда, не знает. К турецкой границе и за оную он, Железняк, не ездил и из команды своей никого не посылал, а толко посылал при сотнике Шиле запорожских казаков пятьдесят человек до села Хоцеватого, состоящего от местечка Умани в четырех милях, которые, возвратясь, объявили ему, что они были на турецкой границе в слободе Болте, далее ж они были ль и какое там убивство или грабительство учинили ль и было ль против их с турецкой стороны супротивление, не знает.

А в Киевской губернской канцелярии оной Железняк в дополнение вышеписанного допросами показал же: по взятии им, Железняком, одного местечка Умани прислан был к нему, Железняку, из помянутой татарской слободы Балты, от тамошняго татарского начальника (а как ево зовут и какого чина, не знает), турчин с письмом, которым требовано, чтоб он, Железняк, находящихся в Умане турецких купцов от своеволцов защитил, и как от него, Железняка, и бывших с ним каза-

ков оные купцы ничем не были тронуты, то он о том толко чрез бывшего при нем запорожского казака Фому Дурного к оному балт-янскому начальнику и ответственвал, а кроме того, ни к кому из турецких и татарских начальников писем он, Железняк, не посылал, та-кож никаких партей для нападения или разорения турецких и татарских селеней от него отправляемо не было. Из Сечи Запорожской пошел он, Железняк, в Польшу без ведома кошевого атамана и протчих старшин и был на послушании в Онуфриевском монастыре по великой пост, а на второй неделе того великого поста пришел в Матренинской монастырь и был там на послушании ж, но за неделю пред пасхою пришли к нему, в оной Матренинской монастырь, семь человек казаков запорожцов же и говорили, чтоб итти в Польшу для прогнания конфедератов и жидов и для грабежа их, показывая ему, Железняку, данное им для того письмо якобы от кошевого атамана, которое будто дано было из них бывшему при том с ними атаманом Юску Шелесту, которой, будучи при том же монастыре из них с одним казаком побранясь, застрелен, и после того начальным он, Железняк, выбран, а письмо то где после того убитого девалось, не знает. А потом собралось там к ним запорожских казаков человек до семидесят, а из казаков и мужиков полских — до трехсот и оттуда, отпев прежде в монастыре чрез одного иеромонаха, а как зовут, не знает, о успехах своих молебн, пошли для исполнения того намерения далее, а потом, приставши к ним уже многое число из запорожцов и польских казаков, убивали и грабили поляков и жидов в тех местах, кои в учиненном ему в Польше, при Каргаполском карабинерном полку, допросе показаны, а де татарских слобод Голты и Балты посылал он, Железняк, из уманских козаков согласившихся с ним в общество сперва сто, а потом еще пятьдесят человек с четырьмя пушками, взятыми в Умани с намерением таким, что слышно было якобы конфедератов в полском местечке Полеевом Озере находится до пятисот человек, то для искоренения их, а не для какого убивства и грабежа турецких подданных и, возвратясь из тех казаков оттуда к нему, Железняку, сказывали ему, что зашли и в Балту, где убили из турок и татар человек до пятнадцати, а что было там — пограбили, то опять все, не взяв ничего, назад возвратили для того, что из полских конфедератов там никого не нашли и расписку в том от тамошнего гетьмана обещано было дать; но за скорым отступлением всех оттуда казаков они расписки взять не успели, о чем де ему, Железняку, сказывал из бывших там посланной от него к той отправленной партии с приказом, чтоб и в турецкие границы нападеней никаких не чинили, из запорожских казаков Фома Дурной; и истребя всех поляков и жидов, кого б где найти могли и сколко б случаи дозволил, намерение имел он, Железняк, с товарищи и с вступившими с ними в согласие полскими казаками возвратиться всем попрежнему в Сечь Запорожскую, а указа он, Железняк, о таком своем поступке ниоткуда никакова не имел, но вменял толко за указ прежде упомянутое принесенное названное якобы от кошевого атамана, данное казаком Юском Шелестом, письмо и так к себе в товарищество бывших с ним протчих запорожцов и полских людей словесно склонял и при разграблении оного города Умани взял он, Железняк, находившиеся в тамошнем уманском замке одну пару медных литавр и один барабан медной же, а в тамошнем уманском костеле взял же знамя воен-

ных и две хоругвы церковных полских да по разграблении Умани по приказу бывшего с ним, Железняком, уманского сотника Гонты из полского местечка Торговцы тамашним хоружим, которого имени и прозвания не знает, привезены к нему, Железняку, под Умань в табор пару литвар медных же и одно знамя военное да еще посыланними от него, Железняка, партиями привезено к нему из разных полских мест церковных и военных знамен, а сколько числом, не ведает, толко помнит, что всех оных знамен было до пятнацати, да бывшего в татарской слободе Балте из посланных туда полских уманских казаков партиєю привезено к нему же, Железняку, употребляемой в Войске Запорожском войсковой знак, называемой пернач, деланной из железа, а где оной пернач теми казаками взят, о том ему, Железняку, оные казаки не объявляли. Из коих знамен при посылке куда-либо для добычи партии, которая состояла до ста человек и более, даваны были по одному знамя каждой партии, а протчие знамена, литавры, барабан и пернач находились в главном ево, Железняка; при Умане таборе, что все при взяте ево, Железняка, забрано российских войск командою.

А что в вышепрописанном первом учиненном ему в Полше при Каргаполском карабинерном полку допросе показал он, Железняк, якобы он из-под полского города Умани посылал до села Хощеватого пятьдесят человек запорожских казаков, а в Киевской губернской канцелярии показал же, что посылал туда из согласившихся с ним полских уманских казаков сперва сто, а потом пятьдесят человек, кои и в татарских слободах Балте и Голте были, то на оном учиненном в Киевской губернской канцелярии показании он, Железняк, и утверждает-ся и оное де показание учинено им, Железняком, потому, что все приставшие к нему в Полше и полские казаки назывались запорожцами. Из имевшихся же у него, Железняка, двух перначей один, как вышепоказано, привезен к нему, Железняку, под Умань бывшими в татарских слободах Балте и Голте полскими казаками, а другой, о котором он в оном прежде учиненном ему допросе показать запомятовал, привезен к нему полскими ж казаками из полского местечка Смелого, а где ими те перначи взяты, он, Железняк, не знает. Что же он, Железняк, с бывшими с ним в собрании при Матренинском монастыре запорожскими и полскими казаками имел намерение искоренять поляков и жидов, о том того Матренинского монастыря наместник и протчия монахи ведали потому, что он, Железняк, объявлял им, что он будет искоренять поляков и жидов, и в том во всем оные, наместник и монахи, согласны были, а как оных наместника и монахов звать, не знает, игумена ж помянутого Матренинского монастыря тогда в том монастыре не было, ибо находился, как слышно было, в Переясловле. Пограбленных же им, Железняком, с товарищи у разных полских жителей серебра денег и вещей было следующее число, а именно: полмешка ломаного серебра, которое куплено у него маркитантером коего имени и прозвания, не упомнит, за сто за семдесят рублей (а оной де маркитантер был подсылан для покупки того серебра от находившегося при донской команде порутчика Кологриевого), золотая табакерка в полтора фунта, два седлы, окованные серебром, вызолоченные и ройдик серебряной, вызолоченной, а у него, Железняка, была сабля под серебряною оправою, вызолоченная, пара пистолет в серебряной же оправе под черню, каждой пистолет был с двумя стволами, а другая

пара пистолет турецкого дела под серебром вызолоченные да у бывших с ним, Железняком, казаков было под серебряною оправою как сабель, так пистолет и ружьев многое число, а сколько именно, он, Железняк, вспомнить не может, также российской серебряной монеты семьсот рублей да за вышепоказанное проданное серебро сто семьдесят рублей, а у бывших при нем, Железняке, казаков, коих счисляет он до четырехсот человек, было поделенных им, Железняком, денег у каждого по сту и более рублей и разного хорошего платья, лисьих и волчьих шуб, покрытых сукном, и лошадей было ж множественное число, из которых лошадей немало было и таких, которые стоили по сороку и по пятидесят рублей да пояс плетеной из серебра с золотыми кистями в семьдесят рублей, разных сортов сукна было штук до пятидесят, полотна тонкого, рубах, скатертей, салфеток, утиралников и протчего белья было множественное ж число, что все отобрано у него, Железняка, и у находившихся с ним казаков бывшим при поимке их вышеозначенного Каргаполского карабинерного полку моиором, которого имени и прозвания не знает, також вышепоказанным поручиком Колгривовым и бывшею тогда при нем, Колгривове, донскою командою. Оной же Кологривов взял у него, Железняка, ординарных червонных восемьдесят да у казака Павла Тарана серебряной монеты более тысячи рублей и несколько медных денег.

А по допросам протчих, находившихся с ним, Железняком, и бывших в других таковых же разбойнических шайках, названных теми ж разбойниками, атаманов и товарищей их запорожцов оказалось, что по разсеянному упоминаемым главным разбойническим начальником Железняком слуху якобы по указу велено ему искоренять поляков и жидов для недопущения к разорению находящихся в Полше греческого исповедания монастырей и церквей и живущих там греческого ж исповедования людей, отлучась они из дач Запорожской Сечи и от рыболовных заводов без ведома кошевого атамана и войсковой старшины, прошли чрез границу в Польшу тайно недозволенными местами и, пришед к оному Железняку, по таковым же чинимым им от самого его, Железняка, внушениям о повелении якобы ему указом искоренять поляков и жидов, приставали к нему в сообщество, некоторые еще при Матренинском монастыре и были с ним в полском местечке Умани и в протчих местах. Следуя к тому местечку Умани и чинили грабительства и смертные убивства, протчие ж до разграбления Умани, отделясь от него, Железняка, особыми шайками, потому не чинили в разных местах грабительства и смертные убивства, а некоторые, пришед к нему, Железняку, по разграблении уже Умани и не быв нигде на грабительствах и убивствах, российских войск командами, иные ж бывшими в разъездах такими ж российских войск командами взяты, а протчие сами к командам явились и потому ж взяты под караул.

Вышеобъявленной же бывшей атаман разбойнической шайки Семен Неживой винулся, что он с бывшими с ним запорожцами и приставшими к нему в сообщество полскими подданными зажег в полском местечке Канев один дом и от того выгорел весь Каневский замок и учинил там смертные убивства, а в протчих полских местах — грабительства.

Из оных же разбойников атаман Швачка показал, что пограблено им и бывшими с ним разбойниками у разных полских жителей серебра, вещей и денег, а именно: серебряную чарку — одну, серебряных

рондигов — два, а третьей рондик золотой ли или вызолочен, он, Швачка, не знает, три сабли под серебряною оправою, блюд и тарелок оловянных было полвоза, а числа оным и весу знать не может, несколько хорошего платья и протчих пожитков, серебряной рублевой монеты в двух выделанных козликах и в четырех мешках холщевых да в четырех черезах, которых было по примеру до полчетверти, а сколько числом, не знает; також медной российской манеты два мешка осьминных да данных им, Швачкою, бившим при нем казакам сто рублей, что все у него, Швачки, и у бывших с ним ево товарищей отобрано Московского карабинерного полку полковником Протасовым та тритцать червонных отобрано у него ж, Швачки, того ж полку подполковником, в том числе империял один и полуимпериялов два да з бывшего с ним, Швачкою, казака Никиты Даниленка тем же подполковником взято три червонных и дватцать рублей.

А о прямом начале заговора оных пойманных в Полше запорожцов, кто из них подговорщик был и с каким намерением учинено нападение на татарскую слободу Балту, о том (кроме вышепрописанного Железняка показания) все по допросам показали, что не знают.

Вышеобъявленные ж полковники Каргаполского — Гурьев, Московского — Протасов и генерал-майоры Кречетников и Подгоричани, Киевского гарнизона секунд-майор Воейков между протчим репортами, також из гродского Переясловского суда, из Киевского магистрата и из Киевского ж Межигирского монастыря доношениями представляют, а имянно:

Гурьев: что приближась он, Гурьев, с Каргаполским полком к полскому местечку Умани, стоявших в поле вооруженных разделившихся в три части оных разбойников окружа их с трех сторон, посылал к ним от себя афицера с шестью донскими казаками со увещанием, чтоб они от злодейства воздержались и возвратились в свои места, но они, не приняв того увещания, не допустя до себя того афицера, стреляли по нем из ружей и ранили двух казаков, после чего по учинении на них стремительной атаки, брося они ружья и оставя имевшихся при них пушки, здались.

Протасов: как скоро он к полскому селу Блощинцам с командою стал подезжать, то от собравшихся там запорожцов близ одного села стоявшие на отъезде карауле два человека тотчас бросились в то село и, уведомля о том бывших на одном большом дворе запорожцов, кои, сев на лошадей и вооружась, выскакивали из того двора, производя из ружей на карабинер стрелбу, но вреда людям не причинили, а ранили толко две лошади. По таком оных супротивлению полковник Протасов на них ударил и привел в замешательство, всех с имевшимися при них четырью знамями, с двумя медными и одною чугуною пушками и с пятью железными гаковницами взял, причем их атаман Журба и до тритцати человек казаков на месте побиты. А того ж де Московского карабинерного полку подполковник Брынк к нему, полковнику Протасову, репортовал, что во время марша, не доезжая местечка Богуславля верст за десять, другой партии атаман Шевченка с шестьюдесят восьмью человеки и з двумя знамями взят и допросом показал, что он с показанным Неживым посланы от помянутого Максима Железняка по всей Полской Украине для истребления поляков и жидов, коих ими многое число в разных местечках и селах и истреблено. Тот же

де подполковник Брынк под местечком Пятигорами, в лесу, одну гайдамацкую шайку наехав, которая супротивляется стала, на оную ударил и на месте до тритцати положил, некоторых поимал, достальные ж разбежались.

Генерал-маиор Подгоричани: посыланними де от него разъездными командами приведено к нему шатающихся тамо поиманных в три раза запорожцов 38 человек да один дьячок, который де сперва конфедератом был, а после того между гайдамаками сотником себя называл, ис коих первые показанные в присланном от него реестре 3 человека и дьячок многие тамо грабительства и смертныя убивства причинили, другие дватцать три человека сами находившемуся у разъезда афицеру явились и от них еще тем афицером спрашивано, тамошним обывателям никакого грабительства и смертного убивства не зделано, да и без того де их недавное прибытие туда можно видеть, что при взятъе их, кроме запорожского ружья и копей, ничего из пограбленного при них не было и шатались пешие; но последние де двенатцать человек так же, как и первые, винулись в смертном убивстве и грабительстве.

Генерал-майор Кречетников: в числе де присланных от него запорожцов находятся раненых пять человек, которые подлежать пред другими жесточайшему наказанию, понеже оные отважились против гусар вооруженною рукою и двух человек убили, а трех — ранили. И по приложенному при том ево, генерал-майора Кречетникова, репорте списку показаны ранеными Конон Лагода, Семен Пукоменной, Степан Слива, Максим Таран и Афанасей Черенко.

В репорте находящагося при Василковском фарпосте киевского гарнизона секунд-маэора Воейкова, что присланные от него при том репорте пришедшие к оному фарпосту три запорожца Остап Байда, Тарас Малый и Антон Федченко сперва объявили, что якобы шли в Киев для богомолья, а потом винулись, что были они в Полше на разбое и грабительстве.

В двух доношениях Киевского Межигорского монастыря, а именно: в 1-м: июля де 27 дня сего году полского села Казарович откупщица Ефимья Иванова писменно в оной монастырь дала знать, что того ж июля против 5 числа ночью не знаемо какие люди, нашедши во многом числе на состоящей в оном селе Казаровичах ее дом, все ее имение без остатку разграбили. Из числа де которых разбойников пойманные в Полше на воровстве того ж июля в средних числах запорожцы Илья, Григорей да Влас в полском местечке Чернобыле показали, что при том грабительстве были и болшою частию из того ее имения поразбирали ведомства Киевского Межигорского монастыря села Новых Петровец жители Василей Загинайло да Иван Коваленко. И требовала де оная откупщица от того Межигорского монастыря удоволствия, и тем доношением оной Межигорской монастырь подставлял, что хотя оной Загинайло в том воровстве и винулся, но оной де претензии взыскать с него не из чего, потому что не толко никаких пожитков, но и избы у себя не имеет. Вышеобъявленного ж де бывшего при том грабительстве села Петровец жителя Ивана Коваленка в доме ево не сыскано, а отлучился якобы для зажону хлеба.

в 2-м: полского де села Гостомля губернатор Антон Верешниовской в оной Межигорской монастырь писменно дал знать, что в том же июле месяце, напав на оное село Гостомлю, семнатцать человек не зна-

емо каких людей хотели ограбить оное село Гостомлю, но собравшиеся де люди к тому их не допустили. В числе де которых были ведомства оного Киево-Межигорского монастыря нижепоказанных мест жители, а именно: хутора Горенки — Михайло Коваленко, Василий Никитенко, Мощунского хутора — Степан Стрелченко, Григорей Даниленко, села Новых Петровец — Клим Дранник, Федор Левченко и Данило Бондаренко. Из которых де Михайло Коваленко, Василий Никитенко и Григорей Даниленко показали, что они в то время, то есть того ж июля 17 дня, находились в домах своих, а за границею нигде ни с кем не были, и вышепоказанные де того Межигорского монастыря подданные Клим Дранник, Федор Левченко и Данила Бондаренко пред тем еще отлучились якобы для зажону хлеба.

В доношении из Киевского магистрата: того ж де июля 27, в девятом часу по полудни, магистратским обходом взят с пятью ружьями не знаемо какой человек, называющейся Василем, по прозванию Пастух, и объявил, что оныя ружья даны ему не знаемо каким человеком, называющимся Кондратом, для продажи. А сысканные де по показанию оного Пастуха малороссияне Зиновей Гупало с товарищи — четыре человека — в оном же магистрате показали, что подговорены они запорожским казаком Ильею, а прозвания ево не знают, итти за границу, в Полшу, к находящимся там запорожским же казакам для грабительства и потому де, купив в Киеве ружья, были в полском местечке Гастомле партиєю в пятнадцати человеках, где из них один убит, а два взяты, протчие ж де, в том числе и они, оттуда бежав, находились сперва в Межигорском бору, а потом, как харчей не стало, то для покупки оных пришли в Киев, где и под караул взяты.

А в уложение напечатано: 2 главы в 21-м пункте, кто учнет к царскому величеству или на его государевых бояр и окольных, и думных, и ближних людей и в городех, и в полках на воевод и приказных людей или на кого-нибудь приходити скопом и заговором и учнут кого грабити или побивати, и тех людей, кто так учинит, за то казнити смертию без всякой пощады. В воинском артикуле 17 главы, в артикулах в 133-м все непристойные подозрительные сходбища и собрания воинских людей, хотя для советов каких-нибудь (хотя и не для зла) или для челобитья, чтоб общую челобитную писать, чрез что возмущение или бунт может сочинится, чрез сей артикул имеет быть весьма запрещены; ежели из рядових кто в сем деле преступит, то зачинщиков без всякого милосердия, несмотря на тое, хотя они к тому какую и притчину имели или нет, повесить, а с достальными поступать, как о беглецах упомянуто, а ежели какая кому нужда бить челом, то позволяется каждому о себе и своих обидах бить челом, а не обще; в 135-м — никто б ниже словом или делом, или письмами сам собою или чрез других к бунту и возмущению или ино что учинить причины не давал, ис чего бы мог бунт произойти, ежели кто против сего поступит, оный по розыску дела живота лишится или на теле наказан будет; в 136-м — таким же образом имеют быть наказаны и те, которые такая слова слышали или таковыя письма читали, в которых о бунте и возмущении упомянуто, а в надлежащем месте или афицером своим вскоре не донесли; в 137-м — всякой бунт и возмущение и упрямство без всякой милости имеет быть виселицею наказано. В толковании: в возмущении надлежит виновных на месте и в деле самом наказать и умертвить, а особливо

ежели опасность в медлении есть, дабы чрез то другим страх подать и оных от таких непристойностей удержать (пока не разширится) и более б не умножалось; 19 главы в артикулах в 154-м, кто кого волею и нарочно, без нужды и без смертного страху, умертвит или убьет его тако, что от того умрет, оного кров паки отметить и без всякой милости оному голову отсечь; в 155-м — власно яко убийца сам, тако и прочие имеют быть наказаны, которые подлинно к смертному убивству вспомогали или советом, или делом вступались; в 160-м — ежели кто кому прикажет кого смертно убить, оный також, яко убийца, сам имеет казнен быть смертию, а имянно голову ему отсечь; в 161-м — ежели кто для прибыли или в надежде к какой прибыли договорится, найметя или даст себя подкупить, или готова себя учинит, кого убить смертно, тогда оный купно с тем, кто его нанял, подкупил или упросил, колесом разломан и тела их на колеса положены быть имеют. В толковании: сие наказание имеет свое исполнение, хотя обещанная кому прибыль вскоре отдана или вперед еще имеет быть заплачена или хотя точию едина надежда к прибыли учинена и обещание в том дано было; 21 главы в артикулах в 178-м: кто из офицеров или рядовых самоволством и нарочно, без указа, в маршу город, село и деревню или церкви, школы, шпитали и мельницы зазжет, печи или некоторые дворы сломает, також крестьянскую рухлядь и прочее, что потратит, оной купно с теми, которые помогали, яко зажигатель и преступитель уложения, смертию имеет быть казнен и созжен; в 182-м — никто бы ниже офицер, рейтар или салдат не дерзал никакого б человека его величества подданого или нет грабить и насилить, или что у него силою отнимать, хотя на улице, в походе чрез землю или в обозе, городех, крепостях и деревнях не точию в своей союзничей или нейтральной землях, но и в неприятельской, також контрибуцей скота и протчаго без указа какова б имяни ни было брать не должен ни под каким видом, также и строение всякое и огороды ломать, портить да не дерзает под смертным наказанием (или на теле, ежели зело малое преступление) и лишением всего, ибо может от грабительства войско без прокормления быть, а от ломания строения кватир лишится и от холоду исчезать, от чего может войско строено быть и вред всему государству причинится. В 185-м — кто людей на пути и улицах вооруженною рукою нападет и оных силою ограбит или побьет, поранит и умертвит или ночью с оружием в дом ворвется, пограбит, побьет, поранит или умертвит, оного купно с теми, которые при нем были и помогали, колесовать и на колесо тела их потом положить. Да по состоявшимся указом велено: по 1-м из Правительствующаго Сената от 12 ноября 1721 — разбойникам и татям чинит экзекуции: разбойникам — за один и за два разбоя, ежели смертного убивства не чинил, по розыску учина наказание и вырезав ноздри, ссылать на каторгу в вечную работу, а ежели хотя и на одном разбое кто был, а учинил смертное убивство, и таких казнить смертию, а за три разбоя, хотя и смертного убивства не учинил — казнить смертию ж; по 2-му от 8 марта 1723 — понеже ведомо Правительствующему Сенату учинилось, что из многих уездов многие крестьяня, собравшись с женами и с детьми и с пожитки, бегут в Полшу и за другие границы, того ради во всех пограничных городех, по рубежам в пристойных местах учинить крепкие заставы и на тех заставах таких беглецов велеть ловить и рас-

прашивать, которых они уездов, сел и деревень и чьи крестьяня, и кто их за рубеж подговаривал и по тем их распросам тем беглецам учиня наказание, бив кнутом, отсылать в те правинции, из которых они бежали, а буде из тех беглецов явятся подговорщики, теми разыскивать, и которые по розыску явятся винны, тем учиня жестокое наказание, ссылат в вечную работу на каторгу, а ежели на тех заставах явятся малороссийские жители, и тех ловить же и, спрашивая, отсылать по тому ж в те места, откуда они бежали без наказания; по 3-му от 20 ноября 1728 — проводчиков, которые беглых людей и крестьян, подговоря, поведут за рубеж, потом те подговорщики пойманы или по доносу обличены будут и которые ж, подговоря, поведут за рубеж же, а не доходя рубежа, пойманы будут, то всех по розыскам, равно как и проводцов, казнить смертию — вешать на тех местах, где они их проводить были намерены, для того, что они к тому точное имели намерение и ежели б были не пойманы, то б те подговоренные люди ими за рубеж были проведены; а которые люди к побегу имели намерение и для проводу за рубеж нанимали кого, а прежде побегу о том на них от кого донесено или уведено будет, тем равно как беглым так, которые обещались их провесть, по розыскам буде покажут, что прежде проводов не чинивали, чинить наказание: бить кнутом и отдавать на прежнее жилище; по 4-му от 10 числ февраля 1763 годов по 2-му пункту — когда приводимые воры или разбойники, становщики или пристанодержатели с первых своих допросов или с очных ставок во всем на них показуемом покажут справедливо, то таковым, не чиня не толко пыток, ниже пристрастных распросов, решить дело по законам.

Приказали: по силе вышепрописанных высочайшего е. и. в. рескрипта, таж уложенных пунктов воинских артикулов и указов учинить следующее:

1-е. Как из произведенного в Киевской губернской канцелярии следствия явно оказалось, что упоминаемой из запорожцов Максим Железняк ложным своим предъявлением якобы ему по указу велено состоящие в Полше греческого исповедания монастыри, церкви и живущих там греческого ж исповедания людей защищать, а поляков и жидов искоренять, привлеки к себе в сообщество толь немалую толпу из запорожцов и из полских обывателей, поступил на такое мерское и богопротивное предприятие произведением в соседственной Полской области между подданными оной возмущения и бунта, а потом, соединясь с оными, не толко в разных Полской Украины городах, местечках и селах, но и в соседственной блистательной Оттоманской Порте принадлежащей земле на слободы Балту и Голту напав, безчеловечные грабительства и смертные убивства делал, во время окружения его и всей оного шайки войсками е. и. в. и увещанию к здаче вооруженною рукою противился, самоволно полковником назывался и, одним словом, всему злу был главным зачинщиком, предводителем и исполнителем, то в разсуждении всех вышереченных толь тяжчайших преступлений, наипаче же за продерзость на земли блистательной Порты яко Российской империи найдружественнейшей державы, с которою она действительно намерена в добром соседстве и согласии непременно пребывать по точной силе счастливо настоящих между обоими империями вечно мирных трактатов, в удовлетворение обиженным ея подданным, его, Железняка, яко главного нарушителя пограничной тишины, колесовать и живова

положить на колесо, но вместо того, отменя оное, в ныне употребляемое самонайважнейшим преступником наказание бить кнутом — дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ему ноздри и поставя на лбу и на щеках указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

2-е. Бывшим с ним, Железняком, вместе в сообществе разбойникам, а имянно: называвшемуся атаманом Павлу Тарану, также Давиду Вербенку, Макару Черному, Степану Сагануку, Ивану Белому, Фоме Дурному, Федору Волошину, Андрею Голубенку, Михайле Белоусу, Федору Колбасе, Нестеру Литвиниченку за учиненныя ими грабительства и смертныя убивства, в коих они при следствии и винулись, и за самовольную их, без ведома команд своих, отлучку, и за тайной проход чрез границу — в Польшу — отсечь головы, а вместо того бить их кнутом — дать по семидесят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно,

3-е. Той же железняковой шайки разбойникам Емельяну Чубу, Филипу Безрукавому, Ивану Байрацкому, Фоме Скуру, которые хотя при следствии в грабительстве и смертном убивстве не винулись, показывая, что из них Емельян Чуб во время грабительства и смертного убивства в полском местечке Умани был приставлен там же, в Умани, для недопущения к убивству желающих принять греческого исповедания веру поляков и жидов. Филип Безрукавый и Иван Байрацкой якобы находились в тож время за Уманию, при обозе оных разбойников, для пастбы лошадей, а Фома Сукур якобы прибыл в Умань по разграблении уже на другой день, но в получении на часть их ис пограбленных денег и пожитков винулись и за то, также и за самовольную их без ведома команд своих отлучку и за тайной проход за границу — в Польшу — отсечь головы, а вместо того бить кнутом — дать по семидесят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

4-е. Хотя находившейся при состоящем в Польше Матронинском монастыре на послушании и самопроизвольно приставшей в шайку к частореченному Железняку крещеной из казанских татар Моисей Павлов в грабительстве и в смертном убивстве не винулся, показывая, что пристав к Железняку еще при Матронинском монастыре, где бежал от переславского архиерея, был на послушании и, пришед вместе с Железняком к полскому местечку Умани; оставлен был с прочими запорожцами в поле для пастбы лошадей и в Умани во время грабительства и смертного убивства не был; так же и запорожец Кирила Буговый, которой, как по показанию ево явствует, пристал к Железняку еще при Матронинском же монастыре и, следуя к местечку Умани, в дороге заболел и по прибытии к Умани лежал болен в обозе, и за тем грабительства и смертного убивства не чинил, но как со общаством своим с ним, Железняком, при самом начале принятия им, Железняком, к тому зловередного умыслу явно уже оказали, и они, Павлов и Буговый, жадность свою к корысти, в чаяний оную получить грабительством, но не произвели оного действием, как видно по одному толку тому, что Павлов оставлен был разбойниками при их лошадях в поле, следовательно, Павлов и в действие при том был употреблен, а Буговый за болезнию ни в каком действии не был, то во уважении того из них Павлову отсечь голову, а вместо того бить кнутом, однако, против других, действительно учинивших грабительство и смертное убивство, уменьшить нака-

зание, то есть дать пятьдесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно, а Бугового, который как вышепоказано, за болезнь не был ни в каком действии, однако, за сообщество с разбойнической шайкою, також за самовольную, без ведома своей команды, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Польшу — повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и по тому ж сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

5-е. Той же железняковой шайки разбойников Власа Лаевского, Семена Тарасенка, Андрея Майданника, Степана Якововича, Михайла Моторного, Каленика Медведевского, Кондрата Верховойта, Якова Щербатенка, Ивана Зеленского, Леонтья Грыву, Ивана Лысого, Петра Бандурку, Андрея Белого, Павла Столпового, Лукьяна Долгополого, Ивана Тарана, Ефима Прейму, Григорья Кочаненка, Максима Рудя, Мойсея Неживенка, Якима Жерлая, Евтифея Безклубого, Гаврилу Тарана, Никиту Тарана, Власа Сукура, Корнея Белого, Радиона Морковщину, Кирилу Сторчака, Ивана Губу, Дениса Кобеняка, Корнея Черного, Ивана Заверюху, Харитона Круглого, Петра Тарана, Михайлу Черного, Григорья Тарана, Василя Тарана ж, Ивана Шрама, Михайлу Плохова, Василя Гаенного, Василя Молчана, Демьяна Балабана, Никифора Лаштабея, Ивана Жулая, Игната Побошкоровича, Федора Булку, Федора Губу, Якова Бурхана, Василя Моргуна, Алексея Смешка, Трофима Чуприну, Гаврила Губу — итого пятьдесят двух человек, которые хотя в грабительстве и смертном убийстве не винулись, показывая, что пришли они к полскому местечку Умани по разграблению уже одного, однако за сообщество их с тою разбойническою шайкою, чем равномерно и они оказались в таком же жадничестве к корысти, надеясь оную получить от грабительства, но одного не призывали действием, как видно, по причине скорого взятья их российскими войсками под караул, также за самовольную их, без ведома команд своих, отлучку и за тайной проход через границу — в Польшу — повесить, а вместо того бить кнутом, дать каждому по пятидесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

6-е. Присланного вместе с оным же Железняком малороссиянина Новороссийской губернии Кальниболоцкого шанца жителя Семена Волка, которой, как по допросу ево явствует, в нынешнем 1768-м году в июне месяце без ведома команды своей и без письменного виду отлучась, перешел тайно за границу — в Польшу — для свиданья з живущим в полском селе Синице братом своим и в следование оттуда обратно, не доходя российской границы мили за три, наехавшею на него российских войск командою, за неимением у него письменного виду, взят под караул, всходство чего и вышеупоминаемой Железняк на очной ставке показал, что он, Волк, с ним, Железняком, и с протчими запорожскими и полскими казаками на грабительствах и смертных убийствах и в посылках от него нигде не был и до того он, Железняк, ево, Волка, не знал, а увидел при команде российских войск уже содержанного в то время, когда взят был он, Железняк, с товарищи под караул за тайной переход без дозволения своей команды за границу, бить плетьюми и отослать при промемории в канцелярию Новороссийской губернии для определения на прежнее ево жилище.

7-е. Другой разбойнической шайки называвшагося атаманом Семена Неживого за учиненные им, отделясь от Железняка, с собранною им особою шайкою в разных Полской Украины местах грабительства

и смертные убийства и за умышленное зазжение им в полском местечке Канева одного дому, от чего учинился пожар и выгорел весь тамошней замок, колесовать и живова положить на колесо, а вместо того бить кнутом, дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск вечно на каторгу.

8-е. Шайки оног ж Неживого разбойнику Василью Шулге за чинимые им, будучи вместе с оным Неживым, в разных местах грабительства и смертные убийства — отсечь голову, а вместо того бить кнутом, дать восемьдесят ударов и, вырезав ноздри, поставя указные знаки, сослать в Нарчинск вечно в каторжную работу.

9-е. Той же Неживого шайки разбойника Тихона Плохова, которой хотя в грабительстве и смертном убийстве не винулся, за сообщество ево с шайкою оног ж Неживого для корысти в надежде получить оную грабительством, но действием того не произвел по притчине скорого по приходе в Полшу взятъя ево российскими войски под караул, так же за самовольную, без ведома команды своей, отлучку и за тайной проход за границу — повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск вечно в каторжную работу.

10-е. Понеже присланной с оным же Неживым полского местечка Канева житель и бывшей там над казаками сотник Василей Мизин, как по допросу ево явствует, по причине бывшего на него от каневского губернатора Новицкого гонения за то, что он, Мизин, с протчими тамошними каневскими греческого исповедания жителми по принуждению оног Новицкого не пристал к унияцкому закону и от угрожения оным Новицкину ему, Мизину, смертию, бежав он, Мизин, ис-под караула, крылся, а по разорении Неживым оног местечка Канева пришел он, Мизин, в дом свой, где видел ево и оной Неживой, а потом оной же Неживой, отехав ис Канева к полскому селу Медведовке, в скором времени чрез присылку трех человек шайки своей нарочных, сыскав насилно ево, Мизина, к себе и хотя он, Мизин, просил ево, Неживого, об отпуске в дом свой, но не отпущен и по письму Черного гусарского полку полковника Чорбы, едучи он, Неживой, Новороссийской губернии в Глинской шанец, взяли и ево, Мизина, с собою и там он, Мизин, обще с ним, Неживым, с товарыщи взят под караул, которое ево, Мизина, показание во всем точно на очной ставке подтвердил и упоминаемой Неживой с таким при том прибавлением, что он, Мизин, на грабительствах и смертных убийствах нигде с ним, Неживым, не был, то в рассуждении сего обстоятельства оног Мизина яко полского подданного, по ево невинности из-под караула свободив, выслать за границу обратно.

11-е. Присланным от генерал-майора Подгоричани разбойнической шайки называвшемуся атаманом Павлу Яцковичу и ево шайки разбойникам Семену Чеповскому, показанному в репорте и в списке от генерала-майора Подгоричани дьячком, так же Никифору Кожухарю и Герасиму Гордеенку, из которых Яцкович й Чеповской в смертных убийствах и грабительствах винулись, а сверх того Чеповской винулся ж, что был он в конфедерацкой партии против российских войск, коими оная партия и разбита, где он, Чеповской, найден между ранеными и для вылечения отдан был, а по выздоровлении и отпуске в Киев пристал к разбойнической партии, за границу ж он, Чеповской, проехал по данному ему ведомства Киевского Михайловского монастыря от живущего в селе Глевахе монаха Власия писменному свидетельству,

а Кожухар и Гордеенко, хотя винулись в одних только грабительствах, однако во уважении показания в репорте помянутого генерала-майора Подгоричани, что они, Яцкевич, Чеповской, Кожухар и Гордеенко, причинили в Полше многие грабительства и смертные убивства и сверх того оной Чеповской, будучи в той разбойнической шайке, назывался сотником, отсечь им головы, а вместо того бить кнутом, дать по восьмидесяти ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно. А о учинении по законам с помянутым монахом Власием за дачу им показанному Чеповскому о пропуске ево за границу письменного свидетелства, которого ему давать не подлежало, сообщить в Киевскую духовную консисторию проморию.

12. Присланной от одного ж генерал-майора Подгоричани Иван Шаренко, хотя в грабительстве и смертном убивстве не винулся, показывая, что, пристав он в разбойническую шайку, пришел к полскому местечку Умани по раззорении уже одного и был в посылках оттуда в другие полские ж места для добычи съестных припасов и, в той посылке будучи, увидя в полском селе Степановке донских козаков, явился бывшему при оных донскому полковнику, где и взят под караул, но как сообществом своим с разбойниками оказал уже он жадность свою к корысти в чаянии получить оную грабительством, чего произвеств в действие не дозволил поздой ево к оным разбойникам приход, то во уважении сего, также за самовольную ево, без ведома команды своеи, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Полшу — ево, Шаренка, повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

13. Из присланных от одного ж генерала-майора Подгоричани разбойников, а имянно: Осип Хоменко, Василей Безверхой, Иван Пашенко, Григорей Саражин, Иван Попенко, Андрей Попенко ж, Осип Васильченко, Гаврило Килимник, Иван Миронов, хотя в чинимых ими грабительствах и смертных убивствах и не винулись, показывая, однако, что, пристав они к разбойнической шайке, посланы были от Умани в другие полские ж места для добычи съестных припасов и, в той посылке будучи, взятые донскими казаками под караул, но понеже упоминаемой генерал-майор Подгоричани репортом своим об них изясняет, что и они чинили грабительства и смертные убивства да и сообществом своим с теми разбойниками не могут себя в их к тому намерении оправдать, то за оное их преступление учитьвать им наказание: бить кнутом, дать каждому по пятидесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

14. Что принадлежит до присланных от одного ж генерала-майора Подгоричани полского села Антоновки ураженца Василья Малого и полского города Замостья уроженца ж, бывшаго пред сим в Запорожской Сече казаком, а потом находившагося на житье в разных местах Новоросийской губернии Ивана Золотаря, кои при следствии показали, что из них Василей Малый ездил к находившемуся под польским местечком Уманью главному разбойническому начальнику Железняку просить об отдаче пограбленных шайки ево, Железняка, запорожцами оставленных им, Малым, в полском же местечке Черкасах овчинок, называемых по-малоросийски смушков, и как оной Малый помянутому Железняку под тем местечком Уманью явился, то он, Железняк, обнадежив ево заплаतोю за оные овчинки, приказал остатся при нем, Железняке.

А Иван Золотар показал же, что он, увидясь с ним, Малым, в полском селе Казацкой Далине, и по прозьбе ево, Малого, ездил под Умань вместе для требования означенных овчинок к оному же Железняку, которой и ему, Золотарю, потому ж приказал там остаться, где оба они и были, и по приходе их туда на четвертой день взяты российскими войсками под караул, а грабительства и смертного убийства не учинили, которое их показание на очной ставке и оной Железняк подтвердил с таким изъяснением: что они, Малый и Золотарь, явились к нему под местечком Уманью подлинно по разграблении уже онаго и что они на грабительствах и смертных убийствах и нигде в посылках от него, Железняка, не были, то в разсуждении того оных Малого и Золотаря по их невинности, освобождая из-под караула Малого, яко польского подданного, выслать обратно за границу, а Золотаря отослать в канцелярию Новороссийской губернии при промемории от места до места за правожатыми при отверстом указе с тем, что ежели он определен в той Новороссийской губернии на житье, то отдать ево на прежнее жилище, а ежели окажется, что там на житье определен не был, то выслать за границу обратно.

15. Присланные от оного ж генерал-майора Подгоричани запорожцы, а именно: называвшейся атаманом Сава Позехайло, також Илья Дробот, Афонасей Кривонос, Савелей Шепель, Павел Швець, Иван Литвиненко, Роман Маловек, Петр Безрукавой, Трофим Таран, Степан Щарбина, Кондрат Ковшар, Савелей Тонконоженко, Иван Деркач, Федор Лысой, Анисим Овчар, Федор Табанець, Матвей Горкуша, Артемей Толкач, Никита Нор, Иван Великой, Иван Чуб, Семен Попович, Никита Голой, итого 23 человека, хотя при следствии в грабительстве и в смертном убийстве не винулись, показывая, что по разсеянному слуху якобы находящиеся в Подъше донские казаки принимают запорожцов в помощь против поляков для защищения греческого исповедания веры и потому, согласясь, пошли в Полшу, в подтверждение чего и оной генерал-майор Подгоричани в репорте об них объявляет, что они бывшему у разезду афицеру явились собою и от них, как тем афицером спрашивано, никакова грабительства и смертного убийства не учинено, да и ис того де недавное их туда прибытие видеть можно, что при взяте их, кроме запорожского ружья и копееи, ничего ис пограбленного при них не было и шатались пешие, однако как они из мест своих отлучились без дозволения своей команды и прошли через границу — в Полшу — тайно недозволенными местами да и намерение их было по-видимому не в том точно, чтобы защищать веру, но в самом деле, чтоб получить себе какую-либо корысть грабительством, чего действием произвесть они не могли за несысканием к тому удобного случая по причине чинимых тогда уже в Полше российских войск командами за подобными им грабителями поисков, и потому принуждены были они сами явится бывшему в разезде офицеру, то по состоянию вышепрописанных их вин учинить им наказание: вместо кнута бить плетьюми и сослать на поселение в Сибирь вечно.

16. Присланного Московского карабинерного полку от полковника Протасова разбоинической шайки называвшагося атаманом Никиту Швачку, которой, как по показанию ево явствует, еще в прошлом 1767 году восени выехав в Полшу для продажи соли, там зимовал и пристал напоследок там же к разбоиникам, за учиненные им в разных полских

местах как обще с вышеупоминаемым главным разбойническим начальником и предводителем Железняком, так и отделясь от него особою шайкою, многие грабительства и смертные убийства, в коих и сам он, Швачка, винился, колесовать и живого положить на колесо, а вместо того бить кнутом, дать сто пятьдесят ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

17. Также присланной от полковника Протасова шайки разбойники Семен Донец, Никита Даниленко и Иван Дробной, хотя в смертных убийствах и не винились, что смертные убийства чинены протчими бывшими в шайке их товарищи, но понеже они сообщась с оными разбойниками и быв с ними, как по показанию их явствует, в разных местах при грабительствах, в коих оные и винились, не могли не иметь с ними и в смертных убийствах равного участия, к тому ж по репорту упоминаемого полковника Протасова явствует, что при взятъе их шайки чинили войскам е. и. в. супротивление, то за оное, также за самовольную их, без ведома команд своих, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Польшу — отсечь им головы, а вместо того бить кнутом, дать ударов Данцу, яко самовольно к разбойникам приставшему, семдесят, Ивану Дробному, которой, как по показанию ево явствует, пошел в Польшу для требования взятой разбойниками в состоящем в Новороссийской губернии при границе хуторе, в котором он находился жителством собственной ево лошади, но она я ему не отдана, а при том и он там же с разбойниками остался, пятьдесят; а Никите Даниленку в розсуждении того, что от роду ему еще толко дватцать лет, тритцать ударов и, вырезав им ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

18. Присланные от оного ж полковника Протасова разбойники Михайло Черной и Роман Гончаренко, хотя в разбоях и грабительствах не винились, но как в допросах своих точно изяснились, что, пристав в шайку к атаману Швачке, были с ним и с протчими в разных местах, следовательно, в разбоях и грабительствах не могли не иметь равного с ними участия, к тому ж, как выше явствует, часто реченной полковник Протасов репортом представляет, что при взятъе шайки оного Швачки разбойников чинили они войскам е. и. в. супротивление, то за оные вины и продерзости их, Черного и Гончаренка, повесить, а вместо того бить кнутом и из них Черному за то, что он, как по показанию ево явствует, пристал в разбойническую шайку самопроизвольно, дать семдесят ударов, а Гончаренку, которой, будучи в Польше для зажону хлеба, пристал к тому ж Швачке по ево приглашению, тритцать ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

19. Оной же присланной от полковника Протасова разбойнической шайки находившиеся жительством в Новороссийской губернии, в слободе Плоской, Михаила Котляр и Федор Бадюненко при следствии показали, что, будучи они посланы в польское село Таганс живущим в той Новороссийской губернии, в местечке Цыбулеве, капитаном, а имени и прозвания ево не знают, для забраня и пригону перешедшаго оттуда на российскую сторону на житье мужика Ивана Волкодава оставленного там оным Волкодавом скота, взяты были в полском местечке Городище тамошними жителми с забранным ими помянутого Волкодава скотом под караул, а потом наехавшею туда разбойническою шайкою из-под караула освобождены и к той шайке пристали, но вскоре после

того русскими войсками взяты под караул, и хотя в грабительствах и смертных убийствах не винулись, но за сообщество их с оною разбойническою шайкою для корысти в чаянии оную получить грабительством, чего по-видимому они не произвели действием за скорым взятием их наехавшею командою под караул, бить кнутом, дать по тридцати ударов и сослать в Нерчинск вечно на каторгу.

20. Присланным в Киев к генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору и кавалеру Воейкову от разбойнических атаманов Швачки и Журбы с письмом запорожцам Демьяну Чернявщентку и Якову Безродному, которые при следствии винулись, что были с ними в разных местах на грабительствах и смертных убийствах, отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать каждому по восьмидесяти ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

21. Из присланных из городского Переясловского суда пойманных в Польше Троицкого пехотного полку капитаном Великопольским разбойников Яков Кравченко, Максим Степаненко, Василии Кисель при следствии показали, что, пристав они к разбойническому атаману Неживому и быв в разных местах на грабительстве и смертном убийстве, из них Кравченко с товарищи приезжал Новороссийской губернии к Крыловскому шанцу и требовал выдачи прибежавших туда из Польши под протекцию е. и. в. жидов, а сверх того самовольно они, без ведома команд своих, отлучась, прошли тайно за границу — в Польшу — и за то им отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать Кравченко и Степаненку по пятидесяти ударов каждому, а Василью Киселю в разсуждении того, что от роду ему еще только дватцат лет — тридцать ударов и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

22. Той же шайки разбойник Иван Байрацкой, хотя при следствии в грабительстве и смертном убийстве не винулся, но как по показанию его явствует, что он, отлучась без ведома команды и перешед тайно чрез границу в Польшу, самопроизвольно пристал к шайке разбойнического атамана Неживого, а по взятии оного, Неживого, под караул, бежав он с товарищи той же шайки разбойниками в табор оного Неживого и из вырученных за награбленной оным, Неживым, и проданном им, Байрацким, с товарищи скот денег получил дележ, то за оное ево, Байрацкого, повесить, а вместо того бить кнутом, дать пятьдесят ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

23. Той же шайки разбойников Якова Полового и Андрея Черного, которые хотя в грабительстве и смертном убийстве не винулись, но как по показанию их явствует, что из них Половой с товарищи приезжал Новороссийской губернии к Крыловскому шанцу и требовал выдачи прибежавших туда из Польши под протекцию е. и. в. жидов, а Черной с товарищи от чинимых за ними русскими войсками поисков, будучи в бегах, получил из вырученных за награбленной и проданной прочими разбойниками скот денег дележ, то за оное и за самовольную, без ведома команды своей, отлучку и за тайной проход чрез границу — в Польшу — учинить им, Половому и Черному, наказание, бить кнутом, дать по пятидесяти ударов каждому и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

24. Присланной из оного ж Переясловского гродского суда польской подданной метечка Сквиры житель Емельян Колтуненко при следствии показал, что в Петров пост сего году в бытность его в состоящем близ российской границы польской деревне Мытнице с помещиком своим,

полским шляхтичем Лопуцким, наехав туда, разбойники из запорожцов ево, Колтуненка, и бывшие там оного Лопуцкого сорок рогатых скотин да на четырех возах разные пожитки, взяв скот, распродали, а ево, Колтуненка, и пожитки отвезли в полское ж село Студенцы и, оставя ево, Колтуненка, с протчими их шайки разбойниками в том селе Студенцах десят человек, и с тех запорожцов поехали к атаману их Неживому в местечко Медведовку, приказав их обратного приезду дожидаться, а как прибыла туда российских войск команда, то он, Колтуненко, с бывшими там разбойниками бежав, крылись по разным местам, а, наконец, пошли было в местечко Медведовку к помянутому атаману Неживому, но, услышав, что оной Неживой уже был взят под караул, пошли они в полское ж местечко Мошны, где он, Колтуненко, вместе с разбойниками взят российскими войски под караул; следовательно, когда он, Колтуненко, не уходя от разбойников, пошел было вместе с ними к их атаману Неживому, то тем доказывает, что и он пристал уже было в разбойническую шайку, но, как выше явствует, что он, Колтуненко, полской подданой, то выдать ево на полскую сторону для поспуления с ним по тамошним правам.

25. Присланные из Киевского магистрата при доношении малороссияне Зиновеи Гупало, Авксентей Кайнаренко, Петр Тарасенко да Яков Шелковенко при следствии показали, что, будучи они в Киеве, по подговору некоторых запорожцов, испуская себе ружья, ходили в Полшу для разведания, где находится разбойнической партии начальники Железняк и Неживой, с намерением, чтоб к им пристать в сообщество, и по приходе их в полское местечко Гостомль из оных запорожцов один тамошним поляком из ружья ранен, после чего, а особливо услышав, что прежде зашедшие туда для грабительства запорожцы в том же местечке Гостомле пойманы, возвратились они, Гупало с товарищи, обратно на российскую сторону и по приходе в Киев бывшим с ними в сообществе товарищем Кондратом Бойком (которой не знаемо куда бежал) спрятанные ими в лесу ружья отданы были для продажи находившемуся жителством в Киеве малороссийского Переясловского полку села Сосновы уроженцу Василью Пастуху, по поймке которого, Пастуха, с теми ружьями и по показанию им об них переловлены и они, Гупало с товарищи, и так, хотя они разбою и грабительства действительно не учинили, но к тому, как из показаней их явствует, точное намерение имели и не произвели оного в действо по-видимому за тем, что к тому означенным поляком и тамошними полскими казаками не допущены, то за оную их продерзость и за тайной проход за границу и из-за границы бить их кнутом и из них Гупалу, Тарасенку и Шелковенку дать по тридцати каждому, а Кайнаренку в разсуждении того, что от роду ему толко еще дватцать лет — дватцать ударов и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

26. Хотя вышеобъявленной присланной из Киевского магистрата с помянутыми Зиновьем Гупалом с товарищи малороссийского Переясловского полку села Сосновы уроженец Василей Пастух при следствии и показал, что данные ему для продажи бывшим с ними, Гупалом с товарищи, в сообществе Кондратом Бойком (которой не знаемо куда бежал) ружья, кои спрятаны были в лесу, хотел было он, Пастух, объявить в Киевском магистрате и что как он с теми ружьями шел в Киев, то в урочище, называемом Черная Грязь, взят магистратским обходом

под караул, но как он, Пастух, довольно мог понимать, что те ружья были, конечно, подозрительных людей, потому что спрятаны были оныя в лесу, следовательно, тех ружей и принимать ему неподлежало, а должноствовало о том уведав, где надлежит, донести, то в разсуждении того для поступления за то с ним по законам отослать ево по команде малороссийского Переясловского полку в полковую канцелярию при указе, под караулом от места до места за прожататыми.

27. Второй присылки Московского карабинерного полку от полковника Протасова запорожцы Степан Кривый, Остап Белой, Герасим Ненка, Иван Негода, Игнат Колыванко, Максим Донец, Фома Таран, Терентей Лен при следствии показали, что они, отлучась без ведома команды своей и перешед тайно чрез границу — в Польшу, из них Кривый и Колыванко в чинимом там грабительстве и смертном убийстве винулись, а Донец, Таран и Негода показали ж, что якобы они в то время, как протчими шайки их разбойниками чинено грабительство и смертное убийство, были в винокурне и пили вино, а Белой, Ненка и Лен в то ж время якобы были оставлены атаманом той же разбойнической шайки при их возах, но как все они равное намерение имели к грабительству и смертному убийству, то за оные их преступления Кривому и Колыванку, яко действительно грабительство и смертное убийство учинившим, отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать по восемидесяти ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу, а Белому, Ненке, Донцу, Тарану, Негоде и Лену за участие их сообществом в ту разбойническую шайку, також за самовольную, без ведома команды своей, отлучку и за тайной проход чрез границу, повесить, а вместо того бить кнутом, дать по пятидесяти ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, потому ж сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

28. Из оной же вторично присланной от полковника Протасова разбойнической шайки запорожец Сидор Головатой при следствии показал, что и он с протчими запорожцами без ведома команды своей отлучась и перешед тайно за границу в Польшу и следуя к полскому местечку Белой Церкви, оныя запорожцы пьяные между собою стреляли из ружей и ево, Головатого, ранили пулею в бок, которая де пуля и ныне в боку у него находится, и от того де он, будучи болен, грабительства и смертного убийства нигде не учинил, а слышел той же шайки от запорожцов, что они в полском местечке Каменном Броду закололи четырех поляков и взяли сорок четыре червонных, и хотя и он, Головатой, за сообщество с оными разбойниками, также за самовольную, без ведома команды, отлучку и за тайной проход чрез границу, равному как и вышеозначенные Белой с товарищи, подлежит наказанию, но как он от сообщников своих из ружья пулею уже ранен и ныне от того болен, то в разсуждении того подлежащее ему за оные преступления наказание уменьшить, то есть от вырезания ноздрей и от поставления указных знаков ево свободить и, бив кнутом, дать дватцать пять ударов, сослать в Нерчинск вечно в каторжную работу.

29. Присланным ис Киевского Межигорского монастыря ведомства того ж монастыря жителями села Петровец Василью Загинаиле да села Борок Андрею Романенку за тайной ими чрез границу — в Польшу — десяти человек запорожцов провод и за учиненное ими в полском селе

Казаровичах грабительство и полученной из того дележ отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать по семидесять ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно; о показываемом же оным Загинаилом бывшем с ними на том же грабительстве ведомства одного ж Межигорского монастыря села Старых Петровец жителя Иване Коваленке, о котором в доношении из одного монастыря объявлено, что он отлучился для зажону хлеба, писал того монастыря к архимандриту, требуя о присылке ево в Киевскую губернскую канцелярию для поступления за то с ним по указам.

30. Присланным из одного ж Межигорского монастыря Мощунского хутора жителя Григорья Даниленка, також хутора Горенки жителя Михайлу Коваленка и Василья Микитенка, кои, как по показаниям их явствует, с оным Даниленком, по ево прозбе, из договоренной ими платы четырех рублей ходили в Полшу для забрания и пригону на здешнюю сторону оставшаго в полском местечке Гостомле (где пред сим оной Даниленко находился жителством) рогатого скота, но не дошедши до одного местечка Гостомля, уведомясь, что оной скот забран владельцем того села полским шляхтячем, возвратились обратно, а пропускиваны они были за границу и из-за границы чрез Шевлевской фарпост находящимися при том фарпосте двумя салдатами, из которых одного зовут Карпом, а прозвания ево, также и другога как звать и прозвания, не знают. За их без дозволения начальствующих за границу проход бить вместо кнута полетми нещадно и отпустить на прежняя жилища; а о поступлении с означенными солдатами за пропуск их, Даниленка с товарищи, чрез объявленной Шевлевской форпост без надлежащего писменного виду сообщить к генералу-маеору и киевскому обер-каменданту Елчанинову, а как по показаниям их, Даниленка с товарищи, явствует, что с ними обще для забрания того ж ево, Даниленка, скота ходили за границу ведомства того ж Межигорского монастыря хутора Мощунского житель Степан Стрелченко, села Новых Петровец жители Клим Дранник, Федор Левченко и Данило Бондаренко да ведомства Киевского магистрата подгородья Преварки житель Иван Котляр, ис которых о Стрелченке, Драннике, Левченке и Бондаренке в доношении из Межигорского монастыря объявлено, что они отлучились для зажону хлеба, то о присылке их в Киевскую губернскую канцелярию для учинения им за тот их без дозволения начальствующих за границу проход надлежащего наказания к архимандриту того Межигорского монастыря писать, и о присылке для такова ж наказания упоминаемого ведомства Киевского магистрата подгорья Преварки жителя Ивана Котляра послать в оной магистрат указ.

31. Хотя из присланных от генерала-маеора Кречетникова из запорожцов называвшейся между собранною их шайкою атаманом Остап Лепеха, есаулы Лукьян Таран и Данила Непоспешный, запорожцы Конон Лагода, Семен Пукоменный, Степан Слива, Максим Таран, Афанасей Черенко, как по учиненным ими по поимке в Полше и в Киевской губернской канцелярии показаниям явствует, ничего дальняго в Полше не произвели, кроме токмо что взяли грабежем у одного попа три кафтана и пробирались для соединения с прежде вышедшими в Полшу запорожцами; но понеже между оною шайкою были Остап Лепеха атаманом, Лукьян Таран и Данила Непоспешный есаулами, следовательно, в намерении их к грабительству учинились было они предводи-

тельми, а о Кононе Лагоде, Семене Пукоменном, Степане Сливе, Максиме Таране и Афанасье Черенке упоминаемой генерал-маеор Кречетников репортом объявляет, что они при взятые их [отва]жились чинить воиска е. и. в. супротивление вооруженною рукою и двух гусар убили, а трех ранили, то за оное их преступление, также за самовольную, без ведома команды, отлучку и за тайной проход за границу — отсечь им головы, а вместо того бить их кнутом, дать по восьмидесят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

32. Присланные от оного ж генерала-маеора Кречетникова запорожцы Федор Белокур, Яков Иванович, Василей Кулик, Иван Бугасловской, Федор Сырый, Федор Грицко, Яким Бевзик, Остап Некрутило, Антип Сергеенко, Максим Чухрай, Осип Горб, Осип Самарець, Иван Вечерко, Влас Губа, Степан Талко, Гаврила Снетелець, Яков Волошин, Яким Пластун, Михайла Сыроватый, Алексей Пахно, Яков Кабак, Василей Байко, Федор Таран, Артем Растрепя, Яков Кукурус, Иван Чуприна, Федор Бабенко, Иван Носовской, Дмитрией Чорной, Андреи Белой, Остап Бандурка, Иван Белой, Демьян Скорховый, Мартын Юшко, Карп Бойко, Павел Дробной, Давыд Глушко-Крыловской, Федор Попович, Моисей Палей, Петр Чебан, Андреи Скорбенко, Андреи Лях, итого 42 человека, при следствии винились во взятые грабежем в Полше обще с вышепоказанными атаманом Лепехою с товарищи трех кафтанов, також Мойсеи Коваль, Иван Шаповал, Роман Коваль, Василей Широштан, Иван Бойко, Степан Щербина, Матвей Покачалка, Мартин Самарченко, Емельян Сак, Семен Кваша, Иван Пьяный, Семен Стреха, Михаила Плохий, Филимон Завезин, Кондрат Голотан, итого 15 человек, винились же в грабеже у проезжих волохов одного кафтана и десяти аршин холста да в местечке Чечелнике у тамошняго войта во взятые грабежем холста и горячего вина; а Григорей Калениченко, Герасим Шастун и Иван Макаренко ни в каком грабительстве не винились, показывая, что скоро по выходе их в Полшу взяты они трое российских войск командою под караул, а при том все они согласно показали, что шли в Полшу для грабительства, но действием ничего дальняго они не произвели как видно по причине скорой их поимки, то в разсуждении того, также за самовольную их отлучку и за тайной чрез границу переход их повесить, а вместо того бить кнутом, дать по семидесят ударов каждому и сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

33. Из оных же присланных от генерала-маеора Кречетникова показали, а именно: Василей Литвин, родом де он малороссийского Черниговского полку из местечка Березной, был с хозяином своим в Полше для продажи рыбы и от него пьяной отстал и как, проспавшись, шел к оному ево хозяину, то на дороге донскими казаками взят; из запорожцов Андреи Дейненка, родом де он ведомства Войска Запорожского из поселенной слободы, называемой Старой Кодак, был запорожским казаком и назад тому года с четыре, вышедши он из Запорожской Сечи в Полшу и в тамошнем местечке Монастырище женясь, находился жителством, а после Петрова дни ездил в полское ж местечко Олшану для продажи соли и как по продаже оной ехал обратно, то в селе Медвине взят донскими казаками, а к разбойническим партиям нигде они, Литвин и Дейнека, не приставали и почему де они в списке

между тех запорожцов, кои шли в Полшу для грабительства, написаны, не знают; всходство чего все вышеписанья присланныя от генерала-маора Кречетникова запорожцы согласно показали, что оные, Литвин и Дейнека, с ними не были и они их не знают, следовательно, по оным показаниям открылось, что часто упоминаемые Литвин и Дейнека в обществе с разбойническою шайкою не были, то в разсуждении того оных, Литвина и Дейнеку, по их невинности, свобода из-под караула и дав им пашпорты, отпустить на прежния их жилища.

34. Присланным от находящагося при Василковском фарпосте Киевского гарнизона секунд-маора Воейкова трем запорожцам Остапу Байде, Тарасу Малому и Антону Федченку за учиненное ими убийство в полском селе Райках одного поляка и за написание себе в том же селе Райках чрез дьячка фальшиваго о пропуске их до Киева письма с показанием якобы они отпущены из полского села Корытянки, в чем они как при том Василковском фарпосте, так и в Киевской губернской канцелярии при следствии винулись, отсечь головы, а вместо того бить кнутом, дать по восьмидесят ударов каждому и, вырезав ноздри и поставя указные знаки, сослать в Нерчинск в каторжную работу вечно.

35. Как вышеобъявленным данным генералу-оншефу и киевскому генералу-губернатору Воейкову высочайшим е. и. в. раскриптом предписано, толпу оных разбойников разделить на две части, из которых одну отвезть вблизи разоренной татарской слободы Балты и у оной произвест над ними определенные наказание, списавшись наперед с начальником той слободы известным Якубом о дне и месте экзекуции, а другую часть виновных наказать в самой Сече или, по крайней мере, естли он, генерал-губернатор, сие за неудобно признает в такой от Сечи близости, чтоб хотя некоторые казаки самовидцами быть, а прочия о учиненной им казни скоро и легко сведать могли, то во исполнение оного высочайшаго е. и. в. повеления учинить оным разбойникам определенное наказание в нижепоказанных местах, а имянно: главному оных разбойников начальнику Железняку и бывшим в ево шайке всего семидесяти человекам Новороссийской губернии — при Орловском фарпосте, у берега реки Буга против ханской слободы Голты; присланным от бригадира Черткова разбойническому атаману Неживому и бывшим в ево шайке двум человекам, також присланным от генерал-маора Подгоричани тритцати семи, Московского карабинерного полку от полковника Протасова второй присылки девяти, итого сорока девяти человекам — той же Новороссийской губернии при Глинском шанце, на самой границе полской против Матрененского лесу, в коем первоначальное зборище и гнездо сих злодеев было; присланным от генерала-маора Кречетникова разбойническому атаману Остапу Лепехе и бывшим в ево шайке и с ним, Лепехою, всего шестидесят восьми человекам — оной же Новороссийской губернии при Б[о]городицкой крепости у берега реки Самары, по которой запорожския селения слободами заведены; первой присылки от помянутого ж полковника Протасова разбойническому атаману Швачке и бывшим в ево шайке — семи да присланным от оного ж Швачки с товарищи к генералу-аншефу и генералу-губернатору Воейкову с писмом — двум, из Киевского Межигорского монастыря — пяти, из гродского Переясловского суда — шести, из Киевского магистрата — четверем, от находящагося при Василковском фарпосте Киевского гарнизона се-

кунд-маеора Воейкова — трем, итого дватцати восьми человекам — при Василковском фарпосте; а кому при учинении оным разбойникам при-сужденного наказания как в Новороссийской губернии, в вышепоказанных местах, так и при Василковском фарпосте быть о том от генерала-аншефа и генерала-губернатора Воейкова определено быть имеет ор-дерами к находящемуся в Новороссийской губернии генералу-маеору и кавалеру Исакову и к кому надлежит, так же о времени и месте казни надлежащее уведомление татарской слободы Балты начальнику от него ж, генерала и генерала-губернатора, дано быть имеет.

36. Для конвою оных колодников в вышепоказанные места коман-дировать военных служителей из находящихся в Киеве для содержания караулов от полков Украинского корпуса рот нижепоказанное число, а имянно: к первой; отправляемой с разбойником Железняком партии, состоящей в семидесят человеках, одного обер-афицера с надлежащим числом ундер-офицеров и капралов и сорок человек редовых; к другой партии, отправляемой с разбойником Неживым, состоящей в сорока девяти человеках, потому ж одного обер-афицера с двадцатью пяти человек редовых; к третьей партии, отправляемой с разбойническим ата-маном Лепехою, состоящей в шестидесят осми человеках, одного обер-афицера с 35 человек редовых, с которыми оных колодников, заковав их в крепкие кандалы, и отправить с теми командами, и каким образом оным конвоинным командам в препровождении тех колодников поступать, о том дать им с надлежащим на основании указов наставлением ин-струкции.

А чтоб скорее из оных отправляемых в Новороссийскую губернию для экзекуции колодников первую с Железняком партию в надлежащее место доставить, то оную отправить на подводах, определя на трех человек по одной подводе, а протчие партии отправить пеши, дав толко по силе присланных в К[иевскую] г[убернскую] к[анцелярию] из Госу-дарственной камор-коллегии от 7 февраля 1765 году и объявленных в оном П[равительствующего] Сената из четвертаго департамента указов для случающихся из них болных по три подводы на дватцать человек и на платеж на оные подводы прогонов и на дачу колодникам в пути кормовых денег, которых производить им по силе законов по одной ко-пейке на день каждому и на протчия необходимые путевые издержки выдать тем имеющим быть командированным афицерам ис подлежащих до государственной статс-канторы доходов на три отправляемые в Ново-российскую губернию партии по 100 руб. на каждую партию, а к Ва-силькову 30 руб. и на записку из тех денег расхода, дать за губернской печатью и за секретарскою по листам скрепою книги; предписав при том в даваемых оным одправляемым в Кременчук афицерам инструк-циях, чтоб они из выдаваемых им на прогоны и на дачу колодникам кормовых денег, сколько из оных будет в остатке, отдали в канцелярию Новороссийской губернии для употребления на отправление оных же колодников в повеленныя места.

37. Киевского гарнизона плац-маеору Лбову приказать оных колод-ников осмотреть, все ль оные колодники имеют нужное платье и обувь, и ежели у кого из них платья и обуви нет, то о том ему, Лбову, подать в Киевскую губернскую канцелярию репорт, означа имянно что кому необходимо потребно, и потому как платья, так и обувь, по силе П[ра-вительствующего] Сената от 5 апреля 1734 году указа и, скупя, оным

колодникам раздать, а денги на то употребить ис надлежащих же до государственной статс-канторы доходов.

38. Помянутому генералу-маеору и кавалеру Исакову рекомендовать оных отправляемых в Новороссийскую губернию колодников по учиненным им определенного наказания отправить прямо из той Новороссийской губернии за надлежащим конвоем в Москву, в учрежденную при Московской губернской канцелярии розыскную экспедицию, для отправления оттуда их в повеленное вышеобъявленным Государственной коллегии иностранных дел указом место, то есть в Нерчинск, снабдя тех колодников при отправлении ис той же Новороссийской губернии, в силу указов, надлежащим числом как кормовыми, так и на прогоны денгами, а из тех же дватцати восьми человек колодников, коих определено наказать при Василковском фарпосте, по учинении оногo и по приводе обратно в Киев отправить отсюда за надлежащим же переменным по тракту от команды до команды конвоем в Москву, в упоминаемую розыскную экспедицию, при указе и при имянном списке выдав, в силу указов, из статейных же доходов на дачу оным колодникам в пути кормовых и на прогоны как отсюда до Москвы, так и от Москвы до Сибири надлежащее число денег.

39. В силу вышеобъявленного присланного в Киевскую губернскую канцелярию из Государственной коллегии иностранных дел от 24 июля сего году указа во известие о всем вышеписанном отправить репорт с приложением из сего приговора копии и для ведома о том же Правителствующаго Сената в шестой департамент и в учрежденную при Сенате о колодниках экспедицию репортовать, а в Московскую розыскную экспедицию дать знать указом.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5526, арк. 37—78. Чернетка. Оригінал пошкоджений, без початку, закінчення див. у цьому ж фонді, спр. 5518, арк. 1—27.

№ 249

1768 р. серпня (не пізніше 30). Капустина (?).— Рапорт сотника другої полкової сотні Лубенського полку Михайла Скаржинського осавулові цього ж полку Радіону Рвачевському про збройну сутичку з гайдамацьким загоном біля слободи Капустина ¹⁶¹

Высокоблагородному і высокопочтенному господину полковому лубенскому асаулѣ Радіону Рвачевскому от сотника малороссійского Лубенского полку сотнѣ второй Скаржинского репорт

По ордеру вашего высокоблагородия, в силе ордера его высокородия господина полковника Кодинца, ко мнѣ насланному, в обстоятелствѣ репортую как я от вашего высокоблагородия ордер в силѣ ордера ж Чорного гусарского полку полкових дел получил (коим веленно мнѣ для принятия собравшихся с фарпостов, комендируемых для послки в полские места ко искоренению и поимки гайдамак казаков явится). То того ж числа, являсь, отправлен был от вашего высокоблагородия к тем Чорного гусарского полку полковим делам, гдѣ за явкою объявля

мнѣ, что де того ж полку господин капитан Эрделий отправлялся уже с командою при троих афѣцерах, одном порутчику и двом прапорщикам, коим де та козачая команда для командирования их раздѣленна на эскадрони, в том числѣ и для командования моего оставленна часть. Веленно мнѣ слѣдовать за ним, господином капитаном, и поступать по повелѣніям его; и когда его, капитана, вздогнал, то принял в команду мою сорок восемь человек козаков, а протчими всѣма командовали по частям вишеписанъние при нем бывшие афицери и таким порядком следуя ми купно, имели сего августа 7 дня роздох в слободѣ Капустиной, а по роздохѣ отправились было того ж числа в слободу Василков, гдѣ на пути от объявленной слободы Капустиной как би верстов в двѣ, вшедши в лес и яр (а как по урочище называется, знать не могу, и справки об нем чинить тогда не доходило), означенный господин капитан Эрделий остановился и отправил порутчика его эскадроном прямою дорогою, идучею з Капустиной слободы до слободы Василкова на гору, а прапорщика Томшу за его эскадроном — налево тѣм яром, куда и мнѣ велел с моею командою ити, сказывая при том, что будто в том лѣсѣ, которой по правую сторону того яру или, лутше сказать, над самим яром был, имѣется пасѣка, в коей де пять человек вишеобъявленной слободы Капустиной жителей, бывших сообщниками гайдамаками з награбленным имуществом криются, и разстановить команду по тому ж яру так, чтоб тѣ пять человек не могли з лѣса каким образом уйтить, сам же де он, капитан, со всеми гусарами поедет прямо в лес, в вишеписанную пасѣку.

Ми как по тому его, господина капитана, повѣлению козаков разъстановили, то послыхали з с тем, состоящим на левом крилѣ при командѣ прапорщиком Томшею, за лѣсом з ружья вистрѣл, куда зараз побежали, будучи ж тот прапорщик в близъшем того разстояніем скоряе туда достигл, но как вдруг з леса напали на него гайдамаки, то он, не дождавшись пока я с командою на помощь к нему прибѣгу, бросился в побег, а тем не толко той командѣ, которая при нем была и тогда ж вслед за ним бежала, но и всей той, з которою я бежал ему на помощь, повод бежать подан, ибо хотя я ему з с всею командою и навстрѣчь попался, точию он не толко нѣмало не остановился, но еще бѣгучи, как козаки сотнѣ Янишполской — Корнѣй Сидоренко, Федор Дробот, Иван Рибалка, сотнѣ Роменской — Андрѣй Зуб, Данило Глушко, Михайло Корецкий, Григорий Репа, сотнѣ Смѣлянкой — Пилип Любивий, той же сотнѣ Янишполской — Иван Бойко, Иван Шрамко да сотнѣ Курѣнской — Карп Горбань показывают, кричал: «Втѣкайте ребята, как можно». И сим случаем так козаки пришли в замѣшательство, что принуждены от силного болшим числом гайдамак стремления до означенной дороги, идучой з Капустиной слободы, бежать, в яком бегу гайдамаки, догоняя разных козаков, с-под них лошади, на коих они сюда командированни, ружья, мундир и всѣ воинские припаси тѣм нахалним случаем отбив (о чем всем у сего особливая ведомость приложенна), забрали у троих человек, яко то сотнѣ Первосенчанской Юрия Савченка, сотнѣ Хмеловской Гаврила Родка и Гордѣя Куленка списами ранили, и хотя как объявлений капитан Эрделий и прапорщик Иванця с команѣдами гусарскою и козакою по той дороги з леса вискочили к нам и, совокупясь, вместо всѣ приостановились было и много на лошадях же перестрѣливались, однак причиною замѣшательства и последовавшаго уже

козакам разорения успѣть ничего не могли, ибо гайдамаки, собравшись в купу, вдруг так сильно напали, что принужденни вся команда: как козаки, так и гусаре, оба прапорщики, капитан и я, бѣжать до села Капустина и в царинѣ, спѣшившись, отстрѣливались. А как тѣ гайдамаки, отвернув, подались назад к лѣсу, капитан приказал паки виездить всѣм командам и готовиться, построивсь по-эскадронно к бою, то гусаре, не вступив как регулярнаго войска люде, сами вперед, заняв козаков наперед себя, итить приневоляя, били големи саблями и в том разе козаку сотнѣ Роменской Кирилу Книшу еден з них — гусар, которого сам он показать может, стягу ременную, на которой ладунка была, перерубил, а первой роты гусар же Иван Меан козака сотнѣ Снѣтинской Артема Косенка с пистолета пулею ранил (кой уже умре), о чем доказать могут купно с ним, Косенком, тогда состоящие козаки сотнѣ Роменской Иван Пилипенко, Григорий Репа, сотнѣ Лукомской Онопрѣй Устименко. А яко вишеобъявленный господин капитан Эрделий, не взяв в тех бивших в оном лѣсѣ болшим числом гайдамаках пристойним образом точного и подленного, как следовало, проведав первѣе, опублѣковать им имѣвшися у него, капитана, височайший е. и. в. манифест свидения, навел на них команду и велел разстановить по вишеписанному непорядком, так единственно причиною его козакам последовали те обиды и разорения.

На подленном подписался сотник Михайло Скаржинский, сотник Андрей Радкевич.

1768 году августа «   » дня *.

Помітка: Получен 1768-го году августа 30 дня.

ЦДАДА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 3016, арк. 2—4. Копія

№ 250

1768 р. серпня 26 (вересня 6).— 3 листа польського посла у Петербурзі Псарського до директора польського королівського кабінету Яцка Огородського про непричетність переяславського єпископа до повстання

Extrait du № 55 du 6. Septembre 1768 de Monsieur Psarski à Sa Supériorité Monsieur Ogrodzki.

Pour que la Revolte des Paisans rallumée en Ukraine soit etonffée cela sera également l'objet des Soins de Sou Excellence le Ministre au quel j'ai eu l'honneur de communiquer les avis qu'on en a données de ces Contreées là, quant à l'abbé de Metremis qui selon l'aveu de ces Scelevats meme doit avoir été Moteur de la Rebellion, cela a paru probable au Ministre, et qu'il l'a pu exciter par l'esprit de Vengeance d'avoir été emprisonné par un de Nos Eveques. Mais pour que l'Eveque de Pevenslaw y doit avoir eu quelqu influence, non seulement il s'est refusi d'y ajouter foy, mais il repondit, qu'il n'y a en aucune part.

ЦДАДА СРСР, ф. 12, спр. 136, арк. 34. Копія.

* Так в тексті.

Переклад

Витяз з [листа] пана Псарського до його високості пана Огородського № 55 від 6 вересня 1768.

Придушення повстання селян, що знову розгорілося на Україні, також стане предметом турбот його величності міністра, якому я мав честь передати повідомлення, що стосуються цих місцевостей. Що ж до настоятеля Мотронинського монастиря, якого самі злочинці визнають за призвідника повстання, то це здалося міністрові вірогідним, як і те, що він міг підбурювати до повстання, мстячи за своє ув'язнення в минулому одним нашим єпископом. Але щоб переяславський єпископ мав на нього якийсь вплив, він не тільки відмовився йняти цьому віри, але відповів, що той зовсім не причетний до справи.

№ 251

1768 р. вересня 7. Біля Стеблева.— Свідчення гайдамаки Івана Шеремета, який був у загоні Семена Неживого у місті Медведівка

Показаніє гайдамаки Івана Шеремета (Отрывок)

1768 сентября 7 кур[енный] Вышне-Стеблев[ский] Иван Шеремет между прочим показал, что, бывши на Петро-Павловской ярмаркѣ в крѣп[ости] св. Елисаветы и случась с запорожскими козаками семь человек, согласились итти в Польшу на грабительство и, искупив себѣ тамо, в Елисаветѣ, за имѣвшіеся при нем на пару волов денги коня гнѣдого в 12 р. 20 коп., кульбаку в 4 р., спису в 25 коп., свинцу на пули за 10 коп., пороху фунт на 30 коп., ружина ж и уздечка были при нем собственные его, взятые з Остроухового зимовника при поѣздкѣ до крѣпости Елисаветы. Оттолу по празникѣ св. Петра и Павла, т. е. іюля 1-го, [приѣхали] в Польшу и, пробравсь слободами до польской границы, оную више Чорного лѣса переправлялись и достигли Польской Чигринской губерніи, местечка Ведмедовки, под оным увидав, что вождь гайдамацкой партіи ведмедовской житель гончарецкого художества майстер Семен Неживый, собрав той партіи з Польской Украины жителей числом на 300 человек и склонив тоє мѣстечко Ведмедовку в повиновение себѣ, в тамошнем замку, ополчившись, состоит. Туда, в Ведмедовку, к ему, Неживому, с них величковский козак Иван Кобыла отправился с объявлением намерения их о принятии в его, Неживого, партію к грабительствам. Который Неживый за явку у него кобылы по его с товарищи желанію и дозволил к етой его партіи соединиться, а за входом их, Шеремета и других, тамо в Ведмедовку, в единогласіе с того Неживого партією, к предпріятии до польскаго города Бѣлой Церкви на грабительство хода имѣли чрез три дни прибыванія. При том егда находившійся на российской границѣ, в слободѣ Галагановкѣ, с командою гусарским полком полковник Чорба наслательным призывом под образом нѣякогось совѣта онаго Неживаго да с ним еднамѣстно бывших сотник польского города Канева, да писаря под арест забрав, и с тою командою вступивши в оную Чигринскую губернію, начал над пришедшею было при

оном Неживом на польскую границу к объявленной слободѣ Галагановкѣ частію той гайдамацкой партіи человекъ как бы до 150, в коем числѣ и он, Шеремет, был, продолжать поиск; и достигнув Ведмедовки, принудил оставшуюся там такой же партіи часть оттоль, з Ведмедовки, бѣгом удалиться, то он, Шеремет, между другими гайдамаками до 200 чел[овек], вхватаься в Мотронинскій монастырь, тамо имѣли заграбленному дуван, з котораго и ему, Шеремету, пришло 20 коп. Потом он, Шеремет, узнал, что и Ивана Кобылу гусаре схватили в Мотронин[ском] монастырь, он з двумя товарищи — Михайлом и Сукуром — возвратились чрез польскую границу на слободу Нестеровку, в Запорожій, из них Сукур в рѣчкѣ Зеленой, а Михайло в рѣчкѣ Сурѣ от его, Шеремета, рознясь, сказывали: Сукур поѣдет на низовые запорожскія мѣста и Михайло в Сѣчь. Он же прибыл пред прошедшим спасовым постом* на днѣпровые пороги, в зимовник до куренного своего Назара Носа, к которому приѣхав атаман кур[енной] вышестеблевской Сидор Кабро, вѣдая о таком его в Польшѣ для грабительства бытія, взяв его, Шеремета, под арест, и с тѣм Носом приехали в свой курень, а с куреня предоставлен в войсковой секвестр.

Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, № 24. Копія.

№ 252

*1768 р. вересня 21.— Рапорт бугогардового полковника Мусія Головка кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про відмову козаків переслідувати гайдамацький загін на чолі з ватажком Макаром, який вступив у запорізькі степи*¹⁶²

Велможному і высокородному господину атаману, кошовому Петру Івановичу его велможности Калнишевському покорнѣйший репорт

Сего течения 2 дня нагайской комендант, зовемий Солков, з м[н]огим числом нагайской орди понад Гардом и тогобочним степом неведомо чего ша[та]лся, доволно ж находящиясь в Романковой балки, состоящей в границѣ турецкой, гайдаматские шайки болѣе ста человекъ, единственно вишписанной нагайской команды пужаясь, на сторону запорожскую против Карабилного чрез Буг імбющимся тамо бродом переправясь, і прямо на низ Бугу маршировали.

Ми ж в силѣ велможности вашей как прежних, так і новонасланих ордеров, для вислѣдования оних за ними пустившись і собравши команду з вѣдомства бугогардового, хотели переловить, точию находящиясь под видѣнием бугогардовим козаки, послыхав імбющиясь быть з Сѣчи тридцатую команду, а паче увѣщани были уже от атаманов и при готовности писанной командѣ, пренебрегши приказ наш в силѣ велможности вашей ордеров, отказались намѣреваемой нами собратись обездки, сам же я з слугою везде розезд для висмотрѣвания гайдамак чынил, і на устѣ Громоклии каноболоцкого вора Макара з двадцатю шестю человекъ

* Не раніше 1 (11) серпня.

набѣг був, мнѣ ж было его самому весьма трудно взять, а канеболоцким куренним, сидящим зимовниками в Громоклии и в Великом Ингуле, яко то Деркач і старий Яцко, хотя й я і давал знать, чтобы з тѣх зѣмовников для взятя одного Макара с товарищи мнѣ произвелась помощь, но и с тѣх зѣмовников, не вѣдаю для чего, меня в том непомоществованно, я ж вдруг з писарем к оному старому Калниболоцкого куреня Яцку сего 16 дня приездил по причинѣ вора Макара, но его, Яцка, в зимовнику не застали, имѣющийся ж в его зимовнику шинкар корсунский Швець сказал нам, сподѣваючись писанного вора ночью до шинку приехать і на ево рѣчь против 18 сего течения о полнощѣ к тому ж зѣмовнику, где и шинк з писарем приехали, толко в то время его в шинку не било.

О чем велможности вашей з покорностию репортую.

Полковник бугогардовый Мусѣй Головка з старшиною 1768 году сентября 21 дня.

Помітка: П[олучено] сен[тября] 25 дня 1768 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 228, арк. 4. Оригінал.

№ 253

1768 р. вересня 24. Київ.— Рапорт Київської губернської канцелярії Колегії іноземних справ про відправлення трьох партій гайдамаків у Кременчук, а четвертої у Васильків для покарання у відповідності з надісланим указом

В Государственную коллегію иностранных дел из Киевской губернской канцелярии репорт о действительном исполнении по присланному указу

По указу е. и. в. из Государственной коллегіи иностранных дел от 24 июля сего году, в Киевскую губернскую канцелярию присланному, велено в силу объявленного в оном данного генералу-аншефу, киевскому генералу-губернатору, Новороссийской губернии главному командиру и кавалеру Воейкову высочайшаго е. и. в. за подписанием собственной ея величества руки рескрипта над присланными в Киев из Полской Украины из запорожцов разбойниками в учиненных ими в разных полских и протчих местах грабительствах и смертных убивствах произвесть надлежащей суд и в суде положить на мере формальной приговор на основании законов и, когда определена будет им смертная казнь, переменить ея при самом исполнении в телесное наказание: кнутом, клеймом и вырванием ноздрей, ссылкой в Нерчинск, оковавши на месте в кандалы, и оное наказание учинить в повеленных при границе местах со всеми в таковых случаях употребительными обрядами, и о всех обстоятелствах Киевской гу[бернской] канц[елярии] доносить оной Государственной коллегіи иностранных дел. Во исполнение котораго указа каков приговор о упоминаемых разбойниках в Киевской гу[бернской] канц[елярии] учинен, с оного ко усмотрению Государственной коллегіи иностранных дел представляется при сем точная копия¹⁶³ для учинения ж тем разбойникам присужденного по законам в показанных в том приговоре местах наказания отправлены отсюда за надлежащим конвоем в Кременчук три партии, первая — сего сентября 12, друга — 16,

третья — 18, а четвертая — в Васильков 24 числ, а по учинении им онаго наказания отправлены быть имеют из оных три партии прямо из Новороссийской губернии, а четвертая отсюда в Москву, к отправлению отсюда их в ссылку в Нерчинск.

Сентября 24 дня 1768 году.

Подписали: Федор Воеиков, Петр Веселицкой, Иван Маскатиныйев, Василей Флееров

Секр[етарь] Василеи Чернявской

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5526, арк. 238—239. Відпуск.

№ 254

1768 р. листопада 1. Харків.— Лист слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна до товарища губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова з повідомленням про ордер ізюмському воеводі щодо вжиття заходів для зміцнення укріплень

По секрету

Высокоблагородный и высокопочтенный господин полковник Слободской губернии, губернаторской товарищ!

По некоторым заграничным обстоятельствам ¹⁶⁴ каков о предосторожности от меня дан ордер изюмскому воеводе с наставлением, со онога при сем прилагаю копию и как от 29 октября к камисарам харковскому, мерефянскому, валковскому и олшанскому посланными ордерами предписано, каким образом на основании прежнево здесь установления крепосцы в Харкове, Мерефе, Тарановке, Соколове, Олшаной, Валках и Перекопе починивать и обывателей по силе Государственной военной коллегии 752 году указу вооруженных иметь в готовности для поиска воров, разбойников и гайдамаков, с коево отпуска копии при сем же. То по оным ордерам и исполнять сего числа вторичными ордерами я приказал безостановочно с найприлежнейшим старанием, конечно, под таким видом, как в нем написано.

А понеже сего числа я вновь получил от господина генерал-майора фон-Штофелна секретное известие со упоминанием мне о взятых мер, каким образом к предосторожности пограничного земледельца возоружить, чего ради сие известие и вышепомянутое, данное изюмскому воеводе наставление велел содержать у себя в секрете и в каждом войсковом селении ведомства их выбранным начальникам причину той повеленной в ордере от 29-го числа октября предосторожности вверить под великим запрещением, сей секретной причины никому не объявлять, а сверх того предписывал им учинить следующее:

1-е. Оные крепосцы починкою исправлять по расписанию комиссаров тамошними обывателми и владелческими подданными, кои убежище в те крепосцы иметь должны, вспомоествуя, где нужда есть, лесами, и из владелческих да и во владелческих, находящихся в тех комиссарствах селениях, в коих прежде крепосцы имелись, оные велеть по-прежнему исправить, следователно, и им, владелческим подданным, приказать под видом будто для искоренения гайдамаков и разбойников иметь, у коих есть, ружья, порох и пули во всякой исправности, а у ково нет ружьев, тем копя или навязанные на деревья косы.

2-е. Во всяком селении, в коих крепосцы починивать велено, где не менее тысячи душ, посуточно иметь восемь человек при ратуше конных обывателей для употребления их к присматриванию будто гайдамаков-разбойников и беглых людей, а котория слободы менее тысячи душ, в тех — по четыре, а в самих малих — по два, ночью оным отправлять со всех сторон караул с переменою, присматривая за жилым в полях помянутых беглецов и гайдамаков и сему подобних людей, и буде каких опасных людей усмотрят, об оных сказывать велеть тотчас начальникам. А в которих местах сами комисары, то комисарам, а им поступать по приложенному при сем наставлению, каково дано изюмскому воеводе, о котором ниже упомянуто будет.

3-е. Во всех тех селеней въезжих улицах и переулках и на мостах, и на плотинах у жилых мест по полицейской должности сделать рогатки и ночью закидывать и запирать и иметь на проезжих улицах и переулках пешие караулы, а для проезжающих неподозрительних людей караулным оныя отпирать.

4-е. Еще подтврждал, чтоб каждой камисар и началных, кому сие секретно вверено будет, доколе точное о двыжении с крымской стороны в границы российские или о зазжении маячков известие получают, оную предосторожность чинили, конечно, под выдом искоренения гайдамаков и пересечения побегов, для чево более жителям и не объявлять, как толко изготовлени[и] их ружей и копьев к поимке беглецов и гайдамаков, а караулы конныя к присматриванию их, гайдамаков, крепости и мяжки починиваются и пушки и снаряд в ысправном иметь содержании предписывается по всегдашнему здешних мест установлению, а рогатки и протчее — по полицейской должности.

5-е. Для сведения ж в тех местах, где крепосцы починять велено, одних начальников и комисаров, на случай егда б получено было точное известие о двыжении с крымской стороны в границы российские или о зазжении маяков, каким образом им тогда поступать надлежит, ныне дано им, комисарам и началным, с приложенного при сем данного изюмскому воеводе наставления под секретом же копии *, которое б они, началники й комисары, всегда в своей памяти имели.

6-е. Кто те началники, в каких местах выбраны будут, ко мне дать знать, коим ис тех мест и не случатся никуда.

7-е. Под выдом для искоренения гайдамаков и разбойников изволи-те ваше высокоблагородие (как я на сей нужной случай в главное наблюдение по Харьковскому уезду все сие распоряжение поручаю вам и харьковская артилерия вам в ведомство отдана) отпустить в те места, где крепосцы назначено исправлять, пороху ручного и пушечного, а свинцу противу приложенного при сем расписания, а пушечныя ядра и картечи со всеми припасами и снарядами, яко-то фителу, шофли, пивевники, трещотки, цепи, клинья, кришки на запалы, банники, прибойники, крейцары и протчие, в тех местах, где сколко есть наличново, привезть в ысправное состояние, а из мелочных припасов фитель и протчее, ежели чево в тех местах в наличности нет, велеть обывателям поделать, и оное исправление артилерии делать под выдом тем, что артилерия всегда надлежит быть исправна со всеми ее снарядами и что такие предосторожности от гайдамаков и прежде чинены бывали.

---

* Див. у цій справі арк. 14.

Буде ж из артиллерийских припасов, где ядер и картечь нет, то употреблять оборону, как в объявленном наставлении сказано, ружьями, копьями и косами, навязанными на деревья, собирая в крепосцы, тот же порох и свинец отдать во оных местах в руки самим комисарам, кои у вас явятся 4 числа сего месяца, коим предписано иметь у себя, не оглашая в народе до того времени, донеле же та надобность позовет, когда употреблять необходимо должно, ибо в другом случае все то должно к возврату представить в целости, однако заблаговременно под видом же для предосторожности от гайдамаков изготовить велеть патрони, пули и по пушкам разобрать, где есть ядры, и поделать корпусы особые с ядрами и особые, где есть ис картечами, и пушки поставить в крепосцах в надлежащих местах со всеми снарядами и припасами, пушкарей противу прежнево из обывателей, а где есть, и из отставных гусар на одно то время, когда потребно будет употребить, а ежели в коем месте таких знающих должность пушкаря нет, то в то место комисарам велено требовать от вас одного человека и с Харковского гусарского полку и с пушкарей, коево вам и отправить немедленно, которой тамо может и артиллерию осмотреть и по калибрам, где есть ядры, разобрать и протчими мелочными снарядами исправить.

Сие все возложить на комиссаров и на начальников, приставленных во всякой слободе, дабы оне сохранили, конечно, без оглашения, но под вышеписанным протекстом и в какие места посколку пороху и свинцу отпустите, прислать ко мне ведомость *, так же и каков успех по данным им, камисарам прежним, и сему ордерам происходить будет, о том понеделно ко мне ваше высокоблагородие изволите репортовать, а когда все установление в порядок приведено и исполнено будет, потому же ко мне дайте знать ¹⁶⁵.

Ноября 1 дня 1768 года.

Вашего высокоблагородия покорный слуга

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 514, арк. 15—16. Чернетка.

№ 255

1768 р. листопада 5. Хотомля.— Ордер Хотомлянського комісарства комісарові Романовському з наказом мати підданим наготові зброю для боротьби з гайдамаками

Ордер Хотомлянского камисарства
господину Романовскому

Понеже по генералным указам, по губернаторскому наставлению и по камисарской инструкции для искоренения воров, разбойников и гайдамаков велено войсковым обывателям всем ружья и протчие орудия имѣть в готовности, следовательно, и владѣльческим подданным всем, живущим в окружности Слободской губернии, изволите приказать для оно-го же искоренения гайдамаков и разбойников, как то и они, от гайдамаков остерегаться и искоренять их по силе тех генералных указов должны

* Відомість про наявність і розподіл пороху та свинцю див. у цій же справі, арк. 17, 18, 37, 39, 40, 45, 46.

іметь, у коих есть ружья, порох, пули в исправности, а у кого нет ружьев, тем копы ілі навязанныя на деревья косы.

· Ноября 5 дня 1768 году.

Помітка: Таковы ордера посланы к воеводам ахтырскому, сумскому и острогожскому, х камисарам вышеписанному хотомлянскому и липецкому.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 514, арк. 76. Чернетка.

№ 256

1768 р. листопада 11. Харків.— Повідомлення слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про передачу зброї і боеприпасів, що зберігаються у Харкові, в розпорядження товариши губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова, який має відпускати їх військовим слободам для боротьби з гайдамаками

От определенного в Слободскую губернию с властію губернаторскою генерал-маіора, лейб-гвардіи пример-маіора і кавалера Щербинина в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію предложеніе

Данными от меня господину полковнику и Слободской губернии губернаторскому товарищу Тевяшову ордерами велѣно имеющуюся в городе Харьковѣ артилерию, порох, картечи и прочіе всѣ еѣ припасы имѣть в своем вѣдомствѣ и из оной артилерии порох и свинец по приложенным от меня ж ему, господину Тевяшову, расписаниям отпускат в назначенныя в тех расписаниях войсковыя слободы для искоренения воров и разбойников. А к той артилерии в команду ево, господина Тевяшова, определен отставной порутчик Григорѣй Назаренков. О чем Слободской Украинской губернской канцелярии для вѣдома предлагаю.

Ноября 11 дня 1768 года.

Евдоким Щербинин

Помітка: Подано ноября 11 1768 года. Записав, доложить. Сообщить к делу.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 479, арк. 1. Оригінал.

№ 257

1768 р. листопада 20. Харків.— Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про налагодження в губернії охорони від гайдамаків

По секрету

От опредѣленного в Слободскую Украинскую губернию с властію губернаторскою генерал-маіора, лейб-гвардіи примѣр-маіора и кавалера Щербинина в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію предложеніе

По состоявшимся о искорененіи воров и разбойников указом, по губернаторскому наказу и по камисарской инструкціи надлежит во всех мѣстах такую предосторожность имѣть, чтоб жители в потребном случаѣ ко употребленію могли быть готовы и никакой бы при том оплошности или остановки не оказалось; вслѣдствіе чево посланными от меня ко всем здешних провинцій воеводам и Харьковскаго уезду х камисарам ордерами велѣно приказать обывателям ружья, у ково есть, имѣть в чистоте і исправности для онова искорененія воров и разбойников, у ково ж ружьев нет — у тех были б копѣи іли косы, навязанныя на деревья, дабы по востребованіи нужды все могли быть для тех поисков всегда в готовности, а к лутчему ко исполненію тово порятку в каждом войсковом мѣстечкѣ опредѣлить начальников из отставных из воинской службы старшин и обер-афицеров; почему из некоторых мѣст ко мне і репортуют, что тѣ начальники уже выбраны и к наблюденію вышеписаннаго определены.

К чему я за неизлишнее почитаю объяснить сіе, что то опредѣленіе начальников делается не на таком основаніи, чтоб им, начальникам тех слобод, над которыми кто опредѣлен будит, можно жителей в своей какой-либо имѣть власти или бы кто из них точными тех слобод командирами назватца мог, но с тем, чтоб толко во время опаснова случая дѣлали они обывателям касательные к предосторожности и общему охраненію распорятки и наставленіи, толко в то время, когда нужной случай наступит, употребить осторожность, то в таком случаѣ всем обывателям быть определенным начальникам в том послушным, а в другіе времена никакова командованія на себя ім не брать.

Того ради дабы во всех Слобоцкой губерніи мѣстах определенные к содержанію вышеписаннаго порятку, во искорененіи появившихся где иногда гайдамаков-разбойников и протчих опасных людей начальники поступали по сему предписанію, и ни в чем бы другом, кромѣ в распоряженіях и в дачѣ в адно толко, как выше сказано, опасное время наставленей, обывателей не ведали и во всегдашней бы своей каманде их не считали, наипаче же при сем какова иногда пристрастія или привязок ко обывателям отнюдь бы не чинили; о том имѣет Слобоцкая Украинская губернская канцелярія ко всем сей губернии воеводам и Харьковскаго уезду х камисарам о надсматриваніи за ними, начальниками, накрепко указами подтвердить, включая при том и сіе как во оных посланных к воеводам и камисарам ордерах предписано, что они, начальники, опредѣлены к лутчему ко исполненію тово порятку. И, слѣдователно, ім должно, у ково есть ружья, осмотреть и неисправное починить приказать, і чтоб оное всегда в чистоте и исправности для означеннаго искорененія воров и разбойников содержано было, то дабы и при сем осмотрѣ и наблюденіи иногда от ково із оных начальников каких обывателям затейных безпокойств не произошло, но всяк бы осмотр ружей одинажды в год чинил без малѣйшаго пристрастія и более бы отнюдь не доводил их, обывателей, ни до какова напраснова от домов их отлученія, чтоб они свободно своею экономією упражнялись и никаких к себѣ караулов и вестовых, одним словом, ни для чево не брать і без самова нужнаго к предосторожности случая не собирать, чево всево за теми начальниками наблюдать камисарам яко хозяевам в своих камисарствах.

О том, обо всем, і им, начальникам, подтвердить, і буде хотя мало усмотрена будит кака в сем полезном распорятеніи начальничья непри-

стойность или какое пристрастіе и ко обывателям привяски, напрасные их спросы и отлученіе куда и протчее, об оном камисарам ко мнѣ репортовать, присовокупляя толко к их, начальников, наблюдению предписанныя им для охраненія жителей предосторожности под поверкою, онако ж комисаров егда ж паче чаянія точно бы случай наступил какого-либо непріятельскаго на жилища нападенія или по линии зазжены будут мояки, в то самое время буде бы што начальники и свехъ предписанного им наставленія к лутчему охраненію жителей придумать могли, позволяется сіе средство употребить, как о том і в наставленіи предписано, а в Бізюмской провинци[и], естли и нинѣ прежде какого-либо непріятельскаго нападенія комисары или начальники найдут, что к прибавкѣ для предосторожности свехъ данных наставленій об оном, не чиня никакова исполненія, дозволяется им, комисарам и начальникам, для скорейшей резолюци[и] представлять и прямо ко мне на разсмотреніе и ожидать на то решенія. Что же по камисарской инструкціи положено искорененіе воров и разбойников, и гайдамаков, для чего особым предложением моим здѣлано учрежденіе во всяком жильѣ, от каждого десятка имѣть по два человека в готовности понедѣлно к поимки и сыску воров, разбойников, бѣглых гусар и безъпашпортных со оружием, у ково какое есть, а будѣ у ково нет, тем с рогатинами, то и оных понеделно же содержать всегда с перемѣною, а не бесперемѣнно, для чево камисарам же всякому десятку истолковать как им между собою очередоватся, однако же и тот, чья очередь приидет, может и в ту свою очередъную неделю отлучится для работы своей от дому не в отдаленные мѣста, а находится им чрез ту неделю в близости и куда кто неподалече отбудит, всяк бы домашним своим давал знать, чтоб их в случаѣ надобности сыскать вскоре можно ¹⁶⁶.

Ноября 20-го дня 1768 году.

Евдоким Щербинин

Помітка: Подано ноября 20 1768 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 479, арк. 3, 4. Оригінал.

№ 258

1768 р. листопада (не пізніше 29). Під Смілою.— Універсал невідомої особи до селян із закликом озброюватись і приєднуватися до гайдамаків та повсталого селянства України

Uniwersał do chłopów polskich * animujący ich do buntów, znalezione pod Smilą przy herszcie buntowników **.

Już czas wasz następuje, obywatelie koronni, tak w dobrach szlacheckich jako też królewskich i duchownych w znacznej liczbie osiedli, wybicia się z niewoli i uwolnienia z jarzma i ciężaru, które dotąd nielitościwie od panów swoich cierpiecie. Wejrzał bóg z wysokiego nieba na waszą niedolę, wysłuchał łzy i jęczenia wasze z tego padofu świata, zesłał wam

* Мається на увазі українське населення загарбаних Польщею земель.

** Заголовок документа складений пізніше, очевидно копіювальником під час перепису документа.

obrońców, którzy się zemszczą krzywdy waszej. Przybywajcie więc na pomoc tym, którzy was chcą wolnymi uczynić, przy prawach i wolności ocalić i zostawić. Teraz macie czas nad przełożonymi swymi upominać się krzywdy waszej, bicia, morderstwa, katuszów, oraz niesłychanego zdzierstwa, któreście dotąd od panów waszych cierpieli. Posyłamy do was przewodników, którym trzeba abyście wierzyli i za nimi poszli z bronią i orężem, jakie kto mieć może. Opuszczajcie domy, żony, dzieci wasze kochane, nie będziecie tego żałowali, ponieważ wkrótce zobaczycie, że nam da przy was prawowiernych bóg zwycięstwo i będziecie panami wolnymi, kiedy to plemię jaszczurcze, to jest panów waszych wygubicie, którzy dotąd waszą krew wyciskają. Ostrzeżliśmy was dawniej, aleście nie wierzyli, teraz wierzyć możecie, kiedy wprost bracia wasi szczęśliwie zaczęli się na Ukrainie i Podolu wybijać z niewoli i jarzma tegoż. Wezwijcie boga na ratunek, a przybywajcie na pomoc.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, № 1408/II, стор. 180—181. Копія.

Опубл.: О. П. Л о л а. Гайдамацький рух на Україні 20—60 рр. XVIII ст. К., 1965, стор. 48—49 з датою кінець 1733 р.; В. О. Г о л о б у ц ь к и й. Запорізька Січ в останні часи свого існування. 1734—1775. К., 1961, стор. 379.

Переклад

Універсал до польських селян, який закликає їх до бунтів, знайдений під Смілою у ватажка бунтівників

Вже ваш час настає, коронні громадяни, що живете здебільшого в шляхетських, королівських та духовних маєтках, [час] визволення з неволі і звільнення від ярма і тягарів, які досі ви терпіли від своїх безсердечних панів. Глянув бог з високого неба на вашу долю, вислухав ваші сльози та стогін з цієї земної юдолі, послав вам захисників, які помстяться за ваші кривди. Отже, прибувайте на допомогу тим, які хочуть вас зробити вільними, зберегти і залишити ваші права і свободи. Зараз настав час жадати від ваших наставників розплати за всі ваші кривди, побой, вбивства, тортури, а також за нечуване здирство, які ви досі зазнавали від ваших панів. Посилаємо вам провідників, яким треба довіряти і за якими треба йти зі зброєю, яку хто має. Залишайте хати, дружин своїх, коханих дітей, не пошкодуєте, бо незабаром побачите, що бог послав нам з вами, правовірним, перемогу і будете вільними паннами, коли знищите це гадюче кодро, тобто ваших панів, які досі п'ють вашу кров. Ми раніше застерігали вас, але ви не вірили, тепер можете вірити, коли ваші побратими почали щасливо визволятися з неволі і від цього ярма на Україні та Поділлі.

Покличте бога на рятунок і приходьте на допомогу!

№ 259

1768 р. листопада 29 (грудня 9). Сміла.— З журналу польського війська, що брало участь у боротьбі проти гайдамаків на Правобережній Україні

Перевод. Из Смелого, декабря от 9-го числа 1768-го году неотменной журнал

Под видом разъезда, какового никогда заграничные люди не делывали, от Мотренинского монастыря до Лебединского двенадцатой круто-

ярской роты господин Станкевич, сербской капитан, с подобранными людьми по фальшиво составным указам приказав в волности Смелянской и в Жаботинском дистрикте разгласить о новом наборе до двухсот человек. Вскоре, чрез одну неделю, в Болтышке разбойников собрал около двухсот человек, кои начали немедленно разорять деревни, и в Телепине господина Вашковского, Павловского и Држевецкого да трех жидов закололи и по другим местам таковыя же мучительства делали. Напоследок же произнесли слух, что его сиятельства воеводы брацлавского состоящий в Жаботинской крепости гарнизон из дватцати пяти янычар да из дватцати шляхтичей и из дватцати шести человек береговых козачков атаковать имеют, почему господин Пачановский, жаботинский управитель, находясь не в равных против помянутых разбойников силах, выступил со всем гарнизоном в Смелое, а оные разбойники назавтрие, завладев означенною крепостью, повелевали со всех мест возить фураж и насилным образом принуждали крестьян к поставке оного, при чем и запрещали, чтоб те крестьяня чиншовых податей не платили и повиновения не чинили. Сами же оные разбойники, от времени до времени в большое число умножаясь, неслыханныя разорении причиняли. Коих разбойников, как уже собралось до трехсот человек, то позавчерашняго числа прибыли к ним в Жаботинскую крепость за канвоем, их же пятьдесят человек тех жаботинских козачков, кои весною от господина Тремборского отторгнулись и целое лето за границею обретались. При таких происшествиях означенный капитан Станкевич по поводу фальшивых указов повелевая собирать вящше фуражи и делая всякия непристойности, имел намерение напасть на Смелянскую крепость и с теми собранными бродягами разглашал, будто оные янычары суть турки, а поляки — из числа конфедератов; чему по простоте уверив, та разбойническая толпа старалась, чтоб по взятю в крепости всех нас умертвить, но по получении о том известия господин камисар смелянской предъупреждая оныя неблагополучии, також несравненно болшия возмущении, каковы из того последовать могли б, требовал сигурсу от находящагося в Каневе карабинерного полку ротмистра господина Дертина, к тому ж служащих людей от староств Богуславскаго, Черкавскаго и Чигиринскаго, також от гетманских каманд, состоящих в Смелом; и собрав российского регулярнаго войска сто пятдесят человек под команду господина корнета да надворной милиции и собраннаго шляхества с охотниками сто дватцать человек. Как токмо оная надворная милиция, нарочно посланная сего месяца в 6 день, явилась в Жаботине, то помянутые разбойники, конные и пешие, во всей толпе вышед из крепости, насилно напали на наших людей, однако они вскоре, потеряв своих людей сорок человек, принуждены были ретироватся в крепость, а при атаке оныя продолжавшаяся нашими людьми чрез пять часов тотчас приметили господина корнета, следующаго на сигурс с российским войском, и нагло уходя из крепости, все разбежались по своим убежищам. Причем в полону получен господин Станкевич, самой начинщик возмущениев, со всеми служащими людьми, всего семьдесят шесть человек. А от российского войска, також из надворных войск ни один человек не утерян и, определя к тем разбойникам караулы, переначевали все в крепости.

Сего месяца в 7 день господин Пачановский, жаботинский управитель, прискакав на лошадях с двумя человеками в Смелое, дал знать, что на самом разсвете множество разбойников осадили крепость и на

российское войско да на придворную милицию таким образом кричали: «Вражіі діти, отдайте де нам пана, то і ми вам дадим покой, естли же не отдадите, то ми вас всіх переріжем». И в то самое время из Канева с камандою в дватцати человеках карабинеров да дватцати человеках козаков прибыл карабинерский порутчик господин Вепревский, великодушный воин, который с господами полковниками черкавским, квасновским и чигиринским, собрав воинских людей, всего сто человек, в таком числе отправился со всеми охотно на помощь. Куда следуя при выходе из жаботинскаго леса господин порутчик карабинерский жестокое нападение учинил на конных и пеших разбойников, кои шли к осаде Смелого, будучи числом около трехсот человек. И тамо оных на месте убито до ста человек да в полон взято девяносто девять человек, досталные же разбежались. Причем ни одного человека из своих людей не утратил.

8-го числа того ж месяца в крепость Смелянскую приведено невольников сто семьдесят пять человек, кои сидят в тюрьме до воследования резолюции от главной команды. Оных два сражения, бывшия с разбойниками, приписываемы быть должны единственно божеской силе, ибо такое воинское малолюдство, которое с ними сражалось, никогда бы оных столь удобно разбить не могло. Жаботинскаго дистриката в деревни Споли с предводителем Губою оказалась несравненно вящшая таких же разбойников шайка, ибо оных щитают более шестисот человек и для истребления оных надеемся на сих днях получить из Канева в сикурс карабинеров, а с Богословля господина ротмистра Буцацкого, когда при том последует божеская помощь. Но естли при божеской силе оные разбиты не будут, то в Украине ожидать должно великаго разорения¹⁶⁷.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 940, арк. 186—195. Діловодний переклад з польської.

№ 260

1768 р. грудня 2(13). Біла Церква.— Лист білоцерківського губернатора Симона Рильського до графа Браницького про нове піднесення гайдамацького руху в районі Білої Церкви та про участь у ньому селян

Перевод с письма к графу Браницкому из Белой Церкви от 13 декабря 1768.

Первые бунты умножившихся здесь разбойников и к ним приступивших мужиков бог нам помог успокоить с помощью войска российского, и мы по сих пор в тишине жили. А как теперь нечаянно вторичной огонь подобных или еще вящших бунтов начался и мужики к оным присоединяются, то трудно в таковом в замешательстве дать им отпор, не имея же иной для нас протекции для сохранения сего города и защищения нас как в полномочной власти вашего сиятельства, то я на оную и надежду полагаю. Господин ротмистр Буцацкой прибыл сюда из Богуслава с своей командою, которой пространство донесет вашему сиятельству о всем здесь теперь происходящем. Ожидаем сикурсу.

Симон Рылский, губернатор белоцерковский

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 185. Діловодний переклад з польської.

№ 261

1768 р. грудня 2 (13). Біла Церква.— Лист Суходольського до графа Браницького про новий спалах гайдамацького руху в районі Білої Церкви, Гусятин, Корсуня, Сміли

Перевод с письма к графу Браницкому из Белой Церкви от 13 декабря 1768.

Недавно чрез Усятин проезжая в Корсунь, имел я честь получить паспорт от вашего сиятельства для свободного проезда между войском российским, по которому и прибыв благополучно в означенное место, застал я вторичные бунты, по причине которых принужден я был уехать в Белую Церковь, где, однако ж, я застал с малым числом людей ротмистра авангардии господина Бучацкого, посланного от его сиятельства кастильяна краковского в Богуслав, кой также ретировался в сию крепость. Не имея здесь ниоткуда помочи, находимся окруженными со всех сторон самыми же взбунтовавшимися мужиками, коих новосербские афицеры — два капитана и один отставной майор — вторичным неведомо каким указом людей прелщая, к бунту приводят, и болшими кучами нападая, и невинных людей безчеловечно муча, то есть дворян, хозяев и жидов, бьют и граблят. Губернатор из Заботинщизны насилу ушел. В Смилянщизне еще хотят с своими людьми в осаде держатся, но мы уж никакова известия не имеем, что с ними делается. Лисянку уж взяли; мы от пятницы по сей день не имели известия, были ли они в замке, в коем не имея довольно воды и людей, с аммуницией, бог знает живы ли они, мы же здесь в великой опасности находимся, ежели ваше сиятельство теперь нам вспоможения не зделаете.

Суходолскій

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 184—185. Діловодний переклад з польської.

№ 262

1768 р. грудня 7 (18). Біла Церква.— Лист польського ротмістра Йосипа Бучацького до графа Браницького про наростання гайдамацького руху в районі Білої Церкви, Жаботина, Лисянки, Богуслава та участь у ньому запорожців і сербських офіцерів

Перевод с письма к графу Браницкому из Белой Церкви от 18 декабря 1768.

Во исполнение обязательства службы моей имею честь донести вашему сиятельству, что теперь точно в Украине происходит. Как были здесь бунты летом, так и теперь с тем же или еще с вящим жаром начались, ибо летом запорожские козаки ездили по деревням и, читая указы, возбуждали мужиков к бунтам и мучению дворян. Теперь же

и офицеры сербские в некоторых местах указы читают, собирают разбойников и как дворян, так и жидов убивают и грабят. Как то некоторой Станкевич, капитан сербской, с триста человеками овладел было замком Заботынским и со всех мест фуражи велел к себе свозить, и где только застали шляхтича или жида, то убивали, коих один разезд из набранных (как говорят) людей изтребил, и самого его, капитана Станкевича, в полон взял с дванатцатью сербскими гусарами и с семдесят шестью разбойниками; но сверх того находится еще одна партия под предводительством называемого Губы, кой собрал уж более пятисот гайдамаков, другая же в болшем числе под предводительством некотораго офицера местечко Лисянку зажгла и всех людей иной религии перебила.

Я из Богуслава выслал разезд во сту двенатцати человеках для обороны Лисянки, но оной чуть мог, защищаясь, ретироватся и потерял несколько людей. Словом так умножаются, что уж их состоит немалое число; почему я, видя толь большой огонь, ретировался в Белую Церковь в разсуждении, что там некоторое число людей застану, коих, хотя и очень мало нашол, однако ж, не хотя оставить сего края оголенным, задержался в Белой Церкви. Уповая, что ваше сиятельство изволите мне здесь помочь, ибо я без повеления вашего, хотя с весма малым числом людей нахожусь, не уступлю из сего места.

Покорнейше прося мне сюда сикурс прислать.

Ротмистр Йозеф Бучацкий

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 182—184. Діловодний переклад з польської.

№ 263

1768 р. грудня 15(26). Варшава.— 3 листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського про розмову з князем Миколою Репніним з приводу приборкання гайдамаків

Extrait de lu du Roy a Monsieur Psarski № 24 du 26. Decembre 1768.

Hier j'ai parlé au Prince Repnin du Contenu de la li-jointe Sub H. en lui demandant a'il avoit quelques avis là dessus? Il m'a repondu que non, mais à cette Occasion il m'a dit avoir donné Oroe depuis quinze jours, que les Officiers Russes qui se trouvent de ces Cotes là appaisant les esprit des Paisans rebelles ou prêtes à le devenir par les instigations de l'Eveque de Percaslaw et de l'abbé de Motrenin de quoi. Je l'ai beaucoup remenié. Vous tacherez d'obtenir les Orores les plus efficaces de la Cour même, et pour appaiser et pour reduire ces Mutins eruels, et Surtout ceux qui les Soufflent: contre l'intention et an detriment de la Gloire de l'Imperatrice qui a declarie ne point entendre du tout que les Sujets de la Republique quelconques, et nommement les Paisans agaissent contre ce qu'ils doivent aux Loix de Leur Pays, ou contre leurs Superieurs legitimes, et sartont que tandis que l'Imperatrice demande que les Catholiques ne soyent point Oppressuns, ceux-ci Deviennent les Opprimés, et encore d'une maniere si atroce qu'elle fait fremir la Nature; et quisque ces Paisans Mu-

nités ont osés employer à faux le Nom Sacré de l'Imperatrice. Je suis persuadé que cela meme determinera cette Grande Souveraine à ce que nous desirous dans cette rencontre.

ЦДАДА СРСР, ф. 12, спр. 136, арк. 35 зв.—36. Копія.

Переклад

Витяг з листа короля до пана Псарського № 24 від 26 грудня 1768.

Вчора я розмовляв з князем Репніним про зміст доданого при цьому під Н., запитавши в нього, чи він має які-небудь повідомлення стосовно цього? Він відповів мені, що ні, але при цій нагоді сказав, що півмісяця тому видав наказ російським офіцерам, які знаходяться по цей бік, приборкати селян, що бунтують, а також і тих, що готові збунтуватися через підбурювання переяславського єпископа та настоятеля Мотронинського монастиря, за що я йому дуже дякував. Ви спробуйте від самого Двору дістати найдійовіші накази як щодо приборкання, так і знищення цих жорстоких бунтівників, а особливо тих, що їх підбурюють; всупереч намірам та на шкоду слави імператриці, яка заявила, що зовсім не повинна чути, що якісь піддані республіки, а саме селяни, діяли всупереч законам своєї країни або проти своїх законних зверхніх, і головне, в той час, коли імператриця вимагає, щоб католики не були гнобителями, вони саме й стають пригнобленими, причому настільки жорстоко, що тремтить сама природа; і оскільки ці бунтівні селяни насмілилися зловживати священним ім'ям імператриці, я впевнений, що одне це зумовить велику повелительку до того, чого ми бажаємо в цьому відношенні.

№ 264

1768 р. грудня 16(27). Варшава.— З листа князя Миколи Репніна до генерал-поручика Салтикова з приводу листів графа Браницького про гайдамацький рух

Екстракт из письма к генерал-порутчику Солтыкову от посла князя Репнина из Варшавы от 16 (27) декабря 1768.

При сем прилагаю перевод доношений, полученных недавно прибывшим сюда графом Браницким, об новых мужицких и гайдамацких бунтах в дешней Украине*. Прошу ж вашего превосходительства велеть князю Прозоровскому о подлинности онаго обстоятельно уведомится и вас репортовать, а от вас и я уведомления об том же ожидать буду. Естли ж сие справедливо, то адресоваться надлежит к киевскому генерал-губернатору и к протчим нашим пограничным командирам, дабы они сие замешателство старались успокоить, как находящееся в близости границ наших, в силу прежних высочайшаго двора повелений.

Помітка: К писму от 20 дек[абря] 1768.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 933, арк. 182 Копія.

* Див. док. № 260—262.

№ 265

*1768 р. грудня 20. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії продовжити розшуки 16 гайдамаків, які разом з полковником Максимом Залізняком утекли з-під варту по дорозі до Білгорода*¹⁶⁸

1768 году декабря 19 дня по указу е. и. в. Киевская губернская канцелярия, слушав промемории из канцелярии Новороссийской губернии, в которой объявлено, что из отправленных из оной канцелярии за надлежащим конвоем для препровождения в Белгород семидесять одного человека колодников Максим Железняк с товарищи, согласясь с прочими пятьюдесять одним человеком, во время ночлегу Ахтырской провинции в слободѣ Котелве ноября 1 дня сего 1768 году ночью, разбив караул и выламав двери и отбив у салдат десять ружей и у казаков копыя и ружья ж, бежали, из которых колодников пятидесять двух человек, Железняк с товарищи трицатью тремя человеки да в малороссийском Полтавском полку два человеки поиманы, а шеснатцать человек, за побегом их, не поиманы, и тою промемориею требуется о подтверждении, куда надлежит, о присматривании и поимке по показанным в приложенном при оной промемории списке приметам оных беглых колодников, и естли поиманы будут, о присылке оных в ту канцелярию Новороссийской губернии под караулом для отправления их в надлежащие места, приказали в Киевской магистрат, також в полицмейстерскую кантору и на состоящие в Киевской губернии главные пограничные фарпосты послать указы и при оных приложить с оного присланного при промемории из канцелярии Новороссийской губернии бежавшим колодникам списка копии, и велеть тех, бежавших, шеснатцати человек колодников по показанным в том списке приметам присматривать и ловить, и ежели где усмотрены и поиманы будут, то, забив их в ручные и ножные колодки, прислать под крепким караулом в Киевскую губернскую канцелярию немедленно, и для ведома о том в оную канцелярию Новороссийской губернии сообщить промемориею.

Иван Маскатиныйев

Василей Флееров

Секретарь Василий Чернявской

Подписано 20 дня декабря 1768 года.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 10. Оригінал.
Опубл.: «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 568.

№ 266

1768 р. грудня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про новий вибух гайдамацького руху на Правобережній Україні та переговори у польського короля Станіслава Августа з цього приводу

Сиятелнейший граф, милостивой государь мой Никита Иванович! Действительные доношения с подтверждениями, что в здешной Украине — около Богослова, Белой Церкви и далее еще к нашей Новой

Сербии — опять гайдамаки показались и бунт мужицкой начался, а не толко гайдамаки, но, сказывают, из Новой Сербии даже и офицеры между ими есть, которые усмотреть изволите из прочих депешей сего же отправления.

По причине ж сего произшествия было у короля много переговоров с Чарторижскими, а имянно в том, что распускать ли по непременном квартирам войскии команды графа Браницкого или, держав их вьместе, употребить против тех бунтовщиков, которое дело, наконец, кончилось приватным у короля советом, в которой Чарторижские не приезжали, а присылали от себя ис своим мнением князя Любомирского, великого маршала коронного, и графа Замойского, бывшего великого канцлера коронного, которой их самой наикраинеишии друг. Я все, что в том совете происходило, знаю чрез весьма вернаго человека, которой сам в оном находился, а как говорены были между прочим и такие вещи, которые касаются до их настоящей системы, то я оной весь в подробности донесу.

Маршал коронной и граф Замойской предложили, что князя Чарторижские, но мы таго мнения, чтоб, конечно, воински команды графа Браницкого немедленно были разпущены по непременном квартирам, представляя в резон, что опасно их вместе в том краю держать, дабы мы как не подговорили их на свою сторону и не употребили против турков, а сие бы перетолковано турками могло быть, что правление здешнее участие за нас какое-либо преемлет, чего всячески остерегаются надлежит, понеже бы нанесло сие бедствие от турков на нацию, а от оной на короля новую и вящшую еще злобу, и что, сожалея об короле и желая его вывести из того бедственного погружения, в которое он впал и заведен был дурными советами, сие мнение они подают. Причем они весьма кретиковали последней сенатской совет, коим нашей помощи против конфедератов барских просили, называя его постыдным и безделным для правления нации.

Браницкий, как командир тех войск, кои разделить хотели, тому возпротивился, представляя, что не толко то не полезно королю, а напротив вредно, понеже произведет необходимо неудовольствие в нации и недоверку от России.

1. Потому, что употребляли уже их и против конфедератов, которые хотя и противники, но полские дворяне, а теперь для спасения дворянства не хотят их употребить против бунтующих крестьян.

2. Потому, что Россия подумает, что нарочно их разделяют с тем, чтоб они сами, остався по квартирам в своеволстве, возмутительства новые начинали, которое и неизбежно произойдет, понеже все те воискии из тех, кои с барскими конфедератами были в сообщничестве, и тако как скоро увидят они себя без надсмотра, то за первое де свое ремесло примутся. Против сего Замойской еще спорил, говоря, что естли мы подлинно не имеем участия в гайдамацком и крестьянском бунте (как бы в сем было какое сумнение), то наши воискии скоро оное истребят, на которое граф Браницкий ответственал, что естли они сами не будут об себе попечение иметь и своих дел по возможности делать, то какая нужда будет нашим воискаам за бунтующими крестьянами гоняться, мучится и разсипатся, а сим отважить себя против татар, которые могут тем воспользуются, стараясь нас застать в той рассыпке.

Все сие недовольным еще было против господина Замойского, кото-

рой спросил у графа Браницкаго, какую ж он систему имеет и представляет для Полши, когда во время нашей оккупации с турками и движения въперед против их нация здешняя, как думать надобно, будет в заду нашем делать конфедерации для препятствования нам в прокормлении и для созжения наших магазинов. Браницкий на сие ответственвал, что он для государства никакой системы не представляет, а его собственная есть та, что покуда он будет региментар, потоль повиноватся станет во всех случаях повелениям войсковой комиссии. Замойской еще продолжал требовать, чтоб вышепомянутые войска распущены были, представляя, что система королевская и всей Полши должна быть, та чтоб России, не делав явных отказов в невозможности, находить ея требования исполнять, то есть льстить, а ничего не делать, и что не надлежит королю нимало вмешиваться, сколь против своей нации в настоящих ея волнениях, столь против турок, ожидая оборота дел и произшествий.

Приметить надлежит, что во все сие время король рта не отворял, даже ни по поводу критики на последней сенатской совет, ниже по мысли, что могут зделаться в заду у нашей армии новые конфидерации для созжения и раззорения нашего пропитания. Можно заключить, что сии разговоры между ими и их приятелями уже непервой держатся, и что они положили, оставляя с своей стороны свободныя руки конфедератам, дать им всю волю делать все, что они заблагоразсудят, не мешаясь в то, чтоб им какое препятствие учинить и ожидая решения по обороту дел. Корпуса ж республики видно составить не хотят для того, чтоб не быть принужденными решится прежде полезнаго времени.

Кончился сей совет тем, что король сказал как бы в оправдание Браницкому, что он николи никакой системы для государства не представлял, из чего також заключить можно, что сам его вел[ичество] свою бывшую совершеннаго содействия с нами, в угодность Чарториским или по перемене своих мыслей, а может быть и по тому и по другому, пред ними и опровергает. Что ж касается до разделения или удержания вместе вышепомянутых войск, то король сказал, что он, видя резоны Браницкаго преимущественнее, с оными соглашается.

Но то именно приказано тем войскам, чтоб они ни под каким видом не приближались к границам турецким и чтоб хотя требовали нашей помощи и соглашали бы с нами свои действия против бунтующих крестьян, но вместе бы с нашими войсками нигде не были по той же вышеписанной политике, чтоб не показываться с нами соединенными. Граф же Браницкий между прочими резонами представлял и то, что естлы мы захотим войско их забрать, то разделение не помеха тому будет, а способно и что сим образом можем мы не только армию, но короля и министерство взять, имея к тому довольно войска, но что видит он напротив, что не сей мы дороги держимся.

Остается теперь рассмотреть сие вышеписанное разсуждение о раззорении нашего пропитания, по коннектурам ли только чинено было или с намерением до того дела довести, которое одно время и прилежное примечание показать могут. Но как бы то не было, видно, кажется, уже ясно, что нам весьма прилежно надлежит думать о безопасности заду нашей армии, и что ей со всем отдалятся очень много от здешних границ не можно, не обезпечена оной и взяв, она пристойныя предосторожности все сии замысли в ничто оборотятся.

В прочем с должнейшим почтением и непоколебимую преданность имею честь навсегда пребыть.

Милостивой государь мой, вашего сиятельства
всепокорнейший слуга князь Николай Репнин
Варшава 31 (20) декабря 1768.

Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 940, арк. 208—217. Оригінал.

№ 267

1768 р. * Канів (?).— Скарга канівського міщанина Сидора Івановича, подана від імені громадян Київського і Брацлавського воеводств до гродського (?) уряду, про знуцання польської канівської залоги над українським населенням у 1766—1768 рр., які й спричинили гайдамацький рух

Comparens personaliter sławetny Izydor Iwanowicz, mieszczanin kaniowski, nomine et ex speciali comissio[!] ich mościów panów obywatelów województw Kijowskiego i Braclawskiego, tak stanu szlacheckiego, jako i miejskiego, niemiej i poddaństwa bez bytności teraz panów swoich, dla niezszczęśliwej rewolucji oddalonych, tak w dobrach jego królewskiej mości, jako też w starostwach bohustawskim, korsuńskim, kaniowskim, zwynogradzkim, czerkaskim, czerniechowskim, białocerkiewskim i innych, tudzież w dobrach szlacheckich w kluczach śmielańskim, żabotyńskim, kossowatym, moszczyńskim, międzerzyckim, leśniańskim, tetyjowskim i innych włościach mieszkających, in et contra urodzonym ich mościom panom Aleksandrowi Żelerowi, pułkownikowi kozackiemu starostwa kaniowskiego; Piotrowi Modaratowi, komendantowi w zamku kaniowskim rezydującej dragonii quorumvis nominum Milinkiewicz possessor dóbr wsi Kiryłówki ** w starostwie kaniowskim leżącej; rotmistrowi konfederackiemu Mioduszewskiemu, dóbr wsi Pojówki; Sławszeskiemu, dóbr wsi Szaniawki, w tymże starostwie kaniowskim leżących quovis iuris titulo possessorum, żalił, manifestował się w ten sposób o to. Iż ci ich ichmość obywatelów w starostwach i dobrach wzwyż namienionych mieszkających obawiając się, na prawa popsolite na opresorów postanowione bynajmniej nie mając względu, że tych ich mościów obywatelów w starostwach i dobrach wiele osób świeckich i duchownych o zachowanie religii graeco-unickiej, od duchowieństwa graeco-unickiego i żołnierstwa różnego w krajach ukraińskich znajdującego się i innego przelężenia ucierpiało bicia, więzienia, sekwestrowania, śmiertelnie udręczenia różnych czasów, osobliwie roku 1766 poniosło, innych zdarto, zrabowano, doszczętu zniszczono, innym przez nielitościwe różnymi instrumentami bicie, przyczynę do śmierci dano, a inne niewinne śmiercią ukarane; innym nieznośne krzywdy i opresje, które w czasie należytym zwyczajem prawa sposobem remonstrować się będącie poczyniono.

* В тексті документа згадується 1768 р. як «теперішній».

** У тексті: «Корґілівкі».

W roku terazniejszym 1768, uczyniwszy kondykt z podobnymi sobie rebeliantami, kozakami i dragonią pod komandą swoją mianem, ludzi z starostwa kaniowskiego i innych dóbr do miasta Kaniowa spędziwszy, 300 ludzi znaczniejszych jego królewskiej mości poddanych, z okazji oświadczenia się do zachowania graeco-nieunickiej orientalnej religii przez manifest w grodzie warszawskim zaniesiony wbrew przywilejom królewskim i traktatowi postępując, pośrodku miasta, a potem na wszystkie cztery części miasta, kijmi i innymi instrumentami bić i kaleczyć kazali i do przysięgi na konfederację przeciwko powadze najjaśniejszego majestatu jego królewskiej mości pana naszego miłościwego i najjaśniejszej Rzeczypospolitej woli i gwałtem i siłą przynaglali.

Potem, złączywszy się z jaśnie panem Szczeniowskim, wojska konfederackiego komendantem, poszli w dobra inne tak królewskie, jako i szlacheckie, wyżej specyfikowane, a osobliwie do włości smolańskiej, żabotyńskiej, moszczańskiej, międzyrzeckiej w starostwie czy[h]ryńskim, czerkaskim i w innych dobrach, gdzie graeco-nieunickiej religii wyznanej zdawna najwięcej znajduje się, tam podobnym sposobem postępując sobie, do juramentu pociągali i haniebną śmiercią grozili, którzy chcąc zachować wierność poddaństwa jego królewskiej mości, inni bicia i udęczenia poniosłszy, inni pogrózkami śmierci, to jest w pien wycięciem publicznie ogłoszonym, przestraszeni, opuściwszy domy swoje gospodarstwo, po lasach i różnych miejscach z żonami i dziećmi kryć się musieli, inni na żołnierską służbę nadworską kozacką traktując bez ordynansów pryncypałów swoich, przez samych tylko komendantów swoich kondykt z konfederatami mających, do tejże konfederacji animowali. Porozumiawszy podstęp dla siebie uczyniony, a chcąc zachować wierność panom swoim i nie być przeciwnymi powadze jego królewskiej mości i Rzeczypospolitej, opuściwszy żony swoje z dziećmi i domowe gospodarstwa, z życiem za granicę uchodzić i pod zwierzchność cudzoziemską serbską, dla zachowania życia swego, poddać się musieli i dotychczas zneedznieni i różnymi niedostatkami ściśnieni, jako wygnancy z ojczyzny, pod protekcją cudzoziemską zostawać muszą. Jeszcze i tym nie kontentując się, addendo mala malis, pejora pejoribus accumulando, ciż ich mościowie z adherentami swemi, zebrawszy sobie kupę znaczną różnego stanu i kondycji poprzysiężonych konfederatów, tychże ludzi po lasach przez pogrózki onych niebezpieczeństw życia i zdrowia nieprzyjacielskim sposobem napadali, katowali, bili, rabowali, kaleczyli i zabijali, innych różnych okrucieństw i zamieszania na całej Ukrainie poczynili i hajdamactwu przez takowy nieprzyzwoity postępek swój przyczynę dali, albowiem od konfederacji pozostali kozacy, skupiwszy się, wraz z pobudzonemi przez siebie hajdamakami, wielką eksorbitancją szkody i opresję w tych starostwach i włościach wzywyż specyfikowanych poczynili, co ich mość oblatowani z swemi adherentami nie zabrali, hajdamacy bijąc zabijając i ichże sposobem do reszty zrujnowali, wniwecz obrócili i nielitościwe krzywdy, szkody tak od ich mościów obżałowanych, jako też od hajdamaków ex motivo niniejszych obżałowanych, od konfederacji pozostałych grassantów, ciż obywatele w zwyż zmianowanych starostwach i dobrach ziemskich ponieśli, które osobliwie registrem od każdego starostwa i włości specificie spisane, circa incidentiam causae remonstrowane i jurydycznie wyprobowane będą. Quapropter niniejszy protestans quorumvis. nominum naprzeciwko tymże ichmościom obżałowanym i innym ad praesens de nominibus et cognominibus ignotis postquam innotuerint

specificandis, zapobiegając całości substancji ichmościów ukrzywdzonych, powtórna do akt niniejszych zanosi żalobę, salva nihilominus praesentis protestationis meliorata auctione, aut diminutione praecustodita manente.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських. № 1408 II, стор. 338—342. Копія.

Переклад

Особисто з'явившись, канівський міщанин славний Сидор Іванович скаржився та маніфестував проти шляхетних їх милостей панів: козацького полковника Канівського староства Олександра Желера, коменданта різних назв драгунів Канівського замку Петра Модарата, власника маєтків села Кирилівки Канівського староства Мілінкевича, власників сіл за різним правом цього ж Канівського староства: Поївки — конфедератського ротмістра Мйодушевського та Шанявки — Славшеського. [Він скаржився] від імені та за спеціальним дорученням їх милостей панів громадян Київського та Брацлавського воеводств як шляхетського, так і міщанського станів, а також підданих, що залишились тепер без своїх панів, усунутих внаслідок нещасливого повстання. [Піддані] мешкають як в маєтках його милості короля, так і в Богуславському, Корсунському, Канівському, Звенигородському, Черкаському, Чернігівському, Білоцерківському та інших староствах, а також у шляхетських маєтках — у Смілянському, Жаботинському, Косоватому, Мощинському, Межирицькому, Ліснянському, Тетіївському ключах та інших маєтках. Вони [обвинувачені], боячись їх милостей громадян, що мешкають у згаданих староствах і маєтках, не зважили на видані проти гнобителів публічні постанови і на те, що багато світських та духовних осіб у староствах і маєтках з числа їх милостей громадян через збереження греко-уніатської релігії перенесло в різний час побої, ув'язнення, захоплення маєтків, смертельні муки з боку греко-уніатського духовенства, різних жовнірів та інших властей, що перебували в українських краях. У 1766 році це громадяни особливо відчули. Одних обдерли, пограбували, знищили дощенту, внаслідок безжалісних побоїв різними знаряддями замордували, інших, невинних, покарали смертю, ще інших нестерпно кривдили й утискали. Це у свій час, згідно із звичаєм, буде подано юридичним шляхом.

З нагоди заяви, вписаної як маніфест у Варшавському гроді, про збереження греко-православної східної релігії, виступаючи проти королівських привілеїв і трактатів, [вони] у цьому 1768 році організували змову з такими ж заколотниками, козаками і драгунами, яких мали у своєму підпорядкуванні, [і] зігнавши з Канівського староства та інших маєтків до міста Канева 300 знатних осіб, підданих його милості короля, наказали посередині міста бити киями та іншими знаряддями, калічити, силою змушували проти авторитету найяснішої величності милостивого нашого пана його милості короля та волі Речі Посполитої присягати [на вірність] конфедерації.

Потім разом з комендантом конфедератського війська шановним паном Щеньовським вони пішли у інші, згадані, як королівські, так і шляхетські маєтки, зокрема, у Смілянську, Жаботинську, Мощанську, Межирицьку волості Чигиринського, Черкаського та інших староств, де здавен найбільше мешкає віруючих греко-православної релігії. Там по-

ступали також, змушуючи до присяги і погрожуючи ганебною смертю. Ті, які хотіли залишитися вірними підданими його королівської милості, [і] ті, які перенесли побої і знущання, [також] ті, які залякані погрозами смерті, тобто публічним оголошенням про вирізання доценту, залишивши свої хати, садиби, були змушені ховатися з жінками і дітьми по лісах та різних місцях. Були [й] такі, що поступали без розпорядження своєї верхівки на жовнірську надвірну козацьку службу власне через своїх комендантів, що були у змові з конфедератами і залучали до цієї ж конфедерації. Зрозумівши вчинений щодо них підступ і намагаючись зберегти вірність своїм панам та не виступати проти авторитету його милості короля і Речі Посполитої, вони, залишивши своїх дружин з дітьми та господарство, змушені поки живі для збереження свого життя втікати за кордон та віддатися під чужоземну сербську зверхність. Вони, збудовані і притиснуті різними злиднями, вигнанці вітчизни, змушені залишатись до цього часу під іноземною владою. Ці ж їх милості і ті, які до них приєднались, ніяк не задовольняючись вчиненим, додаючи до зла лихо і творячи ще гірше, зібравши собі значну юрбу конфедератів різного стану і положення, які склали присягу [і] нападали по лісах на цих людей наче вороги, загрожуючи їх життю і здоров'ю, катували їх, били, грабували, калічили і вбивали. Вони чинили по всій Україні інші різні жорстокості та заворушення. Внаслідок таких непристойних вчинків вони дали привід для гайдамацтва, тому що від конфедератів відступили козаки, і об'єднавшись разом з підбуреними ними гайдамаками, спричинили велике свавілля, шкоди й утиски в цих вищезгаданих старостах і волостях. Те, що їх милості обвинувачені з своїми спільниками не забрали, гайдамаки, б'ючи і вбиваючи аналогічним способом, зруйнували доценту [і] обернули нанівець. Ці ж громадяни у вищезгаданих старостах і маєтках зазнали немилосердних кривд та збитків від їх милостей обвинувачених, як і від гайдамаків, [яких] спонукали ці обвинувачені, уцілілі від конфедерації. Це докладно буде записано в окремий реєстр у кожному старостві і волості та подано і юридично доведено, коли справа буде передана [судові]. Тому цей протестуючий, завчасно дбаючи про цілісність маєтків їх милостей скривджених, вносить до актів повторну скаргу проти усіх цих їх милостей обвинувачених та інших, імена та прізвища яких зараз невідомі, але які слід назвати після того, як вони стануть відомі. Незважаючи на це, він застерігає собі [право] збільшення або обережного зменшення цієї протестації.

№ 268

*1769 р. січня 9. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Федора Воейкова до графа Микити Панина з повідомленням про повстання сіроми Запорізької Січі в грудні 1768 р. та про взаємини з татарською ордою*¹⁶⁹

Графу Никите Ивановичу Панину

Вашего графского сиятельства всепочтеннейшее письмо, коим меня от 19 прошедшаго месяца удостоить изволили, имел я честь со всеми приложениями исправно получить. Вследствие чего вам, милостивый государь, покорнейше доношу: что при отправлении всевысочайшей гра-

моты к Войску Запорожскому я не преминул и ваше письмо к кошевому атаману Калнишевскому моим препроводить, с которого при сем для усмотрения подношу копию. А между тем, как из моих сегодняшних всеподданейших реляций приметить изволите, в Запорожской Сече произошел от сиромых бунт, которой хотя храбрым и мужественным поступком случившагося в Новосеченском рентранжаменте Желтого гусарского полку капитана Марковича без дальнейших следствий и успокоен; однако в рассуждении того, что сей катастроф от смежных с запорожцами татар утаен быть не может, я заключать стал, что кошевому в начатии взложенной на него толь важной комиссии может некоторое произойти затруднение. По прибытию сюда асессора Чугуевца я не только собою, но и чрез канцелярии советника Веселицкого о всем до помянутой комиссии принадлежащем с ним объяснился, но и от него мое заключение подтверждено; ибо он, по знанию нравов и склонностей необузданного татарского народа, сильными доводами доказывал, что после сего в Сече произшествия, невзирая на восстановление кошевого и прежних старшин, внушаемые от него татары увещавании и посулы не могут быть столько уважены и в такой силе приняты, чтоб по оным какого-либо успеха ожидать. Но вопреки тому опасность предвидится, чтоб такое покушение начатому уже прежде в Едисанской орде делу главную помеху не сделало. По сим обстоятельствам я приказал асессору Чугуевцу к кошевому атаману о том отписать с истребованием по сему делу его мнения, до получения которого изготовлен надежной от него, Чугуевца, человек для отправления онаго, буде кошевой согласится, в Едичкулскую орду с словесным мурзам внушением или с писменным увещаванием, а между тем, упователно, что от посланных в Едисанскую орду нарочных какой-либо ответ до меня доидет, по которому я не примину наиудобвозможнейшие исходнейшие меры обще с его сиятел[ства] графом Петром Александровичем Румянцовым сыскивать к надлежащему произведению сего толь важного дела; а что по оному происходить будет, вашему граф[скому] с[иятельству] доносить не оставляю. Итак, вручая себя неотменной вашей ко мне милости и покровительству с достоудольнейшим высокопочитанием и истинною преданностию навсегда пребуду.

Киев 9 генваря 1769.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5515, арк. 12, 13. Відпуск.

№ 269

1769 р. січня 14. Петербург.— Лист графа Микити Паніна до графа Петра Румянцова-Задунайського про відправку захоплених гайдамаків на військову службу та на каторжні роботи

Милостивой государь мой, граф Петр Александрович!

Три писма вашего сиятельства от 28-го, 29-го и 30-го декабря дошли верно до рук моих. Все они, умножая чистосердечное мое признание, обязывают меня, напротив, к изысканию всех способов для изъявления его во всей полноте.

По представлению вашего сиятельства о пойманных уже и впредь ловимых гайдамаках изволила е. и. в. повелеть, чтоб вы поступали с ними по собственному вашему рассмотрению, отсылая способных к военной службе и менше виноватых во внутренния гарнизоны для распределения по оным, и употребляя начинщиков зла на страх другим, хотя с оковами на ногах в каторжные и другия тяжкия работы, естли какия в тамошнем краю настоят, а инако и естли еще содержание их вблизиности не надежно, отправляя их с остающимися от распределения в гарнизоны. Неспособными к военной службе в Казань с тем, чтоб оныя по сему е. и. в. от вас уже казанскому губернатору сообщаемому указу, оттуда далее в Сибирь препровождаемы были: одни — на поселение, а другие — в Нерчинск. Сим же образом, то есть распределения, во внутренния гарнизоны способных и отсылки в Сибирь на поселение, неспособных изволила ваше сиятельство поступать с приводимыми пленными из числа польских мятежников, изключая из того одних только дворян и действительных офицеров, коих, напротив, надобно будет отправлять в Казань для содержания там под присмотром впредь до указа на том точно основании, как уже и прежде посланных из Киева, содержать велено. Я прошу ваше сиятельство сообщить сие сугубое распоряжение Федору Матвеевичю, дабы и он, с своей стороны, по оному, в случае надобности, поступать мог, и пребываю в прочем с совершеннейшим высокопочитанием и истинною преданностию.

Вашего сиятельства всепокорный и всепослушный слуга гр. Панин
В С.-Петербурге 14 генваря 1769-го года.

Помітка: Пол[учено] генваря 24 дня 1769 году.

Его сия[тельств]ву г. генералу-аншефу графу Румянцову.

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 47, арк. 1—2. Оригінал.

№ 270

1769 р. січня 18. Петербург.— Лист графа Микити Панина до графа Петра Румянцова-Задунайського з повідомленням про схвалення Катериною II придушення повстання в Запорізькій Січі

Милостивой государь мой, граф Петр Александрович!

С новою и искренною признательностию исправно получа писмы вашего сиятельства, как о начале дерскаго в Сече Запорожской бунта, так и об украшении онаго, не преминул я поднести их всемилостивейший государыне, и должен уведомить ваше сиятельство, что все благодарозумно вами по тому случаю принятыя меры заслужили совершенную е. и. в. апробацию. Для прямого уважения сего новаго и опаснейшаго между запорожцами беспорядка остается нам получить точное сведение о причинах и людях, сию замашку произведших, коих и ожидаю я от обыкновенной вашего сиятельства откровенности в столь благосклонной со мною переписке.

Е. и. в. изволила за нужно признать, обнародовать особливой по теперешним обстоятельствам манифест для сохранения спокойства в здешней с Польшею торговле. Я посылаю при сем к вашему сиятельству

№ 77.

600 Умбурк 242 1862

Милостивий Государь мой Граф Петръ Румянцевъ!

При писемъ Вашего Святельства отъ 28го 29го и 30го Декабря дошли върно дозвѣи моиѣ. Все они знакома чистосердечное мое признаніе, обязывають меня на-противъ иѣ изысканій всехъ способовъ для изъятія Его волеи полности.

По представленію Вашего Святельства сошмаи-ныхъ уже и вързеи лашинныхъ гайдаманакъ изъятія Ея императорское Величество повелѣть, каковъ вы постановили съ ними пособіишкомъ Вашему раз-смотрѣнію, отсылая способныхъ иѣ поемной службы и менше выкопанныхъ военнхъ гарнизоны для распределенія поимныхъ, и употребляя катинскихъ для наставленія другимъ хотя съ оными канонами въ каторжныя и другія тяжкія работы, если и-нашія въ паноминѣ ирвы настоять, а имено и-если еще содержаніе ихъ въ близости немогутъ, отпрашала. ихъ съ остающимися отъ распределенія

№ 15

Лист графа Микити Паніна до графа Петра Румянцева-Задунайського про відправку захоплених гайдамаків на військову службу та на каторжні роботи.

несколько экземпляров онаго с копиею с имянного указа, при котором отправлен он к князю Александру Михайловичю, оставляя на собственную вашего сиятельства прозорливость и усердие употребить оныя в вашем краю для ползы его комерции.

Пакет к князю Голицыну с тем самым имянным указом и манифестом отправляю я с сим же к вашему сиятельству возвращаемым куриером, покорно прося принять на себя попечение дальнейшем онаго к нему доставлении.

Всегда пребуду я с совершенным почтением и истинною преданностию.

Вашего сиятельства всепокорный и всепослушный слуга

гр. Н. Панин

В С.-Петербурге 18-го генваря 1769-го году.

Помітка: Пол[учено] генваря 28 1769 году.

Его сия[тельств]ву г. генералу-аншефу графу Румянцову.

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 49, арк. 4. Оригінал.

№ 271

1769 р. лютого 14 (25). Вінниця.— Витяг із вінницьких гродських книг про кривди, заподіяні турецько-татарськими військами та козаками, що перебували на службі Барської конфедерації, козакам і селянам Брацлавського та Київського воеводств

Wypis z xiąg grodzkich winnickich województwa Braclawskiego roku 1769 die 25 februarii.

Przed urzędem i aktami niniejszymi grodzkimi winnickimi i przede mną Janem Balem Miedziewieckim, namies[tl]nikiem protunc burgrabstwa grodzkiego winnickiego, postanowiwszy osobiście wojenni kozacy z dóbr i województw Braclawskiego i Kijowskiego, ten solenny zanoszą manifest w niżej opisany sposób i o to, iż jak od roku 1768, to jest w początku barskiego szlacheckiego wzruszenia, ponosimy wielkie uciski i utrapienia w własnej naszej substancji i w zrabianiu gwałtem niektóryą część kozaków na usłużenie tej Barskiej Konfederacji. I tak wszy[sl]tko to znosiliśmy cierpliwie, iż wzlwyż wyrażeni zburzyciele, jako to wszy[sl]tkim wiadomo, wszedłszy stąd z granic Porty Ottomańskiej, złączywszy się z wojskiem ottomańskim tureckim i tatarskim oraz niedawno z częścią wojska tureckiego i tatarskiego, stamtąd tu nazad do Polski powróciwszy, rozlokowali się w krótkich Czeczelniku i Bersadzie, gdzie bez żadnej kommizeracji wydzierali nam ostatnie wyżywienie, jako też i kozaków do służby swojej gwałtem zabierali. Zaden albowiem chrześcijanin uczestnikiem nie zechce być mahometaninowi. Nareszcie nie kontentując tym dla większego nieszczęścia naszego [cl]han tatarski z całym swoim wojskiem z Nowej Serbii wkroczywszy w Smolef[ń]szczyznę, powracając też przez Polskę wzdłuż granic rosyjskich ku Sawranii i Bałcie, wsi wiele popalił. A tym bardziej niema co wątpić, że i chrześcijańskich cerkiew według porządku religii naszej nie szanował. Owszem to z wielką usilnością starali się rugować

Лист Панина 28 VII 1792

Милостивою Государем мой Графъ Петръ Александровичъ!

Съ новою искренною признательностію истерзано
получа писми Вашего Сіятельства, иже въ началѣ
персого въ селѣ Запорожской Губныи гавъ и объ-
изращени онаго, неприятели я поднесеть ихъ
Всемилостивѣйшей Государыни, и должень извѣдо-
мити Ваше Сіятельство, что все Благородно
вами почтомъ составъ приняты иже въ Запорожии
сопращеникъ въ Императорскаго Величества архива
щид. Для прѣянаго извѣстия сего нага и ота-
скѣйшаго мѣста Запорожцами безпорядна, оставя
наибъ полковнаго полковъ сарденіе, отпримихъ и
лбяхъ сѣхъ замашихъ произведшихъ, иже и орудав
я отъ обыкновенной Вашего Сіятельства отприме-
ности въ столь Благосклонной соимовъ переписи.

Ея Императорское Величество изволила за-
кнано признати, обнародовати особливою поспере-
шмию обстоятельствомъ манифестъ, для сохраненія

№ 18

і показують wszelkie swoje okrucieństwa nad współbraćmi i krewnymi naszymi tudzież zabierając ze wszystkich miejsc, gdzie z wojskiem pomienionym [c]han przechodził, młodych utriusque generis seu potius sexus ludzi do granic swoich prowadzili, a podczas ciężkich mrozów niemało zabranych niewiniactwa pomrozili. Skończyli zaś swoje okrucieństwo na tym, że niektórych leciech obojga rodzaju ludzi bez excepcji wszyscy [tkich] zabijali i zapierając ludzi po pięćdziesiąt do chałupy zapalili.

Na to tedy my z niewypowiedzianym umartwieniem rozpacz patrząc, musieliśmy łączyć się z wojskiem najjaśniejszej imperatorowej jejmości całej Rosji nie dla czego inszego jedynie dla własnego osób naszych użalenia, by też w przyszłych napadkach współbraci i krewnych naszych zaszczycić i za wylaną od tyranów niewinną współbraci naszych krew oraz za zabranych w niewolę zemstę uczynić nad nieprzyjacielem całego narodu chrześcijańskiego mogliśmy. Dla czego i żądamy bez żadnego przymuszenia własna swoją ochotą łączyć się z nami i najdować przy wojsku najjaśniejszej imperatorowej jejmości.

Sotnik Andrej Piśmienny niemirowski.

Comparentes nieumiejętni pisma znak krzyża świętego kładą: Ustyn Bobel, sotnik tulczyński, Fedor Popowicz, ataman siemnicki z Humańszczyzny *, Jelim Baran, ataman niemirowski, Gregory Dubrowa, ataman chuszczowski, Pawłow Czeretni, ataman bractławski. Iwan Motorny **, asawu [i]a oratawski. Roman Pomanenko, kozak humański z Polemki, etc. etc.

Z których xiąg ten wypis pod pieczęcią grodzką *** winnicką jest wydany. Pisan w Winnicy.

ЦДГА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 360, арк. 105 зв.—106. Засвідчена копія.

Переклад

Витяг з вінницьких гродських книг Брацлавського воеводства дня 25 лютого 1769 року.

Перед урядом і нинішніми гродськими вінницькими актами і переді мною, Іваном Балем М'єдзвєцьким, на цей час намісником гродського вінницького бургграфства, особисто стали військові козаки з маєтків Брацлавського і Київського воеводств [і] вносять ось цей урочистий маніфест нижчеописаним способом:

Ми з 1768 року, тобто від початку барського шляхетського заворушення, терпимо великі утиски та гноблення у власних маєтках та насильне втягнення деякої частини козаків на службу цій Барській конфедерації. І так усе це ми терпляче переносили, бо вищезгадані бунтівники, як це усім відомо, вдершись з кордонів Оттоманської Порти і з'єднавшись з оттоманським турецьким та татарським військом, недавно [ще] також з частиною турецького та татарського війська і звідти повернувшись назад у Польщу, розташувались незабаром у Чечельнику та Бершаді, де безжалісно видавали у нас останні харчі, а також насильно вербували на службу козаків. Жоден християнин не за-

* У тексті помилково: «Hunpanszczyzny».

** У тексті, мабуть, помилково: «Mologny».

*** У тексті помилково: «Gorzka».

хоче бути спільником мусульманина. Нарешті, не задовольнившись цим нашим великим нещастям, татарський хан з усім своїм військом, вступивши в Смоленщину з Нової Сербії, а при поверненні через Польщу вздовж російських кордонів у напрямку Саврані і Балти спалив багато сіл. Тому не слід сумніватися в тому, що він не шанував християнських церков згідно з порядком нашої релігії. Звичайно, намагались з великою наполегливістю [все] нищити і знущатись над нашими побратимами і рідними, а також забираючи з усіх місцевостей, де проходив з військом згаданий хан, молодих людей обох родів або, точніше, статей, вести до своїх кордонів. Під час великих морозів немало забраних невинних [людей] замерзло. Вони закінчили свої жорстокі дії тим, що в деякі роки вбивали усіх без винятку людей обох статей і, закривши до п'ятдесяти чоловік у хату, підпалювали.

Ми, дивлячись на це з невимовним болем і відчаєм, були змушені об'єднуватись з військом найяснішої її милості імператриці усєї Росії не з іншою метою, як тільки через власні скарги наших людей, щоб можна було обороняти наших побратимів і рідних при майбутніх нападах та помститися ворогам усього християнського народу за пролиту тиранами невинну кров і за поневолення наших побратимів. Тому вимагаємо без жодного примусу, добровільно приєднуватись до нас і бути у війську найяснішої її милості імператриці!

Андрій Письменний, немирівський сотник

Прибулі, що не знають письма, ставлять знак святого хреста

Устин Бобель, тульчинський сотник

Федір Попович, семницький отаман з Уманщини

Єлим Баран, немирівський отаман

Григорій Дуброва, гущівський отаман

Павлов Черетний, брацлавський отаман

Іван Моторний, оратавський есаул

Роман Романенко, уманський козак з Полемки, та ін.

Цей витяг видано з цих книг з вінницькою гродською печаткою.

Писано у Вінниці.

№ 272

1769 р. лютого 23 (березня 6). Варшава.— З листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського з наказом вжити заходів проти гайдамаків

Extrait de la Lettre du Roy a Monsieur Psarski № 10 du 6. Mars 1769.
Tour les Haydamaques pris par Stelmplkowski, qui ne sont pour la plupart que Nos propres Paisans revoltés, disent, que c'est les Eminaires de l'evêque de Pereaslaw qui leur ont fait accroire que l'Ukraine Polonoise appartiendroit desormais à l'Imperatrice et que Sa Volonté étoit, que tout ce qui n'est pas de lor Religion Greco-Russe soit detruit. Vous scavez que depuis le commencement de cette Revolte des Paisans, toujours il y a eû des indices continuels contre cet Eveque de Pereaslaw, dont le Zèle mal entendu et cruel est si contraire aux Volontes de l'Imperatrice et si perni-

cieux pour Notre Pays. Ne negligez rien pour abtenizqû'il y soit porté Remede, et que la petite Troupe de Ste[m]pkowski puisse poustant se maintenir dans ce Canton lá, ou sa presense et son Activité jusqu'ici á pourtant servi á tranquilliser beaucoup de Paisans parmi lesquels la Cantagion de la Revolte itvit prête á gazner.

ЦДАДА СРСР, ф. 12, спр. 136, арк. 36, 37. Копія.

Переклад

Витяг з листа короля до пана Псарського № 10 від 6 березня 1769. Всі гайдамаки, захоплені Сте[m]пковським, які є здебільшого нашими бунтівними селянами, кажуть, що саме емісари єпископа переяславського примушували їх вірити, що ніби Польська Україна віднині належатиме імператриці, і що її воля була — знищувати все, що не є греко-руської релігії. Вам відомо, що з того часу, як почався цей бунт селян, завжди безперервно вказувалося на цього переяславського єпископа, лихе та жорстоке завзяття якого настільки противне бажанням імператриці і таке згубне для нашої країни. Не нехуйте нічим, щоб дістати засіб, що зарадив би справі, і щоб мале військо Сте[m]пковського могло все-таки втриматися в тій окрузі, де його присутність і дії до цього часу все ж добре служили для заспокоєння селян, серед яких зараза бунту вже була готова спалахнути.

№ 273

1769 р. березня 16(27). Варшава.— Лист невідомого автора до невстановленого адресата про селянське заворушення на Україні та інші політичні події на території Речі Посполитої та Литви

Z Warszawy die 27 martii roku 1769.

Na Rusi coraz większy szerzy się ogień. Chłoptwo zbuntowane publiczną już wydało deklarację z oświadczeniem poddania swojego pod protekcję i rząd moskiewski na wieczne czasy. Zamykają w tej województwo Braclawskie, Kijowskie, Ukrainę, część Wołyńskiego województwa. Moskwa więc imci panu Stępkowskiemu nie tylko ich ścigać, ale i w tamtym kraju mieć konsystencji zabroniła.

Ministerium nasze udało się w tym interesie do xięcia Repnina, ale żadnej nie miało satysfakcji, bo xiąże poseł rosyjski odpowiedział: „Nie możecie im tego bronić, co im naturalnie prawo obrony dyktuje, kiedy wy na nich godzicie, ustawicznie zaprzędajecie ich w niewolę grubiańskich potencji, nie mogli nic roztropniej uczynić jako kiedy obrony i protekcji w potencji szukając, która i dać ją na[!]lepiej nie[!] * może i da niezawodnie.

[C]han tatarski, splądrowawszy całą Nową Serbię, wybrał z jej jasyru 40 000. Lecz gdy ten plon z częścią wojska swojego odprowadzał do

* Частка „не“ у тексті вжита помилково.

Krymu, napadł na niego zdaleka większą partią xiążę imć Prozorowski, generał moskiewski. Bojąc się tedy, aby zabranej gwałtem mu nie wydarto zdobyczy, wszy[sl]tkich owych niewolników w pień wyciąć kazał, a potem bojąc się wątpliwego potyczki losu w granice swoje rejterował się, rozpi-sawszy do konfederacji listy, aby tej uchrony jego nie przypisywali bojaźni lub małości serca, gdyż nie innym końcem do kraju swojego powrócił, tyl-ko ażeby większe zrekrutowawszy wojsko, całą forszę na Kijów wywarł. Jakoż słyhać już, iż świeżo z zebranim wojskiem wychodzi za granicę. To zaś pewna, iż artyleria i ciężkie wojsko tureckie, już się przez Dniestr na tę stronę przeprawiać zaczęły. Xiążę Prozorowski chcąc sobie powieto-wać [!] ujście z rąk jego chana, zawarł całą forszę na Żwaniec i Okopy Świętej Trójcy, gdzie panowie Puławscy młodzi swymi exdiwizjami zosta-wali; Żwaniec odebrał, Okopów dobył, partię p. Puławskiego wyciął, gdzie też jeden z synów mężnie poległ. O drugim zaś mówią jedni, iż się w ręce moskiewskit dostał, inni zaś twierdzą, iż przeprawiając się utonął.

Z Wielkopolski odbieramy wiadomości, iż konfederację tamtejsze coraz bardziej górują nad Moskałami. Imć pan Ulejski miał temi czasy bitwę z Moskwą bardzo pomyślnie, bo nie tylko exdywizję xięcia Wołkońskiego, pułkownika, rozprószył, ale i samemu z placu wyjść nie dopuścił. Tak go tam dobrze szabłą ugodzono, iż pół jego głowy doszukać się nie mogli. Nie mniejszego męstwa dały dowód konfederacje Łęczycka, Sieradzka i Sochaczewska, które razem złączywszy się, napadli pod Łowiczem na exdywizję Golicyna, także pułkownika Rossy[el]go. W tym ataku regiment kirasjerów zniesiony i sam Golicyn życie utracił.

Mamy o tym niezawodną wiadomość od pewnego szlachcica, który jadąc tamtym traktem, spotkał się z tymi konfederatami z batalii powra-cającymi, a gdy pytany od nich, dokądby jechał, odpowiedział, iż do War-szawy, jeden z kompanii dobywszy kiesy złotem napakowanej i zegarka szczerozłotego, rzekł: „Powiedz tam wielmożnemu panu w Warszawie, iż nas tym złotem zasiliła kieszenia pułkownika Golicyna, i że dodała nam ochoty, ażebyśmy się sobie z umarłych nadgradzali te szkody, które nam żywi poczynili“. Ciz cami konfederaci napadłszy potem na Apraxyna po Wielkopolsce krążącego z tą żwawością natarli, że nie tylko partia jego w rosyjkę poszła, ale sam ledwo życie salwował ucieczką, a sam Gurow-ski, marszałek nadworny, w jego partii będący, po przegranej batalii ukry-wać się musiał w błotach.

Mamy tu z Litwy wiadomość, iż świeżego wojska moskiewskiego 2000 w Litwę weszło, ale ci nie chcąc naprzask padać konfederatom, do podróży na Polesiu odpoczywają.

Imć pan Bierzyński z ludźmi na Węgrach zebranyimi gości w Jaro-sławskim kluczu. 1600 pachołków kazał sobie wystawić i znacznej jeszcze wymaga kontrybucji pieniężnej. Reszta zaś jego ludzi od Dukli ku Krako-wowi ciągnie, ma ich być blisko 2000.

ЦДІА у Вільнюсі, ф. 1135, оп. 4, спр. 361, арк. 115—115 зв., 116. Засвідчена копія.

Переклад

З Варшави дня 27 березня 1769 року.

На Русі щораз більше поширюється вогонь. Повстале селянство України і частини Волинського воєводства, Брацлавського і Київського

воеводств розповсюдило публічну декларацію з повідомленням про свою підданість на вічні часи під владу московського уряду. А втім Москва заборонила його милості панові Стемпковському не тільки їх переслідувати, але й тримати військо в цьому краї. Наш уряд звернувся з цього питання до князя Репніна, проте безуспішно, бо князь російський посол відповів: не можете їм того заборонити, бо це диктується звичайним правом на оборону, коли ви важите на їх [життя], безперервно запродаєте їх у неволю брутальним силам. Вони не могли нічого більше розумного зробити, як тільки шукати захист і опіку в силі, яка їм найбільше може дати і безперечно дасть.

Татарський хан, сплюндрувавши цілу Нову Сербію, взяв з неї 40 000 [чоловік] у ясир. Але коли цих полонених відводив з частиною свого війська в Крим, напав на нього здалека з більшим військом московський генерал його милість князь Прозоровський. Боячись тоді, щоб у нього насильно не видерли забраної здобичі, наказав усіх полонених вирізати. Потім, боячись сумнівного кінця сутички, повернувся у свої кордони, написавши до конфедерації листа, щоб вони цю втечу не пояснювали боягузством або малодушністю, оскільки він повернувся до своєї країни для того, щоб, зібравши побільше військ, вдарити всією силою на Київ. І справді, вже чути, що він із набраним недавно військом переходить кордон. Це справді так, бо артилерія і важке турецьке військо вже почали переправлятися на цю сторону Дністра. Князь Прозоровський, намагаючись помститися за втечу хана з його рук, вдарив усією силою на Жванець та Окопи Святої Трійці, де молоді паничі Пулавські стояли з своїми ексдивізіями. Він відібрав Жванець, здобув Окопи, вирізав частину [війська] п. Пулавського. [Там] також мужньо загинув один з його синів. Про другого одні говорять, що потрапив у московські руки, інші твердять, що, переправляючись, утопився.

З Великопольщі дістаємо повідомлення, що тамтешні конфедерації все частіше беруть верх над москалями. Його милість пан Улейський мав недавно з Москвою дуже вдалу битву, бо не тільки розпорошив ексдивізію полковника князя Волконського, а й не випустив його самого з поля бою. Так добре йому там від шаблі попало, що не могли знайти його півголови. Не менший приклад мужності показали Ленчицька, Серадська та Сохачевська конфедерації, які, об'єднавшись, напали під Ловичем на ексдивізію Голіцина, а також полковника Россі. У цій атаці був ліквідований регімент кірасирів, а Голіцин — убитий. Ми маємо про це точні відомості від одного шляхтича, який, їдучи шляхом, зустрівся там з конфедератами, що поверталися з битви. А коли вони його спитали, куди він їде, і він відповів, що до Варшави, один з компанії, діставши гаманець, набитий золотом, та годинник з чистого золота, сказав: «Скажи вельмишановному панові там, у Варшаві, що нам це золото, яке дісталось з кишені полковника Голіцина, додало охоти компенсувати за рахунок померлих ті збитки, які вчинили нам живі». Ці ж конфедерати так блискавично напали потім на Апраксіна, який вештався по Великопольщі, що не тільки його частина розсипалась, але й він сам ледве втік. Сам надвірний маршалок Гуровський, який перебував у його частині, після програної битви був змушений переховуватися в болотах.

Маємо тут повідомлення з Литви, що 2000 [чоловік] нового москов-

ського війська увійшли в Литву, але вони, не бажаючи потрапити в пастку конфедератів, перед походом відпочивають на Поліссі.

Його милість пан Б'єжинський із найнятими в Угорщині людьми гостює у Ярославському ключі. Він наказав, щоб йому дали 1600 слуг і ще вимагає значної грошової контрибуції. Решта ж його людей просувається від Дуклі у напрямі до Кракова. Їх має бути близько 2000.

№ 274

1769 р. квітня 14. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському вяснити, чи був зв'язаний польський гарнізон в Умані з гайдамаками, після чого відправити його в Білу Церкву

Божию милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская, и прочая и прочая и прочая нашему генералу-аншефу графу Румянцову

На реляцию вашу от 25-го марта, ныне полученную, мы следующее вам сим предписуем: приведенной из Гумани гарнизон должен быть прежде спрошен, с котораго времени он там находился, откуда и кем туда командирован был, какия, от кого и когда получал повеления, касающиеся до охранения и обороны того города, да и какия же, наконец, и кем деланы были там приуготовления к способствованию польским возмутителям, приближающимся к тому краю, или же и для самых татарских набегов не требовано ли было кем и от них, яко от вооруженных людей, какого-либо к тому вспоможения. Итак, естли по сим допросам вы найдете, что сей гарнизон всегда состоял в повиновении и исполнении повеления республики Польской и ея законнаго правительства и никаких обязательств не имел с мятежниками, то мы вам поручаем отпустить его, яко союзной нашей республики войско, объявля и ему оное и сделать такое распоряжение, дабы оно препровождено было прямо в Белую Церковь с тем, чтоб оно осталось там в числе тамошняго польскаго гарнизона до дальнейшаго прямо от польскаго правительства ему повеления.

О чем вы имеете так же прямо дать знать нашему в Варшаве послу князю Репнину, дабы он без упущения времени был в состоянии тамошнему двору оное сообщить со всеми обстоятельствами.

В прочем пребываем мы вам императорскою нашею милостию благосклонны.

Дан в Санкт-Петербурге апреля 14-го дня 1769-го года.

Екатерина

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 60, арк. 1. Оригінал.

№ 275

1769 р. квітня 15. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському розправлятись з учасниками повстання на Правобережжі на випадок переходу їх на Лівобережжя, «как с прямыми разбойниками»

Секретной

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская, и прочая и прочая и прочая нашему генералу-аншефу графу Румянцову

Божією милостію МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ,
ИМПЕРАТРИЦА И САМОДЕРЖИЦА ВСЕРОССИЙСКАЯ,
и просяя, и просяя, и просяя.

Нашему Генералу аншефю Графу Румянцову.

При нынешнихъ въ польстѣ замѣшательствахъ,
ной нозъ спонсденнаго ей политическаго положенія,
прешрптели ея повстелі помущамі въ свщей разбой
нигеи Вераеть, моретъ иногда сархъ гаяніа
и по спатся, что лизди потращія ногами ~
Заномы и пишику совстеденнаго отпелестая своето
деронятъ вразпращеніи споді, зуублатъ гдѣ ~
ниестъ болшеи или малои кветей въ границы
малороссіенія нашой либо разбойнигеи наветѣ.

Насей неотиданной, но дозможнои односторѣ
свѣтой несхмнѣдаясь весма, спобѣ отъ васъ вездѣ
возможныя охранительныя мѣры принимаемы не
были, восхотѣли мы снмѣ по одмо нѣ рѣшо
подстѣлѣ вашемѣ предписать что естели погда
и гдѣ помнаны будятъ вкытѣи границѣ нашихъ
польсенія мятежники съ рѣрвемѣ въ рѣнахѣ,

№ 21

Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському розправлятись з учасниками повстання на Правобережжі.

При нынешних в Польше замешательствах, кои из свойственного ей политическаго положения превратили ее по всем концам в сущей разбойничей вертеп, может иногда сверх чаяния и то статся, что люди, поправшия ногами законы и тишину собственного отечества своего, дерзнут в развращении своем зделать, где ни есть болшею или малою кучею в границы малороссийския, какой-либо разбойничей набег. На сей неожиданной, но возможной однако ж случай, не сумневаясь весма, чтоб от вас везде возможныя охранительныя меры принимаемы не были, восхотели мы сим то одно к руководству вашему предписать, что естли когда и где пойманы будут внутри границ наших польския мятежники с ружьем в руках, с таковыми имеете вы поступать в суде и наказании как с прямыми разбойниками, по всей строгости законов и пребываем вам в прочем императорскою нашею милостию благосклонны.

Дан в Санкт-Петербурге 15-го апреля 1769-го года.

Екатерина

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 61, арк. 1. Оригінал.

№ 276

1769 р. травня 1. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському про використання запорізьких козаків — учасників гайдамацького руху у війні з Туреччиною

Божиею милостию мы, Екатерина вторая, императрица и самодержица всероссийская, и прочая и прочая нашему генералу, графу Румянцову

Из полученных реляций от нашего генерал-аншефа князя Голицына мы усмотрели, что посланные от него команды донских казаков в Полскую Украину для истребления гайдамаков, которые не токмо великия убивства и грабительства делают, но и самой для наших войск собираемой провиант и фураж отнимать начинают. Оныя ж разбойническия партии состоят из запорожских казаков, кой и разбиты, а взятыя в плен с показанием имян и куренеи отосланы в Новую Россию. Мы заблаго-разсудили для удержания оных запорожских казаков от разных продерзостей сим вам предписать — всех их собрав, употребить против неприятеля по рассмотрению вашему,¹⁷⁰ не меньше и колмыков, которые по полученным репортам уже действительно в марше находятся, чем вы немало прикроете и занятыя оба места Азов и Таганърог, також де рекомендуется вам обезпечить, сколько возможно, войсками вашими свободное и безопасное сообщение от Киева до армии князя Голицына. В прочем пребываем мы вам императорскою нашею милостию благосклонны.

Дан в Санкт-Петербурге мая 1 дня 1769 года.

Екатерина

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 63, арк. 1. Оригінал.

№ 277

1769 р. травня 9. Васильківський форпост.— Протокол допиту Василя Чернятенка, затриманого козаками Васильківського форпоста, який разом з іншими гайдамаками мав намір з'єднатися із загоном гайдамацького отамана Якова Довгошиєнка (Сачка) ¹⁷¹

1769 году маяя 9 дня.

Завут меня Васильем, Федоров сын Чернятен[ком], от роду мне 35 лет, родился малороссийского Ки[ев]ского полку в селе Вышгороде и тому назад лет з десять с случившимися в Киево-Межигорском монастыре запорожскими козаками зашел в Запорожскую Сечь и жил там, а оттудова з данным от Войска Запорожского пашпортом отпущен в Киев и по обеща[нию] от болезни находился в Киево-Софейском монастыре на послушании болия полугода, а из оного сего 769 году на вербной недели * пошел и жил в Межигорском монастыре, где случилися быть запорожские козаки Михайло Кущ, Иван Грива, которые з данными им от Киевской губернской канцелярии пашпортами отпущены вниз рекою Днепром на дубах в Запорожскую Сечь, но, не ездя туда, ходили в полские места для разбою, и возвратясь оттудова, подговоря меня, пошли за Межигорья в лес, куда по согласию их пошел киево-подолской жител Василей, а чеи прозванием, не упомню, толко в разговорах от него слышел, что брат ево в Киевском магистрате канцеляристом. И с ним подолских жителей и разных церквей школников болея дватцати человек, имея при себе ружья двенатцать, пистолет две пары, спиц двенатцать и порох, ис которых знанием Федор, Иван, Осип Швыдкий, Иван Журба, Еремен Переходченко, Яков Молдаво, а протчих как звать и прозваньа, не упомню, согласясь, пошли с намеринием в Полшу для разбою к находящемуся в Полше гайдамацкой партии атаману Сочку, и под местечком Василковом в лесу остановяс, ожидали для свободного проходу за границу ночи, и присланными из Василкова козаками, хотя против оных отпор стрелянием из ружья и чинили, но напротив того ис их стороны из ружья ранен я в левую ногу пулею и взят под караул. А протчие куда разбежались, не знаю.

К сему допросу вместо вышеписанного Василья Чернятенка по ево прошению салдат Василей Кашеец подписался.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5819, арк. 2. Оригінал.

№ 278

1769 р. травня 11. Київ.— Промеморія Київської губернської канцелярії до Київської духовної консисторії про участь ієромонаха Ієракса в нападі гайдамаків на Медведівський Пустинно-Миколаївський монастир

Промеморія из Киевской губернской канцелярии в Киевскую духовную консисторию

При промемории из оной консистории от 4 сего маяя прислан в Киевскую губернскую канцелярию для надлежащаго по указам разсмо-

* 12(23) квітня.

Божією милостію МЫ ЕКАТЕРИНА ВТОРАЯ
ИМПЕРАТРИЦА И САМОДЕЯТЕЛЬНАЯ
ВСЕРОССИЙСКАЯ
ИМПЕРАТРИЦА И ЦАРИЦА

НАШЕМУ генералу Графу Румянцову

Изъ полуженныхъ рахуи отъ НАШЕГО генерала
Андрѣя инаго галицкаго МЫ усмотрѣли, что
посланный отъ него полковникъ доносилъ наза-
повѣ въ полковую Украину для испредѣленія —
запуганности, который не только величій
убищества, и рабительствва дѣлаютъ, но и
самой для НАШИХЪ войскъ собираемой прови-
анты и фуражъ отнимать начинаютъ, омы-
же разбичиссий партии состоятъ изъ запорож-
скихъ казаковъ, кои и разбиты, а пятый
въ тиамъ съ показаніемъ инаго и инаго
отосланы въ нашу Россию. МЫ заблагоуза-
дими для удружанія оныхъ запорожскихъ
казаковъ отъ разныхъ предозостей. Сими
нами предъписать, чтобы инаго отослать
Сими пропитъ пятнадцатымъ показаніемъ
вашему не инаго и полковника который
пополуженнымъ репортами уже дѣлалъ
въ марше находится, сими ны немало при-
шлетъ и замятъ оба инаго азовъ и
таванъ розъ, становя дѣ геномандретель —
нами обезпечить сильно. Помянутому доносилъ

№ 24.

Указ Катерины II графові Петру Румянцеву-Задубайському про використання
запорізьких козаків — учасників гайдамацького руху у війні з Туреччиною.

тения, состоящаго в Полше киевской епархии Николаевского Пустынно-Медведовского монастыря иеромонах Иерак в учиненном им с одинатцатью человеки гаидамаками на оной Медведовской монастырь нападения и в пристрастром распрашивании оными гаидамаками по научению ево, Иеракса, того ж Медведовского монастыря игумена Виссариона, служителя ево Фомы, також монаха Сафрония, иеродияконов Варлаама, Иоасафа и иеросхимонаха Логина о показании о игумене и ево имении, и в причиненном теми пристрастными распросами оным, игуменскому служителю, також монаху, иеродияконам, увечею, а монастырскому послушнику иконописцу Тимофею о выбитии одного глаза и в разграблении в том монастыре церковных и партикулярных денег и разных вещей, и в получении им, Иераксом, из тех вещей и денег дележа, и в намерении ево ж, Иеракса, оного игумена Виссариона убить досмерти. При которой промемории приложены учиненные в оном Медведовском монастыре ему, Иераксу, и бывшему в той же разбоинической шайке на грабительстве полского местечка Боровицы жителя Ивана Писменного допросы и пограбленным вещам и денгам реэстр да с учиненного ему, Иераксу, в духовной киевской консистории в дополнение прежняго ево показания допроса, копия в чем во всем и в Киевской губернской канцелярии признание учинил.

А понеже оной иеромонах Иерак за учиненное им на вышепоказаной Медведовской монастырь с разбоиниками нападение и грабительство и в намерении на игумена учинить смертное убийство, кое б и последовало, ежели б он тогда случился, подверг себя суждению и поступлению с ним по силе законов, для чего он и из Киевской духовной консистории, яко в злодеянии признавшеися, в оковах прислан. Но как еще он имеет на себе монашеской и священнической чины и без снятия оных здесь судим быть, тож и приговора над ним, что по правам следует, яко в духовном чину состоящим, заключить гражданскому суду не можно. Того ради по указу е. и. в. в Киевской губернской канцелярии определено означенного иеромонаха Иеракса послать в Киевскую духовную консисторию, которой при сей промемории и послан, и требовать, чтоб благоволено было ево, иеромонаха Иеракса, по снятии с него духовнаго и священническаго чина для поступления с ним в вышеписанном по законам, чему подлежать будет, прислать обратно в Киевскую губернскую канцелярию и духовная киевская консистория благоволит учинить о том по е. и. в. указом мая 11 дня 1769 году¹⁷².

Иван Маскатинов
Василей Флееров
Секретарь Василий Чернявской
Канцелярист Лука Герасимов

Помітка: Подано 1769 года мая 11 дня.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 127, оп. 1024, спр. 1909, арк. 16. Оригінал.

1769 р. травня 16. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії слідчій експедиції Московської губернської канцелярії про відправлення 10 гайдамаків на каторжні роботи в Нерчинськ та 60 чоловік до Москви для розподілу Військовою колегією між внутрішніми гарнізонами

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Киевской губернской канцелярии в учрежденную при Московской губернской канцелярии розыскную экспедицию

В присланном в Киевскую губернскую канцелярию от господина генерала-аншефа, киевского генерала-губернатора, Новороссийской губернии главного командира и кавалера Федора Матвеевича Воейкова предложении¹⁷³ объявлено: при сообщении де от господина генерала-аншефа малороссийского, генерала-губернатора и кавалера графа Петра Александровича Румянцева от 31 генваря сего ж 1769 года прислана к нему с полученного от господина действительного тайного советника, сенатора и кавалера графа Никиты Ивановича Панина от 14 того ж генваря писма копия для надлежащего исполнения, в силу объявленного в оном высочайшаго е. и. в. повеления касателно гайдамак и полских мятежников. И с оного писма для поступления о содержащихся здесь гайдамаках и протчих званей людях при том предложении приложена копия, в которой написано по представлению помянутого господина генерала-аншефа и кавалера графа Румянцева о пойманных уже и впред ловимых гайдамаках изволила е. и. в. повелеть поступать с ними по собственному ево, графу Румянцева, рассмотрению, отсылая способных к воинской службе и менее виноватых во внутренния гарнизоны для распределения по оным и употребляя начинщиков зла на страх другим, хотя с оковами на ногах, в каторжные и другие тяжкие работы, естли какие в тамошнем краю настоят, а инако и естли еще содержание их вблизиности не надежно, отправляя их с остающимися от распределения в гарнизоны неспособными к воинской службе в Казань с тем, чтоб оныя, по тому е. и. в. от него, графа Румянцева, уже казанскому губернатору сообщаемому указу, оттуда далее в Сибир препровождаемы были, одни — на поселение, а другие — в Нерчинск. И во исполнение оного высочайшаго е. и. в. повеления Киевская губернская канцелярия приказали: содержащихся здесь пойманных в Полше и в других местах гайдамаков из запорожцов и протчих званей людей десяти человек, в том числе присужденных из них в Нерчинск в работу вечно — семи да в Сибир на поселение — трех, отослать во учрежденную при Московской губернской канцелярии розыскную экспедицию для отсылки оттуда оных с протчими таковыми ж в повеленные места, которые при сем, закованные в ручные и ножные кандалы за переменным от Киева до Глухова, а от Глухова до Москвы из воинских команд конвоем и за провожатыми от места до места из обывателей и отправлены, а кто оныя имяны и каких кто лет и примет и за какие кто вины и куда имянно осуждены, о том прилагается при сем список и на платеж прогонов как под тех десяти, так и под отправленных в Москву, Государственной военной коллегии в кантору, для определения во внутренния гарнизоны шестдесят

человек колодников и подконвоинных салдат на шестнатцать подвод от Киева до Москвы на восемьсот пятьдесят две версты, в том числе в Малой России на градские и уездные обывателские на триста семдесят две версты по денге на версту, а в Великороссии — на ямские на чetyреста восемьдесят верст по три копейки на десят верст, на подводу пятьдесят два рубли восемьдесят копеек, на дачу оным же колодникам в пути кормовых денег по одной копейке на день каждому, полагая времени на препровождение их по дватцати верст на день, на сорок на два дни дватцать девят рублей сорок копеек, да к отдаче в оную розыскную экспедицию на отправление объявленных, подлежащих к отсылке из Москвы в Сибирь на поселение и в Нерчинск в работу — десяти человек по нынешнему летнему времени пути на каждого человека по три рубли по девяносту по одной копейки — тритцать девят рублей десять копеек, всего: сто дватцать два рубли тритцат копеек командированному для конвою оных колодников от Киева до первой перемены до Глухова киевского гарнизона капитану Сегиди. И на записку оных денег в приход и в расход за губерскою печатью и за секретарскою по лестам скрепою тетрат дана, которых колодников, подлежащих в Сибирь на поселение и в Нерчинск в работу, десяти человек, и на отправление их из Москвы в Сибирь вышеозначенные денги тритцать девят рублей десять копеек, также ежели ис кормовых и прогонных денег, что будет в остатке, то и оные и данную на записку тех денег тетрат в учрежденной при Московской губернской канцелярии розыскной экспедиции принять, и по оной тетрати тех конвоинных шесть и по щете буде начету не явится, дать квитанцию и по исполнении в Киевскую губернскую канцелярию репортовать к учрежденной при Московской губернской канцелярии розыскной экспедиции, учинить о том по сему е. и. в. указу.

Маия 16 дня 1769 году.

Подписали: Иван Маскатинов, Василей Флееров

Скрепил: секретар Василей Чернявской

Справил: канцелярист Лука Герасимов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 11—12. Відпуск.

№ 280

1769 р. травня 18(29). Пожонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про збереження нейтралітету щодо Польщі під час гайдамацького повстання

Illustrissimi, reverendissimi, spectabiles ac magnifici, perillustres item ac generosi domini nobis observandissimi!

Quandoquidem in his perturbatae civili bello Poloniae circumstantiis assumpto pleneque apud suam maiestatem sacerrimam constituto perfectae neutralitatis systemati sua maiestas sacerrima insistere decreverit et ideo nullam prorsus seu confoederatis seu vero aliis invicem belli gerentibus iustrarum ansam querelarum praeberere velit, hinc de benigno iussu regio praetitulatis dominationibus vestris Consilium hoc Locumule Regium inungit, ut ab omnibus seu uni seu vero alteri bellum gerenti parti inferendis

iniuriis caveant legesque neutralitatis nulla ratione violent ast utrinque pari modo inviolate easdem quam exactissime observare noverint.

Datum ex Consilio Regio Locumuli Hungarico Posonii die vigesima nona mensis maii anno domini millesimo septingentesimo sexagesimo nono celebrato.

Praetitulatarum dominationum vestrarum benevolus ad officia paratissimi

Albertus, Ladislaus Balogh

На звороті: Illustrissimis, reverendissimis, spectabilis ac magnificis perillustribus item ac generosis dominis nostris supremo et vicecomitibus iudicialium et iurasseribus, totique universitati dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium comitatus Ungvariensis, dominis nobis observandissimis

Leucsovia, Eperjes, Lemes

Закарпатський облдержархів, ф. 4, оп. 16, спр. 354, арк. 1. Оригінал.

Переклад

Найясніші, високоповажні, достойні, вельможні, найсвітліші, а також шляхетні наші вельмишановні панове!

Враховуючи сьогоднішні обставини, коли у Польщі внаслідок громадянської війни виникли безпорядки [і] після того, як у дворі його найсвятішої величності остаточно було [прийнято] рішення, його найсвятіша величність вирішив дотримуватися повного нейтралітету і тому не хотів би давати будь-якого приводу до справедливих скарг ні конфедератам, ні іншим [сторонам], які воюють між собою. В зв'язку з цим з ласкавого королівського наказу ця Королівська намісницька рада рекомендує вам, вищеназвані панове, утримуватися від чинення усяких несправедливостей як одній, так і іншій воюючим сторонам і ні в якому разі не порушувати законів нейтралітету й постійно в рівній мірі намагатися точно дотримуватися їх щодо обох сторін.

Дано з Угорської королівської намісницької ради в Пожоні, що відбулася 29 дня місяця травня тисяча сімсот шістдесят дев'ятого року.

Вищеназваних ваших милостей доброзичливі, готові до послуг
Альберт, Ладислав Балоч.

На звороті: Найяснішим, високоповажним, достойним і вельможним, найсвітлішим, а також і шляхетним нашим надзупанові і віце-жупанам, суддям, урядникам та усім панам прелатам, баронам, магнатам і дворянам Ужанської жупи, нашим вельмишановним панам.

Леуксовія, Еперес, Лемес

№ 281

1769 р. травня 19. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії секунд-майорові при Межигірському форпості Воробйову про розшук 16 гайдамаків, які втекли з Києво-Печерської фортеці

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Киевской губернской канцелярии находящемуся при Межигорском форпосте господину секунд-майору Воробьеву

По указу е. и. в. Киевская губернская канцелярия по репорту киевского гарнизона плац-майора Лбова, которым представляет, что сего мая против 15 числа ночью из содержащихся в Киево-печерской крепости под караулом шестнатцать человек гайдамак бежало и нигде не сысканы. Приказали по оному плац-майору Лбова репорту послать к вам указ и велеть по приложенному при сем реэстру по прописанным в том реэстре ¹⁷⁴ приметам присматривать, и ежели где сысканы и пойманы будут, то присылать их, забив в ручные и ножные колодки, под крепким караулом в Киевскую губернскую канцелярию.

И о таком же тех гайдамак присматривании во всей Межигорской дистанции куда надлежит с приложением таковых же реэстров того ж числа немедленно от себя дать знать, ежели где сысканы и пойманы будут, потому ж присылать оных в ручных и ножных колодках в Киевскую губернскую канцелярию и господину секунд-майору Воробьеву учинит о том по сему е. и. в. указу.

Маия 19 дня 1769 году.

Помітка: В Выгранку капитану Семенову
В Добрянку секунд-майору Рамадину
В Вышков глуховского г[арнизона] капитану Езенкову
В Беляны
В Андруши капитан Лбов
В Секирну капитан Лбов

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 63. Відпуск.

№ 282

1769 р. листопада 16(27). Бар.— Універсал Барської конфедерації до сенаторів, урядовців та громадян Польщі в зв'язку з грабунками населення, які чинять конфедерати

Uniwersał na kupy swawolne i eksorbitujące die 27 novembris 1769 [roku]

Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym ich mościom panom senatorom, urzędnikom et cujusvis tituli Królestwa Polskiego obywatelom po zaleceniu chęci naszych oznajmujemy:

Ze [ze] smutnym dowiadujemy się uczuciem, jako swawolnie zebranych ludzi kupy, poważnego konfederatów śmieją abuti imienia, nie tylko różne rabunki, łupiestwa i eksorbitancje w różnych miejscach z nieznośnym obywatelów i mizernego pospółstwa uciskiem dotąd bezkarnie czynią, lecz niecnotliwie i fałszywie wielkich i zacnych teje generalnej konfederacji znakomitemi charakterami zaszczyconych mężów kłamliwie pożyczając powagi, ichże imieniem różne wybierają furaze, wydają palety. Któremu narodu uciśnieniu, nędznemu pospółstwa wycięczeniu zapobiegając, wszystkie zwierzchności, urzędy, jurysdykcje, miasteczka, wsie i zgromadzenia ostrzegamy. Iż takowych wszystkich nie za konfederatów i z nami na wspólny ojczyzny ratunek sprzymierzonych, lecz za swawolne kupy i winnych kary złoczyńców ogłaszamy. Każdego takiego, który by bez przyzwolitych na to sobie od wyższych komend danych ordynansów takowe ekzackje i gwałty czynić ważył się, łapać ścigać forti manu nec attento crimine pozwalamy i zalecamy. Gdzieby zaś wyższa moc była, do najbliższych komend naszych znać dawać obligujemy i z nimi wspólnie takowych swa-

wolnych imać rozkazujemy, pojmanych zaś w konfederackich jurysdykcjach każdego województwa sądzić i na życiu karać pozwalamy.

Tam zaś, gdzieby dla przechodzących wojska sprzymierzonej Rzeczypospolitej komend potrzebne furaze były zakazanemi, aże by też punktualnie, bez trudności dowożone i dostarczane były amore boni publici i za one gotowemi pieniędzmi płacić przyrzekamy.

Datum ut supra.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Дідушицьких, № 142/121, арк. 77. Копія.

Переклад

Універсал проти свавільних і бешкетуючих ватаг дня 27 листопада 1769 року.

Ясноосвіченим, ясновельможним їх милостям панам сенаторам, службовцям та усім титулованим громадянам Польського королівства повідомляємо наші наміри.

Почуття смутку викликали в нас вісті про те, що свавільні ватаги людей осмілюються зловживати поважаним іменем конфедератів. [Вони] не лише до цього часу безкарно чинять всілякі грабунки, здирства й бешкети в різних місцях та нестерпно утискають громадян і злиденне поспільство, але й нечесно, фальшиво і брехливо використовують повагу відомих, славнозвісних і удостоєних честі мужів тієї ж генеральної конфедерації і від їхнього імені видають платіжні зобов'язання і забирають фураж. Щоб не допустити утисків народу і доведення поспільства до крайніх злиднів, цим застерігаємо усі правління, уряди, юрисдикції, містечка, села й громади. Усіх таких об'являємо не конфедератами, що склали з нами союз для спільного порятунку вітчизни, а свавільними ватагами і заслугуючими на покарання злочинцями. Тому-то, щоб не допускати злочину надалі, дозволяємо і рекомендуємо ловити й енергійно переслідувати кожного такого, хто допускався б таких вчинків і насильств, не маючи на це розпоряджень, виданих вищими комендатурами. Якщо десь з'явиться їх більша кількість, то зобов'язуємо повідомляти найближчі комендатури і наказуємо з ними спільно ловити таких свавільних та спійманих у будь-якому воеводстві, у конфедератських юрисдикціях дозволяємо судити й карати смертю.

Однак там, де для військових відділів союзної Речі Посполитої, що переміщуються, будуть замовлені потрібні фуражі, [вимагаємо] щоб вони були завезені і доставлені точно і без труднощів в ім'я загального добра. За такі [фуражі] зобов'язуємося платити готівкою.

Дано, як вище.

№ 283

[1769 р.]— Лист романівського і бишівського старости Антонія Ожги до київського генерал-губернатора Федора Вовейкова про видачу йому гайдамаків, які вчинили напад на місто Фастів

[...] * губернатор губернии Киевской и кавалер, мой дознанный соседской приятель!

* Текст пошкоджений.

Известная ненарушимаго примера соседская вашей ясневелможности приязнь не толико мне при команде моей известна, но и целая наияснейшая Речь Посполитая полская по моему доношению иметь будет память во отслужении за такую соседскую приязнь вашей ясневелможности, ибо нет наилутчаго и избавленнейшаго наиболее способу, которую ис писма вашей ясневелможности, ко мне писанного, я усмотрю могу, дабы гайдамаков, со обоих сторон пограничной край раззоряющих и грабящих и смертныя убийства чинящих, ловить и искоренять и до смерти бить, яко же так с нашей стороны елико можно при всегдашнем партей ис пушками поиски чинятся, також имею в получении репорт чисто, что и от российских команд по ордерам вашей ясневелможности о сыску тех гайдамаков тож чинится. И тако при божиеи помощи можем их укротить, но толко бы на российских форпостах некоторые тамо учрежденные оных гайдамаков свободного в российские границы пропуску не чинили, но равно наши подьезды с нашей стороны границ, [а росий]-ские команды с своей стороны границ [...] * здесь, а они там к непропуску препятствовать будут, то своевольные гайдамацкие партии поиманы быт имеет и таким способом скоро бы их усмирить и искоренить можно, не давая со обоих сторон оным гайдамакам прибежища. И такую на соседской доброжелательный пункт, в писме вашей ясневелможности ко мне объявленной, от себя даю резолюцию, чтоб команды российские за гайдамаками для поиску и поимки их вступили в полские границы, то хотя оное и за наилутчей способ и за особливую вашей ясневелможности признаю соседскую приязнь, однако ж донесу о том ясневелможному господину каштеляну краковскому и великому гетману коронному, и какую на оное получу от него резолюцию, то немедленно вашу ясневелможность уведомить не премину.

На писмо же мое, на сих днях к вашей ясневелможности отправленное, в ынтересе ограбления местечка моего Фастова, которые гайдамаки в Миргороде совсем переловлены и находятца ныне в Киевской губернской канцелярии.

Оных, також и наших полских людей, которые к гайдамакам пристали, выдат, ибо таковых и указом е. и. в. выдавать велено. И о том имею ожидат от вашей ясневелможности резолюции. И при том со особливою обсервациею остаюсь наивсегда вашей ясневелможности дознанного соседского доброжелательнейшаго приятеля нижайший слуга Антонию Ожга, староста романовский и бышевской и партии украинской региментарь.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5821, арк. 1—2. Діловодний переклад з польської. з виправленнями.

№ 284

1770 р. лютого 20 (березня 3). Бар.— Універсал Барської конфедерації до закріпаченого селянства з обіцяною поліпшити його становище в майбутньому

Uniwersał poddaństwu ulżyć obiecujący die 3 martii 1700 anno.

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, podajemy do wiadomości i jawno czynimy.

* Текст пошкоджений.

Iż z prawdziwym czujemy zażaleniem, jako w przykrych niniejszych czasu i nieodbitęj potrzeby okolicznościach, na uciemiężenie mizernego pospółstwa patrząc się, prawdziwą stąd tknięci jesteśmy kompasją i na najprzedsze ulżenie, najskuteczniejszy ratunek nieodwłocznie dać pragnęlibyśmy, atoli w naglącym ze wszech miar, tak z strony nieprzyjaciela, jako z strony odrywających się różnie częstokroć i bez ordynansów komend zapobieżec temu tak prędko nie możemy. Tym uniwersałem wszystkie громады i całe w ogólności poddaństwo solennie upewniamy i ubezpieczamy, iż za szczęśliwym da bóg ojczyzny uspokojeniem, partykularny na krzywdy ludu tego względ mieć będziemy, niezawodną nagrodą obmyślimy. I którekolwiek miejsca więcej nad słusność w niniejszych czasach ucierpiały, im zwolnić i u przychodzących przyszłych podatkach ulżyć i potrącać przyrzekamy.

Ostrzegając nadto, iż podatki są na dwory i fortuny dóbr ziemskich ułożone, z dworów samych, nie pociągając pod ciężar onych wycieńczonego poddaństwa, zaspokojonemi i opłacanemi być повинне.

Co, ażeby tym прęдеж до najzupełniejszej wszыткьому поддаństwu doszło wiadomości, wszыткьим их моściom księży plebanom по swoich парафіях з ампон публиковать задекамы.

Datum ut supra.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Дідушицьких, № 142/121, арк. 78. Копія.

Переклад

Універсал з обіцянкю полегшити [становище] підданих. Дня 3 березня 1770 року.

Усім взагалі і кожному зокрема, кому про це належить знати, подаємо до відома і заявляємо.

Дивлячись на утиски бідного поспільства і проймаючись з цієї причини правдивим співчуттям і жалем, хотіли б у нинішніх прикрих умовах і кончої потреби якнайшвидше полегшити становище, без зволікань подати найефективнішу допомогу. Проте не можемо так швидко цьому запобігти як щодо ворога, так і різних команд, які часто відлучаються без наказів. Цим універсалом зобов'язуємось і запевняємо усі громади і взагалі всіх підданих, що після того, коли бог дасть, настане щасливий спокій у батьківщині, будемо мати окремо на увазі кривди цього народу [і] цілком певно придумаємо нагороду. Також обіцяємо всім тим місцевостям, які терпіли більше, ніж належало, сприяти в зменшенні і звільненні від усіх майбутніх податків. Крім цього, застерігаємо, що податки складені для [панських] дворів і маєтків і повинні бути стягнені та оплачені, але не підлягають цьому тягару виснажені піддані.

Щоб це скоріше дійшло до повного відома усіх підданих, усім їм милостям парафіальним священикам це рекомендуємо оголосити з амвона у своїх парафіях.

Дано, як вище.

1770 р. червня 11. Київ.— Протокол допиту гайдамацького отамана Якова Довгошиенка (Сачка), який брав участь у повстанні 1768 р. на Правобережній Україні, складений Київською губернською канцелярією

1770 году июня 11 дня присланной при доношении из Киевского магистрата пойманной в Киеве, на Подоле, без писменного виду малоросиянин в Киевской губернской канцелярии допрашиван и показал.¹⁷⁵

Зовут его Яковом, Федоров сын Долгошеенко, он же и Сачок, от роду ему 26 лет, родился он в полском селе Брусилове. Отец ево назад тому сем лет умре, а мать ево и ныне в малороссийском селе Обухове жителство имеет с родным ево братом Федором. Он же, Сачок, еще при жизни отцовою завезен дядею ево в Запорожскую Сеч, где в Медведовскои курень принят и записан в козаки, и будучи в Сечи, ездил из оной по разным местам для продажи соли и рыбы. И тому назад года с четыре выехал из Сечи Новороссийской губернии в шанец Новомиргородскои, где и женился, а из Миргорода перешел з женою своею в слободу Лиховатку и в прошлом 1768 году, прослыша, что мат его с сыном, а с его, Сачковым, братом Антоном жителством находится в полском местечке Богуславье, поехал из оной слободы в то местечко Богуславье для свидания с оною матерью своею и братом, а при том и для продажи соли. И по приезде в Богуславье, продав оную сол, находился при матери своей, которую з братом намерение имел вывезть с собою в показанную слободу Лиховатку, между чем вскоре приехал в оное местечко Бугуславье гайдамацкой атаман, называющей себе полковником Железняк с своею шайкою и заставших в том местечке жидов всех поколол, а потом зделал публикацию, что естли кто в том местечке Бугуславье находится из запорожских казаков, те б все шли к нему, а ежели кто не поидет, а после уведает об них, таковых страшал руки и ноги переломать. Его ж, Сачка, будущего на базаре, увидев оного Железняка шайки знакомые запорожские казаки объявили об нем оному Железняку, коего по приказу взят он, Сачок, и приведен к реченному Железняку, которой, дав ему лошадь, велел с собою ехать. И поехав из Бугуславья, приехали в село Буки, и в оном явилис к оному Железняку собою жида, а сколько оных жидов было числом, не знает, коих всех приказал привести в веру греческаго исповедания. А из Бук поехал, прибыли к Умани, откуда он, Сачок, согласно с товарищем своим запорожским же казаком, тайно уехали. И приехал он, Сачок, в Бугуславье к матери своей, и спустя дни с три бывшей в полском селе Блощинцах гайдамацкой же шайки атаман Швачка, уведав об нем, Сачке, что он находился с протчими казаками при Железняке и от него, Железняка, бежал, прислав в Бугуславье из бывших при нем, Швачке, казаков несколько человек с писмом к бугуславским казакам, упоминая при том в оном и об нем, Сачке, что ежели оные казаки и он, Сачок, к нему не приедут, то он, Швачка, прибывши в Бугуславье, не толко их самых, но и отцов и матерей и вес род их переколет, чего он, Сачок, убоявся, обще с бугуславскими казаками в полское местечко Блощинцы приехав, явились у оного Швачки. Причем оной Швачка, браня их, сказывая, что вы де полякам только служите, а

Войску Запорожскому служит не хочете. И после того оной Швачка бил ево, Сачка, и другие ево, Швачкиной, шаики казаки полскими обушками, а потом он ли, Швачка, сам или другой кто, а при том и еще некто ис козаков двумя выстрелами ранили пулями: одною — в левое плечо, а другою — между плеч, после чего приказал было одному принятому вместо сына малолетному поляку его, Сачка, приколоть, но как оной поляк хотел было приколоть, то бывшие при том ево, Швачки, шаики казаки к тому не допустили, объявляя, чтоб не колол, а дал бы время для исповеди, почему оной Швачка приказал призвать священника, которого по призвании он, Сачок, исповедывался, и по исповеди по прошению священника, взяв его, Сачка, теж казаки и положи на редно, отнесли к оному священнику в дом, у которого пробыл одни сутки, а на другие отвезли ево, Сачка, в полское село Рокитное к двоюродной его, Сачка, сестре, где пробыл одни ж сутки, куда на другой день приехала к нему мать из местечка Богуславья с находящимся при ней сыном, а ево, Сачка, братом Антоном Долгошеенком, взяв ево, Сачка, и поехав из Рокитной, приехали Киевозолотоверхомихайловского монастыря в село Крюковщину, и сколько там жили, за тяжкою болезнию не упомянут, а из Крюковщины переехали в Киев и жили ж в нижнем городе Киеве в дворе севского купца Романа Смородина, а сколько времени жили, потому ж за болезнию не упомянут, от которой болезни по освобождении пняствовал он, Сачок, в магистратском и в протчих шинках з запорожскими казаками и протчими малороссианами, а откуда они и какие жители, он, Сачок, не знает. И согласяс их всех числом человек более двадцати, пошли из Киева в Полшу, причем был он, Сачок, атаманом и по выходе ис Киева в Полшу, и по выходе ис Киева *, взяв ведомства Киево-Петропавловского монастыря в селе Борщаговке у тамошних обывателей за заплату несколко подвод и, доехав до Заборья, отпустили оные оттуда с подводчиками обратно, а кто имяны оные подводчики были, не знает. А из Заборья пошли к селу Плесецкому ночью, и зашед в тамошней шинк, пили вино, и напився вина, пошли из того села Плесецкого и той же ночи ниже Мотовиловского форпоста перешли границу, и прибыв в полское село Мотовиловку, взяв у тамошних обывателей подводы, поехали того ж дня в полское село Салтановку и в оном, потому ж переменя подводы, приехали в полскую деревню Мытницу, где равным образом переменя подводы, поехали до полского ж села Василевщины и начевав там. На другой день, взяв из табуна тамошнего шляхтича, а как ево зовут и прозываютъ, не знает, лошадей, поехали верхами, а протчие, коим лошадей недостало, ехали на возах до полского села Кагарлыка. И по приезде в то село ночевали, а на другой день, проехав из того села Кагарлыка версты с две, полская команда, нагнав ехавших позади на двух возах товарищей их, начала по них стрелять, и с коих один, сев на лошед верхом и прибежав к нему, Сачку, дал о том знать, и потому он, Сачок, с товарищи возвратились к той полской команде, с коею между ими происходила палба и как напоследок оную полскую команду атаковали, то она, обробев, обратилась в бег, за коею они гнались в погонь к означенному селу Кагарлыку, при котором паки с обеих сторон происходила палба. Причем убито з той полской команды человек до десяти, а с его, Сачка, стороны ранили

---

* Так в тексті.

пять человек, после чего они ту команду из одного села Кагарлыка прогнали, и набрав лошадей, поехали в село Мижиричи, а оттуда в Бугу-славье, а из Бугуславья в Смелянщину и, сыскав там собравшихся запорожских и полских казаков человек до пятисот, обще с ними зимовали.

А в прошлом 769 году навесне намерены некоторые из казаков быть в гусарской или в компанейской службе, а прочие ж к тому не согласились и потому разошлись все по разным местам, а он, Сачок, поехал с дватцатью человеки в Миргород, а из Миргорода паки в Польшу и ездили по разным местам, не чиня никому никакого грабительства и смертного убивства, кроме того, что брали харчевые припасы. А сего 770 года перед троицыным днем*, отлучась от товарищей своих, пристал к едущим в Киев полским обывателям для продажи хлеба, с коими он, Сачок, в Киев приехав для свидания с матерью своею и з братом Антоном, но токмо оных здес не сыскал и пошед в вышепоказанное село Крюковщину, и побыв там малое время, приехав в Киев с тем, что не увидится ль он с матерью или с братом своим, и будучи в нижнем городе Киеве в сотницком шинку, называемом Судовня, с киевским казаком Иваном Харланом пил мед, и по выходе ис того шинку на улицу взят Киевского магистрата сторожами в магистрат под караул, а оттуда прислан в Киевскую губернскую канцелярию.

И в сем допросе показал он, Сачок, самую сущую правду. Он же, Сачок, знает таковых же полских обывателей, которые были в Швачкиной шайке по прозванию Скрипченки¹⁷⁶, кои ныне жителство имеют за нижним городом Киевом в подгородье, называемом Куреневщине, а более где кто находился, знать не может.

Вышеозначенного Якова Сачка допрашивал и за неумением грамоте справил канцелярист Лука Герасимов.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 6159, арк. 3—5. Оригінал.

№ 286

1770 р. червня 16. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії Чугуївській воеводській канцелярії про життя заходів щодо розшуку і покарання гайдамаків, які брали участь у нападі на будинок полковниці Бедрягиної в селі Лазуківка Ізюмської провінції та хутір полковника Куликовського біля слободи Ольховатка

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из Слободской Украинской губернской канцелярии в Чугуевскую воеводскую канцелярию

Доношением Изюмского гусарского полку подполковница Бедрягина объявила: сего де месяца 7 числа, за час пред захождением солнца, в состоящую мужа ее Изюмской провинции расстоянием от войсковой слободы Змиева в 7 верстах в деревню Лазуковку, вшедши, разбойники человек до двенадцати с ружьями и копьями, и прямо напавши на господской двор, жителствующаго в нем отъставного поручика Анофрия

* Не пізніше 24 травня (4 червня).

Минтянула и людей ее захватив, били, и порутчика, допрашиваясь денег, жгли, а наконец, что во оном с пожитков ее было, оное заграбив, ушли, что ж именно с показанием некоторым вещам цены реестр приложила. И хотя де по объявленію ее за оными команда з Змиевского казенного правленія и послана была і на пути с теми разбойниками повстречалась было, толко оне от той команды отбившись, ушли сколко выдѣ было можно к Змиевскому казенному бору. И о присматривании оных разбойников с показанными в реестре пожитками просила, куда надлежит, учинить предложение, а по указом 719 году марта 19 и октября 30 числ между прочим повелено, гдѣ воры, разбойники и прочіе тому подобные явятся, оных ловить и искоренять, а чтоб станов и воровского прибежища отнюдь им не чинено, в том прикащиков, старост и выборных обязывать подписками под смертною казнію: по губернаторскому ж 728 году наказу по 15 пункту как губернатору, так и воеводам смотреть и проводить накрепко, чтоб в городех и в уездах разбойников і воров не было, а гдѣ явятся, тех ловить и розиски чинить по указом, буде же явятся разбойничьи собраніи многолюдством, что до которого города жителями переловить будет не можно, о том воеводам писать к губернаторам, а им на таких посылать із гарнизона пристойные партіи с наставленіем, а которые городи от гарнизона в далнем расстоянии, а вблизи будут армейские полки, то писать тех полков к командирам, а им для поимки тех воров и разбойников посылат служащих людей потребное число немедленно, а между тем временем, чтоб воры не умножились, сколь скоро возможно, собрать для вспоможенія ж, что найдется в провинціи служилых, околных, городовых и уездных людей потребное число с ружьем, какое у кого имеется, и чинить за ними погоню, дав доброго командира, хотя и не одного, и в поимке тех воров радетелно поступать и отъсылат в городи к поступленію по вышечписанному.

Вследствие чего по представленіям от разных мест, а особливо и по предложенію определеннаго в сию губернію с властію губернаторскою господина генерал-майора и ковалера Щербинина во исполненіе оных указов, давая способы ко искоренѣнію таковых злодѣев с распоряженіем таковым, что уже во всяком жилье от каждого десятка дворов определить должно по два человека понеделно, хотя оные в рабочее время от дому отълучится могут, но не в отдаленные места, имея каждому оружие, у кого какое есть, рогатины и колья заостренное и по получении известія всякому соцкому со всеми обывателми чинить поиск и ловить, а в невозможном им случае давать знать ближних сел и деревень соседям и воинским командам; равно поступать и со оказавшимися гдѣ беглыми салдатами, гусарами и безпашпортными людьми. В прошлых 766 и 767 годех многократно указами здешнего ведомства в камисарствы і в провинциалные канцеляріи было подтверждаемо и приличные к поимке и искорененію тех злодѣев законы разосланы к республикованію по всем войсковым селеніям в церквах в пражьдничные и воскресные дни обывателям, дабы неведением никто отговаритца не мог.

Того ради в Слободской Украинской губернской канцеляріи определѣно Изюмской правинціи Болакискому камисарству, в котором доношенію подполковницы Бедрягиной разбойники появились между дач войсковой слободы Змиева, и учиня разореніе, ушли к Змиевскому

казенному бору, прямо от губернской канцеляріи велеть тотчас змиевскому начальнику по преждеписанным в указах наставленіям, взяв з собою доволное число со огненным оружием, а по малости оного и ис таким, у кого какое есть, то есть с рогатинами или навязанными на дерево косами, надежных людей переследовать тех разбойников, проход куда надлежит в самой крайней скорости во всех притчинных местах, дав при том знать и оставшей гусарской команде Изюмского полку, чтоб и она учинила надлежащее с теми обывателми споможение. И ежели где найдены будут, старатца как возможно переловить и буде одною своею командою справитца будет с ними нелзя, давать знать в ближние селеніи с требованием споможенія, не оставляя до того разбойников, чтоб уйтить не могли, и все меры употреблять к поимке их, ежели ж за всеми способами по вооруженности их, что оне имѣют взятіе разбоем ружья, пули, картечи и порох, иным образом обойтится нелзя, а паче, усмотря, что будут оне противитись оружіями, в таком случае, не ожидая себе вреда, по ных стрелять пулями и другим оружием, язвить, не опасаясь хотя б кто ис тех разбойников и в смерть убит был, как то и в уложеньи 21 главы в 88 и 89 пунктах напечатано. В разсужденіи ж оказавшихся разбойников объявленно в доношеніи проходу в Змиевской казенной бор, а из оного инако не признавается, что Чугуевского уезду или Змиевские большіе лѣса, подошедшіе до Украинской линии и Екатерининской правинціи, также в Мерефянской бор и к Валковскому лѣсам, где и прежде они появлялись. Для того о поиске и поимке их каждому селенію в своих округах, в причинных местах и к поступленію по законам, как на Украинскую линию к господину генерал-майору и ковалеру графу Остерману, для подѣтверждения по своей команде от лица, опредѣленногo с властію губернаторскою, а Войска Запорожского Низового, в кои от губернаторской канцеляріи сообщить, так и в Екатерининскую и Изюмскую, Ахтырскую, Острогожскую, Сумскую правинциалние, в Бахѣмутскую городовую и Чугуевскую воеводскую канцеляріи и здешнево ведомства в комисарствы послать указы с приложением о взятых у подполковницы Бедрягиной пожитках реестра, с подѣтверждением тех пожитков во всех местах по ярмонкам, по торгам и как бы то ни случилось присматривать, и ежели у кого окажутся, таковых, забырая с теми пожитками под караул, в камисарские правленіи і канцеляріи следовав, поступать по законам; и в губернскую канцелярію от подчиненных сеи губерніи мест репортовать, что где учинено будет. А что ворами и разбойникам пресечь проходи и прибежища, в том силою указа 719 году во всѣх Слободской губерніи войсковых и владелческих селеніях, а паче где имеются отъсудственные хутора, сады, мелницы, вынокурны, в лесах и в степах прикашиков и атаманов и все жителство круговыми подписками обязать под страхом смертным, чтоб они, как скоро уведают или усмотрят воров и разбойников или к кому в дом за хлебом і для чего-нибудь пришедших, оным забирать и отводить, кому куда способно к своим командам. Гдѣ ж по малолюдству сами того исполнить не могут, требовать вспоможенія от ближних соседних мест, дабы отънюдь упущены не были, а змиевским войсковым обывателям, которые для поиску оказавшихся в их дачах разбойников были отъправлены, и повстречась с ними, не переловя, упустили, а хотя би сами взять их были не в силах, должны дать знать с требованием вспоможенія в ближние места. Когда того, оне не учинили, Балаклиискому

камисарству изследовать, и изискав вынних, при собраніи протчих наказать батоги, смотря по выні іх преступленія. Сего ж іюня 13 получен репорт із Валковскаго камисарства, что 6 числа сего теченія в тамошних местах, в степе недалече Максименкова хутора, у Робленных могил, на Полтавских дачах, как бы с полдня, напав на валковскаго жителя Василя Мелника пят человек разбойников, обобрали с него одежду и денег десять рублей, а ночью 6 против 7 числа набежали на хутор господина полковника Куликовскаго, состоящей близ слободы Ольховатки и, повязавши будущих в том хуторе людей, обобрали имущество. Хотя ж де во многолюдстве за оными поиск и чинен, токмо оные нигдѣ не найдены и для сиську оных из этого камисарства в Полтавскую полковую канцелярію и в соседственныя камисарства писано, однако і от губернскаго канцеляріи к сведенію и надлежащему исполненію во все значащесь по сему места написать і Чугуевской воеводской канцеляріи учинит о том по сему е. и. в. указу, а вышеписанным пограбленным пожиткам реестр при сем прилагается, и куда надлежало писано ¹⁷⁷.

Іюня 16 дня 1770 году.

Степан Тевяшов

Помітка: Получен чрез почту іюня 23 дня 1770 году. Записать в реестр.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 370, спр. 199, арк. 158, 159. Оригінал.

№ 287

1770 р. липня 26. Ізюм (?).— Донесення генерал-майора Ізюмського гусарського полку Зоріна Малоросійській колегії про напад гайдамацького загону на маєток підполковника Бедраги в селі Лазуківка Ізюмської провінції

В Малоросійскую коллегию Изюмскаго гусарскаго полку
Доношение

Оного полку подполковник Аким Бедрага поданным в полк доношением объявил. Получил он з деревни своей Изюмской провинції Болакленскаго камисарства Лазуковки писма, что сего году іюля 7 числа при заходе сонца в деревню ево пришли гайдамаки до тринадцати человек, бросилис в дом ево, подполковника, сфатали людей и били, а отставнаго порутчика, живущаго в том доме, Опре Мунтянула, свойственника ево, огнем жгли; что ни било в доме экипажу, сундуков и денег, всю взяли и дом вконец разорили сіи варвары, не оставили распереломат шкафов, печи, окон, фарфоровой, стеклянной посуды, забрав всех лошадей, ружья и пистолеты и лошадинныя уборы, постреляв еще одного человека, на дороги выехали. И тем доношением вышеписанной подполковник Бедрага просил с приложением из тех разграбленных дому ево пожитков, некоторим по приличнейшим и скорейшему опознанию регистра, каков у сего и вложен опубликованіи во все места, по которому вышеписанной Малоросійской колегії полк просит о опознаніи тех разбойников или покраденных где в продаже пожитков в подчиненныя

места приказат публиковат, и буде что из тех пожитков у ково, а особливо самие разбойники признаны будут, то по заарестованіи ему, подполковнику, или в Слободскую Украинскую губернскую канцелярию дат знать.

Генерал-маіор Зорин

От 26 июля 1770 году.

Помітка: Под[ано] августа 6 дня 1770 году.

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 5410, арк. 1а. Оригінал.

№ 288

1770 р. вересня 24. Мерефа.— Рапорт Мереф'янського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у пасіці староводолазького жителя Григорія Коротченка і заходи щодо їх розшуку

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию із Мерефянского камисарства рапорт

Сего числа помещика господина секунд-маиора Дунина слободы Старой Водолаги прикащик Иван Полянский прысланным в камисарство репортом объявил, что сего де течения 23 числа, пришед к нему, староводолажской обивател Григорий Коротиченко словесно объявил, что против того числа ночью оной Коротиченко ночевал в домѣ, а поутру рано пошел к своей пасѣкы, состоящей от жилья в одну версту, и усмотрел, что в его пасеке имеется разбойников до шестидесяты человек, и тотчас, возвратясь, объявил. И тем репортом требовано для поиска и изловления оних разбойников прыслать каманды, а от него каманда тотчас отправлена; по которому репорту того ж самого времени з местечка Мерефы слобод Артемовки и Рокитной пристойное число конных и пеших с орудиямы отправлено. О чем и оной губернской канцелярии Мерефянское камысарство на разсмотрение представляет.

Сентября 24 дня 1770 году.

За отлучкою комисара ротной квартермистер Иван Щербина

Помітка: Получен сентября 26 дня 1770 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 664, арк. 129. Оригінал.

№ 289

1770 р. вересня 26. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії про розшук і затримання гайдамаків

1770 году сентября 26 дня

По рапортам Изюмской провинциальной канцелярии и по двум Мерефянского камисарства, которыми представлено:

1. Изюмской канцелярии сего де сентября против 15 числа ночью до пятидесят человек разбойников восружено Змиевского Преображенского монастыря в пасеку, состоящую за слободою Гомолчею, зовемую

Уманцову, пришли и несколько ульев с пчелами убили, и мед тож, и паишниково имущество забрав, скрылись в лес, да 14 числа ввечеру близ слободки Нижней Беспаловки на пустой плотыне тамошнего жителя Борозняка дочь девку, напав, были и отняв у нее воли, повели в лес, коих де для поиска обывательская команда командирована и в надлежащие места к сиску их, разбойников, пристойным образом писано.

2. Из Мерефянского комисарства, что 23 числа сего сентября поутру секунд-маеора Дунина слободы Старой Водолаги житель Григорий Коротиченко усмотрел в пасеке своей, состоящей от жилья в одну версту, разбойников до шестидесяти человек, почему оттуда и возвратился.

3. Ис того ж камисарства по известию из Ново- и Маловодолажского государственных слобод правления сентября де 24 нововодолажской житель Василей Косенко гонил для пазбы рогатой скот в урочище Сомов Кут, где в лесу незапним случаем оказались ему в выдачу дватцат четыре человека разбойников, ис которых ево, Косенка, один ударыл келепом дулом в плечи и, связав, бросили в том же лесу под кустом. Между чем усмотрел он при дароге, лежащей от местечка Валок к Водолагам и при урочище ярка, называемого Топила, более ста, а всего числом до ста пятидесят человек, вооруженные ружьями, пистолетами и копьями, и с ними навюченных разным экипажем, х каждому человеку по две верховых лошади. И в лесу держали ево, Косенка, чрез весь день и допрашивалась о нововодолажском жителе Федоре Головке, где он находится; и пред сахождением солънца пошли х караванам ево, Головка и Василя Беликого, состоящим от Водолаг расстоянием в версту. Перевязав бивших тамо людей и наточив с куфи вина, пили, а двух свиней убив, мясо и галушки в котлах варили, причем ватаг разбойнической винокура Ляшенкова Григория связавши, немилосердным образом быв, допрашиваясь, где реченым Ляшенком денги похоронени, а в полночь велели означенному Косенку весть их в Водолагу к богачам, от коих разбойников он, Косенко, по приезде к жилью, бежал, а оне, разбойники, остались вне жилья, коих де для сиску собранная команда отправлена, приказали: для поиска оказавшихся в Ново- и Старых Водолажских дачах разными партиями разбойников командировать находящегось здесь, при губернской канцелярии, у гоубахтного караула Ахтырского гусарского полку прапорщика Губера, дав ему гусар, за неимением достаточного числа, двадцать пять человек, велеть тотчас со оною командою следовать в местечко Мерефу, и явьясь у тамошнего камисара секунд-маіора Левицкого обще с ним, собрав доволное число тамошних и ис протчих мест оружейных людей, в тех Старо- и Нововодолажских дачах и в прилежащих к ним лесным и протчих местах, где уведаны будут, учинить над теми разбойниками поиск, разведывая их воровской проход и скривательства всеудобвозможным способом, употребляя все свои к тому возможности, дабы оныя неотменно переследованы и переловлены были с имеющимися при них взятым на разбоях пожитками, не делая в том нижемалейшей оплошности, а сохраняя долг своей присяги. Егда б оныя атакваны были и стали противитя, то, не делая как сущим вредителям и разорытелям никакого милосердія, стрелять по ных пулями и другим орудіем поражать, а протчих, переловя, прислать в губернскую канцелярію за крепким караулом, к поступленію по за-

конам, опасаясь, ежели чрез оплошность или нерадение тѣ разбойники переследовани и пойманы не будутъ, а тем допущены будут к далнему здешних жителей разорению военного суда, о чем дать оному прапорщику Губеру наставленіем и о даче во всяком месте доволного числа оружейных людей открытой указ и меревьянскому ж камисару и в протчие здешнего ведомства камисарствы и в провинциальные канцелярии послать указы, которыми настражайше подтвердить, чтоб во искорененіи тех разбойников поступано было в силе преждепосланных указов со всякою строгостию. Как же Змиевские, Меревьянские, Ново- и Староводолазские дачи прикосновены к Украинской линии и Екатерининской провинции, а з другой стороны и к дачам Чугуевского уезда, то от лица, определенного с властію губернаторскою, генерал-маеора и ковалера Щербинина писать к состоящему при Украинской линии господину генерал-маеору и ковалеру графу Остерману и находящемуся при Чугуевской оставшей полковой команде генерал-маеору Булацелю и требовать, хотя пред сим господин генерал-маеор граф Остерман в Слободскую губернію ответною промеморіею писал, что для поиску в Бѣзюмской провинции появившихся разбойников посылать воинской команды по далнему разстоянію считаеет он неспособность, но как ныне ко искорененію оных настоит крайняя необходимость к сохраненію жителей от разоренія и дабы они с разграбленными пожитками извнутри здешних дач в степные места и скривателству уйтить не могли, благоволено б было командировать пристойную воинскую команду, так же и из аднадворцов от техъ способных селеней, сколко возможно. А господин генерал-маеор Булацель соблаговолил би от стороны своей употребить с находящихся в его ведомстве отставных и протчих оружейных людей доволное число, а о том же и в Екатерининскую провинциальную канцелярію от губернской канцелярии послать указ и иметь всем тем командам с меревьянским камисаром и с отправленным афицером сношеніе, чтоб отнюдь никаким образом из [з]дешних мест выпущены не были и совсем искоренены, и о сем ко известію правительствующаго Сената в 1, 2 и 6 департаменты репортовать, в Государственную ж военную коллегію представить доношеніем.

И как появившиеся в Слободской губернии разбойники немалым собраніем и пред сим учиними многія грабительства и разоренія, яко то в слободке Лазуковке в доме подполковницы Бедрягиной, слободы Артемовки у жителя Коновалова, в слободе Геевке у Еремея Ивахненка с товарищи, також в Бѣзюмской провинции в Сватолуцких дачах, причем и посланною за ними обывательскую команду, отаковав, перевязали, а сотника Сошалского прибили и подстрелили, отчего и умре. И от времени до времени партии умножаютца, то ко искорененію оных за неуконплектованіем слободского баталиона просить о комондированіи воинских людей к находящемуся на Украинской линии господину генерал-маеору графу Остерману и белагородскому коменданту о учиненіи подтвержденія.

Подлинную подписали: Евдоким Щербинин, Петр Гринев

Смотрел: Степан Тевяшов

Секретарь Александр Любичкий

Читал капеист Яков Татарчуков

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 664, арк. 120—121. Копія.

1770 р. вересня 29. Святогорськ.— Промеморія Білгородської духовної консисторії до Слобідсько-Української губернської канцелярії про намір гайдамаків учинити напад на Святогорський монастир і проханням вжити заходів для охорони монастиря від них

Промеморія из духовной преосвященного Самуила, епископа белгородского и обоянского, консистории в Харьковскую Слободскую Украинскую губернскую канцелярию

Сего 1770 года сентября 23 дня в присланном в консисторию его преосвященства прежде бывшии в Святогорском Успенском монастыре игумен, что ныне в Святопокровском училищном монастыре архимандрит и ректор Лаврентий доношении написал: сего года августа 20 дня с Жеребца приехавший человек объявил, что де гайдамаки, разграбившие и умертвившие Александра Юрьевича Сошалского, непременно имеют намерение разграбить Святогорского монастыря все церковное имение и денежную казну и причинить живущим внутри монастыря немалое убивство, ибо де в оной гайдамацкой шайке имеется заподлинно бывшии монах с запорозцов Святогорского монастыря именем Варнава, кои растрьга и называется Яков.

И не повелено ль будет для безопасности Святогорского монастыря церковное имение и денежную казну, истребовав от комендатской Изюмской канцелярии для камвою военнослужащих людей, отправить к сохранению в город Изюм, требовал резолюции: того ради по е. и. в. указу по приговору консистории его преосвященством определено: о вышеписанном во оную Слободскую Украинскую губернскую канцелярию сообщить промемориею и требовать, дабы благоволено было к защищению оного Святогорского монастыря и к сохранению состоящего в нем монастырского имения учинить надлежащее рассмотрение и что учинено будет, консисторию уведомить, и Харьковская Слободская Украинская губернская канцелярия о вышеписанном благоволит учинить по е. и. в. указу.

Сентября 29 дня 1770 года.

Протопоп Симеон
Секретарь Сергей Двинской
Канцелярист Иван Каракулин

Помітка: Получена октября 10 1770 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 59. Оригінал.

1770 р. вересня 30. Изюм.— Рапорт Изюмського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про результати розшуку гайдамаків у районі Водолаг

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Валковскаго камисарства рапорт

Для сиску, искоренения появившихся близ слободы Новой Водолаги ста пятидесят человек разбойников сего сентября 25 числа послыани

были с пристойным числом пешими и конными обывателми с ружьями, с кошами и с навязанными на дерево косами и другими орудиями началники: валковской вахмистр Пашинской, перекопской сотник Сухомлин, огулчанской капрал Панкратев, о чем того ж 25 числа и во оную губернскую канцелярию из сего камисарства репортовано; кои сего течения 28 числа, возвратясь, поданным в камисарство репортом объявили, что они к слободам Водолагам для пойску и искоренения тех разбойников ездили, и тамо с нововодолажскою камандою соединясь, всякими меры по хуторам, пасакам и другим скритным местам всевозможные способы к сыску прилагали, точию сискать нигде не могли и куда те разбойники пошли, ни от кого известия не получили. О чем оной губернской канцелярии камисарство сим и репортует.

За отлучкою камисара подпрапорной Данило Сухомлин
Сентября 30 дня 1770 год.

Канцелярист Василий Есенков

Помітка: Получен октября 2 1770 году. Записав, отдать в повите.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 3. Оригінал.

№ 292

1770 р. жовтня (після 4).— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії учасника нападу на відставного сотника Сошальського підданого Антона Кушканя *

Изюмской провинции помещика отставного сотника Сошалского подданной Антон Кушкань прислаң при репортѣ из Сватолуцкого комисарского правления и допросом показал: прошлого де 769 году, в осенное время, а которого месяца и числа, не упомнит, пришедшие к оному сотнику Сошалскому во услужение Лубенского полку из города Ромна Иван, Гаврила да Денис, а прозвании их не вѣдает, между собою говорили, что они намерены отходять для происканья себѣ места, ибо де он их заработными денгами обижают, за что де они к нему хотя чрез четыре года побывают, причем и ево звалі с собою, толко он с ними не пошел. А прошлого 770 году, спустя после пасхи неделѣ с двѣ **, из дому реченного сотника Сошалского, состоящего в слободе Жеребце, бѣжал слободы Мояка в Злодеевские хутора и тамо у обывателя Ивана Тихонова жил четыре неделѣ, а потом уведомился от жеребецкого жителя Ивана Щербиненка, что оной Сошалской намерение имеет ево, Кушканя, поймав, высечь, чего он убоясь, испрося себѣ у жителствующаго тамо отставного вахмистра Петра Пишнякова воровской билет, за которой дал ему денег десять копеек, оного ж 770 году июля 20 дня пошел Бахмутского уезду в слободу Мостки, которой билет тамошнему атаману Швидкому обявя, з дозволения ево проживал у тамошнего

* Це зізнання Антона Кушканя взяте з відомості Ізюмської провінціальної канцелярії про кількість ув'язнених, яка щомісяця надсилалася до Слобідсько-Української губернської канцелярії. З цієї відомості дізнаємося, що Антон Кушкань був ув'язнений 4 жовтня 1770 р. Даний текст дослівно повторюється у відомостях за інші місяці (Див. Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 813, т. I, арк. 22—26, 61—65, 109—113, 136—141, 171—176, 200—204; т. II, арк. 15—17, 187—192, 236—241).

** Після 17 квітня.

жителя Волошина для заработка денег недели с полторы. А как повеление последовало высылать из слободы Мостков на Калмиусх кошению сена, то и он по найму помянутым Волошином с товарищи ценою за десят рублей ходил, где пробыл десять дней, а что в Сватулуцком комисарствѣ показал, якобы три недели и три дни, и то напрасно, А как осведомился, что в Теплянском лесу находитца разбойническая партия, то и он, Кушкан, туда бѣжал, и послѣ праздника преображения господня на третей день* туда пришедши, сыскал реченных Ивана, Гаврила и Дениса и при них еще сорок восем человек, а именно: Полтавского полку местечка Говтви жителей ватагов Ивана Филенка, Филипа, а прозвания не знает, Гаврила Бочкова, Ивана Куцова, Ивана Павлова, Ивана Соляника, Дениса, а прозвания не вѣдает, Ивана Бихова, Федоса, а прозвания не вѣдает же, подполковницы Капустянской хутора Жеребецкого подданных Монку, Федора да Ивана, а прозвания их не ведает, порутчика Адамова работника Василия, сотника Семена Кишинского работников Ивана, Гаврила, Луганского пикинерного полку беглих из службы пикинер тринадцати человек, Гаврила, а прозвания ево не знает, Дениса Пешникова, Трофима и Гаврила Колесниковых, Антона Бедына, Игната Кобыленкова, а протчих имен и прозваний потому ж не знает, канцеляриста Голикова, работника Филипа, кои сказывал, что он ему, Голикову, должен денег болея тритцати рублей, да еще Антона, а прозвания ево не знает, кои говорил, что он схож с города Изюма, а от кого, не сказывал, вахмистра Катрухина, работника Герасима, при коих было немалое число лошадей, ружьев, пистолетов и копей, а числом знать не может, токмо сверх числа людей имелось как лошадей, так и орудия во излишествѣ, ибо ему, Кушканю, дали лошадь с седлом, руже, пару пистолет, копье да синего сукна черкеску, а у кого взята, не сказывали, и пред успением пресвятия богоматери за три дни**, оставя в том лесу при пожитках десяти человек в сороку дву человеках на лошадях с ружьями и копьями, поехали для разбою к слободе Моякам и неподалече оной слободы в урочище близ Жолобков ввечеру, наехав остановившихся для ночлегу промишленников с тритцатью воловыми фурами, а имен их и прозваний и откуда жители, не знает, у которых отняли разбоем денег медною и серебряною монетою пятьдесят рублей, пшена — два да сухарей четыре мешка да ружей двое и, оставя их, поехали под слободу Жеребец и, переправясь ниже Святогорского монастыря чрез реку Донец, едущих дорогою на ярмонку в тот монастырь моловацких кабанских и сватулуцких обывателей грабили, а кого именно, не знает, где грабежем взяли денег до сорока рублей, а болея ничего не брали и их не били и потом, вшед в Боирак Ровчаков для раздыху, где проживали с неделю, куда прибѣжав к ним неведома какого звания человек сказывал реченному ватагу Филипу, чтоб принять их к обществу, ибо к ним идет из-за Дону тритцать человек разбойнической партии, на что он ему сказал, что он их примет, почему на другой ден всех тритцать человек конных и оруженых в тот боирак и приехало, ис коих одного звали Иван Орленков, а протчих имен и прозваний не знает, токмо сказывали, что они жителство имели воиска Донскаго в станице Ровновой. А на другой день послѣ успения бого-

* 9 (20) сепня.

** 12 (23) сепня.

матере как они пошли в боирак Святогорской, то подполковницы Капустянской подданного Монки родной брат Гаврила привозыл два мешка печеного хлеба, за что он, Монка, дал ему денег шесть рублей, а после того дни ввечеру оные Филенко и Орленко согласились итить разбить сотника Александра Сошалского, куда и пошли и как пришли, то над речкою Текучею он, Сошалской, встретил их с командою человек до сорока, куда прибежал на помощь отставной вахмистр Николай Лященко с кабанскими обывателми пятьюдесятью человеками и он, Сошалской, стараясь их переловить, приказал пешим ево подданным, тож и сам начал с ружья стрелять, что, увидя, с реченных ватагов Иван Филенко вистрелил по нем, Сошалском, с ружья и попал в голову, от чего он тот же час упал на землю. Имеющая ж при нем и при вахмистру Лященкоу команда, увидя оное, побѣжали в лес, за коими онѣ разбоиники гоняясь и кого могли поимать равно как и ево, Сошалского, ибо еще в живых находился, перевязали и, поставя над ними для кораулу сем человек разбоиников, поехали в слободу Жеребец и, пришед оного Сошалского в дом и не застав никого, разбив сундуки, забрали из оных червонцов, десяти-, пятирублевой монеты — триста, серебрянной — триста, медной — триста ж рублей, ложок серебрянных — пятьдесят, стаканов — тридцать, чарок — тридцать, подносов — шесть да оловяной посуды: блюд — десять, тарелок — восемь, платья, рубашек женских и мужеских — тридцать, кафтанов мужеских матерьяних — три, китаичатих шитих по черкаску — шесть, суконных черкесок — четыре, женских матерьяних шубок подбитих: одну — волчьими, другую — лисями, а третью — заячими мехами, лошадей езжалих — девять. И с теми пожитками и лошадми, пошед обратно, сыскали укривающагося от них, разбоиников, в том Святогорском боиракѣ кабанского жителя атамана Олеиникова, которого, то ж и живущего в Карповских хуторах жителей Гаврила, а прозвания ево не вѣдает, взяв и не объявляя оному Гаврилу себя разбоиниками, приказывали, чтоб перевели их чрез реку Донец, почему он, атаман, на брод, состоящей близ слободки Студенка, и перевел. Что ж он, Олеиников, показывает, якобы он тех разбоиников чрез Донец переправлял толко пятнадцать человек и то статца может потому, что прочие их товарищи ишли позади, почему он всех выдеть не мог. Как же чрез реку Донец переправлялись, то он, Кушкан, ис показанных разбоиников в шести человек, а имянно: подполковницы Капустянской, называемой Монка, да Игнат, а чеи прозванием, не знает, с товарищи ходили обратно под село Юрьевку для проведивания, не будет ли за ними отправлено какой команды в погоню, куда как пришли, то ево, Кушканя, на имеющейся там бакши видела невѣстка ево Гликерия, а боля они под то село Юрьевку не ходили. Ему ж, Олеиникову, из взятых на разбое лошадей дав двѣ лошади, и как ево, так и упоминаемого карповского жителя Гаврилу от показанного броду отпустили обратно, а они, разбоиники, с причислением ево, Кушканя, в семидесяти дву человеках поехали в Теплянскои лес, где всею добытною худобою разделились. Вышеписанные, пришедшие из-за Дону тридцать человек пошли обратно за Дон, а он, Кушкань, оставя последних в том Теплянском лесу, кои для зимного времени и землянки тамо начали делать с тем намерением, чтоб, окончав их, учинить нападение на Сватову Лучку и Моловатку, поехал из доставшеюся на ево часть добычею в слободу Жеребец, но в разсуждении, дабы с оною

ево поймать не могли, закопав в землю над Донцем в урочище близ броду, что под селом Студенком, пистолетов — два, ружье — одно, черкеску синего цвету — одну, денег серебрянных — десять рублей имперялов, десятирублевых — шесть, рублевых — четыре, седло козаче — одно, копые — одно да кафтан мужеской матеряной, а лошад ево ж, Сошалского, бросил в степе, и где девалась, не вѣдает, а что в Сватолуцком камисарствѣ показал, якобы оные вещи закопал и лошадъ пустил в Ямпольских дачах, и то напрасно.

Будучи ж на том разбое смертных убивств, кроме ево, Сошалского, не было и боля воров-разбоиников и их пристанищ не вѣдает, в прошедшей же великой пост исповедывался и святых таин приобщался в слободе Жеребце у священника Илии.

И по резолюции сей канцелярии для сыску схороненным оным Кушканем денег и вещи, также и оставших в Теплянском лесу пятидесяти одного человека разбоиников с оным Кушканем послан был с пристойным числом командою порутчик Борис Королков, которой, возвратясь, репортовал, что в показываемых от него, Кушканя, урочищах как денег и вещи, так и оставших разбоиников нигде не сыскано и потому ему, Кушканю, священническое увѣщевание чинено, на коем показал и утвердился, что лошад пустил в Жеребецких дачах, в вершине Ровчакова Боирака, и те денги и вещи там же, против дуба, с которого вышла часть кореня, по примеру от оног ступеней за четыре закопал в землю, а что ж в допросѣ своем показал, якобы все оное закопал над Донцем, близ Студенецкого Броду, и то с тем намерением, чтоб когда для сыску тех вещи туда ево повезут, из дороги уитить, так же и об оставших разбоиниках, равно и подполковницы Капустянской на подданного Тимофея Монку он же, Понамаренко, в привозе к ним хлеба и во взяти за то денег шести рублей говорил напрасно, почему для сыску оных же вещи он, Кушкань, с подпорутчиком Ерофеевым и в предписанной Ровчаков Боирак послан, но и там оных не сыскано и по резолюции ж здешней канцелярии заключено по таковым ево разнопоказаниям во изыскание истинны по содержанию имянного 763 году февраля 10 дня указу, где он точно те денги и вещи, как и лошад, девал, равно и товарищи ево находятца с пристрастием ево, Кушканя, распросить; токмо что оказавшейся по свидетелству лекарскому болезни он, Кушкань, не выздоровел и поныне еще не распрашеван, пропитание ж он, Кушкань, имеет от мирского подания и тем доволен.

Філіял ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 813, арк. 38—42. Оригінал.

№ 293

1770 р. жовтня 20. Гадяч.— Донесення Гадяцької полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напад гайдамаків на будинок секунд-майора Михайла Качановського в Березовій Луці

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от полковой Гадяцкой канцелярии доношение

Сего октября 17 полковой Гадяцкой канцелярии господин секунд-маиор Михайло Качаневский доношением представил, что сего ж ок-

тября з 16 против 17 числ как бы в полночь на жылой его в селѣ Березовой Лукѣ состоящой дом невѣдоміе наподобіе запорожцов немалым чыслом разбойники, напав, имѣвшихся в дворѣ людей его всѣх перевязали и в кладовой его, Кочаневского, коморы, разламав дверы, заграбыли з сундука денег сребной монеты трыста рублей, червонцов золотых російских одиннадцать, кафтан алого аглыцкого доброго сукна вѣкруг обложенной пондисполью золотоу, зышитий по-немецку, полотна домашней работы льяного — 18 да коноплиного 17 штук, и с тѣм всѣм невѣдомо гдѣ дѣвались, оставя в коморы с имѣвшихся в оних разбойников орудий спис и долото, и просил он, Кочаневский, тѣм доношением о сиску и поимкы сих разбойников учиненія, вездѣ в полку Гадяцком публѣкаціи и о сообщеніи для таковой же публѣкаціи и во всѣ полковіе канцеляріи, також в Новоросійскую и Слободскую Украинскую губерніи о представленіи разсмотренія, по которому доношенію в полковой Гадяцкой канцелярії опредѣлено о найпрылѣжнѣшем чрез публикацію показанных разбойников з заграбленными в господина маиора Кочаневского денгами и вещми вездѣ сиску, а паче о пересматриваніи по ярморкам и торгам, не будет лы что чего с вещей продавать или мѣнять, и когда сищутся, то для поступления с ними по законам — о прысылки в суд гродский Гадяцкий под крепким караулом — послать во всѣ полку Гадяцкого сотны ордеры, и посланы, а в полковіе канцелярії промеморіямы сообщить, в Слободскую ж Украинскую губернскую канцелярію сим представит и представляется¹⁷⁸.

1770 году октября 20 дня.

Обозний полковой Іосиф Скшенский
Судіа полковой Данило Ленвич
Полковой писарь Степан Сливкин

Помітка: Получено 5 ноября 1770 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 87. Оригінал.

№ 294

*1771 р. травня 2. Изюм.— Рапорт Изюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напади гайдамаків на хутори і пасіки та про заходи проти них*¹⁷⁹

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярію из Ызюмской провинціальной канцелярії репорт

Репортами из Ызюмского камисарскаго правленія в сию канцелярію представлено:

1-м репортом: де ис Цареборисовского казеннаго правленія в тое камисарское правление представлено, что минувашаго апреля 28 дня цареборисовского жителя Ивана Заики зять в то Цареборисовское казенное правление подал ізвет, в котором де написал, что у тестя ево, Ивана Заики, неведомо кем, пришедшими воровскими людьми ночным временем против вышеписанного числа озарническим случаем реченного Заики сына Сергея и невестку ево были келепом, забрали у помянутого Заики и сына его многое число имущества и денег; ради ж сыску тех

шатающихся воров и разбойников в Рубчанское казенное правление от начальника вахмистра Башинского приказ послан, а с Цареборисова пристойное число каманды для такова ж изыскания, за болезнью начальника Башинского городничей Андрей Гуд отправлен.

А того ж апреля 29 числа харковской житель Степан Молчанов словесно в том камисарском правлении объявил: ехал де он из слободы Тору и, доехав до Голой Долины, постречав отставного гусара, которой ему объявил, что у вершин Теплянского и Черкасского, промеж которых большая дорога идет, ево разбойники ограбыли, почему он принужден постречавшихся оных Компанийского полку козаков нанять, чтоб ево препроводыли, и как его особым трактом повелы и, обежав то опасное место, съездя паки на большую дорогу следующим промишленникам да купцам белгородским слободы Гайворона жителям объявили, чтоб в то опасное место не ехали, токмо те промишленники с купцами согласясь, что их при повозках будет человек до дватцаты, поехали; и как скоро доехав до того опасного места, те разбойники, выскоча з леса, их оставновливали, промишленники ж и купцы ко обороне себя стали брать ружья и прочия орудия, то разбойники стали по них стрелят и одного с промишленников подстрелом убыли, от чего всѣ пришли в робость и к разорению себя допустыли, купцы ж что позади ехали и добрыми лошадми, поворотясь, ушли обратно.

2-м репортом: де ис Торского казенного правления донесено, что оного апреля 28 дня Луганского пикинерного полку отставной секунд-майор Таранов присланным в то правление известием объявил, что того ж апреля 25 числа в состоящую в урочище Торском дроворубе в пасеку ево пришли неведома какие люды с ружьями и дротиками, по примечанию как запорозцы, и у пасечника ево хлеб и пшено забрали, а впред приказывали, чтоб было заготовлено хлеба, пшена, соли, сала и табаку и упователно де гайдамаки.

Да торской начальник ротмистр Иван Шабелской с поданного в Торское ж казенное правление от сотника Трапезонского известия при своем репорте приложил копию, в которой написано: того ж де апреля 27 дня в хуторе войскового обывателя Михаила Водолазкого в урочище Капустянском Яру приходило ввечеру петнатцат человек оружейных гайдамаков и узjali у него меду два пуда, рубах до несколько, одну шубу, свят две и адин руб денег, а того ж течения 28 числа дня, пред вечером за два часа, не знаемо за какими купцами з дороги от Изюма, лежащей до Тору, не доезжая от Изюма близ Теплянского вала, гнались вперейми человек до дватцаты при ружьях и дротыках до ево, Трапезонского, хутора, аднак тех купцов не перехватывали.

По известию ж де близ Валка, чумаков остановяя, грабыли человек до двенатцаты, за купцами ж гнались пять человек, а упователно де что от Теплянского по Голой Долине в яружке к мосту не без партии ж было и по-выдимому сочиняют немалую партию гайдамаков и буде слишно было на мосту оружейную палбу.

Да торской житель Степан Телиянской, которой и вышеписанные репорты туда привез, словесно объявил, он де, ведая между лесами Теплянским, Черкасским близ Валка от прописанных разбойников опасность, то место на Кирповской хутор обездыл и как доехал до леса Плоского, то с оного вышел пять человек пеших с адными дротиками за ным гнались, токмо вздогнать не могли, изюмской же житель Данило Бо-

родай объявил: он де по отвозе с Ызюма в Тор куриера ехал обратно, то на прописанном Валку, переняв ево, данные от куриера за прогон денги — дватцать пять копеек — отобрали, с тех же разбойников один с ружем, в набойчатой юпке, другой — з дротиком, в каптане и нагольной шубе.

Да того ж апреля 30 числа присланной села Стратилатовки от прикащика Наума Качевского племенник его Ефим словесно ж объявил: в прошедшую де ночь, пришед в то село Стратилатовку человѣк до тритцати разбойников при ружьях и дротиках, окружа большой двор караулом, чтоб никто вииты не мог, во оном застав прикащика были и заграбыли описных вещей и денег, так же пошед и в дом его, Качевского, вещи и денги ограбыли ж немалое число и с той слободы неведома где девались, что ж именно ограблено, опосле о том от него, прикащика Качевского, донесено будет, по которым де репортам ко всем того камисарства начальникам посланными указами велено, а в Святогорский монастыр сообщением требовано как возможно найскоряе, сколько ни сыщется оружейных конных и пеших з дротикамы и из другими орудиями как войсковых, так и владелческих подданных, яко оное і к охранению всего общества искорененія воров завысит собрать обывателей, и соединясь в одном месте радковскому, цареборисовскому и лиманскому начальникам в урочище при Святогорском монастыре, получа и от оного монастыря людей, а торскому с райгородским в слободе Тору следовать в урочища к лесам Теплянскому и Черкасскому скритными нискими и лесными местами и старатся их сыскиват, а в невозможном по супротивлению тогда оных разбойников случае требовать з ближних мест скорого вспомоществования, яко де в слободе Тору недавно выступившие из воинской службы отставные Луганского пикинерного полку господин секунд-майор Таранов, Изюмского гусарского полку поруччик Андрей Мазан жителством находятся и подданных имеют, то дабы и оне так же, собрав своих подданных, с торским и райгородским начальниками, восприяв свое по присяжной должности усердное старание, ко искоренению оных воров туда ж ехали, о том и к ным от того камисарскаго правления писано.

А при третем приложено означенного Качевского объявленные, в коем значится: минуваго де апреля 30 с вечера разбойники человек до тритцаты войшлы в слободу, коих де выделы тамошныя жители Захарій Савынскій с товарищи, и пошли до караулу, объявили караулным: при том же де караулѣ ночевало малоросійских Гадяцкого и Миргородского полков до петидесяты и более человѣк козаков, аднак ни один не послушав и не тронулись к поимке оных, из них же, разбойников, один в дворе его, Краснокутского, пришед под окно, объявляя якобы едет изюмской камисар Быстрицкой в Тор и до его, Качевского, прислав писмо, требовал, чтоб он, Качевской, засветя в ызбе, впустил ево во оную, почему как жена ево, Качевского, отперла двери, тотчас ее подхватили, и в ызбу вскочив человѣк с петнатцать с ружьями, келепами и плетми, в одежде — в кавтанах красных, юпках рябых, зепунах белых и серых киреях, коя де одежда вся с отлогами, и начали ево быть плетьми и келепами и, отбыв две скрини, забрали полотно льяного тонкого четиреста локот, чарок серебряных — десят, тарелок оловяних — четире, блюд — три, маниста — восем ниток, рубашек мужеских и женских — петнатцать, ево, Качевского, черкесок — три, ис коих адна — кофейна з лиштвами гре-

зетовыми голубыми, другая — сынего камлоту. К лястого кругом обложена золотим шнурком, переда подбыти зеленою голю, третья — сынева сукна, кавтан адин сынего ж сукна, руже адно, пороху — шесть фунтов, поясов — три, женский кунтуш кофейной з штофовыми красными лиштвами, запаску адни красного табыну, шапка с кримским смушком, с черним вершком с плису, штаны новые сынево сукна. Потом паки начали ево быть, спрашивая из ных адин, где денги и, вхвотивши ево за волоса, потащыли с ызбы в описной двор, а жену ево, Качевского, замкнули в комнату з девкою, и как жена ево отбыла окно и, вылезши, пошла к тамошнему жителю Марку Вайлу в дом, просила ево, чтоб он пошел и учинил о показанном разбойническом нападении тревогу, то оной Вайло как злодей укрился, не пошел.

По приводе ж ево, Качевского, в двор спрашевали ключей, но по объявлению ево, что оних нет, показанные разбойники, взяв дубыну, отвернули замок и войшовши в амбар, в которой и ево втащыли, выкрасав огню, засветыли серниками свечки и, сискавши, взяли денег ево, Качевского, собственных серебрянных пятьсот рублей да описных до трехсот рублей же, а сколько именно, знать не можно, понеже де в тех же мешках и ерлики.

Отголь же пойшли пряма к пристену Царевскому, того ради в Ызюмской провинціальной канцелярії опредѣлено учинить следующее:

1-е. В Ызюмское камисарское правление подтвердить указом и велеть показанным в репорте того камисарского правления слобод Царемборисова, Мойак и Тору начальникам подтвердить, чтоб оне в сходство прежнего того камисарства повелѣнія, взяв ис томашных жителей оружейных, а у кого ружей нѣтъ, из другими какие кто имеет орудыями подлежащее число людей, из оными следовали в показанные урочища и там, то ж в других местах старались на основании пред сим неоднократно посланных указов упоминаемых разбойников переловить, употребля к тому все возможные способы. К лутчему ж поиску и искоренению тех разбойников требовали б ко вспомоществованію воинских команд от изюмского и торского господ камендантов, каторых об отправлении в пристойном числе из салдат или из розъездных козаков при афицерах без упущения времени из сей канцелярії к ным, господам камендантам, писать и буде кого и с тех воров поймают, оных того ж времени за крепким кораулом присилалы в сию канцелярию.

2. А как из объявления прикащика Качевского значить, разбойники были в самом нутре селения слободы Стратилатовки, коих пер[в]ие выделы стратилатовские жители Захарій Савынский с товарищи и состоящим там, в разезде, малоросійским козакам объявили, коих близ той слабоды было болѣе пятидесят человек, точию из оных ни адин к поимке тех разбойников не пошел, равно и оной Савынский с товарищи, объявляя о том еще кому в репорте не изьяснено, жена ж ево, Качевского, будучи оными разбойниками замкнута в комнате, получа отголь уходом свободу, о показанном разбойническом нападении также объявляла той слабоды Каменки жителю Марку Вайлу, но и оной, не объявляя о том никому, скрился, из-за чего оные разбойники беспрепятственную к грабежу означенных пожитков и денег, потом и ко уходу имели свободу, а естли бы состоящие на учрежденных при той слободе Стратилатовке кораулах караулные козаки по объявлению им того ж часу ко искоренению тех злодѣев приступыли, то б и грабытельства того не

последовало, но видно по слабости и не наблюдению оных козаков те злодѣи имели время в самую слободу прокрасться и грабительство сделать, то и о сем яко оные кораулы состоять под веденіем изюмского каменданта господина полковника Кудалева к нему в ызвестій предписать, чтоб благоволил каким точно случаем оные разбойники туда впущены и для чего кораульные по объявлению означенного Савынского с товарищы, к поимке тех разбойников не пошлы, изследовав, с виновными поступить по законам, и что учинено будет, здешнюю канцелярию писменным уведомленіем не оставить.

3. Изюмскому ж камисарскому правленію тем же указом велеть показанных в объявленіи Качевского слободы Каменки жителя Захарія Савынского и с товарищей его, коих имен не изъяснено, а сам он показать должен, так же Марка Ваила и жену Качевского сыскав чрез нарочных, для надлежащего в вышеписанном изследованія прислать в сію канцелярию при репортѣ немедленно, о учиненіи ж о всем вышеписанном упоминаемим господам камендантам подтверждения и к его сыятелству господину генералу-порутчику и ковалеру графу Остерману представить доношением.

4. Присматриваніи ж, сыске и поимке оных же разбойников, естли где появятся на вышепрописанном порядке и естли где пойманы будут, о присилке в сію канцелярию за кораулом и в прочіе сей провинціи, то есть Болаклійское, Печенежское, Купенское и Сватолуцкое камисарские правленіи, послать указы.

5. К определенному ж к смотренію означенной слободы Стратилатовки и прочего имения губернскому протоколисту Тимошенкову особо послать же указ и велеть с полученія оногo того ж самого времени, выправясь, сколько именно из описных денег и другого, чего реченными разбойниками заграблено, в сію канцелярию немедленно репортовать.

6. К свѣденію о сем Правительствующаго Сената въ 1-м департамент и во оную губернскую канцелярию донестъ, о чем оной губернской Изюмская провинціалная канцелярия сым доносит, а куда надлежало, указы посланы, писано и представлено.

Мая 2 дня 1771 году.

Прохор Бавыкин
Черкасов
Татарской

Помітка: Получен 10 мая 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 22—25. Оригінал.

№ 295

1771 р. травня 6. Фортеця Білевська.— Промеморія графа Федора Остермана до Слобідсько-Української губернської канцелярії з повідомленням про те, що кілька ескадронів гусарських полків вилучено з його відання і передано в розпорядження слобідсько-українського губернатора генерал-майора Євдокима Щербиніна, до якого і слід звертатися на випадок появи гайдамаків¹⁸⁰

Промеморія генерал-порутчика и ковалера графа Остермана в Слободскую Украинскую губернскую канцелярию

Оная Слободская губернская канцелярия довольно известна, что в прошлом году каковыя от гайдамаков по ведомству ее беспокойствы

были и для переловления их посылаемы тогда из ведомства моего от гусарских эскадронов команды, чего и ныне по выступлении армии ожидать должно да уже и есть, потому что господин полковник и изюмской камендант Кудаев ко мне представил, что между Тором и Каменки человек до пятидесят гайдамаков оказалось (которые много следующих в дороге грабят и мучат).

А апреля 29-го числа приезжали в слободу Каменку для разбития тамошних прикащика и шинкаря и потом возвратились в Теплинской лес, и тем представлением просил о присылке к нему человек до пятидесят для учреждения к переловлению тех гайдамаков пекетов, почему из ведомства моего оное число казаков конных и отправлено; и сверх того, и ведения моего во все команды как строжаише подтверждено: ежели откуда х какой команде о появившихся разбойниках знать дано будет, то б в самое то время, не чиня ко мне представления, а давали команда команде знать, и сколько можно собравши, оруженною рукою их искореняли и ловили.

А минувшаго 770-го году октября от 23-го числа по представлению Слободской губернской канцеляри[и] о появившихся разбойниках из Государственной военной коллегии указом ко мне предложено было, чтоб ко искоренению таковых злодеев, как скоро откуда знать дано будет, отправлять команды, почему и исполнение чинено было, и от бывших в ведении моем гусарских эскадронов команды и отправляемы были.

А как те оставшие гусарских полков эскадроны из ведения моего были в команду господина генерал-майора и ковалера Щербинина, то сходяствуя Государственной военной коллегии указа Слободская Украинская губернская канцелярия да благоволит к поимке вышеписанных появившихся да и впред являющихся гайдамаков требовать воинския гусарских полков эскадронов по близости их расположения от господина генерал-майора и ковалера Щербинина команды (дабы таковых злодеев можно было с первого их показания искоренить), да и во все камисарства о чинении в том переловлении их друг другу по первому извещанию для охранения жителей обыватelmi самими при тех их правителеи оруженною рукою вспоможение и чтоб подозрительные люди в хуторах проживат не могли под укрывателством, где надлежащих всегда к саблюдению о том надлежащаго исполнения подтверждено было, учинить по е. и. в. указом.

Граф Федор Остерман

С 6 мая 1771 году. К[репость] Белевская.

Помітка: [Получена ... мая 1771 году. Записав] доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 10. Оригінал. Верхня частина документа обрізана.

№ 296

1771 р. травня 19. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії з допитами гайдамаків Костянтина Одимченка, Самійла Кукси, Павла Трегубенка, Кіндрата Зайки та Максима Сухого

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Ызюмской провинциальной канцелярии репорт

Сего мая 13 дня присланные при промемории из Ызюмской каменданской канцелярии разбойники Константин Одимченко, Самойло

Кукса, Павел Трегубенко, Кондрат Заика да Максим Сухий в сей канцелярії допрашивани и показали:

Одимченко: Родился де он и взрос Войска Запорожскаго в слободе Новоселице и тому будет болѣе трех недель, согласясь с пришедшими к нему с запорожской же слободы Богородичной жителем ватажком Демьяном Завезіоном, запорожскими казаками Федором Фетисовим, Романом, Семеном да Федором же, а как их прозывают и каких куреней, не знает, пошли для разбою в Теплянской лѣс и, не доходя оного, зашли в Черкаской лес же, в пасеку торского жителя, а имени и прозвания ево не знает, у кого взяли изясненные в том допросе вещи да денег один рубль, а оттоль пошли в означенной Теплянской лес и, пришедши, нашли во оном разбоиников две команды: первую — с Запорожья, ватажка бежавшаго торского жителя Ефима, с ним Павла, Тимофея, Ефима, Мирона, а прозвании их не знает, вторую — здешней правинціи из слободы Райгородка писарей двух — Григория и Дорофея Цицкина — и с ними называющихся зашедшими в прошлом году во время косовици к райгородскому жителю Городю Струковскому из слободы Новоселицѣ адинадцати, а имен их и прозвании не знает, а всех восемнадцать человек, с которыми сообщась делали у проезжающих по лежащей близ того леса дороги разного звания промишленников, тож у хуторе Кирповском и в слободе Каменке у приказчика Наума Качевского разбоем грабежи денег и протчих пожитков. И из доставшихся с разбоем Качевского вышеписанные товарищи их Завезіон при разделе дали ему с товарищи на шести человек на каждого по семнадцати рублей по пятьдесят копеек медных денег.

Будучи ж де в Кирповском хуторе, спрашивали отставного поручика Мазана человек, не знает ли он, у кого денги имеютца, почему он объявил, что знает двух человек, к которым как повел, то пришед к одному, взяли денег пятьдесят копеек, пояс холшевой, нож да ружье, в другаго — денег три копейки, а болѣе того хотя их били и последнего, разжегши келеп и жгли, но нѣчего не нашли и, воротясь в лес, переночевав, ввечеру ис товарищей ево 10 человек пошли в тот же хутор Кирповку, откуда по возврате принесли адинадцат ягненков, вина барило, где ягнени порезав, мясо поили, кожи ж, вино, медные денги и протчие вещи схороня там же, сами все перешли в лес, называемой Дроворуб, с тем намерением, чтоб оттуда итить для грабежа к райгородским жителям Лантуху и Струковскому, ис которого лесу из них два человек, Ефим да Мирон, ходили в Тор для проведивания, откуда и сколько для поиску их команд отправлено и как оны других суток ввечеру пришли обратно, то говорили, что оне были у Ефимового дядѣ отставного гусара Михаила Безуглого ночью в избѣ, а днем, запершись в анбарѣ, пили вино и оттоль принесли три хлеба.

А того ж вечера с показанным ватажком Завезіоном в адинадцати пошли било в Теплянской лес к пожиткам, а оной Ефим с товарищи в пяти человек остался в том же лесѣ и толко что онѣ пришли в пасеку майора Таранова и, забрав у пасечника съестные припасы, то прибежав к ним ис показанных оставших в Дроворубе два человек разбойников, объявили им, чтоб оне возвратились в Дроворуб, ибо де пришедшей к ним находящейся в том же лесу для драния дубу торской житель с небольшим мальчиком, а имен их и прозвании не знает, сказывал им, дабы болѣе в Теплянской лес не ходили, потому что несколько

для поиску их команд отправлено, почему оне воротясь и тоей же ночи все двадцать четыре человекѣ с тем намерением, чтоб их команда не поймала, поишли под слободу Тор, в байрак Макатиху, до коего с ними и оной мужик с малчиком ишел. Как же пришли и во оном остались, то оной же мужик при отходе в Тор по прозбе показанного Ефима обещался о командах, проведая, им дать знать, где и ночевали.

А поутру как оной же мужик приехал к ним и что команды уже с поиску воротились в Тор и всѣ схороненные ими в Теплянском лесѣ пожитки и денги посискивали, объявил то, передневав там же, а ввечеру часто реченной Ефим с товарищи в шести человекѣх пошли по объявлению его под слободу Тор для кражи купеческих лошадей и на оных бежать в Самару. Он же, Одимченко, с ватагом Завезіоном в числѣ осмнадцати человекѣх на Голую Долину и, пришедши тоей же ночи, нашед стоящих при дву возах в степе не знаемо каких четырех человекѣх купцов и ограбив у них купеческих разного цвету кавтанов два, камзол байков с пуговицами один, штоф фрустальной с вином, медной котлик да денег серебрянных и медных триста шестьдесят пять рублей сорок копеек, и пришедши в бойрак Дроворуб, теми денгами разделились и досталось на человека по дватцати рублей по тритцати копеек, а поутру как находящаяся для поиску их команда нашла, то от оных оне разбежались врознь по лесу, а наступившей ночи пошли в лес же Черкасской, где шедшись с ватажком, всего пятнадцать человекѣх, а протчие где девались, не знает, и в том же лесе он, ватажок, с райгородскими писарями всего в 9-ти человекѣх остался и оттуда пошли ль или ныне находятся там, не знает.

А он, Одимченко, также с товарищи в 6-ти человекѣх пошли ж в слободу Новоселовку и при том на пути из них один бежал, а он с оставшими, пришед за Барвенчину Стенку над речку Торец и вшедши в терновой куст, усмотря, что козачія команда едет, имеющияся при них денги серебрянныя зарили в том же кусте в землю, а медниа побросали в воду в Торец, котория, равно и вышеписанные в Теплянском лесу схороненные денги, он и показат может. Оная ж де команда, наехав и изимав его с товарищи, привели в Изюмскую каменданскую канцелярию, а оттуда присланы в сию канцелярию.

Кукса: Яко он назад лет с пятнадцат, зашед малоросійского Лубенского полку з местечка Городища в Запорожскую Сеч, проживал с найму у живущих тако козаков Васюренского куреня Онофрия Лати один год, Величковского куреня, прозванием Пороха, з год, а потом находился с запорожскими козаками на речке Калмиусе у ловле рыбы лет з шесть, послѣ же того по разным Запорожской Сечи козакам, коих имен и прозваніи припомнить не может, в работе, а напоследок при Самарском монастыре прошлого ж 770 году в летнее время при состоящем на речке Самаре Богдановском фарпосте у сенокосения чрез неделю.

Тригубенко: что он родился и взрос малоросійского Лубенского полку в слободе Денисовке и тому назад лет з шесть сойшол без всякаго писменного выду з случивъшимись проходящими чрез оную слободу промышленники на Самару в слободу Новоселицу, где и находился четыре года, в Калмиусе ж в зарабативаніи денег — один год, а прошлого 770 году в май месяце с оной слободы Новоселицѣ с находящимися таким же шедшим во оную с Переясловского полку малороссія-

нином Кондратом Усом пошел к райгородскому жителю Горъдею Струковскому для сенокосу, где на оном пробыли чрез все лето.

Заика: что он уроженец Переясловского полку местечка Вертлѣвки, назад тому лет с шестнадцать зашел в запорожские жилища на речку Калмиус; по поимки ж де их Миргородского полку козаками взято из изымающихся у него доставшихся с разбою 26 руб. 50 коп. денег.

Сухий: что он родился и взрос Гадяцкого полку слободѣ Лисовкѣ и тому назад четвертой год с промышленныками по отпуску с той слободы для заработка, зашед запорожского вѣдомства в слободу Новоселовку, по тамошним жителям находился во услуженіи прошлого 770 году до осеннего времени; а в протчем как он, так и вышечисанные товарищы ево показали во всем сходственно.

Того ради в Ызюмской провинциальной канцеляріи определено учинить слѣдующее:

1-е. Из допросов оных разбойников значит: оне въсего в 24 чело-веках были на показанных в тех допросах разбоях, в том числѣ и слободы Стратилатовки, коя за умертвием помещика бывшаго полковника Краснокутского описана и досталась на чать наследников казнѣ у прикащика Наума Качевского, а и с полученного наперед сего той слободы от эконома губернского протоколиста Тимошенкова репорта значит, что при грабеже разбойниками реченного Качевского денег и пожитков взято, описных денег же двѣстѣ тридцат пять рублей пятнадцать копеек с половиною. Оне ж де, Одимченко с товарищы, доставшиесь на четь их по разделу денги зарили в разных местах в землю и в воду побросали, а у Кондрата Заики по поимке их Миргородского полку козаками взято двадцать шесть рублей пятьдесят копеек, но за неимением при сей канцеляріи воинской команды ко отисканию оных схороненных денег отправить некого и для того в Изюмскую каменданскую канцелярію писать промеморіею и требовать, чтоб благоволено было для той надобности, нарядя пристойное число воинской команды и не менее дватцати пяти чело-вѣк, естли болѣе найтится не может, при обер-офицерѣ, равно и взятые козачею командою у разбойника Заики двадцать шесть рублей пятьдесят копеек денег, яко оне, как выше значит, из числа описных туда и возвращены быть должны, отискав, прислать в сию канцелярію при промеморіи немедленно в поимке ж и во искорененіи товарищей их разбойников оставшихся в лесах Черкаском, Макатихе и Дроворубе, а особливо на состоящих от Самары, куда оные разбойники бежать намерени, фарпостов чрез посланные воинские команды употребить на основаніи законов всеудобъвозможное старание. О сем же и в Торскую каменданскую канцелярію писать.

По присилки ж от Изюмской каменданской канцеляріи обер-афисера с командою ко указанию мест, где денги находятся, адного разбойника и как оному афисеру при том будучи поступать в сходство указов отсель наставление дать, предписав во оном и сие, чтоб он, будучи в пути, за объявленным разбойником Адимченком имел крепкую и неоплошную осторожность, дабы каким-либо случаем итить или товарищы ево отбыть не могли, и естли паче чаяния при следованіи путем иногда оные где присмотрены будут, а поймать их ему невозможно, в таком случае наблюдать толко порученное ему дело исполнить, аднак даби и уйтить не могли, о поимке на искорененіи их дать знать состоящим на фарпостах воинским командам.

2-е. В Ызюмское комисарское правление послать указ и велеть вышеозначенного торского жителя отставного гусара Михаила Безуглого, которой об оных разбойниках сведом был, и как оне для проведивания откуду и сколко для пойску их каманд отправлено, ходыли в Тор, в дом их принимал и в лес Макатиху хлеб виносил и что к пойску их же, разбойников, команды посыланы, давал знать, так же и об означенных в допросех оных разбойников, находящихся в лесе Дроворубе, мужик с малчиком, разведав пристойным образом, кто оне імянно, сискав, для допросу за крепким караулом прислать в сию канцелярию пры репорте немедленно, а при том, как по тем же допросам значит, что бежавшие того ж комисарства з слободы Райгородка бывшие писари Григорей и Дорофей Цицкины находятся между оставшими в боераках, Черкасском и Дроворубе, разбойниками, то ежели б могли оне появиться в ту слободу или где в других около оной местах, в поимке и искорененіи оных, а между тем и протчих товарищей их поступить по прежде посланным из сей канцелярии указом во всем непременно.

3-е. И понеже ис тех же разбойнических показаній явствует: оне и протчие их товарищи, коих оне ж знают ведомства Войска Запорожского, о которых в допросах явствует имено, а протчих не показанных те, не писанные по именам, изяснить должны и с чего признавательно, что оная, равно и другие разбойнические партіи, не иначе как от запорожских жилищ умножились, а более потому, что тамо всякого звания людей принимают без писменных выдов, каковы суть и вышеозначенные разбойники Одимченко Запорожской Сечи слободы Новоселицѣ, а протчие товарищи разных малороссійских полков уроженцы и для того в Кош Войска Запорожского Низового писать промеморию и требовать, чтоб благоволено было оных разбойников, как оне скоро туда появяться, сискав и в чинимих ими разбоях изследовав, поступить по законам, а обыженным доставать подлежащее удовольствие. Впред же приходящих туда без писменных выдов всякого звания людей принимать кому следует запретить, дабы тем прекратить происходимие от таких людей и другие худие поступки, и что учинено будет, здешнюю канцелярию писменно уведомит.

4-е. Со испрошением же о послилки к присматриванию и поимки тех разбойников ведомства тои Запорожской Сечи в вышепоказанные слободы Новоселици и Богородичной, куда оне и бежать намерены, ибо из них у называемого ватагом Завезіона в Богородичном и жена есть, а может быть и в других жени и доми имеются, воинской каманды и к его сиятельству господину генерал-порутчику графу Федору Андреевичу Остерману, а о всем том к сведению и разсмотрению и в Слободскую Украинскую губернскую канцелярию репортами донести, о чем оной Слободской губернской канцелярии Изюмская провинциальная канцелярия і доносить.

Мая 19 дня 1771 году.

Прохор Бавыкин, Яков Тихоцкий,
Іван Черкасов, Иван Малимской

Помітка: Получен 30 мая 1771 году. Записав, доложить к сведению и в посылаемые в Сенат двунедельные репорты вносить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 29—32. Оригінал.

1771 р. червня 3. Охтирка.— Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про заходи щодо розшуку гайдамаків

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию Ахтырской провинциальной канцелярии репорт

Сего июня 1-го числа во оную провинциальную канцелярию репортом с Котелевского камисарского правления представлено: минувшаго де мая 31 дня во оном камисарском правлении от находящагося при Куземенском мосту на заставѣ и карантине смотрителя отставного вахмистра Алексея Торского получено извѣстие по таковому ж от пасѣчника ево, что по сей сторонѣ реки Ворскла в ту пасѣку его приходило три человека гайдамак и требовали привозу хлеба, почему де от камисарского правления того ж времени с отставным гусаром Дмитрием Сахном с ружем и копиями двадцать человек и поиску и поимки оных гайдамак з достаточным наставлением отправлено и о том в Куземинское сотенное правление сообщено, с которым сего июня 1 числа состоящей при означенном мосту грамотной Данило Гнилосиров в Куземин ездил и по подаче оного в правлении от атаманского сына Федора слихал, что отец ево атаман Евстафѣй Редка сказывал: был де он по полученному от Зѣнковского сотенного правления извѣстии с козачою командою для поимки явившихся тамо гайдамак, где и зѣнковских восемдесят человек козаков при старѣшине находились, но что тех гайдамак по исчислению до сорока человек в лесе имелось, то чрез оруженной выстрел к поимке не дались, и ис тех козаков как адин приблизился к ним, то и лошад подкололи, и намѣревают де тѣ гайдамаки переход иметь чрез оную реку Ворскла по имеющейся на оной пустой греблѣ, состоящей пониже Куземенского мосту в здешние дачи.

И по тому де извѣстии в дополнение предписанного в слободе Котелве приказано с отставних гусар и лутчих обывателей оружем и дротки и другими орудиями собрать и в пристойное место з депутатом к недопущению и поимки тех гайдамак отправит, а о таковом же порядке во околичния слободу Хухру и в село Лутища знать дано, тож в Рублевское атаманское правление со объявлением и во владелческих мѣстах предложено и в Краснокутское камисарское правление сообщено. Того ради в Ахтырской провинциальной канцелярии определено:

Хотя из оного Котелевского камисарского правления о имени от помянутых разбойников предосторожности и о поимке оних в подчиненные мѣста предложено и куда подлежало сообщено, аднако и отсель в то Котелевское и в другие камисарские правленны послать указы (кои и посланы) с подтверждением наикрепчайше, дабы в войсковых и владелческих селениях и в хуторах от показанных воровских людей содержания была наикрепчайшая предосторожность и во всех лесных и других скритих местах всячески вспроведивая об них, естли где могли б появитца или кем в каких мѣстах примечены; того ж часу с нарочными давать знать в ближние селения и в камисарския правления, почему для сыску и поимки их со всех тех селений и комисарских правлений посылат пристойные с ружем, имеющимся в обывателей для предосторожности от неприятельского нападения (кое в ысправное привесть

состояние), и другим орудием, у кого какое сыскатся может, каманды, употребля при оних из бывших в военной службе отставних унтер-офицеров и обывателей, дав им от камисарских правлений потребния наставления на основании имеющихся пред сим неоднократно посланных указов, которым потому в поимке и искорѣнении оних разбойников прилагать всевозможное старательство, и если сколко поймано будет, присилат в провинциальную канцелярию под крепким караулом для поступления с ними по законам. Причем тем посланным с командами в наставлении предъписать, буде оными командами в поимке оказавшихся разбойников предусмотрена будет невозможность, в таком случае в дополнение и еще с околичных мест требовать с обывателей доволного числа приумножения и поступат во [в]сем том по точной силе предписанных, многократно посланных указов и данных им наставлений без упущения, а для таковой же предосторожности и искорѣнения помянутых воровских людей со употреблением всех возможных способов по смежности в Малороссійския, Гадяцкую и Полтавскую полковья канцелярии промемориями сообщено. О чем и Слободской Украинской губернской Ахтырская провинциальная канцелярия чрез сие репортует.
Июня 3 дня 1771 году.

Леонтий Лвов
Секретарь Климент Филипович
Канцелярист Павел Савченков

Помітка: Получен 4 июля 1771 году. Записав, доложить к сведению и отдать к дѣлу.

Філіал ЦДА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 140—141. Оригінал.

№ 298

1771 р. червня 3. Харків.—Репорт Слобідсько-Української губерньської канцелярії Сенату про появу гайдамаків у Зміївському, Ізюмському, Мереф'янському і Харківському комісарствах

В Правительствующій Сенат Слободской Украинской канцелярії репорт

Послѣ отправленного в Правителствующій Сенат минувшаго мая от 20 числа репорта в губернской канцелярії никаких противу помѣщиков от крестьян и крепостных людей возмущеней, тож в поимке воров и разбойников не имеется, а толко репортами в губернскую канцелярию представлено:

[1-м.] Из Ызюмской провинциальной канцелярії: присланные де при промеморіи из Ызюмской коменданской канцелярії пойманные находившесь тамо у поимки гайдамаков командою разбойники Константин Одинченко, Самойло Кукса, Павел Трегубенко, Кондрат Заика да Максим Сухий в той канцелярії допросами показали.

1-й. Одинченко, житель де он Воиска Запорожского слободы Новоселицы, где, согласясь запорожской слободы Богородичной с жителем ватажком Демяном Завезном, из запорожскими козаками Федором Фетисовым, Романом, Семеном да Федором же, а протчих, как имена и прозваній не знает, всего в восемнадцати человекѣ, пошли для разбою

в Теплянские леса и чинили по разным местам грабительства. Во-первых, в пасеке торского жителя, а имени и прозвания не знает, денег и разных вещей, а потом у проезжающих по лежащей близь того Теплянского леса дороге разного звания промышленников, то ж в хуторе Кирповском в слободе Каменке прикащика качевского и у протчих местах денег же и пожитков.

2-й. Кукъя, уроженец малороссийского Лубенского полку местечка Городища, отколь отлучась, шатался по разным запорожским жилищам, а напоследок жителство имел при Самарском монастыре.

3-й. Тригубенко, уроженец Лубенского полку слободы Денисовки, ис которой пошел в слободу Новоселицу, где находился у разных козаков с найму.

4-й. Заика, уроженец Переясловского полку местечка Вертлѣвки, отколь зашел на жителство в запорожские жилища и находился на речке Калмиусѣ.

5-й. Сухий, родился Гадяцкого полку в слободе Лисовке, отколь шшел и находился в слободе Новоселице у разных козаков во услуженіи, а впротчем де как он, так и вышеписанные товарищи ево показали сходственно, другие ж де товарищи при поимке их предъявленную командою разбежались по разным лесным дачам и для сыску де оных гайдамаков от Изюмской провинциальной канцелярии в надлежащие места предложено.

2-м. От нарочно посланного для поиска появившихся в змиевских тарановских лесных дачах разбойников Харьковского гусарского полку прапорщика Ковалевского маяя 15 числа. Взавши он от местечка Тарановки оружейных людей, разѣзжая лесныя дачи, приехав в валовой байрак к пасеке тамошнего жителя Константина Мазниц, где пасешник объявил, что против 12 числа приходили к нему ночним временем четыре человека с копьями, забрали у него хлеб, рубашки и постолы, да в оном же байраке в пасеке тамашнего жителя Тихона Тригубого против 14 числа ночним временем четыре человека забрали хлеб и сапоги, а куда тракт свои возимели, за ночним временем усмотреть было неможно.

3-м. С Мерефянского комисарства маяя де с 18 против 19 числа ночью неведомо какие люди нашли в пасеку соколовского жителя Гаврила Харченка, состоящую в лесу в урочище на Станициной долине, вымогали у оного Харченка денег, за кои и пекли огнем, которых де для сыску и поимки посланными во все того комисарства подчинѣнные места приказами велено тотчас отправлять команды.

4-м. С Харьковского комисарства маяя де 24-го числа к находящемуся у смотрения жителствующей в Деркачах сотнички Филоновой лесу, прозываемого Литвиновского, нашед неведомо какие люди девять человек с ружьями, отслали ево, Антича, с пристрастием, чтоб от него и от хозяина ево объявлено никому не было, а прислала б через оного гусара горелки, хлеба и табаку, почему де для поимки оных сумнительных людей от того комисарства пристойные оруженные команды отправлены.

И по учиненым в Слободской Украинской губернской канцелярии резолюциям посланными здешней губернии в провинциальные канцелярии и Харьковского уезду в камисарства указами велено о сиске и поимке появившихся в вышеписанных местах разбойников поступать на основаніи прежде посланных указов без упущения, а в Белагородскую

губернскую канцелярию сообщено промеморию с требованием, дабы ведомства своего в смежные жителством Слободской губернии с селениями местами чинила подтверждение с тем, когда во оные отколь о появившихся гайдамаках дано знать будет, чинено б было в поимке оных гайдамаков вспомажение.

Июня 3-го дня 1771 года.

В первой департамент.

Степан Тевятов
В должности секретаря
архивариус Федор Любичский

Помітка: 26 июня 1771.

ЦДАДА СРСР, ф. 259, спр. 321 [3892], арк. 274. Оригінал.

№ 299

*1771 р. червня 4. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у селі Мачухи і хуторі Туркестанових*¹⁸¹

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от полковой Полтавской канцелярии доношены

Прошлого мая 30 д[ня] сотнѣ второй полковой козак Евфим Шпидун, в полковой канцелярии являс, сказкою показал, яко того ж мая 29 д[ня] сотнѣ второй козак Семен Сененко обявил ему, Шпыдуну, что 29-го того ж мая нотчу, когда он, Сененко; был на Мачуском тракту на учрежденном караулѣ, ехали трактом чрез тот караул в село Мачухи верховими лошадами несвѣдомие наподобые гайдамак четирнадцять и при них два человѣк на пароконном возку, а всѣх шестнадцять человѣк, при ружу, списах и пѣстолях. И как де он з другими караулными спрашивали их, хто едет, то оные запрещали караулним их того спрашивать, угрожая убийством караулного с пѣстоля, и сказивали, что де можно их видѣть, что козаки едут, и поехали самовластно чрез тот караул дорогою, лежакою по дворцу мачускому Туркыстанових.

И потому того ж чысла посланним к сотнику полковому Волковняку ис полковой канцелярии указом веленно, взяв з собою сотнѣ своей пристойное число конних вооружейних козаков, следовал в село Мачухы и тамо забрал с вишеписанным Сененком и с кем надлежит справку, куда оные гайдамаки поехали, старатся как можно всех оних гайдамак переловить и представить в полковую Полтавскую канцелярию под караулом. А сего июня 1 д[ня] означенный сотник в присланном в сию полковую канцелярию репортѣ написал, что 31 числа того ж мая он, Волковняк, для поыску пропысанних оказавшихся в селе Мачухах гайдамак ездил и по забратии справки, что оные находятся в домѣ князей Туркистанових с верховими лошады вооружение, коих он, сотник Волковняк, того ж 31 мая в том обявленних Туркистанових домѣ уже не застал, а увѣдомился, что тѣ гайдамаки с находячимся теперь в домѣ князем Давидом Туркистановим, имѣв сообщение и кормлясь от него накупленным в торгу хлѣбом, рибою и горѣлкою, обращались

до увѣдомления их от подданных Туркистанових о собираемой командѣ. За увѣдомленем, собрався лесками и левадами до состоящего на Новосанжаровском тракту караулу и побыв козаков, называя себе штофелевыми козаками, невѣдомо куда болѣе тридцати человекъ уехали, а при том репортѣ найденных при поиске тех гайдамак в домѣ Туркистанових во укривательствѣ сумнительных людей Петра Кучинского и Ивана Кустовского представил, кои в допросах показали, что прошлаго мая 28 [дня] нотчу, то есть в субботу против неделѣ, приездило гайдамак к князю Давиду Туркистанову одинадцать человекъ в село Федорки, в дом его, которому привели тры жеребцѣ, два вороных нѣмецких, а один — буланой, и с оних гайдамак одного его товарища называли Данилом, а протчих имен не знают, и жили оные гайдамаки в домѣ князя Туркистанова четири дны, а против 1 числа июня нотчу отехали, а куда, они не знают. В бытность же их, гайдамак, харч покупал им в селѣ Мачухах дворецкой оного Туркистанова Семен Попоненко за денги оних гайдамак. То посланным к вишеписанному сотнику Волковняку указом веленно тотчас с командою ехать в село Мачухи к оному князю Давиду Туркистанову и учинить обыск показаным жеребцам и по обыску, когда найдутся, требовать от него отдачѣ для представления в полковую канцелярию, а буды не отдаст — взять виемкою и представить в полковую канцелярию. Ежели ж бы оних жеребцов найдет не могли, то всемѣрно розвѣдат, где оны з двора дѣвались, и репортовать в обстоятелствѣ, тако ж к капытану вишеписанному князю Давиду Туркистанову посланным указом веленно явится в полковой канцеляри, кои за явкою в полковую канцелярию показал, что прошедшего де мая 30 числа за приездом его з' канцелярии Новороссійской губерни в дом, в селе Федорках состоящей, з прапорщиком оставшим Павлиновим застал в том домѣ шести человекъ людей, не вѣдает он каких, между которыми де был один Данило Глобенко и объявлял ему, Туркистанову, пашпорт, данний за подписом бунчукового товарища Занковского, о пропуске его з будучими при нем пѣших, при ружу и пѣстолетах под золотою оправкою, в хорошем одѣяніи. Подданние ж его, князя, объявляли ему, что их было болѣе десяти и толко спрашивали его, Туркистанова, он ли пан двора того, а как он объявил о себѣ і испросил, что за люде, то они, объявив ему вышеписанной Занковского пашпорт, отойшли з дому его, князя Туркистанова, и где той ночѣ имели ночлег, не вѣдает. На другой же день в 6 часу сполдня видѣл он, князь, их, несвѣдомих людей, уже едучих мимо двору его, Туркистанова, болшою дорогою на лошадях болѣе десяти человекъ вооруженных, под коими были все лошады добрые как бы турецкие или полские, ибо и подкованни некоторые турецкими подковами, с которых лошадей усмотрѣл он, Туркистанов, два жеребца вороных, кои уповае он, князь Туркистанов, стойны по пятисот рублей, а третого солового в двѣстѣ рублей, на которых де клейма круглие продолговатие, а каких слов, он не примѣтил. Болѣе же де человекъ тридцаты в домѣ его, Туркистанова, не было, и он с предписанными несвѣдомими людьми сообщения не имѣл и оны не кормилис от него, Туркистанова, но купленным хлѣбом и горѣлкою, а покупали себѣ сами явно хлѣб и горѣлку в торгу селѣ Мачухах, и ходя по разным шынкам, пянствовали днем 30 и 31 числ мая, да и к нему, князю Туркистанову, являлись в домѣ его в те числа не тайно, но явно днем.

Вишеписанных же двух жеребцов вороних, а третьего солового предписанные несвѣдомие люде, как содержавшыесь в секвестрѣ полковом, служителѣ его князя Туркистанова Кучинский и Кустовский в допросах показали: к нему, князю Туркистанову, не приводили и в конюшнѣ его не стояли и оних в его, Туркистанова, не было и не имѣется, и дней чрез четири в домѣ его вишеписанные несвѣдомие люде не были, яко де он, Туркистанов, 28 и 29 числ и в домѣ не был, а приехал как вишеписанного 30 числа в первом часу сполдня. Покупал же ли им харч служителѣ его Попоненко и были ль оные люде прежде приезде его, он, князь, не знает, об оних же де людях он, Туркистанов, к переловлению нигде не давал знать для того, что оны объявляли ему пашпорт за подписом бунчукового товарища Занковского и ходили в селѣ Мачухах явно, а уже по отездѣ их извѣстился он от своѣх людей, что они слыхали от оних, несвѣдомих людей, яко в них отбыл обозний полковий миргородский Родзянка шестнадцат лошадей, а оны взяли в него десят жеребцов, с коих де семь бросили за усталю по пугы, а трома вишепоказанными прыехали в Мачухи сего ж году в мартѣ месяцѣ в хутор его, Туркистанова, состоящій под Келебердою. Приездил к нему вишеписанный Данило з другим неизвѣстным ему, князю Туркистанову, человеком с пашпортом за подписом вишеписанного бунчукового товарища Занковского, и побув чрез день, на другой — отехав. Почему о сиске и поимке оних разбойников нарочными командами при надежных старшынах в сотенныя сего полку правления указы, а сумѣжных полков в полковие канцелярии промемории, также в Новороссійскую губернскую канцелярию і в Малороссійскую коллегию доношения посланны, а о том же и в Слободскую Украинскую губернскую канцелярию полковая Полтавская канцелярия чрез сие представляет.

1771 году июня 4 дня Полтава.

Полковник Андрей Горленко
Полковой судия Григорий Сахновский

Помітка: Получено 11 июня 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 89—91. Оригінал.

№ 300

1771 р. червня 10. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української губернської канцелярії про вирядження прапорщика Максима Ковалевського з загоном гусар для знищення гайдамаків у Зміївських дачах, а також про надсилання указів про затримання причетного до гайдамацького загону нововодолазького мешканця Петра П'янишенка

1771 году июня 10 дня.

По репортам змиевского начальника сотника Дьякова, которыми объявлено:

1-м. Сего де июня 7 против 8 числа с вечера жителствующаго в Змиевских лесных дачах, в ровнях, змиевского войскового жителя Ивана Воскобойникова гайдамацкая команда по примете болше з запорожских людей человек до десяти в ызбе толко было, а вокруг оной сколко имелось, неизвестно (меж которыми гайдамаками слободы Новои

Водолаги житель Петр Пьянишенко опознан), ево, Воскобойникова, и сына ево ж, тож и отставного канцеляриста Ясынского жену были нещадно келепамы и ружьями и сверх того забрали голью денег сто семдесят сем рублей, пару лошадей, кафтаны, мониста и прочих немалое число вещей.

2-м. С 8-го де против 9 числа сего ж июня вдовы подпрапорной Анны Двыгубской деревни Вышней Безпаловки подда[нной] Яков Ткач, пришедшы ему, Дьякову, словесно объявил, что семь человек гайдамак при ружьих, дротырках и пистолетах, а у ватажка сабля гусарская ввечеру поздно, набравши хлеба и горелки адну квартиру, то ж оной же деревни у подданого Герасима Романченка ружья възявши, и пошли в лес, при том же испрашивали деревни ж Нижней Безпаловки помещика капитана Сумцова, где он находитца, то оной Ткач объявил, что в городе Змееве и сказывали: имеемо де к нему быть в гостях.

3-м. Того де 9 числа опослѣ отправления в здешнюю губернскую канцелярию репорта получено вереное известие, что оное посред дня приходили в хутор, состоящей неподалече Змиева на Есковой долине, и ни спрося хозяина, пошли в луг, о чем де в Балаклийское и Мереханское камисарства репортовано и во околичные места известия посланы и для поимки тех разбойников команды отъправлены, а по справки в губернско[й] канцелярии нарочно посланой для сыску и поимки появившихся в Змиевских и Тарановских лесных дачах разбойников Харьковского гусарского полку прапорщик Ковалевский с командою репортом объявит, что он по ордеру секунд-майора Илимеева, а к нему по словесному господина генерал-майора и квалера Щербинина приказу прошедшаго мая 21 [дня] обратно в Харьков прибыл мая ж 23 в предложени от оногo господина генерал-майора и квалера Щербинина на поданную из сей губернской канцелярии меморию написано в состоящей де в камандѣ ево, господина генерал-майора и квалера Харьковского гусарского полку, эскадрон ордером предложить изволит, чтоб по требованию сей губернской канцелярии для сыску и поимки появившихся гайдамаков потребное число команды послать, а губернской канцелярии, естли впредь для сыску оных каманда потребна будет, то от того эскадрона и требовать, того ради приказали:

1. Следуя предложению определенногo с властью губернаторскую отправить прежде находившагoся дѣля поимки воров и разбойников прапорщика Ковалевского з гусарскою комадою, о чем послать к нему указ велеть, взяв з собою прежнее число гусар, а оставших поруча ундер-афицеру, следовать в Змиевские дачи и тѣрактom разведывать, где окажутца, тамо старатца переловить, и буде одною своею камандою исправитца с ними нельзя, давать знать в ближайшия селения с требованіем споможения, не оставляя разбойников, чтоб уйтить не могли. Ежели ж за всѣми способамы по вооруженности их, что оне имеют ружья, пули, картечи и порох, иним образом обойтитца нельзя, а паче, усмотря, что будет оне противитись оружіями, в таком случае, не ожидая себе вреда, по них стрелять кулями и другим орудіем язвить, не опасаясь хотя б кто ис тѣх разбойников и всмерть убит был, как то и в уложеньи 21 главы в 88 и 89 пунктах напечатано. Пойманных же разбойников для пересилки в губернскую канцелярию отправлять в ближайшия места, и что происходить будет, чрез три дня, а в случае какой нужности, того ж дни в губернскую канцелярию репортовать.

2. В Изюмскую провинциальную канцелярию и Меревское ками-сарство послать указы, велеть находящимся в войсковых слободах начальникам подтвердить, чтоб они, кромѣ отправленных ныне команд, естли от прапорщика Ковалевского или откуда ниесть дано знать будет о появившихся где гайдамаках самим начальникам, а по их какой невозможности при от[т]ставных из военной службы ундер-афицерах довольно число со огненным, и у кого какое есть, туда оружием и по-ступать против вышеписанного.

3. Екатерининской провинціи в Ново- и Мало-Водолажское госу-дарственных слобод правление послать указ, велеть нововодолажского жителя Петра Пьянишенка сыскав, и в напад[е]нии им з гайдамаками на змиевского жителя Ивана Воскобойникова и в разграбленіи денег и пожитков и лошадей изслѣдовав, учинить по законам. А ежели по запираательству оногo Пьянишенка потребен будет к доказательству оной Воскобойников и другие, требовать прямо от змиевского начальника сотника Дьякова, которому по требованию означенного правления и от-правлять безпродолжительно, о чем к нему, Дьякову, и для ведома и к надлежащему куда о том подтверждению как в Екатеринбургскую, так Ахтырскую, Сумскую и Острогжскую провинціальные канцеляріи и Хар-ковскую уезду в камисарства послать же указы и к господину генерал-майору Булацелю писать промеморию, что благоволил по недалеому разстоянію оказавшихся разбойников отправить в Змиевские леса ка-зачую команду к поиску и искоренению их, а та команда может, соедынясь з гусарскою отсюда отправленною, скоріише успехи в про-сечении от разбойников, чинимых разореніи, предпринимать и в подле-жащіе места к предосторожности и поимке их доставлять известіи, и что учинить, губернскую канцелярію уведомить.

Скрепили тако: Петр Гринеv, Степан Тевяшов

В должности секретаря архивариус Федор Любицкий

Читал подканцелярист Григорий Гралиновский

Помітка: Промеморіи и указ послани 11 июня. Заг. арх. лю. отко *.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк 37—38. Копія.

№ 301

1771 р. червня 10. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губерньській канцелярії про появу гайдамаків

В Слободскую губернскую канцелярию Змиевского начальника сот-ника Дьякова рапорт

Сего июня с 8 против 9 числа вдови подпрапорной Анны Двигуб-ской деревнѣ Вишней Безпаловки подданной Яков Ткач, пришедши, мне словесно объявил, что сем человек гайдамак при ружьях, дротиках, пистолетах, а в ватажка — сабля гусарская ввечеру позно, набравши хлеба и горелки адну квартиру, то ж оной же деревнѣ у подданного Гера-сима Романченка ружею взяввши, и пошли в лес. При том же испра-

* Так в тексті.

шивали деревнѣ ж Нижней Безпаловки помещика гоподина капитана Сумцова, где он находитца, то оной Ткач объявил, что в городе Змиеве, и сказывалы, имеемо де к нему быть в гостях, о чем Слободской губернской канцелярии репортую. А в Болаклийское и Мерефянское камисарства репорты и в околычние места известии послани.

Іюня 10 дня 1771 году.

Сотник Павел Дьяков

Помітка: Получен 10 іюня 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 36. Оригінал.

№ 302

*1771 р. червня 13. Мерефа.— Рапорт мереф'янського комисара секунд-майора Якимя Ліввицького слобідсько-українському губернаторові генерал-майору Євдокиму Щербиніну з проханням надіслати загін гусарів для розшуку гайдамаків*¹⁸²

Высокородному и превосходителному господину генерал-маіору, лейб-гвардіи пример-маіору и кавалеру Евдокиму Алексеевичу Щербинину Мерефянского камисарства от камисара секунд-маіора Лѣвицкого рапорт

Сего числа в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію репортом от меня представлено, что в Островеверховских лесних дачах, в урочище Линниковой Долине, появилась разбойническая партия в семи человек, которых для сиску и поимки как от села Островеверховки, так и от протчих воинских и владелчских слобод вооруженніе каманды тотчас туда отправить велено, но из них, разбойников, в хуторе островеверховского жителя Тимченка адин Семен Шуличенко поиман и от Островеверховского правления при репорте сюда представлен, а сверх того сего ж числа репортом от губернского регистратора соколовского начальника Степана Соколовского да помещицы госпожѣ полковницы Бульской, от прикащика Гаврила Бурдина доношением представлено: первым — от Соколовского, что вчерашнего дны перед полднем соколовские обыватели Андрей Белокур да Леонтий Фоменко, будучи им по их надобности в Соколовских Дачах, в урочище Яремишином лугу, неподалече от Мерефы, нечаянным обрасом нашлы оны разбойническую партию человек до дватцаты конных при ружьях, пистолетах и дротиках, которіе де, усмотря их, обывателей, поимали и перевязав их обоих, были немилосердо, допрашивая не для развѣдивания лы о гайдамаках посланы и держав их до сумерку, перебрались самы чрез реку Мож в бор, в Мерефянские дачы, а их, Белокура и Фоменка, отпустилы, строгаише запрещаа им, чтоб никому о том не сказывалы.

Вторым — от прикащика Бурдина, что вчерашнего ж вечера перед сумерком в слободу госпожы ево Тростную приехав конно разбойнической партии человек до дватцати при ружьях, пистолетах и дротиках, на которых шелковые и разных сукон чугы, платье наподобие запорожцов, тамошнего жителя подданного госпожы ево Дмитрия Кривогуза дом разграбильы, причем забралы денег и других разных пожитков на нѣсколко суммы. Означенной же подданной и жена ево на то время

были в отлучки, за которыми хотя команды сколько можно побольше с Мерефянским начальником губернским регистратором Иваном Щербиною конных и пеших вооруженных мною і отправлено, толко в поимке их аднимы мужикамы яко несродными к тому в разсужденіи в разных партіях немалого числа, не очень твердая надежда. Того рады вашему превосходительству в рассмотрение представляя, прошу для удобнѣйшаго оных искорененія и поимки, то ж дабы в нужном случаи и командировании за оными мужики не стол в робость приходится могли, не соизволите лы гусарской или другой воинской какой каманды потребное число повелить ко мне отправить, с соторою б и я, избирая всеудобвозможнѣшія ко искорененію оных разбойнических партій способы, отважнѣе старатся б мог и что повелено будет, імею вашего превосходительства ожидать резолюціи.

Іюня 13 дня 1771 году.

Секунд-маиор Аким Лѣвицкий

Помітка: Отправлен с полдня в 10-м часу. Получен іюня 13 дня 1771 году.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 898, арк. 55. Оригінал.

№ 303

1771 р. червня 15. Полтава.— Рапорт Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на території полку і заходи щодо їх розшуку

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от полковой Полтавской канцеляріѣ репорт

По указу е. і. в. в полковой Полтавской канцеляріѣ слушали репорта, от сотенного Полтавского правления присланного, в котором объявлено: что сего іюня 9 числа, в восьмом часу с полдня, от посланной за поиском воров и разбойников команды чрез нарочного полученно во оном сотенном Полтавском правленіѣ известіѣ з урочища Ватажкового по взятіѣ де оною командою опиту на Булановской греблѣ от тамошних мерочников, что в прошедшую неделю против понеделка ввечеру, то есть сего іюня с 5-го против 6-го числ, ехали чрез оную греблю за реку Верскло тринадцать человек гайдамак верховими лошадми и двома возами глабцями, в коих де во всякого ружья по двѣ и по три парѣ пѣстолетов, толко списи не во всякого, и как оная команда отправилась вслед за ними, гайдамаками, то, повстречав за Ворсклом писаревского атамана Телятника з зятем его, кои ехал в Буланову и объявлял, спрашивали де те гайдамаки его шляху на урочище Миколку, но по взятии тою командою опиту те гайдамаки не на Николку поехали, но в Писаревку, где предявленного Телятника дочь з другою женщиною сего ж іюня 5-го, ловля раки близ греблѣ Писаревской в речки Тагамлику, позно ввечеру видѣли оних едучих гайдамак как би в урочищѣ Николской. А 6-го числа сего іюня, в понеделник рано, оние гайдамаки на верхових лошадях числом толко девять человек обѣдали над Тагамликом у хуторѣ бывшего Полтавской сотнѣ козака, а ныне находячегось

в пикинерной службѣ Донецкого пикинерного полку роты Ряской Федора Собакара, и пообѣдавши, отголь поехали как би к Полтавѣ, та команда, слѣдующи за ними, гайдамаками, сего июня 9 числа близ урочища Ватажкового у озера возле дубины Иосифа Висоцкого вздогнали едучого з Липянского футора полтавского мѣщанина Ивана Марченка молодика его, от которого увѣдомясь, что оние гайдамаки поехали вверх Тагамлика, между коиими де находится и бывший служитель оного Марченка Федор Кручений, куда и оной сотнѣ команда последовала. И хоча и до получения о вишеписанном извѣстия того ж числа с полночи в восмом часу от сотенного Полтавского правления чрез нарочного промемориею данно знать в сотенное первой сотнѣ правление о переходѣ предписанных воров и разбойников чрез Булановскую греблю за реку Ворскло, чтоб повелѣнія полковой канцеляріи тамошная команда, не заезжая на сю сторону рѣки Ворскла Булановой, а прямо следовала б поза Ворсклом в урочищѣ Ватажковой к хутору попа Нижомлинского, где могла б по опыту с командою сотнѣ Полтавской совокупится, однако и о сем, полученном в сотенном Полтавском правлении о тѣх ворах и разбойниках, гдѣ оние трактуют извѣстии как во оное сотенное первой сотнѣ правление, так к отправившомусь уже с командою сотнику Волковняку того ж часа чрез нарочних писменно данно знать. По которому репорту о сиску прописанных разбойников чрез нарочные команды в Екатерининскую провинциальную канцелярию промемориею сообщено, а не проявляется ль гдѣ оние разбойники и в других мѣстах, для предосторожности и сиску оних чрез нарочные ж команды во всѣ здешнего полку сотеннаго правления указы, сумѣжных же полков канцеляріи промемории посланни. О чем и во оную Слободскую Украинскую губернскую канцелярию полковая канцелярия репортует.

1771 июня 15 Полтава.

Полковник Андрей Горленко
Войсковой товарищ Михайло Тагденко

Помітка: Получен 2 июля 1771 году. Записав, доложить к сведению и отдать к дѣлу.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 102, 103 Оригінал

№ 304

1771 р. червня 19. Валки.— Рапорт Валківського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії з повідомленням про вжиті заходи проти гайдамаків, які проїхали до Староводолазьких дач і розпитували у підданих про поміщика Дуніна

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию из Валковского комисарства рапорт

Слободы помещика подпорутчика Николая Дунина Знаменской от отамана Николая Клеца в Валковское комисарство сего июня 19 числа чрез нарочного двумя репортами знать дано:

1-м, что 17 числа сего месяца з Ново- и Маловодолажского государственных слобод правления в ту слободу Знаменское получено изве-

стие: оной де Новой Водолаги житель Федор Головка в тамошнем правлении объявлял, будучи де он сего течения 18 числа пред вечером в своей мельницы, состоящей близ речки Жгуна разстоянием от Водолаг в шесть верст, от находящагося при оной мелнице работника ево Григория Мазѣнка осведомился, что против 17 числа сего ж месяца ночью чрез показанную мелницу проехала к Староводолажским дачам к лесу неведомо какая партия на лошадах верхи, при копях, а сколько оных числом — за ночью порою узнать было не можно и как между тем бывшая его, Головка, при той мелнице лошадь — кабыла гнеда — пропала, то поутру для сыску оной показанной работник, едучи следом, нашел под Староводолажским лесом неведомо чью лошадь копьем сколенную, почему де и признаваается, что оная подлинно партиі гайдамацкой.

2-м. Оного де господина Дунина подданные Петр Нещеретной да Николай Летучой в той же слободе Знаменской явили, яко в проезд их против 19 числа сего течения ввечеру в Новую Водолагу для их надобности к торгу в дачах Староводолажских близлежащих к Иванам на взлесе, прозиваемом Савиченом Роге, перестретив их разбойнической партиі шесть человек пеших, а седмой — конной, которые имели при себе ружья, копьѣ, пистолети и келепи, в одѣянии запорожском, в синих кавтанах, и спрашивали де про показанного господина Дунина, имеет ли он довольно денег и сколко при нем людей, и ест ли сторожи ночью, и сказывали: ми де побиваем у вашего господина.

И теми репортами требовано о поимке тѣх злодѣев в тѣ мѣста, где проявились, о учинении в силе указов вспоможения. Чего ради к сыску, поимкѣ и искоренению тех появившихся гайдамаков Валковского комисарства от войсковых слобод пристойное число обывателей с ружьями, копями и с набитими на правец косами при нарочних старшинах в вышеописанные места или где онние гайдамаки по разведаниі находитца будут, посланы. А о таковом же сыске и искоренении оных гайдамаков по имени от оных предосторожностей в соседственные сему комисарству места знать дано, о чем оной губернской канцелярии ко известію рапортуетца.

Июня 19 дня 1771 году.

Прапорщик Яков Бѣлозоров

Помітка: Получен 20 июня 1771 году. Записав, доложить к сведению и отдать к дѣлу.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 39. Оригінал.

№ 305

*1771 р. червня 23. Стара Водолага.— Рапорт прапорщика Максима Ковалевського Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у Староводолазьких дачах і Боровенських лісах*¹⁸³

В Слободскую Украинскую губернскую кан[целярию] прапорщика Ковалевского репорт

Сего июня 20-го дня меревянской комисар господин секунд-маиор Лѣвицкой известием мне дал знать, что репортом в Меревянское

комисарство з слободи Старой Водолаги объявлено: того ж де 20-го числа в Староводолажских дачах появились гайдамацкие парътии в урочищи в Савоенном Роге, для сиску которых я того ж часу в означенные дачи с командою гусарскою, то ж и с присланными ко мне с околичных к тем дачам мест обывателями отправился, и тамо всемерное старание прилагаю, а сего течения 23-го числа змиевской началник сотник Дяков дал мне знать, что в Боровенских лесах появилось гайдамак четыре человек и приходили к селу Констянтиновке оногo ж 20-го числа, с чего предусматривать можно оних гайдамак не адна, а две, а може быть и болше партий шатаются. Итак, я по обыске в помянутых Староводолажских і других скритних околичних дачах, то ж по хуторам, пасѣкам настоящим порядком, если оние мною не сискани будут и о шатании болѣе в тех местах известий никаких не получу, то для сиску появившихся в Боровенских лесах следовать іменю, о чем оной губернской канцелярии репортую.

Июня 23 дня 1771 году.

Прапорщик Максим Ковалевский

Помітка: Получен 27 ыюня 1771 году. Записав, сообщить к таковым.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 128. Оригінал.

№ 306

1771 р. липня 4. Прилуки.— Рапорт прилуцького сотника Петра Романовича графові Федору Остерману про те, що він не зміг наздогнати гайдамаків, і що місцеві жителі не беруть участі в боротьбі проти гайдамаків

Копия рапорта Прилуцкого малороссийского полку сотника Романовича, поданного к генерал-порутчику и ковалеру графу Остерманн июля от 4-го числа 1771-го году.

По сылѣ отъправленного к вашему высокографскому сиятельству изшедшего июня 30 дня рапорта, поворотясь с командою к Новым Водолагам сего июля 1-го, усмотрел в том Водолажском правлении с известия одного помещика, что против того ж 1-го ночью гайдамацкая партия в слободке Терновки, переехав чрез платину действительно того числа, находится в лесу, прозываемом Ковалев, в болшом яру, в терновых кустах. Того же часа отъправился с командою к тѣм байракам и пока наступившая ночь допустила видеть, искал в тех мѣстах да и на другой день, то есть 2-го числа, с пешими людьми все глубокие яры и труднопроходимыя густым лесом и терповником зарослыми долины в том урочище и в других около лежащих пересмотрев по полученн[и] известия 3-го числа, что якобы гайдамаки в Рокитянском бору появились, отправился и, соединясь с гусарскою и водолажскою командами, в том бору пешо и конно искали, точию нигдѣ тех гайдамаков не нашлы, о которых от 30-го числа июня по сие число и слуху нет.

За сим вашему высокографскому сиятельству смею рапортовать, что проезжая здешними селени и мѣста[ми] нигдѣ по деревням или хуторам, кромѣ Мерефы, пристойных под таковые разбойнические нападки караулов и застав не приметил, а жители упователно, не положась ли

на объезжающие каманды, смело упражняются в полевых работах, так что хотя гдѣ доводится для обыску в гущинах лесных потребовать пеших, то оных налицо головою нет. А другие обыватели чрезвычайно оплошны или лукавы и своих начальных прозретелных, как то и в слободѣ Александровки владения господина секунд-майора Александра Дунина, в которой по исчислению является 54 хаты, а по сказкам приказчика тамошнего Остафа Линцова может де выйти самых надежных мужчин болше 40 человек, в такое время днем как они все случились в деревнѣ, то есть июня 30-го, гайдамаки, напав на одного приказчика, у виду всех их связали ево и мучили, а оные мужики не старались оборонить и в найспособнейшем при плотине месте разбойников переловить, но и в другие близкие деревни не ускорили дать знать, а все разбежались, оставя приказчика в разбойнических руках.

Естли ваше высокографское сиятельство соизволите долше быть еще здесь сей каманде, то не соизволите ли приказать учинить перемену каманде, ибо от всегдашней и скорой от места до места езды в нынешние жаркие дни лошади уже пересаднены, истомлены от мух и от [о]вдов, лесных местах изънурены, покорнейше репортую.

Подлинной подписал сотник Петр Романович
Свидетельствовал подпорутчик Емельянъ Глебов

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 64. Копія.

№ 307

1771 р. липня 8 *. Харків.— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії гайдамаки Івана Сухого, спійманого у Валківському комісарстві¹⁸⁴

1771 году июля... дня присланной при репорте из Валковского камисарства пойманной в лесу гайдамака Иван Сухой в силѣ учиненной в губернской канцелярії резолюції со объявлением ему имянного 763 году февраля 10 дня указа допрашиван і показал нижеследующее: Зовут ево подленно Иван Кононов, сын Козаренко, он же и Сухой, от роду ему 23 года, родился он и взрос Полтавского полку в городе Кобиляке, отькуда назад тому года з десять сшел с отцом своим в слободу генерала Штофелна, что над речкою Орелью, где жителство имели четыре года. Когда ж отец ево умре, то он оттоль сшел Полтавского полку в слободу Комаровку к тамошънему жителю Демяну Ваваки, которой знаем был ему, потому что когда отец ево с ним ходил в Черкаска для покупки рыбы, то и оной Вавака, следуючи оттоль, имели трактом знаемость, в коего жил без найму пять лет, а на шестый сего 771 году сирной недели ** нанялся было з договору в год, с которым на первой недели Петрова поста *** с означенным Вавакою да работниками ево, Дмитрием, Павлом да Ефимом, а прозвания их не знает,

* Дата встановлена на підставі рішення Слобідсько-Української губернської канцелярії про необхідність допитати Івана Сухого і рапорта підпоручика Шиловського від 9 липня про втечу Сухого в ніч з 8 на 9 липня 1771 р.

** Між 31 січня (11 лютого) і 5 (16) лютого.

*** Між 23 травня (3 червня) і 30 травня (10 червня).

поехали в город Черкасск для покупки рыбы и, отъехавши от той слободы верст с четыре, остановились ночевать, где пред сумерком, наехав на них верхи лошадами, навюченными около седел пожитками, немалое число с ружьи, пистоleti и копии четырнадцать человек гайдамак, остановясь подле их возов, спрашивая хозяина ево, нет ли вина, но как в хозяина ево имелось взятое на дорогу в бокълаге, выняв с воза, потчивал их всех. И выпивши оное, объяв о себе, что оне гайдамаки, подмвляли, чтоб оне согласны были с ними итить к разбою, но хозяин их, то ж и работники не согласились, а он, Иван, согласясь с ними, и дали ему лошади со всем убором, чугу синюю, ружье, два пистолета, поехали прямо по предводительству из оних гайдамак почитающейся у них ватагом Данили Великого, он же и Белой, Полтавского полку в слободу Мачухи, к живущему князю маеору Давиду Туркистанову.

И приехавши прямо в двор ево, где и оной князь в доме был, объявили оние гайдамаки ему, что оне, будучи в городе Ромне, разграбили в доме живущаго тамо маеора Марковича пожитки, которые в него, князя Туркистанова, сложили в анбар, какие ж именно, он, яко при том не был, не знает; в коего побыл все четыре дня и кормились оне по дозволению оного Туркистанова покупкимъ чрез господаря оного князя Семена Попонова хлебом, рыбою и вином за денги оных гайдамак. А после того, осведомясь, что для поиска их с Полтавы команда отправлена, то оне, оставя те все свои у оного Туркистанова пожитки, от него поехали прямо в Харьковскій уезд и, едучи трактом, чинили над проезжащими разными людьми грабежи. Первые — неподалече Полтавы в чумака взяли денег тридцать рублей, а пять раз разных едущих и к Полтаве шинкарей ограбляли ж денги, а сколько числом денег, он не знает, поехали прямо по предводительству ватага Белого, которой объявлял им, что он прошедшую сего году зиму зимовал в Полтаве, бунчукового товарища Зѣнковского в слободу Новую Водолагу к тамошнему жителю Василию Великому, о коем оной ватаг объявлял им, что у него денег много имеется да и в протчих тамо, ибо он по Харьковскому уезду ежегодно с протчими товарищи разбой чинил и знает, в кого много имеется денег.

И едучи трактом Ахтырской провинціи неподалече слободы Коломака, захавши в лес, денгами ватаг их разделил и довелось ему денег четырнатцать рублей, а протчим по сколько, не знает, поехали к Водолагам и, переехавши Харьковского уезду слободу Валки, он, Иван, заболел. Остановясь все в лесу, побыв все адни сутки в том лесу, а на другие, видя оне, что ему время от времени болше болезнь распространяется, оставя ево самого в лесу болного, отобрав от него лошадь з сѣдлом и пистоleti и чугу синюю, а толко, оставя, дали четырнадцать рублей денег да саблю без пихов, ис которых денег четыре рубли мелких положила в кису, схоронил будучи болним в лесі в кустѣ, коих по выздоровленіи не сыскал, а десять рублей серебрянной монети при нем имелось. От него поехали, объявляя ему, что оне поедут в леса Изюмской правинции, называемые Ровни, для того, что там имеется большой лес и никто их сыскать тамо не может, а ему велели итить по выздоровленіи от болезни обратно в дома — в Комаровку.

И был он в лесу болен два дни, а на третьей день, нашед на него валковских два человека, взяли ево и представили в камисарство. Более ж он на воровствах и разбоях нигде не бывал и пристанодержа-

телей, кроме князя Туркистанова, не ведает, в исповеди был и святых таин приобщался в слободе Комаровке, в церкви Георгия. Товарищи же ево приметями сказывались жителми — ватаг Данила Великой, он же Белой, ростом большой, лицом беляв, волоса русие, лет до тридцати, на бороде и усах волоса белие, малие, не бриется, говорить по-черкасски, кафтан продолговат, на нем платья: чуга сукна вышневого без окладки, нафтан камлотной зеленой, шапка круглая, зшита полской с черним околишем, вершок зеленой; брат ево родной Федор — росту среднего, волосом темнорус, бриется под чуб, в чуге синей, а зимовали оне оба в Полтаве в бунчукового товарища Зѣнковского, при дву ружьях, лошады под ними мерены гнедие; Никифор, а прозвания и откуда житель не знает, зимовал сего году в Полтаве обще с ватагом Данилом в бунчукового товарища Зенковского — росту среднего, лет до сорока, лицом мало бел, волоса на голове и усах русие, бриется под чуб, говарит пространно по-черкаску, в одежде василковой, под ним мерен рыжий; Герасим, а прозвания не знает, жетель Полтавѣского полку города Кобеляки, Коценѣв зять, лет до сорока, росту среднего, лицом беляв, волоса на голове и бороде русие, подстригается под чуб, в одежде кирен вышневои, с петлицами красными, в бурке черной, в картузе, под ним мерен рыжой; Филип, Матвѣев сын, а прозвания не знает, з города Лубен, а жителство сеи зими имел подле того города Лубен в доме не ведает в какого господина по имени Савы Дробинского, — росту среднего, плечист, говорит просто по-черкасски, лицом беляв, волоса на голове, бороде и усах белие, лет до тридцати, в одежде чуги синей, кафтан зеленой камлотной, шапка полская, а протчих, какие оные приметями, припомнить не может, в одеждѣ ж оные все, в чугах синих.

В подленном рука приложено тако: к сему допросу вместо вышеописанного разбойника Ивана Сухого капиист Андрей Ковалев руку приложил.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 339, спр. 807, арк. 5, 6. Копія.

№ 308

1771 р. липня 12. Фортеця Білевська.— Лист графа Федора Остермана до Петра Гриньова з приводу приборкання гайдамацьких загонів

Высокородныи, высокопочтенный господин брегадир, государь мой!
Хотя ваше высокородие присланным ко мне сообщением без числа под № 5973-м по дошедшему к вам известию о появившихся вокруг местечка Мерёфы разбойников от тамошнего камисара секунд-майора Л[е]в[е]вицкого, что сего месяца, под 1 число, наехало в слободу Александровку тринадцат человек разбойников, и поделав много пакостей и озарничества, по лесам укрываются, требуете от меня команду к поиску тех разбойников, чтоб я отправил оную в Мерёфянское камисарство, но, как по рапорту помянутого майора Л[е]в[е]вицкого, еще с 19-го июня для надлежащего поиску линейной команды сотник Романович с пристойною командою был от меня отправлен туда и у поиску тех разбойников находился. А по засвидетельствованию ево, майора Л[е]в[е]вицкого, ра-

портом ко мне от 8 июля, что усердием, рачением и неусыпным старанием, не довая себе пакою, поспешая от места до места и объезжая все неудобные проходу леса, те злодеи, чувствуя оное, действительно выгнаты, так что никакого слуху более об них нет и сотник Романович с командою сего числа ко мне возвратился, то в разсуждении должного принятия всех тех средств, кои к скорейшему переловлению сих нарушителей общаго пакоя нужны, которых неболшими командами, но более взятою во всяком месте предъосторожностію и учиненным от правительства хорошим учреждением, не позволяя неведомых людей без писменного виду и не обявя начальником каждого места принимать, а по сумнительству задерживать к должному об них изъследованию или в справки, и буде подлинно где такія появятся партиями, то б того ж часу во все околныя места и к команд дано б было знать, искоренить будет можно: прилагаю здесь копию с поданного от помянутого сотника Романовича рапорту, из катораго ваше высокородіе изволите усмотреть оплошность тех жителств, в которых он находился, уповая, что не изволите оставить надлежащее взыскание учинить.

Как же внутри линии и к Карловке за таковыми злодеями от меня команды были отправлены при афицерах и некоторого числа пехоты, с казакою и оруженною и з однадворцов командою и так что действительно по следам оные преследованы были, которых по известиям не более одиннадцати человек было, и за линию, в степь, ушли, и потому как их догнать не могли и более об них слуху не было, и те команды ныне возвратились на состоящія же за линією фарпосты, о том всегдашнія от меня подтвержденія чинятся, от которых уже не по один раз пойманныя без писменных видов люди в Екатерининск[ую] правинциальную канцелярію присылаются и на сих днях во оную присланы как от команды моей, так и из слободы Карловки по сумнительству их пашпортов или билетов, а других, признавая за беглых, к надлежащему об них изследованию и от меня в Екатеринцикую правинцию предложено, буде ж что о злодействе их по ведомству Слобоцкой губернии откроется, а те места от себя дать знать, и с ними в потребном снести, и поступить по законам, то остается мне вашему высокородію сообщить, что по состоянію местечке Мерёфы не в далности от Харкова и от Чугуева ближе, нежели от линии, охранение сих мест на себе принять изволили, и не полагаясь на то, что ныне об них слуху не стало, по первому известію пристойное число команды иметь в готовности, которую б без потеряния времени послать по усмотренію надобности, а и от меня всегда всевозможное подкрепление по способности мест дано быть имеет, лиж бы толко в настоящее время узнать и с ползою команду употребить было можно, дано быть имеет о чем на оба фланга линии как к господину подполковнику Беклеру в Рязскую крепость, так и секунд-майору Кастрамитинову в крепость Алексеевскую и в Изюм к господину полковнику и каменданту Кудаеву предложено.

Вашего высокородія государь мой покорный слуга граф Федор Остерман

Июля 12 дня 1771 году кр[епость] Белевская.

Помітка: Получено 19 ыюля 1771 году. Записав, доложить. При докладе велено сообщить к отпуску.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 63, 65. Оригінал.

№ 309

*1771 р. липня 23. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на пасіці Двигубської та організацію розшуку їх*¹⁸⁵

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию Змиевского начальника сотника Дьякова рапорт

Сего числа вдови-есаулиши Анны Двигубской слободки Нижней Безпаловки подданной Павло Ткач, пришедши в казенное правление, словесно объявил, что в состоящей над Есковою Дольною ее ж, Двигубской, в пасеке сего ж июля з 22 против 23 числ ночью приездыли лошади семь человек гайдамак и при ных в ватажка четыре пистолеты, а в прочих — по два, по одному ружю и дротыку и живущаго в той пасеке деда послалы в слободку ж Безпаловку, чтоб вывезлы оттудова харчей, горелки, пшона и сала. И при том сказывали ему, деду, что скажи де тамошнему прикащику, когда хотят, то посылают за нами команду, и столки сищут ныне как и наперед сего сискалы и, не дожидаяс той харчѣ, но пошлы на Ескову Долину, где и след лошадиной пошел на шлях и к хутору, состоящему неподалече Есковой Долине. За которыми для поиска показанных гайдамак з слободы Змиева команда послана, а для такова ж известия в Болаклийское и Мерефянское камисарстви репортами, а в околычные места известиями о присилки каманд для сыскания показанных гайдамак дано знать.

Июля 23 дня 1771 году.

Сотник Павел Дьяков

Помітка: Получен 26 июля 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 818, арк. 12. Оригінал.

№ 310

1771 р. липня 26. Мерефа.— Рапорт мереп'янського комісара секунд-майора Якіма Лєвицького Слобідсько-Українській губернській канцелярії про захоплення гайдамаками у полковника Куликовського 25 коней

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярию от секунд-майора и мереп'янского камисара Лєвицького рапорт

Сего течения 26 числа господина полковника Куликовского села ево Ракитной прикащик Андрей Левченко присланным в камисарство репортом объявил: сего ж де течения з 25 против 26 числ во втором часу по полуночи подъехали сем человек под село Ракитное конных и оруженных и находящихся на корму собственных господина ево езжалих лошадей дватцать пять разних шерстей, связав сторожей, угнали чрез бор на ту сторону реки Мжы к линии, а при том похвалки чинилы, что и в дом к нему, господину полковнику, неотменно приидут и разорют. И тем репортом просыл о учинении над теми разбойниками поиска разсмотрения, по которому репорту для сыску и поимки тех разбойников того ж часу мереп'янских обывателей человек до пятидесят каманда

послана и от Нововодолажского городского правления, так же из ближайших подчиненных мест оной истребовано и туда ж к поиску отправлено, о чем оной губернской канцелярии представляю и о присилки для поиску тех разбойников воинской каманди прошу рассмотрения, а о том же и к господам генералитету: его сыятельству господину генерал-поручику и кавалеру графу Остерману и генерал-маиору Булацелю чрез нарочных репортамы от меня донесено и требовано о присилки сюда таковых же воинских каманд.

Июля 26 дня 1771 году

Секунд-маиор Аким Леевицкий

Помітка: Получен 28 июля 1771 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 818, арк. 11. Оригінал.

№ 311

*1771 р. * вересня 12. Глинськ.— Зізнання в Глинській сотенній канцелярії гайдамаки Григорія Коломійця, який брав участь у нападі на маєток бунчукового товариша Степана Кулябки в слободі Полковнича*¹⁸⁶

[...] ** Того ж сентября 12 дня вор Грицко Коломиець к розграбленію дому господина бунчукового товариша Степана Кулябки доброволно винился и показал, что он, Коломиець, сего года в прошедшій Спасов пост ***, едучи з крѣпости, дѣлаючойся на речки Московки, согласившись з находящимся тамо на покосѣ сена бурлакою Демком Тараном, поехали оба без пашепорта с намѣреніем в Малороссію для покупки табаку, и как в футор, состоящій под Полтавою, нѣякогос голтвянского пана приехали и в том футорѣ имѣли отдох, то на другій того день приехавшіе в той футор, называвшіе себя запорожскими козаками, а якого куреня, он не знает, Иван Бѣлій, Михайло Писменній, Данило Малій, Андрѣй Таран, Иван Дурній и Кирило Бѣлан подѣговорили его, Коломійця, и Демка Тарана ехать за Десну для ограбленія кого-либо.

И ехали всѣ они на мѣстечко Зенков, на Лебедин, по под тернами на Путивлский перевоз, по под Глуховом, даже до слободки, прозываемой Полковнича, с таким намѣреніем, чтоб жиючого в той слободке господина, а кто он по имени и прозванію, он, Коломиець, не знает, ограбить. И как в неделю против праздника усѣкновенія честнїя главы Йоана Предитечи **** по предводителству с них Михайла Писменного, которой сказивал, что он в той слободѣ жил болѣе двох год, з току садом к жилим избам оного господина пришли. То перво караулного, ходившого по двору с клепалом, схватив, связали, а потом спавших по под коморами четирых чловѣк людей перевязали, и с них он, Коломиець, остался на караулѣ привязаних людях, Демко Таран в клепало, по двору ходячи, бил, Кирило Бѣлан подля лошадей стоял, а Михайло Писменній

* Рік встановлений на підставі дати попереднього допиту, проведеного 7 вересня 1771 р.

** Пропущено протокол першого допиту Григорія Коломійця від 7 вересня 1771 р.

*** Між 1 (12) і 14 (25) серпня.

**** 28 серпня (8 вересня).

з четири товарищи, вломившис чрез окно в сѣни, викресав огня и засвѣтивши свещу, ввойшли в хату, по показанію оного господина, винявши з скринѣ денги, в пяти мешечках будучіе, и взявши пару пистолетов и рузжин двѣ, положиа оніе на свои вози, коих у них было четириѣ, а лошадей восем, поехали отоль ночью ж селами даже до мѣстечка Ямполья. И по под онима к реки Деснѣ на Переговской перевоз, гдѣ переправивсь чрез Десну, поехали было к Новгородку с таким намѣреніем, чтоб тамо купить нѣсколко бочок олѣи и, всипав туда ж, в бочки, и денги, свезть оную в вишпрописанную крепость, на речки Московки строячуюсь. А как за Ямполем для отдоху в бору остановились, то с них Иван Бѣлій и Михайло Писменній роздѣлили оніе денги на восемь частей, которых довелось всякому с них по четириѣста рублей з баришем, толко ж по количеству точно числу денег им довелось, того не спомнить. С которого числа от всѣх их Иван Бѣлій, за атамана правившій, взял себѣ по шестьдесят рублей, а Михайло Писменній, которій на всѣх караулах на імѣючомусь в них паспортѣ за роспитом смотрителей караулов помѣти сам чинил, по дванадцять рублей взял же.

И как прослихали они, что в городѣ Стародубѣ опасная болѣзнь продолжается, ис-под Новгородка возвратились, то ехали на мѣстечко Понурницу, а оттоль приездячи до села Митновки прописанніе Иван Бѣлій и Михайло Писменній с товарищи в пяти человѣках на двох возах поехали дорогою с таким намѣреніем, чтоб пробратся им чрез Кіев в Польшу. А он, Коломиець, Демко Таран и Кирило Бѣлан поехали ж без пашепорта чрез перевоз Митновский на Новіе Млини, по под Батурином всю полями, объезжая села и караули, даже до сотнѣ Глинской. А как к селу Хоминцям столбовим шляхом доехал, то прописанніе его товарищи поехали Лохвицким трактом, а он, Коломиець, в село Хоминцѣ, гдѣ взят и представлен в сотенную канцелярію.

З вишеписанных же, з денгами взятых в Кулябки рузжей, одно рузже осталось в Тарана, а друге рузже и пара пистолетов в Ивана Бѣлого с товарищи. Имѣет же он, Коломиець, в схованкѣ еще в жени своей Гапки и сина Федора в Хоминцях в комори, под бочкою, в двох чересах крашанових рублевой монети до двохсот рублей денег. И что вишеписанное он, Коломиець, показал праведено, в том подписался саморучно крестом.

К сему допросу вомѣсто вишеписанного Грицка Коломійця, неграмотного, по его прошенію писец сотенной канцеляріи Максим Костоглод руку приложил.

ЦДІА УРСР у Києві, ф 54, оп. 3, спр. 6475, арк. 32. Оригінал.

№ 312

1772 р. квітня 12. Изюм.— Рапорт Изюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про сутичку з гайдамаками, під час якої був убитий сотник Сошальський

В Слободскую Украинскую губернскую канцелярію из Изюмской правынціальной канцелярії репорт

Присланным е. и. в. из оной Слободской губернской канцелярії указом¹⁸⁷ с приложением при оном с представленія здешней правынціи

господина прокурора Бушнева копіи объявлено, что здешняя канцелярія предложени ево, господина прокурора, по делу, производимому здесь о употребленных к поиску разбойников, которіе сотника Сошалского убили, начальниках и атаману Олейникову с товарищы, как и протчие ево предложени, уничтожает, оставила втуне и велено о всем по оному представлению, выправясь с чем надлежит, в губернскую канцелярію репортовать со обстоятельством. И по тому е. и. в. указу, по справки в Ызюмской правынціальной канцелярії репортами прошлого 770 году* представлено:

1-м. Августа 31 от камисара Кишинского, из находящихся де при начальниках Сушалскому и Лященковому, перевязанных разбойниками обывателей, сватолуцкіе жители Петр Калачников да Кондрат Наугольной в Сватолуцком камисарском правленіи объявили, что де те разбойники сказивали им вслух, яко оне намерени адних толко панов искоренить для того, что будто чрез их з душ рублевой оклад стал, а народ ничего не виновен и протчих людей займать и обыжать не будутъ, с какова де их, Калачникова и Наугольного, объявления выдетъ можно, яко ония жителѣ, услыша от разбойников их не обидою обнадеживание, хотя и могли б против гораздо меншого числа разбойников противитися, иних — искоренить, иних же — изловить, умишленно не захотели противитися, ушли в лес и допустили тех разбойников безопасно войты к себе и дали своими поясами перевязатся, итак, упомянутой сотник Сушалской толко с товарищамы, начальниками Лященковимы, супротивленіе и чинил и из разбойников трех ранили, причем и сам от них смертно ранен вахмистр же Лященков, оруженными прикладамы и дуламы изувечен, да й сотнику Лященкову тоже было б, егда б не спасься уходом в лес.

2-м. Из Сватолуцкого камисарского правленія сентября 13 на указ о изследованіи о оплошности означенних бывших у поиску воров разных слобод жителей в дополненіе де вышеписанного ис тех начальников кабанской вахмистр Лященков на посланное к нему ис комисарского правленія в силѣ того указа для чего означенных пятнатцати человек разбойников во многом числе команды не взято и о протчем предложени репортом представил, как де он и начальники сотники Сушалской и Лященков с командою к помянутим разбойником приехали и ис них, разбойников, восемь человек спереду, а семь иззадѣ вдруг з стрелбою на них напали, то де все находящиеся при них в командѣ люде, устрась, в бег обратились, хотя ж де он и сотники Сушалской и Лященков вперед команды, чтоб остановились и переездили, токмо не удержали и ушли оне в бойрак, называемой Крутенкой. Как же де близ того бойрака он, вахмистр, и реченные сотники Сушалской и Лященков с лошадей сошли и с ними, разбойниками, перестрелку чинили, то адин с разбойников сел на присошки, сотника Сушалского в голову ранил, с команды ж де их ни адин человек, кроме их начальников, супротивленія не делал, и уже будучи все в лесу, послѣ того как помянутой Сушалской ранен, веле многократно уговаривали, чтоб к недопущенію разбойников воитит в лес, перестрелку чинили, токмо не захотели, а выдно де для одного того, яко те разбойники как закричали: «Здайтеся» и ис кабанских жителей адин Илия Свечкарев к ним обозвался, что

* Так в тексті.

здалися б, но опасни, дабы не ізувечили, тогда де вслух сказали, что их займат не будут, толко б выдали одних панов, и так по обнадеживанію оному все команды их люде из леса вышли и поясамы их разбойники до несколко повязали, нѣкоторые ж и невязани были, а именно: кабаньскіе жители Трофим Попов да Яков Дрига, а всех разных мест числом до дватцати человек, а его, вахмистра Лященкова, до полусмерти вязаного, оружейнымы дулами и прикладами прибыли за то, что із лесу стрелял и сам не вышел и от них, перевязанных и невязанных с тех разбойников, в поселеніе Юрьевку поехали, а сколко, не знает, и грабеж Сушалскому ізделали, при них же де находилось при смотреніи с ружьямы и копіями восемь человек до тех пор, пока товарищы их с Юрьевки возвратились и всех, кои были вязаны, порозвязывали, а которіе находились невязанные также с разбойниками супротивленія не делали.

Атаман же Олейников допросом в сей канцеляріи показал, как де напала на них разбойническая партія, а в великом числе, не знает, и стала на них стрелять, то хотя оне от тех разбойников и отбивались, но отбится не могли, а между тем, егда сотник Сушалской ранен в голову, от чего и на землю упал, то вся имеющаясь там команда ушла в боирак, с котораго оне, разбойники, витаскивая, перевязали с вахмистром Лященкоком человек до тритцати, а протчих з сотником Лященкоком же в том боираке не сискали, послѣ чего из них некоторые, оставя при товарищах своих вязанную команду, поехали в слободу Жеребець и, побив там часа два, паки возвратились, потом, взяв его, Олейникова, к показанію, на Студенок дороги бежали.

И как ис тех, произведенных в сей канцеляріи, тож и в Сватолуцком камисарском правленіи следствіи, а по делу и обстоятелно значит из оних, бывших у поиску разбойников, жители войскових слобод, а именно: Сватовой Лучки — дватцать четире, Кабаньего — девят, Моловатки — десят да поселенія подполковницы Капустянской и оного Сошалского подданные — пятьдесят два, итого: девяносто пять человек в нечиненіи противу разбойников супротивленія и в других оплошностях; да сверх того из юрьевских же подданных Григорій Логвиненко, не обявльением о приезжающих к нему в полѣ двух человеках разбойниках, а Павел Кіяновскій да Остап Сидоренко противностію при посилке их для сиску реченных разбойников, равно и тамошней священник Маршевской, за недачу для того ж лошадей и протчее оказались действительно виновными, то и на отправленную из сей в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію об оних выписку и мненіе в присланном из оной канцеляріи указѣ изяснено, что о слабых поступках употребленной из обывателей команды против разбойнической партіи оказивается преступленіе, равное тому, что в комендѣ находившіеся не токмо провосходным своим числом, малова числа разбойников не переловили, но, имея свободу, и не дали знать во околичные места к прибавки людей, а еще, оставя своих начальников, разбежались и потом, устрашась угроженія, самоизвольно дались в руки тех разбойников, а иніе при посилке к поиску их признаны противными и чрез такую крайнюю оплршность сотнику Сушалскому от разбойников смертное убійство, а дому ево разореніе послѣдовало. Кабанской же атаман Олейников также вместо супротивленія прятался в лес и отдавался разбойникам, а потом, проводя их, когда уже с рук их свободился, не имея никакова страха, ни-

кому об них не известил и те разбойники ушли, за что, во уваженіи толко простолюдства и несведенія законов, также в разсужденіи представленія сей канцеляріи, что из них болшая половина найдется может годних в службу, велено учинит всѣм равное наказаніе, следуя уложенным 10 главы 162-му, 21 главы 61 и 62-м пунктам плетми нещадно, ис-под кораула свободить, и ежели чего в выть оному сотнику Сушалскому из разбойнических животов, по требованіям Слободской губернской и здешней канцелярыи, чрез посланнаго в Кош Войска Запорожского промеморіи отискатся не может и произойдет от наследников Сушалского прозба, тогда во удовольствіи их поступить по законам, а в прочем де что от сей канцеляріи представлено к преосвященному Самуилу, епископу бывшему Белгородскому и Обоянскому, о поступленіи с юрьевским священником Маршевским по законам за недачу по требованію камисара Кишинского для поиску разбойников лошадей, и что он тех разбойников благословил и две просфоры им дал, а будучи при разореніи дому Сушалского, о вещах им объявлял, к супротивленію ж и поимки не подавал бывшим в Юрьевке оружейним никакова совету, а оне чрез то к разоренію дому Сушалского свободу имели, та губернская канцелярія апробует с тем, что он, Маршевской, за такой слабой поступок к плотежу недоставаемой выти равно с прочими подвержен быть должен, по которому указу объявленной атаман Олейник, которой тогда содержался под кораулом здесь, дабы впредь в поимки воров и разбойников поступал неослабно и никакой поноворки и послабленія не чинил и в страх другим в Изюме при собраніи здешних жителей нещадно плетми наказан и ко опредѣленію на прежнее жилище отправлен в Сватолуцкое камисарское правленіе при указѣ. А при том велено товарищев оного Олейника, таковых же преступителей, вишеписанных мест жителей, коим при том указѣ приложен реестр, собрав в то камисарство, дабы так же и они, а на их смотря и другіе, впредь будучи при поимки воров и разбойников, поступали безбоязненно и без всякой им поноворки, потому ж при собраніи тамошних жителей плетми нещадно наказать.

От Коша ж Войска Запорожского Низового на неоднократніе сей канцеляріи промеморіи как из разбойников никакого, так и из вещей ничего равно и увѣдомленія никакова не прислано; а из духовной преосвященного Самуила, епископа Белгородского и Обоянского, консисторіи на доношеніе сей канцеляріи знать дано, что посланным из оной консисторіи в Ызюмское духовное правленіе указом велено над оним священником Маршевским, в силу указов, обстоятельно изследовав, и то следствіе прислать в консисторію при доношеніи в непродолжительном времени.

О вискании ж выти тогда, по неименію от наследников Сушалского изсковой челобитной, ничего не положено, а марта 12 предложением от его сиятельства господина генерал-поручика и ковалера графа Остермана, по сообщенію Коша Войска Запорожского, объявлено, что стоящей на фарпостѣ на устѣ Быка Гадяцкого полку сотника Калатура по произведенному над ним следствію оказался в даче содержащемуся в Коше Войска Запорожского разбоинику Федору Недбаилу и товарищам ево Омелку Головку, Иску Слабкому, Гришку Лесничому, Ивану Бахмуту, Ивану Швидкому, Семену Малому, Матвѣю Шулге, Яцку Сухому, Андрею Акатому и Данилу Безкуренному о проезде в Ызюм

для ярмонка, в Святогорской монастырь на богомолье и в слободу Каменку для помолу хлеба билетов, за которой ево проступок сверх учиненного ему на полмесяца аресту в штраф взискано с него десять рублей денег, которіе при том ко удовольствію оставших умершого сотника Сушалского наследников прислани, а отсель отдани его, Сушалского, сыну отставному прапорщику Семену с роспискою.

В Кош же Войска Запорожского Низового промеморією писано и требовано означенных, содержащихся в том Коше, разбойников Недбаила с товарищи, не был ли он, Калатура, к тому Сошалского и другим разбоям участником и не получил ли із добытых пожитков себѣ части, накрепко розыскать и какія у оних разбойников пожитки сискались, ко удовольствію Сошалского наследников прислать в сію канцелярію, но на то при промеморіи из оного Коша в сію канцелярію прислана толко с учиненного разбойнику Матвею Шулге перепрота копія, где между протчим написано, что оной разбойник Шулга с товарищем Яцком Губою объявленному сотнику Калатуре за дачу билетов лошадь — мерина гнедого, а бывшему при нем писарю, коего имени и прозванія не изяснено, сворованную у малороссійских козаков лошадь — мерина ж чалого дали, и потому, требуя с сотником Калатурою и с писарем ево о поступленіи за вышеписанное по законам и что учинено будет, здешною канцелярію о уведомленіи письменно; к его сиятельству июня 1 числа представлено доношением, но на оно ничего не получено, а декабря 5 числа сын его, Сушалского, прапорщик Семен поданною челобитною с приложением взятым разбойниками денгам, вещам и протчему реестра просил за оние удовольствія, то хотя в челобитной оговорки, яко тот иск написан по справедливости и по чистой совѣсти имет, но поелику оной с поданным 770 году августа 24 числа от сестри ево, Сушалского, явочним челобитьем сходно всего иску на тысячу восемьсот двадцать пять рублей шестьдесят пять копеек, в таком случае и взискание сходствуя уложенья 21 главы 59 пункта и прописанного Слободской губернской канцеляріи указу за зачислением сисканных у пойманнаго разбойника Полякова и отданных в дом оного Сушалского вещей всего ценою на семдесят девять рублей восемьдесят копеек, то ж и присланных при предложеніи от его сиятельства взисканных в штраф с сотника Калатуры десять рублей в число недостающих убитков на тысячу семьсот тритцать пять рублей восемьдесят копеек, опредѣлено взисканые на вышеизясненных виновных жителей на каждого по семнадцати рублей по пятидесять по три копейки, а при том заключено поелику ис предложенія его сиятельства явствует упоминаемой сотник Калатура дачею запорожским козаком совсем не его ведомства, кои послѣ и на разбое оказались, билетов, ис которими оне выдно в проезде как на разбои, так и обратно имели свободу, действительно виновным нашелся, за что и вишепоказанные в штраф десять рублей с него взискано, но и с его не довольно, а по законам он подвергает себя всего взятого разбойниками взисканію, как то и объявленные сватолуцкіе и других мест жители, за вышеписанные оплошности плотежу Сошалского выти определени, в таком случае оним жителям з оного ж камисарского правленія объявить, чтоб оне сего, естли желают, отискивали на нем, сотнику, и в Воиске Запорожском, на часто повторяемых разбойниках, и буде что там из вещей, разграбленных в доме сотника Сошалского, получат, то естли оние годними окажутся, могут

отдать просителю Сушалскому, а вместо их от него денги, написанние за то, получить в возврат. Того ради в Ызюмской правынціальной канцеляріи опредѣлено, хотя господин прокурор Бушнев в губернскую канцелярію в представленіи своем і написал, что об оной оплошности теми, бывшими у поимки воров начальниками и черкасами никакого следствія не произведено, то без оного в таком случае слабость и оплошность не можно ли считать самих начальников; но поелику тут адним начальникам, коих, за убитіем разбойниками Сушалского, осталось толко два человека да и из оних один до полусмерти прибит, никакого супротивленія делать уже было невозможно, жителям же коих против разбойников пятнатцати находилось весьма превосходное и немалое число, естли б толко они, оставя вишепрописанную свою слабость, хотели тех разбойников и без всякаго распоряженія от начальников, особливо же что, кромѣ начальников тут же кабанский атаман Олеиников был, коему и в предводителствѣ пособствовать долженствовало, переловить свободно можно, но они, как више значит, при первом нападеніи разбойников, устрашась, в бег обратились, хотя ж де начальники вперед каманды, чтоб остановились и переездили, токмо не удержали, и ушли оне в бойрак Крутенской, вахмистр же Лященков и сотники Сушалской и Лященков, встав с лошадей, и с ними, разбойникамы, перестрелку чинили, то адин разбойник сѣл на присошки, сотника Сошалского в голову ранил, а с команды ни адин человек, кроме их начальников, супротивленія не делал и уже де, будучи все в лесу, послѣ того как помянутой Сушалской ранен, оне многократно уговаривали, чтоб к недопущенію разбойников войти в лес, перестрелку чинили, токмо не захотели, а видно де для одного того, яко те разбойники как закричали: «Здайтесь!» и ис кабанских жителей адин Илья Свечкарев к ним обозвался, что здалися б, но опасни, дабы не изувечили, тогда де вслух сказали, что их занимать не будут, толко б выдали одних панов, на что и склонились и самы себя перевязать допустили, а несколько и невязанных оставалось, но и те потому ж ни сами не противились, ниже о том куда-либо дали знать, а атаман Олейников еще их же, разбойников, не объявля никому, чрез реку Донец проводил.

И так со всего видеть можно прописанная сущая оплошность при поиску упоминаемых разбойников последовала не от начальников, но от показанных бывших в командѣ их жителей, ибо таковым, как више значит, превосходным против разбойников поисковых людей числом, да и таковых же равных себѣ мужиков без всякаго предводительства, естли б оне хотели, не толко допустить до убійства и разоренія Сошалского дому, и переловить всех можно было, как то всем и самие просители от освобожденія выти сватолуцкие жители Моцаков с товарищам в доношеніи своем ничем себя не оправдают, по каковим обстоятельствам на их, яко сему действительно виновных, по содержанію Уложения 21 главы 59 пункта и вишепрописанного оной губернской канцеляріи указа и выть положена: с общаго с оним господином прокурором разсужденія да и апробація его на зделанном о сем опрѣделеніи имѣтся. почему за всем тем нине в другое о том следовать кажется нѣ о чем, равно и ко отисканію разграбленных убитого сотника Сушалского пожитков и самих оних разбойников, просителя Сушалского, который, а с ним и другіе оного убитого, болшою частію малолетние дети остаются во всеконечном разореніи, тож ни з начальников по их всем невинности

в разсужденіи, яко оное легше показанным выновникам обществом своим отискивать, и ежели Сушалскому и Лященковим: ні адного посылать признается за навящшую им обыду и разорение, касателно ж и до другой, написанной в представленіи его господина прокурора речи, яко здешняя канцелярія многие его предложеніи уничтожает, то сие место ево, господина прокурора, предложеніи, согласные з законом, всегда принимает и по оным надлежащие определеніи делать не оставляет и для того об оном с прописанием вишеписанного на рассмотрение и со испрошением, что повелено будет, указу предоставить в Слободскую Украинскую губернскую канцелярію, о чем оной Слободской Украинской губернской канцелярії представя, просить е. и. в. указу.

Апреля 14-го 1772 году.

Проход Бавыкин
Яков Тихоцкий
Андрей Сумец
Иван Малинский

Помітка: Получен 24 апреля 1772 году. Записав, доложить.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 915, арк. 8—13. Оригінал.

№ 313

1773 р. квітня 14(25). Львів.— Лист ігумені монастиря сакраменток (?) Марії Яблоновської до невідомого адресата з проханням звільнити гайдамаку Голода Курника, ув'язненого у львівській в'язниці

Wielmożny mości dobrodzieju!

Prośba przez księży Trynitarzów za tym hajdamaką Hołodem Kurnikiem zniewoliła mnie do darowania mu krzywdy, któren, już prowadzonym będąc pod Anioła, jakoweś na mnie czynił przechwałki, jako sami słudzy wielmożnego mości pana dobrodzieja, którzy go prowadzili, przyświadczą, a dość zuchwalnik dyskretną od waćpana dobrodzieja miał dla siebie karę, gdzie podług sentencji wielmożnego waćpana dobrodzieja na przeprosiny mi przysłał szewców, krawców, pominawszy to, bardziej przychylając się z prośbą przewielebnych księży Trynitarzów, upraszam, aby był wypuszczony, ale przed oczy wielmożnego waćpana dobrodzieja był przyprowadzony, gdzie go swoją doskonałością więcej przy admonicji poprawić możesz, jak te sekwestrowanie.

A ja zabieram jednak oblig wdzięczności przyzwoitej na zawsze, jako i teraz mam honor pisać się wielmożnego jego mości pana dobrodzieja szczerze życzliwą i najniższą sługą. Die 25 aprilis 1773 anno, w Lwowie.

M. Jabłonowska

ЦДІА УРСР у Львові, ф. 132, оп. 1, спр. 1105а, арк. 1. Оригінал.

Переклад

Вельможний, милостивий добродію!

Прохання отців тринитарів відносно цього гайдамаки Голода Курника змусило мене простити йому заповідяну мені кривду, бо він, коли його вели на покарання під Ангела, погрожував мені, про що посвідчать власні слуги вельможного, милостивого пана добродія, які його

проводили. Незважаючи на те, що ваша милість пане добродію присудили досить поблажливу кару, замість того, щоб сам попросив пробачення, прислав до мене шевців і кравців. Однак я, не звертаючи на це уваги, а більше задовольняючи прохання преподобних отців тринитарів, прошу, щоб його випустили, але ж перед тим привели його до вельможного вашої милості пана добродія, бо ви більше виправите його своєю досвідченістю, ніж покарання.

А я, приймаючи назавжди зобов'язання, і зараз маю честь бути доброзичливою і найнижчою слугою його милості вельможного пана добродія.

М. Яблоновська

Діялось 25 квітня 1773 року у Львові.

№ 314

1774 р. червня 28. Чернігів.— Указ Чернігівської полкової канцелярії городницькому сотникові про арешт мешканців села Деревина гайдамаків Ющенка та Коваля, які втекли під час відправлення їх на вічне заслання

Указ е. и. в. самодержицы всероссийской из полковой Чер[ниговской] канцелярии господину сотнику городницкому Харченкову

Сего июня 28 дня 774 года полученном в полковой Чер[ниговской] канцелярии чрез нарочного курьера е. и. в. из Малороссийской коллегии указам по репорту в одного коллежского асесора и Добрянской пограничной таможи главного смотрителя Евреинова, по которому открылось, что из отправленных в вечную зсылку, по приговору коллегии за починение злодѣяния жители деревни Деревинь Яким Ющенко и Улас Коваль с прочими своими товарищи, коих било тридцать человек, отбыв при препровождении их в Ригу, в караулных штими и тѣми разломав на них имѣвшись кандали, сами оние, Ющенко и Коваль, пришли в доми, а товарищи их кроются в лѣсах, под границею, в Бѣлорусии, в урочищи близ Терухи рѣчки, к Гоголку. Веленно за получением одного указа тотчас употребить всевозможные мѣри о поимкѣ кроющихся Бѣлоруской губернии в помянутых лесах и вездѣ в околочных того местах тех бежавших зсылочных, так же и являющихся деревни Деревинь жителей Якима Ющенка и Уласа Коваля, и по сискѣ, забив в ручіе и ножные колодки, прислать в коллегію за пристойним караулом немедлѣно. Чтоб же и в Могилевской губернии надлежащее распоряжение о сыску тех бежавших, естли кроются в селениях той губернии, благоволено было учинить, о том к господину генерал-порутчику, могилевскому губернатору і ковалеру Каховскому от Малороссийской кол[легии] сообщено. А во исполнение онаго е. і. в. указа полковая Чер[ниговская] канцелярия приказала послат к вам сей указ и оным предписать, чтоб вы по получении онаго тотчас, собрав сколько можно из оставшихся за раскомандированіем в домах и прибывших с походу сотни вашей выборных козаков, а в добавку к оным потребовав от сотенного Борозницкого правления пристойнаго числа из подпомощников вооруженных и надежных людей, съехали перво в село Деревини и, словыв

пришедших по вышеписанному в доми тамошних жителей Якима Ющенка і Уласа Коваля, потом следовалы в леса, под границею стоящія, в урочищѣ близ Терухы речки, к Гоголку, и проведав в которых местах бѣжавшіе зсылочныя кроются, употребыли всѣвозможныя мери к поимке всех оных разбойников-бѣглецов. А по сыске, забив их в ручніе и ножніе колодки, равну ж тому и прописанных Ющенка і Коваля, представили б сами при рапорте в полковую Чер[ниговскую] канцелярію немедленно для отсылки их отсель в Малороссийскую коллегію и господину сотнику городничьому Харченко ж учинить по сему указу¹⁸⁸.

Юня 28 дня 1774 году.

Подписалы:
судья Яков Бакуринскій
писар Яков Рашевскій

ЦДІА УРСР у Києві, ф. 108, оп. 2, спр. 1407, арк. 5. Чернетка.

№ 315

*1775 р. березня 16. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української
губернської канцелярії про розшук гайдамаків, які напали
на дім капітана Григорія Капустянського в Ізюмській
провінції*

1775-го году марта 16-го дня.

Указом Правительствующаго Сената 2 депортамента минувшего февраля от 12, а в губернской канцелярії полученным сего марта 9 числ, по рапорту Изюмской провинциальной канцелярії о происшедшем в декабре месяце разбойническом нападении на дом помещика, отставного капитана Георгия Капустянского, состоящей в слободе Ивановке, и грабеже пожитков на немалую сумму, которых он, Капустянскій, показывает запорожцами, бежавшими по разбои дому в запорожскую степ, объявлено, что посланным определенному в Слободскую Украинскую губернію с властію губернаторскою господину генерал-порутчику и ковалеру Щербинину указом рекомендовано, чтоб он, яко хозяин вверенной ему губернії, к сыску и искоренению означенных разбойников не меньше ж и впредь для доставления вообще жителям сей губернии безопасности, к пресечению дальнейшего к таковым злодеям пути принял всевозможные меры¹⁸⁹. И по резолюції губернской канцелярії о получении оного указа в Правительствующій Сенат из губернской канцелярії репортовано з донесением, как из оного депортамента указ послан о принятии всевозможных мер к пресечению разбойников, к определенному в Слободскую губернію с властію губернаторскою господину генерал-порутчику и ковалеру Щербинину, то по получении от оного предложения о надлежащем исполнении учинит журнал, сего марта 13 д[ня] господин генерал-порутчик и ковалер поданным в губернскую канцелярію предложением с напомниманием вышепрописанного присланного к нему, господину генерал-порутчику и ковалеру, Правительствующаго Сената указа предлагает об оном учинить надлежащее исполнение, того ради приказами, как вышеписанного капитана Капустянского сло-

бода Ивановка, в которой дом ево разбойниками разбит и разграблены пожитки, состоит в Изюмской провинции и грабители того дому признаны им, Капустянским, из запорожцов, кои де при разбитии дому бежали в запорожскую степ, а сия степ, равно и самие запорожскіе жилища, состоят не весма в далнем от Изюма разстоянii да и смежность в землях имеют с тою ж Изюмскою провинціею, для того во оную провинциалную канцелярію послать указ, велеть о сыске и искорененіи разбойников, ограбивших дом отставного капитана Капустянского и во отысканіи разграбленного, тож и к пресеченію далнейшаго таковым злодеям пути употребить всевозможное стараніе для доставления вперед вообще жителем тои провинціи безопасности, и в том поступать по прежде посланным из губернской канцеляріи указом неотменно, и о сем в Правителствующій Сенат репортоват и определенному с властью губернаторского подать меморию ¹⁹⁰.

В подлинной подписано тако:

Алексей Мартынов
Аврам Анненков
В должности секретаря
архивариус Федор Любицкий
Читал подканцелярист
Яков Татарчуков

Помітка: Репорт, мемория и указы посланы марта от 18 дня от Коваленкова.

Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 1285, арк. 32. Копія.

№ 316

1775 р. березня 22. Москва.— Лист Катерини II до графа Петра Румянцова-Задунайського про залишення частини російського війська на території України для боротьби з запорожцями

Граф Петр Александрович!

Запорожцы столько причинили обид и раззорение жителям Новоросси[й]ской губернии, что превосходит всякое терпение. Предпишите секретно генерал-поручику князю Прозоровскому, чтоб он весьма внимал их поступки и смотрел бы, нету ли у них каких сношении с татарами. Смирит их, конечно, должно и я непременно то делать намерена. Для того и открываю вам мое желание, чтоб вы при возвращении полков в Россию назначели чрез их жилища марш такому числу полков, чтоб было довольно ради обуздания сих безпутников. Имейте сие в тайне никому непроницаемой.

Вам весьма доброжелательна Екатерина
Марта 22 1775 г. Из Москвы.

ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 120, арк. 1. Оригінал.

1775 р. серпня 3. Москва.— Указ Катерини II про ліквідацію Запорізької Січі

Мы восхотели чрез сие объявить во всей нашей империи, к общему известию нашим всем верноподданным, что Сеч Запорожская вконец уже разрушена, со истреблением на будущее время и самого названия запорожских козаков, не меньше как за оскорбление нашего императорского величества чрез поступки и дерзновение, оказанныя от сих козаков в неповиновении нашим высочайшим повелениям.

Не прежде мы поступили на сию милосердию нашему весьма противную необходимость как по истощении вотще всех способов кротости и терпения провождавших к ним увещания; дабы возчувствовали и познали творимыя погрешности, и колико тем они воздвигнули на себя праведный наш гнев и строгость ввереннаго нам от всевышняго правосудия.

Не изчисляя жалоб и утруждений, нередко восходивших к нашему престолу от соседних держав за наглости и за грабительства, которых непрестанно в их границах происходят от запорожцов, вспомняем мы, во-первых, начало и происхождение, от которых существуют сии козаки; а потом в нижеследующем изобразим их дерзостное ослушание монаршей власти и тяжкия от них, запорожцов, возпоследовавшия насильства противу собственных сограждан своих — подданных же наших.

От писателей, повествующих древния деяния отечества, взаимствовать можно каждому любопытному то сведение, что запорожские козаки не что иное были, как часть от малороссийских козаков, напоследок в нравах и в образе правления отщетившаяся; ибо сии, обращаясь в естественном общежителстве, были доныне да и пребудут всегда полезными гражданами, напротив чего запорожские, одичав в своих ущелинах и порогах, где первобытно по способности мест одна только военная стража учреждена была к отражению татарских набегов, составили из себя мало-по-малу совсем особенное странное и намерению самого творца, в размножении рода человеческого от него благословенном, противоборствующее политическое сонмище. Вместо того, что при начале учреждения на Днепровских порогах нужной и полезной стражи, козакам, на оную временно и попеременно из Украйны отряжаемым, возбранено было брать туда с собою жен и детей своих, дабы оных не подвергать напрасной опасности варварского пленения, следовательно же, и самых стражей содержать чрез то в большей свободе и лучшей по тогдашним обычаям военной исправности, некоторые из них столько приобькли к сей праздной, холостой и беспечной жизни, что зделали себе напоследок из нея неподвижный закон, а с оным, забывая отчину свою, и решились остаться уже навсегда в Сече на собственной своей воле. Число их не было ни велико, ни уважаемо, даже и во время присоединения Малой России под державу Всероссийскую, как доказывают переговоры, тогда происходившие между государевых бояр и думных людей с посланниками гетмана Хмельницкаго, где на вопрос министров царских: Что еще запорожцы на верность к присяге не приведены? гетманские посланники отвечали тако: «Запорожцы — люди малые и в дело их ставить нечего», а как таково бытие запорож-

№ 120.

Графъ Петръ Александровичъ Задунайскій стоиши
принимати обидъ и раздореніе жителей въ новорос-
сийской губернии это превосходитъ всякое терпиміе
Предупреждитъ секретно Генералъ Грозеву и Владо-
вскому что въ отъ весьма внимай къ
поступки и смотритъ въ петули ушахъ нашихъ
споспешитъ съ татарами. смиритъ ихъ и опекно
должно и я невременю то догнать на мѣсто.
для того и отбываетъ Вамъ мое желаніе что въ
вы при возвращеніи полковъ въ Россію направити
черезъ ихъ Филиппа Маршъ татарахъ къ селу полковъ
что въ толо довольно ради обузданія ихъ безъ
путни новъ. и мнѣ это сіе въ тайно мнѣ оу не
спрощаемой. Вамъ весьма доверженателна

Марта 24. г. 1795. ?

изъ Москвы

Екатерины

Лист Катерины II до графа Петра Румянцева-Задунайського про залишення частини війська на території України для боротьби з запорожцями.

цов по установленному у них безженству долженствовало бы скоро разрушиться, то и стали они принимать без разбора в свое худое общество людей всякого сброда, всякого языка и всякой веры и сим единым средством существовали они до настоящего уничтожения.

Не мог и не может, конечно, быть полезен отечеству сих качеств политически разнообразный и юродивый состав членов, питающихся в совершенном почти от света и естественного общежителства разлучении, наиболее от грабежа посреди окрестных народов, невзирая на священныя с оными обязательства мира и доброй дружбы, часто приносящих от рук крови и неправды во храмах всевышняго жертвы, ими же гнушается господь вседержитель и погруженных без того во всякое другое время, когда им способы к разбойничеству пресекаемы были, в совершенной праздности, гнуснейшем пьянстве и презрительном невежестве.

Преступления же их, вынудившия от нас меры строгости, оглавляются следующим:

1-е. Оставляя под покровом забвения прежния свои важные и пагубные преступления и измены противу верности и подданства, начали они лет за десять тому назад да и в самое новейшее время гораздо далеко простирать свою дерзость, присвоая и требуя, наконец, себе, как будто достояния их собственности, не только всех тех земель, которыя нами чрез последнюю войну от Порты Оттоманской приобретены, но даже и занятых селениями Новороссийской губернии, предъявляя будто им и те и другия издревле принадлежали, когда напротив всему свету известно, что первыя из сих земель никогда во владении Речи Посполитой Польской не находились, следовательно же, от оной никому и даны быть не могли; а последния, хотя и составляют часть Малороссии, но тем не меньше особенною принадлежностью козаков запорожских никогда не были да и быть не могли, потому что они в самом бытии своем не имели никакого законнаго начала, следовательно же, и собственности никакой в землях, а были единственно терпимы в тех методах, где они засели в замену прежней там военной стражи: чего ради те Новороссийской губернии земли как пустыя, а в прочем не только к житию человеческого, но и к ограждению границ от неприятельских набегов удобныя, были заселены людьми, к земскому хозяйству и к военной службе равно устроенными.

2-е. Вследствие такого себе присвоения Новороссийской губернии земель дерзнули они не только препятствовать указанному от нас обмежеванию оных, воспрещая посыланым для онаго офицерам явную смерть, но заводить и строить на них самовластно собственные свои зимовники, а сверх того уводить еще из тамошних жителей и их поселенных полков — гусарскаго и пикиернаго — мужеска и женска пола людей, коих всего и уведено в Запорожье до восьми тысяч душ, включая тут и тех, кои от притеснения козаков в собственных своих жилищах принуждены были переходить к ним и подчиняться их самовластию.

3-е. Пограбили и разорили они, запорожцы, у одних обывателей Новороссийской губернии в дватцать лет, а именно с 1755 года, ценою на несколько сот тысяч рублей.

4-е. Не устрашились еще самовластно захватить зимовниками своими приобретенныя мирным трактатом новыя земли между реками Днепром и Бугом, присвоить и подчинить себе новопоселяемых там жи-

телей Молдавскаго гусарскаго полку, так же приходя отчасу в вѣщшее неистовство, и собираться вооруженною рукою для насильственнаго себе возвращенія мнимых своих земель Новороссійскоѣ губерніи, невзирая и на то, что мы императорскою нашою грамотою от 22 мая минувшаго 1774 года повелев им прислать ко двору нашему нарочных депутатов для представлення о их правах, в то же время строгое им подтвержденіе учинили — воздержаться от всякаго своевольства и оставить спокойно все настоящія селенія и жителей. Но запорожцы и после того не больше послушными оказались как они же.

5-е. Принимали к себе, несмотря на частыя им от правительства наших запрещенія, не одних уже прямо в козаки вступающих беглецов, но и людей женатых и семейныхъ чрез разныя обольщенія уговорили к побегу из Малороссіи для того только, чтоб себе подчинить и завести у себя собственное хлебопашество, в чем довольно уже и предупсели, ибо поселян, в земледелии упражняющихся, находится нынѣ в мѣстах бывшаго Запорожскаго владенія до пятидесяти тысячъ душъ.

6-е. Наконец, те же запорожцы стали распространять своевольные свои присвоенія и до земель, издревле принадлежащихъ нашему войску Донскому, непоколебимому в должной к нам верности, всегда с отличностію и мужеством в нашей службѣ обращающемуся и порядком и добрым поведеніемъ приобревшему навсѣгда к себе отлично наше высочайшее монаршее благоволеніе, дѣлая и сим донскимъ козакамъ запрещенія пользоваться оными землями, которыя уже долговременно в их обладеніи состоятъ. Всякій здраво разсуждающій можетъ тутъ легко проникнуть какъ лукавое намереніе запорожскихъ козаковъ, такъ и существительный от онаго государству вред. Заводя собственное хлебопашество, разторгали они темъ самое основаніе зависимости ихъ от престола нашего и помышляли, конечно, составить из себя посреди отечества область совершенно независимую под собственнымъ своимъ неистовымъ управленіемъ в надеждѣ, что склонность к развратной жизни и к грабежу будетъ при внутреннемъ изобилии безпрестанно обновлять и умножать ихъ число. Напрасно здѣсь изъяснять, коль предосудительно было бы событіе сего злодейскаго умысла какъ в разсужденіи безопасности смежныхъ к Запорожью жилищъ и селеній, такъ и в разсужденіи неминуемой убыли в людяхъ из числа нашихъ верныхъ подданныхъ, но столько однако ж не можемъ мы умолчать, что и торговля с землями Порты Оттоманскоѣ, освобожденная матернимъ нашимъ попеченіемъ от всей прежней тесноты, следовательно же, по взаимнымъ естественнымъ способностямъ и обещающая трудящимся скорые и действительные плоды богатой жатвы, не могла бы достигнуть сама по себе того совершенства, которое ей видимымъ образомъ пренадлежитъ к позавидованію всей Европы, естли б вредное скопище запорожскихъ козаковъ, обратившихъ хищность и грабительство в перьвое свое ремесло, не было благовременно изъято изъ техъ мѣст, чрезъ которыя сия торговля отчасти неминуемо проходить и действовать долженствуетъ. Не для чего равнымъ образомъ и того скрывать, что при самомъ началѣ послѣдней с Портою Оттоманскою войны многіе изъ запорожскихъ козаковъ умышляли, забывъ страхъ божій и должную намъ и отечеству верность, передаться на непріятельскую сторону, какъ и в самомъ дѣлѣ ни извѣстія войскамъ нашимъ не подали они о приближеніи к границамъ тогдашняго крымскаго хана, ниже ему в походѣ, сколько ни есть препятствовали, будучи к тому в довольныхъ силахъ.

Правда, мы с удовольствием воздаем всю достойную похвалу в том пункте, что немалая ж часть Запорожского Войска в минувшую ныне сколь славную, столь и счастливую, войну с Портою Оттоманскою оказала при армиях наших отличные опыты мужества и храбрости; по чему мы, обвыкнув признавать и награждать по достоинству заслуги каждого из наших верных подданных, не упустив, конечно, и впредь из всемилостивейшаго нашего внимания всех частных людей, служивших нам в сей части нашего народа, которые в ополчениях противу государственного неприятеля ознаменовали верность свою к нам кровию и достохвальными подвигами: хотя и тут, к сожалению нашему, не можем скрыть, что многие и из сих последних по возвращении своем из похода в Сечь начали совращаться с истиннаго пути и поступать заодно с своими домашними товарищами, вопреки нашей высочайшей воле и нашим монаршим повелениям.

И тако по необходимому уважению на все вышеизраженное, сочли мы себя ныне обязанными пред богом, пред империею нашею и пред самым вообще человечеством разрушить Сечу Запорожскую и имя козаков от оной взаимствованное. Вследствие того 4 июня нашим генерал-порутчиком Текеллием со вверенными от нас ему войсками занята Сечь Запорожская в совершенном порядке и полной тишине, без всякаго от козаков сопротивления, потому что они не иначе увидели приближение к ним войск, как уже повсеместно оными окружены были, ибо мы сему военачальнику именно предписали стараться произвести порученное ему дело спокойнейшим образом, убегая, сколь возможно, пролития крови.

Возвещая нашим верным и любезным подданным все сии обстоятельства, можем мы в то же время им объявить, что нет теперь более Сечи Запорожской в политическом ея уродстве, следовательно же, и козаков сего имени, место жилища и угоды тамошняа оставляем мы для постоянных и Отечеству наравне с другими полезных жителей, причисляя их по способности в Новороссийской губернии и поручая при новом заведении и устройстве во особое попечение учрежденному там правительству нашему.

В прочем, следуя человеколюбию нашему, которое всегда и от праведной преступнику казни отвращается, сообразовались мы оному не меньше и в определении будущаго жребия всем частным членам бывших запорожских козаков, всемилостивейше повелев, не желающих остаться на постоянном жительстве в своих местах, распустить на их родину, а желающим тут селиться — дать землю для вечнаго им жилища; всем же старшинам, кои служили порядочно и имеют одобрения от наших военных начальников объявить нашу императорскую милость и что они сразмерные службе и знанию их получать степени.

Дан в Москве от рождества Христова тысяща седмьсот семьдесят пятого года августа третьяго дня, а государствования нашего четвертаго на десять лета.

Печатан в Москве при Сенате
августа 3 дня 1775 года.

На подлинном подписано
собственною ея императорского
величества рукою тако:
Екатерина

НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ

СПИСОК АРХІВНИХ ФОНДІВ

- Центральний державний архів давніх актів СРСР (ЦДАДА СРСР):¹
- ф. 12 — Справи про Польщу та Литву;
  - ф. 248 — Канцелярія Сенату;
  - ф. 249 — 1-й департамент Сенату.
- Центральний державний військово-історичний архів УРСР (ЦДВІА УРСР):
- ф. 20 — Військова (Тайна) експедиція Військової колегії;
  - ф. 44 — Румянцев-Задунайський П. О.
- Архів Міністерства закордонних справ СРСР (Архів МЗС СРСР):
- ф. Посольський приказ (Зносини Росії з Польщею).
- Архів Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР:
- ф. 200 — Скальковський А. О.
- Центральний державний історичний архів УРСР у Києві (ЦДІА УРСР у Києві):
- ф. 2 — Гродський суд Київського воєводства;
  - ф. 6 — Київська прикордонна комісія;
  - ф. 51 — Генеральна військова канцелярія;
  - ф. 53 — Перша Малоросійська колегія;
  - ф. 54 — Друга Малоросійська колегія;
  - ф. 59 — Київська губернська канцелярія;
  - ф. 102 — Миргородська полкова канцелярія;
  - ф. 108 — Чернігівська полкова канцелярія;
  - ф. 127 — Київська духовна консисторія;
  - ф. 128 — Києво-Печерська лавра;
  - ф. 180 — Жаботинський Мотронинський Троїцький монастир;
  - ф. 220 — Документи Київської археологічної комісії;
  - ф. 229 — Кіш нової Запорізької Січі;
  - ф. 257 — Радзівілли — литовські поміщики;
  - ф. 269 — Канцелярія гетьмана Розумовського.
- Центральний державний історичний архів УРСР у Львові (ЦДІА УРСР у Львові):
- ф. 5 — Галицький гродський суд;
  - ф. 132 — Листи королів, магістратів міст, державних, церковних та громадських діячів України і Польщі (колекція).
- Філіал Центрального державного історичного архіву УРСР у Харкові (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові):
- ф. 31 — Харківська полкова канцелярія;
  - ф. 370 — Чугуївська воєводська канцелярія;
  - ф. 371 — Вахмутська заводська соляна контора;
  - ф. 378 — Ізюмська провінціальна канцелярія;
  - ф. 399 — Слобідсько-Українська губернська канцелярія;

¹ У дужках подаються умовні скорочення назв архівів, які вживаються в легендах.

- ф. 402 — Експедиція формування гусарських слобідських полків;
- ф. 404 — Бригадна канцелярія слобідських полків;

Закарпатський обласний державний архів:

- ф. 4. — Наджупан Ужанської жупи.

Центральний державний історичний архів у Вільнюсі:

- ф. 1135 — Товариство друзів науки Литовської РСР у Вільнюсі.

Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР, відділ рукописів:

- ф. Фортеця св. Єлизавети.

Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів:

- ф. Дідушицьких;
- ф. Осолінських;
- ф. Яблоновських, архів Бурштинського замку.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Андрієвський А. Исторические материалы из архива Киевского губернского правления, вып. 1—10. К., 1882—1886.
- [Андрієвський А.]. Реляції киевского генерал-губернатора за 1768 и 1769 гг. Сообщил А. А. Андрієвский.— «Чтения в историческом обществе Нестора-летописца», 1893, кн. 7, стор. 73—211.
- Антоний И. Савва Чаленко (Из истории гайдамачины прошлого века).— «Киевская старина», 1887, № 11, стор. 471—490.
- Антоний И. Страшный Иосиф.— «Киевская старина», 1883, № 9-10, стор. 39—87.
- Антонович В. Виклади про козацькі часи на Україні, 2 вид. Чернівці, 1912.
- Антонович В. Записка поляка-конфедерата, сосланного в Сибирь (1768—1776).— «Русский архив», 1886, т. 1, стор. 378.
- Антонович В. Записки Карла Хоецкого (1768—1776).— «Киевская старина», 1883, № 1, стор. 145—160; № 3, стор. 630—646; № 11, стор. 433—451; № 12, стор. 593—608.
- Антонович В. Исследование о гайдамачестве по актам 1700—1768 гг. К., 1876.
- [Антонович В.]. Казнь Гонты и усмирение Колиивщины (Отрывок из записок анонима, 1768 г.). Вид. В. Антонович.— «Киевская старина», 1882, № 11, стор. 349—353.
- [Антонович] В. Несколько данных о судьбе Железняка после его ареста в Умани.— «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 564—568.
- Антонович В. Розвідка про гайдамачину.— «Руська історична бібліотека», т. XIX. Львів, 1897.
- Антонович В. Уманський сотник Іван Гонта.— «Діло», 1882, № 89—93; «Киевская старина», 1882, № 11, стор. 250—276.
- Архив Юго-Западной России, ч. I, т. II—III. К., 1864; ч. 3, т. III. К., 1876.
- Баранович Олексій. Панське господарство в Ключі Володарськім за часів Коліивщини.— Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. К., 1928.
- Баранович А. И. Магнатское хозяйство на Юге Волыни в XVIII в. М., 1955.
- Барвинский В. Крестьяне в Левобережной Украине в XVI—XVIII ст. Харьков, 1909.
- Брик І. Коліивщина в англійській мові.— Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського, [Т.] 2. К., 1928, стор. 294—319.
- Булгарин Ф. Гайдамаки.— «Северная пчела», 1828, № 1.
- Бутич І. До історії повстання 1768 року.— «Архіви України», 1968, № 3, стор. 65—76.
- В. А. К биографии Саввы Чалого.— «Киевская старина», 1892, № 8, стор. 259—262.
- Василіанські записки 1758—1764 рр.— «Научный сборник», 1865; Холмско-Варшавский Вестник за 1880; «Слово». Львів, 1881, № 28.
- Васильев Михаил. Предания о Лебединском монастыре и селе Лебедине.— «Киевская старина», 1887, № 4, стор. 784—788.
- Верзії (дві) про містя і спосіб казнення гайдамаків.— «Слово», 1871, № 41.
- Вігурський Христофор. Бунт в селі Мшанці 1717 р.— Записки НТШ, 1903, т. 54, Miscel[anea], стор. 4—5.
- Воззвание конфедератов воеводства Сандомирского к русскому народу (около 1733 года).— «Киевская старина», 1885, № 6, стор. 263—272.
- Волк-Карачевский В. Борьба Польши с козачеством во второй половине XVII в. и в начале XVIII в. К., 1899.

- Галант И. В. К истории уманской резни 1768 г. Читано в Историко-филологическом обществе при Нежинском институте. К., 1895.
- Галант И. Молитва в память Уманской резни и письмо, касающееся того же события.— «Киевская старина», 1895, № 3, стор. 91—97.
- Гермайзе О. Епізод з Коліївщини.— Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. К., 1928.
- Гермайзе О. Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів.— «Україна», 1924, кн. 1—2.
- Гирс А. Молдавия и Валахия перед турецкой войной 1787 г.— «Русская старина», 1898, № 12.
- Глущенко С. І. Матеріали до історії Коліївщини. II. Кілька документів про участь ченців київських монастирів в гайдамацьких рухах XVIII ст.— Записки НТШ, 1904, т. 59, стор. 1—16.
- Голобуцкий В. А. Гайдамацкое движение на Запорожье во время «Колывщины» и крестьянского восстания под предводительством Е. И. Пугачева.— «Исторические записки», 1956, т. 55, стор. 310—343.
- Голобуцкий В. А. Запорожское казачество. К., 1957.
- Голобуцький В. О. Запорізька Січ в останні часи свого існування 1734—1775. К., 1961.
- Голобуцкий В. А. Максим Железняк. М., 1960.
- Голобуцкий В. А. Черноморское казачество. К., 1956.
- Головинер Я. Крестьянское восстание 1768 года на Украине.— «Исторический журнал», 1939, № 11, стор. 70—79.
- Горбань М. Гайдамачина 1750 р.— Науковий збірник Харківської науково-дослідної катедри історії України, вип. II—III. Харків, 1926.
- Горбань М. Гайдамачина.— «Плуг», 1922, № 1, стор. 52—56.
- Горбань М. Гайдамачина. Харків, 1923.
- Горбань Микола. Суд та кари гайдамаків-лівобережців у Гетьманщині та Слобожанщині.— Збірник науково-дослідної катедри історії української культури, т. X. Харків, 1930.
- Грабовецький В. В. Селянський рух на Прикарпатті в другій половині XVII—першій половині XVIII ст. К., 1962.
- Грабовецький В. Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI—XIX ст. Львів, 1966.
- Грабовецький В. В. Відгук гайдамацького руху на західноукраїнських землях.— «Український історичний журнал», 1968, № 6, стор. 104—110.
- Грамота Максима Железняка.— «Киевская старина», 1905, № 3, стор. 243.
- Греков В. Бунт сіроми 1768 р.— Записки історико-філологічного відділу ВУАН, 1927, т. XI, стор. 226—232.
- Греков В. Запорозький Кіш та Коліївщина.— «Україна», 1928, № 4, стор. 14—20.
- [Грушевський М.]. Матеріали до історії Коліївщини. IV. Оповідання очевидця про смерть Гонти. Подав Мих. Грушевський.— Записки НТШ, 1907, т. 79, стор. 94—96.
- [Грушевський С.]. Матеріали до історії Коліївщини. II. Кілька документів про участь ченців київських монастирів в гайдамацьких рухах XVIII ст. Подав Сергій Грушевський.— Записки НТШ, 1907, стор. 6—7.
- Гуржій І. О., Кулаковський В. М. Визначна подія в історії українського народу (До 200-річчя Коліївщини).— «Український історичний журнал», 1968, № 7, стор. 58—67.
- Гуржій І. О. Семен Гаркуша. К., 1962.
- Гуслистий К. З історії класової боротьби в Степовій Україні в 60—70 роках XVIII ст. Харків, 1933.
- Гуслистий К. Коліївщина (Історичний нарис). К., 1947.
- Гуслистий К. Селянське повстання 1768 року на Україні. Харків, 1934.
- Дмитриев А. Гайдамачина (Из истории классовой борьбы на Украине в первой половине XVIII в.). М., 1934.
- Дмитриев А. Коливщина (Из истории классовой борьбы на Украине во второй половине XVIII века). М., 1934.
- Доброворский Н. Портрет Гонты.— «Киевская старина», 1885, № 7, стор. 736—740.
- Дракохруст Е. И. Опришки.— История крестьянства XVI—XIX веков. М., 1955.
- Ефименко Александра. Из истории борьбы малорусского народа с поляками.— Южная Русь. СПб., 1905.
- Єфимовський Володимир. Гайдамака Семен Тихий перед Генеральним судом (1752—1753).— «Україна», кн. 3. К., 1925, стор. 108—110.

- Журин Г. Из рассказов о запорожцах и гайдамаках.— «Киевская старина», 1886, № 8, стор. 758—760.
- Журнал генерал-майора Петра Кречетникова. О движении и действиях военных в Польше в 1767—1768 годах.— «Чтения в обществе истории и древностей российских при Московском университете», 1863, кн. 3, стор. 1—205.
- Иваницкий С. Значение Барской конфедерации в истории крестьянского восстания на Украине 1768 г.— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. 19. Кафедра истории СССР. Л., 1939, стор. 211—252.
- Иваницкий С. Ф. Основные вопросы крестьянского восстания на Украине в 1768 г.— Ученые записки Ленинградского государственного университета, 1941, № 67, Серия исторических наук, вып. 7, стор. 117—138.
- Иваницкий С. Ф. Польские мемуары о крестьянском восстании 1768 г. («Коливищина»).— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. XI, факультет исторических наук. Л., 1938, стор. 119—147.
- Иваницкий С. Ф. Польша в половине XVIII в. и возникновение Барской конференции.— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. 22. Л., 1939.
- Иваницкий С. Ф. Первый период Барской конфедерации.— Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института, т. 45. Л., 1941.
- Ильяшевич Виктор. Из воспоминаний священника Никифора Хмелевского об упраздненном Базилианском училище в Умани.— «Киевская старина», 1892, № 8, стор. 160—167.
- Історія Української РСР, т. I. К., 1967.
- К. Ф. У. О. Коденская книга и три бандуриста.— «Киевская старина», 1882, № 4, стор. 161—166.
- Карачевский-Волк В. В. Борьба Польши с казачеством во второй половине XVII и начале XVIII в. К., 1899.
- Коденська книга судових справ.— «Український архів», т. 2. К., 1931.
- Коливищина в песнях.— «Киевская старина», 1882, № 9, стор. 582—589.
- Костомаров Н. Материалы для истории Коливищины или резни 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 297—321.
- Костомаров Н. И. Последние годы Речи Посполитой, кн. 1, 2.— Н. И. Костомаров. Сочинения, т. XVII, XVIII, кн. VII. СПб., 1905.
- Кошовик К. Семен Гаркуша (1772—1784).— «Киевская старина», 1882, № 3, стор. 528—554.
- [Кребс Вероника]. Уманская резня. (Записки Вероники Кребс). К., 1879.
- Крестова Л. В. Відображення Коліївщини в російській літературі.— «Радянське літературознавство», 1957, № 19, стор. 29—40.
- [Крижановський Аристарх, Грушевський Михайло]. Матеріали до історії Коліївщини. I. Василянські записки і листи про Коліївщину. Подав Аристарх Крижановський. До друку приладив Михайло Грушевський.— Записки НТШ, 1904, т. 57, стор. 2—24.
- Кузмич А. Последние потомки. Гайдамака. Украинское предание.— «Библиотека для чтения», 1849, № 95, стор. 145—190.
- Кулаковський В. М. Роль Києва в розгортанні гайдамацького руху в першій половині XVIII ст.— «Український історичний журнал», 1967, № 2, стор. 89—93.
- Кулиш П. Записки о Южной Руси, т. I, II. СПб., 1856—1857.
- Куліш П. Мальована гайдамаччина. Словесний забуток незнаного автора.— Куліш П. Твори, т. 6. Львів, 1910, стор. 322—413.
- Лазаревский А. М. Малороссийские посполитые крестьяне (1648—1783). К., 1908.
- Лазаревский А. М. Описание старой Малороссии, т. 1. К., 1888; т. 2. К., 1893; т. 3. К., 1902.
- Лазаревский А. М. Остатки предания о Гонте.— «Киевская старина», 1901, № 7-8, стор. 4—9.
- Лазоренко Т. Г. Про термін «Коліївщина».— «Український історичний журнал», 1961, № 2, стор. 154—155.
- Левичкий М. За Коліївщини.— «Киевская старина», 1901, № 6, стор. 460—497.
- Левченко М. Гайдамацький кут.— «Киевская старина», 1882, № 5, стор. 345—348.
- Літопис монастиря Василян в Кристинополі за роки 1763—1890. Львів, 1893.
- Лобан И. Сказание о Бондаренке по народным преданиям.— «Киевская старина», 1882, № 3, стор. 530—537.
- Лозинський М. Гайдамаччина. Із історії народних рухів на Україні в 18-м століттю. Львів, 1906.
- Лола О. П. Гайдамацький рух на Україні 20—60 рр. XVIII ст. К., 1965.

- Максимович М. А. Известие о гайдамаках.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 572—594.
- Максимович М. А. Млиевский староста Данило Кушнир.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 565—571.
- Максимович М. А. О сотнике Харьке и запорожце Чуприне...— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 595—606.
- Максимович М. А. Объяснение некоторых украинских песен.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 607—622.
- Максимович М. А. Сказание о Коливищине.— Собрание сочинений, т. I. Отдел исторический. К., 1876, стор. 623—653.
- Манифест императрицы Екатерины II к православному населению Польши, выданный 9 июля 1768 года.— «Киевская старина», 1882, № 5, стор. 308—311.
- Маркина В. А. Магнатское поместье Правобережной Украины второй половины XVIII в. К., 1961.
- Маркович О. До біографі гайдамаків Залізняка і Чорняя.— Записки НТШ, 1902, т. 45, Miscellanea, стор. I—4.
- Материалы для истории гайдамаччины.— «Киевская старина», 1888, № 11, стор. 307—325.
- Материалы до истории коливищины или резни 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 1, стор. 304—306.
- Мельхисидек Значко-Яворский или страдания Украины за народность и веру во второй половине XVIII в. К., 1873.
- Мержинський Ю. І. Посилення феодально-кріпосницького ґніту на Волині напередодні Колівищини (1704—1768 рр.).— Наукові записки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, т. XVI, вип. IX. К., 1958.
- Моз. Гр. Гайдамачине движения XVIII ст. и монахи киевских монастырей.— «Киевская старина», 1893, № 5, стор. 228—242.
- Мордовцев Д. Гайдамачина. Исторические монографии, ч. I—II.— Д. Мордовцев. Собрание сочинений, т. XXVI—XXVII. СПб., 1902.
- Муравльова Т. М. З історії спільної боротьби народних мас Росії та України проти кріпосницького ґніту в 70-х роках XVIII ст.— «Український історичний журнал», 1958, № 5, стор. 149—158.
- Мякотин В. А. Очерки социальной истории Украины в XVII—XVIII вв., т. I. Выпуск II. Прага, 1926.
- Нейман Ц. Г. Дарственная запись Станислава Потоцкого Веронике Крепс.— «Киевская старина», 1885, № 7, стор. 572—574.
- Несколько актов до гайдамаччины.— «Киевская старина», 1885.
- Несколько данных о судьбе Железняка после ареста в Умани.— «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 564—568.
- Новицкий Я. П. Материалы для истории запорожских казаков. Екатеринослав, 1909.
- Опис смерті Гонти за записками (газ. «Діло», 1907, ч. 265).— Записки НТШ, 1908, т. 86, стор. 174.
- Описание бедствия, постигшего Умань и всю Украину в 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 3, стор. 520—529.
- Остатки предания о Гонте.— «Киевская старина», 1901, № 78, стор. 4—9.
- Отрывок из записок анонима (1768 г.). (Казнь Гонты и усмирение Коливищины).— «Киевская старина», 1882, стор. 349—353.
- Панин Н. И.] Письма Панина Никиты Ивановича дипломатического содержания от 2.I 1768 г.—17.XII 1769 г.— Сборник «Русского исторического общества», т. 84.
- Пархоменко В. Чи була колівищина 1768 р. народнім рухом.— «Червоний шлях», 1925, № 8.
- Переписка гр[афа] П. А. Румянцева о восстании на Украине 1768 г.— «Киевская старина», 1882, № 9, стор. 523—551; № 10, стор. 89—118; 1883, № 9-10, стор. 254—286.
- Петров А. Война России с Турцией и польскими конфедератами в 1769—1774 гг., т. I. СПб. (1769); т. II. СПб. (1770); т. III. СПб. (1771); т. IV. СПб. (1772 і 1773); т. V. СПб. (1774).
- Письма императрицы Екатерины II гр[афу] П. А. Румянцеву-Задунайскому 1763—1784.— «Северный архив», 1822, ч. 1—3.
- Письма неизвестных поляков с Волины (1768). (Перевод с польской рукописи из библиотеки Оссолинских во Львове).— «Основа», 1862, № 3, стор. 24—28.
- П-ко В. Был ли игумен Значко-Яворский организатором украинского восстания 1769 г.— «Киевская старина», 1905, № 1, стор. 4—7.
- П-ко В. К вопросу о суде над Мелхиседеком Значко-Яворским.— «Киевская старина», 1905, № 4, стор. 46—47.

- П-ко В. К истории Қоливищины (Материалы).—«Киевская старина», 1905, № 3, стор. 236—242.
- Познанский Б. Разбойник Тараненко.—«Киевская старина», 1880, № 7, стор. 123—128.
- Поимка Гаркуши в Ромне.—«Киевская старина», 1886, № 10, стор. 404—407.
- Полницкий А. Нападение гайдамаков на карантин в Ягодной Долине в 1750 году.—«Киевская старина», 1889, № 4-6, стор. 332—379.
- Путешествие академика Гильденштедта по Слободско-Украинской губернии. Харьков, 1892.
- Рыльский Ромуальд. Рассказ современника о приключениях с ним во время Қоливищины 1768 г.—«Киевская старина», 1887, № 1, стор. 51—64.
- Ристенко А. В. Рукописи, принадлежащие библиотеке Одесского общества истории и древностей, вып. 1. Одесса, 1910, стор. 76—78.
- Ролле І. І. Записки Хршонцевського (1770—1820).—«Русский архив», 1874, т. І, кн. 1, стор. 898—951.
- Рябнін-Склярєвський О. Запорозькі бунти дунайців 1771—1774 рр. і початок Задунайського Коша.—«Науковий збірник УАН». К., 1927.
- Січинський В. Чужинці про Україну. Львів, 1938.
- Скальковский А. Добжанский Казимир. Скарга до Коша Запорозької Сечи.—«Киевская старина», 1885, № 11, стор. 307—309.
- Скальковский А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского, извлечена из собственного запорожского архива А. Скальковским. Одесса, 1841.
- Скальковский А. Наезды гайдамаков на Западную Украину в XVIII ст. 1733—1768 гг. Одесса, 1845.
- Скальковский А. Несколько документов к истории гайдамаччины.—«Киевская старина», 1885, № 10, стор. 277—318.
- Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края, 1730—1823, ч. І, ІІ. Одесса, 1836—1838.
- Слюсарский А. Г. Социально-экономическое развитие Слобожанщины XVII—XVIII вв. Харьков, 1964.
- Смоктый А. Умань и Софиевка (История г. Умани — Уманская резня — Софиевка).—«Киевская старина», 1882, № 12, стор. 420—437.
- Соловьев С. М. История России с древнейших времен, т. 17—28. М., 1963—1965.
- Суслопарів М. Гайдамачина в 80-х роках 18 віку.— Записки історично-філологічного відділу, кн. XVIII, XIX. К., 1928.
- Уманская беда 1768 года 20-го июня (Перевод польской рукописи неизвестного современника, хранящейся в львовской библиотеке Оссолинских).—«Основа», 1862, № 3, стор. 11—23.
- Універсал регіментаря Стемпковського к українському крест'янству, составлено 30 августа 1768 г.—«Основа», 1862, № 8, стр. 1—8.
- Ф. Город Балта. Историческая заметка.—«Киевская старина», 1904, № 6, стор. 605—609.
- Ф. Ф. Остатки преданий о Гонте в Могилянском уезде.—«Киевлянин», 1871, № 45.
- Феденко П. Соціальні й політичні рухи в Україні від Хмельницького до кінця XVIII віку. Львів, 1936.
- [Франко Іван]. Вірш про Барську конфедерацію. Подав І. Франко.— Записки НТШ, 1894, т. 7, Miscellanea, стор. 3—11.
- [Франко І.]. Матеріали до історії Коливіщини. ІІІ. Польська поема про уманську різню. Подав др. Іван Франко. Записки НТШ, 1904, т. 13, Miscellanea, стор. 1—40.
- Харлампович К. Як судили гайдамаків в Ніжині 1751 р.—«Україна», 1929, кн. 33, стор. 38—46.
- Хомяков П. З. Забытые мемуары.—«Журнал народного просвещения», 1901, кн. 8, стор. 225—284.
- Храбан Г. Ю. З історії гайдамаччини.—«Український історичний журнал», 1968, № 6, стор. 96—103.
- Целевич Юліан. Опришки.—«Руська історична бібліотека», т. XIX. Львів, 1897.
- Чаленко Савва. Из истории гайдамаччины прошлого века.—«Киевская старина», 1887, № 11, стор. 471—490.
- Чернецький Василь. Літопис монастиря о. о. Василян в Кристинополі від 1763—1890 р.—«Діло», 1890, № 42—92.
- Черевань А. С. Классовая борьба в южной части Левобережной Украины в третьей четверти XVIII века.— Ученые записки Молотовского университета, т. 8, вып. 2, 1953, стор. 225—260.

- Читатель. Разгадка «Малорусской исторической шарады».— «Киевская старина», 1885, № 6, стор. 329—337.
- Шевченко Ф. П. Про міжнародне значення повстання 1768 р. на Правобережній Україні.— «Український історичний журнал», 1968, № 9, стор. 11—23.
- Шевченко Ф. П. Владислав А. Серчик. Коліївщина. Краків, 1968.— «Український історичний журнал», 1968, № 12, стор. 136—137.
- Широцький К. Коліївщина (Гайдамаччина в 1768 році). К., 1918.
- Шпитковський І. Гайдамаки Шевченка як пам'ятка коліївщини.— Збірник пам'яті Шевченка. К., 1914, стор. 48—82.
- [Шпитковський І.]. Manifest konfederacyi chłopskiej z 1767 г. вид. І. Шпитковський.— Записки НТШ, 1911, т. 102, стор. 148—156.
- [Шпитковський І.]. Матеріали до Коліївщини. V. Мемуар ржищівського тринітарія про Коліївщину. Подав Іван Шпитковський.— Записки НТШ, 1908, т. 83, стор. 134—157.
- Шпитковський І. Мемуар Д. Завроцького про Коліївщину. VI. Матеріали до історії Коліївщини.— Записки НТШ, 1910, т. 96, стор. 58—93; 1910, т. 97, стор. 27—72.
- Шпитковський І. Мемуари з історії гайдамацького руху на Україні.— «Архіви України», 1966, № 5, стор. 77—80.
- Шпитковський І. Філіпович Ігнатій, василіанин, мемуар до Коліївщини.— Записки НТШ, 1922, т. 133, стор. 85—98.
- Шпитковський І. Штайншнайдер. К історії Уманської резни 1768 г.— Записки НТШ, 1909, т. 88.
- Штайншнайдер. К історії Уманської резни 1768 г. (Матеріали и исследования до історії євреїв в Польше и Юго-Западной России). К., 1908, вып. І.
- Шульга І. Г. Соціально-економічне становище Закарпаття в другій половині XVIII ст. Ужгород, 1962.
- Шульгин Я. «Правда» о Колиивщине польского историка Корзона.— «Киевская старина», 1893, № 1, стор. 126—160.
- Шульгин Я. Очерк Колевщини. К., 1890.
- Шульгин Я. Начерк Коліївщини на підставі виданих і невиданих документів 1768 і ближших років. Львів, 1898.
- Щербина В. О происхождении слова «Колиивщина».— «Киевская старина», 1893, № 2, стор. 356—358.
- Щербина В. Савва Чаленко и Игнат Гольй.— «Киевская старина», 1891, № 10, стор. 119—122.
- [Щербина В.]. Три Шелеста (Из истории колевщини).— «Киевская старина», 1893, кн. 11; Окремий відбиток. К., 1894.
- Щербина В. Україна і російський уряд в середині XVIII ст.— Записки історико-філологічного відділу УАН, вип. VI. К., 1925.
- Щурат В. Гайдамаки у Львові.— «Неділя», 1915, ч. 5, стор. 1—2.
- Щурат В. До історії Коліївщини.— Записки НТШ, 1908, т. 86, стор. 140—146.
- Щурат В. Ще про гайдамаків у Львові.— «Неділя», 1911, № 6.
- [Щурат В.]. Дуткевич Ю. Спомини його старшої тітки про ув'язнених і страчених у Львові гайдамаків.— «Неділя», 1909, № 6.
- Щурат В. Коліївщина в польській літературі до 1841.— Записки НТШ, 1910, т. 97, стор. 89 і окремий відбиток.
- Эварницкий Д. И. Гайдамацкое движение и уманская резня.— «Русская мысль», 1901, кн. 2, стор. 44—71.
- Эварницкий Д. И. История запорожских казаков, т. I. СПб., 1892; т. II. СПб., 1895; т. III. СПб., 1897.
- Яворницький Д. І. До історії степової України. Дніпропетровськ, 1929.
- Ястребов В. В запорожском захолустье.— «Киевская старина», 1885, № 3, стор. 726—728.
- Ястребов В. Гайдамацкий бандурист.— «Киевская старина», 1886, № 10, стор. 378—388.
- Białkowski L. Kilka dokumentów do dziejów Rusi Południowej w wieku 17 i 18. Lublin, 1938.
- Bunt Haydamaków na Ukrainie r. 1768, opisany przez Lippomana i dwóch bezimiennych.— Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku, czyli Zbiór pamietników, dyaryuszów, korespondencyi publicznych i listów przywatnych, podróży i opisów, zdarzeń szczególowych służących do wyjaśnienia stanu Polski w wieku wspomnianym, wydany z rękopismów przez Edwarda Raczyńskiego, t. XV. Poznań, 1854.
- Ciechoński J. Dwa ustępy z opowiadania pana starosty Zakrzewskiego.— „Dziennik Warszawski“, 1853, № 267—275.

- Czarnowski J. N. Ukraina i Zaporozże, czyli historia kozaków od pojawienia się ich w dziejach, do czasów ostatecznego przyłączenia do Rosyi według najlepszych źródeł... Tom I—II, 1854.
- Dokumenta urzędowe do historii gospodarstwa moskiewskiego w Polsce (od r. 1734—1866). [Kraków], [1870].
- Gawroński-Rawita Fr. Historia ruchów hajdamackich. Tom I—II. Lwów, 1901. Tekst. Lwów, K. S. Jakubowski, 1899; Brody, nakł. Księg. Westa, 1913.
- Gawroński-Rawita Fr. Kozaczyzna ukraińska w Rzeczypospolitej Polskiej do końca XVIII wieku. Zarys polityczno-historyczny. Warszawa, [1923].
- Gawroński-Rawita Fr. Przyczynki do Koliszczyzny i jej charakterystyki.— „Ruś“, 1911, z. 2, str. 188—203.
- Gawroński-Rawita Fr. Sprawy i rzeczy ukraińskie. Materiały do dziejów kozaczyzny i hajdamaczyzny. Lwów, 1914.
- Grabowski M. Pamiętniki domowe (obejmują pamiętniki Wacława Borejki, Karola Micowskiego i inne). Warszawa, 1845.
- Heyking Karl Heinrich. Aus Polens und Kurlande letzten Tagen.— Memoiren des 1752—1796. Berlin, 1897; u polskiego przekładu: Wodzicka Teresa z Potockich. Z ostatnich dni Polski i Kurlandii. Pamiętniki bar. Karola Henryka Heykinga. 1752—1796.— „Przegląd Polski“, t. IV, 1904, str. 401—438, t. I, 1905, str. 73—104, 275—296.
- Hilewicz O. Przygotowania do rewolucji chłopskiej w 11. 1767—1769.— „Rocznik dziejów społeczno-gospodarskich“, t. I, 1931, str. 4—5, 31—34.
- Horodyski W. Hajdamaczyzna w oświeceniu historycznym.— „Przegląd narodowy“, t. 6, 1910, str. 719—729.
- Humańska rzeź. Wyjątek z pamiętników niedrukowanych.— „Tygodnik literacki“, 1838, str. 82, 90, 100.
- Kaczkowski St. Wiadomości o Konfederacji Barskiej (Najwięcej brane z Rulhiera). Poznań, 1840.
- Kołłontaj Hugo. Pamiętnik o stanie duchowieństwa katolickiego polskiego i innych wyznań w połowie XVIII wieku. Poznań, 1840.
- Konopczyński W. Konfederacja Barska, t. I—II. Warszawa, 1936, 1938.
- Konopczyński W. Przegląd źródeł do Konfederacji Barskiej.— „Kwartalnik historyczny“, rocz. XLVIII, z. 1. Lwów, 1934, str. 535—577.
- Kozłowski St. Rzeź humańska.— „Prawda“, № 8. Kraków, 1896, str. 19.
- Kozłowski W. K. Karol Lee w służbie Stanisława Augusta.— „Przewodnik naukowo-literacki“, 1911, str. 634—644, 740—755.
- Kraushar A. Książę Repnin i Polska w pierwszym czterolecu panowania Stanisława Augusta (1764—1768), t. I—II. Kraków, 1897.
- Krebsowa W. Opis autentyczny rzezi humańskiej przez córkę gubernatora Humania z Mładanowiczów... z manuskryptów T. Działyńskiego przedrukowany z Orędownika naukowego. Poznań, 1840.
- Kwiatkiewicz J. List z dnia 28 junii 1768 r. z Archangrodu do Fr. Sal. Potockiego, wojewody kijowskiego, donoszący o rzezi humańskiej 20 czerwca 1768 r.— „Atheum“, t. IV, 1841, str. 71—73.
- Kwiatkowski K. Krótka rada względem napisania dobrej konstytucji 1790 roku. [Warszawa], bez pokry.
- Lippoman J. Bunt hajdamaków na Ukrainie r. 1768, opisany przez Lippomana i dwóch bezimiennych. Wydane z rękopisma przez E. Raczyńskiego. Wydanie powtórne, dosłowne z pierwszej edycji przedrukowane. Poznań, 1854.
- Lippoman J. Bunt Żeleźniaka i Gonty 1768 roku, w Ukrainie wówczas Polskiej, wyniki i krwawe jego skutki, Przew., b[yłego] C[horążego] P[owiatu] Cz[ehryńskiego] O[bywatela] G[ubernii] K[ijowskiej] 1830 roku. Ogłosił Al. K. Groza. Wilno, 1842, str. 195—262.
- Lippoman J. Rzeź Humańska. Bunt Żeleźniaka i Gonty 1768 roku.— „Przyjaciel ludu“, t. I, 1842, № 11—13, 15, 17—18, 20—22; t. II, 1843, № 29—30.
- Listy Stanisława Augusta do pani Geoffrin od roku 1764 do roku 1777. Wydał z objaśnieniami Lucjan Siemieński. Kraków, 1875.
- Łubieńska M. C. Sprawa dysydencka 1764—1766. Monografie w zakresie dziejów nowożytnych, t. XIII. Warszawa, 1911.
- Łubieńska M. C. Sprawa dysydencka na sejmie 1766. Sprawozdanie liceum żeńskiego SS Urszulanek w Kołomyi. Kołomyja, 1909—1910, str. 3—34.
- Makowski St. Jana Nepomucena Kamińskiego „Helena, czyli Hajdamacy na Ukrainie“. Miscellanea z lat 1800—1850. Red. nauk. Cz. Zgorzelski. Wrocław, 1963, str. 5—87.

- Makulski Fr. Bunt ukraine, szyli Ukraina nad Ukraina uwagi. Z przydanem kazaniem w czasie klującego się buntu. [Warszawa], 1790.
- Mémoires du roi Stanislas Auguste Poniatowski. Tom I. St. Petersburg, 1914; Tom II. Leningrad, 1924. Перевидання; Pamiętniki króla Stanisława Augusta. Przekład polski dokonany z upoważnienia Cesar. Akademii Nauk w Piotrogradzie pod redakcją dra Wład. Konopczyńskiego i prof. St. Ptaszyckiego, t. I, cz. I. Warszawa, 1915.
- Michalski I. Historia Polski 1764—1795. Wybór tekstów. Warszawa, 1954.
- Morawski S. Materiały do konfederacji Barskiej, 1767—1768, t. I. Lwów, 1851.
- Opisanie istotne tyraństwa zuchwałych buntowników ukraińskich od wieków niesłychanego, przez nich popełnionego w tymże kraju okrucieństwa za panowania jmcia Stanisława Augusta w 1768 r.—„Przegląd poznański“, t. I, 1856, стр. 30—33.
- Opisanie klęski humańskiej i całej Ukrainy w r. 1768 poniesionej.—„Przyjaciel ludu“, t. I, 1843, № 5, стр. 37—39, № 6, стр. 48.
- Pamiętniki Józefa Wybickiego, senatora, wojewody Królestwa Polskiego. Obraz Polaków i Polski w XVIII wieku czyli Zbiór pamiętników, dyaryuszów, korespondencji publicznych i listów przywatnych, podróży i opisów, zdarzeń szczegółowych służących do wyjaśnienia stanu Polski w wieku wspomianym, wydany z rękopismów przez Edwarda Raczyńskiego, t. IV—VI. Poznań, 1840.
- Pamiętniki pana starosty Zakrzewskiego. Spisał J. Ciechoński.—„Gazeta Codzienna“, 1857, № 234—251, 270—276, re ж: [Ciechoński Jakób]. Wyprawa na hajdamaków z pamiętników pana starosty Zakrzewskiego.—„Dziennik literacki“, 1857, t. II, стр. 1086, 1094, 1107; re ж: „Z dziejów hajdamaczyzny“ z przedmową H. Mościckiego, cz. I. [Warszawa], [1905], стр. 13—32.
- Podberezki A. Wyprawa hajdamaków na Czarnobyl za czasów Koliszczyzny.—„Biblioteka Warszawska“, t. 2, 1864, стр. 462—474.
- Podraza A. i Rostworowski E. Materiały do sytuacji na Ukrainie Prawobrzeżnej i ruchów hajdamackich lat 50-tych i 60-tych XVIII w.—„Przegląd historyczny“, 1956, t. XLVII, zes. I, стр. 154—160.
- [Rolle] Antoni J. Obrazki kresowe, cz. III. Hajdamacy.—„Gazeta Lwowska“, 1876, № 276—278.
- [Rolle] Antoni J. Zameczki Podolskie na kresach Multańskich, t. I—III. Warszawa, 1880.
- Rulhiér Claud Carloman. Histoire de l'anarchie de Pologne et du démembrément de cette république, suivie des anecdotes sur la Révolution de Russie en 1762. T. I—II. Paris, 1819.
- Rulikowski E. Opis powiatu Kijowskiego. K.—Warszawa, 1913.
- Rulikowski E. Opis powiatu Wasylkowskiego pod względem obyczajowym i statystycznym. Warszawa, 1853.
- Serczyk Władysław A. Koliszczyzna. Kraków, 1968.
- Sorel Albert. Sprawa wschodnia w XVIII wieku. Pierwszy podział Polski i traktat Kainardżyjski. Lwów, 1903.
- Tresby de Belcour François Auguste. Journal d'un officier François au service de la Confédération de la Pologne, pris par les Russes et relégué en Sibérie. Amsterdam, 1776. У деяких примірниках видання заголовки починається зі слів: „Relation ou journal...“; німецький переклад: Tagebuch eines französischen Officiers in Diensten der polnischen Konföderation. Amsterdam, 1776; польський переклад: „Dziennik oficera francuskiego w służbie Konfederacji Barskiej, pojmanego przez Moskali, zesłanego na Sybir. Z oryginału francuskiego przelożył na jezyk polski Ksawery Godebski. Lwów, 1866.
- Wojna w Polsce 1770 i 1771 z pamiętników jenerała Dumouriez'a. Pamiętniki z ósmnastego wieku. T. VI. Poznań, 1865.
- Zgórnjak M. Rola plebanii w wyzysku chłopstwa i jego walce klasowej na wsi Małopolskiej w drugiej połowie XVIII wieku.—„Kwartalnik historyczny“, 1955, № 4-5, стр. 80—107.

ПРИМІТКИ

1. Мова йде про рішення одноденного так званого «німого» сейму. Так він названий тому, що на ньому крім маршалка Терноградської конфедерації Станіслава Ледеховського і тих, хто зачитав ухвали, нікому не було надано слова. «Німий» сейм затвердив договір від 3 листопада 1716 р., укладений між конфедератами і королем, а також результати дальших переговорів, що безперервно велися між представниками двору і конфедератами, які виступали проти саксонського засилля. Ця боротьба між прибічниками двору і конфедератами закінчилася перемогою останніх. За конституцією «німого» сейму, в Польщі не могло перебувати більше 1200 воїнів саксонської гвардії, а також шести чиновників саксонської канцелярії. Саксонські дипломати не мали права втручатись у зовнішні справи Речі Посполитої, королеві заборонили починати війну без згоди республіки, арештовувати шляхту без вироку суду, роздавати посади дисидентам. Король мав право тільки створювати суди для розгляду справ про державних злочинців, проте вони так і не були створені.— Док. № 1.

2. Йдеться про указ Анни Іоаннівни від 7 червня 1731 р., за яким передбачалися заходи проти учасників народного руху та селян-втікачів. Повний текст указу надрукований у ПСЗ, т. VIII, № 5774.— Док. № 6.

3. Аналогічні заяви селян про взяття на поруки односельців — учасників гайдамацького руху див. док. № 14, а також в Архиве ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 86—88, 96, 99.— Док. № 10.

4. Верлан — один з керівників гайдамацького руху в першій половині XVIII ст. Був сотником надвірних козаків польських магнатів князів Любомирських у Шаргороді і за службу одержав с. Качківку. У 1734 р. очолив перше велике гайдамацьке повстання. Приєднавшись до повстанців, навесні 1734 р. Верлан оголосив себе наказним полковником і організував великий повстанський загін. Спочатку він рушив до Умані, а потім повернув на Маньківку, Комаргород, Попелюху. Його загін зайняв Жванець, Броди, Збараж. Влітку 1734 р. окремі гайдамацькі загони діяли біля Львова і Кам'янець-Подільського. Повстання було придушене спільними зусиллями польських і царських військ. Верлан відступив у Молдавію. Дальша його доля невідома. Про дії Верлана див. також Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 68—75, 95, 96, 111, 176.— Док. № 14.

5. Йдеться про маніфест начальника російських військ ландграфа Людовика Гессен-Гомбурзького від 1 липня 1734 р. до польської шляхти, що визнала владу Августа III. Ландграф повідомляв, що заборонив російським військам чинити кривди мешканцям краю і тому пропонував шляхті заарештовувати непокірних і доставляти для покарання. Якщо ж останні чинитимуть опір, Гессен-Гомбурзький дозволяв убивати їх (Архив ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 79—80).— Док. № 16.

6. Мається на увазі Литовський статут. В XVI ст. було видано три Литовських статuti (1529, 1566, 1588 рр.). Вони відбивали зростання політичного і економічного значення шляхти, яка намагалася розширити свої права. Головними джерелами Литовського статуту були «Руська правда» і звичаєве право. Статут включав норми державного, кримінального і цивільного права та судочинства. В ньому були сформульовані основні права, надані шляхті за так званими великокнязівськими привілеями. Третій Литовський статут, який остаточно закріпив селян, діяв у Польщі до 1840 р.— Док. № 17.

7. Август III (1696—1763) — електор саксонський і король польський з 1733 р. Син Августа II. Трон здобув у результаті збройного втручання Росії і Саксонії як контр-кандидат Станіслава Лещинського. Після смерті Августа II (1 лютого 1733 р.) в Польщі боролися три сили за здобуття королівського престолу для своїх кандидатів. Саксонська дипломатія запропонувала зберегти трон за сином Августа II, але зустріла

рішучий опір Пруссії і Австрії, які прагнули ослаблення саксонського впливу у Польщі. Кандидатом Франції на королівський престол був Станіслав Лещинський, тесть французького короля. Але проти нього виступили Росія й Австрія, оскільки його обрання могло привести до зміцнення у Польщі впливу Франції. Ці країни (Росія й Австрія) висунули своїм кандидатом португальського інфанта Емануеля. Тимчасом у Польщі одержала перевагу кандидатура Станіслава Лещинського, підтримана партією Чарторийських і Потоцьких. Він через Німеччину прибув у Варшаву і 12 вересня 1733 р. значною більшістю депутатів сейму був обраний королем. Проте це не розв'язало питання про владу. Після того, як кандидатура Емануеля відпала, Росія й Австрія підтримали Августа III. Діставши військову допомогу з боку Росії, опозиція 5 листопада 1733 р. обрала останнього королем. Маючи саксонське військо і 30-тисячний російський корпус, він зайняв Краків і 17 січня 1734 р. без коронаційного сейму був коронований краківським біскупом Яном Липським.

Станіслав Лещинський і зв'язані з ним магнати Варшаву віддали без боротьби і замкнулися в Гданську, розраховуючи на допомогу Франції. Хоч остання й оголосила війну Австрії (10 листопада 1733 р.), однак вагомої військової допомоги не надіслала. В битві за Гданськ взяв участь лише невеликий загін, який не міг вплинути на хід подій. Після запертого опору міщан 29 травня 1734 р. Гданськ капітулював перед російським військом під командуванням фельдмаршала Мініха, а Лещинський, переодягнувшись в селянську одягу, втік. Більшість магнатів, зокрема Чарторийські, перейшла на бік Августа III. Проте шляхта південних воєводств продовжувала підтримувати Лещинського. Ще наприкінці 1733 р. у Волинському, Подільському, Київському і Брацлавському воєводствах утворилися конфедерації, які підтримали його. У цих же воєводствах знаходилися володіння магнатів, які приєднувалися до меншості, що обрала королем Августа III. Почалася міжусобна боротьба між шляхтою і магнатами, але жодна з сторін не мала власних сил для боротьби, тому її вели руками селян. Поштовхом до селянського руху був вступ російських військ наприкінці 1733 р. у межі Польської держави. Серед населення Правобережної України поширилися чутки, що російське військо прийшло допомогти визволитися йому з-під шляхетського панування. Почалося повстання, яке очолили Верлан, Грива та ін.

Коли ж прибічники Станіслава Лещинського були розгромлені, царат, побоюючись, щоб повстання не перекинулося на Лівобережну Україну, а також намагаючись посилити свій вплив у Польщі, допоміг розгромити його.— Док. № 18.

8. Грива Матвій — запорізький козак, один з керівників гайдамацького руху на Правобережній Україні в 30-х роках XVIII ст. Під час повстання 1734 р. загін, очолюваний Гривою, захопив Вінницю, здійснив кілька спустошливих наїздів на панські маєтки, в тому числі два — на Носівку, водночас знищуючи документи панів. Після поразки повстання він відступив разом з Медведем на Запоріжжя, де займався організацією нових гайдамацьких загонів. Навесні 1736 р. Грива виступив на виручку загону Медведя, який після поразки під Боровицею відійшов за Дніпро. Літо Грива разом з Медведем провів на хуторах біля Цибулева. Восени 1736 р. гайдамацькі загоны під керівництвом Гриви, Медведя, Жили, Рудя, Іваніці, Запорожия і Харка проникли між форпостами у межі Польщі. У листопаді Грива 1736 р. напав на Павлоч, Сквиру та інші міста, знищуючи шляхетські двори; пізніше штурмом оволодів Погребищем. Про дії гайдамаків під керівництвом Гриви див. також екстракт із скарги, надісланої полковником прикордонної комісії Мироновим до Київської губернської канцелярії 1750 р., в якій мовиться про напад 1734 р. на єзуїтську школу у Винниках (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1798, арк. 2), екстракт із скарги князів Любомирських, поданої до Київської губернської канцелярії 1750 р., про напад 1736 р. на Павлоч (Там же, арк. 8), екстракт із скарги князя Яна Вишневецького від 27 серпня 1737 р., поданої до Київської губернської канцелярії, про напад 1736 р. на Погребище (Там же, арк. 10; Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 110—114, 120—127, 167—181, 215, 216, 229, 230, 241, 255—263, 279—282, 287, 288, 301—303, 305, 306, 359, 360, 369—373, 393, 408—411, 583—586). Пізніше Грива не згадується в історичних джерелах.— Док. № 20.

9. Мається на увазі напад загону на чолі з Савою Чалим на грецьких купців у Могильові. Про це див. док. № 23, 26; свідчення гайдамаків Івана Поповича та Мирона Чайки (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 429, арк. 100—102, 104) і справу, що має діловодну назву: «Дело по челобитной греческих купцов Николаева, Шатия и др. о нападениях на обоз запорожских казаков во главе с Саввой Чалым» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 430). — Док. № 22.

10. Сава Чалий — міщанин з Комаргорода, що на Поділлі. В 1734 р. він був сотником надвірної міліції князя Четвертинського в Шаргороді. На заклик Верлана Сава Чалий з сотнею козаків перейшов на бік повстанців. У першій половині травня 1734 р. він прийняв присягу на вірність Росії. Потім відокремився від головних сил, очолюва-

них Верланом, і з загоном, що налічував понад 50 чоловік, напав на Шаргород і Стіну. Після цього Чалий відступив до кордону з Молдавією. Коли Верлан пішов на північ, Чалий активізував діяльність у районі Могильова і Рашкова. Десять восени 1734 р. Сава Чалий напав на караван грецьких купців. Останні звернулися з скаргою до Росії. В квітні 1735 р. Сава Чалий був заарештований і ув'язнений в Білій Церкві. Тільки в листопаді йому вдалося утекти і він подався на Запоріжжя. Про його діяльність наприкінці 1735—1736 рр. певних даних немає.

Щоб швидше придушити рух, регіментар оголосив амністію всім учасникам гайдамацького руху, які покаються. Цим скористався Сава Чалий. Він з'явився до Малинського і присягнув на вірність Польщі. В грудні Чалий уже взяв участь у поході проти загону Медведя і відзначився під час сутички. Київський воевода Францішек Погоцький, намагаючись заохотити Саву Чалого за вірну службу (а може, щоб й інших привернути на свій бік), подарував йому під Немировим два села — Рубань і Степашки. В наступні роки Сава Чалий, будучи полковником, досить активно діяв проти гайдамаків та запорожців. У 1740 р. він зруйнував укріплення на р. Буг, розігнав запорізьку сторожу. В грудні 1741 р. гайдамацький ватажок запорізький козак Гнат Голий з невеликим загоном оточив хату Сави Чалого в с. Степашки і вбив його. В екстракті із скарги князів Любомірських, поданої до Київської губернської канцелярії, говориться: «В 1741 году называемой Игнатко с другими козаками и гайдамаками, приехал в дом полковника Савки, находящегося в службе у великого коронного гетьмана, упомянутого полковника мучительски умертвили и весь дом ограбили ценою на восемьдесят тысяч польских гулденов» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1798, арк. 10). Цей епізод знайшов відбиття у народній творчості і художній літературі, зокрема перу Івана Карпенка-Карого належить п'єса «Сава Чалий». — Док. № 23.

11. Мова йде про прихильників Станіслава Лещинського (Див. прим. № 7). — Док. № 23.

12. За вказівкою князя Шаховського Генеральна військова канцелярія розглянула на своєму засіданні донесення стародубського полковника Афанасія Радішева і прийняла рішення зобов'язати стародубського полковника розслідувати справу про напад на слободу Шираївка і доповісти їй (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 3206, арк. 21). В цій же справі знаходиться й текст указу Генеральної військової канцелярії Чернігівської полковій канцелярії, арк. 19, 20. — Док. № 24.

13. Медвідь — один з керівників гайдамацького руху в 30-х роках XVIII ст. Брав участь у повстанні 1734 р. Після поразки повстанців він відступив у запорізькі степи, де зайнявся організацією нових гайдамацьких загонів. У 1736 р. він з'явився на Правобережжі з великим загоном, зайняв Крилів, Чигирин, руйнуючи шляхетські маєтки. Зазнавши поразки біля Бобровиці, Медвідь відступив до Крилово. На виходку йому сюди підійшов Грива (Див. прим. № 8). Літо Медвідь провів на хуторах біля Цибулева. Восени 1736 р. його загін разом з іншими гайдамацькими загонами вступив на Правобережжя і в жовтні брав участь у оволодінні Павлолочною і Погребищем (Див. док. № 28, 30, 31, 41, а також Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 110—114, 255—259, 279—282, 369—373, 408—410). Про дії Медведя в 1737 р. відомостей немає. — Док. № 27.

14. Харко — запорізький козак Пластунівського куреня. На початку 1736 р. він штурмом оволодів замком м. Таращі, 7 жовтня 1736 р. брав участь у битві за оволодіння Павлолочною і Погребищем. Харко загинув у 1737 р., «захищаючи Переволочну від татар» (Див. док. № 31, 41, а також Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 255—263, 279—282, 287, 288, 408—410, 583—586). — Док. № 28.

15. Мова йде про козака Ведмедівського куреня Гната Голого, одного з ватажків гайдамацького руху, який в межах Правобережної України з гайдамацьким загоном з'явився у 1737 р. Він організував у Чорному лісі Кіш, звідки надсилав загонами на шляхетські маєтки. В грудні 1741 р. Голий розправився із Савою Чалим (Див. прим. № 10) в с. Степашки, а також здійснив наїзд на околиці Тульчина, оволодів Звенигородкою. У 1743 р. Гнат Голий повторно напав на Звенигородку (Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 349—353). — Док. № 32.

16. Жила — один з керівників гайдамацького руху в 30-х роках XVIII ст., запорізький козак Пластунівського куреня. Восени 1736 р. він взяв участь у захопленні гайдамаками Павлолочи, Погребища. Його дії припинилися після вторгнення татарської орди на запорізькі землі. Загинув Жила в 1737 р., захищаючи від татар Переволочну (Див. док. № 41, а також Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 255—258, 279—288, 305, 317—321, 359—360, 398—399, 408—411, 583—588). — Док. № 37.

17. Документи про дії гайдамаків на Правобережній Україні у 1740—1746 рр. див. в Архиве ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 303—369, а також донесенні київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтьєву про напад в 1743 р. запорожців на шляхтича Вичалковського і Василя Співака (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1322, арк. 3, 6), листуван-

ні київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва з коронним гетьманом Йосипом Потоцьким та іншими про гайдамацькі напади 1745 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1261, арк. 2, 3; спр. 1262, арк. 1—3; спр. 1322, арк. 2).— Док. № 39.

18. Рудь — один з керівників гайдамацького руху в 30-х роках XVIII ст. Восени 1736 р. очолюваний ним гайдамацький загін брав участь у боротьбі за оволодіння Павлочюю і Погребищем. У 1737 р. Рудь був заарештований на Запоріжжі і відправлений до Глухова в Генеральну військову канцелярію, де й помер (Див. Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 305, 317—321, 359—360, 398—399, 408—411, 583—586).— Док. № 41.

19. Іваниця — один з керівників гайдамацького руху у 30-х роках XVIII ст. Очолюваний ним загін брав участь у боротьбі за оволодіння Павлочюю і Погребищем., Загинув 1737 р. під час оборони Переволочної від татар (Див. Архів ЮЗР, ч. 3, т. III, стор. 305, 317—321, 398—399, 408—411, 583—586).— Док. № 41.

20. Сейм замирення відбувся в 1736 р. Він затвердив перемогу Августа III (Див. прим. № 7). Цей сейм знаменував дальший занепад міжнародного впливу Польщі, зростання у країні впливу сусідніх держав, яким Август III завдячував корону.— Док. № 41.

21. Довбуш Олекса Васильович — керівник селянського руху у 30—40-х роках XVIII ст. на західноукраїнських землях. Народився на початку XVIII ст. в с. Печеніжині Коломийського повіту у сім'ї селянина-наймита. Перші згадки в документах про його антифеодальну боротьбу зустрічаються 1738 р., хоча діяти він почав, можливо, й раніше. В 1738—1739 рр. Олекса Довбуш активно діяв навколо Печенізького, а згодом і всього Яблунівського ключа. Спочатку він боровся спільно з братом, а з 1739 р. сам (його брат Іван подався на Бойківщину). В 1740 р. Олекса Довбуш здійснив напад на шляхетський двір у Косові. Під натиском військ у 1740—1741 рр. він відступив із рідних місць у Верховину і отаборився на Буковецькій полонині. Довбуш діяв не лише на Коломийщині, але й на Буковині та Закарпатті. Основним місцем перебування загону Олекси Довбуша в 1742—1743 рр. була гора Стіг — стрімка вершина віддаленого південного крила гірського пасма Чорногори. Звідси народні месники завдавали дошкульних ударів шляхті і магнатам.

Загинув Олекса Довбуш 24 серпня 1745 р. у Космачі від руки зрадника Степана Дзвінчука (Див. док. № 43, 44; звіт галицького возного Середзінського від 28 серпня 1742 р., поданий галицькому гродському урядові, про стан богородчанського замку після нападу загону Олекси Довбуша.—ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, т. 250, стор. 1535—1587; матеріали зізнань у Станіславському міському суді вбивці Олекси Довбуша Степана Дзвінчука.—Львівська державна наукова бібліотека, відділ рукописів, ф. Осолінських, № 1351/II, стор. 222—224; зізнання побратима-опришка ватажка Василя Баюрака.—Ю. Целевич. Опришки.—«Руська історична бібліотека», т. X. Львів, 1897, стор. 209—210, а також В. В. Грабовецький. Антифеодальна боротьба карпатського опришківства XVI—XIX ст. Львів, 1966, стор. 182—242).— Док. № 42.

22. Про дії гайдамаків і боротьбу з ними в 1747—1750 рр. див. витяг із донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва (Архів МЗС СРСР, ф. Посольський приказ. Малоросійські справи, оп. 124/1, 1747—1750 рр., спр. 7, арк. 253—276).— Док. № 45.

23. Київський генерал-губернатор неодноразово звертався до намісника Києво-Печерської лаври з проханням розшукати і надіслати гайдамаків у Київську губернську канцелярію. Наприклад, у листі від 21 травня 1748 р. Михайло Леонтьєв просив намісника Києво-Печерської лаври Юсіпа Оранського розшукати і під посиленою варгою доставити в губернську канцелярію підданих лаври Степана Кучеренка, Якіма Шила, Панаса Бурлаку, Івана Бурлаку та інших, що брали участь у гайдамацькому нападі на м. Лоев (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. 1, спр. 92, арк. 4).— Док. № 47.

24. Аналогічні ордери київського генерал-губернатора про участь запорожців у гайдамацькому русі зберігаються у справах фонду Коша Запорізької Січі. Для прикладу назвемо рапорт кошового отамана Якіма Ігнатовича київському генерал-губернатору Михайлу Леонтьєву від 25 листопада 1748 р. З нього випливає, що 5 листопада 1747 р. київський генерал-губернатор надіслав ордер Кошу Запорізької Січі з вимогою розшукати 40 запорожців, які брали участь у нападі на село Маньківку і слободу Камечу, «якщо будуть под крепким караулом до указу» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 167—168).— Док. № 48.

25. На другий день після одержання цієї промеморії, тобто 13 грудня 1748 р., Миргородська полкова канцелярія надіслала указ кременчуцькому сотникові Гаврилові про арешт і вирядження під вартою в Генеральний військовий суд Івана Стеценка. З інших документів відомо, що 18 січня згаданий Іван Стеценко був відправлений, а 3 лютого 1749 р. доставлений у Генеральний військовий суд (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 102, оп. 2, спр. 20, арк. 2, 4—6).— Док. № 49.

26. 31 травня 1749 р. Лубенська полкова канцелярія повторно порушила перед Генеральною військовою канцелярією питання про притягнення до відповідальності учасників нападу на хутір Олавський Роменської сотні (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 9509, арк. 4). — Док. № 50.

27. Згадана промеморія Київської губернської канцелярії знаходиться у цій же справі. В ній зазначається, що «в указе блаженныя и вечностойныя памяти государыни императрицы Анны Иоанновны в прошлом 1735 году октября 25 дня во всенародное известие напечатано, что по состоявшемуся в прошлом же 1734 году мая 20 дня указу в подтверждение прежних указов публиковано с таким найкрепчайшим запрещением, дабы нигде пороха делано и продавано не было, кроме что делается на казенных заводах у пороховых уговорщиков» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 395, арк. 2). Відповіді Генеральної військової канцелярії на ці промеморії відшукати не вдалося. Можливо, Генеральна військова канцелярія на них і не відповідала. — Док. № 51.

28. В серпні 1749 р. Генеральна військова канцелярія прийняла рішення: у зв'язку з посиленням гайдамацького руху перенести ярмарки з Цибулева у фортецю Глиньск Криловської сотні і оголосити про це купцям (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 402, арк. 3). — Док. № 52.

29. Додаткові відомості про розміри збитків, заподіяних польською шляхтою за порізьким козакам у 1733—1741, 1745—1750, 1754, 1756 рр. див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 5, арк. 83—91, 104, 147—159, 169—175), а також у фонді Київської губернської канцелярії (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 57—59). — Док. № 54.

30. 15 березня 1750 р. Колегія іноземних справ на підставі указу Сенату від 16 лютого 1750 р. надіслала київському генерал-губернаторові указ, яким зобов'язувала його «с Брадавским воеводством комиссию пограничную иметь в польском местечке Торговице» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1260, арк. 293). Із екстракту реляції секретаря польського посольства від 20 січня 1750 р., надісланої разом з указом, довідуємося, що спочатку передбачалося пограничний суд зібрати в Арханелогороді, причому був виділений і представник Росії (суддя Чечель), але польська сторона з цим не погодилася, мотивуючи тим, що це спірне місто, а такі суди завжди «в безспорном месте отправлялись», і запропонувала місцем роботи суду Торговицю. Росія з цією пропозицією погодилася. Однак і після цього пограничний суд не розпочав роботу, бо не з'явився представник польської сторони (Там же, арк. 287, 291, 294—296). — Док. № 55.

31. Свідчення гайдамаків Михайла Бойкова, Григорія Ткача, Кирила Торозенка і Власа Шаповала див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10286, арк. 15—19). — Док. № 58.

32. Про розгром гайдамаками військового загону на чолі з капітаном Степаном Трубниковим під Цибулевым див. також рапорт генерала фон-Бісмарка Військовій колегії від 10 липня 1750 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 119—123). — Док. № 59.

33. Мова йде про рапорти секунд-майора Семена Шипова прем'єр-майорові Василеві Немцову від 20 і 24 червня 1750 р. В останньому з цих рапортів він просив прискорити надіслання додаткових військ і гармат, «[...] ибо по многим известиям заподлинно оказывается, что таковых гайдамак в здешних вокруг Цибулева местах до тысячи человек или и более собранием уже умножились и намерены де всемерно всю пятисотную команду выколоть и искоренить» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 71). Дані про посилення гайдамацького руху за Дніпром і про вбивство гайдамаками прапорщика Єфанова див. також у витязі з журналу Колегії іноземних справ (Там же, арк. 76—83). — Док. № 60.

34. Про бій гайдамаків з військовою командою під Моренцевим лісом див. також донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва, надіслане Військовій колегії 8 серпня 1750 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 172). — Док. № 67.

35. Рапорт командуючого російськими військами на Україні генерала фон-Бісмарка Військовій колегії про вярджання на вимогу київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва 200 солдат Козловського полку для боротьби з гайдамаками і прохання після придрушення гайдамацького руху негайно їх відпустити в полк див. у цій же справі (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 140—141). — Док. № 68.

36. Мова йде про повторний виступ військової команди на чолі з миргородським полковником Капністом проти гайдамаків. Перший похід відбувся між 8 і 18 червня 1750 р. Про це свідчать такі факти: 8 червня 1750 р. київський генерал-губернатор Михайло Леонтьєв вимагав від Генеральної військової канцелярії, щоб для боротьби з гай-

дамаками за Дніпро був вярджений полковник Капніст (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10286, арк. 8). В промеморіях того ж Леонтєва, надісланих до Генеральної військової канцелярії, висловлюється нарікання, що, незважаючи на посилення гайдамацького руху, Капніст з командою повернувся додому. Генерал-губернатор вимагав знову «для пойску и поимки и искоренению вышеозначенных злодеев-гайдамаков отправить в Заднепрские степные места, где оные гайдамаки находятся, полковника Капниста с оруженною и доброкоюною командою, из довольным числом провианта немедленно» (Т а м же, арк. 14). На цьому ж він наголошував в промеморіях від 28 червня і 2 липня (Т а м же, арк. 45). 15 липня 1750 р. Капніст з командою стояв табором біля Петровського острова. Звідси він писав Леонтєву, що з своєю командою (500 козаків Лубенського, 300 — Полтавського і 200 — Гадяцького полків) 31 липня буде за Дніпром, просячи водночас збільшити його загін до 3000 чоловік (Т а м же, арк. 85, 86, 97, 98; ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 129—131). На його прохання полтавський полковник Горленко додатково вярдив 300 козаків, з Миргородського полку було відправлено 400 і з Гадяцького — 100 чоловік (Док. № 77, а також ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 24—25). Про спорядження козаків Миргородського, Лубенського і Гадяцького полків для боротьби з гайдамаками Генеральна військова канцелярія повідомила Київську губернську канцелярію 14 вересня 1750 р., при цьому додавши, що зазначений загін гайдамаків не виявив (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1806, арк. 72).— Док. № 69.

37. Протокол допиту гайдамаки Марка Мамає див. у цій збірці (док. № 74, а також у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 53—56). Додаткові відомості про Мамає є в донесенні київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії від 8 серпня 1750 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/І, арк. 180), донесенні Леонтєва в Сенат від 14 вересня 1750 р. про захоплення і допит Мамає та заходи щодо арешту його товаришів (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 50; ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 113, спр. 1275, арк. 1—2), в екстракті з справи про Мамає, складеному в Київській губернській канцелярії 14 вересня 1750 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 75—78; ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/ІІ, арк. 211—214; ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 115, спр. 1245, арк. 3—6), у свідченнях сорочинського сотника Петра Гончаренка і поручика ландміліцького полку Василя Трусова, які брали участь у розшуку гайдамаків і збройній сутичці з загonom Мамає та Щербини (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 414, арк. 22—24).— Док. № 70.

38. Мова йде про напад гайдамаків на орендаря Білого в с. Андрусівка. Про це Миргородська полкова канцелярія повідомляла Київській губернській канцелярії 18 серпня 1750 р. Після нападу, говорилося в донесенні Миргородської полкової канцелярії, гайдамаки перейшли кордон і зайшли в с. Оробівка Крилівської сотні (ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 113, спр. 793, арк. 5—6).— Док. № 74.

39. Дані про дії затриманих гайдамаків, зокрема про напад на Фастів, див. у протоколі допиту їх 23 серпня 1750 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 6—11), а також у рапорті секунд-майора Веригіна Головному комісарові прикордонної комісії Овраму Миронову від 23 серпня 1750 р. (Т а м же, арк. 30) і у донесенні в Сенат київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва від 2 вересня 1750 р. (Т а м же, арк. 14).— Док. № 75.

40. Згаданий опис коней, яких відібрали у захоплених гайдамаків, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1805, арк. 4—5).— Док. № 75.

41. Пилип Клименко разом з гайдамаками Павлом Соловєем (він же Мачула), Василем Ляшком, Мусієм Стівбуром, Олексієм Гладким, Гарасимом Лихатвою та Йосипом Бокічем був захоплений на території Ніжинського полку і допитаний у Ніжинському полковому суді. Свідчення інших згаданих гайдамаків знаходяться в цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10287, арк. 79—104). Для розслідування справи і покарання згаданих семи гайдамаків Кирило Розумовський 13 жовтня 1750 р. наказав відправити їх у Чернігівську полкову канцелярію (Т а м же, арк. 117). Додаткові відомості про це див. в «Екстракте, учиненном с производимого в Енеральной войсковой канцелярии дела о ворах и разбойниках, вшедших в Малую Россию с Польской области» (Т а м же, арк. 147—150), а також в інших документах цієї ж справи.— Док. № 78.

42. Про походи гайдамаків на чолі з Іваном Подолякою детально розповідається в його свідченні у Київському гродському суді (Архів ЮЗР, ч. 3, т. ІІІ, стор. 523—532). Про це ж говориться і в свідченнях гайдамаків Дем'яна, Мартина, Дмитра Сердюків та інших документах (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 127, оп. 1020, спр. 1425, арк. 1—2, 4—19 та ін.).— Док. № 79.

43. Свідчення другого гайдамаки Івана Гончаренка див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1766, арк. 9—10). Тут же знаходяться свідчення п'яти гайда-

маків (Кійдрата Бузкова, Матвія Безверхого, Лавріна Клименка, Трохима Кузьменка, Петра Губенка), захоплених у Новому Миргороді секунд-майором Єсириним (Там же, арк. 2—6). Свідчення гайдамаків Петра Губченка, Матвія Обертаса, Трохима Кузьменка і Лавріна Клименка див. також у ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 113, спр. 846, арк. 8—9.— Док. № 81.

44. Донесення Миргородської полкової канцелярії, що публікується, взяте з «Дела о бежавших з острога Криловского тридцати двух человеках гайдамаках» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10585). Інші документи цієї ж справи розповідають про обставини, за яких гайдамакам вдалося втекти, про заходи щодо їх розшуку і покарання вартових. В документі говориться, що за три тижні до втечі прийшов до острогу на побачення з гайдамакою Дмитром Кобилюю запорізький козак Швець. Він приніс два калачі, один з яких передав через вартового, а другий — з-під поли так, щоб вартувий не помітив. У цьому калачі був ніж, яким Дмитро Кобиля двадцять ночей підризував палю (вдень місце підризу і ніж були загорнуті землею). Коли ж паля була підризана, ув'язнені гайдамаки почали поодинокі вилізати з острогу. Це помітив один з вартових (а всього їх навколо острогу налічувалось двадцять) і підняв тривогу. Ті, хто встиг вилізти, вступили у бій з вартую і вели його доти, доки острог не спорожнів. Потім вони з боєм відступали, аж поки не відірвалися від переслідувачів. Тільки згодом два з них — Трохим Яремченко та Юрко Кравець — були затримані в с. Костянці Лубенського полку.

Про втечу гайдамаків Миргородська полкова канцелярія повідомила Генеральній військовій канцелярії, а остання — Київській губернській канцелярії. З листопада 1750 р. київський генерал-губернатор Михайло Леонтьєв доніс у Сенат про цю подію (ЦДАДА СРСР, ф. 248, оп. 113, спр. 846, арк. 5). За наказом Кирила Розумовського питання про втечу гайдамаків та їх розшук 1 грудня 1750 р. розглядала Генеральна військова канцелярія. За її рішенням в усі полкові канцелярії, а також кошовому отаманові був розісланий указ, яким зобов'язувалося зробити все можливе для розшуку й затримання втікачів. 31 березня 1751 р. Миргородський полковий суд прийняв рішення про покарання значкового товариша Кулаги і козаків, які несли варту під час втечі.— Док. № 82.

45. Зізнання гайдамаків Григорія Шапошниченка і Василя Товстоного, які брали участь в нападі загону Олексія Письменного на Фастів, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 6, оп. 1, спр. 4, арк. 44—45, 46—47).— Док. № 83.

46. Відомості про дії гайдамаків Павла Мочули, Василя Лашка, Олексія Гладкого, Пилипа Клименка та інших і їх втечу з острогу див. у рапорті Генерального військового суду, надісланому Генеральній військовій канцелярії 27 квітня 1751 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10287, арк. 284—285).— Док. № 84.

47. Універсал Кирила Розумовського від 31 липня 1751 р., яким він зобов'язував Київську губернську канцелярію прискорити розслідування справи про напад на маєток мозирського маршалка Рафаїла Оскерки поблизу міста Наровлі та вбивство управителя Одаховського, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 63, оп. 2, спр. 15, арк. 275, 280.— Док. № 87.

48. Напад на Чорнобиль і Наровлю гайдамаки здійснили навесні 1751 р. Про це розповідають документи ЦДІА УРСР у Києві (ф. 59, спр. 1973, 1975, 1981 і 1984) і ЦДВІА СРСР (ф. 20, оп. 1, спр. 392/4). Зокрема, звертають на себе увагу рапорти секунд-майора Олександра Никифорова від 21 квітня (ЦДІА у Києві, ф. 59, спр. 1973, арк. 1), поручика Сорокошицького форпоста Анучина від 25 квітня (Там же, спр. 1975, арк. 1—2), бригадира Федора Кошельова від 3 травня (Там же, спр. 1984, арк. 1) і донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва від 14 квітня 1751 р. (Там же, спр. 1981, арк. 1—3). В останніх двох документах мовиться і про захоплення 25 учасників нападу на Чорнобиль. В реляції секретаря посольства у Варшаві Ржечевського від 7 липня 1751 р. йдеться про напад і вбивство управителя. Того ж дня «[...] и езуитскую деревню Конотоп подобным же образом разорили [...], весь скарб, серебро, ронды и лутчее ружье с собою взяли, а пушки и худшее ружье, медную и оловяную посуду в Припять реку потопили. Крепости и документы в куски изодрали и в реку бросили. Одним словом весь двор вконец так разорили, что ни одной скамейки в оном не оставили» (Там же, спр. 1973, арк. 13—17). Колегія іноземних справ у проємоторії до Колегії військових справ, остання у грамоті Кирилові Розумовському від 9 липня 1751 р. наголошували на тому, що гайдамаський рух, незважаючи на відрядження в 1750 р. великих військових команд, не тільки не ослаб, а навіть посилюється. Гайдамаки не обмежувалися нападами на панські маєтки. Вони почали бій з військами і чинили їм досить сильний опір. Зважаючи на це, Військова колегія зобов'язала гетьмана вжити найрішучіших заходів для знищення гайдамаків (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 11—14).— Док. № 87.

49. Реестр речей, захоплених гайдамаками у білицького сотника Кота, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 2094, арк. 9—10.— Док. № 88.

50. Свідчення гайдамаки Івана Собільченка, учасника нападу на садибу білицького сотника Кота 20 травня 1751 р., в Білицькій сотенній канцелярії див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 1094, арк. 6, 12).— Док. № 88.

51. Свідчення гайдамаки Федора Бойка, учасника нападу на садибу білицького сотника Кота 20 травня 1751 р., в Білицькій сотенній канцелярії див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 1094, арк. 2—4).— Док. № 88.

52. Напад на село Кальніболото гайдамаки здійснили 9 червня 1751 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 77). У справі про цей напад подано перелік речей і коней, взятих гайдамаками (Там же, арк. 24—25). Про напад на Кальніболото свідчив також лист польських прикордонних комісарів Потоцького і Богдановича до Київської губернської канцелярії від 17 червня 1751 р. (Там же, арк. 17; ЦНБ АН УРСР, Відділ рукописів, II, 2644, арк. 7) і до Генеральної військової канцелярії від 25 липня 1751 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 582, арк. 11). 8 серпня 1751 р. Генеральна військова канцелярія надіслала промеморію до Київської губернської канцелярії, в якій порушила питання про необхідність розшуку гайдамаків, що брали участь у нападі на Кальніболото (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1977, арк. 1).— Док. № 89.

53. «Ведомость сбежавшим с полкового Миргородского секвестра колодниках-гайдамаках, кто они именами и прозваниями и каких примет, учиненная 1751 году, июля 30 дня» див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1993, арк. 2—4, 7).— Док. № 91.

54. 12 серпня 1751 р. Київська губернська канцелярія наказала «[...] обретающемуся на Кременчуцком форпосте киевского гарнизона г. секунд-майору Федову» розшукувати і вилловлювати гайдамаків. Спійманих забивати в ручні та ножні кайдани і відправляти в губернську канцелярію (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 1993, арк. 8). Аналогічний указ надісланий і «обретающемуся на Васильковском форпосте киевского гарнизона г. секунд-майору Рибашову» (Там же); тут же знаходиться і список гайдамаків, які втекли з Миргородського полкового острогу (Там же, арк. 2—4).— Док. № 91.

55. Про розгром гайдамаками 22 серпня 1751 р. команди компанійського Павлівського полку на чолі з отаманом Шапкою біля Чорного Ташлика див. довідку Військової колегії про боротьбу з гайдамаками (док. № 97, 104), рапорти командира компанійського Павлівського полку полкового осавула Михайла Саманаса Генеральній військовій канцелярії від 26 серпня, 9, 18, 19 жовтня 1751 р., ордер Кирила Розумовського кошовому отаманові від 4 листопада 1751 р. та ін. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 10737, арк. 59), донесення київського генерал-губернатора Леонтєва Військовій колегії від 17 вересня і 12 жовтня 1751 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 43—45, 53—55), рішення Військової колегії від вересня 1751 р., яким Леонтєву доручалося розслідувати причини слабких дій капітана Мезенцева, поручика Іконникова і секунд-майора Танєєва проти гайдамаків і винних покарати (Там же, арк. 132—133), рішення Військової колегії від 11 листопада 1751 р. про посилення військових команд на форпостах Петровської дистанції (Там же, арк. 56—59). Зокрема, в донесенні київського генерал-губернатора від 17 вересня 1751 р. з приводу розгрому гайдамаками команди компанійського Павлівського полку говориться: «И в ту же де ночь августа против 23 числа означенной компанейской козацкой команды, которые ездили за гайдамаками восемь человек козаков, прибыли к Калнеболотскому реду, в том числе один раненой, которые ему, поручику, объявили, что солдата и атамана из своего командою гайдамаки разбили. Которых гайдамаков нагнали они на Черном Ташлыкe расстоянием от Колниболотского реду в восемьдесят верстах на раздохе (на відпочинку.— І. Б.) в буераке, где на них, гайдамаков, оная компанейская козацкая команда в чаянии малолюдства их, гайдамаков, нападение учинила, и оные де гайдамаки, сев на своих лошадей, поступали против той компанейской команды, так как против неприятеля, били и колотили и разбили всю команду [...]. И в то же время прибыли еще из разбитой гайдамаками компанейской команды козаков три человека и объявили ему, поручику, что по разбитии команды все гайдамаки уезжали того ж часу к Сечи, в степь за Ташлык. И много де переранили казаков и отбили лошадей, и ружья, и платья, а протчих де казаков были нещадно плетми, а паче всех били солдата и атамана, приговаривая, чтоб в погоню за ними не ездили, а солдату приговаривали, почто де он о их переходе репортовал своего командира [...]. А хотя де регулярные команды за теми гайдамаками в погоню не в ближнем расстоянии и ездили, но токмо нигде их за дальним расстоянием догнать не могли, понеже де оные гайдамаки весьма добрых лошадей при себе имеют, при каждом человеке по две [...].» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 43—45).— Док. № 92.

56. Аналогічні екстракти із свідчень гайдамаків перед комісарами Брацлавського воеводства див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 71—76, 83—89).— Док. № 93.

57. Аналогічні реєстри претензій польських комісарів Брацлавського воеводства до запорізьких козаків, учасників гайдамацького руху, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 281, арк. 10, 91—93.— Док. № 94.

58. Додаткові відомості гайдамаків Андрія Лоханки, Григорія Гуденка, Романа Колодки і Яреми Носа див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 502, арк. 113—137). Ще раніше, 20 жовтня 1751 р., Генеральний військовий суд висловив свою думку щодо покарання гайдамаків — запорізьких козаків Федора Шевченка, Тимофія Єфименка, Кузьми Колісниченка, Дем'яна Чирви, Максима Щербиня і Павла Шевця, які також узяли участь у нападі на шляхтича в Радомишлі (Там же, арк. 61—64). Із екстракту з справи Київської губернської канцелярії дізнаємося ще про п'ятьох гайдамаків із запорожців — Степана Кабака, Петра Гайдая (він же Тесля), Кіндрата Гірченка (він же Чорний), Семена Дьогтяренка (він же Бутович) та Олексія Олійниченка. Пропозиції Генерального військового суду щодо покарання цих та інших гайдамаків див. на арк. 58, 138—144 та ін.— Док. № 95.

59. Через день, 4 листопада 1751 р., капітан Мезенцев подав рапорт секунд-майорові Танеєву з уточненими результатами втрат, яких йому завдали гайдамаки, і доданням іменного списку загиблих і поранених (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 382/4, арк. 106). В інших документах з тими чи іншими варіаціями повторюються дані документа, що публікується (Див. рапорти поручика Болдина майорові Танеєву від 31 жовтня 1751 р., генерал-майора Лукина Військової колегії від 28 листопада і київському генерал-губернаторові від 31 грудня 1751 р., донесення київського генерал-губернатора Військової колегії від 8 і 26 листопада 1751 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 90, 91, 105, 107, 115—116; ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2114, арк. 20—23).

Військова колегія в своїх указах, говориться в проєморії Колегії іноземних справ від 31 грудня 1751 р., звеліла «[...] для скорейшого тех гайдамаков искоренения в Заднепрские места, в команду помянутого генерала Леонтьева, командировать из полевых полков драгун 500 человек с офицеры, а сверх того, в потребном случае и от ландмилицких полков вспоможение чинить, и какое при том от Военной коллегии наставление даном требовано от Коллегии иностранных дел, чтоб в Заднепрские ж места командировать малороссийских козаков тысячу человек и поручить их в ведомство генералу ж Леонтьеву, а ему распределить оных по драгунским командам по своему усмотрению, которым б возможно было гайдамакам вовсе искоренить. А чтоб и в Запорожской Сечи во искоренении их надлежащим образом поступлено и прилежное смотрение было, от малороссийского гетмана кошевому атаману накрепчайше подтвердитъ». Цей захід Військової колегії Колегія іноземних справ схвалила і, з свого боку, висловила побажання, щоб під час відсутності Леонтьєва регулярні війська і команди з компанійських полків підпорядковувалися окремому командирі з бригадирів або полковників, додавши «[...] а сношение с полскими комисары и иными томашными начальники не до гетьмана, но до генерала Леонтьева, яко пограничного от того краю главного командира, принадлежит, которой о таковых пограничных делах от Коллегии иностранных дел достаточно наставлен, и вновь ему о сем по требованию Военной коллегии подтвердитца, и когда б воры ссыкавались и о пограбленном ими лутче б известно было» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 147—150).— Док. № 96.

60. Мова йде про лист Кирила Розумовського до Єлизавети Петрівни, в якому описуються заходи, яких він вжив для боротьби з гайдамаками. Гетьман зазначав, що «[...] к малороссийским полковникам строгими ордерами накрепчайше подтверждено, ко искоренению гайдамак и их сообщников всевозможные способы употребить по силе прежних многих о том им данных наставлением, паче же к пресечению того шатающихся где-либо в тех полках безпаспортных и несведомых людей, не давая им нигде никакой пристани, зараз иматъ и куда надлежит, на уряды представлять и протчие все способы полезные к тому изыскивать, употреблять [...]».

І прошедшего сентября от 21 предложено ему, кошевому, посылать команды в потребные места для чинения поисков над собирающимися и бродящими гайдамацкими партиями. Ныне же им все то накрепчайше ж подтверждено [...]. Далі перераховуються конкретні пропозиції, які він, гетьман, дав кошевому отаманові щодо організації боротьби з гайдамацьким рухом (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/4, арк. 84—87).— Док. 100.

61. Копію листа полкового інгулецького осавула Семена Міховича і писаря Василя Тарана див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1048, арк. 4—5).— Док. № 104.

62. Детальніше про обставини нападу гайдамаків на Ковтуненків хутір див. в екстракті, складеному в Полтавському полковому суді (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 1117, арк. 3—10).— Док. № 105.

63. 3 травня 1751 р., на другий день після одержання цього донесення, Кирило Розумовський надіслав ордер Стародубській полковій канцелярії, яким зобов'язав її вирядити «для поиску и поимки тех разбойников» команду з надійними командирами (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 549, арк. 4—5).— Док. № 106.

64. Київська губернська канцелярія неодноразово зверталася до настоятеля Києво-Печерської лаври з аналогічними листами, в яких просила розшукати, затримати і доставити в канцелярію підозрілих. Адміністрація лаври, з свого боку, докладати зусиль щодо розшуку гайдамаків і безпашпортних. З цією метою вона розсилала ордери городничим, управителям лаврськими маєтностями. Так, 23 червня 1752 р. у відповідь на лист намісник Києво-Печерської лаври під вартою відрядив до Київської губернської канцелярії запорожця Корнія, який був послушником монастиря, але потім відлучився з рушницею, одержаною від послушника Федька Козелецького, а згодом повернувся в монастир із простреленою рукою (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні— I, спр. 92, арк. 1а—3, 5—8).— Док. № 111.

65. Кирило Розумовський у своєму ордері схвалив заходи полтавського полковника Андрія Горленка щодо розшуку гайдамаків і наказав затриманих гайдамаків під посиленою вартою надсилати до Генеральної військової колегії. Такого ж змісту ордер був надісланий гадяцькому полковникові (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 739, арк. 4—5).— Док. № 113.

66. Свідчення гайдамаки Леся Безпалого (Соколенка), де наводяться додаткові дані про напад гайдамаків на чолі з Кирилом Усом на село Свидівка, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 749, арк. 3, 6; ф. 59, спр. 2114, арк. 195). 11 серпня 1752 р. Кирило Розумовський розіслав ордер, в тому числі і запорізькому війську, яким зобов'язував розшукати інших учасників нападу на село Свидівка (Там же, арк. 4—5).— Док. № 114.

67. Про покарання запорізького полковника Рагуля за пропуск через його дистанцію гайдамаків див. також донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії від 22 липня 1752 р. (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 392/5, арк. 100).— Док. № 115.

68. 17 жовтня 1752 р. намісник Києво-Печерської лаври наказав економу виявляти гайдамаків і доносити про місце їх перебування Київській губернській канцелярії (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні— I, спр. 92, арк. 11—16).— Док. № 116.

69. На цей лист намісник Києво-Печерської лаври відповів київському обер-комендантові 20 жовтня 1752 р. Він писав, що дано розпорядження «[...] о злодеях-гайдамаках, где оние прибежища имеют или где, в каковых-нибудь местах, по хуторах, поселках, шинковых домах и в обывательских и монастырских дворах и мельницах или в лесах и других тому подобных пристанищах критись будут и к кому-нибудь за харчами или другим чем днем или ночью приходить и являться станут, то тотчас без всякой робости и оплошности посланной с Киевской губернской канцелярии для поиску и поимки оных злодеев-гайдамаков регулярной команде объявляли б под опасением за утайку указанного штрафа и жестокого наказания» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні— I, спр. 92, арк. 9—10). У цій же справі є документи про боротьбу з гайдамацьким рухом до 1757 р. (Там же, арк. 18—56).— Док. № 116.

70. Аналогічні рапорти про результати розшуку гайдамаків миргородський полковий обозний Федір Москопи надсилали до Генеральної військової канцелярії 1, 3, 6, 20, 23 липня і 26 серпня 1753 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11859, арк. 6—10, 13, 14).— Док. № 118.

71. Документи, що висвітлюють заходи, зв'язані з розшуком і покаранням гайдамаків, які брали участь у нападі на села Здешки і Змагайлівка, зібрані в двох справах (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2313, що має діловодний заголовок «Дело о присланных ис Кременчука от полковника фон-Меркелбаха трех гайдамаков и при них пожитках, которые отослали для отдачи на полскую сторону в Брацлавскую комиссию, а гайдамаки в Глухов»; ЦДІА у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11954).— Док. № 119.

72. Свідчення гайдамаків Шульженка, Сибірського і Дирченка див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2313, арк. 2—7, 12—17).— Док. № 119.

73. Генеральний військовий суд 2 жовтня 1755 р. прийняв рішення: Якова Шульженка та Омелька Сибірського «за учиненные ими в польской области разбои и грабительства, учиня им нещадное публичное киями наказание, отослать на работу в Батурин на десять лет», зарахувавши їм у цей термін і час, який вони просиділи в острозі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11954, арк. 46). Василь Дирченко 27 травня 1754 р. помер в острозі (Там же, арк. 38).— Док. № 120.

74. Донесення шляхтича Яна Загурського від 13 вересня 1853 р. див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 2.— Док. № 121.

75. Ордер київського обер-коменданта Івана Костюрина квартирмейстерові ланд-мільцького Рильського полку Єфим'єву, який був на Мостиському форпості, див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 6.— Док. № 121.

76. Лист київського обер-коменданта Івана Костюрина до архімандрита Києво-Богоявленського Братського монастиря див. у ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 2433, арк. 5.— Док. № 121.

77. Напад на хутір Степана Карпеки гайдамаки вчинили 17 листопада 1753 р. Причому в цьому нападі взяли участь і росіяни з сусідніх з Глуховим Севської і Путивльської провінцій Корній Рубцов, Григорій Булгаков, Яків Китаєв, Федір Харитонов та ін.— всього 30 чоловік. Серед них були й послухники Севського Спаського монастиря. Слідча справа тяглася дуже довго. 30 грудня 1753 р. її розглядав Сенат. Він роз'яснив, що росіяни повинні судитися за російськими, а українці — за українськими правами (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 11721, арк. 2, 9—17, 61—64, 73—85, 190—193, 200—204, а також док. № 123). Чим закінчилася ця справа, встановити не вдалося. Свідчення Якова Котляренка, Івана Гребеника та Марушенка від 29 листопада 1753 р. див. у цій же справі, арк. 38—41.— Док. № 122.

78. 20 травня 1754 р. комендант фортеці св. Єлизавети Іван Глебов знову написав листа кошовому отаманові, в якому, нагадавши про арешт шести з одинадцяти гайдамаків, які йшли на Правобережну Україну, просив зобов'язати гардового полковника Михайла Довбно послити боротьбу з гайдамаками (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 37). Водночас Глебов поскаржився на кошового отамана в Сенат, про що свідчить ордер Кирила Розумовського. На підставі скарги Глебова Військова колегія наказала гетьманові надіслати ордер кошовому, яким зобов'язати його, «[...] щоб за козаками запорозькими крепкое смотрение имелось и они б от всяких своевольств уни-маны были, и без пашпортов бы никто не шатался, дабы через доброе смотрение не толь-ко в самом деле их злой промысел вовсе искоренен был, но и намерения их к каким шалостям вовсе пресечься могло». Цей наказ Кирило Розумовський виконав, надіславши 17 серпня 1754 р. кошовому отаманові ордер, яким підтвердив, щоб він пильно стежив за запорізькими козаками й утримував їх «от всяких своевольств» (Там же, арк. 99).— Док. 124.

79. На цей лист коменданта фортеці св. Єлизавети Івана Глебова кошовий отаман відповів 16 жовтня 1754 р. Він писав, що в Гард відряджено двох депутатів Війська Запорізького, яким доручено усунути полковника Легу, передавши командування за-порізькому старшині Федорові Іванову, і спільно з представником від Глебова провести розслідування (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 20, арк. 105).— Док. № 125.

80. Текст згаданого ордера архімандрита Києво-Печерської лаври економому див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — 1, спр. 92, арк. 44). Тут же знаходиться відповідь архімандрита Києво-Печерської лаври київському віце-губерна-торові Івану Костюрину від 16 лютого 1755 р. (Там же, арк. 43).— Док. № 126.

81. 18 березня 1756 р. цей лист мозирського підсудді Яна Пшибори, а також лист від 1 березня 1756 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 1, спр. 1528, арк. 2—4) до сек-ретаря російського посольства у Варшаві Ржичевського були надіслані Єлизаветі Пет-рівні, причому з застереженням, що він пообіцяв від імені цариці налагодити справу обміну втікачами. До листа від 1 березня 1756 р. був доданий список втікачів з сіл Водовичі і Свиридовичі до сіл Невлі і Ріпки, слободи Микишина та міст Чернігова і Києва. Саме через це копії згаданих документів були надіслані в Генеральну військову канцелярію (Там же, арк. 5—6).— Док. № 129.

82. На виконання цього ордера бригадира Василя Капніста Харківська полкова канцелярія на початку червня 1756 р. надіслала указ Люботинському, Огульцівському, Валківському і Перекопському сотенним правлінням, яким зобов'язала їх «[...] отпра-вить в причинные места, где вора-гайдамакам проходы и пристаница имеют надежно, и велеть следовать по лесам, пасакам и по хуторам и в сыску и искоренении воров и разбойников прилагать удобвозможные способы и крайнее старание» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 34).— Док. № 130.

83. У відповідності з цим ордером бригадира Василя Капніста Харківська полкова канцелярія після 16 червня розіслала указ Люботинському, Огульцівському, Валків-ському і Перекопському сотенним правлінням, яким зобов'язала посилити боротьбу з гайдамаками. В ньому, зокрема, говориться: «[...] Того ради накрепчайше вам, коман-дирующим, подтверждается, дабы во всем вышеписанном в силе его высококородия ор-дера вы чинили непременно исполнение помянутым сотникам в поиске и поимке и ис-коренении воров и разбойников, по требованиям их чинили всякое вспоможение и по тому делу были им послушны. И ежели где вору-гайдамаки могли повявиться или при-

смотрены, для поиска и поимки тотчас в ближние места следовали с огненным и студенным всяким ружьем, какой у кого есть, и как возможно старались, на оных нападали и их искореняли» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 373, арк. 39, 43).— Док. № 131.

84. Архімандрит Києво-Печерської лаври 3 липня 1756 р. повідомив київському віце-губернаторові Івану Костюрину про те, що він дав розпорядження економові і начальникові Свято-Троїцького Болыницького монастиря щодо розшуку і затримання гайдамаків (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 47). Тут же знаходяться рапорти про виконання цього розпорядження (док. № 48, 49).— Док. № 132.

85. Мова йде, напевне, про рапорти Харківської полкової канцелярії генерал-аншефу Петрові Салтикову, в яких повідомлялося про напади гайдамаків у ніч з 2 на 3 травня 1757 р. на Василя Собакаря в селі Баштів Ліс та Оврама Дорожку в селі Заміський Кут, а також про напад у ніч з 4 на 5 травня 1757 р. на вдову-крамарку Катерину в місті Валки (Філіал ЦДІА УРСР у м. Харкові, ф. 31, спр. 395, арк. 25, 27). Вони були складені на підставі рапортів валківського сотника Якова Бородаєвського, надісланих 3 і 6 травня 1757 р. (Там же, арк. 21). Однак Харківська полкова канцелярія не обмежилася тим, що повідомила про гайдамаків Салтикову. Вона також розіслала ордери сотенним канцеляріям Харківського полку (3. 6 і 12 травня 1757 р.), якими зобов'язувала останніх розшукувати і ловити гайдамаків (Там же, арк. 22—24, 49). 11 травня 1757 р. Яків Бородаєвський повідомляв Харківській полковій канцелярії, що близько 50 гайдамаків приходило в пасіку Харківського Колегіумського монастиря під назвою Гриців Кут, що знаходилась у дачах Валківського лісу. Вони «забрали скільки не було в той пасіки хлеба и меду и пошли неведома куда». Полкова канцелярія негайно наказала сотникам взяти достатню кількість кінних і піших озброєних людей і намагатися переловити гайдамаків (Там же, арк. 28, 30). 16 травня 1757 р. князь Костянтин Кантемир повідомляв Харківській полковій канцелярії, що мешканець Турівського байраку Тимофій Мельник бачив біля села Кантакузівка гайдамаків «[...] дванадцять человек с ружьями и з дротиками на ружьях, нагалища бурьскуовие и в одного, которого называют атаман, при боку один пистолет, при рогах и натрусках, одежда на них — жупаны и шаровары доброго сукна, шапки запорожские. Токмо между ними один в свите и в кожаной шапки, ис которых де шесть человек у него, Мелника, и вечеряли. И между разговорами объявил он, Мелник, им, что де в Валках крамарку обраблено, на что оные разбойники и сказали: есть де ныне много нашей братии. Поишовши от него, Мелника, брали хлеб, пшоно в валковских жителей Ивана Лисовника, в хуторе Евстафия Панасенка у плуга и пошли к Кирушиной пасике» (Там же, арк. 35).— Док. № 133.

86. 21 серпня 1757 р. архімандрит Києво-Печерської лаври повідомив київському генерал-губернаторові Івану Костюрину про те, що він дав розпорядження розшукувати гайдамаків і, як тільки вони будуть виявлені, відправити їх до губернської канцелярії (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 128, оп. загальні — I, спр. 92, арк. 56). На звороті цього документа міститься чернетка самого ордера архімандрита лаври.— Док. № 134.

87. Реєстр взятих гайдамаками речей див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 15193, арк. 3, 6). Одержавши скаргу, Генеральна військова канцелярія в січні 1758 р. розіслала ордер всім полковим канцеляріям, яким зобов'язала їх вжити заходів щодо розшуку гайдамаків (Там же, арк. 4, 5). Це, зокрема, підтверджують рапорти Київської, Чернігівської, Полтавської, Стародубської і Прилуцької полкових канцелярій про одержання ордеру і його виконання (Там же, арк. 8—12).—Док. № 137.

88. Це рішення Генерального військового суду про покарання гайдамаків Іллі Сторчака і Якова Зуба схвалила Генеральна військова канцелярія. В її рішенні детально викладається справа ув'язнених, наводяться додаткові відомості про їх діяльність (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 51, оп. 3, спр. 14990, арк. 9—12).— Док. № 139.

89. Наказ кошового отамана команді, що нараховувала 200 чоловік, про розшук і затримання гайдамаків був розісланий 27 квітня 1758 р., а комендантові фортеці св. Єлизавети Федорові Юсту кошовий Григорій Федорович повідомив про це 29 квітня 1758 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 58, арк. 28).— Док. № 141.

90. Згаданий реєстр майна, взятого гайдамаками у хорунжого Гната Кучковського, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 4).— Док. № 142.

91. Свідчення Івана Тромсіна див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 3).— Док. № 142.

92. Справа про компенсацію збитків, завданих Кучковському гайдамаками, тяглася довго і невідомо чим закінчилася. Про це свідчить, зокрема, ордер Петра Румянцева кошовому отаманові від 25 жовтня 1767 р., яким він зобов'язує кошового повернути Кучковському все, що було у нього захоплено гайдамаками в 1758 р. З приводу цього

є в справі листи Кучковського до кошового отамана за лютий — травень 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 59, арк. 8—12).— Док. № 142.

93. Згідно з списком, про який мовиться в ордері Київської губернської канцелярії, з Новомиргородського шанцю 19 липня, 9 і 19 жовтня 1758 р. втекли 17 гайдамаків, причому 9 жовтня разом з ними втекли «караульні драгуни». Про їх розшук листування велось з кошовим отаманом Запорізької Січі ще й у 1759 р., але втікачів так і не знайшли (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 12 та ін.).— Док. № 144.

94. Харківська полкова канцелярія зміст цього повідомлення Новодолазької вотчинної канцелярії виклала у своєму указі, надісланому сотникам, власникам, прикажчикам і отаманам, яким зобов'язувала їх вжити заходів щодо знищення гайдамаків. Зокрема, було наказано біля містечок і слободи Нові Водолаги Харківського полку від гайдамаків «иметь наикрепчайшую предосторожність», ловити їх і під посиленою вартою відправляти у полкову канцелярію. 29 травня 1759 р. валківський сотник Яків Бородаєвський рапортував Харківській полковій канцелярії про те, що у млин біля села Пісок Валківської сотні приходили гайдамаки. Полкова канцелярія наказала валківському і пересічанському сотникам розшукати цих гайдамаків (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 16, 80—81). — Док. № 145.

95. Указ Харківської полкової канцелярії сотенним канцеляріям, власникам і прикажчикам про боротьбу з гайдамаками див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 138).— Док. № 146.

96. Про бій гайдамаків з військовим загоном поблизу Кирасирського кінного заводу див. також рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського, надісланий Харківській полковій канцелярії 30 травня 1759 р. (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 32—33).— Док. № 148.

97. На що вимогу прапорщика Кирасирського полку заводського утримання Михайла Бирдліна Харківська полкова канцелярія відповіла в тому ж місяці (число не зазначене): «По требованию вашему, господин прапорщик, в нечинении сотником валковским Бородаевским с командою в поимки и искоренении появившихся у Мандричиной долины в болоте разбойников изследовано и с винным по указом учинено быть имеет. А ко охранению высокого интереса для происквания и искоренения оных разбойников всеудобвозможными способы, как е. и. в. указы повелевают, командирован Харьковского полку командующий Угольчанскою сотнею подпрапорный Григорий Коваленко с пристойною командою» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 118).— Док. № 149.

98. Аналогічний ордер про боротьбу з гайдамаками бригадир Дмитро Банческул надіслав Харківській полковій канцелярії і 11 червня 1759 р. (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 91).— Док. № 151.

99. Чернетка ордера Харківської полкової канцелярії валківському сотникові Якову Бородаєвському, про який мовиться в цьому ордері, знаходиться у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 90). В останньому ордері Харківська полкова канцелярія вимагала пояснень, чому він не надав допомоги прапорщикові Кирасирського полку заводського утримання Михайлові Бирдліну в битві з гайдамаками поблизу Кирасирського заводу (Див. док. № 149). Даний рапорт є відповіддю на висунуті проти Якова Бородаєвського обвинувачення.— Док. № 152.

100. Того ж дня бригадир Дмитро Банческул надіслав Харківській полковій канцелярії другий ордер, в якому повідомив, що в пасіку підданого Максима Крикуна, що в Дерев'янському лісі, приходили 15 гайдамаків і вимагали харчів, «[...] которой до как их выном и харчевыми запаси удовольствовал и просил атамана, чтоб хотя уже пчел не требовали, то оной их отаман приказал бывшим с ним товарищам как пчел не требовать, так и никаких пакостей не делать». Відповідним сотням Сумського полку було наказано ловити цих гайдамаків. Якщо вони перейдуть на територію Харківського полку, полковій канцелярії поступати згідно з указами (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 27).— Док. № 157.

101. Рапорт Харківської полкової канцелярії бригадирові Дмитру Банческулу див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 449, арк. 141).— Док. № 157.

102. Реєстр взятого гайдамаками майна див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 77, арк. 34).— Док. № 158.

103. Див. також за різні роки протоколи допиту опришків та селян Федора Бидзана (Бидзона), Федора Палалейчука, Андрія Лавріна, Василя Мельника, Андрія Пилигіяка, Олекси Жолоба, Василя Вагіля та інших у Станіславському міському суді (так звані «Чорні книги». — Наукова бібліотека Академії наук УРСР у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, № 1351/II), Олекси Головчука, Тимофія Ткача, Григора (Гриня) Кривнюка та ін. (ЦДІА УРСР у Львові, ф. 5, оп. 1, спр. 270, арк. 1237 — 1256).— Док. № 160.

104. Іван Бойчук — керівник опришківського руху в 50-х роках XVIII ст. Народився у гірському селі Ясенів. Він ще в 40-х роках XVIII ст. підтримував зв'язки з опришками. Перший виступ під його керівництвом відноситься до 1755 р., коли загін Бойчука розправився з галицьким вїйтом Островським та добеславським орендарем. У 1756—1758 рр. Бойчук здійснював напади на шляхту в Косові, Коломії і Долині. У 1759 р. він робив походи на Прикарпаття і Наддніпров'я. Навесні 1759 р. Бойчук був в околицях Ясенова, звідки відступив на Чорногору. Наприкінці червня — початку липня Бойчук здійснив похід на Болахів. В ніч з 5 на 6 липня він захопив це місто, але потім знову відступив у Карпати. Згодом один із його загонів зазнав поразки під Косовим і Соколівкою від галицького хорунжого Дідушицького.

Прагнучи зберегти сили, Іван Бойчук з найближчими товаришами пішов на Запоріжжя. В Запорізькій Січі він бере участь в організації загону, який вирушає на Правобережжя для допомоги гайдамакам. Про дальшу долю Івана Бойчука відомостей немає.— А. Podgaza, A. Rostkowski, *Materiały do sytuacji na Ukrainie Prawobrzeżnej*.— „Przegląd historyczny“, t. XLVII, 1956, стор. 153—154; В. Грабовецький. Карпатське опришківство XVI—XIX ст. Львів, 1966, стор. 142—178.— Док. № 160

105. 20 червня 1760 р. кошовий отаман наказав самарському і кодацькому полковникам розшукати козаків, про яких мовиться у променорії статського радника Фліверка, і повідомити про це останньому. Згодом були затримані Павло Похила, Панько Сапаний, Василь Немира, Мирон Ніс, Іван Замота, Костянтин Коваль, Ясько Чорний, Олексій Лебединець, обвинувачені у вбивстві ротмістра Кохана (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 81, арк. 4—6, 103—123).— Док. № 164.

106. Свідчення інших гайдамаків у Головній канцелярії Новосербського корпусу див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3199, арк. 4—6).— Док. № 165.

107. Свідчення монаха Сильвестра про появу гайдамаків у Голосіївській луці див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3438, арк. 42). Для розшуку цих гайдамаків Київська губернська канцелярія направила з детальною інструкцією сержанта Полтавського полку Федора Банкерова, який 6 липня 1760 р. рапортував про результати розшуку (Там же, арк. 43, 46, 47, 53).— Док. № 166.

108. 21 липня 1760 р. 9 гайдамаків були доставлені до Глухова в Генеральну військову канцелярію. За наказом Кирила Розумовського вони в той же день були разом із зізнанням переслані до Генерального військового суду для розслідування і покарання (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 2974, арк. 3, 4).— Док. № 167.

109. Рішення про виділення охорони від гайдамаків для Києво-Йорданського дівочого монастиря Київська губернська канцелярія прийняла 30 червня 1760 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3438, арк. 39).— Док. № 168.

110. Витяги з слідчих справ гайдамаків, спійманих у Новосербії, де зазначене ім'я кожного з них, в яких нападах брав участь і до якого покарання засуджений, див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 3439, арк. 8—11).— Док. № 170.

111. У справі знаходяться реєстри запорожців, які на чолі з отаманом Косинкою брали участь у гайдамацьких нападах на місто Смілу в 1759 і 1760 рр. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 105, арк. 43, 62, 63, 70, 74, 82—84, 92, 93), а також списки речей, взятих гайдамаками під час нападів, причому з зазначенням ціни (Там же, арк. 10—42).— Док. № 171.

112. Думку Генерального військового суду про покарання гайдамаків, учасників нападу на будинок намісника Симеона у Новій Сербії, див. ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3316, арк. 3—8.— Док. № 175.

113. Розглянувши це донесення Генеральної військової канцелярії і думку Генерального військового суду, Кирило Розумовський наказав з числа засуджених на заслання на Нерчинські заводи відібрати молодих, здорових, рослих і надіслати до його канцелярії для віддання на військову службу, а з рештою поступити згідно з рішенням Генерального військового суду (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 269, спр. 3316, арк. 3—9).— Док. № 175.

114. Свідчення Федора Свириденка див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 591, арк. 5 зв.—10). Між іншим, всі документи цієї справи стосуються нападу гайдамаків на будинок Шидловського. Вона має такий діловий заголовок: «Производство в Харьковской полковой канцелярии по доношению майора Шидловского о нападении разбоем на дом его беглыми крепостными людьми».— Док. № 176.

115. На цей ордер київського генерал-губернатора кошовий отаман відповів, що для участі у проведенні слідства над затриманими запорізькими козаками виділені Василь Поціль та Самійло Недзеленський. Водночас кошовий отаман просив у майбутньому затриманих запорізьких козаків, що брали участь у гайдамацькому русі, надсе-

лати для проведення слідства в Кіш Січі Запорізької (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 99, арк. 164, 164а).— Док. № 177.

116. Мова йде про донесення Києво-Межигірського монастиря від 13 квітня 1763 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4162, арк. 2).— Док. № 179.

117. Харківська полкова канцелярія 3 квітня 1763 р. розіслала указ сотникам, поміщикам, прикажчикам і отаманам, в якому викладала зміст промеморій Охтирської полкової канцелярії і зобов'язала мати «от тех воров предосторожность и присматривания и о поимке их по указом» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 553, арк. 77—78). Тут же знаходяться рапорти сотників Харківського полку про одержання указу і вжиті заходи щодо його виконання (Там же, арк. 80—84).— Док. № 181.

118. У рапортах від 15 і 22 березня 1764 р. князь Іван Багратіон повідомляв Київській губернській канцелярії, що в Гомель з вимогою видати росіяні — втікачів, які живуть у слободі Дубровці, він відправив загін на чолі з ротмістром Жилистовим. На цю вимогу комісар відповів, що йому підпорядкована велика волость і тому він не знає, де мешкають ці люди (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 4247, арк. 21—22). Додаткові відомості з цього питання є в указі Київської губернської канцелярії від 13 лютого 1764 р. та інших документах (Там же, арк. 2—16).— Док. № 183.

119. Для розшуку гайдамаків, про яких йдеться в рапорті підпрапорщика Івана Шербини, Харківська полкова канцелярія направила підпрапорщика Шедокирського. 31 травня 1765 р. йому була дана спеціальна інструкція, в якій викладені настанови про те, як потрібно організувати розшук і захоплення гайдамаків. Водночас полкова канцелярія прийняла рішення «[...] о имени от предписанных появившихся бродяг крепкой и недремлемой предосторожности и о присматривании, сыске и поимке оных, и егда сысканы будут, о присылке в полковую канцелярию за крепким караулом, во все Харьковского полку сотни и владельческие места послать указы и сотен Харьковских первой и второй командующим и вышеписанных владельческих мест владельцам, прикажчикам и отаманам учинить о том по-сему е. и. в. указу» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 31, спр. 700, арк. 23, 24, 26). Як свідчать рапорти підпрапорщика Івана Шедокирського від 2, 5 і 13 червня, гайдамаків не вдалося розшукати (Там же, арк. 27—29, 43).— Док. № 185.

120. Див. також ордер бригадира Вілліма Бринка Харківській полковій канцелярії від 18 червня 1765 р. про виділення додаткових сил для розшуку гайдамаків, що з'явилися 16 червня біля млина на р. Мереві, від 7 липня — про появу гайдамаків 27 червня у Коломацьких дачах (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 378, спр. 8, арк. 49, 50, 59) та інші документи цієї справи.— Док. № 187.

121. Це повідомлення генерал-майора Штофелна Слобідсько-Українська губернська канцелярія розглянула 5 травня 1766 р. і прийняла рішення розіслати указ в усі комісарства і провінціальні канцелярії про розшук і затримку гайдамаків, який тоді ж був розісланий на місця (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 84, арк. 8—9).— Док. № 188.

122. На підставі цієї пропозиції таємного радника Андрія Фліверка Бахмутська заводська соляна контора 21 серпня 1766 р. розіслала указ отаманам, яким підтвердила необхідність зживати заходів для розшуку і затримання гайдамаків (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 371, спр. 53, арк. 291, 292).— Док. № 194.

123. Про становище Польщі у 1767—1768 рр., боротьбу польського уряду, державних та приватних осіб проти гайдамацьких виступів та шляхетських конфедерацій див. окремих копіярий документів кінця XVIII — початку XIX ст. (Наукова бібліотека Академії наук у Львові, відділ рукописів, ф. Оссолінських, 1408/II, стор. 1—530).— Док. № 195.

124. Мелхіседек Значко-Яворський (1716—1809) — ігумен Мотронинського монастиря в 1753—1768 рр. З 1761 р. — правитель православної церкви і монастирів на Правобережній Україні, активно боровся проти засилля уніатської церкви. У 1768 р. обвинувачений у зв'язках з Максимом Залізняком та підбурюванні селян до повстання проти польської шляхти. Незважаючи на те, що на суді була встановлена безпідставність цих обвинувачень, російський уряд під тиском польської шляхти усунув його з Мотронинського монастиря. Після 1768 р. Значко-Яворський — ігумен Переяславського (1769—1771), Київського Видубецького (1771—1781), Лубенського Мгарського (1781—1786) і Глухівського Петропавлівського (1786—1809) монастирів, а також Києво-Софійський кафедральний намісник (1771—1783). Помер Мелхіседек Значко-Яворський 2 червня 1809 р. і похований у Глухівському Петропавлівському монастирі (Архів ЮЗР, ч. 1, т. II, III).— Док. № 195.

125. Харко — жаботинський сотник, керівник гайдамацького руху в 1764—1765 рр. У 1764 р. він з 700 козаками виступив проти утисків православних. Його другий виступ відноситься до 1765 р. М. О. Максимович твердить, що Харко убитий 1766 р. в Жаб-

тині за наказом реґиментаря (М. А. Максимович, Собрание сочинений, т. I. К., 1876, стор. 595—597).— Док. № 195.

126. Барська конфедерація — військово-політичне об'єднання реакційних верств польських магнатів і шляхти, метою якого було збереження необмежених прав і привілеїв. Конфедерати виступили проти спроб польського короля С. Понятовського посилити свою владу, а також проти впливу російського царизму на політику Польщі. Створена Барська конфедерація 29 лютого 1768 р. на з'їзді польської шляхти у м. Барі. Її організаторами і керівниками були каменецький єпископ Адам Красинський, рожанський підкоморій Михайло Красинський, верещький староста Йосип Пуласький, магнати Іохим Потоцький, Йосип Сапега. Конфедерація охопила Велику і Малу Польщу і навіть Литву. Російські війська під керівництвом генерала Кречетникова і польські на чолі з коронним ловчим Браницьким втіснили конфедератів у Молдавію. Їх підтримала Туреччина, яка оголосила війну Росії, Франція, що надіслала гроші й війська (Дюмур'є), та Австрія, на території якої (м. Біла) засідала рада конфедератів з 37 воєводств. У 1770 р. рада конфедерації була перенесена у м. Пряшів, звідки вела дипломатичні переговори і керувала воєнними діями. У 1771 р. під Ланцкороною Олександр Суворов розгромив великі сили конфедератів. Спроба конфедератів у листопаді 1771 р. захопити короля теж не мала успіху. Найбільший опір конфедерати чинили у Ченстохові (до 18 серпня 1772 р.).— Док. № 197.

127. Залізняк Максим — запорізький козак, один з керівників народного повстання проти польсько-шляхетського гніту на Правобережній Україні 1768 р., відомого в історії під назвою Колівищина. Народився на початку 40-х років XVIII ст. в селянській сім'ї. Після смерті батька пішов на Запоріжжя, був в Очакові, наймувався. У 1767 р. перебрався на Правобережну Україну, біля Мотронинського монастиря зібрав кілька сот гайдамаків і в другій половині травня 1768 р. розпочав активні дії. Повстанці оволоділи Медведівкою, Жаботином, Смілою, Черкасами, Корсунем, Каневом, Богуславом, Кам'яним Бродом, Лисянкою і, нарешті, Уманню. Умань здобув 9—10 червня разом з Гонтоєм. На раді повстанців Залізняк був оголошений гетьманом. По-зрадницькому був захоплений Гур'євим і засуджений на заслання у Нерчинськ. По дорозі до Москви разом з товаришами біля Котельви втік, але потім був знову затриманий і відправлений в Нерчинськ. К. Г. Гуслистий допускає, що Максим Залізняк брав участь у селянській війні під керівництвом Омеляна Пугачова (Кость Гуслистий. Колівищина. К., 1949, стор. 37).— Док. № 198.

128. Неживий Семен — один з керівників народного повстання проти польсько-шляхетського гніту на Правобережній Україні 1768 р. Він очолював загін повстанців, що діяв у районі Сміли, Канава, Крилова, Медведівки, Черкас. Неживий прагнув підтримувати зв'язки з командирами прикордонних царських військ (Див., наприклад, його листи до командира гусарського полку Федора Чорби від 21 і 30 червня 1768 р.— «Киевская старина», 1882, № 8, стор. 306—307, 312, 313). Цим скористався гусарський полковник Чорба. Він запросив Неживого до себе ніби для ведення переговорів і по-зрадницькому захопив його. Загін Неживого чинив опір царським військам, але був розбитий. Неживого заслали у Нерчинськ на каторжні роботи (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 2—10).— Док. № 201.

129. В червні 1768 р. загін гайдамаків, переслідуючи конфедератів, вторгся на турецьку територію і спалив прикордонне містечко Балту. Цей інцидент став приводом для оголошення Туреччиною війни Росії 6 жовтня 1768 р., яку турки назвали «війна польська». У своєму ультиматумі Туреччина зажадала виведення російських військ з Польщі, водночас скасування гарантій і прав для дисидентів. Туреччину на війну провокували французькі дипломати і конфедерати-вигнанці.— Док. № 202.

130. На цей лист генерал-майора Апраксіна князь Микола Репнін відповів 30 червня (11 липня) 1768 р. У постскрипті він писав: «касательно до операций ваших, ссылаюсь на севоднишнее мое письмо, а касательно до запорожцов, забранных между бунтовщиками-мужиками, даю вашему сиятельству знать, чтоб их под караулом чрез генерал-майора Кречетникова в Киев отослали, допроса прежде подробно». Водночас він наказував зробити все, щоб піймати поручика Тройницького, допитати його і надіслати копію з свідчення (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 931, арк. 41).— Док. № 205.

131. Див. свідчення Павла Тарана у Каргопільському карабінерному полку під Уманню (док. № 244).— Док. № 206.

132. Див. також свідчення Максима Залізняка у Київській губернській канцелярії 14 і 18 липня 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5520, арк. 13), 7 і 25 серпня 1768 р. (Там же, арк. 10—12). У цій же справі знаходяться свідчення інших гайдамаків (Там же, арк. 6, 14, 16, 20, 65), списки захоплених під Уманню гайдамаків.

рапорт полковника Гур'єва київському генерал-губернаторові Воейкову (Там же, арк. 2—4; спр. 1516, арк. 2; спр. 5523, арк. 2) та ін.— Док. № 207.

133. Гонта Іван — один з керівників народного повстання 1768 р. проти польсько-шляхетського гніту на Правобережній Україні. Селянин з Розсішок, що належало польському магнату Потоцькому, він спочатку служив козаком надвірної міліції, а потім був призначений сотником. Користувався авторитетом і повагою серед козаків і тому шляхта намагалася підтримувати його. За службу Потоцький подарував Гонті два села — Орадівку і Розсішки. Незважаючи на це, останній разом з загоном, висланим уманським комендантом проти гайдамаків, перейшов на бік повстанців. 9—10 (20—21) червня 1768 р. гайдаками штурмом оволоділи Уманню. Після цієї перемоги на раді повстанців Максим Залізняк був проголошений гетьманом, а Іван Гонта — полковником.

Тільки протягом трьох тижнів після взяття Умані повстанці могли вільно порядкувати. Цей час вони використали для здійснення заходів щодо поширення руху: формували і розсилали озброєні загони на Брацлавщину, Поділля, Полісся. Гонта, як і Залізняк та інші повстанці, був по-зрадницькому захоплений Гур'євим. Він був переданий до рук польської шляхти і в селі Сербах (поблизу Могилева) підданий найлютішій карі (В. Антонович. Уманський сотник Іван Гонта.— «Киевская старина», 1882, № 10, стор. 250—276).— Док. № 207.

134. Швачка Микита — один з керівників гайдамацького руху, родом з Волині. Його загін діяв у районі Фастова та Білої Церкви; був розбитий Протасьєвим біля с. Блощинці, а Швачка потрапив у полон і був переданий польським властям (Коденська книга судових справ.— «Український архів», т. 2. К., 1931, стор. 3, 9, 41, 266—269, 293, 304, 332, 333, 348, 349, 351, 386).— Док. № 209.

135. Журба Андрій — один з керівників гайдамацького руху, діяв спільно з Швачкою. Загін Журби нараховував до 300 чоловік. Розбитий Протасьєвим біля с. Блощинці. Він разом з товаришами вчинив команді карабнерів відчайдушний опір і загинув під час бою (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 115).— Док. № 209.

136. Додаткове зізнання Дем'яна Чернявченко зробив у Київській губернській канцелярії 20 серпня 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5521, арк. 4). Свідчення інших 72 гайдамаків див. у цій же справі (Там же, арк. 5—93).— Док. № 209.

137. Аналогічний ордер з вимогою покарати козаків, які брали участь у гайдамацькому русі, і зокрема в нападі на Балту, 2 липня 1768 р. надіслав до Коша Запорізької Січі граф Румянцев (Архів Ленінградського відділення Інституту історії Академії наук СРСР, ф. 200, оп. 3, спр. 215, арк. 115). Ордер про заборону козакам відлучатися з своїх місць кошовий отаман видав 9 липня 1768 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 55, 56).— Док. № 213.

138. Мова йде про свідчення Семена Неживого 8 липня 1768 р. в Кременчуці (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 5—6).— Док. № 216.

139. Мова йде про «Регистр поиманным в Польше в разных местах запорожцам, а каких они приводов, також по именам и прозваниям значит ниже», до якого включено 39 чоловік (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5522, арк. 2). У цій же справі є їх зізнання в Київській губернській канцелярії (Там же, арк. 5—56).— Док. № 217.

140. «Список приведенных за конвоем, взятым под местечком Гуманем запорожских старшинах и козакам» див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 2; «Киевская старина», 1882, № 12, стор. 566). У згаданому списку є отаман Павло Таран і полковник Максим Залізняк.— Док. № 218.

141. Розглянувши рапорт плац-майора Василя Лбова, Київська губернська канцелярія наказала: «[...] вышеозначенным присланным Каргополского карабинерного полку от полковника Гурьева семидесять одному (один помер у дорозі.— І. Б.) да от гайдамацких начальников двум, итого семдесят трем человекам арестантам, до воследования об них на оно учиненное отсюда представление резолюции производить кормовые деньги по две копейки на день каждого человека с приводу их в Киев, то есть сего июля с 8 числа, и на произвождение им тех кормовых денег выдать помянутому плац-майору Лбову пятьдесят рублев из имеющейся в Киевской губернской канцелярии определенной на заграничные расходы» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5516, арк. 3). 8 серпня 1766 р. Лбов рапортував Київській губернській канцелярії, що 48 крб. 18 коп. з виданих на утримання гайдамаків уже витрачено. Київська губернська канцелярія прийняла рішення видати ще 50 крб. (Там же, арк. 6, 7).— Док. № 218.

142. Йдеться про лист генерал-майора Кречетникова, надісланий 29 червня (10 липня) 1768 р. до князя Репніна, в якому мовиться про захоплення гайдамаків під Уманню (док. № 208).— Док. № 219.

143. Очевидно, Репнін мав на увазі лист від 10 липня 1768 р. до генерал-майора

Кречетникова про посилення боротьби проти гайдамаків, зокрема проти запорожців — учасників нападу на Балту (док. № 220).— Док. № 219.

144. Мова йде про перехід у Молдавію учасників Барської конфедерації під тиском російських військ.— Док. № 219.

145. Про ставлення угорських властей до подій у Польщі див. також лист наджу-пана Ужанського жупного управління до королівського намісництва від 18 квітня 1768 р. (Закарпатський облдержархів, ф. 4, оп. 4, спр. 1562, арк. 3—4) та розпорядження королівського намісництва Ужанському жупному управлінню від 26 січня 1769 р. (Закарпатський облдержархів, ф. 674, оп. 13, спр. 1327, арк. 1—3, а також док. № 280).— Док. № 223.

146. Варшавський сейм зібрався у листопаді 1767 р. в оточенні російських військ. Репнін вимагав, щоб роль сейму звелася до обрання делегації. Остання мала виробити ухвали, які потім повинен був затвердити пленум. Така процедура мала унеможливити будь-яку дискусію на сеймі. Частина учасників сейму виступила проти цих вимог російського уряду. Тоді були заарештовані і вивезені до Калуги біскупи Солтик і Залуський, гетьман Ржевуський і його син Северин. На знак протесту Андрій Замойський подав у відставку з посади канцлера. Пост канцлера зайняв підтримуваний Репніним Млодзейовський. Після цього сейм обрав 71 делегата з примасом Подольським на чолі і припинив свою роботу до лютого 1768 р. За 4 місяці делегації налагодили дисидентські справи. За католицькою церквою було залишено панівне становище, хоча дисидентська шляхта одержала політичні права. Правда, Кониський не був обраний до Сенату, не вимагалось видання вакансій інновіцям і не встановлювалися права представництва дисидентів у сеймі. Найважливішим у роботі делегації було розроблення прав, які б гарантували непорушність устрою: 1. вільні вибори, 2. *liberum veto*, 3. право виходу з підпорядкування королеві, 4. виняткове право шляхти займати посади і володіти маєтностями, 5. підтвердження повної влади панів над селянами (*Historia Polski*, т. II, cz. I, Warszawa, 1958, стор. 61—62).— Док. № 226.

147. Мова йде про рескрипт Колегії іноземних справ київському генерал-губернаторові Федору Воейкову з викладом змісту зобов'язань, які повинна була брати польська шляхта, переходячи в межі Російської держави, втілюючи від гайдамаків (ЦДВІА СРСР, ф. 44, оп. 3, спр. 28, арк. 4—5).— Док. № 226.

148. Того ж дня граф Петро Румянцев надіслав реляцію аналогічного змісту в Колегію іноземних справ («Киевская старина», 1882, № 8, стор. 549—551).

Відомості про захоплення гайдамаків та їх керівників (Максима Залізняка, Семена Неживого, Микити Швачки) див. також у листі київського генерал-губернатора Федора Воейкова, надісланому кошовому отаманові Петру Калнишевському 16 липня 1768 р. В цьому листі мовиться й про те, що 1000 захоплених гайдамаків, уроженців Правобережної України, передано графу Браницькому (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 227, арк. 115). Про відправлення гайдамаків із загоном Семена Неживого до другої Малоросійської колегії є відомості у донесенні Новоросійської губернської канцелярії від 17 липня 1768 р. (Там же, ф. 54, оп. 3, спр. 3064, арк. 1).— Док. № 227.

149. Ордер про те, щоб війська не підходили ближче 60—70 верст, а роз'їзди — 40 верст до турецького кордону генерал-майор Кречетников надіслав полковникові Озерову 20 липня 1768 р. Водночас він повідомив про це листом графові Апраксину (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 103—104), а також надіслав рапорт Миколі Репніну з доданням копій листів та ордерів. Разом з тим Кречетников запропонував через резидента Обрескова, щоб для задоволення вимоги Туреччини розташувати російські війська по лінії Умань — Монастирище — Липці — Вінниця — Летичів — Старий Костянтинів — Базалія, де розмістити полки: Московський карабінерний, Охтирський гусарський, козацький і три ескадрони Гірського гусарського полку (Там же, арк. 96—98). 21 липня Кречетников повідомив Репніну про те, що з Молдавії прибув другий кур'єр, через якого він передав молдавському князеві листа. В листі він розповів про боротьбу проти гайдамаків, в тому числі і проти тих, що брали участь у нападі на Балту (Там же, арк. 107). Копія цього листа теж була надіслана Репніну (док. № 239). На листи Кречетникова Репнін відповів 25 липня (5 серпня) 1768 р. (док. № 236).— Док. № 231.

150. Мова йде про маніфест Катерини II до населення Подільського, Київського і Волинського воеводств, виданий 9 липня 1768 р. (док. № 215).— Док. № 232.

151. Сяноцька конфедерація утворилася після того, як у червні 1768 р. були розсіяні основні сили конфедератів. Кармеліт Марк попав у полон і був вивезений до Києва.— Док. № 233.

152. Того ж дня Колегія іноземних справ згідно з указом Катерини II надіслала свій указ Київській губернській канцелярії, в якому підкреслено, що необхідно зразу ж після одержання указу провести суд над запорожцями — учасниками гайдамацького

руху, кваліфікуючи їх як бунтівників і розбійників. Засудженим до страти смертну кару замінити биттям канчуками, вирвати ніздрі і в кайданах відправити в Черчинськ на заслання. Водночас колегія застерігала: «Во время следствия и суда стараться выведать прямое начало заговора пойманных в Польше запорожцов, а особливо кто из них подговорщик был, сам или же все от других наущены были? С ведомо ли кошевого отамана и войскового старшины отлучились они в Польшу? С каким намерением сделали нападение на свободу Балту и что, кем, где учинено? Наблюдая только, чтоб за сим время нужно казни для успокоения внешних соседей потеряно не было» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5590, арк. 2—3). Остаточне рішення про покарання гайдамаків Київська губерньська канцелярія прийняла 25—27 липня 1768 р. Тоді ж вона розглянула укази Колегії іноземних справ і рескрипт Катерини II (Т а м же, спр. 5526, арк. 37—78).— Док. № 234.

153. 29 липня 1768 р. київський генерал-губернатор Федір Воейков надіслав рапорт про збройні сутички військових частин з гайдамаками і захоплення та ув'язнення 137 гайдамаків полковником Протасовим під Богуславом, 39 — генерал-майором Подгоричани, «между коими и один киево-подольский дьячок, кои все под крепким содержанием содержатся караулом». За рапортом Чорби решетки гайдамацьких загонів, що перебували в Польщі, поблизу кордонів Новоросійської губернії, «посланным для поимки и истребления командам сдаться не хотят [...], сопротивляются, ибо с наехавшее на них командою 14 сего немалое имели сражение, на котором 38 человек побито» (ЦДВІА СРСР, ф. 20, оп. 1, спр. 816, арк. 36).— Док. № 241.

154. Це другий протокол допиту Семена Неживого. Перший раз його допитували 8 липня 1768 р. (Див. прим. № 138). Протокол допиту складений кременчуцьким обер-комендантом бригадиром Чортковим (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5525, арк. 5—6).— Док. № 243.

155. Йдеться про свідцтво, видане жителями містечка Мошни 15 червня 1768 р. (док. № 201), і свідцтво, видане жителями міста Канева 12 липня 1768 р. (док. № 224).— Док. № 243.

156. Див. прим. 129.— Док. № 244.

157. Кречетников був усунутий від командування російськими військами в Польщі за наполяганням Репніна. Мотиви — невміння керувати військами і користолобність. Репнін навіть послав у Петербург полковника Кара, якому доручив розповісти про поведінку Кречетникова і просити відкликати його. Вимога Репніна була задоволена: Кречетникова відкликали, а на його місце призначили генерал-майора Прозоровського. З цього приводу 19 липня 1768 р. Катерина II писала Румянцеву: «Общий вопль от злых и добрых по всей Польше противу недозволенного и всю славу военной службы развращающего, как и делам весьма вредного поведения нашего ген.-майора Кречетникова, вынуждает из нас такие меры, которые во всяком другом случае были б претительны нашей природной склонности и статским правилам. Сей генерал, по-видимому, вышел совсем из пределов должности и уважения к славе нашего оружия и ослепясь мерзким и презрительным корыстолюбием, производит, как сказывают, такие себе нажиточные грабежи на тамошней земле, что уже многие обозы с пограбленным оттуда выслали. Мы за нужное нашли отозвать его от команды» (Цит. за С. М. Соловьевым. История России с древних времен, т. 27. М., 1965, стор. 238).— Док. № 245.

158. Напевне, мова йде про лист Миколи Репніна до російського резидента у Туреччині Олексія Обрескова від 23 липня 1768 р. (док. № 232). Ці ж питання Репнін порушує і в листі до Обрескова від 21 серпня 1768 р. (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 932, арк. 145—158).— Док. № 245.

159. Мова йде про переяславського єпископа Гервасія (1757—1768).— Док. № 245.

160. Документи свідчать, що свій намір київський генерал-губернатор Федір Воейков здійснив. Він розділив засуджених на чотири групи, з яких першу (70 чоловік, в тому числі Максим Залізник, Павло Таран, Влас Раєвський, Давид Вербенко) відправив для покарання 12 вересня, другу (49 чоловік, в тому числі Семен Неживий, Василь Шульга, Тихін Плохий, Павло Яцкович) — 16 вересня, третю (68 чоловік, в тому числі Остап Лепека, Лук'ян Тараня) — 18 вересня і четверту (24 чоловік, в тому числі Микита Швачка, Семен Донець, Микита Данильченко) — 24 вересня. Остання група була відправлена у Васильків (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5526, арк. 215—237). За іншими даними цієї ж справи, у Василькові було покарано 28 чоловік. У справі також знаходяться списки гайдамаків по групах з вказівкою, за що засуджений кожний з них, хто і скільки чоловік конвоювало групу. В інструкції київського генерал-губернатора від 15 вересня 1768 р. визначено місце покарання й інших груп гайдамаків: «Из тех разбойников партиям учинить определенное наказание при границе в Новороссийской губернии, а именно: одной партии при Орловском форпосте у берега реки Буга против

ханської слободи Голты, другої — при Глинском шанце против Мотроненского лесу, в коем первоначальное зборище и гнездо сих злодеев было, третьей — при Богородицкой крепости у реки Самары, по которой запорожские селения слободами заведены, из которых одна партия за конвоем Украинского корпуса Козловского пехотного полку с поручиком Жорокиным сего сентября 12 дня из Киева уже и отправлена, а достальные две партии вслед за оною отправлены быть имеют, а для бытия при произведении тем разбойникам наказания определить к первой партии при Орловском форпосте Желтого гусарского полку подполковника Хорвата, к другой партии при Глинском форпосте того же Желтого гусарского полку полковника Чорбу, к третьей — при Богородицкой крепости Днепровского пикинерного полку полковника Адабаша» (Там же, арк. 135, 136).— Док. № 246.

161. З приводу цієї збройної сутички між сотником другої полкової сотні Лубенського полку Михайлом Скаржинським та гайдаками біля слободи Капустина другій Малоросійській колегії доповів полковник першого компанійського полку Кодинець. Розглянувши цей рапорт, 8 жовтня 1768 р. колегія констатувала, що «[...] ограблено в оних (козаків.— І. Б.) не токмо воинские орудия, припасы, лошади, седла, но одяжение и в некоторых имевшиеся в них денги, с чего признаем, что оние козаки отправления для искоренения гайдамак при нападении оными на их поступали слабо и не токмо в переловлении старание и сопротивление и защищение себе не чинили, и крайнему принуждению допустили себе до последнего [...]». Колегія вирішила надіслати полковникові Кодинцю указ з вимогою докладно повідомити про обставини, за яких був обеззброєний козацький загін (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 3014, арк. 5).— Док. № 249.

162. 26 вересня 1768 р. кошовой отаман надіслав богогардовому полковникові Мусію Головку ордер, яким зобов'язав його притягнути до відповідальності всіх козаків, що відмовилися брати участь у переслідуванні гайдамаків, очолюваних ватажком Макаром (ЦДІА УРСР, ф. 229, спр. 228, арк. 9—10).— Док. № 252.

163. Див. док. № 148.— Док. № 253.

164. Йдеться про загострення відносин між Росією і Туреччиною. 25 вересня 1768 р. був заарештований російський резидент у Константинополі Олексій Обресков. Це означало, що Туреччина фактично оголосила війну Росії, яка продовжувалася до літа 1774 р. В жовтні кримські татари вторглися на Україну. В 1769 р. російські війська взяли Хотин і Ясси. Влітку 1770 р. при допомозі запорізьких козаків російські війська розбили турків біля річок Ларги і Кагулу. В Чесменській бухті завдав поразки і турецький флот. За Кючук-Кайнарджійським договором 10 (21) липня 1774 р. Росія істала вихід до Чорного моря між гирлами Дніпра і Південного Бугу.— Док. № 254.

165. Листування з приводу ордера Євдокима Щербиніна і вжиття заходів щодо зміцнення укріплень на випадок наступу Туреччини див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 514, арк. 6—14, 17—99). Це здебільшого ордери, рапорти про ремонт фортець, забезпечення зброєю і боеприпасами та інші заходи, зв'язані з посиленням оборони на випадок наступу кримських татар.— Док. № 254.

166. Заходи, розроблені Слобідсько-Українською губернською канцелярією для зміцнення охорони та організації боротьби проти гайдамаків, див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 479, арк. 2, 5, 6), а також у листі Євдокима Щербиніна до в. о. воеводи Охтирської провінції (Там же, спр. 515, арк. 115—118).— Док. № 257.

167. Про новий спалах гайдамацького руху, крім документів, що публікуються (№ 260—263, 265), див. також лист Миколи Репніна до Микити Паніна від 20 (31) грудня 1768 р. (Архів МЗС СРСР, ф. Зносини Росії з Польщею, оп. 79/6, спр. 940, арк. 180, 181), два листи капітана Станкевича до генерала Ісакова (Там же, арк. 195, 196, 202—205) і 5 листів Сави Гаркуші та Григорія Булацеля до Станкевича (Там же, арк. 197—200, 205—207).— Док. № 259.

168. 23 грудня 1768 р. Київська губернська канцелярія наказала київському магістратові, поліцеймейстерській конторі і пограничним постам розшукувати гайдамаків, які втекли з-під варт (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5519, арк. 1).— Док. № 265.

169. Інші документи про повстання сіроми Запорізької Січі в грудні 1768 р. див. у публікації В. Грекова. Бунт сіроми 1768 р.— «Записки історико-філологічного відділу ВУАН», т. XI. К., 1927, стор. 226—232.— Док. № 268.

170. Мова йде про використання запорізьких козаків у війні проти Туреччини в 1768—1774 рр.— Док. № 276.

171. На другий день це зізнання Василя Чернятенка капітан Плетньов відправив з Василькова до Київської губернської канцелярії. Затримав Чернятенка Ніжинського полку сотенний осавул Коц, який після одержання донесення від васильківського управителя ієромонаха «был послан и, нашед их в той роце, к склонению уговаривал, но оные, противным образом поступа, из ружья стреляли, напротив чего и означенный осавул,

видя противність, приказал козакам стрелять». Чернятенко був поранений і тому вдалося його піймати (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5819, арк. 1).— Док. № 277.

172. 14 жовтня 1769 р. Київська духовна консисторія надіслала Київській губернській канцелярії промеморію, в якій йшлося про зв'язки з гайдамаками ігумена Виноградського монастиря Гавриїла. Разом з промеморією був відправлений у губернську канцелярію і сам ігумен «[...] для надлежащего по указам рассмотрения [...] и сею же промеморією требовать, что по тому воспоследует, духовную консисторию благоволено б от Киевской губернской канцелярии уведомить, чтоб, получа такое уведомление, учинить в духовной консистории по доносам на оною же игумена о делах и до духовного суда касающихся надлежащее рассмотрение» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5822, арк. 1—4).— Док. № 278.

173. Йдеться про ордер київського генерал-губернатора Федора Воейкова від 1 травня 1769 р. Згідно з цим ордером 190 чоловік відправляли трьома партіями: перша — 70 чоловік, друга — 60, третя — 60 (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 1). На арк. 7—10, 13—15, 25—34 цієї справи див. списки відправлених гайдамаків.— Док. № 279.

174. Список втікачів див. у цій же справі (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 5820, арк. 64).— Док. № 281.

175. Донесення Київського магістрату датоване 10 червня 1770 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 6159, арк. 1). Крім цього, в справі є свідчення Довгошиєнка, які він давав у Київській губернській канцелярії 30 червня і 15 липня 1768 р. (Там же, арк. 19, 33).— Док. № 285.

176. За наказом Київської губернської канцелярії від 22 червня Іван Скрипченко був заарештований 25 червня 1770 р., а його три брати, яких теж було наказано заарештувати, на той час були у від'їзді (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 59, спр. 6159, арк. 12, 13). Згодом був заарештований і Конон Скрипченко. Зізнання Івана та Конона Скрипченків див. у цій же справі (Там же, арк. 14—18).— Док. № 285.

177. В липні 1770 р. Чугуївська воеводська канцелярія повідомила про одержання 23 червня указу Слобідсько-Української губернської канцелярії, що публікується, і про вжиті нею заходи щодо розшуку і затримання гайдамаків, які брали участь у нападі на будинок полковниці Бедрягиної та на хутір полковника Куликовського (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 370, спр. 199, арк. 176, 177). У цій же справі знаходяться і «Реєстр какие именно гайдамаками вещи забрати и по какой цене» (Там же, арк. 160), «Регистер ограбленным подполковника Бедряги разбойниками вещами» (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 5410, арк. 1а). 7 липня 1770 р. донесення Ізюмського гусарського полку підполковника Якіма Бедряги розглянула друга Малоросійська колегія і прийняла рішення розіслати укази в усі полки про розшук гайдамаків. У справі знаходяться також рапорти з місць про одержання цього указу (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 5410, арк. 2—13).— Док. № 286.

178. Розглянувши промеморію Гадяцької полкової канцелярії, Слобідсько-Українська губернська канцелярія 15 листопада 1770 р. прийняла рішення: «[...] присматривани и сыске и поимке показанных разбойников с разграбленными ими Гадяцкого полку в слободе Березовой Луки из дому секунд-маера Качановского денгами и пожитками ведомства здешней губернии в провинциальные канцелярии и Харьковского уезда в камисарства послать указы» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 665, арк. 88).— Док. № 293.

179. Рапорти інших провінціальних канцелярій Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напади гайдамаків на хутори і пасіки та про заходи, що вживались проти них, див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 812, арк. 14—21, 26).— Док. № 294.

180. Розглянувши промеморію графа Остермана, Слобідсько-Українська губернська канцелярія 11 травня 1771 р. прийняла рішення надіслати в провінціальні канцелярії і Харківського повіту камисарства указ, у якому вказати, куди належить звертатися за військовою допомогою на випадок появи гайдамаків. До розшуку гайдамаків залучати і жителів на підставі попередніх настанов (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 11—12).— Док. № 295.

181. Це донесення Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українська губернська канцелярія розглянула 23 червня 1771 р. і прийняла таке рішення: «[...] о присматривании, сыске и поимке не явятся где оказавшись в Полтавском полку разбойники ведомства здешней губернии в провинциальные канцелярии и Харьковского уезда в камисарства послать указы, велеть в поиске и искоренении оных поступать по неоднократно посланным от губернской канцелярии с наставлениями указом, без упущения и о том за известие и в полковую Полтавскую канцелярию послать указы» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 92).— Док. № 299.

182. На рапорт мереш'янського комісара Якіма Лівещького генерал-майор Євдоким Щербинін 14 червня 1771 р. відповів: «На рапорт ваш о появившихся разбойниках в резолюцію предлагаю: для поыску оных разбойников от губернской канцелярии от-правлен находящейся здесь Харьковского гусарского полку прапорщик Ковалевский с командою, с которым изволите возыметь сношение и о искоренении их обще с ним, Ковалевским, избирать всеудобозможнейшие способы» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 989, арк. 56). Вказівки щодо дій прапорщика Ковалевського див. в ухвалі Слобідсько-Української губернской канцелярії від 15 червня 1771 р. (Т а м ж е, спр. 812, арк. 47).— Док. № 302.

183. Відомості про результати розшуку гайдамаків у Староводолазьких дачах і Боровенських лісах див. у рапортах прапорщика Максима Ковалевського від 29 червня, 4, 11 липня (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 817, арк. 130, 138, 139, 146, 147, 152), рапорті валківського комісара Якова Білозерова від 25 червня (Т а м ж е, арк. 133), рапортах мереш'янського комісара Лівещького від 1, 2, 3, 7 і 9 липня (Т а м ж е, арк. 134, 137, 144, 145, 149), а також в рішеннях Слобідсько-Української губернской канцелярії від 4 і 26 липня (Т а м ж е, арк. 136, 153) тощо. Причому 26 липня 1771 р. Слобідсько-Українська губернская канцелярія розглядала указ з 6 департаменту Сенату від 14 липня, яким «велено в поимке появившихся в Изюмском и Харьковском уездах гайдамаков употребить старание, как наискорее оных истребить, дабы они более своего злодейства в действо произвеств не могли». Губернская канцелярія прийняла рішення розіслати нові укази про боротьбу з гайдамаками в провінціальні канцелярії і Харківського повіту комісарські правління. Незважаючи на всі ці заходи, гайдамаків, яких підтримувало населення, спіймати не вдалося.— Док. № 305.

184. Інші документи справи, що має назву «Дело о разбойнике Иване Сухом, он же и Козаренко, бежавшем испод караула Слободской губернской канцелярии»,— це листування з приводу захоплення Івана Сухого у Валківському комісарстві і його втечі з острогу (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 807). У цій же справі знаходиться зізнання Івана Сухого 4 липня у Валківському комісарському правлінні (Т а м ж е, арк. 2, 3).— Док. № 307.

185. Слобідсько-Українська губернская канцелярія, розглянувши 27 липня 1771 р. рапорт зміївського начальника Павла Дьякова від 23 липня і рапорт мереш'янського комісара Якіма Лівещького від 26 липня (док. № 310), вирішила послати указ прапорщику Куликовському: «[...] велеть с получения указа того же дни, взяв прежде число гусарской команды, следовать полковника Куликовского слободе Рокитной [...] чинит поиск с крайнею прилежностию, а если оных тамо гайдамаков не окажется, то ехать по известиям скрытыми местами в Змиевские дачи и до урочища Есковой Долины или где оныя оказатца могут, которых у поимке потребить крайнее старание и как наискорее оных истребить, дабы они более своего злодейства в действо произвеств не могли» (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 818, арк. 13).— Док. № 309.

186. Про напад гайдамаків на маєток бунчужного товариша Степана Кулябки заведена ціла справа (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 54, оп. 3, спр. 6475). Крім Григорія Коломіїця було затримано Кирила Білого і Дем'яна Тарана. Спочатку їх допитували у Глинській сотенній канцелярії, а потім відправили у Глухів, де 3 листопада 1771 р. Григорій Коломієць був допитаний вдруге (Т а м ж е, арк. 71—73). Глухівський земський суд висловив думку, що Коломіїця, Тарана і Білого необхідно засудити до страти, але потім замінити смертну кару довічним засланням. Глухівський повітовий суд прийняв рішення вислати їх на вічне заслання. Генеральний суд погодився з цим рішенням. Остаточо воно було затверджено без змін другою Малоросійською колегією 25 квітня 1772 р. (Т а м ж е, арк. 74, 101).— Док. № 311.

187. Згаданий указ Слобідсько-Української губернской канцелярії і подання прокурора Бушнева див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 915, арк. 6—7).— Док. № 312.

188. Як свідчать листування Чернігівської полкової канцелярії з Городницьким та іншими сотенними правліннями, втікачі так і не були розшукані (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 108, оп. 2, спр. 1407, арк. 2—4, 6, 7—10, 16).— Док. № 314.

189. Указ Сенату Слобідсько-Українській губерській канцелярії, про який йде мова, див. у цій же справі (Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 1285, арк. 30). На виконання цього указу Євдоким Щербинін 11 березня 1775 р. наказав Слобідсько-Українській губерській канцелярії вжити заходів щодо посилення боротьби з гайдамаками (Т а м ж е, арк. 28—29). Проте ще до одержання указу Сенату, 6 березня 1775 р., друга Малоросійська колегія надіслала указ усім полковим канцеляріям про розшук гайдамаків і захопленого ними майна Капустянського (Т а м ж е, арк. 33). Як свідчить рапорт Изюмської провінціальної канцелярії від 18 березня 1775 р., на цей час були захоплені учасники нападу на Капустянського Макар Перебийніс і Микита Білий

з Левушківського куреня, Юхим Плохий з Переяславського куреня та інші, всього 8 чоловік, та два з тих, що переховували їх. У рапорті переказується зміст їх зізнань (Там же, арк. 38, 39). 5 квітня 1775 р. Ізюмська канцелярія повідомила про арешт інших гайдамаків, в тому числі їх ватажка Михайла Омельченка. 30 березня 1776 р. Яким Танцюра, Яким Яковенко, Юхим Плохий, Макар Перебийніс, Яким Наливайченко, Іван Неживий та інші зробили підкоп у в'язниці, через який втекли. Не вдалося цього зробити тільки Микиті Білому, який 15 серпня того ж року помер у в'язниці, та Григорію Моргуну. Останній 24 жовтня 1776 р. був засуджений Слов'янoserбською провінціальною канцелярією до заслання на каторгу. 21 грудня 1776 р. Новоросійська губернська канцелярія, затверджуючи цей вирок, наказала «дать ему 25 ударов і вислати назавжди в Оренбург». Розшуки останніх учасників нападу на садибу Капустянського продовжувалися і в 1777 р. (ЦДІА УРСР у Києві, ф. 229, спр. 364, арк. 1, 98, 106, 107, 112—114; Філіал ЦДІА УРСР у Харкові, ф. 399, спр. 966, арк. 34, 45).— Док. № 315.

190. Про одержання указу Ізюмська провінціальна канцелярія рапортувала 5 квітня 1775 р. (Філіал ЦДІА УРСР у Києві, ф. 399, спр. 1285, арк. 34).— Док. № 315.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК *

- Август III, король польський, курфюрст саксонський — 18, 25
 Ага-Баша — див. Якуб-Ага
 Адамов, поручик — 292
 Акатій Андрій, гайдамака — 312
 Амановський Степан, рейтар — 119
 Андреев Гордій, втікач з Росії — 183
 Андрієвський, підпрапорщик — 150
 Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
 Андрій, мешканець с. Головчинці — 10
 Андрій, мешканець м. Олишівка — 78
 Андрій, наймит заводчика Корняка, гайдамака — 176
 Андрій, отаман Канівського куреня, учасник гайдамацького руху — 225
 Андрій, пиляр Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
 Андруський Іван, підканцелярист Слобідсько-Української губернської канцелярії — 191
 Андрущенко Федір, мешканець слободи Володага — 189
 Анненков Аврам — 315
 Ансютін Ермолай, гренадер, втікач — 183
 Антич, лісничий Литвинівського лісу — 298
 Антон, гайдамака — 125
 Антон, гайдамака — 292
 Антон, зять священика, гайдамака — 58, 59
 Антон, осадчий — 3
 Антонович Іозва, полковник запорізький — 5
 Апостол Данило, син лубенського полковника — 81
 Апостол Петро, полковник лубенський — 49, 50, 120
 Апраксін, генерал-майор, граф — 199, 205, 208, 222, 228, 230, 239, 245, 273
 Аргинський, уманський полковник і комендант — 55, 140
 Арюхов, хорунжий Харківського полку — 187
 Афанасій — див. Опанас
 Афанасій, ватажок гайдамацького загону — 93
 Афанасьєва Явдоха, дружина ватажка гайдамацького загону С. Неживого — 243
- Бабенко Мойсей, мешканець хутора козака Балківської сотні Розумного — 153
 Бабенко Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бабиц, козак — 81
 Бабиц Іван, міщанин — 201
 Бабко, козак запорізький — 93
 Бавикін Прохор — 294, 296, 312
 Багратіон, князь, полковник Псковського карабінерного полку — 183
 Бадюненко Федір, мешканець слободи Плоська, гайдамака — 248
 Баженов Іван, реєстратор секретної експедиції Сенату — 64, 69, 86
 Байда Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Байко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Байрацький Іван, гайдамака — 248
 Бакун Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
 Бакуринський Яків, суддя Чернігівського полку — 314
 Балабан Дем'ян, гайдамака — 248
 Балабуха Василь, бурмистр Київського магістрату — 168
 Балан Мирон, марахівський мешканець — 148
 Балацький — див. Зуб Яків
 Балдін, поручик — 67, 96—98
 Балоч Альберт Ладислав — 280
 Балсоров, капітан — 107
 Бальський Єремин, командир гусарського полку — 141
 Бандура Павло, козак запорізький — 54
 Бандурка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Бандурка Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бандурка Петро, гайдамака — 248
 Банческул Дмитро, бригадир — 147, 151, 155, 157, 174
 Баран Єлим, отаман немирівський — 271
 Баранник Павло, гайдамака, мешканець хутора Бобровицький — 50

* В покажчиках цифри означають номер документа.

- Бардак, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Басанський Федір, гайдамака — 23
 Баскаков, поручик — 98
 Батрак Микита, гайдамака — 50
 Батурицький Семен, гайдамака — 81
 Батюшков, капітан — 22, 23, 26
 Бахмут Іван, гайдамака — 312
 Бачинський Григорій, писар полковий — 88
 Башинський, вахмістр — 294
 Башмак Василь, гайдамака — 23
 Бевзик Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бедин Антон, пікінер-втікач, гайдамака — 292
 Бедряга Яким, підполковник гусарського полку — 287
 Бедрягина, дружина підполковника — 286, 289
 Безбородий Лаврін, козак запорізький — 54
 Безверхий Василь, гайдамака — 248
 Безклубий Євтихий, гайдамака — 248
 Безкровний, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Безкурінний Данило, гайдамака — 312
 Безобразов, прапорщик — 99, 102
 Безпалый Лесько, гайдамака — 114
 Безродний Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Безрудний Йосип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
 Безрукавий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Безрукавий Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Безрукавий Пилип, гайдамака — 248
 Безуглий Михайло, гусар відставний, дядько гайдамаки — 296
 Бейкул Улас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82, 89
 Бекерський Домінік, генерал польського війська — 27
 Беклер, підполковник — 308
 Беляев, капітан, валківський комісар — 191
 Беное Павло, каштелян варшавський — 43, 44, 53, 57, 90
 Берзуковий Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
 Берко, селянин — 160
 Бернацька Мар'янна, шляхтянка — 20
 Бернацькі, шляхтич — 20
 Берозук, підданий панів Романовських з с. Соколівка, опришок — 160
 Бестужев-Рюмін Олексій, граф — 56, 72, 77, 100, 109, 110, 115
 Б'єжинський, пан — 273
 Белозоров Яків, прапорщик — 304
 Бздун Іван, козак запорізький — 5
 Бидловський, писар гродський — 9
 Биков Микита, капітан — 80
 Биковський Пилип, солдат — 99
 Бирдлін Михайло, прапорщик — 149
 Биржинський, начальник конфедератів — 245
 Биркут Семен, хорунжий — 50
 Бистрицький, комісар ізюмський — 294
 Бистрицький Феліціан, пан — 41
 Бихов Іван, мешканець м. Голтва, гайдамака — 292
 Бицула Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Бичок Андрій, козак запорізький — 54
 Бібіков, секунд-майор — 102
 Білан Кирило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
 Білий — див. Великий
 Білий, мешканець слободи Тернівка, гайдамака — 135
 Білий Андрій, гайдамака — 248
 Білий Гнат, мешканець с. Глинськ — 172
 Білий Гнат, мешканець с. Нестерівка — 62
 Білий Данило, козак запорізький — 54
 Білий Дмитро, козак запорізький — 54
 Білий Іван, гайдамака — 248
 Білий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
 Білий Корній, гайдамака — 248
 Білий Кузьма, козак запорізький — 54
 Білий Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Білий Остап, козак запорізький — 54
 Білий Сидір, полковник запорізький — 71
 Білий Трохим, козак запорізький — 118
 Білий Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Білий Яків, козак запорізький — 54
 Білицький Олексій, отаман кошовий — 169
 Білокур Андрій, обиватель соколівський — 302
 Білокур Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Білокур (Яценко) Хома, козак, гайдамака — 117
 Білоус, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Білоус Андрій, гайдамака — 84
 Білоус Михайло, гайдамака — 248
 фон-Бісмарк, генерал — 60, 64, 67—69, 72, 73
 Блавенишников А., підпрапорщик — 185, 186
 Бобель Устин, сотник тульчинський — 271
 Бобох Василь, козак запорізький — 54
 Бобошко Матвій — див. Ляшенко
 Бобошко Микита, козак запорізький — 54
 Бобошко Яків, козак запорізький — 54
 Бовт Гарасим, козак запорізький — 54
 Бовтвин Гарасим, урядник козацький — 181, 182
 Богаєвський Федір, поручик — 196
 Богданович Василь, скарбник ольшанський — 79
 Богданович Василь, шляхтич — 210
 Богданович Іван, мешканець хутора Коломацький — 113
 Богданович Лукаш, віце-регент — 2
 Богорайський Антон, економ і управитель полонських волостей — 19
 Бодаковський Йосиф, управитель м. Паволоч — 37
 Боев Софрон, драгун — 58

- Боженник Юхим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Божич Іван, полковник чернігівський — 84, 107
 Бозовський Мартин, шляхтич — 3
 Бойко Василь (Тумка), ватажок гайдамацького загону — 23
 Бойко Іван, козак — 249
 Бойко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Бойко Іван, козак запорізький — 54
 Бойко Іван, гайдамака — 248
 Бойко Карпо, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Бойко Кіндрат, гайдамака — 248
 Бойко Лаврін, козак запорізький — 54
 Бойко Павло, козак запорізький — 54
 Бойко Матвій, козак запорізький — 59
 Бойко Омелько, козак запорізький — 54
 Бойко Самійло, козак запорізький — 54
 Бойко Стефан, козак запорізький — 184
 Бойчук, підданий пана Дзержка з с. Ясенив — 160
 Бойчук Іван, ватажок опришків — 160, 161
 Бойчук Івась, опришок — 160
 Болдир Данило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Бондар Василь, наймит — 181
 Бондар Василь, посполитий — 237
 Бондар Микола, гайдамака — 58
 Бондаревський Василь, служитель дому бригадирші Дуніної — 146
 Бондаренко Данило, мешканець с. Нові Петрівці, гайдамака — 248
 Бондаренко Федір, мешканець с. Чаплинці, гайдамака — 237
 Бондурка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Борзаковський Андрій, канцелярист військовий — 139, 184
 Борис, Миронишин зять, гайдамака — 50
 Борисов, поручик — 98
 Борода, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Бородавка, полковник козацький, учасник гайдамацького руху — 28
 Бородаєвський Яків, сотник валківський — 148, 149, 152, 153, 155, 178
 Бородай Данило, мешканець м. Ізюм — 294
 Бородін Леон, гайдамака — 138
 Бороздна Григорій, старшина генеральний — 95
 Борозняк, мешканець слободи Нижня Безпалівка — 289
 Борсуков Яким, полковник — 138
 Борщ Денис, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 21
 Босий, гайдамака — 32
 Бохеник Юхим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Бочка Остап, мешканець м. Умань — 212
 Бочков Гаврило, гайдамака — 292
 Бошук-Пістолетник Семен, опришок — 160
 Боярак (Бойрак, Барак, Буерак), сотник цибулівський — 59, 62, 63, 69
 Боярський Михайло, полковник октирський — 147, 155, 181, 182
 Брагарник Василь, козак запорізький — 54
 Браницький, граф, регіментар генеральний — 202, 205, 208, 219—222, 228, 230, 232, 233, 238, 239, 245, 260, 261, 262, 264, 266
 Браницький Петро, хорунжий і маршалок Галицької землі — 25
 Браницький Ян-Климент, гетьман великий коронний — 159
 фон-Брант, генерал-поручик — 187
 Браславець Петро, козак запорізький — 54
 Брассак, капітан — 67, 115
 Брике, єврей коломийський — 160
 Бринк, підполковник — 248
 Брінк Віллім, бригадир — 186, 187
 Бродяга Єско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Бромірський, пан — 39
 Бугасловський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Буговий Кирило, гайдамака — 248
 Бугуславський, поміщик — 135
 Бударецький, пан — 94
 Будзай Ілько, гайдамака — 161
 Бужинський, хорунжий — 161
 Буйдур Микола, гайдамака — 184
 Буймистер — див. Бурмистер
 Букаемський, поміщик — 135
 Буковський, регіментар — 48
 Булава Павло, козак запорізький — 54
 Булавка Василь, козак запорізький — 54
 Булацель, генерал-майор — 289, 300, 310
 Булацель Григорій, капітан — 170, 171
 Булгарин Андрій, гайдамака — 161
 Булка Федір, гайдамака — 248
 Бульська, поміщиця — 187, 302
 Бурбистер — див. Бурмистер
 Бургут — див. Старухин
 Бурдин Гаврило, прикажчик поміщиці Бульської — 302
 Бурдюг Іван, козак запорізький — 54
 Бурило — див. Калита
 Бурка, осавул гайдамацький — 209
 Бурлак Афанасій, наймит Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
 Бурлак Іван, наймит Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
 Бурлака Семен, мешканець слободи Займище — 183
 Бурмистер Савка (Буймистер, Бурбистер), гайдамака — 172
 Бурнос Іван, осавул запорізький — 118
 Бурхан Яків, гайдамака — 248
 Бутрин Андрій, драгун — 59
 Буцький Гарасим, підпрапорний, командуючий Хорошівської сотні — 154
 Бучацький Іозеф, ротмістр польського війська — 259, 260, 261, 262
 Бушнев, прокурор Ізюмської провінції — 312
 Буяльська Маріана, губернаторша смілянська — 37, 41
 Вавака Дем'ян, мешканець слободи Комарівка — 307

- Вайло Марко, мешканець с. Стратилатівка — 294
- Валевський-Левковський Ян, генеральний возний Київського воеводства — 4
- Валкевич Петро, осавул генеральний — 120
- Варлаам, ієродиякон Медведівського монастиря — 278
- Варнава (Яков), монах-розстрига Святогорського монастиря, гайдамака — 290
- Варфоломеев Андронакій, грек — 127
- Варцаба Іван, опришок — 160
- Василенко Дем'ян, мешканець м. Мерефа — 192
- Василь — див. Оттар
- Василь, ватажок гайдамацького загону, племінник Новицького — 88
- Василь, зять Мелешкина, мешканець м. Цибулів, ватажок гайдамацького загону — 59, 74
- Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
- Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
- Василь, мешканець м. Київ — 277
- Василь, опришок — 160
- Василь, наймит поручика Адамова, гайдамака — 292
- Василь, священник с. Люча — 161
- Василь, священник цибулівський — 58
- Василь, староста хутора Олавський — 50
- Васильєв Савелій, мешканець с. Дубровка, втікач — 183
- Васильковський, писар — 44
- Васильковський Владислав, пан — 3
- Васильченко Йосип, гайдамака — 248
- Васленев (Висленев), прем'єр-майор — 85
- Вашковський, шляхтич — 259
- Вдовича Михайло, отаман похідний Коломацької сотні — 147
- Вев'юрський Валентин, шляхтич — 9
- Ведмеденко Андрій, козак — 181, 182
- Ведмедик Михайло, козак запорізький — 54
- фон-Вейсбах Іоанн Бернард, київський генерал-губернатор — 18, 21, 26
- Вейсман, полковник російського війська — 208, 222
- Великий Василь, мешканець слободи Нова Водолуга — 289, 307
- Великий (Білий) Данило, ватажок гайдамацького загону — 307
- Великий Іван, козак запорізький — 54
- Великий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Великий Ілько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
- Великий Пархом, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
- Великий Савка, козак запорізький — 54
- Великий Савка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Великопольський, капітан — 248
- Величко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Величко Максим, козак запорізький — 54
- Величко Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Величковський Данило, райця Київського магістрату — 168
- Величковський Микола, протопоп — 126
- Вендер Йосиф, гайдамака — 78
- Вепревський, поручик — 259
- Верба, гайдамака — 103
- Вербенко Давид, гайдамака — 248
- Верешниковський Антон, управитель м. Гостомель — 248
- Веригін Данило, секунд-майор — 68, 75, 85
- Верлан, полковник козацький, учасник гайдамацького руху — 14, 15
- Вернел, пан — 4
- Верховойт Кіндрат, гайдамака — 248
- Верхогляденко Данило, мешканець м. Канів — 224
- Верщоха Іван, козак запорізький — 54
- Веселицький Петро, радник Київської губернської канцелярії — 253, 268
- Веселовський Ян, шляхтич — 37, 41
- Вечірко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Вечірній Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Виборний Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Викшчак Андрій, опришок — 160
- Вилетний Мойсей, гайдамака — 23
- Виливко Лаврентій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Виливок, мешканець м. Сміла, ватажок гайдамацького загону — 173
- Вилмат, прапорщик — 22
- Винокуров Олексій, мешканець с. Радогоща — 183
- Висленев — див. Васленев
- Висоцький Йосип — 303
- Височин, мешканець м. Мошни — 201
- Вистковський, управитель тойжинський — 206
- Вичалковський, пан — 94
- Вишневецький, каштелян краківський — 41
- Вігурський Христофор, пан — 3
- Віневитинов Михайло, поручик — 138
- Віслоцький, шляхтич — 43
- Віссаріон, ігумен Медведівського монастиря — 278
- Влас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Власенко, сотник, учасник гайдамацького руху — 207, 212, 248
- Власій, монах Києво-Михайлівського монастиря — 248
- Вовк Семен, мешканець Калниболоцького шанця — 248
- Вовк Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Вовчко Іван, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 81

- Воджицький, коронний підканцлер польський — 56
- Водолазський Михайло, військовий обиватель — 294
- Водяницький, управитель — 176
- Воеяков Петро, секунд-майор — 248
- Воейков Федір, генерал-губернатор київський, надзвичайний посланник російського царя у Польщі — 163, 204, 210, 213, 216, 217, 226, 227, 234, 241, 246, 248, 253, 268, 269, 279, 283
- Война Павло, мешканець м. Цибулів, гайдамака — 58, 59
- Войнеюк Микола, гайдамака — 137
- Волик Семен, козак запорізький — 54
- Волинський Наум, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23, 26
- Волков Ларіон, солдат — 114
- Волкович Юрій, писар економії сандомирського воєводи — 14
- Волковияк, сотник полтавський — 299, 303
- Волкодав Іван, уроженець с. Таганс — 248
- Волконський, князь, капітан — 67, 115
- Волконський, князь, полковник — 273
- Володкович Феліціан, митрополит — 195, 222, 226, 238
- Волосинець Василь, опришок — 160
- Волошенин Василь, ватажок гайдамацького заgonу — 93
- Волошин, мешканець слободи Мостки — 292
- Волошин Василь, мешканець м. Торговиця — 5
- Волошин Іван, мешканець м. Торговиця — 5
- Волошин Кирило, мешканець м. Торговиця — 5
- Волошин Мусій, козак запорізький — 54
- Волошин Сандол Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Волошин Федір, гайдамака — 248
- Волошин Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Волошин Яків, мешканець м. Торговиця — 5
- Вольський, пан — 4
- Воробець Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Воробйов, секунд-майор — 281
- Воробчук Іван, гайдамака — 161
- Воронцов Михайло, граф — 72, 77, 100, 109, 110, 115
- Воропаєв, отаман Торської солеварні — 194
- Ворушиленко Гаврило, міщанин — 224
- Воскобойніков Іван, військовий обиватель — 300
- Вронич, регіментар української партії — 193
- Вульф, майор — 213
- Гавлицький, капрал польської армії — 90
- Гавриїл, ієромонах, намісник Святотроїцького Мотронинського монастиря — 193
- Гаврило, ватажок гайдамацького заgonу — 33, 62
- Гаврило, гайдамака — 117
- Гаврило, мешканець Карповських хуторів — 292
- Гаврило, наймит, гайдамака — 292
- Гаврило, пікінер-втікач, гайдамака — 292
- Гаврилов Федір, писар Мотронинського монастиря — 193
- Гаврилук Мартин, гайдамака — 161
- Гаєнний Василь, гайдамака — 248
- Гаєцький, шляхтич — 9
- Гайдай Іван, козак запорізький — 54
- Гайдамака Іван, мешканець хутора Бобровицький — 50
- Галаган Григорій, старшина генеральний — 80
- Галайда Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Галайченко Тиміш, козак запорізький — 54
- Галецький Ян, регіментар військ української частини королівських військ — 1
- Галицький Семен, козак запорізький — 211
- Галушка Олексій, отаман козацький — 224
- Гамалія Іван, наказний полковник миргородський — 82
- Ганжа Федір, гайдамака — 117
- Гапка, дружина гайдамаки Коломійця — 311
- Гараджа Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Гаркуша Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 49
- Гатос Франциск — 223
- Гарасим, Коченів зять, мешканець м. Кобеляки — 307
- Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
- Гарасим, наймит вахмістра Катрухіна, гайдамака — 292
- Гарасим, опришок — 160
- Гарасимов Василь, втікач-росіянин — 183
- Гарасимов Лука, канцелярист — 143, 278, 279, 285
- Гаркуша — див. Таран Антон
- Гашкевич Шмуль, міщанин проскурівський — 5
- Гдишицький Афанасій, протопоп м. Сміла — 193
- Гейна, генерал-майор — 26
- Гервасій, єпископ переяславський — 229
- Герман, монах Скельського монастиря — 147
- Гессен-Гомбурзький Людовиг, генерал-лейтенант, командир російського корпусу в Польщі — 14, 16
- Гинес Антон, шляхтич — 9
- Гиршейт, підполковник — 222, 228, 230
- Глерозелюк (Герозелюк) Григор, опришок — 160
- Глебов Іван, головний командир Нової Сербії [1752—1756 pp.], генерал-губернатор київський — 124, 125, 127, 177
- Глібов Омелян, підпоручик — 306
- Глікєрія, мешканка с. Юр'ївка — 292
- Глобенко Данило, гайдамака — 299
- Глосковський, шляхтич — 9
- Глухий Іван, полковник запорізький — 55
- Глушко Давид, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Глушко Данило, козак — 249

- Гнилосиров Данило — 297
 Гоголів Василь, козак — 23
 Гоголь, скарбник добрянський — 135
 Гоголь, товариш значковий — 140
 Голеченко Назар, мешканець с. Ухівка — 74
 Голиков, канцелярист — 292
 Голіцин Іван, підканцелярист Охтирської провінціальної канцелярії — 196
 Голіцин Олександр, князь — 224, 225, 240, 245, 270, 273, 276
 Голий Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Голованівський, поміщик — 162
 Головатий Сидір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Головашич, сотник Харківського полку — 131
 Головін, прем'єр-майор ландміліцької команди — 70
 Головка Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Головка Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
 Головка Іван, козак запорізький — 54
 Головка Марко, козак запорізький — 54
 Головка Мусій, бугогардовий полковник — 252
 Головка Омелько, гайдамака — 312
 Головка Федір, мешканець слободи Нова Водолага — 289, 304
 Голодецький-Надзюк Гнат, гайдамака — 12
 Голод-Курник, гайдамака — 313
 Голомозий Семен, гайдамака — 23
 Голотан Кіндрат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Голуб Грицько, козак запорізький — 54
 Голубенко Андрій, гайдамака — 248
 Гонта Іван, керівник гайдамацького руху — 207, 212, 221, 230, 248
 Гончар — див. Неживий Семен
 Гончар Кіндрат, мешканець кодацький, гайдамака — 82
 Гончар Мартин, козак запорізький — 54
 Гончар Павло, козак запорізький — 54
 Гончар Степан, козак запорізький — 54
 Гончаренко Іван, мешканець м. Валки, гайдамака — 191
 Гончаренко Роман, гайдамака — 248
 Гончаренко Семен, козак запорізький — 54
 Гончаров Влас, писар ландміліцького Бори-соглібського полку — 74
 Гопняк Іван, опришок — 160
 Горб Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Горб Йосип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Горб Мусій, козак запорізький — 54
 Горб Роман, підданий — 59
 Горбань Карпо, козак — 249
 Гордій Марко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Гордієнко Гарасим, гайдамака — 248
 Гордій, бурмистр савранський — 94
 Горін, поручик київського гарнізону — 58, 59
 Горкуша, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
 Горкуша Грицько, козак запорізький — 184
 Горкуша Левко, козак запорізький — 118
 Горкуша Матвій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Горкуша Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65, 74
 Горленко Андрій, полковник полтавський — 81, 82, 113, 299, 303
 Горленко Петро, старшина генеральний — 120
 Городинський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Гороженко Степан, гайдамака — 60
 Грабовський — див. Єрьомін
 Гребен Гарасим, козак запорізький — 54
 Гребенік Андрій, міщанин канівський — 224
 Гребенкін Іван, капрал — 171
 Гребенник, мешканець марцишино-будянський — 122
 Гречка Стефан, священник — 193
 Гречуха Іван, мешканець м. Мошни — 201
 Гречуха Марко, мешканець м. Мошни — 201
 Гречуха Хвеско, мешканець м. Мошни — 201
 Грив Терешко, козак запорізький — 142
 Гривко Терешко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Грива, ватажок гайдамацького загону — 20, 27, 31, 37, 41
 Грива Григорій, запорізький козак — 184
 Грива Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
 Грива Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 277
 Грива Леонтій, гайдамака — 248
 Григор Грицько, козак запорізький — 54
 Григораш Грицько, козак запорізький — 54
 Григоренко Іван, урядник київського магістрату — 168
 Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Григорій, мешканець с. Мостище — 121
 Григорій, наймит, гайдамака — 176
 Григорій, священник с. Любівка — 176
 Гринталь, лікар — 187
 Гриньов Петро, член Слобідсько-Української канцелярії — 189, 191, 192, 289, 300, 308
 Грицько, брат гайдамаки Мамаєв Марка — 74
 Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Грицько, козак запорізький — 118
 Грицько Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Грищенко, козак богодухівський — 176
 Грішний Василь, козак запорізький — 54
 Гроновський Стефан, ксьондз, ректор Овруцької колегії братства Ісуса — 2
 Губа, ватажок гайдамацького загону — 259, 262
 Губа Влас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Губа Гаврило, гайдамака — 248

- Губа Іван, гайдамака — 248
 Губа Федір, гайдамака — 248
 Губа Яцко, гайдамака — 312
 Губатий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Губер, прапорщик Охтирського гусарського полку — 289
 Губка (Губський) Федір, гайдамака — 62
 Губський — див. Губка
 Гуд Андрій, городничий слободи Цареборисов — 294
 Гуденко Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Гуденко Михайло, мешканець с. Головчинці — 10
 Гудович Василь, підскарбій генеральний — 120
 Гузь Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Гуїм Онисько, козак запорізький — 54
 Гумен Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Гумецький Стефан, воевода подільський — 13
 Гунка Федір, козак запорізький — 54
 Гупало Зіновій, гайдамака — 248
 Гур'єв, полковник Каргопольського карабінерного полку — 202, 208, 222, 228, 232, 248
 Гуржій Трохим, козак запорізький — 54
 Гурин, тесть Білого Гната — 62
 Гуровський, маршалок надвірний — 273
 Гуртових Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Гусак Павло, козак запорізький — 184
 Гутник Микита, мешканець Мглинської сотні — 106
 Гуторович Варсонофій, ігумен Батуринського монастиря — 6
 Гуц Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
 Давид, мешканець с. Іванів — 176
 Давид, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 244
 Давид, сотник цибулівський — 74
 Дадонов, поручик — 107
 Далман, посол цісарський — 34
 Даміян, начальник Софійського Київського монастиря — 79
 Даниленко Григорій, гайдамака — 248
 Даниленко Микита, гайдамака — 248
 Данило, гайдамака — 299
 Данило, син втікача Кравця Петра с. Малівщина — 4
 Данило, челядник — 121
 Данилюк Семен, підданий пана Дзержка — 160
 Двигубська Ганна, вдова підпрапорщика слободи Нижня Безпалівка — 300, 301, 309
 Двинський Сергій, секретар Білогородської консисторії — 290
 Джевага Каленик, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 83
 Джоболда (Джоболденя), козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Джоболденя — див. Джоболда
 Джуган Максим, козак запорізький — 93
 Дзвінчук Стефан, вбивця О. Довбуша — 44
 Дзедушицький, хорунжий галицький — 160
 Дзержки, пани с. Ясень — 160
 Дзюс Микола, гайдамака — 161
 Дейнека, козак — 88
 Дейнека Андрій, мешканець м. Монастирище — 248
 Дейнека Михайло, козак запорізький — 54
 Дейнека Юхим, збирач податків у Миргородському полку — 52
 Декая, прапорщик — 216
 Деменкович Михайло, поручик — 192
 Демко, пасічник — 81
 Денис, наймит сотника Сошальського, гайдамака — 292
 Денисов, Яків, вахмістр — 96
 Денища, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 21
 Дергун Сергій, член пограничної комісії — 136
 Деркач, козак запорізький — 252
 Деркач Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Дертин, ротмістр — 259
 Дивієр, граф, генерал-лейтенант — 147
 Дивченко-Касян Василь, гайдамака — 120
 Дидиків Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
 Дикий Леско, козак запорізький — 54
 Динчик Яцько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Дионісій, монах Києво-Межигірського монастиря — 179
 Дирченко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 119
 Дідковський Костянтин, намісник гродський Житомирського староства — 1
 Дідковський Стефан, шляхтич — 17
 Дмитро, наймит — 307
 Добржанський, комісар смілянський — 171, 173
 Довбишенко Грицько, козак запорізький — 54
 Довбошук — див. Довбуш
 Довбуш Олекса (Довбошук), керівник селянського руху у 30–40-х роках XVIII ст. на західноукраїнських землях — 42–44, 160
 Довгий Михайло, козак запорізький — 54
 Довгопол Іван, козак запорізький — 81
 Довгополий Василь, отаман Корсунського куреня — 81
 Довгошиєнко Антон, брат гайдамацького ватажка Довгошиєнка Якова — 285
 Довгошиєнко Яків (Сачок), ватажок гайдамацького загону — 277, 285
 Долгий Гарасим, козак — 182
 Долгополий Лук'ян, гайдамака — 248

- Домарадський Климентій, архімандрит Василіянського монастиря — 2
 Домбровський Андрій, шляхтич — 9
 Домна, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Дон Андрій, козак запорізький — 54
 Дон Гордій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Дон Конон, козак запорізький — 54
 Донець, староста хутора Олексія Розумовського — 58, 59
 Донець Іван, гайдамака, бандурист — 161
 Донець Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Донець Семен, гайдамака — 248
 Донський Прокіп, суддя запорізький — 184
 Дорозинський Стефан, поміщик — 135
 Дорош, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Драбина Василь, козак запорізький — 54
 Дранник Клим, гайдамака — 248
 Драчук Іван, мешканець с. Івановичі — 12
 Држевецький, шляхтич — 259
 Древиць, майор — 245
 Дрига Яків, мешканець кабанський — 312
 Дробинський Сава, мешканець м. Лубни — 307
 Дробний Іван, гайдамака — 248
 Дробний Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Дробот Ілля, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Дробот Федір, козак — 249
 Дроздович, шляхтич — 9
 Дубенко Федір, мешканець с. Івановичі — 12
 Дублянський Олександр, суддя генеральний — 184
 Дубнієвич Амвросій, префект Київського колегіуму — 6
 Дуброва Григорій, отаман гушівський — 271
 Дуброва Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
 Дубровський Францішек, шляхтич — 9
 Дуда Андрій, мешканець м. Мошни — 201
 Дум Федір, козак запорізький — 54
 Дунаєвський, пан — 57
 Дунін Андрій, полковник — 21
 Дунін Микола, поміщик — 304
 Дудін Олександр, поручик, секунд-майор — 178, 288, 289, 306
 Дудіна, бригадирша — 146
 Дурний Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
 Дурний Максим, гайдамака — 175
 Дурний Хома, гайдамака — 244, 248
 Дюрковський Василь, канцелярист Слобідсько-Української губернської канцелярії — 189
 Дяк Олекса, опришок — 160
 Дятко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Дячек Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Дьяков Павло, сотник, начальник зміївський — 300, 301, 305, 309.
 Еперес — 280
 Ерделін, капітан — 249
 Євреїнов Михайло, головний наглядач Добрянської прикордонної таможні — 314
 Єзенков, капітан — 281
 Єкимов, поручик — 98
 Єкимович Михайло, хорунжий полковий — 107
 Єлизавета Петрівна, імператриця російська — 56
 Єлчанинов, обер-комендант київський — 248
 Єпихін, поручик — 208
 Єрмолін, підпоручик — 226
 Єрмофєєв, підпоручик — 292
 Єртман, капітан — 125
 Єрьомін Трохим (Грабовський), втікач-росіянин — 183
 Єсенков Василь, канцелярист Ізюмського комісарського правління — 291
 Єфанов Іван, прапорщик — 59, 60, 67
 Єфим'єв, квартирмейстер Рильського ландміліцького полку — 121
 Єфимов Олександр, канцелярист Охтирської полкової канцелярії — 150
 Єхинов Олександр, канцелярист Охтирської полкової канцелярії — 148
 Жданов, прапорщик — 222
 Жевуский Вацлав, воевода подільський, гетьман польський коронний — 156
 Желера Олександр, полковник козацький Канівського старства — 267
 Жерлай Яким, гайдамака — 248
 Жидицький Шимон, мешканець с. Мшанці — 3
 Жила, ватажок гайдамацького загону — 37, 41
 Жолтинський Гаврило, шляхтич — 94
 Жулай Іван, гайдамака — 248
 Жупенас Панас, козак запорізький — 54
 Жупник Іван, ватажок опришків — 160, 161
 Журавель Іван, козак запорізький — 167
 Журавель Ілля, мешканець с. Ухівка — 63
 Журавель Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
 Журавський Олександр, писар галицький земський — 9
 Жураковський, шляхтич — 44
 Журба Андрій, ватажок гайдамацького загону — 209, 225, 248
 Журба Іван, мешканець м. Київ, гайдамака — 277
 Жученко Василь, член Генерального військового суду — 184
 Забела, ловчий литовський — 245
 Забільський Яків, шляхтич — 9
 Завгородній Данило, міщанин м. Канів — 224
 Завезин Филімон, гайдамака — 248
 Завезіон (Завезний) Дем'ян, ватажок гайдамацького загону — 296, 298
 Завезний — див. Завезіон
 Заверуха Іван, гайдамака — 248

- Загинайло Василь, гайдамака — 248
 Загубей Мартин, козак запорізький — 54
 Загурський Ян, орендар — 121
 Заець Семен, козак запорізький — 54
 Заїка Грицько, козак запорізький — 54
 Заїка Іван, мешканець царборисівський — 294
 Заїка Кіндрат, гайдамака — 296, 298
 Заїка Сергій, мешканець царборисівський — 294
 Зайцев, драгун — 99
 Зайченко Данило, козак запорізький — 54
 Закревський Францішек, шляхтич — 9
 Закровецький Тимофій, канцелярист Генеральної військової канцелярії — 180
 Закшевський Станіслав, шляхтич — 13
 Залеська Маріанна, управителька Жаботинського ключа — 21
 Залеський Богуслав, адміністратор жаботинський — 21
 Залізник Максим, керівник гайдамацького руху — 198, 200, 204, 207, 209, 212—214, 223, 227, 230, 238, 241, 243, 244, 248, 265, 285
 Замойський, граф — 266
 Занковський (Зінковський), товариш бунчуковий — 299
 Занковський Степан, шляхтич — 210
 Запінний Іван, козак запорізький — 54
 Заруба Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Зарудний, сотник миргородський — 128
 Засипкін Яків, мешканець слободи Лук'янова, втікач-росіянин — 183
 Засипкіна Дар'я, мешканка слободи Лук'янова, втікачка-росіянка — 183
 Захар, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Захарій (Харко), ватажок гайдамацького загону — 195
 Захарка, наймит, гайдамака — 111
 Зашаловський Юхим, сотник, пізніше осавул Охтирського полку — 176
 Згурнов, сотник старосанжарівський — 113
 Зелезницький, поміщик — 135
 Зеленський Іван, гайдамака — 248
 Зеленчук Степан, опришок — 160
 Зелер, майор — 208
 Зидзіцький Шимон, мешканець с. Мшанці — 3
 Зимович Яків, купець київський — 5
 Зінковський — див. Занковський
 Зіноревський Федір, староста бунчукового товариша Полуботка Семена з м. Любич — 107
 Злотницький Костянтин, полковник польського війська — 40
 Зозулинський Йосип, управитель паволоцький — 7, 31, 41
 Золотар Іван, уроженець м. Замостя — 248
 Золотарев Єліфан — див. Попов Олексій
 Золотухін, підпрапорщик — 102
 Золотухін, фур'єр — 216
 Зорич, бригадир — 190
 Зорін, генерал-майор — 287
 Зуб Андрій, козак — 249
 Зуб Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Зуб Левко, колодник — 105
 Зуб Яків (Балацький), гайдамака — 139
 Зубов Павло, гайдамака — 93
 Зупко Іван, гайдамака — 161
 Зуревич, шляхтич — 9
 Іван, зять Бойдарів — 168
 Іван, гайдамака — 79
 Іван, зять Куликів, підданий савранський — 94
 Іван, зять мешканця с. Мшанці Антона Осадчого — 3
 Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Іван, мешканець м. Київ, гайдамака — 277
 Іван, наймит краснокутського отамана, гайдамака — 176
 Іван, наймит сотника кишинського, гайдамака — 292
 Іван, наймит сотника Сошальського, гайдамака — 292
 Іван, Обухів зять, мешканець Бобровицького хутора, гайдамака — 50
 Іван, пасічник Зміївського монастиря — 190
 Іван, попович з м. Торговиця — 5
 Іван, син втікача-підданого Петра Кравця — 4
 Іван, син Русина Матвія, мешканця с. Тонконогівка, гайдамака — 58
 Іван, служитель Гаркуші — 49
 Іван, хорунжий, гайдамака — 60
 Іван, шляхтич, ватажок гайдамацького загону — 119
 Іванашко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Іваненко, поручик — 194
 Іваненков, капітан — 23
 Іванець — див. Малочевич Іван
 Іваниця, ватажок гайдамацького загону — 41
 Іваниця, прапорщик — 249
 Іванов Іван, капрал у відставці — 148
 Іванова Єфімія, відкупщиця с. Казарович — 248
 Іванович Сидір, міщанин канівський — 267
 Іванович Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Іванченко, шинкар — 62
 Івахненко Єремія, мешканець слободи Гнівка — 289
 Івашина Іван, козак запорізький — 54
 Ів'юк, опришок — 160
 Ігнат, козак запорізький — 23
 Ігнатович Яким, отаман кошовий — 48, 55, 69, 70, 71, 74, 101, 103, 104, 124
 Ізмайлов, генерал російського війська — 233
 Ієрак, ієромонах Медведівського Пустинно-Миколаївського монастиря — 278
 Іконніков, поручик Київського гарнізону — 67, 92, 96, 97
 Ілімеев, секунд-майор — 300

- Ілля, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Ілля, священик — 292
Ільїнський, підпрапорщик — 181
Ільченко Іван, козак — 181, 182
Ільшевич, губернатор — 125
Індутний Василь, отаман — 88
Іраклія, ігуменя Києво-Іорданського монастиря — 168
Ісаенко, писар медведівський, гайдамака — 243
Ісаков, генерал-майор, командуючий Новоросійською губернією — 193, 248
Іскрицький Петро, член Генерального військового суду — 120
Іяков — див. Варнава
Іоасаф, ієродиякон Медведівського монастиря — 278
Іосип, гайдамака, мешканець м. Олишівка — 78
Іосифович Михайло, бурмистр м. Київ — 117
Кабак Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Кабро Сидір, отаман Вишестеблівського куреня — 251
Кадашівський Андрій, канцелярист Охтирської полкової канцелярії — 181
Каймаренко Оксентій, гайдамака — 248
Калатура, сотник — 312
Калачников Петро, мешканець сватолуцький — 312
Калениченко Григорій, гайдамака — 248
Калиновський Григорій, підканцелярист Слобідсько-Української канцелярії — 300
Калиновський Стефан, ієромонах, учитель філософії — 6
Калита (Бурило) Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Калмичок Грицько, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 74
Калнецький Тихін, осавул полковий — 52
Калнишевський Петро (Павло Іванович), отаман кошовий — 177, 204, 211, 213, 225, 242, 252, 268
Калюжний Степан, отаман — 21
Кальницький Яків, козак — 23
Камінський, конфедерат — 222
Камінський, хорунжий овручкий — 25
Камінський (Вавжинець) Стефан, бургграф гродський закрочимський — 4
Камінський Стефан, регент вінницький гродський — 1
Каменська, дружина мозирського підстоля — 94
Канавенко Данило, козак запорізький — 54
Кантаржея, купець запорізький — 210
Кантемир Костянтин, князь, генерал-лейтенант — 133, 151, 155, 157, 174, 181
Капіст, полковник миргородський — 62, 69, 73, 77, 82
Капіст Василь, бригадир — 130, 131
Капустянський Георгій, капітан — 315
Капустянська, дружина підполковника — 292, 312
Қарабець (Қарапекь), мешканець м. Медведівка — 74
Қараб'євський Майхер, шляхтич — 9
Қараван Демко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Қаракаш, сотник уцтивийський — 118
Қаракей Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Қаракі Ониско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
Қаракулин Іван, канцелярист Білгородської консисторії — 290
Қарапекь — див. Қарабець
Қарандаш Іван, наймит, гайдамака — 93
Қарась, козак запорізький — 74
Қарбул, опришок — 160
Қарек Прокіп, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 59
Қаркос Роман, мешканець м. Цибулів, гайдамака — 58, 59
Қарнаух, гайдамака — 32
Қарнаухов Гарасим, наймит запорізьких козаків, гайдамака — 93
Қарпека Василь, канцелярист військовий — 122
Қарпека Стефан, батько військового канцеляриста Василя Карпеки — 122
Қарпо, солдат — 248
Қарпов Євмен — 106
Қартавий, сотник — 131
Қаряка Федір, мешканець м. Охтирка — 150
Қасап, полковник гардовий — 184
Қасянів Федір, гайдамака — 161
Қастрамітинов, секунд-майор — 308
Қасян, козак — 31
Қаташинченко Андрій, гайдамака — 23
Катерина II, імператриця російська — 193, 198, 215, 225, 226, 234, 240, 274—276, 316, 317
Катран Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
Қатрухін, вахмістр — 292
Қаховський, генерал-поручик, губернатор могилівський — 314
Қачановський Михайло, секунд-майор — 293
Қачевський Наум, прикажчик — 294, 296
Қашеєць Василь, солдат — 277
Қвак Олекса, козак запорізький — 54
Қвасневський, полковник черкаський — 259
Қваша Семен, гайдамака — 248
Қвітка, комісар мереш'янський — 191
Кейзерлінг, уповноважений при дрезденському королівському дворі — 41, 56
Кейт, генерал — 29
Келеберда, гайдамака — 23
Керекешенко Наум, шинкар гардовий — 136
Килимник Гаврило, гайдамака — 248
Кириленко Іван, мешканець слободи Стара Водолага — 178
Кирилюк Степан, опришок — 161
Кириченко Василь, мешканець м. Мошни — 201

- Кириак, заводчик — 176
 Кирпа Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Кисельов Петро, козак — 107
 Кисіль Василь, гайдамака — 248
 Кисленко Грицько, гайдамака — 111
 Кит Тимофій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Кишинський, комісар — 312
 Кишинський Семен, сотник — 292
 Кіндрат — 248
 Кіндрат, послушник Медведівського монастиря, гайдамака — 74
 Кіндрат, скотар, гайдамака — 176
 Кіяновський Павло, обиватель військовий — 312
 Кленов, сержант — 183
 Клеофас, ватажок гайдамацького загону — 46
 Клим, шинкар с. Ухівка — 74
 Клименко Пилип, гайдамака — 78
 Кліщ, козак запорізький — 74
 Кліщ Микола, отаман слободи Знаменська — 304
 Клушин, сержант — 114
 Книш Кирило, козак — 249
 Кобелчук Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
 Кобеляцький Корній, товариш бунчуковий — 93
 Кобеляцький Олексій, суддя полковий — 148, 150, 176, 181
 Кобеняк Гаврило, козак запорізький — 54
 Кобеняк Денис, гайдамака — 248
 Кобзар Яків, козак запорізький — 54
 Кобила, ватажок гайдамацького загону — 65
 Кобила Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Кобила Іван, гайдамака — 251
 Кобиленков Гнат, втікач-пікінер, гайдамака — 292
 Ковалевський Максим, прапорщик — 298, 300, 305
 Коваленко, гайдамака — 50
 Коваленко Іван, гайдамака — 248
 Коваленко Михайло, гайдамака — 248
 Коваленко Яцко, гайдамака — 143
 Коваль, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 243
 Коваль Еско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Коваль Іван, гайдамака — 175
 Коваль Іван, гайдамака — 248
 Коваль Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Коваль Мусій, гайдамака — 248
 Коваль Роман, гайдамака — 248
 Коваль Улас, мешканець с. Деревинь — 314
 Коваль Фесько, козак запорізький — 54
 Ковальов Андрій, копійст Валківського комісарського правління — 307
 Ковальов Василь, втікач-росіянин — 183
 Ковальський Семен, цехмістр канівський — 224
 Ковальчук Дмитро, опришок — 160
 Ковбаса Василь, козак запорізький — 54
 Ковтанченко Корній, мешканець м. Мошни — 201
 Ковтун, ватажок гайдамацького загону — 190
 Ковтун, мешканець с. Карлівка — 105
 Ковтуненко Омелько, гайдамака — 248
 Ковшар Кіндрат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Кодинець, полковник — 249
 Кожем'яка Михайло, козак — 224
 Кожухар Никифір, гайдамака — 248
 Козак Андрій, опришок — 160
 Козак Василь, опришок — 160
 Козак Григор, опришок — 160
 Козак Олекса, опришок — 160
 Козаренко — див. Сухий
 Козачковський Федір, писар полковий — 52, 82
 Козебродський Станіслав, писар гродський галицький — 9
 Козелецький Павло, отаман кошовий — 45
 Козлов Іван, член Військової колегії — 76
 Козлов Максим, рейтар — 55
 Козлов Яків, реєстратор Київської губернської канцелярії — 169
 Козловський, шляхтич — 15
 Колбаса Іван, козак запорізький — 23
 Колбаса Олексій, ватажок гайдамацького загону — 136
 Колбаса Федір, гайдамака — 248
 Колендовський Домінік, підчаший коломицький — 57
 Колендовський Ю., орендар — 44
 Колесников Гаврило, пікінер-втікач, гайдамака — 292
 Колесников Трохим, пікінер-втікач, гайдамака — 292
 Коливанко Гнат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Колмичко Яцко, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 81
 Кологривов, поручик — 208, 230, 244, 248
 Колодка Роман, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 295
 Колонтай Йосип, шляхтич — 8
 Коломієць Василь, козак запорізький — 54
 Коломієць Грицько, гайдамака — 311
 Комар Микола, козак запорізький — 172
 Комаревцов Олексій, драгун — 59
 Комаровський, хорунжий — 107
 Кондей Кіндрат, козак запорізький — 54
 Кондратчук Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
 Кондрик Іван, опришок — 160
 Коник Наум, козак запорізький — 54
 Коннов, бондар, підданий — 21
 Коновалов, мешканець слободи Артемівка — 289
 Конон, гайдамака — 117
 Константинович Пилип, писар Генерального суду — 139

- Копиткевич, поручик білоцерківський, гайдамака — 209
- Кордашов Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
- Корж Лаврін, козак запорізький — 54
- Корецький Михайло, козак — 249
- Коречков Яків, гайдамака — 62
- Корик Прокіп, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Корній, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 111
- Коробов, отаман гайдамацького загону — 122
- Корольков Борис, поручик — 292
- Корониц, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Коротиченко Григорій, мешканець слободи Стара Водолага — 288, 289
- Короткий Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
- Коряк Мусій, козак запорізький — 54
- Коряка Федір, мешканець м. Охтирка — 150
- Кос Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
- Косаковський, конфедерат — 245
- Косенко Артем, козак — 249
- Косенко Василь, мешканець нововодолазький — 289
- Костенко Самуїл, міщанин м. Канів — 224
- Костинський, пан — 57
- Костирка Степан, козак запорізький — 54
- Костирчик Марко, гайдамака — 167
- Костін, мешканець Уманського повіту — 135
- Космовський, підчаший новгородський — 242
- Костоглод Максим, писар сотенної канцелярії — 311
- Костюрин Іван, київський обер-комендант, київський віце-губернатор — 116, 119—121, 126, 132, 134
- Кот, сотник білецький — 88
- Кот Дмитро, козак запорізький — 54
- Котляр Іван, гайдамака — 58, 59
- Котляр Іван, мешканець м. Київ, гайдамака — 248
- Котляр Михайло, гайдамака — 248
- Котляренко Яків, товариш значковий — 122
- Котоні Микола, шляхтич — 20
- Котонянка Ганна, шляхтянка — 20
- Коцарів, капітан — 184
- Коцуба Павло, гайдамака — 82
- Коцуба Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
- Кочаненко Григорій, гайдамака — 248
- Кочерка Іван, гайдамака — 161
- Кочубей, козак запорізький — 161
- Кочубей Семен, обозний генеральний — 175
- Кошельов Федір, комісар пограничний — 41
- Кошкодав Демко, гайдамака — 82
- Кошубей Василь, гайдамака — 161
- Кошутський Павло, чашник познанський — 25
- Кравець Анна, дочка підданого Петра Кравця — 4
- Кравець Демко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
- Кравець Микита, козак запорізький — 142
- Кравець Петро, підданий-втікач — 4
- Кравець Степан, козак запорізький — 54
- Кравець Федір, козак запорізький — 54
- Кравець Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 60
- Кравець Юрко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Кравець Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Кравченко Андрій, підданий-втікач — 4
- Кравченко Радко, підданий-втікач с. Мадівщина, гайдамака — 4
- Кравченко Трохим, підданий-втікач, гайдамака — 4
- Кравченко Яків, гайдамака — 248
- Кравченко Яцько, підданий-втікач — 4
- Крамар Логвин, козак запорізький — 184
- Крамар Тиміш, міщанин — 224
- Крамінов Кузьма, канцелярист — 64, 69, 76, 97, 101
- Крапільницький Тимофій, підданий — 125
- Красинський Міхал Героним, підкоморій трожанський коронний, маршалок, конфедерат — 197, 202, 222
- Краснокутський, поміщик — 296
- Красносельська (Юшковська) Анастасія, шляхтянка — 20
- Краносельська Єва, шляхтянка — 20
- Краносельська Катерина, шляхтянка — 20
- Краносельська Мар'янна, шляхтянка — 20
- Краносельська Сузанна, шляхтянка — 20
- Краносельський Андрій, шляхтич — 20
- Краносельський Василь, шляхтич — 20
- Краносельський Казимир, шляхтич — 20
- Краносельський Костянтин, шляхтич — 20
- Краносельський Степан, шляхтич — 20
- Краносельський Юрій, шляхтич — 20
- Краносельський Ян, шляхтич — 20
- Краносельські, шляхтичі — 20
- Красовський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Красуля Федір, гайдамака — 161
- Крахмалничка — див. Ляшевичка
- Крепак — див. Ляшенко
- Кречетников Михайлов, генерал-майор — 205, 208, 214, 217, 220, 222, 228—230, 233, 235, 236, 238, 239, 241, 245, 247, 248
- Кривецький Калина, гайдамака — 22
- Кривий Антон, гайдамака — 138
- Кривий Іван, гайдамака — 81
- Кривий Данило, козак — 54
- Кривий Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Кривнюк Григор, підданий — 160
- Кривогуз Дмитро, підданий — 302
- Кривомія Стефан, міщанин м. Канів — 224
- Кривонос Панас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Кривородка Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
- Криворотий Антон, козак запорізький — 54
- Кривошейка Михайло — 135

- Крижановський Антон, сотник глиняський — 52, 81
- Криловський Антон, козак запорізький — 54
- Кримський, обер-лейтенант польської армії — 32
- Кріпосний Іван, козак запорізький — 81
- Крот Андрій, ватажок гайдамацького заго-ну — 134
- Круглий Харитон, гайдамака — 248
- Кручений Федір, наймит — 303
- Кручук Григор, опришок — 160
- Крушельницька Сузанна, шляхтянка — 20
- Кубла Іван, мешканець м. Цибулів — 74
- Кублицький Яків, ватажок гайдамацького заго-ну — 93
- Кудаєв, полковник, комендант ізюмський — 294; 295, 308
- Кудима Омелько, козак запорізький, учас-ник гайдамацького руху — 74
- Куйда Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Куземка, козак запорізький, учасник гайда-мацького руху — 136
- Кузнецов Матвій, мешканець слободи Лук'я-нова, росіянин-втікач — 183
- Кузнецов Петро, солдат — 61
- Кузьма, росіянин-втікач — 183
- Кузьменко Іван, сотник уманський, учасник гайдамацького руху — 212
- Кузьмін-Караєв Федір, служитель Бах-мутської соляної контори — 194
- Кузьомка Кузьма, козак запорізький — 54
- Кукса Роман, козак запорізький — 54
- Кукса Самійло, наймит, гайдамака — 296, 298
- Куксенко Сергій, козак запорізький — 54
- Кукурус Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Куленко Гордій, козак — 249
- Кулик, козак запорізький, учасник гайда-мацького куреня — 136
- Кулик Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Куликовський, полковник — 178, 192, 286, 310
- Куликовський Іван, поміщик — 94
- Кулябко Василь, товариш бунчуковий — 93
- Кулябко Іван, обозний полковий — 49
- Кулябко Степан, товариш бунчуковий — 311
- Кумпан Василь, козак запорізький — 184
- Кумпан Кирило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
- Кумпан Петро, ватажок гайдамацького за-го-ну — 165
- Курбатов Петро, член Колегії іноземних справ — 26
- Курдвановський, поміщик — 135
- Курезький Іван, канцелярист — 145
- Кусаков Василь, поміщик — 183
- Кусенко Андрій, міщанин канівський — 234
- Кусенко Василь, отаман городовий — 224
- Кусков Сава, росіянин-втікач — 183
- Кустовський Іван — 299
- Куцин, капітан — 97, 98
- Кучій Прокіп, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 59
- Кучов Іван, гайдамака — 292
- Кучер Корній, козак запорізький — 54
- Кучер Стефан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Кучеренко Степан, тертичник Києво-Печер-ської лаври, гайдамака — 111
- Кучер-Сибірський Омелян, гайдамака — 120
- Кучинський Петро — 299
- Кучковський Гнат, хорунжий — 142
- Кушкань, підданий сотника Сошальського, гайдамака — 292
- Куц Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 277
- Лабенський Йосип, комісар, староста кішин-ський; губернатор — 5
- Лабенцький, жидачівський гродський суд-дя — 160
- Лаврентій, архімандрит Святопокровського монастиря — 290
- Лагир Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Лагода Конон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Лагун Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
- Лаєвський Влас, гайдамака — 248
- Лазоренко Прокіп, міщанин м. Канів — 224
- Лазоров Петро, прикажчик — 187
- Лазун Сазон, мешканець с. Уди — 131
- Лантух, мешканець райгородський — 296
- Лантух, отаман кошовий — 184
- Лапатенко, сотник архангельський — 96
- Лата Онуфрій, козак запорізький — 296
- Латун Василь, козак запорізький, ватажок гайдамацького заго-ну — 125
- Лаштабей Никифір, гайдамака — 248
- Лбов, поручик — 64
- Лбов Василь, плац-майор — 218, 248, 281
- Лебедев, капітан — 92
- Лебединський Іван, канцелярист військо-вий — 110
- Левкосовія — 223, 280
- Левченко Іван, мешканець м. Мошни — 201
- Левченко Федір, мешканець с. Нові Петрів-ці, гайдамака — 248
- Левченков Андрій, прикажчик с. Ракитне — 310
- Лега, полковник гардовий — 125
- Леданц Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Ледеховський, шляхтич — 34
- Леляха Омелько, козак запорізький — 54
- Лемес — 223, 280
- Лемеш — див. Лемешко
- Лемешенко — див. Лемешко
- Лемешко (Лемешенко, Лемеш) Іван, вата-жок гайдамацького заго-ну — 24
- Лен Терентій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248

- Ленвич Данило, суддя полковий — 293
 Ленчицький Шимон, мешканець с. Мшанці — 3
 Леонтів, хорунжий полковий — 82
 Леонтів Андрій, канцелярист — 51, 55, 58, 74, 79, 96
 Леонтів Михайло, генерал-губернатор київський — 45, 47, 48, 51, 55, 56, 60, 61, 64, 66—73, 75, 76, 79, 85, 86, 88, 92, 97—100, 102—104, 107, 109, 110, 111, 114, 115
 Лепеха Остап, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 248
 Лесевницький, сотник — 150
 Леско, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Летючий Микола, підданий — 304
 Либишевський, поміщик — 135
 Ливін, підполковник — 208
 Лизогуб Василь, товариш бунчуковий — 89
 Лизогуб Яків, обозний генеральний — 50
 Лилик, мешканець ясенівський — 160
 Линниченко Гарасим, зять гайдамаки Губки — 62
 Лицков Остаф, прикажчик — 306
 Липка Іван, мешканець Мізяківських хуторів, гайдамака — 161
 Липка Прокіп, гайдамака — 161
 Лис Самійло, гайдамака — 81
 Лисий Гаврило, отаман Іркліївського куреня, ватажок гайдамацького загону — 74
 Лисий Іван, гайдамака — 248
 Лисий Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Лисий Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Лисий Ясько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Лисий Яцько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Лисянський Іван, козак запорізький — 54
 Литвин Василь, мешканець березнянський — 248
 Литвин Корній, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Литвин Лук'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Литвин Панко, козак запорізький — 54
 Литвин Петро, козак запорізький — 54
 Литвин Яків, колодник — 84
 Литвиненко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Литвиниченко Нестор, гайдамака — 248
 Литвинко Павло, козак запорізький — 54
 Литвинов Яким, асесор колезький, перший комісар Брацлавської прикордонної комісії — 143, 173
 Лихенко Семен, гайдамака — 50
 Лівницький Яким, секунд-майор, комісар мерф'янський — 289, 302, 305, 308, 310
 Лисничий Гришко, гайдамака — 312
 Лісовський, посесор — 90
 Лобов, поручик — 107
 Логаčov, секунд-майор — 189
 Логвиненко Григорій, підданий — 312
 Логин, ієросхимомонах Медведівського монастиря — 278
 Логинов Наум, росіянин-втікач — 183
 Лозовський Василь, управитель вотчинної Нововодолазької канцелярії — 145, 174
 Ломака Лук'ян, козак запорізький — 54
 Ломакін Михайло, секретар пограничної комісії — 89
 Ломоносов Гаврило, мешканець омельницький — 184
 Лоовт (Лоодт) Іван, управитель с. Карлівка — 105
 Лоодт — див. Лоовт
 Лопухин Володимир, обер-комендант київський — 144, 166, 169, 171
 Лопуцький, шляхтич — 248
 Лоханка Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Лохота, опришок — 160
 Лузин Семен, козак запорізький — 184
 Лука, архимандрит Києво-Печерської лаври — 166
 Лукин, генерал-майор — 68
 Лук'ян, гайдамака — 142
 Лук'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Лук'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Лук'ян, мешканець с. Іванів, гайдамака — 176
 Лук'ян, наймит Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
 Лук'янов Семен, дяк, конфедерат, потім сотник гайдамацький — 217
 Лук'янов Федір, мешканець м. Цибулів — 62, 63, 65
 Лупинський, чашник брянський — 135
 Луценків Григорій, обиватель валківський — 191
 Луценків Олексій, обиватель валківський — 191
 Луцький Томаш, шляхтич — 20
 Лупський Ян, шляхтич — 20
 Лушовський, хорунжий теребовельський — 43
 Любівни Пилип, козак — 249
 Любицький Олександр, писар полковий, секретар Слобідсько-Української губернської канцелярії — 189, 192, 286, 289
 Любицький Федір, секретар-архіваріус Слобідсько-Української канцелярії — 298, 300, 315
 Любомирська, княгиня — 162
 Любомирський, князь — 161
 Любомирський, князь, підстолій коронний — 94, 171, 173
 Любомирський Йосиф, воевода сандомирський — 37
 Любомирський Мартин, князь — 245
 Любомирський Станіслав, воеводич сандомирський — 37
 Любомирський Франциск, князь, краківський воевода — 19
 Любомирський Юрій, воевода сандомирський — 14, 15, 26

- Любомирський Ярослав, князь, воєводич краківський — 19
 Любомирські, воєводичі сандомирські — 41
 Любомирські, князі — 195, 266
 Люсіні, капітан — 107
 Ляда Андрій, козак запорізький — 54
 Ляско Конон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Лях Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Лях Іван, гайдамака — 172
 Лях Матвій, козак запорізький — 54
 Лях Михайло — див. Таран Антон
 Ляшевичка (Крахмалничка) Гапка, мати гайдамаки Ляшенка Матвія — 81
 Ляшенко, винокур — 289
 Ляшенко (Бобошко, Крepak) Матвій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
 Ляшок Василь, козак запорізький — 54
 Лященков, сотник — 312
 Лященков Микола, вахмістр — 292, 312
 Львов Леонтій — 196, 297
 Маврокордат Іоан-Костянтин, господар молдавський — 13
 Магденко Михайло, товариш військовий — 303
 Мазан Андрій, поручик — 294, 296
 Мазарака Андрій, товариш військовий — 50
 Мазенко Григорій, наймит — 304
 Мазніц Костянтин, мешканець м. Таранівка — 298
 Майборода, мешканець ухівський — 74
 Майданник Андрій, гайдамака — 248
 Майовський Микола, мешканець мшанецький — 3
 Макар, ватажок гайдамацького загону — 252
 Макаренко Іван, гайдамака — 248
 Макаров Михайло, радник колезький — 144, 171
 Максим, мешканець мопенський — 201
 Максимов, капітан — 114
 Максимович Гарасим, камер-лакей — 88
 Максимович Федір, полковник стародубський — 106
 Макуха Давид, козак запорізький — 54
 Малевський Антон, мешканець мшанецький — 3
 Малий Василь — 248
 Малий Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
 Малий Грицько, гайдамака — 172
 Малий Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
 Малий Данило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
 Малий Іван, ключник цибулівського сотника Давида, гайдамака — 74
 Малий Марко, козак запорізький — 54
 Малий Омелян, гайдамака — 93
 Малий Семен, гайдамака — 312
 Малий Тарас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Малий Терешко, гайдамака — 175
 Малинський Іван, канцелярист Ізюмської полкової канцелярії — 296
 Малинський Степан, регіментар української частини — 27
 Малишевич Федір, сотник — 98
 Маліовани Грицько, «майстер музики» — 78
 Маловек Роман, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Малоокій Максим, козак запорізький — 54
 Малошевич Іван (Іванець), отаман кошовий — 21, 23
 Мамай Афанасій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
 Мамай (Огор) Марко, отаман гайдамацького загону — 59, 62, 70, 73, 74
 Марек, священник — 222, 228, 246
 Марина, вдова протопопа Величковського — 126
 Марія, мати гайдамаки Клименка — 78
 Маркварт, секунд-майор — 180
 Маркевич Яким, писар полковий — 84
 Маркін Юрко, гайдамака — 161
 Марко, батько гайдамаки — 78
 Марко, опришок — 160
 Маркович, капітан — 268
 Маркович, майор — 307
 Мартин, ключник Києво-Софіївського монастиря — 79
 Мартин, присяжний — 3
 Мартинов Олексій, член Слобідсько-Української губернської канцелярії — 315
 Марусяки, мешканці с. Ясенів — 160
 Марущак Гнат, ватажок гайдамацького загону — 161
 Марущенко (Марчишина), мешканець будянський — 122
 Марченко, козак — 50
 Марченко Іван, міщанин м. Полтава — 303
 Марченко Марко, втікач-підданий поручика Балдіна — 97
 Марчишина — див. Марущенко
 Маршалко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Маршевський, священник — 312
 Маскатинов Іван, член Київської губернської канцелярії — 253, 265, 278, 279
 Маслак Іван, козак запорізький — 165
 Матвеев, полковник козацький — 172
 Матвій, пилар, гайдамака — 111
 Матрос Карпо, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Махния, гайдамака — 172
 Мацай, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Мацевич, полковник — 203
 Мацошак, начальник громади с. Шешори — 160
 Мачула Павло, ватажок гайдамацького загону — 84
 Мащенко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74, 82
 Меан Іван, гусар — 249

- Медведівський Гнат, ватажок гайдамацького загону — 32
- Медведівський Каленик, гайдамака — 248
- Медвідь, ватажок гайдамацького загону — 27, 28, 30, 31, 41
- Медвідь Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Медейша, підкоморій ковенський — 245
- Мезенцев Семен, капітан — 67, 96, 97, 98
- Мезинцев Трохим, канцелярист головної канцелярії Новосербського корпусу — 170
- Меленевський Ян, намісник Житомирського старства — 17
- Мелхіседек Значко-Яворський, ігумен Мотронинського монастиря в 1753—1768 рр. — 193, 195, 245
- Мельник Василь, мешканець валківський — 286
- Мельник Матвій — 106
- Мельников Кузьма, копіст — 65
- фон-Меркенбах, полковник — 119, 120
- Метельський, шляхтич — 94
- Метельський Бернад, шляхтич — 15
- Меховин Семен, осавул полковий — 104
- Мещерський, князь, підполковник — 208, 220, 222, 230
- Медзвєцький Ян Бал, намісник гродського вінницького бург-графства — 271
- М'єр, генерал — 28, 39
- Мечковський, пан — 4
- Мизин Василь, сотник канівський, гайдамака — 243, 248
- Микита, гайдамака — 176
- Микита, гайдамака — 223
- Микита, отаман володарський — 206
- Микола, зять Паливоди, гайдамака — 63
- Микола, наймит, гайдамака — 176
- Мирон, гайдамака — 296
- Мирон, дяк — 81
- Миронов Іван, гайдамака — 248
- Миронов Оврам, полковник — 82, 89, 93, 97
- Миронович, староста мошенський — 64
- Митка, ватажок гайдамацького загону — 22
- Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 251
- Михайло, челядник, гайдамака — 121
- Михайлович, поручик — 127
- Михалко, ротмістр — 15
- Михей Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 112
- Мишуринський, орендар — 140
- Мізин Василь, підпомічник козацький — 185
- Мілинкевич, поміщик польський — 267
- Мінгеріш Гнат, опришок — 160
- фон-Мініх, генерал-фельдмаршал — 26, 28—30, 37—39, 41
- Міхаловський, підचाший брацлавський — 161
- Мйодушевський, ротмістр, конфедерат — 267
- Млодзейовський Ян, намісник вінницького гродського бург-графства — 19, 20
- Мнішек, графиня, дружина литовського камергера — 206, 220
- Мнішек Юрій, маршалок придвірний — 156
- Мовш Іцькович, орендар — 121
- Могила Федір, козак запорізький — 54
- Модарат Петро, комендант Канівського замку — 267
- Моїка Федір, отаман слободи Стара — 145
- Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
- Мойсеєнко Лук'ян, батько гайдамацького ватажка С. Неживого — 243
- Мокосій-Дениско-Матвійовецький Ян, коморник чернігівський — 7
- Мокрицький, митрополит уніатський — 193
- Молдава Яків, гайдамака — 277
- Молинський Симон, шляхтич — 15
- Молчан Василь, гайдамака — 248
- Молчанов Степан, мешканець м. Харків — 294
- Моляр Конон, гайдамака — 143
- Монка (Пономаренко) Тимофій, гайдамака — 292
- Моргун, міщанин м. Мошни — 201
- Моргун Василь, гайдамака — 248
- Морковщина Родіон, гайдамака — 248
- Мортханевич, шляхтич — 78
- Москаль Григорій, гайдамака — 93
- Москов Федір, обозний полковий — 118
- Мосолов Андрій, канцелярист Київської губернської канцелярії — 169
- Мостовський, шляхтич — 9
- Моторний, гайдамака — 63
- Моторний Іван, осавул оратівський — 271
- Моторний Михайло, гайдамака — 248
- Моцаков, мешканець сватолуцький — 312
- Мошанник Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
- Мошелко Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Мунтіянула Опрє, поручик — 286, 287
- Муравйов Матвій, бригадир, комендант фортеці св. Єлизавети — 158, 177
- Мурашка Дмитро, козак запорізький — 54
- Мушта Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
- М'якота Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
- Набок Антон, козак запорізький — 54
- Навицький, староста с. Рацеве — 74
- Нагаєнко Іван, козак запорізький — 54
- Нагаєц Федір, козак запорізький — 54
- Надточій Роман, мешканець слободи Комарівка — 174
- Назаренко Григорій, поручик — 256
- Назар'єв, вахмістр — 67
- Наугольний Кіндрат, мешканець слободи Сватова Лучка — 312
- Наум, мешканець с. Іванів — 176
- Наумов Гаврило, росіянин-втікач — 183
- Невежин Дмитро, обер-секретар Сенату — 64, 69
- Негода Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Недбайло Федір, гайдамака — 312
- Неделка Авраам, козак запорізький — 54
- Недоступ Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105

- Недушка Григорій, козак запорізький — 23
Недяк Антон, городничий глиньський — 172
Неживенко Мойсей, гайдамака — 248
Неживий Семен (Гончар), ватажок гайдамацького руху — 201, 216, 224, 237, 243, 248, 251
Неклепаний Данило, козак запорізький — 54
Некриль Андрій, гайдамака — 93
Некрутило Остап, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Нелебов Максим, обер-аудитор головної канцелярії Новосербського корпусу — 170
Нелюбов Максим, асесор колезький — 183
Немило Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 5
Немицов Василь, прем'єр-майор — 55, 58—61, 69, 75
Ненка Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Неоковський, шляхтич — 140
Неплюев, міністр російський — 38
Неплюев Іван, член Колегії іноземних справ — 26
Непокончицький, комісар м. Гомель — 183
Непоспішний Данило, осавул гайдамацького загону — 248
Нестелій Іван, член Генерального військового суду — 184
Нестрат Ілько, підданий, гайдамака — 21
Нетреба Іван, отаман Джерелівського куреня — 63
Нещадим Юхим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Нещадими, козаки запорізькі, брати, учасники гайдамацького руху — 74
Нещерегний Петро, підданий — 304
Нижченко Василь, козак запорізький — 54
Никитенко Василь, гайдамака — 248
Никифор, гайдамака — 307
Никифор, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 179
Никифор, намісник Києво-Печерської лаври — 111
Ніколаев Юрій, купець македонський — 26
Ніс, ватажок гайдамацького загону — 188
Ніс Гордій, козак запорізький — 54
Ніс Єремій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
Ніс Назар, отаман курінний — 251
Новицький, поміщик — 94
Новицький, управитель канівський — 243, 248
Новицький Андрій, канцелярист військовий — 81
Новицький Михайло, управитель маєтку Линці — 19
Новицький Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
Новоселецький Йосип, товариш панцирної хоругви — 1
Новоселецький Ян, підчаший житомирський — 9
Ноздра, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
Ноздра Андрій, козак запорізький — 54
Носик, ватажок гайдамацького загону — 190
Носовський Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Нор Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Обойченко Василь, ватажок гайдамацького загону — 161
Оболонський Дем'ян, осавул генеральний — 95, 105
Обрезков (Обресков) Олексій, російський резидент у Туреччині — 202, 219, 231, 232, 236, 245, 246
Обресков — див. Обрезков
Обух, полковник — 207, 248
Овінський Старихон, мешканець с. Яворів — 160
Овчар Онисій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Огор — див. Мамай Марко
Огородський, пан — 250, 272
Огронович Яків, член Генерального військового суду — 184
Одаховський, шляхтич — 87
Одинченко Костянтин, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
Односум Андрій, ватажок гайдамацького загону — 225
Ожга Антоній, староста романівський і бишівський, регіментар української партії — 283
Озеров, полковник — 222, 228, 236
Окатий Панас, козак запорізький — 54
Олейников, отаман — 292, 312
Олекса, брат Лиликового зятя, підданий — 160
Олексій, вихрест — 23
Олена, дружина ватажка гайдамацького загону Василя Бойка (Тумки) — 23
Ольховський Василь, сотник мурахівський — 148, 155
Ольшевський, намісник регіментаря війська української частини — 1
Омелько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Омельницький Василь, козак запорізький — 54
Омельченко Наум, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 93
Онацький Василь, писар Генерального військового суду — 184
Опанас (Афанасій), козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 95
Опанасенко Петро, мешканець м. Київ — 168
Оранський Іосиф, намісник Києво-Печерської лаври — 47
Орленков Іван, козак донський, гайдамака — 292
Орлик Пилип, писар генеральний — 26
Орлов Семен, секретар — 64, 69
Осадчий Федір, старший над міщанами м. Теплик, призначений М. Залізнякам — 200
Оскерко, маршалок мозирський — 87

- Остерман Федір, граф, генерал-поручик — 286, 289, 294—296, 306, 308, 310, 312
- Острий, гайдамака — 172
- Островський, віт галицький — 160
- Остроух, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Оттар (Василь), батько гайдамаки Тумки — 23
- Павенцький, шляхтич — 35
- Павлинов, прапорщик — 299
- Павло, наймит — 307
- Павло, віт с. Головчинці — 10
- Павло, гайдамака — 79
- Павло, зять Кодашов, гайдамака — 74
- Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
- Павло, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 78
- Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 237
- Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296
- Павло, підданий Києво-Межигірського монастиря, гайдамака — 134
- Павло Іванович — див. Калнишевський
- Павлов Антон, капрал — 107
- Павлов Григорій, полковник — 109
- Павлов Іван, гайдамака — 292
- Павлов Іван, копіїст — 192
- Павлов Мойсей, гайдамака — 248
- Павловський, шляхтич — 259
- Павля Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Павша, конфедерат — 208
- Паламарук Степан, гайдамака — 161
- Палей Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Паливода Петро, мешканець с. Нестерівка — 63
- Пальфі Микола, граф — 222
- Панія Микита, граф, таємний радник — 205, 222, 225, 226, 232, 240, 241, 245, 246, 266, 268—270, 279
- Панко, сотник хушованський, що приєднався до гайдамаків — 212
- Панкратов, капрал — 291
- Парафєєвський Петро, сотник охтирський — 150
- Паришовський Юзеф, шляхтич — 3
- Пархоменко Грицько, гайдамака — 111
- Пастух Василь, гайдамака — 248
- Пахно Олексій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 249
- Пачановський, управитель жаботинський — 259
- Пашков, копіїст — 192
- Пашковський Федір, гайдамака — 22
- Пашченко Іван, гайдамака — 248
- Пашинський, вахмістр — 291
- Педенко Гнат, підданий — 187
- Пекельний Грицько, козак запорізький — 172
- Пендер Осип, пасічник — 192
- Перебиносів Петро, протоколіст — 186, 196
- Передерей Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Перекрест, полковник гардовий — 97
- Перепелиця Юхим, мешканець слободи Володолога — 189
- Пересилкін Іван, мешканець с. Жарин — 138
- Переходченко Єремія, гайдамака — 277
- Перехрест, ватажок гайдамацького загону — 20
- Перехрест Петро, мешканець с. Нестерівка — 62
- Перехрест Савка, мешканець с. Нестерівка — 62
- Перехрист, гайдамака — 58
- Перехрист Савелій, відкупщик слободи Нестеровці — 243
- Перехрист Семен, мешканець хутора Криловський — 67
- Перог Панко, козак запорізький — 54
- Петрашевич Дем'ян, канцелярист Генеральної військової канцелярії — 123
- Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
- Петров, наймит — 176
- Петров Єрофій, росіянин-втікач — 183
- Петровський, хорунжий — 98
- Петровський Антон, зв'язківець гайдамацький — 161
- Петрункевич Стефан, писар генеральний — 80
- Пешний Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
- Пешніков Денис, пікінер-втікач, гайдамака — 292
- Пикторов Никифор, писар полковий — 207
- Пилип, ватажок гайдамацького загону — 292
- Пилип, гайдамака — 307
- Пилип, наймит канцеляриста Голикова, гайдамака — 292
- Пилип, отаман Канівського куреня — 172
- Пилипенко Іван, козак — 249
- Пилиповець, провідник гайдамаків — 78
- Пилівський, шляхтич — 9
- Пироженко, отаман нестерівський — 59
- Письменний Андрій, сотник немирівський — 271
- Письменний Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 5
- Письменний Грицько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Письменний Іван, мешканець с. Боровиці — 278
- Письменний Кирило, гайдамака — 184
- Письменний Максим, козак запорізький — 54
- Письменний Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
- Письменний Олексій, ватажок гайдамацького загону — 83
- Письменний Яків, ватажок гайдамацького загону — 172
- Пишний, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Пишняков Петро, вахмістр — 292
- Пищевич, підполковник — 238
- Півень Гнат, козак запорізький — 54

- Півень Тишко, підданий — 94
 Півторяк Іван, гайдамака — 161
 Підгородецький, управитель мошенський — 201
 Пійко Іван, отаман м. Канів — 224
 Пістолетник Андрій, опришок — 161
 Піць, селянин — 161
 Пйонтковський, хорунжий — 33
 Пйотровський Казимир, товариш панцирної хоругви — 20
 Пластон Гаврило, гайдамака — 161
 Пластун Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Плиска Василь, козак запорізький — 54
 Плоскоголовий Максим, козак запорізький — 54
 Плохий Михайло, гайдамака — 248
 Плохов Тихін, гайдамака — 248
 Плохута Степан, козак запорізький — 54
 Плятер, воевода мстиславський — 161
 Побиль Устим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
 Побошкорович Гнат, гайдамака — 248
 Повідачук Григор, опришок — 160
 Погорлій Семен, козак запорізький — 54
 Подгоричани, генерал-майор — 208, 217, 222, 230, 248
 Подоляка Іван, ватажок гайдамацького загону — 79
 Подтьолокв Микита, гайдамака — 138
 Позіхайло Сава, козак запорізький, ватажок гайдамацького загону — 248
 Позняков Микита, підданий-втікач, гайдамака — 183
 Покачалка Матвій, гайдамака — 248
 Поклонський Пилип, прапорщик, сотник коломацький — 147
 Покотило Давид, козак запорізький — 54
 Покотило Тишко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Полегенка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Полежаєнко Демко, козак запорізький — 54
 Полежай Семен, козак запорізький — 54
 Полежай Тарас, козак запорізький — 54
 Полечек Михайло, опришок — 160
 Поліковський Міхал, шляхтич — 3
 Поліковський Юзеф, мешканець с. Мшанці — 3
 Половий Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Половий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Половко Радіон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Полоз Гордій, осавул запорізького війська — 70, 74
 Полозенко Яків, козак запорізький — 54
 Полом Федір, гайдамака — 175
 Поломаний Остап, мешканець м. Умань — 213
 Поломаний Панас, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
 Полторацький Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Полуботок Семен, товариш бунчуковий — 93, 107
 Полуженко Іван, гайдамака — 63
 Поляк Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Поляков, гайдамака — 312
 Поляков Гнат, капрал — 149
 Полянський, поручик — 67
 Полянський Іван, прикажчик поміщика Дуїніна — 288
 Поморський, конфедерат — 222, 228
 Пономаренко Тимофій — див. Монка Тимофій
 Понятовський, князь, обер-камергер — 245
 Понятовський Станіслав-Август, король Польщі — 195, 263, 266, 272
 Попатенко, сотник — 96
 Попенко Андрій, гайдамака — 248
 Попенко Іван, гайдамака — 248
 Попеллюх Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Попов (Золотарев Єпіфан) Олексій, росіянин-втікач — 183
 Попов Трохим, мешканець слободи Кабане — 312
 Попович Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
 Попович Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Попович Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Попович Федір, отаман семиницький — 271
 Поповичук Василь, опришок — 160
 Попоненко (Попонов) Семен, дворецький кн. Туркестанових — 299, 307
 Попонов — див. Попоненко
 Попотенко Павло, старшина полковий — 237
 Порох, козак запорізький — 296
 Портнягин Андрій, секретар Слобідсько-Української губернської канцелярії — 191
 Посконний Данило, гайдамака — 24
 Поскочин Микита, генерал-майор — 182
 Потапенко, сотник компанійського полку — 67
 Потоцький, сотник кишенський — 118
 Потоцький Варжинець, суддя пограничний — 41
 Потоцький Микола, староста канівський — 40
 Потоцький Михайло, маршалок волинський — 11
 Потоцький Станіслав, воевода познанський — 135
 Потоцький Федір, козак запорізький — 54
 Потоцький Францішек Салезіуш, князь, воевода київський — 135, 140, 162, 163, 195
 Потоцький Юзеф, князь, гетьман великий коронний, воевода київський — 30, 40, 42, 56, 94
 Потрисова, бригадирша — 138
 Похил Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62

- Похил Родко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
- Похилий Федір, козак запорізький — 54
- Похля Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 164
- Прач, шинкар — 111
- Прездзецкий, підканцлер литовський — 222
- Пржибора Ян, підсуддя мозирський — 129
- Прейма Юхим, гайдамака — 248
- Према Семен, осавул полковий — 50
- Примович Михайло, шляхтич — 79
- Притика, староста м. Радомишль — 95
- Прозоровський, князь, генерал-майор — 208, 222, 228, 230, 245, 247, 264, 273, 316
- Прокоп (Прокофій), козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
- Прокопенко Іван, мешканець слободи Писарівка — 176
- Прокофій — див. Прокоп
- Проскочин, генерал-майор — 182
- Протасов, полковник Московського карабінерного полку — 227, 230, 248
- Проценко Корній, козак — 105
- Прохода Олексій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Прочухан Леско, козак запорізький — 54
- Прулев Федір, мешканець м. Мошни — 201
- Псарський, пан — 250, 263, 272
- Птуха Демко, козак запорізький — 54
- Птуха Тимко, козак запорізький — 54
- Пузир, мешканець м. Цибулів — 99
- Пузир Іван, гайдамака — 21
- Пукоменний Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Пулавський Юсиф, писар надвірний коронний, староста варешський, маршалок конфедерації — 197, 202, 208, 222, 228, 230
- Пулавські, шляхтичі — 273
- Пучка Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Пушка Яків, мешканець с. Головчинці — 10
- Пушовий, мешканець с. Головчинці — 10
- Пхайка Василь, полковник гардовий — 23
- Пшилуський, підстароста кременецький — 161
- П'яний Іван, гайдамака — 248
- П'яниця Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 49
- П'янишенко Петро, гайдамака — 300
- Рагуль, полковник запорізький — 115
- Радзівіл, князь — 35, 203, 233
- Радіон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Радішев Афанасій, полковник стародубський — 24
- Радкевич Андрій, сотник — 248
- Радко Пархом, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
- Радченко Парфен, канцелярист військовий — 136
- Рак Федір, селянин — 62
- Ракобила Гарасим, козак запорізький — 54
- Рамадін, секунд-майор — 281
- Растовський, губернатор черкаський — 114
- Растрєпа Артем, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Рагушняк Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
- Рашевський Яків, писар полковий — 314
- Рашпіль, отаман Щербинівського куреня — 74
- Рвачевський Радіон, осавул полковий — 249
- Рева Федір, козак запорізький — 54
- Редович Федір, товариш значковий — 107
- Редька Федір, син отамана — 297
- Редько Євстафій, отаман — 297
- Резни [...] Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
- Резун Артем, козак — 182
- Реиз Ефендія — 232
- Рєпа Григорій, козак — 249
- Рєпнін Микола, російський посол у Варшаві — 202, 205, 206, 208, 219, 220, 226, 228, 230—232, 234—236, 238, 239, 241, 242, 245—248, 263, 264, 266, 273, 274
- Рєстковський, губернатор черкаський — 203
- Рєшнеченко Іван, мешканець слободи Чернецька — 62
- Ржечицький Домінік, мешканець с. Мшанці — 3
- Ржичевський, секретар російського посольства у Варшаві — 129
- Рибалка Іван, козак — 249
- Рибицький, поміщик — 135
- Рильський Симон, управитель білоцерківський — 260
- Римша Павло, перекладач — 206
- Ринкевич, управитель мошенський — 203
- Роговський, губернатор рашківський — 23, 26
- Рєдзянко, обозний полковий — 299
- Родка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Родкевич Казимир, субделегат Галицького гродського уряду — 160
- Родко Гаврило, козак — 249
- Розумний Микита, козак — 153
- Розумовська, графиня — 78
- Розумовський Кирило, гетьман — 77, 80, 95, 98—100, 104—106, 108, 110, 113, 114, 123, 128, 138, 164, 167, 175, 176
- Розумовський Олексій, граф — 58, 59
- Рокицький, військовий Ошмянського повіту — 87, 111
- Роля-Кохановський Яцек Антоні, радник коронної конфедерації — 197
- Роман, ватажок гайдамацького загону — 28
- Роман, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
- Романенко Андрій, гайдамака — 248
- Романенко Роман, козак — 271
- Романов Іван, бурмистр — 183
- Романович Петро, сотник — 306, 308
- Романовський, військовий — 44
- Романовський, комісар хотомлянський — 255
- Романовські, пани — 160
- Романченко Гарасим, мешканець с. Вижня Безпалівка — 300, 301
- Романюк, отаман хомчинський — 160

- Рославлев, підполковник — 51
 Россі, полковник — 273
 Ротатий Кирило, козак запорізький — 54
 Рудий, козак запорізький — 81
 Рудий Семен, гайдамака — 63
 Рудковська, поміщиця — 22
 Рудницький, економ Чигиринського староста — 35
 Рудницький Андрій, чашник овруцький — 4
 Рудь, гайдамака — 41
 Рудь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
 Рудь Григорій, сотник крилівський — 74, 82, 118
 Рудь Максим, гайдамака — 248
 Рудь Процько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Ружицький, майор — 39
 Румянцев Михайло, граф — 56
 Румянцев Петро, президент другої Малоросійської колегії — 226, 227, 230, 236, 240, 246, 268—270, 274—276, 279, 316
 Русанов, ад'ютант Новоскольського полку — 99
 Русин Матвій, мешканець с. Тонконогівка — 58, 59
 Русинов Іван, мешканець с. Литвинівка — 74
 Русоцький, генерал-ад'ютант польського війська — 30
 Рушиць Андрій, стольник брацлавський — 25
 Рябий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
 Рябий Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 59
 Рябокобила Семен, козак запорізький — 54
 Рябошапка Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Сабаш Андрій, батько ватажка гайдамацького загону Тарана — 244
 Сава, ієромонах Голосіївської пустині — 166
 Сава, підполковник — 27
 Савинський Захар, мешканець с. Стратилатівка — 294
 Савич Іван, сотник компанійського полку — 67, 92, 96, 98
 Савка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Савка, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
 Савойська Ганна, мати військового канцеляриста Савойського Івана — 50
 Савойський Іван, канцелярист військовий — 50
 Савойський Лазар, мешканець хутора Олавський — 50
 Савойський Семен, мешканець хутора Олавський — 50
 Савранський Григорій, прикажчик слободи Сніжковий Кут — 178
 Савросніський Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Савченко Юрій, козак — 249
 Савченков Павло, канцелярист Охтирської провінціальної канцелярії — 297
 Сагалка Роман, козак запорізький — 54
 Саганак Степан, гайдамака — 248
 Сак Омелько, гайдамака — 248
 Сакменков Яків, писар харківський полковий — 176
 Сало Леско, отаман козацький — 221
 Сологуб Оврам, козак запорізький — 54
 Салтиков Петро, граф, генерал-лейтенант — 67, 112, 115, 119, 133, 222, 232, 264
 Саманас Михайло, осавул компанійського полку — 92, 97, 98
 Самарець Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
 Самарець Йосип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Самарець Семен, козак запорізький — 54
 Самарський Данило, гайдамака — 58, 59, 74
 Самарченко Мартин, гайдамака — 248
 Самойленко Тишко, мешканець м. Лохвиця — 95
 Самотока, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 142
 Самуїл, єпископ Білогородської і Обоянської консисторії — 312
 Сангушко Юзеф, мечник литовський — 40
 Сараджик Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Саражин Григорій, гайдамака — 248
 Сасима, губернатор ходарівський — 240
 Сафонов Василь, регістратор — 162
 Сафроній, монах Медведівського монастиря — 278
 Сафянников (Софянников) Петро, протоколіст Київської губернської канцелярії — 56, 87, 162
 Сахатов, сотник потоцький — 59
 Сахно Дмитро, гусар — 297
 Сахновський Григорій, суддя полковий — 299
 Сахновський Іван, обозний полковий — 84
 Сачок — див. Довгошиєнко Яків
 Сватковська, шляхтянка — 183
 Светош Федір, отаман Переяславського куреня — 65
 Свежавський, шляхтич — 9
 Свидзинський Казимир, комісар прикордонної комісії — 94
 Свириденко Федір, гайдамака — 176
 Свічкарьов Ілля, мешканець кабанський — 312
 Севергин Антон, канцелярист Київської прикордонної комісії — 83
 Сегіда, капітан — 279
 Секан Іван, отаман козацький — 224
 Солецький Ярема, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Семен, гайдамака — 117
 Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 78
 Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
 Семен, наймит заводчика Корняка, гайдамака — 176

- Семенко Андрій, гайдамака — 82
Семенов, капітан — 281
Семенов Омелян, мешканець Малинської сотні — 106
Семеон, священик — 175
Сененко Семен, козак — 299
Сенецький, мешканець с. Вовчківці — 40
Сенецький Ярема, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Сербиненко Іван, родич Чалого Сави — 23
Сергієнко Антип, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Серенков, отаман Валківської сотні — 178
Сибірський Омелян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 119
Сидоренко Корній, козак — 249
Сидоренко Осип, обиватель військовий — 312
Сидоров Анафрій, росіянин-втікач — 183
Силантєв, вахмістр — 58
Силін Омелян, росіянин-втікач — 183
Сильвестр, монах Києво-Печерської лаври — 166
Симеон, протопоп Білгородської консисторії — 290
Симеон, священик в Новій Сербії — 175
Сингаєвський Михайло, намісник Овруцького староства — 1
Сироватий Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Сирота, пасічник — 32
Сирота Григорій, козак — 182
Ситенський Федір, канцелярист військовий — 123
Сич Семен, козак запорізький — 5
Сичевський Іван, вїйт — 168
Сікарьов Яків, мешканець м. Кочетоп — 78
Сіраковський Франциск, шляхтич — 20
Сіренко Яків, козак — 224
Сірий, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Сірій Трохим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Сірій Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 93, 95
Сірій Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Сіроштан, гайдамака — 93
Скальський Йосип, ватажок гайдамацького загоноу — 93
Скаржинський Григорій, шляхтич — 1
Скаржинський Михайло, сотник другої Лубенської полкової сотні — 81, 249
Скелмовський Казимир, шляхтич — 171
Скирда, мешканець м. Глинськ — 62
Скирта Грицько, козак запорізький — 54
Скирта Сергій, козак запорізький — 54
Скирта Федір, козак запорізький — 54
Скляр, гайдамака — 50
Скожевський, шляхтич — 35
Скорбенко Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Скорич, гайдамака — 15
Скоробагатий Іван, росіянин-втікач — 183
Скоропадський Іван, осавул генеральний — 175
Скоропадський Михайло, підскарбій генеральний — 80, 95, 105, 120
Скорховий Дем'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Скрепцін Микола, капітан — 148, 149, 152, 155
Скрипченки, гайдамаки — 285
Скшенський, обозний полковий — 293
Слабкий Іско, гайдамака — 312
Славшеський, шляхтич — 267
Слатвинський Василь, перекладач — 239
Слен Василь, козак запорізький — 54
Слесар Олексій, козак запорізький — 54
Слива Семен, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Сливкін Степан, писар полковий — 293
Слизкович, гайдамака — 7
Слоноцький, шляхтич — 9
Слутонок, мешканець с. Яворів — 160
Слюсар Василь, гайдамака — 60
Слюсар Грицько, мешканець м. Мошни — 201
Слюсар Іван, мешканець нестерівський — 62
Слюсар Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
Слюсар Самійло, батько Бурмистра Савки — 172
Снесар Родіон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
Смагіл, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Смаковський, осавул полковий — 182
Смерть Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
Смешко Олексій, гайдамака — 248
Смирнов Лука, реєстратор Брацлавської прикордонної комісії — 143
Смородина Роман, кунець севський — 285
Смотрицький, староста — 238
Снетелець Гаврило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Собакар Федір, козак — 303
Собедченко, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 88
Соболевський Якуб, субделегат Галицького гродського уряду — 160
Соколик Марко, козак запорізький — 54
Соколов, командант нагайський — 252
Соколовський, регістратор губернський — 302
Соколовський Ян, возний генеральний — 4
Солков, командант нагайський — 252
Соловейко Іван, козак запорізький — 54
Солодкий Василь, козак запорізький — 54
Солодуха Максим, козак запорізький — 54
Соломка Іван, козак запорізький — 54
Солоп Яцко, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Солопій Микола, козак запорізький — 54
Соляник Іван, гайдамака — 292
Сомова, поміщиця — 138

- Сорока, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Сосинський Андрій, шляхтич — 4
- Софонов Василь, підканцелярист Київської губернської канцелярії — 56
- Софянников — див. Сафянников Петро
- Сошальський (Сушальський) Олександр, сотник — 289, 290, 292, 312
- Сошальський Семен, прапорщик — 312
- Спанковський Павло, мешканець м. Київ — 117
- Спендовський, поміщик, скарбник м. Овруч — 135
- Срибнайчова, мешканка с. Ясенів — 160
- Срочинський Корналій, ігумен Крестинопільського монастиря — 195
- Станіслав-Август — див. Понятовський
- Станкевич, ватажок гайдамацького загону — 259, 262
- Старий Каленик, козак запорізький — 54
- Старий Яків, мешканець с. Вербки — 23
- Старухин (Бургут) Іван, ватажок гайдамацького загону — 138
- Стейчук Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
- Стемпковський, шляхтич — 272, 273
- Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
- Степан, наймит майора Шидловського, гайдамака — 176
- Степан, син ватажка гайдамацького загону Неживого — 243
- Степаненко Максим, гайдамака — 248
- Степаніщев, поручик — 67, 85, 132
- Степанов, капітан — 59
- Степанов Василь, член Колегії іноземних справ — 26
- Степанов Дмитро, писар ротний — 165
- Степенко Зот, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
- Стефан, гайдамака — 78
- Стефан, мешканець м. Олишевка — 78
- Стеценко Іван, гайдамака — 49
- Стецький Казимир, хорунжий київський, староста димерський — 4
- Стирчак Іван, гайдамака — 161
- Стовб Павло, козак запорізький — 172
- Стоєцький Юзеф, шляхтич — 25
- Столповий Павло, гайдамака — 248
- Стороженко Федір, козак — 182
- Сторчак Єремій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
- Сторчак Ілля, гайдамака — 139
- Сторчак Кирило, гайдамака — 248
- Стрельченко Степан, гайдамака — 248
- Стремецький, староста гадацький — 208
- Стрешнев Петро — 173, 174
- Стриба, шляхтич — 95
- Стрибиль Михайло, чашник новгородський — 95
- Стрибун Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 165
- Стріха Семен, гайдамака — 248
- Стромець Грицько, козак запорізький — 54
- Струковський Гордій, мешканець райгородський — 296
- Студзенецький Ян, шляхтич — 9
- Суїм Іван, козак запорізький — 54
- Сукар, мешканець с. Ухівка — 74
- Сукин, губернатор київський — 22, 23
- Сукур, гайдамака — 251
- Сукур, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Сўкур Влас, гайдамака — 248
- Сукур Прокіп, гайдамака — 93
- Сукур Хома, гайдамака — 248
- Сулима Іван, осавул полковий — 89
- Сулима Семен, полковник переяславський — 80
- Сумець Андрій, співробітник Ізюмської провінціальної канцелярії — 312
- Сумцов, поміщик — 300, 301
- Супрун Микола, мешканець хутора полковника Капіста — 62, 63
- Суптельний Василь, козак запорізький — 54
- Сусідка Микола, мешканець м. Мошни — 201
- Сухий (Козаренко) Іван, гайдамака — 307
- Сухий Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 89
- Сухий Максим, гайдамака — 296, 298
- Сухий Михайло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Сухий Петро, гайдамака — 74
- Сухий Яцко, гайдамака — 312
- Суходольський, шляхтич — 261
- Суходольська-Будзинська Анна, шляхтянка — 17
- Суходольський-Будзинський Йосип, шляхтич — 17
- Сухомлин, сотник — 190
- Сухомлин, сотник перекопський — 291
- Сухомлин Данило, підпрапорщик — 291
- Сухоруков Микита, гайдамака — 176
- Сушальський — див. Сошальський Олександр
- Табан Антон, командуючий у м. Умань — 54, 143
- Табанець Василь, ватажок гайдамацького загону — 118
- Табанець Матвій, ватажок гайдамацького загону — 118
- Табанець Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Табанець Ясько, сотник польський — 93
- Талко Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Тальмас, полковник — 34
- Танєєв Венедикт, секунд-майор — 67, 92, 96—99
- Танки Іван, козак — 182
- Танцюра Михайло, козак запорізький — 54
- Таран, полковник гардовий — 74, 184
- Таран Аврам, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 179
- Таран Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 311
- Таран Антон (Лях Михайло, Гаркуша), гайдамака — 134
- Таран Антон, козак запорізький — 54

- Таран Василь, гайдамака — 248
Таран Василь, козак запорізький — 244
Таран Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Таран Василь, писар — 104
Таран Гаврило, гайдамака — 248
Таран Гаврило, козак запорізький — 54
Таран Григорій, гайдамака — 248
Таран Грицько, козак запорізький — 54
Таран Демко, гайдамака — 311
Таран Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Таран Іван, козак запорізький — 54, 172
Таран Іван, козак запорізький, родич ватажка гайдамацького загону Тарана Павла — 244, 248
Таран Лук'ян, осавул гайдамацького загону — 248
Таран Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Таран Микита, гайдамака — 248
Таран Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Таран Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
Таран Михайло, козак запорізький — 54
Таран Мусій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Таран Онопрій, козак запорізький — 54
Таран Павло, ватажок гайдамацького загону — 206, 244, 248
Таран Петро, гайдамака — 248
Таран Прокіп, ватажок гайдамацького загону — 93
Таран Прокіп, дяк — 93
Таран Трохим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Таран Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82, 248
Таран Федір, отаман Щербинівського куреня — 74
Таран Хома, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Таранов, секунд-майор — 294, 296
Таранковатий Семен, гайдамака — 63
Тарас, ватажок гайдамацького загону — 28, 29
Тарас, хорунжий ландміліцького полку — 21
Тарасенко Петро, гайдамака — 248
Тарасенко Семен, гайдамака — 248
Тарасов Стефан, секретар Київської губернської канцелярії — 76
Тарнавський Іван, шляхтич — 4
Тарновський Яків, бунчужний генеральний — 95, 105
Татарчук Яків, копіїст, підканцелярист Слобідсько-Української губернської канцелярії — 289, 315
Твердоступ Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
Тевяшов Степан, товариш губернатора Слобідсько-Української губернії — 254, 256, 286, 289, 298, 300
Теглев Богдан, секунд-майор — 107
Текелій, генерал-поручик — 317
Телбушенко Корній, наймит поміщика Уманцова, гайдамака — 176
Телейчук Василь, мешканець с. Ясенів — 160
Теліянський Степан, мешканець торський — 294
Телятник, отаман писарівський — 303
Терентій, наймит заводчика Корняка, гайдамака — 176
Терентій, священник — 114
Терешко, гайдамака — 117
Терещенко Влас, мешканець м. Чигирин — 243
Тесля Павло, козак запорізький — 184
Тимофеев Гаврило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
Тимофій, іконописець Медведівського монастиря — 278
Тимофій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296
Тимошенков, протоколіст — 294, 296
Тимченко, мешканець м. Мошни — 201
Тимченко, мешканець островерхівський — 302
Тихін, росіянин-втікач — 183
Тихонов, солеварний отаман — 194
Тихонов Іван, мешканець Злодіївських хуторів — 292
Тихоцький Яків, співробітник Ізюмської провінціальної канцелярії — 296, 312
Тишковський, шляхтич — 9
Ткалиц, мешканець м. Мошни — 201
Ткач Олекса, опришок — 160
Ткач Павло, підданий — 309
Ткач Яків, підданий вдови підпрапорщика Двогубського — 300, 301
Тлуховський, шляхтич — 9
Товмач Ясько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
Товстоног Федір, повірений запорізького війська — 93
Толкач Артем, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Толстик Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
Толстик Микола, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
Толстой, дійсний статський радник — 169
Толстой Никула, гайдамака — 74
Томашук Федір, опришок — 160
Томша, прапорщик — 249
Тонконоженко Савелій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
Топило Грицько, козак запорізький — 54
Топольницька Тетяна, вдова бунчукового товариша Топольницького Івана — 137
Топольницький Іван, товариш бунчуковий — 137
Торан Іван, гайдамака — 63
Торонець, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
Торський Олексій, вахмістр — 297
Траско Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125

- Трапезовський, сотник — 294
 Трегубенко Павло, гайдамака — 296, 298
 Трегубов, сержант лейб-гвардії — 241
 фон-Трейден, полковник — 22, 23, 26
 Тремборський, шляхтич — 259
 Третінович Миколай, прем'єр головної канцелярії Новосербського корпусу — 170
 Третяк Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Тригуб Тихий, мешканець м. Таранівка — 305
 Тригубенко Семен, козак запорізький — 54
 Тройницький Устин, поручик — 205, 241
 Тромсин Іван, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 142
 Трохим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
 Троцькевич, поміщик — 135
 Троцький, товариш бунчуковий — 92
 Трубников Степан, капітан — 59, 67
 Трусов, поручик — 67
 Тужанський Павло, підчаший жидачівський — 9
 Тулубецький Семен, козак запорізький — 54
 Тумка Василь — див. Бойко Василь
 Тупиця Артем, гайдамака — 143
 Туркестанов Давид, князь — 299, 307
 Туркестанови, князі — 299
 Турченков, капітан — 216
 Укшинський Франциск, панцирний полку коронного хорунжого — 1
 Уласенко Михайло, мешканець слободи Володага — 189
 Уласов Тимофій, отаман нівлянський — 106
 Улейський, конфедерат — 273
 Ульянов Василь, драгун — 58
 Уманцев, поміщик — 176
 Ус Кирик, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 63, 74
 Ус Кіндрат, мешканець Переяславського полку — 296
 Ус Корній, козак запорізький — 54
 Ус Марко, повірений запорізького війська — 93
 Ус Томко, козак запорізький — 54
 Усазов, капітан — 103
 Усань Іван, отаман комарівський — 88
 Ускої Кирик, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
 Устименко Іван, мешканець власівський — 62
 Устименко Онопрій, козак — 249
 Федір, брат ватажка гайдамацького загону Довгошиенка — 285
 Федір, гайдамака — 117
 Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65
 Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
 Федір, мешканець м. Київ, гайдамака — 277
 Федір, мешканець с. Голтва, гайдамака — 292
 Федір, мешканець слободи Тернівка — 135
 Федір, опришок — 160
 Федір, син гайдамаки Коломійця — 311
 Федоренко Никифір, наймит, гайдамака — 176
 Федоренко Омелян, батько гайдамаки Федоренка Никифора — 176
 Федоров, отаман — 92
 Федоров Григорій, отаман кошовий — 140, 142, 144, 171, 184
 Федос, мешканець с. Голтва, гайдамака — 292
 Федотов Офанасій, росіянин-втікач — 183
 Федцов Василь, секунд-майор — 91
 Федченко Антон, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Феєрвари, полковник — 245
 фон-Фенікс, підполковник — 67, 102, 108
 Феодорит, намісник Києво-Межигірського монастиря — 179
 Фетисов Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 296, 298
 Фиголь Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 65, 74
 Филенко Іван, ватажок гайдамацького загону — 292
 Филимонов, поручик — 98
 Филипович Климентій, писар полковий — 148, 150, 297
 Филонова, сотничиха — 298
 Фінкель, майор — 155
 Фірлевич Антон, мешканець с. Мшанці — 3
 Флеєров Василь, член Київської губернської канцелярії — 253, 265, 278, 279
 Фліверк Андрій, радник таємний — 164, 194
 Фолинський Іван, полковник запорізький — 69
 Фоменко Леонтій, мешканець с. Соколівка — 302
 Фотеев Олексій, секретар Київської губернської канцелярії — 51, 58, 59, 65, 74, 96, 144, 169
 Фрідріх II, король прусський — 14
 Фролов Іван, канцелярист Славяно-Сербської канцелярії — 164
 Фрумчин Лейба, колишній орендар маєтку Линці — 19
 Фурелєвський Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
 Хаєцький Казимир, комісар прикордонної комісії — 94
 Халкинданський, поручик — 183
 Хам'єць Іоан, шляхтич — 14
 Харкаленко, селянин, гайдамака — 23
 Харко, ватажок гайдамацького загону — 23, 28, 31, 37, 41
 Харлан Іван, козак — 285
 Харченко, сотник городницький — 314
 Харченко Гаврило, мешканець соколовський — 298
 Хветко, гайдамака — 27
 Хил, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
 Хмара Гнат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Хмара Денис, козак запорізький — 54
 Хмельницький, шляхтич — 140
 Хмельницький Богдан, гетьман — 195, 317
 Хміль Лаврін, козак — 182

- Ходикевич Мартин, бургграф і галицький гродський субделегат — 90, 160
- Хоєцький Антон, скарбник новгородський — 135
- Холод Петро, гайдамака — 26
- Хома, служитель Медведівського монастиря — 278
- Хоменко Йосип, гайдамака — 248
- Хомут Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
- Хорват Антон, підполковник Новосербського корпусу — 170
- Хорват Іван, генерал-поручик, командир Новосербського корпусу — 127, 141, 159, 163, 167, 169, 171
- Хотинець Василь, мешканець с. Нерубайка — 23
- Хоткевич, шляхтич — 208
- Хотошник Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 161
- Храпченко Василь, козак запорізький — 23
- Хриплий Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Хрущов, майор, поміщик — 152
- Хрущова, поміщиця — 141
- Хрущови, поміщики — 149
- Хуροжей Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
- Цевань Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 172
- Цетнер, поміщик — 161
- Циб Федір, козак запорізький — 54
- Циба Федір, козак запорізький — 54
- Циган Павло, козак запорізький — 54
- Циганчук Скшипка, опришок — 160
- Цицкін Григорій, писар Ізюмського комісарства, гайдамака — 296
- Цицкін Дорофій, писар Ізюмського комісарства, гайдамака — 296
- Цмакало Леско, козак запорізький — 54
- Цмидевич, шляхтич — 90
- Чалий Іван, курінний отаман, учасник гайдамацького руху — 198
- Чалий Сава, ватажок гайдамацького заго-ну, пізніше полковник надвірної міліції — 23, 26, 32, 39, 54
- Чайковська Мар'яна, шляхтянка — 20
- Чайковський Степан, шляхтич — 20
- Чалинович, поручик — 217
- Чапля, отаман колонатаївський — 176
- Чарторизький, князь, воевода російський — 94
- Чарторизький, князі — 266
- Чебан Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Чепела (Чяпела), козак запорізький — 74
- Червінський, регіментар військ української частини — 1
- Черевко, козак запорізький — 184
- Черенко Афанасій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Черепаха Корній, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 125
- Черетний Павло, отаман брацлавський — 271
- Черещь Климентій, гайдамака — 21
- Черкасов Іван, співробітник Ізюмської про-вінціальної канцелярії — 296
- Черкес Ярема, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
- Черляченко Олексій, мешканець слободи Чернецька — 60
- Чернай Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Чернецький, староста чалинський — 94
- Чернишов, граф — 183
- Чернишов, підполковник — 208
- Чернявський Василь, секретар Київської гу-бернської канцелярії — 171, 253, 265, 278, 279
- Чернявченко Дем'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Черняк, сотник полтавський — 113
- Черняківський Андрій, шляхтич — 4
- Чернятенко Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 277
- Чернященко Дем'ян, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 209
- Чертков Василь, бригадир, обер-комендант кременчуцький — 216, 243, 248
- Чеснок Василь, полковник — 109
- Чеснок Гнат, полковник — 109
- Четвероух Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 5
- Чишинич Данило, бурмистр м. Київ — 117
- Чолганський Станіслав-Юзеф, шляхтич — 9
- Чоловський Семен, дяк, учасник гайдамацького руху — 248
- Чоновський Яків, шляхтич — 1
- Чорба, полковник — 216, 243, 245, 247, 248, 251
- Чорний Андрій, гайдамака — 248
- Чорний Андрій, козак — 172
- Чорний Андрій, козак запорізький — 54
- Чорний Василь, мешканець м. Снятин — 78
- Чорний Дмитро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Чорний Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Чорний Іван, козак запорізький — 54
- Чорний Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 62
- Чорний Корній, гайдамака — 248
- Чорний Макар, гайдамака — 248
- Чорний Микита, козак запорізький — 54
- Чорний Михайло, гайдамака — 248
- Чорний Пархом, осавул Запорізької Січі — 184
- Чорний Петро, козак запорізький — 54
- Чорний Петро, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
- Чорний Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 21
- Чорний Степан, козак запорізький — 54
- Чорний Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
- Чорний Тимко, козак запорізький — 54
- Чорний Федір, козак запорізький — 54
- Чорний Яків, козак — 23

- Чорнобай Прокіп, мешканець с. Нестерівка — 59
 Чорнобит Тиміш, козак запорізький — 54
 Чорноліс Іван, шинкар — 59
 Чосновський, староста вінницький — 161
 Чуб Іван, козак запорізький — 54
 Чуб Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Чуб Іско, козак запорізький — 54
 Чуб Омелян, гайдамака — 248
 Чубенко Йосип, гайдамака — 21
 Чугувець, асесор — 268
 Чуйкевич Федір, старшина генеральний — 95, 105
 Чуйко Василь, гайдамака — 175
 Чуп Кирило, козак запорізький — 63
 Чуприна Артем, гайдамака — 175
 Чуприна Василь, козак запорізький — 54
 Чуприна Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Чуприна Трохим, гайдамака — 248
 Чута, секунд-майор — 194
 Чухрай Максим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Чюдний Іван, мешканець слободи Лук'янова — 183
 Чяпала — див. Чепела
 Шабельник Петро, отаман Переяславського куреня — 184
 Шабельський Іван, ротмістр — 294
 Шадр Федір, мешканець м. Охтирка — 150
 Шадурський, шляхтич — 9
 Шальборський Казимир, шляхтич — 17
 Шама Федір, гайдамака — 23
 Шамрай Дмитро, козак запорізький — 54
 Шапка Василь, отаман компанійського Павлівського полку — 67, 92, 97
 Шаповал Влас, гайдамака — 58
 Шаповал Іван, гайдамака — 248
 Шаповал Кіндрат, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 168
 Шаповал Леско, козак запорізький — 54
 Шаповал Савка, козак запорізький — 54
 Шаповаленко Іван, козак запорізький — 54
 Шапочник Прокіп, гайдамака — 58
 Шапочниченко Грицько, гайдамака — 83
 Шаренко Іван, гайдамака — 248
 Шастун Гарасим, гайдамака — 248
 Шатій Феодосій, купець македонський — 26
 Шафранівський Петро, повірений запорізького війська — 93
 Шаховський Олексій, князь — 24
 Швайковський Михайло, шляхтич — 138
 Швачка Микита, ватажок гайдамацького загону — 209, 225, 227, 243, 248, 285
 Шведін Андрій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Швець, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 23
 Швець, мешканець м. Мошни — 201
 Швець, шинкар — 252
 Швець Василь, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 95
 Швець Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
 Швець Макар, козак запорізький — 54
 Швець Максим, мешканець м. Мошни — 201
 Швець Ониско, козак запорізький — 54
 Швець Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Швець Павло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Швець Панас, гайдамака — 82
 Швець Самійло, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 49
 Швець Таран, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Швець Тиміш, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 88
 Швець Феско, козак запорізький — 54
 Швидкий, ватажок гайдамацького загону — 135
 Швидкий, отаман слободи Мостки — 292
 Швидкий Іван, гайдамака — 312
 Швидкий Йосип, гайдамака — 277
 Швідкий Федір, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
 Швигов, капітан — 132
 Шевич, підполковник Бахмутського гусарського полку — 194
 Шевляков Йосип, драгун — 58
 Шевченко, отаман гайдамацький — 248
 Шевчик Гнат-Михайло, гайдамака — 23
 Шевчик Мойсей, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 105
 Шедакірський, підпрапорщик — 185—187
 Шелест Юско, ватажок гайдамацького загону — 248
 Шелковенко Яків, гайдамака — 248
 Шепель Савелій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
 Шеремет Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 251
 Шестернюк Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
 Шидловський Роман, майор, поміщик — 176, 178
 Шийка Федір, мешканець м. Охтирка — 150
 Шижкарніевич Василь, священник — 107
 Шило, кучер, гайдамака — 111
 Шило, сотник гайдамацького загону — 207, 248
 Шиндеровський Базилій, пан — 3
 Шинкар Павло, козак запорізький — 184
 Шипов Семен, секунд-майор — 58—60, 69
 Шипченко Давид, козак запорізький — 54
 Ширай Федір, товариш бунчуковий — 24
 Широкий, осавул гардовий — 118
 Широштан Василь, гайдамака — 248
 Шишкин, підпрапорщик — 187
 Шкляревич Афанасій, писар полковий — 49, 50
 Школа Гарасим, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 82
 Шкура Іван, козак запорізький — 54
 Шкуринський Данило, козак запорізький — 184

- Шкуринський Федір, козак запорізький — 184
- Шлапак Григорій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 134
- Шмаков, підполковник — 183
- Шпидун Юхим, козак — 299
- Шпилька Яким, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 167
- Шрам Іван, гайдамака — 248
- Шрамко Іван, козак — 249
- Шрамченко Василь, член Генерального військового суду — 184
- Шрейдер (фон-Штрендер), поручик — 67, 115
- Штемберген, командир польського загону — 32
- фон-Штофельн, генерал-майор — 188, 254, 307
- фон-Штрендер — див. Шрейдер
- Шулика Микита, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 74
- Шуличенко Семен, гайдамака — 302
- Шульга Василь, гайдамака — 248
- Шульга Данило, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 63
- Шульга Іван, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 136
- Шульга Іван, отаман курінний — 118
- Шульга Матвій, гайдамака — 312
- Шульга Олексій, товариш запорізького козака у Балті — 211
- Шульженко Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 119, 120
- Шуманцовський Фаб'ян-Микола-Прус, ловчий теребовельський — 25
- Шумлянський, регіментар української частини — 35
- Ща Денис, отаман курінний, учасник гайдамацького руху — 23
- Шеньовський, комендант конфедератського війська — 267
- Шеньовський, управитель с. Погреблиці — 41
- Щербатенко Яків, гайдамака — 248
- Щербина, гайдамака — 79
- Щербина, полковник — 237
- Щербина Андрій, гайдамака — 63
- Щербина Іван, квартирмейстер, ротний Мерешанського комісарства — 288
- Щербина Іван, підпрапорщик — 178, 185
- Щербина Іван, реєстратор губернський — 302
- Щербина Мусій, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 81
- Щербина Остап, козак запорізький — 54
- Щербина Степан, гайдамака — 175
- Щербина Степан, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Щербиненко Іван, мешканець слободи Жеребці — 292
- Щербинін Євдоким, губернатор, генерал-майор — 189, 190, 192, 247, 254, 256, 257, 286, 289, 295, 300, 302, 315
- Щербинін Петро, майор, поміщик — 187
- Щорба, серб, орендар — 237
- Юрій, тернівський сотник — 135
- Юрченко Василь, підданий — 94
- Юст Федір, комендант фортеці св. Єлизавети — 140, 141
- Юхим, гайдамака — 296
- Юхим, наймит — 307
- Юхим, племінник прикажчика Наума Качевського — 294
- Юшко Мартин, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 248
- Юшковська Анастасія — див. Красносельська
- Юшковський Ян, шляхтич — 20
- Ющенко Яким, мешканець с. Деревин — 314
- Яблоновська, ігуменя монастиря сакраменток — 313
- Яблоновська Теофіла, княгиня, дружина великого коронного хорунжого — 53
- Яблоновський, князь, воєвода познанський — 242
- Яблоновський Рох, підстолий теребовельський — 9
- Яблонський, князь — 203
- Яблунівський, підстолий коронний — 94
- Яворський Григорій, капітан — 143
- Яворський Лаврін, гайдамака — 161
- Язык Яцько, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 124
- Яким, пиляр Києво-Печерської лаври, гайдамака — 111
- Яким, челядник, мешканець с. Мостиці — 121
- Яків, козак запорізький, учасник гайдамацького руху — 244
- Яків, шафар Розумовського — 81
- Яковлев, квартирмейстер, ротний Єфремовського полку — 58
- Якович Степан, гайдамака — 248
- Якуб-Ага (Ага-Баша), начальник м. Балта — 211, 232, 234, 248
- Якубовський, столяр київський — 222
- Ялонський, шляхтич — 94
- Янкель, мешканець слободи Красна — 183
- Янов Микола, кур'єр царський — 45
- Яровий Трохим, козак запорізький — 54
- Ярошевич, мешканець м. Мошни — 201
- Ясинський, канцелярист — 300
- Ясинський Іван, опришок — 160
- Ясинський Степан, опришок — 161
- Ясько, пиляр, гайдамака — 111
- Яценко Леско, козак запорізький — 54
- Яценко Хома — див. Білокур Хома
- Яцик Іван, мешканець м. Мошни — 201
- Яцковський Міхал, комісар та суддя пограничний — 41
- Яцько, козак запорізький — 252
- Яцькович Павло, ватажок гайдамацького загону — 248

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

- Авражіївка — див. Ображіївка
Авруч — див. Овруч
Адамівка, село Носівської сотні, Київського полку — 59, 78
Азов, місто — 276
Аліюши, річка — 157
Андрусівка, село на Чигиринщині — 31, 74
Андруші, село Трахтемирівської сотні, Переяславського полку — 281
Аннопіль, містечко — 242
Антонівка, село на Правобережній Україні — 248
Арепівська земля — 2
Артемівка, слобода Мереф'янського комісарства — 288, 289
Архангелгород — див. Архангельськ
Архангельськ (Архангелгород), містечко на півдні України — 48, 55, 60, 67, 82, 89, 92, 96—98, 108, 143, 161
Архангельська сотня — 96
Бабаївський бір на Харківщині — 154
Бабанка, село на Правобережній Україні — 135
Бабичева пасіка — 81
Бабче, село на Станіславщині — 160
Базалія (Базилій), містечко на Поділлі — 236
Базилій — див. Базалія
Балабанівка, містечко на Правобережній Україні — 34
Балаклійське (Балаклиське, Болоклійське) комісарство — 286, 287, 300, 301, 309
Балацькове (Баяцькове) урочище — 118
Балта, місто — 202, 207, 209, 211, 219—220, 222, 228, 230, 232—234, 236, 239, 243, 244, 246, 248, 271
Балацькове — див. Балацькове
Баньки, село — 161
Баня — див. Гнилиця
Баня Свірська, село на Станіславщині — 160
Бар, місто — 12, 23, 197, 205, 208, 215, 222, 232, 233, 236, 238, 282, 284
Барвінченська — див. Барвінчина
Барвінчина (Барвінченська) Стінка, урочище над р. Торець — 147, 296
Барський замок — 10, 12
Батурин, місто — 165, 311
Батуринський курінь — 54, 60, 63, 74, 136, 165
Бахмут, місто — 147, 164, 194
Бахмутський повіт — 292
Безпечне, село — 161
Белз, місто — 222
Бендери, місто — 54, 246
Бердичів, місто — 7, 208, 222, 233
Бердичівська фортеця — 208
Берездня, село на Правобережній Україні — 214
Березів (Березів Вижній, Березова), село на Станіславщині — 160, 161
Березів Вижній — див. Березів
Березівка — див. Березове
Березна, містечко Чернігівського полку — 248
Березова — див. Березів
Березова Лука, село Комишнянської сотні, Гадяцького полку — 293
Березове (Березівка), село Харківського полку — 186, 187
Березове, село на Правобережній Україні — 135
Берестечко, місто — 16
Бершадь, місто — 230, 271
Бика — див. Бики
Бики (Бика), річка, притока Південного Бугу — 312
Біла Русь — див. Білорусія
Біла Церква, місто — 18, 21, 23, 26—36, 54, 195, 204, 206, 209, 220, 227, 230, 248, 251, 260—262, 266, 267, 274
Білгород, місто — 22, 23, 265
Білгородський форпост — 210
Білевська фортеця — 295, 308
Білецька сотня, Полтавського полку — 88
Білилівка, містечко на Житомирщині — 22, 33
Білогородка, містечко — 4
Білозери, містечко на Черкащині — 203
Білорусія (Біла Русь) — 245, 314
Білоруська губернія — 314
Білоцерківська губернія — 229
Білоцерківське староство — 159, 267
Білоцерківський округ — 230
Біляни, село на Брацлавщині — 15

- Біляни, село Мглинської сотні, Стародубського полку — 281
- Бірки, село на Правобережній Україні — 165, 248
- Близня, хутір на Лівобережній Україні — 50
- Блощинці, село на Київщині — 227, 248, 285
- Бобринцева чата — 211
- Бобровицький хутір на Лівобережній Україні — 50
- Бог — див. Південний Буг
- Богданівка, село на Правобережній Україні — 93
- Богданівський форпост на р. Самарі — 296
- Богодучів, місто — 176
- Богодучівський бір — 176
- Богородицька фортеця — 248
- Богородична, слобода — 74, 296, 298
- Богородчани, містечко на Станіславщині — 44
- Богослав — див. Богуслав
- Богуслав (Богослав, Бугуслав), місто — 28, 36, 54, 65, 93, 119, 162, 163, 209, 227, 244, 248, 259—262, 266, 285
- Богуславське староство — 259, 267
- Болаклицьке — див. Балаклійське
- Болахів, місто — 160, 167
- Болоклійське — див. Балаклійське
- Болтишка, село на Чигиринщині — 259
- Болтич (!) — 33
- Борзна, містечко Ніжинського полку — 108
- Борovenські ліси на Харківщині — 305
- Боровиця (Боровичі), містечко на Чигиринщині — 27, 59, 64, 74, 94, 243, 278
- Боровичі — див. Боровиця
- Бородаєвського, хутір — 196
- Борщатівка, село на Київщині — 285
- Борщеве, село на Правобережній Україні — 40, 135
- Борщівка, село Волинського воеводства — 11
- Босівка, село на Київщині — 35
- Брагин, місто — 78, 87
- Браничі, село — 25
- Браслав — див. Брацлав
- Браславське воеводство — див. Брацлавське воеводство
- Брацлав (Браслав), місто — 54, 208, 236
- Брацлавське (Браславське) воеводство — 1, 18, 41, 93, 94, 135, 136, 143, 159, 173, 206, 267, 271, 273
- Броди, місто — 14, 40, 42, 46, 208
- Бродка, село на Правобережній Україні — 135
- Брусилів, місто — 139, 285
- Брустури, село на Станіславщині — 160
- Бруховецький курінь — див. Брюховецький курінь
- Бруховецький (Бруховецький) курінь — 23, 54, 136
- Брянський повіт — 138
- Бубнівка, село на Поділлі недалеко від р. Буг — 135
- Буг — див. Південний Буг
- Бугуслав — див. Богуслав
- Бужин, село на Чигиринщині — 54
- Бузове, урочище на Харківщині — 176
- Букачівці, містечко на Станіславщині — 43
- Буки, село на Київщині — 285
- Буківка, село на Правобережній Україні — 135
- Буланівська гребля в Полтавському полку — 303
- Буланове, село Полтавської другої сотні — 303
- Бурштин, містечко на Станіславщині — 44, 90
- Бутовський шанець — 184
- Валахія — див. Волощина
- Валки, місто — 131, 149, 151—153, 178, 185, 188, 191, 254, 289, 294, 304, 307
- Валківська сотня — 131, 133, 153, 178, 185
- Валківське комісарство — 192, 286, 291, 304, 307
- Валківський великий байрак — 176
- Валківські ліси — 145, 185, 286
- Валківські лісові дачі — 153, 185, 186
- Валківські степові дачі — 178
- Валовий байрак — 298
- Варварівка, село Полтавської першої сотні — 105
- Варшава, місто — 25, 129, 195, 202, 205, 206, 215, 219—220, 222, 226, 228, 229, 232, 233, 235, 236, 238, 245—247, 263, 264, 266, 272—274
- Василівщина, село на Правобережній Україні — 285
- Васильків, містечко на Київщині — 29, 208, 248, 253, 277
- Васильків, слобода Лубенського полку — 249
- Васильківський форпост — 246, 248, 277
- Васильківці, село на Поділлі біля м. Погребце — 22
- Васюрєвський курінь — див. Васюринський курінь
- Васюринський (Васюрєвський) курінь — 23, 82, 136, 296
- Ватажкове урочище в Полтавському полку — 303
- Ведмедівка — див. Медведівка
- Ведмедівський (Медведівський) курінь — 23, 54, 81, 285
- Велике князівство Литовське — див. Литва
- Великий Інгул — див. Інгул
- Великий Інгул, зимівник — 252
- Великий Інгул, урочище в запорізьких степах — 110
- Великий Луг, місцевість на лівому березі Дніпра, недалеко від гирла р. Конка — 74
- Великолуцька провінція — 183
- Великопольща — див. Польща
- Великоросія — див. Росія
- Величенський курінь — див. Величківський курінь
- Величківський (Величенський) курінь — 23, 54, 74, 296
- Веприк, місто — 176
- Вербівева чата — 211
- Вербіж, село на Станіславщині — 44

- Вербки, село на Правобережній Україні — 23
 Верблюжка, річка — 118
 Вербове, урочище — 118
 Вертиківка, село на Житомирщині — 41
 Вертлівка, містечко Переяславського полку — 296, 298
 Веселий Кут, слобода на Правобережній Україні — 135
 Вигранка, село — 281
 Вижгород, село Київської сотні — 277
 Вишня Безпалівка, село — 300, 301
 Виска — див. Вись
 Високополе, село на Харківщині — 147
 Висоюзевський курінь — 296
 Вись (Виска), річка, впадає в Синюху — 34, 67, 96, 97, 159
 Вишенка — див. Вишеньки
 Вишеньки (Вишенка), село — 161
 Вишків, село Новомиської сотні, Стародубського полку — 281
 Вишківський форпост — 183
 Вишнич — 15, 19
 Вишня, містечко в Галичині — 228
 Вишестеблівський курінь — 54
 Відень, місто — 245
 Вілнівка — див. Вільнянка
 Вілтарнави, село — 135
 Вільнянка (Вілнівка), річка, впадає в Дніпро — 74
 Вільшана (Ольшана), містечко на Черкащині — 195, 248
 Вінниця, місто — 5, 18—20, 46, 222, 271
 Вінницький грод — 1
 Вірлоок, село на Житомирщині — 4
 Вісла, річка — 67
 Віта, річка — 138
 Вітка, село — 138
 Владичин, село — 39
 Власівка, село — 23
 Власівська сотня, Миргородського полку — 82
 Вовчківці, село — 40
 Водолаги, слобода на Слобожанщині — 174, 189, 190, 289, 304, 307
 Водолазького, хутір — 294
 Водяницького, хутір — 176
 Волинське воеводство — 11, 17, 208, 215
 Волнавка, річка — 74
 Володарка, містечко на р. Росі — 206
 Володарська волость — 206
 Володимир, місто — 222, 228, 230
 Володимирське єпископство — 228
 Волоська країна — див. Волощина
 Волощина (Волоська країна, Валахія) — 23, 160, 195, 246
 Волошенка, село на Правобережній Україні — 23
 Воронів, грунт в м. Овручі — 2
 Ворскла, ріка — 88, 113, 150, 297, 303
 Всеродійська держава — див. Росія
 Гаврилівка, село Хмельівської сотні, Лубенського полку — 95
 Гадяч, місто — 293
 Гадяцький полк — 77, 176, 293, 294, 296, 298
 Гайворон, слобода — 294
 Гайсин, місто — 172
 Галаганівка (Голаганівка), слобода на Чигиринщині — 237, 251
 Галаганова пасіка — 79
 Галайки, село на Київщині — 244
 Галицька земля — 3, 9, 25, 42
 Галицький замок — 25
 Галич, місто — 3, 9, 25
 Галичина — 90
 Ганебні Байраки на Харківщині — 189
 Гард, урочище в південній частині Запорізької Січі — 23, 55, 63, 67, 74, 93—97, 124, 125, 128, 136, 141, 143, 158, 172, 213, 252
 Геєвка — див. Гиївка
 Гераклія (Герклія), річка — 33
 Герклія — див. Гераклія
 Гивненки, село Цибулівської сотні — 59
 Гиївка (Геєвка), слобода — 289
 Гирева пасіка — 60
 Глеваха, село на Київщині — 248
 Глинськ, місто (село) — 60, 82, 102, 172
 Глинськ, фортеця — 52
 Глинська сотня — 248, 311
 Глинський шанець — 248
 Глухів, місто — 64, 80, 92, 95, 106, 107, 117, 119, 120, 122, 123, 132, 167, 172, 175, 184, 227, 279, 311
 Глухівська сотня — 122
 Гнилиця (Баня, Гнильча Баня), село на Станіславщині — 160, 162
 Гнильча Баня — див. Гнилиця
 Говтва — див. Голтва
 Гоголька, село (І) в Білорусії — 314
 Гола Долина, слобода Ізюмського комісарства — 294, 296
 Голаганівка — див. Галаганівка
 Голованівський Ташлик, село на Правобережній Україні — 135
 Головськ, село в Галичині — 90
 Головчинці, село на Поділлі — 10
 Голосіїв — 166
 Голосіївська пуца — 166
 Голта, місто — 211, 213, 246, 248
 Голтва (Говтва), містечко Полтавського полку — 292
 Голяки, село — 161
 Гомель, місто — 183
 Гомельське староство — 183
 Гомельський замок — 183
 Гомольча, слобода Ізюмської провінції — 289
 Горбів, село Чернігівської сотні — 78
 Гордашівка, село на Правобережній Україні — 135
 Горенки, хутір на Київщині — 248
 Городенка, містечко на Станіславщині — 160, 222, 239
 Городище, містечко на Брацлавщині — 135, 136
 Городище, містечко Лубенського полку — 296, 298

- Городище, містечко на Черкащині — 143, 172, 248
 Городищівський ключ на Черкащині — 195
 Городне, байрак на Слобожанщині — 194
 Городне, містечко Охтирського полку — 148, 155
 Горянка, урочище на Київщині — 179
 Гостинські землі — 233
 Гостомель (Гостомль), містечко недалеко від Києва — 121, 248
 Гостомль — див. Гостомель
 Грабовка, слобода Севського повіту — 183
 Грабовий яр, урочище на Слобожанщині — 150
 Гранів, містечко на Поділлі — 28, 35, 39, 205
 Грибовий, зимівник над р. Інгулець — 142
 Гризанівка, село на Правобережній Україні — 135
 Громоклія, річка — 252
 Грушки, село на Правобережній Україні — 135
 Грушовата балка, зимівник біля гирла р. Інгулець — 142
 Гуманські волості — див. Уманські волості
 Гумань — див. Умань
 Гусятин (Усятин), містечко — 261
 Данилівка, слобода в Миргородському полку — 82
 Данилів Кут, ліс у Валківській сотні — 185
 Дарниця, хутір біля Києва — 126, 132
 Дашів, село на Вінниччині — 32
 Демівка, село недалеко від м. Ольгопіль — 23
 Денисівка, слобода Лубенського полку — 296, 298
 Деревинь, село Городнянської сотні, Чернігівського полку — 314
 Деревки, село на Полтавщині — 176
 Дерев'янківський (Дерев'янський) курінь — 23, 60, 65, 74, 82, 102, 167
 Дерев'янський курінь — див. Дерев'янківський курінь
 Дерев'янський, хутір на Запоріжжі — 102
 Деркачі, хутір на Харківщині — 298
 Десна, ріка — 311
 Джерелівський (Жерелівський) курінь — 63, 165, 184, 209
 Дзюнково — див. Дзюньків
 Дзюньків (Дзюнково), село (містечко) недалеко від м. Погребище — 159
 Динабург, місто — 245
 Диувський курінь (?) — 184
 Дмитрушки, село на Київщині — 135
 Дніпро, ріка — 28—30, 32, 41, 47, 52, 58, 59, 64, 73, 74, 78, 80, 82, 85, 86, 95, 98, 104—108, 110, 111, 113, 114, 119, 126, 132, 138, 159, 161, 167, 172, 175, 193, 195, 203, 229, 243, 277, 317
 Дніпрові пороги — 251, 317
 Дністер, ріка — 13, 160, 208, 219, 273
 Добеславці, село на Станіславщині — 160
 Добрянкa, слобода на Чернігівщині — 183, 281
 Добрянська таможня — 314
 Добрянський форпост на Чернігівщині — 107, 129, 183
 Довгополе, село на Станіславщині — 160
 Довжик, село на Поділлі — 199
 Долина, містечко на Станіславщині — 160
 Домонтівська сотня, Переяславського полку — 64
 Дон, річка — 292
 Донець, ріка — 131, 292, 312
 Донський курінь — 95
 Дрезден, місто — 56
 Древоруб, байрак — 296
 Древоруб, ліс на Слобожанщині — 196
 Дроздовська земля — 2
 Дубно, місто — 208, 230
 Дубосари, місто — 23, 232
 Дубровка, село Гомельського старства — 183
 Дуклія, містечко — 273
 Дуніна, хутір — 178
 Дядківський курінь — 81, 136
 Європа — 317
 Св. Єлизавети, фортеця в Новій Сербії — 124, 125, 127, 140, 141, 158, 165, 172, 173, 177, 221, 251
 Єлисаветградська (Єлисаветська) провінція — 236, 246
 Єлисаветська провінція — див. Єлисаветградська провінція
 Єремїна Балського шанець — 141
 Єремїївка, містечко Переяславського полку — 243
 Єськова Долина, хутір біля м. Зміїв — 300, 309
 Жаб'є, село на Станіславщині — 160
 Жабокрики, село на Поділлі — 34
 Жаботин, містечко — 59, 206, 207, 209, 248, 259, 262
 Жаботинська волость — 267
 Жаботинська фортеця — 259
 Жаботинський дистрикт — 259
 Жаботинський замок — 2, 262
 Жаботинський ключ — 21, 195, 229, 267
 Жаботинщина — 261
 Жалконівка, село на Правобережній Україні — 135
 Жарин, село на Брянщині — 138
 Жастків, слобода Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
 Жванець, містечко — 273
 Жгун, річка — 304
 Жеребець, слобода на Слобожанщині — 290, 292, 312
 Жеребецький, хутір на Слобожанщині — 292
 Жеребецькі дачі — 202
 Жерелівський курінь — див. Джерелівський курінь
 Животів, містечко — 38
 Жидовчик, село на Київщині — 94
 Жиланщина — див. Смілянщина
 Житомир, місто — 7, 17, 79, 208, 222, 230
 Житомирське старство — 1, 17

- Житомирський грод — 1
 Житомирський замок — 17
 Житомирський повіт — 4
 Жолобкове, урочище в Ізюмському комісарстві — 292
 Забір'я, село на Київщині на р. Бобринці — 285
 Заболотів, містечко на Станіславщині — 44, 222
 Заболоття, село Київського воеводства — 4
 Заводівка, село на Черкащині — 135
 Заворсклівські місця — 147
 Загори, село на Станіславщині — 160
 Задніпровські степи — 76
 Задніпров'я — 101, 102, 109, 112, 118
 Задніпрські місця — див. Задніпрянські місця.
 Задніпрянські (Задніпрські) місця — 51, 52, 58, 61, 62, 64, 67—69, 72, 73, 76, 82, 85, 86, 92, 97, 98, 100—102, 109, 110, 115, 118, 169
 Задніпрянські хутори — 72
 Займище, слобода — 183
 Закриниччя, село — 135
 Заливки, село на Черкащині — 94
 Залісці, село (містечко) на Тернопільщині — 208
 Заліщики, містечко на Тернопільщині — 222, 230, 239
 Замойський Кут, село на Слобожанщині — 153
 Замостя, місто — 208, 248
 Замчиське, поселення біля м. Косів — 160
 Запоріжжя — див. Запорізька Січ
 Запорізька Січ (Запоріжжя, Кіш Запорізької Січі, Низ, Січ) — 21—23, 26—29, 35, 37, 41, 45, 60, 63, 65, 67, 70, 74, 81, 83, 92, 93, 95—97, 100, 103—105, 119, 124, 128, 140, 144, 158, 161, 165, 169, 171, 172, 175, 177, 179, 184, 185, 195, 204, 207, 209, 211, 212—214, 219, 230, 232, 234, 237, 242—244, 246, 248, 251, 252, 268, 270, 277, 285, 296, 317
 Запорізькі дачі — 177
 Запорізькі степи — 71, 109, 110, 158, 252, 315
 Запорожцева чата — 211
 Зарубіжна Горися, слобода Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
 Заслав, місто — 222
 Заузентальне, село на Правобережній Україні — 135
 Збараж, місто — 14
 Збаразьке князівство — 40, 42
 Звенигородська губернія — 229
 Звенигородське староство — 267
 Звенигородський ключ — 195
 Здешки, село на Правобережній Україні — 119
 Зелена, річка — 251
 Зелена, село на Станіславщині — 44
 Зенков — див. Зіньків
 Зерденівка, село на Правобережній Україні — 135
 Зіньків (Зенков), місто — 176, 311
 Злодіївські хутори — 292
 Змагайлівка, село на Черкащині — 119
 Зміїв, військова слобода — 286, 309
 Зміїв, місто — 147, 151, 155, 157, 174, 188, 300, 301
 Зміївське комісарство — 298
 Зміївський бір — 286
 Зміївські ліси — 190, 286, 300
 Зміївські лісові дачі — 289, 298, 300
 Знаменська слобода на Слобожанщині — 304
 Знаменське — див. Івани на Харківщині
 Зозанів, село на Чигиринщині — 161
 Золотарівка, село — 60
 Золотоноша, місто — 137
 Івангородок, містечко Ніжинського полку — 117
 Івангородська сотня, Ніжинського полку — 117
 Івани, село Полтавського полку — 176
 Івани (Знаменське), село на Харківщині — 189, 304
 Іванівка, слобода Ізюмської провінції — 315
 Іванівський (Івонівський) курінь — 82, 95, 124, 136
 Івановичі, село на Житомирщині — 12
 Іваськ, село на Правобережжі — 135
 Івонівський курінь — див. Іванівський курінь
 Ізюм, місто — 287, 290—292, 294, 296, 308, 312, 315
 Ізюмська провінція — 257, 286, 287, 289, 292, 307, 315
 Ізюмське комісарство — 291, 298
 Ізюмський полк — 186
 Ігул (Великий Ігул), річка — 67, 83, 93
 Ігулець, річка — 102, 142
 Іпут, ріка, ліва притока р. Сож — 106
 Іркліївський курінь — 23, 63, 74, 82, 167, 179
 Ірпінь, річка — 4
 Ісайки, село — 135
 Іскрівка (Ровенська), село Полтавського полку — 113
 Ічня (Ішня), місто — 23
 Ішня — див. Ічня
 Кабана, військова слобода — 312
 Кагарлик, село на Київщині — 285
 Кадак — див. Кодак
 Каева пасіка — 60
 Казань, місто — 269, 279
 Калеревський курінь — 74
 Калниболото — див. Кальниболото
 Кальміус, річка — 164, 292, 296, 298
 Кальниболота (Колниболота), село біля р. Вись — 89
 Кальниболото (Калниболото), містечко біля р. Гнилий Тікич — 54, 94
 Кальниболоцький караул — 96
 Кальниболоцький курінь — 136, 165, 167, 252
 Кальниболоцький міст — 96
 Кальниболоцький (Колниболоцький) редут — 67, 97
 Кальниболоцький шанець — 248
 Каманське, село на Правобережній Україні — 172

- Каменка — див. Кам'янка на Правобережній Україні
 Каменка — див. Кам'янка Чернігівського полку
 Каменка, село Топальської сотні, Стародубського полку — 107
 Каменка, слобода на Харківщині — 294—296, 298, 312
 Каменече, село на Уманщині біля р. Каменки — 135
 Каменна, село на Правобережній Україні — 135
 Камінна Криниця, слобода на Правобережній Україні — 135
 Кам'янка (Каменка), село на Правобережній Україні — 35, 54, 94, 135
 Кам'янка (Каменка), село Чернігівського полку — 107
 Кам'янка, село Потоцької сотні, Миргородського полку — 82
 Кам'янець — див. Кам'янець-Подільський
 Кам'янецька фортеця — 233
 Кам'янець-Подільський (Кам'янець), місто — 12—15, 29, 46, 208, 222
 Кам'яний Брід, село (містечко) на Правобережній Україні — 248
 Канелівський курінь — див. Конелівський курінь
 Канів, місто — 209, 224, 225, 243, 248, 251, 259, 267
 Канівське староство — 195, 267
 Канівський замок — 222, 243, 248, 267
 Канівський курінь — 81, 82, 164, 172, 184, 198, 206, 209, 244
 Канівський округ — 230
 Канівський повіт — 243
 Канівський форпост — 64
 Капустин, село на Звенигородщині — 54
 Капустина, слобода Лубенського полку — 249
 Капустянський яр, урочище на Харківщині — 294
 Карабильне, поселення — 252
 Караванська, слобода — 189
 Каратюк (Каратюн), річка — 164
 Каратюн — див. Каратюк
 Карачевець — див. Карачівці
 Карачівці (Карачевець), село на Поділлі — 135
 Карлівка, село Полтавського полку — 105
 Карлівка, слобода на Харківщині — 308
 Карпівка, село на Київщині — 78
 Карповські хутори на Харківщині — 292
 Каташин, село на Вінниччині — 135
 Катерининська провінція — 286, 289, 300, 308
 Каушани, містечко в Молдавії на р. Бодні — 26
 Качанівський майдан у м. Овруч — 2
 Квашинські землі на Волині — 2
 Кедрасівка, село на Вінниччині — 94
 Келеберда, містечко Полтавського полку, на лівому березі Дніпра — 299
 Кенігсберг, місто — 129
 Кизили, грунт біля Овруча — 2
 Києво-Печерськ — 51
 Києво-Печерська фортеця — 218, 281
 Київ, місто — 4—6, 22, 23, 26, 29, 30, 47, 48, 51, 55, 61, 62, 64, 66, 69—71, 73, 79, 85, 95, 98, 99, 102, 103, 107, 108, 110, 111, 114, 116, 117, 119, 121, 126, 132, 134, 143, 144, 166, 168—171, 173, 179, 180, 183, 203, 204, 208, 209, 212—214, 216—220, 222, 226—228, 230, 232, 234, 238, 240, 241, 243, 244, 246, 248, 253, 265, 268, 269, 273, 276, 277, 279, 281, 285, 311
 Київська губернія — 18, 22, 23, 45, 47, 55, 61, 62, 64, 66, 68—71, 73, 75, 79, 85, 86, 89, 98, 99, 102, 103, 170, 183, 265, 283
 Київське воеводство — 1, 2, 4, 7, 21, 37, 41, 93, 206, 215, 267, 271, 273
 Київський полк — 277
 Київські землі — 42, 135
 Кирасирський кінний завод — 148
 Кирдани, село — 125
 Киреївка, село на Правобережній Україні — 136
 Кирилівка, село Канівського староства — 267
 Кирпівський хутір на Слобожанщині — 294, 296, 298
 Кисляківський курінь — 23, 105, 136
 Китаївська пуца — 166
 Кишевате, містечко — 125
 Кишли, містечко — 212
 Кияйна, село на Правобережній Україні — 135
 Кіблич (Кубличі), містечко на Поділлі — 93, 94, 172
 Кілтени, караул — 96
 Кілтени, редут — 67
 Кіш Запорізької Січі — див. Запорізька Січ
 Княжпіль, земля біля м. Овруч — 2
 Кобеляки, місто — 111, 307
 Кобеляцького, хутір — 176
 Кобила, село на Тернопільщині — 8
 Ковалів ліс на Харківщині — 306
 Ковенський повіт — 245
 Ковенський редут — 62
 Ковно, місто — 245
 Ковтуненків, хутір — 105
 Ковтунівський курінь — 105
 Кодак (Кадак), фортеця — 32, 74, 93
 Кодаржинці, село на Правобережній Україні — 94
 Кодима, річка, права притока Південного Бугу — 211
 Кодня, містечко на Житомирщині — 93
 Козаровичі, село на Київщині — 248
 Козацька Долина, село на Правобережній Україні — 248
 Козіївка, село на Харківщині — 147
 Козлівська — див. Козлівський
 Козлівський (Козлівська), хутір на Харківщині — 188
 Козлов, місто — 23
 Койлів, село на Дніпрі — 114
 Койлівський редут — 114
 Колниболота — див. Кальниболота
 Колниболоцький — див. Кальниболоцький

- Коломак, річка — 113
 Коломак, слобода — 307
 Коломацька сотня — 147, 181, 182
 Коломацький, хутір — 113
 Коломацькі дачі — 113, 147, 181, 182
 Коломацькі ліси — 113
 Коломийський повіт — 25
 Коломия, місто — 44, 160, 222
 Колонтаєве, село на Чигиринщині — 74
 Колонтаїв, село на Слобожанщині — 147
 Колонтаївський караул — 74
 Комарівка, слобода Велико-Будиської сотні, Полтавського полку — 307
 Комарівка, слобода Харківського полку — 174
 Комишівата — див. Комишувата
 Комишувата (Комишівата), річка — 178
 Комишуватий, хутір — 178
 Конелівський курінь — 23, 105, 136, 142
 Константинополь — див. Костянтинопіль
 Копаїгород, місто — 39
 Копіївка, село на Київщині біля р. Соб — 135, 136
 Корабельна, річка — 55
 Коренівський курінь — 54, 82, 105, 237
 Коритянка, село на Правобережній Україні — 248
 Коробівка, село Домонтівської сотні, Переяславського полку — 165
 Коробова, хутір — 122
 Коровинці, село біля м. Ромни — 172
 Коротишанські могили, кам'яні гори на Запоріжжі — 164
 Коротиші, річка — 164
 Коротченка пасіка біля Старих Воделог — 288
 Корсунське староство — 267
 Корсунський байрак, форпост — 164
 Корсунський ключ — 195
 Корсунський курінь — 54, 63, 65, 81, 124, 136, 184
 Корсунь, місто — 172, 193, 209, 243, 261
 Коси, хутір на Запоріжжі — 74
 Косів, місто — 44, 57, 160
 Космач, село на Станіславщині — 44, 160, 161
 Косминин, хутір на Запоріжжі — 60
 Косоватий, ключ — 267
 Косовичі, містечко Гомельського староства — 183
 Костянтинівка, село на Слобожанщині — 305
 Костянтинопіль (Константинополь), місто — 246
 Костюшківська площа біля Мошкова — 2
 Котельва, містечко Охтирського полку — 147, 176, 265, 297
 Котельв'янське комісарство — 196
 Кочубеївка, село на Правобережній Україні — 94
 Краків, місто — 202, 228, 233, 245, 273
 Красна, слобода Севського повіту — 183
 Красне — 197
 Красний Кут, хутір на Слобожанщині — 147, 176
 Краснозаборська дистанція, Брянського повіту — 138
 Краснопіль, село на Правобережній Україні — 161
 Красносілка, село на Правобережній Україні — 94
 Красностав, містечко на Волині біля р. Корчик — 238
 Кратиня, село Чернігівського полку — 107
 Кременець, місто — 8, 14, 208
 Кременецький повіт — 17
 Кременецькі болота — 14
 Кременчук, місто — 58—60, 63, 65, 74, 91, 119, 120, 193, 216, 243, 248, 253
 Кременчуцька дистанція — 91
 Кременчуцька сотня, Миргородського полку — 82
 Кременчуцький форпост — 55, 58, 64, 68, 69, 73, 85, 91, 119, 120
 Кривий острів — 93
 Криворівня, село на Станіславщині — 44, 160
 Криківці, село на Правобережній Україні — 94
 Крилів, містечко (село) — 27, 28, 31, 34, 35, 74, 98, 105
 Крилівська слобода — 51
 Крилівська сотня, Миргородського полку — 52, 82
 Крилівський курінь — 54, 136
 Крилівський шанець — 248
 Крим — 273
 Круговка, слобода Севського повіту — 183
 Круничполе, село Ніжинського полку на р. Удаї — 244
 Крутенка — див. Крутенський
 Крутенський (Крутенка), байрак на Слобожанщині — 312
 Крутий Яр, урочище біля Петрового Острова — 98
 Крутих, містечко на Правобережній Україні — 93
 Крушинівка, село на Правобережній Україні — 135
 Крюків, село на правому березі Дніпра біля Кременчука — 31, 61, 62, 69, 75
 Крюківщина, село на Київщині — 285
 Ктитарівський курінь — див. Титарівський курінь
 Ктиторський курінь — див. Титарівський курінь
 Кубличі — див. Кібличі
 Куземенський міст — 297
 Куземин, містечко на Полтавщині — 297
 Куликовського, хутір на Харківщині — 286
 Кунки, маєток на Правобережній Україні в с. Кунки — 20
 Купичів, село на Волині — 226
 Куренівка (Куренівщина), передмістя Києва — 285
 Куренівський курінь — див. Коренівський курінь
 Куренівщина — див. Куренівка
 Курінська сотня, Лубенського полку — 249
 Кути, містечко на Станіславщині — 44, 222

- Кучман, ліс в південно-західній частині Поділля, біля м. Рашків — 38
 Кушівський курінь — 54, 59, 81, 136, 184
 Ладижин, містечко на Поділлі — 39, 135, 136, 172
 Лазувка, село Ізюмської провінції — 286, 287, 289
 Лебедин, місто — 311
 Лебедин, село на Черкащині — 32, 38
 Лебединські ліси — 36
 Левушківський (Леушківський) курінь — 23, 54, 63, 74, 81—83
 Летичів (Литичів, Лятичів), місто — 31, 35, 36, 208, 236
 Леушківський — див. Левушківський
 Ледківка, село на Правобережній Україні — 136
 Лещинів, село на Правобережній Україні — 94
 Либідь, річка — 111
 Линецька волость — 19
 Линникова Долина, урочище на Слобожанщині — 302
 Линці, маєток на Вінниччині — 19
 Линці, містечко — 208
 Липа, село біля Коломиї — 160
 Липне, село на Волині — 161
 Липове, село Жовнинської сотні, Лубенського полку — 50
 Липове, село на Київщині — 4
 Липовець, містечко на Вінниччині — 34, 48
 Лип'янський скит — 95
 Лип'янський хутір, Полтавської сотні, Полтавського полку — 303
 Лисенка — див. Лисянка
 Лисівка, слобода Гадяцького полку — 296, 298
 Лисянка, містечко на Черкащині, біля р. Гнилий Тікич — 23, 26—28, 34, 39, 54, 63, 93, 125, 159, 209, 261, 262
 Литва (Велике князівство Литовське) — 40, 203, 206, 208, 228, 233, 245, 273
 Литвинівка, село біля лісу Чути — 60, 74
 Литвинівський, ліс біля хутора Деркачі на Слобожанщині — 298
 Литичів — див. Летичів
 Лиховатка, слобода біля Миргорода — 285
 Лівобережжя — див. Лівобережна Україна
 Лівобережна Україна (Лівобережжя, Малоросія, Мала Росія) — 23, 78, 80, 81, 95, 104—106, 108, 113, 114, 123, 129, 138, 167, 175, 183, 232, 275, 279, 311, 317
 Ліниці, село на Покутті — 40
 Лісний форпост — 69
 Лісянський ключ — 267
 Лісовщина — 41
 Літки, містечко Остерської сотні, Київського полку — 126
 Ліщин, містечко на Житомирщині біля р. Гуйви — 247
 Лобків, село на Правобережній Україні — 93
 Лович, місто в Равському воеводстві, біля р. Бзури — 273
 Ловки (Ловків), село (містечко) на Житомирщині — 95
 Ловків — див. Ловки
 Лозовськ — 145
 Лоїв, містечко на р. Дніпрі — 107, 111, 208
 Ломань, село — 172
 Лохвиця, місто — 81, 95, 172
 Лохвицький тракт — 311
 Лубенський полк — 77, 95, 237, 249, 292, 296, 298
 Лубни, місто — 49, 50, 307
 Лубовниці, село на Правобережній Україні — 135
 Лука, село на Правобережній Україні — 210
 Лукашівка, містечко — 244
 Лукомська сотня, Лубенського полку — 249
 Лук'янівка (Лук'янова), слобода Гомельського староства — 183
 Лук'янова — див. Лук'янівка
 Лутища, село на Слобожанщині — 297
 Луцки — див. Лучки
 Луцьк, місто — 222, 228
 Лучанські земельні угіддя — 57
 Лучки (Луцки), село Коломийського повіту — 44
 Любар, містечко — 161
 Любецький форпост, Чернігівського полку — 84
 Любеч (Любич), містечко Чернігівського полку — 84, 107
 Любич — див. Любеч
 Любівка, село в Охтирському полку — 176
 Люблін, місто — 4
 Люботинська сотня, Харківського полку — 131
 Лютезівка, село на Правобережній Україні — 134
 Люча, село Коломийського повіту на Станіславщині — 161
 Лядські Кам'янки, село — 4
 Лядщина — див. Польща
 Лятичів — див. Летичів
 Ляхівці, село на Правобережній Україні — 208
 Львів, місто — 1, 205, 222, 233, 313
 Макарів, містечко на Київщині — 117
 Макатиха, байрак біля слободи Тор Ізюмського комісарства — 296
 Максименка, хутір на Полтавщині — 286
 Мала Водолага, слобода Валківського комісарства — 304
 Мала Росія — див. Лівобережна Україна
 Мала Сміла — див. Сміла
 Малівщина, поселення, маєтки біля Овруча — 4
 Малоросійські полки — 85, 95, 110, 137, 181, 196
 Малоросійські хутори — 72
 Малоросія — див. Лівобережна Україна
 Мандричина долина, урочище біля р. Мерчик на Слобожанщині — 148, 149, 155
 Манява, село на Станіславщині — 160
 Маньківка, село на Київщині — 94, 135

- Мариківка, село на Правобережній Україні — 135
 Мартовецька сотня, Харківського полку — 131
 Марченка, хутір — 50
 Масанський повіт — 138
 Матяшівка, село на Правобережній Україні — 54
 Махнівка, містечко на Київщині — 230
 Мачуський тракт — 299
 Мачухи, село Полтавської другої сотні — 299, 307
 Маяк, слобода в Ізюмському комісарстві — 292, 294
 Мглин, місто — 138
 Мглинська сотня, Стародубського полку — 106
 Мглинський шанець — 243
 Медведівка (Ведмедівка), містечко на Чигиринщині — 34, 35, 59, 60, 63, 74, 81, 207, 237, 243, 248, 251
 Медведівський курінь — див. Ведмедівський курінь
 Медвин, містечко (село) — 209, 248
 Межигірська дистанція (на Київщині) — 281
 Межигірський бір — 248
 Межигірський форпост — 180, 281
 Межигір'я, село біля Києва — 277
 Межиріцька волость — 267
 Межиріцький ключ — 267
 Межиріччя, село на Правобережній Україні — 285
 Мельники, село на Чигиринщині біля р. Медвідів — 243
 Менський курінь — див. Минський курінь
 Мерефа, містечко — 187, 254, 288, 289, 302, 306, 308, 310
 Мерэф'янська сотня — 131, 154, 187
 Мерэф'янське комісарство — 191, 192, 288, 289, 298, 300—302, 305, 308, 309
 Мерэф'янський бір — 286
 Мерэф'янські дачі — 176, 289, 302
 Мертвовода — див. Мертвовод
 Мертвовод (Мертвовода), річка — 93
 Мерчик, місто — 176, 188
 Мерчик, річка — 148, 149, 155
 М'єгла, село (?) — 15
 Мигійський острів на Дніпрі — 136
 Мигійський (Мигінський) Ташлик — 67, 115
 Мигінський Ташлик — див. Мигійський Ташлик
 Микитівка, село Охтирського полку — 147—149
 Микове, містечко — 205
 Миколка — див. Микольське
 Микольське (Миколка), урочище в Полтавській першій сотні — 303
 Микуличин, село на Станіславщині — 44
 Минський (Менський) курінь — 23, 59, 60, 82, 136, 167, 184
 Миргород, місто — 162, 283, 285
 Миргородська сотня — 82
 Миргородський полк — 52, 67, 69, 74, 77, 82, 91, 118, 294, 296
 Митниця, село біля м. Васильків — 248, 285
 Митнівка, село Стародубського полку — 311
 Митнівський перевіз, Стародубського полку — 311
 Михайлівка (Михалковець), маєток на Вінниччині — 20
 Михайлівка, село на р. Рось — 243
 Михайлівська земля біля Овруча — 2
 Михайловича, хутір — 127
 Михалковець — див. Михайлівка
 Мишастівський курінь — 23, 65, 74, 136, 172
 Мишури, село на Правобережній Україні — 135
 Мізина, хутір — 185
 Міз'яківські Хутори, село на Вінниччині — 161
 Мігурці, село — 34
 Могилів, місто — 23, 39, 219, 222, 230
 Могилівська губернія — 314
 Могилівський замок — 23
 Мож, ріка — 146, 187, 302, 310
 Можир — див. Мозир
 Можирський — див. Мозирський
 Мозир (Можир), місто — 129, 247
 Мозирський (Можирський) повіт — 129
 Молдавія — 13, 219, 238, 245, 246
 Моловатка, військова слобода на Харківщині — 292, 312
 Молодецьке, село на Правобережній Україні — 135
 Монастирище, містечко — 208, 217, 222, 248
 Моренцевий ліс біля м. Цибулів — 67
 Москва, місто — 123, 159, 195, 233, 248, 253, 273, 279, 316, 317
 Московія — див. Росія
 Московка, річка — 311
 Московська країна — див. Росія
 Москальцева пасіка — 60, 67
 Мостиський форпост — 111, 121
 Мостище, село на р. Ірпінь — 121, 180
 Мостки, слобода Бахмутського повіту — 292
 Мотижин, село на Правобережній Україні — 95
 Мотильне, село на Правобережній Україні — 135
 Мотовилівка, село на Київщині — 21, 41, 89, 285
 Мотовилівський форпост — 285
 Мотронинський ліс на Чигиринщині — 60, 63, 81, 243, 248
 Мочулівка, село Чигрин-Дубравської сотні, Лубенського полку — 237
 Мошни, село — 2
 Мошненська губернія — 193, 229
 Мошненська округа — 193
 Мошни, містечко — 59, 64, 74, 193, 201, 203, 209, 243, 248
 Мощанська волость — 267
 Мощинський ключ — 267
 Мощунський, хутір на Київщині — 248
 Мстиславль, місто — 245
 Мурафа, місто — 147, 149
 Мурахівський бір — 176

- Мурахівські дачі — 176
Мішанець, село Тереховельського повіту, Галицької землі — 3
Надвірна, місто на Станіславщині — 161
Наровля, місто на р. Прип'ять — 87
Насоківське, урочище на Запоріжжі — 165
Незамайвський курінь — 124, 136, 165, 184
Немирів, містечко — 19, 28, 29, 32—36, 40, 42, 54, 135
Немирівщина — 94
Нерубайка, село на Уманщині — 23, 135
Нерчинськ, місто на Забайкаллі — 241, 248, 253, 269, 279
Нерчинські заводи — 170, 175, 183
Нестерівка, село Цибулівської сотні — 59, 60, 63, 69, 98
Нестерівка, слобода Новоросійської губернії — 243, 251
Нетелюче (?), село на Станіславщині — 161
Нехвороща, село Полтавського полку — 105
Нивне, село Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
Нижній Брід, урочище — 55
Нижня Безпалівка, село (слобода) на Слобожанщині — 289, 300, 301, 309
Нижчестеблівський курінь — 54
Низ — див. Запорізька Січ
Ніжин, місто — 78, 84, 127
Ніжинський курінь — 161
Ніжинський полк — 78, 107, 117, 209, 244
Нова Водолага, слобода на Харківщині — 145, 187, 190, 291, 300, 304, 306, 307
Нова Сербія (Новосербія) — 141, 144, 159, 167, 170, 171, 175, 184, 266, 271, 273
Нова Росія — див. Південна Україна
Новгород — див. Новгород-Сіверський
Новгород-Сіверський (Новгородок), місто — 311
Новий Миргород, містечко — 75
Нові Млини, село Чернігівського полку — 311
Нові Петрівці (Петрівці), село на Київщині — 248
Нові Санжари, містечко на Полтавщині — 88
Нововодолазькі дачі — 289
Новомиргородський форпост — 171
Новомиргородський шанець — 144, 165, 167, 170, 285
Новоросійська губернія — 193, 204, 210, 216, 241, 243, 244, 248, 253, 265, 279, 285, 293, 299, 316, 317
Новосанджарівський тракт — 299
Новоселиця (Новоселівка), містечко (село, слобода) — 63, 165, 296, 298
Новоселівка — див. Новоселиця
Новосельський форпост — 95
Новосербія — див. Нова Сербія
Новосілка, село на Правобережній Україні — 135
Новосіченський рентраншемент — 268
Норин (Нориння), річка — 2
Нориння — див. Норин
Носівці, маєтки на Вінниччині — 20
Носківці, село на Вінниччині — 94
Ображіївка (Авражіївка), село Ніжинського полку — 209
Обухів, село на Київщині — 285
Овруч (Авруч), місто — 2, 4, 208, 222, 228, 247
Овруцьке староство — 1
Овруцький замок — 1
Огарева (Огирева, Огирова, Огорева) пасіка — 63, 69, 81
Огирева — див. Огарева
Огирова — див. Огарева
Огорева — див. Огарева
Огулчанська сотня, Харківського полку — 131
Окопи Святої Трійці, село (?) на Поділлі — 273
Окунівка, село біля м. Хотин — 202, 222
Олавський, хутір Роменської сотні — 50
Олександрівка, слобода Мерешанського комісарства — 306, 308
Олексіївська фортеця — 308
Олешанський повіт — 157
Олешанські лісові дачі на Слобожанщині — 157
Олика, містечко на Волині — 222
Олишівка, містечко Київського полку — 78
Ольховатка, слобода на Харківщині — 286
Ольховатка, урочище на Єлисаветградщині — 98
Ольшана — див. Вільшана
Ольшана, слобода на Харківщині — 254
Ольшанська сотня — 131
Ольшанський ключ на Черкащині — 195
Опішня, містечко Гадяцького полку — 176
Опішнянський, хутір — 176
Оране, село на Київщині над р. Тетерів — 78
Ореля — див. Орель
Орель (Ореля), річка, ліва притока Дніпра — 189, 307
Орельський форпост на кордоні Полтавщини і Катеринославщини — 212
Орловська слобода — 213
Орловський форпост — 213, 248
Орша, місто — 245
Осинівка, слобода Мглинської сотні, Стародубського полку — 106
Остовки, село на Правобережній Україні — 94
Острівці, урочище, хутір на Підкарпатті — 90
Острроверхівка, село на Слобожанщині — 302
Острроверхові лісові дачі на Слобожанщині — 302
Острог, місто на Волині — 208, 222, 228, 230
Остроуховий зимівник — 251
Охтирка, місто — 130, 131, 148, 150, 181, 182, 196, 297
Охтирська провінція — 265, 307
Охтирська сотня — 150
Охтирський полк — 147, 148, 150, 152, 155, 176, 181, 182, 217
Очаків, місто — 93, 104, 212
Ошмянський повіт — 87, 111

- Паволоцький замок — 37
 Паволоч, місто — 7, 37, 41
 Паланка, село на Уманщині — 135
 Палієве Озеро, містечко — 248
 Паньківщина, маєтність Києво-Софійського монастиря — 79, 95
 Палужинці, село на Правобережній Україні — 135
 Парня, урочище біля с. Сосонки Охтирського полку — 150
 Пасіка близько Хреста — 63
 Пашківський курінь — 21, 23, 54, 74, 81, 136
 Переволоченський форпост на Дніпрі — 64
 Перегівський перевіз на Чернігівщині — 311
 Перекоп, місто — 254
 Перекопська сотня — 153
 Перемиский, грод — 90
 Перемишль, село Кременецького повіту — 17
 Перехриста Семена, хутір — 67
 Переяслав, місто — 80, 81, 95, 193, 229, 243, 248
 Переяславська фортеця — 240
 Переяславський курінь — 23, 54, 65, 82, 136, 161, 184
 Переяславський полк — 64, 80, 137, 165, 243, 248, 296, 298
 Першосенчанська сотня, Лубенського полку — 249
 Петербург (Петергоф, Санкт-Петербург), місто — 26, 29, 56, 64, 67, 69, 72, 76, 77, 86, 97, 98, 100, 101, 109, 110, 115, 128, 140, 211, 215, 225, 226, 234, 240, 250, 263, 269, 270, 272, 274, 276
 Петергоф — див. Петербург
 Петрів (Петрівський) Острів, село — 48, 92, 96, 97, 98
 Петрівка, село Гадяцького полку — 74, 176
 Петрівський острів — див. Петрів острів
 Петрівці — див. Нові Петрівці
 Петрівці — див. Старі Петрівці
 Петроострівська дистанція — 98, 100
 Петроострівський форпост на р. Вись — 97
 Печеніжин, містечко на Станіславщині — 57
 Печерська слобідка — 111
 П'єжхно, містечко — 25
 Пирогове, село Київського полку — 126
 Писарівка, село Охтирського полку — 176
 Писарівка, село Полтавського полку — 303
 Писарівська гребля — 303
 Південна Україна (Нова Росія) — 276
 Південний Буг (Бог, Буг), ріка — 39, 67, 74, 93, 125, 172, 208, 214, 248, 252, 317
 Півнева пасіка — 74
 Підгірський край — 53
 Підгірці, село на Станіславщині — 156
 Підгір'я — 42
 Підкарпаття — 25, 53
 Під Липою, ліс — 160
 Пільзно, місто в Польщі на р. Вісла — 228
 Пістинь, містечко на Станіславщині — 160, 161
 Піщане, село на Поділлі — 23, 211
 Піщаний Брід, слобода — 158
 Піщанська сотня, Переяславського полку — 64
 Пластунівський курінь — 23, 41, 82, 95, 167, 209
 Платеневський курінь — див. Платнерівський курінь
 Платнерівський (Платеневський) курінь — 23, 74, 82, 136
 Плісецьке, село на Київщині — 285
 Плоский, ліс у Миргородському полку — 52, 294
 Плоский, форпост — 69
 Плоська, слобода Новоросійської губернії — 248
 Плоцьке (Полоцьке) воєводство — 245
 Погребиче, містечко — 22, 35, 41, 64, 203
 Поділ, район Києва — див. Київ
 Поділля (Подолія) — 46, 161, 221, 225, 233, 245, 258
 Подільське воєводство — 41, 93, 215
 Подолія — див. Поділля
 Пожонь, місто (угорська назва Братіслави) — 223, 280
 Поївка, село Канівського староства — 267
 Покошичі, село Понурницької сотні, Чернігівського полку — 137
 Покуття, гірська частина східної Галичини — 40, 42
 Подемки, село — 271
 Полісся — 208, 222, 228, 273
 Полковнича, слобода біля м. Глухів — 311
 Полонне, містечко — 22, 208, 228, 230
 Полоцьке — див. Плоцьке
 Полтава, місто — 23, 88, 95, 113, 114, 176, 299, 303, 307, 311
 Полтавська сотня — 303
 Полтавський курінь — 54, 179
 Полтавський полк — 77, 88, 113, 118, 176, 178, 183, 265, 292, 307
 Полтавські лісові дачі — 147, 286
 Полуш, село на Правобережній Україні — 135
 Польська держава — див. Польща
 Польська область — див. Правобережна Україна
 Польська республіка — див. Польща
 Польська сторона — див. Правобережна Україна
 Польська Україна — див. Правобережна Україна
 Польське королівство — див. Польща
 Польські місця — див. Правобережна Україна
 Польща (Великопольща, Польська держава, Польська республіка, Польське королівство, Річ Посполита) — 1, 4, 7, 9, 11, 13, 16, 18, 20, 22, 23, 26, 30, 40, 41, 45, 47, 48, 54, 56, 62, 64, 67, 69, 72, 74, 79, 84, 92—95, 97, 98, 119, 124, 138, 140, 141, 143, 158, 159, 165, 169, 171, 172, 183, 193, 195, 197, 199, 202, 204—207, 209, 213, 215, 218, 223, 225, 228, 230, 233, 234, 237, 240, 241, 243—248—251, 258, 266, 267, 270, 271, 273—275, 277—280, 282, 283, 285, 311, 317

- Померловські місця (в Охтирському полку) — 147
- Понорниця (Понурниця), містечко Чернігівського полку — 137, 311
- Понорницька (Понурницька) сотня, Чернігівського полку — 137
- Понурниця — див. Понорниця
- Понурницька сотня — див. Понорницька сотня
- Попова Гребля, село на Правобережній Україні — 23
- Поповенський курінь — див. Поповичівський курінь
- Поповичівський (Поповенський) курінь — 54, 74, 82, 136, 164, 184
- Поповцева чата — 211
- Порицьк, містечко на Волині біля р. Луга — 208
- Порта Оттоманська — див. Туреччина
- Потік, село в Галичині — 11, 41, 42
- Потік (Потоки), містечко Канівського староства — 27
- Потоки — див. Потік
- Потоки, містечко Миргородського полку — 74
- Потоцька сотня, Миргородського полку — 82
- Почеп, місто — 138
- Почепська сотня, Стародубського полку — 106
- Правобережжя — див. Правобережна Україна
- Правобережна Україна (Польська область, Польська сторона, Польська Україна, Правобережжя) — 22, 26, 29, 30, 45, 48, 52, 58—61, 63—65, 68, 69, 79, 81, 93, 98, 124, 138, 139, 161, 172, 193, 207, 211—214, 222, 225, 227—230, 234, 237, 241, 243, 244, 245, 247, 248, 251, 253, 259, 266, 272, 275, 276, 285.
- Преварки — див. Преорки
- Преорки (Преварки), передмістя Києва — 248
- Приборськ, село на Київщині біля р. Тетерів — 78
- Привороття, форпост — 62
- Прилуки, місто — 83
- Прилуцький полк — 23, 50, 83, 306
- Припоть — див. Прип'ять
- Прип'ять (Припоть), ріка — 87, 107
- Протопопів хутір у Новій Сербії — 127
- Псарівка, село на Правобережній Україні — 135
- Пузиря, хутір — 99
- Путивльський перевіз — 311
- Путивльський повіт — 123
- Путилів, поселення на Станіславщині — 160
- Пушкарівка, слобода — 177
- Пушова садиба — 10
- П'ятигори, містечко на Київщині біля р. Молочна — 248
- П'ятицьке поле — 84
- Радове, село на Правобережній Україні — 23
- Радавня, земля біля Овруча — 2
- Радогоща, село Севського повіту — 183
- Радомишль, місто на Київщині — 4, 79, 93, 95, 208
- Радомишльський ключ — 4
- Радуля, слобода на Чернігівщині — 107
- Радульський, форпост — 107
- Райгород, містечко на Поділлі — 135
- Райгородок, слобода Ізюмського комісарства — 296
- Райки, село на Правобережній Україні — 248
- Рака Федора, хутір — 6
- Раковський, двір в м. Овручі — 2
- Рангори, село на Прикарпатті — 161
- Рахни, село на Правобережній Україні — 93
- Рацеве, село на Чигиринщині — 74
- Рашків (Ряшків), місто — 23, 26, 38, 39, 93
- Рашківські маетки на Вінниччині — 23, 26
- Редеївщина, земля біля Овруча — 2
- Ржищів, місто — 73
- Рига, місто — 314
- Рильський повіт — 183
- Рівне (Рувно), місто — 222, 230, 233
- Ріка — див. Річка
- Річ Посполита — див. Польща
- Річка (Ріка), село на Станіславщині — 160
- Роблені могили — 286
- Ровенська — див. Іскрівка
- Ровна, станція на Дону — 292
- Ровни, ліс в Ізюмській провінції — 307
- Ровчаків, байрак на Слобожанщині — 292
- Рогатин, місто — 43
- Рогачів, місто — 247
- Рогівський (Руговський) курінь — 74, 124, 167, 184
- Рогізне, село в Галичині — 90
- Рогорвик, місце заслання гайдамаків — 105, 139
- Рожнів, село на Станіславщині — 160
- Розсішки (Розсошки), село на Правобережній Україні — 135
- Розсошки — див. Розсішки
- Розумка, село на Правобережній Україні — 203
- Розумовського хутір, слобода — 59
- Рокитне, село (слобода) Мереш'янського комісарства — 192, 288, 310
- Рокитне, село на Правобережній Україні — 285
- Рокитянський бір Мереш'янського комісарства — 306
- Ромаданівський степ — 172
- Романівка, село біля м. Хотин — 202, 221
- Романків, острів на Поділлі — 172
- Романкова балка — 252
- Романкове, урочище біля Голти — 213
- Роменська сотня, Лубенського полку — 249
- Ромни, місто — 172, 292, 307
- Російська границя — 81, 87, 95, 118, 212
- Російська імперія — див. Росія
- Російська монархія — див. Росія
- Росія (Великоросія, Всеросійська держава, Російська імперія, Російська монархія) — 18, 21, 26, 33, 37, 41, 105, 106, 113, 138, 156, 175, 183, 215, 226, 229, 231, 232, 238, 240, 245, 248, 266, 271, 279, 316, 317

- Рославський повіт на Смоленщині — 138
 Росоловці, село на Правобережній Україні — 135
 Рось, річка — 206
 Рубань, село на Брацлавщині — 94
 Рублівка, слобода на Харківщині — 147, 196
 Рувне — див. Рівне
 Руговський курінь — див. Рогівський курінь
 Ружинське князівство — 37
 Русь — див. Україна
 Руська Поляна, перевал — 223
 Рязька фортеця — 308
 Ряшків — див. Рашків
 Савиченів Ріг, торг у Староводолазьких дачах — 304
 Савоєний Ріг, урочище в Староводолазьких дачах — 305
 Саврань, містечко на Поділлі — 23, 32, 33, 38, 39, 93, 94, 230, 271
 Саврань, річка — 211
 Саїки, село на Правобережжі — 125
 Салтанівка, село на Правобережній Україні — 285
 Самара, поселення — 296
 Самара, річка — 172, 248, 296
 Самоткань, річка — 177
 Сандомирщина — 57
 Санкт-Петербург — див. Петербург
 Сватова Лучка, слобода на Харківщині — 292, 312
 Сватолуцькі дачі в Ізюмській провінції — 289
 Свидівка (Свидівок), село Черкаського староства — 114
 Свидівок — див. Свидівка
 Свидова, місцевість на Чорногорі — 44
 Свинківка, річка — 113
 Святогірський байрак на Слобожанщині — 292
 Святогорськ, поселення на Слобожанщині — 290
 Святогорського монастиря урочище — 294
 Сватолуцьке комісарство — 292
 Севський повіт — 123, 183
 Севрук, тік, маєток біля Овруча — 2
 Секиринський перевіз — 193
 Секирна (Сикирне), село на Черкащині — 193, 203, 281
 Секирянський форпост — 64
 Селище, село на Правобережній Україні — 94
 Семиківці (Сем'яківці), село на Тернопільщині — 40
 Сем'яківці — див. Семиківці
 Сендзишів, містечко — 11
 Сенча, містечко — 172
 Сенюха — див. Синюха
 Серби, село на Поділлі — 233
 Сербія — 195
 Сергіївський курінь — 82
 Середні Сарники, село в Галичині — 90
 Сестренівка, село — 161
 Сибір — 170, 183, 221, 248, 269, 279
 Сикирне — див. Секирна
 Синевидський острів на р. Синюха — 125
 Синиця, село на Канівщині — 248
 Синоводський острів — 136
 Синюха (Сенюха), річка — 38, 54, 55, 12ь, 162, 163
 Синава, містечко на Житомирщині — 22
 Сирадія — 245
 Сироти, пасіка — 32
 Сіцькі степи — 31
 Січ — див. Запорізька Січ
 Скарлатта, місто — 13
 Сквиря, місто на Київщині — 248
 Скельського монастиря пасіка — 147
 Слобідська Україна (Слобожанщина) — 157
 Слобідський полк — див. Харківський полк
 Слобідські полки — 72, 131, 137, 151, 155, 157, 174, 181
 Слобідсько-Українська губернія — 188, 189, 192, 254—257, 286, 289, 293, 298, 308, 315
 Слобожанщина — див. Слобідська Україна
 Смельянцева чата — 211
 Сміла (Мала Сміла), містечко на Черкащині — 28, 31—35, 38, 54, 60, 171, 173, 193, 206, 209, 248, 258, 259, 261
 Смілянська волость — 229, 267
 Смілянська вольність — 259
 Смілянська губернія — 171, 193, 204
 Смілянська сотня — 249
 Смілянська фортеця — 259
 Смілянський замок — 171
 Смілянський ключ — 195, 209, 267
 Смілянський округ — 193, 230
 Смілянщина (Жилянщина) — 261, 285
 Смоленськ, місто — 233
 Смоленська дорога — 138
 Смоленщина — 271
 Снетинка, село — 78
 Сніжковий Кут, слобода біля м. Валки — 178, 188
 Снітинська сотня — див. Снятинська сотня
 Сновинків, редут на Запоріжжі — 96
 Снятин, містечко на Станіславщині — 222, 239
 Снятинська (Снітинська) сотня, Лубенського полку — 249
 Собакаря, хутір у Полтавській сотні — 303
 Сокоlecь, село біля м. Білилівки на Житомирщині — 22
 Соколів, село на Слобожанщині — 188, 254
 Соколівка, село на Правобережній Україні — 135
 Соколівка, село на Станіславщині — 160
 Соколівська сотня на Слобожанщині — 154
 Соколівські дачі на Слобожанщині — 302
 Солгутів, село на Правобережній Україні — 94
 Солотвин, село на Станіславщині — 90
 Сомів Кут, урочище в Мереф'янському комісарстві — 289
 Сороджик, село на Правобережній Україні — 23
 Сорока — див. Сороки
 Сороки (Сорока), містечко — 202, 222, 238, 245

- Сорокощицький, форпост Київського полку — 107
- Сорочинці, містечко — 52, 81, 82
- Соснове, село Яготинської сотні, Переяславського полку — 248
- Сосонка, село Охтирського полку — 150
- Сошенськ, маєток мстиславського воєводи Плятера — 161
- Спас, село на Станіславщині — 160
- Споли, село Жаботинського дистрикту — 259
- Стадниця, село на Правобережній Україні — 244
- Станицина Долина, урочище у Мерешанському комісарстві — 298
- Станіслав, місто — 14, 40, 42, 44, 160
- Стара, слобідка біля м. Нові Водолаги — 145
- Стара Водолага, слобода на Харківщині — 146, 178, 187, 288, 289, 305
- Стара Охоча, слобода на Харківщині — 187
- Старі Петрівці (Петрівці), село на Київщині — 248
- Старий Кодак, слобода — 248
- Старий Костянтинів, місто — 206
- Староводолазький ліс на Харківщині — 304
- Староводолазькі дачі на Харківщині — 191, 289, 304, 305
- Стародуб, місто — 24, 106, 122, 138, 311
- Стародубський полк — 24, 106, 107, 138
- Стеблів, містечко — 54, 209, 251
- Стеблівський курінь — 23, 165
- Степанівка, село на Правобережній Україні — 248
- Стецівка, село на Правобережній Україні — 98
- Стечанка, село на Київщині — 4
- Стовпчате, село на Станіславщині — 57, 90, 160
- Стоги, високі кам'яні гори на Запоріжжі — 164
- Стратилатівка, село на Слобожанщині — 294, 296
- Стратинські ліси на Станіславщині — 43
- Стратівка, село на Правобережній Україні — 23
- Стрельники, село на Правобережній Україні — 94
- Стрижавський ліс — 161
- Струм'яни, село — 9
- Стугна (Стухна), річка — 159
- Студениця, село на Правобережній Україні — 248
- Студенецький брід на Харківщині — 292
- Студенок, слобідка на Харківщині — 292, 312
- Ступник, село в Галичині — 161
- Стухна — див. Стугна
- Суботів, містечко Чигиринського староства — 38, 60, 63, 243
- Суж, річка — 78
- Сула, річка — 172
- Сумівка, село на Вінниччині — 94
- Сумський полк — 157
- Супруна, хутір — 60, 63
- Сура, річка — 251
- Суша Рокитна, ріка — 192
- Сухий Ташлик, річка — 97
- Сухолуче — див. Сухолуччя
- Сухолуччя (Сухолуче), село на Київщині — 78
- Сяницький грод — 90
- Сянок, місто — 228
- Табуринський шанець — 175
- Тагамлик, річка — 303
- Таганрог, місто — 276
- Таганс — див. Таганча
- Таганча (Таганс), село на Черкащині — 248
- Талалаївка, село Прилуцького полку — 50
- Тальне, село (містечко) на Уманщині — 23, 38, 93
- Таранівка, село (містечко) Зміївського комісарства — 190, 254, 298
- Таранівські лісові дачі на Слобожанщині — 299, 300
- Тараща, містечко — 125
- Тарнавка, село на Правобережній Україні — 135
- Тарнівка (Тернівка), село на Полтавщині — 162
- Татаринів — див. Татаринівка
- Татаринівка (Татаринів), село на Житомирщині — 93
- Татарівка, село на Житомирщині — 95
- Татарка, ріка — 74
- Ташлик — див. Чорний Ташлик
- Ташлик Кривий, село на Правобережній Україні — 135
- Ташличка, річка — 55
- Текуча, річка — 292
- Текуча, село на Станіславщині — 160
- Телепин, містечко Чигиринського староства — 195, 259
- Теофілополь — див. Теофілополь
- Теофілополь (Теофілополь), містечко на Поділлі — 53
- Теплик (Теплин, Теплиця), село (містечко) — 135, 200, 230
- Теплин — див. Теплик
- Теплиця — див. Теплик
- Теплицький ключ — 200
- Теплівка, слобода Рильського повіту — 183
- Теплянський вал біля Ізюма — 294
- Теплянський ліс на Слобожанщині — 292, 294—296, 298
- Теребовельський повіт — див. Теребовлянський повіт
- Теребовля (Трембовля), місто на Тернопільщині — 208, 222
- Теребовлянський замок — 25
- Теребовлянський (Теребовельський) повіт — 3, 25
- Тернівка — див. Тернівка
- Тернівка, слобода на Слобожанщині — 135, 306
- Тернівський млин — 135
- Тернопіль, місто — 42, 238
- Теруха, річка — 314

- Тетерів, річка — 4, 78
Тегіїв, містечко на Київщині — 206, 244
Тегіївський ключ — 267
Тимошева чата — 211
Тимошівський куринь — 23, 54, 82, 95
Титарівський (Ктитарівський, Ктиторський)
куринь — 23, 54, 95
Товста Могила, форпост — 164
Томашпіль, село на Вінниччині — 208
Тонконогівка, село Цибулівської сотні — 58,
59
Топило, урочище біля Валок — 289
Топ, слобода Ізюмського комісарства —
294—296
Торговиця, містечко на Уманщині біля р. Си-
нюхи — 5, 33, 36, 38, 135, 162, 163, 213,
248
Торговище, село — 94
Торець, річка — 296
Торське, урочище — 294
Торчиця, село на Київщині біля р. Торчи-
ці — 60
Трапезонського, хутір — 294
Трахтемирівське староство — 161
Трембовля — див. Терембовля
Три Бугри, форпост — 62
Триплля, містечко на Київщині біля Дніп-
ра — 126
Тросна, слобода на Харківщині — 302
Тростянець, село Охтирського полку — 150
Тростянецький тракт — 150
Тростянецькі лісові дачі — 150, 157
Троща, село на Правобережній Україні —
161
Трубчевський повіт — 183
Трушавці — див. Трушівці
Трушівці (Трушавці), село на Чигиринщині
біля м. Медведівка — 74
Тульчин, містечко на Брацлавщині — 205,
208, 222, 230, 231, 239
Турецька область — див. Туреччина
Турецький кордон — 233, 252, 266
Туреччина (Оттоманська Порта, Турецька
область) — 23, 26, 67, 164, 202, 219, 220,
228, 231, 232, 234—236, 238, 245, 246, 248,
271, 276, 317
Турія (Тур'я), село на Правобережній Укра-
їні — 141
Туркестанова, хутір на Полтавщині — 299
Тур'я — див. Турія
Тясмин, річка — 31, 38, 81
Угорське королівське намісництво — 231
Угорщина — 44, 160, 223, 231, 245, 273
Уди, село на Харківщині у верхів'ях
р. Уди — 131
Ужанська жупа — 223, 280
Україна (Русь) — 1, 26, 28, 29, 31, 38, 39,
87, 156, 159, 195, 197, 210—212, 220, 221,
226, 229, 233, 242, 250, 258, 259, 262, 264,
266, 267, 273, 316, 317
Українська лінія — 187, 286, 289
Уланів, містечко на Поділлі — 161
Умань (Гумань), місто — 23, 28, 29, 34, 36,
38, 39, 54—56, 93, 135, 136, 139, 140, 143,
162, 163, 200, 202, 205—209, 212, 214, 219,
221, 222, 227, 229, 230, 232, 244, 248, 274,
285
Уманська губернія — 204, 212, 227
Уманський куринь — 23, 54, 81, 125, 165, 201,
224, 243
Уманський округ — 230
Уманський повіт — 135
Уманські (Гуманські) волості — 162
Уманські маєтки — 163
Уманцева пасіка біля Змієва — 289
Уманцева чата — 211
Уманців, хутір — 176
Уманщина — 32, 271
Унин, село на Житомирщині — 4
Урочище біля Косминина хутора — 60
Урочище в гирлі Верблюжки — 118
Устерник — див. Усте-Ріки
Усте, село на Волині біля р. Случ — 23
Усте-Ріки (Устерник), село на Станіславщи-
ні — 160
Усятин — див. Гусятин
Ухівка, село Цибулівської сотні, Миргород-
ського полку — 58, 59, 63, 67, 74, 81, 108
Ушиця, містечко на Поділлі — 222, 230
Фастів (Хвастів), місто — 83, 209, 283
Федірки, село Криківської сотні — 82
Федірки, село Полтавського полку — 299
Федорівка, село на Правобережній Украї-
ні — 66
Фурманка, село на Правобережній Украї-
ні — 135
Харків, місто — 68, 73, 112, 133, 176, 178, 186,
187, 189—192, 254, 256, 257, 286, 289, 298,
300, 307, 308, 315
Харківське комісарство — 298
Харківський повіт — 254, 257, 298, 300, 307
Харківський полк — 130, 131, 133, 145—148,
150, 151, 153, 155, 174, 178, 186, 187, 190
Хвастів — див. Фастів
Холм, місто — 238
Хмарівка, село на Правобережній Україні —
94
Хмельська сотня, Лубенського полку — 249
Хмельник, містечко на Поділлі — 22
Ходорів, село на Київщині — 243
Хоминці, село на Слобожанщині — 311
Хомичі, містечко — 78
Хоросна, село на Станіславщині — 160
Хорошівка, містечко — 154
Хорошівська сотня — 154
Хотин, місто — 41, 202, 205, 208, 222
Хотомля, місто — 255
Хотомлянське комісарство — 255
Хощевате, село — 248
Хощів, село біля м. Умань — 207
Хухря, слобода Сумського полку — 297
Хушованськ, село на Уманщині — 213
Царгород, місто — 202, 232
Цареборисова, слобода Ізюмського комісар-
ства — 294
Царевий Ріг, урочище у полтавських лісо-
вих дачах — 147

- Царичанка, містечко на Полтавщині — 26, 172
Цибулів, містечко Миргородського полку — 52, 59, 67, 69, 74, 98, 99, 102, 127, 248
Цибулівська сотня, Миргородського полку — 58, 59, 69
Цибулівський форпост — 58, 67, 127
Цибульник, річка — 31
Цикнівка, село під м. Сороки — 23
Циліхів, місто — 233
Чагадай, урочище — 106
Чайчина Долина біля Караванської слободи — 189
Чалинцева чата — 211
Чаплинці, село Чигиринського староства — 237
Чаплі, хутір — 176
Чаусовий острів біля м. Чауси — 23
Черепин, ґрунт біля Овруча — 2
Черкаси, місто — 54, 114, 244, 248
Черкаськ, місто на Дону — 307
Черкаська губернія — 193, 229
Черкаська округа — 193
Черкаське князівство — 203
Черкаське староство — 195, 203, 259, 267
Черкаський байрак — 296
Черкаський ліс — 294, 296
Черкаський форпост — 114
Черкеси — 104
Черлениця — див. Чернелиця
Чернелиця (Черлениця), містечко в Галичині — 11
Чернецька, слобода на Правобережній Україні — 60
Чернігів, місто — 78, 84, 222, 314
Чернігівське староство — 267
Чернігівський полк — 78, 107, 114, 137, 248
Чертен, село Масанського повіту — 138
Черчі, урочище (?) — 4
Чечельник, містечко на Поділлі — 23, 248, 271
Чигирин (Чигрин), місто — 27, 28, 31, 54, 60, 62, 63, 65, 161, 237, 243
Чигиринська губернія — 204, 207, 237, 251
Чигиринське староство — 35, 142, 229, 259, 267
Чигиринський ключ — 195, 209
Чигиринський округ — 230
Чигиринщина — 227
Чигрин — див. Чигирин
Чигрин-Дубрава, містечко на Полтавщині — 74
Чигрин-Дубравська сотня, Лубенського полку — 237
Чирвин, зимівник — 172
Чорна Грязь, урочище під м. Київ — 248
Чорний ліс під м. Цибулів — 32—34, 39, 59, 63, 67, 70, 73, 74, 81, 108, 251
Чорний Потік, село на Станіславщині — 44
Чорний Ташлик, річка — 34, 67, 92, 96, 97, 104
Чорний Ташлик (Ташлик), слобода на півдні України — 97, 165
Чорний шлях — 161
Чорнобиль, містечко на Київщині — 78, 87, 228, 247, 248
Чорногора — 44
Чортомлик, річка — 74
Чугуїв, місто — 308
Чугуївський повіт — 286, 289
Чудинівці (Чюдинівці), село на Вінниччині — 22
Чута (Чюта), ліс — 59, 60, 62, 65, 67, 69, 74, 81, 85, 127, 165, 167
Чута, хутір у Полтавському полку — 178
Чучинка, село — 161
Чюдинівці — див. Чудинівці
Чюта — див. Чута
Шангирове, село на Правобережній Україні — 94
Шанявка, село Канівського староства — 267
Шаргород, містечко — 23, 32, 230
Шаргородський ключ — 14
Шарівка, село Охтирського полку — 148, 149
Шахворостівка (Шахфарастоявка), слобода — 93
Шахфарастоявка — див. Шахворостівка
Шевлівський форпост — 248
Шестеринці, село Звенигородського повіту, біля р. Тикич — 136
Шешори, село на Станіславщині — 160
Шираївка, слобода Стародубського полку — 24
Шкуринський курінь — 23, 65, 82
Шльонськ, місто в Польщі — 176
Штофельна, слобода на р. Орель — 307
Шумлянські ліси на Станіславщині — 43
Щербанівський курінь — див. Щербинівський курінь
Щербини, хутір — 237
Щербинівський (Щербанівський, Щербинівський) курінь — 23, 60, 74, 81, 82, 136, 172
Щербинівський курінь — див. Щербинівський курінь
Щецівка, село — 60
Юнашків, село на Станіславщині — 43
Юр'ївка, село на Слобожанщині — 292, 312
Яблунів, місто на Станіславщині — 44, 57, 160, 161
Яворів, село на Станіславщині — 160
Ягорлик, село на Правобережній Україні — 23, 135
Ягорлицькі маєтки — 23, 26
Яльцівський Брелів, вали — 2
Ямпіль, містечко на Поділлі — 122, 311
Ямпільські дачі — 292
Янишпільська сотня, Лубенського полку — 249
Яремишин луг, урочище в Соколівських дачах біля Мерефи — 302
Ярове, село Чигиринського староства — 142
Ярослав — 15, 19
Ярославський ключ — 273
Ясенів, село в Галичині — 160
Ясень, село в Галичині — 160
Ясінець, село в Галичині — 161
Ясківці, село Чигиринського староства — 74
Ясси, місто — 13, 208, 230

ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ

1. 1717 р. лютого 22 (березня 5). Львів.— Універсал регіментаря української частини королівських військ Івана Галецького про передачу командування цією частиною стражникові Ольшевському та про донесення останньому відомостей про гайдамацькі заgonи, що перебувають у Брацлавському і Київському воеводствах 25
2. 1718 р. червня 14 (25). Овруч.— Скарга ректора Овруцької єзуїтської колегії, подана до Київського гродського суду, на архімандрита Василянського монастиря Климентія Домарадського та інших про відняття земель у колегії підданими монастиря та селянами 29
3. 1718 р. червня 16(27). Галич.— Пам'ятний запис виїзної старостинської комісії з свідченнями орендатора Христофора Вігурського про виступ мешканців села Мшанець Теревовельського повіту Галицької землі у 1717 р. та звільнення з-під арешту селянина Івана, зятя осадчого Антона 31
4. 1722 р. лютого 3(14). Овруч.— Скарга шляхтича Степана Камінського, подана до Київського гродського суду, на вїйта і громаду містечка Радомишля за те, що вони відмовились видати селян Камінського, які забрали його майно, втекли та нахвальнося напасти на нього з гайдамаками 33
5. 1726 р. серпня 22 (вересня 2). Вінниця.— Рішення Вінницького гродського суду в справі стягнення з мешканців містечка Торговиці 2230 злотих на користь київського купця Якова Зимовича та покарання їх за підтримку гайдамаків, які вчинили напад на згаданого купця 38
6. 1731 р. липня 19. Київ.— Лист Київської духовної консисторії до ігуменів і протопопів київської єпархії про негайне розповсюдження указу Анни Іоаннівни, в якому викладаються заходи, спрямовані проти втікачів та учасників народних рухів 41
7. 1734 р. січня 3(14). Житомир.— Скарга шляхтича Івана Мокосія Дениска Матвійовецького, подана до Київського гродського суду, на шляхтича Йосипа Зозулинського про те, що останній намовив селянина Слизковича, який був у гайдамацькому загоні під Бердичевом, вбити Матвійовецького 42
8. 1734 р. березня 1(12). Кременець.— Скарга шляхтича Йосипа Коллонтая, подана до Кременецького гродського суду, на козаків, які захопили його майно і документи 43
9. 1734 р. травня 13(24). Галич.— Рішення сеймику Галицької землі про організацію походу для придушення заворушень селян та руху опришків 44
10. 1734 р. травня 20(31). Барський замок.— Заява мешканців села Головчинець про те, що вони беруть на поруки свого односельця Андрія, обвинуваченого у бунтарстві 46
11. 1734 р. червня 9(20). Табір під Борщівкою.— Універсал волинського маршалка Михайла Потоцького шляхті та урядникам Волинського воеводства із закликом ловити учасників гайдамацького руху і відсилати їх у суд 47
12. 1734 р. липня 5(16). Бар.— Заява мешканців села Івановичі про те, що вони беруть на поруки свого односельця Гната Голодецького Надзюка, обвинуваченого в участі у гайдамацькому русі 49
13. 1734 р. липня 6. Ясси.— Лист молдавського господаря Івана-Костянтина Маврокордата до подільського воеводи Степана Гумецького, в якому він скаржиться на те, що подільська шляхта розповсюджує чутки, нібито козаки з молдаванами продають захоплене в Польщі майно 50

14. 1734 р. липня 13 (24). Збараж.— Лист козацького полковника Верлана до писаря сандомирського воеводи князя Любомирського Юрія Волковича з повідомленням про перший похід козаків проти польських військ 52
15. 1734 р. липня 31 (серпня 11). Кам'янець-Подільський.— Скарга шляхтича Бернарда Метельського на придворних ротмістрів сандомирського воеводи князя Юрія Любомирського Верлана, Скорича і Михалка, які, зібравши свавільних людей і видаючи себе за козаків, вчинили напад на його маєток у селі Білянах 54
16. 1734 р. жовтня 21 (листопада 1). Берестечко.— Універсал ландграфа Людовика Гессен-Гомбурзького до польської шляхти про дозвіл ловити і вбивати козаків та солдатів, що підозрюються в участі у гайдамацькому русі 55
17. 1735 р. лютого 28 (березня 11). Житомир.— Заява, подана шляхтичем Степаном Даниловичем Дідковським у Житомирський гродський суд, про те, що він не може зробити заставний запис у Кременецькому гродському суді в зв'язку з гайдамацькими виступами 56
18. 1735 р. березня 25. Біла Церква.— Універсал київського генерал-губернатора графа Івана Бернарда Вейсбаха мешканцям Брацлавського воеводства з наказом затримувати повстанців, а також повідомляти командуванню російських військ про гайдамаків 58
19. 1735 р. травня 1 (12). Вінниця.— Скарга управителя маєтка Линці Михайла Новицького, подана до Вінницького гродського суду, на колишнього орендаря Лейбу Фрумчина про те, що останній затримав у себе листа економа Антона Богорайського, в якому той застерігав від нападу гайдамаків 60
20. 1735 р. червня 12(23). Вінниця.— Скарга шляхтичів Юшковських, Красносельських і Котонів, подана до Вінницького гродського суду, про знищення їхнього маєтку Носівці гайдамацькими загонами сотника Гриви і Перехреста 62
21. 1735 р. серпня 11(22). Мотовилівка.— Скарга управительки Жаботинського ключа Маріанни Залеської, подана до пограничного суду, про напад гайдамаків та січових козаків у 1734 р. на Жаботинський замок 65
22. 1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Каліни Кривецького, який, перебуваючи у загоні отамана-волоха Митки, брав участь у нападі на маєток поміщиці Рудківської 67
23. 1735 р. Київ.— Протокол допиту гайдамаки Василя Тумки, який був у загоні отамана Сави Чалого та брав участь у нападі на Могилів, складений у Київській губернській канцелярії 69
24. 1736 р. квітня 14. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Афанасія Радіщева князю Олексію Шаховському про напад загону Івана Лемешка на слободу Шираївка, Стародубського полку 76
25. 1736 р. квітня 24 (травня 5).— З ухвали сеймику Галицької землі про боротьбу з опришками на Прикарпатті 78
26. 1736 р. червня 4. Петербург.— Протокол розгляду Колегією іноземних справ донесення генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха про напад у 1734 р. гайдамацького загону Сави Чалого на грецьких купців 81
27. 1736 р. листопада 30 (грудня 11). Чигирин.— Лист регіментаря української частини Степана Малинського до генерала коронних військ Домініка Бекерського з повідомленням про похід проти гайдамаків 84
28. 1736 р. грудня 1—15 (12—26).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про боротьбу польського війська з гайдамаками в районі Умані, Лисянки і Немирова 85
29. 1736 р. грудня 22 (1737 р. січня 2) — 1737 р. січня 17(28).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про заходи польських і російських військ щодо приборкування гайдамаків на Правобережжі, а також про захоплення гайдамацького ватажка полковника Тараса 88
30. 1737 р. лютого 17 (28). Київ.— З листа польського генерал-ад'ютанта Русоцького до великого коронного гетьмана київського воеводи Йосипа Потоцького, в якому повідомлялося про переговори з генерал-фельдмаршалом графом фон-Мініхом про надання допомоги для придушення гайдамацького руху на Правобережній Україні 90
31. 1737 р. березня 4(15) — квітня 8(19).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів понад річкою Тясмином, у районі Сміли, Білої Церкви і Крилова 91
32. 1737 р. травня 21 (червня 1) — липня 11(22). Повідомлення газети «Kurier

- Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Лебедина, Саврані, Дашева і Кодака 92
33. 1737 р. серпня 27 (вересня 7) — вересня 11 (22).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів у районі Білої Церкви і Саврані, а також про втечу гайдамаків з Немирівської в'язниці 94
34. 1737 р. вересня 24 (жовтня 5) — жовтня 15 (26).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамацьких загонів на Липовець, Балабанівку, Умань та інші міста і села 95
35. 1737 р. жовтня 23 (листопада 3) — грудня 10 (21).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Гранів, Погребище, Босівку та бій польського роз'їзду з гайдамаками біля Медведівки і Кам'янки 97
36. 1737 р. грудня 25 (1738 р. січня 5) — 1738 р. січня 28 (лютого 8) — Повідомлення газети «Kurier Polski» про активізацію дій гайдамацьких загонів у прикордонних районах і безрезультатність боротьби проти них польських військових роз'їздів 100
37. 1738 р. квітня 24 (травня 5).— Постанова пограничного об'єднаного польсько-російського суду Київського воеводства в зв'язку з нападом на місто Павлоч гайдамацьких загонів під проводом Харка, Жили та Гриви 101
38. 1738 р. травень.— Повідомлення газети «Kurier Polski» про напад гайдамаків на Суботів, Тальне та їх дії в районі Саврані, Лебедина, Животова і Кучмані 103
39. 1738 р. червень — липень.— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Україні і чутки, ніби російське командування для боротьби з гайдамаками відряджає донських козаків і калмиків 104
40. 1739 р. серпня 29 (вересня 9). Броди.— Виклик великого гетьмана коронного, київського воеводи Йосипа Потоцького на суд хорунжого Йосипа Вішоватого та полковника Костянтина Злотницького, які замість боротьби з козаками грабували населення 106
41. 1739 р. листопада 16 (27). Вертківка.— Лист польських пограничних суддів Київського воеводства до генерал-фельдмаршала графа фон-Мініха з проханням доставити у пограничний суд гайдамацьких ватажків Рудя, Жилу, Гриву, Іваницю, Харка та Медведя 108
42. 1742 р. серпня 10 (21). Тернопіль.— Універсал великого коронного гетьмана, київського воеводи Йосипа Потоцького до шляхти та всього населення Покуття і Підгір'я про боротьбу з опришками, очолюваними Олексою Довбушем 111
43. 1745 р. травня 2 (13). Букачівці.— Лист теребовельського хорунжого Франциска Лушовського до варшавського каштеляна Павла Беное, в якому він повідомляє чутки про появу опришківських загонів Олекси Довбуша в шумлянських і стратинських лісах 112
44. 1745 р. серпня 27 (вересня 7). Яблунів.— Лист овруцького стольника Йосипа Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное, в якому описуються подробиці смерті Олекси Довбуша та посмертного його четвертування 113
45. 1747 р. вересня 29. Кіш Запорізької Січі.— Донесення кошового отамана Павла Козелецького київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтєву з приводу одержання указу Колегії іноземних справ про заборону давати притулок гайдамакам 118
46. 1747 р. жовтня 6 (17) — листопада 23 (грудня 4).— Повідомлення газети «Kurier Polski» про дії гайдамацьких загонів на Поділлі і страту в Кам'янці-Подільському захоплених гайдамаків, в тому числі їх ватажка Клеофаса 119
47. 1748 р. липня 2. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського про вжиття заходів для розшуку гайдамаків у маєтках лаври 121
48. 1748 р. вересня 15. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва кошовому отаманові Якиму Ігнатовичу на розшук запорожців, які 12 вересня на Правобережжі напали на польські хоругви 121
49. 1748 р. грудня 10. Лубни.— Промеморія Лубенської полкової канцелярії до Миргородської полкової канцелярії з вимогою розшукати і затримати гайдамаку Івана Стеценка 122
50. 1749 р. березня 1. Лубни.— Донесення Лубенської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамацького загону, що вчинив напад на хутір Олавський, Роменської сотні та роззброєння старостою села Липове козацького загону 123

51. 1749 р. квітня 11. Київ.—Промеморія Київської губернської канцелярії до Генеральної військової канцелярії про заборону мешканцям Крилівської Слободи та іншим виготовляти порох, який вони віддають гайдамакам . . . 128
52. 1749 р. липня 17. Сорочинці.— Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про перенесення ярмарків з Цибулева до фортеці Глинськ, Крилівської сотні у зв'язку з нападами гайдамацьких загонів . . . 128
53. 1749 р. серпня 13(24). Теофільполь.— Лист княгині Теофілі Яблоновської — дружини великого коронного хорунжого до варшавського каштеляна Павла Беное з пропозицією придушувати опришківський рух на Прикарпатті . . . 129
54. 1749 р. вересня 24. Кіш Запорізької Січі.— Реєстр кількості страчених польською шляхтою в 1733—1746 рр. козаків і забраного в них майна, складений у Коші Січі Запорізької . . . 130
55. 1749 р. грудня 19. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Сенату про напад гайдамаків на Умань . . . 140
56. 1750 р. лютого 13. Петербург.— Указ Єлизавети Петрівни київському генерал-губернаторові Михайлу Леонтєву про боротьбу з гайдамаками . . . 141
57. 1750 р. травня 23 (червня 3). Стовпчате.— Лист коломийського підчашого Домініка Колендовського до варшавського каштеляна Павла Беное про напад опришків на Косів та про загрозу нападу на Яблунів . . . 142
58. 1750 р. червня 2. Кременчук.— Рапорт прем'єр-майора Василя Немцова Київській губернській канцелярії про сутичку в селі Тонконогівці, Цибулівській сотні з гайдамаками, яким допомагали мешканці села . . . 144
59. 1750 р. червня 20. Кременчук.— Рапорт секунд-майора Семена Шипова прем'єр-майорові Василю Немцову про бій гайдамаків з російським військовим загоном під Чорним лісом . . . 147
60. 1750 р. червня 30. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про посилення гайдамацького руху на Правобережжі і вбивство гайдамаками прапорщика Єфанова . . . 151
61. 1750 р. липня 15. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про бій гайдамаків з польським військом під лісом Чутою . . . 152
62. 1750 р. липня 21. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Федора Губки, який брав участь у нападі на Чигирин і Медведівку . . . 153
63. 1750 р. липня 23. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Йосипа Безрудого, який брав участь у нападі на Чигирин, Медведівку, Новосельці та Суботів . . . 154
64. 1750 р. липня 23. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії про посилення охорони на форпостах, щоб перешкодити переходам гайдамаків на Правобережну Україну і поверненню їх назад . . . 155
65. 1750 р. липня 24. Кременчук.— Зізнання гайдамаки Петра Лагуна про склад учасників гайдамацького загону . . . 157
66. 1750 р. липня 31. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про заходи щодо розшуку і покарання козаків, які втекли до гайдамаків . . . 158
67. 1750 р. липень — 1752 р. серпень. Петербург.— Витяги з донесень і рапортів київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про боротьбу з гайдамацькими загонами та рішення з цього приводу Військової колегії . . . 159
68. 1750 р. серпня 3. Харків.— Рапорт генерала фон-Бісмарка Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків на Правобережжі . . . 164
69. 1750 р. серпня 4. Петербург.— Указ Сенату Військовій колегії, в якому викладається зміст рапортів київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва про дії нових гайдамацьких загонів на півдні України і наказ вжити рішучих заходів для їх приборкання . . . 164
70. 1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про спіймання під Чорним лісом і привезення у Запорізьку Січ гайдамацького ватажка Марка Мамай . . . 167
71. 1750 р. серпня 8. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про сутичку запорізького самарського полковника Сидора Білого з гайдамацьким загоном у запорізьких степах . . . 168
72. 1750 р. серпня 9. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження військових загонів для затримання гайдамаків . . . 169

73. 1750 р. серпня 16. Київ.—Рапорт київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про вирядження військових загонів для розшуку гайдамаків 170
74. 1750 р. серпня 18. Кременчук.—Протокол допиту гайдамаки Марка Мамає, який брав участь у нападах на міста Медведівку і Мошни, складений у Борисоглібському ландміліцькому полку 172
75. 1750 р. серпня 24. Новий Миргород.—Рапорт секунд-майора Данила Веригіна київському генерал-губернатору Михайлові Леонтєву про затримання гайдамаків у Новому Миргороді 177
76. 1750 р. серпня 28. Петербург.—Указ Військової колегії київському генерал-губернатору Михайлові Леонтєву про посилення боротьби проти гайдамаків у Задніпровських степах 177
77. 1750 р. серпня 31. Петербург.—Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про відкомандирування Генеральною військовою канцелярією тисячі козаків з Лубенського, Полтавського і Гадяцького полків до полковника Капніста, який очолює загін для боротьби з гайдамаками, а також про покарання населення, що підтримує зв'язки з гайдамаками 178
78. 1750 р. вересня 4. Ніжин.—Зізнання у Ніжинському полковому суді гайдамаки Пилипа Клименка, який брав участь у нападі на місто Брагин і село Хомичів 179
79. 1750 р. вересня 30 (жовтня 11). Радомишль.—Лист шляхтича Михайла Примовича до київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва про допомогу монахів Києво-Софійського монастиря гайдамакам 182
80. 1750 р. жовтня 17. Глухів.—Промеморія Генеральної військової канцелярії до Київської губерньської канцелярії про те, що переяславському полковникові дано наказ виготовити кайдани для затриманих у Переяславі гайдамаків, які мали намір втекти з-під варті 183
81. 1750 р. жовтня 26. Сорочинці.—Свідчення гайдамаки Ляшенка, який брав участь у нападі на місто Медведівку, в Миргородській полковій канцелярії 184
82. 1750 р. листопада 8. Сорочинці.—Донесення Миргородської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про втечу з крилівської в'язниці 32 гайдамаків 185
83. 1750 р. листопада 17. Торговиця.—Зізнання у пограничному суді Київського воеводства гайдамаки Каленика Джеваги, який брав участь у нападі на Фастів в складі загону під керівництвом польського шляхтича Олексія Письменного 187
84. 1751 р. квітня 3. Чернігів.—Рапорт Чернігівської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про спробу 14 гайдамаків на чолі з Павлом Мачулою втекти із в'язниці 187
85. 1751 р. квітня 9. Київ.—Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про появу в лісі Чути гайдамацького загону 189
86. 1751 р. квітня 16. Петербург.—Запис у журналі Сенату про збільшення військових загонів для боротьби з гайдамаками на правому березі Дніпра 190
87. 1751 р. травня 3(14). Брагин.—Лист войського Ошмянського повіту Рокицького про напад гайдамаків на маєток мозирського маршалка Рафаїла Оскерки поблизу міста Наровлі 190
88. 1751 р. червня 7. Полтава.—Донесення Полтавської полкової канцелярії Генеральній військовій канцелярії про напад гайдамаків на оселю білицького сотника Кота 191
89. 1751 р. червня 15. Мотовилівка.—Донесення полковника Оврама Миронова київському генерал-губернатору Михайлові Леонтєву про напад гайдамацького загону на село Кальніболото 193
90. 1751 р. липня 28 (серпня 8). Бурштин.—Лист посесора В. Лісовського до варшавського каштеляна Павла Беное про організацію карної експедиції солдатів і смоляків проти опришків 193
91. 1751 р. серпня 8. Кременчук.—Рапорт секунд-майора Кременчуцького форпоста Василя Федцова Київській губерньській канцелярії про наказ розшукувати гайдамаків, які втекли з Миргородської полкової в'язниці 195
92. 1751 р. вересня 4. Глухів.—Лист Генеральної військової канцелярії до київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва з приводу розгрому гайдамаками компанійців на чолі з отаманом Василем Шапкою біля річки Чорний Ташлик 196

93. 1751 р. жовтня 10.— Витяг із свідчень гайдамаків — мешканців Правобережної України, в яких мовиться про участь запорізьких козаків у гайдамацькому русі 197
94. 1751 р. жовтня 15. Торговище.— Реєстр претензій до гайдамаків — запорізьких козаків, переданих польськими комісарами російським комісарам 202
95. 1751 р. жовтня 29. Глухів.— Думки Генерального військового суду в справі гайдамаків, які брали участь у нападі на Радомишль 204
96. 1751 р. листопада 2. Петрів Острів.— Рапорт капітана Семена Мезенцева секунд-майору Венедикту Танеєву про поразку російського загону в сутичці з гайдамаками на річці Чорний Ташлик 209
97. 1751 р. листопада (після 11). Петербург.— Довідка Військової колегії про боротьбу з гайдамаками 211
98. 1751 р. листопада 13. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про розміщення на кордоні з Польщею військ для виловлення і знищення гайдамаків 213
99. 1751 р. листопада 21. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про невдале переслідування загonom прапорщика Безобразова гайдамацького загону біля міста Цибулів 215
100. 1751 р. листопада 29. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії з повідомленням, що гетьманові Кирилу Розумовському і кошовому отаману Якимові Ігнатовичу наказано збільшити козацькі загоони для боротьби з гайдамаками 215
101. 1751 р. грудень. Петербург.— Рішення Військової колегії про відправку 500 чоловік із драгунських полків для боротьби з гайдамаками на Задніпров'ї 216
102. 1752 р. березня 9. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про безрезультатну погоню військового загону за п'ятьма гайдамаками на Задніпров'ї 217
103. 1752 р. березня 18. Київ.— Донесення київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва Військовій колегії про затримання і страту гайдамаки Верби 217
104. 1752 р. квітня 7. Кіш Запорізької Січі.— Рапорт кошового отамана Якіма Ігнатовича гетьманові Кирилу Розумовському про відступ з білогородською і бучацькою татарськими ордами гайдамацького загону, який брав участь у збройній сутичці з російським військом біля річки Чорний Ташлик 218
105. 1752 р. квітня 9. Глухів.— Рішення Генерального військового суду про заслання у Рогорвик учасників нападу на хутір Ковтуненків біля села Карлівка Левка Зуба та Корнія Проценка 219
106. 1752 р. квітня 23. Стародуб.— Донесення стародубського полковника Федора Максимовича гетьману Кирилові Розумовському про появу гайдамацьких загонів на території Мглинської сотні 221
107. 1752 р. квітня 30. Любеч.— Рапорт секунд-майора Богдана Теглева Київській губернській канцелярії про відмову місцевих жителів надавати допомогу під час переслідування гайдамацького загону, що діяв у районі Любеча 222
108. 1752 р. травня 13. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до гетьмана Кирила Розумовського про розшуки трьох гайдамаків, які втекли разом з вартовим козаком компанійського полку з села Ухівка 224
109. 1752 р. травня 14. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про вирядження в Задніпров'я додаткових військових загонів у зв'язку з появою в запорізьких степах, на річці Великий Інгул, гайдамацької кінноти 225
110. 1752 р. травня 14. Петербург.— Указ Сенату гетьманові Кирилу Розумовському про підпорядкування виряджених у запорізькі степи для боротьби з гайдамаками полків драгунському полковникові, який має діяти у відповідності з ордерами київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва 226
111. 1752 р. травня 21. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтєва до намісника Києво-Печерської лаври з проханням розшукати і направити в Київську губернську канцелярію підданих лаври, що брали участь у нападі на місто Лоїв 227
112. 1753 р. червня 25. Харків.— Рапорт бригадира Петра Салтикова Військовій колегії про кількість війська, призначеного для боротьби з гайдамаками у Задніпров'ї 228
113. 1752 р. липня 13. Полтава.— Рапорт полтавського полковника Андрія Горлен-

- ка гетьманові Кирилу Розумовському про появу гайдамацького загону в Коломацьких лісах 230
114. 1752 р. липня 30. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Михайла Леонтьєва до гетьмана Кирила Розумовського про появу на Дніпрі гайдамацького загону, який брав участь у нападі на село Свидівка, про затримання і смерть пораненого гайдамаки Леся Безпалого 231
115. 1752 р. серпня 20. Петербург.— Промеморія Колегії іноземних справ до Військової колегії про притягнення до відповідальності капітанів князя Волконського, Брасака, поручика Шрейдера за пропуск гайдамаків через дистанцію запорізького полковника Рагуля 232
116. 1752 р. жовтня 12. Київ.— Лист київського обер-коменданта Івана Костюрина до намісника Києво-Печерської лаври Йосипа Оранського з проханням вжити заходів щодо розшуку гайдамаків, які переховуються в лаврських володіннях 234
117. 1752 р. грудня 23. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання Хоми Білокура, який в 1751 р. брав участь у нападі на управління міста Макарів 235
118. 1753 р. червня 20. Гирло річки Верблюжки.— Рапорт миргородського полкового обозного Федора Москва Генеральній військовій канцелярії про результати розшуку гайдамаків у Задніпров'ї 235
119. 1753 р. вересня 4. Київ.— Донесення київського обер-коменданта Івана Костюрина Колегії іноземних справ про захоплення трьох гайдамаків, які брали участь у нападі на села Здешки і Змагайлівка 239
120. 1753 р. вересня 13. Глухів.— Ордер Генеральної військової канцелярії Генеральному військовому суду в справі заарештованих біля Кременчука гайдамаків Якова Шульженка, Омеляна Кучер-Сибірського і Василя Дивченка-Касьяна 240
121. 1753 р. вересня 13. Київ.— Ордер київського обер-коменданта Івана Костюрина квартирмейстрові Рильського ландміліцького полку Єфим'єву про затримку на Мостиському форпості гайдамаків, що напали на будинок орендаря шляхтича Загурського в місті Гостомель 241
122. 1753 р. листопада 28. Глухів.— Донесення військового канцеляриста Василя Карпеки Генеральній військовій канцелярії про необхідність вирядити війська на хутір гайдамацького отамана Корובה, загін якого нараховує 400 чоловік 242
123. 1753 р. грудня 22. Москва.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського Генеральній військовій канцелярії про розшук гайдамаків, що діяли в районі Глухова, у Путивльському і Севському повітах 243
124. 1754 р. травня 5. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він повідомляє про затримання шести гайдамаків із заporожців і просить розшукати інших, що втекли на територію Запорізької Січі 244
125. 1754 р. жовтня 10. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Івана Глебова до кошового отамана Якіма Ігнатовича, в якому він просить розшукати і відправити в Генеральну військову канцелярію учасників нападу на таращанського управителя, а також усунути з посади гардового полковника Легу за допомогу гайдамакам 245
126. 1755 р. лютого 13. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про розшуки гайдамаків, які напали на вдову протопопа міста Трипілля Миколи Величковського Марину та її робітників і захопили їх майно та коней 246
127. 1755 р. листопада 14. Фортеця св. Єлизавети.— Рапорт головного командира Новосербського корпусу Івана Хорвата комендантові фортеці св. Єлизавети генерал-майору Івану Глебову про напад гайдамаків на хутір поручика Михайловича, що недалеко від Цибулева 247
128. 1755 р. грудня 5. Петербург.— Ордер гетьмана Кирила Розумовського кошовому отаманові Якіму Ігнатовичу з вимогою вирядити військовий загін для розшуку гайдамаків і систематично інформувати про події в Коші Запорізької Січі 248
129. 1755 р. грудня 14. Мозир.— Лист мозирського підсудді Яна Пшибори до секретаря російського посольства у Варшаві Ржичевського з проханням взяти під свій захист і сприяти видачі підданих, що втекли на Лівобережжя і беруть участь у гайдамацьких наїздах 249

130. 1756 р. травня 30. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук гайдамаків 250
131. 1756 р. червня 10. Охтирка.— Ордер бригадира Василя Капніста Харківській полковій канцелярії про розшук і приборкання гайдамаків 250
132. 1756 р. липня 2. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про надання допомоги в розшуку і затримці гайдамаків, що з'явилися біля хутора Дарниця 251
133. 1757 р. травня 10. Харків.— Ордер бригадира Петра Салтикова Харківській полковій канцелярії з повідомленням про заходи, яких треба вжити для розшуку гайдамаків, що з'явилися у Валківській сотні 253
134. 1757 р. серпня 19. Київ.— Лист київського віце-губернатора Івана Костюрина до архімандрита Києво-Печерської лаври про розшуки та затримання запорізьких козаків і підданих Києво-Преображенського Межигірського монастиря, що були у загоні Андрія Крота 254
135. 1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Витяг з претензій польських комісарів про збитки, заподіяні шляхті гайдамаками з 15 листопада 1755 р. до 18 листопада 1757 р., складений Брацлавською пограничною комісією 254
136. 1757 р. листопада (не раніше 18). Городище.— Реєстр козаків запорізького війська — учасників гайдамацького руху, яких необхідно розшукати і надіслати в комісію, складений Брацлавською пограничною комісією 256
137. 1758 р. січня (не раніше 20). Хутір під селом Покошичі.— Скарга вдови бунчукового товариша Івана Топольницького Тетяни про розорення гайдамаками її хутора під селом Покошичі, Понорницької сотні, Чернігівського полку, подана до Генеральної військової канцелярії 257
138. 1758 р. лютого 25. Стародуб.— Рапорт стародубського полковника Якіма Барсукова гетьманові Кирилу Розумовському про затримання гайдамацького загону на чолі з отаманом Іваном Старухиним (Боргуном), який діяв на Правобережжі, а також у Рославському і Брянському повітах 258
139. 1758 р. квітня (не пізніше 3). Глухів.— Витяг з переліку про утримання в глухівському острожі гайдамаків Іллі Сторчака та Якова Зуба, що діяли на Правобережній Україні, складеного в Генеральному військово-му суді 259
140. 1758 р. квітня 16. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста до кошового отамана Григорія Федорова про розшуки і повернення коней, захоплених гайдамаками у липні 1757 р. біля Умані 260
141. 1758 р. квітня 22. Фортеця св. Єлизавети.— Донесення коменданта фортеці св. Єлизавети генерал-майора Федора Юста кошовому отаману Григорію Федорову про наближення гайдамаків до Гарду та про вжиття заходів для їх затримання 261
142. 1758 р. травня 3. Ярове.— Лист хорунжого Гната Качковського до кошового отамана Григорія Федорова про напад гайдамаків на його маєток у селі Ярове 262
143. 1758 р. травня 13. Городище.— Промеморія Брацлавської пограничної комісії до Генеральної військової канцелярії про розшук й ув'язнення учасників гайдамацького руху 263
144. 1758 р. листопада 16. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Григорію Федорову про розшук і затримання гайдамаків, що втекли з Новомиргородського шанця у Новій Сербії 264
145. 1759 р. травня 24. Нова Водолага.— Повідомлення вотчинної Нововодолазької канцелярії Харківській полковій канцелярії про те, що у Валківських лісах з'явилися гайдамаки і проти них виряджено загоны 265
146. 1759 р. травня 30. Стара Водолага.— Донесення Василя Бондаревського, слуги бригадириші Дуніної, Харківській полковій канцелярії про те, що гайдамаки вчинили напад на панський селітровий завод поблизу слободи Стара Водолага 265
147. 1759 р. травня 31. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити заходів проти гайдамаків, що з'явилися поблизу Бахмута, в Охтирському полку, в Коломацьких дачах 266
148. 1759 р. червня 1. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з приводу розшуку гайдамацького загону, з яким відбувся бій поблизу Кирасирського кінного заводу 268

149. 1759 р. червня 3.— Вимога прапорщика Кирасирського полку заводського утримання Михайла Бирдліна надіслати військовий загін для боротьби з гайдамаками 269
150. 1759 р. червня 4. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії про гайдамацькі напади в Охтирському полку 270
151. 1759 р. червня 5. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про те, що він наказав Слобідським полкам розшукувати гайдамаків, і де з'являться — знищувати їх 272
152. 1759 р. червня 6. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про захоплення гайдамаками трьох гармат поміщика Хрущова 272
153. 1759 р. червня 10. Валки.— Рапорт валківського сотника Якова Бородаєвського Харківській полковій канцелярії про появу гайдамаків біля села Замойський Кут 273
154. 1759 р. червня 17. Хорошівка.— Рапорт командира Хорошівської сотні підпрапорного Герасима Буцького Харківській полковій канцелярії про те, що в Бабаївському Бору з'явилися гайдамаки 274
155. 1759 р. червня 28. Зміїв.— Лист бригадира Дмитра Банческула до харківського полковника про заходи, яких вживають проти тих, хто переховує гайдамаків 274
156. 1759 р. червень. Підгірці.— З листа подільського воеводи польного коронного гетьмана Вацлава Жевуського до придвірного маршалка Юрія Мнішека про гайдамацьке звияжництво на Україні 276
157. 1759 р. липня 22. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії з наказом вжити заходів для знищення гайдамацьких загонів на Слобожанщині 276
158. 1759 р. вересня 13. Фортеця св. Єлизавети.— Лист коменданта фортеці св. Єлизавети Матвія Муравйова до кошового отамана Білицького про появу гайдамаків у володіннях Запорізької Січі 277
159. 1759 р. жовтня 29 (листопада 9). Табір під Дзюнкомом.— Меморіал невідомого автора великому коронному гетьманові Івану Климентію Браницькому про політичне становище на Україні та боротьбу з гайдамацьким рухом 279
160. 1759 р. листопада 11(22). Галич.— Протокол допиту опришків Івана Варцаби і Степана Зеленчука, складений Галицьким гродським урядом, про їх участь у загоні Івана Бойчука та напад на Болехів 286
161. 1759 р. грудня 9(20). Сошенське.— Протокол допиту гайдамацького зв'язківця Антона Петровського, складений судом Волинської частини, в якому мовиться про спільні дії опришків та запорізьких козаків на чолі з Іваном Бойчуком та Гнатом Марушаком на Правобережжі та Поділлі 294
162. 1759 р. грудня (не раніше 12 — не пізніше 27). Умань.— Екстракт з рапорта невідомого київському воеводі Франциску Потоцькому про напади гайдамаків на місто Богуслав та міста по річці Сенюсі 297
163. 1759 р. грудня 27.— Лист київського воеводи Франциска Потоцького до генерал-поручика Федора Воейкова з повідомленням про гайдамацькі напади на його володіння, проханням вжити заходів для припинення таких нападів і компенсувати збитки, завдані гайдамаками 298
164. 1760 р. травень. Бахмут.— Промеморія Слов'яно-Сербської канцелярії до кошового отамана про збройну сутичку прикордонного козацького роз'їзду з гайдамацьким загonom біля форпостів Корсунський Байрак і Товста Могила 299
165. 1760 р. червня 13. Новомиргородський шанець.— Протокол допиту у Головній канцелярії Новосербського корпусу ватажка гайдамацького загону Петра Кумпана, заарештованого новосербським загonom у Чутинському лісі 301
166. 1760 р. червня 21. Київ.— Лист архімандрита Києво-Печерської лаври Луки до київського обер-коменданта Володимира Лопухіна з проханням надіслати військовий загін для виловлення гайдамаків у Голосівській пущі 302
167. 1760 р. червня 27. Новомиргородський шанець.— Лист генерал-майора Івана Хорвата до гетьмана Кирила Розумовського про відправку до міста Глухова гайдамаків, заарештованих у Новій Сербії 303
168. 1760 р. липня 4. Київ.— Донесення Київського магістрату Київській губернській канцелярії про затримання чотирьох гайдамаків загonom, виділеним для охорони Києво-Йорданського монастиря 304

169. 1760 р. липня 18. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові Запорізької Січі Олексію Білицькому про розшукування і знищення гайдамаків, які переходять на території Січі 306
170. 1761 р. квітня 5. Нова Сербія. Новомиргородський шанець.— Промеморія Головної канцелярії Новосербського корпусу до Київської губернської канцелярії про відправлення 17 гайдамаків у Київ для заслання в Сибір на Нерчинські заводи 307
171. 1761 р. квітня 7. Київ.— Ордер Київської губернської канцелярії кошовому отаманові, за яким дозволялося пропустити в Січ польських представників для розшуку гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Смілу. 307
172. 1761 р. листопада 3. Кіш Запорізької Січі.— Протокол допиту гайдамаки Сави Бурмистера, який брав участь у нападі на місто Гайсин 309
173. 1761 р. листопада 27. Київ.— Ордер генерал-аншефа Петра Стрешнева кошовому отаманові про відправку справ про напад гайдамаків на місто Смілу у Брацлавську пограничну комісію 310
174. 1762 р. лютого 10. Зміїв.— Ордер бригадира Дмитра Банческула Харківській полковій канцелярії про розшук та знищення гайдамацьких загонів на території Харківського полку 312
175. 1762 р. квітня 30. Глухів.— Донесення Генеральної військової канцелярії Кирилові Розумовському про передачу йому на затвердження рішення Генерального військового суду про заслання на Нерчинські заводи гайдамаків, що брали участь у нападі на будинок намісника Симеона у Новій Сербії 313
176. 1762 р. липня 22. Харків.— Свідчення в Харківській полковій канцелярії Никифора Федоренка, учасника нападу на будинок майора Романа Шадловського в місті Мерчику у серпні 1759 р. 314
177. 1762 р. вересня 25. Фортеця св. Єлизавети.— Ордер київського генерал-губернатора Івана Глебова кошовому отаманові Петру Калнишевському про розшук і знищення гайдамаків на території Запорізької Січі 319
178. 1762 р. вересня 30. Харків.— Ордер Харківської полкової канцелярії валківському сотникові про розшук гайдамаків, що з'явилися на хуторі поручика Олександра Дуніна над річкою Комишеватаю та біля слободи Сніжковий кут 320
179. 1763 р. квітня 29. Київ.— Донесення намісника Києво-Межигірського монастиря Феодорита Київській губернській канцелярії про появу гайдамаків у монастирській пущі 321
180. 1763 р. червня 21. Київ.— Лист Київської губернської канцелярії до секунд-майора Маркварта про вирядження військового загону до Межигірського форпосту для розшуку гайдамаків 322
181. 1763 р. липня 30. Охтирка.— Промеморія Охтирської полкової канцелярії до Харківської полкової канцелярії з повідомленням про появу гайдамаків на пасіці підпрапорщика Ільїнського і про вирядження проти них козацького загону, з яким гайдамаки мали бій 322
182. 1763 р. серпня 12. Охтирка.— Рапорт охтирського полковника Михайла Боярського генерал-майорові Микиті Поскочину про наслідки розшуку гайдамаків, що з'явилися у Коломацьких дачах 323
183. 1764 р. лютого 27. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії полковникові Псковського карабінерного полку князю Багратіону про затримання Микити Позняка та інших учасників нападу на будинок Олексія Винокурова в селі Радогоща Севського повіту 324
184. 1764 р. вересня 30. Глухів.— Указ Генерального військового суду в зв'язку з нападом гайдамаків на будинок відставного капітана Коцарева в Бутівському шанці 328
185. 1765 р. травня 28. Валки.— Рапорт підпрапорщика Івана Щербини Харківській полковій канцелярії про напад гайдамаків на хутір козацького підпомічника Василя Мізіна 329
186. 1765 р. червня 15. Харків.— Ордер Вілліма Бринка Харківській полковій канцелярії про розшук гайдамаків, що вчинили напад на дім прикажчика в селі Березівка 330
187. 1765 р. червня 16. Харків.— Ордер бригадира Вілліма Бринка Ізюмській полковій канцелярії про організацію боротьби з гайдамаками 331
188. 1766 р. квітня 30. Козловська.— Повідомлення генерал-майора Штофелна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про те, що біля Сніжкового

- Кута, Валок, Мерчика, Соколова та Змієва з'явилися гайдамаки на чолі з ватажком Носом 334
189. 1766 р. травня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про заходи щодо знищення гайдамацьких загонів 334
190. 1766 р. травня 25. Харків.— Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії щодо розшуку гайдамацького загону, що з'явився у Зміївських лісах 336
191. 1766 р. червня 3. Харків.— Витяг з журналу Слобідсько-Української губернської канцелярії про розслідування справи щодо відмови валківських жителів брати участь у розшуках гайдамаків 337
192. 1766 р. липня 18. Харків.— Наказ Слобідсько-Української губернської канцелярії Мереф'янському комісарству про покарання мереф'янських мешканців, які не проявляли наполегливості у боротьбі проти гайдамаків 337
193. 1766 р. серпня 1. Переяслав.— Чолобитна Мотронинського Троїцького монастиря Катерині II про захоплення уніатським митрополитом Мокрицьким ігумена Мелхиседека-Яворського з казною та про напади уніатів з козаками на православні церкви в Смілянській, Черкаській і Мошненській округах 339
194. 1766 р. серпня 14. Бахмут.— Пропозиція таємного радника Андрія Фліверка Бахмутській заводській солянній конторі вжити заходів проти гайдамаків 340
195. 1766 р. (не раніше грудня). Христинопільський монастир.— З повідомлення ігумена Христинопільського монастиря Корнелія Срочинського про політично-релігійне становище на Україні напередодні 1768 р. та про селянський виступ на чолі з Харком під містечком Ольшани 341
196. 1767 р. червня 20. Охтирка.— Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про вжиті заходи щодо розшуку гайдамаків, які вчинили напад на хутір поручика Федора Бородаєвського, що біля слободи Рублівка Котель'янського комісарства 344
197. 1768 р. березня 1(12). Бар.— Відозва Барської конфедерації до воеводств, земель і повітів Речі Посполитої із закликом підтримати конфедерацію у боротьбі проти некатоліків і російського втручання в справі Польщі 346
198. 1768 р. червня 6.— Універсал полковника Максима Залізняка отаманові Канівського куреня Івану Чалому на право урядувати в селах і селищах 347
199. 1768 р. червня 7. Довжок.— Відозва командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до польських магнатів із закликом не підтримувати барських конфедератів і допомагати російським військам 349
200. 1768 р. червня 13. Умань.— Універсал полковника Максима Залізняка про призначення Федора Осадчого старшим над мешканцями містечка Теплик та Теплицького ключа 351
201. 1768 р. червня 15. Мошни.— Свідцтво мешканців містечка Мошни отаманові Семену Неживому про те, що він не завдавав їм ніяких кривд 351
202. 1768 р. червня 17 (28). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про боротьбу з гайдамаками і взаємини з Туреччиною 352
203. 1768 р. червня (не раніше 20). Мошни.— Донесення управителя Мошенських маєтків Ринкевича князеві Радзівіллду про напад гайдамаків на містечко Мошни та про втечу підданих за Дніпро 353
204. 1768 р. червня 24. Київ.— Ордер київського генерал-губернатора Федора Воейкова кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про нагляд за козаками, щоб не втікали до гайдамацьких загонів 355
205. 1768 р. червня 25 (липня 6). Микове.— Лист командуючого російськими військами у Польщі генерал-майора графа Апраксина до князя Миколи Репніна про захоплення в місті Гранові 74 гайдамаків, серед яких виявилось 14 запорізьких козаків 356
206. 1768 р. червня (липня 6). Володарка.— Витяг з листа з володарських маєтків до підкоморині Мнішкової про захоплення гайдамацьким загonom на чолі з Павлом Тараном села Володарки і заборону селянам відбувати панщину та дії гайдамацьких загонів в околицях Білої Церкви, Жаботина, Тетієва тощо 357
207. 1768 р. червня 26. Під Уманню.— Протокол допиту полковника Максима Залізняка, складений у Каргопільському карабінерному полку 359
208. 1768 р. червня 29 (липня 10). Брацлав.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до князя Миколи Репніна про захоплення полковником Гур'євим гайдамаків під Уманню 363

209. 1768 р. червня 30. Київ.—Протокол допиту запорізького козака Дем'яна Чернявченка, складений у Київській губернській канцелярії 366
210. 1768 р. липня 1. Лука.—Лист шляхтичів Василя Богдановича і Степана Заковського до київського генерал-губернатора Федора Воейкова з проханням захистити від гайдамаків і пропустити через Білгородський форпост 369
211. 1768 р. липня 2. Кіш Запорізької Січі.—Свідчення у Коші Запорізької Січі запорожця Семена Галицького про напад гайдамаків на місто Балта 369
212. 1768 р. липня 2. Кіш Запорізької Січі.—Свідчення у Коші Запорізької Січі мешканців Умані Остапа Поламаного і Остапа Бочки про напад гайдамаків на місто Умань 372
213. 1768 р. липня 2. Київ.—Ордер київського генерал-губернатора Воейкова кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про напад гайдамаків на слободу Голта і про заборону козакам відлучатися з своїх місць 373
214. 1768 р. липня 4. Кіш Запорізької Січі.—Свідчення купця Кантаржея про його перебування у таборі полковника Максима Залізняка під Уманню 374
215. 1768 р. липня 9. Петергоф.—Універсал Катерини II до українського населення православної віри Подільського, Київського, Волинського воеводств та інших земель з закликом підкорюватися розпорядженням влади і повертатися до панських маєтків 376
216. 1768 р. липня 9. Кременчук.—Рапорт обер-коменданта Кременчука бригадира Василя Чорткова київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання полковником Чорбою отамана Семена Неживого з трьома гайдамаками. 379
217. 1768 р. липня 9. Монастирище.—Рапорт генерал-майора Подгоричани київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про затримання запорожців у районі Монастирища 380
218. 1768 р. липня 9. Київ.—Рапорт плац-майора Василя Лбова Київській губернській канцелярії про ув'язнення 74 гайдамаків у Києво-Печерській фортеці 380
219. 1768 р. липня 10(21). Варшава.—Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова з повідомленням про захоплення під Уманню гайдамаків, серед яких були й запорожці, і наказом вжити заходів для переконання турків у тому, що напад на Балту вчинений без відома російського уряду 382
220. 1768 р. липня 10(21). Варшава.—Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про посилення розшуків і виловлення гайдамаків, що брали участь у нападі на місто Балта 383
221. 1768 р. липня 10(21). Поділля.—Лист невідомої особи до невстановленого адресата про повстання гайдамаків в Умані та інших місцевостях і розправу над ними російських та польських військ 384
222. 1768 р. липня 11(22). Тульчин.—Рапорт генерал-майора Михайла Кречетникова графові Микиті Паніну про заходи, які вживаються проти конфедератів і гайдамаків на Правобережній Україні 385
223. 1768 р. липня 11(22). Пожонь.—Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про посилення охорони кордону в зв'язку з повстанням у Польщі та можливим переходом повстанців на територію Угорщини 389
224. 1768 р. липня 12. Канів.—Свідоцтво, видане мешканцями Канева отаманові Семену Неживому про те, що він не чинив їм кривди 392
225. 1768 р. липня 12. Петербург.—Указ Катерини II кошовому отаманові Петру Калнишевському про приборкання запорожців, які брали участь у гайдамацькому русі 393
226. 1768 р. липня 12. Петербург.—Указ Катерини II графові Петру Румянцеву з повідомленням про надіслання 200 примірників маніфесту, який закликає боротися з гайдамаками, а також з наказом брати від польської шляхти, що тікає від гайдамаків у межі Російської держави, письмові зобов'язання 395
227. 1768 р. липня 15. Глухів.—Рапорт графа Петра Румянцева Військовій колегії про розгром полковником Протасовим гайдамацьких загонів Журби і Швачки на Правобережній Україні 396
228. 1768 р. липня 17(29). Варшава.—Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про розташування військ для боротьби з гайдамаками на Правобережжі 398
229. 1768 р. липня 18. Переяслав.—Лист переяславського єпископа Гервасія до

- генерал-майора Михайла Кречетникова про утиски з боку конфедератів на Правобережній Україні 400
230. 1768 р. липня 18(29). Тульчин.— Рапорт генерал-майора Михайла Кречетникова князеві Миколі Репніну про боротьбу російських і польських військ з гайдамаками на Правобережжі, про затримку Максима Залізняка та ін. і про четвертування Іваном Климентієм Браницьким Івана Гонти 402
231. 1768 р. липня 20. Тульчин.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова про те, що російські війська перебували за 80 км від турецького кордону, і що тільки окремі загони, які переслідували гайдамаків, підходили ближче до кордонів 405
232. 1768 р. липня 23 (серпня 3). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до російського резидента в Туреччині Олексія Обрескова, в якому викладаються ставлення Росії до конфедератів і гайдамаків, а також взаємини з Туреччиною 406
233. 1768 р. липня 23 (серпня 3). Під Львовом.— Лист невідомої особи до невстановленого адресата про політичне становище на Україні та в Речі Посполитій у зв'язку з гайдамацьким повстанням і шляхетськими конфедераціями 409
234. 1768 р. липня 24. Петергоф.— Указ Катерини II київському генерал-губернаторові Федору Воейкову про покарання запорожців за напад на Балту 411
235. 1768 р. липня 24 (серпня 4). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова з повідомленням про надіслання для оголошення царського маніфесту, а також з рекомендацією не підходити військам ближче 4—5, а роз'їздам 1—2 миль до турецького кордону 412
236. 1768 р. липня 25 (серпня 5). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова про заходи, спрямовані на боротьбу з гайдамаками, і з підтвердженням попередніх рекомендацій військам триматись за 4—5, а роз'їздам за 1—2 милі від турецького кордону 412
237. 1768 р. липня 25. Кіш Запорізької Січі.— Свідчення гайдамаки Федора Бондаренка у Коші Запорізької Січі про прибуття у село Чаплинці гайдамацького ватажка Семена Неживого 414
238. 1768 р. липня 26 (серпня 6). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до генерал-майора Михайла Кречетникова, в якому пропонується написати в Туреччину лист про дружбу і повідомляється про появу гайдамаків у Молдавії, біля Бару і Тернополя та про їх страти графом Іваном Климентієм Браницьким 415
239. 1768 р. липень. Тульчин.— Лист генерал-майора Михайла Кречетникова до молдавського господаря про дружбу і з повідомленням, що в Балті були гайдамаки, проти яких він веде боротьбу 417
240. 1768 р. серпня 5. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву про затримання в межах Росії польських конфедератів 418
241. 1768 р. серпня 6. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воейкова графові Микиті Паніну про розмах гайдамацького руху на Правобережжі та затримання й ув'язнення гайдамаків із загону Максима Залізняка 419
242. 1768 р. серпня 8. Аннопіль.— Лист познанського воеводи, чигиринського старости князя Яблоновського до кошового отамана Запорізької Січі Петра Калнишевського з проханням захистити його маєтність від гайдамацьких нападів і новгородського підчашого Космовського 420
243. 1768 р. серпня 13. Київ.— Протокол допиту отамана Семена Неживого, складений у Київській губернській канцелярії 421
244. 1768 р. серпня 18. Київ.— Протокол допиту отамана Павла Тарана, складений у Київській губернській канцелярії 425
245. 1768 р. серпня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про становище в Польщі і на Правобережній Україні та вжиті заходи проти гайдамаків 427
246. 1768 р. серпня 22. Київ.— Рапорт київського генерал-губернатора Федора Воейкова графові Микиті Паніну про розправу над гайдамаками, які брали участь у нападах на міста Балта і Голта 429
247. 1768 р. серпня 25. Ліщин.— Рапорт полковника Чорби слобідсько-українському губернаторові Євдокиму Щербиніну про свою участь у придушенні гайдамацького руху на Правобережній Україні 430
248. 1768 р. серпня 25—27. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії про

- покарання Максима Залізняка, Семена Неживого, Павла Тарана, Микити Швачки та інших учасників гайдамацького руху 431
249. 1768 р. серпня (не пізніше 30). Капустина.— Рапорт сотника другої полкової сотні Лубенського полку Михайла Скаржинського осавулові цього ж полку Радіону Рваченському про збройну сутичку з гайдамацьким за оном біля слободи Капустина 458
250. 1768 р. серпня 26 (вересня 6).— З листа польського посла у Петербурзі Псарського до директора польського королівського кабінету Яцка Огородського про непричетність переяславського єпископа до повстання 460
251. 1768 р. вересня 7. Біля Стеблева.— Свідчення гайдамаки Івана Шеремета, який був у загоні Семена Неживого у місті Медведівка 461
252. 1768 р. вересня 21.— Рапорт бугогардового полковника Мусія Головка кошовому отаманові Запорізької Січі Петру Калнишевському про відмову козаків переслідувати гайдамацький загін на чолі з ватажком Макарком, який вступив у запорізькі стеги 462
253. 1768 р. вересня 24. Київ.— Рапорт Київської губернської канцелярії Колегії іноземних справ про відправлення трьох партій гайдамаків у Кременчук, а четвертої у Васильків для покарання у відповідності з надісланим указом 463
254. 1768 р. листопада 1. Харків.— Лист слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна до товариша губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова з повідомленням про ордер ізюмському воеводі щодо вжиття заходів для зміцнення укріплень 464
255. 1768 р. листопада 5. Хотомля.— Ордер Хотомлянського комісарства комісарові Романовському з наказом мати підданим наготові зброю для боротьби з гайдамаками 466
256. 1768 р. листопада 11. Харків.— Повідомлення слобідсько-українського губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про передачу зброї і боєприпасів, що зберігаються у Харкові, в розпорядження товариша губернатора Слобідсько-Української губернії Степана Тевяшова, який має відпускати їх військовим слободам для боротьби з гайдамаками 467
257. 1768 р. листопада 20. Харків.— Пропозиція губернатора Євдокима Щербиніна Слобідсько-Українській губернській канцелярії про налагодження в губернії охорони від гайдамаків 467
258. 1768 р. листопада (не пізніше 29). Під Смілою.— Універсал невідомої особи до селян із закликом озброюватись і приєднуватись до гайдамаків та повсталого селянства України 469
259. 1768 р. листопада 29 (грудня 9). Сміла.— З журналу польського війська, що брало участь у боротьбі проти гайдамаків на Правобережній Україні 470
260. 1768 р. грудня 2(13). Біла Церква.— Лист білоцерківського губернатора Симона Рильського до графа Браницького про нове піднесення гайдамацького руху в районі Білої Церкви та про участь у ньому селян 472
261. 1768 р. грудня 2(13). Біла Церква.— Лист Суходольського до графа Браницького про новий спалах гайдамацького руху в районі Білої Церкви, Гусятина, Корсуня, Сміли 473
262. 1768 р. грудня 7(18). Біла Церква.— Лист польського ротмістра Йосипа Буцацького до графа Браницького про наростання гайдамацького руху в районі Білої Церкви, Жаботина, Лисянки, Богуслава та участь у ньому запорожців і сербських офіцерів 473
263. 1768 р. грудня 15(26). Варшава.— З листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського про розмову з князем Миколою Репніним з приводу приборканя гайдамаків 474
264. 1768 р. грудня 16(27). Варшава.— З листа князя Миколи Репніна до генерал-поручика Салтикова з приводу листів графа Браницького про гайдамацький рух 475
265. 1768 р. грудня 20. Київ.— Рішення Київської губернської канцелярії продовжити розшуки 16 гайдамаків, які разом з полковником Максимом Залізняком утекли з-під варти по дорозі до Білгорода 476
266. 1768 р. грудня 20(31). Варшава.— Лист князя Миколи Репніна до графа Микити Паніна з повідомленням про новий вибух гайдамацького руху на Правобережній Україні та переговори у польського короля Станіслава Августа з цього приводу 476
267. 1768 р. Канів.— Скарга канівського міщанина Сидора Івановича, подана від

- імені громадян Київського і Брацлавського воеводств до гродського уряду, про знущання польської канівської залоги над українським населенням у 1766—1768 рр., які й спричинили гайдамацький рух 479
268. 1769 р. січня 9. Київ.— Лист київського генерал-губернатора Федора Воейкова до графа Микити Паніна з повідомленням про повстання сіроми Запорізької Січі в грудні 1768 р. та про взаємини з татарською ордою 482
269. 1769 р. січня 14. Петербург.— Лист графа Микити Паніна до графа Петра Румянцева-Задунайського про відправку захоплених гайдамаків на військову службу та на каторжні роботи 483
270. 1769 р. січня 18. Петербург.— Лист графа Микити Паніна до графа Петра Рум'янцева-Задунайського з повідомленням про схвалення Катериною II придушення повстання в Запорізькій Січі 485
271. 1769 р. лютого 14(25). Вінниця.— Витяг із вінницьких гродських книг про кривди, заподіяні турецько-татарськими військами та козаками, що перебували на службі Барської конфедерації, козакам і селянам Брацлавського та Київського воеводств 487
272. 1769 р. лютого 23 (березня 6). Варшава.— З листа польського короля Станіслава Августа до польського посла у Петербурзі Псарського з наказом вжити заходів проти гайдамаків 489
273. 1769 р. березня 16(27). Варшава.— Лист невідомого автора до невстановленого адресата про селянське заворушення на Україні та інші політичні події на території Речі Посполитої та Литви 490
274. 1769 р. квітня 14. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському вяснити, чи був зв'язаний польський гарнізон в Умані з гайдамаками, після чого відправити його в Білу Церкву 493
275. 1769 р. квітня 15. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському розправлятися з учасниками повстання на Правобережжі, на випадок переходу їх на Лівобережжя, «как с прямими разбойниками» 493
276. 1769 р. травня 1. Петербург.— Указ Катерини II графові Петру Румянцеву-Задунайському про використання запорізьких козаків — учасників гайдамацького руху у війні з Туреччиною 495
277. 1769 р. травня 9. Васильківський форпост.— Протокол допиту Василя Чернятенка, затриманого козаками Васильківського форпоста, який разом з іншими гайдамаками мав намір з'єднатися із загоном гайдамацького отамана Якова Довгошиенка (Сачка) 497
278. 1769 р. травня 11. Київ.— Промеморія Київської губернської канцелярії до Київської духовної консисторії про участь ієромонаха Ієракса в нападі гайдамаків на Медведівський Пустинно-Миколаївський монастир 497
279. 1769 р. травня 16. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії слідчій експедиції Московської губернської канцелярії про відправлення 10 гайдамаків на каторжні роботи в Нерчинськ та 60 чоловік до Москви для розподілу Військовою колегією між внутрішніми гарнізонами 499
280. 1769 р. травня 18(29). Пажонь.— Розпорядження Угорського королівського намісництва Ужанській жупі про збереження нейтралітету щодо Польщі під час гайдамацького повстання 500
281. 1769 р. травня 19. Київ.— Указ Київської губернської канцелярії секундмайорові при Межигірському форпості Воробйову про розшук 16 гайдамаків, які втекли з Києво-Печерської фортеці 501
282. 1769 р. листопада 16(27). Бар.— Універсал Барської конфедерації до сенаторів, урядовців та громадян Польщі в зв'язку з грабунками населення, які чинять конфедерати 502
283. [1769 р.]— Лист романівського і бишівського старости Антонія Ожги до київського генерал-губернатора Федора Воейкова про видачу йому гайдамаків, які вчинили напад на місто Фастів 503
284. 1770 р. лютого 20 (березня 3). Бар.— Універсал Барської конфедерації до закріпаченого селянства з обіцянкою поліпшити його становище в майбутньому 504
285. 1770 р. червня 11. Київ.— Протокол допиту гайдамацького отамана Якова Довгошиенка (Сачка), який брав участь у повстанні 1768 р. на Правобережній Україні, складений Київською губернською канцелярією 506
286. 1770 р. червня 16. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії Чугуївській воеводській канцелярії про вжиття заходів щодо розшуку і покарання гайдамаків, які брали участь у нападі на будинок полковниці

- Бедрагиної в селі Лазуківка Ізюмської провінції та хутір полковника Куликовського біля слободи Ольховатка 508
287. 1770 р. липня 26. Ізюм.— Донесення генерал-майора Ізюмського гусарського полку Зоріна Малоросійській колегії про напад гайдамацького загону на маєток підполковника Бедраги в селі Лазуківка Ізюмської провінції 511
288. 1770 р. вересня 24. Мерефа.— Рапорт Мереф'янського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у пасіці староводолазького жителя Григорія Коротченка і заходи щодо їх розшуку 513
289. 1770 р. вересня 26. Харків.— Указ Слобідсько-Української губернської канцелярії про розшук і затримання гайдамаків 513
290. 1770 р. вересня 29. Святогорськ.— Промеморія Білгородської духовної консисторії до Слобідсько-Української губернської канцелярії про намір гайдамаків учинити напад на Святогорський монастир і проханням вжити заходів для охорони монастиря від них 516
291. 1770 р. вересня 30. Ізюм.— Рапорт Ізюмського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії про результати розшуку гайдамаків у районі Водолаг 516
292. 1770 р. жовтня (після 4).— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії учасника нападу на відставного сотника Сошальського підданого Антона Кушканя 517
293. 1770 р. жовтня 20. Гадяч.— Донесення Гадяцької полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напад гайдамаків на будинок секунд-майора Михайла Качановського в Березовій Луці 520
294. 1771 р. травня 2. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про напади гайдамаків на хутори і пасіки та про заходи проти них 521
295. 1771 р. травня 6. Фортеця Білевська.— Промеморія графа Федора Остермана до Слобідсько-Української губернської канцелярії з повідомленням про те, що кілька ескадронів гусарських полків вилучено з його відання і передано в розпорядження слобідсько-українського губернатора генерал-майора Євдокима Щербиніна, до якого і слід звертатися на випадок появи гайдамаків 525
296. 1771 р. травня 19. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії з допитами гайдамаків Костянтина Одимченка, Самійла Кукси, Павла Трегубенка, Кіндрата Заїки та Максима Сухого 526
297. 1771 р. червня 3. Охтирка.— Рапорт Охтирської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про заходи щодо розшуку гайдамаків 531
298. 1771 р. червня 3. Харків.— Рапорт Слобідсько-Української губернської канцелярії Сенату про появу гайдамаків у Зміївському, Ізюмському, Мереф'янському і Харківському комісарствах 532
299. 1771 р. червня 4. Полтава.— Донесення Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у селі Мачухи і хуторі Туркестанових 534
300. 1771 р. червня 10. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української губернської канцелярії про вирядження прапорщика Максима Ковалевського з загonom гусар для знищення гайдамаків у Зміївських дачах, а також про надсилання указів про затримання причетного до гайдамацького загону нововодолазького жителя Петра П'янищенка 536
301. 1771 р. червня 10. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків 538
302. 1771 р. червня 13. Мерефа.— Рапорт мереф'янського комісара секунд-майора Якіма Лівецького слобідсько-українському губернаторові генерал-майору Євдокиму Щербиніну з проханням надіслати загін гусарів для розшуку гайдамаків 539
303. 1771 р. червня 15. Полтава.— Рапорт Полтавської полкової канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на території полку і заходи щодо їх розшуку 540
304. 1771 р. червня 19. Валки.— Рапорт Валківського комісарства Слобідсько-Українській губернській канцелярії з повідомленням про вжиті заходи проти гайдамаків, які пройшли до Староводолазьких дач і розпитували у підданих про поміщика Дуніна 541
305. 1771 р. червня 23. Стара Водолага.— Рапорт прапорщика Максима Ковалев-

	ського Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків у Староводолазьких дачах і Боровенських лісах	542
306.	1771 р. липня 4. Прилуки.— Рапорт прилуцького сотника Петра Романовича графові Федору Остерману про те, що він не зміг наздогнати гайдамаків, і що місцеві жителі не беруть участі в боротьбі проти гайдамаків	543
307.	1771 р. липня 8. Харків.— Зізнання в Слобідсько-Українській губернській канцелярії гайдамаки Івана Сухого, спіяманого у Валківському комісарстві	544
308.	1771 р. липня 12. Фортеця Білевська.— Лист графа Федора Остермана до Петра Гриньова з приводу приборкання гайдамацьких загонів	546
309.	1771 р. липня 23. Зміїв.— Рапорт зміївського начальника сотника Павла Дьякова Слобідсько-Українській губернській канцелярії про появу гайдамаків на пасіці Двигубської та організацію розшуку їх	548
310.	1771 р. липня 26. Мерефа.— Рапорт мерешанського комісара секунд-майора Якіма Лівчицького Слобідсько-Українській губернській канцелярії про захоплення гайдамаками у полковника Куликовського 25 коней	548
311.	1771 р. вересня 12. Глинськ.— Зізнання в Глинській сотенній канцелярії гайдамаки Григорія Коломійця, який брав участь у нападі на маєток бунчукового товариша Степана Кулябки в слободі Полковнича	549
312.	1772 р. квітня 14. Ізюм.— Рапорт Ізюмської провінціальної канцелярії Слобідсько-Українській губернській канцелярії про сутичку з гайдамаками, під час якої був убитий сотник Сошальський	550
313.	1773 р. квітня 14(25). Львів.— Лист ігумені монастиря сакраменток Марії Яблоновської до невідомого адресата з проханням звільнити гайдамаку Голода Курника, ув'язненого у львівській в'язниці	556
314.	1774 р. червня 28. Чернігів.— Указ Чернігівської полкової канцелярії городницькому сотникові про арешт мешканців села Деревина гайдамаків Ющенка та Коваля, які втекли під час відправлення їх на вічне заслання	557
315.	1775 р. березня 16. Харків.— Ухвала Слобідсько-Української губернської канцелярії про розшук гайдамаків, які напали на дім капітана Григорія Капустянского в Ізюмській провінції.	558
316.	1775 р. березня 22. Москва.— Лист Катерини II до графа Петра Румянцова-Задунайського про залишення частини російського війська на території України для боротьби з запорожцями	559
317.	1775 р. серпня 3. Москва.— Указ Катерини II про ліквідацію Запорізької Січі	561

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ДОКУМЕНТИ	25
НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ	565
СПИСОК АРХІВНИХ ФОНДІВ	565
БІБЛІОГРАФІЯ	567
ПРИМІТКИ	575
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	598
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	626
ПЕРЕЛІК ДОКУМЕНТІВ	642

Гайдамацкое движеніе на Украіне в XVIII в.

**Сборник документов
(На украинском языке)**

Друкується за постановою вченої ради Архівного управління при Раді Міністрів УРСР

Редактор

В. І. НОВИЦЬКИЙ

Художній редактор

С. П. КВІТКА

Оформлення художника

М. Ф. ОСТАПКА

Технічний редактор

М. А. ПРИТИКІНА

Коректор

Г. В. СЛИНЬКС

БФ 07146. Зам. № 9—537. Вид. № 22. Тираж 3000. Папір № 2. 70×100¹/₁₆. Друк. фіз. аркушів 41,25. Умовно-друк. аркушів 53,625. Обліково-видавн. аркушів 54,84. Підписано до друку 17.III 1970 р. Ціна 2 крб. 71 коп.

Видавництво «Наукова думка», Київ, Реліна, 3.

Київський поліграфічний комбінат Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР, вул. Довженка, 3.

2 КРБ. 71 КОП.

• ЛИБРОСА АНКАРА •